Digitized by Google

Digitized by Google

37
27 B
4

42
7 G
2

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MELCHIORIS
CANI
OPERA.

Digitized by Google

Digitized by Google

MELCHIORIS
C A N I
EPISCOPI CANARIENSIS,
Ex Ordine Prædicatorum,
O P E R A,
CLARE DIVISA;

Et Præfatione inſtar Prologi Galeati illuſtrata

A P. HYACINTHO SERRY

Doct. Sorbon. & in Patav. Lyceo S. Theol. Primario Profeſſ.

EDITIO NOVISSIMA

Cæteris nitidior, atque a plurimis aliarum mendis ſumma diligentia expurgata.

VENETIIS,
MDCCLIX.

EX TYPOGRAPHIA REMONDINIANA.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

712. 10-5.

Digitized by Google

TYPOGRAPHUS
AD LECTOREM.

DUO præcipue in anteactis omnibus immortalis hujuſce Operis de Locis Theologicis Melchioris Cani editionibus querebantur Theologiæ ſtudioſi viri ; unum nempe , quod cum in eo plures ex ſacris literis, ſanctis Patribus, aliiſque cum ſacris , tum profanis ſcriptoribus textus afferantur, illi uno ſemper eodemque characteris genere expreſſi ſunt, ita ut Auctoris verba ab aliis aliorum Auctorum quos citat verbis vix, aut nę vix quidem aliquando dignoſci poſſent. Alterum quod cum Auctorum citationes in margine nullo appoſito ſigno omnes ſcriptæ ſint, in tanto editionum numero, & varietate factum eſt, ut plurimæ e ſuo loco deturbatæ ſint, atque in alienum ita translatæ, ut inter ſe invicem fœde miſceantur, & confundantur. Nos igitur novam Operis hujus editionem paraturi duobus hiſce incommodis occurrendum duximus . Primo quidem Scri-

Digitized by Google

ELENCHUS

EORUM,

Quæ hoc Volumine continentur.

Melchioris Cani Vindicationes, quibus nonnullorum in ejus libros de locis Theologicis accuſationes refelluntur.

Ejuſdem locorum Theologicorum libri duodecim, quibus non modo oſtenditur vera ratio univerſos Chriſtianæ religionis hoſtes refellendi, ac ſacra dogmata confirmandi; verum etiam omnia fere, quæ hodie in controverſiam vocantur, luculentiſſime examinantur, ac diſcutiuntur.

Ejuſdem Relectio de Sacramentis in genere, habita in Academia Salmanticenſi.

Ejuſdem Relectio de Pœnitentiæ Sacramento, in ſex partes diviſa.

Digitized by Google

CENSURA
F. RODERICI VADILÆI
BENEDICTINI,

Sacræ Cæſareæ Majeſtatis a Sacris Concionibus, in libros de Locis Theologicis Adm. R. P. F. Melchioris Cani, Sancti Dominici Monachi, Epiſcopi Canarienſis.

DE Mandato Regii Senatus, Opus, cui titulus eſt, De Locis Theologicis, admodum Rev. Magiſtri Fratris Melchioris Cani, Ordinis Sancti Dominici Monachi, olim Canarienſis Epiſcopi, inſpiciendum ac excutiendum accepi. Laborem ſane viribus ingenii mei longe diſparem ſentiens, non ſum averſatus, tum ob tanti Senatus dignitatem, cujus obſiſtere imperio citra graviſſimi criminis notam haud licebat; tum ob ejuſdem Operis magnam toti Eccleſiæ utilitatem futuram. Adde, quod ejuſdem Auctoris elucubrationes, hanc præſertim, perlegendi magno tenebar deſiderio. Itaque legi, evolvi, perlegi præſens opus. Sed, quid potiſſimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam ſi dictionis caſtitatem, & elegantiam quæras, eam certe reperies, quæ cum Ciceroniana conferri poſſit. Si vero rerum geſtarum hiſtoriam, rationemque tractandæ hiſtoriæ requiras, Salluſtio hiſtorico ſatis laudato, ſi non ſuperiorem, inferiorem profecto non invenies. Si autem Philoſophiæ ſubtilem, accuratamque rationem percupias, hic compendio omnem Platonicæ, Ariſtotelicæque diſciplinæ rationem cumulatiſſime contemplari licebit. Si vero Theologiæ Scholaſticæ capiaris argumento, poſt Divum Thomam (quem ſemper excipiendum duxi) nullo ex multis, qui de hac Familia docte ac diſerte ſcripſerunt, inferiorem judicare licebit, ita ut vere illius non ſatis laudati Magiſtri Fratris Franciſci a Victoria diſcipulum eximium agnoſcere poſſis, cui omnes ſuos is auctor (quæ non ejus prudentiæ, eruditionis, modeſtiæ, ac humilitatis laus minima exiſtimanda eſt) progreſſus in re Theologica refert acceptos. Porro ſi juris Pontificii (cui auctor non contemnendam dedit operam) affectes peritiam, ex hujus Monachi laboribus compendiariam tractandi ejuſdem juris rationem petere licebit. Jam vero ſi ſacrarum profunda literarum myſteria perſentire, ac perveſtigare cures, nullo, poſt illos magnos ſanctæ Eccleſiæ Doctores, magiſtro plenius ac clarius diſces. Quid dicam de eo, quo adverſus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos ſane ceu venaticus procul odorabatur canis, perſequebaturque, magni illius Athanaſii incorruptos ac catholicos referens mores, ac fortes labores: quos omnes pro catholicæ veritatis amore inſtar magni Patriarchæ Jacobi facile perpetiebatur. Cæterum tanti Auctoris utilitatem, do-

ctrinam, omniumque diſciplinarum tractandarum rationem, Chriſtiane lector, Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo Archiepiſcopo Hiſpalenſi, Ferdinando Valdeſio, ſupremo rerum fidei cognitori (quem hujus præclari Operis hæredem reliquit) acceptam referto, qui ſummo curavit ſtudio, ut præſens opus in lucem omnium utilitati profuturum ederetur. Nec minor, ſtudioſe lector, Illuſtriſſimo ac Reverendiſſimo Domino Gaſparo de Cuniga, Archiepiſcopo Compoſtellano, ſummo Sacræ Cæſar. Majeſt. Capellano gratia debetur, qui pro ea neceſſitudine, qua auctori devinctus erat, ſummopere ſtuduit, ut quam brevi tam inſigne opus in lucem ederetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumque diſciplinarum genere refertiſſimum (ut prætermittam valde catholicum, hiſque calamitoſis temporibus apprime utile, immo dicam neceſſarium) excudendum, non ſolum magna cum laude totius ſanctiſſimi Patris Dominici Ordinis, ſed etiam totius Hiſpaniæ, immo Eccleſiæ Catholicæ, oppido duximus.

Madriti 15. *die menſis Auguſti, Anni Dominici MDLXII.*

Rodericus Vadilæus.

NOI
RIFORMATORI
Dello Studio di Padova

CONcediamo Licenza a *Giambattiſta Remondini* Stampator di *Venezia* di poter riſtampare il Libro intitolato *Melchioris Cani &c. Opera cum Præfatione P. Hyacinthi Serry*, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. il primo Ottobre 1758.

(Gio. Emo Proc. Rif.
(Alviſe Mocenigo 4°. Cav. Proc. Rif.
(Marco Foſcarini Cav. Proc. Rif.

Regiſtrato in Libro a Carte 51. al Num. 408.

Gio. Girolamo Zuccato Segretario.

MEL-

Digitized by Google

MELCHIORIS CANI VINDICATIONES,

Quibus nonnullorum in ejus Libros de Locis Theologicis accuſationes refelluntur.

CAPUT PRIMUM.

Egregia Virorum Illuſtrium de Melchiore Cano teſtimonia.

NICOLAUS ANTONIUS HISPALENSIS J. C.

In Bibliotheca Hiſpanica.

F. Melchior Canus, vulgo Cano, Prædicatorum Sodalis, oppidum quoddam Toletanæ Diœceſis *Taracon* appellatum patriam ſortitus mihi videtur fuiſſe. Ibi enim edita eſt Anna ejus ſoror, Melchioris alterius Cani, qui in eadem Dominicana familia excellentem vivus, morienſque pietatis famam ſuſtinuit, mater: quod Monopolitanus Epiſcopus, Hiſtoriæ hujus Ordinis parte 4. lib. 3. cap. 31. diſerte affirmat. Parentis ipſe meminit initio lib. 11. de locis Theologicis, Viennæ Auſtriæ tunc extincti, cum abſolviſſet is ſuperiorem huic librum; cujus quidem cauſa, non ſolum ſe hunc laborem ſuſcepiſſe, ſed & ei nuncupaturum, ſi viveret, fuiſſe ait. Nomen autem cur reticuit ejus, quem dignum hoc munere, & apud mortales, qualis ille fuit, reliquum eſſe nullum, vir doctiſſimus, & prudentiſſimus non temere, ac impotenter dixiſſe credendus eſt. Dominicanis ſe aggregavit Salmanticæ ad S. Stephani ampliſſimam hujus Ordinis domum. Profecit in Theologicis maxime, ſub ſummo ætatis ſuæ, & profeſſionis viro Franciſco Victoria ibi docente; qui Cani ingenio, ut ipſe ajebat, egregie delectabatur; & tamen vereri ſe adjungebat, *ne hujus inſolentia elatus, & exultans* (verba audis ex principio lib. 12. de Locis) *immoderate jactaretur, & grandior effectus, non læte modo, & libere ingrederetur, ſed temere etiam ac licenter præceptoris veſtigia conculcaret*. Quod Victoriæ judicium ne in ſe comprobaret, ſedulam dediſſe operam, ſibi ipſe arrogat; quamquam illos probare non ſoleat, qui velut ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, ut Fabius ait, nefas ducunt a ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcedere. *Theologo quippe nihil eſt neceſſe* (utor ſemper elegantiſſimis, & prudentiſſimis ejus verbis, eodem loco) *in cujuſquam jurare leges. Majus enim eſt opus, atque præſtantius, ad quod ipſe tendit, quam ut Magiſtri debeat veſtigiis ſemper inſiſtere, ſi quidem eſt futurus Theologiæ laude perfectus*. Id vero ingenium tantæ expectationis non totum is ſcholæ dedit, atque ejus conflictationibus; quod fere alii apud nos ſolent; neſcientes quam non lauta ſibi ea, qua maxime gloriantur, exinde cum pedem moverint, apparitura ſit ſuppellex. Imo cogitationes ſuas in id ſe aliquando contuliſſe, initio libri 10. affirmat, ut ſe quavis via, & ratione ab iis liberaret. Interim animadverſo, verum Theologum præſtare illum vix poſſe, qui ſine literarum ſæcularium, & hiſtoriæ cognitione, linguarumque orientalium peritia, jejune dijudicandis ſcholæ quæſtionibus horas omnes impenderit: non ſolum ab his diſciplinis egregia ſibi comparavit adjumenta, & ornamenta, ſed & inſignem eloquentiæ cultum, veluti elegantiſſimam veſtem pulchro corpori adjunxit. Quo magis inſtructus ad ſcholam rediit, cum Academia Viros illos ſummos amiſiſſet, qui huic Doctrinæ operam dabant; prudenter exiſtimans honeſtiſſimum ſe in eo exhibiturum officium Chriſtianæ reipublicæ, ſi animum in ſchola ſuum, ut ipſe loquitur libro 10. vel repugnantem contineret. Victoriæ nempe ad MDXLVI. diem ſuum obeunte, Canus noſter docendi locum e cathedra principe ſuſcepiſſe dicitur, qui forte jam veſpere militabat. Bartholomæus Caranza, & Miranda, qui poſtea fuit Toletanus Antiſtes, florebat eo jam tempore in Provincia Caſtellæ, non

minus opinione literarum, quam dignitate; quocum noſtro male conveniebat, adeo ut factio ſua quemque, ab ejus cognomine appellata, in negotiis domeſticis ſectaretur. Unde nata eſt fama, Mirandæ calamitatis, de qua in ejus mentione locuti ſumus, aliqua extitiſſe Canum ex parte auctorem. Impatiens enim quiſque eorum fuiſſe loci ſecundi in literarum laude, aut in ſodalium exiſtimatione videri poteſt. Academico iſto conſpicuus munere, in Italiam ad Concilium venit ſub Paulo III. Tridentinam ad urbem convocatum, ibique tam perſpicaciæ mentis, atque judicii maturitatis, quam profundæ ſapientiæ, & ſingularis facundiæ laudem eximiam communi omnium collegarum ſententia reportavit. Cujus rei ſatis idoneum teſtimonium præſtare poterit Sforza Pallavicinus S. R. E. Cardinalis doctiſſimus, ante paucos annos e vivis ereptus, dum in Concilii hujus Hiſtoria, vulgaris linguæ Italicæ, vix uſquam, quin ſimul commendet, Cani recordatur. In Hiſpaniam reverſus, Salmanticæ adhuc docuit, ſuccedentique vice Caroli Philippo filio gratus valde extitit: cui nempe Regi auctor fuiſſe dicitur, non tamen ſine totius Collegii Salmanticenſium Theologiæ, ac Juris Doctorum ſuffragatione, conſilii de juſtitia belli adverſus quemcumque ſuprema etiam in terris dignitate ſublimem, pro defenſione propriæ ditionis excuſabiliter inferendi. Quod quidem ingratiſſimum fuiſſe dicitur Paulo Quarto, ſummo Pontifici, vixque ab eo obtineri potuiſſe, etiam pacatis rebus, ut ad nutum Regis Epiſcopus ille Canariarum inſularum in locum Franciſci de la Cerda ejuſdem Ordinis Dominicani, Capræ comitis filii, crearetur. Cum tamen huic honori, ne ab Hiſpania diſcederet, renunciaſſet; non diu poſt electus ante annum Provinciæ ſuæ Caſtellæ Præfectus. Sæculi ſuperioris ſexageſimo vitam cum morte Toleti commutavit, immortali præparata ſibi fama, in opere illo vix juſti voluminis, quod vere tot laudatores, & admiratores, quot lectores habet, locorum ſcilicet Theologicorum lib. 12. in quibus non modo vera refellendi univerſos Chriſtianæ religionis hoſtes, confirmandique ſacra dogmata ratio, ac uſus exacte oſtenditur, verum etiam omnia fere, quæ hodie in controverſia habentur, luculentiſſime examinantur.

Id non niſi poſt Auctoris mortem, primum Salmanticæ publici juris factum fuit, apud Mathiam Gaſtium 1563. in fol. editionem promovente D. Ferdinando de Valdes Hiſpalenſi Archiepiſcopo, & Generali Hiſpaniarum Inquiſitore, cui Canus edendum legato reliquerat, nec tamen perfectum. Deſtinaverat enim is decimumtertium, ac decimumquartum libros pro colophone operis adjungere, ad quos non ſemel, aut bis (nempe in fine capitis 3. lib. 10. cap. 2. lib. 8. cap. 4. lib. 12. & cap. 1. lib. 11. eorum, quibus hodie fruimur) lectorem remittit. Venetiis dein prodiit opus ex officina Bartholomæi Rubini 1567. in octavo, Lovanii 1569. Coloniæ 1574. iterumque 1585. apud Bitkman in octavo, tertioque 1603. cum Relectione de pœnitentia, &c......

Præter locos Theologicos, reliquit etiam Relectionem de Pœnitentia, habitam in Academia Salmanticenſi anno 1548. ſuper decimamquartam diſtinctionem lib. 4. ſententiarum. Compluti apud Petrum Rombles, 1563. in fol.

Item Relectionem alteram *de Sacramentis in genere*; Quæ una cum ſuperiore Mediolani edita eſt 1580. in octavo. Judicium quoque id, cujus meminimus, *de ſecta Jeſuitarum* tribuit ei is, qui ſub nomine Alphonſi de Vargas latere voluit, in *Relatione ad Reges, & Principes Chriſtianos* cap. 7. atque item *Adverſus ſtatutum* Eccleſiæ Toletanæ, quo infecti ſanguinis homines a beneficiis hujus Eccleſiæ arceantur, aliquid ſcripſiſſe, idque in lucem emiſſum fuiſſe alicubi legimus.

CARDINALIS SFORTIA PALLAVICINUS

In Vindicationibus Societatis Jeſu, capite 28.

Placet hoc loco recitare, quid exiſtimaverit hac de re non acutulus quidam ſophiſta, qui non tam Theologiam, quam Theologiæ fumum, & umbram per captationes, & ſcitamenta ſectaretur; ſed Theologus evoluti ſæculi pereruditus, doctrina pariter, atque ingenio præſtans, fama magnus, re major. Loquor Melchiorem Canum, qui aureo plane volumine hanc ipſam de locis Theologicis tractationem ante omnes & ſupra omnes eſt executus. Idemque primus fuit, reor, qui docuerit, &, quod minus eſt, latinam linguam in lyceo divina effari, & quod maximum, Catholicos novatoribus bellum, & cladem inferre. Perinſenſum noſtræ familiæ hominem laudo: ſed laus judicii munus debet eſſe, non voluntatis; & merito, non amori rependitur.

ANTO-

Digitized by Google

ANTONIUS POSSEVINUS SOCIETATIS JESU

In apparatu Sacro.

QUod ad libros locorum communium ſpectat, negandum non eſt, quia e fœcundo, erudito, & facundo ingenio prodierint, eo commemorandi magis, quod ipſe noſtra ætate primus ea brevitate, copia, diſpoſitione, ac perſpicuitate de iis perutiliter egerit.

FRANCISCUS GARSIA E SOCIETATE JESU

In Prolegomenis Evangelici Concionatoris, de Eccleſiæ Canarienſis Præſulibus.

VEriſſime poſſum affirmare, unum Melchiorem Canum, ſuſpicienda Monachalis Togæ authoritate, acumine ingenii in diſſerendo, conſtantia, atque felicitate, argumentorum multiplici nexu vinctorum robore, in ipſa Doctorum Inſtituti Dominicani Academia, potuiſſe integræ claſſis vicem præſtare.

SERAPHYNUS RAZZIUS

Prælectione ſecunda de locis Theologicis.

MElchior Canus, natione Hiſpanus, profeſſione Dominicanus, dignitate Canarienſis Epiſcopus, Fratris Franciſci de Victoria viri doctiſſimi quondam diſcipulus, Dominici Bannes Mondragonenſis olim præceptor, & denique primariæ Cathedræ in Academia Salmanticenſi aliquando magni nominis Præfectus: quem ego hominem de facie novi Florentiæ, in Ædibus Divæ Mariæ Novellæ tranſeuntem hoſpitem. Obiit anno Domini 1560.

BENEDICTUS PERRERIUS SOCIETATIS JESU

Lib. 12. Comment. in Danielem. cap. 7.

EX omnibus Theologis, qui Concilio Tridentino interfuerunt, Melchior Canus maximæ, clariſſimæque famæ fuit. Nemo ab illius ætate myſteria ſacrarum Scripturarum melius explicuit.

AUBERTUS MIRÆUS

De Scriptoribus Eccleſiaſticis.

MElchior Canus fuit vir politus, & elegans, atque in Hiſtoria Sacra verſatiſſimus.

ANTONIUS SENENSIS

In Bibliotheca Fratrum Prædicatorum.

FRater Melchior Canus natione Hiſpanus, qui fuit aliquando Canarienſis Eccleſiæ Præſul, &, poſtquam Epiſcopatui ceſſit, factus fuit Provincialis Hiſpaniæ, vir eloquentiſſimus, Græcæ etiam linguæ non ignarus, in Ariſtotelis, & D. Thomæ doctrina pleniſſime inſtructus, in Sacris vero literis, & in Patribus adeo verſatus, ut toto vitæ ſuæ tempore in nulla re alia occupatus fuiſſe videatur. In hiſtoricis quoque evolvendis magnifice tritus, & undequaque doctus. Unde & in Concilio Tridentino etiam viris eminentibus admirationi fuit, & ab omnibus in multo pretio habitus. Scripſit librum illum eruditiſſimum, qui hodie omnium paſſim manibus teritur, ac merito, cui

titulus

titulus eſt *de locis Theologicis*, in quo tam inſigniter, & exacte, & tanta eloquentia firmat, quæ ſunt Theologo potiſſima loca ad ſuas firmandas Concluſiones, & veluti baſes, quibus nixa tota debet ſtructura Theologica conſurgere, ut nihil poſſit eſſe exactius, & abſolutius. Edidit quoque Relectionem quandam de Sacramentis in genere, aliam quoque de Sacramento Pœnitentiæ, dum publice Theologiam profiteretur in celebri Univerſitate Salmanticenſi. Claruit anno Dom. 1540.

DOMINICUS BANNEZ

Prima parte, Quæſt. prima, Artic. 8.

INter Theologos recentiores diligentiſſime, ac cum mirabili eruditione Præceptor meus Cano, in locis Theologicis pertractandis ſupereminere videtur.

GABRIEL NAUDÆUS

In Bibiliographia Politica.

UTile erit Caſſandrum evolvere, qui tot lites de Religione aperte quidem componere tentavit; & Melchiorem Canum, qui hoc idem, ſed occulte conatus eſt ingenio majori, quam pietate, ac propemodum admirabili judicio. Vix enim poteſt imaginatio conſequi, quantum authorum hujuſmodi lectione Politicorum mentes acuantur, excitenturque ad ſaluberrime de rebus iſtis conſulendum, quibus non unius, aut alterius hominis modo, ſed univerſæ plerumque Reipublicæ ſalus, & belli, paciſque momenta continentur.

AMBROSIUS DE ALTAMURA

In Bibliotheca Ord. Prædic. centur. 4. *ad annum* 1554.

MElchior Canus vir fuit ſumma eloquentia ditatus, in Græca lingua, Hebraica peritus; in Sacris litteris, in Patribus, in Hiſtoriis, in Divi Thomæ & Ariſtotelis doctrina verſatiſſimus.

ADRIANUS BAILLET

In ſuo Eruditorum judicio, Gallice Pariſiis edito, Tomo ſecundo 1. *partis.*

MElchior Canus Dominicanus, Epiſcopus Canarienſis, criticus ævi ſui ſagaciſſimus, ac liberrimus, ad aniles fabulas, erroreſque populares, libris præſertim hiſtoricis inſertos, carpendos perſtringendoſque a natura factus videbatur. De eo, ubi de Theologis agemus, ſermo redibit. Id unum notare in præſentia ſatis ſit, Criticam ejus artem Voſſio maxime probari; eundemque *cenſorum Magiſtrum* a Combefiſio vocari ſolitum fuiſſe: quamquam ejus in cenſendo libertas nonnihil Cardinali Baronio ſtomachum moverit.

ELLIES DU PIN

In Bibliotheca Authorum Eccleſiaſt. ſæculo 16. *Tom.* 14.

MElchior Canus ſublimi ingenio pollens, non modo Philoſophiam, & Theologiam apprime edoctus erat, verum etiam in hiſtoria, & politiori litteratura verſatiſſimus, cultiſſimo ſermone latino utebatur .... Tractatus de locis Theologicis opus plaue aureum eſt, omnibuſque numeris abſolutum, ſummaque elegantia concinnatum.

J A-

JACOBUS GADDIUS

De Scriptoribus non Eccleſiaſticis, Tom. 1.

CAnus nomine Melchior, Canarienſis Epiſcopus, Theologus doctrinæ, & eruditionis maximæ, cui parem addidit pietatem, atque eloquentiam, condidit inſigne opus, ac memorabile de locis Theologicis communibus, in quo graviter, candideque præcipua Theologiæ, ac religionis argumenta videtur tractaſſe.

ALPHONSUS GARSIAS MATAMORUS

Libro de Academiis, & doctis viris Hiſpaniæ.

SUmmi viri Melchioris Cani, & Bartholomæi Mirandenſis, omnis illa ingeniorum, & doctrinæ numquam ſatis laudata facultas, ex monumentis ipſorum non ineleganter ſcriptis perſpici poteſt. Quæ & omnino abſoluta eſt, perfecte diſerta, in eoque conſtituta loco, quem multi mirentur, & pauci attingant.

VINCENTIUS CONTENSONIUS

Libro 5. Theologiæ, diſſert. præambula, ſeu commendatione locorum Theologicorum.

DE locis Theologicis omnium primus methodice, nec minus eleganter egit Melchior Canus, vir litteris, & eruditione præcipuus, moribus, & pietate inſignis, Pontificalibus etiam inſulis conſpicuus, & in rebus Theologicis ſumma eloquentia dicendis, nulli ſui temporis ſecundus. Inſignis ille author integrum, & aureum librum de decem locis edidit, quem vere theſaurum dicam, ex variis ſodinis extractum, in quo nihil non pretioſum, non obryzum, non numeris omnibus abſolutum invenitur. Nam ſecum advehit omnes priſcorum hominum divitias, quas, magnis aliorum voluminibus diffuſas, compendioſa utilitate contrahit; non arido ſtylo, ſed locutione ſelecta, ornato verborum contextu, & perquam exquiſito rerum apparatu proponit. Patrum, & Eccleſiaſticæ doctrinæ gemmas non parca manu, ſed plena diffundit; Et cuncta, quæ ſunt vel difficilia dictu, vel ſenſu grandiora, vel digniora lectu, excerpſit, & in uno medullato volumine, Theologorum uſibus profutura, tranſtulit . . . . Hunc quiſquis ſerio, & attente legerit, ultro fatebitur, vix ullum hactenus librum aut copia ditiorem, aut methodo commodiorem, aut varietate feraciorem, aut oratione cultiorem, aut rerum omnium digeſtu illuſtriorem (ſolis exceptis Eccleſiæ Patribus) poſt hominum memoriam prodiiſſe: quippe in quo eximius elegantiæ nitor, ſublimis ſapientia, & profunda eruditio de palma contendunt.

NATALIS ALEXANDER

In Hiſtoria Eccleſiaſtica ſæculo 16. In ſynopſi, articulo 2. de Theologis ſæculi 16.

MElchior Canus Hiſpanus, Canarienſis Epiſcopus, ex Ordine Fratrum Prædicatorum aſſumptus, vir non ſolum in Scholaſtica, ſed in poſitiva Theologia eruditiſſimus, magnum ſibi nomen in Concilio Tridentino ſub Julio III. peperit; ingeniique ſui, doctrinæ, & induſtriæ perenne reliquit monumentum, libros 12. de locis Theologicis, elegantiſſimo ſtylo elaboratos, & Relectiones de Sacramentis in genere, & Pœnitentia. Obiit vir laudatiſſimus, cujus ingenium præ cæteris Dominicani Ordinis Scriptorilus poſt S. Thomæ Angelicam mentem maxime ſuſpicio, Toleti anno 1560.

CA-

Digitized by Google

CAPUT II.

Diluitur prima in Melchiorem Canum accuſatio, de læſo Gregorio magno in Dialogis, & Venerabili Beda in Anglorum hiſtoria.

QUamquam tot virorum illuſtrium præconiis celebratus ſit Canus noſter , nonnullorum tamen cenſuras expertus eſt , qui ſublime licet ingenium , & omnigenam eruditionem demirati, nonnullas tamen illius opiniones improbarunt, nimiamque in alienis carpendis licentiam objicere. In iis eruditionis fama , & dignitatis amplitudine princeps eſt Cardinalis Baronius, quem doleo in Theologum laudatiſſimum fuiſſe aliquando minus æquum; ac tum maxime, ubi nullus, aut certe minimus reprehenſioni locus erat. Hunc durioribus verbis excipit in Annotationibus ad Martyrologium Romanum ad diem 23. Decembris, quaſi nimis acrem in libros Dialogorum Gregorii Magni, necnon in Anglorum Hiſtoriam Venerabilis Bedæ cenſuram exercuiſſet lib. 11. de locis Theologicis cap. 6. Inconſtantis, & inconſulti judicii incuſat, quod illos Gregorii libros (de Bedæ ſiquidem Hiſtoria nihil minutatim obſervat) *quos jam mille fere annis tam Occidentalis , quam Orientalis Eccleſia ſumma fide , digna veneratione , immenſiſque eſt laudibus proſecuta , auſus ſit novus aſſertor in controverſiam revocare, ac fide minuere*. Hinc in Divi Gregorii laudes effunditur , multaque veterum teſtimonia congerit , quibus ejus Dialogorum libros commendet . Canum etiam adverſus Canum adducit , quaſi ſui immemor de Gregorii Dialogis hoc ipſo in capite mitius pronunciaſſet ; dum videlicet leges tradens , quibus veraces hiſtorias a fallacibus diſtinguere, atque internoſcere liceat , *prima lex* , inquit , *ex hominum probitate , integritateque ſumetur . Quæ omnino res locum habet , cum , quæ narrant hiſtorici , ea vel ipſi ſe vidiſſe teſtantur , vel ab iis , qui viderunt, accepiſſe. Qualia ſunt pleraque in Epiſtolis Ambroſii, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini ; in libris quoque hujus de Civitate Dei ; in Dialogis Gregorii ; breviter , in omnibus fere Doctorum Eccleſiæ probatiſſimorum ſcriptis, in quibus mendacium ſuſpicari , quod ad memoriam ſempiternam transferre illi ſcribendo voluerint , piaculum eſt . Magnis quippe præclariſque virtutibus Viri ſanctiſſimi , atque optimi id conſequi meruerunt , ut in rebus hujuſmodi , quas vel ſpectaſſe ſe , vel ab aliis fide dignis, qui ſpectarint, ſe audiſſe teſtati ſunt, fides omnino illis habeatur.*

Baronium imitatur Philippus Labbè, lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, de libris Dialogorum Gregorii Magni ſermonem habens, ſeque Melchioris Cani cavillos, ac machinas in examine diſſoluturum ſpondet.

Stylum multo acrius in eumdem exercet Theophilus Raynaudus , ſub Petri a Valle clauſa nomine deliteſcens , in Diatribis contra Cyriacos , multa in Virum celeberrimum pro more ſuo convicia congerens, & Baronii obſervationes duntaxat exſcribens . Male habet, Cani librum vel ob id ſolum non fuiſſe a Romanis cenſoribus aut prohibitum , aut ſcopa mundatum. *De ſanctis itaque Gregorio , & Beda* inquit , *talia ſcriptis committere auſum Melchiorem Canum , res eſt profecto digniſſima admiratione . Nec minus ſtupendum eſt, talia ſcripſiſſe hominem religioſum , & impune tuliſſe : ita ut nullus judex publicus de libro adeo petulans de Sanctis Scriptoribus judicium continente præſcribat, aut ſupprimendum eſſe, aut corrigendum.* Sic ſane Melchioris Cani reprehenſores.

Age itaque, quid tandem in Gregorii Magni Dialogos , & in Bedæ Hiſtoriam Canus ſcripſerit , quo tam acres in ſe reprehenſiones excitavit , paulo diſtinctius videamus. *Veteres excuſo* , inquit ille , libro 11. de locis , cap. 6. *& Sanctos , & eruditos viros , quorum & libros, & nomina volentem aſcribere pudor me ac religio vetaret , niſi contra vererer , ne mea hæc taciturnitas pleriſque cauſa eſſet , ut aut damnarent, quæ non intelligerent , aut errore vario circum Sanctorum omnium hiſtoriam vagarentur . Atque Theologum etiam admoneri operæ pretium eſt , ne id ſtatim illi perſuaſum ſit , omnia , quæ magni auctores ſcripſerint , undique eſſe perfecta . Nam & labuntur aliquando , ut ille ait , & oneri cedunt , & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati , vulgoque, ut dixi , interdum etiam indulgent : nec ſemper intendunt animum , & nonnunquam fatigantur : adeo, ut Ciceroni Demoſthenes dormitare , Horatio vero Homerus quandoque ipſe videatur, Summi enim ſunt, homines tamen . Quæ ego eadem de Beda , atque Gregorio jure fortaſ-*

fortaſſe, ac vere dicere poſſum. Quorum ille in Hiſtoria Anglorum, hic in Dialogis quædam miracula ſcribunt vulgo jactata, & credita, quæ hujus præſertim ſæculi Ariſtarchi incerta eſſe cenſebunt. Equidem hiſtorias illas probarem magis, ſi earum auctores, juxta præfinitam normam, ſeveritati judicii curam in eligendo majorem adjunxiſſent. Sed quoniam modeſte, & circumſpecto judicio de tantis viris pronuntiandum eſt, ne in his quidem duobus rejicienda ſunt plurima. Pauca enim in eis poſſis arguere, quamvis hiſtoriam Eccleſiaſticam revocare ad ſeveriora judicia contendas. Ac ſi neceſſe eſt in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus, quam reprobari malo. Hæc ibi.

Ita ne vero in Gregorium, & Bedam injurius Canus, quia & illos in hiſtoricis narrationibus oneri ceſſiſſe aliquando, & ingeniorum ſuorum voluptati, vulgoque indulſiſſe dixit? ita in Divos nimis audax, quod quædam illos miracula vulgo jactata, & credita, quæ hujus præſertim ſeculi Ariſtarchi incerta eſſe cenſeant, ſcripſiſſe notet, eorumque hiſtoriam ſe multo magis probaturum profiteatur, ſi, juxta præfinitam normam, ſeveritati judicii curam in eligendo majorem adjunxiſſent? Nemo ſane eſt judicio vel leviter accurato, qui non talia plerumque moneat de miraculorum ac piarum hiſtoriarum ſcriptoribus, ex aliena præſertim fide, geſta narrantibus. Idque præ cæteris æquiori jure monere debuit Melchior Canus, qui pro ſui operis inſtituto non pium lectorem, pro componendis moribus, fovendaque pietate, ad religioſæ hiſtoriæ lectionem informat, ſed Theologum accuratum erudit ad manus contra religionis hoſtes conferendas, ex hiſtoriæ fide penitus inconcuſſa. Valeant ergo, per Canum licet, ad informationem morum petita undecumque miracula, hiſtoricæ narrationes a viris probis ac piis undevis acceptæ, quales plerumque in eum finem ex aliena fide Gregorius narrat in Dialogis: at expugnandis Hæreticis valere omnia illa, ſine criterio, ſine diſcrimine, ſine delectu nemo dicet, qui ſeveriores illos ſeculi Ariſtarchos, & Hæreſeos ingenium expertus eſt.

Egit ergo Gregorius in Dialogis pro ſuo inſtituto quod debuit, laude, eaque plurima longe digniſſimus: interim tamen aſceticum Hiſtoricum egit, non Polemiſtam. Verum perſonam aliam in locis Theologicis induit Canus noſter, monetque ex officio, quid Theologis congruat, ut certa & indubitata habeant argumenta, refellendis hæreticis opportuna. *Aliud quippe eſt*, inquit Hieronymus contra Jovinianum, *gymnaſticos libros ſcribere, aliud dogmaticos; aliud quærere, aliud definire*.

Ad hæc, cum Gregorius ex amicorum fide pleraque geſta, ac miracula referat, ut loquitur Epiſt. quinquageſima; quid mirum, ſi, ut erat & adverſa admodum valetudine, dum ſcriberet, & publicis Eccleſiæ negoriis implicitus, atque diſtrictus, ſatis illi non fuit otii, ut ſingula ad ſeverioris criticæ limam vocaret, quæ aliunde (quod unum illi ſtudium erat hoc loco) & pietati favebant, & fidelium genio arridebant?

Cæterum tantum abeſt, ut grandia illa Gregorii, ac Bedæ nomina contempſerit Canus noſter, ut ſuam potius in illos venerationem hoc ipſo in loco, qui a cenſoribus reprehenditur, egregie teſtatus ſit. *Veteres*, inquit, *excuſo, & Sanctos & eruditos viros; quorum & libros, & nomina volentem aſcribere pudor me ac religio vetaret, niſi contra vererer ....ſed quoniam modeſte, & circumſpecto judicio de tantis Viris pronunciandum eſt, ne in iis quidem duobus rejicienda ſunt plurima. Pauca enim in eis poſſis arguere*.

Melchioris Cani de libris Dialogorum judicium probarunt Viri doctiſſimi. Petrus Gonzavillæus, operum Sancti Gregorii diligentiſſimus editor, uſque adeo Sanctum Doctorem piæ amicorum fidei plus juſto in enarrandis hiſtoriis dediſſe putat, ut *pietatis errorem* illum fuiſſe dicat; quam non decet in iſtiuſmodi factis adeo eſſe ſollicitam.

In ejuſdem ſententiam venit Natalis Alexander ſæculo 6. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, ubi Sanctiſſimi Pontificis dialogos a Dallæi cavillationibus vindicans, Melchioris Cani, ſeu *viri doctiſſimi* judicium probat, ac pene tranſcribit ex integro, facitque ſuum.

Adſtipulatur verbis etiam multo durioribus, a quibus Canus longe abeſt, Ellies Du Pin in Bibliotheca Eccleſiaſtica, Tomo quarto, ſæculo ſexto. *Tametſi*, inquit, *in dubium verti nequeat, an, qui Sancti Gregorii nomen Dialogi præferunt, illius reipſa ſint: quandoquidem eos ipſe ſuos agnoſcit, & ab ejus diſcipulis, cæteriſque, qui paulo poſt floruere, ſcriptoribus agnoſcuntur: minus tamen Pontificis Sanctiſſimi gravitatem, judiciumque referre videntur: adeo ſcilicet prodigiis prorſus inuſitatis narrationibuſque fidem omnem ſuperantibus paſſim abundant. Equidem hæc ille aliena fide narrat: verum nec fidem illis ita de facili adjungere debuit, nec ea uti certiſſima venditare. Opus in quatuor libros diſtributum eſt, in*

Digitized by Google

Dialogi modum, quo Gregorius ipſe, ac Petrus Diaconus colloquuntur. Stylus plus æquo humilis ſerpit: Geſta rudi & impolita oratione narrantur: elegantia nulla, lepore nullo condiuntur. Petri interlocutiones fatuæ ſemper & inconditæ, ſæpius etiam a propoſito aberrant. Narratæ hiſtoriæ, ſola ſæpe ſenum imperitorum ſtante fide, aut pervagato rumore: prodigia adeo frequentia, ſtupendaque, ac levi interdum de cauſa perpetrata recitantur, ut fidem univerſis adjungere difficillimum ſit. Hiſtorias etiam nonnullas vix cum eorum, de quibus narrantur, ætate conciliaveris: ut voluntariam Divi Paulini cuſtodiam ſub Vandalorum Rege. Viſiones, ac ſomnia frequentius, quam alibi uſpiam, recitantur. Unde & Gregorius ipſe ſub finem Dialogorum profitetur, plura ætate ſua, quam retroactis ſeculis, de altera vita fuiſſe retecta. Verum haud ſatis ſcio, an quis facta illa, dictaque omnia velit in ſe recipere.

Quid ſi ea libertate de Gregorii Magni Dialogis pronuntiaſſet Canus? Quam dura animadverſione exciperetur? At poſuit ille cenſuræ ſuæ modum. Falli Gregorium potuiſſe in enarrandis ex amicorum fide, ac vulgi fama nonnullis miraculis, obſervavit: quia tametſi ſummus, homo tamen erat: multiſque negotiis, curiſque diſtrictus animum totius orbis ſaluti intentum ad minutiarum iſtarum examen adducere non poterat. Quid hic porro mali, cum id de ſe fateatur Optimus Pontifex iis ipſis in Dialogis, quos expendimus? Miranti ſiquidem Petro, qui fieri potuerit, ut de ſancto Abbate Equitio (quem Apoſtolici muneris indignum Gregorius a nonnullis æmulis circumventum judicaverat) Pontifici tanto ſubreptum eſſet; reſpondet, ad rem, quam verſamus, admodum appoſite: *Quid miraris Petre, quia fallimur qui homines ſumus? An mente excidit, quod David, qui propheticum ſpiritum habere conſueverat, contra innocentem Jonathæ filium ſententiam dedit, cum verba pueri mentientis audivit? Quod tamen, quia per David factum eſt, & occulto Dei judicio juſtum credimus, & tamen humana ratione, qualiter juſtum fuerit, non videmus. Quid ergo mirum, ſi ore mentientium aliquando in aliud ducimur, qui Prophetæ non ſumus? Multum vero eſt, quod uniuſcujuſque Præſulis mentem curarum denſitas vaſtat: cumque animus dividitur ad multa, fit minor ad ſingula: tantoque ei in unaqualibet re ſubripitur, quanto latius multis occupatur.* Lib. 1. Dialog. cap. 4.

Neque vero ſecum ipſe pugnare cenſendus eſt Canus, quemadmodum opponit Cardinalis Baronius, dum is paulo ſupra Gregorii Dialogos iis Patrum, Scriptorumque probatiſſimorum libris annumerat, quibus fides omnino eſt adhibenda, nullumque in eis mendacium ſuſpicari licet. Hoc etenim ejus eſt in Gregorium venerationis argumentum; quo eum a mendacio ſtudioſe confiſto, & ad illudendum ſimplicibus de induſtria conſarcinato alienum, pro ſua ſanctitate reputavit. Id ſiquidem magnis præclariſque virtutibus meruit Sanctiſſimus Pontifex; etſi, ut homo erat, ceſpitationi, atque obreptioni eſſet obnoxius. Valde quippe duo illa inter ſe diſtant, mendacium, ac ceſpitatio: primum perverſæ voluntatis, alterum humanæ conditionis eſt vitium. Habent viri Sancti, quia Sancti ſunt, ut fallere nolint; ſed habent, quia homines ſunt, ut falli ab hominibus poſſint. Nec quia emunctiorem in Gregorio narem deſideravit Canus, fidem illi negavit omnem. Quod enim deluſus aliquando fuerit, caſu factum eſt; quod vera ſæpius dixerit, voluntate.

Baronium ipſum ea in re judicem volo, ac etiam appello. Is certe Trajani Imperatoris ex inferis liberationem Divi Gregorii precibus impetratam, tametſi a Sancto Joanne Damaſceno in Oratione de Fidelibus Defunctis magna pompa explicatam, narratamque, ad fabulas amandat totum Æſopum olentes, in Annalibus ad annum 604. n. 60. Sed quid tum, ne Damaſceni ſanctitati, ac doctrinæ injurius habeatur, cujus hiſtoricam narrationem exſufflat? Audi hiſtorici eminentiſſimi promptam liberamque excuſationem. *Primum quidem*, inquit, *ab omni impoſturæ ſuſpicione virum ſanctiſſimum immunem reddimus, nihilque ab ipſo commentitium eſſe factum vel excogitatum conſtanter aſſerimus: ſed quod ipſe vere factum accepit, ac credidit, hoc ipſum, quomodo audivit, ſcriptis ſuis bona fide mandavit. At in iis, quæ ad rerum geſtarum veritatem ſpectant, quam frequenter accidat falli etiam prudentiſſimos, non in antiquis tantummodo, ſed & in iis quæ dicuntur in eodem loco, quo ipſi ſunt, & quo vivunt tempore, cum uſus doceat, pluribus demonſtrare ſupervacaneum eſſe putamus. Ob idque nihil eſt, ut quantavis ſive ſanctitatis, ſive Doctrinæ cujuslibet prærogativa Viri, quod non factum ſit unquam, ut factum aſſerentis, ipſi veritati præjudicium poſſit inferre, cum in his quæ ſunt facti, non dogmatis, potuerit quiſque ſanctiſſimus, atque doctiſſimus, fideique orthodoxæ profeſſor, atque defenſor aliquando falli.* Recte id quidem, prudenterque Annalium parens. At quid aliud ſibi voluit Canus noſter, ubi pauculas illas ex Divi Gregorii Dia-

logis

Digitized by Google

logis fabulas rejecit, ex alienorum fide, & narratione recitatas? Mirum in Melchiore Cano damnaſſe Baronium, quod is pari fiducia, ac majori etiam libertate uſurpavit.

CAPUT III.

Altera Criminatio refellitur, de eodem Gregorio læſo in Epiſtola 31.

LEgimus apud Gregorium Magnum lib. 6. epiſt. indictione 14. epiſt. 31. *In hiſtoria autem Sozomeni, de quodam Eudoxio, qui Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopatum arripuiſſe dicitur, aliqua narrantur. Sed ipſam quoque hiſtoriam Sedes Apoſtolica ſuſcipere recuſat, quoniam multa mentitur, & Theodorum Mopſveſtiæ nimium laudat, atque uſque ad diem obitus ſui magnum Doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet.* Quem Gregorii locum ad trutinam revocans Melchior Canus lib. 11. de locis cap. 6. nihil tale apud Sozomenum de Theodoro Mopſveſteno legi notat, bene vero apud Theodoretum lib. 5. Hiſtoriæ cap. 17. ubi Theodorum iſtum *præclarum Doctorem* fuiſſe ſcribit: & cap. 40. ubi ſic habet: *Moritur Theodorus Epiſcopus Mopſveſtias, cum omnium Eccleſiarum Doctor, tum hæreticæ cohortis profligator.*
Quare nodum ut ſolvat Vir eruditus, ita pronunciat: *Non video, quemadmodum reſponderi poſſit, niſi dicamus, aut Gregorium alios libros Sozomeni legiſſe, qui in manus noſtras non venerunt; Aut memoria lapſum, pro Theodoreto Sozomenum ſcripſiſſe.* Quid aptius, rectiuſque excogitari potuit; cum alias certo certius ſit, quæ de Theodoro Mopſveſteno a Gregorio recitantur, non apud Sozomenum, ſed apud Theodoretum hodie reperiri? Et hoc tamen Cani reſponſum ſugillat Baronius in Annotationibus ad diem 23. Novembris. Quodque mirandum magis, priorem reſponſionis partem diſſimulans, quaſi de interciſis Sozomeni Codicibus nihil Canus obſervaſſet; imo primam illam reſponſi partem, uti ſolvendæ difficultati opportunam arripiens, ita de Cani judicio pronunciat: *Gregorius Sozomeni locum citat de Laude Theodori Mopſveſteni Epiſcopi. Quem quidem cum Canus apud Sozomenum non reperiri contendat, quaſi oſcitantiæ Gregorium redarguens, locum illum dicit eſſe Theodoreti lib. 5. cap. 29. ſed non animadvertit, nos non habere integram hiſtoriam Sozomeni, ac complures ejus libros excidiſſe.*
Lectorum fidem appello, an non id quoque, ac primo etiam loco animadverterit Canus? *Aut Gregorius*, inquit ille, *alios libros Sozomeni legit, qui in manus noſtras non venerunt: aut &c.* Illius quippe, ut vidimus, bimembre reſponſum eſt: hancque primam, de interciſis Sozomeni Codicibus, ſolvendi nodi intricatiſſimi viam aperuit, quam unam occurrere Baronius exiſtimavit. Quare ſi quid in ea probabilitatis eſt, totum id Melchiori Cano, qui eam primus omnium aperuit, acceptum referre debuit, non oſcitantiæ, quaſi minus adverterit, redarguere.
Sed & in hoc multo magis falſus eſt Baronius, quod ita ſolutioni huic ſtandum velit, ut alteram ab eodem Cano ſubjunctam deſpicetur; viroque erudito ſuccenſeat, quod Gregorium Magnum memoria forte lapſum dixerit, ut Sozomenum pro Theodoreto nominaret. Quandoquidem longe certius eſt, Sozomenum pro Theodoreto ex memoriæ lapſu a Gregorio ſcriptum eſſe, quam aliquos Sozomeni libros, quod conſtanter Baronius aſſerit, excidiſſe.
Et quidem Henricus Valeſius in ſuis ad Socratem, & Sozomenum, quos latine reddidit, obſervationibus, hanc Baronii reſponſionem improbat, ut alteram ex Cano petitam ineat. *Hæc*, inquit, *Baronii reſponſio, licet Mireo, & Voſſio, aliiſque placuerit, mihi tamen haudquaquam ſatisfacit. Quis enim credat Gregorii Magni ætate integriores fuiſſe Sozomeni Codices, quam nunc ſint? Nam Caſſiodori ætate, qui Gregorium Magnum anteceſſit, nihilo auctiores erant Sozomeni Codices iis, quos nunc habemus: Idque ex Hiſtoria tripartita ejuſdem Caſſiodori facile eſt cognoſcere.*
Decretorium profecto eſt contra Baronium Valeſii argumentum, quod ex Tripartita Caſſiodori Hiſtoria repetit. Cum enim is e tribus Græcis Auctoribus Theodoreto, Socrate, ac Sozomeno per Epiphanium Scholaſticum latine redditis hiſtoriam ſacram compendio redegerit, non ultra hiſtoriam ex Sozomeno deſloratam producit, quam ubi hodierni Sozomeni Codices deſinunt. Adeo verum eſt, Caſſiodori ætate, atque adeo multo magis Gre-

Digitized by Google

gorii Magni temporibus Sozomeni codices nihilo auctiores fuiſſe iis, quos nunc habemus. Falſum itaque, libros aliquos poſteriores ejus hiſtoriæ excidiſſe, e quibus illa de Theodoro Mopſveſteno lacinia a Gregorio Magno peti potuerit. *Hæc igitur*, inquit Caſſiodorus in Præfatione, *Hiſtoria Eccleſiaſtica, quæ cunctis Chriſtianis valde neceſſaria comprobatur, a tribus Græcis Auctoribus mirabiliter conſtat eſſe deſcripta; uno ſcilicet Theodoreto venerabili Epiſcopo, & duobus diſertiſſimis viris, Sozomeno, & Socrate; quos nos per Epiphanium Scholaſticum latino condentes eloquio, neceſſarium duximus eorum dicta deflorata in unius ſtyli tractum, Domino juvante, perducere, & de tribus auctoribus unam facere dictionem.*

Iis adde, Sozomenum, ſi pauca e ſuo penu interjecta excipias, nil niſi Socratem exſcripſiſſe in hiſtoria concinnanda. Res legenti, & utrumque hiſtoricum conferenti perſpicua eſt. At Socrates hiſtoriam ad ea dumtaxat tempora perduxit, quo eam hodierni Sozomeni Codices referunt. Non ergo pro arbitrio fingendum eſt, poſteriores ejuſdem hiſtoriæ extitiſſe libros, quos & Gregorius legerit, & injuria temporum nobis abſtulerit.

Sed rem totam plane conficit, & Baronio prorſus occludit os Sozomeni præfatio ad Theodoſium Imperatorem, cui ſuam nuncupavit hiſtoriam. Novem dumtaxat hujus hiſtoriæ libros ſe ſcripturum adpromittit: *In novem libros commode diſtribui poſſe judicavi.* Totidem porro referunt hodierni Codices, a quibus controverſa lacinia procul abeſt. Quo itaque jure plures hujus hiſtoriæ libros fingere liceat, qui a Gregorii ætate nobis exciderint?

Satius igitur eſt, hodiernos Sozomeni codices integros fateri, & Gregorium Magnum memoria lapſum Sozomenum pro Theodoreto nominaſſe. Nam & ea levis oſcitantia eſt, quam viri vel maximi pati poſſunt, cujus & exempla non pauca Baronius ipſe nobis ſubminiſtrat in Annalibus ad annum 604. atque iſtud maxime *Divi Gregorii Nazianzeni, Theologi antonomaſtice dicti, Sanctitate, atque Doctrina celeberrimi, qui in ea oratione, quam de Sancto Cypriano ad populum habuit, manifeſto lapſus errore cognoſcitur, cum duos in unum Cyprianos conflat, Antiochenum, atque Carthaginenſem, quos conſtat fuiſſe diverſos, inter ſeque diſtinctos.* Aliunde vero in Theodoretum, uti Canus notat, optime cadunt quæcumque hoc ipſo, quem expendimus, loco refert Gregorius Pontifex. Theodoretus enim lib. 5. cap. 27. & 40. Theodorum Mopſveſtenum commendat, ceu præclarum Doctorem, & hæreticæ factionis debellatorem: atque ob id ipſum a Quinta Synodo Generali damnatus eſt, actione quinta, can. 13. & 14.

Melchioris Cani judicium probat Chriſtianus Lupus in Notis ad Collat. 5. Synodi Quintæ; *Gregorius*, inquit, *lapſus eſt memoria, dicens, Hermiæ Sozomeni hiſtoriam finiri laudibus Theodori.*

Cardinalis Henricus de Noris in Diſſertatione Hiſtorica de quinta Synodo cap. 11. in Cani ſententiam propendet magis. *Sententia Cani eſt probabilior*: eumque idcirco *acerrimi judicii virum vocat*; & Baronii in illum cenſuram minus probat.

In eandem Cani ſententiam concedit, & Henrici Valeſii in illius confirmationem prolata momenta mutuatur, ac probat Natalis Alexander in Synopſi Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ quinti ſæculi cap. 4. art. 18. *Aut dicendum eſt, Gregorium Magnum memoriæ vitio lapſum fuiſſe, qui id, quod a Theodoreto dictum eſt, Sozomeno tribuerit, qua in ſententia fuit noſter Melchior Canus lib. 11. locorum Theologicorum: Aut certe cum Baronio, in Annotationibus ad martyrologium Romanum, dicendum eſt, maximam partem libri noni Hermiæ Sozomeni hodie deſiderari: Hiſtoriam ſcilicet annorum circiter decem, & octo, a Conſulatu Agricolæ, & Euſtachii uſque ad Conſulatum decimum ſeptimum Theodoſii Auguſti; & in iis capitibus, quæ hominum incuria periere, Sozomenum ea ſcripſiſſe de Theodoro Mopſveſteno, quæ a S. Gregorio Magno referuntur. Verum hanc Baronii reſponſionem Valeſius non probat, quia Gregorii Magni ætate integriores non erant Sozomeni Codices, quam nunc ſint. Nam Caſſiodori ætate, qui S. Gregorium anteceſſit, nihilo auctiores erant iis, quos nunc habemus. Quod ex hiſtoria tripartita ejuſdem Caſſiodori perſpicuum eſt.*

At iis omnibus præſtat Juſtinianus Imperator in edicto contra tria capitula, ubi poſtquam Theodori lapſum recitavit, ita ſubdit: *Pro iis teſtimonium præbent Sozomenus, & Heſichius, & Socrates, & Theodoretus, qui multas pro Theodoro laudes fecit.* Theodoreto itaque ſpeciale fuit, ut Theodorum laudibus commendaret, non Sozomeno. Quod quidem argumentum pro Melchiore Cano adverſus Baronium videtur invictum.

Verum opponit Baronius: Spondet Sozomenus in præfatione ad Theodoſium, ſe perducturum

ctorum hiſtoriam ſuam uſque ad 17. Conſulatum ipſius, nempe ab anno 324. uſque ad annum 439. Hodierni vero Codices deſinunt in Conſulatu Agricolæ, & Euſtachii. Terminantur enim nece, ſeu potius placida morte Conſtantii Imperatoris Collegæ Honorii, qui ſub Agricola, & Euſtachio Conſulibus extinctus eſt anno 421. Deſunt ergo anni circiter 18. qui ab eo Conſulatu ad 17. Theodoſii Conſulatum effluxere. Quibus præſertim temporibus, oborta hæreſi Neſtoriana, quæ a prædicto Theodoro Mopſueſteno ducit originem, de eodem Theodoro prolixior erat abſque dubio narratio.

Ita ſane ſpondet Sozomenus. At qui hiſtoriam ad decimum ſeptimum Conſulatum Theodoſii ſe perducturum ſpondet, hanc quoque novem dumtaxat libris ſe complexurum profitetur: *Porro hoc opus meum*, inquit ille, *a tertio Conſulatu Criſpi & Conſtantini Cæſarum, uſque ad ſeptimum decimum Conſulatum tuum progreditur. Idque in novem libros commode diſtribui poſſe exiſtimavi*. Nonum autem librum habemus. Quid ergo? Profecto ſi quidpiam hujus hiſtoriæ intercidit, ubi decem, & octo annorum ſpatia concludantur, non libri integri, ut Baronius putat, ſed capitula forte aliqua interciderunt; quæ poſt decimum ſeptimum, quod in hodiernis codicibus ultimum eſt, legebantur. Quidni etiam dicamus, Sozomenum alienis forte curis occupatum non ſtetiſſe promiſſis? Divinationi enim hic locus eſt.

Ut ut eſt, excitata illa a Baronio difficultas nihil juvat Gregorii Magni cauſam. Demus quippe hiſtoriam decem & octo annorum ex Sozomeni Codicibus intercidiſſe: eam certe ante Gregorium intercidiſſe neceſſe eſt, cum in Caſſiodori Compendio, qui Gregorio ætate ſuperior eſt, deſideretur. Atque adeo nihil ex ea de Theodori laudibus exſcribere potuit Sanctiſſimus Pontifex.

Interea quod ad Canum attinet, is profecto in tuto eſt. Nemo prudens reſponſionem ejus improbaverit, in ea utrinque difficultatum obſidione. Alterutrum enim neceſſario reſpondendum eſt: Vel Gregorium alia in Sozomeno legiſſe, quæ ad manus noſtras non venere Vel memoria lapſum, pro Theodoreto Sozomenum ſcripſiſſe.

C A P U T IV.

Tertia de læſo Doctore Angelico accuſatio depellitur.

PErgo ad alteram quorundam reprehenſorum criminationem. Res ſic ſe habet. Oraculum Evangelicum Lucæ ſecundo, *Jeſus autem proficiebat ſapientia & ætate, & gratia apud Deum, & homines*, exponens in Catena Aurea Doctor Angelicus, congeſtis pro more ſuo variorum Patrum interpretationibus, ita Gregorium Nazianzenum loquentem inducit. Græcus Nazianzenus: *dicitur autem ſecundum humanitatem proficere, non quod ipſa ſuſcipiat augmentum, quæ ab initio fuit perfecta, ſed ex eo quod paulatim manifeſtabatur*. In quæ verba obſervat Melchior Canus lib. 12. de locis cap. 14. lectionem vitioſam eſſe, eumque locum immerito tribui Gregorio Nazianzeno, apud quem nihil hujuſmodi legere eſt. *Græcus*, inquit ille, *quem refert ſæpiſſime Divus Thomas in Catena (quamvis hoc loco vitioſa ſit lectio, & tribuatur Gregorio Nazianzeno) ait, dicitur ſecundum humanitatem proficere*, &c.

Cani cenſuram, qua locum illum Gregorio Nazianzeno falſo tribui monet, carpit Jacobus Billius in Annotationibus ad Orationem 20. S. Gregorii Nazianzeni num. 65. *Vir doctiſſimus Melchior Canus lib. 12. de locis cap. 14. in hoc fallitur, quod ille, ubi Divi Thomæ Catenam citat, vitioſam lectionem eſſe ait, falſoque ea verba Nazianzeno noſtro tribui. Vides enim Græcum illum, quem Divus Thomas profert, Græcum noſtrum eſſe. Quare periculoſum eſt, negare aliquid in auctore quopiam eſſe, niſi totus ille memoria teneatur*. Nazianzeni vero locus, quem a Doctore Angelico vere indigitatum Billius opinatur, ſic habet ea in Oratione, quæ eſt de Baſilii laudibus: *quod ego in Salvatore proſpicio, atque etiam, ut opinor, ſapientiorum quilibet, quo tempore nobiſcum extitit, id quod ſupra nos, & noſtrum erat formatus, hoc quoque hic contigiſſe animadverto. Proficiebat enim, inquit, ut ætate, ita etiam ſapientia: non quod hæc in illo incrementum caperent (quid enim in eo, quod a principio perfectum erat, perfectius eſſe poſſit?) ſed quod hæc paulatim detegerentur, & elucerent. Eodem modo Baſilii virtutem eo tempore non incrementum, ſed majorem operationem accepiſſe arbitror, uberiorem nempe materiam ſuppeditante poteſtate*.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Billii animadverſionem mutuatur Theophilus Rainaudus in diatribis adverſus Cyriacos, multaque in Canum probra jacit, atque dicteria. At perperam illi & injuria; Ac primo quidem, quod hic cenſura notat Melchior Canus, Divum Thomam non tangit, ſed ejus dumtaxat operis editorem. Siquidem Doctor Angelicus paſſim in Catena Aurea Græcum illum expoſitorem indicat, abſque ulla peculiari nomenclatione, vage tantum, atque ex ſolo nomine patriæ: Qui vero veteres editiones curarunt, vagum illud Græci auctoris nomen ſpeciali quadam nota determinarunt; prout in Græcis Auctoribus reperiſſe ſibi viſi ſunt, quæ ex Græco auctore Doctor Angelicus recitabat. Ea fiducia freti viri boni, Gregorium Nazianzenum notarunt hoc loco, quaſi ex eo petita eſſet recitata ſententia; quia non nihil ſimile apud eum legere eſt Oratione 20. de laudibus S. Baſilii. Quare non Divum Thomam, ſed ejus veteres editores carpit hic Canus noſter. Jure porro, an injuria carpat, expendamus.

Certe, quantum capio, jure omnino id agit. Nam ſi ſententiam ab Angelico Doctore ex græco auctore relatam cum Nazienzeni loco conferamus, non verbis modo, ſed &, quod notandum magis, ſenſu differunt. Sententia quippe a Divo Thoma laudata de profectu humanitatis aperte diſſerit, prout complectitur *eſſentialia* homini, quatenus homo eſt: Nazianzeni autem Oratio de accidentibus, ætate ſcilicet, atque ſapientia. Non ergo Græci auctoris nomine Nazianzenus deſignatur. Hincque effectum eſt, ut Joannes Nicolai Theologus Pariſienſis noviſſimus, cæteriſque omnibus diligentior, & accuratior Catenæ Angelicæ editor, totam illam Græci expoſitoris indiſtincte laudati pericopem, non Nazianzeno, ſed Cyrillo Alexandrino tribuerit, apud quem (videlicet aſſertione 28. theſauri) legi poteſt, ſin minus totidem verbis, at certe ſenſu, ac poteſtate.

Ego vero, ut fatear ipſe quod ſentio, nec Nazianzenum, nec Cyrillum, nec alium ex notis auctoribus hoc loco (aut aliis quibuſvis, ubi Græcus ſimpliciter expoſitor notatur) legi velim. Sentio quippe, nec forte mihi vana fides, Græcum illum certum auctorem eſſe, ſed Anonymum; qui, ut aliis contigiſſe notum eſt, ſua dumtaxat ſcripta ſciri ad publicam utilitatem, ſed ſe neſciri, ad privatam humilitatem voluit. Etſi, quoquo pacto ſe res habeat, ſtat prudens, nullique animadverſioni obnoxia Cani cenſura.

C A P U T V.

De oppugnato Divo Hieronymo querela refutatur.

IN judicium a nonnullis traducitur Canus, tamquam in Divum Hieronymum nimis injurius lib. 11. de locis cap. 5. ubi recolens S. Doctoris ſententiam de veterum Patrum traditione, qua Adamum in monte Calvariæ ſepultum, ajunt, *Non debuit*, inquit, *tantopere ridere Hieronymus Adami in loco Calvariæ ſepulturam: Nec nos, viri licet ſanctiſſimi exemplo, hiſtorias hujuſmodi ridere debemus.* Id ſcilicet minus reverenter dictum criminantur nonnulli reprehenſores. Age itaque videamus, a quibus, & per quos ad nos uſque ea traditio manarit, quæ a Divo Hieronymo irriſa eſt; ut hinc judicari merito poſſit, an irriſionem moleſte tulerit Canus noſter. Certe vix ulla de pia quadam, ac religioſa hiſtoria traditio ferri poteſt, quæ adſtipulatoribus & antiquitate, & auctoritate majoribus adnitatur.

Horum agmen, ut par eſt, duceret Tertullianus lib. 2. contra Marcionem metrice ſcripto, ſi ipſius re vera opus eſſet, ut a multis creditum eſt. Ita quippe ibi legere eſt.

Golgotha locus eſt, capitis calvaria quondam,
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit.
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum,
Os magnum hic veteres noſtri docuere repertum:
Hic hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum;
Hic pariter Chriſti pio ſanguine terra madeſcit,
Pulvis Adæ ut poſſit veteris cum ſanguine Chriſti
Commixtus, ſtillantis aquæ virtute ſanari.

Verum ſpurium Tertulliani partum rejiciunt quotquot extant criticæ ſcientiæ periti, quibus perſuaſum eſt tantum virum tam iratas muſas non habuiſſe.

Quare meliori titulo chorum ducet S. Cyprianus tractatu de Reſurrectione Chriſti: *Nos*

ad

ad Chriſtum pertinentes, cujus ſanguine conſperſa creditur Adam Calvaria, qui ſub loco, quo crux Domini fixa eſt, humatus dicitur ab antiquis, ejuſdem ſanguinis ſanctificati elapſu lætemur, & delectemur in Domino.

Sequitur Origenes tractatu 35. in Matthæum. *Venit ad me traditio quædam talis, quod corpus Adæ primi hominis ibi ſepultum eſt, ubi crucifixus eſt Chriſtus; Ut ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes vivificentur: Ut in illo loco, qui dicitur Calvariæ locus, ideſt locus capitis, caput humani generis reſurrectionem inveniat cum populo univerſo per reſurrectionem Domini Salvatoris, qui ibi paſſus eſt, & reſurrexit.*

Succedit Baſilius magnus enarratione in cap. 5. Eſaiæ. *Obtinuit fama quædam in Eccleſia memoriam conſervans, non quidem ſcripto proditam, quæ & talis eſt. Quod prima utique Judæa hominem habebat incolam, nimirum Adam, ſimul atque excidit deliciis Paradiſi, in hac terra collocatum, ad mitigandam jacturam bonorum, quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit, qui & illic eam ſententiam condemnationis plane eſt executus. Itaque inſolens eſſe ac novum videbatur illius ætatis hominibus ſpectaculum. Os capitis defluente carne nudum. At illi recondentes cranium, loco illi indidere* κρανίον, *ideſt Calvariam. Probabili ratione potuit Noe non ignoraſſe ſepulchrum principis hujus, & mortalium omnium primigenii. Siquidem hac de re ſama a diluvio mox per orbem propagata eſt ab ipſo, & dimanavit. Eoque Dominus excuſſa origine humanæ mortis, in loco, qui* κρανίον *dicitur, ideſt Calvaria, paſſus eſt: Ut quo in loco corruptio, ſive mors hominum initium accepit, illic vita regni ſuum ſumeret exordium. Et quemadmodum invaluit in Adam, ita & in Chriſti morte inefficax redderetur, & peſſum iret.*

S. Athanaſius, aut quiſquis alius auctor pervetuſtus Homiliæ de Paſſione, ſeu de Cruce Domini, apud eundem. *Ubi corruptum eſt genus humanum, ibi Chriſtus proprium corpus expoſuit: Ut ubi ſeminata eſt corruptio, ibidem incorruptio oriatur: Propter quod in loco Calvariæ crucifigitur: Dicit enim, Et poſtquam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum: Quem locum Doctores Judæorum ajunt eſſe ſepulchrum Adæ.*

Chryſoſtomus homilia 84. in Joannem. *Et exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locus: Ubi quidam dicunt, Adam & mortuum, & ſepultum eſſe: Et Jeſum, ubi mors dominata eſt, ibidem trophæum erexiſſe, hoc eſt crucem, quam tulit contra mortis tyrannidem.*

Ambroſius lib. 4. in Lucam. *Ipſe autem Crucis locus vel in medio, ut conſpicuus omnibus: vel ſupra Adæ, ut Hebræi diſputant, ſepulchrum. Congruebat quippe, ut ibi vitæ noſtræ primitiæ locarentur, ubi fuerunt mortis exordia.*

Theophylactus in caput 27. Matthæi: *Calvaria Cranii locus dictus eſt, eo quod dicunt, quod traditiones Patrum tenent, quod Adam illic ſepultus ſit.*

Idem in cap. 19. Joannis: *Porro Calvariæ locum dicebant, ſicut narratio prodit, quod illic ſepultus ſit Adam; ut ubi principium mortis, illic & caſus ejus fieret. Traditio enim Eccleſiaſtica eſt; quia prior Judæa, poſtquam ejectus fuit homo de Paradiſo, domicilium ibi habuit, in ſolatium bonorum quæ in Paradiſo perdiderat, data eſt ei terra illa, quæ omnium aliarum optima eſſet, & pinguiſſima. Propterea & prima omnium ſuſcepit hominem. Homines igitur, qui tunc erant, habuerunt pro miraculo mortui Calvariam depilatam; in illo loco habitantes, inde eum nominaverunt, & poſt diluvium fama hæc in omnes divulgata eſt.*

S. Epiphanius lib. 1. adverſus Hæreſes tom. 3. verſus finem: *Eſt profecto, quod intelligenti mirum videatur id quod e librorum monimentis deducimus: Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum in Golgotha eſſe crucifixum, nimirum in eo potiſſimum loco, in quo Adami corpus jaceret. Hic enim e Paradiſo digrediens diu ex adverſo illius habitavit. Deinde longo poſtea tempore in illum, quem dixi Hieroſolymorum locum ſeceſſit, ubi & vita functus, in Golgotha ſepultus eſt. Qua ex re merito locus ipſe nomen accepit, ut Calvariæ interpretando diceretur.* Tum quorundam opinationem confutat, qui locum illum Calvariam dictum ajunt, quod in Calvariæ ſimilitudinem aptatus ſit; ac demum ſubdit: *Unde igitur Calvariæ nomen obtinuit? quod nimirum primi hominis illic calvaria reperta ſit, ejuſque reliquiæ defoſſæ, ob id Calvariæ locus appellatus eſt: In quo Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſublatus in cruce, per aquam illam, & ſanguinem, ex ejus perforato latere profluentem, veluti imaginem quandam, totum ſalutis noſtræ negotium adumbravit. Dum primi hominis reliquias ab ipſo maſſæ principio rigare cœpit, ut ad detergendam labem, fœditatemque noſtram, ac pœnitentis animæ repurgationem, ſui ſanguinis aſperſionem oſtenderet.*

Paula, & Euſtochium, doctæ Virgines, in Epiſtola ad Marcellam, inter Hieronymianas

17. *In hac urbe (Hieroſolyma) imo in hoc toto loco & habitaſſe dicitur , & mortuus eſſe Adam. Unde & locus, in quo crucifixus eſt Dominus noſter , Calvaria appellatur , ſcilicet quod ibi ſit antiqui hominis calvaria condita. Ut ſecundi Adami, ideſt Chriſti , ſanguis in cruce ſtillans, primi Adam, & jacentis protoplaſti peccata dilueret, & tunc ſermo ille Apoſtoli compleretur, Excitare qui dormis, & reſurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus.*

Eos inter antiquæ traditionis ſuffragatores, ac teſtes annumeratur ab aliquibus Auguſt. ſermone 71. de tempore, ubi ita legimus; *Hoc antiquorum relatione refertur, quod & Adam primus homo in ipſo loco, ubi crux fixa eſt, fuerit aliquando ſepultus. Et ideo calvariæ locum dictum eſſe, quia caput humani generis ibi dicitur eſſe ſepultum. Et vere, fratres, non incongrue creditur, quod ibi erectus ſit medicus, ubi jacebat ægrotus ; & dignum erat , ut ubi occiderat humana ſuperbia, ibi ſe inclinaret Divina miſericordia ; & ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris , dum dignatur ſtillando contingere , redemiſſe credatur.* Verum ſermo ille in noviſſima Benedictinorum editione velut apocryphus in appendicem rejectus eſt. Imo, quod notandum magis, tota illa de Calvariæ loco narratio a manuſcriptis codicibus abeſt.

Laudat Cardinalis Baronius eundem Auguſtinum quæſt. 161. in Geneſim: At non de Adam, ſed de Abrahamo, cæteriſque Patriarchis dumtaxat agit, dum inquit: *Ubi ergo ſepelienda erant cadavera Patriarcharum , niſi in ea terra, ubi ille crucifixus eſt, cujus ſanguine facta eſt remiſſio peccatorum?* Eumdem illum Doctorem ſanctiſſimum lib. 16. de civit. Dei cap. 32. laudat Maldonatus, ſed aberrat: Nihil quippe de ea, quam movemus, quæſtione eo loci legere eſt. Quare fruſtra inter hujus traditionis teſtes producitur.

Iis longe verius certiuſque adjungendi veniunt Anaſtaſius Sinaita, Cyrillus Monachus, Nonnus Panopolitanus, S. Germanus, Euthymius, Honorius Auguſtodunenſis, quorum teſtimonia recenſet Malvenda noſter, de Paradiſo voluptatis cap. 55.

Primus omnium adverſus traditionem tot teſtibus quavis exceptione majoribus aſſertam calamum acuit S. Hieronymus, ac veluti anilem fabellam exſufflavit lib. 4. commentariorum in Matthæum, ad cap. 27. quaſi a privato quodam, vacuoque cerebello excogitatam. *Audivi quemdam*, inquit ille, *expoſuiſſe Calvariæ locum, in quo ſepultus eſt Adam, & ideo ſic appellatum eſſe, quia ibi antiqui hominis ſit conditum caput; & hoc eſſe, quod Apoſtolus dicat: Surge, qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Favorabilis interpretatio, & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra urbem enim, & foras portam loca ſunt, in quibus truncantur corpora damnatorum ; & Calvariæ, ideſt decollatorum, ſumpſere nomen. Propterea autem ibi crucifixus eſt Dominus, ut ubi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrii: Et quomodo pro nobis maledictum crucis factus eſt, & flagellatus, & crucifixus, ſic pro omnium ſalute, quaſi noxius, inter noxios crucifigeretur. Sin autem quiſpiam contendere voluerit, ideo ibi Dominum crucifixum, ut ſanguis ipſius ſuper Adæ tumulum diſtillaret; interrogemus eum, quare & alii latrones eodem loco crucifixi ſint? Ex quo apparet, Calvariam non ſepulchrum primi hominis, ſed locum ſignificare decollatorum; ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret gratia. Adam vero ſepultum juxta Hebron, & Arbee, in Jeſu filii Nave volumine legimus.* Joſue 14. Quibus ſimilia habet lib. 3. commentariorum in epiſt. ad Epheſios ad caput 5.

Hieronymum ſecutus eſt Iſidorus lib. 15. originum cap. 1. *Hebron civitas Judææ: Ipſa eſt Harbe, a numero ita vocata, quod ibi tres Patriarchæ ſepulti ſint, & quartus Adam.*

Subſcripſit Venerabilis Beda in caput 27. Matthæi: *Golgotha namque*, inquit ille: *Syrum nomen eſt, & interpretatum Calvariæ. Eſt autem ipſe locus in Helia, tunc extra urbem ad ſeptentrionalem plagam montis Sion, & Calvariæ, non ob calvitium primi hominis, quem ibi quidam errantes ſepultum fruſtra ſuſpicantur: ſed ob decollationem reorum, atque damnatorum dicitur. Et propterea, ibi crucifixus eſt Dominus, ut ubi prius area damnatorum erat, erigerentur vexilla martyrii.* Lege eundem in cap. 23. Lucæ.

Adſtipulati ſunt Paſchaſius Rathertus lib. 12. in Evang. Matthæi, & Doctor Angelicus 3. p. quæſt. 47. art. 10. ad 3. ubi Divi Hieronymi verba exſcribit, eorumque rationem iſtam profert, quia *magis Jeſus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quam juxta ſepulchrum Adæ; ut oſtenderetur, quod crux Chriſti non ſolum erat in remedium contra peccatum perſonale ipſius Adæ, ſed etiam contra peccatum totius mundi.*

Porro nemo erit, opinor, qui ſi rem paulo penitius introſpiciat, traditionem ab Hieronymo irriſam, teſtibus longe pluribus, iiſque gravioribus, confirmatam non agnoſcat. Atque

ita

ita Canum noſtrum ex hiſtoriæ legibus egiſſe, dum pro defendendis tot reliquis Patribus, a me paulo ante laudatis, ab Hieronymo in re præſertim ad fidem minime ſpectante, quæque facti dumtaxat eſt, diſceſſit. Quin imo nil dubitandum, Cypriani, Origenis, Baſilii, Athanaſii, Chryſoſtomi, Ambroſii, Epiphanii teſtimonia Hieronymum latuiſſe; quibus ſi probatam de Adami calvaria traditionem noviſſet, non ita libenter irriſiſſet, tanquam ab obſcuri nominis homunculo excogitatam.

Melchioris Cani de contraria Hieronymi opinione judicium probat annalium parens ad annum 34. *At*, inquit ille, *tanti Patris in primis rogata venia, his nequaquam adduci poſſumus, ut quod non ab uno, vel alio, ſed ab omnibus fere antiquis Patribus, nec ut quidpiam recens excogitatum, ſed a majoribus traditum, & ſcriptum eſt, tam facile contemnamus, cum præſertim ea, quæ ad hæc impugnanda inducunt, non videantur eſſe hujuſmodi, quæ nos ab illis penitus diſſentire compellant*. Quod idem habent Pamelius in notis ad ſermonem S. Cypriani de reſurrectione, Pererius lib. 7. in Geneſim, Toletus in cap. 19. Joannis annotatione 12. Bellarminus lib. 3. de ſtatu peccati cap. 12. Fevardentius in notis cap. 34. lib. 2. S. Irenæi, & alii non pauci.

Et vero duo duntaxat in oppoſitum adducit Hieronymus. Primum, quod Calvariæ locus non a primi Parentis cranio, ſeu calvaria nomen traxerit, ſed a capitibus decollatorum; quia illic truncabantur capita damnatorum: ſecundum quod Joſue 14. Adam ſepultus dicatur in Cariatharbe, verſu 15. *nomen Hebron ante vocabatur Cariatharbe; Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt*. Utrumque vero elumbe eſt. Ac primum quidem nihil conficit. Eſto quippe a capitibus truncatorum Calvariæ locus appellatus eſſet; quid tamen vetat, ne & locus ille, ubi primus homo ſepultus aſſeritur, poſtmodum ſit electus ad ſupplicia damnatorum; quod in edito ſitus eſſet, & Hieroſolymis proximus? Nos locum publicum damnatorum fuiſſe non ambigimus: fuerunt enim ibi cum Chriſto & alii crucifixi latrones: ſed unde Calvariæ nomen obtinuerit, certo neſcimus. Nam quod de truncatis ibi reorum capitibus dicitur, vix credi poteſt: cum ejuſmodi ſupplicium apud Hebræos nec lege ſancitum eſſet, nec conſuetudine comprobatum. Unicum enim ante Chriſti paſſionem Joannis Baptiſtæ capite minuti exemplum occurrit apud Hebræos, cætera inde ſecuta, quæ vel in Scripturis, vel in antiquæ memoriæ inſtrumentis occurrunt, a Romanis tunc imperitantibus, apud quos hæc ſupplicia in uſu erant, ad Judæos ſibi ſubditos derivata ſunt. Quare nihil ex ea nuncupatione certo colligi poteſt. Quin & Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 13. locum hunc, nec ex Adami cranio, nec ex capitibus damnatorum, ſed a Chriſto capite noſtro ibidem aliquando paſſuro, Calvarium prophetice nuncupatum affirmat. *Redde uſuram illi, qui propter te hoc ſacro Golgotha crucifixus eſt. Golgotha vero interpretatur Calvariæ locus. Antiqui ergo prophetice locum hunc Golgotham appellaverunt, in quo verum caput Chriſtus crucem ſuſtinuit*.

Secundum ex Joſue 14. petitum argumentum eruditiſſime a Cano noſtro confutatum eſt; cui hac in parte conſentiunt Critici ſacri Baronius, Maldonatus, Serrarius, Eſtius, & alii pene omnes adverſus Hieronymi opinationem. Minus etiam iis interpretibus probatur, quod Sanctus Doctor in epiſtola ad Euſtochium de Paulæ epitaphio ſcripſerat: *Hæc eſt Cariatharbe, id eſt oppidum virorum quatuor, Abraham, Iſaac, Jacob, & Adam magni, quem ibi conditum, juxta librum Jeſu Nave Hebræi autumant. Licet plerique Caleb, quartum putent, cujus ex latere memoria monſtratur*. Obſervant ſcilicet laudati Bibliorum interpretes, Cariatharbe ſignificare potius civitatem Arbeæ, *la Città di Arbea*, quæ & magnitudine, & robore celebris erat, necnon Enaci Pater: unde & Enacitæ dicti ſunt gigantes illi prægrandes, quorum comparatione Iſraelitæ *quaſi locuſtæ videbantur*, Numerorum cap. 13. verſu 34. Is enim civitati nomen dederat; ibique demum ſepultus eſt, quod Scriptura iis verbis ſignificat: *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt*, Joſue 14. verſu 15. Quaſi diceret, *homo maximus inter gigantes Enacitas ibi ſepultus eſt*. Adam enim quandoque commune nomen eſt, hominem quemcumque ſignificans.

Merito itaque Canus noſter veterum traditionem ab Hieronymo irrideri moleſte tulit, cui leves dumtaxat rationes Sanctus Doctor oppoſuit, & ab omnibus pene Interpretibus impugnatas.

Ratio vero Doctoris Angelici in contrarium excogitata congrua quidem eſt, & ingenioſa, poſita facti veritate, ſed factum non evincit: cum & rerum contingentium, quæque meri facti ſunt, nulla dari ratio poſſit. Aut certe ſi quid hæc myſtica ratio valet, ea

certe

certe quadrabit longe felicius in hypotheſi traditionis a Divo Hieronymo rejectæ. Si enim crucifixus eſt Chriſtus eo in loco, ubi & ſepultus eſt Adam, & rei communiter plectebantur; hinc colligere erit, Chriſtum & in remedium contra peccatum perſonale ipſius Adæ, & contra peccatum totius mundi mortem ſuſtinuiſſe.

CAPUT VI.

De actis ſextæ Synodi œcumenicæ oſcitanter lectis, ac temere uſurpatis querimoniæ diluuntur.

POſſevinus in apparatu ſacro Canum male habet, quod ex aliis minus fidis Scriptoribus nonnulla narravit: *In qua tanta ſegete rerum*, inquit, *& hiſtoriarum, ſi quid irrepſit ex aliis minus fidis Scriptoribus, id jam ab aliis eſt indicatum*. Exemplum porro minus fidorum Scriptorum, quorum narrationibus plus æquo tribuerit Canus, mox ſubjicit: *Sane*, inquit, *Auctor Summæ Conciliorum contra fidem epiſtolarum Agathonis Pontificis maximi ſcripſit* (*cujus tamen rei mentio nulla fit*) *ſcriptam fuiſſe epiſtolam illam ad Concilium ſextum; cum ad Imperatorem utraque fuerit ſcripta. Extant vero illæ ſecundo Conciliorum tomo. Cæterum corrigendi quicumque auctores tum Græci, tum Latini; qui Honorio Pontifici maximo notam inurere hæreſeos alicujus auſi ſunt, ex Synodi actionibus a Theodoro depravatis*. Hæc ille. Ad marginem vero librum 4. indigitat de locis communibus cap. 3. quaſi ibi Canus noſter hac in parte lapſus ſit; cum nihil ea de re eo loci habeat, ſed verius lib. 6. cap. ultimo, in reſponſione ad ultimum argumentum.

Baronius non abſimiliter in Annalibus ad annum 681. num. 37. hac ipſa de cauſa eidem inſultat: *Quem*, inquit, *voluiſſem ſenſibus potius Canum*, *quam nomine*. Hoc idem in Cano carpit Bellarminus lib. 4. de Romano Pontifice cap. 11. Verum quo titulo, perpendamus.

Ita igitur Canus noſter libro ſexto, cap. ultimo, in reſponſione ad ultimum argumentum: *Sententiam in Honorium latam ex Romani Pontificis conſenſu fuiſſe, exploratum eſt in ſexta Synodo generali, actione quarta, ubi Agatho in epiſtola ad Concilium, Honorium ipſum anathematizat*. Utrumque illud, ſi Poſſevino, Baronio, Bellarmino credimus, falſum eſt. Nam & epiſtola, inquiunt illi, ad Imperatorem directa eſt, & nulla in ea legitur Honorii mentio, ſed aliorum tantummodo; *quorum auctores*, Agathonis verba ſunt, *extiterunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus Conſtantinopolitani, vel quivis ei conſentanei uſque in finem demonſtrati ſunt*.

Sed etſi venialis eſſe poſſet Cani culpa, ſi quid forte hac in re ab illo aberratum eſſet; quia, ut ipſi fatentur reprehenſores, Auctor Summæ Conciliorum, quæ illius ætate circumferebatur, contra fidem epiſtolarum Agathonis, Honorii nomen addiderat, nihil tamen ab ipſo erratum evinco. Nam & epiſtola illa ad Concilium quodam ſenſu ſcripta dici poterat, etſi ad Imperatorem directa eſſet: quia nihil aliud erat, quam Legatorum, quos ad Synodum Agatho dirigebat, *inſtructio doctrinalis*. Unde & illam actione quarta in Synodo legi neceſſe fuit, & in octava confirmari: & ad illam reſcripto reſponderunt Synodi Patres. Quare ad Imperatorem pro Synodi Patribus ſcripta erat.

Honorium etiam ferit, & anathematizat ea in epiſtola Agatho Pontifex, ſin minus diſtincto nomine, at ſaltem generali ſententia, ob doctrinæ ſcilicet communionem. Unde & ait, *vel quivis ei conſentanei uſque in finem demonſtrati ſunt*. Quos inter profecto fuit Honorius. Nec vana ille conjectatio eſt, ſed ipſius ſextæ Synodi auctoritate confirmata, in epiſtola Synodica ad Agathonem Romanum Pontificem; ubi Honorium cum ceteris Monothelitis anathematizare ſe profitentur Epiſcopi, ob ſententiam jam in ipſos ab ipſomet Agathone in datis epiſtolis pronunciatam. *Anathematibus interficimus, ex ſententia per ſacras veſtras litteras de iis prius lata, Theodorum Epiſcopum Pharam, Sergium, Honorium, Cyrum, Paulum, Pyrrhum, & Petrum*. Quæ res argumento eſt, vel Honorium diſtincto nomine cum cæteris anathemate percuſſum fuiſſe, in ea Agathonis epiſtola; quod ſubinde neſcio quo pietatis officio a quopiam expunctum ſit: vel quod certius longe eſt, Honorium ex communione cauſæ, generali cum cæteris damnatione petitum fuiſſe.

Id

Digitized by Google

Id etiam ex actione 13. ejuſdem ſextæ Synodi compertum eſt: Ubi cum ſententiam in Sergium, Cyrum, Pyrrhum, Paulum, Petrum, & Theodorum ab Agathone ea in epiſtola latam memoraſſent Synodi Patres, ſuoque calculo comprobaſſent, Honorium conſequenter eodem telo petitum colligunt. *Cum iis vero*, inquiunt, *ſimul projici a Sancta Dei Catholica Eccleſia, ſimulque anathematizari prævidimus & Honorium, qui fuerat Epiſcopus antiquæ Romæ, eo quod invenimus per ſcripta, quæ ab eo facta ſunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem ſecutus eſt, & impia dogmata confirmavit.*

Adſtipulatur Adrianus Secundus Romanus Pontifex in epiſtola lecta, & approbata in octava Synodo. Ubi poſtquam Honorium a ſexta Synodo damnatum memoravit, ob injectam hæreſeos accuſationem ſubjungit: *quamvis nec ibi, nec Patriarcharum, nec cæterorum Antiſtitum cuipiam de eo fas fuerit proferendi ſententiam, niſi ejuſdem primæ ſedis Pontificis conſenſus præceſſiſſet auctoritas.* Quibus verbis ſignificat, Honorium ab Agathone primam ſedem obtinente fuiſſe prædamnatum.

Cæterum, an Honorius, uti privata perſona, re ipſa de fide duplicis in Chriſto voluntatis male ſenſerit; atque idcirco Hæreticus fuerit, quod Canus exiſtimat: an œconomia, & conniventia in Monothelitas dumtaxat peccaverit, atque idcirco uti fautor erroris anathemate petitus ſit, quod alii plerique ſentiunt, opinionis eſt, Bellarmino teſte libro 4. de Romano Pontifice cap. 11. in reſponſione ad 4. nullaque idcirco lis in virum eruditum movenda eſt.

Quod vero ſuffugium quærunt laudati cenſores, Baronius ſcilicet, Bellarminus, & Poſſevinus, ut Honorium, quacumque vel aſſerti erroris, vel favoris errantibus impenſi labe liberent, vitiata ſcilicet eſſe ſextæ Synodi acta a Theodoro viro hæretico; pie quidem excogitatum eſt, at non ita certo. Quamquam hic inſtituti noſtri non eſt, illud expendere. Hoc dicam unum: ſi ſextæ Synodi acta, ibi inter Monothelitas notatur Honorius, ab aliquo nebulone, qui venerandum Pontificis nomen intulerit, vitiata ſunt; vitiata quoque dicenda ſunt acta Synodi ſeptimæ, & octavæ, ubi ejuſdem Honorii nomen cæteris Monothelitis annumeratur; vitiata quoque epiſtola Leonis Secundi ad Conſtantinum Imperatorem, quæ ſextæ Synodi acta confirmavit. Nam & illic perinde Honorius anathemate petitur. Sed ab invidioſa, noſtroque inſtituto inutili quæſtione temperandum.

C A P U T VII.

Cani ſententia de Sacramenti Matrimonii adminiſtro ab æmulorum cenſuris eximitur.

DIſplicet non paucis Melchioris Cani ſententia de Sacramenti Matrimonii adminiſtro, quem uſque adeo presbyterum eſſe docet lib. 8. de locis cap. 5. ut matrimonium ſtare quidem velit ratum, ac firmum titulo contractus, non tamen titulo ſacramenti, dum a Miniſtro eccleſiaſtico ſacris, ac ſolemnibus verbis minime celebratur. Similiter & verba, quibus conſenſum mutuum conjuges exprimunt, formam eſſe vult contractus conjugalis, non itidem ſacramenti; perſonaſque contrahentes miniſtros eſſe fatetur contractus civilis, non ſacramenti conjugii.

Hanc opinionem uti *novam & ſingularem* ſugillat Bellarminus lib. 1. de matrimonio cap. 6. & ſequentibus; quin etiam addit, Canum, dum totis viribus probare conatur Matrimonium ſine forma verborum a miniſtro eccleſiaſtico prolata celebratum non eſſe Sacramentum, illud etiam evincere, quantum in ſe eſt, nullum re vera eſſe in Eccleſia matrimonii ſacramentum. Non deſunt & alii, qui ſuis præjudiciis occupati in eamdem eruditi viri ſententiam liberius obloquantur, variiſque pro arbitrio cenſuris afficiant.

Non eſt hic inſtituti noſtri Theologicas quæſtiones integras texere, dum obſervationes dumtaxat apologeticas damus. Nec idcirco officii ratio poſtulat, ut, quæ pro tuenda illa Cani ſententia ferri poſſunt, ſummo ſtudio congeramus. Id nobis ad præſens ſatis eſt, ſi hanc eruditi viri doctrinam nec ſingularem, nec novam probemus, & cum novatorum errore, qui matrimonii ſacramentum ab Eccleſia pellunt, nihil habere commune demonſtremus.

No-

Digitized by Google

Novam eſſe profecto non dicet, quiſquis eam a Guillelmo Pariſienſi traditam noverit, lib. de ſacramentis, tractatu de Matrimonio cap. 9. quæſt. 1. & cap. 1. de Baptiſmo: a Petro Paludano in 4. ſenten. diſt. 5. quæſt. 2. a Simone Vigorio Theologo Pariſienſi, in ſuffragio Tridenti dato, cujus meminit Cardinalis Pallavicinus lib. 22. hiſtoriæ cap. 9. num. 5. Addam etiam a Divo Thoma (etſi illum ſuas in partes vel invitum cæteri trahant) in 4. ſentent. diſt. 1. quæſt. 2. art. 3. ad 5., ubi inquit: *Matrimonium ſecundum quod eſt in officium, & pœnitentia ſecundum quod eſt virtus, non habent aliquam formam verborum; ſed ſecundum quod utrumque eſt ſacramentum, in diſpenſatione miniſtrorum Eccleſiæ conſiſtens, utrumque habet aliqua verba, ſicut in matrimonio ſunt verba exprimentia conſenſum, & iterum benedictiones ab Eccleſia inſtitutæ; In pœnitentia autem eſt abſolutio Sacerdotis, verbo tenus facta*. Ac tandem a Synodi Colonienſis anno 1536. celebratæ Patribus, in Enchiridio Chriſtianæ inſtitutionis: *Videmus*, inquiunt, *& in veteri lege quoſdam fuiſſe, qui Dei vice conjuges jungerent. Quanto ergo magis putandum eſt, in nova lege Sacerdotes, qui legatione pro Deo funguntur, legitimos hujus Sacramenti miniſtros eſſe? In lege quidem veteri Pater, aut, defuncto patre, proximus puellæ agnatus, ſeu tutor Dei loco conjuges jungebat........ ad eumdem modum ab Apoſtolorum temporibus, matrimonii ſacramentum in facie Eccleſiæ celebrandum eſt, miniſtris ſacerdotibus Chriſti*.

Quæ omnia, ut a reliquis temperem, nec novam, nec ſingularem in Melchiore Cano doctrinam illam fuiſſe, plus ſatis oſtendunt. Sed & qui patronos præeuntes habuit, ſequaces, eoſque magni nominis adſtipulatores invenit: Dominicum Bannes in prima parte Divi Thomæ quæſt. 1. art. 8. ubi contrariam magiſtro ſuo Melchiori Cano ſententiam a multis improbari ait, illiuſque opinionem *a multis jam abſque ulla temeritate defendi*; Franciſcum Cardinalem Toletum lib. 7. Inſtit. 2. diſerte ſtatuentem, *efficientem cauſam matrimonii eſſe ipſos contrahentes, in quantum eſt contractus quidam: at vero, ut ſacramentum, Deum eſſe cauſam principalem, & miniſtrum eſſe cauſam inſtrumentalem, ſicut in aliis ſacramentis*: Guillelmum Eſtium in 4. Sentent. diſt. 26. §. 10. & ſequentibus: Franciſcum Sylvium in ſupplemento, quæſt. 42. art. 1. quæſito 1. Joannem Marium Scribonium diſput. 9. de matrimonio: Vincentium Contenſonium lib. 11. Theologiæ mentis, & cordis parte 4. diſtinct. 4. capit. 1. de Sacramento Matrimonii: Combefiſium ad orationem Damaſceni in Conſtantinum Caballinum numer. 8. Gaſperem Jueninum in Commentario hiſtorico dogmatico de Sacramentis diſſert. 12. de matrimonio quæſt. 3. Claudium Fraſſenium in Scoto academico tract. 3. de Matrimonio diſput. ultima artic. 1. quæſt. 3. Natalem Alexandrum in Theologia dogmatica, & morali lib. 2. de ſacramento Matrimonii art. 5. §. 2. Apud quos quidem magni nominis Theologos, quiſquis Melchioris Cani, quam tuentur, ſententiæ fundamenta ex Patribus, atque Conciliis petita legere voluerit, nimiam profecto in ea vellicanda Bellarmini, aliorumque licentiam deprehendet. Sed & Gaſpar Juenimus ſupra laudatus Diſſertationem gallicam edidit in hujus Melchioris Cani ſententiæ defenſionem, ubi permultos hujus ævi, qui eam tuentur, ſcriptores percenſet; ut obviam iret obtrectationibus nonnullorum, qui ſingularitatis inſimulabant propoſitionem, in ſuo Oratorii Collegio Biſuntino Granvelano, de hac materia, publicis theſibus propugnatam. Illud etiam notiſſimum, ſententiam hanc frequentius in Academia Pariſienſi defendi, nec ab ea abhorrere Romanos publicarum illic concluſionum cenſores; quibus probantibus Cani ſententiam defendi quandoque publice & vidi ipſe Romæ dum degerem, & ab aliis, ex quo diſceſſi, non ſemel accepi.

Tantum vero abeſt, ut hæc tot virorum eruditorum doctrina Neotericis ſacramentum Matrimonii de medio tollentibus faveat ut potius Eccleſiæ fidem multo felicius in tuto ponat, dum quæ meræ Theologos inter opinationis ſunt, a fidei ſumma ſecernit; ut, illis in doctorum arbitrio relictis, hoc unum, quod religionis eſt, adverſus hæreticos tueatur. Et quidem matrimonium eccleſiaſtico ritu celebratum ſacramentum eſſe, fides docet. Hoc adverſus Lutheranos, & Calviniſtas ſummo ſtudio tuendum, propugnandumque eſt. An autem ſacro ritu ſemoto, nullo ſacerdotis accedente miniſterio, ex ſolo conjugum aſſenſu ſacramentum olim fuerit: An ſteterit alias fixum, ratumque, ratione contractus, non ſervata dignitate ſacramenti, ubi ſine miniſtro ſacerdote ducebatur: An nunc etiam miniſtri vices obeant ambo conjuges, non ſacerdos: An conſenſus conjugum acceptus forma ſit, an ſacerdotis ſacra verba: Theologorum ſunt opiniones, quas a fidei capite ſecernere neceſſe eſt, ne dum hæc promi-

ſcue

ſcue confundimus, tanto imbecillius Eccleſiæ cauſam videamur agere, quanto levius molliuſque privatæ hominum opinationes defenduntur. Prudentius ergo, ac longe felicius Eccleſiæ cauſam Bellarminus egiſſet, ſi, Canum imitatus, quæ Fidei ſunt, a ſcholaſticis diſceptationibus diſcreviſſet; & in hoc unum intentus, quod Fidei caput eſt, peregrinas quæſtiones, quæ cauſam multo plus implicant, hæreticiſque cavillandi aditum præbent, a polemicis quæſtionibus longius amandaſſet. Etenim, ut prudenter Eſtius obſervat, ſtatuta Cani ſententia, multa vitantur paradoxa, quæ contra hæreticos ex traditione tueri difficile eſt, ut quod hujus ſacramenti miniſter non ſit unus, ſed duo, non ordinati, ſed laici, vir, & mulier: quod iidem ſuſcipientes ſint, & conferentes; quod forma conſiſtat ſine verbis; quod nullam contineant ceremoniam particularem. Quæ omnia ad ſcholaſticos ablegare ſatius eſt, quam, uti fidei dogmata, tueri velle.

Fuit hoc unum Melchioris Cani inſtitutum, dum de matrimonii miniſtro obiter dixit. *Primum*, inquit, *opinionem a dogmate ſecerni, & internoſci volumus: Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerumque brevis eſt, & ad tempus, ſed maturo judicio de rebus hiſce pronuncient, in quibus præſertim non ita facile expediri poteſt, ad fidem pertineant, nec ne . . . . id ago, ſcholaſticas opiniones oportere a decretis ſejungere, Fideique quæſtiones ab iis, quæ modo huc, modo illuc trasferuntur, & ſine pietatis jactura poſſunt in utramque partem diſputari. Decreta arcte tenere debemus, accurateque defendere; Opiniones non item; ſed ſi non cum Academiæ, at cum Chriſtianæ modeſtiæ temperamento . . . . . Nego enim ſcholæ certo, conſtantique decreto finitum, matrimonium ſine Eccleſiæ miniſtro contractum eſſe vere, & proprie dictum ſacramentum; nego eam rem ad fidem, & religionem attinere; nego omnes ſcholæ Theologos id aſſeruiſſe.* Quæ certe Cani doctrina a nullo prudenti, ſanoque Theologo damnari poteſt.

Quod vero ex Cani opinione derivatur incommodum, ut idcirco ab æmulis cauterio digna judicetur? Si ita eſt, inquiunt illi, matrimonia clandeſtina, quæ ante Concilium Tridentinum frequentiora erant, ſacramenti dignitate caruerunt, cum tamen ſacra Synodus de illis ita pronunciaverit ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione; *Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta, rata, & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde jure damnandi ſunt illi, & eos Sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera, & rata eſſe negant.* Egregie ſcilicet ac ſolerter. Age vero demus, illatam conſecutionem veram eſſe, nihil tamen ex Cani ſententia contra Tridentinam Synodum ſequeretur, quæ matrimonia clandeſtina rata quidem, ac vera matrimonia fuiſſe definit, quod & Canus contendit; ſed illis dignitatem ſacramenti non arrogavit. Quin & illam Tridentinorum Patrum prudentiam fuiſſe monet Cardinalis Pallavicinus in Hiſtoria lib. 23. & cap. 9. ut ab illa controverſia ſcholæ conſulto abſtinerent: ne quod liberæ opinionis eſt, in Fidei dogma converterent; *Omitto*, inquit ille, *nunquam declaraſſe Concilium, matrimonia clandeſtina fuiſſe ſacramenta: adeo ut quidam graves Theologi id negent.* Quos inter graves Theologos Melchiorem Canum dubio procul intelligi vult, qui hanc ſuam opinionem ab obtrectatoribus intempeſtive vellicatam, coram ſacro Concilio impune, ne dicam laudabiliter, defendit.

Sed & perfracte nego conſecutionem illam ita generatim elicitam, (matrimonia ſcilicet clandeſtina ante Tridentinam Synodum contracta fuiſſe irrita) ex Cani ſententia fluere. Quæ enim ante Concilium vocabantur clandeſtina matrimonia, nec ita frequentia erant, ut vulgus putat; nec ſemper abſente Presbytero, qui miniſterium exhiberet, contrahebantur; ſed vel abſente Parocho, vel ſine ſolemnitatibus, teſtibuſque ducebantur: Horum enim defectu, clandeſtina quoque vocari, & eſſe poterant.

CAPUT VIII.

Pia Melchioris Cani ſententia de Chriſti Domini triſtitia in Paſſione, a reprehenſorum morſibus vindicatur.

SI qua unquam virorum Theologorum cenſuras paſſa eſt Melchioris Cani ſententia, ea profecto eſt, quam de triſtitia Chriſti ad Crucis ſacrificium properantis docet lib. 12. de

de locis, cap. 13. ſub finem. Quæſtionem a Theologis tritam movet, qui fieri potuerit, ut Chriſtus cum beatus re ipſa fuerit, atque idcirco infinito ex Dei viſione profluente gaudio perfuſus, ſumma triſtitia ſit affectus, ut diceret, *triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*; Matthæi 26. Duas in primis celebriorem Theologorum difficillimi nodi ſolutiones affert; quaſque ſecum difficultates involvant, pro more differit: illorum nempe, qui vel Chriſtum ſecundum inferiorem dumtaxat animæ partem triſtatum ajunt, dum ſacro illo in ſuperiori animæ parte gaudio potiretur; vel qui ſummam triſtitiam cum ſummo gaudio, ex divino miraculo, una eademque parte ſtare poſſe profitentur. Tum demum, (quod multi ægris auribus excipiunt) propugnatam a ſe quondam, cum juvenis eſſet, enodandæ ſalebroſæ difficultatis viam exponit. *Sed & olim juvenis*, inquit, *ut hinc jam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus, quod ſicut per totam vitam Dominus, gloriam animæ quaſi premebat, ne in corpus efflueret: ſic ſaltem in Cruce retinuit gaudium, quod ſuapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium fateor ex Deo viſo in voluntate neceſſario naſci, non ſecus atque ex ſole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando ſol radios ſuos, & ne calefaceret, comprehenſus eſt etiam ignis. Quare nihil mirum videri cuipiam debet, ſi in hominum redemptione, per hominis unius dolores explenda voluptas omnis reprimeretur, quam alias ex viſione Dei proficiſci naturæ ratio demonſtrat.* Quod ille ſubinde paucis adſtruit, ac demum ita colligit, pietatis ſuæ ſenſus in hanc ſuam ultimam aſſertionem explicans: *Certe ſive primo, ſive ſecundo, ſive tertio modo quæſtionem ſolvas, miraculum facis. Sed & hoc poſtremum eo plauſibilius, quo majores in nobis igniculos excitat tum pœnitentiæ, tum amoris, tum gratitudinis.*

Mirum quantum in piam illam aſſertionem nonnulli Theologi invehantur quos vellem non adeo in ferendis cenſuris fuiſſe præcipites. Hanc Henricus *hæreticam* dicit, quodlib. 8. quæſt. 7. Hanc Suarez 3. parte, diſput. 38. ſect. 3. & Vaſquez 3. parte diſput. 73. *temerariam* vocant: Hanc Joannes de Lugo diſput. 22. de Incarnatione ſect. 2. *velut a Theologis conſtanter rejectam* inſectatur. Aliique bene multi, quos numerare longum eſſet, variis pro arbitrio cenſuris inurunt. Sic ſua quemque præjudicia occupant; quæque ipſi non probant cenſoria virga, quaſi ex ſenatuſconſulto, configunt.

Itane vero diris devovenda ſententia hæc? Meo quidem judicio eſſet etiam vir maximus venia aliqua dignus, ſi quid forte novi procudiſſet, ex nimio pietatis ſenſu, quæ ſeveriores Theologiæ leges quandoque non conſulit: minuſque accuratam enodandæ difficultatis viam aperuiſſet, ex nimio, quo fervebat, commendandæ Chriſti erga nos charitatis deſiderio. Sed nec eget ille venia, imo laude plurima dignus eſt: ſatiuſque ſibi ii Theologi conſuluiſſent, ſi a cenſuris nulla, ut arbitror, ratione fultis abſtinuiſſent. Sua quippe probabilitate frui Cani ſententiam, multa probant.

Suffragatur in primis Divus Ambroſius lib. 10. in Lucam, ad illa verba, *Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte*: quem non tam expreſſiſſe, quam exſcripſiſſe Canus viſum eſt. *Ergo pro me doluit Chriſtus, qui pro ſe nihil habuit quod doleret: &, ſequeſtrata delectatione divinitatis æternæ, tædio meæ infirmitatis afficitur.* Sequeſtrationem illam delectationis divinitatis æternæ paſſionis tempore occurrentem, quid commodius, quam gaudii ex divina viſione profluentis repreſſionem a Cano aſſertam intelligamus?

Hanc Divi Ambroſii mentem eſſe, docet Societatis ſcriptor longe doctiſſimus Alphonſus Salmeron, qui & Cani doctrinam hac parte ſummopere commendat, uti ſolvendo nodo intricatiſſimo opportunam, tomo 10. tract. 11. de triſtitia animæ Chriſti. *Secundum ſententiam Beati Ambroſii, de qua ſuperius (ſequeſtrata delectatione divinitatis æternæ) & quorumdam aliorum, qui eum in hoc ſecuti videntur, Chriſtus ſponte privavit ſe conſolatione ex viſione Dei reſultante, quo ſic magis peccato ſatisfaceret, & triſtitia convenienti delectationem noſtram in illo habitam expungeret: Et hoc uſque ad mortem. Nam propterea ſuſcitatus dixit, Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes tuæ in dextera tua uſque in finem. Nam quemadmodum, dum vixit, ſuſpendit animæ gloriam in corpus redundantem, ut poſſet pro nobis & pati, & mori; ita ad tempus per aliquot horas cœpit triſtari, id eſt ſuſpendere delectationem animæ, quæ ex viſione Dei reſultabat, ut poſſet pro nobis ſupremum & timoris, & triſtitiæ ſenſum habere; quod ingens erga nos Charitatis argumentum fuit. Nam difficile capere poſſumus, quomodo ſummus dolor exiſteret cum ſummo ejus gaudio. Nam etſi manus poſſit in ſummo eſſe frigida, poſita in nivibus, & altera in ſummo calida, poſita in igne: tamen quod una & eadem manus ſimul ſit*

frigi-

frigidiſſima, & ſimul calidiſſima, vix intelligimus. Quamvis dici poſſit, ut alias etiam tetigi, aliam eſſe rationem, propterea quod eadem voluntas non ſecundum idem fuit ſumme beata, & ſumme triſtis, ſed ſecundum diverſas animæ rationes, nimirum ſuperiorem, & inferiorem.

Accedit Maldonatus ejuſdem Societatis Theologus non ignobilis, & Scripturarum interpres celeberrimus, in caput 26. Matthæi, ad hunc verſiculum, *cœpit contriſtari, & mæſtus eſſe*. Ubi quæſtionem movet, qui fieri potuerit, ut Chriſtus, cum beatus fuerit, triſtitiam habuerit? Rejicit in primis eorum opinationem, qui illum ſecundum inferiorem tantum animæ partem triſtatum ajunt: tum ſubdit, in Cani ſententiam deſcendens: *Melius igitur alii, diſpenſatione quadam factum fuiſſe dicunt, ut, cum Chriſtus beatus eſſet, triſtitiam etiam in ſuperiorem animæ partem admiſerit. Nam ſicut beatitudinem ſuam cobibere potuit, ne deflueret in corpus, ut pati poſſet; ita premere eam potuit, & quodammodo occultare, ut ad tempus triſtitiæ cederet, quæ una paſſionis ſuæ pars futura erat.*

Explicatius vero Gregorius de Valentia, cum officioſa quoque Melchioris Cani commendatione, 3. parte, quæſt. 9. puncto 2. *Quomodo vero Chriſtus, etſi fuerit ſecundum animam beatus, potuerit nihilominus non ſolum ſecundum corpus pati, ſed etiam ſecundum animam triſtari, & angi, explicat bene Canus: quia ſcilicet divinitus paſſionis tempore factum eſt, ut ex viſione beatifica ne ad animam quidem aliqua delectatio manarit. Quamquam ſunt etiam, qui ſentiant, potuiſſe cum ſumma delectatione orta ex beatitudine conſiſtere maximum dolorem, & triſtitiam, reſpectu aliorum objectorum. Sed illa expoſitio Cani conſonat magis cum magnitudine, & acerbitate paſſionis, quam exiſtimamus fuiſſe in Chriſto: & ſic demum melius intelligitur, Chriſtum in paſſione etiam a Patre ſuo fuiſſe derelictum, per hoc quod is probibuerit redundantiam illam beatificæ delectationis; ſicut ipſe Dominus in cruce clamavit, Deus Deus meus, ut quid me dereliquiſti? Matthæi 27.*

Hæc ſi Suarez, ſi Vaſquez, ſi Lugo attentius perpendiſſent ſodalium ſuorum egregia teſtimonia, non ita forſan incaute Cani ſententiam cenſuris proſcidiſſent, & a Theologorum nemine propugnatam affirmaſſent.

Sed & numquid, vel ob id maxime, probanda venit ea Cani ſententia, quod faciliorem nobis viam ſternat, qua nonnullas veterum Patrum duriores loquendi formulas exponamus, qui de Chriſti derelictione differentes ad illa Evangelii verba, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquiſti?* divinitatem a Chriſto brevi aliquo tempore receſſiſſe volunt, & ab illo aliquandiu fuiſſe ſeparatam?

Sic Divus Ambroſius lib. 10. in Lucam, hæc Evangeliſtæ verba recolens, *clamans voce magna emiſit ſpiritum*, in hunc ſenſum interpretatur: *Evidens eſt manifeſtatio conteſtantis Dei ſeceſſionem divinitatis, & corporis: Sic enim habes, clamavit Jeſus voce magna dicens, Deus Deus meus reſpice in me, quare me derereliquiſti? Clamabit homo ſeparatione divinitatis moriturus.*

Sic Divus Hilarius commentario in Matthæum cap. 3. *clamor ad Deum; corporis vox eſt, recedentis a ſe verbi Dei conteſtata diſſidium.*

Sic S. Ephiphanius hæreſi 69. n. 62. hæc Chriſti ſpiritum emittentis verba perpendens, *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti?* ſic habet: *videns divinitatem jam in procinctu quodam eſſe, ut Sanctum corpus deſereret, ex ipſius hominis Dominici perſona, hoc eſt, humanæ naturæ a Verbo ſuſceptæ . . . . vox ad conjunctam divinitatem illam eſt edita, Deus Deus meus, &c.*

Sic Leporius in libello emendationis: *Divinitas cum unita ſibi anima, non crucifixum hominem reliquit in pœnam, ſed exanimam carnem reliquit ad tempus.*

Certe iis Patrum ſententiis explicandis impenſe favet Cani ſententia; ſecundum quam divinitatis ſeparationem, ac receſſionem ab iis inſinuatam commode interpretabimur, *ſequeſtrationem delectationis divinitatis* (ut ſuimet interpres eſt Divus Ambroſius,) gaudiique ex divina viſione orituri repreſſionem, ac ceſſationem; ſic ut nihil aliud Patres illi, aliique nonnulli, quos recenſere facile fuerit, ſenſiſſe hac in parte videantur, quam quod Canus explicatius diſtinctiuſque defendit.

Haud me fugit, Magiſtrum Sententiarum l. 3. diſt. 21. §. 1. aliam laudatorum Patrum interpretationem excogitaſſe: *Divinitatem ſcilicet ſeparaſſe ſe foris, ut non adeſſet ad defenſionem, ſed non defuiſſe intus ad unionem*. Sed etſi non contemnenda illa expoſitio videatur; opportunior forte ex Cani ſenſu petita interpretatio cenſebitur. Nam priori modo ex-

poſita

poſita ſeparatio divinitatis, de qua laudati Patres, non ad mortis tantum agonem referenda foret, ſed ad totum mortalis vitæ tempus; quo certe divinitas ſeparata eſt foris, ut non adeſſet ad defenſionem, juxta illud Auguſtini ſermone nunc 77. num. 11. *Deus eſt; & fit homo: ſeponit divinitatem, ideſt, quodammodo ſequeſtrat, hoc eſt, occultat quod ſuum erat, apparet quod acceperat*. Speciale vero extremo agoni fuiſſe videtur, ut etiam divinitas ſeparata ſit intus juxta Cani ſenſum, interioris ſcilicet gaudii repreſſione, non unionis hypoſtaticæ ſolutione.

Jejunum porro eſt, quod in oppoſitum objicit ſolet. Primo, delectationem a Dei fruitione ſejungi non poſſe; quia fieri nequit, ut ſummum bonum ſine delectatione videatur. Secundo, minus congruere, ut Chriſtus aliqua beatitudinis perfectione defraudetur; alias Sanctis Deo in cælo fruentibus fuiſſet inferior. Tertio, eadem libertate fingi poſſe, Chriſtum interdum viſione beata fuiſſe privatum. Quarto, pari jure ſtatuendum fuiſſe, Chriſtum toto pene vitæ tempore gaudio illo ex divina viſione profluente deſtitutum fuiſſe, cum frequentiſſime triſtatus ſit, tum in peccata hominum intuens, tum mortem ſuam uti præſentem animo revolvens.

Primum negatur omnino, ſi Dei præſertim poteſtas attenditur. Non enim gaudium fruitio ipſa eſt, ſed fruitionis quietæ conſectarium. Hinc fruitur homo arboris ſuæ fructibus, ſuiſque divitiis avarus, cum etiam per morbum voluptatem ex eis nullam capit.

Secundum nihil movet. Nemo enim defraudatur volens: Id porro voluiſſe Chriſtum, contendit Canus, in majoris charitatis argumentum; alias & gloria corporis toto vitæ tempore concedenda illi fuiſſet, ne & illo jure defraudaretur, & hac parte Sanctis poſt reſurrectionem Deo fruentibus eſſet inferior. At ſunt hæ futiles argutiæ. Semotis quippe quibuſvis illis beatitudinis conſectariis, Sanctis omnibus præſtabat vel hoc ſolo titulo Deus homo, quod Deum præ illis altiori longe modo cerneret ejus anima, perſona comprehenderet.

Tertium nihilo plus officit. Viſio etenim eſſentia beatitudinis eſt, delectatio conſectarium. Chriſti vero animam beatam fuiſſe, inconcuſſum dogma eſt.

Quartum negatur, ob facti diſcrimen longe maximum. Major quippe triſtitia fuit imminente morte, quam fuerit ante; minuſque idcirco cum ſummo gaudio componenda. Rurſus, quod hic maxime notatum velim, non ob id ſolum gaudium ex viſione beata profluens, Paſſionis tempore repreſſum dicit Canus noſter, quaſi abſoluta ratione, Deoque ita volente, cum ſumma triſtitia ſociari non poſſet; ſed ut ſuam in nos Charitatem miris omnino modis oſtenderet. Hæc vero in extremo mortalis vitæ ſacrificio maxime comprobata fuit: nec quod ea extrema mortalis vitæ periodo ingenti miraculo factum eſt, ad totam retroactam Chriſti vitam referri propterea poteſt.

CAPUT IX.

Melchior Canus Divo Stephano Protomartyri nequaquam injurius oſtenditur.

MInus nonnullis arridet Cani reſponſio, qua graviſſimam difficultatem, ex Stephani Protomartyris Concione petitam edidit lib. 2. de locis cap. ultimo. Objectæ difficultatis ſumma hæc erat. Geneſis 23. verſu 16. legimus Abraham locum ſepulchri emiſſe quadringentis ſiclis argenti ab Ephron filio Seor: Ac rurſus Geneſis 33. verſu 19. Jacob agri partem, in qua fixerat tentoria, emiſſe centum agnis a filiis Hemor patris Sichem. Stephanus vero Protomartyr concionem ad Judæos habens, a Luca relatam Actorum 7. narrat verſ. 16. Jacob, & filios ejus in Ægypto defunctos, *tranſlatos eſſe in Sichem, & poſitos eſſe in ſepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filiis Sichem*. Quo loco duplex videtur aberratio contineri: Tum quod Abraham non emiſſet a filiis Hemor ſed ab Ephron filio Seor: Tum quod Hemor, a quo verius emerat Jacob, non fuerit filius Sichem, ſed pater.

Eo ut ſe nodo Canus expediat, cum varias interpretum expoſitiones attuliſſet, quibus recitata auctorum verba conciliare nituntur; eaſque partim coactas, partim ſolvendo nodo impares obſervaſſet; Bedæ tandem, & Rabani ſolutionem amplectitur; qua nempe contendunt, *Stephano id, quod vulgo fere ſolet, accidiſſe, ut in longa videlicet narratione, eademque præ-*

ſertim

ſertim ſubita, confuderit nonnulla, & miſcuerit: in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit, in iis dumtaxat, quæ ad rem parum, aut nihil omnino attinent. Nam cauſæ, de qua potiſſimum agebatur, erat intentus. Lucas vero hiſtoriæ veritatem retinere volens, ne jota quidem immutavit, ſed rem, ut a Stephano narrata erat, expoſuit.

Cani ſententiam, quidquid Æmuli cavillentur, ipſa in primis argumenti neceſſitas probabilem facit. Quandoquidem vix alia, quæ plane objectæ difficultati reſpondeat, expoſitio ſuppetit. Probabilitatem auget Bedæ, ac Rabani mediæ ætatis Scriptorum auctoritas, quos duces ſecutus eſt Canus. Venerabilis Bedæ, quem Rabanus exſcripſit, hæc verba ſunt in Commentariis ad eum Scripturæ locum: *Docet Geneſis, Abraham ab Ephron filio Seor Hethæi in Cariathbarbe locum Sepulchri quadringentis argenti ſiclis emiſſe, in quo ipſe Abraham, Iſaac, & Jacob, & Adam Protoplaſtus ſepulti: Itemque Jacob de Meſopotamia reverſum, juxta urbem Sichem, partem agri, quo tabernacula tenderet, ab Hemor patre Sichem datis centum agnis accepiſſe. Non emit ergo Abram ab Hemor Sichimita, ſed ab Ephron Hethæo, in quo duodecim Patriarchæ non ſunt ſepulti, ſed in Sichem. Verum Beatus Stephanus vulgo loquens vulgi magis in dicendo ſequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumſtantis hiſtoriæ, quam cauſam de qua agebatur intendit. Qui enim inſimulabatur adverſus locum Sanctum, & legem docuiſſe, pergit oſtendere, quomodo Jeſus Chriſtus ex lege monſtraretur eſſe promiſſus, & quod ipſi nec tunc Moyſi, nec Domino nunc ſervire voluerint. Hæc ut potui dixi, non præjudicans ſententiæ meliori, ſi adſit.*

Has Venerabilis Bedæ, & Rabani Mauri interpretationes mutuatus eſt vetus Auctor Gloſſæ ordinariæ in Actus Apoſtolicos, necnon etiam Nicolaus de Lira in ſuis ad eundem locum Commentariis.

Nec defuere ſecutis inde temporibus magni nominis Viri, qui Cani ſententiam vel amplexi omnino ſint, vel ſaltem uti probabilem admodum commendarint.

Petrus Lorca Ciſtercienſis Ordinis, & Complutenſis Academiæ profeſſor eximius 2. 2. poſt q. 16. in append. ad tr. de fide diſp. 2. memb. 3. n. 24. etſi Melchioris Cani ſententiam non paucis diſplicere notet, eam tamen ſibi ſatis probari ſignificat. *Tertio*, inquit, *objicitur narratio Stephani, Act. 7. in cujus explicationem libenter amplecterer reſponſum ſapientiſſimi magiſtri Melchioris Cani lib. 2. de locis cap. ult. Stephanum pro celeritate ſermonis, & fervore ſpiritus alio intentum, pauca illa tranſmutaſſe, ut pro Jacob, Abraham, pro Patre, filium dixerit. Nam ſi id dicamus, primo in Scriptura nullum mendacium admittitur; Scriptura enim non illo modo refert hiſtoriam, ſed refert Stephanum ita locutum. Deinde nec Stephano aliquid detrahitur: nam leves illæ immutationes hiſtoriæ facile, & abſque omni culpa contingere potuerunt. Quin potius Scripturæ veritas maxime commendatur: quæ referens viri ſancti ſermonem prout ipſe protulit, punctim, & verbatim narravit, non omittens illa etiam, in quibus memoria lapſus eſt. Quæ ſolutio abſque omni nota, & ſcrupulo admitti poteſt: tum quia primo tradita eſt a Sancto Beda, & Rabano in commentariis hujus loci: tum etiam ſi quid contra objici poteſt, illud eſt, quod Stephanus ante, & poſt illam narrationem plenus Spiritu ſancto dicitur: in eo autem, qui Spiritu ſancto plenus loquebatur, nefas eſt admittere non ſolum mendacium, ſed nec lapſum aliquem memoriæ, & linguæ, in quo a veritate deviet. Hoc tamen non urget, quia Stephanus dicitur plenus Spiritu ſancto, quatenus erat plenus gratia, & ſapientia, non tamen quia Spiritu ſancto movente, omnia, & ſingula locutus fuerit. Nec eſt verbum, quo hoc modo per Spiritum ſanctum locutum fuiſſe convincatur. Et certe ſolutio hæc omnem difficultatem evacuat, & infidelibus plus ſatisfaciet, qui calumniari non poterunt, aliquid gratis excogitatum eſſe ad fugam argumenti.*

Emmanuel Sa Societatis Jeſu in annotationibus ad hunc locum: *Quidam dicunt, Stephanum intentum, ut fit, in aliud, pro Jacob dixiſſe Abraham, & pro Patris Sichem, filii Sichem: Lucam vero fideliter, quod ille dixerat, retuliſſe. Quæ mihi opinio non diſplicet. Nec enim id repugnat Stephani ſapientiæ, & ſpiritui, quo plenus erat. Accidit enim id interdum ſapientiſſimis, & ſanctiſſimis.*

Guillelmus Eſtius in annotationibus, Stephanum quidem memoria lapſum diſertis, diſtinctiſque verbis non aſſerit: ſed id nihilominus adſtruit, unde illum memoria lapſum eſſe, neceſſario colligas, cum diverſas hiſtorias in unam ab illo commixtas fuiſſe contendat. Ita quippe habet: *Hic difficultas in hiſtoria concilianda. Ac primum leve illud eſt, quod poſtremo loco dicitur, Hemor filii Sichem, cum Hemor Pater fuerit*

rit Sichem. Nam in græco tantum habetur τῶ Συχέμ, quod juxta fidem Hiſtoriæ Geneſeos, & Joſue, vertendum potius erat, Patris Sichem. Sed cætera multum diſcrepare videntur, & continere commixtas diverſas hiſtorias; Nempe de ſpelunca duplici in Hebron, quam ab Hephron Hethæo emit Abraham quadringentis ſiclis argenti; ubi ſepulti ſunt Sara, Abraham, Iſaac, Rebecca, Lia, Jacob, Gen. 23. 25. 35. 49. & 50. & alteram de agro Sichem, quem a filiis Hemor Hethæi patris Sichem emit Jacob centum agnis, ubi ſepultus eſt Joſeph. De eo habes Geneſis 33. & Joſue ultimo.

Salianus in Annalibus veteris Teſtamenti ad annum mundi 2175. numer. 8. *Gravis hoc loco exoritur difficultas ex cap. 7. Actuum, ubi Divus Stephanus ait, hunc ſepulchri locum ab Abrahamo emptum a filiis Hemor filii Sichem: cum hic dicatur emptus ab Ephron filio Seor.* Poſtmodum eorum relata opinione, qui Ephronis patrem binomium fuiſſe putant, ſubjungit: *verum quia dicitur Jacob emiſſe partem agri a filiis Hemor patris Sichem, cenſuit Beda, & Rabanus, Divum Stephanum duas pariter narrationes conjunxiſſe, nec tam ordinem hiſtoriæ, quam cauſam, de qua agebatur, intendiſſe.* Ac demum concludit: *Eligat lector utram interpretationem amplecti malit. Ego venerabilis Bedæ, & Rabani expoſitionem non improbo, cui vides graves, & doctos viros ſubſcripſiſſe.*

Natalis Alexander in diſſertatione anticritica contra Fraſſenium art. 46. difficultatem iſtam expendens data opera: *Si vulgata verſio*, inquit, *ſervetur, dicendum, Sanctum Stephanum lapſu memoriæ duo facta ſimilia confudiſſe, emptionem ſcilicet ab Abrahamo factam, de qua Gen. 23. cum ea, quæ a Jacobo facta eſt Gen. 33. verſ. 19. Agrum quidem, in quo erat ſpelunca duplex, emiſſe Abram ab Ephron quadringentis ſiclis argenti: Jacob vero emiſſe partem agri, in qua fixerat tabernacula, a filiis Hemor patris Sichem, centum agnis: Stephanum utramque hiſtoriam confudiſſe: Sanctum vero Lucam ne jota quidem immutare voluiſſe in Sancti Protomartyris verbis.* Quam quidem obſervationem multis confirmat Alexander, variiſque contra Fraſſenii cavillationes momentis confirmat. Tot porro ſuffragantibus viris doctiſſimis, an non tibi videtur Canus in tuto eſſe?

CAPUT X.

Accuſatio de vellicato nomine Societatis Jeſu depellitur.

SCribens Melchior Canus lib. 4. de locis cap. 2. de Eccleſia, hujuſque nominis poteſtatem expendens ex Epiſt. 1. ad Corinth. cap. 1. ita habet: *Fidelis Deus per quem vocati eſtis in ſocietatem Filii ejus Jeſu Chriſti: Quæ ſine dubio ſocietas cum Chriſti Eccleſia ſit, qui titulum illum ſibi arrogant, ii videant an Hæreticorum more, penes ſe Eccleſiam exiſtere mentiantur.* Quo loco Jeſuitas, ob arrogatum ſibi Societatis Jeſu nomen, tacite ſugillari perſpectum eſt: Tametſi, ut Canum excuſent, nonnulli repugnent, qui Lutheranos, & Calviniſtas eo loco perſtringi dicunt, Eccleſiæ nomen Marcionitarum, & Donatiſtarum more ſibi ſuperbius arrogantes. Verum conatu plane irrito. Canus ſiquidem non eos ibi deſignat, ac mordet, qui penes ſe Eccleſiam exiſtere mentiuntur; ſed illos potius, qui Societatis Jeſu ſibi titulum arrogant. Vereturque, ne & ipſi, contra mentem Apoſtoli, penes ſeſe Eccleſiam exiſtere mentiantur. Quid ergo? nihil ne excuſationis habebit Canus, quod id nominis in Ignatii filiis vellicare auſus ſit? Dicam ego ſimpliciter, quod res eſt: Canum ea ætate temporum ſcripſiſſe, qua rebus nondum ad liquidum perductis, ſiniſtræ neſcio quæ de naſcente Societatis inſtituto ſuſpiciones, virorum etiam inſignium ingenia occupaverant, quas ſucceſſu temporis religioſa Societas eluit. Nec mirandum idcirco, ſi ſiniſtrum quidpiam de arrogato ſibi, ut plurimis videbatur, ſuperbo Societatis Jeſu nomine fuerit ſuſpicatus vir alias prudentiſſimus. Fuit enim hæc illi tum temporis cum aliis multis ſuſpicio communis, cujus nobis & domeſtici Societatis, & extranei teſtes fidem plurimam faciunt.

Franciſcus Suarez tomo 4. de relig. tract. 10. lib. 1. cap. 1. numer. 9. *Non defuere*, inquit,

Digitized by Google

inquit, *viri Catholici, & docti arrogantiæ Patrum Societatis tribuentes, quod nomen univerſæ Catholicæ religionis ſibi uſurparent......Atque hic primus dicitur fuiſſe articulus cenſuræ, quam contra Societatem Univerſitas Pariſienſis edidit.*

Cardinalis Sfortia Pallavicinus in Vindicationibus Societatis Jeſu cap. 6. *Certarunt*, inquit, *nonnulli invidiam creare huic nomini, tamquam ſuperbiori....Accuſatio hæc levior videretur, quam ut in ejus purgatione immoraremur, niſi grandia Theologorum nomina illam nobis intentaſſent.*

Jacobus Auguſtinus Thuanus in hiſtoria tomo 1. lib. 15. *Jeſuitæ poſtea*, inquit, *novo, atque, ut pleriſque viſum eſt, ſuperbo nomine appellati ſunt*. Quibus paria refert Alexander Ziliolus in hiſtoria rerum memorabilium, parte 1. lib. 9. pag. 241.

Et quidem Academia Pariſienſis in judicio, quod inſtante auguſtiſſimo Galliarum Senatu, de naſcente Societate tulit anno 1554. die 1. Septembris, cujus fragmentum exſcribit Nicolaus Orlandinus in hiſtoria Societatis ſuæ parte 2. lib. 15. numer. 45. *Hæc nova Societas*, inquit, *inſolitam nominis Jeſu appellationem peculiariter ſibi vindicans*, &c.

Conventus etiam Epiſcoporum Galliæ Piſſiaci congregatorum anno 1561. Patres Societatis Pariſiis admittendos cenſuit, ea inter alias conditione ac lege, ut Jeſuitarum, aut Societatis Jeſu nomen deponerent: „ Que cette Compagnie des Jeſuites „ eſtoit reçue par forme de ſocieté & college, & non par forme de Religion nouvelle- „ ment inſtituée, à la charge qu' ils ſeroient tenus de prendre autre titre, que de Je- „ ſuites, ou de la Societé de Jeſus, &c. „ Uti fuſius legere eſt apud Stephanum Paſquier, in Oratione pro Academia Pariſienſi, habita in auguſtiſſimo Galliarum Senatu, anno 1564., quam ex integro inſeruit lib. 3. diſquiſitionum, ſeu ut gallice ſcribit, *des Recherches*.

Quæ omnia non idcirco ſunt a me recitata, ut vel id nominis religioſis viris ereptum velim, vel etiam jure a quoquam vellicatum exiſtimem: ſed ut omnes intelligant, hanc primitus inſediſſe viris etiam maximis opinionem, quæ Melchiori noſtro, antequam ſubobſcuris initio rebus nonnihil lucis accederet. Nec idcirco laudatiſſimo Theologo ſuccenſendum, ſi quid ſuperbiæ ea in appellatione initio ſuſpicatus ſit, tot, ac tantis in eamdem ſuſpicionem adductis viris variorum Ordinum ſpectatiſſimis, antequam Gregorius XIV. anno 1591. ſuſpicionem demum omnem amoviſſet, ita peculiari diplomate decernendo: *Statuimus, nomen Societatis Jeſu, quo laudabilis hic Ordo naſcens a Sede Apoſtolica nominatus eſt, & hactenus inſignitus, perpetuis futuris temporibus in eo retinendum eſſe*. Imo præ cæteris venia dignior habendus eſt Canus, qui quod de nova illa Societatis Jeſu appellatione judicium fecit, modeſte admodum, & oblique dumtaxat innuit, quod alii plerique apertis, & invidioſis declamationibus prodiderunt.

C A P U T XI.

Judicis Pontificii in Religioſis Inſtitutis approbandis indeficientia, qualis a Melchiore Cano negata ſit, explicatur.

Eccleſiæ in religioſis Ordinibus approbandis indeficientiam a Melchiore Cano negatam lib. 5. de locis, cap. 5. multi volunt, ejuſque ea de re judicium ſummæ temeritatis arguunt, atque audaciæ. Sic porro ille eo loci: *Ordines igitur vel probare, vel refellere, quoniam non e ſcientia id ſolum, ſed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus ſummus Pontifex errare nequit*. Quod ſubinde multis oſtendit argumentis.

Si quis tamen Cani mentem intimius explorare velit, nihil ab eo traditum inveniet, quam quod Theologorum vulgus agnoſcit. Duo quippe in inſtituendis Ordinibus ſecernunt prudentiſſime: Primum, quod ad ſubſtantiam Ordinum ſpectare dicunt, vota ſcilicet, legeſque, quibus viri religioſi ad Chriſtianam per-

fectionem veluti manu ducuntur: Alterum, quod ad circumſtantias inſtitutorum Ordinum, multitudinem ſcilicet, neceſſitatemque, pro temporum, locorumque ratione, pertinere volunt. In primo decernendo, non in altero Eccleſiam falli neſciam communiter docent. Hoc ipſum dedita opera propugnat Franciſcus Suarez, ex iis ſcilicet unus, qui in Melchiorem Canum liberius declamant, tom. 3. de Relig. lib. 2. cap. 17. num. 18. *Omnino ſentiendum, & dicendum eſt, non poſſe errare Pontificem in approbatione religionis, quoad judicium de honeſtate, & ſufficientia talis modi vivendi, ut ſit ſtatus perfectionis acquirendæ, ſeu religionis; quidquid ſit de approbatione practica, quoad licentiam, & facultatem introducendi de novo aliquam religionem, & quoad judicium prudentiale, in quo talis conceſſio fundatur.*

Diſertius vero, & explicatius Dominicus Bannes in 2. 2. quæſt. 2. art. 10. dub. 8. concl. 5. *Poſſibile eſt, ſummum Pontificem ex negligentia, aut ignorantia, aut falſa informatione aliquo modo errare, ſecundum prudentiam, in approbatione, & confirmatione plurium Religionum, quam opus erat in Eccleſia Dei. Nunquam tamen hujuſmodi error cedet in perniciem Eccleſiæ, quamvis quibuſdam poſſit eſſe nocivus. Utraque pars concluſionis facile a nobis probabitur ...... Noſtra concluſio ita eſt intelligenda, ut error, qui contingere poteſt in confirmandis Religionibus, non ſit major, quam qui accidere poteſt in multiplicatione legum Eccleſiaſticarum de iis rebus, quæ ad ſalutem neceſſariæ non ſunt, ut ita, vel aliter fiant, niſi ſolum propter legis obligationem. Cum igitur in hujuſmodi communibus legibus, juxta communem etiam opinionem Doctorum, poſſit ſummus Pontifex minus prudenter procedere, non eſt quare timeamus aſſerere, quod etiam in confirmandis tot, tamque variis Religionibus, ex quibus in Eccleſia confuſio poteſt oriri, & talia incommoda ad perfectam Eccleſiæ, & tranquillam gubernationem emergere, poſſit etiam ſummus Pontifex minus caute aliquam, vel aliquas Religiones approbare, & confirmare.*

Quid aliud amabo Canus noſter? perſpicua ejus verba ſunt, modo quis mentem intendat. *Ordines*, inquit, *vel probare, vel refellere, quoniam non e ſcientia id ſolum, ſed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus ſummus Pontifex errare nequit.* Ea igitur parte Pontificii judicii deficientiam admittit, in qua non ſcientia, ſed prudentia duce decernit. Scientia porro duce de religioſi ſtatus ſubſtantia judicat, prudentia vero de accidentibus.

Et vero nihil aliud ſuis in probationibus inculcat vir eruditus, quam de accidentibus, & circumſtantiis, multitudine ſcilicet, & utilitate religionum verti quæſtionem. Duplici enim capite aſſertionem ſuam evincit. Primo, quod nimia religionum multitudine nonnumquam exortæ ſint querimoniæ in Conciliis, ſcilicet Lateranenſi, & Lugdunenſi: Secundo, quod nonnullæ primitus approbatæ, ſucceſſu temporis, mutatiſque rerum conditionibus, ut noxiæ, vel certe inutiles extinctæ ſint. Quapropter dum ait, *imbecillum eorum argumentum eſt, qui ex hujuſmodi privilegiis, quæ iis facile temporibus vel conceduntur, vel potius extorquentur, novas religiones non aliter, ac de cælo lapſas excipiendas eſſe confirmant; eas quoque, quæ nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel a ſuis editam profitentur*: non ipſam novarum religionum ſubſtantiam inſectatur, ſed conſectaria accidentia, ex privilegiis extortis conſecuta, quibus demum evenire ſolet, ut noxiæ tandem, & inutiles habeantur. Unde & concludit: *Noſtro hoc ſæculo tam multæ ſunt religiones a Pontificibus confirmatæ, ut qui eas omnes tueri voluerit, tamquam Eccleſiæ vel utiles vel neceſſarias, hic imprudentiæ, ne dicam ſtultitiæ nomine, jure optimo, ſummiſque rationibus arguatur.* Quod quam verum, certumque ſit, paulo poſt probavit eventus, dum Pius Quintus Pontifex Sanctiſſimus Ordinem Humiliatorum ab Eccleſia ſuſtulit, aliique ſubinde Pontifices alios ut inutiles ſuſtulere.

Nihil ergo a Melchiore Cano hoc de argumento dictum exiſtimo, quam quod Theologi de more docent: adeo ut mirari mihi ſubeat, litem illi hac ipſa de cauſa fuiſſe a plurimis intentatam. Quamquam, ut fatear ipſe quod cenſeo, in eum commoventur aliqui paulo vehementius, quod ſuum fortaſſe inſtitutum obli-

que

Digitized by Google

que ab eo vellicatum putent; cujus, ut arbitrantur, confirmationem ætate ſua recentem moleſte tulerit. Sed cum id Cani verba non poſtulent, non eſt de religioſiſſimo viro, Epiſcopoque digniſſimo temere pronunciandum, nec interni animi ſenſus incuſandi ſunt, ubi innoxia verba ſe produnt.

Non deſunt qui, ut majorem illi invidiam creent, factam eo loci in prioribus editionibus de Societate recens confirmata expreſſam mentionem dictitent; quæ tamen e poſterioribus a prudentibus curatoribus expuncta ſint. At id pro arbitrio dictum, cujus nulla probatio. Et quidem extant hic Patavii, ubi hæc ſcribo, primæ editionis anni 1563. Salmanticæ apud Matthiam Gaſtium adornatæ exemplaria duo; alterum quidem in celebri Abbatia Divæ Juſtinæ, alterum in Cœnobio Divi Auguſtini, in quibus ne verbum quidem, quod a poſterioribus diſſideat editionibus deprehenditur: nec dubitandum, quin cætera omnia ejuſdem primæ editionis exempla per omnia, & in omnibus congruant.

Addunt iidem Cani oſores, iſtiuſmodi priorum editionum, ſpecialem Societatis Inſtituti mentionem habentium codicem ab Ozorio viſum, quo & ipſe ad ejuſdem confutationem uſus ſit. Sed & Ozorius ipſe, qui Cani ſententiam perperam ac latius, quam par eſt, intellectam prolixe confutat part. 2. Inſtitutionum moralium lib. 5. cap. 7. nihil vel de ſugillata ab ipſo nominatim Societate, vel de prioribus editionibus aliter, quam hodiernæ habeant ferentibus, omnino habet. Subjungunt pari fidentia, ac libertate iidem reprehenſores, ſervari illorum codicum unum Romæ in quadam bibliotheca. At quæ ſit illa, ne innuunt quidem; quod profecto, ſi res ipſa ſic eſſet, diligentius adnotaſſent: adeo ut perſpicuum ſit, fervidiores illos Cani accuſatores nil niſi verba dare, ut decantatas ſæpe nænias, atque fabellas ſpecioſis pigmentis obducant.

Paris levitatis eſt alterum a Morerio in Dictionario Hiſtorico exaratum commentum, & a Dupinio tranſcriptum, in nova Bibliotheca Scriptorum Eccleſiaſticorum tomo 17. ſæculo 16. *Academiam Salmanticenſem Cani conſilio repugnaſſe Philippo Secundo Hiſpaniarum Regi dato, de juſtitia belli adverſus quemcumque ſuprema etiam in terris dignitate fulgentem inferendi, ubi de tuendis Coronæ juribus ageretur*. Cujus quidem aſſertionis teſtem Nicolaum Antonium Bibliothecæ Hiſpanicæ Scriptorem advocat Morerius. Tantum enim abeſt, ut Cani conſilio Academiam Salmanticenſem repugnaſſe ſignificet Nicolaus Antonius, ut potius id conſilii Philippo datum aſſerat, *non ſine totius Collegii Salmanticenſium Theologiæ, ac Juris Doctorum ſuffragatione*.

CAPUT XII.

De S. Auguſtino temere depreſſo circa immortalitatem, & originem animarum, querela repellitur.

Lippis, & cæcis ſcripſiſſe Carterium puto, dum in ſuis adverſus Canum expoſtulationibus, eidem fidenter affingit, quod Auguſtino licentius inſultarit lib. 12. de locis cap. 15. ubi poſt inſinuata nonnulla Scripturarum oracula, quibus Sanctiſſimus Doctor animæ immortalitatem colligere ſibi viſus erat, ita ſubjungit Canus noſter: *Quod Auguſtinus affirmat, ex lege Moyſis eſſe cæteris evidentius, id ne probabile quidem mihi videri ſolet, ut animas ab interitu vindicemus*. Solis quippe oculis opus eſt, ut internoſcat quiſque iis uti voluerit, ea a Carterio corraſa Melchioris Cani verba non certam ſummi viri ſententiam continere, ſed verius objectionem, cui ille multis interjectis reſpondet ad finem capitis, ibi: *ſed jam tempus eſt, ut objectiones oppoſitas repellamus*, &c. Quapropter in refellenda criminatione adeo futili operam ludere nolim.

Meliori fortaſſe fide, ac non ita inſigni eruditionis, ac doctrinæ ſpecimine Canum laceſſit idem Carterius, quod Auguſtinum *in eam opinionem, quæ animas a parentibus generari docet, magis inclinaſſe*, dixerit; *ſeque eam hodie tamquam errorem condemnare* ſignificarit lib. 12. de locis cap. 15. Ecquis enim neſciat in eam re ipſa ſententiam inclinaſſe Auguſtinum, aut certe hæſiſſe dubium, num ex traduce fierent animæ noſtræ; certoque

 po-

poſuiſſe, quæſtionem illam totam ad fidem Catholicam minime pertinere? Quod unum Auguſtino tribuit eo loci Canus noſter. In eo quippe totus eſt Sanctiſſimus Doctor, quatuor ferme libris editis de origine animæ, tribus ad Optatum datis epiſtolis, alteraque Hieronymo inſcripta, quæ eſt 28. ac demum lib. 10. de Geneſi ad literam cap. 6. & ſequentibus. Id porro citra Præſulis Hipponenſis injuriam, pro ſui conditione temporis, ut erroneum rejicere potuit Canarienſis Epiſcopus, quod ille pro ætate quidem ſua innoxie, & inculpate tradiderat. Auguſtini enim ætate, ac tum deinceps, ad undecimum uſque ſæculum, dubia in Eccleſia Catholica quæſtio erat de origine animarum; Patrum quidem aliis in ſingulorum hominum conceptione a Deo creari opinantibus, aliis non creari illas a Deo, ſed ex parentis anima traduci ſtatuentibus: ut plane Auguſtini dubitatio veterum Patrum ſuffragatione niteretur. Quod multis adverſus Bellarminum momentis evincit Cardinalis Henricus de Noris in Vindiciis Auguſtinianis cap. 4. §. 3. Secutis vero temporibus tam altas in ſcholis Theologorum radices egit ea ſententia, quæ ſingulas ſingulis corporibus creari a Deo animas ponit, ut a multis inter fidei capita numeretur. Quid ergo peccavit Canus, quamve Auguſtino irrogavit injuriam? Etſi enim diverſa ſenſerint ambo, uterque tamen pro ſui conditione temporis recte ſenſit.

Neque enim in iis numerandus eſt Auguſtinus, neque a Melchiore Cano numeratus eſt unquam, qui animas *per corporeum ſemen traduci*, cum Tertulliano commenti ſunt: (quem ſenſum hæreticum pronunciavit Doctor Angelicus prima par. quæſt. 118. art. 2.), cum & id diſerte damnarit Hipponenſis Antiſtes epiſt. 157. ad Oceanum: *Illi, qui animas ex una propagari aſſerunt, quam Deus primo homini dedit, atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, ſi Tertulliani opinionem ſequuntur, profecto eas non ſpiritus, ſed corpora eſſe contendunt, & corpulentis ſeminibus exoriri. Quo perverſius quid dici poteſt?* At id unum ut ſumme voluit, ſeu verius de hoc uno dubitavit, *Utrum incorporeum animæ ſemen, ſua quadam occulta, & inviſibili via, ſeorſum ex patre currat in matrem, cum fit conceptus in fœmina? An, quod eſt incredibilius, in ſemine corporis lateat?* Quod quidem incorporeum ſemen, ſeu materiam ſpiritualem, ex qua fieret anima, captu ſemper difficilem exiſtimavit: maxime vero lib. 7. de Geneſi ad literam cap. 7. ubi tam multa de ea quærit, nihil certo definiens, ſtatuenſque, *An illa ſpiritualis materia, ſi fuit ulla, unde anima fieret; vel ſi eſt ulla, unde animæ fiunt, quod ipſa eſt? quod nomen, quam ſpeciem, quem uſum in rebus conditis tenet? Vivit, an non?* &c.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIII.

De commiſſis invicem Romanis Pontificibus Pio II. & Sixto IV.

HAud multo æquior in Canum Theophilus Raynaudus diatriba 2. de immunitate Cyriacorum, cruda in eum verba jaciens, quaſi Romanos Pontifices in edendis decretis humano affectu ductos ſcripſiſſet lib. 5. de locis cap. 5. *Nec ſapientior fuit idem Canus* (Theophili verba ſunt) *in negotio ſtigmatum ſanctæ Catharinæ Senenſis, quæ a Sixto IV. Ordinis Minorum abrogata, & ſoli Sancto Franciſco adſcripta, affirmat admiſſaa Pio II. Senenſi, quippe Beatæ Catharinæ cive.* *Videndus lib.* 5. de locis cap. 5. *Quaſi Pontifices colludere, & ex ſæculi, ac carnis legibus moveri ad decernenda plane contraria, res ſit flocci facienda.*

Iniqua profecto, ſi uſpiam alibi, accuſatio. Certe Sixtum Quartum ſacras Divæ Catharinæ imagines cum ſtigmatibus pingi deinceps vetuiſſe, pictaſque deleri juſſiſſe anno 1483. indubitata res eſt, hiſtoricorum bene plurium teſtimonio confirmata. Nec minus certum, Pium Secundum, re plenius diſcuſſa, non modo pictas illas cum ſtigmatibus imagines permiſiſſe, verum etiam eo ſacrorum ſtigmatum privilegio donatam Divam Catharinam carmine celebraſſe.

Quem latet virtus, facinuſque clarum,
Quo nequit dici ſanctius per orbem?
Vulnerum formam miſerata Chriſti
Exprimis ipſa.

Quam ſubinde litem Prædicatores inter & Franciſcanos pendentem, Urbanus Octavus ex Sacræ Rituum Congregationis conſulto, die 16. Februarii 1630. multo diſertius, firmiuſque Prædicatoribus adjudicavit. Non ergo culpandus Canus, quod illud Romanorum Pontificum in factis duntaxat hiſtoricis invicem diſſidentium exemplum dederit. Nihil quippe certius, & exploratius. Reprehenſioni ut ut maxime obnoxius videretur, ſi Sixtum Quartum, & Pium Secundum humanis duntaxat affectibus ductos inniiſſet, ut ita pugnantia decernerent. At nihil ejuſmodi Canus noſter, ſed ita ſimpliciter; *Sixtus IV. docuit Divam Catharinam Senenſem ſtigmata non habuiſſe; non defuit, qui contra judicarit. Neutrius Pontificis judicium ad Eccleſiam ſpectat; utrumque aut probare, aut improbare ſine fidei diſcrimine poſſumus.* Ubi ne Franciſcana quidem Sixti Quarti profeſſio, aut Pii Secundi patria, nomenve, unde ad contraria decernenda moti credi poſſent, inſinuantur.

CA-

CAPUT XIV.

De objecta Pontificibus negligentia, & oſcitantia in caſtigandis Divorum Hiſtoriis.

RAynaudum ancipiti, & æquivoco verbo luſiſſe exiſtimabam, dum Canum noſtrum læſæ Pontificiæ majeſtatis reum agit, diatriba 2. de immunitate Cyriacorum a cenſuris, quod is lib. 11. de locis cap. 6. obiter innuiſſet, in caſtigandis corrigendiſque rerum ſacrarum hiſtoriis, Divorumque, ut ajunt, legendis, *Romanorum Pontificum prudentiam, & diligentiam deſiderari*. Id enim a religioſo Præſule haud dubie dictum arbitrabar, ut Pontificum hac in parte diligentiam, prudentiamque requiri, ſeu hanc illis neceſſario adeſſe ſignificaret; quod tetricus cenſor pro *deeſſe*, ac *deficere* perperam accepiſſet, ut cavillandi anſam arriperet. Priori quippe ſenſu verbum hoc a latiniſſimis etiam ſcriptoribus interdum accipi nemo neſcit. Cicero pro Quintio, *qui in vita rationem ſummi officii deſideremus, & inſtituta bonorum virorum requiramus*. Lib. 5. epiſt. 104. ad Atticum: *Hæc longam deſiderant orationem*. Verum caput 6. lib. 11. de locis ſemel & iterum evolventi mihi, afficta Melchiori verba reperire minime contigit: ac fallor maxime, ſi quis ea ſit reperturus: cum privatos ibi dumtaxat Scriptores perſtringat, qui in Divorum præſertim prodigiis deſcribendis ſparſos rumores & excepere, & ſcriptis etiam ad poſteros retulere: quorum in libris miraculorum monſtra ſæpius, quam vera miracula legere ſit; nulla Romanorum Pontificum mentione facta, quorum *prudentiam*, *ac diligentiam* in ea ſacrorum dehoneſtatione caſtiganda, corrigendaque deſiderari ſignificarit. Ut quid ergo tam amarulenta Theophili Raynaudi in modeſtum, ac moderatum Theologum declamatio? *Hujus ſacrorum dehoneſtationis culpam omnem in Pontifices refert ſuperciliosus cenſor, ſolo nomine Canus, dicens eorum hac in parte prudentiam, & diligentiam deſiderari. Itaque dormitant, vel etiam alte ſtertunt Pontifices, dum Canus ſolus vigilat; Et inimico homine ſuperſeminante zizania fabularum, pro ſacris hiſtoris ſocordes, judice quidem Cano, Pontifices viam muniunt ad abrogationem fidei omnibus ſacris hiſtoriis per cordatos faciendam*. Gerræ profecto, gerræ, eæque vaniſſimæ viri ferrei oris, animique, (ut mitius loquar) parum prudentis, & cauti in clariſſimo Theologo deprimendo.

Non antea inſtitutis hiſce Vindicationibus finem imponam, quam ſtupendam Ambroſii de Altamura ceſpitationem lectorum oculis ſiſtam, arguamque; (etſi nihil ad clariſſimi Theologi defenſionem res iſta pertineat) qui Melchiorem Canum nepotis ſui initio libri 11. meminiſſe ait, illiuſque gratia volumen illud edidiſſe, illique, niſi prius fato ceſſiſſet, nuncupaturum fuiſſe. Vah pinguem errorem, putidumque anacroniſmum! de patre ſiquidem, non de nepote loquitur Canus. Perſpicuus adeo locus eſt, ut oculis tantum egeat, non interprete: *Superiorem locum*, inquit, *vix dum finieram, & ecce nuncius affertur, Parentem meum cariſſimum Viennæ diem extremum obiiſſe...... Cum autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, ſcilicet a laboribus, quos ejus potiſſimum cauſa ſuſceperam, aliquandiu ceſſatum eſt*, &c.

Quamquam & ipſe nepotem cognominem habuerit, ejuſdemque Inſtituti Dominicani profeſſorem, eximiæ Sanctitatis fama apud ſuos, exteroſque clariſſimum; cujus pietatem, mentemque divinis chariſmatibus perfuſam commendat Diva Thereſia epiſt. 16. quæ eſt ad Rev. P. Dominicum Bannes. Verum obiit Canus noſter anno 1560. die 6. Novembris. Nepos autem vivere deſiit anno 1607. die 30. Martii.

INDEX

Digitized by Google

I N D E X

LIBRORUM, & CAPITUM.

LIBER I.

Cap. 1. *De totius Operis partitione.* pag. 3
Cap. 2. *De duobus generibus argumentorum, quibus omnis diſputatio tranſigitur.* ibid
Cap. ult. *De locorum Theologicorum numero, atque ordine.* 5

LIBER II. De auctoritate Sacræ Scripturæ.

Procemium. 5
Cap. 1. *De ſacrarum literarum ſolidiſſimo firmamento, & quatuor machinis, quibus illud impetitur.* ibid.
Cap. 2. *Ubi argumenta referuntur volentium, quod Deus fallere aliquando poteſt.* 6
Cap. 3. *Oſtendit, Deum nec per ſe, nec per alium fallere unquam poſſe.* 7
Cap. 4. *Ubi argumenta Cap. 2. diluuntur.* 9
Cap. 5. *Ubi quatuordecim libri e ſacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt eſſe canonicos, vel certe a canone rejiciunt.* 16
Cap. 6. *Continet argumenta eorum, qui ſuadere conantur, Scripturam ſacram non egere Eccleſiæ approbatione.* ibid.
Cap. 7. *Docet, ad cujus auctoritatem ſpectat de libris canonicis judicare.* 17
Cap. 8. *Ubi confutantur argumenta capitis ſexti.* 21
Cap. 9. *Oſtendit, illos libros, de quibus erat controverſia, habendos eſſe ſine dubio pro canonicis.* 27
Cap. 10. *Continet argumentationes adverſariorum contra ea, quæ capite ſuperiori definita ſunt.* 29
Cap. 11. *Ubi confutantur argumenta capite nunc proximo poſita.* 33
Cap. 12. *Ubi eorum argumenta ponuntur, qui ſuadere volunt, in ſacrarum intelligentia Scripturarum, ad fontes Hebraicum, & Græcum recurrendum.* 42
Cap. 13. *In quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonſtratur, & quod non eſt nunc ad Hebræos, Græcoſve recurrendum.* 45
Cap. 14. *In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.* 50
Cap. 15. *De linguarum Hebraicæ, & Græcæ utilitate.* 55
Cap. 16. *Ubi ponuntur argumenta eorum, qui ſunt opinati, ſacros auctores in libris canonicis non ſemper divino Spiritu fuiſſe locutos.* 59
Cap. 17. *Ubi oſtenditur, ſingulas particulas librorum canonicorum Spiritu ſancto aſſiſtente ſcriptas fuiſſe.* 61
Cap. 18. *Ubi refelluntur argumenta capitis decimiſexti.* 62

LIBER III. De Traditionibus Apoſtolicis.

Cap. 1. *Ubi eorum argumenta referuntur, qui Apoſtolicas traditiones impugnarunt.* 71
Cap. 2. *Supervacaneam videri cum Lutheranis non de hoc ſolum loco, ſed de quibuſque aliis diſputationem.* 72
Cap. 3. *In quo quatuor fundamenta ponuntur ad traditiones Chriſti, & Apoſtolorum conſtituendas.* 74
Cap. 4. *Ubi ſternuntur viæ ad traditiones Chriſti, & Apoſtolorum inveſtigandas.* 78
Cap. 5. *De variis generibus Traditionum Apoſtolicarum.* 80
Cap. 6. *De firmitate, & certitudine Traditionum Apoſtolicarum.* 81
Cap. poſtremum, *In quo refelluntur argumenta capitis primi.* 83

Digitized by Google

LIBER IV.

De Eccleſiæ Catholicæ auctoritate.

Cap. 1. *Quibus argumentis Eccleſiæ auctoritas impugnetur.* 88
Cap. 2. *Quid Eccleſiæ voce ſignificatur.* 92
Cap. 3. *Quinam ſint fideles illi, e quibus vere & proprie Eccleſia conſtetur.* 94
Cap. 4. *Quænam ſit Eccleſiæ catholicæ in fidei dogmate auctoritas.* 97
Cap. 5. *Adverſus hanc poſtremam concluſionem objectiones quædam.* 102
Cap. poſtremum. *In quo argumenta primi capitis confutantur.* 106

LIBER V. De auctoritate Conciliorum.

Cap. 1. *Argumenta continet, quibus hæretici utuntur ad hujus loci auctoritatem labefactandam.* 118
Cap. 2. *Docet, quidnam nomen aut Synodi, aut Concilii hoc ſane loco ſignificet.* 120
Cap. 3. *In quo Synodorum varia genera ponuntur.* 122
Cap. 4. *Ubi concluſiones ponuntur, quibus loci hujus auctoritas continetur.* 123
Cap. 5. *Ubi nodi quidam ſolvuntur, quibus interdum homines etiam docti illigari ſolent.* 127
Cap. poſtremum. *In quo refelluntur argumenta capitis primi.* 140

LIBER VI. De Eccleſiæ Romanæ auctoritate.

Cap. 1. *Ubi ponuntur argumenta, quibus hujus loci auctoritas impugnatur.* 149
Cap. 2. *In quo redditur cauſa, cur ſedes Apoſtolica quintum locum obtineat.* 151
Cap. 3. *Tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad ſucceſſores quoque derivari.* ibid.
Cap. 4. *In quo oſtenditur, quod Romanus Epiſcopus ille ſit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controverſiis divino jure ſuccedat.* 155
Cap. 5. *Ubi concluſio eadem oſtenditur Sanctorum veterum teſtimoniis manifeſtis.* 158
Cap. 6. *Ubi Conciliorum clariſſima teſtimonia referuntur, quibus Eccleſiæ Romanæ vis, & auctoritas comprobatur.* 159
Cap. 7. *Rationibus Theologiæ probat, Romanum Pontificem in fidei controverſiis finiendis errare non poſſe.* 160
Cap. 8. *Ubi argumenta capitis primi refutantur.* 163

LIBER VII. De Sanctorum auctoritate.

Cap. 1. *Argumenta complectitur, quibus Sanctorum Patrum auctoritas impugnatur.* 172
Cap. 2. *Varios modos exponit, quibus de Sanctorum Patrum auctoritate poteſt diſputari.* 173
Cap. 3. *Certis concluſionibus Patrum auctoritatem definit, atque defendit, ſimulque ſatisfacit argumentis capitis primi.* 174
Cap. 4. *Nonnullos Oſiandri, & Cajetani ſcrupulos eximit.* 186

LIBER VIII. De auctoritate Doctorum Scholaſticorum.

Cap. 1. *Lutheranorum in Theologiam furor: quinam veri nominis Theologi cenſendi.* 187
Cap. 2. *Multiplex Theologiæ Scholaſticæ munus exponit.* 188
Cap. 3. *Præcipua Lutheranorum in Scholæ auctoritatem argumenta complectitur.* 190
Cap. 4. *Scholæ auctoritatem certis finibus circumſcriptam tuetur, atque defendit.* ibid.
Cap. 5. *Reſpondet argumentis capitis tertii; docetque, quid de variis Theologorum placitis ſtatuendum.* 192
Cap. 6. *De auctoritate juris Pontificii prudentium.* 199
Cap. 7. *Quis uſus Juris Canonici in Theologica facultate.* 200

LI-

Digitized by Google

LIBER IX. De argumentis Rationis Naturalis.

Cap. 1. *Primus error in hujus loci uſu vitandus, ne plus æquo in re Theologica rationi naturali tribuatur.* 202
Cap. 2. *Extremum aliorum errorem percenſet, qui a naturæ rationibus prorſus abhorrent, quorum etiam argumenta proponit.* 203
Cap. 3. *Memorati erroris architectos, ac ſectatores percenſet.* 205
Cap. 4. *In quo recenſitus error refellitur.* ibid.
Cap. 5. *Philoſophiam Theologo neceſſariam oſtendit.* 207
Cap. 6. *Apoſtolos, alioſque ſanctos viros naturæ etiam rationibus uſos evincit.* 208
Cap. 7. *Extrema quorumdam Theologorum vitia in uſu Philoſophiæ caſtigantur.* 209
Cap. 8. *Quæ ſit hujus loci firmitas in Theologica diſciplina.* 210
Cap. 9. *Satisfacit argumentis capite ſecundo propoſitis.* 211

LIBER X. De Philoſophorum auctoritate.

Cap. 1. *Hujus loci pertractandi neceſſitatem exponit.* 215
Cap. 2. *Ubi argumenta proponuntur, quibus Philoſophorum auctoritas elevatur.* 216
Cap. 3. *Qui Philoſophi ſint Theologis utiles.* ibid.
Cap. 4. *Quam habeat in re Theologica certitudinem Philoſophorum auctoritas.* 218
Cap. 5. *Quibus finibus Ariſtotelis auctoritas circumſcribenda.* 220
Cap. 6. *Ubi ſatisfit argumentis capite ſecundo poſitis.* 222
Cap. 7. *De Juris civilis in Theologicis controverſiis auctoritate. Quibus impetatur argumentis.* ibid.
Cap. 8. *Juris civilis ſtudium Theologo utiliſſimum probat.* ibid.
Cap. 9. *Quæ vis, aut poteſtas argumenti ex jure civili deſumpti.* 223

LIBER XI. De humanæ hiſtoriæ auctoritate.

Cap. 1. *Nuncius de morte parentis, vix dum finito ſuperiori libro allatus, enarratur.* 225
Cap. 2. *De hiſtoriæ humanæ in Theologiam utilitate.* ibid.
Cap. 3. *Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ hiſtoriæ impugnatur.* 227
Cap. 4. *Quod Auctoritas humanæ hiſtoriæ aliquando probabilis, quandoque etiam certa ſit.* 230.
Cap. 5. *Ubi reſpondetur argumentis capitis tertii.* 232
Cap. 6. *Qui ſint probatæ fidei auctores, qui contra non ſint.* 255
Cap. poſtremum, *In quo* 15. 16. 17. & 18. *argumenta capite tertio propoſita refelluntur.* 270.

LIBER XII. De locorum uſu in Scholaſtica diſputatione.

Cap. 1. *Proœmium.* 272
Cap. 2. *Quid Theologia ſit, quæ ei objecta res, quis finis.* 273
Cap. 3. *Quæ ſint Theologiæ principia.* 276
Cap. 4. *Capitis ſuperioris argumenta refellit.* 281
Cap. 5. *Quæ ſint quæſtiones, ſeu concluſiones Theologicæ.* 285
Cap. 6. *Quibus notis quæſtiones Fidei dijudicari poſſint.* 290
Cap. 7. *De variis errorum gradibus, primumque de hæreſi, & hæretica propoſitione.* 295
Cap. 8. *Contra hæreſis finitionem argumenta quædam.* 297
Cap. 9. *Regulæ tres, ad quas Fidei externa judicia ſunt dirigenda.* 307
Cap. 10. *De propoſitione erronea, ſapiente hæreſim, piarum aurium offenſiva, temeraria, ſcandaloſa.* 309
Cap. 11. *Quemadmodum argumenta Theologiæ invenienda, atque e locis ducenda ſint.* 314
Cap. 12. *Exemplum primum, ubi principium Theologiæ in quæſtionem vertitur. Controverſia de Euchariſtiæ ſacrificio.* 319
Cap. 13. *Exemplum ſecundum, ubi Theologiæ concluſio in quæſtionem vertitur. Quæſtio de viſione Animæ Chriſti.* 346

Digitized by Google

Cap. 14. *In quo ea quæſtio vocatur in dubium, quæ cum naturalis ſit, tum etiam ad fidem pertinet.*
Diſputatio de Animi immortalitate. 356

RELECTIO de Sacramentis in genere, in quinque partes diviſa.

Pars 1. *De definitione Sacramenti.* 367
Pars 2. *De neceſſitate fidei Chriſti ad ſalutem.* 370
Pars 3. *De neceſſitate Sacramentorum ad ſalutem.* 382
Pars 4. *De Sacramentis cauſantibus gratiam.* 384
Pars 5. *De diſcrimine inter nova, & vetera Sacramenta.* 390

RELECTIO De Sacramento Pœnitentiæ, in ſex partes diviſa.

Pars 1. *De definitione Pœnitentiæ.* 393
Pars 2. *De Pœnitentia ut virtute.* 400
Pars 3. *De neceſſitate Pœnitentiæ ut virtutis.* 405
Pars 4. *De præcepto Pœnitentiæ ut virtutis.* 425
Pars 5. *De neceſſitate Sacramenti Pœnitentiæ.* 426
Pars 6. *De præcepto Sacramenti Pœnitentiæ.* 438

FRA-

Digitized by Google

FRATRIS MELCHIORIS CANI

ORDINIS PRÆDICATORUM,

& Sacræ Theologiæ Profeſſoris,

Epiſcopi Canarienſis, ac Primariæ Cathedræ in Academia Salmanticenſi olim Præfecti

IN LIBRUM

DE LOCIS THEOLOGICIS

PROOEMIUM.

SÆpe mecum cogitavi, Lector optime, boni ne plus is attulerit hominibus, qui multarum rerum copiam in diſciplinas invexit, an qui rationem paravit, & viam, qua diſciplinæ ipſæ facilius, & commodius ordine traderentur. Nam & rerum inventoribus nos debere multum, negare non poſſumus, & debemus certe iis multum, qui ratione, atque arte res inventas ad communem uſum accommodarunt. Equidem cum veterum eruditionem conſidero, & variam in eis doctrinæ ſupellectilem animo colligo, non minimam video per eos invectam eſſe partem commodorum. Cum autem junioris ſcholæ operam & curam repetere inſtituo, plurimas utilitates intelligo novæ hujus artis ſubſidio, & diligentia comparatas. Ac me ſane diu cogitantem ratio ipſa in hanc potiſſimum ſententiam ducit, ut exiſtimem utroſque de bonis artibus juxta eſſe bene meritos. Quoniam etſi priſci doctrinarum auctores doctiſſimis quibuſque, ac diligentiſſimis magnam divitiarum copiam ſuppeditavere: at recentiorum inopia docendi facilitate penſatur: qua in rudium, & inertium ani-

Digitized by Google

mos artificioſius influunt, & quæ fuſe olim diſputabantur ac libere, ea nunc articulatim preſſeque dicentes, lucem non parvam inventis priſcorum obſcurioribus afferant. Atque hac una in re, quantum animi mei conjectura colligere poſſum, juniores vel pares antiquis, vel etiam ſuperiores reperientur, cæteris omnibus longe inferiores. Certe poſt priores illos, in rerum inventione tribuere ſibi poſteriores vix quicquam poſſunt. Ordinem vero, diſpoſitionem, perſpicuitatem ſibi ſi aſſumunt, videntur ea jure ſuo quodammodo vendicare. Quapropter utriſque legendis efficiet Theologus ſcholaſticam diſputationem ſine dubio pleniorem. Nam ex illis quaſi materiam, ex his tanquam formam differendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Quod eſt (ut Apoſtolus Paulus ad Titum ait) Chriſtiani doctoris præcipuum inſtitutum. Cujus explicandi deſiderium omnino me movit, ut de Locis Theologicis diſputationem inſtituerem, viris doctis (niſi me opinio fallit) non prorſus ineptam, indoctis vero magnopere neceſſariam. Id autem eo libentius feci, quod nemo Theologorum adhuc, quod equidem ſciam, genus hoc argumenti tractandum ſumpſit: cum præter communem illam artem differendi, quam a Dialecticis accepimus, aliam Theologus habeat neceſſe ſit, alioſque item ad diſputandum locos, unde argumenta non quaſi communia, & aliena, ſed tanquam propria ducat & ſuis dogmatis confirmandis, & adverſariorum ſententiis refellendis. Hoc vero opus, arduum quidem illud, ſtatim exordior, ſi prius animo demiſſo, atque humili ad opem Jeſu Chriſti ſupplex, abjectuſque confugio. Non enim ego illud aut ingenio, aut eruditione mea fretus aggredior, ſed Spiritus ſancti auxilio, atque favore; quem ſi Pater & Filius mihi ad hunc librum conficiendum impertierint, operæ pretium haud mediocre, ut ſpero, Theologis facturus ſum, in quorum gratiam vel maxime opuſculum editur.

DE

DE
LOCIS THEOLOGICIS
LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De totius Operis partitione.

DE locis ego Theologicis perpetuam orationem habiturus, totam mox in quatuordecim libros partiri conſtitui. Quorum primus breviter enumeret locos, e quibus idonea poſſit argumenta depromere, ſive concluſiones ſuas Theologus probare cupit, ſeu refutare contrarias. Decem reliqui erunt, qui fuſius & accuratius doceant, quam vim unuſquiſque locorum contineat, hoc eſt, unde argumenta certa, unde vero probabilia ſolum eruantur. In duodecimo & tertiodecimo diſſeretur, quem uſum ejuſmodi loci habeant, tum in ſcholaſtica pugna, tum in ſacrarum Literarum expoſitione. Nam in concione populari quis eorum ſit uſus, haud ſane difficile dictu eſt: ſed prætereundum tamen, ne ab ſcholæ inſtituto aliena videatur oratio. Poſtremus denique liber, quoniam non omnes loci omni diſputationi conveniunt, ſigillatim oſtendet, quibuſnam argumentis proprie adverſum hæreticos, quibus peculiariter adverſum & Judæos, & Saracenos, quibus vero tandem adverſum Paganos tranſigenda Theologo diſputatio ſit, ſi quando ſit cum his pro fide Catholica decertandum. Quæ ſcilicet cum, favente Deo, plenius abſolvero, undique apta atque perfecta erit de locis Theologiæ diſputatio mea, expletaque omnibus ſuis numeris & partibus.

CAPUT II.

De duobus generibus argumentorum, quibus omnis diſputatio tranſigitur.

PRius autem, quam locos Theologicos numero, quod pars hujus diſputationis prima pollicetur, illud nobis conſtituendum eſt, omne argumentum vel a ratione, vel ab auctoritate duci. His enim duobus modis cujuſque rei, quæ in controverſiam venit, aſſenſionem facimus. Cum vero in reliquis diſciplinis omnibus primum locum ratio teneat, poſtremum auctoritas, at Theologia tamen una eſt, in qua non tam rationis in diſputando, quam auctoritatis momenta quærenda ſunt. Etenim locum ab auctoritate adeo ſibi proprium vendicavit, ut rationes vel tanquam hoſpites & peregrinas excipiat, vel in ſuum etiam obſequium adſciſcat, quaſi longe repetitas. Quippe fidei potiſſimum innititur: quæ niſi ab auctoritate proficiſcatur, non modo fides eſſe, ſed ne intelligi quidem poteſt. Eſt namque fides (ut Apoſtolus (1) tradit) *argumentum rerum non apparentium*, quas ſi certas certa velis ratione facere, cum ratione profecto inſanies. Principem itaque locum, ſicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pediſſequa ſequitur. Id quod Apoſtolus (2) videtur ſignificare, cum ait, oportere Eccleſiæ doctorem *amplecti eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, ut potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere*. Primum enim ſtringat fidei ſermonem neceſſe eſt, quicunque Chriſtianæ ſcholæ magiſter eſſe volet; ſed, niſi mox doctrinæ rationem adhibeat, fidelis quidem eſſe poterit, ſed fidelium doctor eſſe non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Ariſtotele (3) recte colligit D. Thomas,

 diſpu-

(1) *Hebr.* 11. 1. (2) *Tit.* 1. 9. (3) 1. *Metaph.*

DE
LOCIS THEOLOGICIS
LIBER SECUNDUS.

In Librum Secundum de Locis Theologicis

PROOEMIUM.

Quamquam plures in illa ſententia eſſe video, qui orationis ſplendore illuſtrare cogitationes ſuas neſciat, eum, ſi ſcribat, impudenter abuti & ſcientia & literis: ego tamen, ſi Theologus non afferat eloquentiam, tantum abeſt ut aſpernar, ut ne flagitem quidem. Nam de rebus obſcuris, atque ad intelligendum difficilibus dilucide dicere, nec ſententiis ſolum argute, ſed verbis etiam ornate, adeo eſt operoſum & arduum, ut iniquus futurus ſit, qui voluerit efflagitare. Atque id equidem paucis adhuc video contigiſſe, ut iidem utroque in genere laborarent, ſimulque in Theologiæ controverſiis ſequerentur & elegans illud dicendi, & hoc argutum diſputandi genus. Nos autem quantum in utroque profecerimus, aliorum ſit judicium, utrumque certe ſequuti ſumus. Flumen enim nobis inanium verborum diſplicet, quibus ſententia deeſt; nec ſententiarum ſubtilitate capimur, ſi orationis eſt ſiccitas. Ac de ſermonis cultu noſtra legens ſuo quiſque judicio libere utatur; nihil enim impedio: in rerum autem earum tractatione, quas his libris multas, & graves, & utiles accurate, copioſeque diſputaturi ſumus, magnum, ut videmur, afferemus adjumentum Theologis noſtris, ut non modo rudes, ſed etiam docti aliquantum fortaſſe adepturi ſint & ad diſſerendum, & ad judicandum. Nec vero hoc arroganter dictum exiſtimari velim: nam eloquendi ſcientiam concedens multis, quod eſt ſcholæ proprium, ſtrictim, preſſeque diſſerere, & quaſi ad vivum omnia reſecare, quoniam in eo ſtudio ætatem conſumpſi, non ſum (ni fallor) arrogans, ſi id jure quodam meo vendicarim. Nec uſque adeo ineptus ego ſum, ut non verear me in rebus quoque ipſis ſæpe etiam hallucinatum. Sed aliud eſt nunquam falſum ſentire, quod mihi non tribui; aliud res tum graviſſimas, tum difficillimas via & ratione premere, quod utique aſſumpſit jure, ut mihi videor: at falli poſſum, condonetur injuria. Etenim quæ dixi, eo pertinent omnia, non ut rerum mihi ſcientiam arrogem: quid enim a viro modeſto alienius eſſe poteſt? ſed ut nemo politioris literaturæ candidatus in ſcholaſtica diſputatione orationem a me terſam poſtulet, nedum rhetorum phaleris adornatam. Scholam enim ego placare volo, ſcholæ propria verba, peculiareſque loquendi formas ſubmovere non audeo. Nam etſi diſputare cupio ornatius, quam ſolent noſtri, at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, unum in rerum, alterum in verborum intelligentia. Breviter lectoribus ego meæ mentis fateor arcanum: qui per me formam in Theologia diſſerendi habiturus eſt, nolo ut is mea ſcripta difficulter intelligat, & ad Theologum cognoſcendum Grammaticum quærat interpretem. Sed de his ſatis. Jam enim tempus eſt, ut ea perſequatur, quæ ſunt deinceps explicanda. Quæ quidem ut magnum negotium nobis, ita quoque prolixam diſputationem exhibebunt. Sed prolixitas utilitate penſabitur. Nihil autem utilius ſcholæ Theologorum tradi poteſt, quam ut diſcant, quiſnam locus argumenta firma, & quis contra infirma ſubminiſtret. Qua re vel maxime Theologiæ nervi, atque artus preſſi, ſolidique conſiſtunt.

CAPUT I.

De ſacrarum literarum ſolidiſſimo firmamento, & quatuor machinis, quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus ſine controverſia firmus eſt divina, eademque graviſſima auctoritate. Nam libros Sacros & Canonicos appellamus, quos, Spiritu Sancto dictante, ſacri auctores exceperunt. Quos igitur tales eſſe conſtiterit, eos dubio procul certiſſimos ac veriſſimos eſſe credemus; quemadmodum Auguſtinus lib. de Civit. Dei 11. cap. 3. & lib. confeſſ. cap. 15. & epiſt. 7. ad Marcellinum, & epiſt. 19. ad Hieron. & lib. 1. de doct. Chriſti. cap. 37. & lib. 2. de baptiſ. cont. Donat. cap. 3. & in proœmio 3. lib. de Trinit. docet, reſumit, inculcat. Ac recte ille quidem. Niſi enim fundamentum hoc fideliter jeceris, quidquid in Theologia ſuperſtruxeris, corruet: corruetque adeo civitas illa Dei, cujus fundamenta in montibus ſanctis, & in ſcripturis principum, qui fuerunt in ea. Quarum ſcripturarum auctor non eſt homo, ſed Deus. *Dominus enim narrabit in ſcripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea.* (1) Dominus itaque hujus loci auctoritatem tuetur, tuentur & principes. Turris quippe David eſt, (2) & mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quam omnino rem, quoniam in tertio-

(1) *Pſal. 76. 6.* (2) *Cantic. 4. 4.*

decipere Deus jubet, quoniam hoc pertinet ad juſtitiam, & veritatem, ut dignis digna diſtribuantur: quemadmodum idem Auguſtinus loco nunc citato argumentatur.

6. Argu. Atque hæc teſtimonia non perinde urgent; illa difficiliora ſunt, quæ quoniam unius modi ſunt ferme, ſimul commemorabuntur. Primum eſt illud: (1) *Qui immutat cor principum, & decipit eos: & errare eos facit quaſi ebrios*. Secundum illud: (2) *Homo, qui poſuerit immunditias in corde ſuo, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me. Ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum: & Propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi Prophetam illum*. Tertium illud: (3) *Quare errare nos feciſti, Domine, de viis tuis?* Quartum eſt Apoſtoli dicentis: (4) *Sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum*. Quintum eſt etiam ejuſdem Apoſtoli: (5) *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ideo mittet illis Deus operationem erroris*. Quibus teſtimoniis Auguſtin. (6) manifeſte doceri exiſtimat, Deum in cordibus hominum operari ad inclinandas eorum voluntates in malum, nedum mentes in falſum.

7. Argu. Nec ab his ratio aliena eſt. Cum enim error pœna ſit, nihil obſtat, quominus Deus, qui pœnarum omnium auctor eſſe a Prophetis dicitur (7), errorem ipſe efficiat in eo præſertim, qui antecedentibus culpis commeruit, ut a juſto judice in errorem induceretur. *Vita & mors*, inquit, (8) *paupertas & honeſtas a Deo ſunt: ſapientia & diſciplina apud Deum: error & tenebræ peccatoribus concreata ſunt*.

8. Argu. Confirmat autem illud vel maxime, quod cujuſque motionis Deus eſt cauſa: *in ipſo enim movemur & ſumus*. (9) Errorem itaque, qui hominis errantis motio eſt, Deus efficere in homine poteſt, poteritque proinde decipere.

9. Argu. Cujus etiam rei argumentum aliud eſt, quod mendacium non eſt ſuapte natura malum. Poteſt ergo Deus cuiquam præcipere, ut mentiatur. Illud vero primum ex eo oſtenditur, quod Joſeph mendacium etiam juramento confirmavit. *Per ſalutem* (inquit) (10) *Pharaonis exploratores eſtis*. Non eſt autem credendum, quod mendacium juramento firmatum vir juſtus diceret, niſi divinam haberet revelationem, per quam a mortali peccato excuſaretur. Deinde illud etiam probatur ex eo, quod Michæas ait: (11) *Utinam non eſſem vir habens ſpiritum, & mendacium potius loquerer*. Non ergo eſt intrinſecus malum, quod Propheta Deo inſtigante deſiderat. Adde huc, quod Ariſtot. 4. Ethicorum (12) Mendacium in jactantiam & ironiam partitur, quæ eſt diviſio propria mendacii, auctore Divo Thoma 2. 2. quæſt. 110. art. 2. At uſus ejus, quæ diſſimulatio Latine dici poteſt, Græce enim εἰρωνεία dicitur, frequens in ſacris Literis eſt, ut ibi: (13) *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt*. Et alio loco. (14) *Jam ſaturati eſtis, jam divites facti eſtis, ſine nobis regnatis*. Et 3. Reg. 22. 15. *Aſcende* (ait Michæas) *& vade proſpere*, &c. Si igitur ironia mendacium eſt, Deus vero per ſacros auctores ironice interdum loquitur, non eſt, ut videtur, cur negemus, Deum poſſe per alios mentiri. His teſtimoniis atque rationibus opinationem ſuam ſuadere poterant Theologi novi, & in ſacris Literis parum exercitati. Nam quibus ipſi argumentis utuntur, ego data opera ſileo: ne, qui hunc librum legerint, ſcholaſticis illis auctoribus invidiam conflent, vulgique & imperitorum inſcitiam Academiis præferant, cum ea audierint, quæ nonnunquam differuntur a noſtris. Sed de his hactenus. Jam quæſtionem ipſam explicemus: divinamque veritatem (quod erit facile) ab ejuſmodi adverſariis vindicemus. Deum namque deceptorem credere, nefarium & impium eſſe, quis non facillime intelligat?

CAPUT III.

Oſtendit, Deum nec per ſe, nec per alium fallere unquam poſſe.

EA igitur explicanda quæſtione, quoniam brevis eſſe cupio, illud ſtatim ponendum eſt, divinæ potentiæ deſcriptionem eſſe duplicem. Nam & generalem quandam intelligimus, quæ, quoniam lege nulla etiam naturali conſtringitur, a Theologis abſoluta vocatur; & aliam huic ſubjectam, quæ ſpectat in rerum ordinem præfinitum, ideoque potentiam appellant ordinatam. Atque illa ſuperior definiri ſolet circa eas res, quas eſſe non repugnat, quæve non implicant contradictionem: ſic enim loquuntur. Quæ autem potentia ordinaria ſubjecta illi priori quaſi generi eſt, eam definiunt circa ea, quæ eſſe poſſunt ſalva lege, ſtatutiſque divinis. Illud etiam ponere debemus, mentiri nihil aliud eſſe, quam aſſerere falſum animo fallendi. Sic enim Auguſt. (15) ac Gelaſius (16) definierunt. Ex duobus itaque mendacium conflatur, ſi falſum dicitur, & ſi eo animo dicitur, ut fallantur audientes. Sed & quis proprie dicatur fallere, explicandum eſt ante breviter, quo facilius id, quod docere volumus, intelligi poſſit. Non enim qui verum dicit, is proprie fallax exiſtimandus eſt, licet ille, qui audit, ex prava intelligentia veritatis in maximos incurrat errores (17). Improprie autem res a Deo creatæ dicuntur eſſe fallaces: di-

(1) *Job.* 12. 24. & 25. (2) *Ezech.* 14. 4. & 9. (3) *Eſai.* 63. 17. (4) *Rom.* 1. 28. (5) 2. *Theſ.* 2. 10. (6) *De gra. & li. ar. c.* 21. (7) *Amos* 3. 6. *Eſaiæ* 45. (8) *Eccle.* 11. 14. 15. & 16. (9) *Actor.* 17. 28. (10) *Geneſ.* 42. 16 (11) *Mich.* 2. 11. (12) *Cap* 7. (13) *Geneſ.* 3. 22. (14) 1. *Cor.* 4. 8. (15) *Lib.* 1. *de men. cap.* 3. & 4. *lib. Item de men. c.* 12. (16) 12. *q.* 2. *c. Beatus*. (17) *Matth.* 13.

cuntur item eſſe *muſcipulæ*, ſed *pedibus inſipientum* (1). Ecquis igitur alium proprie fallit? nempe qui falſum aſſerendo, cauſa alii eſt ut fallatur. Alioqui ſi ex alieno errore & ignorantia fallacem quempiam definimus, ipſa quoque veritas erit nobis fallaciſſima.

1. Conclusio. His poſitis ſit prima concluſio. Hæreticum eſt aſſerere, quod Deus de potentia ordinaria mentiri poſſit. *Eſt enim* Deus *verax; omnis autem homo mendax* (2). Et rurſum, *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt* (3). Et alio loco tandem, *Non eſt Deus quaſi homo, ut mentiatur* (4). Atque hæc quidem concluſio adeo eſt apud omnes certa, ut eam teſtimoniis etiam apertis confirmaſſe, ſupervacaneum fuiſſe videatur. Quare illa breviter poſita, pergamus ad reliqua.

2. Conclusio eſt. Qui exiſtimat, Deum ex ordinaria potentia per adminiſtrum poſſe vel mentiri, vel fallere, errat ille in fide turpiſſime. Nam hæreſeos notam huic inurere, ad Eccleſiæ auctoritatem pertinebit. Atque hæc quidem concluſio primum ex eo colligitur, quod ejuſdem eſt præcipere malum, & facere malum: quiſque enim ejus rei cauſa eſt, quæ eo imperante fit. At juxta fidem catholicam Deus auctor peccati eſſe non poteſt; ergo ne mendacii quidem, quod juxta potentiam ordinariam peccatum eſt. Non itaque Deo auctore, vel angelus, vel homo quempiam fallit. Deinde cum Dominus per adminiſtros, vel angelos, vel homines nobis loquitur, ipſe ſe loqui teſtatur: ut multis locis ſacrarum literarum conſtat (5). Ita ſi Dei adminiſtri mentirentur Deum quoque mentiri neceſſe eſſet. Quod quam abſurdum ſit, quis non videt?

Præterea, ſic opinantibus non conſtaret, an Deus nos per Apoſtolos & Prophetas fefellerit. Et cum in ſacris literis Deus ipſe per ſe quidem raro fuerit locutus, per angelos autem, & per homines frequentiſſime: ſi his adminiſtris falli a Deo poſſumus, certe ſacrarum literarum firmitas corruet. Atque hæc quidem ratio tam magnum apud me momentum habet, ut non dubitem, ab Eccleſia Catholica errorem hunc hæreſeos nota damnatum iri, ſi in conſultationem referatur; quippe qui aut prorſus evertit noſtræ fidei fundamenta, aut certe non patitur firma conſiſtere. Porro ſacris auctoribus fidem habere non tenebimur, ſi ſemel eam opinionem induerimus, quod Deus per alios decipere poſſit. Nec ulla Dei pollicitatio firma erit, niſi quam Deus per ſe ipſe præſtiterit. Id quod aperte cum Apoſtolo pugnat. Nam cum in Epiſtola ad Hebræos in eam promiſſionem incidiſſet, quæ Abraham per angeli haud dubie miniſterium facta eſt, *volens* (inquit (6) *Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit jusjurandum: ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam*. Non eſſet autem tuta & firma, ſi huic opinationi credimus. Efficitur itaque, Deum nullo modo poſſe fallere. Nec mihi dicas, ſcriptores ſacros juſtos ſanctoſque fuiſſe; *Spiritu enim Sancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines* (7); & rurſum, *Sicut locutus eſt per os ſanctorum*, &c. (8) per hujuſmodi autem viros Deum nec velle fallere, nec vero poſſe, ſed improborum miniſterium poſſe. Primum enim ſi ſpiritu Dei inſpiratus loquitur etiam impius (9), Deo verba illa tribuuntur, atque adeo Dei auctoritatem habent. Deinde ſi Dei vel conſilio vel præcepto mentitur impius (10), certe eodem conſilio præceptove mentiri poterit pius. Non igitur Deus poteſt per alium fallere, id quod ſecunda concluſione dictum eſt.

3. Conclusio. Deus etiam ex abſoluta potentia nec per ſe, nec per alium mentiri poteſt. *Cum ſit* inquit Auguſt. (11) *omnipotens, mori non poteſt, falli non poteſt, mentiri non poteſt*. Et rurſum idem, *Dum de omnipotentia Dei*, ait (12), *tam multa dixerimus, ſi volunt invenire quod omnipotens non poteſt, habent prorſus: Ego dicam, mentiri non poteſt.* Dominus autem id mihi manifeſte videtur confirmare, cum ait (13): *Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*. Vel concidat ergo omne cælum, omniſque natura, divina tamen veritas conſiſtat neceſſe eſt. Præterea & illud Apoſtoli teſtimonium, quod ante citatum eſt, idipſum oſtendit. *Eſt*, inquit, *Deus verax, omnis autem homo mendax*. Quo loco Paulus non ſignificat quidem omnes homines mentiri, ſed eo eſſe ingenio, ut mentiri poſſint. De natura quippe agit, non de more. Nam reperire licet viros aliquando, qui vel rationem ducem ſequentes, vel Evangelii gratia legeque adjuti ac moniti a mendacio abhorrent, veritatem amplectuntur. Sed quoniam humanitatis ea eſt imbecillitas, ut veritatem, quam tenet, deſtituere interdum poſſit, idcirco ſcriptura omnem hominem dixit eſſe mendacem. Ex quo intelligitur, in eo ſenſu Deum appellari veracem, quod cum divina natura mendacium pugnet. Id, quod non modo probabili argumentatione, ſed etiam neceſſaria Theologorum ratione concluditur. Nam quæ contrarietas eſt mali & boni, eadem eſt veri & falſi; ſed primæ bonitati repugnat facere malum: ergo & primæ veritati dicere falſum. Hinc enim illa ſunt (14). *Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis*. Et (15), *Fidelis Deus, & abſque ulla iniquitate*. Tam alienus itaque Deus eſt a falſitate, quam ab iniquitate: & ſicut nec per

(1) *Sap.* 14. 11. (2) *Rom.* 3. 4. (3) 2. *Tim.* 2. 13. (4) *Num.* 23. 19.
(5) *Exod.* 3. *Eſd.* 1. *Hier.* 1. 2. 3. 4. 5. *Luc.* 1. *ad Hebr.* 1. *Vide Hilar. in Pſal.* 118. *in ſtlam verſ. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, &c.* (6) *Hebr.* 6. 17. & 18. (7) 2. *Pet.* 1. 21.
(8) *Luc.* 1. 70. (9) *Joan.* 11. 51. (10) *Num.* 23. (11) *Lib.* 1. *de Sym. cap.* 1.
(12) *Lib.* 20. *de Civit. Dei*, *c.* 25. (13) *Luc.* 21. 33. (14) *Pſal.* 144. 13. (15) *Deut.* 32. 4.

per ſe, nec per alium iniquitatem facere, ita nec fallere quempiam poteſt. Quod ſi quiſpiam Deo auctore falleretur, jam a fonte veritatis mendacium emanaret. At non ſolum Evangeliſta teſtante (1), ſed natura etiam duce cognovimus, omne mendacium non eſſe ex veritate. At re- vera (ut eo, unde egreſſa eſt, referat ſe oratio) utrumque, & malum facere, & falſum dicere, cum natura ſtabili immobilique pugnat. Inde enim cum Scriptura dixiſſet (2), *Non eſt Deus, ut homo, ut mentiatur*, e veſtigio ſubdidit, *Nec ut filius hominis, ut mutetur*. Mendacium quippe mobilis naturæ nota eſt. Adde huc, quod ſi per alium Deus decipere homines poteſt, & per ſe quoque idem poterit efficere. Cætera ſiquidem mala, quæ pœnam habent a culpa disjunctam, Deus dare & per miniſtros, & ſine miniſtris per ſe ipſe poteſt. Atque ut ſemel finiam, ſi Deus mentiri poſſet, merito etiam nos formidare poterimus, an fuerit aliquando mentitus. At nullus eſt, inquies, formidandi locus, cum ex potentia ordinaria conſtet, Deum non poſſe mentiri. Belle id quidem: ſed, cum hoc niſi per revelationem conſtare nequeat, qui ſcire poſſumus, an illa ipſa revelatione Deus potentia ſua abſoluta fuerit abuſus? Ut enim apud Auguſtinum (3) eſt, quomodo credendum eſt ei, qui putet quandoque eſſe mentiendum? Nam & forte tunc mentitur, cum præcipit, ut ei credamus. Perit ergo, ni ita ſit, ſacrarum literarum certitudo. Præterquamquod apud Philoſophos tam evidens eſt, Deum non mentiri, quam eſſe tum optimum, tum ſapientiſſimum, ac proinde nec fallere, nec falli poſſe: nihil autem intereſſe, an per ſe ipſe id efficiat, an per adminiſtros ſuos. Etenim nec puriſſima veritas eſt, cui quodammodo eſt vel falſitas, vel fallacia permixta; nec ſumma intelligitur, qua majorem aliam cogitamus. Veracior autem is eſſet, qui nec per ſe nec per alium, quam qui per alium, fallere poſſet. Ita divina veritate firmiter poſita, ac rationum, ac teſtimoniorum certitudine corroborata, non aliud ſupereſt, niſi ut adverſariorum argumenta diluamus.

CAPUT IV.

Ubi argumenta cap. ſecundi diluuntur.

RESPON. AD I. AD primum igitur argumentum non eſt Theologorum una & ſimplex reſponſio. Sunt enim (4), qui pie graviterque contendant, Abraham non eſſe mentitum. Non enim, ut ajunt, contra id, quod mente gerebat, locutus eſt: quin filium credidit protinus ſuſcitandum: quemadmodum Apoſtolus videtur in hæc verba tradere (5): *Fide obtulit Abraham Iſaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, in quo ſuſceperat repromiſſiones: arbitrans quia & a mortuis ſuſcitare potens eſt Deus*. Sunt alii contra (6), quibus ego vehementer aſſentior, qui admittunt quidem Abraham ea ratione fuiſſe mentitum, quod contra mentem diſſimulandi cauſa locutus eſt; prophetaſſe autem, quia dixit verum, quod tunc ſcilicet ignorabat. Id namque Ambroſii verba præ ſe ferunt. De primo igitur argumento ſatis dictum eſt. Deinceps, ut erat propoſitum, & de reliquis dicamus.

RESPOND. AD 2. Ad ſecundum Theologi quidem non ignobiles reſpondent (7), utique Jacob mentitum fuiſſe, ſed matre conſulente, non Deo revelante. At nos, quibus in animo eſt Sanctorum ſenſa pro noſtra quidem virili tueri, multo aliter reſpondere debemus. Auguſt. ſiquidem in quæſtionibus ſuper Geneſim, Jacob a mendacio excuſat; adducitque in hoc, quod de illo Scriptura dixit, virum ſimplicem fuiſſe, hoc eſt, non fictum & ſine dolo, ut 70. Interpretes converterunt. Sine dolo igitur erat, qui dolum feciſſe videtur. Quapropter in eo loco, ut ait, ſpirituale myſterium cogimur intelligere. Et 16. lib. de civitat. Dei, (8) *Quis eſt* (inquit) *dolus ſimplicis, quæ fictio non mentientis, niſi profundum myſterium veritatis?* Chryſoſt. etiam hom. 6. in epiſt. ad Coloſſ. & hom. 53. in Gen. ſicut Abraham & Phinees ab homicidio, ita & Jacob (quoniam Deum illi cooperatum eſſe credit) a mendacio excuſat. Excuſant etiam Ambr. l. 2. de Jacob & vita beata, cap. 2. & 3. Innocent. de divort. cap. gaudemus, Magiſt. ſent. 3. d. 38. Gratian. 22. quæſt. 2. cap. quæritur, Alexand. Alen. 2. part. quæſt. 139. mem. 6. D. Thom. 2. 2. quæſt. 110. art. 3. ad 3. Nec vero audiendi ſunt (9), qui putarunt Jacob per revelationem quidem excuſari, non ne mentitus ſit, ſed ne peccarit mentiendo. Quod mendacium, ut ajunt, recte nonnunquam dici poteſt ex familiari conſilio Spiritus Sancti. Quos ego auctores non modo redarguerem, verum etiam quam plurimis argumentis graviter erraſſe monſtrarem, niſi D. Auguſt. in eadem cauſa adverſum Priſcillianiſtas accurate elaboraſſet, atque ita multa diſſeruiſſet (10), ut, ſi labor idem rurſum a nobis ſuſciperetur, nihil aliud quam actum ageremus, quod vetamur veteri proverbio. Hos itaque cum ſua iſta Theologia relinquamus, cum doctores ſancti non modo negent peccaſſe Jacob, ſed aſtruant etiam & verum dixiſſe, & verbis illis prophetaſſe. Qua in re illud equidem animadverto, Majores noſtros, quod perſpicuum & exploratum erat, id latere non potuiſſe, (11) nempe verba illa Jacob in ſenſu proprio eſſe mendacium; nec eſſe tamen abſurdum, ſi homo quamlibet juſtus ſemel aut iterum mentiatur.

Qua nobrem cum conſtanter aſſeruerint Jacob non fuiſſe mentitum, exiſtimandi ſunt peculiares, eaſdemque graves cauſas habuiſſe, quibus in hanc

(1) 1. Ioan. 2. (2) Num. 23. 19. (3) Lib. cont. Mend. cap. 4. & 18. Et de Mend. cap. 8.
(4) Gabr. 3. d. 38. ſequut. eſt Auguſt. ſerm. 7. de immol. Iſaac. Eſt hic in n. 71. Id. in ſerm. 72. ad Heb. 11.
(5) Heb. 11. 17. (6) Adrianus quodlib. 2. ad primum princ. (7) Scot. 3. d. 38. Caiet. in Gen. q. 71.
(8) Cap. 37. (9) Gab. 3 d. 38 qu. un. ad 2. Pet. Alia 3. ſen. q. 11. Nec Lyr. ab hac ſen. abhorrere videtur.
(10) In lib. de men. in l. con. men. (11) Augu. cont. men. c. 10.

in hanc ſententiam inducerentur. Porro quemadmodum per legitimas allegoriæ rationes juſtus figura juſtorum, iniquus iniquorum eſt, ita & falſum abſurde in typum veritatis aſſumitur. Scio quæ contra hoc dici poſſunt. Legi enim D. Gregorii Commentaria, in quibus huic regulæ non alligat expoſitionem ſuam: legi & Hieron. qui Abac. 1. cum ſpiritum malum per tropologiam convertiſſet in bonum, *Tropologia*, inquit, *libera eſt*, & *his tantum legibus circumſcripta, ut pietatem ſequatur intelligentiæ*. Sed hæc longior pugna eſt: nec hujus temporis patitur anguſtias. Equidem abuti hac libertate nollem, ſed myſticos ſenſus quibuſdam potius terminis lineiſque præſcribere. Nec enim conſentaneum eſt, niſi a rebus vicinis, & ſimilibus, ut metaphoram, ita & figuram imaginemque rerum trahi; quippe cum rem, quæ alterius figura eſt, ejus ſimilitudinem gerere neceſſe ſit. Nec Salomon in peccatis Chriſti typus erat, ſed in pace: nec Jephte in impietate adverſus filiam typus erat Dei, ſed in zelo. At D. Thomas 2. ſecund. quæſt. 88. articul. 2. ad 2. repugnat: videtur profecto. Verum jam dixi, hic me non agere de liberis allegoriis, ſed de his, quæ certa via & ratione premuntur. Quo ſenſu nec Hieronymus, nec Thomas locuti ſunt. Quæ enim conventio lucis ad tenebras? quid Chriſto cum Belial, ut per myſticum ſenſum, lucem quidem tenebrarum, Chriſtum vero Belial figuram faciamus? Sed de his plura alio loco opportunius. Nunc, ut ad propoſitum revertamur, nobis ad certam regulam divinæ ſcripturæ tractandæ ſunt; nec iniquum in eo, quo iniquus eſt, nec mendacem in eo, quo mendax, aut juſti aut veracis typum faciemus. Quia ergo conſtat, Jacob tum etiam, cum præripuit fratri benedictionem, gentium fidem prænotaſſe, conſequens fit, ex peculiari Dei procuratione ea omnia & dicta & facta futuræ veritatis imaginem habuiſſe, ac proinde non fuiſſe mendacia. Quid ergo? verumne illud eſt, Ego ſum primogenitus tuus Eſau? Nempe verum eſt. Eſt enim & primogenitus ſecundum carnem, & primogenitus ſecundum jus. Nam & Apoſtolus duo filiorum genera exprimit, inquiens (1): *Non omnes, qui ex Iſrael ſunt, ii ſunt Iſraelitæ; nec qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii: ſed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine*. Et ſtatim: *Non ſolum autem illa, ſed & Rebecca ex uno concubitu*, &c. Et *quia major ſerviet minori*, &c. Paulus itaque ſemen Abrahæ vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem, cui major erat ſerviturus. Ut igitur ſine mendacio gentium hic populus in fidem jam & hæreditatem Judæorum ſuffectus dicere poterat, Ego ſum ſemen Abrahæ: ita & Jacob, quoniam jus habebat ad primogenituram, in quam Deo auctore fuerat ſubſtitutus, vere utique dixit, Ego ſum primogenitus tuus Eſau. Quid? cum Joannes Baptiſta Elias a Domino vocatus ſit, (2) non natura quidem, ſed præcurſoris officio; num non & ad eundem quoque modum Jacob, qui hæreditario jure fratri ſucceſſit, ſe eſſe Eſau ſine falſitate potuit aſſerere? Sed ais; Unde jus hoc Jacob intellexit ad ſe pertinere? Certe vel Deo revelante, vel matre inſtruente, quam Dei familiare conſilium habuiſſe, Gen. 25. cap. traditur. Atque in ſecundi argumenti confutationem ſatis multa diximus.

RESPON. AD 3. Tertium autem, quod ex Eſaiæ teſtimonio nobis opponitur, D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 6. ad 2. confutat. Quæ quidem confutatio, quoniam prolixa eſt, nos vero brevitati ſtudemus, non eſt hic adſcribenda. Nam & aliter reſponderi brevius poteſt, ejuſmodi prophetias comminatorias eſſe; ſic enim ſcholaſtici vocant. Id quoniam Prophetæ intelligebant (nam intelligentia opus eſt in prophetia) minime fallebantur. Quin potius fide quidem bona ſuo miniſterio functi, exiſtimabant tamen comminationes mutatis poſſe moribus commutari. Ob eam enim cauſam Jonas nolebat Ninive ſubverſionem prænunciare, quod divinam putabat miſericordiam Ninivitis pœnitentibus eſſe flectendam. Quocirca in ſimplicibus ejuſmodi denunciationibus natura rerum, uſuſque communis eo nos ducit, ut conditionem tacitam ſubaudiamus. Cujus rei inſigne exemplum legitur Gen. cap. 20. ubi Abimelech regem corripiens Dominus his verbis utitur: *En morieris propter mulierem quam tuliſti*. Poſtquam autem ille ſe excuſavit, in hunc modum Dominus locutus eſt: *Nunc redde viro ſuo uxorem, & orabit pro te, & vives. Si autem nolueris reddere, ſcito, quod morte morieris*. Vides ut primo edicto vehementius animum ejus concutiat, quo ſatisfactioni reddat intentum: ſecundo autem voluntatem liquido ſuam explicet, qua pœnam denunciando nihil aliud ſignificat, quam eos ſe monere, quibus vult parcere: niſi quod ſyllabatim non exprimit, quod intelligere tamen promptum eſt. Ad tertium itaque argumentum ſic reſponſum eſto.

RESPON. AD 4. Ad quartum autem facile reſpondetur, verbum imperandi non ſemper aut præceptum, aut conſilium ſecum, ſed aliquando etiam permiſſionem ferre, ut apud Joannem; (3) *Quod facis, fac citius*: & alio loco Dominus ad Balaam; (4) *Si vocare*, inquit, *te venerint homines iſti, ſurge, & vade cum eis*. Cui tamen poſtea Angelus dixit. *Ego veni ut adverſarer tibi, quia perverſa eſt vita tua*. D. Th. de Malo quæſt. 3. art. 1. ad 17. *Sic igitur dictum eſt*, egredere & fac: *ſitque omnino, Deum dediſſe Spiritum mendacii in ore omnium Prophetarum, concedendo ſcil. non jubendo*. In quem ſenſum illud etiam intelligitur, (5) *Et ne nos inducas in tentationem*: & illud forſitan, (6) *Tu*

rex

(1) *Ad Rom.* 9. 6. 7. & *ſeqq.* (2) *Matth.* 11. 14. (3) *Joan.* 13. 27. (4) *Num.* 22. 20.
(5) *Matth.* 5. 13. (6) *Dan.* 2. 37.

rex regum es, & Deus cæli regnum, & imperium dedit tibi, &c. & illud: (1) *Non haberes poteſtatem in me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper:* atque illud demum; Quod pater dicitur filium in manus impiorum tradidiſſe. Quia vero permiſſionem ipſam Divinam (redeundum eſt enim ad propoſitum) qua homo vel in errorem, vel in culpam inducitur, non miniſtri boni, ſed mali exequuntur; ideo Auguſtinus aſſeruit, per adminiſtros malos Deum aliquando decipere. Ac quarto argumento refutando hæc dicta ſint modo; nam poſterius illud apertiore fortaſſe via & ratione refutabimus.

Respon. ad 5. Argumentationi quoque, quæ quinto loco poſita eſt, ita reſpondeo: Deum non juſſiſſe quidem filiis Iſrael, ut circumvenirent Ægyptios, ſed ut vaſa argentea, & aurea peterent commodato. Præcepit vero poſtea, ne accepta vaſa redderentur. Id quod facere legitime potuit, tum propter alia, tum his præcipue de cauſis: Una, quod Ægyptii operarum mercedem Judæis non reddiderant. Preſſerant ſiquidem eos operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, ut Exodi 1. cap. legitur. Itaque vel in pace mercedem ab invitis rapere potuerunt, quando res alioqui debitas nulla alia erat via repetendi. Altera autem erat cauſa, quoniam in bello juſto res hoſtium victoriæ jure auferre poterant. Quemadmodum & Epiphanius in libro Ancoratus explicuit, & docuit ante Clemens Alexandrinus lib. 1. ſtromat. Certe utramque cauſam e Sapientiæ cap. 10. colligere licet. Priorem ibi, *Et reddidit juſtis mercedem laborum ſuorum;* poſteriorem autem ibi, *Ideo juſti tulerunt ſpolia impiorum*. Magiſter vero ſent. in 3. diſt. 37. Judæos affirmat viros optimos nullo modo peccaſſe: infirmis autem, qui cupiditate quadam Ægyptios feſellere, magis eſſe illud ut facerent permiſſum, quam juſſum. Quod enim Auguſtinus dixit, Iſraelitas juſſos eſſe hoſtem decipere, id ipſe eodem porſus loco, ac quæſtione correxit, inquiens: *Factum eſt, ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permitteret*. Pertinet vero ad juſtitiam, & veritatem, ut is qui meretur decipi, decipiatur a Deo quidem concedente, ab homine autem, vel angelo malo efficiente. Quos juſtitiæ ſuæ adminiſtros licet Deus ſevere ſane ad vindicandum proferat, non continuo tamen pravi eorum operis cauſa eſt. Non enim mox, ſi quis ab uſurario pecunias petit, hominiſque perverſi culpa utitur, idem ipſe uſurarum eſt auctor. Nec vero difficile videbitur eadem opera ad Deum, Satanamque referri, ſi in uno eodemque motu actionem, & paſſionem res plane diverſas inſpiciamus. Hæ namque res duæ faciunt, ut in talibus longe alia ſit ratio divinæ, diabolicæque actionis. In calamitate porro ſua Job non ſolum dæmonis, ſed Dei etiam opus recognoſcit, quem ea dicit ſibi abſtuliſſe, quæ inſtigante, impellenteque Satana per Chaldæos fuerant erepta. Etenim, quia paſſio bona juſta erat, conſilium quoque Dei optimum, finiſque ſanctiſſimus, in promptu viro Dei fuit, ibi inculpatam Dei operationem agnoſcere, ubi hominum, Satanæque nequitia cum prava ſua operatione ſe prodidit. Hoc video, dum breviter voluerim dicere, dictum a me eſſe paulo obſcurius: ſed experiar, & dicam, ſi potero, planius. In opere illo malo & culpa erat, & pœna, actioque prava rectæ juncta paſſioni. Deus igitur illic non erat otioſus: ſed ejus erat omnino auctor, quod in illo opere erat bonum; ab eo autem erat alienus, quod in illo erat malum. Ita Deus viro ſancto camelos abſtulit quidem, at non juſte ſolum, ſed benigne: Abſtulit & Sathan, at crudeliter, nedum impie: Chaldæi quoque abſtulerunt: at tum avare, tum etiam inique. Nihil ergo eſt abſurdi, ſi opus idem, quatenus pœna eſt, ad Deum, quatenus eſt culpa, ad Satanam auctorem referamus: ut Satan & in culpa agat, & in pœna; Deus in pœna agat quidem, at in culpa non agat, ſed permittat.

Respon. ad 6. Atque hac eadem reſponſione ſextum quoque argumentum refellitur. Non enim decipit Deus deceptionem ipſam faciendo, ſed permittendo ut fiat. Qua etiam ratione corda & excæcare dicitur, & indurare: ut Gregorius 13. moral. lib. cap. 16. & Tho. 3. adverſus Gentes cap. 162. docuere. Et Clemens Alexandrinus, lib. Strom. 1. explicans illud Matthæi 13. *Ideo in parabolis loquor eis, &c. Non Dominus præbet ignorationem*, inquit (*hoc enim ſentire eſt nefarium*) *ſed ipſam, homines, quæ inerat, prophetice arguit*. Sic etiam homines tradit Deus in reprobum ſenſum, & in paſſiones ignominiæ. *Dimiſi eos*, ait, *ſecundum deſideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus ſuis*. Atque hoc item ſenſu reliqua teſtimonia interpretanda ſunt. Nam Auguſtini verba ipſe idem Auguſtinus in libro de prædeſtinatione, & gratia, cap. 4. docuit, quomodo accipere debeamus. *Non operatur*, inquit, *Deus in homine ipſam duritiam cordis, ſed indurare eum dicitur, quem mollire noluerit: ſic etiam excæcare, quem illuminare noluerit; & repellere eum, quem noluerit vocare*. Hactenus ille. Et in libro de articulis ſibi falſo per Pelagianos impoſitis, art. 10. eorum opinionem deteſtatur, qui Deum pravæ cujuſquam aut voluntatis, aut actionis credunt auctorem, ſive excitantem, ſive ſuadentem, ſive impellentem peccantium cupiditates. *Deus* quippe *neminem tentat*. (2) Et rurſum. (3) *Non dicas, ille me implanavit*. Et iterum (4) *Perditio tua, Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum*. Et alio loco. (5) *Diligis omnia quæ ſunt: & nihil odiſti eorum quæ feciſti*. At odio habet Deus cæcitatem cordis, errorem, obſtinationem: cum

(1) *Joan.* 19. 11. (2) *Jac.* 1. 13. (3) *Eccl.* 15. 12. (4) *Oſea* 13. 9. (5) *Sap.* 11. 25.

Digitized by Google

cum *odio ſint Deo impius, & impietas ejus*. (1) Deus igitur nihil ejuſmodi in homine proprie facit, ſed tantum judicio permittit. Nam obſtinatio, error animi, ac cæcitas, peccata ſunt; quæ ſcilicet in hominibus, ſi proprietatem verbi ſequi volumus, Deus nullo modo operatur. Niſi Melancthonis ſtultitia placet, (2) qui æque proprium Dei opus, Judæ proditionem, ac vocationem Pauli eſſe ait. Verum hic error non ſolum ſcripturæ teſtimoniis, ſed naturæ quoque rationibus manifeſte refellitur. Primum enim illa Auguſtini (3) ratio expedita eſt: nullo ſapiente auctore aliquem deteriorem fieri. Tanta enim culpa eſt, quæ in ſapientem quemvis hominem cadere nequeat. Multo igitur minus Deo auctore fiet homo deterior, cum ſit Deus quovis homine ſapiente præſtantior. Illa item ejuſdem Auguſtini (4) cauſa non eſt levis, quod, quæ me auctore fiunt, ea me volente, & aut ſuadente, aut conſulente, aut imperante fieri neceſſe eſt: nullum autem Dei juſtum, rectumque de culpis judicium futurum eſſet, ſi homines Dei voluntate, ſuaſu, conſilio, præceptoque peccarent. Plato inſuper in ſecundo de Republica libro, modis omnibus pugnandum eſſe ait, ne Deus, qui bonus eſt, dicatur eſſe malorum cauſa: alioqui ſecum Deum pugnaturum, qui ſuis legibus contraria fieri mandaverit. Ita eos civitate extrudi jubet, qui verba illa nefaria dixerint, nobis utique pernicioſa, ut inquit, ſibique ipſis male conſona. Sed alterius, & loci, & temporis eſt, hanc ſive amentiam, ſive inſaniam refutare. Nunc reliqua proſequamur. Nam & eis refellendis hujus ſexti argumenti teſtimonia apertius explicabuntur.

Respon. ad 7. Cum itaque ſeptimo loco objicitur, Deum eſſe omnium pœnarum cauſam, nos certe id negamus: ſed earum vere ac proprie cauſa eſt, quæ ſolum pœnæ ſunt, non culpæ. Eſt autem interdum, ut ad Romanos, & Theſſalonicenſes tradit Apoſtolus (5), una culpa alterius pœna. Quo caſu in pœnam incurrit impius Deo deferente, non efficiente. At vero Cajetanus in illud, (6) *Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua. Eſt ſermo*, inquit, *non de malo culpæ, ſed de malo pœnæ. Deus enim non eſt auctor peccati, ut ſic, ſed quatenus pœna eſt peccantis, vel alterius*. Hactenus ille. Et in illud (7), *Dominus præcepit ei, ut malediceret David: Agnoſcit*, ait, *maledictionem illam, quatenus pœnalem, ſibi procedere a Deo. Efficit ſiquidem Deus per Semei maledictionem illam, non quatenus erat peccatum, ſed quatenus erat pœna ipſius Davidis. Quemadmodum ſuperius etiam per os Nathan dixerat*: Suſcitabo malum de domo tua; *non quatenus erat malum culpæ, ſed pœnæ*. Hactenus etiam ille. Ac poſterior hæc ſententia quidem faciliore ratione defendi poteſt, ſi ea diſtinctio repetatur, quæ quinto argumento diluendo poſita eſt, in opere uno, eodemque & actionem conſiderari & paſſionem. Cum autem res temporariæ, ſalus quoque, & vita auferuntur, paſſio non modo ex parte Dei juſta eſt, verum etiam ex parte patientis eſt bona. Non utilem patienti dico (nam hoc quis dubitet?) ſed honeſtam ac meritoriam, ſi æquo animo, patienterque feratur. Quia vero quo paſſio eſt, eo pœna eſt, rite, ni fallor, dici poteſt Deus auctor eſſe operis mali, non qua eſt malum culpæ, ſed qua eſt malum pœnæ. Cum enim Ariſtoteli (8) actio, & paſſio iidem motus ſint, illud perinde eſt, ac ſi Deum auctorem dicamus eſſe non malæ actionis, ſed bonæ paſſionis. Cæterum quando unum peccatum alterius eſt pœna, res non ita facile expediri poteſt. Tunc enim nec actio, nec paſſio honeſta eſt: ſed is, qui plectitur, & agendo, & patiendo peccat: ut, cum gentes, verbi cauſa, contumeliis affecerunt corpora ſua in ſemetipſis, & relicto naturali uſu, turpitudinem naturæ inimicam operati ſunt, mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes, nihil omnino illic diſtinguere poſſumus, cujus Deum cauſam aſſeramus. Sive enim agentes, ſive patientes, & quia agebant, & quia patiebantur, utrinque omnino peccabant. Quamobrem Deus nec actionum ejuſmodi auctor erat ullo modo, nec paſſionum. Illud igitur, quod priore loco Cajetanus ait, dilutius videtur eſſe, quam ut conſiſtere in vera Theologia poſſit, quæ an argutias adeo formales recipiat, ignoro. Si enim Deus auctor peccati eſt, quatenus eſt pœna peccantis, omnium pœnarum cauſa erit, tum etiam, cum peccantis culpa poſterior culpæ prioris pœna eſt. Ita erit cauſa indurationis, cæcitatis, erroris, earumque paſſionum, quas ne nominare quidem per verecundiam licet. Et cum cauſa moralis, de qua in præſenti ſermo eſt, non agat niſi per voluntatem movens: Deo certe volente, atque adeo vel jubente, vel ſuadente, vel inſtigante, ea peccata provenient, quæ in priorum pœnam accidunt. Quæ nimirum omnia & per ſe ſunt falſa perſpicue; & inter ſe vehementer repugnantia. Intelligo autem D. Auguſt. lib. cont. Julian. 5. longa oratione contendere, non permiſſionis tantum, aut patientiæ divinæ eſſe peccata, ſed etiam potentiæ: quum priora videlicet per poſteriora puniuntur. Adducit vero in hoc non ea modo teſtimonia, quæ nos in argumentis attulimus; verum illa etiam (9): *Miſcuit Dominus ſpiritum vertiginis in medio ejus; & errare fecerunt Ægyptum, ſicut errat ebrius*. Et (10) *Domini ſententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & non mererentur ullam clementiam, ſicut præceperat Dominus Moyſi*. Et (11) *Non acquievit Rex populo, quoniam averſatus*,

(1) *Sap.* 14. 9. (2) *In Annotat. ep. ad Rom.* (3) *Lib.* 83. *qq.* q. 3. (4) *In lib. de art. fals. per Pelag. impoſ.* (5) *Rom.* 1. 2. *Theſſ.* 2. (6) 2. *Reg.* 12. 11. (7) 2. *Reg* 16. 10. (8) 3. *Phyſic. text.* 18. (9) *Eſa.* 19. 14. (10) *Joſ.* 11. 20. (11) 3. *Reg.* 12. 11.

ſatus fuerat eum Dominus, ut ſuſcitaret verbum ſuum, &c. loco autem ejus, quod noſtra translatio habet, *quoniam averſatus fuerat eum Dominus*, LXX. tranſtulerunt, ὅτι παρὰ Κυρίυ ἦν ἡ μεταστροφή. Quæ verba Auguſtinus ita reddidit, *quoniam a Domino erat converſio*. Ac recte ille quidem; nam μεταστρέφω, proprie *converto* eſt. Huic vero illud etiam ſimile eſt, *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus, & dolum facerent in ſervos ejus*. Addit denique Auguſtinus & illud, quo uno cauſam videtur obtinere; *In hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam*; ac protinus: *Quem vult, indurat*. Volens ergo indurat Deus. Et poſterius: *Quod ſi Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam*, &c. Potentiæ igitur divinæ ſunt ejuſmodi peccata: quare Deus in his agit etiam, nedum permittit. Confirmat autem hoc vel maxime, quod, cum David increparet Abiſai, qui caput Semei cuperet amputare, *Dimitte*, inquit (1), *eum; Dominus enim præcepit ei, ut malediceret David*: & paulo poſt, *Dimitte eum*, ait, *ut maledicat juxta præceptum Domini*. In eam quæſtionem, quam velis equiſque, ut dicitur, fugere conabar, volens nolens incurri. Ita enim conjuncta eſt huic, quæ præſenti loco verſatur, ut illam ab hac non potuerim ſeparare, quamvis in ea me diu multumque elaboraverim. Cum enim conſidero, quid ferat inſtituti operis ratio, occurrentes, conſequentesque etiam controverſias pro mea certe virili declino; magis adeo eas, quas dignas eſſe video, ut & tractentur fuſius, & explicentur accuratius. Hinc quippe volumen mihi grande diſplicet; inde autem moleſte fero, res quam graviſſimas minus accurata diligentia expendi, quam earum amplitudo requirat. Id quod in ea, quæ eſt nunc in manibus, accidat neceſſe eſt. Nam etſi multa dicentur, multa tamen prætereunda ſunt, quæ huic argumento plene abſolvendo erant valde neceſſaria. Atque veteres Patres, ne feneſtram impiis aperirent, duritiem, cæcitatem, erroreſque ſuos, & peccata in Deum referendi, in id genus locutionibus, quæ actionem Dei ſonare videntur, ſolam permiſſionem agnoſcunt (2). Quam ſobrietatem ut exoſculor, ita minime periculoſam judico, ſi permiſſioni nonnihil addamus, quod nec actio proprie Dei ſit, nec ſola permiſſio. Ita enim, ut reor, ſcripturæ ſacræ intelligentiam germanam, ſolidam, expreſſamque tenebimus. Principio autem illud intelligendum eſt, vim ſcripturæ & energiam in illiuſmodi locis non ſatis per negationem explicari. Etenim, ſi eum Deus excæcat, quem non illuminat; eumque indurat, quem non emollit: omnes profecto, quicumque in peccato ſunt mortui, excæcati a Deo ſunt & indurati. Quod nec ſcriptura, nec ratio recipit. Quoſdam ſiquidem peculiariter excæcatos a Deo & induratos legimus: in quibus iram, juſtitiam, ac potentiam ſuam inſigni ſingularique vindicta Dominus oſtenderit. Deinde id quoque certum nobis expeditumque ſit, Deum nec proprie excæcare, nec indurare, nec decipere, nec hominum corda in odium convertere, nec ea demum facere, quæ in literæ ſuperficie facere aſſeritur. Illa enim, quemadmodum ante conſtituimus, a natura Dei abhorrent omnia. Itaque Deo improprie & figurate tribuuntur; triplici, ut ego ſentio, ratione. Primum enim, cum, ſublato ejus lumine, nihil aliud, quam caligo, & cæcitas ſuperſit; cum, ablato ſuavitatis ejus ſpiritu, corda noſtra in lapides obdureſcant; cum, ceſſante ejus directione, in obliquitatem contorqueantur, excæcare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus facultatem videndi, liqueſcendi, ad veritatem rectam ingrediendi adimit. Nam & qui lucem hanc oculis noſtris auferrent, & qui columnam, qua firmatur, & conſiſtit ædificium, tollerent; ii vere ac jure & obtenebrare oculos, & diruere ædificium dicerentur. Cum autem dicimus, Deum facultatem videndi auferre, cæteraque ſimilia, id non ita accipiendum eſt, quaſi homo arbitrii facultate privatus nec videre, nec molleſcere, nec recta ingredi ipſe poſſit; ſed ita demum intelligere oportet, ut, quia ſine lumine videre homo non valet, nec ſine ſpiritus ſuavi oleo emolliri, nec ſine Dei directione recta ingredi, idcirco qui illa juſto hominibus judicio adimit, hic facultatem quoque ea exequendi quodammodo dicatur adimere. Altera eſt ratio, quæ propius ad verborum proprietatem videtur accedere, quod ad exequenda judicia ſua Satana adminiſtro utitur, ob idque ea dicatur efficere, quæ miniſter illius auctoritate roboratus efficit; quemadmodum quæ judicis adminiſter, dum juſtam ejus ſententiam exequitur, facit, ea ſuo modo a judice quoque fieri ſane intelligimus. Tertiam rationem Hieronymus ad Hedibiam (3) reddidit. Sicut enim unus eſt ſolis calor, & ſecundum eſſentias ſubjacentes alia liquefacit, alia indurat; alia ſolvit, alia aſtringit; liquatur enim cera, & induratur lutum; & tamen caloris non eſt diverſa natura: ſic Deus eodem omnino lumine male affectum excæcare dicitur, bene inſtitutum illuminare; eodemque prorſus beneficio indurare illum, hunc mollire. Videlicet miraculis eiſdem editis emollitus Iſrael eſt, obduruit Pharao; eadem doctrinæ luce Apoſtoli viderunt, Phariſæi cæci facti ſunt. Quoniam divina lux, tametſi per ſe quidem ad videndum editur, ſed per occaſionem tamen in eo cæcitatem efficit, qui prave affectos habet oculos; in eo duritiem, qui pravo affectus eſt animo. Atque huic illud ſimile eſt, quod hi ſeducere deciperequе dicuntur, qui oratione dubia, vel obſcura tenebras alicui offundunt. Hac enim ratione Dominus, in parabolis turbas alloquutus, eas excæ-

(1) 2. *Reg.* 16. 1. (2) *Vid. Damaſc. l. cap.* 1, *ubi ait, morem eſſe divinæ ſcripturæ, permiſſionem Dei, actionem ejus vocare*. (3) *Quæ*. 10.

excæcaſſe dicitur. Ac Hieremias, *Seduxiſti* (ait (1) *me Domine, & ſeductus ſum*. Quia enim in principio illud audierat (2), *Prophetam in gentibus dedi te*; & iterum, *Ecce conſtitui te ſuper gentes & regna*: arbitratus eſt, nihil ſe contra populum Judæorum, ſed contra diverſas in circuitu nationes eſſe dicturum; unde & Prophetiam libenter aſſumpſit. Cum vidiſſet autem aliter ſibi, ac exiſtimaverat, accidiſſe, queritur a Domino ſe eſſe deceptum: non falſitate autem deceptus eſt, ſed ambiguitate. Nihil autem refert, an (quod Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit ſeductus, an ex illis potius verbis *Ne timeas a facie eorum, quia tecum ego ſum, ut eruam te, &c.*

His igitur tribus rationibus non illa ſolum explicantur, quæ retro citata ſunt, ſed & illud ſimul intelligitur, quod Deus miniſtros iræ ſuæ nunc ſibilo evocaturum ſe minatur (3), nunc eos inſtar novaculæ ſibi fore ad radendum caput, & barbam univerſam (4); nunc ſagenam & recte ad irretiendos improbos (5); nunc malleum ad feriendos (6), virgam denique, ſecurim, ſerram (7), quam elevet, in qua ſecet, quam trahat. Num, quod 2. Reg. 16. legitur, Domini præcepto Semei Davidi regi maledixiſſe, id per figuratam dictionem uſurpatum eſſe, vel illud ſatis abunde magno argumento eſt, quod Eccleſiaſt. 15. ſcribitur, *Nemini mandavit impie agere*. Et re vera cum recta ratione pugnat, in eo peccare hominem, quod Deo præcipiente agit. At Semei ſine dubio maledicendo peccavit. Præceptum igitur in libris ſacris pro lege & ordinatione quandoque accipitur, ſive ſit lex obligans ex imperio, ſive permiſſio, ſive pœna præſcripta, ſeu ordo etiam naturæ præfixus. Sic enim quod Matth. 19. dicitur, *Ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis*, Marc. cap. 10. dictum eſt, *Scripſit vobis præceptum iſtud*. Sic etiam Threnor. 3. *Quis eſt iſte, qui dixit, ut fieret, Domino non jubente?* Quem locum alii ita vertunt, *Quis hoc dixerit, aliquid fieri, quod Dominus non præcipiat?* Et iterum: *Statuit ea in æternum & in ſeculum ſeculi, præceptum poſuit*, &c. Quod ergo ordine divinæ juſtitiæ fit, id divino præcepto fieri dicitur. Jam illud fueram oblitus, quod Paulus ait: *Quem vult, indurat*. Sed primum, voluntas etiam permiſſionis a Theologis ponitur. Unde Auguſtinus in Enchirid. cap. 95. *Non fit quicquam*, ait, *niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo*. Deinde, volente aliquo ea fieri dicuntur, quæ illo non invito fiunt. Sic enim pater volens dicitur filium gignere. Ac de 7. argumento nimis multa dicta ſunt.

Respon. Ad 8. Octavum autem breviſſime refutabitur. Intelligendum eſt enim cauſarum duo eſſe genera, naturale, & morale. Ut qui imperat, qui conſulit, qui ſuadet, qui impellit, is ejus rei, quæ imperio, conſilio, ſuaſione, impulſu ejus fit, cauſa moralis dicitur. Eſt autem Deus cauſa naturalis quidem omnium motionum; nam generali naturalique concurſu cum omnibus cauſis agentibus operatur: at cauſa moralis non eſt nec erroris, nec pravæ cujuſque actionis. Actus igitur ille, qui peccatum eſt, ſi in genere rerum naturalium conſideratur, ad cauſas tantum naturales referendus eſt; ſin conſideratur in rerum moralium ordine, ad cauſas naturaliter agentes inepte quidem, & abſurde revocabitur. Stultus quippe erit is, qui in cælorum motrices intelligentias culpas vel proprias, vel alienas retorſerit. Quocirca, tametſi res, atque actiones univerſæ, quatenus effecta naturæ ſunt, Deum auctorem habent: ſed, cum de peccatis agitur, quoniam mox in peccati nomine liber & moralis actus intelligitur, ineptiſſimi profecto erimus, quicunque in Deum errores, peccataque noſtra regeremus. Ille enim, quemadmodum diximus, in moralis cauſæ modum nec ad errorem movet, nec ad pravam aliam quamlibet actionem, hoc eſt, nec mentitur omnino, nec ſuadet, aut imperat malum. Quibus modis, ac ſimilibus & deciperet proprie, & cauſa peccatorum haberetur. Sed hæc cauſæ partitio in relectione de Sacramentis in genere uberius explicata eſt. Nunc ad octavi argumenti explicationem diximus ſatis.

Respon. Ad 9. At poſtremum facile refellitur. Nego enim id, quod primo loco antecedit, cui ſcilicet ſuadendo tota illa argumentatio incumbit. Mendacium namque ita malum natura eſt, ut nulla ratione quiſquam juſte mentiri poſſit; quod & Ariſt. 4. Ethic. tradit, & Auguſt. in lib. de mendacio demonſtrat. Ad primam vero rationem, qua hujus contrarium ſuadetur, ſunt qui reſpondeant, Joſeph fuiſſe revera mentitum, ſed joco tamen. Et ſi objicias, perjurium omne eſſe mortale peccatum, argute reſpondent, Joſeph non juraſſe abſolute, eos eſſe exploratores, ſed ex conditione. Ait enim, *Mittite ex vobis unum, & adducat eum, donec probentur ea, quæ dixiſtis, vera, an falſa ſint; alioqui per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis vos*. At D. Auguſt. in quæſt. ſuper Geneſ. (8) totam aſſertionem a mendacio liberat, & verbum illud *Eſtis* accipit pro verbo, habebimini. Quæ verbi uſurpatio non eſt inſolens. Nam 3. Reg. 18. Elias ait *Qui exaudierit per ignem, ipſe ſit Deus*, hoc eſt, habeatur. In quam ſententiam D. quoque Bonaventura ivit, adjecitque, Joſeph illa verba tentando, & quaſi inquirendo (quod Judices ſolent) ſine mendacio dixiſſe. In judiciis nimirum enunciationes loco interrogationum uſurpantur. Interrogantes autem non mentiuntur. Nihil enim cenſentur aſſerere, ſed ut veritatem eliciant, pertentare.

(1) *Hier.* 20. 7. (2) *Id.* 1. 5. (3) *Iſa.* 5. 26. (4) *Id.* 7. 20. (5) *Ezech.* 12. 13.
(6) *Hier.* 50. 23. (7) *Eſai.* 10. 15. (8) *Qu.* 139.

tentare. Qualis illa interrogatio fuit (1) *An ignoratis, quod non eſt ſimilis mei in ſcientia augurandi?* Gratianus (2) tamen docet, joco id eſſe dictum, quare non habendum pro mendacio, ut quod non animo fallendi dictum ſit.

Ad ſecundam vero rationem reſpondeo, ſermonem Prophetæ eſſe figuratum, vel ad exprimendam rei maximam certitudinem, vel ad deſiderium vehemens explicandum, ut ſi fieri poſſet, ea mala non acciderent; quod vulgo apud Hiſpanos inculpate dicitur, *plega a Dios qui yo mienta*. At tertiæ rationi hoc habeatur reſponſum: Ironiam ab Ariſtotele ibi accipi pro cavillatione quadam turpi, ac diſſimulata, aſtuteque parata ad decipiendum (3). Verbum enim Græcum εἰρωνεύομαι interdum idem eſt, atque cavillatorie decipere. Atqui Socrates in omni oratione ſimulator, quem εἴρωνα Græci nominarunt, non ſolum abſque vitio, ſed etiam cum laude fuit. Nam & ironia, illuſio, ſeu irriſio, eſt figura apud Latinos uſurpata, ubi nullum mendacium ineſt. Argumenta igitur omnia, quæ a principio hujus controverſiæ poſuimus, hoc quidem pacto fuerint refutata.

Quæstio incidens: Occurri autem nobis poteſt, & quidem a doctis, & eruditis, quærentibus, ſatiſne prudenter agere videamur, qui cum in hujus operis initio Dei veritatem, cui fides innititur, primum Theologiæ principium eſſe docuerimus, nunc tamen longe aliter doctrinam videmur inſtituere; quoniam divinam veritatem in quæſtionem revocamus, & rationibus etiam Philoſophiæ confirmare nitimur. Abſurdum eſt autem, ut Ariſtot. docet, de cujuſque diſciplinæ principiis velle cum quovis homine diſſerere. Et Baſilius in Pſal. 115. *in quolibet ſtudio*, inquit, *quod ordine in finem procedit, impoſſibile eſt primorum ſubjectorum demonſtrationes inquirere. Sed neceſſe eſt, omnium artium, quæ probatione nituntur, principiis ſine inveſtigatione, aut ratione poſitis, reliqua, quæ deinceps ſequuntur, cum ratione oſtendere. Sic & Theologiæ myſterium ex fide minime rationibus probata ædificium quærit*. Hactenus Baſilius. Atque Hilarius in lib. ad Conſtantium Auguſtum, *Fides*, ait, *non in quæſtione Philoſophiæ eſt, ſed in Evangelii doctrina*. Cum ergo & Theologia, & fides eo tanquam ſummo principio adnitantur, quod omnia in Scripturis a Deo revelata vera ſint, ſtultum videtur eſſe, id aut in dubium vertere, aut philoſophiæ argumentis velle finire, quaſi fides in quæſtionibus philoſophiæ ſit, & non magis oporteat, cum in aliis doctrinis, tum in hac maxime diſcipulum addiſcentem credere. Ac revera quemadmodum prima philoſophiæ principia quibuſque non omnino rationis expertibus animo antecepta ſunt, nec niſi abſurdiſſime in quæſtionem vocarentur; ſic omnes Chriſtiani iſtam ſive anticipationem, ſive prænotionem, nullo argumento intercedente, habent animo quaſi inſculptam, Deum eſſe natura veracem, neminemque proinde ab eo poſſe falli. Quamobrem imprudentiæ nomine, ut dictum eſt, accuſari a viris etiam eruditis poſſumus, qui de re, quæ controverſia eſſe non debet, controverſiam fecimus, & primum Fidei, ac Theologiæ fundamentum non teſtimonio ſolum, ſed etiam ratione conſtituimus.

Respons. ad quæ. incidentem. Quibus vellem ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. Non enim ſumus ii, quorum vagetur animus errore, nec habeat unquam quid ſequatur. Quæ enim iſta eſſet Theologia, vel quæ diſciplina potius principiorum ratione ſublata? Quæ prorſus tollitur, ſi perinde atque concluſio, principium quoque in controverſiam veniat. Quoniam autem mihi interdum videor diſſerere non cum perfectis Theologis, plenequé ſapientibus, ſed cum iis, quibuſcum præclare agitur, ſi inſunt ſimulacra Theologiæ, non nullos lapides ego moveo, quos ſcilicet non moverem, niſi quorundam imprudentiam veritus, qui dum juniores paſſim Theologos ſine judicio legunt, in eas opiniones incurrunt, quas refellere, ut videtur, neceſſe eſt, ut Theologiæ fundamenta & doctis, & indoctis pariter jaciamus. Itaque concedendum nobis eſt, ſi imperitorum cauſa quædam præter differendi artem diſſerimus. Nec prudentiam noſtram ibi deſiderare oportet, ubi doctor tanto prodentior eſt, quanto ſeſe magis indoctorum ingeniis & imperitiæ accommodat. Porro autem (ut viris doctis nonnihil etiam reſpondeamus) diſciplinarum principia non eandem rationem univerſa ſubeunt. Quædam enim ſunt tam nota, atque perſpicua, ut, qui ea in quæſtionem vocent, hi non ſint verbis, argumentis, & diſputatione philoſophorum, ſed verberibus, vinculis, & carcere fatigandi; ut, quodlibet eſſe, vel non eſſe, omne totum eſſe majus ſua parte: alia vero ſunt ejuſmodi, ut & negari ex ignorantia quandoque poſſint, & rationibus etiam illuſtrioribus comprobari. Sic enim Ariſtoteles tradidit, Dialecticen, ac Metaphyſicen eos coarguere, qui aliarum diſciplinarum Principia inficiantur; atque ipſe idem ſæpe ex effectis maniſeſtis cauſas rerum minus manifeſtas perſuadet, quibus cauſis tamen philoſophiæ principia continentur. Sed & duas eſſe cujuſque diſciplinæ partes exploratum eſt: unam, in qua principia ipſa tanquam fundamenta ponimus, ſtatuimus, firmamus; alteram, in qua principiis poſitis, ad ea, quæ ſunt inde conſequentia, proficiſcimur. Atque in hac quidem poſteriore, ſi quis principia negarit, quæ nimirum in ſcientia ſupponuntur, non eſt cum eo contentioſa diſputatione certandum. Si enim Theologo ſuas concluſiones ex principiis colligere volenti neget quiſquam, Deum eſſe, ſtultus erit, ſi adverſum ejuſmodi diſputationem Theologicam velit inſtituere. In illa vero, quam priorem eſſe diximus, licebit uti-

(1) Gen. 44. 15. (2) 22. qu. 2. ca. quod aut. (3) Cic. l. 2. off.

utique non ſolum obſcura perſpicuis illuſtrare, ſed etiam minus nota principia ex his, quæ ſunt nobis notiora, oſtendere. Fere autem fit, ut cauſæ rerum, quæ ſunt ſuapte natura manifeſtæ, ſint nobis obſcuræ. Quemadmodum oculo nictycoracis radii ſolares tenebræ ſunt; ita ſi viro ſapienti negaretur Deus eſſe, licet primum ſit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, ut via aliqua & ratione Deum eſſe conſtitueret. Non igitur mirum eſſe cuipiam debet, ſi hoc ſane libro, ubi de principiorum Theologicorum firmitudine agimus, ipſa nos principia non modo explicemus, verum etiam conſtituamus. Aliter autem urbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur evertere: aliter artifex, qui nititur non ſolum jacere, ſed etiam confirmare. Sed jam iſta omittamus, & ad ea quæ propius ac validius urgent, feſtinemus. Nam prima illa quidem machina non erat adeo inſtructa, ut ad eam deturbandam aut longior, aut acrior futura eſſet oratio. In illam vero alteram, ut quam adverſarii majori arte, & viribus inſtruxerint, majori quoque nos ſtudio, & acriori diſputationis vi debemus incumbere.

CAPUT V.

Ubi quatuordecim libri e ſacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt eſſe canonicos, vel certe a canone rejiciunt.

IN dubium itaque & olim & noſtra hac tempeſtate vocatum eſt, an ſeptem illi libri veteris teſtamenti, Baruch, Tobias, Judith, Sapientia, Eccleſiaſticus, duoque Machabæorum ſint habendi canonici. Ex novo quoque Teſtamento, quæſtio ferme eadem exiſtit de Epiſtola Pauli ad Hebræos, de Epiſtola Jacobi, de ſecunda Petri, duabuſque poſterioribus Joannis, de Epiſtola Judæ, & libro Apocalypſis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atque in his quidem & nobiles veteres longeque principes; & quidam juniores docti & graves, qui multis magniſque rationibus adducti, negarint eos libros oportere in canonicis computari. Alii vero auctores, ipſi quoque præſtantiſſimi, contra aſſeverant, hos omnes eſſe canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximiſque argumentis utuntur. Ita addubitare cogit doctiſſimorum hominum de maxima re tanta diſſenſio. Ego autem, quo controverſiam hanc manifeſtius explicem, dividam omnino totam iſtam de libris canonicis quæſtionem in quatuor partes. Primum illud oſtendam, ad cujuſnam auctoritatem ſpectet definire, quis liber ſit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, ſacros eſſe demonſtrabo. Tum adducam argumenta, quæ veriſimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerunt. Poſtremo eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæſtionem referenda ſunt.

CAPUT VI.

Continet argumenta eorum, qui ſuadere conantur, ſcripturam ſacram non egere Eccleſiæ approbatione.

I. CONTROVERSIÆ PARS. ET quidem, quod ad primam partem attinet, Lutherani aliquando aſſeruerunt, ſcripturam non egere Eccleſiæ, aut alterius cujuſque approbatione, ſed judicium de ſcriptura ex ipſis ſcripturis eſſe faciendum: ſeu potius per ipſas ſcripturas cætera omnia judicanda, eas vero per ſe quidem cuique habenti Spiritus Sancti, & fidei lumen eſſe manifeſtas. Quod ſi ab illis roges, ecquis nobis fidem faciat, hæc a Deo prodiiſſe; ecquis ſalva & intacta ad noſtram uſque ætatem perveniſſe certiores reddat, ecquis perſuadeat, librum hunc reverentia excipiendum, illum vero numero expungendum: ajunt, perinde eſſe ac ſi quis roget, unde diſcemus lumen diſcernere a tenebris, album a nigro, ſuave ab amaro: non enim obſcuriorem veritatis ſuæ ſenſum ſcripturam præ ſe ferre, quam coloris ſui res albas ac nigras, ſaporis ſuaves, & amaras; ſicut etiam apud philoſophos per communes animi conceptiones (ſic enim vocant) reliqua omnia probantur, cum ipſæ probatione non egeant. Ita exiſtimant Lutherani, divini verbi cognitionem, quod eſt doctrinæ catholicæ commune principium, uſque adeo in promptu eſſe, ut nulla hominum approbatio ſit neceſſaria. Atque hic idem pernicioſiſſimus error olim apud Wicleſitas invaluit, ut Thomas Waldenſis auctor eſt, lib. 2. doctr. fid. Antiq. c. 19. ne quiſquam exiſtimet a Luthero hanc primum hæreſim prodiiſſe.

1. ARGU. Suadent autem in principio ex eo, quod Dominus apud Joan. dicit: *Ego non ab homine teſtimonium accipio*. At ſive Summus Pontif. ſive concilium, ſeu etiam Eccleſia tota homines ſunt: non igitur ab his Chriſti Evangelium, aut reliquæ ſcripturæ partes accipiunt teſtimonium.

2. ARGU. Idem rurſum ex illo confirmant, quod Joan. Apoſt. (1) ait, *Non neceſſe habetis, ut aliquis doceat vos: ſed ſicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum eſt*.

3. ARGU. Tertio loco argumentatur ex eo verbo Domini (2). *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet ex doctrina, utrum ex Deo ſit*; cui ſimile eſt illud (3), *Oves meæ vocem meam audiunt*, alienum autem non ſequuntur. Quo teſtimonio Lutherus quaſi re confecta gloriatur, & nondum collata manu, tanquam ferox victor inſultat. Aperte enim (ut ait) Evangelium teſtatur, ipſas per ſe oves habere idoneam diſcernendi ſcripturas facultatem.

4. ARGU. Quarto illud Joannis aſſerunt (4): *Si teſtimonium hominum accipitis, teſtimonium* Dei

(1) 1 *Joan.* 2. 27. (2) *Joan.* 7. 17. (3) *Joan.* 10. 27. (4) 1. *Joan.* 5. 9. & 10.

Digitized by Google

Dei majus eſt: Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. In omnibus igitur, quæ ad fidem pertinent, non ad externa hominum teſtimonia recurrere debemus, ſed ad id, quod Deus intra nos teſtimonium præbet.

5. Argu. Addunt etiam huc illud ex Deuter. (2) *Qui verba* Prophetæ, *quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam. Propheta autem, qui voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, ut diceret, interficietur. Quod ſi tacita cogitatione reſponderis: Quomodo poſſum intelligere verbum, quod Dominus non eſt locutus? Hoc habebis ſignum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit: hoc Dominus non eſt locutus*, &c. Ecce quemadmodum diſcernendis verbis Dei a verbis hominum non remittitur fidelis populus ad Pontificem aut Sacerdotem, non ad hominum concilium, ſed ex ipſa rerum evidentia, ut diſcernat, inſtituitur.

6. Argu. Eodem quoque pertinet illud Joannis (3): *Chariſſimi nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint: quoniam multi pſeudo-Prophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur ſpiritus Dei* &c.

7. Argu. Confirmat præterea idem ex illo Apoſtoli teſtimonio (4): *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſpiritualis autem judicat omnia*; rurſum ex eo (5): *Prophetæ duo aut tres dicant, cæteri dijudicent*; & paulo poſt: *Si quis videtur eſſe ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quod Domini ſunt mandata*. Quicunque igitur, in quo eſt ſpiritus Dei, cognoſcere verba Domini, eaque diſcernere jure ſuo poteſt. Proferunt etiam alia teſtimonia, quæ quoniam eodem ſpectant, eodemque modo refelluntur, non eſt neceſſe ea hoc loco proferre: ſed rationes illas addere, quibus etiam utuntur in ſui erroris confirmationem.

1. Ratio. Si Eccleſia, inquiunt, de divinis ſcripturis judicium ferret, tum inferior in ſuperioris legem auctoritatem uſurparet. Id quod abſurdum plane eſt. Nam, ut Auguſt. inquit, non licet judici de legibus judicare, ſed ſecundum ipſas, diſt. 4. cap. in iſtis.

2. Ratio. Præterea quæ ſecuritas (ajunt) nobis erit æternæ vitæ, ſi quæcunque de ea in ſacris literis extant promiſſiones, ſolo hominum judicio fultæ conſiſtant? Rurſum fides noſtra quantum apud homines in ſuſpicionem vocabitur, ſi credatur hominum beneficio non ſecus, ac precariam habere auctoritatem? Et cum Apoſtolus aſſerat, fundamentum Eccleſiæ eſſe catholicam & Apoſtolicam doctrinam, ſuam huic certitudinem ante conſtare oportet, quam illa extare incipiat. Nam ſi Chriſtiana Eccleſia Prophetarum ſcriptis, & Apoſtolorum prædicatione fundata fuit, ubicunque reperiatur ea doctrina, Eccleſiam certe præceſſit ejus approbatio, ſine qua nunquam Eccleſia ipſa extitiſſet. *Vaniſſimum ergo commentum eſt* (1. cap. inſtitut. Calvinus ait) *ſcripturæ judicandæ poteſtatem eſſe penes Eccleſiam, quaſi ab hujus nutu illius certitudo pendeat*.

3. Ratio. Præterea ſi ſcripturæ ſacræ veritas ab hominum teſtimonio penderet, ex eoque comprobaretur, tunc ultima fidei reſolutio in Eccleſiæ auctoritatem fieret. Credimus enim Chriſtum fuiſſe filium David: quoniam Deus Prophetis & Apoſtolis revelavit. Quod ſi Deum revelaſſe, ex Eccleſiæ auctoritate teneremus, jam fides noſtra non in Deum tandem, ſed in homines revocaretur. Quocirca ratio fidei formalis non divina, ſed humana veritas eſſet.

4. Ratio. Poſtremò, ut Ariſtoteles docuit 1. lib. Poſt. cap. 2. *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*. Si igitur ſcriptura canonica Eccleſiæ auctoritate comprobaretur, plus hominibus, quam Deo crederemus. Conſtat vero nullam auctoritatem majorem eſſe divina: qua videlicet ſacræ literæ pollent. Non ergo ſcriptura ſacra per Eccleſiam confirmabitur, & ab illius approbatione pendebit. His, atque aliis argumentis errorem ſuum Hæretici ſuadere poſſunt, perſuadere non poſſunt. Errant enim vehementer, cum in aſſerendis ſcripturis Eccleſiæ auctoritatem labefactare conantur. Qua de re nunc breviter, & ad hanc ſolum de libris canonicis cauſam diſputabimus; propterea quod & a pleriſque viris catholicis contra hæreticos de Eccleſiæ auctoritate accuratiſſime diſputatum eſt, & hanc nos quoque in univerſum poſtea aſſerere & confirmare debemus.

CAPUT VII.

Docet, ad cujus auctoritatem ſpectat de libris canonicis judicare.

1. Concl. Sit igitur, quod ad præſentem locum attinet, prima propoſitio. Judicium de ſcripturis per ſcripturas ipſas nullo pacto idoneum eſſe poteſt. Nam, ut de pluribus aliis taceamus, quorum ſimilis omnino cauſa eſt, certe libros Ruth, Eſther, Job, eſſe canonicos, nullo modo ex ipſis ſcripturis comprobabitur. Ergo ſi res hæc in controverſiam veniat, aliunde, quam ex ſacris literis petenda probatio eſt. Deinde, quoniam hoc idem amplius urgere volumus, ſi in controverſia ſit, an ambo Teſtamenta novum & vetus Deo auctore ſint edita, per nullam alterutrius Teſtamenti auctoritatem hæc diſceptatio componi poteſt. Qua enim ratione de toto volumine dubitabatur, eadem quoque de qualibet particula voluminis ambigetur. Neceſſe igitur eſt, hujus quæſtionis aliquem præter ſacras literas judicem conſtituere. Præterea Baſilides Prophetas neſcio quos produxit, Barchabam, Barchob, alloſque id genus, qui revera prioribus ſæculis nunquam extiterint, ut auctor eſt Euſebius lib. 4. Eccleſ. hiſtor. cap. 8. At hujuſmodi prophetarum libri per ſcripturas ipſas refelli non poſſunt. Diceret nam-

(1) 1. *Joan.* 5. 9. & 10. (2) *Deut.* 18. 19. & 20. (3) 1. *Joan.* 4. 1. (4) 1. *Cor.* 2. 14. & 15. (5) 1. *Cor.* 14. 29.

namque Baſilides, præter quatuor majores, & quatuordecim minores, alios item Prophetas in veteri Teſtamento fuiſſe, idque ejuſdem teſtamenti teſtimoniis confirmaret. Nec his rationibus alia exempla deſunt. Nam quidam hæretici rejecerunt Evangelia, quod Chriſtus Dominus nec ſcripſerit aliquid, nec ſcribendum præceperit, ut Auguſt. 2. retract. cap. 16. refert. Alii omnes Epiſtolas Pauli reſpuerunt, apud Euſebium lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 27. Iren. lib. 1. cap. 26. & Origen. in 82. Pſal. referente eodem Euſeb. lib. 6. cap. 28. vide Iren. cap. illo 26. 29. Alii univerſam Moyſi legem, atque adeo omnes inſtrumenti veteris ſcripturas abnegarunt, ut Auguſt. cum alias ſæpe, tum in lib. cont. Fauſtum, & Euſeb. 5. lib. cap. ult. auctores ſunt. Nos vero hos libros in univerſum recepimus. Item, quæ Nicodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis proferuntur, Evangelia contemnimus, Marci Evangelium veneramur. Ac nos quidem harum rerum cauſam reddimus: illi vero ejus, quod univerſa tenet, tenuitque ſemper Eccleſia, rationem reddere nullo pacto queunt. Imo, vivorum judicum auctoritate ſublata, nihil illis ſupereſt, niſi ut totum ſacrorum Bibliorum codicem de medio tollant. Adde, quod ſcriptura Judex eſt mortuus, qui nec litigantium utrinque rationes audire, nec ſententiam ipſe eloqui valet. Accedit, quod, ſi in humana aliqua republ. talis judiciorum eſſet forma præſcripta, ut nulli eſſent judices vivi, ſed ſolis exaratis literis controverſia quæcunque de illius reip. ſcripturis exorta finiretur, præterquam quod forma judicandi ſtultiſſima eſſet, nullus etiam eſſet litigandi finis. Ei enim, qui neget inſtrumentum, nulla vis inferri queat, ſi vivi judices nulli habeantur. Ita Deut. 17. non ad ſcripturam diſſidentes homines referuntur, ſed ad vivorum examen judiciumque. Et Malach. 2. cap. *Labia*, inquit, *ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore ejus*: de ore ejus, ait, non de lege ipſa. Et Actor. 15. non ad ſcripturam appellaverunt Antiocheni, ut intelligerent an verba Pauli divina eſſent, ſed ad Apoſtolos & ſeniores, qui erant Hieroſolymis. Nec Apoſtoli & ſeniores ſcripturam judicem, ſed ſemetipſos & Spiritum ſanctum poſuerunt. *Viſum eſt*, inquiunt, non ſcripturæ, ſed *ſpiritui ſancto, & nobis*. Sanctus quippe ſpiritus non habitat in litera, ſed in ſpiritu: non in ſyllabis, ſed in cordibus. Quod ſi ii qui Paulo adverſabantur, ſcripturæ in cauſa illa judicium peterent, quæſtio hodie maneret ambigua.

2. PROPOSITIO. Judicium de ſcripturis canonicis ad privatos reipub. Chriſtianæ cives non pertinet. Primo, quia in humana repub. ejuſmodi judicia non permitterentur privatis hominibus, niſi legiſlatores deſipuiſſent. Uterque enim eorum, qui diſſidium habent, hanc ſibi judicandi pari ratione vindicaret auctoritatem; ſicque nullus eſſet diſſidiorum finis. Privatas ergo cujuſque vel revelationes, vel opinationes velle ſequi, idque in quæſtione fidei neceſſaria, ſtultum erit. Pro ſua etenim factione quiſque definiet, & quæ ipſe exiſtimaverit, ea ſibi aſſeret a Deo revelata.

Quid quod nullus homo privatus certam habet in Eccleſia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & ſolidam veritatem? ita judicium quodcunque ab ejuſdem privato cive profectum infirmum erit: & ſcripturarum proinde fides incerto & imbecillo fundamento nitetur. Quid quod Deuter. 17. quæſtiones graves non ad privatos jubentur deferri, ſed ad eos, qui habent publicam in Eccleſia poteſtatem? Quid? Num Antiocheni privati homines judicium ſibi aſſumpſere in illa controverſia, qua dubium erat, Pauline verba Dei eſſent, an non? Minime vero; ſed miſerunt ad Apoſtolos & ſeniores, qui erant in Hieruſalem; Actor. 15. Adde huc, quod, cum quidam viri doctiſſimi negarint Epiſtolam ad Hebræos eſſe canonicam, alii auctores quoque ipſi non ignobiles Apocalypſim Joannis excluſerint, non poſſet ex cujuſque privati hominis ſenſu ea doctiſſimorum virorum controverſia componi. Vide Origenem homilia 7. in Ezech. Gregor. Nazianzenum in Apol. Hieron. in Ezech. cap. 13. & in Hiere. cap. 23. ut intelligas, quam parum ſit deferendum in hujuſmodi rebus privatorum hominum præjudiciis. Sed de his multa poſterius. Nunc reliqua perſequamur.

3. PROPOSITIO. Ab Eccleſia eſt determinandum, quiſnam liber ſit canonicus, & illius auctoritas certa regula eſt ad libros vel in ſacrorum numerum recipiendos, vel etiam ex eo numero rejiciendos. Hanc tenuit Irenæus lib. 3. adverſus Hæreſes cap. 2. 3. & 4. & Auguſt. lib. contra Fauſtum 13. cap. 4. & lib. 28. cap. 2. & 4. & ſecundo libro de doctrina Chriſtiana, cap. 8. denique in libro contra Epiſtolam Manichæi cap. 5. ubi illa eſt omnium ſermone trita ſententia, *Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ moveret auctoritas.*

Hæc eadem definitur a Concilio Toletano primo in hæc verba: *Si quis dixerit, vel crediderit alias ſcripturas eſſe Canonicas, præter eas, quas Eccleſia catholica recipit, anathema ſit.* Eccleſiæ igitur catholicæ auctoritas certum argumentum exhibet ad libros ſacros vel recipiendos, vel rejiciendos, id quod multis magniſque rationibus comprobatur.

Primum enim, ſi hujuſmodi res in contentionem veniat, cum nec ex ſcripturis ipſis, nec ex privata cujuſvis opinatione ſit cenſura ferenda, ex aliquo hanc loco petere neceſſe eſt. Non eſt autem, unde commodius atque conſtantius ejuſmodi judicium cenſuramque petere debeamus, quam ab Eccleſia, quæ eſt *columna & firmamentum veritatis* (1). Ad Eccleſiæ igitur tribunal eſt hæc quæſtio referenda; & ejus decretum Lydius lapis erit ad exemplo-

(1) 1. *Timot.* 30. 15.

plorandum, qui liber canonicus ſit;

Item, ut D. Auguſtinus (1) contra Fauſtum Manichæum argumentatur, in libris Ethnicorum non alia ratione magis veros auctores exploramus, quam ex communi conſenſu & teſtimonio eorum, qui fuerunt ante nos. Unde enim Platonis, Ariſtotelis, Ciceronis libros novimus, niſi ex eorum, qui nos ætate anteceſſerunt, continuis teſtimoniis? Si ergo in cæteris omnibus hæc via tutiſſima, & certiſſima eſt ad cognoſcendum cujuſque libri auctorem, cur hæc eadem non erit certa, & explorata viro catholico ad intelligendum hunc librum eſſe Matthæi, illum non eſſe Thomæ, hanc Epiſtolam eſſe ſcriptam a Paulo, illam a Paulo ſcriptam non fuiſſe? Eccleſiæ itaque teſtificatione libri ſacri ſunt admittendi. Quod videtur Joannes Evangeliſta ſignificaſſe, cum ait (2), *Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his: & ſcimus quia verum eſt teſtimonium ejus.* Joannes ergo teſtimonium perhibet Evangelii, & Eccleſia probat, inquiens. *Et ſcimus*, &c. Alioqui, quorſum illa numeri tam ſubita & inopinata mutatio? Apoſtolus quoque Paulus id manifeſte docet in Epiſtola ad Galat. cap. 2. Nam cum accepiſſet Evangelium per revelationem Jeſu Chriſti, & manſiſſet cum Petro & Jacobo diebus quindecim, aſcendit rurſus Hieroſolymam ſecundum revelationem, & contulit cum Apoſtolis & fidelibus Evangelium, quod prædicabat in gentibus; ſeorſum autem iis, qui videbantur aliquid eſſe: ne forte in vanum curreret aut cucurriſſet. Quod ſi Eccleſiæ probatio non eſſet neceſſaria, certe non fuiſſet ſollicitus Paulus, ut aſcenderet ad conferendum Evangelium, ne forte, &c. Atque (ut Auguſtinus contra Fauſtum ait (3) ſi Apoſtolus Paulus non inveniret in carne Apoſtolos, cum quibus conferret Evangelium, Eccleſia illi omnino non crederet. Et Hieronym. in Epiſt. ad Auguſtinum hæc Apoſtoli verba pertractans: *Ex his*, inquit, *oſtendit, ſe non habuiſſe ſecuritatem Evangelii prædicandi, niſi Petri, & qui cum eo erant, fuiſſet ſententia roboratum.* Eſt autem hæc Epiſt. etiam in tomo operum Auguſtini ſecundo num. 11. Et Tertull. lib. 4. adverſus Marcionem, *Propterea*, inquit, *Paulus Hieroſolymam aſcendit ad Apoſtolos conſultandos, ne forte in vacuum cucurriſſet. Non enim ſufficeret ad fidem ſingularitas inſtrumenti deſtituta patrocinio anteceſſorum. Denique, ut cum auctoribus contulit, & convenit de regula fidei, dexteras miſcuere. Igitur, ſi ipſe illuminator Lucæ auctoritatem anteceſſorum & fidei, & prædicationis ſuæ optavit, quanto magis eam Evangelio Lucæ expoſtulem, quæ Evangelio magiſtri ejus fuit neceſſaria?* Hactenus ille.

Idem quoque habetur Act. 15. Cum enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus, & Barnabas vere ſentirent, & docerent de ceſſatione legalium, ſtatuerunt fideles, ut aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii ad Apoſtolos, & Presbyteros in Hieruſalem. Non ergo unuſquiſque per ſe cognoſcit, an doctrina ex Deo ſit, necne, aut ipſa ſtatim doctrina cuivis ſeſe eſſe divinam manifeſtat; ſed Eccleſiæ opus eſt approbatione. Quod Lutherani tandem in comitiis Auguſtanis confeſſi ſunt, habere ſcilicet Eccleſiam auctoritatem ad diſcernendum verba Dei a verbis hominum. Atque Lutherus in libro de captivit. Babylonica, ubi de Ordinis Sacramento agit, confitetur quidem, Eccleſiam habere poteſtatem diſcernendi verbum Dei a verbis hominum, ſed non proinde tamen judicem eſſe verbi Dei. Quemadmodum Auguſtinus ait, quod veritate ipſa ſic capitur anima, ut per eam de omnibus certiſſime judicare poſſit, ſed veritatem judicare non poſſit; dicere autem cogatur infallibili certitudine, hanc eſſe veritatem judicata magis, quam judicans: ita & in Eccleſia talis, inquit, eſt ſenſus, illuſtrante ſpiritu; in judicandis, & approbandis doctrinis, quem demonſtrare non poteſt, & tamen certiſſimum habet. Sicut enim apud Philoſophos de communibus conceptionibus nemo judicat, ſed omnes per eas judicantur: ita apud nos de ſenſu ſpiritus, qui judicat omnes, & a nemine judicatur. Sed nos hoc ſane loco de verbis certare nolumus.

Tantum definimus, id quod jam Lutherani vel inviti concedunt, ex Eccleſiæ auctoritate certum argumentum ſumi vel ad libros ſacros admittendos, vel ad eos repellendos, qui ſacri non ſunt.

At vero non parva quæſtio ſe offert, an nomine Eccleſiæ ſignificemus hoc loco Eccleſiam, quæ fuit tempore Apoſtolorum; an fidelium congregationem, qui modo ſunt; an potius univerſam collectionem Chriſtianorum a Baptiſmo Chriſti per Apoſtolos & cæteros ſucceſſores eorum uſque ad hæc tempora propagatam. Durandus enim in 3. Senten. diſtinct. 24. quæſt. 1. & Gerſon. de vita ſpirituali animæ, lect. 2. coroll. 7. hujuſmodi auctoritatem ſacros libros approbandi, vel etiam non ſacros reprobandi, ad Eccleſiam referunt fidelium, qui cum Apoſtolis extiterunt. At Joannes Driedonis lib. 1. de Eccleſiaſticis Scripturis, & dogmatib. cap. 1. & Thomas Waldenſis lib. 2. de doctrinal. fid. antiquæ cap. 19. & 20. hanc auctoritatem exiſtimant referendam ad ſeriem Patrum omnium, & fidelium ab Apoſtolis ſuccedentium: quæ eadem profecto videtur fuiſſe ſententia Irenæi lib. 3. cap. 3. & libro 4. cap. 63. adverſus hæreſes: & Tertulliani lib. 4. adverſus Marcionem, & Auguſtini lib. 33. contra Fauſtum Manichæum, & in lib. 2. cap. 6. contra Julianum Pelagianum, & lib. 2. de doctrina Chriſti, cap. 8. & Epiſt. 63. Sed & alii tamen hanc auctoritatem hujus etiam temporis Eccleſiæ tribuunt: quæ videlicet eadem eſt cum antiqua, habetque eundem veritatis ſpiritum aſſiſtentem.

(1) *Lib. 33 c. 6.* (2) *Joan. ult. 24.* (3) *Lib. 33. c. 4.*

Ego vero primum ſentio, ad Apoſtolos pertinuiſſe libros ſacros probare, non ſacros rejicere. Nec enim alios libros canonicos habemus ſive veteris, ſive novi teſtamenti, quam quos Apoſtoli probaverunt, atque Eccleſiæ tradiderunt.

Exiſtimo deinde, hujuſmodi traditionem Apoſtolicam non alia ratione melius innoteſcere, quam per Patres, & Doctores Eccleſiæ poſt Apoſtolos ſuccedentes; quemadmodum non alia via certior, atque expeditior eſt ad Chriſti & Apoſtolorum reliquas traditiones cognoſcendas: quod ſuo poſtea loco demonſtrabimus. Atque horum quidem neutrum opus eſt exquiſitis rationibus confirmare: tantum ſatis eſt admonere.

Illud vero demonſtrandum eſt, Eccleſiam fidelium nunc viventium non quidem ſcribere canonicum librum poſſe, ſed definire, an liber, de quo diſputatio eſt, canonicus ſit, an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modo exoriuntur, ad præſentem Eccleſiam pertinet. Oportet enim judicem vivum in Eccleſia eſſe, qui fidei controverſias decidere poſſit: ſiquidem Deus in neceſſariis Eccleſiæ ſuæ non defuit. At librum eſſe canonicum, necne, fidem maxime tangit. Ad Eccleſiam igitur hujus temporis hujus rei judicium pertinebit. Nam ſi errores, qui ſanæ doctrinæ adverſantur, Eccleſia, quæ nunc eſt, condemnare nequit; profecto, judicibus de medio ſublatis, hujus ſæculi hæretici impune vivere, atque adeo regnare poſſunt.

Rurſum, tempore Hieronymi dubitare catholicó licuit, an Apocalypſis Joannis ſacra & canonica eſſet. Nunc autem, ut ſuo loco oſtendemus, id non licet in dubium vertere. Ergo poſt tempora Hieronymi Eccleſia auctoritatem habuit illam quæſtionem profligandi.

Quamobrem cum noſtro tempore quidam in dubium vocent, an Baruch, & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus quæſtio in manibus eſt, canonici ſint, necne; hanc certe ambiguitatem præſentis Eccleſiæ Judicium explanare poterit.

Præterea. Eccleſia, quæ nunc eſt, in fide errare non poteſt. Ergo, ſi crediderit, aliquem librum eſſe canonicum, ex ejus teſtimonio idoneum firmumque ſumetur a Theologis argumentum. Nam & Eccleſia præſens docere eos, qui fidem ſuſceperint, ſuo jure poteſt, quæcumque fidei ſunt, & ſacros libros, quos per traditionem veterum accepit, poſteris ſuis ipſa tradere. Qui quidem poſteri fidem proxime habeant Eccleſiæ præſenti neceſſe eſt; ut præſentes credidimus proxime antecedentibus, & illi ſuperioribus, ſerie quadam & ordine uſque ad Apoſtolos, quibus fideles tunc vivi proximius crediderunt.

Sicut enim in diſciplinis duo principiorum genera cernimus, unum remotum, alterum proximum, hoc poſtremum, illud primum, nec concluſiones ad prima initia, niſi per poſtrema, referuntur: ſic nec fides ſuccedentium ad eos, qui nos ætate anteceſſerunt, niſi per nos referri poteſt, donec ad Apoſtolos, & inde ad Chriſtum pervenitur, ubi tanquam in primo fundamento catholica fides conſiſtit. Quemadmodum etiam utraque diſciplinarum principia firma ſunt, utraque item concluſiones certo probant, licet altera mediata, altera immediata ſint: ita & Eccleſia, quæ nunc eſt, certum argumentum dogmatis Chriſtiani exhibet, quamvis ipſius demum fides ad Chriſti & Apoſtolorum ſit doctrinam referenda.

Qua in re videtur mihi falſus Thomas Waldenſis. Etenim, ut paulo ante indicavimus, aliud eſt quærere, quid Eccleſia præſens definire poſſit, & quouſque habeat controverſias decernendi auctoritatem; aliud vero inveſtigare, quanam via & ratione ad rectam & firmam harum rerum definitionem valeat pervenire. Ac nos quidem ingenue fatemur, non eſſe nunc novas revelationes expectandas, ſive a ſummo Pontifice, ſive a Concilio, ſive etiam ab Eccleſia tota; ſed inquirenda potius majorum documenta, ac Sanctorum ſcripta. Apoſtolicas rurſum traditiones, ſacras etiam literas conſulendas, atque per hujuſmodi conquiſita media quæſtionem de fide propoſitam decernendam. Nam & Apoſtoli & ſeniores congregati in Concilium Hieroſolymitanum, magna facta conquiſitione, tum ex rebus ante actis, tum ex ſcripturis Prophetarum, ſententiam de re propoſita atque in quæſtionem vocata tulerunt.

Fallitur & in alia re, niſi fallor ego, Thomas Waldenſis, cum aſſerit teſtimonium laicorum fidelium etiam huc pertinere; ſed ideo ad eos non eſſe opus recurrere, quia neſcierunt, inquit, fidem ſuam congruis vocabulis, atque ab omni intricatione liberis ſucceſſorum conſignare memoriis. Nam, quæ ad fidem ſpectant, ſunt in duplici differentia. Altera, quæ omnes fideles explicite credunt; ut Filium Dei humanam naturam ſuſcepiſſe; altera vero ſunt, quæ videlicet ſoli majores credere tenentur explicite, populus autem implicite in majorum fide; ut Patrem & Filium eſſe unum principium Spiritus Sancti. A populo igitur rudi in rebus fidei, quæ ſub priori genere continentur, jure forſitan teſtimonium poſtulaveris, quod earum rerum fides æque ad majores ac minores pertinet. At in his quæ ad alterum genus ſpectant, ſi qua quæſtio excitatur, ineptiſſimum erit, ut imperitum vulgus, delirus ſenex, garrula anus, ſutor indoctus conſulatur; idque maxime, ſi non ad eccleſiam præſentem, ſed ad eam, quæ ſuperiorum fuit temporum, hujuſmodi quæſtiones ſint referendæ. Quod fieri oportere, Thomas ipſe Waldenſis aſſeruit. Cum igitur fides de numero canonicorum librorum explicita non popularium ſit, ſed majorum, ad quos utique ſpectat, quinam ſint ſacri libri, cognoſcere, fateamur neceſſe eſt, in hujuſmodi quæſtione, quam modo verſamus, teſtimonium a plebe non eſſe requirendum, ſed a doctoribus Eccleſiæ, quibus & plebs rudis debet credere, ad quoſque ſimilium rerum judicium pertinere, ut juſtum, ita quoque certum eſt. Quo fit, ut ſi omnes ſancti & doctores Eccleſiæ aſſerue-

ſeruerint aliquem librum eſſe canonicum, id pro certo habendum ſit, perinde ac ſi tota Eccleſia aſſeruiſſet. Quod uberius alio loco explicandum eſt. De tertia igitur propoſitione ſatis eſt dictum.

4. PROPOSITIO. Ad Concilium univerſale præcipue pertinet definire, quis liber ſit canonicus. Quam quidem propoſitionem æquo animo pateretur ab hæreticis non admitti. Sed illud tamen doleo vehementer, quod eam nonnulli fideles inficiantur, in quibus Thomas Waldenſis eſſe videtur, lib. 2. doctrinalis fidei antiq. cap. 19.

Probatur tamen illa manifeſte, quia proponere fidelibus ea, quæ ſunt divinitus revelata, ad Eccleſiæ paſtores maxime ſpectat: tum quia tota Eccleſia hujuſmodi revelata proponere & docere non valet; tum quoniam, ut poſſet, non deceret tamen, ut tota Eccleſia docendi officium aſſumeret; tum quia paſcere oves in ſcientia & doctrina, proprium munus paſtorum eſt, ut Hieremiæ 3. dicitur; tum quoniam aliquando inter ipſos catholicos concertatio eſt, an hic, aut ille liber canonicus ſit. Ad dirimendam igitur hujuſmodi diſceptationem, oportet in Eccleſia judices eſſe, quorum ſententias fideles debeant ſequi. Judices autem in doctrina fidei non alios convenientius accipimus, atque Epiſcopos & Doctores, quibus fidelium inſtructio demandata eſt, quoſque ſi de medio tollas, Eccleſiæ univerſalis judicia protinus aufers; cum tota ipſa Eccleſia, hoc eſt, fideles omnes, convenire ad judicandum de propoſita quæſtione nec debeant, nec vero poſſint.

Præterea Concilium eſt certa regula in his, quæ fidei ſunt, ut poſterius oſtendemus. Cum igitur hæc quæſtio de libris ſacris atque canonicis ad fidem attineat, Concilii teſtimonio abunde poterit definiri. Id quod Antiochenos intellexiſſe conſtat. Non enim quæſtionem de legalibus ad fidelium plebem, ſed ad Apoſtolorum & ſeniorum Synodum retulere. Nec poſt Concilii ſententiam ullus relictus eſt dubitandi locus, Actorum 15.

5. PROPOSITIO. Ad ſummum Pontificem pertinet definire, quinam liber ſit canonicus. Primo, quia majores Eccleſiæ cauſæ ad ſummum Pontificem referendæ ſunt, ut Innocentius probat de baptiſmo cap. *majores*, noſque idem etiam ſumus demonſtraturi. At hæc de libris canonicis cauſa maxima eſt: ad ſummum itaque Pontificem eſt referenda. Deinde quia contingit eſſe diſſidium inter Patres in concilio congregatos. Quod ſi non eſſet judex in Eccleſia, qui hanc contentionem litemque dirimeret, certe non eſſet Eccleſiæ a Deo proviſum in rebus neceſſariis.

Præterea quia Summus Pontifex, quoties de fide pronunciat, errare nequit: quod ſuo poſtea loco etiam commonſtrandum eſt. Ipſius ergo Pontificis teſtimonio tanquam certo judice probare poterimus, quis liber ſit canonicus, quis contra non ſit.

Poſtremo id oſtenditur argumento Nicolai Papæ (1). Nam quod vere ſedes Apoſtolica probavit, hodie tenetur acceptum, & quod illa repulit, hactenus inefficax prorſus habetur. Ita opuſcula doctorum, quæ approbavit, Eccleſia probat; quæ contra reprobavit, Eccleſia reprobat. Summorum ergo Pontificum de hiſce rebus teſtimonium, ipſo etiam perpetuo rerum experimento, firmum ac certum habere compellimur. Nam & Evangelium, quod Paulus prædicabat in gentibus, ut ante ex Tertulliano, Hieronymo, & Auguſtino monſtravimus, non fuiſſet ab Eccleſia receptum, niſi Petri auctoritate fuiſſet roboratum; &, ut idem Hieron. in lib. de viris illuſtribus (2) ex Clemente in 6. ὑποτυπώσεων ſcribit, Marci Evangelium, cum Petrus audiſſet, probavit, & Eccleſiæ legendum ſua auctoritate edidit. Idem vero Euſebius libro 2. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 15. non ſolum Clementis, ſed & Papiæ teſtimonio confirmat. Conſtat autem, qui Petro ſuccedit, hunc eamdem poteſtatem habere in illis ſane, quæ ſunt Eccleſiæ neceſſaria. Ad ſummum ergo Pontificem hujuſmodi de libris canonicis judicium pertinet. Nam & ſi qua ſimilis quæſtio in veteri lege exoriretur, ad Pontificem ejus definitio pertineret, ut Deut. 17. legimus.

Hactenus quanta fieri potuit brevitate a nobis ea dicta ſunt, quæ præſenti loco ſatis erant, ut pius lector intelligeret, quibus auctoribus, in libris canonicis conſtituendis, fidem habere oporteret. Nam ſi qua horum majori vi & argumentis indigent, ut in univerſum probentur omnibus, ea ſuis poſtea locis confirmabuntur. Nunc vero illud agendum eſſe puto, ut argumentationes hoſtium veræ religionis, quam breviſſime etiam poſſumus, refellamus.

CAPUT VIII.

Ubi confutantur argumenta capitis ſexti.

RESPON. AD 1. AD primum igitur argumentum ſic reſpondeo. Si Chriſtus ab homine teſtimonium non accipit, ubinam illud eſt (3), *Fuit homo miſſus a Deo, ut teſtimonium perhiberet de lumine?* Ubi rurſus illud (4), *Vos teſtimonium perhibebitis de me, quia ab initio mecum eſtis?* Ubi denique illud (5) (ne omnia repetamus) *Eritis mihi teſtes in Hieruſalem* &c. Senſus igitur eſt: Ego hominis teſtimonio non egeo quidem, ſed affero tamen teſtimonium Joannis propter vos. Ideoque ſubjungit: *Sed hæc dico, ut vos ſalvi ſitis.* Quod autem ipſe humanum teſtimonium non quærat, quo videlicet ipſe minime egere credendus eſt, probat ſubjungens, *Ego habeo teſtimonium majus Joanne*, &c. Et revera convincit, ut, qui divinum teſtimonium habet, ipſe quidem propter ſe non accipiat ab homine teſtimonium, ſed oblatum tamen propter aliorum utilitatem non repudiet. In eundem quoque ſenſum deinde ſubinfert, *Claritatem ab hominibus non accipio;* cum tamen

B 3 Petrus

(1) *C. ſi Romanorum 19. diſt.* (2) *In Marc.* (3) *Joan. 1. 6.* (4) *Joan. 15. 27.* (5) *Actor. 1. 8.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Petrus dictus ſit (1) ſua morte Deum glorificaſſe. Ac de primo quidem argumento ſatis.

Respon. ad 2. Ad ſecundum vero facile reſpondetur, Apoſtolum ibi non cum imperitis, ſed cum doctis habere ſermonem. Ait enim, *Non ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi ſcientibus eam*. Sapientibus ergo Eccleſiæ magiſtris unctio interior ſufficit ad ea, quæ fidei adverſantur, refutanda; at ignorantibus opus eſt etiam externa doctrina, eorum maxime, quos Deus conſtituit in Eccleſia paſtores & doctores. Intelligendum eſt etiam, doctrinam fidei ſingulis hominibus neceſſariam unicuique per ſe forte innoteſcere, ſi ſpiritum manentem in ſe habet. At vero, quæ ſunt in fide non ſingulis quidem neceſſaria, ſed ad Eccleſiæ communem utilitatem pertinentia, non ea ſtatim a bonis viris cognoſcuntur, quamlibet ſpiritum Dei & unctionem habentibus. Si enim ſimplici muliereulæ proponatur, an accidentia in Sacramento altaris ſine ſubjecto ſint, quamvis ſancta ſit & juſta, non eſt opus ea de re ab unctione doceatur. Sed ſi illud ab ea inquiras, num Chriſtus pro peccatis noſtris ſanguinem fuderit, id profecto ab unctione docebitur, quoniam præſtanti, quod in ſe eſt, Deus fidem ad ſalutem neceſſariam non negat. Porro autem, cum quæſtio hæc de numero librorum Canonicorum non ſpectet ad ſingulos, ſed ad doctos in Eccleſia viros referenda ſit, fit conſequens, ut ad cognoſcendum, an hic liber, an ille ſit Canonicus, non ſit ſatis unctionem habere. Non enim unctio quemcumque ſimpliciter docet de omnibus, ſed quemque de his, quæ ſunt ei propria & neceſſaria. Atque hæc ſatis abunde erant, ut ſecundum argumentum eluderetur. Sed, ut iis morem geramus, qui aliud præterea quicquam in illius teſtimonii explicatione deſiderant, tertia adhuc reſponſio adjicienda eſt. Non, ſi quidam in Eccleſia primitiva tantos habuere & in virtute & in doctrina progreſſus, ut nullo doctore externo indigerent, quippe qui ſpiritu docente noſſent omnia, idcirco gratiam illam Spiritus Sancti nos & ad omnes, & ad hoc etiam tempus referemus. Alioqui ſi quis aut linguarum donum, aut alia multa, quæ ſpiritus a principio fidelibus impertiebatur, modo non habeat, non ſe arbitretur ſpiritum accepiſſe, nec unctum ſeſe exiſtimet, niſi cum Antonio Monacho Ægyptio ſine ulla ſcientia literarum divinas ſcripturas intellexerit. (2) Quod ſi etiamnum unctio docet ſine externo doctore de omnibus, non doceant parentes parvulos ſuos doctrinam Chriſti: ſed ne ad ipſum quidem Evangelium audiendum atque diſcendum eat populus in Eccleſias; quin etiam codices nullos legat, nec legentem explicantemque hominem audiat; expectet vero rapi ſe uſque ad tertium cælum, & ibi omnia Chriſtianæ doctrinæ myſteria percipere. *Caveamus*, Auguſtinus ait, *tales tentationes ſuperbiſſimas, magiſque cogitemus & ipſum Apoſtolum Paulum, licet divinis & voce & ſpiritu inſtructum, ad hominem tamen miſſum eſſe, ut ab eo diſceret quid ſe oporteret facere*; Actor. 9. *Et Cornelium cogitemus, quamvis & exauditas orationes ejus, eleemoſynaſque reſpectas ei Angelus nunciarit, Petro tamen traditum imbuendum, a quo, quid credendum, quid ſperandum, quid diligendum, audiret*, Act. 10. Ac de 2. argumento hactenus.

Respon. ad 3. Tertium vero eludi primum poterat eo rerum diſcrimine repetito, quod in ſuperioris argumenti confutatione poſuimus. Concedimus enim liberaliter, doctrinam cuique in ſua vita & ſtatu neceſſariam, illi fore perſpectam & cognitam, qui fecerit voluntatem Dei: ſicut enim guſtus bene affectus differentias ſaporum facile diſcernit; ſic animi optima affectio facit, ut homo doctrinam Dei ad ſalutem neceſſariam diſcernat ab errore contrario, qui ex Deo non eſt: quæ vero Eccleſiæ ſunt communia, nec ad judicium & fidem ſpectant ſingulorum, ea non a quovis diſcerni & judicari poſſunt, quantumcunque is Dei faciat voluntatem. Hujuſmodi autem ſunt, quæ verſantur in hac controverſia de librorum divinorum numero. Nec illarum etiam rerum judicium adeo perſpicuum eſt cuivis, ut ſtatim, ac ſine doctore in promptu ſit. Erant enim quidam verbum Pauli cum aviditate ſuſcipientes, & quotidie tamen ſcrutabantur ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent: (Actor. 17.) & cum quidam docuiſſent, ſine circumciſione neminem poſſe ſalvari, non protinus cuilibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo eſſet, an non; ſed relata eſt potius ad Apoſtolos & ſeniores quæſtio, &, adhibito concilio, magnaque prius facta diſquiſitione, finita. Act. 15. Quod ſi, quæ in hujus argumenti refutatione dicta ſunt, cuipiam adhuc non eſſe illa ſatis videantur, habeat & hoc reſponſum, Chriſtum non dixiſſe quidem, qui fecerit voluntatem Dei, hunc per ſe & ſine magiſtro veram omnem Prophetarum, Evangeliſtarum, Apoſtolorumque doctrinam poſſe a falſa diſcernere, aut oves ſine doctore externo vocem Chriſti internoſcere, contrariamque alieni refutare: ſed id docuit, cum adeſt fidei magiſter idoneus, qui rem credendam aptis loco & tempore, ſolido pondere ac certa auctoritate proponat, tunc auditorem, ſi bonus eſt, Dei Doctrinam accepturum, ſin malus, repudiaturum. De ſe quippe Chriſtus ſuaque doctrina peculiariter loquebatur: quem quoniam Pater ſignaverat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omnique teſtimoniorum genere comprobarat, ei, tot, tantiſque argumentis Evangelium annuncianti, ei vitæ, doctrinæ, miraculorum gloria præſtanti, ei humana atque adeo divina auctoritate pollenti, fidem non habere nemo ſine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, & quaſi Eccleſiæ fidem vali-

(1) Joan. ult. 19. (2) *Vide Aug. in prœmio lib. de doct. Chriſtian.*

validiſſimis arietibus concuſſerit, vaniſſima exultatione bacchetur: nos vero intelligamus potius illum, quem diximus, eſſe verborum Chriſti ſenſum, cum ex aliis Evangeliſtæ teſtimoniis, tum vero præcipue ex ipſo eodem, quod ex cap. 10. Lutherus adverſus nos citat. *Opera*, inquit Dominus, *quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me; ſed vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis*: & ſtatim, *Oves meæ vocem meam audiunt*. Nam certe ſi non audirent, eæ oves Chriſti non eſſent, ut quæ ad vocem proprii paſtoris tam exploratam & certam clauſis auribus obſurdeſcerent. Qua ex re patet, quam inepte a Luthero illa Domini teſtimonia in hac cauſa, de qua nunc diſſerimus, referantur. De 3. igitur argumento tantum.

Respon. ad 4. nonnullis præmissis. Quarto priuſquam reſpondeo, operæ pretium mihi facturus video, ſi ſtrictim quædam attigero, quo facilius non hoc ſolum argumentum diluatur, verum etiam ea, quæ deinceps diſſerenda ſunt, explicari queant.

Primum ergo id ſtatuo, juxta communem legem, aliqua exteriora & humana incitamenta neceſſaria eſſe, quibus ad Evangelii fidem inducamur. *Quomodo enim credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante* (1). Item (2): *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent*: &, *Si opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit, excuſationem haberent de peccato ſuo*. Non igitur ſolum neceſſarium eſt, ut credituro ea, quæ ſunt fidei, ſimpliciter ab homine proponantur, quaſi prima principia diſcipulo; verum etiam opus eſt exteriorem aliquam perſuaſionem, & humanum incitamentum adhiberi: quomodo principia Geometriæ nonnulla a magiſtro explicantur, & ſuadentur. Hinc illud eſt, quod cum dixiſſet Moyſes Domino (3), *Non credent mihi*, Dominus ei dedit poteſtatem ſigna faciendi; hinc rurſum illud (4): *Prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis*. Huc illa pertinent (5): *Hic venit in teſtimonium*, &c. *ut omnes crederent per illum*. Et Sergius Paulus vir prudens cum vidiſſet factum, credidit, admirans ſuper doctrina Domini, Actor. 13. Et Centurio videns quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens, *Vere filius Dei erat iſte*, Lucæ 23. Et (6): *Cognovit pater, quod illa hora eſſet, in qua dixit ei Jeſus, Filius tuus vivit, & credidit ipſe, & domus ejus tota*. Et paulo ante, *Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci*: &, (7) *Multi venerunt ad Jeſum, & dicebant, Quia Joannes quidem ſignum facit nullum. Omnia autem, quæcunque dixit Joannes de hoc, vera erant*. Et Joan. 20. *Introivit ille diſcipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit. Nondum enim ſciebant ſcripturam, quia oportuit eum a mortuis reſurgere*. Philippus (8) denique & Petrus (9) non utcumque fidem Eunucho, Cornelioque propoſuere; ſed & cauſas etiam adhibuerunt, & cæt.

Deinde id quoque ſtatuendum eſt, auctoritatem humanam & incitamenta omnia illa prædicta, ſive alia quæcunque adhibita ab eo, qui proponit fidem, non eſſe ſufficientes cauſas ad credendum, ut credere teneamur: ſed præterea opus eſſe interiori cauſa efficiente, id eſt, Dei ſpeciali auxilio moventis ad credendum. Docet id Divus Thomas ad Rom. 10. Lection. 3. ac Divus Auguſtinus lib. 1. retract. cap. 21. & alias ſæpe. Quin ſacræ literæ id quoque docent. *Quam ſpecioſi*, inquit (10), *pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! ſed non omnes obediunt Evangelio. Eſaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui revelatum eſt?* Item (11): *Nolite murmurare invicem: nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum. Et ſcriptum in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me*. Et inferius, quibuſdam diſcipulis dicentibus: *Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Propterea* (inquit Dominus) *dixi vobis, quod nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo*. Et alio loco (12), *Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, ut ſermo Eſaiæ impleretur: Domine, quis credidit auditui noſtro? & brachium Domini cui revelatum eſt?* &c. Externæ igitur omnes & humanæ perſuaſiones non ſunt ſatis ad credendum, quantumcumque ab hominibus competenter ea, quæ ſunt fidei, proponantur; ſed neceſſaria eſt inſuper cauſa interior, hoc eſt divinum quoddam lumen incitans ad credendum, & oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati. *Viderunt* (inquit Moyſes (13)) *oculi tui ſigna illa, portentaque ingentia: & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum*. Hoc quoque ſua voce dilucide confirmavit Chriſtus Petro inquiens (14), *Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt*. Certe Petrus audierat Joannis Baptiſtæ teſtimonium (15), quo aperta voce clamaverat, Chriſtum eſſe filium Dei; multa inſuper Chriſti miracula viderat: & tamen poſt hæc omnia non aut teſtimonio, aut auctoritati Joannis, non miraculis viſis, fidei confeſſionem Chriſtus aſſignat, sed divinæ revelationi. Et ad Theſſalonicenſes (16). *Gratias agimus Deo, quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed, ſicut eſt vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui crediditis*. Sunt & alia pleraque ſacrarum lite-

(1) *Ad Rom.* 10. 14. (2) *Joan.* 15. 22. *& ſeq.* (3) *Exodi* 4. 1. (4) *Marc. ult.* 20.
(5) *Joan.* 1. 7. (6) *Joan.* 4. 53. (7) *Joan.* 10. 41. (8) *Actor.* 8. (9) *Actor.* 10.
(10) *Ad Rom.* 10. 15 (11) *Joan.* 6. 43. *& ſeq.* (12) *Joan.* 12. 37. (13) *Deut.* 29. 3.
(14) *Matth.* 16. 17. (15) *Joan.* 1. 34. (16) 1. *Theſſ.* 2. 13.

rarum teſtimonia in hujus rei confirmationem, ut ad Corinth. (1) *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu Sancto*, & cætera quæ ſequuntur. Et rurſum inter ſpiritus chariſmata Paulus (2) enumerat fidem; & alibi (3). *Non ſumus ſufficientes*, &c. Et apud Lucam (4), Quædam mulier colens Deum audivit Paulum; *cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur a Paulo*. Et illud (5), *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quaſi magiſtrum: Dominus Deus aperuit mihi aurem*. Dies me deficiet, ſi omnia velim commemorare, quibus ſecundum hoc fundamentum ſtabilitur.

Cui & tertium ſubjiciendum eſt, rationem formalem noſtræ fidei non eſſe Eccleſiæ auctoritatem, hoc eſt, fidei ultimam reſolutionem non fieri in Eccleſiæ teſtimonium. Ipſæ ſcholaſticæ res formas dicendi ſcholaſticas rapiunt, & quæ vocabula ſcholarum conſuetudo diuturna trivit, ea Latini nobis condonare debent. Nec enim tam ſermonis ornatum, quam diſputationis lucem ſequimur. Sed ad rem. Eorum hic errorem diſſimulare non poſſum (6) qui aſſerunt, fidem noſtram eo, tanquam in ultimam credendi cauſam, reducendam eſſe, ut credamus, Eccleſiam eſſe veracem, cui prius (inquiunt) aſſentimur per fidem acquiſitam, quam per infuſam. Quod ſi verum eſſet, prima ratio formalis infuſæ fidei non eſſet veritas increata, ſed creata. Quare fides noſtra non inniteretur tanquam ſuo fundamento divinæ veritati, ſed humanæ. Deinde, cum aſſenſus concluſionis non ſit certior principiorum aſſenſu, ut Ariſtoteles 1. Poſt. lib. demonſtrat, ſi fides infuſa fide acquiſita niteretur, tum Deum eſſe trinum, cui aſſentimur per infuſam fidem, non eſſet nobis aut firmius, aut certius, quam Eccleſiam eſſe veracem, cui juxta horum ſenſum aſſentimur per fidem acquiſitam, & per humanarum cauſarum incitamenta.

Præterea nunquam hominem quemvis ita per fidem acquiſitam exiſtimamus eſſe veracem, quin formidemus, eum poſſe vel falli, vel fallere. Quapropter, ſi aſſenſus catholicæ fidei ex acquiſita fide penderet, firmus omnino eſſe non poſſet.

Ad hæc, ſi omnes hi, qui me docuerunt, imo adeo angeli cælorum mihi aſtruerent oppoſitum ejus, quod fide teneo, non ex eo fides mea labefactaretur, juxta Pauli Apoſtoli præſcriptum illud (7); *Licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis*, &c. Noſtræ igitur fidei aſſenſio humanis cauſis, & incitamentis non innititur, quæ ſcilicet fides acquiſita ſectatur. Quare, ne mens noſtra vacillet, altius petenda, quam ab hominis vel ratione, vel auctoritate Scripturæ divinæ auctoritas eſt.

Præterea Apoſtoli, & Prophetæ reſolvebant ultimo fidem ſuam in divinam & auctoritatem & veritatem. Ergo nos in humanam Eccleſiæ auctoritatem fidem noſtram non reſolvimus. Eadem enim fides eſt, idemque proinde habet objectum, rationemque formalem.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod ea, quæ per accidens contingunt objecto alicujus habitus, non variant illius objecti formalem rationem: Sed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cum ergo Prophetæ, & Apoſtoli aſſentirentur articulis fidei, quia Deus revelavit: eandem quoque nos credendi rationem habebimus. Niſi forte fides noſtra non eſt virtus Theologica, cujus videlicet prima & formalis ratio, ſi his credimus, non divina, ſed humana veritas eſt.

Nec deſunt ſacrarum teſtimonia literarum in hujus rei confirmationem, ut illud (8), *Crediderunt Domino, & Moyſi ſervo ejus*. Non dixit, Moyſi & Domino, ſed, Domino & Moyſi. Item (9), *qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me*, & cætera quæ ſequuntur. & ad Theſſalon. (10) *Gratias agimus Deo, quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud, non ut verbum hominum, ſed, ſicut eſt vere, verbum Dei*.

His vero tribus certis ſtabilibuſque ſententiis illa etiam conjuncta eſt, ultimam fidei noſtræ reſolutionem fieri in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt, in Deum moventem ad credendum. Verbi gratia, huic articulo, Deus eſt trinus, & huic, Eccleſia non poteſt errare, & cæteris univerſis doctrinæ Chriſtianæ principiis aſſentio per infuſam fidem, non quod Joannes dixerit, aut quivis alius homo, ſed quod Deus revelaverit: huic autem Deus revelavit, immediate credo, a Deo motus per inſtinctum ſpecialem. Itaque ex parte objecti ratio formalis movens eſt divina veritas revelans; ſed illa tamen non ſufficit ad movendum, niſi adſit cauſa interior, hoc eſt, Deus etiam movens per gratuitum ſpecialemque concurſum; Divus Thomas 2. 2. quæſt. 2. art. 9. ad 3. Auguſtin. l. 1. confeſſ. cap. 3. Et licet fundamento in hoc ſecundo jam jacto firmiter hæreat, ſubſiſtit tamen eo etiam teſtimonio, quod in argumento refertur. Hunc enim ſenſum habet, quod Joannes Apoſtolus dicit: *Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei majus eſt*. Atqui, unde credemus, Apoſtole, id eſſe Dei teſtimonium? *Qui credit*, inquit, *in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe*. Quod ſi rem hanc a capite arceſſere, & unde omnia manant, videre volumus; illud tandem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ diſciplinam ſe habere, ut habitus intellectus ſe habet ad humanas ſcientias, & facultates. Quemadmodum itaque intellectus noſter in diſcurſu diſciplinarum naturalium, primo cum principiis congreditur, deinde ad reliqua cognoſcenda profi-

(1) 1. *ad Cor.* 12. 3. (2) 1. *ad Cor.* 13. (3) 2. *Cor.* 3. 5. (4) *Actor.* 16. 14. (5) *Eſa.* 50. 4. (6) *Vide Sco.* 3. *ad* 21. *quæſt. unic. & Durand. d.* 24. *quæſt.* 1. *art.* 1. *& d.* 25. *quæſt.* 3. *& Gabr. d.* 23. *quæſt.* 2. *art.* 1. *&* 2. *qui videntur eſſe in hoc errore.*
(7) *Galat.* 1. 8. (8) *Exod.* 14. 31. (9) *Joan.* 12. 44. (10) *Theſſ.* 2. 13.

proficiſcitur, quæ videlicet a principiis poſitis derivantur: ſic in cognitione ſupernaturalium rerum, quædam ſunt principia ſupernaturalia, ex quorum fide fidelis animus ad cætera inveſtiganda procedit. *Accedentem* (inquit (1)) *ad Deum oportet credere quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*; & iterum (2), *Cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis, ut doceamini, quæ ſint elementa exordii ſermonum Dei*; & ſtatim docet, quænam ſint ejuſmodi elementa, inquiens (3): *Intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectiora feramur, non rurſum jacentes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni*. Quibus rebus expoſitis, facile (ut opinor) intelligi poteſt, vera eſſe, quæ paulo ante ſunt dicta, hoc eſt, oportere humana quædam & exteriora adminicula intervenire ad credendum; nec tamen ea eſſe idonea per ſe, nec fidei noſtræ reſolutionem in ejuſmodi fieri, ſed in interiorem cauſam divinam, quæ excitet, & moveat, ut credamus. In aſſenſum ſiquidem principiorum Geometriæ, vel Arithmeticæ multa veniunt quaſi præambula & antecedentia, ut cognitio ſenſitiva, explicatio, & ſuaſio præceptoris, qui eadem principia non utcumque proponit, ſed explicat etiam vel per exempla ſenſibus manifeſta, vel per effecta notiſſima. At ratio aſſentiendi formalis non eſt quicquam illorum, ſed ſunt illæ quaſi determinationes, & veluti conditiones, ſine quibus ejuſmodi principia a diſcipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis lumen naturale eſt inexiſtens, quo videlicet evidens ille aſſenſus efficitur, ut & lumen hoc exterius ratio formalis eſt, quæ colores efficit evidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, ſuadere, miracula facere, determinant quidem intellectum, ut credat, quaſi conditiones, ſine quibus vix unquam intellectus determinatur; at ratio formalis aſſentiendi lumen fidei eſt, quod Deus infundit credenti.

Respon. ad rationes argumentis subjectas. Jam ſi hæc, quæ diximus, ſacris literis accommodaveris, invenies profecto, ea eſſe uſque adeo conſentanea, ut obtinere a quovis adverſario debeamus. Huc enim pertinet illud Joannis 4. *Jam non propter tuam loquelam credimus; ipſi enim audivimus, & ſcimus, quia hic eſt vere Salvator mundi*: ut illa alia prætereamus, quæ retro ſunt nobis commemorata. Nam quarto argumento refellendo ſatis ſuperque dictum eſt, unde tamen tria poſtrema argumenta facillime diluantur. Quamvis enim, reſpectu unius aut alterius hominis ſacras videlicet literas rejicientis, prior ſit Eccleſiæ auctoritas, quoniam jure probamus illi hanc eſſe epiſtolam Pauli, illam Jacobi, per Eccleſiæ auctoritatem; non tamen inde colligitur, quod abſolute Eccleſiæ auctoritas ſit ratio credendi formalis: quomodo ſi neganti principia philoſophiæ naturalis ex effectis notiſſimis nitamur ea ſuadere; non quærimus cauſam, a qua principia philoſophiæ pendeant, ſed argumentum aliquod vel indicium certum ejus rei, quæ in controverſiam venit. Ac fere in omnibus diſciplinis contingit, ut adverſus ignorantem cauſam utamur effectu; & adverſus negantem effectum utamur cauſa, propter utriuſque mutuam connexionem. Atque id quidem copioſe variis multarum diſciplinarum exemplis monſtrare poſſem, ſed, quæ perſpicua ſunt, longa eſſe non debent. Adhibebimus ergo exemplum unicum generis ejus, quod & facile intellectu ſit, & poſitum in una re transferri per multas poſſit. Terram interjici inter Solem & Lunam, ex Lunæ defectu ſuadet Aſtrologus, nec affert tamen genus argumentationis ineptum. Præclare enim eſt hoc uſurpatum a doctiſſimis, quorum auctoritate non uterer, ſi mihi apud aliquot agreſtes habenda eſſet oratio. Cum vero ad eos ſcribam, quibus hæc inaudita non ſunt, cur ego ſimulem, me, ſi quid in his ſtudiis operæ poſuerim, perdidiſſe? Uſurpatum eſt igitur ab eruditiſſimis viris quodnam argumentandi genus, quod a poſteriori juniores vocant, Ariſtoteles juxta veterem interpretum demonſtrationem quia eſt, nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam ſuis ſæpe cauſis notiora ſunt, ad eas commonſtrandas identidem inferuntur; nec illico tamen effecta hæc cauſarum ſuarum formales rationes erunt. Non enim, ut in eodem verſemur, ſi terram interjici ex Lunæ defectu ſuademus, idcirco defectus ipſe ratio eſt interjectionis formalis: quin e contrario, ſi rerum natura ſpectetur, ipſa terræ interjectio ratio eſt formalis, cur Luna defectum patiatur. Quod igitur in cæteris artibus, idem quoque in Theologia contingit, ut rerum ordo interdum humani ingenii cauſa permutetur; ita fit, ut contra negantes novum Teſtamentum aptiſſime argumentemur ex veteri, atque e diverſo contra negantes vetus ex novo. Etenim ab his, quæ notiora ſunt nobis, ad ea, quæ minus nota ſunt, quodam quaſi naturæ ductu homines ferri non ſolum Philoſophus auctor eſt, ſed nullo etiam philoſopho auctore experimur. Quamobrem Judæo, cui vetus Teſtamentum certius eſt, novum ex veteri ſuademus. *Habemus*, inquit, (4) *firmiorem propheticum ſermonem: cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris*. Et Actor. 17. Ii qui cum aviditate verbum Pauli ſuſceperant, ſcrutabantur quotidie ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Contra vero oportet, ut adverſus eum, qui novum Teſtamentum recipit, ac rejicit vetus, ex novo veteris auctoritatem colligamus. Ad eundem quoque modum, auctoritas Eccleſiæ cum ſacrarum literarum auctoritate connexa eſt, & per legem connexorum utramque in alterius probationem ſumimus. At ſi generaliter quæratur, unde fideli conſtet,

ſtet,

(1) *Ad Hebr.* 11. 6. (2) *Ad Hebr.* 5. 12. (3) *Ad Hebr.* 6. 1. (4) 2. *Pet.* 1. 19.

ſtet, ea, quæ fide tenet, eſſe a Deo revelata, non poterit Eccleſiæ auctoritatem inducere, quia unum de revelatis eſt, Eccleſiam errare non poſſe, ut 1. ad Tim. 3. cap. habetur. Nec verus catholicus, quod nonnulli fingunt, aſſentitur huic, Eccleſia eſt verax, ſolum per conjecturas humanas, quibus acquiſita fides innititur: ad quem modum & Saraceni ſuis præceptoribus, & Judæi ſuis Rabbinis, & gentes ſuis Philoſophis, & omnes denique ſuis majoribus inhærent. Non ſic (inquam) Chriſtiani; ſed per interius lumen infuſum a Spiritu Sancto: quo firmiſſime atque certiſſime moventur ad credendum, Eccleſiam Chriſtianam errare non poſſe; Saracenorum, Judæorum, Paganorum errare poſſe. Deinde reſponderi poteſt, quod etiamſi in univerſum opus eſſet, ut Eccleſia ea, quæ ſunt credenda, proponeret, non tamen proinde colligeretur, ultimam fidei reſolutionem in Eccleſiæ auctoritatem fieri. Non eſt enim Eccleſiæ auctoritas ratio per ſe movens ad credendum, ſed cauſa ſine qua non crederemus. Quippe ut nos credamus juxta præſcriptam a Paulo legem, oportet, ut illa, quæ credere debemus, nobis per hominem proponantur. Providit autem Deus, ut Eccleſia eſſet, quæ certo ac firmo judicio ea, quæ vere nobis ſunt credenda, proponeret. Proponit enim Eccleſia (ut rem exempli cauſa illuſtremus) Evangelium Matthæi eſſe a Deo revelatum; nec mihi proponere niſi verum poteſt. Ego igitur non credo, Evangeliſtam dicere verum, quia Eccleſia eum dicat verum dicere; ſed quia Deus revelavit. Et tamen Eccleſia proponens eſt cauſa, ſine qua ego non admitterem illud Evangelium eſſe Matthæi. Spiritu itaque ſancto Eccleſiam afflatam certo credo, non ut veritatem, auctoritatemve libris canonicis tribuat, ſed ut doceat, illos, non alios eſſe canonicos. Nec ſi nobis aditum præbet ad hujuſmodi ſacros libros cognoſcendos, protinus ibi acquieſcendum eſt; ſed ultra oportet progredi, & ſolida Dei veritate niti. Qua ex re intelligitur, quid ſibi voluerit Auguſtinus, cum ait, *Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ moveret auctoritas*; & rurſum, *Per Catholicos Evangelio credideram*. Videlicet negotium Auguſtino erat cum Manichæis, qui abſque controverſia ſuo cuidam Evangelio credi volebant, & Manichæo fidem aſtruere. Rogat igitur Auguſt. ecquid facturi ſint, ſi in hominem incidant, qui ne Evangelio quidem credat; quoque genere perſuaſionis ſint eum in ſuam ſententiam adducturi. Certe ſe affirmat non aliter potuiſſe adduci, ut Evangelium amplecteretur, quam Eccleſiæ auctoritate victum. Non itaque docet fundatam eſſe Evangelii fidem in Eccleſiæ auctoritate, verum ſimpliciter nullam eſſe certam viam, qua, ſive infideles, ſive in fide novitii, ad ſacros libros ingrediantur, niſi Eccleſiæ Catholicæ unum eumdemque conſenſum. Id quod ejuſdem epiſtolæ cap. 4. & in libro de utilit. cred. ad Honorat. ſatis ipſe explicavit. Certum itaque argumentum in controverſia de unoquolibet libro ſacro ex Eccleſiæ auctoritate ſumitur, idque Auguſtinus tradit; ſed non ad hanc, ſed ad divinam auctoritatem fides librorum divinorum referenda eſt.

RESPON. AD 5. Nec poſt hæc in poſtremis illis tribus argumentis eluendis lectorem amplius morari volumus, ſed ad ea, quæ in medio relicta ſunt, explicanda properare. Teſtimonium igitur ex Deuteron. illud, quo deinceps adverſarii utuntur, pro eis nihil omnino facit. Quemadmodum enim, cum Dominus fideles monuit, ut a lupis attenderent, eoſque ceu arbores non ex foliis, ſed ex fructibus internoſcerent; non ſtatim excluditur nec canum fida cuſtodia, & ad diſcernendum lupos naturæ mira ſagacitas, nec paſtorum vigilans cura, & diligens omnium providentia; nam ſi iſthæc deſunt, ipſæ per ſe oves ſibi cavere non poſſent, quamlibet ſignum a Chriſto habeant, unde lupi internoſcantur: ſic Moſes diſcernendis prophetis falſis per rerum quidem eventa populum inſtituit, ſed non proinde tamen ſacerdotum in his judicium negligit, ad quos ſcilicet cauſas omnes dubias ipſe idem paulo ante referri juſſerat. Sæpe autem uſuvenire poterat, ut difficile eſſet & ambiguum de propheta quopiam judicium, & variæ, ut fit, diſcrepanteſque ſententiæ.

RESPON. AD 6. ET 7. Teſtimonium vero, quod affertur ex Joanne, quoniam ſimile eſt, ſimili quoque ratione convellitur. Aliud vero ex prima ad Corinthios epiſt. non ita facile refelli poteſt; ſed id conſtat, verba Pauli mirifice a Lutheranis torqueri. Nam ſi ſpiritualis homo, id eſt, in quo eſt ſpiritus Dei (ſic enim illi interpretantur) judicat in univerſum omnia; quomodo Eliſæus, *Anima*, inquit, *ejus in amaritudine eſt, & Dominus celavit a me*? 4. Reg. 4. Quomodo Job, cum multa ſe ignorare argumentis certis cognoviſſet, ignorationem ſuam fatetur, inquiens, *Inſipienter locutus ſum, & quæ ultra modum excedunt ſcientiam meam*? Job 38. 39. 40. 41. 42. Quomodo Apoſtoli non intelligebant, quæ dicebantur? Lucæ 18. Quomodo Petrus & Joannes nondum ſciebant ſcripturam? Joan. 20. Quomodo aperuit ſcripturas diſcipulis ſuis Chriſtus, quæ illis antea erant clauſæ? Luc. 24. Quomodo Petrus non judicavit ſimulationem ſuam eſſe Evangelio contrariam? Quomodo rurſus idem, *Abſit, Domine*, inquit, *quia nunquam manducavit omne commune & immundum*? Hæſitavit enim intra ſe, quidnam eſſet viſio, quam vidiſſet. Act. 10. Expediant mihi ſi poſſunt Lutherani, cur Eunuchus, in quo ſine dubio ſpiritus Dei erat, locum Eſaiæ ſine externo doctore expedire non poterat, Actor. 8. Explicent & id quoque, quamobrem fideles, qui erant ex circumciſione, diſceptabant adverſus Petrum, quod ad Cornelium acceſſiſſet, ſi omnia viri juſti dijudicare poſſunt. Exponant

item,

Digitized by Google

item, id quod paulo ante in hac cauſa retulimus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, ut non diſcernerent doctrinam Pauli veram eſſe, aliorum vero falſam; ſed in ſenatum Hieroſolymitanum retulerunt, ut ſeniorum, Apoſtolorumque concilio illa quæſtio dijudicaretur. Adderem e ſacris libris hujuſcemodi non pauca, niſi in promptu eſſent; & ea etiam, quæ poſuimus, ſatis ſunt ad evincendam cauſam. Paulus itaque non vult quemvis hominem juſtum poſſe de omnibus judicare. Erant enim inter Corinthios ipſos parvuli quidam & imperfecti, quibus etſi ſpiritus ad juſtitiam non deerat, deerat tamen ad ea diſcernenda myſteria, quæ Apoſtolus perfectis communicabat. *Non potui*, inquit, *vobis loqui quaſi ſpiritualibus; tanquam parvulis in Chriſto lac potum vobis dedi, &c.* Per viros igitur ſpirituales, perfectos intelligit, inter quos ſapientiam ipſe loquebatur, qui ſimiles Paulo ſpiritum Apoſtolicum acceperant, ut ſcirent, quæ ipſis donata eſſent, quæ loquebantur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, qui breviter ſenſum Chriſti peculiari ſpiritus dono poſſidebant. Sed ne ii quidem ſimpliciter omnia dijudicabant, niſi velimus eos per ſpiritum & Geometras, & Phyſicos, & Aſtrologos fuiſſe. Atque nec ſpiritualia univerſa cognoſcebant. Nam quædam ſibi ſpiritus reſervavit, quædam privatim uni, alia alii revelavit. Eſt ergo diſtributio accommoda, ut ibi: *Ille docebit vos omnem veritatem:* & ibi etiam, *Unctio docet vos de omnibus*. Spirituales igitur & Apoſtolici viri omnia diſcernunt, hoc eſt, ſupernaturalia & naturalia, ſpiritualia & corporalia, non ſingula, ſed ea omnia, quæ ad ſalutem fuerint neceſſaria. Quibus rebus intellectis, nihil eſt opus reſpondere ad alterum ejuſdem epiſtolæ teſtimonium. At vero prima ratio hoc modo eluditur. Non decet veros graveſque Theologos verborum ambiguitate ludere. Non itaque hoc loco Judicium uſurpamus pro ejus ſententia, qui re ipſa, quam judicat, ſuperior eſt. Alioqui, ſi ea ſemper eſſet vocis hujus ſignificatio, cum juxta Paulum prophetæ duo aut tres loquuntur, & cæteri dijudicant, oporteret hos, qui judicium ferunt, & prophetis, & prophetia eſſe ſuperiores. Aſſerimus ergo Eccleſiam de ſcripturis earumque ſenſu judicare, id eſt, diſcernere humanam a divina, verum a falſo. Atque Eccleſia ſine uſurpata auctoritate, quemadmodum ante conſtituimus, hanc habet a Chriſto facultatem. *Spiritus*, inquit, *meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore ſeminis tui uſque in ſempiternum*. De qua re quoniam alio loco ſumus fuſe diſputaturi, nihil eſt nunc præterea dicendum. Rationes autem, quæ ſequuntur, omnes jam ſunt in quarti argumenti reſponſione confutatæ, Pergamus itaque ad reliquas controverſias, & inſtitutum ordinem perſequamur.

CAPUT IX.

Oſtendit, illos libros, de quibus erat controverſia, habendos eſſe ſine dubio pro canonicis.

IN ſecunda hujus controverſiæ parte polliciti ſumus, nos quidem oſtenſuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium ſunt vocati, canonicos eſſe. Id ut fiat quam breviſſime, ſit prima concluſio.

1. Concl. Baruch a Canone ſanctarum ſcripturarum eximere, non ſolum temerarium, ſed etiam erroneum eſt. Erroneum vero hic appello (quoniam varia & ambigua eſt hujus nominis ſignificatio) id, quod hæreſi proximum, hæreſim non audeo vocare.

Hæc primum patet ex concilio Florentino ſub Eugenio IV. in Decreto ſuper unione Jacobinorum & Armeniorum, ubi Baruch inter Prophetas & ſacros auctores annumeratur.

Deinde Synodus Tridentina ſub Paulo III. aperte librum Baruch in Canonicis cenſet. Erroneum igitur eſt, illum a canonicis excludere: nam & Euſebius libro de demon. Evangel. c. 19. Prophetiam Baruch divinam eſſe non dubitat affirmare; affirmat quoque idem Clemens Alexand. lib. 2. Pædag. cap. 3.

Denique in vigilia Pentecoſtes, nomine prophetæ, toti populo Chriſtiano per omnes Eccleſias legitur, qua in re ſi Eccleſiæ Chriſti fallerentur, pernicioſiſſime fallerentur. Quid ita? Nempe ſimul atque populus intelligeret, ſe in re ejuſmodi a ſacerdotibus ludificari, nullam deinceps certam fidem haberet aut prophetiis, aut etiam Evangelia proponentibus, ut qui in ſimili cauſa atque negotio jam & eſſent falſi, & feſelliſſent. Quod ſi hic plebis Chriſtianæ fides vacillat & claudicat; certe ego non video, quo alio in loco poſſit firma conſiſtere. Eorum autem, qui volunt plebem rudem non a Sacerdotum auctoritate pendere, ſed per ſeipſam exquirere, an liber, qui legitur, Canonicus ſit, jam pridem exploſa ſententia eſt.

Fateamur ergo, ne in Eccleſiæ doctrina graviter erremus, librum Baruch, quem illa nomine prophetæ a multis annorum centuriis legit, inter canonicos eſſe cenſendum. Nec enim viro cuiquam pio perſuaderi poteſt, Deum paſſurum fuiſſe, ut populus Chriſtianus tot ſeculis in re adeo gravi deluderetur.

2. Concluſio. Tobiam, Judith, Sapientiam, Eccleſiaſticum, duoſque Machabæorum libros a Canone rejicere, multo magis erroneum eſt, ne dicam hæreticum. Auguſtinus in primis hos etiam ſex inter alios Canonicos enumerat, lib. 2. de doctrin. Chriſtian. cap. 4. ubi divinarum ſcripturarum catalogum intexuit, ex communi Eccleſiæ proculdubio ſententia.

Iſidorus quoque 6. etymolog. cap. 1. de his libris loquens ait, quod, licet Hebræi intra ſuum cano-

Digitized by Google

canonem non recipiant, ſed Eccleſia Chriſtiana inter divinos honorat, & prædicat libros.

Hanc præterea concluſionem definit Innocentius I. in Epiſt. ad Exuperium Toloſanum Epiſcop. cap. ultimo, quo loco ſanctarum Scripturarum libros inſeruit.

Gelaſius etiam Papa cum concilio 70. Epiſcoporum id decrevit, aſſeruitque, hos quoque libros ſanctam & Catholicam Romanam Eccleſiam in ordine veteris teſtamenti ſuſcipere ac venerari.

Hanc eandem concluſionem docet Concilium tertium Carthaginenſe. Quod tametſi provinciale fuit, confirmatum eſt tamen & a Leone IV. 20. diſtin. cap. de libellis & a Synodo in Trullo celebrata. Nec movere nos debet, quod Trullana illa ſynodus Concilium Carthaginenſe probaſſe legitur, non concilia; quoniam apud Græcos Carthaginenſe unicum eſt, quod Græcum vocatur, in cujus 24. c. hæc habetur ſacrorum librorum annumeratio. Tametſi Patres Trullanæ ſynodi non Concilium Carthaginenſe probent numero ſingulari, ut Gratianus accepit, ſed canones editos in nova Carthagine.

Poſtremo. Hanc eamdem concluſionem habes apud duo Concilia jam citata, & Florentinum ſub Eugenio IV. & Tridentinum ſub Paulo III.

3. Conclusio. Hæreticum eſt, Epiſtolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primo, quoniam adverſatur definitioni omnium Pontificum & Conciliorum ſacros libros annumerantium, ut (1) Innocentii I. atque Gelaſii, Concilii tertii Carthaginenſis, Florentini inſuper ac Tridentini, denique Laodicenſis; quod utique Concilium manifeſte confirmatum eſt a ſynodo Trullana.

Deinde probatur hæc concluſio, quoniam Epiſtola ad Hebræos recepta eſt in Concilio Niceno, ut auctor eſt D. Thom. in commentariis ſuper eandem. Rem vero adeo gravem vir S. non aſtrueret, niſi compertum habuiſſet.

Præterea manifeſte id oſtenditur ex Concilio Epheſino (2), cujus verba ſunt: *Pontificem & Apoſtolum confeſſionis noſtræ factum eſſe Chriſtum divina ſcriptura commemorat. Si quis ergo Pontificem & Apoſtolum noſtrum negat eſſe factum ipſum Dei verbum, anathema ſit.* Hactenus concilium. Id autem non alio loco, niſi in Epiſtola ad Hebræos Apoſtolus dixit. Divina igitur ſcriptura eſt: ex cujus etiam ſolius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæreſim revincendam.

Quod ſi poſt tam præclara & ſummorum Pontificum & Conciliorum teſtimonia ſanctos auctores in hujus ſententiæ confirmationem citare voluero, vereor, ne mihi illud objiciatur, quod afferam in re non dubia teſtes minime neceſſarios. Atqui non eſt leve argumentum, quod ex communi omnium ſanctorum conſenſione ducitur. Atque ut Græcos ſcriptores prætercam, quorum omnium (ut Hieronymus ad Dardanum ait) manet ad unum firma conſenſio; utque Latinos omittam reliquos, præter unum Hieronymum (de quo, quid ſentiat, poſtea diſſeremus) D. Auguſtinus conſtantiſſime ubique tenet, hanc Epiſtolam eſſe canonicam. Nam in lib. 2. (3) de doctrina Chriſtiana in Canonem ſanctarum ſcripturarum refert; & tertio de Trinit. (4) ita ſolidam credit hujus Epiſtolæ auctoritatem, ut ab ea (ſicut ne ab aliis quidem divinis ſcripturis) aberrare non liceat (5). Cumque poſt Auguſtini tempora omnes ſancti, omnes Theologi, omnes Catholici pro canonica eam epiſtolam habuerint, quid eſt, quod Juniores iſti in meridianam lucem tenebras inferre conentur? Niſi volunt univerſam Eccleſiam abhinc mille annos in ſummo errore, inque magna hujus quæſtionis ignoratione verſatam: cujus videlicet uſu cunctis gentibus nomine Apoſtoli hæc epiſtola legitur.

4. Conclusio. Hæreticum eſt, Epiſtolam Jacobi in Canonicas non referre. Primo, quoniam Hieronymus in lib. de viris illuſtribus aſſerit, hanc (licet aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruiſſe auctoritatem. Jam ergo vel D. Hieronymi ætate hanc epiſtolam Eccleſia receperat.

Item quoniam Innocentius, & Gelaſius, Conciliaque omnia, Carthaginenſe, Laodicenſe, Florentinum, Tridentinum eam inter ſacras repoſuerunt. His adde Sanctos antiquos, quos nominatim etiam poſtea commemorabimus, omneſque juniores cum veteribus Theologis ſcholaſticis, breviter omnes Catholicos. Uſu quippe Eccleſiæ legitur ubique gentium pro ſacra & Apoſtolica. Abeat igitur Lutherus, & relictis graviſſimis teſtimoniis, ſibi ſoli fidem habeat, teſti ſcilicet integro atque incorrupto. Nos autem ſolido fundamento innixi teneamus, illam eſſe canonicam.

Atque, ſi ſuper hoc Eccleſiæ fundamentum ſane ædificare volumus, ſecundam Epiſtolam Petri, duas poſteriores Joannis, & illam aliam Judæ in Canonicis numeremus, hujuſque contrarium dogma hæreticum cenſeamus. Cauſæ enim omnino ſubſunt eædem, quas dixi paulo ante.

Prima, quod hujus ſententiæ fuit Hieronymus in Epiſtola ad Paulinum, Auguſtinus 2. de Doctr. Chriſt. cap. 8. Iſidorus 6. lib. Etymologiarum cap. 1. Damaſcenus 4. lib. cap. 18. ne omnes commemorem antiquos: e quibus nullus ex his epiſtolis tamquam divinis teſtimonia non refert.

Altera, quod Innocentius, Gelaſius, Concilium Laodicenum, Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum, illas communi conſenſu in Canonicis ſupputant. Id quoniam conſtat inter omnes, fateamur opus eſt, has eſſe Canonicas.

Poſtre-

(1) *Cap. 59. Cap. 2. 16. diſtin. C. quoniam.* (2) *Cap. 10.* (3) *Cap. 8.* (4) *Cap. 11.*
(5) *Vide lib. 2. de Baptiſm. par. c. 27.*

Poſtrema, quod diverſis anni temporibus has Eccleſia univerſalis nomine Apoſtolorum proponit & legit. Qua in re (ut eundem locum frequentius urgeam) ſi populus a Sacerdotibus ludificaretur, nulla poſtea ratione poſſet adduci, ut ſuis paſtoribus etiam in eamdem ſententiam concurrentibus fidem indubitatam haberet, quo malo non aliud gravius in eccleſiam poſſet invadere.

5. CONCLUSIO. Librum Apocalypſis a Canonicis excipere, hæreticum eſt. Patet in primis, quoniam D. Hieronymo auctore in lib. de Viris Illuſtribus, & in Epiſtola ad Dardanum, & in Epiſtola ad Paulinum, & aliis quoque locis, D. quoque Auguſtino referente 2. de Doctr. Chriſti, Eccleſia librum Apocalypſis pro Canonico habet.

Item Epiphanius hæreſi 51. quæ fuit Alogorum, tanquam Hæreticos eos refellit, qui Joannis ſive Evangelium, ſive Apocalypſim ſcripturam ſacram eſſe negant. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. pædag. c. 12. inter ſcripturas Apocalypſim cenſet. Et Dionyſius libro Eccleſ. Hierarch. cap. 3. Evangeliſtæ Joannis eſſe comprobat. Et Orig. apud Euſebium 6. lib. Eccl. hiſtor. cap. 18. Ipſe quoque idem Euſeb. in Chronicis. Ac Dionyſ. Alex. per Dei ſpiritum ſine dubio Apocalypſim eſſe ſcriptam affirmat, Euſebio auctore 7. lib. Eccl. hiſtor. cap. 23. Et Juſtin. mart. apud Euſeb. lib. 4. Eccl. hiſtor. cap. 18. extat locus in dialog. cum Tryphon. Et Irenæus lib. 4. adverſum hæreſes. Et Chryſoſt. Suida referente. Et Damaſ. 4. lib. cap. 18. Nam recentiores prætereo, qui hunc etiam librum ſuis commentariis illuſtrarunt, Bedam, Caſſiod. Rabanum, Rupertum, Ricard. a ſancto Victore, & alios bene multos. Quamobrem veriſſime Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem aſtruit, ordinem Epiſcoporum ab Apoſtolis ſuccedentium hunc eundem librum Joanni Evangeliſtæ tribuere. Scriptura igitur ſacra eſt, ſi ordini Epiſcoporum ab Apoſtolis ſuccedentium credimus.

Præterea Innocentius, Gelaſius, Concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum, inter libros canonicos habendam eſſe Apocalypſim definierunt.

Præterea Concilium Toletanum quartum, *Apocalypſim*, inquit, *multorum Conciliorum auctoritas, & præſulum Romanorum ſynodica decreta inter divinos libros recipiendam eſſe conſtituerunt: & quia plurimi ſunt, qui ejus auctoritatem non recipiunt, ſi quis deinceps non receperit, excommunicationis ſententiam habebit*. Hactenus Concilium.

Tandem, cum uſu Eccleſiaſtico nomine Joannis Evangeliſtæ, hoc eſt, tanquam ſacra populo legenda proponatur; dubitare non licet, quin ſit canonica. Quibus rebus & apertiſſime expoſitis, & firmiſſime corroboratis, ſatis docuiſſe videor, id quod ſecunda quæſtionis hujus parte promiſeram, quatuordecim illos libros veteris ac novi teſtamenti honore divino cum ſacris reliquis afficiendos, habendoſque poſthac citra controverſiam pro canonicis.

CAPUT X.

Continet argumentationes adverſariorum contra ea, quæ capite ſuperiori definita ſunt.

NUnc tertia pars argumenta ſubjiciet, quibus permoti eſſe videntur, qui adverſa dogmata temere & inconſulte tenuerunt. Nam, quod Lutherus argumentatur, nullum librum veteris teſtamenti a Chriſtiano recipiendum, quia, ſi accipimus Moyſen in uno mandato, oportet Moyſen totum accipere, circumcidi, & Sabbatum obſervare, nihil eſt cur ſolicitari debeamus; cum & Tertullianus libris quinque adverſus Marcionem, & Auguſtinus triginta tribus libris contra Fauſtum Manichæum non hoc ſolum Lutheri argumentum, ſed & multa alia copioſe, docteque refutaverint. Præterquam quod multas multorum objectiones dedita etiam opera in hoc libro diſſimulamus, partim, quod frivolæ ſint & nugatoriæ, (docuit autem prudenter Ariſtoteles, quolibet ſtulto proferente contraria, non decere ſolicitum eſſe ſapientem) partim, quod ſint aut curioſæ, aut inutiles; nec in opere, quod ego & graviſſimum & utiliſſimum fore cupio, expectandum eſt, dum de remo inflexo, & de collo columbæ reſpondeam.

1. ARGU. Primum itaque argumentum primam concluſionem præfinitam labefactare conatur, quod Baruch libellum illum nec Auguſtinus, nec Damaſcenus, nec Innocentius, nec Gelaſius, nec Concilium Laodicenum, nec Carthaginenſe in numero librorum canonicorum ſupputarunt. Imo Auguſtinus, cum totum canonem ſcripturarum divinarum texere ſe profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermiſit: & Innocentius, cæteris præter hunc unum ſupputatis, reliquos aſſeruit eſſe damnandos.

Confirmat autem hujus argumenti vim procemiolum in hunc librum, ubi, quoniam in Hebræo canone non habetur, propter notitiam ſolum legentium adſcribi dicitur. Eſt autem deſumptum ex procemio D. Hieronymi in commentaria Hieremiæ. Ob quam etiam cauſam, cum Hieronymus reliquos omnes Prophetas ſuis commentariis illuſtraſſet, in hunc nihil prorſus commentatus eſt.

2. ARGU. Secundum vero argumentum ſecundam concluſionem infirmare nititur, quod D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regum, & in Epiſtola ad Chromatium & Heliodorum, quæ Proverbiorum procemium eſt, ſex illos libros veteris teſtamenti excipit a canone. Quos autem libros rejicit Hieronymus, Eccleſia rejicit, ut c. ſancta Romana 15. diſt. Gelaſius tradit. Non igitur ſunt canonici. Confirmatur quoque idem alia argumentatione non levi. Nam Cyprianus in Expoſitione Symboli eoſdem ſex libros Patrum auctoritate, a quibus ſe accepiſſe ait, a numero ſacrorum eximit. Quod idem fecit Melito: qui quidem ad Orientem

hujus

hujus rei ſciſcitandæ cauſa perrexit, ubi ſcilicet prædicationis noſtræ cœpit exordium: cumque diligenter de omnibus exploraverit, omni inveſtigatione comperit, hos libros eſſe a veteris inſtrumenti canone rejiciendos, ut auctor eſt Euſebius 4. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, cap. 26. Origenes etiam in Pſalmum primum hos ſex libros cum Hebræis a Canone rejicit, quod Euſebius refert lib. *6.* cap. 18. Sed & idem Euſebius lib. *6.* cap. 11. hos libros a ſacris videtur eximere. Nec ab hac ſententia alienus eſt Damaſcenus 4. lib. cap. 18. nec D. Thomas (1) de Eccleſiaſtico certus eſt; ſed ne D. quidem Auguſtinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epiphan. quoque in libello de ponderibus & menſuris, libros Sapientiæ & Eccleſiaſtici a canone rejicit. Eadem autem eſt ratio de aliis quinque. Non eſt igitur tam explorata iſta concluſio, quam volumus.

Confirmatur deinde hujus argumenti robur, quoniam in Concilio Laodiceno (2) ex veteri teſtamento ii ſolum enumerantur, quos Hieronymus numerat, nec ulla prorſus mentio de ſex illis habetur.

Confirmatur præterea idem, quoniam a Trullana Synodo probantur octoginta quinque capita canonum Apoſtolorum; at capite 84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Judith, nec Eccleſiaſticus; non ergo ſunt canonici. Nam hujuſmodi libros Apoſtoli Eccleſiæ tradiderunt; nec alios ſacros habemus, quam quos ab ipſis accepimus.

Confirmat autem id poſtremo, quod ſynagoga in fide errare non poterat; (erat ſiquidem eadem tunc Eccleſia, quæ in gentes deinceps propagata eſt; quocirca eodem Divino Spiritu continebatur, eundemque Deum aſſiſtentem & gubernatorem habebat) ſed Hebræi omnes ſex illos libros a canone rejecerunt, ut conſtantiſſime non Hieronymus modo, & Joſephus (3), verum etiam Origenes in primum Pſalmum, & auctores reliqui perhibent: non igitur illi ſex libri ſunt canonici.

3. ARGUM. Tertium autem argumentum contra ambas concluſiones inſiſtit. Si enim eſſet erroneum libros illos veteris inſtrumenti a canone rejicere, profecto viri pii juxta ac docti, poſt Pontificum Concilliorumque definitiones, in damnatum errorem neutiquam incidiſſent. Nec enim veriſimile eſt, ejuſmodi viros latuiſſe, quid de hac re Summi Pontifices, & Concilia præſcripſerint. Conſtat autem plurimos eoſdemque doctiſſimos in contrariam ſententiam iiſſe; qui tamen ſemper in Eccleſia catholici ſunt habiti. Nam gloſſa in procemium Hieronymi ſuper omnes Divinæ Scripturæ libros, Joannes item Driedonis primo lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus negant, Baruch eſſe Canonicum. At Nicolaus Liranus ſuper Eſdram, cap. 1. & ſuper Tobiam, Abulenſis ſuper Matthæum cap. 1. D. Antoninus 3. part. tit. 18. Cajetanus cum aliis locis, tum maxime in fine commentariorum ſuper libros hiſtoricos Veteris Teſtamenti, alios etiam ſex ſacros eſſe inficiantur. Quos omnes ſi daremus a fidei definitione exorbitaſſe, non in ipſos modo, verum in reliquos etiam fideles eſſemus contumelioſi; ut in quibus zelus Chriſti ita obdormierit, ut nullus contra præſcriptos auctores proclamaverit. Quod certe, ut nullum eſset aliud, ſatis magnum argumentum eſt, cur eos libros non eſſe Canonicos confiteamur.

4. ARGU. Porro quartum argumentum peculiare eſt, ut Machabæorum libri e numero canonicorum expungantur. Nam Gelaſius Papa rejecit ſecundum librum, ubi ſupra commemoravimus; D. autem Greg. lib. moral. 19. (4) rejicit ambos; rejicit Euſebius in lib. de Temporibus: & Richardus lib. 2. exceptionum, cap. 9. & Ocham. 4. parte dialogorum, tractatu primo lib. 3. cap. 19. ac D. Auguſt. contra ſecundam Gaudentii Epiſtolam, c. 23. docet, ab Eccleſia quidem eſſe receptos, ſed non certa fide.

RATION. IN CONFIRMAT. 4. ARGU. Nec deeſt hoc loco copia rationum, quibus idem ſuaderi poſſit.

Prima eſt, quod priori libro (5) dicitur Antiochus illuſtris regnaſſe anno centeſimo trigeſimo ſeptimo regni Græcorum; quem tamen anno centeſimo quinquageſimo tertio regnum tenuiſſe, compertum eſt tum ex annalibus Græcorum, tum ex Euſebio in ſua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem deſolationis, quæ prædicta eſt a Daniele, ad Idolum Antiochi detorſit auctor libri ejus; qua in re falſus eſt, ut Cajetanus in cap. Matthæi 24. oſtendit.

Secunda ratio eſt, quod in 2. lib. (6) auctor culpam a lectoribus deprecatur: quod alienum eſt a divina auctoritate. Certe qui ſcripta ſua indigere venia fatetur, is Spiritus ſancti oraculа non eſſe clamat, ut etiam Calvinus cap. 9. inſtitutionis argumentatur.

Tertia ratio eſt, quod eodem libro (7) ſtatim a principio in Epiſtola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ e veſtigio ſubditur; dicitur autem ſcripta anno centeſimo ſexageſimo nono; cum tamen ſcripta fuerit anno centeſimo octogeſimo octavo, quemadmodum in ejuſdem Epiſtolæ initio videre licet.

Quarta ratio, quod in ea, quæ ſecundo loco ponitur, cujus videlicet in ſuperiori commemoratio fit, Judas refertur eſſe vivus; qui tamen non ſolum anno centeſimo octogeſimo octavo, verum etiam anno centeſimo ſexageſimo nono jam erat vita functus, ut primo Machabæorum libro (8) cernere eſt.

Quin-

(1) 1. *part.* q. 89. *art.* 8. *ad* 2. (2) *Cap. ult.* (3) *Joſeph lib.* 1. *adv. Apionem*, ubi quæ volumina apud Hebræos in authoritate habeantur, ſecundum Majorum traditionem docet, ut author eſt Euſeb. *lib.* 3. *Hiſt Evang. c.* 9. & 10. (4) *Cap.* 37. (5) *Cap.* 1. (6) *Cap. ult.* (7) *Cap.* 7. (8) *Cap.* 9.

Quinta ratio, quod eodem libro ſecundo (1) dicitur Antiochus membratim diviſus; at poſtea mors ejus longe diverſa deſcribitur.

Sexta ratio, quod eodem libro ſecundo (2) quædam apocrypha referuntur de Arca Domini, probanturque ea ex deſcriptionibus Hieremiæ; quæ tamen ne per ſomnium quidem Hieremias adumbravit, quin etiam contraria ſcripſiſſe videtur, cap. 3. ſuæ Prophetiæ, inquiens: *Non dicent ultra arcam Domini, &c.*

Poſtrema ratio, quod utroque libro referuntur Machabæi duces fuiſſe ſuper Judam, & Jeruſalem, quos tamen de tribu Juda non fuiſſe, ſed de tribu Levi notius eſt, quam ut a me ſit in præſentia confirmandum. Philo ſiquidem libro 2. de temporibus (3), ob eam cauſam, inquit, inimicitias, & ſimultates ortas id temporis fuiſſe, quod Machabæi ducatum a Domo David ſurripuerint, id autem manifeſte pugnat cum illa Jacob Prophetia (4), *Non auferetur ſceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt.* Quæ ſingulæ rationes ſi non movent, at ſimul omnes movere poſſunt, non ſolum indoctos, ſed etiam doctos, ut libros Machabæorum non eſſe arbitrentur in canone. Atque hæ rationes univerſæ quarti argumenti appendices ſunt, ut ſecunda concluſio labefactetur.

5. ARGU. Nam quintum præcipuum argumentum cum concluſionibus quidem non pugnat; rationem tamen eam, quæ a nobis affertur, non ſatis firmam eſſe contendit. Nam Concilium Carthaginenſe, & Innocentius numerant quinque libros Salomonis, Proverbia, Eccleſiaſtem, Cantica, Sapientiam, Eccleſiaſticum. At hos duos poſteriores non eſſe Salomonis, inter doctiſſimos quoſque fere convenit; ut Auguſtinus etiam tradit de civitate Dei 17. lib. cap. 20. Erravit igitur Innocentius, erravit quoque Concilium. Quocirca nolebant quicquam de fide pronuntiare, ſed ex opinione loquebantur. Ita nullum aut ex Pontificibus, aut ex Conciliis certum argumentum ſumitur ad id, quod volumus, confirmandum.

6. ARGU. Sextum etiam argumentum invehitur in eas rationes, quæ duabus iſtis concluſionibus confirmandis conſtitutæ ſunt. Nam canonicus liber Latine dicitur regularis. Id vero bifariam eſſe poteſt. Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem, vel ad inſtruendos mores. Ergo licet illi libri a Pontificibus & Conciliis definiantur eſſe canonici, non cogimur protinus credere, Canonicos eſſe ad fidei dogmata confirmanda; ſed ſat eſt, ſi Canonicos poſteriori ſignificatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione teſtimonia ex quarto libro Eſdræ referunt, qua ex his ſeptem, qui a nobis approbantur, ut patet apud Ambroſium, libro de bono mortis, c. 10. & ſuper Lucam, cap. 1. At quartum Eſdræ librum certum eſt non eſſe canonicum. Non igitur ex eo, quod Sancti ex hujuſmodi libris teſtimonia tanquam ſacra referant, ſatis oſtenditur, eos eſſe divinos.

7. ARGU. Septimum argumentum contra tertiam concluſionem eſt, quod D. Hieronymus ambigit, an Epiſtola illa ad Hebræos ſit canonica; imo aſſerit, Latinos eam non recipere, ut patet ex lib. de viris illuſtr. in Cajo, & ex commentariis ſuper Eſaiam (5). Euſebius item libro 6. cap. 16. *Cajus*, inquit, *vir diſertiſſimus Pauli Apoſtoli tredecim eſſe Epiſtolas aſſerit, eam, quæ ad Hebræos ſcripta eſt, non commemorans, quæ & nunc apud Latinos putatur non eſſe Pauli Apoſtoli.* Non igitur certum eſt, eam eſſe canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus (6) de auctoritate hujus Epiſtolæ in lib. de viris illuſtribus in Paulo, & in Epiſtola ad Paulinum, & in commentariis Hieremiæ.

RATION. IN CONFIRMAT. 7. ARGU. Ac ne omnia ad Divi Hieronymi auctoritatem revocentur, ratio hoc idem ipſa ſuadet. Prima Lutheri eſt, in prologis dicentis: „ Ad Hebræos Epiſtola nec Pauli eſt, nec ullius Apoſtoli. Nam durum habet nodum, quod in 6. & in 10. capite ſimpliciter denegat pœnitentiam peccatoribus poſt baptiſmum; & duodecimo cap. ait, Eſau non inveniſſe pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquiſiverit eam. Quod eſt contra omnia Evangelia, & Epiſtolas Pauli. „ Hæc Lutherus.

Alteram quoque rationem adjiciunt viri quidam haud mediocriter in Eccleſia Catholica celebres, quod ſi Pauli hæc epiſt. fuiſſet, procul dubio ad Hebræos ab Hebræo, ſermone fuiſſet Hebraico conſcripta. At non eſſe, multis argumentis ſuadent; tum quoniam auctor hujus epiſtolæ, *Melchiſedech*, inquit, *interpretatur rex juſtitiæ:* quod ſi Hebraica lingua diceret, abſurdum eſſet, non aliter ac ſi dixiſſet, Melchiſedech interpretatur Melchiſedech: tum quoniam idem auctor Hebraica teſtimonia citat (7), non juxta veritatem Hebraicam, ſed juxta translationem Septuaginta; non erat igitur Hebræus Hebræa lingua ſcribens ad Hebræos: tum quoniam epiſtola Hebraica nuſquam gentium reperitur; non eſt autem probabile, ex omnibus epiſtolis Apoſtolicis hanc unam periiſſe: nam reliquæ in idiomate, quo ab Apoſtolo ſunt ſcriptæ, apud nos ſervantur.

Tertia inſuper ratione ſuadent, auctorem hujus epiſtolæ non fuiſſe Paulum, quoniam ad probandum Hebræis, Chriſtum eſſe filium Dei, illo teſtimonio utitur (8), *Ipſe erit mihi in filium*,

(1) *Cap.* 1. (2) *Cap.* 9. (3) An Philonis liber hic ſit, incertum eſt. Euſeb. certe *lib. Eccleſ. hiſt.* 2. c. 18. cum indicem librorum Philonis diligentiſſime ſcripſerit, hujus libelli non meminit: ita a pleriſque rejicitur.
(4) *Geneſ.* 49. 10. (5) *Cap.* 6. & 8. (6) *Cap.* 31.
(7) *Cap.* 8. 9. & 10. (8) *Cap.* 1.

filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literæ ſenſu de Salomone intelligitur: ut patet in lib. 2. Reg. (1) & in 1. lib. Paralipomenon (2). Dedecet autem tantum Apoſtolum in tanta re, idque in principio Epiſtolæ, Hebræis pertinacibus loquentem, argumento imbecillo uti.

Quartam adhuc rationem addunt, quoniam auctor hujus epiſtolæ aſſerit (3), ſe in doctrina Evangelica ab his, qui Dominum audiere; confirmatum. At Paulus ad Galatas clamat (4), ſe non didiciſſe Evangelium ab homine, ſed ſine homine per revelationem Jeſu Chriſti.

Quintam rurſum apponunt, quod hujus Epiſtolæ auctor loquens (5) proprie de teſtamento, qua ratione a pacto diſtinguitur, probat vetus quoque Teſtamentum morte ac ſanguine confirmatum, probatque Exodi teſtimonio (6), ubi tamen Moyſes non de teſtamento proprie, ſed de pacto loquebatur. Non eſt igitur ille Paulus, ut qui minus apte referat ſacrarum teſtimonia literarum.

Poſtrema ratio eſt, quoniam ejuſdem Epiſtolæ auctor aſtruit (7), in arca fuiſſe urnam mannæ, virgam Aaron, & tabulas; cum tamen tertio libro Reg. (8) expreſſe dicatur, in arca non niſi tabulas fuiſſe. Nec igitur Pauli eſt, nec Epiſtola Canonica, utpote quæ cum libro canonico evidentiſſime pugnet. Ecce quibus rationibus Eraſmus Roterodamus, & hunc ſecutus Cajetanus tertiam concluſionem moliuntur evertere.

8. Argu. Quartam vero concluſionem infirmare conantur argumentis ejuſmodi.

Salutatio Epiſtolæ, quæ Jacobi inſcribitur, nihil Dei, nihil Jeſu Chriſti, nihil gratiæ pacifve ſonat, ſed profano more ſalutem dicit. Non ergo ſapit Apoſtolicum uſum & auctoritatem. Quare non videtur Jacobus auctor ejus Epiſtolæ, atque adeo ne alius quidem Apoſtolus. Cujus rei alia conjectura eſt apud Euſeb. lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 23. de hac epiſtola diſſerentem his verbis: *Sciendum tamen eſt, quod a nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum meminerit ejus*. Nam quod Lutherus pingui Minerva argumentatur, hanc epiſtolam nullius Apoſtoli eſſe, quia contra Paulum tribuit operibus juſtificationem, & a viris doctis prorſus contemnendum eſt, & a nobis diſſimulandum, ne de fide, & operibus *παρέργως* diſſeramus.

9. Argu. Nonum argumentum adverſus eandem concluſionem intenditur; quod ſtylus Epiſtolæ ſecundæ, quæ Petro tribuitur, longe alius ſit ab ſtylo primæ, ac proinde non ſint ab eodem auctore conſcriptæ. Certum eſt autem, auctorem primæ fuiſſe Petrum Apoſtolum. Non igitur ſecunda a Petro Apoſtolo ſcripta fuit. Ob hoc enim argumentum de illa ſecunda epiſtola in ſecunda epiſtola ad Cyprianum Hieronymus dubitat; atque Euſebius libro tertio, cap. 3. *de ſecunda Petri multis*, inquit, *incertum eſt*, &c.

10. Arg. Decimum argumentum in eandem concluſionem eſt, quod Euſebius libro tertio Eccleſ. hiſtor. (9) eorum ſententiæ ſubſcribit, qui aſſerunt, duas poſteriores Joannis Epiſtolas non eſſe Evangeliſtæ, ſed cujuſdam Joannis cognomento presbyteri; unde & ſalutatio harum epiſtolarum hujuſmodi eſt: *Senior Cajo*, *Senior Electæ*. Eſt autem idem ſenior, qui presbyter. Sed etiam Hieronymum in hanc Euſebii opinionem liquet deſcendiſſe, in libro de viris illuſtribus, cum & Joannis Evangeliſtæ, & Papiæ vitam operaque texeret.

11. Arg. Undecimum eandem item concluſionem labefactare contendit: quod epiſtola Judæ teſtimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam mento rejecerunt. Nam pleroſque rejeciſſe Hieronymus auctor eſt; Euſebius item 3. Eccleſiaſt. hiſt. lib. (10)

12. Argu. Poſtremum argumentum contra quintam concluſionem multis conjecturis nititur, quas omnes congeſſit Eraſmus in annotationibus in Apocalypſim. Igitur quantum complector animo, novem cauſas reperit, cur Apocalypſis non eſſe Joannis Apoſtoli, & Evangeliſtæ videatur; unam, quod Euſebius libro 3. hiſt. Eccleſ. (11) aſſerit, Apocalypſim non eſſe Joannis Evangeliſtæ: alteram, (12) quod Dionyſius Alexandrinus, gravis imprimis auctor, & qui candidiſſime de hoc libro judicavit, ſuſpicatur opus ab alio quopiam Joanne conſcriptum: tertiam, quod Dorotheus Tyri Epiſcopus ac martyr prodidit, Joannem Evangelium ſuum ſcripſiſſe in inſula Pathmo; de Apocalypſi autem nullam omnino facit mentionem (13): quartam, quod Cajus, vir ſane orthodoxus, aperte negat, Apocalypſim eſſe Joannis Evangeliſtæ, apud Euſebium libro ſeptimo, capite vigeſimo primo: quintam, quod Anaſtaſius in ſuo catalogo, ubi ſine controverſia de hujuſcemodi rebus accuratiſſime diſputavit, non audet affirmare, hoc opus eſſe Joannis Evangeliſtæ: ſextam, quod Joannes Evangeliſta nomen ſuum per modeſtiam in Evangelio tacet, auctor vero Apocalypſeos ſuum contra nomen frequenter inculcat: ſeptimam, quod Græci hunc librum non receperunt, ut auctor eſt Hieron. ad Dardanum; imo multi eruditiſſimi viri totum librum ceu fictum inſectati ſunt, quaſi nihil haberet Apoſtolicæ gravitatis, nec in ſententiis quicquam eſſet, quod Apoſtolica majeſtate dignum videretur: octavam, quod ſtylus Evangelii & hujus libri magnopere diſcrepant: nonam, quod in Græcis codicibus non erat titulus Joan-

(1) *Cap.* 7. (2) *Cap.* 28. (3) *Cap.* 2. (4) *Cap.* 1. (5) *Cap.* 9. (6) *Cap.* 24.
(7) *Cap.* 9. (8) *Cap.* 8. (9) *Cap.* 25. (10) *Cap.* 25. (11) *Cap.* 39.
(12) *Euſeb. lib.* 7. *Cap.* 23. (13) *Vide etiam eumdem l.* 3 *c.* 25.

Joannis Evangeliſtæ, ſed Joannis Theologi, qui alias Presbyter cognominatus eſt. His conjecturis Eraſmus utitur, ut hunc librum Joanni Evangeliſtæ adimat. At Lutherus nec Apoſtolicum, nec Propheticum exiſtimat, quod beatos dicat eos, qui ſervant, quæ in ea ſcripta ſunt, cum tamen nemo ſciat, an felix ſit an non ſit; & præterea cum humana intelligentia ſcripturam illam penitus non aſſequatur, tantumdem (inquit) eſt, ac ſi eam non haberemus. Quippe divini libri, quoniam ad populi utilitatem accommodantur, ab humana intelligentia non ſunt prorſus remoti. En argumenta, quibus fidei veritas impugnari quidem ab hominibus poteſt, vinci certe, aut ſuperari non poteſt. Quod parte hujus quæſtionis ultima palam fiet ubi eorum argumentorum quantum quodque valeat, quantumque idoneum ſit unumquodque videbimus.

CAPUT XI.

Ubi confutantur argumenta capite nunc proximo poſita.

NOn ego catholica dogmata craſſis iſtorum circumfunderem tenebris, niſi lumen poſſem accendere, quo quaſi ſole ex oriente fugarentur. Alioqui in hæreticorum argumentationibus recitandis digitos ad fontes ſolum intendere, ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in noſtra ſcripta deriventur, conſilium eſt amicorum quidem, ſed (niſi me fallit amor) timentium, ubi non eſt timor. Exiſtimarent namque imperiti, argumenta eſſe majora, quam ut a nobis refelli poſſent, ſi aut ſummatim & breviter perſtringeremus, aut certe omnino diſſimularemus. Mucronem itaque adverſariorum ipſi, qui acuimus, retundemus.

RESPON. AD 1. Nam ad primum argumentum tametſi reſpondere poſſumus, non omnes libros canonicos eſſe ſimul ab univerſa Eccleſia receptos, quo fieri potuiſſe, ut quem priora Concilia minime recepiſſent, eum poſteriora confirmarent; reſpondemus tamen (idque verius) Baruch prophetiam tanquam partem quandam Hieremiæ fuiſſe a veteribus computatam. Quod (ne noſtrum videatur eſſe commentum) teſtimoniis antiquitatis roborandum eſt. Auguſtinus in primis tradit hoc 18. de civit. Dei lib. (1) hæc in verba: *Prophetans autem de Chriſto Hieremias*, Hic Deus meus (*inquit* (2)) & non æſtimabitur alter ad eum: *Poſthac in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt*. Atque e veſtigio Auguſtinus, *hoc teſtimonium*, ait, *quidam non Hieremiæ, ſed Baruch ſcribæ ejus attribuunt: ſed Hieremiæ celebratius habetur*. Et auctor lib. qu. vet. & nov. teſtam. quæſt. 102. ſive Auguſtinus, ſive quicunque tandem alius is fuerit, Caſſiod. etiam in Pſalm. 81. Chryſoſtomus quoque idem teſtimonium nomine Hieremiæ citat, in homil. quadam de Trinitate. Sexta etiam Synodus ſeſſ. 8. refert ex ejuſdem Chryſoſt. altera homilia, cujus initium eſt, *Profundam ſectionem*, nomine Hieremiæ illud idem teſtimonium. Clemens item Alex. lib. 1. pædag. cap. 10. illud, *Audi Iſrael mandata vitæ*, &c. quod Baruch 3. nos habemus, Hieremiæ aſſignavit: & l. 2. c. 3. referens illud, *Ubi ſunt*, &c. divinam ſcripturam vocat. Et Baſil. 4. lib. contra Eunomium ſuper illud, *Ut cognoſcant te ſolum verum Deum*. Ambroſius item lib. 1. de pœnitentia, cap. 8. & lib. 3. Exaemeron, cap. 14. & lib. 1. de fide cap. 2. ex eodem lib. ſub nomine Hieremiæ teſtimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epiſt. ſua prima ad omnes Chriſti fideles; Felicem in Ep. ad Petrum Epiſcopum Antiochenum in 5. Synodo condemnatum; Pelagium denique in Epiſtola ad Vigilium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eum olim antiqui Hieremiæ tribuebant: eſſetque difficile credere, niſi teſtes hujus rei certiſſimos haberemus, quorum auctoritate primum illud argumentum difficulter quidem, ſed abunde tamen eluſimus.

Ad confirmationem autem facilius reſpondere poteſt. Fateor enim tempore D. Hieronymi, quod nunc tenemus, id non fuiſſe adeo certum. Sed quemadmodum ante tempora Hieronymi, licet quidam aſſeruerint Epiſt. Jacobi ab alio ſub nomine ejus editam; tamen paulatim (ut idem ait) procedente tempore, obtinuit auctoritatem: & Epiſtola Judæ, quam a pleriſque Hieronymus aſſeruit fuiſſe rejectam, auctoritatem uſu meruit: ita & liber ille Baruch, quamquam olim a quibuſdam non fuerit receptus, modo tamen dignus eſt habitus, qui ab Eccleſia & Conciliis univerſalibus reciperetur.

RESPON. AD 2. Secundum quoque argumentum facile diluitur. Nec enim verum eſt, in libris canonicis decernendis Eccleſiæ regulam eſſe Hieronymum, quod Cajetanus perperam, ne dicam pernicioſe exiſtimavit. Hieron. quippe (ut Joan. Cochlæus vere dixit (3)) in enumeratione canonicorum librorum veteris Teſtamenti Joſephum ſecutus eſt; qui in 1. lib. adverſus Appionem ex majorum ſuorum traditione, ut inquit, 22. libros enumerat. Auctor eſt Euſeb. lib. 3. c. 9. & 10. At Auguſt. non Judæos, ſed Chriſtianos in ea re ſequitur, & recte hic quidem. Nam Eccleſia gentium columna eſt, & firmamentum veritatis. Probatur vero a Gelaſio ſententia Hieronymi non in canone ſanctarum ſcripturarum conſtituendo, ſed in his auctoribus condemnandis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atque ad ſecundum argumentum hæc ſatis dicta ſint.

Nam ad primam ejus confirmationem reſ-

(1) *Cap. 33.* (2) *Baruch 3.*
(3) *In princ. Ep. ad Heb. & in reſp. ad 16. artic. Pariſiis damnatos, art. 4. in prologo Gelcato Hiſt. Eccleſ.*

pondeo (id quod Doctiores fere credunt) librum illum non eſſe Cypriani , ſed Ruffini . Certe D. Cyprianus in Epiſtola ad Rogatianum, Eccleſiaſticum, & in libro de habitu virginum, Sapientiam, ut divinos libros citat : quod vero Ruffinus aſſerit, ex patrum traditione eos libros a canone rejiciendos (pace lectoris dictum ſit) patrum traditiones ignoravit. Tertium namque Carthaginenſe concilium, quod hos inter canonicos numeravit , dicit ſe a patribus accepiſſe ; & Auguſt. lib. 1. de prædeſt. Sanctorum , proximos Apoſtolorum affirmat librum Sapientiæ tanquam divinum citaviſſe ; atque Dionyſius ex eodem libro magno præfationis honore teſtimonium allegat, inquiens (1): *In primis ſcripturarum inſtitutionibus quendam de divina ſapientia dixiſſe comperies* , *Amator factus ſum formæ illius*. Quid omnes commemorem? Hieronymus in primum caput Hieremiæ (2) , ut librum prophetæ citat ; Ambroſius autem 1. lib. de fide, Gregor. 18. moralium, & Concil. Sardicenſe in Epiſtola ad omnes Epiſcopos, ut divinum librum Sapientiæ referunt ; Concilium demum Toletanum undecimum (3) in confeſſione fidei ſanctam eſſe ſcripturam aſſeverat.

Quid Eccleſiaſticum? Ut divinum citat Clemens Alexand. 7. lib. Strom. (4) Ambroſ. ſerm. 31. & lib. 4. de fide ; Evariſtus Papa in Epiſtola prima ad Epiſcopos Africanos ; Sixtus ſecundus in Epiſtola ad Gratum Epiſcopum. Utrumque autem lib. divinam ſcripturam eſſe , tanquam rem certam in fide tradit Epiphanius hæreſ. 76. Anomæorum . Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus , ſed ſuo potius ſenſu refutavit. At eo tempore, quo res nondum erat definita. Qua etiam ratione & reliquos excuſamus. Nam quod D. Thom. in eam ſententiam advocatur , id ferendum nullo modo eſt, ut ex 1. parte, q. 1. art. 3. colligere licet, & ex commentariis in quartum caput de divinis nominibus. Sed in illa quæſt. 89. nihil de ſuo dixit ; quin ad verbum retulit Auguſtinum ; qui tamen quam haberet conſtantem firmamque ſententiam lib. 2. de doct. Chriſtiana cap. 8. & lib. 17. de Civitate Dei, c. 8. & ad Hoſium contra Priſcillianiſtas, cap. 11. imo eo ipſo libro de cura pro mortuis gerenda, c. 17. manifeſte declaravit.

Secunda autem confirmatio, quæ ab auctoritate Concilii Laodiceni ſumitur, imbecilla eſt. Non enim Concilium negat eſſe canonicos ; licet inter canonicos noluerit annumerare ; quod nondum ea res ſatis erat explorata. Videlicet (quod ſæpe jam diximus) non omnes libri canonici ab Eccleſia ſunt communi conſenſu recepti.

Ad tertiam vero confirmationem (quoniam nihil in præſentia de auctoritate canonum, qui dicuntur Apoſtolorum, diſputare volumus ; nam hæc quæſtio ab ea, quæ nunc in manibus eſt , ſeparatur) dupliciter reſpondemus . Prius , ne quis ejuſmodi argumento nos velit urgere , intelligat eodem cap. 84. tres Machabæorum libros inter canonicos ſupputari. Quod ſi Apoſtolorum hos octoginta quinque canones recipere cogimur ; reſpondeant hic ipſi nobis, qui Machabæorum libros rejiciunt : ſin autem, ne confiteantur, hos eſſe canonicos, teſtimonium hujus capituli contemnunt, jam profecto non eſt, cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc diſputationem (ut diximus) in aliud tempus reſervantes, quod ad præſentem locum ſatis eſt , alteram reſponſionem ſubjicimus : Clementem , qui eos canones diſperſos in unum volumen congregaſſe dicitur , non omnes libros canonicos collegiſſe, quos Apoſtoli verbo tenus Eccleſiæ tradiderunt. Non enim aliunde vel Concilia , vel Patres Apoſtolorum proximi, hos eſſe ſacros, quam ab Apoſtolis didicerunt. Ait tamen Iren. lib. 3. c. 3. refertur que ab Euſeb. lib. 5. cap. 6. Clementem , quoniam cum Apoſtolis vitam ſemper egerit, atque ab Apoſtolis inſtitutus fuerit, recentem geſſiſſe traditionis eorum memoriam, & eorum formam ſemper in oculis habuiſſe. Ita ſi hæc reſponſio non placet, detur alia : non omnes illos canones a Clemente editos , ſed nonnullos a Græcis adjectos eſſe.

Ad poſtremam denique confirmationem, hujuſmodi habeto reſponſum. Ut cum iis liberaliter agamus, donemuſque eis , Synagogam in fide errare non poſſe (quod tamen non perinde, ut de Eccleſia catholica certum eſt) negamus, hos libros a Synagoga eſſe rejectos. Aliud eſt enim non recipere , aliud vero rejicere . Judæi ergo intra ſuum canonem hos quidem libros publica auctoritate minime receperunt : tametſi nonnulli etiam ex eis divinos , & ſacros eſſe crediderunt. Qua de re vide Cochlæum in libello de canonicæ ſcripturæ & catholicæ Eccleſiæ auctoritate (5). De ſecundo igitur argumento hactenus.

RESPON. AD 3. Ad tertium autem præcipuum argumentum reſpondetur, ante id temporis nec rem fuiſſe tam expeditam, nec Conciliorum lectionem tam aſſiduam, nec hæreticorum impudentiam tam procacem in libris canonicis vel ita firmandis , vel etiam rejiciendis. Quo circa non fuerunt perinde ſoliciti fideles de hujuſmodi quæſtione , cujus definitionem ſine jactura pietatis poterant ignorare. Quod ſi argumentum idem contorquere in adverſarios volumus , nihil eſt, quod facilius efficere poſſimus. Nam (ut ex Concilio primo Toletano didicimus) ſi quis dixerit , vel crediderit, alias ſcripturas præter eas, quas Eccleſia catholica recipit, in auctoritate habendas eſſe, vel venerandas , anathema eſt. Cum ergo plerique (quod retro nos oſtendimus) hos libros tanquam divinos venerentur , certe, ſi Eccleſia non reciperet , in anathema Concilii Toletani pariter omnes incurrerent. Ne igitur hos audaciæ & temeritatis condemnemus , illos potius ignorantia laboraſſe concedamus .

Imo

(1) 4. Cap. de divin. nom. (2) Cap. 4. (3) Cap. 1. (4) Cap. 4. (5) Cap. 12.

Imo cum pernicioſius Eccleſiæ ſit libros recipere pro ſacris, qui revera non ſunt, quam librum rejicere, qui alias vere ſacer eſt (ut D. Thom. prima parte quæſt. 88. artic. 5. & de potentia quæſt. 4. articul. 1. latius explicat) cum Concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelaſius, ac fere ſancti omnes hos libros tanquam ſacros Eccleſiæ tradiderint: profecto ſi ii non eſſent, pernicioſiſſime falleremur. De tertio igitur argumento ſatis dictum eſt.

Respon. ad 4. Ad quartum vero argumentum primo dicitur, quod Gelaſius forſitan unius libri nomine ambos complectitur; quod etiam in Eſdra non ipſe modo fecit, ſed & Iſidorus (1), & Hieronymus, qui Eſdram interpretatus unicum edidit, ſequens Hebræorum conſuetudinem, qua Eſdræ primus & ſecundus liber in uno eſt, ut Origen. in primum Pſalmum docet, & Euſebius lib. 6. capitulo 18. Hanc autem mentem fuiſſe Gelaſii vel illud abunde magnum argumentum eſt, quod idem ipſe probat lectionem ſcripturarum, quæ per anni circulum diſtribuuntur, librum autem Machabæorum pro Dominicis Octobris, in quibus ambos Eccleſia legit. Deinde reſpondetur, Gelaſium de ſecundo libro ambiguam forte ſententiam tenuiſſe, eoque conſilio in enumeratione eum librum prætermiſiſſe. At Auguſt. 18. de Civitate Dei (2), & Iſidorus 6. Etymologiarum (3), utrumque Machabæorum ab Eccleſia recipi aſſeverant: quod & in proœmio horum librorum aſſeritur. Nec id modo in dubium vocare licet, quod D. Gregorio, Euſeb. atque reliquis licuit aliquando dubitare.

Respon. ad ration. 4. argum. Jam ad primam rationem, quæ in hujus quarti argumenti confirmationem affertur, Joannes Annius in commentariis ſuper ſecundum librum Philonis de temporibus (4) tradit, libros Machabæorum, qui abſque temporibus ſcripti erant, Joſephum adjectione temporum apocryphos reddidiſſe. Oſtendit vero id argumento, quo nos uſi ſumus; quo eodem Joannes quoque Lucidus permotus eſt 4. ſuæ chronographiæ libro. Unde autem Annius noſter acceperit, aut ſine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Joſephum adjeciſſe tempora (ingenue fateor) me prætetit. Sed ſi id verum eſt, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum eſt, non auctoribus, ſed librariis imputatur, ita menda, quæ Joſephi per incuriam inducta ſunt, non auctori libri Machabæorum, ſed Joſepho tribuemus; nec ob id libros hos apocryphos exiſtimabimus. Tametſi Joſephum germanam veramque catholicorum lectionem vitiaſſe, viris Eccleſiaſticis omnibus diſſimulantibus, atque adeo conniventibus, mihi quidem non fit veriſimile. Niſi volumus, mille quingentos annos, & eo amplius, Eccleſia in utramque aurem dormitante, inimicum hominem zizania ſuperſeminaſſe. Quamobrem multo melius Euſeb. Cæſarienſis, licet hos libros non crediderit in ſacrorum numerum referendos, aſſerit tamen auctorem illorum non ſupputare Græcorum regnum ab Alexandro, ſed a Seleuco Nicanore, qui regnavit in Syria anno a morte Alexandri exacto undecimo. Cui numero ſi addas quinque annos (5), quibus Alexander tanquam Monarcha imperavit Græcis, conficitur numerus annorum exactus ſexdecim; quibus minor erat ſupputatio Monarchiæ Græcorum juxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro ſupputabant. Igitur quod juxta annalia Græca Antiochus regnaſſe dicitur anno centeſimo quinquageſimo tertio, & juxta primum Machabæorum anno centeſimo trigeſimo ſeptimo, verborum, non rerum diſſenſio eſt. Quippe, ſi centeſimo trigeſimo ſeptimo ſexdecim adjicias, numerus centeſimus quinquageſimus tertius conficietur. Joannes vero Lucidus in eo diſcrepat ab Euſebio, quod ſcribit (6) Alexandrum poſt adeptam Monarchiam annos ſeptem regnaſſe, Seleucum vero anno octavo poſt mortem Alexandri jam exacto. Sed quod ad præſentem attinet quæſtionem, non admodum refert, utrum ex his verum ſit, cum ſupputatio præcipua, de qua hic agimus, minime varietur.

In hujus vero confirmatione argumenti Ambroſius Catharinus Cajetanum affirmat tot peccata admiſiſſe, quot verba pene effudit. Sic enim ille loquitur. Nec advertit homo ad carpendum promptulus, ſe quoque in reprehendendo Cajetano ſæpe ac multum erraſſe. Hoc certe loco ter erravit. Sed illius errores coarguere nec meum eſt, nec hujus temporis. Quid ergo? Nonne hic peccavit Cajetanus? Peccavit ſane. Primum in eo, quod temere & inconſiderate, ne ſuperbe dicam & arroganter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis eſſe deceptum, quem conſtat Spiritus ſancti afflatu eum librum ſcripſiſſe. Deinde falſo exiſtimat Cajetanus, ſi auctor libri Machabæorum verba Danielis uſurpat, idcirco Danielem interpretari. Quaſi non licuerit Bernardo verbis ſcripturarum paſſim uti: quas ſi arguat ab ipſo male intelligi, quod verba non in eum afferat ſenſum, qui ſcripturarum erat germanus & proprius, is ſtultus eſſe videatur. Certe Poetæ recentiores veterum verſus etiam integros uſurparunt elegantiſſime, nec tamen priorum illi verſus a poſterioribus in eandem ſententiam capiuntur. Fallitur præterea Cajetanus in eo, quod putat Danielis prophetiam non potuiſſe ad Idolum Antiochi referri, quia Dominus ad futura tempora referendam declaravit. Eadem quippe ſcriptura & ad Luciferum pertinet, & ad Nabuchodonoſor, & ad Antichriſtum. Vaniſſimum ergo fuit, auctorem libri Machabæorum reprehendere, quod in Idolo, abominatione, & deſolatione Antiochi ad verba Danie-

 lis

(1) 9. *Etymol. cap.* 1. (2) *Cap.* 36. (3) *Cap.* 1. (4) Annius hos libros Philoni tribuit, at docti negant.
(5) Quinque annos integros: nam regnavit præterea & aliquot menſes. (6) *Lib.* 4. *c.* 2.

Digitized by Google

lis alluſerit, vel ea certe in ſimili cauſa uſurparit. Nam etſi in illum ſenſum Danielem adduxiſſet, id feciſſet egregie, quod & Paulus, & Apoſtoli cæteri ſæpe fecerunt.

At ſecunda ratio duobus modis refellitur. Prius enim nihil impedit, ut Spiritus S. ſcriptori aſſiſtat, qui in quibuſdam tamen humano more ex modeſtia loquitur. Sic enim Paulus ait (1), *Etſi imperitus ſermone, ſed non ſcientia*; & rurſum, *Ut minus ſapiens dico, plus ego*; & iterum (2), *Donate mihi hanc injuriam*.

Poſterius, aliud eſt loqui de ipſius hiſtoriæ veritate, aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit, non falſitatis, quæ nulla erat, ſed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici reſponſione convellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari poteſt; & quia non eſt opus confiteri, epiſtolam, cujus in priori fit mentio, eam eſſe, quæ e veſtigio ſubditur; & quod ſi eſſe quis contendat, habet in promptu quid dicat, puncta librariorum incuria eſſe male diſtincta. Illa enim verba, *anno centeſimo octogeſimo octavo*, non ſunt initium epiſtolæ ſequentis, ſed finis antecedentis; ut ſubſequens epiſtola hoc principium habeat, *Populus qui eſt Hieroſolymis*. Cujus rei illud eſt argumentum, quod diem, annumve, quo ſcribitur epiſtola, non ab initio ſtatim, ſed a fine ponere ſolemus; ſalutationem vero ſtatim a principio. Tametſi utrumque Conſtantinus & in epiſt. ad Donum Papam, & in epiſtola ad Georgium Conſtant. Patriarcham, conjunxerit. Quæ igitur ſecundo loco ponitur, hæc ſcripta eſt anno centeſimo ſexageſimo nono, ut in priori epiſtola dicitur: quæ vero ordine quidem ſcripturæ antecedit, ſed reipſa tamen poſterius miſſa eſt, ea ſcripta fuit anno centeſimo octogeſimo octavo.

Ita ad quartam rationem facile dici poterat (quod ante monuimus) illam Epiſtolam non eſſe, cujus prior meminit. Quare nec neceſſe eſt fateri, eam eſſe ſcriptam anno centeſimo ſexageſimo nono. Quin compilator illius ſecundi libri, ſive is fuerit Joſephus, ut Annio placet, ſive quiſquam alius, quaſcunque Epiſtolas invenire potuit a Judæis ſcriptas, nullo ſervato ordine, in initio libri forſitan collocavit.

Quod ſi ſecundam illam eſſe admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non ſecundum Hebraicam computationem haberi, ſed ſecundum Græcam. Potuit enim (nec id incommode) fieri, ut qui eas literas dederint, ii Græcam monarchiæ ſupputationem fuerint ſecuti, quam tamen is, qui librum illum dicitur in compendium redegiſſe, noluit immutare, ſed exſcribere numerum, ut ſcriptum reperit. In aliis vero ſecutus eſt ſemper ſupputationem Hebraicam. Judas itaque mortuus eſt, juxta Hebræorum rationem, anno centeſimo quinquageſimo ſecundo expleto, hoc eſt, anno centeſimo quinquageſimo tertio. Quibus ſi apponas ſexdecim annos Græcæ ſupputationis, conſtat numerus centeſimus ſexageſimus nonus, qui idem eſt cum priori. Nam, quo anno Judas mortuus eſt, ſcripſit epiſtolam. Ita non eſt neceſſe cum Ruperto, libro de victoria verbi (3), alium a Machabæo Judam divinare, qui eam epiſtolam dederit.

Ad quintam, non deſunt, qui exiſtiment non Antiochum membratim diviſum, ſed ducem ab eo miſſum; ſic enim videtur 1. capite ſignificari: illum vero fuga elapſum morbo peſtilenti interiiſſe, ut capitulo 9. dicitur. Sunt etiam, qui contendunt, in cap. illo 1. particulam, *Et*, adjectam eſſe librariorum vitio, lectionem autem veram hanc eſſe, *Percuſſerunt ducem, & eos, qui cum ipſo erant, diviſerunt membratim, &c.* Scio autem, verbum *percutere* interdum ſignificare idem, quod occidere, ut eo loco, *Percuſſit Philiſt cum*, &c. & ibi, *Percuſſit Saul mille*, &c. Sed non cogimur hic, vocabuli propria ſignificatione deſerta, ad dictionem confugere figuratam: præſertim cum Danielis 11. cap. de Antiocho ſcriptum ſit, *Et venient ſuper eum Romani, & percutietur*; quo loco Hieronymus; *Percuſſus*, ait, *dicitur eſſe, non quod interierit*, &c. & 2. Reg. 2. *Servi David percuſſerunt de Beniamin 360. qui & mortui ſunt*. Sed ne illud quidem huic expoſitioni repugnat, quod Lyranus objicit, Antiochum (ut hic dicitur) cecidiſſe. Non enim ſemper eo verbo mors ſignificatur; ſed, qui victus eſt, cecidiſſe vere aſſeritur. *Ceciderunt*, inquit (4), *per prona fugientes*. Sed ne illud quidem obſtat, quod ibi legitur, *Cum ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſerunt templum; cum autem intraſſet Antiochus*, &c. ubi videtur deſignari, Antiocho concluſo nullum fuiſſe locum fugiendi relictum. Non enim intelligendum eſt templum clauſum poſt ingreſſum ducis, ſed cum milites eſſent intra fani ambitum: ut, ſi exempli cauſa dicamus, in atriis ſacerdotes clauſerunt januas templi. At contra, cum milites Antiochi aditum templi occluſum aperuiſſent, ut cognita res eſt, lapidibus ſunt a Judæis obruti. Potuit ergo dux ipſe percuſſus, ſi ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intraverat, exire atque fugere: ob quam fugam cap. 9. dicitur, inhoneſte ac turpiter de Perſide rediiſſe. Sed ne ſimulas quærere ad elabendum videamur, illa reſponſio & planior & verior eſt (cui hiſtoricorum gravium conſentit auctoritas) non eundem eſſe Antiochum, de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur: ſed ibi Antiochi Magni mortem ſcribi, hic vero Antiochi Epiphanis, cujus etiam finis primi libri capite ſexto texitur. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli expoliare conatum, finitimos Barbaros interemiſſe.

Ad ſextam, licet Rupertus omnia ea figurate velit intelligi de arca novi teſtamenti, id eſt, humanitate Jeſu Chriſti; ad literam tamen miraculum illud vel jam factum eſt, cum expulſis gentibus a Judæa Hebræi ex diverſis locis, ubi erant diſperſi, convenerunt: vel forte etiam in converſione Judæorum ante diem judicii futura, fiet.

Nec

(1) 2. *Cor.* 11. 6. & 23. (2) 2. *Cor.* 12. 13. (3) *Lib.* 10. *de vict. verb. c.* 15. (4) *Joſue* 7. 5.

Nec noſtris conjecturis divina promiſſio debilitanda eſt. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Poſtrema demum ratione ſolvenda varie torquentur auctores. Alii namque fingunt, Machabæos per matrem a tribu Juda originem ducere; eaque ratione defendunt, ſceptrum de Juda non eſſe translatum. Alii, ſequentes traditiones Thalmud, aſtruunt, Machabæis quoque exiſtentibus ducibus fuiſſe judices quoſdam ex tribu Juda, penes quos ſumma decernendi atque imperandi poteſtas reſideret, qui Hebraice *Zanedrin*, Latine ſenatus, ut apud Romanos, appellabatur. Unde illud eſt: *Populus qui eſt Hieroſolymis, ſenatuſque & Judas*, &c. Hos itaque cum Herodes, qui primus ex alienigenarum genere ortus regnum Judaicæ gentis obtinuit, in odium Davidici regni de medio ſuſtulit, tunc vere ſceptrum de tribu Juda dicitur abſtuliſſe. Alii hunc nodum ſolvunt, affirmantes illam Jacob Prophetiam, promiſſionem fuiſſe ad legem comminationum intelligendam; quæ ſcilicet mutatis moribus commutetur: & quemadmodum ſententia adverſus Ninivitas poſt pœnitentiam translata eſt, ita quoque hæc divina promiſſio filiis Juda peccantibus fuerit commutata. Quam quidem normam in explicandis tum comminationibus, tum promiſſionibus ex Ezechiele (1) deſumunt, apud quem Dei & comminatio & pollicitatio pro converſis, aut averſis hominum moribus transferuntur. Nos vero, quibus conſilium eſt alienas expoſitiones non inimice aut inſectari, aut repellere, facilius hunc locum expediemus, ſi ex primo Machabæorum libro intelligamus, populum Judæorum ducatum Machabæis tradidiſſe, non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſervandam; ut videlicet Iſraeliticam plebem interea tuerentur, donec ſurgeret Propheta fidelis, vel qui eos inſtrueret, vel quem de tribu Juda venturum expectabant. Qua ex re ſceptrum de tribu Juda non auferebatur; eo præſertim, quod ipſa quoque tribus in hoc populi condictum ſententiamque a principio ſaltem creditur conſenſiſſe. Quartum ergo argumentum cum ſuis confirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quod argumentum Cajetanus in Matthæi 24. cap. ponit, auctorem libri Machabæorum erraſſe in interpretatione Prophetiæ Danielis, quam ad Antiochum ille refert, cum Lucas ad exercitum Romanorum perſpicue retulerit, id nullius momenti eſt. Eadem quippe litera & ad Nabuchodonoſorem & ad Antichriſtum ſpectare poteſt. Sic eadem & ad Antiochum, & ad Idolum Romanorum, & ad Antichriſtum pertinet. Quæ omnino res, quoniam nihil obſcura eſt, noſtra explicatione non eget.

Respon. ad 5. At quintum argumentum refellamus. Non modo concilium Carthaginenſe, & Innocentius, ſed plerique alii Sapientiam & Eccleſiaſticum Salomoni aſſignaverunt (2). Nam librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Tertullianus de præſcriptionibus hæreticorum; Origen. ſuper Epiſt. ad Romanos lib. 8. Cyprianus ſermone quarto de immortalitate; Baſilius lib. 5. contra Eunomium; Ambroſius ſermone 8. in Pſ. *Beati Immaculati*, & lib. 3. Exameron cap. 15. & 4. lib. de fid. cap. 6. & Euſeb. 11. lib. *Præparationis Evangelicæ* cap. 5. Quin Euſebius ipſe lib. 4. Eccl. hiſt. cap. 22. aſſerit, Egeſippum, Irenæum, & omnes antiquos librum Sapientiæ Salomoni tribuiſſe. Tribuerunt certe Evariſtus in Epiſt. ad Epiſcopos Africanos; Felix primus ad omnes Epiſcopos Galliæ; Felix ſecundus ad Athanaſium & cæteros Epiſcopos Ægypti; Epiphanius hereſi 76. Anomæorum; Damaſcenus quarto ſuæ Theologiæ libro (3), ubi Jodocus Clichtovæus multis argumentis contendit, librum illum non fuiſſe Philonis, ſed Salomonis: in quibus illud maximum eſt, quod verba, quæ auctor cap. 9. ejuſdem libri de ſe dicit, non alii, quam Salomoni congruere poſſunt.

Eccleſiaſticum quoque auctores nobiliſſimi Salomonis nomine retulerunt; Clemens Alexand. lib. 7. ſtrom. Gregorius Nazianzenus oratione octava; Baſilius quarto libro contra Eunomium; Chryſoſtomus, ſive quis alius fuerit, homil. tertia imperfecti operis in Matthæum; Ambroſ. ſuper 7. caput prioris ad Corinth. Hieronymus in cap. 10. Eccleſiaſtis; Cyprianus ad Rogatianum, & 3. lib. ad Quirinum, & 1. ſerm. de eleemoſyna; Caſſiodor. in Pſal. 55. & 66. & 93. Gregorius 10. lib. Moralium (4), & 1. quæſt. 1. cap. *Non eſt putanda*; Sixtus primus in Epiſt. ad omnes fratres; Marcellinus ad Salomonem Epiſcopum; Fabianus Epiſt. ad omnes Orientales Epiſcopos; Sixtus ſecundus ad Gratum; Damaſus ad Epiſcopos Italiæ; Joannes Papa ad Valerium Epiſcopum. Quod ſi poſt tot, tamque graves auctores libros illos Salomonis eſſe aſſeveremus, nihil erit profecto cur timere debeamus.

Deinde librum eſſe hujus aut illius ſcriptoris non admodum intereſt catholicæ fidei, dummodo Spiritus ſanctus auctor eſſe credatur (5). Quod Gregorius in proœmio ſuper Job c. 1. erudite & tradit & explicat. Nec enim refert, qua penna rex Epiſtolam ſcripſerit, ſi vere ſcripſit. Unde nihil obſtaret, ut in ea re, quæ ad fidem non pertinet, Innocentius, & Concilium Carthaginenſe communem antiquorum opinionem ſequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere, quippe quod ad fidem attinere certum ſit.

Deinde, ut has duas reſponſiones prætermitteremus, habemus aliam multo potiorem, quam ex Euſeb. lib. 11. *præparationis Evangelicæ* (6). Joannes Driedonis expreſſit. Cum enim Salomon, juxta ſcripturam (7) locutus fuerit tria millia parabolarum, & carminum quinque millia, quæ non

C 3 ſunt

(1) *Ezech. 33. vid. 2. Regum 7. & 3. Reg. 9. de promiſſione throni Davidi facta.*
(2) *Hilar. in Pſ. 128. Caſſiod. in Pſal. 8. & 89 & 91. Et 5. l. hiſt. Eccle. c. 18.* (3) *Cap. 18.* (4) *Cap. 24.*
(5) Vide ea, quæ in confutat. 7. argum. ex Hieron. referuntur. (6) *Cap. 5.* (7) *3. Reg. 4.*

ſunt in unum aliquod volumen a Salomone coacta, fuerunt alii atque alii, qui ſententias Salomonis ſparſas collegerunt, ut patet Proverbiorum c. 25. Ita Auguſtinus Eugubinus (1), ſecutus Rabbi Moyſen, & Thalmudiſtas, credidit Eſaiam libros Salomonis ſcripſiſſe: quod equidem incertum habeo; illud vero exploratum, ſententias librorum, qui Sapientiales vulgo nuncupantur, a Salomone quidem fuiſſe primum exceptas, ſed non ab eodem auctore collectas. Unde & Jeſus Syrach in Eccleſiaſtico (2) non ait, ſe protuliſſe, ſed renovaſſe ſapientiam de corde ſuo. Hujus ergo rei Innocentius & concilium Carthaginenſe non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hæc dixerimus.

Respon. ad 6. Sextum vero argumentum Cajetani eſt in fine commentariorum ſuper libros hiſtoricos veteris Teſtamenti. Pudet autem virum alioqui ingenioſum & doctum, virum pium, ac noſtræ familiæ columen, vano diſtinctionis novæ commento argumentum firmiſſimum eludere voluiſſe, atque, ut leviorem plagam repelleret, graviorem accepiſſe. Cum enim nomen libri canonici apud ſcriptores omnes, uno excepto Cajetano, pro ſacro atque divino ſumatur, non modo comprehendi animo, ſed ne ſuſpicione quidem poteſt attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum uſurpaſſe, quam erat in uſu univerſorum. Deinde concilium Carthaginenſe, ne quis aliter inverteret, quid nomine ſcripturarum canonicarum intelligeret, declaravit inquiens: *Præter ſcripturas canonicas, nihil in Eccleſia legatur ſub nomine divinarum ſcripturarum. Sunt autem canonicæ ſcripturæ*, &c. Et Innocentius, *Hi libri*, ait, *recipiuntur in canonem ſanctarum ſcripturarum*. Et in concilio Florentino eodem ſpiritu inſpirante illi omnes libri, quos ſuſcipit, & veneratur Eccleſia, & de quibus præſens diſputatio inſtituitur, ſcripti a ſacris auctoribus aſſeruntur. Præterea, cum ſub eodem contextu omnes illi libri nullo facto diſcrimine definiantur eſſe canonici, ridiculum eſt, ut partim in una ſignificatione, partim in alia libros canonicos habeamus. Ac ſi hanc ſemel diſtinctionem admittimus, auctoritate conciliorum atque pontificum nullus liber ſacer conſtare poterit. Nam pari cauſatione, ſi id quidem lubitum eſſet, hæretici dicerent, unum quemlibet de cæteris non eſſe canonicum ad firmandam fidem, ſed ad inſtruendos mores. Id quoniam abſurdum omnino eſt, retineamus potius eam rationem oportet, quam Cajetanus voluit evertere, vir (ut ſæpe jam dixi) cum primis eruditus & pius, ſed qui in libris ſacris conſtituendis Eraſmi novitates, ingeniumque ſecutus, dum alienis veſtigiis voluit inſiſtere, propriam gloriam maculavit. Ac de ſexto argumento hactenus.

Ad confirmationem autem facilius reſponderi poteſt, non Ambroſium modo, ſed & Cyprianum ad Pompejanum, & Auguſtinum 18. de Civ. Dei (3), referre ex 3. & 4. libro Eſdræ teſtimonia, ſed non tanquam ex ſpiritu divino edita, quibus ſcilicet nefas ſit refragari.

Respon. ad 7. In ſeptimo principali argumento moleſte fero, non alienos modo, verum etiam noſtrates (bona venia legetur) in tam novam, ne dicam levem, ſententiam incidiſſe, ut Epiſtolam ad Hebræos Apoſtoli Pauli eſſe negaverint (4). Sed id multo moleſtius, ut, ſi Pauli non ſit, protinus ſit canonica. Nam, auctore incerto, poterit Epiſtola certo eſſe canonica. Sive enim Lucas, ſeu Barnabas (quod quidam ſunt opinati) eam Epiſt. ſcripſerint, canonica erit. Nam & per Lucam & per Barnabam Spiritus Sanctus loquebatur. Sed ad rem. Cum hæreticum ſit, hanc Epiſt. a ſacris ſcripturis excludere, certe temerarium eſt (ne quid amplius dicam) de hujus Epiſtolæ auctore dubitare, quem Paulum fuiſſe certiſſimis teſtimoniis confirmatur. Origenes inprimis lib. 1. commentariorum ſuper Matthæum, & refertur ab Euſebio lib. 6. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ (5), *Ego dico* (ait) *quod ipſa manifeſtiſſime eſt Pauli Apoſtoli; & ſemper omnes antiqui majores noſtri eam ut Pauli Apoſtoli ſuſceperunt: & opinio uſque ad nos pervenit, quod ſermo ejus eſt Græco ſermone compoſitus, vel per Clementem Romanæ urbis Epiſcopum, vel per Lucam.*

Clemens item Alexandrinus apud Euſebium 6. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro (6), *Manifeſte* (inquit) *eſt Pauli, ſcripta quidem Hebræo ſermone tanquam Hebræis, ſed a Luca in Græcum interpretata.*

Euſebius quoque in eandem ſententiam ivit, 3. libro hiſtoriæ Eccleſiaſticæ (7). Ubi cum dixiſſet, Clementem Romanum Epiſcopum in Epiſtola ad Corinthios nomine Pauli teſtimoniis hujus Epiſtolæ uſum, continuo ſubjicit: *Unde conſtat, quod Apoſtolus hanc Epiſtolam tanquam Hebræis mittendam, patrio eam ſermone conſcripſerit: & (ut quidam tradunt) Lucam Evangeliſtam, alii autem Clementem interpretatum eſſe: quod & magis verum eſt, quia & ſtylus ipſe Epiſtolæ Clementis cum hac concordat, & ſenſus nimirum utriuſque ſcripturæ plurimam ſimilitudinem ferunt.* Hactenus Euſebius. Et cap. 3. ejuſdem libri (8) *Pauli manifeſte 14. ſunt Epiſtolæ*. Dies me deficiet, ſi velim enumerare auctores Græcos, qui hanc Epiſtolam Paulo tribuerunt. Nec minus ſi commemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanaſium in Epiſtola ad Epiſcopos Africanos, & lib. 11. de fide Trinitatis? Quid Cyrillum 12. lib. Theſauri? Quid Chryſoſtomum infinitis prope locis? Quid Ignatium? Quid Irenæum? Quid Damaſcenum? Quid Anacletum in Epiſtola de ordinatione Epiſcoporum? Quid Higinium in Epiſtola ad omnes Chriſti fideles? Quid Concilium Laodicenum? Quid tandem concilium Epheſinum (1)? cum omnes

(1) *In comment. ſuper Gen.* (2) *Cap.* 50. (3) *Cap.* 56. (4) Arrius negavit hanc Epiſtolam eſſe Pauli, ut auctor eſt Epipha. hær. 69. (5) *Cap.* 18. (6) *Cap.* 11. (7) *Cap.* 37. (8) *Cap.* 9.

Digitized by Google

omnes Græci ſcriptores (ut auctor eſt Hieronymus ad Dardanum) hanc epiſtolam Apoſtoli Pauli eſſe una voce fateantur. Theophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epiſtolam Pauli eſſe inficiantur; affirmatque eos non ſecus peccare, quam ſi a Paulo abeſſe Chriſtum negarent. Quid Latini? Nempe fatentur etiam. Fatetur Ambroſius ſuper Pſalmum, *Beati immaculati*; & libro *de his, qui myſteriis initiantur*, cap. 8. Auguſtinus inſuper 2. lib. de doctr. Chriſtian. cap. 8. & ſæpe alias. Item Gregor. 5. lib. Moralium cap. 3. Gelaſius cum concilio ſeptuaginta Epiſcoporum: Innocentius Papa: Concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum. Quid moror? mille quingentos abhinc annos Eccleſia legit hanc nomine Pauli Apoſtoli, & audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro ſæculis ſine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, niſi me valde opinio fallit, teſtatur Paulum Hebræis epiſtolam ſcripſiſſe. Nam primam Petri Hebræis ſcriptam eſſe, ſalutatio ipſa adeo aperte docet, ut ne Cajetanus ipſe quidem negare potuerit. At ſecunda Petri eiſdem quoque ſcripta eſt. Ait enim: *Ecce jam vobis hanc ſecundam ſcribo epiſtolam*. In hujus vero fine ſic Petrus inquit: *Sicut & cariſſimus frater noſter Paulus ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus epiſtolis*, &c. Vobis, ſcilicet Hebræis, ad quos ſcribebat Petrus. Unde facta diſtinctione ſubjungit, *Sicut & in omnibus epiſtolis*: ut non obſcure intelligeres, quod Paulus Hebræis de longanimitate & ſalute Chriſti, idem & in aliis epiſtolis ſcripſiſſe. Non eſt ergo, cur de auctore hujus epiſtolæ quiſquam dubitet.

At Hieronymus dubitat. Certe, ut dubitaſſet, non proinde noſtram hanc certam, indubitatamque fidem ambiguam efficere potuiſſet. Sed negamus, Hieronymum ancipitem hoc loco (quod illi falſiſſime impingitur) habere ſententiam. Nam ut innumera loca ſilentio prætereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epiſtola nomine Pauli teſtimonia; ut illud etiam diſſimulemus, quod de viris illuſtribus in Paulo, cum quorumdam contrarium ſenſum expreſſiſſet, eorum argumenta refellit: ille profecto locus Hieronymianæ ſententiæ clariſſimus teſtis eſt, qui habetur in epiſtola ad Dardanum de terra promiſſionis, in hæc verba: *Vas electionis loquitur ad Hebræos, fide, qui vocatur Abraham*, &c. *Nec me fugit, quod perfidia Judæorum hæc teſtimonia non ſuſcepit. Illud noſtris dicendum eſt, hanc epiſtolam, quæ inſcribitur ad Hebræos, non ſolum ab Eccleſiis Orientis, ſed ab omnibus retro Græci ſermonis ſcriptoribus, quaſi Pauli Apoſtoli, ſuſcipi; & nihil intereſſe cujus ſit, cum Eccleſiaſtici viri ſit, & quotidie Eccleſiarum lectione celebretur. Quod ſi eam Latinorum conſuetudo non recipit inter ſcripturas canonicas, nec Græcorum Eccleſiæ Apocalypſim Joannis eadem libertate ſuſcipiunt; & tamen nos utramque ſuſcipimus, nequaquam hujus temporis conſuetudinem, ſed veterum ſcriptorum auctoritatem ſequentes, qui utriuſque teſtimoniis utuntur, non ut interdum de apocryphis facere ſolent, ſed quaſi canonicis & Eccleſiaſticis.* Hactenus Hieronymus. Et in Epiſtolam ad Titum (2), *Lege* (inquit) *ad Hebræos epiſtolam Pauli Apoſtoli, ſive cujuſcunque alterius eam eſſe putas, quia jam inter Eccleſiaſticas eſt recepta.*

RESP. AD RATIONES 7. ARGUMENTI. Ad primam igitur rationem, quoniam in relectione de pœnitentia accurate ſane ac diligenter illa Apoſtoli loca explicata ſunt, non eſt neceſſe modo reſpondere.

Ad ſecundam reſpondere neceſſe eſt, & quidem eo ordine, quo adverſum conſtitutam veritatem objectionis ſingulæ particulæ fuere propoſitæ. Nam, quod prima particula objiciebatur, facile diluitur, cum contingere potuerit, ut interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, ſed in margine, quod fieri ſolet, addita fuerit interpretatio, quam librarius textui deinceps inſeruerit. Quod etiam idem in Matthæo uſu fortaſſe venit in verbis illis (3) *Eli, Eli*, &c. Quod autem, quæ expoſitor fortaſſe quiſpiam in margine appoſuerit, ea ſcriptorum vitio textui nonnunquam inſerantur, Nicolaus Liranus recte 2. Reg. 8. animadvertit: illa enim verba, *De quo fecit Salomon omnia vaſa aurea in templo, & mare æneum & columnas, & altare*, in hunc modum & adjecta, & inſerta eſſe conſtat.

Potuit & alia ex cauſa proficiſci, ut Apoſtolus vel Evangeliſta Hebraice ſcribens, quorundam vocabulorum interpretationem adjecerit, quod apud Judæos erant verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commode in linguam Hebraicam verti; ut (4) *Golgotha*, & *Ephphetha*.

Ecce duas cauſas, quibus interim argumentum illud Cajetani poſſet eludi. Quo ne librum quidem Geneſeos Hebraico ſermone ſcriptum ſibi Cajetanus ſuaderet. Nam ibi legitur (5) Rachel vocaſſe filii ſui nomen Benoni, id eſt, filium doloris mei: nomen vero ei a patre inditum Beniamin, ideſt, filium dextræ; & in Exodo (6), *Eſt enim phaſe, ideſt & tranſitus Domini*. Reſpondeant nobis iſti, qui ſimili argutia negotium nobis exhibere volunt: & ſi non valuerint, tertiam cauſam nos reddemus. Videlicet, ſunt nomina compoſita ex multis ſimplicibus, quæ nonnumquam integra in compoſitio-

(1) Concilium Epheſinum expreſse docet Apoſtoli teſtimonio probari, quod Chriſtus eſt factus Pontifex, & Apoſtolus confeſſionis noſtræ. Conc. Epheſinum dixi, quia illa ep. licet Cyrilli ſit, præſidebat tamen Synodo, & eſt a Synodo approbata. Caſſiod. in Pſal. 102. Adrian. in epiſt. ad Conſt. & Irenem.

(2) *Cap.* 8. (3) *Cap.* 27. 46.

(4) *Joan.* c. 14. videtur aſtruere vocem Hebræam eſse. Sed quia voces Chaldææ erant Hebræis quaſi propriæ, ideo Evangeliſta dixit; *Hebraice autem Golgotha*: quemadmodum ſi ego dicam, Hiſpane autem Javali. Quam vocem puſucam eſſe certum eſt pro apro ab Hiſpanis uſurpatam. (5) *Cap.* 35. 18. (6) *Cap.* 12. 11.

Google

ne manent, interdum corrupta; ea ſi aliis verbis eadem etiam lingua explicare voluero, nihil abſurdum orietur: ut ſi verbi cauſa dicam Deicola, interpretatur Dei cultor: paterfamilias, hoc eſt, domus gubernator & parens. Quod idem in nominibus Benoni & Melchiſedech evenire potuit.

Sed ne ad hæc tanquam in aram confugiamus, illa cauſa & præſtantiſſima & veriſſima eſt, interpretem id jure ſuo facere potuiſſe, cum videlicet neceſſum fuit Hebraica verba manere. Si enim interpres tranſtuliſſet, *Deus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me?* non fuiſſet a Latinis perceptum, quorſum aſtantes dixerint, *Heliam vocat iſte*. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorum interpretationem appoſuit, quod facere æque poterat verbis Hebraicis non retentis. Certe Geneſeos 35. & Exodi 12. in Hebræo nominum interpretatio non habetur: ſed interpres adjecit de ſuo.

Quod ſi objicias, illam particulam non eſſe ſacram ſcripturam, ſi hoc verum eſt, ut quæ ab officina interpretis prodierit: primum conceditur concluſio; nec ego video cur perhorreſcere debeamus. Deinde, negatur illa collectio, ſi ab interprete proficiſcitur, extra ſacras literas eſt. Nam particula quæ ad ſervandam vel congruitatem, vel intelligentiam in ſacrarum literarum interpretatione additur, non cenſetur a ſacris literis aliena. Unde Hieronymus in commentariis epiſtolæ ad Galatas (1), *Hanc conſuetudinem*, inquit, *in pluribus locis ſcriptura conſervat, ut Hebraicum verbum cum interpretatione ſua ponat; Bartimeus Filius Timei, Aſer, divitiæ, Tabita, Dorcar, & Meſech, vernaculus*. Ecce ſcripturam Hieronymus vocat etiam eam particulam, quam interpretem addidiſſe compertum eſt. Atque id in epiſtola ad Hebræos vel maxime locum habet; cujus interpres fuit vel Lucas, vel Clemens; quod Apoſtolo & vivente & vidente factum eſſe, ad veritatis ſimilitudinem videtur eſſe propenſius. Verum eſſe aſſeverarem, niſi Academiæ temperamentum in cauſa conjecturali placeret. Nihil ergo prima illa cauſa movere nos debet, ut credamus hanc epiſtolam Hebraice ſcriptam non fuiſſe. Sed ne ſecunda quidem cauſa movet; eadem enim in Apoſtolum torqueretur, qui in Actorum lib. (2) Judæis loquens citat ſcripturam veterem juxta translationem Septuaginta. Itaque interpres aut Lucas, aut Clemens, licet Hebræos Hebraice Paulus fuerit allocutus, verſionem tamen ſeptuaginta interpretum magis reddere voluit, ne Græci literæ novitate turbarentur. Quam etiam ob rem Apoſtolus (3) Romanis ſcribens abutitur teſtimonio Habacuc juxta tranſlationem ſeptuaginta, ne Romanis auribus inſuetam orationem afferret: ut Hieronymus auctor eſt in commentariis ſuper Habacuc (4).

Jam vero tertia illa cauſa, quæ in poſtrema hujus rationis parte nobis opponitur, nulla eſt. Audivi equidem ab Hebræo, cui Hebræi Carpentoratenſes primas ex ſuis hominibus deferebant, epiſtolam hanc Hebraicam hodie etiam, Matthæique Evangelium extare (5). Sed ut Judæus ille nos irridere voluerit, aut etiam ex alicujus Hebræi verſione illi habeant nunc Hebraicam epiſtolam Pauli, Evangeliumque Matthæi, perierint vero legitimum Matthæi ad Hebræos Evangelium, & epiſtola Pauli ad Hebræos, Judæorum cura id veriſimillimum eſt accidiſſe.

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur, ut Paulus auctor hujus epiſtolæ non credatur, prius reſpondetur, teſtimonium illud in ſenſu literali ad Chriſtum referri. Nec obſtat, ſenſum etiam literalem ad Salomonem etiam pertinere; cum eadem litera plura ſimul literalia ſenſa contineat; ut D. Thom. (6), & ante hunc D. Auguſtinus (7) tradidere. Quemadmodum igitur nomine David Chriſtus interdum ad literam ſignificatur, ut Ezech. 34. *Suſcitabo ſuper ea Paſtorem unum, ſervum meum David*: & Hieremiæ 30. *Serviens Domino Deo ſuo, & David regi ſuo*, &c. ſic & per nomen Salomonis Chriſtum Dominum eo loco ſcriptura ſignavit. Id ne nos præteriret, adjecit, *Stabiliam thronum ejus uſque in ſempiternum*. Quod apud Lucam (8) Angelum ad Chriſtum retuliſſe, notius eſt, quam ut explicandum ſit: *Filius*, inquit, *altiſſimi vocabitur, & ſuper domum David ſedebit*. Auguſtinus porro auctor eſt (9) Pſalm. 71. licet in Salomonem inſcribatur, Judæos tamen de Chriſto eſſe prophetiam invictiſſime defendere, quia nonnulla ibi dicta ſunt, ut in Salomonem convenire non poſſint. Quæ eadem profecto cauſa, ut de Pſalmo 44. idem ſentiamus, cogit.

Poſterius, ut in ſenſu allegorico hoc teſtimonio Paulus abuteretur, nihil a ſuo more faceret alienum; qui cum ſæpe alias, tum maxime in priori ad Corinth. epiſtola (10), ex ſenſu allegorico argumentatur. Aliud eſt enim ex ſenſu ſpirituali certum & efficax argumentum trahi, quod Auguſtinus (11), Dionyſius (12), Hieronymuſque (13) negarunt; aliud vero argumentum inde probabile duci, id quod nemo ſane doctus negare poteſt. Quod enim Rhetores argumenta veroſimilia certis & exploratis adjungunt, id Apoſtolus quoque facit. Potuit autem hoc loco multo & commodius & vehementius facere, ubi Hebræi intelligebant ea, quæ David in Salomone Deus promiſerat, in Chriſto eſſe complenda. Intelligebant autem eiſdem ſacris literis ſæpius admoniti, ut Mich. 4. Dan. 7. patet.

Ad quartam rationem non oporteret reſpondere, ſi oratio Pauli colo & commate aptius diſtingueretur. Itaque lectio in hunc modum habere debet: *Quæ cum initium accepiſſet enarrari*

per

(1) *Cap.* 4. *in illud*, Abba pater. (2) *Actor.* 12. (3) *Cap.* 1. 17. (4) *Cap.* 2. (5) Ante paucos annos Sebaſtianus Munſterus dedit Evangelium Matthæi Heb. & ejus in Latinam linguam verſionem. (6) 1. *part. q.* 1. *art.* 10. (7) 3. *de doct. Chriſt. c.*29. & 12. *Conf. c.* 26. 31. & 32. (8) *Cap.* 1. 32. (9) *De unitat. Eccle. c.* 8. (10) *Cap.* 9. (11) *Auguſt. ad Vincen. Donatiſtam epiſt.* 48. (12) *Dionyſ. in epiſt. ad Tit.* (13) *Hier. in* 13. *Matth. c.*

Digitized by Google

per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata eſt ; ut illa verba, *Ab eis, qui audierunt* non ad participium ſequens, ſed ad infinitivum antecedens referantur. Sed cui hæc diſplicent, is tale habeat reſponſum. Quod Paul. ait, *In nos confirmata eſt*, non ad ſe peculiariter refert, ſed ad Judæos generaliter, ut Gloſſa interlinearis admonuit. Præterquam quod Paulus non ait ſe accepiſſe doctrinam ab eis, qui audierunt, ſed ſalutis confirmationem: accepit enim & Sacramenta ab illis, & doctrinæ confirmationem, tum quia Ananias dixit illi, quid oporteret eum facere, tum quia aſcendit ad anteceſſores Apoſtolos, ne forte in vanum curreret, &c.

Ad quintam vero reſpondere oportet in hunc modum: nomen Teſtamenti apud Latinos interdum ſignificare pactum, & promiſſionem, ut Hieron. in Hierem. 31. cap. & in Malac. 2. cap. ſcripſit, & Innocentius in capite *Cum Marthæ, de celebratione miſſæ*, erudite poſtea docuit. In quam ſignificationem illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur, *Hic eſt calix novi & æterni Teſtamenti*, id eſt, novæ ac æternæ promiſſionis: & illud etiam ad Hebræos (1) *Novi Teſtamenti mediator eſt, ut repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, hæreditatis æternæ*. Illud etiam exploratum eſt, apud Græcos nomen διαθήκη, interdum proprie teſtamentum, nonnunquam pactum, fœdus, & pollicitationem ſignificare, ut ex Actorum Apoſtolicorum capite tertio Budæus in commentariis probat. In qua etiam poſteriori ſignificatione & Geneſeos nono, & Pſal. 54. & 88. & 105. nomen διαθήκη legitur.

Vocabulum quoque Hebraicum *Berith*, quod Exodi 24. & Hierem. 31. habetur, licet frequenter pactum, fœduſque ſignificet, quandoque tamen ad teſtamenti ſignificationem flectitur. Nam & Hieron. Zachariæ nono, & Pſalmorum interpres Pſal. 44. nomen *Berith* in teſtamentum vertit. Imo licet Aquila nomen illud ſemper pactum interpretetur, at 70. tamen fere teſtamentum, ut Hieron. in 2. cap. Malach. teſtatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit, Rhetorum more, & vocem a proprio ad improprium ſignificatum flectere: quod idem, ſi aut Græce, aut Latine loqueretur, facere potuiſſet. Idque eo magis, quod inſtrumentum, a ſanis obſignatum, teſtamentum dicitur; quamvis codicillo poſtea vel mutentur aliqua, & aliqua inducantur, vel etiam totum omnino, quod teſtamento ſemel cautum erat, antiquetur. Quocirca & vetus illud legatum, teſtamentum quidem erat ſignatum a vivo: ſed apertum moriente Chriſto, ut velum ſciſſum oſtendit, ac per Evangelicam Legem velut per codicillum abolitum. Id quod Lactantius de vera ſapientia (2) videtur mihi intellexiſſe. Nihil igitur obſtat, quominus Exodum loquentem de veteri fœdere, loquens etiam proprie de teſtamento Paulus adducat. Quinimo conſentaneum argumentum eſt, ut perfectum teſtamentum, ſcilicet novum; ſanguine confirmatum ſit & morte teſtatoris: quandoquidem imperfectum illud vetus non ſine ſanguine firmatum eſt: ut figura figurato congrueret. Atque hæc quidem reſponſio argumento Cajetani ſatis facit; etiamſi nomen Hebraicum non teſtamentum proprie, ſed fœdus ſolum ſignificet; quod & Hieronym. in 31. cap. Hierem. & Hebræi docti contendunt.

Ad poſtremam vero rationem is ipſe, qui poſuit, reſpondet; illa tria quidem in arca fuiſſe omnia, ut Paul. dicit, ſed urnam & virgam foris pendentes a latere; tabulas vero intus, ut 3. lib. Regum (3) habetur. Rurſum etiam forte poſt illa Salomonis tempora Sacerdotes cupientes, virgam, & manna in ſecretiori tutiorique eſſe cuſtodia, intra arcam cum tabulis poſuerunt. Cujus rei Paulus non erat inſcius; nos ſumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theoph. in Epiſtol. ad Hebræos cap. 9. aſſerit Paulum optime inſtitutum in rebus Judaicis a Gamaliele ex traditione hoc habuiſſe, hodieque Phariſæorum ſectam aſſentiri, rem ita ſe habere. Admonuerat fere idem prior Chryſoſtom. hom. 18. De ſeptimo itaque argumento, & huic adjunctis rationibus ſatis eſt dictum. Nam quod ex illis verbis, *Celerius autem videbo vos*, Cajetanus argumentatur, alienum a ratione videri, ut, poſtquam appellaverit Cæſarem, ſpondeat ſe Paulus daturum Judæis; adeo leve eſt, ut referre pigeat, nedum refellere.

Respon. ad 8. In octavo vero principali argumento, quo quarta concluſio coarguitur, Cajetanus quidem non negat, Epiſtolam Jacobi eſſe canonicam, ſed auctorem aſſerit incertum eſſe. Eraſmus addit, eam non ſapere apoſtolicam auctoritatem. At cum Hieronym. de viris illuſtr. (4) Urbanus Papa in Epiſtol. de communi vita, Alexand. quintus a Petro in Epiſt. ad omnes Epiſcopos, Anacletus in Epiſt. de oppreſſione Epiſcoporum; Marcellus Papa ad Epiſcopos Antiochenæ provinciæ, Gelaſius cum Concilio ſeptuaginta, Innocentius I. Concil. Milevitanum cap. 7. Concil. Laodicen. Carthag. Florent. Trid. hanc Epiſtolam Jacobi Apoſtoli, Jacobi, inquam, Apoſt. eſſe affirmaverint, idque Eccleſiæ univerſalis uſu confirmante; temerarium eſt, ne dicam erroneum, hujus Epiſtolæ certitudinem velle aut ex incerto auctore, aut ex ſtylo ſalutationis infirmare; idque argumento leviori, quam cui reſpondere debeamus.

Respon. ad 9. Ad nonum argumentum ſic reſpondeo. Erroneum eſt, ne dicam hæreticum, ſecundam illam Epiſtolam Petri Apoſtoli eſſe, negare. Adverſatur enim in primis omnibus ſanctis; deinde Innocentio & Gelaſio; præterea conciliis Laodiceno, Carthaginenſi, Florentino, Tridentino; denique uſui catholicæ Eccleſiæ, quæ legit eam in feſto transfigurationis nomine Petri Apoſtoli.

Contineret etiam aliquid falſi, ſi Petrus Apoſtolus ejus auctor non fuiſſet. Nam licet argumentum ex ſalutatione ipſius Epiſtolæ forſitan elude-

(1) *Cap. 9. 15.* (2) *Cap. 20.* (3) *Cap. 8.* (4) *Orig. 2. ho. in Lev.*

eluderetur, quod a ſalſario quopiam eſſet adjecta; at, quod capite primo illius epiſtolæ legitur, eludi nulla ratione poteſt. *Hanc vocem* (ait) *nos audivimus de cælo allatam, cum eſſemus in monte ſancto cum ipſo*. Quod ſi Petrus non ſcripſit epiſtolam, (Joanni autem Jacobove tribuere, ſtultitiæ manifeſtariæ eſt) falſum epiſtola continet: Quod eſt Hæreticum. Argumentum vero illud, quod Eraſmum movit, imo pleroſque olim ante Hieronymum (ut refert idem de viris illuſtribus in Petro) infirmum eſt; cum eundem auctorem ſæpe contingat non aliam modo, verum eandem quoque ſententiam ſtylo ſcribere differenti. Quod (ut reliquos prætereamus) in D. Gregorio videre licet: cujus epiſtolas ſi cum aliis ejuſdem operibus conferas, judiciumque feras ea diverſo dicendi charactere, ab alio auctore ſcriptas eſſe judicaveris. Hieronymus tamen ad Hedibiam, quæſt. 11. aliter reſpondet, inquiens: *Duæ epiſtolæ, quæ feruntur Petri, ſtylo inter ſe & charactere diſcrepant, ſtructuraque verborum: ex quo intelligimus, Petrum pro neceſſitate rerum diverſis fuiſſe uſum interpretibus.* En Hieronymus ex diſſimili ſtylo non diverſos auctores colligit, ſed interpretes differentes (1). Apoſtoli enim in aliena lingua malebant per interpretem ſcribere, quam dono linguarum abuti; quod non ad elegantiam & luxum, ſed ad uſus neceſſarios acceperant. Nec me fugit, quod Eraſmus hunc locum Hieronymi detorquet: ſed more ſuo facit, ut pro ſua libidine interturbet omnia.

Respon. ad 10. Propter decimum argumentum Eraſmus & Cajetanus duas illas poſteriores epiſtolas negant eſſe Joannis Evangeliſtæ. Quam ego ſententiam non temerariam modo, ſed etiam erroneam eſſe crediderim. Quoniam ſi Joannis, cognomento Senioris, aſſeruntur, non ſunt profecto canonicæ. Nec enim quiſquam Joannem presbyterum auctorem ſacrum exiſtimavit. Sunt autem ſine dubio, ut ante a nobis demonſtratum eſt, epiſtolæ canonicæ: non ergo ſunt Joannis presbyteri, ſed Evangeliſtæ. Quod Origenes in 1. Pſalm. apud Euſebium 6. lib. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 18. Clemens lib. 2. ſtrom. (2) Damaſc. 4. lib. (3), Iſidorus ſexto etymolog. Auguſt. 2. de doctrina Chriſtiana (4), Hieronymus ad Evagrium, Innocentius primus (5), Gelaſius, Concilium Laodicenum, Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinumque teſtantur. Sed tempore Paſchali univerſalis Eccleſia duas has epiſtolas nomine Joannis Apoſtoli populo legit. Eccleſiæ autem, conciliis, & ſanctis antiquis tutius nos committemus, quam noviitiis iſtis auctoribus; quorum argumentum cum imbecillum ſit, alia confutatione non eget.

Respon. ad 11. Undecimum vero argumentum indignum eſſet, quod in aliorum numerum cenſeretur, niſi ob illud Cajetanus aſſeruiſſet, hanc epiſtolam minoris eſſe auctoritatis, quam alias, quæ ſunt certo ſcripturæ ſacræ. Nam hujus epiſtolæ auctoritatem expreſſe negare non audet, ne quid invidiæ ſubeat, aut criminis. Cum autem Hieronymus aſſerat, auctoritatem jam vetuſtate & uſu meruiſſe, & inter canonicas computari; miror equidem, cur Cajetanus aliorum opinionem ſub Hieronymi cenſuram non redegerit, quem pro certa regula ſacrorum librorum habendum exiſtimavit. Cajetani igitur aſſertio hoc loco periculoſa eſt, ſi vis comparativi teneatur: *Minoris* (inquit) *auctoritatis eſt iis, quæ ſunt certo ſcripturæ ſacræ*. Non eſt igitur certo ſcriptura ſacra: quod eſt erroneum. At quidam ante Hieronymum hanc epiſtolam non probarunt. Fateor; ſed fuerunt nonnulla ante Hieronymum in controverſia, quæ modo in dubium vertere hæreticum eſt. At citat librum apocryphum. Forſitan apocryphus apud Hebræos non erat. Quod ſi eſſet, ut & Hieronymo, & pleriſque aliis placet, nihil mirum, ſi ab Apoſtolo Juda referatur; cum teſtimonia referat Paulus ex Arato (6), Menandro (7), Epimenide (8), ethnicis prophaniſque poetis. Vide Hieronymum in epiſt. ad Epiph. c. 5. & ad Tit. 1. At coarguit hoc reſponſum Cajetan. *Non abs re*, inquiens, *hæc epiſtola a multis refutata eſt: quoniam, etſi citare apocrypha multo magis licet, quam poetas; auctoritati tamen ſacræ ſcripturæ derogat, ut apocrypha Prophetia, ut ſimpliciter & abſolute Prophetia, inducatur*. Hæc ille. Verum aliud eſt, totum librum apocryphum eſſe, quod Hieronymus ait, quia ſcilicet quædam in eo libro continerentur, quæ eſſent ambigua; aliud, particulam illam, quam Judas excitavit, apocrypham eſſe, quod nec Hieron. nec alius ex catholicis dixit. Nam licet ex alio loco non haberemus eam eſſe Prophetiam; at auctoritas Judæ ſatis eſt, ut illam veriſſime a Spiritu ſancto extitiſſe ſentiamus; ſicut credimus illa verba, *Beatius eſt magis dare, quam accipere*, Jeſu Chriſti eſſe, quia Paulus dixit. Sed ſtultus ego ſum, qui hujuſmodi argumenta conor refellere.

Respon. ad 12. Ad poſtremum argumentum, ubi Eraſmi Lutherique conjecturæ ponuntur, ut Apocalypſeos auctoritas infirmetur, poſt ea, quæ diximus, non fuerit opus reſpondere; tantum ſatis fuerit admonere diſcipulos. Manifeſta enim percurrimus, ut in obſcurioribus immoremur, atque Franciſcus Titelmanus in hac cauſa accuratiſſime laboravit, ediditque peculiarem controverſiam, unde lector petere ea poterit, quæ huic reſponſioni noſtræ deeſſe videbuntur. Nam ratio poſtulat, ut ſecundæ hujus controverſiæ finem aliquando faciamus.

CAPUT XII.

Ubi eorum argumenta ponuntur, qui ſuadere volunt, in ſacrorum intelligentia ſcripturarum, ad fontes Hebraicum, & Græcum recurrendum.

IN tertia vero quæſtione magna diſſenſio eſt, eaque niſi dijudicetur, in ſummo errore neceſſe

(1) *Clem. Alex. 7. lib. Stro.* Glauciam tradit fuiſſe Petri interpretem. (2) *Cap.* 18.
(3) *Cap.* 1. (4) *Cap.* 8 (5) 93. *diſt. c. legimus*. (6) *Act.* 17. 28. (7) 1. *Cor.* 15. 33. (8) *ad Tim.* 2. 12.

ceſſe eſt nos, atque in maximarum rerum ignoratione verſari: An in ſacrarum literarum intelligentia ad Hebraicum Græcumque fontem ſit recurrendum: an potius editio ipſa Latina tam magnæ ſit auctoritatis & ponderis, ut nec ab originali ſcriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat, aut limari.

1. Arg. Prior autem hujus controverſiæ pars ſuadetur ante omnia D. Hieronymi teſtimonio, qui in libro adverſus Helvidium hujus aſſertionis primus auctor eſſe creditur, ea ratione vel maxime, quod multo purior credenda ſit manare fontis unda, quam rivi. Idem etiam in epiſtola ad Marcellam (1), cujus initium, *Poſt priorem*, cum fateretur, aliqua ſeſe in vulgata editione Evangeliorum Latinorum emendaſſe, atque ad Græcam originem revocaſſe Latina, obtrectatores ſuos contemnens: *ſi diſplicet* (inquit) *fontis unda puriſſimi, cœnoſos rivulos bibant, & diligentiam, qua avium ſylvas, & concharum gurgites norunt, in ſcripturis legendis objiciant*. Idem confirmat in epiſtola ad Damaſum de verbo Oſanna (2), cujus initium eſt, *Multi*; & in commentariis ſuper Zachariam (3), dicens, *Cogimur ad Hebræos recurrere, & ſcientiæ veritatem de fonte magis, quam de rivulis quærere: nempe, ut Cicero de oratore etiam ait, tardi ingenii eſt, rivulos conſectari, fontes rerum non videre*. Et in epiſtola ad Vitalem docet, ſe ad Hebraicam veritatem, tanquam in præſidium & arcem, ſolitum eſſe confugere.

2. Arg. Huc adde Auguſtini teſtimonium ex 2. de doct. Chriſti cap. 15. & 18. de civit. Dei (4), quibus locis Hieronymi ſententiæ ſubſcribit.

Præterea Damaſus coegit Hieronymum, ut novum Teſtamentum ad Græcam reduceret veritatem, quemadmodum Hieronymus idem in præfatione ſuper quatuor Evangelia teſtatur. Id vero Damaſus non juſſiſſet, niſi intellexiſſet novi Teſtamenti veritatem a Græco fonte petendam.

3. Arg. Hieronymus quoque ipſe in commentariis veterem interpretem ſæpe vellicat, ut qui interpretando frequenter erraric. Non igitur veteri editioni Latinæ fidem habere neceſſum eſt; niſi Hieronymum aut malevolentiæ velimus arguere, ſi dedita opera, aut imperitiæ, ſi ignorans ea, quæ bene converſa erant, reprehendit. Aliunde igitur, quam ab editione Latina, quærenda eſt ſacrarum literarum firma intelligentia. Quid quod Laurentius Faber, Eraſmus, Eugubinus, aliique nonnulli juniores veteris interpretis nunc obſcitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiam, nunc ſuperſtitionem coarguere idoneis cauſis rationibuſque videntur? Nec animus eſt tamen omnia eorum argumenta referre, qui Latinam editionem, qua Eccleſia utitur, ſolent reprehendere. His enim argumentis refutandis aliud & temporis, & operis dandum eſt. Illas ſolum reprehenſiones afferemus, quibus veterem editionem falſitatis accuſant. Primum autem Num. ultim. cap. Latinum ajunt interpretem ſenſum reddidiſſe non Hebraicæ modo veritati, verum etiam ſacris omnino literis repugnantem. Illius enim editio præceptum non obſcurum habet, ut nullus vir fœminam ducat, niſi de tribu & familia ſua; nec ulla fœmina viro nubat alterius tribus & familiæ. Id autem tantum abeſt a ſcripturæ fide, ut nihil illis magis poſſit eſſe contrarium. Moyſes quippe primus hoc neglexit, nec uſque de ſua ille tribu duxit uxorem. Aaron uxorem accepit Eliſabeth de tribu Juda. Exod. 6. Soror regis Judæ nupſit Jojadæ Pontifici. 2. Paralip. 22. & 4. Reg. 11. Eliſabeth, cum eſſet de filiabus Aaron, cognata erat Beatæ Mariæ, quæ ſine dubio erat e tribu Juda. David Michol duxit filiam Saulis de tribu Beniamin. Undecim tribus non legem, ſed juramentum prætexunt, quominus filias ſuas Beniamitis collocent, cum interim tamen eos, qui non jurarant, nulla lege prohiberi apertiſſime præ ſe ferant. Jud. 21. Subditiтium ergo eſt, adulterinum, & falſum, quod interpretis ſolum auctoritate redditum eſt. Deinde Michææ 5. Latina vetus editio hunc in modum habet: *Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda, ex te mihi egredietur, &c.* At Matthæus contrario penitus ſenſu verba eadem allegavit, inquiens, *Et tu Bethlehem nequaquam minima es*. Præterea Pſalm. 7. verſ. 12. noſtra editio habet, *Nunquid iraſcitur per ſingulos dies?* ubi Hebraica veritas contrarium ſenſum habet, cui Hieronymus omnino conſentit. Contendit etiam Calvinus, locum illum Eccleſiaſtes 9. *Nemo ſcit, utrum odio vel amore dignus ſit*, mendoſe eſſe ab interprete redditum, falſamque eſſe ſententiam interpretis, cum plerique ſciant, ſe odio dignos eſſe, & nonnulli ſcierint, ſe fuiſſe amore dignos. Ac ſunt, qui credant interpretem Matth. 24. falſam reddidiſſe lectionem, dum pro, *Fulgore*, reddidit, *Fulgur*: quod utique non pertingit ab oriente in occidentem, ſed ſolis fulgor eſt, qui pertingit. Atque illud quoque urgent, quod Jonæ 4. vertit interpres, Dominum hederam præparaſſe, ut eſſet umbra ſupra caput Jonæ, &c. cum, ipſo quoque Hieronymo auctore (5), *kikaion* nec hedera ſit, nec cucurbita, ſed quoddam genus fruticis, Latinis & Græcis incognitum, quod Syris familiare eſt. Non ergo Dominus hederam præparavit, nec Jonas ſub umbra hederæ requievit, quod interpres falſo tranſtulit.

4. Arg. Ad hæc, ſi veteris latini interpretis editioni addicti eſſe debemus, compellemur adeo hiſtoriam Suſannæ (6) recipere, atque etiam Bel draconis narrationem (7); quam quoniam Hebraica veritas non habet, Hieronymus fabulam vocat, non eam ſacris libris additurus, niſi apud imperitos (ut ipſe ait) videretur magnam partem voluminis detruncaſſe: item cogemur etiam Marci poſtremum caput accipere, quod Hieron. ad Hed.b. quæſt. 3. non credit eſſe neceſſarium, cum

(1) *Poſtrema 2 tomi epiſtol.* (2) 3. *Tomo.* (3) *Cap. 8.* (4) *Diſt. 9. c. ut veter.*
(5) *In præfat. ſuper Dan. & Abacuch.* (6) *Daniel.* 13. (7) *Daniel.* 13.

cum in raris feratur Evangeliis, & omnibus pene Græciæ libris hoc capitulum non habeatur: neceſſarium quoque erit hiſtoriam adulteræ mulieris venerari, quæ Joannis 8. cap. nunc habetur, cum eam tamen nec Euſebius cognoſcat, niſi in Evangelio ſecundum Hebræos; nec Hieronymus eam prorſus agnoſcat; ſed ne Chryſoſtomus quidem eam interpretatione ſua dignatus ſit, quamvis illius alias fecerit mentionem. Atque Euthymius, licet eandem enarret, paulo tamen ſuperius ait, in exactioribus exemplaribus non haberi, eo quod illegitima videatur.

5. Arg. Rurſum, ſi Latini interpretis ſequenda eſſet editio, fateri oporteret, omnes eſſe reſurrecturos, ac proinde morituros, juxta id, quod in priore ad Corinthios epiſtola (1) dicitur, *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur*. At huic ſententiæ ſtare non cogimur, ut D. etiam Thom. in commentariis ſuper eundem locum aſtruit: quin probabiliſſima opinio eſt, homines, qui reperientur in die judicii vivi, nulla interveniente morte vivos eſſe judicandos, quod Apoſtolus certe videtur aſſerere in priore ad Theſſalon. epiſtola (2). Adde huc, quod interpres non erat Propheta, auctorve ſacer, ſed humano ſpiritu, & intelligentia ſacras literas ex aliena lingua in propriam transferebat. Errare igitur fallique interpretando potuit. Quamobrem interpretis ſenſum non tenemur amplecti, ſed ipſum textum, quemadmodum ab auctore ſacro vel Hebraice, vel Græce traditus eſt. Aliud quippe fuerit (ut Hieronymus ait (3)) vatem eſſe, aliud interpretem; ibi enim ſpiritus ventura prædicit; hic eruditio & verborum copia, quæ intelligit, transfert.

6. Arg. Præterea, ſi non licet ab interpretis Latini translatione diſcedere, damnamus juniorum omnium in vertendis ſacris literis diligentiam, linguarúmque peritiam, tanquam videlicet otioſam ad ſacras literas intelligendas. Nimirum, etiamſi alium ſenſum habeant verba vel Hebraica, vel Græca, hic ſcilicet contemnendus eſt: ille vero omni ratione tenendus, quem Latina vetus litera præferat. Nec his argumentis ſatisfieri ea reſponſione poteſt, quod Hieronym. hujus editionis auctor (4) multo fuerit linguarum peritior, quam alius quiſquam, ac proinde illius auctoritas, ingenium, & eruditio majora ſint, quam cujuſquam alterius interpretis junioris. Hæc (inquam) reſponſio non facit ſatis. Primum, quoniam præſtat oculis tuis videre, quam alienis: ſatius igitur erit, ut quiſque linguas ipſas calleat, & videat ipſe potius, quam credat interpreti. Deinde etiam, quoniam cum ſeptuaginta interpretes, viri doctiſſimi, atque Hebraicæ, Græcæque linguæ peritiſſimi interdum lapſi interpretando fuerint, non eſt cur exiſtimemus, unum Hieronymum nuſquam a vero, dum interpretaretur, erraſſe. Ut illud prætereamus, quod editio hæc vetus an Hieronymi ſit, an alterius, ſumma virorum doctiſſimorum diſſenſione certatur: novum certe teſtamentum (ut de veteri taceam) aut Hieronymus non vertit, aut ſi vertit, ejus verſio non extat. Quod ſi extaret, manet ſemper integrum argumentum, quod modo poſuimus, Hieronymi utique ſenſum, ut qui ſacer auctor non fuerit, non oportere ſemper amplecti.

7. Arg. Præterea, in Clementina prima, titulo de magiſtris, Viennenſe concilium ſtatuit, in Univerſitatibus Bononienſi, Pariſienſi, Salmanticenſi parandos eſſe trium linguarum doctores, qui earum peritiam ſtudioſa inſtructione in alios transfundant; quod niſi eſſet ad ſacras literas intelligendas magnopere neceſſarium, nulla ratione ſynodus ſtatuiſſet.

Inſuper non videtur hoc divinæ ſcripturæ negandum, quod humanis ſcripturis omnibus concedere neceſſe eſt, ut, cum de aliqua ſcriptura ſcilicet ambigitur, ad archetypum, unde translata eſt, recurratur.

His argumentis, & iis quidem non levibus, ſed (ut plerique judicant) ſane firmis novarum rerum ſtudioſi ſibi primum perſuaſerunt, ad veritatem novi ac veteris teſtamenti cognoſcendam duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiam eſſe neceſſariam: inde rurſum in eam opinionem deſcenderunt, ut non ſe exiſtiment ſacras literas exponere, ſi interpretationem Latinam vulgarem ſequantur; id enim (inquiunt) eſt non auctorem ſcripturæ ſacræ, ſed ejus interpretem explicare: denique & eo progreſſi ſunt, ut aſſerant, non oportere Latini interpretis auctoritatem amplecti, ſed ipſius textus Hebræi in veteri teſtamento, Græci autem in novo; quo fieri, ut Latina editio noſtra per exemplaria Hebraica & Græca ſit omnino limanda ac corrigenda.

Hanc vero perſuaſionem, Lector optime, ſi forſitan induiſti, exue, rogo, tantiſper, dum tibi, quæ ſunt veriora certioraque, proponimus. Nos ſiquidem hanc ſententiam a pleriſque receptam refellere tentabimus. Refellemus autem (ut ſpero) illo ferente opem, cujus tueri cauſam cupimus adverſum impugnatores veritatis. Ego enim ſi aut oſtentatione aliqua adductus, aut ſtudio certandi ad hanc potiſſimum diſputationem me applicui, non modo ſtultitiam meam, ſed etiam mores & ingenium condemnandum puto. Nam ſi in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia coercetur; ego ne de maximis, & quæ ad Eccleſiæ unitatem continendam magnopere pertineant, aut certare cum aliis pugnaciter, aut fruſtrari cum alios, tum etiam me ipſum velim? Cauſa igitur veri reperiendi diſputare cupientes, controverſiam hanc quatuor concluſionibus breviſſime definiemus.

CA-

(1) *Cap. 15. 51.* (2) *Cap. 4. 14. & ſeq.* (3) *In præfat. ſuper Pentateuch.*
(4) Hieron. in Epiſt. ad Auguſt. cujus initium, *Tres ſimul*; & de Viris illuſtribus in fine emendationem agnoſcit, non interpretationem.

CAPUT XIII.

In quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonſtratur, & quod non eſt nunc ad Hebræos Græcoſve recurrendum.

PRima concluſio, quæ maxime rem, cauſamque continet, nam cæteræ ſunt quaſi conſectariæ: editionem hanc veterem atque vulgatam, quam poſt tempora D. Hieronymi Latina Eccleſia uſurpavit, fidelibus eſſe retinendam in his omnibus, quæ ad fidem & mores ſpectabunt.

Secunda. Si qua morum & fidei quæſtio inter catholicos exoriatur, eam definiri oportere per latinam hanc veterem editionem; cujus videlicet ſi aliquod teſtimonium alteram quæſtionis partem confirmaverit, ea ſit catholicis amplectenda: ſin contra reprobaverit, rejicienda.

Tertia. In fide ac morum diſputatione non eſſe nunc temporis ad Hebraica Græcave exemplaria provocandum, nec ex iis certam controverſiarum fidem eſſe faciendam.

Quarta. In his, quæ ad fidem & mores pertinent, non eſſe Latina exemplaria per Hebraica, vel Græca corrigenda.

Primum, ſive axioma, ſive pronunciatum, ſive propoſitionem ſcholaſtico more vocare velis, Concilium Tridentinum ſeſſione 4. in hæc verba definit: *Sacra Synodus conſiderans non parum utilitatis accedere poſſe Eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur, ſacrorum librorum, quænam pro authentica habenda ſit, innoteſcat, ſtatuit & decrevit, ut hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorum uſu in Eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus pro authentica habeatur, & quod eam nemo rejicere quovis prætextu audeat vel præſumat.* Hactenus Concilium.

Ne autem Concilii ſolum auctoritate adverſarios obruamus, cauſas cur id definierit, ſubjiciemus; nec enim ſynodo rationes deeſſe potuerunt, quibus ita judicaverit.

Primum enim, vel in hac ſcriptura Latina aliquod falſum continetur; quod ad fidem moreſque pertineat; vel e contrario verum eſt, quod nobis ubique tradit. Si verum eſt, id confirmare nitimur; ſin falſum, jam Eccleſia Romana atque Latina, in qua vel ſola nunc temporis fides catholica perſeverat, circa ea, quæ fidei ſunt, graviter aberraret: falſam enim aliquam ſcripturam, tanquam ab Spiritu ſancto revelatam nomine vel Prophetæ, vel Apoſtoli, vel Evangeliſtæ proponeret. Qua una re auctoritatem ſibi adimeret in reliquis proponendis; quo nihil aut abſurdius, aut incommodus poſſet accidere.

Deinde (ut exempli cauſa ponatur aliquid, quod latius pateat) ſi forte modo vocetur in dubium, An hiſtoria mulieris adulteræ vera ſit, neget autem quiſpiam veram eſſe; tunc aut hic error ſatis exploditur ex codicem Latinorum unanimi conſenſione, & id profecto eſt, quod quærimus: aut non ſatis exploditur, impuneque licet eam hiſtoriam contemnere, quæ Latinorum omnium conſenſu celebratur, quæque nomine Joan. Evangeliſtæ quotannis in Eccleſia legitur; & jam Romanæ, Latinæque ac Catholicæ Eccleſiæ fides & auctoritas infringitur, violatur, enervatur, dum errare in cæteris poſſe ſimili ratione exiſtimabitur. Quod quoniam abſurdum penitus erat, jure idem Concilium Tridentinum eadem ſeſſione decernit, ut, *ſi quis libros ipſos canonicos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueverunt, & in veteri vulgata editione habentur, pro ſacris non ſuſceperit, anathema ſit.* Conficitur itaque, editionem Latinam tot annorum centenariis uſu Eccleſiæ comprobatam in his, quæ ad fidem & mores attinent, eſſe inconcuſſe tenendam.

Præterea, cum ſcholaſtici auctores abhinc fere quadringentos annos in dogmatis theologicis confirmandis, aut etiam in hæreſibus refellendis ſolum Latinam editionem tenuerint; id peto, an quicquam in ſuis diſputationibus confecerint, necne? Quod ſi nihil certi confectum eſt, o miſeros homines, qui tercentum annos, atque eo amplius, & oleum & operam perdiderunt! Quippe linguæ Græcæ atque Hebraicæ non habuerunt peritiam; ſed, ſolo interprete Latino contenti, ſcholæ quidem dogmata confirmabant, rejiciebant autem univerſa, quæ illis adverſarentur, Romana atque adeo Latina Eccleſia tacente, vidente, probante. Sin vero confectum eſt a Theologis ſcholaſticis quippiam, credendum eſt certe, ſuis ſtabiliendis concluſionibus tuto ſeſe Latinæ editioni commiſiſſe. Ea igitur editio eſt a fidelibus retinenda.

Poſtremo Hæreticæ pravitatis inquiſitores in refutandis hæreticis atque puniendis, rogo, an hanc editionem Latinam ſedulo tenere debeant? an potius neceſſe eſt illis, ad Græcam & Hebraicam, quam minime noverunt, recurrere veritatem? Quod ſi indignum eſt, a re proſus incognita graviſſimi tribunalis pendere judicium, ſi abſurdum, e noſtratibus ad alienos, id eſt, Hebræos & Græcos appellare, ſi impium, ad Judæorum, & ſchiſmaticorum ſenatum referre catholicæ fidei conſultationem; haud equidem intelligo, quorſum Theologus huic errori conſentiat, ut non exiſtimet, editioni Latinæ certam fidem habendam. Intelligo autem, noſtra hæc dilemmata verſutos homines & impudentes cum plauſu etiam eluſuros. Nam & irrident ſcholæ univerſos auctores, & totum negotium cognitionis fidei cavillantur (1). Sed nos his argumentis face nolumus hæreticos petulantes tanquam adverſarios convincere, ſed Theologis modeſtis veritatem ſuadere.

Enim

(1 Lutherani de peritia linguarum ſuperbientes, mox veteres Theologos contempſere. Quod ſi quis novitatibus eorum contradiceret, prætendebant ſtatim lectionem Græcam, & continuo in Græcarum & Hebraicarum literarum ignaros plenis convitiorum plauſtris invehebantur. Cochlæus auctor eſt.

Enim vero, qui hanc noſtram editionem infirmare cupiunt, videntur mihi nihil aliud moliri, niſi quoddam occultum hæreticorum patrocinium. Nempe inquiſitores deſpicient, qui ſcripturam Latinam tanquam certam regulam teneant, cum veritatis Græcæ atque Hebraicæ ignorantia teneantur: Scholaſticos auctores deſpicient, qui vulgari Latino interpreti fidem ſuam alligarint, cujus tamen (ut ajunt) intelligentiam ſequi non cogimur; deſpicient ſanctos etiam priſcos, qui Hebraicæ linguæ peritia caruere. Nam ex Græcis Dorotheum, Origenem, & Euſebium Hebraicas literas legimus calluiſſe; ex Latinis autem, præter Clementem, & Hieronymum, vix alius quiſpiam Hebræas literas novit. Quocirca fere ſanctos in veteri teſtamento hallucinari neceſſe erat, imo adeo ejuſdem inſtrumenti ſacramenta omnia cæcis oculis attrectare. Ea ſi Chriſtianæ aures merito perhorreſcunt, conſentiamus, prorſus Latinam vulgatam editionem a fidelibus eſſe tenendam. Sane (quod Frater Franciſcus Titelmannus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate inſignis, præclariſſime dixit) dum providam Dei diſpenſationem advertimus, facile videmus, quemadmodum cum fidei rectitudine connexa ſemper fuerit ſcripturæ veritas, & cum illa ſolita fuerit emigrare. Donec enim apud Judæos ſolos firmitas perſtitit rectæ fidei, apud eos quoque ſolos ſcripturarum ſoliditatem cognoſcimus latitaſſe. Poſtea vero quam veritas a Judæis repulſa a gentibus ſuſcepta eſt, digna Eccleſia gentibus eſt habita, quæ proprio ſuo idiomate, id eſt, Græco, quod & vulgatiſſimum erat inter eos, qui ex gentibus crediderant, & latiſſime cognitum, ſcripturam novi teſtamenti acciperet in ſtabilimentum fidei ſalutaris. Porro autem, cum ad Latinos devolvi jam fidei veritas cœpit, Græcis maxima ex parte vel ob innatam levitatem, vel ob contentionis ſtudium ab Eccleſiæ corpore disjunctis, certe dignam aliquam, divino munere, ſcripturæ ſtabilitatem Latinos accepiſſe conſequens fuit. Nec quoquam pacto illud fieri veriſimile poteſt, Latinam Eccleſiam, apud quam jam inde a multis annis Chriſtianæ fidei veritas fuit, nullam adhuc ſcripturam Latinam habuiſſe, cui ſuis ſtabiliendis dogmatis tuto inniti, ſuæque fidei adverſarios condigna poſſet auctoritate revincere.

Aliud quoque graviſſimum incommodum in Eccleſiam mihi videntur inferre, qui, Latina editione poſtpoſita, aliunde cenſent puram firmamque veritatem hauriendam: Quod Latini fideles, Græcas videlicet Hebraicaſque literas ignorantes, cum ſcripturam ſacram in ſuo idiomate Latino legerint, ſemper ancipiti ſententia pendebunt. Siquidem neſcient, num, quæ Latine legunt, ſic, an aliter apud Græcos & Hebræos habeantur. Vacillabit itaque omni loco legentium fides, nec poterit alicubi firma conſiſtere. Quo quid pernicioſius eſſe poteſt? Latinam igitur vulgatam editionem tutam eſſe legentium fidelium anchoram, ſine dubio teneamus: eiſdemque argumentis etiam ſecundam concluſionem, quæ (ut ante diximus) hujus primæ, quam modo confirmavimus, corollaria eſt.

Tertiam vero primum oſtendimus ex eo, quod plures ſcripturæ particulæ nobis ſubtraherentur, quæ ſcilicet in Græcis aut Hebraicis hujus temporis exemplaribus non leguntur: ut hiſtoria puerorum & Suſannæ apud Danielem (1): & hiſtoria mulieris adulteræ apud Joannem (2). Imo & illud egregium de Trinitate teſtimonium (3), *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, &c.* ex Græcorum mendis ante aliquos annos nobis fuerat detractum: ut & Marci extremam coronidem (4), atque alia item multa ex Latino exemplari novi iſti interpretes expunxerunt. Non igitur in Græca, vel Hebraica exemplaria fidei controverſia reſolvenda eſt; alioqui eas ſcripturæ partes rejiciamus oportet, quas Concilium Tridentinum atque adeo eccleſia una voce & conſenſu recipit.

Deinde tertia illa concluſio hoc etiam argumento monſtratur, quod, ſi eſt ad Græca exemplaria veritas expendenda, in Pſal. 13. octo verſus nos habemus, quos Hebraicus textus minime habet. Ita merito a nobis expungerentur, cum eos tamen auctoritate Apoſtoli (5) nos habeamus.

Huic vero argumento nec Origenem (6), nec Hieronymum (7) feciſſe ſatis, Eccleſia demonſtravit, quæ uſque ad hoc temporis octo illos verſus in Pſal. 13. ſervandos credidit, non ſervatura, ſi (quod illi aſſerunt (8)) errore ignorantium fuiſſent inſerti.

Item Hebræorum doctores, noſtri videlicet inimici, multo ſtudio contenderunt textum Hebraicum corrumpere, ut verus teſtamentum noſtris exemplaribus facerent eſſe contrarium, ut Euſeb. lib. 4. Eccleſ. hiſt. cap. 18. refert. Græci quoque eadem contentione multis locis, ut ſcripturam ad ſuum ſenſum traherent, novum teſtamentum violarunt, ut Tertul. 5. lib. adverſus Marcionem teſtatur, & Euſeb. lib. 5. Eccl. hiſt. cap. ult. & Iren. adverſ. hær. lib. 1. cap. 29. & Baſil. l. 2. contra Eunom. D. quoque Ambroſ. in comment. ſuper Epiſt. ad Roman. & in prooemio primi libri ſuper Lucam, & Hieron. in prooemio ſuper epiſt. ad Philemonem, & Origenes in commentariis ſuper Epiſtolam ad Romanos. Nam in pleriſque Græcis exemplaribus deeſt tota illa clauſula, *Ei autem qui potens eſt.*, &c. quam ne Theophylactus quidem habuit. Nec in ſacris literis ſolum, ſed in ſanctorum codicibus fecere idem. Nam & in ſexto Concilio Conſtantinopolitano (9) Macarius, ejuſque diſcipuli convicti ſunt, quod in con-

(1) *Dan. 3. & 13.* (2) *Joan. 8.* (3) *1. Joann. 5. 7.* (4) Hieron. ad Hedibiam q. 3. aſſerit hoc caput in raris exemplaribus haberi. (5) *Ad Rom. 3.* (6) *in comment. ſuper epiſt. ad Rom.*
(7) *In proœm. ſuper. 16. lib. comment. in Eſaiam.* (8) Cajetan. in illum Pſalm. homo, ut ſolet, ad ſcribendi licentiam liber, nos omnes tanquam ignorantes & confidentes damnat. (9) *Action* 8.

Digitized by Google

confirmationem ſui erroris ſanctorum teſtimonia aut truncarint, aut depravarint. Et in 7. Syn. Action. 4. oſtenditur, Iconomachos ex teſtimonio beati Nili depravato nonnullis impoſuiſſe, & Act. 5. oſtenſi ſunt ſynodo libri quidam ab Hæreticis depravati. Quin ſub nomine Vigilii Romani Pontificis duos libellos productos, & Epiſtolam nomine Mennæ ad eundem Vigilium ſcriptam, titulos ementitos & ſuppoſititios habuiſſe, eodem Concilio palam factum eſt. Et Leo in Epiſtola quadam ad Palæſtinos queritur Epiſtolam, quam ad Flavianum ſcripſerat, a Græcis depravatam. Atque hunc Græcorum morem fuiſſe, Nicolaus in Epiſtola ad Michael. Imperatorem teſtatur. Exiſtimat Gregorius Epiſtola decima quarta 5. lib. Chalcedonenſem Synodum, ſicut & Epheſinam, eſſe a Græcis depravatam. Unde monet Narſum, ut non novis codicibus paſſim credat. Romanos autem codices veriores eſſe affirmat, quam Græcos. Dionyſius quoque Corinthienſ. Epiſcop. apud Euſeb. lib. 4. cap. 23. *Quid autem mirum*, inquit, *ſi dominica verba ſanctæ ſcripturæ falſare conati ſunt, qui vilia hæc, quæ nos ſcripſimus, corruperunt?* Hæc Dionyſ. cum quereretur, ſuas epiſtolas eſſe ab Hæreticis adulterinis detractionibus, additionibusque corruptas. Extat Epiſt. Cyrilli ad Succeſſum Diocæſarienſ. Epiſcopum, ubi refert ſe ſciſcitatum a Budo, Emeſenæ civitatis Epiſcopo, an conſentiret Epiſtolæ Athanaſii ad Epictetum Corinthiorum Epiſcopum, reſpondiſſe, *Si hæc apud vos ſcripta non ſunt adulterata, nam plura ex his ab hoſtibus Eccleſiæ deprehenduntur eſſe depravata. Et cum contuliſſent Epiſtolam cum antiquis exemplaribus, depravatam invenerunt &c.* Quo loco admonendi ſunt omnes boni, ut a Calvini, Philippi, ac cæterorum ſimilium fraude cavendum intelligant, quoties ſanctorum veterum ſententias ad cauſam ſuam accommodabunt. Id vero tum magis, cum nec librum, nec locum annotaverint; ibi enim eorum fides in veterum ſententiis proferendis ſuſpectior eſt. Proferrem autem multa hujuſmodi loca, niſi eſſet lectori moleſtum, nec nunc alias res nos ageremus. Non igitur ad Hebraica & Græca exemplaria, ut quæ depravata ſint, eſt recurrendum. At Hieronym. in Eſa. 6. cap. non credit eſſe veroſimile, ut Hebræi ſcripturam ſuam depravarint. Quid Hieronymi ætate fuerit, ego non diſputo: quamvis Juſtinus Triphonem evicerit, quod a Judæis multa Prophetarum loca detruncata fuiſſent; illudque inter cætera refert, *Dicite in nationibus, quia Dominus regnavit a ligno*. E quo verſu illa verba, *A ligno*, detracta fuiſſe contendit. Poſt ea certe tempora a Judæis ſcripturas contaminatas Hieronymus, ſi viveret, non negaret. Præterea, qui Hebraicis exemplaribus adhæreſcunt, neceſſe eſt eos ſequi Rabbinorum expoſitiones, & non catholicorum. Nam catholici vel ſeptuaginta interpretum, vel Latinam editionem expoſuere. Indignum autem eſt, ut nunc denuo ab Hebræis noſtræ fidei oracula petantur. Chriſtiana quippe veritas ab Eccleſiæ viris quærenda eſt, non a Rabbinis Synagogæ.

Ad hæc, ut ex multis unum aut alterum exemplum in medium proferatur, Geneſeos octavo capite noſtra editio Latina habet, quod corvus a Noe dimiſſus egrediebatur, & non revertebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, & in Epiſtola ad Oceanum; ſic Cyprianus in Epiſtola ad Novatianum hæreticum, *quod lapſis non eſt ſpes veniæ deneganda*; ſic Ambroſius de Noe & Arca, cap. 17. ſic Auguſtinus tractatu ſexto in Joannem; ſic Iſidorus & Chryſoſtomus in commentariis ſuper Geneſim; ſic Euſeb. in chron. ſic breviter omnes doctores catholici tam Græci, quam Latini, tum vetuſti, tum juniores ex 70. interpretibus habuere. Contra nunc Judæi legunt, Corvum egredi & reverti: quos ſequuntur novi interpretes Lutherani, Pelicanus & Munſterus. Quibus ergo putas potius credendum eſſe? Num Judæis hoſtibus Chriſti? Num hæreticis inimicis Eccleſiæ? Nonne magis ſeptuaginta interpretibus? Nonne magis Hieronymo? Nonne magis ſanctis antiquis viris Eccleſiaſticis? Qui omnes inter ſe concinentes eadem aſſerere nullo modo poſſent, niſi uno divino ſpiritu continerentur. Symmachi, Theodotionis, Aquilæ translationes, quod vel Judaiſmo infecti, vel hæreſeos nota eſſent infames, parum auctoritatis habere Hieronym. (1) non ſemel teſtatur. Irenæus etiam apud Euſeb. lib. 5. eccleſ. hiſt. cap. 8. hoc argumento Theodotionis & Aquilæ translationem infirmat, quod Judæi eſſent ambo, & Proſelyti, eoſque Hebionitæ ſequerentur. Et nos Judæos atque hæreticos Judæorum interpretes, & in errore ſocios admittemus? ita ne omnia exemplaria noſtra tam Græca, quam Latina, tam antiqua, quam nova a librariis corrupta ſunt, ſicque mille annis permanſerunt? minime vero gentium. Quod ſi recentiores aliud ſentiunt, quam veteres Hebræi, quis non malit veterum ſententiæ ſubſcribere, quam horum magis adhærere? præſertim cum tot exiliis agitati, tantaque cæcitate ſint percuſſi, ut, amiſſa ſuæ linguæ & omnium bonarum diſciplinarum cognitione, nullam in Deum fidem, hominum vero vix communem ſenſum obtineant. Quo loco mirari ſatis non poſſum, Auguſtinum Eugubinum, virum alioqui egregie doctum & pium, maluiſſe Judæis & hæreticis, quam Catholicis conſentire (2). Nam Cajetanus eiſdem ſemper veſtigiis inhærendo, per omnia in veteri teſtamento Hebraicos, in novo Græcos codices prorſus amplectitur, vix ulla Latini interpretis habita ratione. Non eſt autem vel a ſeipſo admonitus, qui cum in Luc. 3. cap. ſcriberet, conſentaneum rationi eſſe dixit, ut potius novi textus Hebræi manci & corrupti ſint, quam ut 70. Interpretes, viri boni & inſignes, ſtuduerint commento & mendacio fingendo. Hæc nimirum apud viros doctos vehemens idoneaque ratio eſt. Nam quas illi ratiunculas addunt ad com-

(1) *In præfat. ſuper Job, & in prolog. Eſdræ.*

(2) Pagninus quoque Judæos novos ſequutus eſt.

compergandam incredibilem novitatem, non eſt quidem diei locique hujes refutare. Satis enim modo eſt, adverſarios ſuis quoque argumentis refellere: quoniam his de gradu dejectis, abunde ſententiæ noſtræ veritas comprobatur. Ut igitur eo, unde digreſſa eſt, recurrat oratio, ſi vocetur in quæſtionem, an corvus reverſus fuerit ad Arcam, rogo, an impune libereque a catholico negari poſſit, etiam ſi in Hebraicis omnibus exemplaribus (quod iſti dicunt) contrarium habeatur. Si negari poteſt, profecto evicimus, Hebraica exemplaria nec firma, nec apta eſſe ad catholicas controverſias finiendas. Si non poteſt, jam dicito, ſi ita libet, nec Hieronym. nec Ambroſ. nec Cyprian. nec Auguſt. nec Chryſoſt. nec reliquos hujus ordinis viros catholicos eſſe, nos vero hæreticos etiam dicito: corvum namque ad arcam reverſum inficiamur. Hoc dicere quoniam inſolentiſſimæ veſaniæ eſt, illud dicamus potius, Hebræorum nova iſta exemplaria in Theologiæ quæſtionibus nihil virium habere ad faciendam fidem.

Præterea magna eſt diſſenſio ſæpe numero Græcorum codicum, qui nunc habentur in manibus: unde & qui noſtris temporibus ad Græca dicunt ſe expendere Latina, haud raro inter ſe diſſident, non in verbis modo, ſed in ſententiis quoque. Quid, quod interim eadem exemplaria novi iſti interpretes non eodem ſenſu interpretantur? Nam verſum quartum Pſalm. 109. aliter Lutherus, aliter Pomeranus, aliter Pelicanus, aliter Bucerus, aliter Munſterus, aliter Zuinglius, aliter Felix, aliter Pagninus traduxerunt, ut jam mihi videantur Theodotionis, Symmachi, Aquilæ, quinta, item ſexta, & ſeptima editio, ac vulgata quoque ſeptuaginta numero pauciſſimæ, ſi ad horum innumeras conferamus. Quid, quod Eraſmo cum ſeipſo non convenit? Extat enim quinta, extaret & ſexta editio, niſi vel inconſtantiæ notam inurendam ſibi metuiſſet, vel morte fuiſſet interceptus. At certe hæc varietas verſionum ſemper fuit hæreticis quaſi gentilis & propria. Id enim Artemonitis olim a viris Eccleſiaſticis objectum eſt, quod ne ipſa quidem exemplaria ſibi ipſis concordarent, ſi priora cum poſterioribus conferrent: *Semper*, inquit (1), *emendant, quibus ſemper diſplicet quod emendant, & nova quæque perquirunt, cum eis, quæ in uſu ſunt, videbuntur adverſa*. Et Lutherus primum quidem novi Teſtamenti veterem editionem Germanica ſua verſione mutavit, quo perſuaderet populo ſcilicet, majores noſtros uſque ad id temporis verum Evangelii textum non habuiſſe. Ipſe tamen idem non poſt multos annos ſuam editionem ita correxit, ut ex ſolo Matthæi Evangelio annotaverint viri docti triginta, & eo amplius locos immutatos. Itaque homines leves non tam ex fontibus ſacras literas vertunt, quam circa fontes ipſi vertuntur, doctrinisque variis & peregrinis adducti, parvuli fluctuant, & circumferuntur omni vento doctrinæ. Et re vera, cum novitas quælibet quaſi novus ventus ebullit, ſtatim cernitur frumentorum gravitas, & levitas palearum, tunc ſine magno molimine id excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Quorſum hæc (inquies) tam longo repetita principio? Nempe, ut intelligamus, novitios iſtos interpretes, vel exemplarium, vel interpretationum diſcrepantia, varietatem in Eccleſiam inducere magnopere ſuſpectam, & piis omnino mentibus formidandam. Ac novitas ipſa quidem primum timenda eſt, quæ ſine Reipubl. perturbatione eſſe non poteſt; ob eam cauſam Hebræis regem petentibus, ſi Gregorio credimus, Dominus ſuccenſuit, quod omnem in Republ. novitatem habeat exoſam. Metuenda quoque rerum mutatio eſt; nam & parva momenta tantum valent ad communem ſtatum civium perturbandum, ut mutatis (quod Plato ait (2)) muſicæ modis & Reipubl. morumque neceſſe ſit mutationem fieri. Quamobrem qui graviſſimos legis divinæ modos novis aliis, acutis illis fortaſſe quidem, ſed levibus tamen commutare pergunt, videant illi, ne religionis cæremonias, ſacramenta, ſacerdotium, verſionum prætextu, ſimul invertant. Adeo hæc enim inter ſe connexa copulataque ſunt, ut ex his nullum a cæteris nec divelli, nec diſtrahi poſſit. Ita qui unum horum quodlibet verſarit, reliqua etiam verſet oportet; id quod Lutheranorum exemplo didicimus, qui novis inventis univerſa illa pariter mutaverunt. Porro autem varietatem, ut ante dixi, ac multo etiam magis reſpuere ac formidare debemus, quæ nimirum conſtantiæ atque unitatis inimica eſt. Quas Eccleſia virtutes habere nequit, ſi ſcripturæ non eſt unitas eadem & conſenſus. Qua in parte feliciora noſtra ſecula ſunt, quam antiqua. Nam olim tot pene vulgabantur exemplaria, quot codices. At vero nunc ſancti Spiritus ſine dubio peculiari providentia, Damaſi ſolicitudine, Hieronymi ſummis laboribus, Eccleſia ſancta concordem Scripturarum unitatem accepit, omniſque ſublata de medio varietas eſt, unica Latina editione omnium conſenſione recepta. Quapropter, qui ad Græca exemplaria nos revocant, eandem varietatem inferre volunt, a qua olim Hieronymus libros noſtros aſſeruit, imo eandem falſitatem, a qua ille codices noſtros expurgavit. Nam varietas codicum facilis depravationis occaſio eſſe ſolet. Atque ut nulla depravatio ſit, ipſa tamen varietas noxia eſt. Nec enim poteſt unquam verum aſſeri, quod diverſum eſt, ut Hieronymus ad Donemonem, & Rogatianum ſcripſit, & ad Damaſum: *Verum*, inquit, *non eſſe quod variat, etiam maledicorum teſtimonio comprobatur. Si enim Latinis*, ait, *exemplaribus fides eſt adhibenda, reſpondeant ii, quibus tot ſunt exemplaria pene, quot codices*. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quæ tunc erat, fidem ejus-

(1) *Euſeb. lib. 5. Eccleſ. hiſt. cap. ult.* (2) *Cicer. 2. de legibus.*

Digitized by Google

ejuſmodi exemplaribus derogabat. Atque hujus quidem argumenti tanta vis & efficacia fuit, ut vel refractariam illam Lutheri procacitatem retuderit. Is ſiquidem, referente Cochlæo in libro de Canonicæ Scripturæ auctoritate (1), ſic ait: *Si diutius ſteterit mundus, iterum erit neceſſarium, ut propter diverſas Scripturæ interpretationes, quæ nunc ſunt, ad conſervandam fidei unitatem Concilii decreta recipiamus.* Providentiſſime igitur a ſacra Synodo Tridentina conſtitutum eſt, ut ex multis Latinis editionibus ſacrorum librorum, una vetus & vulgata editio, longo tot ſeculorum uſu recepta, in publicis diſputationibus pro authentica habeatur. Non eſt itaque nunc temporis in fidei ac morum diſceptatione ad Hebraica Græcave exemplaria provocandum: quippe cum fidei dogmata per diſcrepantes aut Hebræorum, aut Græcorum codices male confirmari poſſint, aut Eccleſiæ unitas contineri.

Atque eiſdem fere argumentis quarta illa poſtremaque concluſio perſuaderi poteſt. Nec enim ſunt Hebræorum aut Græcorum codices modo emendatiores quam Latini: imo plerumque aliter habent, quam ratio ipſa & veritas poſtulant; quemadmodum Frater Franciſcus Titelmannus & in Collationibus ſuper Epiſtolam ad Romanos, & in Apologia pro veteri interprete doctiſſime copioſiſſimeque diſſeruit. Unde duo ſolum ex innumeris loca deſumere placuit, ut in his Theologi diſcant, quam parum novis iſtis interpretibus ſit fidendum.

Unus locus eſt ad Rom. 12. Ubi enim noſtra editio habet, *Domino ſervientes*, novi fere interpretes reddunt, *Tempori ſervientes;* & tamen noſtra litera præferenda eſt, quam & olim Græci emendati codices habuere. Chryſoſtomus ſiquidem, & Theophylactus non legunt τῷ καιρῷ δουλεύοντες, ſed τῷ κυρίῳ. Quam etiam lectionem habuit Origenes. Atque adeo Hieronymus in epiſtola ad Marcellam, cujus initium eſt, *Poſt priorem epiſtolam*, cum lectionem aliam reprehendiſſet, aſſeruit, ſecundum Græcam veritatem legendum eſſe, *Domino ſervientes*.

Alter habetur prioris ad Corinthios ſeptimo. Nam ubi nos legimus, *Qui cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt*; iſti ex Græco (ut ajunt) fonte ſic vertunt, *Qui cum uxore eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, diviſa eſt uxor & virgo.* Quam poſteriorem lectionem D. Hieron. in priori adverſus Jovinianum libro docet, non eſſe Apoſtolicæ veritatis. Quamquam fatetur ſe aliquando illum locum in eum ſenſum ediſſeruiſſe, &c. Sic igitur quædam exemplaria, tum Hebraica, tum Græca, olim Hieron. nactus eſt, multo emendatiora, quam ea, quibus juniores interpretes & expoſitores fidem ſuam alligarunt. Cumque nobis opponunt codices quoſdam ante annos ſexcentos aureis literis deſcriptos (hos enim fontes appellant) Hieronym. pro nobis illis reſpondet, inquiens (2): *Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque deſcriptos, vel uncialibus (ut vulgo ajunt) literis, onera magis exarata, quam codices: dummodo mihi meiſque permittant pauperes habere ſchedulas, & non tam pulchros codices, quam emendatos.* Quamobrem hominibus his, qui novandis rebus ſtudent, illud ſæpe accidit, ut, dum codicum vel Hebraicorum, vel Græcorum, quos penes ſe habent, exempla ſequuntur, nihil aliud agant, quam ex non correctis emendata corrigere.

Quo quidem in loco Iſidorus Clarius ferendus non eſt, cujus emendatio nihil eſt aliud, quam interpretis veteris reprehenſio. Pollicetur enim in operis fronte veterem editionem correctam; poſtea vero quam pollicitatione hac depellit invidiam novitatis, multa inſerit, adjicit quædam, nonnulla mutat; ut lector non aliud poſſit in locis mutatis intelligere, quam aut veteris interpretis errorem, aut veterum codicum depravationem. Quam bellum erat potius novam editionem confiteri, quam veterem emendatam: ne lectores ſimplices verbis ambiguis deciperentur. Nota ſunt ejuſmodi plurima loca apud Iſidorum Clarium & in veteri & in novo Teſtamento; proferremque illa, niſi ad alia properaret oratio. Illud tantum admoneo, hujuſmodi vel mutationes, vel detractiones, vel additiones, quæ curioſos homines ſæpe delectant, parentibus noſtris, ſi nunc viverent, futuras eſſe moleſtiſſimas. Id quod ex primo libro Hiſtoriæ (3), quam vocant Tripartitam, colligere licet. *Cum enim* (ut ibi dicitur) *multi Epiſcopi convenirent, & quidam eorum rogatus eſſet, ut faceret ſermonem populo, vir ſcilicet eloquio & ſapientia præditus, ille locus venit in medium*, Tolle lectum tuum, & ambula: *ubi pro* lecto, Cubile *dixit. Tunc Spiridion Cypriorum Epiſcopus vir ſanctiſſimus indignatus in eum, & exiliens de cathedra ſacerdotali*, Tu melior es (*inquit*) eo, qui lectum dixit, quia ejus verbis uti confunderis? *Hoc autem fecit populo conſpiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquii ſupercilio præſumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cum eſſet venerandus, & operibus glorioſus, ſimulque presbyter ævo atque ſacerdotis officio.* Quid hic faceret, ſi Iſidori Clarii, quid ſi Eraſmi, quid ſi Cajetani, quid ſi reliquorum tam varias & multas verſiones & inverſiones audiret? Quo putas animo ferret, cum in aliis libris, tum maxime in Davidicis Pſalmis, Cajetani lectionem & textum uſque adeo a noſtro diſcrepantem, ut vix poſſis agnoſcere, an idem liber ſacer, an alius ſit? Quid Hieronymus? Pſalmoſne ad verbum translatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, *Nec verbum verbo cura-*

(1) *Cap. 11.* (2) *In præfat. ſuper Job.* (3) *Cap. 16.*

curabit reddere fidus interpres, etiam in ſacris literis interpretandis magnopere commendat? Et in epiſtola ad Auguſtinum aſſerit Hieronymus ſenſuum potius veritatem, quam verborum ſe ordinem conſervaſſe; & ad Suniam & Fretellam boni interpretis regulam ponit, ut non verba verbis quaſi paria & demenſa reſpondeant, ſed ſenſus ſenſui. Quid, quod Cicero in lib. 3. de finibus ait, verbum e verbo exprimere indiſertos interpretes ſolere? Fallitur ergo præ cæteris Cajetanus, qui hujus præcepti immemor, Pſalmorum verſionem dum fidam voluit reddere, reddidit ad Eccleſiæ quidem uſum prorſus inutilem.

CAPUT XIV.

In quo argumenta capitis duodecimi refutantur.

RESPON. AD 1. AC primum quidem, cum Hieronymi auctoritas nobis objicitur, haud difficile erit reſpondere. Duabus enim ex cauſis tunc erat ad fontes recurrendum; una quod non tam turbidi fontes erant, nec primariæ ſcripturarum ſcaturigines conturbatæ; altera, quod tunc varietas Latinorum codicum & diſſonantia magna erat, nec tolli commode poterat, niſi ad exemplaria Græca atque Hebraica Latina referrentur. Has vero cauſas fuiſſe Hieronymo, ut in eam ſententiam induceretur, manifeſte patet ex procemio ſuper quatuor Evangelia ad Damaſum, & ex epiſtola ad Suniam & Fretellam. At modo cum exemplarium Latinorum una apud omnes concordia ſit, potius Græca varietas per noſtram Latinam editionem ſunt limanda, atque in priſtinam unitatem reducenda: ſanioriſque conſilii eſt, limpidam aquam e lacunulis defæcatis, quam ex turbato fonte liquorem obſcœnum bibere. Porro (ut ab ſcholaſtica diſputatione interim excurrere annuente lectore liceat) nos, qui Abraham ſecundum promiſſionem filii ſumus, puteos fodimus in aliena Palæſtinorum regione: at vero Palæſtini alienæ felicitati invidentes, puteos inventos conantur obſtruere (1). Quos tamen Iſaac multa diligentia refodit, ac repurgavit: donec aqua viva reperta eſt. Ibi paſtores Geraræ cum paſtoribus jurgantur Iſaac, dicentes: *Noſtra eſt aqua. Quamobrem nomen putei Iſaac ex eo, quod acciderat, vocavit Calumniam. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: Itaque vocavit nomen ejus Latitudo.* Fodit in hunc omnino modum Eccleſia Romana atque Latina puteos aquarum viventium, hoc eſt ſacrarum literarum; invenit autem aquam ſapientiæ ſalutaris; venas vitæ (inquam) invenit: ſed in aliena veluti regione Judæorum & Græcorum. At illi puteos oblimare, obſtruereque nituntur; quin etiam jurgantur contra nos, & inquiunt, *Noſtra eſt aqua:* fons noſter eſt: qui Hebraicus Græcuſque non fuerit, in alieno ſolo fodere non debet. Noſtro idiomate, ajunt, locutus eſt Chriſtus, locuti Prophetæ, Apoſtoli, & Evangeliſtæ. Vos Latini hoſpites eſtis: & has literas a nobis emendicare debetis: noſtra opera, noſtraque caſtigatione reſtituendi ſunt in genuinam veritatem veſtri codices. Sic puteos noſtros Judæi, hæretici, curioſi novarum rerum amatores humo opplere contendunt, certantque nobiſcum; ſed mera calumnia eſt. Qui enim ſunt alieni a corpore, quo pacto illuſtrabunt ipſum? Qui ſenſum Chriſti non habent, quomodo ſenſa Chriſti interpretabuntur? Qui adverſum nos pugnant, num arma noſtra ſunt inſtructuri? nequaquam. Fodiamus igitur alium puteum, quem Latitudinem nuncupemus: Eccleſiam ſcilicet longe lateque diſperſam, pro quo nulla controverſia excitetur. Eſt enim Eccleſia *columna & firmamentum veritatis* (2); eſt civitas Dei, *quam fluminis impetus lætificat* (3). Hæc potavit filios ſuos mille abhinc annis hujus fluminis aqua. Hanc nos aquam & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere.

RESPON. AD 2. Sed prima argumenta vidimus; jam reliqua videamus. Nam, quod Auguſtini ac Damaſi auctoritas objicitur, poſt ea, quæ dicta ſunt, nihil ponderis habet. Sive enim Auguſtinum, ſeu Damaſum nobis opponas, de ſuo tempore ambo loquuntur. Innocen. vero 20. *diſtin. cap. de quibus* (4), quem nonnulli etiam nobis adverſum eſſe volunt, quid ſibi velit, equidem non intelligo, niſi locus depravatus ſit. Exiſtimo enim non Græca, ſed Canonica eſſe legendum. De qua re alio libro fortaſſe latius.

RESPON. AD 3. Nam illud quidem, quod Eraſmus graviſſime urgere exiſtimavit, leviſſimum eſt. Multa ſi quidem, quæ Hieronym. primum & in novi teſtamenti editione veteri & translatione 70. errata eſſe crediderat, ea poſt majori diligentia perpendens, aut etiam vel ab amicis, vel certe ab inimicis admonitus, comperit non eſſe corrigenda; id quod Franciſcus Titelmannus in Apologia declaravit. Certe Hieronymus in Hebraicis quæſtionibus 70. interpretes notat, quod contra Hebraicam veritatem pro *Amico Opilionem* verterint? Et ipſe tamen poſtea 70. ſecutus eſt. Nec me prætereit Auguſtini Eugubini ſententia; ſed eam eſſe commentitiam patet. Quid enim ineptius dici poteſt, quam 70. Interpretum errorem vitio librariorum in Hieronymi editionem irrepſiſſe? Quid rurſum improbabilius, quam 70. Interpretes viros clariſſimos in re apertiſſima, quæ vel vulgo facilis erat, fuiſſe hallucinatos? Jam vero quam indigne a Laurentio, Fabro, Eraſmo vetus editio paſſim reprehendatur, in una Epiſt. ad Romanos Franciſcus Titelmannus liquido oſtendit. Ex qua re ſatis intelligitur, quantum fidei Ariſtarchis iſtis ſit habendum.

At

(1) *Geneſ.* 20. (2) 1. *Tim.* 3. 15. (3) *Pſalm.* 45. 5. (4) *L.* 5. *c.* 5. *q.* 3.

At illud primum, quo falſitatis noſtra vetus editio inſimulatur, Oſiandri eſt in Harmonia Evang. argumentum. Atque eandem ante noſtram veteri interpreti inuſſerant Nicolaus Lyranus, *Judicum* 10. & Burgen. *Num.* 36. Sed Hieronymus ſecutus eſt 70. Quibus conſentiunt Damaſc. *lib.* 4. *cap.* 15. Euſeb. *lib.* 1. *Eccleſ. hiſt. cap.* 6. Epiphan. *Hereſ.* 78. Ambr. *lib.* 3. *comment. in Lucam*, Niceph. *lib.* 1. *cap.* 11. Beda *lib.* 1. *in Lucam cap.* 10. Quorum libentius ego æmulor negligentiam. Igitur, cum in lege ratio finis habeatur, lex intelligenda eſt de fœminis illis, quæ ex defectu maſculorum paternam hæreditatem ſortiuntur. Quæ cauſa fuit Divi Thomæ, 1. 2. *quæſt.* 105. *art.* 2. *ad ſecundum*, & 4. *Sentent. diſtin.* 30. *quæſt.* 2. *art.* 1. *quæſt.* 3. *ad quartum*, ut filiabus Aaron liberum matrimonium concederet; in quibus ſcilicet ratio hujus legis deerat. Et Levitici 21. jubetur Pontifex ducere uxorem virginem de populo ſuo, non de familia aut tribu ſua. Et Judicum 10. conſtat, Tholaa & Abimelech conſanguineos fuiſſe, quorum alter fuit ex tribu Iſachar, alter ex tribu Manaſſes. Et vir Levites de ſorte Ephraim uxorem duxit de tribu Juda, *Judic.* 19. Joſephus *libro quinto annal. cap.* 6. Non ergo falſa eſt editio noſtra, ſed eſt tamen litera ſane interpretanda. Quid ergo (nam hoc dicet aliquis) pertinet ad Dominum generationis ordo deductus uſque ad Joſeph? Certe pertinet multum. Nam quando Evangeliſta ſcribebat, Judæis erat exploratum, Joſeph ex eadem tribu eſſe; ideo enim ambo in Bethlehem cenſentur, ut de una videlicet ſtirpe generati. At Beatam Virginem nullos fratres habuiſſe, hiſtoriæ omnes conſentiunt. Itaque viro contribuli nupſerat. Quod ergo populo tunc Judaico notum erat, non erat opus, ut Evangeliſta ſcriberet: id docuit, Joſeph a David deſcendiſſe. Qua una re & ſervavit conſuetudinem ſcripturarum, qua mulierum in generationibus ordo non texitur, & vere docuit id, de quo poterat eſſe controverſia. Nam quod Maria ex eadem familia eſſet, ut quod eo tempore plebi notiſſimum erat, non putavit Evangeliſta admonendum.

Argumentum etiam alterum ejuſdem Oſiandri eſt in *Harmon. Evangel.* ubi tradit „ Hebræos in dictionum inflexionibus neutrum genus non habere, ex quo effici, ut voce maſculina vel fœminina pro neutra abutantur. Ut ubi nos dicimus, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*, imperitus interpres redderet, *Non eſt bonus eſſe Adam ſolus*. Ad eundem quoque modum, loco ejus, quod Hieronymus vertit, *Parvulus es*, perſpicue, & vere convertendum eſt, *Parum eſt, ut ſis inter Chiliarchos, ſeu principes Judæ*. Cujus axiomatis cauſa aptiſſime redditur, *Ex te enim*, &c. Quæ ratio ineptiſſima eſt, ſi ad præcedens pronunciatum juxta Hieronymi verſionem accommodetur. Quod autem poſterius membrum prioris ratio ſit, ſermonis natura prodit, ſenſus communis judicat, & Spiritus Sanctus per os Evangeliſtæ teſtatur „. Hactenus Oſiandri verba retulimus. Sed miranda eſt hæretici inſolentis impudentia. Chaldæa paraphraſis, recentiores Judæi omnes, Septuaginta Interpretes cum Hieronymo conſentiunt, & hic unus ſibi ſolus ſapit. Sed cum Hebraicus textus conjunctionem non habeat, poteſt quidem ſic tota oratio accipi, ut ſecundum membrum cauſa ſit primi. Quem ſenſum Pontifices, & ſcribæ habuerunt, quorum verba fide qua oportuit Matthæus retulit. Poteſt autem ſic etiam accipi, ut poſterior pars quaſi adverſative intelligatur, quo ſenſu accepit Hieronymus, ut patet ex commentariis in Michæam. Ac ſi rem ipſam diligentius animadvertas, parum certe intereſt, utro modo accipiatur oratio. Quocirca ridiculus eſt Oſiander, qui in re nihili tantas tragœdias excitet.

Illud eſt facile, quod tertio loco additur. Nam Codices 70. Interpretum interrogandi notam habuere, & ita converterunt, *Nunquid iraſcetur per ſingulos dies?* Et Auguſtinus quidem, licet ſine interrogatione legerit, noſtrum tamen ſenſum expreſſit, inquiens, *Longanimis, & non iram adducens per ſingulos dies*. Itaque 70. Interpretes optime ſenſum illius verſiculi videntur expreſſiſſe, ſi antecedentia conſequentibus hærere debeant. Quod vero Calvinus cap. 5. Inſtitut. objicit, frigidum id languidumque eſt, tum quoniam, ut quibuſdam placet, de amore, & odio prædeſtinationis, & reprobationis loquitur Salomon, idque ſuaderi putant ex eo, quod ſubjungitur, ſed omnia in futurum ſervantur incerta; tum quoniam ſecundum communem legem loquitur, atque ad communem etiam loquendi formam orationem accommodat, qua cum ignoret homo an amore dignus ſit, vere dicit, *Neſcit homo, utrum odio vel amore dignus ſit*; tum quoniam, ut alias in eo libro ſæpe, argumentantis locum aſſumit, atque perſonam, non definientis. Itaque eo capite argumentatur a principio ſtatim, multa mala conſequi ex eo, quod omnia æque eveniant juſtis, & impiis in hoc mundo. Unum autem ex abſurdis, quæ proponit, eſt, quod ſint in domo Domini ſervi differentes, alii boni, alii pravi, & tamen Dominus non declaret, quem amet, quem odio proſequatur: ſed ita benigne ſe erga impium, ut erga pium gerere videatur; nec minus gravis & ſeverus ſit erga bonos ſervos, quam erga improbos. Omnia enim bona, malaque hujus vitæ utriſque ſunt communia. Nihil ergo falſi noſtra editio continet, ſive primum, ſive ſecundum, ſive tertium hunc ſenſum amplectamur.

Nam quod ſuſpicantur quidam, Matthæi 24. interpretem falſo pro *Fulgore Fulgur* reddidiſſe; ideo, quod non fulgur exit ab oriente, & protenditur uſque in occidentem, ſed fulgor, perridiculum argumentum eſt. Primum enim, ſi quis hoc in loco error ineſt, hunc non interpretis, ſed librariorum fuiſſe, ad veritatis ſimilitudinem vide-

videbatur eſſe propenſius. Voces quippe illæ, *Fulgur*, & *Fulgor*, uſque adeo ſimiles ſunt, ut proclive ſit unam pro altera ſubſtituere (1). Quare parum æque ea in interpretem culpa rejicitur, quam librariis aſſignare æquius erat. Deinde interpretis peccatum hic nullum omnino eſſe potuit, ubi græca omnia exemplaria & vetera, & nova conſentiunt, nec aliud, quam *ἀστραπὴ* legunt, quæ utique vox non fulgorem, ſed fulgur ſonat. Sed ne de fulgore quidem accipi poteſt, etiamſi græca vox utrumque ſonaret. Sol namque paulatim oritur, ejuſque adventus diu præſentitur, antequam appareat. Illius itaque fulgor non inexpectatus advenit. Dominus autem ſine dubio ſignificat, adventum ſuum ſubitum, & inopinatum fore. Id quod fulguris ſimilitudine aptiſſime exprimitur, quod priuſquam expectes, jam emicuit & abiit. Et quanquam fulgur non pertingit ab oriente uſque in occidentem, ſi ad Philoſophiæ rationem expendas, ſed ad exprimendum ſubitum & inexpectatum quidem, ſed conſpicuum omnium oculis adventum Chriſti, ſatis eſt accommodare id, quod oculis noſtris apparet. Alioqui arguatur Divus Thom. quaſi perſpectivæ facultatis indoctus, qui explicaturus quemadmodum res divinæ in humanis eluceant, exemplum ponit ſpeculi, in quo, ut ait, imago conſpicitur; quod licet revera ita non ſit, nobis tamen ita videtur: quinetiam arguatur Moyſes tanquam Aſtronomiæ imperitus, qui duo luminaria magna poſuit, cum ſint alia multo majora. Sed ſenſui noſtro illa duo maxima apparent; nec alienum eſt a ſacræ Scripturæ auctoribus ſe ſe populo rudi attemperare, loquique, ut vulgus ſolet. Hiſce vero rebus exempla plura ego adjungerem, niſi de hoc argumento ſatis ſuperque eſſet dictum. Heliu certe juxta hanc rationem illud dixit, *Ab inferioribus egrediatur tempeſtas, & ab arcturo frigus*: Job trigeſimo ſeptimo. Ad eundem modum Propheta ait, *Qui fundavit terram ſuper aquas:* quaſi aquæ inferiores ſint, cum tamen emineant, ut decimotertio libro oſtendemus. Simili quoque lege tres Angeli, qui Patriarchæ apparuerunt, comediſſe dicuntur, non quod revera comederint, ſed quod comedere viſi ſunt. Quamquam Juſtinus figurate accipit, perinde ut ignis devorare & excedere dicitur, quia conſumit. Eſt autem locus in Dialogo cum Triphone. Jam vero illa non longam orationem deſiderant, quamobrem exiſtimarent interpretes, non oportere ſemper eaſdem omnino res, quæ in Hebræo ſunt ſignificatæ ſermone, in Græcum, Latinumque transferri; ſed ſatis eſſe quandoque, ſi proximæ, atque ſimillimæ ponerentur. Illud enim in ſacris etiam literis convertendis præ ſe tulerunt, quod de lege interpretanda eſt a Cicerone dictum, verba non numeranda eſſe, ſed ponderanda, ſenſumque ſenſui ita reddendum, ut quoad fieri poſſet & liceret, verborum quoque interdum neglecta cura, lectoris intelligentia juvaretur. Id vero tum vel maxime licere ſibi arbitrati ſunt, cum Hebræi auctores ſimilitudine unaqualibet aut animalis, aut arboris, aut fruticis, aut herbæ, aut rei denique alius uſi eſſent, quæ eſſet Græcis ac Latinis incognita; ut Eſaiæ 1. ubi Latina editio habet, *Cum fueritis velut quercus defluentibus foliis*, Hebraice habetur *Ela*, quæ vox, ſi 70. Interpretibus, ac Hieronymo etiam ipſi in commentariis credimus, Terebinthum magis, quam quercum ſonat. At quia Terebinthus eſt arbor peregrina, & incognita, ſoloque apud Latinos nomine celebrata, non incongrue Terebinthi loco Quercus poſita eſt, arbor omnibus & linguis, & gentibus manifeſta. Pſalmo item 101. pro pelicano in Hebræo habetur *Lika*, pro nictycorace autem *kokom*. Illud alii monedulam, alii onocrotalum, alii pelicanum: hoc, partim bubonem, partim cuculum, partim noctuam reddiderunt. Ac 70. Interpretes quidem vocem Hebræam, quam Hieronymus in onocrotalum perpetuo vertit, nunc in pelicanum, nunc in avem, nunc etiam in leonem tranſtulerunt. Nec vero ita id factum eſt ab illis, quod voces eſſent multiplices & ambiguæ, ſed quod cum apud Hebræos animantium præſertim, plantarumque vocabula penitus ignorata ſint, nihil referre exiſtimarunt unamquamlibet ex rebus ſimilibus poni, ſi idem omnino ſenſus remaneret. Similitudo enim ibi quæritur, in qua res omnes illæ conveniunt, non alia quævis propria, ſpecialiſque natura. Quemadmodum etiam cum apud Latinos proverbialiter dicitur, *In præſepio canis*; ſi Hiſpane quiſpiam verteret, *el perro del Ortolano*, Olitoris canis, optime profecto interpretaretur; quoniam ſub re, & voce diverſa unus idemque ſenſus eſſet lectori inſinuatus. Quamobrem illa Cajetani religio nimia fuit, qui Eſaiæ 1. vocem *Ela* noluit in Latino exemplari mutari: quaſi periculum eſſet, ſi aut quercum, aut terebinthum, aut aliam quamvis ſimilem arborem legeremus. Ex eadem quoque re illorum error coarguitur, qui, quoniam ibi Hieronymus onocrotalum reddit, ibi fere Septuaginta reddunt pelicanum, eandem eſſe avem exiſtimarunt. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quæ Hieronymi titulo in Pſalmos circumferuntur. Ea vero Divo Hieronymo tribuere, manifeſtariæ ignorantiæ eſſe vel ex hoc uno loco aperte convincitur (2). Ait enim hic auctor, pelicanum Latine dici onocrotalum. Ecqua autem ignoratio major eſſe poteſt, quam vocem onocrotali Latinam exiſtimare? Sed de his hactenus. Nunc illud etiam atque etiam aſſerimus, in hujuſmodi comparationibus transferendis nihil omnino intereſſe, an res ex-

dem

(1) *Origenes a fulgure, de quo primum locutus eſt, ad fulgorem deinde labitur. At nec Græcum nomen idem utrumque ſignificat, nec voces, quæ Græcis fulgur, fulgoremque deſignant, ſimiles, cognatæque ſunt, ſed valde diverſæ.*
(2) Non nego omnia illa eſſe Hier. Credo enim in quoſdam Pſalm. eum commentaria edidiſſe.

dem in eaſdem, an in ſimiles & proximas convertantur, ſi ſenſus non diverſus, ſed idem eſt.

Quid quod cum Latinis res ipſa Hebræa & nomenclatura deeſt, ſi interpres ex re agnata & vicina rem nobis alias incognitam nominavit, nihil prorſus abſurdi fecit? Quin rem tentavit interpretibus univerſis aut ex auctoritate, aut ex viciniiate conceſſam, ut aut nomen Latinum ad ſignificandum imponeret, aut certe ad rem ſimilem vel proximam inſinuandam transferret. Cum itaque Jonæ c. 4. alii cucurbitam, alii hederam converterunt, uli ſunt illi quidem jure ſuo, nec verborum religione aſtricti debuerunt committere, ut illo in loco nullam omnino rem nec Græci intelligerent, nec Latini. Non eſt autem huic illud diſſimile, quod Danielis Prophetiæ objecit Porphyrius, confictam eſſe ſcilicet, nec haberi apud Hebræos, ſed Græci ſermonis eſſe commentum: quia in Suſannæ hiſtoria contineatur, ἀπὸ τοῦ πρίνου, πρίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ σχίνου, σχίσαι. Quam etymologiam Græco magis ſermoni convenire, quam Hebræo. Cui quoniam id, quod Euſebius, Apollinaris, atque Hieron. reſponderunt, ab eccleſia reprobatum eſt: multo nos verius reſpondemus, hoc interpretem Græcum facere potuiſſe, aut jure potuiſſe quidem, quod Latinus interpres reformidavit. Non enim neceſſe erat, eaſdem arbores eo loco reddi, quas lingua haberet Hebræa, quoniam ſi eædem redderentur, non ſolum etymologia ſervari non poterat, ſed nec prophetiæ feſtivitas, nec ratio ſententiæ. Alias ergo vel ſimiles, vel proximas vertit, in quibus judicii prophetici & acumen ſervaretur & cauſa. Præterquamquod arbores illæ a Propheta Chaldæo ſunt nominatæ ſermone: nec opus eſt, ſolicitos nos eſſe, ſi in Hebræo nec illæ, nec ſimiles habeantur.

Argumentis igitur, quibus editionis noſtræ veritas impugnari ſolet, abunde, ni fallor, reſponſum eſt. Quanquam nonnulla de induſtria prætermiſi, quæ ſcilicet faciliora viſa ſunt, quam quibus refellendis deberem aut oleum, aut operam ſumere. Quale illud eſt, quod Faber Stabulenſis ait, Eccleſiam interpretis errore verſatam impie pro Deo angelos legere. Nam lectionem illam impiam credit, *Minuiſti eum paulo minus ab Angelis*. Qua in re quam indocte & inconſulte, quam temere & inſipienter errarit, non eſſet difficile oſtendere, niſi ante nos Eraſmus magna argumentorum vi eandem cauſam eviciſſet.

Certe interpres epiſtolæ ad Hebræos vel Clemens, vel Lucas fuit, quemadmodum auctores graviſſimi prodidere. Horum utrumlibet impietatis inſimulare, piaculum erit. Eccleſiam quoque accuſare, quæ eam probarit epiſtolam, in qua error impius eſt, an ſine impietate fieri poſſit, ignoro. Sed de his ſatis. Jam reliqua perſequamur.

Enimvero cum hiſtoriam Suſannæ poſt ea tempora Eccleſiaſticus uſus approbarit, & Danielis prophetæ nomine populo legerit, cumque Tridentinum Concilium ſua quoque id definitione firmaverit, ea certe hiſtoria nunc a fidelibus recipienda eſt. Africanus quidem Origeni objecit, quod hiſtoria Suſannæ ficta videatur, & aliena a ſcriptura prophetica, ut Euſebius teſtis eſt lib. 6. cap. 23. At illi tamen, ut idem Euſebius ait, *Origenes manifeſtiſſime reſcribens aſſerit, nequaquam Judæorum commentis, & fabulis auſcultandum, ſed hoc ſolum pro vero habendum in Scripturis divinis, quod 70. Interpretes tranſtuliſſent; nam id eſſe ſolum, quod auctoritate Apoſtolica confirmatum ſit*. Hæc Euſebius. Idem vero refert Hieronym. in catalog. de Julio hoc Africano loquens; & Hieronymus ipſe lib. 1. Apol. adverſus Ruffin. quæ in præfationibus dixerat, ea purgat, inquiens: *Quod autem refero, quid adverſus Suſannæ hiſtoriam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine Hebraico non habentur, Hebræi ſoleant dicere; qui me criminatur ſtultum, ſe ſycophantam probat: non enim quid ipſe ſentirem, ſed quid illi contra nos dicerent, explicavi*. Hactenus Hieronymus.

Respon. ad 5. Ad illud ergo argumentum, quoniam nolumus eſſe longi in ſingulis explicandis, breviter reſpondetur, eum locum ex priori epiſtola ad Corinthios bifariam apud Græcos legi, & ut vulgata habet editio, & in hunc modum, *Omnes quidem non dormiemus, ſed omnes immutabimur*. Cujus rei auctor eſt Didymus; & Hieronymus in epiſtola ad Minerium, & Alexandrum. Neutra autem lectio a viris Eccleſiæ reprobata eſt. Quin admonuere ſemper, lectionem dubiam, & variam eſſe; nec alterutram ex eis ut certam & exploratam amplexi ſunt. Neutram igitur lectionem recipere cogimur, quia neutram partem Doctores Eccleſiæ tanquam exploratam & catholicam aſſeruere. Quod idem in alia particula qualibet Latinæ editionis fieret, ſi idem penitus contigiſſet. At ubi doctores catholici unam, & eandem lectionem ſine varietate tenuerunt, nec ancipitem aſſertionis libravere ſententiam, nobis non licet Latinam editionem in quæſtionem vertere. Sed ne in hoc quidem loco Eraſmi, Fabri, & Cajetani ſententia probari poteſt, qui in re, ubi nihil intererat, utro modo diceretur, eam lectionem deligere maluerunt, quam novitatis ratio redderet plauſibiliorem. Id quod gentile his eſt, qui curioſa ſectari volunt magis, quam ſolida. Nos autem Origenem, Didymum, Athanaſium, Auguſtinum (1), Cyprianum, Tertullianum, communemque Latinorum conſenſum ſequi malumus. Nam & Acacius Cæſareæ civitatis Epiſcopus apud Hieronymum (2) in plu-

(1) *Lib. 20. de civit. Dei c. 20.* (2) *Ad Miner. & Alex.*

pluribus Græcis exemplaribus lectionem noſtram haberi dicit, aliam vero in paucioribus. Nec me tamen illud præterit, quod Chryſoſtomus, & Theophylactus in commentariis, & Hieronymus quoque in epiſtola quadam ad Marcellum (1) ſcripſere. Sed, quod ante dixi, male habet, in rebus, quæ in utramque partem controvertantur, nova delectare Theologos magis, quam vetera, eaque uſu parentum noſtrorum comprobata. Ac de quinto argumento ſatis.

Ad id vero, quod ſequitur, hoc habeto reſponſum. Magnus error eorum eſt, qui ſine Spiritus ſancti peculiari dono Scripturam ſacram exiſtimant ſe poſſe vel intelligere, vel interpretari (2). Quod utique donum quanto magis ſacris litteris intelligendis atque interpretandis opus eſt, tanto rarius difficiliuſque contingit. Nam eruditionem, verborum copiam, multarum linguarum peritiam hominum diligentia præſtat. At ſi ſpiritus quidem peculiaris, non tam ob ipſius, qui percipit, quam ob Eccleſiæ utilitatem, gratuita Dei miſeratione donatus ſacrorum librorum interpreti deſit, jejuna erunt & frigida omnia, quamlibet elaborata, & diu ante excogitata & inventa fuerint; imo falſa erunt in interpretatione pleraque humano ſenſu intelligentiaque traducta. Nam interpretationem Scripturæ propheriam, & inſpirationem Dei credit Clemens Alexandr. lib. 1. Stromat. & Apoſtolus in priori ad Corinthios epiſtola inter reliqua Spiritus Sancti dona commemorat; nec philoſophiam, ſed propheriam vocat: videlicet quod ſacris litteris explicandis eodem ſpiritu opus ſit, quo ipſæ ſunt conditæ, divino utique atque prophetico. Id quod Petrus poſteriori ſua epiſtola (3) confirmat, inquiens: *Habemus firmiorem propheticum ſermonem: cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco; hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia ſcripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu Sancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Hoc autem, quemadmodum ante nos viri clariſſimi intellexerunt, eum habet ſenſum, Bene quidem facitis prophetis attendentes: ſed id primum intelligite, divinas prophetias humana & propria interpretatione non intelligi. Spiritu enim ſancto locuti ſunt ſancti Dei homines, & animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Quis enim cognovit ſenſum Domini? Atque idipſum Eſaias ſignificavit, inquiens (4). *Dominus dedit mihi linguam eruditam ut ſciam ſuſtentare eum qui lapſus eſt verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quaſi magiſtrum;* & apud Lucam (5), *Aperuit Dominus diſcipulis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas.* Quo teſtimonio probat Hilarius in Pſalm. 115. ſcripturarum intelligentiam donum Dei eſſe. Quod ſi ſcripturarum intelligentia donum Dei eſt, ſcripturas autem interpretari, nemo, niſi qui intelligit, poteſt: conficitur utique, ſacrarum literarum in aliam linguam verſionem ſine Dei peculiari gratia nemini poſſe contingere. Alioqui ſi D. Hieronym. ſufficere exiſtimat verborum copiam, eloquentiam ſecularem, trium linguarum peritiam, rerum multijugam cognitionem, cum his omnibus abunde ſe noverit inſtructum, cur in epiſtola ad Deſiderium deprecatur alienarum orationum adjutorium, ut eodem ſpiritu, quo ſcripti ſunt libri, in Latinum eos poſſit transferre ſermonem? Cur item in epiſtola ad Paulinum Scripturas ſanctas interpretaturus, *Revela*, inquit, *oculos meos; & conſiderabo mirabilia de lege tua? Lex enim ſpiritualis, & revelatione opus eſt, ut intelligatur:* & rurſum, *Quanti*, inquit, *hodie putant ſe noſſe literas, & tenent ſignatum librum, nec aperire poſſunt, niſi ille reſeraverit, qui habet clavim David:* & in illud ad Galat. 1. *Sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Chriſti, Omnis*, ait, *qui evangelium alio interpretatur ſpiritu, quam ſcriptum eſt, credentes turbat, & convertit Evangelium Chriſti; ut id, quod in facie eſt, poſt tergum faciat, & ea, quæ poſt tergum ſunt, vertat in faciem. Si quis tantum literam ſequitur, poſteriora ponit in faciem; ſi quis Judæorum interpretationibus acquieſcit, poſt tergum mittit ea, quæ ex natura ſua in faciem conſtituta ſunt:* & poſterius eodem quoque cap. in illud, *Notum vobis facio Evangelium, quia non eſt ſecundum hominem*, & cætera, *Marcion, & Baſilides*, ait (6), *& cæteræ Hæreticorum peſtes, non habent Dei Evangelium, quia non habent Spiritum Sanctum, ſine quo humanum ſit Evangelium quod docetur. Nec putemus in verbis ſcripturarum eſſe Evangelium, ſed in ſenſu; non in ſuperficie, ſed in medulla; non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis.* Hactenus Hieronymus. Qui ſi vera dicit, cogit nos profecto credere, aut veterem interpretem Spiritus Sancti peculiari dono ſacras literas convertiſſe, aut Eccleſiam Latinam multis retro ſeculis non Dei habuiſſe Evangelium, ſed hominis. Cum igitur objicis, interpretem non fuiſſe Prophetam; ſane vero propheta non fuit, habuit tamen (ut Titelmannus recte aſſeverat) Spiritum quendam prophetico vicinum & proximum; qualem neceſſarium eſſe oſtendimus ſacris literis interpretandis: imo qualis erat neceſſarius, ut Eccleſia Latina editionem ſacrorum librorum haberet, quam tuto in fide & moribus ſequeretur.

Jam

(1) Initium epiſt. eſt, *Magis nos provocas*. (2) Jamblicus Pythagoræ doctrinam ait, quoniam divinitus tradita fuerit, nonniſi quopiam Deorum interpretante intelligi poſſe. Itaque invocandum eſſe Deum a diſcipulo, cum Deorum auxilio egeat. (3) *Cap.* 1. 19. (4) *Eſa.* 50. 4. (5) *Luc. ult.* 45. (6) 1. *quæſt.* 3. *Marcion.*

Jam ad poſtremum argumentum facile reſpondemus. Quod ſi Latinorum ad Græca Hebraicaque collatio a nobis negligeretur, exemplo D. Ambroſii tueri nos utcunque poſſemus, qui cum Græce ſciret, & commentarios in ſacras literas ederet, ſæpe tamen non eſt dignatus Græca conſulere, etiam ubi diverſitatem aliquam lectionis eſſe conſtabat. Videre hoc eſt in commentariis ſuper caput duodecimum epiſtolæ ad Romanos. Quod ſi interpretum etiam magis varietate turbamur, quam juvaremur, Sophronii nos excuſaret exemplum, qui id de ſe apud Hieronymum (1) fatebatur. *Nos vero nec verſiones novorum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græca & Hebraica exemplaria Latinorum collationem damnare volumus; quin potius magnopere commendamus.* Nam ſi Auguſtinus de doctrina Chriſt. lib. 2. cap. 11. vulgarium etiam & parum doctorum interpretum verſiones plus adjuvare inquit intelligentiam, quam impedire, ego varias doctiſſimorum hominum editiones jure reprehendere nec poſſum, nec debeo. Atque ut invidiam eorum deprecer, qui nos aut miſeros & barbaros, bonarumque literarum expertes, aut etiam laborum alienorum invidos reprehenſores calumniari poſſunt; ego in linguarum cognitione plura etiam commoda ad ſacras literas intelligendas eſſe fateor, & id quidem peringenue. Tantum abeſt, ut linguarum peritiam inſecter.

CAPUT XV.

De linguarum Hebraicæ & Græcæ utilitate.

PRincipio enim ſunt linguæ utiliſſimæ, ubi diſſeritur cum infidelibus; vel etiam ubi infideles alienæ linguæ ad fidem inſtituuntur. Quæ cauſa vel ſola redditur in illa Clementina 1. *de magiſtris*, propter quam linguæ ſunt in academiis perdiſcendæ. Alioqui, quorſum attinebat Arabica lingua, quæ ibi doceri præcipitur? Qua de re, leviter motus videtur Eraſmus, (2) ut Clementinæ hujus argumento aſſereret, ad ſacras literas intelligendas Hebraicam, Græcamque linguam eſſe neceſſarias. Altera linguarum commoditas eſt in his dictionibus explicandis, quæ magnam emphaſim habent, aut aliquam innatam proprietatem apud Hebræos & Græcos, quam Latinus ſermo exprimere non valet. Hujuſmodi dictiones multas cum in Hebraicis quæſtionibus; tum in commentariis adnotavit Hieronymus. Nos unam aut alteram exempli cauſa ponemus. Ut Marc. 6. interpres reddidit, *Et cum dimiſiſſet eos;* ubi verbum tamen Græcum ἀποτάσσεσθαι non ſignificat ſimpliciter dimittere, ſed dimittere benigne ac gratioſe, quemadmodum amicis celebrato convivio benevole valedicimus. Qua in re Evangeliſta Græce ſcribens, Jeſu Chriſti etiam erga ruſticos ſummam comitatem & gratiam commendavit. Id quod Latina voce exprimi vix poteſt. Et in epiſt. ad Epheſ. pro eo, quod noſtra editio habet, *A conſtitutione mundi* Græce habetur καταβολὴ, cujus vocis emphaſim Hieronymus in commentariis explicare volens, *Non idipſum* (inquit) καταβολὴ, *quod conſtitutio ſonat; unde & nos propter paupertatem linguæ & rerum novitatem, & (ſicut quidam ait) quod ſit Græcorum ſermo latior, & lingua felicior, conabimur non tam verbum transferre e verbo (quod impoſſibile eſt) quam vim verbi quodam explicare circuitu:* καταβολὴ *proprie dicitur cum quid deorſum jacitur, vel cum aliqua res ſumit exordium. Unde & hi, qui ædium futurarum jaciunt fundamenta,* καταβεβλημένοι *dicuntur. Volens itaque Paulus oſtendere, quod Deus univerſa ſit machinatus ex nihilo, non conditionem, non creaturam atque facturam, ſed* καταβολὴν*, id eſt, initium fundamenti ad eum retulit.* Hactenus Hieronymus. Et 1. lib. adverſus Jovinian. tractans illum locum 1. Corinth. 7. *Non ut laqueum vobis injiciam, Sed & proprietatem*, ait, *Græcam Latinus ſermo non explicat; quibus enim verbis quis poſſit dicere*, &c. unde & in Latinis codicibus ob translationis difficultatem hoc penitus non invenitur. Cujuſmodi ſunt & alia exempla plurima, quæ nos cauſa brevitatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilarium in expoſitione Pſalmorum, pluribus in locis aſſerentem (3), Latinum ſermonem plenam Græcæ literæ intelligentiam non reddere. Ambroſius quoque in explanatione Pſalm. 118. Latinos, ait, non poſſe in omnibus vim Græci ſermonis exprimere quod in Græco plerumque major ſit vis & pompa ſermonis. Qua in re plurimum Theologos juvare poſſunt Eraſmi in noſtrum Teſtamentum adnotationes, niſi eas tam multis erroribus aſperſiſſet.

Eſt alia quoque utilitas ad accipiendos plures ſenſus catholicos ex eadem ſcriptura, præſertim cum apud Græcos & Hebræos eſt æquivoca. Sic enim dictiones polyſemas & ambiguas dialectici noſtri vocare ſolent. Nam interpres unam ſolam vocabuli ſignificationem reddere potuit. Ut Eccleſ. 2. ubi noſtra editio habet, *Cogitavi abſtrahere a vino carnem meam*, alii vertunt, *Trahere in vinum carnem meam*, alii, *Attrahere in vino carnem meam*. Cujus quidem contrariæ omnino verſionis contrarius verbi

(1) *Hieron. in epiſt. ad Sophronium.* [2] *In præfat. ſuper Laurentii annotat.*
(3) *In Pſal. 65. in illum verſ. Pſalm.* 118. Omnis conſummationis vidi finem; *& in illum*, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum; *& in illum*, Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum.

bi Hebraici ſignificatus cauſa fuit. Quod & Hieronym. ipſe in commentariis admonuit. Atque 1. lib. Apologiæ adverſus Ruffinum, tractans illud 2. Pſalm. *Apprehendite diſciplinam*, pro quo ipſe interpretatus eſt, *Adorate filium*, vel etiam, *Adorate pure*: *Niſi* (inquit) *prolixum eſſet, & redoleret gloriolam, jam nunc tibi oſtenderem, quid utilitatis habeat magiſtrorum limina terere, & artem ab artificibus diſcere; & videres, quanta ſylva ſit apud Hebræos ambiguorum nominum atque verborum, quæ res diverſæ interpretationi materiam præbuit, dum unuſquiſque inter dubia, quod ſibi conſequentius videtur, hoc transfert*. Hactenus Hieronym. Ambroſium item vide, in Pſalm. ſecundum de verbo, *Bereſit*. Ambiguitas etiam in aliena lingua feſtivum quandoque vocis uſum luſumque præbet, qui in noſtra non ſolum conſervari nequit, ſed ne ſenſus quidem germanus ſine magna licentia reddi. Ut Hierem. primo, pro eo, quod nos habemus, *Vigilantem*, in Hebræo eſt vocabulum, *Soced*, quod ambiguum eſt, nucemque & vigilias ſignificat; ut Hieronymus ibidem & in Eccleſiaſtis cap. ult. diſſerit. Dum itaque Prophetæ in viſione virga nucea ſeu amygdalina fuiſſet oſtenſa, rogatus a Domino quid videret, Hebræa lingua virgam *Soced* ſe videre reſpondit. Tunc ergo Dominus ſermonis occaſione ludens, *Bene*, inquit, *vidiſti: quia vigilabo ego*, &c. Ita quanquam Hieremias in una ſignificatione nomen accepit, at Dominus ad alteram flectens, fecit ex ſermonis ambiguitate concentum ſententiæ elegantiſſimum, ut ſi ſydus quoddam cæleſte quis videns, canem ſe videre diceret, ſcite illi diceretur, *bene vidiſti*, *Canis enim lacerabit te*, &c. Jam vero ſi interpres Latinus *Soced* in nucem tranſtuliſſet, quod 70. fecerant, abſurde ſane ſubjungeretur, *Bene vidiſti*, *quia vigilabo*, &c. nunc coactus fuit nova quadam, inſolitaque interpretandi licentia, virgam vigilantem Latinis auribus reddere. Quæ ego aſſerere non auderem, niſi auctor graviſſimus Hieronymus (1) aſtruxiſſet.

Quarta utilitas in linguarum eruditione eſt ad cognoſcenda idiomata, phraſes, & proverbia linguæ alienæ, ut ſunt illa (2), *Ne reſpicias poſt tergum*; & (3) *neminem ſalutaveritis in via*; quibus maxima quædam itineris celeritas quaſi proverbialiter & figurate ſignificatur. Illud etiam per proverbialem figuram apud Hebræos atque Hiſpanos dicitur, (4) *Omni habenti dabitur, ab eo autem, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo*. Sic apud Eccleſiaſticum (5) de conſiliario infido & traditore dicitur, *A conſiliario ſerva animam tuam, ne forte mittat ſudem in terra, & dicat tibi, Bona eſt via tua*. Sic Hebræa phraſi, *filii excuſſorum* robuſti & expediti dicuntur. Qua de re Hieronym. lege in epiſtola ad Marcellam, cujus initium, *Beatus Pamphilus*. Sic *filiæ carminis*, Eccleſiaſt. 12. aures intelliguntur. Sic Saul *filius unius anni* dicitur, cum regnare cœpiſſet, id eſt, Innocens. Niſi (quod Eucherio viſum eſt) ita intelligas, Saulem electum a Samuele uno anno domi tacuiſſe, & expleto anno cœpiſſe regnare. Sed de hoc exemplo alias. Nam vitio ſcribentium forte, pro 21. anni, unius anni inducitur. Sic Nemrot robuſtus venator coram Domino, id eſt, ſub cælo, quaſi robuſtiſſimus omnium hominum, qui ſub cælo erant. Scio quoſdam ita interpretari, ut venator coram Domino dictus ſit, quaſi Dei venator: quod ſignificaretur civilem unius monarchiæ poteſtatem vindictam eſſe a Deo approbatam, ut quæ Dei adminiſtra ſit. Sed id, quod prius dixi, Hebræorum doctiſſimis placet. Vel certe venator coram Deo vocatur, id eſt, ſub dio. Homines enim ferarum more palantes in agris ad civilem ſocietatem coegit.

Sic pluiſſe Dominum a Domino, Hebraiſmum eſſe quidam exiſtimant, id eſt, deſuper: ſed filium a patre intelligunt Euſeb. lib. 1. Eccleſiaſt. Hiſt. cap. 1. Hieronym. Oſeæ 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Baſilius lib. 5. contra Eunom. Marcellinus ad Salomonem Epiſcopum, Concil. Sirmienſ. canon. 15. Ac certe, ut alios libros veteris Teſtamenti prætermittamus, Salomonis Proverbia, niſi habita ratione Hebraicæ conſuetudinis & ſermonis, vix ullo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos proverbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque proverbium eſt; quod plerique ignorantes, in proverbiorum expoſitione aut ad allegorias confugiunt, aut varia etiam deliramenta confingunt: multoque melius fuerat, ſimpliciter inſcitiam confiteri, quam imperitiæ ſuæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facile commemorarem, niſi aliud hujus temporis ratio poſtularet; & nos aut reverentiæ, aut benevolentiæ cauſa neminem hic certo nomine volumus lacerare. Illud conſtat, Parabolas aliud in medulla, aliud in ſuperficie polliceri, neque hoc ſonare, quod ſcriptum eſt. Ex quo, ut Hieronym. in Eccleſiaſt. cap. ult. ait, manifeſtum ſit, Proverbiorum librum non, ut ſimplices arbitrantur, patentia habere præcepta, ſed quaſi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirſutis caſtaneorum operculis abſconditus fructus inquiritur, ita in eis divinum ſenſum altius perſcrutandum. Id quod ſine Hebrææ linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Juvaret autem Hierony-

(1) *In 12. cap. Eccl. & in 21. c. Hier.* (2) Gen. 19. 17. (3) Luc. 10. 4.
(4) *Hiſpane*, Nos eas oydeni viſto: *ideſt, nullam moram facias*. Al rico todos le dan &c. al pobre aun lo que tiene le qui tan. Habla con vos y coge piedras con plos les.
(5) *Cap.* 37. 9.

ronymus vehementer Latinam intelligentiam, ſi commentarios in libros Proverbiorum edidiſſet. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali tit. de conſtit. tribuuntur, Hieronymi tamen non eſſe liquido deprehenditur.

Quinta commoditas eſt ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria videlicet typographorum, aut eorum, qui exſcripſere, imperitia ſobrepſerunt. Ut Joſue 11. cap. *Non fuit civitas, quæ ſe non traderet*; ubi ſecunda negatio ſuperfluit, ut ex conſequentibus maniſeſte colligitur. Sed quia fortaſſe 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti ſunt verbum *Tradidit* ad ſuppoſitum aliud referre, & pronomen *Se* vel expungere, vel omittere. Item Pſalm. 29. *Ut videam voluntatem Domini*, pro *Voluptatem*, Græce τερπνότητα: & in tit. Pſalm. 62. *Idumææ*, pro *Judææ*, ut Græca omnia Hebræaque exemplaria demonſtrant. Et Pſalm. 65. *Et exultavi ſub lingua mea*, pro *Exaltavi*, id quod tam ex Græcis, quam ex Hebræis manifeſtum eſt. Sunt qui putent, etiam ſubeſſe mendum Pſalm. 19. *Ipſis obligati ſunt, & ceciderunt*; pro, *Obliquati ſunt*: ſic enim Hieronymus vertit, *Incurvati ſunt*; & conſentiunt cæteri interpretes. Ac Pſal. rurſum 124. *Declinantes autem in obligationes*, pro *Obliquationes*; Hieronymus reddidit *pravitates*; Felix *perverſa*; alii *iniquitates*. Conſentit hic Titelmannus. Verum hæc duo loca incorrupta ſunt. In priore ſiquidem Græce habetur συνεποδίσθησαν. Συμποδίζω autem eſt, obligo, nexus impedio, & implico. In poſteriore vero Græce legimus ςραγγαλιάς, quæ vox Latinis eſt obligatio, nodus, & nexus implicatus; quemadmodum & Nazianzenus in orat. uſurpavit. Ac Hieronym. in Eſaiæ cap. 58. obligationes nobiſcum legit. Unde & nodus gutturis, & locus ſtrangulationis, ςραγγάλη Græcis dicitur: & ςραγγαλόω, ſtrangulo, ſuffoco. Illud ſane corruptum eſt in Pſalmo 106. *Effuſa eſt contentio ſuper principes*, pro *Contemptio*; Græce, ἐξουδένωσιν. Quam eandem vocem, Pſal. 122. in *Deſpectionem* vertit interpres. Ruffinus autem libro 8. Hiſt. Eccl. cap. 1. illud ita convertit, *Effuſa eſt contumelia ſuper principes*. Et Job. 19. *Vel ſcelte ſculpantur in ſilice*, pro *Certe* (1); & Lucæ 10. *Suſpiciens*, pro *Suſcipiens*, ὑπολαβών, tameiſi auctor libelli de vera & falſa pœnitentia, qui nomine Auguſtini circumfertur, communem errorem ſecutus eſt; Et Lucæ decimoquinto, *Evertit*, pro, *Everrit*, σαροῖ; & primæ ad Corinthios 2. *Spiritualiter examinatur*: pro, *Examinantur*, ἀνακρίνεται; & capitulo 10. *Omnes, qui de uno pane*, pro, *Omnes quidem*; & cap. 15. *Quotidie morior propter gloriam veſtram*, pro, *Per gloriam*. Jurat quippe ibidem Apoſtolus, & particula νὴ adverbium jurantis eſt apud Græcos. Et ad Hebræos cap. 5. *interpretabilis ſermo*, pro *ininterpretabilis*, hoc eſt, ineffabilis, explicatuque difficillimus, quemadmodum ex Hieronymo in Epiſt. ad Evagrium liquet. Atque idem Hieron. in quæſtion. Hebr. Geneſ. 3. legendum ait, *Ipſe conteret caput tuum*, non *ipſa*. Cum enim apud Hebræos neutro genere ad ſemen referatur, interpres rem ſignificatam perpendens, in maſculino genere tranſtulit *Ipſe*. Quod imperiti non intelligentes, vitiumque ſcriptoris exiſtimantes, ſubſtituerunt *Ipſa*. Ut illa prætereamus, quæ Auguſtinus Eugubinus commemorat. *Sicut cervus deſiderat umbram* (2), pro *Servus*; & *ſolis ardore* (3), pro *Salis*; & *Sitivit anima mea ad Deum fontem* (4), pro *Fortem*: & *interfecta eſt terra a ſanguinibus*, pro *Infecta*. Nam & Pſal. 10. pro eo, quod nos habemus, *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*, Divus Hieronym. legendum credit, *Anima ſua*, hoc eſt ipſius: refertur enim anima ſua, ad Deum, non ad peccatorem. Senſus autem mirifice convenit, ut Deus ſcilicet intelligatur utrumque quidem interrogare, & juſtum & impium; ſed impium tamen reprobare: odium enim Dei reprobatio eſt. Nos autem Græca 70. interpretum exemplaria, quæ nunc quidem extant, ſequi poſſumus. Non enim illa habent, τῆς ψυχῆς, ſed τὴν ψυχήν. Atque fortaſſis hinc illud apud Tobiam acceptum eſt (5), *Qui autem faciunt iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ*. Similiter & in Epiſtola ad Suniam & Fretellam, pro eo, quod in Pſalm. 5. legitur, *Dirige in conſpectu tuo viam meam*, legendum contendit, *Dirige in conſpectu meo vitam tuam*. Sic enim ipſe verterat, *Dirige ante faciem meam viam tuam*. At in hoc etiam nos Græcorum exemplaria ſequimur; & vulgatam lectionem, cum fieri ſane poteſt, approbamus. Simile illud eſt ad Philippen. 3. *Qui ſpiritu Deo ſervimus*, ubi *ſpiritui* legendum eſſe credidit Ambroſius lib. 2. de Spiritu Sancto, cap. 6. Nec ſolum in Latina Lingua hujuſmodi errores accidunt; ſed eos etiam in Hebraica & Græca deprehendimus. Deprehendit Cajetanus, ac vere ille, meo judicio quidem, 2. Regum 21. vocem *Michol* falſo ab Hebræis pro *Merob* fuiſſe ſubſtitutam, ut patet 1. Reg. 12. Deprehendit quoque Hieronym. in Pſalm. 131. ſeptuaginta interpretes non χήραν, id eſt, *viduam*, ſed θήραν, ideſt, *venationem* tranſtuliſſe, ſed propter vocum ſimilitudinem pro θήρα, id eſt, *venatione*, χήραν, id eſt, *viduam*, eſſe ſuppoſitam, maxime quia in ſequenti verſiculo *Pauperes* ſequebantur. Niſi forte Latinus interpres *Victum*, aut *Venationem* reddidit, & error obtinuit, ut *Vidua* legeretur. Nam vox Hebraica nullo modo viduam, ſed venationem, victum, viaticumque ſignificat. Hujuſmodi menda gravi ratione, prudentique conſilio corrigi poſſunt. Nam illos quis ferat, qui ſicut eſt apud Quinctilianum, dum librariorum inſectantur inſcitiam, produnt ſuam? & dum

libros

(1) *Vid. Job. 19.* (2) *Job. 7. 2.* (3) *Deut. 29. 25.* (4) *Pſalm. 41. 3.* (5) *Cap. 12. 10.*

libros ſacros mendis (ut ajunt) ſcatentes purgare volunt, contaminant? Fateor ſiquidem proclive fuiſſe & facile indocto, & negligenti librario, præſertim in verborum & rerum nonnulla ſimilitudine, ea, quæ recta erant, explodere, & quæ erant depravata, ſubſtituere; fateor etiam, tantam fuiſſe olim in ſacras literas reverentiam, ut, quæ menda quamlibet dilucida ſemel irrepſerant, religio fuerit attingere: ſed video quoque hujus temporis improbam temeritatem, quæ adeo nihil non audet ſacris codicibus corrigendis, ut Manichæi olim parum in hac re immodeſti fuiſſe videantur, quos Auguſt. ad Hieron. ſcribit (1), multa divinarum ſcripturarum loca vitiata eſſe contendere ſolitos, non ab ſcribentibus Apoſtolis, ſed a quibuſdam (neſcio quos) codicum depravatoribus. Verum hæc hactenus (2). Illud tamen non eſt prætereundum, quod D. Hieron. in 40. c. Ezechielis ſcribit, omnia prope verba Hebraica, & nomina, quæ in Latina translatione ſunt poſita, nimia eſſe vetuſtate corrupta, ſcriptorumque vitio depravata. Ut igitur hæc emendentur, Hebraicæ linguæ cognitio neceſſaria eſt. Nam etſi nomina adhuc integra & illibata manerent omnia, ſed ipſæ tamen nominum interpretationes, quibus multa Scripturæ ſacræ myſteria aperiuntur, ſine hujus linguæ peritia non habentur: ut Auguſt. 2. de doct. Chriſt. cap. 16. auctor eſt. Quo etiam loco illud agnoſcit, non parum beneficii eos Latinis hominibus contuliſſe, qui Hebraica nomina ſeparatim interpretati ſunt.

Sexta utilitas fuerit ad intelligenda quædam loca, ſcilicet quæ vel apertius ab interprete reddi poterant, vel etiam quæ ſine linguarum cognitione nequeunt explicari, ut apud Joannem (3), *Erat quidam regulus*; pro quo Græce, *βασιλικὸς*, hoc eſt, de aula regia, ſeu Palatinus, ut Hieron. in Eſaiam (4) annotavit. Videtur interpres Græce legiſſe, *βασιλίσκος*. Græca vero exemplaria habent omnia *βασιλικὸς*, id eſt regalis, ſeu regius. Qua ex re conjectura fit, interpretem *Regalem* vertiſſe, ſed a ſciolo *Regulum* eſſe ſuppoſitum. Et Joannis primo, *Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt*, quod evidentius verteretur, *Mihi prapoſitus*, ſeu *antelatus eſt*, ut Auguſt. ſuper Numeros, quæſt. 51. & ſuper Joannem homil. 3. ſubnotavit: & Actor. 27. *Cum non eſſet tuta navigatio, eò quod jejunium jam præteriiſſet*, pro eo, *Quod ultra tempus ſuſtinuiſſent inediam*: & ad Roman. 12. *Non voſmetipſos defendentes*, pro *Ulciſcentes*. Nam numerum beſtiæ, qui Apoc. cap. 13. ſcribitur, ſine alphabeti Græci ſecundum ordinem arithmeticum intelligentia, aut vix, aut certe nullo modo exponere poſſumus. De qua re 14. libro (5) fuſius diſſeremus.

Septima utilitas, ad evitandum errorem ex Latini ſermonis amphibologia. Ut, *filius hominis* in Evangelio dicitur Chriſtus. Ubi cum genitivus apud Latinos communis generis ſit, apud Græcos articulo maſculino definitur: ut non filius virginis, ſed filius Adam intelligatur. Filius ſiquidem hominis juxta Hebraicam phraſim dicitur, ut filius terræ, homo obſcurus & contemptibilis; qua utique nomenclatura Dei filius identidem in Evangelio gloriatur. Tanta fuit Verbi incarnati modeſtia! Quamquam, ut Auguſtinus ait, commendat Chriſtus frequenter nobis, quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis. Hujuſmodi etiam exemplum eſt ad Romanos ultimo, *Salutat vos Cajus hoſpes meus, & univerſa Eccleſiæ*, ubi, *Univerſæ Eccleſiæ* caſus gignendi eſt, non nominandi, ut Caius intelligatur, non Paulum modo, verum etiam totam Eccleſiam hoſpitio excipere. Et Lucæ 11. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam*; ubi Latinus ſermo anceps eſt. Poteſt enim intelligi, *Quod ſupereſt*, pro eo, quod unum illud vobis reſtat, ſeu reliquum eſt: vel, *Quod ſupereſt*, id eſt, quod ſuperfluum eſt. Quam utramque intelligentiam Latinus quidem ſermo recipit; Græcus tamen excludit. Habetur enim *τὰ ἐνόντα*, ideſt, quæ inſunt, ſeu quæ habetis, ut & Theophylactus, & Cyrillus lib. 2. in Leviticum, & Auguſtinus ſuper Pſal. 125. & Chryſoſt. homil. 33. ad populum, & ſuper Epiſtol. ad Hebræos, hom. 9. exponunt. Nam hunc poſtremum ſenſum Græca lectio habet, primum & ſecundum non videtur habere: tametſi ſecundus ille D. Thomæ placuerit; qui quidem in ea re & Bedam ſequitur ſuper Lucam, & Gregorium in Epiſtola ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum; referturque 12. quæ. 1. cap. *Quia tua*.

Alia denique utilitas eſt, ad quædam vocabula vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt, vel propter ſanctiorem antiquitatis ſervandam auctoritatem, vel quia in linguam alienam transferri commode non potuerunt, quod Auguſtin. lib. 18. de civitate Dei, c. 11. tradit: ut Matthæi 11. *Pauperes evangelizantur*, id eſt, bonum accipiunt nuncium. Cum enim in humano principatu regum myſteria ſecreta ad pauperes per divites deriventur, in Chriſti regno e contrario nuncia cæleſtia ad divites per pauperes ſunt delata: & 1. ad Corinth. ult. *Anathema, Marana atha*. Quorum illud prius Græcum, hoc poſterius non tam Hebræum, quam Syrum eſt. Qua de re Hieronymus diſſerit in Epiſtola quadam ad Marcellam, cujus initium eſt, *Nuper*; & in Epiſt. ad Damaſum de verbo *Oſanna*, in qua Hilarium notat, quod ob linguæ hebraicæ imperitiam, verbum illud male fuerit interpretatus. Sunt & aliæ forſitan in peritia linguarum utilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui; ſed quæ ſatis erant, ne hujus rei invidia labefactaretur diſputatio mea. Iſthæc autem melius ab aliis

copio-

(1) *Auguſt. 2. de doctrin. Chriſt. c. 12.* (2) Vide Aug. lib. de bono perſev. c. 11.
(3) *Cap. 4. 46.* (4) *Cap. 65.* (5.) Vide notam in fine libri 12.

copioſiuſque tradentur, qui linguarum patrocinium forte ſuſceperint. Qua in cauſa quæ volent, omnia poterunt dicere, ac nos quidem libenter audiemus, ſi intra præſcriptos modo religionis modeſtiæque terminos ſe contineant; nec aut veras linguarum utilitates fallaci vanitate, aut etiam veterem Latini interpretis editionem novis aliis quaſi elegantioribus melioribuſque permutent. Sunt enim nonnulli, quibus, quoniam novi Teſtamenti antiqua verſio parum elegans & culta eſt, placeret maxime, ut, illa ſummota, in illius locum Latinior alia ſuccederet. Scilicet artis coloribus Dei volunt ſapientiam pingere, & quaſi puellam rhetorum floſculis exornare. At illa modeſta cum ſit, non ambit ornatum; cum ſit gravis, fucum ignorat; cum virilis, mundo muliebri non capitur. Sine phaleris eſt, ait quidam, omne quod dictat affectio. Amor itaque phaleras neſcit. Diſcendi ornamenta, alius inquit, non ſunt negotii, ſed otii; nec militiæ ſunt picta verba, ſed quietis. Igitur quæ bellicum canit, quæ exaltat quaſi tuba vocem ſuam, quæ irruentes hoſtes, mortem præſentem intonat: ea horridum neſcio quid & barbaricum ſonat: non tanquam lyra citharave carmen muſicum ſuavi dulcique ſono canit. Quid Theopompo acciderit in Scriptura ſacra rhetorum more ludenti, memoriæ proditum eſt (1). Sed dimittamus externa, ad noſtra veniamus. *Non in perſuaſibilibus*, ait (2), *humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis.* Et rurſum (3), *O Timothee, devita*, inquit, *prophanas vocum novitates.* Si ergo vitanda eſt vocum etiam novitas, tenenda eſt antiquitas; &, ſi prophana novitas eſt, vetuſtas ſacrata eſt; quemadmodum Vincent. Lirinenſ. dixit. Item, *Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum.* Scilicet ab ſpiritu puro & ſimplici pura, ſimplexque oratio expectanda erat. Nec fœminam gravem, honeſtam, ſeniorem decebat, niſi caſtus ornatus: vide Aug. lib. de doct. Chriſti. 4. cap. 6. Quamobrem ingenue dicam, ne illos quidem probare unquam potui, qui paraphraſes quamlibet Latinas & elegantes in ſacras literas ediderunt. Cum enim perſonam Chriſti, Paulive loquentis aſſumunt, quo elegantius nitidiuſque eloquuntur, eo minus illorum ſpiritum & majeſtatem ſervant, atque adeo rei quodammodo fiunt læſi ſpiritus, & majeſtatis. Certe, quod olim puer magno aſſenſu virorum ſapientium dixi, Si aut Chriſtus, aut Paulus iſtorum mihi lingua loquerentur, nec Chriſtus mihi, nec Paulus eſſent. Non eſt nitidulus Chriſtus, mihi crede, non eſt comptulus, non elaborate ornatus: Paulus vero non ſcientia ille quidem, ſed ſermone imperitus eſt tamen. Permitte Chriſto igitur linguam ſuam, linguam ſuam permitte Paulo: utraque enim *calamus eſt ſcribæ velociter ſcribentis*, non ad ſingula verba & apices elaborantis. Novi ergo teſtamenti vetus editio, id namque agebamus, quamvis ſimplex & inculta ſit, non eſt propter hoc minoris facienda. De tertia igitur quæſtione ſatis dictum eſt.

CAPUT XVI.

Ubi ponuntur argumenta eorum, qui ſunt opinati, ſacros auctores in libris Canonicis non ſemper Divino Spiritu fuiſſe locutos.

CONTROVERSIA 4. QUarta conſequens ſit, An auctores ſacri in libris Canonicis ſpiritu interdum humano ſine divina & ſupernaturali revelatione loquantur. Fuerunt enim viri Eccleſiaſtici nonnulli (ut Hieronymus in procemio ſuper Epiſtolam ad Philemonem teſtatus eſt) qui crederent, non ſemper auctores ſacros Spiritum in ſe loquentem habuiſſe.

1. ARG. Quia nec humana imbecillitas unum tenorem ſancti Spiritus tam longo orationis decurſu ferre potuiſſet; nec dignum eſt (inquiunt) ut ad hujus corpuſculi naturales & evidentes neceſſitates Spiritus ſancti majeſtatem ſine cauſa deducamus. Adhibent vero hujus rei exempla ex Epiſtola ad Timotheum 2. *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum*; & illud, *Lucas eſt mecum ſolus*; &, *Trophimum reliqui infirmum*; & alia hujuſmodi, quæ paſſim in Epiſtolis Pauli humanitus ſcripta inveniuntur. Non igitur ſcriptores ſacri Spiritum ſanctum ſemper manentem, & in ipſis loquentem habuere. Nam & hoc Chriſto Domino peculiare fuit, ut Joannis 1. cap. dicitur: *Super quem videris* (inquit) *Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum*, & cæt. Confirmatur autem idem hoc argumento, maxime quod ſicut Deus non deficit in neceſſariis, ita non redundat in ſuperfluis, quemadmodum Ariſtoteles demonſtravit. Ad ea vero, quæ naturali lumine nota erant, non erat ſupernaturalis revelatio neceſſaria. Quæ igitur ſcriptores ſacri viderant, & manibus attrectaverant, non divino lumine infuſo, ſed humano locuti ſunt.

2. ARG. Deinde, Apoſtolus in priori ad Corinthios Epiſtola quædam ponit, de quibus aſſerit, quod domini ſunt mandata. *Præcipio* (inquit) *non ego, ſed Dominus*. Mox vero ſubdit, *Cæteris ego dico, non Dominus*. Quod ſi Paulus ex interna revelatione Spiritus ſancti omnia ſcriberet, profecto non diceret, *Ego dico, non Dominus*: quoniam ejuſmodi conſilia, quæ Deo revelante dantur, Domini ſunt: quemadmodum quæ a prophetis per revelationem dicebantur, Dei verba erant. Non enim Propheta aſſeruiſſet, *Hoc ego dico, non Dominus*.

Hanc vero argumentationem non leviter, ſed haud ſcio an graviſſime Baſilius confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba: *Quæcunque ſpiritus loquitur, Dei verba ſunt*;

(1) *Euſeb. de Præparat. Evangel. l. 8. c. 2.* (2) *1. Cor. 2. 4.* (3) *Tim. 6. 20.*

ſunt; & propterea omnis ſcriptura divinitus inſpirata, & utilis eſt, quam locutus eſt ſpiritus. Nam vere id monſtrat, ſpiritum non eſſe creaturam; quoniam omnis rationalis creatura eſt, quando ea, quæ Dei ſunt loquitur: ut cum dicit Paulus, De virginibus autem præceptum non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus: his autem, qui matrimonio conjuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus. *Et Propheta*, O Domine, judicia loquar ad te. Quid, quoniam impii proſperantur? *Et rurſus*, Heu me mater, ut quid me peperiſti? *Nonnunquam autem dicit*, Hæc dicit Dominus. *Et nonnunquam Moyſes*, Ego ſum tenuis voce, & tardæ linguæ. *Aliquando vero is ipſe*, Hæc dicit Dominus, emittas populum meum, ut mihi ſacrificet. *Spiritus autem non ſic. Non enim aliquando ſua, aliquando quæ Dei ſunt, loquitur (id namque creaturæ eſt), verum omnia ſpiritus verba Dei verba ſunt*. Hactenus Baſilius. Sed & Origenes homilia 16. ſuper Numeros (1), *Sermo* (ait) *qui apud Jonam ſcriptus eſt, & non eſt factus, a Jona potius, quam a Deo prolatus eſſe videtur. Non enim ſemper ea, quæ per prophetam dicuntur, quaſi a Deo dicta ſuſcipiantur oportet. Nam per Moyſen multa quidem locutus eſt Deus, aliquanta tamen & Moyſes propria auctoritate mandavit. Quod Dominus in Evangeliis evidentiſſima diſtinctione ſecernit, cum dicit de repudio mulieris interrogatus* (2), Ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis Moyſes dimittere uxores veſtras; ab initio autem non fuit ſic, &c. *Oſtendit hæc & Paulus in literis ſuis, cum dicit de quibuſdam*, Dominus dicit, & non ego; *& de aliis*, Hæc autem ego dico, non Dominus; *& iterum in aliis* (3), Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do: *& iterum* (4), Quæ loquor, non loquor ſecundum Deum. *Unde ſimiliter etiam in cæteris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus eſt, & non Propheta, alia vero Prophetæ, & non Dominus*. Hactenus Origenes; qui eandem quoque ſententiam in proœmio commentariorum in Joannem amplexus eſt. Et Ambroſ. lib. 8. in Lucam, c. 60. explicans illud, *Ad duritiam cordis veſtri*, &c. *Oſtendit*, ait, *locus hic, quæ propter fragilitatem humanam ſcripta ſunt, non a Deo ſcripta. Unde & Apoſtolus*, Denuntio, *inquit*, non ego, ſed Dominus, uxorem a viro non diſcedere; *Et infra*, Cæteris, *inquit*, ego dico, non Dominus: Si quis, &c. *Hic Apoſtolus negavit legis eſſe divinæ, ut conjugium qualecunque ſolvatur*. Tantum Ambroſius. Cum igitur Baſilius, Ambroſius, & Origenes viri clariſſimi, non in ea modo ſententia fuerint, verum etiam ſcripturæ ſacræ teſtimoniis confirmaverint; nihil erit abſurdi, ſi nos etiam aſſeramus, non omnia quæ ſacri auctores ſcripſere, Spiritus Sancti afflatu ſcripta fuiſſe.

3. Arg. Adde quod Apoſt. in poſteriore ad Corint. Epiſtola (5), affectum ſe pœnitentia dicit, quod illos prioris Epiſtolæ reprehenſione vexarit. Rei autem ſemel ſcriptæ non alium pœnitere poteſt, niſi eum, qui ſcribendo crediderit ſe erraſſe. Non igitur Paulus, quæcunque ad Corinthios ſcripſit, divino ea ſpiritu ſe ſcripſiſſe exiſtimavit. Adde rurſum, quod in hac etiam Epiſtola poſteriore (6), *In quo quis audet*, inquit, *in inſipientia dico, audeo & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (ut minus ſapiens dico) plus ego*. At blaſphemum eſt, verba Spiritus ſancti in inſipientia dicta affirmare. Spiritu igitur hominis Paulus ibidem locutus eſt. Adde etiam quod in eadem Epiſtola, cum dixiſſet Apoſtolus, ſe plus omnibus laboraſſe, correctione mox adhibita, docet parum ſe caute fuiſſe locutum. *Non autem ego*, inquit, *ſed gratia Dei mecum*.

Arg. 4. Præterea, ſi quæcunque Apoſtoli præſcripſerunt, ex divina auctoritate ac revelatione exiſtunt omnia, certe illud Pauli præceptum, quo jubet, ut Epiſcopus ſit unius uxoris vir, divinum eſſet, non humanum. Ita fieret, ut ſummus Pontifex in eo diſpenſare non poſſet. Nam, ut Aug. ad Januarium ait (7), quæ Chriſtus præſcripſiſſet, ea nemo auderet variare. At, ut qui bigamus fuiſſet, is fieret Epiſcopus, ſummus Pontifex, orbe etiam probante, aliquando fecit. Non ergo Apoſtoli decreta omnia Spiritu ſancto auctore præſcripta ſunt.

5. Arg. Matthæus inſuper memoria lapſus eſt; nam pro Zacharia Hieremiam poſuit (8) & Marcus item (9), cum in Eſaia ſcriptum affirmet, quod in Malachia ſcriptum eſt; & cum rurſum hora tertia narret Dominum crucifixum, qui hora fere ſexta a Pilato judicatus eſt, ut Joan. c. 19. dicitur. Qua ex re fit, ut non ſemper in omnibus Evangeliſtæ ſcribenti Spiritus Sanctus affuerit.

6. Arg. Præterea Lucas capite Evangelii 3. dicit Cainam filium fuiſſe Arphaxad, Sale autem filium Cainam. Conſtat vero Gene. cap. 11. Sale non Arphaxad nepotem fuiſſe, ſed filium, nullamque inter hos mediam generationem interceſſiſſe. Superflua igitur eſt in genealogia Chriſti una generatio, atque adeo non eſt inſtinctu Sancti Spiritus appoſita.

7. Arg. Lucas denique idem act. 7. multa refert, quæ ſpiritu afflante referri non poterant. Ut eſt illud primum, quod Joſeph accerſivit omnem cognationem ſuam in animabus 75. At bene 46. & Exod. 1. ſeptuaginta ſolum animæ enumerantur. Nec vero dici poteſt, Stephanum Joſephi eos etiam filios ſupputare, qui nati ſunt

poſtea

(1) *Nititur Origenes illo Deut. teſtimonio*: Quod ſi in nomine Domini Propheta quicquam prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt locutus.
(2) *Matth.* 19. 8. (3) 1. *Cor.* 7. 25. (4) 2. *Cor.* 11. 17. (5) *Cap.* 2. 5. (6) *Cap.* 11. 21.
(7) *Epiſt.* 118. (8) *Matth.* 27. 9. (9) *Marc.* 1. 2.

poſtea; & per anticipationem aut prolepſim hos cum illis ſimul 75. dicere. Eos enim Joſephus accerſire non potuit. Dicit autem Lucas, Joſeph 75. animas accerſiſſe. Illud gravius eſt, quod deinde ſubjicitur, Jacob & Patriarchas translatos fuiſſe in Sichem, cum Joſephus 2. antiq. lib. c. 8. fratres Joſeph affirmet conditos eſſe in Hebron. Qua in re non aliud ſcribere credendus eſt, quam quod a majoribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur. Præterquamquod Lucas hic aperte dicit, Patriarchas ſepultos eſſe in ſepulchro, quod emit Abraham. Atqui certum eſt, Abraham in Hebron emiſſe ſepulchrum, Geneſ. 23. Tertium vero multo difficilius eſt, quod rurſum addit, Abraham ſepulchrum emiſſe a filiis Emor, filiis Sichem. Jacob ſiquidem a filiis Emor partem agri emit, ut Gen. cap. 33. ſcribitur; Abraham autem non a filiis Emor, ſed ab Ephron filio Sohac ſpeluncam emit duplicem, quod Gen. cap. 23. non obſcure traditum eſt. Quid, quod Emor Lucas dicit filium fuiſſe Sichem, cum Geneſ. 33. contra dicatur, Emor patrem Sichem fuiſſe, non filium? Fruſtra ergo, ut videtur, aſſerimus, nihil in ſacris eſſe libris, quod non idem ſpiritus afflatu ſcriptum ſit. Verum a contraria parte illud facit, quod ſi in libris Canonicis aliqua humano more & ſpiritu vel ſcripta, vel commemorata fuiſſent, nihil obſtare videretur, quominus in iis aliquod mendacium eſſet. Jam ſi errorem aliquem in ſcripturis ſacris agnoſcimus, earum auctorem Spiritum ſanctum eſſe quis credet?

CAPUT XVII.

Ubi oſtenditur, ſingulas particulas librorum canonicorum Spiritu ſancto aſſiſtente ſcriptas fuiſſe.

IN hac quæſtione & controverſia non defuiſſe, qui priorem illam partem amplecterentur, auctor eſt D. Hieron. (1) non in eo ſolum loco, quem paulo ante retulimus, ſed in commentariis etiam ſuper quintum Micheæ caput. Cujus erroris nota Eraſmo quoque, ut alios diſſimulem, inuſta eſt. Is autem error quam ſit impius, illo primum argumento demonſtro, quod ſacrarum ſcripturarum magna ex parte labefactatur auctoritas, ſi hæc opinio vera eſt. Nam, ut Auguſtinus ait (2), ſi in ſacro quovis libro una quælibet falſitas reperitur, totius libri certitudo interit. Quo uno argumento Auguſtinus de conſen. Evang. lib. 2. cap. 12. ſatis oſtenſum ac patefactum eſſe credit, Prophetarum & Apoſtolorum ſcripta nullam omnino habere falſitatem, non ſolum eam, quæ mentiendo promitur, ſed ne eam quidem, quæ obliviſcendo. Levibus, inquiunt, in rebus, & nihil ad ſalutem noſtram pertinentibus, auctores ſacri & falluntur, & fallunt. Ea igitur in dubium vocare poſſumus, quæ maxima, & graviſſima ſunt. Non eadem, ajunt, cauſa eſt; quoniam, ſi Eccleſiam, cujus erudiendæ gratia ſpiritum ſacri auctores habuere, ſpiritus ipſe in parvis deſtituit, non mox deſtituit in magnis. Conſentiunt enim Theologi graviſſimi, Eccleſiam errare in minimis poſſe, in maximis non poſſe. Quid igitur obſtat, inquiunt, cur non ad eundem quoque modum aſſeramus, Apoſtolos, & Evangeliſtas in rebus parvi momenti interdum lapſos, cum in rebus neceſſariis lapſi non fuerint? Nam, ſi ſuperis placet, hujuſmodi errores in Apoſtolis maxime, & Evangeliſtis agnoſcunt; quod ſi dicimus, ſpiritus ſuggeſſit Apoſtolis & Evangeliſtis omnia; ajunt, non omnia ſimpliciter, ſed quæcunque Chriſtus dixiſſet illis. Hæc autem erant maxima. Si addimus, docuit ſpiritus eos omnem veritatem; reſpondent, non abſolute omnem quidem; ſed quæ eſſet ad ſalutem neceſſaria. Sic elabi conantur iſti. Sed fruſtra conantur tamen. Principio enim ecquid, rogo, iſti facturi ſunt, ſi cum homine diſſerant, qui multa Evangeliorum miracula commentitia eſſe, Evangeliſtaſque, Herodoti, Xenophontis, ac Platonis exemplo, confictis narrationibus abuſos dicat, aut Chriſti illuſtrandi gratia, aut fidelium in Chriſtum affectus excitandi? Nempe hoc facere, ut homines, ſine Dei ſpiritu potuere.

Deinde quam facile erit cuique res vel graves, vel leves pro ſuo arbitratu ingenioque æſtimare? Jam hic dicet tibi, tres unius ſubſtantiæ prædicari perſonas leviculum eſſe, nec ad ſalutem noſtram pertinere: jam contendet alius, duas in Chriſto & operationes & voluntates e rebus eſſe non gravibus. Nam & ſpiritus a patre & filio procedentis unicum eſſe principium, tanquam rem levem quidam contemnendam arbitrabitur. Quin, quod tertia die an quarta Chriſtus reſurrexerit, cum non valde ad ſalutem attineat, pro nihilo quiſpiam habebit. In his itaque Evangeliſtas, Apoſtolos, Prophetas errore labi, hallucinari potuiſſe. Porro, ut reliquas ſcripturæ partes prætereamus, in ſacris hiſtoriis diſtingui diſcernique non poſſet, quid ex Deo, quid ex homine ſit; quid auctor ex revelatione divina, quid contra ex ſpiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret paſſim & legentium & audientium fides, dum ignoraret, quonam ſpiritu, hominis, an Dei, unaquælibet chronicorum ſanctorum particula fuiſſet ſcripta. Quis eſt autem tam perfrictæ frontis (ut pro Evangeliſtis nonnihil humano more loquamur) ut, ſi quid in publicum ſcribere velit de rebus, quarum memoria ſit recentiſſima, quaſque lectores fere ſuis non auribus audierint, ſed conſpexerint oculis; ea ſponte inſerat, quæ cum ad rem nihil faciant, tum narrationem totam falſam & incertam efficiant? Adeone ſtulti erant Evangeliſtæ, ut ea, quæ omittere

ſine

(1) *In adnot. in c. 2. Matt. & 1. Marc. & rurſ. in cap. 27. Matth.*
(2) *Epiſt. 8. & 19. ad Hieron. Diſt. 9. c. Si ad ſcripturas, & cap. Ego ſolis.*

Digitized by Google

ſine periculo poterant, aut affingerent, aut etiam pro certis aſſererent cum manifeſto diſcrimine cauſæ, quam perſuadendam acceperant? Quod ſi tales fuiſſent, certe Judæi, quibus tanto erant opere inviſi, omni vi & arte contenderent, atque adeo efficerent, ut hujuſmodi vel figmenta vel errata deprehenderentur. Sed humana loquimur. Nam ſi in ſubitis concionibus Spiritus Sanctus Apoſtolorum linguas attemperabat, quid in ſcriptis, quæ futura erant æterna? Et ſi novi teſtamenti idonei adminiſtri Apoſtoli & Evangeliſtæ facti ſunt, illorum profecto ſufficientia non ex illis, ſed ex Deo eſt: illorum proinde error Dei eſt, non illorum. Nos enim ab Apoſtolis Chriſti teſtamentum accepimus; & cum illos audimus, Chriſtum audimus; cum eorum Evangelium legimus, Chriſti legimus Evangelium. At cum lex Moyſis, quod eſt miniſterium mortis, tam exacta diligentia ſcripta ſit, ut iota unum aut unus apex ex ea præteriri non poſſit, multo certe magis Evangelium Chriſti, quod eſt miniſterium ſpiritus ac vitæ, ſcriptum erit tanta cura & Dei aſſiſtentis afflatu, ut non modo verbum, ſed ne apex quidem ullus ſit, qui non ſit a ſpiritu divino ſuppeditatus. Quid, quod Apoſtolus officioſum mendacium, quodque ad Dei laudem maxime pertinere videretur, penitus horret, inquiens, *Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra; inanis eſt & fides veſtra. Invenimur autem & falſi teſtes Dei; quoniam teſtimonium diximus adverſus Deum, quod ſuſcitaverit Chriſtum, quem non ſuſcitavit, ſi mortui non reſurgunt*. Quod ſi falſitas hæc, quæ cum Dei potentiam commendaret, tum populum in officio contineret, a ſacris auctoribus excluditur, certe quæcunque alia ac multo etiam magis rejicietur. Nulla enim in ſacris literis levis, ſed gravis eſſet, per quam ſcripturæ auctoritas elevaretur.

Jam ſi in hujus rei confirmationem arcanarum literarum nos teſtimonia referre velimus, verendum ſane eſt, ne, qui oppoſitum errorem tueri cupiunt, illa ſe ratione tueantur, quod auctor ſcripturæ ſacræ eo etiam loco, qui a nobis afferetur, non de ſpiritu divino, ſed de ſuo fuerit locutus. Ita fieret, ut vix ullum e ſacris literis teſtimonium adverſum hæreticos firmum eſſet. Quamobrem hos quidem ab hoc ſermone removeamus, qui erronea ſententia omnem ſcripturæ & vim minuunt, & elevant auctoritatem. Ipſi vero fateamur, ſingula quæque ſive magna, ſeu parva a ſacris auctoribus Spiritu ſancto dictante eſſe edita. Id a patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quaſi inſculptum eſt; id itaque & nos, & Eccleſia præſertim ipſa magiſtra & duce, retinere debemus.

CAPUT XVIII.

Ubi refelluntur argumenta capitis decimi ſexti.

RESPON. AD I. Confirmandæ atque tuendæ veritati ea rationum ac teſtimoniorum præſidia ſatis ſint, quæ capite ſuperiore ſunt poſita. Nunc vero argumenta ea confutanda ſunt, quibus adverſarii contra pugnarunt. Atque a primo quidem argumento, quo veritas impugnabatur, facilis eſt & expedita defenſio. Fateor enim, non ſingulas ſcripturæ particulas, ut a ſacris auctoribus ſcriberentur, propria, & expreſſa revelatione indiguiſſe; ſed ſingulas tamen ſcriptas ex peculiari Spiritus ſancti inſtinctu afflatuque, vere & jure contendo. *Ille*, Chriſtus ait (1), *vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis*. Alias etiam oblita ſuggeret, alias etiam veſtris auribus audita ſuggeret, quæ alias natura ſponteque ſua in mentem venire poterant, ea quoque ſuggeret, non ſupernaturalia modo, ſed & naturalia ſuggeret, & quæ alias humano more ſcriberentur. *Omnia*, Inquit, *quæcunque dixi vobis*. Atque Apoſtolus, *Nos*, ait (2), *non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina ſpiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes. Spiritualis enim judicat omnia, ſicut ſcriptum eſt, Quis cognovit ſenſum Domini? Nos autem ſenſum Chriſti habemus*. Ecce Apoſtoli, in quorum nomine Paulus loquitur, ad doctrinam ſpiritus edendam ſpiritum accepere, per quem in Chriſti ſenſu omnia judicabant. Nimirum animalia illa oculis undique plena ad expreſſionem quatuor Evangeliſtarum poſita, per ſcriptores omnes ſacros transferre merito & optimo jure poſſumus. Nihil ergo auctores ſacri cæcis oculis ſcribebant; ſed ſcribentium calamum ſpiritus ipſe attemperabat, ne ſcribendo laberentur. Inde enim, cum in ſecunda ad Cor. Epiſtola (3) quædam dixiſſet Apoſtolus, quæ humano more ab Eccleſiæ præfecto dici poſſent, ſubjecit protinus, *an experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Chriſtus?* Spiritu igitur ſancto inſpirati, quasvis ſcripturæ partes ſcripſere ſancti Dei homines. *Nolite*, inquit (4), *cogitare, quomodo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini*. Quod idem profecto ſacris auctoribus præceptum erat, ut non cogitarent ſcilicet, quomodo, aut quid ſcriberent; dabatur enim illis in illa hora quid ſcriberent. Hoc vero Spiritus ſancti donum toto vitæ decurſu non habebant; ſed tantiſper dum lingua eorum calamus erat ſcribæ velociter ſcribentis. At Chriſtus nullum unquam verbum locutus eſt, quod non idem ab Spiritu ſancto extiterit. Erat enim, ut ſcholæ verbis

(1) *Joan.* 14. 26. (2) 1. *Cor.* 2. 12. (3) *Cap.* 13. (4) *Matth.* 10. 19.

Digitized by Google

verbis utar, Chriſti Jeſu ſacratiſſima lingua perpetuum divinitatis inſtrumentum. Et hinc apparet ejus argumenti certa ruina, quo deinde contrariam partem confirmabamus. Non enim aſſerimus, per immediatam Spiritus ſancti revelationem, quæ quidem proprie revelatio dicenda ſit, quamlibet Scripturæ Sacræ partem fuiſſe editam. Quin Lucas, quæ ab Apoſtolis accepit, ea ſcripto ipſe mandavit, ut in Evangelii ſui procemio teſtatur: & Marcum, quæ a Petro didicerat, rogatum a diſcipulis ſcripſiſſe, auctores ſunt Clemens in *6. diſpoſitionum libro*, apud Euſebium *libro* 2. *Eccleſ. hiſt. cap.* 15. Papias apud eundem eodem *lib.* &c. & *lib.* 8. *cap. ult.* & Orig. 1. *lib. comment. in Matth.* eodem Euſeb. referente, *lib.* 6. *cap.* 18. & Euſeb. quoque ipſe *lib.* 3. *cap.* 4. & Hieronymus *de viris illuſtribus in Marco*, & Irenæus *lib.* 3. *adverſum hæreſes*, *cap.* 1. Sive ergo Matthæus & Joannes, ſive Marcus & Lucas, quamvis illi viſa, hi audita referrent, non egebant quidem nova Spiritus ſancti revelatione, egebant tamen peculiari Spiritus ſancti directione. Primæ igitur argumentationi hoc modo ſatisfecerimus.

Respon. ad 2. Secundæ vero ſic reſponſum eſto, Paulum Domini ſeu præceptum, ſeu conſilium eo ſane loco vocare, quod Chriſtus Dominus ore proprio vel præcepit in Evangelio, vel conſuluit. Nam, quod conſilium ſuum Paulus Spiritus ſancti conſilium exiſtimaret, ſatis ipſe indicat, dicens (1), *Beatior erit, ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium: puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam*. Hujus vero argumenti confirmatio ex iis maxime elicitur, quæ primæ ſunt argumentationi reſponſa. Etenim, quæ ſacri auctores ſcripſere, hæc in duplici ſunt differentia. Quædam, quæ ſupernaturali ſolum revelatione cognoſcebant; & ea Baſilius tradit a Spiritu ſancto eſſe: alia vero naturali cognitione tenebant, quæ ſcilicet aut oculis viderant, aut manibus etiam attrectaverant. Atque hæc quidem, ut paulo ante diximus, ſupernaturali lumine & expreſſa revelatione, ut ſcriberentur, non egebant, ſed egebant tamen Spiritus ſancti præſentia & auxilio peculiari, ut, licet humana eſſent, & naturæ ratione cognita, divinitus tamen ſine ullo errore ſcriberentur. Hæc vero illa ſunt, quæ juxta Baſilium Paulus & Prophetæ de ſuo loquebantur. Solent etiam nonnulli veterum Origenis non ſententias modo, ſed verba referre, non aliter certe accipienda, quam Origenes ipſe acceperit. At Origenes eam rem ſignificavit potius, quam aſſeruit. Nec enim in ea ſententia perſiſtit. Sed & Ambroſius *in priorem Epiſtolam ad Corinthios* (2), ubi locus proprius erat, nobiſcum apertiſſime ſenſit.

Respon. ad 3. Ad illud vero, quod tertio loco objectum eſt, brevis & non difficilis eſt reſponſio. Non enim ibi, pœnitere, reſipiſcere eſt, ſed triſtari. Triſtatur autem pater, cum filios dolentes videt; ſed lætatur, cum dolorem ad ſalutem fuiſſe intellexit. Nam quod additur, id facillimum etiam eſt. Quo enim modo Paulus ſit intelligendus, Paulus ipſe explicat, inquiens: *Quod loquor, non loquor ſecundum Deum, ſed quaſi in inſipientia*; & paulo ante: *Iterum dico, ne quis me putet inſipientem eſſe, alioquin vel. ut inſipientem accipite me*; & capite ejuſdem Epiſtolæ duodecimo: *Si voluero gloriari, non ero inſipiens: veritatem enim dicam*; & paulo poſt, *Factus ſum inſipiens, vos me coegiſtis*. Quid ergo, ſapiens, & inſipiens? Nempe ſapiens re vera, ſed quaſi inſipiens, qui tanquam inſipientis perſonam aſſumere, & ſeipſum jactare videretur. Laudare quippe ſe inſipientis hominis nota eſt. Verum hæc, quæ ſtultitia eſſe videbatur, Dei erat ſapientia, ut Apoſtolus non ſponte, ſed coactus, non ex vanitate, ſed ex charitate gloriaretur. Ab ſpiritu igitur ſancto erat hujuſmodi quaſi ſtulta gloriatio. Sed ne illud quidem eſt difficile, quod deinde ſubjicitur: non enim, quod ait quidam, incaute Paulus fuerat locutus; ſed ne quis in ea laude aut arrogantiam, aut vanitatem aliquam ſubeſſe interpretaretur, docet ſe non in ſe, ſed in Domino gloriari; *Non ego*, inquit, *ſed gratia Dei mecum*. Simile fere illud eſt, quod, cum Dominus doctrinam Evangelii ſuam appellaſſet, ſubjecit protinus, *Mea doctrina non eſt mea, ſed ejus qui miſit me Patris*. Hunc igitur in modum cum Paulus vere dixiſſet, ſe plus omnibus laboraſſe, addit, & vere etiam addit, ſe non plus omnibus laboraſſe, &c.

Respon. ad 4. Ad quartum vero argumentum ſunt qui reſpondeant, Eccleſiæ auctoritatem tantam eſſe, ut quædam etiam de ſcripturis ſacris immutarit. Hujus generis exempla ponunt, Sabbatum, eſum ſuffocati, & ſanguinis, Baptiſma in nomine Jeſu: & quod Chriſtus cœnatis dedit Euchariſtiam, Eccleſia jejunis: Chriſtus ſub ambabus ſpeciebus, Eccleſia laicis ſub una: quod Paulus denique permiſit diſpares in fide conjuges, Eccleſia improbavit. Ita quamvis lex ſcripturæ ſit, ut is non ordinetur Epiſcopus, qui duas habuerit uxores, Eccleſia tamen eam legem poterit vel ex parte ſolvere, vel etiam omnino abrogare. Hoc autem reſponſum hanc quidem habet viam, quæ deducit ad convenientiam conſervationemque Eccleſiaſticæ auctoritatis, quam ſi ſequemur, nunquam aberrabimus, ſequemurque & id, quod certum & tutum eſt, & id, quod ad fidelium conſociationem accommodatum, & id, quod vehemens atque forte. Sed cavendum ſane eſt, ne, ſi in argumentorum confutatione ad Eccleſiam tanquam in aram confugimus, ruſtici potius, quam Theologi eſſe videamur. Mihi itaque aliud reſponſum multo & doctius videtur, & verius, quod duplici partitione ſubnixum eſt. Una eſt hujuſmodi: Scripturæ præcepta quædam temporaria erant, id eſt ad tempus, ex loci, temporis, perſonarum,

alia-

(1) 1. *Cor.* 7. 40. (2) *Cap.* 36.

Digitized by Google

aliarumve rerum & cauſarum ratione ſervanda. Atque hujuſmodi ipſa ex ſe in præfinito tempore antiquabantur, nulla etiam Eccleſiæ interveniente auctoritate. Quod enim pro neceſſitate temporis ſtatutum eſt, ceſſante neceſſitate, debet ceſſare pariter quod urgebat, 1. qu. 1. *Quod pro neceſſitate*. Ejus generis fuit Sabbatiſmus, & reliqua omnia, quæ proprie ad legem veterem pertinebant: talis etiam lex illa fuit de immolatis, ſanguine, & ſuffocato: talis quoque uſus Apoſtolicus de baptiſmo in nomine Jeſu (1). Alia vero præcepta æterna ſunt, quorum ſervandorum ratio non brevis & temporalis, ſed perpetua, & ſempiterna eſt. Sempiternum autem ſcripturæ more voco, quod ſemper erit, non quod ſemper fuit. In hoc genere ſunt omnia naturæ præcepta, quæ tam in veteri, quam in novo Teſtamento continentur: in hoc etiam lex illa, *Niſi quis renatus fuerit*, &c. & altera ſimilis de pœnitentiæ Sacramento. Præcepta rurſum Apoſtolorum, quæ in ſacris literis ſcripta ſunt, quædam a Chriſto ipſi acceperunt gentibus evulganda, juxta illud (2): *Baptizate omnes gentes, docentes eos ſervare omnia, quæcunque mandavi vobis:* altera vero non fuerunt quidem a Chriſto Apoſtolis injuncta; ſed ipſi poſt Chriſtum in cælos aſſumptum ea populis tradiderunt. Quæ tamen Chriſti Deique præcepta dicuntur, non ob eam modo cauſam, quod per acceptam a Domino poteſtatem lata ſunt; verum etiam quia Dei Spiritu peculiariter ſuggerente edita fuere. *Viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere*, &c. Quæ verba Baſil. 5. lib. contra Eunomium referens, *Spiritui*, ait, *viſum eſt quidem, a quo ut Domino Eccleſiæ leges datæ ſunt; Apoſtolis vero tanquam miniſtris, per quos decreta ſunt edita*. Quod autem præcepta hæc Chriſti quoque dici poſſint, Chriſtus ipſe docet, inquiens, *Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Inter hæc autem ſcripturæ mandata non leve diſcrimen eſt, quod priora illa a Domino Apoſtolis tradita, ut propria ſunt legis novæ præcepta, ita ea Eccleſia nec ſolvere, nec remittere ulli poteſt, ſicut ne legem naturæ quidem. Cujus rei cauſam nos in relectione de pœnitentia dedimus, quod legis auctor Evangelicæ Chriſtus Dominus non alia præcepta per ſe ipſe edidit, quam quæ eſſent ſummopere ad ſalutem neceſſaria. At poſteriore mandata proprie quidem humana & Eccleſiaſtica fuere, quæ videlicet ab Apoſtolis Eccleſiam gubernantibus edita ſunt, non aliter atque alia fuere poſtea a præfectis Eccleſiæ ſubſequentibus, diſpari tamen auctoritate. Nam Apoſtolorum nemo in præceptis ſuis errare poterat; ſed a Spiritu Sancto peculiariſſime eorum quiſque dirigebatur in ferendis Eccleſiæ legibus. Poſteriores vero antiſtites hanc peculiarem Spiritus ſancti præſentiam non habent, niſi cum in nomine Chriſti & Eccleſiæ congregantur: Quod utique fit in conciliis generalibus. Qua de re libro poſtea quinto fuſius diſſeremus. His autem præceptis, licet Apoſtolica fuerint, & in ſacris etiam literis ſcripta, Summus Pontifex ſubditos ſuos liberare, vel ex parte, vel omnino poteſt: qua etiam ratione, ut alia non eſſet, lex illa Apoſtolica de abſtinendo a ſanguine & ſuffocato per Eccleſiæ poteſtatem abrogari potuit. Quamquam, ut diximus, ea lege admonitæ ſunt gentes, ne ſua libertate in fratrum offenſionem abuterentur. Præſcribunt autem Apoſtoli quatenus pro tempore expediebat, quibus illæ rebus in fratrum offenſionem poſſint incurrere. Quia igitur lex a fine ſuo æſtimanda eſt, tunc hæc intelligitur abrogata, cum ab illis offenſionibus ac diſſidiis, quibus occurrere voluerunt Apoſtoli, nihil amplius periculi fuit. Quibus poſitis, facile, ut opinor, quartum illud argumentum refelletur (3). Nam Pauli præceptum de non ordinando Epiſcopo, qui bigamus fuerit, ſecundi generis eſt, id eſt, humanum & Eccleſiaſticum; cujus proinde vinculum ſolvere Eccleſia jure ſuo poteſt. Sed id tamen, niſi ſemel aut iterum, & gravi etiam urgente cauſa non fecit. Nec id niſi ſummo Pontifici permiſſum in Eccleſia eſt: nam Epiſcopis contra Apoſtolum diſpenſare cum bigamis non licet; ut Lucius & Innocentius tradunt (4). Divus vero Auguſtinus de legibus primi generis loquebatur, quas ſi Chriſtus ipſe tulerit, ut quæ vere, & proprie divinæ & Evangelicæ ſunt, nemo aut poſſit, aut auſit immutare. Quarto igitur argumento diluendo ſatis dixiſſe mihi videor. At quintum ſic refellitur.

Respon. ad 5. Primum, ſunt qui velint, aut impiorum malitia, aut librariorum errore pro Zacharia Hieremiam ſcriptum eſſe. Cujus ſententiæ fuit Euſebius lib. 10. demonſtr. Evangel. demonſtr. 4. Id quod nec Origeni diſplicuit, & Cajetanus vero ſimile exiſtimavit. Nec Hieronymus certe ab hac opinione alienus eſt: quin in Pſalm. 77. errore ſcriptoris dicit pro Zacharia Hieremiam eſſe ſuppoſitum. Sunt alii, qui opinentur, eandem ſententiam & apud Hieremiam olim ſcriptam reperiri, ſed non omnia Hieremiæ vaticinia nunc extare. Opinatur quoque Auguſtinus libro de conſen. Evangeliſt. 3. cap. 7. quoniam eodem ſpiritu Hieremias & Zacharias ſcripſere, nihil referre, ſi unius ſententiam alteri tribuas; imo peculiari Spiritus ſancti conſilio id factum eſſe, ut ab eodem auctore ſcripti libri omnes ſacri credantur.

Illud vero, quod Marco Evangeliſtæ objectum eſt, frivolum his videri ſolet, qui Latinam editionem paſſim ad Græca exemplaria expendunt. In quibus quoniam non legitur, *Sicut ſcriptum eſt in Eſaia*, ſed, *Sicut ſcriptum eſt in Prophetis;* argumentum eſſe infirmum ajunt, ut quod

(1) *Act. 2. 38.* (2) *Matth. ult. 19.* (3) *D. Thom. in Addit. q. 66. art. 5. ad 2.*
(4) *De Bigam. non ordin. cap. ſuper, & c. a nobis.*

quod librorum depravatione nititur. Huic vero ſententiæ Theophylactum ſubſcripſiſſe, facile profecto ſuaderi poteſt. Non enim *in Eſaia*, ſed *in prophetis*, legit. Atque Hieronymus in comment. ſuper 3. Matthæi caput, huic quoque opinioni ſubſcribit, inquiens: *Nos nomen Eſaiæ putamus additum ſcriptorum vitio, quod & in aliis locis probare poſſumus; aut certe de diverſis teſtimoniis ſcripturarum unum corpus effectum*. Exiſtimat ergo Hieronymus, ſive hoc, ſive illud accipias, locum eſſe depravatum. Id quod & de Pſalm. 13. credidit. At Eraſmus, tametſi fatetur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipſe potuit, *ἐν προφήταις* habere: lectionem noſtram probat tamen, Græcamque aſſerit a Græcis fuiſſe immutatam. Hieronymus etiam ipſe in Epiſtol. ad Pammach. de opt. gen. inter. ſolam hanc, quam habemus lectionem, probat; alterius autem eo loco ne meminit quidem. Et Porphy. 14. lib. Marcum Evangeliſtam eo nomine accuſat, quod homo imperitus & rudis vel ſuas literas neſciat, idque quaſi ab uno eodemque propheta ſcriptum referat, quod non ab uno, ſed a duobus ſcriptum eſt. Cui calumniæ Chryſoſtomus (2) reſpondens non cauſatur, aut codices mendoſos eſſe, aut certe ab impio locum depravatum; ſed plane conſentit, eo prorſus modo lectum iri, quo Porphyrius in objectione legit. Qua ex re perſpicuum fit, ante Chryſoſtomi & Hieronymi tempora in editionem noſtram omnes & Græcos & Latinos codices conſenſiſſe. Ubi non poſſum novitios iſtos interpretes non ridere, qui tanta facilitate & confidentia e pravis Græcis Latina emendant non prava! Nimirum enim patientur hic, ſi de ipſis ludimus, quibus in uſu eſt ludere de nobis; imo patientur potius, ut, quod hoc loco eorum anteſignanus Eraſmus ſummo jure magnaque ratione facit, idem nos aliis quoque locis faciamus, &, Græcis exemplaribus poſthabitis, Latinam editionem veneremur. Sed ut eo revocetur, unde huc declinavit oratio, cum argumentum illud non ſit tam facile, quam iſtis eſt viſum, majore omnino vi & arte refellendum eſt. Illa igitur verba, *Sicut ſcriptum eſt in Eſaia*, non referuntur ad omnia ea, quæ ſequuntur; ſed ad id tantum, *Vox clamantis in deſerto*, &c. Illa vero, *Ecce ego mitto Angelum meum*, &c. tanquam de ſuo Evangeliſta addidit, quod facere jure potuit, quamvis eadem in alio propheta reperiantur. Non enim, ſi Ariſtotelem refero, opus eſt ſequentia verba omnia Ariſtotelis eſſe; quin licet mihi nonnulla de meo adjicere, præſertim ſi ad explicationem Ariſtotelis conducunt maxime. Sic, quoniam Evangeliſtæ illa verba, *Ecce ego mitto Angelum meum*, &c. verborum Eſaiæ erant expoſitio quædam; nihil Marci derogat fidei, ſi Eſaiæ teſtimonium verbis ejuſmodi adjectis & expoſuit, & ornavit. Niſi infidelis ſervus eſt, qui appoſito verborum ornatu heri ſui munus amplificat. Hoc reſpondet Chryſoſtomus. Hieronymus (2) autem Evangeliſtas fuiſſe ait non de verbis, ſed de ſenſu ſollicitos; omnia vero illa quæ in Marco ſequuntur, ab Eſaia ſcripta, non ſecundum verba quidem, ſed ſecundum ſenſum eſſe. Qui enim vocem clamantem, &c. aperte dixit, is Angelum eundem eſſe ſenſit, qui viam Domino præpararet. Atque hæc reſponſio a Beda vel maxime probatur in commentar. ſuper Marcum. Jam, quod falſitatis etiam Marcus arguitur, qui Chriſtum ſcripſerit hora tertia crucifixum, de hac re quatuor video ſententias ferri, quarum nulla eſt, in qua non major adhuc probabilitas deſideretur. Prima eorum eſt, qui animadvertunt, Joannem non ſcribere, Pilatum hora ferme diei ſexta pro tribunali ſediſſe, ſed paraſceves hora fere ſexta. Aliunde vero diem, aliunde paraſcevem initium ſumere. Nam Judæos ante diei principium, hoc eſt, ante ſolis ortum præparationi paſchali operam dare ſolitos, rationi conſentaneum eſt. Si enim Chriſtiani in hujuſmodi feſtorum vigiliis multo ante diluculum incipiunt quædam neceſſaria præparare, Judæi, ac multo etiam magis idem feciſſe credendi ſunt, qui non modo azyma in multos dies, verum complura quoque alia erant paraturi, non ſolum ad feſtum diem, ſed ad veſperam etiam Paſchæ. Sunt & alii, qui Auguſtinum ſecuti, putant, Marcum non de crucifixione militum locutum eſſe, ſed de crucifixione Judæorum. Hi enim vel maxime Chriſtum crucifixerunt; quemadmodum Actorum cap. 4. illi Petrus edixit. Ut ergo oſtenderet Evangeliſta, Dominum Jeſum non tam a militibus, qui ſimplex miniſterium præſidi tribuere, quam a Judæis crucifixum, poſteaquam militum miniſterium expreſſit, inquiens, *Et crucifigentes eum, diviſerunt* &c. tum vero ad vocem, quæ ſanguinem juſti petiit, auctoreſque flagitii crucem Domini revocavit in hæc verba, *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*. Horam quippe crucifixionis militum, ut quæ vulgo nota erat, non credidit exprimendam. Alii credunt huic ſe abſurditati ſatis occurrere, ſi dicant, Chriſtum intra horam tertiam, & ſextam crucifixum; & ab utroque extremo, quemadmodum media ſolent, horam mortis Chriſti eſſe nominatam, ab uno videlicet tertiam, ab altero ſextam. Sed hæc reſponſio patentem habet ſcrupulum. Quod enim hora quinta fiat, hoc ſi quis vel quarta, vel ſexta fieri ab utroque extremo dicat, quamvis improprie id quidem dicat, ſed ferri tamen utcunque poteſt. At quod in quinta hora fit, hoc in tertia, vel ſecunda fieri, nec uſus profecto, nec ratio fert. Ponunt igitur alii hoc, quod, quemadmodum nox in quatuor vigilias, ita dies in quatuor ſtationes, & partes diviſus a Judæis eſt. Quarum prima incipiebat a diluculo, & durabat

(1) *In hom. de initiis Evang. ſecundum Marc.* (2) *De opt. gen. Inter.*

uſque ad horam diei tertiam, vocabaturque prima eo, quod ab hora prima initium ſumeret; ſecunda autem incipiebat ab hora tertia, & durabat uſque ad horam ſextam, vocabaturque hora tertia, quod ab hora tertia principium haberet; tertia vero diei pars incipiebat ab hora ſexta, & durabat uſque ad horam nonam, appellabaturque ſimiliter ab hora, unde principium acceperat, hora ſexta; quarta demum ſtatio, parſque diei incipiebat ab hora nona, & durabat uſque ad occaſum ſolis, vocabaturque vel hora nona, vel veſpera. Quæ ſi vera ſunt, jam pulchre conſentient Evangeliſtæ. Nam in ſecunda ſtatione, quæ hora tertia dicebatur, circa finem Chriſtus crucifixus eſt, hora ſcilicet illa nondum elapſa. Aliquanto vero prius, in eadem hora tamen ſtationeque diei, Pilatus pro tribunali ſedit, nempe hora quaſi ſexta. Vere ſiquidem tertia erat, ſed erat proxima ſexta. Quæ nimirum opinio longe erit probabiliſſima, ſi probetur ad eum modum diem a Judæis dividi ſolitum. Atque in hiſtoria paſſionis quidem nominatim diluculi, tertiæ, ſextæ, & nonæ horarum mentio fit; de reliquis autem interfluentibus omnino tacetur. At parabola de patreſamilias operarios in vineam ſuam conducente, quam iſti etiam afferunt in hujus rei confirmationem, non ſolum nihil juvat, ſed etiam officit, quoniam ibi Dominus non tantum primæ, tertiæ, ſextæ, & nonæ, ſed undecimæ meminit. Id quod abſurdum eſſet, ſi quarta diei pars, hoc eſt, hora nona, reliquum omne ejuſdem diei tempus complecteretur. Ac re vera, ut breviter, ſimpliciterque dicatur, qui undecimæ horæ, quæ inter nonam, & duodecimam interfluxit, expreſſam mentionem fecit, eum certo certius conſtat diem non ad eum modum in ſtationes, & horas quatuor, ſed, ut moris eſt noſtri, in partes, & oras duodecim diviſiſſe. Verum ut hæc cunque habeant, huic nos reſponſioni libentiſſime ſubſcribemus, ſi illa diei in ſtationes quatuor partitio, illæque rurſum ab initio denominationes, quatuor, aut idoneo teſtimonio, aut probabili ratione conſiſtant.

Nec etiam deſunt, qui exiſtiment, hæc a recentioribus Judæis eſſe conficta omnia. Nam ſecundæ diei ſtatio, cum tres ſolam horas complecteretur, quartam, quintam, & ſextam, non hora tertia a fine ſcilicet ſtationis proxime elapſæ, ſed ora quarta ab initio ſtationis ejuſdem nominanda erat. Ecquis autem ferre poſſit ſtationem, quæ a decima uſque ad duodecimæ finem protenditur, nonam horam appellari? Certe ſicut prima hora, ſi verum eſt, quod iſti dicunt, a principio ſuo nomen accipit, ſic & ſtationes cæteræ a ſuis propriis principiis nominarentur. Mihi ſimpliciſſima ratio hujus loci explicandi eſſe apparet, ſi cum Theoph. (1) & Cajet. dixerimus, Marcum ita ſcripſiſſe, *ἦν δὲ ὥρα* ϛ, id eſt, *erat autem hora ſexta*; ſed indoctos, oſcitanteſve librarios notam illam ſenarii ϛ in γ, quæ eſt nota ternarii, mutaſſe. Quod & hoc loco ob nonnullam literarum ſimilitudinem factu proclive fuit, & in his auctoribus, quorum libri hujuſcemodi numeros & notas habent, ſæpe fieri notius eſt, quam ut indicandum ſit. Nec Theoph. ſolum & Cajet. auctoritas, ſed ratio quoque me, ut ita tenerem, impulit. Nam ſexta hora Dominum vere ac proprie crucifixum, ut omittam quod & vulgo Chriſtianorum perſuaſum eſt, & paſſim in crucis officio ac precibus celebratur, certe ex Joannis Evangelio colligitur. Tradit enim, Pilatum hora ferme ſexta pro tribunali ſediſſe. Erat igitur propemodum elapſa quinta. Alioqui falſo hora fere ſexta diceretur. Incredibile autem eſt id, quod reliquum erat horæ quintæ, cum eſſet breve, & perexiguum, in ſententia ferenda, in ſuſcipiendo Jeſu & educendo, in cruce uſque ad Calvariæ locum bajulanda, non eſſe inſumptum. Etenim nec locorum intercapedo parva erat, nec tantum fuit celeritatis in via, ut non potuerit interea & Simon angariari Cyrenenſis, & a Chriſto oratio haud momentanea ad mulieres haberi. Itaque ſine dubio, ſi proprie & vere Marcus loqui voluit (cur autem noluerit, nulla eſt cauſa) non ſcripſit hora tertia, ſed ſexta Dominum crucifixum. Id quod Hieronymus, ſi is tamen horum commentariorum eſt auctor, in Pſalm. 77. aperte docet. Sed quiſquis illum Pſalmum expoſuit, ſi non fuit Hieronymus, certe eruditus fuit. Atque Eraſmus in annotationibus ſuper hunc Marci locum nomine Hieronymi hunc commentarium refert. Accedit, quod non alia fere ſcribit Marcus, quam Matthæus, idque maxime in hiſtoria paſſionis Chriſti. Itaque dum conſidero, Marcum in hiſtoria paſſionis non ſolum eadem eodem ordine cum Matthæo, ſed eiſdem etiam pene verbis ſcripſiſſe, facile adducor, ut ſentiam, ipſum non notam ternarii, ſed ſenarii, ut eſt apud Matthæum, poſuiſſe. Quod autem huic ſententiæ objicit auctor commentariorum in Marcum, quæ Hieronymi titulo circumferuntur, hoc facillime refellitur. *Si ſexta*, inquit, *hora Dominus fuit crucifixus, cum a ſexta uſque ad nonam tenebræ ſuffuderint terram, non potuiſſent prætereuntes in eum movere capita, quem per tenebras omnino non cernerent*. Cui ego reſpondeo breviſſime, Chriſtum in ſextæ horæ principio crucifixum. Hora autem eadem labente, convicia in eum jacta ſunt. Sed circa ejuſdem horæ finem tenebræ orbem circumfuderunt. Quod Marcus appoſitiſſime ſignificare videtur his verbis, *Et facta hora ſexta*. Quid enim expeditius eſt, quam factam intelligere, non incipientem, ſed expletam? Id quippe factum & vulgo, & Philoſophis vere dicitur, non quod inchoatum, ſed quod conſummatum eſt. Qua ex re, velit nolit Oſiander, ſatis plane intelligitur, omnia Evangeliſtæ dicta cohærere, ſi le-

gamus,

(1) *Refert. a D. Th. in caten. Joan. 19.*

gamus, *Erat autem hora ſexta, & crucifixerunt eum*. Qua hora interfluente quoniam ea geſta ſunt, quæ Evangeliſta ſubjicit, idcirco ait tandem, *Et facta hora ſexta tenebræ* &c. ut expleta jam hora, niſi valde eſſemus tardi, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta objectione ſatis abundanter, ut arbitror, diſputatum eſt.

Respon. ad 6. Eam vero objectionem, quæ ſexto loco poſita eſt, qua via Cajetanus noſter repellere tentaverit, invitus quidem facio, ut dicam, ſed dicam tamen, ne in Evangelii veritate tuenda noſtris videar pepercíſſe. Significat certe ille primum (nam deinde in ea opinione non perſtat) Lucam Evangeliſtam 70. interpretum errorem in hac parte, ſine proprio tamen errore, ſecutum. Id quod ego non ſolum intelligere, ſed ne cogitatione quidem informare poſſum. Si enim Evangeliſta imprudens 70. Interpretes errantes in hiſtoria Evangelii ſequitur, licet imprudens, ſed errat tamen. Sin autem videns prudenſque, ut dicitur, fictam a 70. narrationem ſuo Evangelio inſerit, errat quoque, & eo magis, quod dedita opera Evangelii ſinceritatem fabula commentitia contaminat. Breviter, ſi Cainam non fuit filius Arphaxad, nec Sale filius Cainam, falſa eſt profecto Evangelica hiſtoria, in qua non obſcure dicitur Cainam filius Arphaxad fuiſſe, Salec vero filius Cainam. Quod autem Lucas auctores habuerit graviſſimos, quos in errore ſequeretur, id Evangeliſtam culpa liberare fortaſſe poterit, Evangelium certe errore non poterit. Quo magis Eugubinum reprehendendum cenſeo, qui aperte, conſtanter, & ſine ullo aut modeſtiæ aut reverentiæ temperamento aſſerit, erraſſe 70. eoſque Lucam in errore ſecutum. Jam, quod Hieron. adverſus Helvidium ait, Evangeliſtas opinionem vulgi quandoque exprimere, quæ, ut inquit, vera hiſtoriæ lex eſt; id recte dicitur, ſi ad voces ſpectes. Non ſolum enim hiſtorici, ſed omnes omnino ſapientes, ut Ariſtot. monuit, licet aliter ac vulgus ſentiant, cum vulgo ſæpe loquuntur; nec loquuntur falſo tamen. Sic ſcriptura eos fratres appellat, qui juxta Philoſophiæ regulas proprie & vere fratres non ſunt, ſed qui vulgo, ac ſine falſitate id quidem, fratres vocantur; ſic etiam Evangeliſtæ Joſeph patrem Domini vocaverunt, nec re tamen ipſa falſam opinionem vulgi ſecuti ſunt, quamvis ſint locuti cum vulgo. Pater namque Chriſti Joſeph ſine mendacio dicebatur, & quia nutritius erat, & quia vir matris Chriſti erat: utrique enim patres vocari ſolent. Quid ergo facturi ſumus, qui, ut in proverbio eſt, lupum utraque aure tenemus? Si enim veteris teſtamenti verſionem, qua Eccleſia utitur, aſſerere & vindicare nitimur: arguimus non ſolum 70. Interpretes commenti frigidiſſimi, ſed apertiſſimi etiam erroris Evangeliſtam. Sin Lucam defendere tuerique volumus, verſionem ſcripturæ ſacræ Eccleſiæ uſu decretoque probatam improbamus. Incidit in Scyllam cupiens vitare Carybdim.

Nobis autem illud in primis vitandum eſt, ne Lucam Evangeliſtam, atque adeo Chriſti Evangelium ſua, hoc eſt, divina auctoritate fraudemus. Tueamur itaque illam in genealogia Chriſti generationem, quam Lucas ex 70. Interpretum editione poſuit. Etenim hanc quoque editionem Eccleſia ſuo uſu probavit. Græci certe ſcriptores omnes hanc generationem cum 70. Interpretibus agnoſcunt, & Auguſtinus 16. de civitat. Dei cap. 10. Nec quoquam pacto fit vero ſimile, 70. Interpretes viros probos vane frigideque generationem illam unam confinxiſſe. Quid quod, ut Origenes ait (1), hoc pro vero habendum in ſcripturis divinis eſt, quod 70. Interpretes tranſtulerunt? nam id eſt, quod auctoritate Apoſtolica confirmatum ſit. Noſtra igitur teſtamenti veteris editio imminuta eſt. Exemplaria vero, quæ Hieron. nactus eſt, non fuerunt integra (2). Itaque ſine culpa & errore potuit unam generationem omittere. Nam & Evangeliſta Matthæus plures omiſit, & ſine errore omiſit, quum Chriſti genealogiam texeret. Alioqui noſtram nos editionem a falſitate quidem omni, ſed non ab omni imperfectione vindicamus. Nec me illud latet, quod ab Hermanno, Joanne Nanclero, & Lucido dictum eſt, Lucæ Evangelium eſſe depravatum, ac pro verbo *Fuit* particulam *Et* ſubſtituendam hoc modo, *Qui fuit Sale, qui & Cainam*; ut Sale binomius intelligatur. Sed hi non videntur editionem 70. legiſſe, unde Cainam nomen ab Evangeliſta acceptum eſt. In editione quippe 70. Interpretum eundem fuiſſe Sale & Cainam, ne fingi quidem poteſt. Sed & aliter, ac fortaſſe melius hæc controverſia dirimitur, ſi dicamus, exemplaria Hebraica vera & emendata non habere quidem generationem illam Cainam; ſed a ſeptuaginta Interpretibus fuiſſe adjectam. Nec adjecta eſt falſo tamen; quin vel ex majorum traditione, vel ex hiſtoriis fide dignis habitum eſt, Arphaxad genuiſſe Cainam, Cainam vero genuiſſe Sale. Septuaginta igitur Interpretes non vere ſolum, ſed forte etiam prudenter illam unam generationem poſuere; id videlicet metuentes, ne Ethnici aut Hebræorum antiquas traditiones, aut ſacras certe literas falſitatis arguerent, ſi in his legerent, Arphaxad genuiſſe Sale: ex illis acciperent, non Arphaxad, ſed Cainam Sale genuiſſe. Spiritus autem Dei occulta nobis ratione Moyſis mentem manumque permovit, ut in ea patrum ſerie unam illam generationem præteriret; quemadmodum divino conſilio Matthæus plures etiam in Chriſti genealogia prætermiſit.

(1) *Euſeb. lib. 6. Ec. hiſt. c. 23.* (2) Id vero ſimilius eſſe credit Cajetan. in 3. Luc. C. Atque Hier. in commen. ad Galat. 3. non cenſet eſſe abſurdum, ſi dicatur aut libros Hebraicos aliter ante paſſionem Chriſti habuiſſe, aut Hebræos poſt paſſionem aliqua vel detraxiſſe, vel addidiſſe.

Digitized by Google

miſit. Eandem vero cauſam Moyſi Matthæoque fuiſſe, non abſurde hac conjectura aſſequemur. Matthæus nbi primum Chriſti majores recenſuit, *Omnes*, inquit, *generationes ab Abraham uſque ad David*, &c. ut ne quis ſuſpicaretur, aliquem ex majoribns memoriæ lapſu, & non potius de induſtria fuiſſe ſilentio præteritum. Et qnamvis multas rei hujus ſortaſſe cauſas Evangeliſta poſſet reddere, eam magis tamen in epilogo videtur præ ſe ſerre, quæ teſſaradecadis commendationem habet. Ob id quippe rres generationum ordines numero æquales eſſe voluit, ut numerus 14. ter etiam in Domini ſtemmate conſecraretur. Quod Moyſes ut fecerit, ſubeſt omnino cauſa eadem. Ab Adam enim ad Noe decem generationes attexuit; a Noe autem ad Abraham decem item alteras: ut in denario numero, in quem majorum ntramque ſeriem redegerat, myſterium aliqnod ſubeſſe intelligeremus. Cur autem numerus quartus decimus ad legem Evangelicam, decimus vero ad naturæ legem referatur, non eſt hujus diei locique diſſerere. Ubi id tantum dicimus, nec ſine cauſa ſeptuaginta interpretes Cainam generationem addidiſſe, nec ſine myſterio eandem Moyſen prætermiſiſſe; utrumque vere, utrumque prudenter factnm eſſe: alterum & vere, & prudenter Lucam eſſe secutum. Nec vero quis tragœdias nobis excitare debet, quod edirionem noſtram imperfectam eſſe in quibuſdam locis dixerimus. Poſſunt enim verba Hebraica nonnulla in medium adduci (1), quæ Hieronymus ipſe in commentariis fatetur ſignificantius & melius potuiſſe transferri. Quin etiam in Iſaiæ cap. 19. *In eo*, inquit, *quod nos tranſtulimus*, Incurvantem & refrænantem, *poſſumus dicere*, Incurvum & laſcivientem. *Nos autem verbum Hebraicum, Akum*, * *dum celeriter quæ ſcripta ſunt, vertimus, ambiguitate decepti*, Refrænantem *diximus. Quod ſignificantius* Aquila *tranſtulit* ἐπιβλῶντα, *id eſt, qui nihil recte agit, ſed omne perverſum*. Hactenus Hieronymus; qui & cap. 9. ejuſdem Prophetæ vocabulum idem in *depravantem* verterat. Ac certe nec ſenſus, nec verba Hebraica patiuntur, ut *Refrænantem* admittamus, quod alio loco explicandum erit. Nam de ſexto argumento dictum eſt ſatis, ut arbitror, diligenter.

Respon. ad 7. Ad illud vero, quod ſeptimo demum loco ſequitur, multa quidem & varia ſunt virorum doctiſſimorum reſponſa, ſed adeo tamen improbabilia, ut nec doctis, nec piis faciant ſatis. Nam primum objectionis particulam Augnſtinus Eugubinus ita repellit, ut in editione 70. Interpretum, & Geneſ. 46. & Exod. 1. librariorum vitio dicat pro 70. animabus ſcriptum eſſe 75. Eandem quoque corruptelam a librariis Actor. 7. accidiſſe; vel etiam Lucam, nt qui Hebraice neſcierit, locum, ut ſe haberet ea tempeſtate, corruptum citaſſe; aut certe ſi 70. Interpretes ita converterint, Evangeliſtam eorum editionem, quæ ubique erat receptiſſima, ſuiſſe ſecutum. At Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis librariorum negligentiæ nihil imputat, ſed docet reclamare quidem Hebræam veritatem; 70. autem Interpretes per prolepſim 75. animas poſuiſſe: Lucam vero non debere contrarium aliquid ſcribere adverſus eam ſcripturam, quæ jam fuerat gentibus divulgata. Majoris enim opinionis illo dumtaxat tempore 70. Interpretum habebatur auctoritas, quam Lucæ, qui ignotus, & vilis, & non magnæ fidei in nationibus ducebatur. *Licet plerique*, inquit, *tradant Lucam Evangeliſtam, ut proſelytum, Hebræas literas ignoraſſe*. Tantum Hieronymus. Principio autem, ut a capite exordiamur, omnia exemplaria, tum nova, tum vetera, Græcaque & Latina tribus ſimul locis ſuiſſe corrupta, vix credibile eſt. Nullum vero auctorem ante Eugubinum, quum & in ea loca, & in hanc quæſtionem incurriſſent plurimi, rem apertiſſimam animadvertere potuiſſe, mihi quidem non ſit vero ſimile. Atque ſi hujuſmodi ſolvendis nodis librariorum incuria pro libidine abutimur, verendum ſane illud eſt, ne, dum alienam prodere conamur inſcitiam, prodamus noſtram. Alioqui ſi ita placet, omnes ambiguas quæſtiones, & quæ in ſcriptura ſacra videntur eſſe pugnantia, ad iſtum modum explicemus. Id quod paſſim Eugnbinus facit. Nam & ad poſtremam objectionis partem pellendam affirmat, ſcribentium vitio pro *Jacob* poſitum eſſe. *Abraham*, & *Patris* poſitum eſſe pro *Filii*. Certe ſi Div. Hieronym. quum ipſi 70. Interpretum objiceretur auctoritas, hac ſe defenſione tueri poſſet, ea libentiſſime abuteretur. Sed, quum viderer exemplaria univerſa mirifice conſentire, Expoſitoreſque omnes unum idemque ſonare, non mendoſos codices cauſatus eſt, ſed confeſſus eſt plane 70. Interpretes ita vertiſſe, quos Lucas Evangeliſta ſequeretur. At enim Lucam Evangeliſtam locum ex veteri teſtamento, ut ea erat ætate, depravatum citaſſe, multo abſurdius invenio, cum ad veritatem cœpi revocare rationem. Aut enim ignorantem facimus Evangeliſtam, ſi eum latebat depravatio; aut timidum ſacimus, ſi divina auctoritate pollens, non eſt auſus depravata reſtituere, quod ſine ulla auctoritate Eugubinus eſt auſus. Impium eſt autem, quod Spiritus ſancti conſilio ſcripſit Lucas, id Hebraicarum literarum ignorationi tribuere. Cum ergo ſingulas ſcripturæ particulas divina inſpiratione & afflatu ſcriptas eſſe cauſis neceſſariis dixerimus, nulla earum profecto poteſt a linguarum ignorantia proficiſci, niſi Spiritus ſanctus,

qui

(1) In Zachar. 11. cap. *Pro plaſte*, Hieron. ait, *atque fictore, ſtatuarium olim interpretatus ſum verbi ambiguitate compulſus; cum melius certe figulum tranſtuliſſet, quemadmodum apud Matth. 27. interpres vere convertit*.
(2) *Agmen*.

Digitized by Google

qui Evangeliſtæ regebat & mentem & manum, Hebraicas literas ignorarit. Dicamus igitur id, quod præſenti loco ſatis eſt, 70. Interpretes 75. animas Geneſ. 46. & Exod. 1. poſuiſſe, id quod ex contextu manifeſte colligitur. Cum enim Geneſ. 46. filios Manaſſes & Ephraim, hoc eſt, Nachir, Galaad, Sutalaam, Taam, Edem, Interpretes 70. annumeraverint, neceſſe fuit, ut numerus 75. conflaretur. An vero Hebraica exemplaria, quæ 70. interpretes converterunt, nepotes illos Joſeph. in illa genealogia ſupputarint, an potius ipſi 70. interpretes per anticipationem addiderint, incertum eſt. Illud certum, quæ detraxerint, bona fide hæc, & prudenti fortaſſe conſilio detraxiſse; quæ adjecerint, ea ſine dolo adjeciſse. Conſtat enim, eos nonnullis locis magis paraphraſim, quam interpretationem edere. Lucas vero, ac cæteri Apoſtoli & Evang. 70. interpretum editione uſi ſunt, quoniam eo tempore illa erat præſtantiſſima. Nec alienum ſequuntur errorem, quod nonnulli imprudenter affirmant, ſed in eo, quo illi vere locuti ſunt, eorum teſtimoniis utuntur. Nec me illud terret, quod quidam objiciunt, hiſtoriæ hujus veritatem nonniſi per figuratam dictionem defendi poſse. Nam & editio noſtra eadem defenſione eget. Quum enim 70. animæ ingreſſæ in Ægyptum dicuntur; neceſſe eſt quoque Ephraim & Manaſſem ad explendum numerum ſupputari, qui tamen ipſi in Ægyptum non ſunt ingreſſi. Nec mirum eſt, ſi in 70. interpretum editione anticipatio ſit, cum etiam in noſtra admittamus poſtpoſitionem. Geneſeos ſiquidem cap. 12. poſt mortem Thare præceptum Domini ſcribitur, quo jubet Abraham exire de terra ac cognatione ſua. At Actor. 7. Stephanus non obſcure docet, præceptum illud datum eſſe in Chaldæa prius, quam Thare moreretur, & veniret in Charran. Id quod & Divus Auguſt. acute vidit 16. lib. de civit. Dei (1), & ratio quoque ipſa demonſtrat. Cum enim jubeatur Abraham exire de terra & cognatione ſua, Chaldæam cogimur intelligere, quæ propria erat terra Abraham, ubi etiam habebat cognationem ſuam. Si autem de Charran juberetur exire, certe nec de terra ſua exiret, nec de cognatione. Nam licet Charran pars Meſopotamiæ eſſet, non erat tamen Chaldææ pars, quod quidam parum docte aſſeruerunt. Nec clam me eſt, Hieronym. in Ezech. 30. cap. ſcripſiſſe, in libris hiſtoricis præpoſteram narrationem nullam reperiri, ſed in Pſalmis, & Prophetis. Quod mirari magis equidem, quam refellere debeo, cum in Evangeliis (2) conſtet anticipationes uſurpari. Qua de re alio loco diligentius. Sed ne illud quidem movet, quod Joſeph dicitur 75. animas accerſiſſe: eadem enim difficultas eſſet, ſi 70. ſolum animas poſuiſſet, cum Ephraim & Manaſſem nuſquam omnino accerſierit. Non igitur (ut Hieron. ad Pammach. de opt. gen. interp. recte dixit) in ſcripturis verba ſunt conſideranda; ſed ſenſus. De prima ergo 6. argumenti particula hactenus.

Jam ſecunda, licet difficilior eſſe videatur, facilius tamen refelletur. Nam 12. Patriarchas ſepultos eſſe non in Hebron, ſed in Sychem, non ſolum ex Stephani narratione, ſed etiam ex Hieronymi teſtimonio cognoſcimus. In epitaphio namque Paulæ ad Euſtochium, quum Paulæ peregrinationem ſcriberet, ſic ait; *Tranſivit Sychem, & circa puteum Jacob extructam intravit Eccleſiam. Atque inde divertens, vidit 12. Patriarcharum ſepulcra.* Ad Pamma. autem de opt. gen. int. *Duodecim*, inquit, *Patriarchæ non ſunt ſepulti in Hebron, ſed in Sychem.* Quam eandem ſententiam Beda ſequitur, aliique viri Eccleſiaſtici. Quantum vero fidei Joſepho ſit in hiſtoria habendum, undecimo poſtea loco demonſtrabimus. Atque de 2. argum. 6. parte tantum dictum ſit.

Tertia vero, eademque poſtrema indiſſolubilem videtur habere quæſtionem (3). Nam quod Auguſtin. Eugubinus, & hunc ſecutus Aloyſius Lippomanus dicunt, locum eſſe depravatum, & pro *Abraham*, legendum eſſe *Jacob*, pro *Filii*, eſſe ſubſtituendum *Patris*: conſiſtere hoc nullo modo poteſt; tum quoniam omnia exemplaria Græca atque Latina jam inde ab Apoſtolorum ætate fuiſſe corrupta, non vero ſimile quidem eſt; tum quoniam non eſt probabile, Hieronymum, Rabanum, Bedam, alioſque item Eccleſiæ auctores, qui in hunc locum & quæſtionem incidere, hujuſmodi defenſionis præſidium neglecturos, ſi vel tantillum probabilitatis in ea ineſſe exiſtimaſſent. Nec viri prudentes & graves difficillimam quæſtionem eſſe dixiſſent, quæ minimo quidem negotio, ut junioribus iſtis viſum eſt, explicaretur. Quid quod in vocibus adeo diſſimilibus nulla depravationis occaſio erat? Si enim librarii pro *Everrit*, ſcribant *Evertit*; pro *Fortem Fontem*, vocum ſcilicet magna ſimilitudine fallentur. At pro *Jacob*, *Abraham*, pro *Patris*, ſcribere *Filii*, in tanta nimirum nominum diſcrepantia nullæ depravationis cauſæ fingi poſsunt, niſi librariorum aut ebrietas, aut amentia. Quid quod in exemplari Græco nec Filii, nec Patris expreſſum eſt, ſed poſt vocem *Emor*, ſolus genitivus τῦ Συχὲμ ſcriptus legitur? Ubi Latinus interpres, quoniam propenſius id erat, filium ſubintellexit, non patrem. Ad quem omnino modum Sanctes quoque Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in Epiſtola ad Pamma. de opt. ge. int. *Patris* legi, non *Filii*. Sed Eraſmi fortaſse lectio illa eſt, non Hieronym. Verum de voce patris nihil moror. Nam ſi Græca phraſis permittit, quod permittit certe, ut vel filii, vel patris nomen ſubintelligatur, Stephanus, qui Græce locutus eſt, nihil patietur in hac parte calumniæ. At in voce Abraham locum non habet Eugubini reſponſum (4), pro quaſi Lucas Jacob ſcripſiſse dicitur, nihilo ſecius accuſabitur.

(1) *Cap. 31.* (2) *Matth. 10.* (3) Hieron. de op. gen. int. proponit, & non ſolvit.
(4) *Vide Eugubinum in recog. Geneſ.*

Jacob enim non pretio argenti ſepulchrum emit, ſed centum novellis ovibus, ut Joſue cap. ultim. ſcriptum eſt. Scio autem, quæ novitii interpretes hoc loco differant; ſed ſcriptura, quam Eccleſia probat, editio quoque 70. *Centum novellas oves* habent, non, *Nummos argenteos centum*. Maneat igitur, exemplaria non eſſe corrupta. Et quoniam eodem facilitate reliquæ aliorum reſponſiones coargui poſſunt, nihil video eſſe cauſæ, cur eis refellendis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorum ſententias reprehendimus.

Hoc igitur loco mihi Bedæ opinio placet, cui & Rabanus aſſenſus eſt. Verba illius in hunc modum habent: *Beatus Stephanus, vulgo loquens, vulgi magis in dicendo ſequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes conjungens, non tam ordinem circumſtantis hiſtoriæ, quam cauſam, de qua agebatur, intendit*, &c. Eadem fere Rabanus. Quibus verbis verecunde quidem ac modeſte ſignificarunt, Stephano, id quod vulgo fere ſolet, acidiſſe, ut in longa videlicet narratione, eademque præſertim ſubita, confuderit nonnulla & miſcuerit, in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit, in his duntaxat, quæ ad rem parum, aut nihil omnino attinerent. Nam cauſæ, de qua potiſſimum agebatur, erat intentus. Lucas vero hiſtoriæ veritatem retinere volens, ne jota quidem immutavit, ſed rem, ut a Stephano narrata erat, expoſuit. Nos autem non Stephanum ab omni lapſu, ſed Evangeliſtam vindicare debemus. Solis quippe Apoſtolis, Prophetis, & Evangeliſtis hunc honorem referre Catholica fide docente didicimus, ut nullum eorum vel memoria lapſum eſſe credamus, nullum nec in magnis, nec in parvis erraſſe. At Stephanus plenus erat Spiritu ſancto. Fateor. At ſpiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Chriſto ſpiritus loquitur, aliter in Prophetis & Apoſtolis, aliter in Stephano & Ambroſio. At certe per hos omnes loquebatur. Per Concilium generale Deus Eccleſiæ loquitur, per Eccleſiæ Paſtores Deus Eccleſiæ loquitur, per veteres Sanctos Deus Eccleſiæ loquitur. Et hi omnes tamen in parvis labi poſſunt, memoria præſertim, ubi lapſus facilior eſt. Scriptorum ergo ſacrorum hoc privilegium eſt, ut eorum nullus in ſcribendo erret. Apoſtolorum privilegium eſt, ut nullus eorum in docendo erret. Stephano privilegium hoc nec ratio concedit, nec auctoritas. Nec vero a ſacris auctoribus alienum eſt, errantium quoque verba referre. Sic enim Jephte Judic. 11. trecentos annos poſſeſſionis prætendit, cum revera trecenti non fuiſſent. Et ſacer tamen hiſtoricus trecentos retulit. Sic etiam Matthæus (1), ſi Hieronymo credimus, prophetiam Michææ, non ut a Michæa ſcripta erat, ſed, ut a ſcribis erat enuntiata, retulit. Scribere autem, quam vanis & frivolis argumentis hanc Hieronymi ſententiam Eraſmus (2) reprehenderit, non eſt hujus aut loci, aut temporis. Illud dicendum eſt, Hieronym. & Auguſt. verba in eum torquere ſenſum, ut credantur aſſerere Evangeliſtas eſſe aliquando lapſos, niſi parum prudenter fieri non poſſe. Cum enim Hieronymus in Epiſtola de opt. gen. inter. quædam loca a ſacris auctoribus retuliſſet, quæ lapſui memoriæ aſſignari poſſent, ſubdit, *Hac replico, non ut Evangeliſtas arguam falſitatis. Hoc quippe impiorum eſt, Celſi, Porphyrii, Juliani*. Id tamen ita Eraſmus (3) accipit, ut falſitatis crimen abominetur in Evangeliſtis Hieronymus, memoriæ lapſum non item. Quaſi falſum non ſit, niſi quod mendacio de induſtria confictо ſcriptum eſt. Certe ſive memoria, ſeu ignorantia lapſi Evangeliſtæ a veritate diſceſſerint, jure falſitatis arguentur. Cumque etiam Auguſtinus libro de conſenſu Evangeliſt. 3. cap. 7. non lapſui memoriæ, non errori tribuerit, quod Evangeliſta Matth. cap. 27. nomine id Hieremiæ citaverit, quod apud Zachariam reperitur; ſed tribuerit Spiritus Sancti conſilio, directioni, conſtitutioni, præcepto, quamobrem contenderit illud ſine falſitate eſſe factum; at Eraſmus (4) errorem & lapſum Evangeliſtæ ex Auguſtini ſententia interpretatur. Ea quam falſo viris ſanctiſſimis impingantur, facillime judicari poterit cum ex iis ipſis locis diligenter evolutis, tum ex aliis eorundem auctorum teſtimoniis, quæ nos capite ſuperiori citavimus. Nam quartæ controverſiæ, jam tempus eſt, ut finem faciamus. Hic autem primus etiam locus concludetur, non paucis ille quidem (nam id fieri non poterat, quod ampliſſimus eſſet, & juſti voluminis copioſam materiam ſuppeditaret) ſed quam pauciſſimis fieri licuit, ut loci firmiſſimi auctoritas eo ſtatu eſſet, quem neque humani ingenii temeritas, neque Hæreticorum labefactaret injuria.

Secundi Libri Finis.

DE

(1) *Matth. 2. Mich. 5.* (2) *In annot. in 2. c. Matth.* (3) *In annot. in 2. c. Matth.*
(4) *In annot. in 27. Matth. 6.*

DE TRADITIONIBUS APOSTOLICIS,

Quæ ſecundo loco poſitæ ſunt.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Ubi eorum argumenta referuntur, qui Apoſtolicas traditiones impugnarunt.

Bene habet. Scripturæ divinæ auctoritatem primo jam loco conſtituimus. Ad ſecundum deinceps aggrediamur; Apoſtolicarumque traditionum quanta ſit & vis & auctoritas, via, & ratione explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliorum eſſe credunt, quam ut ductis inde argumentis dogmata fidei confirmentur. Nam, quod Eccleſiæ traditiones a Chriſto & Apoſtolis deſcenderint, exiſtimant nullo modo poſſe probari. Non enim adeo ſunt ſtupidi, ut verba Chriſti, quæ modo Chriſti eſſe conſtaret, infirmare pergant, quod non fuerint ab Evangeliſtis ſcripta. Sed quoniam quid Chriſtus, quidve Apoſtoli fuerint locuti, eos ſolum noſſe putant, qui Chriſtum & Apoſtolos audiere, colligunt, apud nos nunc ne unum quidem dogma poſſe traditione probari; quin oportere omnes fidei & religionis controverſias ſacrarum literarum teſtimoniis componere; finire vero nihil, niſi quod ſacris literis ſit expreſſum. Eraſmus etiam cum ſæpe alias, tum in Epiſtola nuncupatoria operum Hilarii, hoc demum aſſerit eruditionis vere Theologicæ eſſe, nihil ultra, quam ſacris libris proditum eſt, definire; cætera omnia eſſe problemata in illud rejicienda tempus, quum ſublato ſpeculo videbimus Deum de facie. Nec hi tamen aut primi, aut ſoli peſtem huic loco afferre tentarunt. Tentaverat idem prior Wicleffus, ut Thomas Waldenſis ſcribit lib. doctr. fid. antiq. 2. cap. 19. Tentarant hoc aliis ante ſæculis Hæretici quidam, quos Bernardus homil. *66.* in Cantica commemorat. Sed & Arianis hanc hæreſim tribuit Auguſtinus in conflictu contra Maximinum, Thom. Waldenſe referente libro de Sacramental. doctr. 2. Ariani certe, qui in Synodum Seleucianam convenerunt, non obſcure teſtati ſunt, ſe in fidei quæſtione præter divinas ſcripturas nihil omnino recepturos, ut auctor eſt Epiphanius hæreſ. 73. qui & ipſe Arianis hunc errorem aſſignat, hæreſ. 75. Baſilius Eunomium dicit in eodem errore verſatum. Tertullianus lib. de præſcript. hæret. & Irenæus 3. lib. adverſus hæreſes, cap. 2. his adjungunt Valentinum, ac Marcionem. Baſilius vero quidam Anciranus Epiſcopus in confeſſione, quam exhibuit ſeptimæ Synodo, Anathematiſmo ſeptimo, non ſolum Iconomachorum, ſed Arii, Neſtorii, Eutychis, Dioſcori ſententiam hanc communem fuiſſe confitetur. Quamquam autem error hic communis fuit hæreticis pene omnibus, Lutherani tamen quaſi proprium uſurparunt, quantaque maxima potuere vi aſtruere niſi ſunt, nihil præter ſcripturas ſacras Apoſtolicam habere auctoritatem.

1. Arg. Infidelis, inquiunt, eſt, & incerta illa per manus traditio, quod is, qui accipit, vel non ſatis accurate auſcultat, vel morbi, ætatis, naturæque injuria nonnumquam obliviſcitur, vel certe interdum moritur, antequam tradat accepta. Ea etiam, quæ de aure in aurem tranſeunt, aut in dies majora fiunt, aut non eadem profecto perſeverant, ſed mutatis auribus permutantur. Quin etiam pereunt, niſi ea literarum monimenta conſervent. Pythagoræ quam pauca extant? Druidarum ecquid eſt reliqui? Nempe traditionibus illi confiſi, nihil ad memoriæ æternitatem literis prodiderunt. Quamobrem quæ Chriſtus Dominus ad ſalutem fidelium vidit eſſe neceſſaria, & quæ in Eccleſia certa eſſe voluit, atque perpetua, ea literis conſecrari vel juſſit, vel ſuggeſſit.

2. Arg. Auguſtinus item teſtis eſt (1), multa quidem Dominum & feciſſe, & dixiſſe, quæ ſcripta non ſunt; electa vero eſſe, quæ ſcriberentur, quæ credentium ſaluti ſufficerent. Auguſtinus etiam idem docuit (2), *quod ubi de re obſcuriſſima diſputatur, non adjuvantibus divinarum ſcripturarum certis, clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio, nihil faciens in alteram partem declinando.* Et mox; *Illud credo*, inquit, *quod divinorum eloquiorum etiam hinc clariſſima auctoritas eſſet, ſi homo illud ſine diſpendio promiſſæ ſalutis ignorare non poſſet.* Nihil ergo creditu neceſſarium extra ſacras literas eſt.

3. Arg. Paulus (3) quoque ſcripturam idoneam

(1) *In Jo. tr. 4. 9.* (2) *Lib. 2. de pec. mer. & rem. c. ult. Id. in ep. ad Optat. de orig. an.* (3) *2. Tim. 3.*

eſſe docet, ut per eam perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Si igitur quæ erant ſatis, ut fideles eſſent ad omne opus bonum inſtructi, ea ſcripta ſunt omnia, quorſum illæ non ſcriptæ Traditiones moribus formandis neceſſariæ finguntur?

4. & 5. Arg. Quid quod non jubemur credere quæcunque nos docuerint ſacerdotes, ſed quæ docuerint juxta legem Domini (1)? Si ergo quicquam illi præter legem docent, fidem eis habere non eſt neceſſe. Cum enim ex ipſis veris Eccleſiis frequenter exeant ſeductores, quod auctor Imperfecti (2) argute dixit, *ne doctoribus quidem credendum eſt, Eccleſiarum traditionem quamlibet præferentibus, niſi ea dicant, quæ ſcripturarum congruant veritati*. Nam & Papias mille ille ſuos poſt reſurrectionem futuros annos tanquam Apoſtolis tradentibus inferens (3), Irenæum aliosque multos Eccleſiæ viros, non tam veritate diſputationis, quam Apoſtolicæ traditionis auctoritate commovit. Et Irenæus quoque ipſe Joannis Evangeliſtæ, aliorumque Apoſtolorum traditione docet (4) Chriſtum Dominum, quo die mortuus eſt, annos quadraginta fuiſſe natum. Quod tantum abeſt a veritate, ut nihil veritati magis poſſit eſſe contrarium.

6. 7. & 8. Arg. Ita Theophilus Alexandrinus (5) ſcripſit, dæmoniaci ſpiritus eſſe, aliquid extra ſcripturarum auctoritatem putare divinum. Et Hieronymus (6) dogmata condemnavit, quæ abſque auctoritate & teſtimoniis ſcripturarum ex traditione Apoſtolica præferuntur. Et rurſum (7), *Sine auctoritate*, ait, *ſcripturarum garrulitas non habet fidem*; & iterum, *Eorum ſententiam, qui traditione veteris hiſtoriæ tenuerunt, Zachariam illum, qui occiſus fuit inter templum & altare, patrem fuiſſe Joannis Baptiſtæ, ea ſolum ratio reprobat, quod de ſcripturis non habet auctoritatem. Unde eadem facilitate contemni, qua probatur*. Atque Origenes (8), *Neceſſe eſt*, inquit, *nobis ſcripturas ſanctas in teſtimonium vocare. Senſus quippe noſtri, & enarrationes ſine his teſtibus non habent fidem*.

9. Arg. Confirmat autem hoc maxime oratio illa, qua in Nicæna Synodo uſum fuiſſe Conſtantinum, refert Theodoretus (9), *In diſputationibus*, inquit, *rerum divinarum habetur ſancti Spiritus doctrina præſcripta. Evangelici enim, & Apoſtolici libri cum Prophetarum antiquorum oraculis, plene nobis oſtendunt ſenſum numinis. Proinde ſumamus ex dictis divini Spiritus explicationes quæſtionum*. Cui orationi, Calvinus ait, nemo tunc fuit, qui refragaretur. Quod ſilentium perfidia non carebat, ſi verum eſt, præter ſcripturas ſacras Evangeliſtarum, Apoſtolorum, & Prophetarum traditiones eſſe tenendas in fidei ambiguis quæſtionibus. Cum igitur Theodoretus ſcribat, Epiſcopos libenter amplexos eſſe id, quod dixit Imperator, conſtat novum eſſe traditionum dogma, illiſque ſæculis omnino incognitum. Traditiones igitur iſtæ ſeniorum parum valent ad dogmata fidei comprobanda; quin cum humanæ ſint, non divinæ, non ſunt nobis magni faciendæ; ne quod Phariſæis, idem nobis objiciatur (10), *Sine cauſa colunt me, docentes doctrinam, & mandata hominum*.

10. Arg. Quid quod hæreticis ſemper gentile fuit, myſteriis, & traditionibus ſuos diſcipulos imbuere? Id quod a Chriſti doctrina alienum eſt (11), *qui palam locutus eſt mundo, & in occulto locutus eſt nihil*. Ac ſi quid in tenebris dixit, profecto juſſit (12) Apoſtolis, ut dicerent ipſi in lumine, & quod in aurem audierunt, ut prædicarent ſuper tecta (13). Non ergo habemus Chriſtiani occultas myſteriorum traditiones.

11. & 12. Arg. Quod ſi veterum traditionibus fidem & religionem noſtram aſſerimus, id Pagani, id Judæi, id Saraceni faciunt, eoque præſertim nomine ſectas ſuas retinent, quod quemadmodum nos, ita ipſi quoque majorum inſtitutis inhærent: eaque longiſſimi temporis poſſeſſione tuentur, juſtumque pro illis bellum ſuſcipiunt. Non eſt autem diſciplina noſtra Pythagorica, ut traditionibus quaſi veſtigiis inſiſtamus; literis eſt Chriſti doctrina prodita, illas in omni fidei & religionis quæſtione amplecti debemus. Hæc Lutherani argumentantur.

CAPUT II.

Supervacaneam videri cum Lutheranis non de hoc ſolum loco, ſed de quibuſque aliis diſputationem.

EGO vero cum Lutheranis quotieſcunque me comparo ad differendum, repente a me avertitur oratio mea, & omnis ſtatim mihi diſputandi ratio tollitur. Quo namque conſilio adverſum hos diſputare aut debeam, aut poſſim, qui cum omnia Theologiæ principia tollunt, tum una fere ſola aſſeverandi audacia utuntur, quæ illis perpetua eſt pro locis Dialecticis Theologiciſque omnibus? Quid ego contra hos ſcribam, qui nullam in Eccleſia legem eſſe volunt, per quam ſcripturæ ſenſa finiantur; ſed ſuo cuique ingenio eſſe utendum; nec id ſentire oportere, quod alii ſenſerint, ſed quod ratio propria præſcripſerit? Quid autem ſtultius, quam cum eo diſputare, qui nihil admittit niſi ſcripturæ verba, ſed hujus interpretationem ſibi uni reſervans, reli-

(1) *Deut.* 17. (2) *Ho.* 49. *in Matth.* (3) *Euſeb. lib.* 3. *Eccleſ. hiſt. c. ult.*
(4) *Lib.* 1. *cap.* 39. & 40. (5) *Lib. Paſc.* 2. (6) *In Aggæum cap.* 1.
(7) *In Ep. ad Tim. c.* 1. *in Matth. c.* 23. *Baſ. de hum. Chriſti gen. & Orig. ho.* 26. *in Matt.*
(8) *In Hierem. hom.* 1. (9) *Lib.* 1. *hiſ. ſuæ Eccl. c.* 7. (10) *Matth.* 15. 9.
(11) *Joan.* 18. 20. (12) *Matth.* 10. 27. (13) *Ire. l.* 1. *c.* 23. *ſcribit hæreticor. præceptum eſſe, non oportere myſteria eorum effari, ſed in abſcondito contineri.*

Digitized by Google

reliquos omnes exiſtimat miris modis hallucinanari? Machumetus, ne ſi res eſſet via & ratione explorata, in male ſuſcepta cauſa cadere cogeretur, omne diſputationis aditum lege ſuis edita præcluſit, & Lutherus diſſerendi principia ſuis univerſa tollens, ſi diſputationem inſtituat, nec aditum, nec exitum poterit reperire. Perinde enim eſt, ſcripturas ſolas ſine lege & pro cujuſque interpretatas arbitrio accipere, ac ſi nullum fixum certumque diſſerendi principium acceperis. Quapropter miſeri Lutherani, haud ſecus atque Saraceni, nec ſuas, nec magiſtri poſſunt ineptias deprehendere; nec nos cum iis diſſerendo aliud poſſumus, quam tempus & operam ludere. Qui tamen haberent jus ſuum diſputandi, ſi principiorum aliquem delectum reliquiſſent, ut ad veritatis inventionem aditus eſſet. Nunc autem nulla principia relinquunt. Vana igitur cum eis erit, & futilis diſputatio. Omnino enim meminiſſe debemus, id quod ab ſcholaſticis ſæpiſſime uſurpatum jam quaſi in proverbii conſuetudinem venit: Contrà negantem principia, quoniam fruſtra id fiat, non eſſe diſputandum.

Accedit eodem, quod paradoxa cum communi ſenſu pugnantia afferunt, quæ ſi vis argumentando refellere, res minime dubias argumentando dubias facis. Cum enim illa, quæ in ſyllogiſmo antecedunt, ut fidem aliquam faciant, certiora notioraque eſſe oporteat his, quæ ex antecedentibus conſequuntur, verendum ſane eſt, quando Lutheranorum placita coarguimus, ne res maxime abſurdas minore evidentia refellentes peccatum hoc ratiocinationis vitioſæ ineptæque peccemus.

Nec vero hujus rei explicandæ gratia longe exempla petenda ſunt, cum habeamus in manibus. Etenim ut hanc, quam modo dixi, opinationem Lutherani tueantur, ponunt primo ſacras literas non habere plures ſenſus. Falſo autem illud ponunt: ſed demus hoc eis liberaliter. Aſſument deinde, in ſcripturis ſenſum illum unum certiſſime familiariſſimeque doceri, nec eſſe eas, velut cereum quendam naſum, in ſenſum omnem flexibiles, ſed potius eſſe per ſe expoſitas, & in promptu cuique ſine magiſtro & docente patere. Quibus egregie ſciteque poſitis, jam facile conficiunt, ſacris libris intelligendis nec veterum traditionem, nec Eccleſiæ judicium expectandum. Quæ omnia cum & per ſe ſint falſa perſpicue, & ſcripturis ipſis vehementer repugnantia, ſi contendam ego ex adverſo refellere, aqua mihi, ut dicitur, hærebit; qui ſcilicet intelligam, quam ſit ridiculum confutare velle vanas commentitiaſque ſententias, portenta non differentium Theologorum, ſed hominum ſomniantium; quam ſtultum cuilibet opponenti contraria reſpondere; quam inutile faces in meridianam ſolis lucem inferre; quam denique otioſum in re manifeſta periclitari. Petrus ait, in Paulinis epiſtolis eſſe quædam difficilia intellectu, quæ indocti homines & inſtabiles depravant ad ſuam ipſorum perditionem: hi vero contra ajunt, omnes Pauli epiſtolas eſſe intellectu facillimas. Paulus perfectis ſapientiam loquitur in myſterio abſconditam, parvulis autem lac potum dat, quoniam ferre aliud non poſſunt: iſti ſine diſcrimine omnes, ac, ſi Deo placet, inter pocula univerſa ſcripturæ ſacramenta devorant, & ſolitum etiam cibum ſtruthionum more concoquunt. Sapientibus & prudentibus quædam pater abſcondit: iſtis omnia revelavit. Filius diſcipulis ſuis aliquando in parabolis eſt locutus; his palam ſemper loquitur, & proverbium nullum dicit. Liber in Apocalypſi ſeptem ſigillis ſignatus oſtenditur, quem cum dederis homini ſcienti literas ut legat, reſpondebit tibi, *Non poſſum; ſignatus eſt enim*: at his librum agnus aperuit, aperuit item oculos, ut videant, quæ nos miſeri & cæci videre non poſſumus, imo quæ Origenes, Baſilius, Gregorius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Hilarius non viderunt (1). Eunuchus ille actorum Apoſtolorum tam religioſus, ut relicta aula regia de extremis mundi finibus veniret ad templum, tam divinæ legis amator, ut etiam in vehiculo ſacras literas legeret, non poterat Eſaiam intelligere, niſi aliquis eum doceret; & ab iſtis prophetæ omnes ſine magiſtro & interprete intelliguntur. Breviter, ut Hieron. ait, nulla ars ſine præceptore percipi pot. eſt; ſola ſcripturarum ſcientia eſt, quam hi paſſim ſibi omnes vendicent, præſumant, doceant, antequam diſcant.

Sunt in libris ſacris loca plurima, in quibus tanta difficultas & obſcuritas ineſt, ut poſt veterum omnium interpretum vigilias, ſtudia, operas adhuc vix a doctiſſimis & optimis quibuſque intelligi poſſe videantur. Et multitudo imperita, in qua nec ratio ineſt, nec judicium, univerſos ſcripturæ locos facile expediet, atque interpretabitur? Itane facile eſt expedire, ut reliqua taceam, Hebræi ſermonis ambiguitatem, tropos vel vetuſtate obſcuriſſimos, phraſes alienas ab hiſce linguis, quibus aſſuevimus, noſtris inaudita proverbia, parabolas peregrinas, translationes interdum etiam longiſſime petitas? Expone mihi facile, ſi potes, Proverbia Salomonis & Cantica: Ezechielis, Danielis, Eſaiæ, Hieremiæ prophetias: Davidicos Pſalmos expone: & ſi expoſueris, tum vero libri ſacri nec ſunt difficiles, neque obſcuri. *Quis ſapiens*, ait Oſeas, *& intelliget iſta; intelligens, & ſciet hæc?* & Salomon, *Quis talis, ut ſapiens eſt?* &, *quis cognovit ſolutionem verbi?* Atqui ſapientes ſunt omnes iſti, & ſumma facilitate difficillimas ſcripturæ quæſtiones ſolvunt. Quod ſi ſcripturæ in varium ſenſum torqueri flectique non queunt, quomodo hæreſes omnes ex prava intelligentia ſcripturarum ortæ ſunt

(1) *Vide Hier. ad Paulin. & Auguſt. in proœmio libri de doctr. Chriſt.*

Digitized by Google

ſunt (1)? At hoc non ſolum tradentibus Hilario 2. lib. de Trinit. Hieronymo ad Galat. 1. Irenæo lib. 1. adverſ. hæreſ. cap. 1. Auguſtino in Joannem, tractat. 18. Vincentio Lirinenſ. contra propha. nov. Septima Synodo, act. 6. ſed manifeſte etiam experimento cognovimus. Unde vero inter ipſos quoque Lutheranos de rebus maximis controverſiæ, ſi ſcripturæ in varios ſenſus non flectuntur? Nam illa verba, *Hoc eſt enim corpus meum*, alii proprie, alii per tropum accipiunt. Quæ cum ita ſint, alia ratione, atque iſti dicunt, ſcripturæ divinæ inveſtiganda tenendaque intelligentia eſt. Si enim ad privatam hæc regulam dirigatur, unde evincetur Helvidius de perpetua Mariæ virginitate? unde Arius de vera Dei in Chriſto natura? imo vero unde conſtabit, hujus ne, an illius intelligentia vera ſit, ſi ſcripturas cuique licet pro ſuo ingenio interpretari? Cum enim variæ erunt, ut fit, de eodem ſcripturarum loco ſententiæ, quæ certa ſit, eam nemo præſtabit. Ii enim omnes, qui inter ſe diſſentient, pari ratione ſuum quiſque ſenſum tuebuntur. Hoc enim morbi fere innatum eſt hominum ingeniis, ut cedere neſciant, ſimul atque res in contentionem vocata eſt; quæ poſtquam incaluit, hoc cuique videtur veriſſimum, quod temere etiam tuendum ſuſceperit. Aut igitur ſenſum quiſque ſuum certum habet, & redibit inſania veterum, quam Ariſt. 4. Metaph. lib. manifeſtis argumentis exploſit: aut nullius ſententia certa erit, & præterquamquod diſſidiorum nullus erit finis, nullum habebimus certum fidei Chriſtianæ judicium, ſed ex ſua opinione quiſque ſuam fidem ſibi affinget. Ita fides catholica nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani ſunt, qui poſtulent, ut ipſis ſacras literas interpretantibus, ac novo quidem mirabilique more interpretantibus certa fides habeatur. Non eſt creditum Apoſtolis, ut falſe ridet Eraſmus, donec multa magnaque miracula fidem adſtruxiſſent doctrinæ; & nunc quilibet ſibi poſtulat credi, quod affirmet ſe habere ſpiritum intelligentiæ, cum nullus eorum tamen ne equum quidem claudum ſanare potuerit. Multa prætereunda ſunt, ne quid habeat injucunditatis oratio; & tamen multa dicuntur, quæ aperte horum inſaniam refutent.

Sane niſi Cochlæus in epiſtolis ad Germaniæ Principes & ad Bernenſes antevertiſſet, exemplis poſitis periculum facerem, & in illis varie in utramque partem luderem, ut vel hoc ipſo periculo compertum eſſet omnibus, quam non ſit difficile unumquodlibet thema e ſacris literis aut probari, aut improbari, ſi pro ſuo eas quiſque ingenio interpretetur. Quanquam, fateor, nonnulla ſunt ſcripturæ loca, quæ in alium atque alium ſenſum trahi, ne a contentioſis quidem, poſſunt. Quis enim illud torqueat, quod Paulus ad Corinthios ſcripſit (2), alii per ſpiritum dari ſermonem ſapientiæ, alii ſermonem ſcientiæ, alii interpretationem ſermonum? At iſti omnia eccleſiaſtici corporis munia confundunt, iſtis totum corpus eſt oculus. Omnes ſiquidem Spiritu doctore intelligunt ſcripturæ univerſa myſteria. Sed bene habet, quod vel Lutherus ipſe quædam in Pſalmis loca ſe non intelligere confitetur. Bene habet, quod doctores in Eccleſia Chriſtus dedit, non omnes, ſed *quoſdam, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii* (3). Verum de his & multa in ſecundo libro (4) diſſerui, & plura adhuc in ſeptimo (5) diſſerentur, non quo adverſum Lutheranos pugnam inire velimus, qui clauſis, ut dicitur, oculis more Andabatarum pugnant; ſed quo videant catholici, cum omnes locos ratione animoque luſtraverint, nullum eſſe certiorem, nullum ſtabiliorem, nullum denique ſacris literis exponendis magis neceſſarium, quam is eſt, quo Eccleſiæ traditio continetur. Quo eſt deteſtabilior Lutheranorum impudentia, qui hunc locum labefactare, ac funditus delere nituntur. Sed ut hæc omnis quæſtio ſemel hic, ubi proprius eſt locus, conſtituatur, aliquot fundamenta jacienda ſunt, quæ Theologiæ fideique ſimul nervos, ac vires continent.

CAPUT III.

In quo quatuor fundamenta ponuntur, ad traditiones Chriſti & Apoſtolorum conſtituendas.

Primum fundamentum.

Eccleſiam eſſe antiquiorem ſcriptura, fidemque proinde ac religionem ſine ſcriptura conſtare. Nam. vetuſtiſſimi illi primorum ſæculorum patres, qui in lege naturæ ante Moyſen veri Dei cultores ſunt habiti, ſacrificiorum ritum, veramque de rebus divinis ſententiam non ſcriptis legibus, ſed more & inſtituto majorum ſervavere (6). Circumciſionem quoque a Deo primum acceptam, Abraham deinceps familiæ prodidit. Proles vero illa hominum Hebræorum ejuſmodi ſacramentum non aut membranis, aut tabulis inſcriptum, ſed in animis conſuetudine imbutis quaſi impreſſum conſervavit: multoſque annos in Ægypto citra ullam ſcriptam legem, unius Dei veram fidem & religionem tenuit. Chri-

(1) *Tertull. de reſur. car.* Hæreſes, ait, eſſe non poſſunt, ſi non & perperam ſcripturæ intelligi poſſent.
(2) 1. *Cor.* 12. 8. (3) *Epheſ.* 4. (4) *C.* 6. 7. & 8. (5) *c.* 3. *concl.* 5. & 6.
(6) *Joſeph. c.* 4. *lib.* 1. *Antiq.* tradit, Seth & poſteros duas columnas elidiſſe, unam lateritiam, alteram lapideam, in quibus diſciplinam rerum cæleſtium inſculpſerunt, ne quæ ab ipſis inventa erant, deperirent. Sed de inventis loquitur, non de iis, quæ a majoribus acceperant: ſed ne de his quidem, quæ ad mores pertinerent. Has forte vocat Jamblicus antiquas Mercurii columnas, quas Plato quondam & Pythagoras cum lectitaſſent, Philoſophiam conſtituerunt

Chriſtus etiam Dominus librum nullum ſcripſit, imo, quantum legimus, ne præcepit quidem, ut ſcriberetur. *Euntes*, non ait, *ſcribite*, ſed *prædicate evangelium omni creaturæ*, Mar. ult. Et per Hierem. cap. 30. *Dabo*, inquit, *legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam*. Et Apoſtolus 2. Corint. 3. *Epiſtola*, ait, *eſtis Chriſti, miniſtrata a nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus*. Lex ergo evangelica, quæ lex ſpiritus eſt, non literæ, non eſt a principio literis exarata, ſed in animis fidelium inſculpta. Nam & cæteri Apoſtoli prius viva voce evangelium docuerunt, deinde mandarunt literis, ut teſtes ſatis graves & idonei ſunt, Irenæ. 3. adverſus Valentinum libro, Euſeb. (1) cum aliis locis non obſcure, tum luculentius in 3. hiſtor. Eccleſ. lib. cap. 24. Chryſoſt. Homil. 1. in Matthæum, Theophylactus in initio comment. in Matth. Hieron. in catalogo ſcri. Eccleſ. in Matt. & in Joan. breviter, ne omnes ſigillatim enumerem, univerſi Eccleſiaſtici auctores. Nolo enim in apertis rebus multos lectori videri: eo maxime, quod Lucas Evangeliſta hujus rei certiſſimum teſtimonium præbet, inquiens: *Quoniam multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt mihi aſſecuto omnia, a principio diligenter ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, ut cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem*. Conſtat igitur, doctrinæ fidei jam vulgatæ ſcriptionem Evangeliorum acceſſiſſe. Acceſſiſſe, inquam, non præceſſiſſe. Conſtat item, Chriſtianam Eccleſiam & religionem non literis primum, ſed traditione ſubſtitiſſe. Conſtat rurſus, fidei doctrinam in Eccleſia primitiva non a ſcripturis habuiſſe auctoritatem, ſed contra ſcripturas a traditione. *Sicut tradiderunt*, ait, *nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis*. Conſtat denique, aliquando in Eccleſia Chriſti fuiſſe catholica dogmata, quæ ſacris nullis literis continerentur. Qua re permotus Irenæus (2) ait: Quod etſi Apoſtoli nullas nobis ſcripturas reliquiſſent, tamen & oportebat nos ſequi ordinem traditionis Eccleſiæ, quam fideles ſcilicet ante ſcriptum Evangelium ſequebantur.

Secundum fundamentum.

Non omnia, quæ ad doctrinam Chriſtianam pertinent, eſſe etiamnum in ſacris literis expreſſa. Nam perpetuam beatæ Mariæ Virginitatem, deſcenſum Chriſti ad inferos, Baptiſmum parvulorum, converſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, proceſſionem Spiritus ſancti ex Filio, trium perſonarum in una ſubſtantia æqualitatem, earundemque per relativas proprietates diſtinctionem, non ita expreſſa in libris canonicis invenies, ſed adeo tamen certa in fide ſunt, ut contrariorum dogmatum auctores Eccleſia hæreticos judicarit. Quemadmodum igitur articulos reſurrectionis continebatur in illo, *Ego ſum Deus Abraham, & Iſaac*, quod poſtea Chriſtus Dominus minus intelligentibus expoſuit; ita nonnulla per ſpiritum veritatis explicuit Eccleſia, quæ in ſacris literis habentur obſcura.

Tertium fundamentum.

Multa pertinere ad Chriſtianorum doctrinam & fidem, quæ nec aperte, nec obſcure in ſacris literis continentur. Id primum Innocentius probat de celebr. miſſæ c. *cum Marthæ*. Verba enim, quibus in calicis conſecratione utimur, quibuſque Chriſtum dominum uſum eſſe profitemur, ſcilicet, *Myſterium fidei*, & *æterni teſtamenti*, in Evangeliſtis non habentur. Ac ne illud quidem, *Elevatis oculis ad Deum patrem ſuum*. Sententiam quoque illam (3), *Beatius eſt multo dare, quam accipere*, Chriſtum dixiſſe neſciremus, niſi Paulus in Actis docuiſſet. Quemadmodum ergo non omnia geſta Jeſu Evangelica ſcriptura complexa eſt (4); ita ne omnia verba quidem, ſed quædam per traditionem accepta ſunt. Rurſum, ſanctorum Martyrum auxilium precibus implorandum, eorumque memorias celebrandas, imagines venerandas eſſe, in ſacrificio Euchariſtiæ ſimul cum corpore ſanguinem ſacerdotibus eſſe & conficiendum & ſumendum, ſacramenta confirmationis & ordinis non iteranda, ſacræ literæ nuſquam forte tradiderunt. At ejuſmodi atque alia pleraque id genus ita firmiter Eccleſia catholica retinet, ac ſi ſacris codicibus fuiſſent inſcripta. Quatuor demum evangelia, quæ nunc Eccleſia recipit, quatuordecim epiſtolas Pauli, breviter, ut in ſumma dicam, utrumque & vetus & novum teſtamentum firmiſſime retinemus: nec tamen ea tenere poſſumus ſcripturæ auctoritate. Multa igitur ſunt fidei catholicæ dogmata, quæ ſacris literis non habentur.

Quartum fundamentum.

Apoſtolos maximis de cauſis alia quidem literis, alia autem viva voce prodidiſſe. Sed quæ illæ cauſæ ſint, repetendum altius videtur. Morem porro hunc tradendi quædam diſcipulis non ſcripto, ſed verbo, olim quoque ſcimus a Philoſophis obſervatum. Pythagoram certe hunc in modum diſcipulos inſtituiſſe, poſteriorum omnium ſcripta teſtantur; qui & ipſe, ut 1. Strom. Clemens Alexandr. refert, circumciſus fuit, ut adyta ingrediens Ægyptiorum myſticam

(1) *lib. 2. Eccl. hiſt. c. 15. & lib. 3. c. 4.* (2) *Lib. 3. c. 4.*
(3) *Cap. 20. 35.* (4) *Joan. ult. 25.*

ſticam diſceret philoſophiam. Galenus libro 2. de anatomica admin. veteres Phyſicos ait artes a majoribus quaſi per manus traditas conſervaſſe. Cicero libro 1. de legibus ſerendos in Republica mores exiſtimat, nec ſcriptis omnia ſancienda; & eodem rurſus libro, ſacra putat melius in Republica conſervari, ſi a patribus accepta deinceps familiis prodantur. Cæſar de bello Gallico lib. 6. Druidas ſcribit diſciplinæ præcepta nefas exiſtimaſſe, ut literis mandarentur. Scribunt item, non modo celebres Hebræorum doctores, ſed ex noſtris Hilarius (1) & Origenes (2), Moyſen non legem ſolum, ſed ſecretiorem legis enarrationem in monte divinitus accepiſse: præceptum autem ei a Deo, ut legem quidem populo ſcriberet, legis autem occulta myſteria ipſe miniſtro ſuo Joſue, hic deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus magna ſilentii religione revelaret. Anatolius quoque apud Euſebium lib. 7. eccleſ. hiſt. cap. 28. 70. interpretes refert Ptolemæo regi percontanti multa ex Moyſis traditionibus reſpondiſse. Atque illud etiam auctor 4. Libri Eſdræ, cap. 14. non obſcure teſtatur. *Enarravi*, inquit, *Moyſi mirabilia multa, & præcepi ei dicens; Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes*. Quod idem præceptum Dominus Eſdræ lege inſtauranda dedit, inquiens, *Quædam palam facies, quædam ſapientibus abſconſe trades*. Ad hujuſmodi vero traditiones Propheta videtur ſpectaſſe, cum ait (3), *Deus auribus noſtris audivimus, patres noſtris annunciaverunt nobis*; & rurſum (4), *Quanta mandavit patribus noſtris, nota ea facere filiis ſuis*. Ad ſimiles quoque veterum traditiones Moyſes ipſe revocat (5), ubi dicit, *Interroga patres tuos, & dicent tibi: majores tuos, & annunciabunt tibi*. Quædam igitur non ſcripto, ſed verbo tradere, non philoſophorum modo, verum Moyſis, imo Dei etiam conſilium fuit. Hujus ergo optimi conſilii rationem Jeſus Chriſtus vitæ magiſter habuit, habuerunt Apoſtoli. Multa enim a Domino illis tradita ſcribere noluerunt. Quibus vero rebus adducti idipſum fecerint, breviter explicandum eſt. Cæſar de bello Gall. lib. 6. duabus de cauſis Druidas inſtituiſſe dicit, ne diſciplinæ præcepta literis proderentur: quod neque in vulgus diſciplinam efferri velint, neque eos, qui diſcunt, literis confiſos minus memoriæ ſtudere. Quod fere pleriſque accidit, ut literarum præſidio diligentiam in perdiſcendo ac memoriam remittant. Nimirum, ut Joanni Pico in Apologia placet, prior illa cauſa Pythagoræ ac Platoni præcipua fuit, ut myſteria quædam occulta verborum traditione diſcipulis commendarent. Nec enim aliter exiſtimarunt Philoſophiæ dignitatem ſe poſſe tueri. Ægyptios, Clemens Alexand. 5. Stromat. refert, non quibuslibet myſteria commiſiſſe, nec rerum divinarum cognitionem ad prophanos deferre ſolitos, ſed ad eos ſolos, qui erant ad regnum perventuri: & ex ſacerdotibus iis, qui judicati fuerant probatiſſimi & educatione, & doctrina, & genere. Extat Lyſidis Pythagoræi epiſtola, in qua Hipparchum reprehendit, quod publice, contra ac magiſter inſtituit, philoſopharetur. Nec enim fas eſſe, ea omnibus porrigere, quæ paucis & iis quidem diſertis & laborantibus communicanda ſunt. Qui autem Pythagoræ præcepta paſſim vulgo traderent, æque eos impios haberi, ut qui prophanis hominibus Eleuſinarum dearum arcana patefacerent. Eis etiam eſſe ſimiles, qui in præaltum puteum cœno plenum aquam puram atque nitentem effuderint, quos nihil aliud, quam cœnum turbare & aquam amittere. Nec ſolum a Lyſide Hipparchus reprehenſus eſt, ſed accuſatus a diſcipulis aliis, & expulſus e ſchola & propter ipſum tamquam propter mortuum facta columna eſt, quemadmodum Clemens Alexand. 5. Strom. ſcripſit. Non licet, inquit quoque Pindarus, apud omnes veterem aperire orationem, præterquam fideliſſimis ſilentii viis. Amat enim natura celari, ut Porphyrius (6) ſcripſit, nec divina myſteria Deus patitur in aures vulgi introire pollutas. Aurum & gemmas in altiſſimas terræ latebras natura condidit: ita magno habentur in pretio: vileſcerent, ſi eſſent expoſita. Baſil. in lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. & Origenes homil. 5. in Num. ob id aſſerunt Moyſen non eſſe paſſum, ut omnia, quæ erant in templo, omnibus eſſent pervia, quod ſciret, res uſu tritas, expoſitas eſſe contemptui: quod vero ſepoſitum eſt, & rarum, huic conjunctam eſſe ſummam admirationem & reverentiam.

Plato ſcribens Dionyſio de quibuſdam ſacris myſteriis monet, ut epiſtolam e veſtigio concerpat, ne in manus indigni vulgi perveniat. Tantæ fuit olim vel ethnicis curæ, diſciplinarum myſteria & a contemptu, & a prophano abuſu defendere. Id vero maxime, ſi ad res ſacras myſterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tullium duumvirum, quod librum ſecreta ſacrorum continentem, ſuæ fidei cuſtodiæque commiſſum, Petronio Sabino ſcribendum dediſſet, culeo inſutum in mare abjici juſſit (7); quod ſupplicii genus multo poſt parricidis irrogatum eſt. Ac juſtiſſime quidem, ut Valerius ait, quia pari vindicta parentum, ac Dei violatio expianda eſt. Quæ videlicet cauſa Apoſtolis fuit, ut ſecreto quædam ex animo in animum ſolo intercedente verbo transfunderent. Conſentaneum enim erat, myſteria quædam, præſertim ſacra clam populo rudi habere, perfectis & majoribus ſeorſum communicanda. *Non judicavi*, inquit (8), *me ſcire aliquid inter vos, niſi Jeſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Sapientiam autem loquimur inter perfectos*. Et rurſum, *Formam*

ait,

(1) *Hilar. ſuper 2. Pſa.* (2) *Origen. hom. 5. in Num.* (3) *Pſalm. 43. 2.*
(4) *Pſalm. 77. 3.* (5) *Deut. 32. 7.* (6) *Lib. 7. hiſt. cap. 2.*
(7) *Val. Max. de ſerv. relig. lib. 1.* (8) *1. Cor. 2. 2. & 6.*

ait, (1) *habe ſanorum verborum, quæ a me audiſti. Bonum depoſitum cuſtodi, & quæ a me audiſti per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.* Quod ſi Apoſtoli, quibus formis ſacramenta eſſent conficienda, quibuſve ritibus adminiſtranda, aliaque id genus religionis ſecreta, paſſim vulgo tradidiſſent, quid eſſet aliud, quam adverſus Chriſti legem ſanctum dare canibus, & inter porcos ſpargere margaritas? Imo vero quid eſſet aliud, quam omnia myſteria Chriſtianæ religionis abolere? Nec enim myſterium eſt, quod ad populares aures affertur. Hæc itaque prima ratio eſt cur, Apoſtoli quædam ſine ſcripto traderent; nempe ne aut ab ethnicis ſacra noſtra irriderentur, aut vulgo etiam fidelium venirent in contemptum. Secunda eſt, quoniam habet neſcio quid latentis energiæ viva vox, & in aures diſcipuli de auctoris ore transfuſa fortius ſonat, quemadmodum Hieronymus ad Paulinam ait (2). Indignum ergo erat, ut tota Evangelii doctrina, quæ lex eſt ſpiritus & vitæ, mortuis ubique literis committeretur, nec ulla ex parte committeretur cordibus, cum de ea peculiariter ſcriptum eſſet, *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Servorum, & rudium eſt, omnia ex præſcripto agere. Judæorum ergo ſit ſcripta hæc lex, qua univerſa, etiam minima præfiniantur. At filii perfecti jam viri, & in libertatem gratiæ vocati, habeant legem inſculptam in cordibus. Quamobrem, qui Evangelium omni ex parte in characteribus & membranis includunt, nihil illius verbo, nihil cordibus relinquentes, hi Evangelio multum adimunt & dignitatis, & virium. Papias apud Euſebium (3), *Si quando*, ait, *adveniſſet aliquis ex iis qui ſecuti ſunt Apoſtolos, ab ipſis ſedulo expiſcabar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, vel Thomas, quid vero Jacobus, Joannes, Matthæus. Nec enim tantum mihi librorum lectiones prodeſſe credebam, quantum vivæ vocis, præſentiſque magiſterium.* Hactenus Papias. Ubi vero gentium eſt verbum, quod tantopere Lutherani jactare ſolent? Nam ſcriptum verbum, ſi vere ac proprie loqui volumus, non eſt verbum. Apud nos autem, qui Chriſti & Apoſtolorum oracula voceſque tuemur, verbum Domini vere & proprie manet in æternum. Verbum, inquam, vivum, quod ex doctorum ore in diſcipulorum transfuſum aures fortius reſonat. *Verba*, inquit, *mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore ſeminis tui amodo, & uſque in ſempiternum.*

Adde, quod ad confutandos hæreticos major vis in traditione, quam in ſcriptura eſt. Egeſippus apud Euſebium (4) refert, virginem mundam & immaculatam Eccleſiam permanſiſſe, donec diſcipuli Domini extiterunt, corruptoribus veritatis, ſi qui forte fuerunt, in occultis terræ hiatibus delitеſcentibus: ut vero omnis illa ætas, quæ a Domino ſuſceperat vivæ vocis auditum, de hac luce diſceſſit, tum hæreticos, nudato, ut ajunt, capite Apoſtolicam veritatem oppugnaſſe. Et Ignatius apud eundem ea maxime ratione docet, hæreticorum vitari contagia, ſi diligentius ac tenacius Apoſtolorum traditionibus inhæreatur (5). Tertullianus quoque adhuc apertius monet, ut adverſum hæreticos magis traditionibus, quam ſcripturis diſſeramus. Scripturæ enim in varios ſenſus facile trahuntur, traditiones non item. Nemo hæreticorum eſt, ut Hilarius ad Conſtantium Auguſtum tradit, qui ſe non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quibus blaſphemat, mentiatur. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur. Et Irenæus 1. lib. 1. cap. *Heretici*, inquit, *ſcripturis nituntur ſua dogmata confirmare, ne ſine teſte eſſe videantur. Sed reformant eloquia Dei, atque ex figura hominis vulpis aut urſi figuram reddunt.* Hactenus ille. Faciunt porro hæretici, quod patrem ſuum feciſſe vident, ut Vincentius Lirinenſis eleganter ait, & auctoris ſui callida machinamenta ſectantur. Nam quid ille non faciet miſellis hominibus, qui ipſum Dominum majeſtatis ſcripturarum teſtimoniis appetivit? *Si filius*, inquit, *Dei es, mitte te deorſum: Scriptum eſt enim*, &c. Ita, quodcunque dogma hæreticus proferat, ſtatim ait, *Scriptum eſt enim*, & non unum, ſed mille teſtimonia, mille exempla parat de Lege, de Pſalmis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus novo more interpretatis ſententiam ſuam approbare conatur. Quorſum hæc tam longo ſermone repetita? Nempe, ut intelligas non modo adverſum hæreticos plus habere traditionem, quam ſcripturam virium, ſed etiam omnem ferme cum hæreticis diſputationem ad traditiones a majoribus acceptas eſſe referendam. Nam cum utrique & catholici, & hæretici pro ſua ſententia, quiſque ſacras literas referant, in ſenſu & interpretatione diſcrimen eſt. Quis autem verus ac legitimus ſcripturæ ſenſus habendus ſit, niſi Eccleſiæ traditione cognoſci certo non poteſt. Quemadmodum & paulo ante docuimus, & 7. libro (6) ſumus multis, magniſque argumentis demonſtraturi. Atque hinc patet cauſa graviſſima, cur traditiones Apoſtolicæ fuerint neceſſariæ. Senſus enim ſcripturarum Apoſtolicarum non erat ab Apoſtolis ſcripturis aliis explicandus, niſi ipſi in opera ſua ederent commentarios, quod a viris graviſſimis ſemper alienum fuit. Intelligentiam ergo ſcripturæ ſacræ diſcipulis ſuis viva voce tradiderunt, ut illud Deus omni tempore in ſuis Ec-

(1) 1. *ad Tim.* 1. 13. & 2. 2. (2) *Vide Hieron. ad Gal.* 4. *in illud*: Vellem apud vos modo eſſe, & mutare vocem meam. (3) 3. *l. Eccleſ. hiſt. c.* 39. (4) 3. *l. eccleſiaſt. hiſt. c.* 32.

(5) *Montanus primus traditioni contraria nova quædam ingeſſiſſe dicitur hiſt. eccleſ. l.* 5. *c.* 16. 3. *lib. eccleſ. hiſt.* c. 36 *In lib. de præſ. hæret.* (6) *cap.* 3. *concl.* 5. & 8.

Eccleſiis impleret, *Dabo legem meam in viſceribus eorum*. *Lex* ſiquidem *Evangelica*, ut Hieronimus in commentar. ad Galatas (1) ſcripſit elegantiſſime, *non in ſcripturis eſt*, *ſed in ſenſu*; *non in ſuperficie*, *ſed in medulla*; *non in verborum foliis*, *ſed in radice rationis*. Ex quo magis emergit, per hujuſcemodi traditiones eccleſiaſticos ordines ſuo quemque loco divinitus contineri; dum & majores, qui regni cælorum claves habent, ſacroſancta ſcripturæ ſacræ myſteria, quibus quoque & tempore, & loco dignum viſum fuerit, aperiunt, & minores ab Eccleſiæ magiſtris libri clauſi ſacramenta percipiunt. Alioqui nulli eſſent Eccleſiæ doctores, ſed quivis, quamlibet plebejus, & rudis, earum per ſe rerum ſine præceptore quæreret intelligentiam, quas Apoſtolorum interpretatione, & literis obvias expoſitaſque haberet. Nunc autem traditiones Apoſtolicæ non quibuslibet commendatæ ſunt, ſed, juxta Paulum (2), ſapientibus & prudentibus, fidelibus quoque, ac religioſis depoſiti ſacramenti cuſtodibus, qui etiam idonei ſint & alios docere. Qua de re Dionyſius (3) Timotheum diligentius admonet, ne ſancta ſanctorum efferat, ea paſſim rudibus exponens, ſed ſanctis ſolis ſacrarum rerum intelligentias ſecretius pandat: ob hanc enim cauſam primos illos noſtros duces neceſſario ſumma, & ſuperſubſtantialia partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus, juxta quod ſacræ definiunt leges, tradidiſſe. Quid quod, ut Cicero ait, ſuavius mores in republica traditione feruntur? ne ſi ſcripto ſanciantur omnia, & moleſta illa fiant, & legum, ac doctrinæ codex ſua mole & magnitudine terreat. Quid quod hac via vel maxime Eccleſiæ commendatur auctoritas, quam ut ſponſæ chariſſimæ, Chriſtus tantopere commendavit? Cum enim ſponſi ſui non verba modo, ſed ſenſum etiam in corde ſervat, vere, quod Apoſtolus dixit, *columna eſt & firmamentum veritatis*. Et æquum erat, ut aliquis quaſi lydius lapis in manu Eccleſiæ relinqueretur, quo falſas, veraſque doctrinas exploraret, verumque item ſcripturæ ſenſum a falſo diſcerneret. Sed de cauſis hactenus.

Nunc fundamentum illud confirmandum eſt, oſtendendumque, Apoſtolos Evangelii doctrinam partim ſcripto, partim etiam verbo tradidiſſe. Cujus rei primum teſtes ſunt Dionyſius lib. de ec. cleſiaſt. hierar. cap. 1. Clemens Alexandrinus in lib. de paſch. apud Euſebium lib. 6. eccleſ. hiſt. c. 11. & in l. Strom. 1. & 5. (4) Origenes homil. 5. in Num. Papias apud Euſebium lib. 6. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 39. Egeſippus, eodem Euſebio auctore, lib. 4. eccl. hiſt. cap. 8. Ignatius, eodem Euſebio referente, lib. 3. cap. 36. Irenæus lib. 3. cap. 3. & 4. quem etiam Euſebius retulit lib. 4. eccleſ. hiſt. cap. 14. & lib. 5. cap. 6. & 20. Tertullianus in libro de corona militis; Cyprianus de ablutione pedum: Epiphanius de hæreſibus cum alias ſæpe, tum ibi maxime, ubi Arianorum, & Apoſtolicorum (5) dogmata coarguit; Hieronymus adverſum Luciferianos; Auguſtinus lib. 2. de Bapt. contra Donatiſtas cap. 7. & lib. 4. cap. 24. & lib. 5. cap. 23. & 26. Damaſcenus lib. 4. cap. 13. & 17. Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 27. & 29. Refert autem ex his unum, & item alterum Gratianus 11. diſtinct. cap. *eccleſiaſticarum*, & 12. diſtin. cap. *Illa autem*. Poteſt igitur quicquam verum eſſe, quod ſit huic talium virorum choro contrarium? Sed ſi tanta nubes teſtium hæreticorum corda non movet, vel divinis teſtimoniis moveantur. Quanquam quod uno eodemque conſenſu tot, tantique viri teſtati ſunt, id non humanum, ſed divinum eſt. At ſuppetunt etiam ſcripturæ divinæ præclara teſtimonia. *State*, inquit Paulus (6), *& tenete traditiones*, *quas accepiſtis*, *ſive per epiſtolas*, *ſive per ſermonem*; & rurſum (7) *Laudo autem vos fratres*, *quod*, *ſicut tradidi vobis*, *præcepta mea tenetis*; & eodem cap. poſtea, *Ego accepi a Domino*, *quod & tradidi vobis*; & paulo poſt, *Cætera*, *cum venero*, *diſponam*; atque ad Timotheum (8), *Formam habe ſanorum verborum*, ait, *quæ a me audiſti*, *bonum depoſitum cuſtodi*; & deinceps (9), *Quæ audiſti a me per multos teſtes*, *hæc commenda fidelibus hominibus*, *qui idonei erunt & alios docere*. Ac Joannes in epiſt. 2. *Plura*, inquit, *habens vobis ſcribere*, *nolui per chartam*, *& atramentum*: *ſpero enim me futurum apud vos*, *& ore ad os loqui*. Quid multa? Duas Petri epiſtolas habemus, & credimus multum annis ſeptem Antiochiæ ſediſſe, elinguem Romæ annis vigintiquinque? Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epiſtolis duabus ſcriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus, nonne ſine ſcriptura, ſolo intercurrente verbo, Eccleſias ſibi deſtinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Conſentiamus igitur, quod negari non poteſt, fidei doctrinam non ſcripto totam, ſed ex parte verbo ab Apoſtolis eſſe traditam.

CAPUT IV.

Ubi ſternuntur viæ ad traditiones Chriſti, & Apoſtolorum inveſtigandas.

His igitur cognitis, reſtat illud explicandum, ubi totius orationis cardo verſatur, quonam modo Theologo conſtare poſſit, hoc, aut illud dogma ab Apoſtolis eſſe traditum. Verbi cauſa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in quæſtionem veniat, num minores Ordines, Jejunium quadrageſimæ, Baptiſma parvulorum, Imaginum venerationem, Symbolum fidei ex traditione Apo-

(1) *ad Galat.* 5. (2) 2. *Tim.* 1. 2. & 2. 13. (3) *De celeſt. Hier. c.* 1.
(4) *Juſt. martyr. q.* 128. *a gentib. poſita*. (5) *Hæreſ.* 76. & 61. (6) 2. *Theſ.* 2. 14.
(7) 1. *Cor.* 11. 12. (8) 2. *Tim.* 1. 13. (9) 2. *Tim.* 2. 2.

Digitized by Google

poſtolorum habeamus: id nunc explicandum eſſe dicimus, anne ſit via aliqua plana & expedita, qua ad certam earum rerum intelligentiam poſſit perveniri. Non enim ſumus ii, qui Phariſæorum inſtar traditiones noſtras velimus quaſi divinas & Apoſtolicas venditare, ſed ubique gentium cupimus, ut vera a falſis, ita, ab humanis divina ſecernere; eo vero in loco maxime, ubi de dogmatis fidei Catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiuſmodi permixta confuſio pernicioſiſſima eſt. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas ſi ſequamur, traditionibus Apoſtolorum veſtigandis minime aberrabimus.

Prima via ab Auguſtino aperitur cum aliis locis, tum lib. 4. contra Donatiſt. (1) in hæc verba: *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate apoſtolica traditum rectiſſime creditur*. Eſt autem ratio hujus in promptu. Si enim conſuetudinis cujuſquam diu in tota Eccleſia obſervatæ originem & principium nec ad ſummos Pontifices, nec ad concilia Epiſcoporum referre poſſumus, ſed ea conſuetudo ad Apoſtolorum uſque tempora retro trahitur, conficitur plane illam ab Apoſtolis eſſe profectam. Ut ſi in dubium vocetur, an minores Ordines, ſubdiaconatus, lectoratus, & cæteri, ex Apoſtolorum traditione in Eccleſia ſint, hunc in modum perveſtigabitur. Si horum ordinum initium vel a Damaſo ſit, vel a Symmacho, vel ab ullo alio ſeu Pontifice, ſeu Concilio, certe Apoſtolorum traditio non fuit. Sin ante quemcunque Pontificem, ante quodcumque etiam concilium mentio hujus rei apud priores habetur, donec ad Apoſtolorum tempora perventum eſt, tunc demum intelligimus, minores Ordines ex Apoſtolica traditione fuiſſe, ut & re vera fuerunt, quoniam non poſteriores modo, ſed Ignatius epiſt. 8. ad Antioch. Dionyſ. 3. cap. eccleſ. hier. Clemens in epiſt. ad univerſ. Anaclet. in decretis ſuis, ejus rei tanquam in eccleſia jam acceptæ meminerunt. Eadem quoque ratione docebis, Jejunii legem traditionis Apoſtolicæ fuiſſe: cujus videlicet mentionem feciſſe conſtat Auguſt. ad Caſulanum epiſt. 86. & ad Januar. epiſt. 118. & 119. Hieron. ad Lætam de inſtitutione filiæ, & lib. 2. adverſ. Jovinianum, & in Eſaiam cap. 58. Ambroſ. ſerm. 25. & 38. Chryſoſt. ad popul. Antioch. hom. 3. & 16. Baſil. cum in aliis concionibus, tum in ejus initio, quam in ebrioſos habuit, & in poſteriore de jejun. Concil. Nicæn. referturque 18. diſtin. cap. *Habeatur*: Concil. Laodic. multis capitibus; Sozomenum hiſt. tripart. lib. 1. cap. 10. Origenem hom. 10. in Levit. Irenæum apud Euſebium eccleſiaſtic. hiſt. lib. 5. cap. 24. Teleſphorum in epiſt. ad univerſos, qui jejunii noſtri auctor falſo a quibuſdam exiſtimatur (2). Quoniam Ignatius in epiſt. 4. ad Philipp. ejus rei prior meminit, atque habemus etiam canonem Apoſtol. 68. probatum etiam a Trullan. Synod. canone 9. & canone 20. Quamobrem vere ac jure Theophil. Alexandr. lib. Paſchali 1. & 3. non ſolum legem jejunii a majoribus traditam eſſe præſcribit, ſed affirmat fuiſſe Evangelicam traditionem. Et Epiphanius hæreſi 80. ubi doctrinam Eccleſiæ docet, & fidem, quæ traditione eccleſiaſtica ſervatur, cum meminit jejunii quadrageſimæ, tum dixit aperte Apoſtolos tradidiſſe jejunia 4. & 6. feriæ. Atque Leo Papa in concione de Penteceſt. cujus initium, *Pleniſſime*, jejunium quatuor temporum Trinitatis ab Apoſtolis dicit eſſe inſtitutum. Hieronym. autem ad Marcellam adverſus Montanum non obſcure tradit, quadrageſimam nos ſecundum traditionem Apoſtolorum jejunare. Quod vero in hoc exemplo fecimus, id facere per multa poſſumus; & hac eadem ratione parvulorum baptiſma, conſecrationem virginum, monaſticam profeſſionem, lucernam in templis, cereoſque lucentes, imaginum venerationem, & alia id genus multa, Apoſtolis tradita comprobare. Sane quod in moribus diximus, idem in fidei dogmate ſervandum eſt, ſi ununquodlibet novum eſſe hæretici calumnientur. Hujus rei illuſtre exemplum habes apud Euſebium lib. eccleſiaſt. hiſtor. 5. cap. ultim. Sed nos pergamus ad reliqua.

Secunda itaque via huic proxima, & ea quidem expeditior eſt. Si quod fidei dogma patres ab initio ſecundum ſuorum temporum ſucceſſionem concordiſſime tenuerunt, hujuſque contrarium ut hæreticum refutarunt, quod tamen e ſacris literis non habetur, id nimirum per Apoſtolicam traditionem habet Eccleſia. Exempla ſunt, Perpetua B. Mariæ virginitas, Deſcenſus Chriſti ad inferos, ut animam Adæ & reliquorum patrum, qui ibi tenebantur, erueret: Certus evangeliorum numerus, & cætera id genus, quæ, ne longum faciam, non ſunt annumeranda. Omnia ſiquidem fidei dogmata ab Apoſtolis accepit Eccleſia vel ſcripto, vel verbo, quoniam ii miniſtri fuere ſermonis; nec ullas in fide novas revelationes Eccleſia habet; ſed eas ſervat, quas Apoſtoli per Spiritum ſanctum fideli populo reliquerunt, quemadmodum poſtea ſumus demonſtraturi.

Tertia via. Si quicquam eſt nunc in Eccleſia communi fidelium conſenſione probatum, quod tamen humana poteſtas efficere non potuit, id ex Apoſtolorum traditione neceſſario derivatum eſt. Ut vota diſſolvere, & remittere juramenta, non erat humanæ poteſtatis; tum quia jure naturæ vota nuncupata Deo reddere, & juramenta ſervare tenemur, humana vero facultas ea, quæ jure naturæ debita, & conſtituta ſunt, condonare, ac tollere non poteſt, ut Gratianus

(1) *Cap.* 34. (2) *V. Euſeb. de temporib.* Forte ante hæc tempora jejunium more ab Apoſt. accepto ſervatum eſt: a Teleſph. autem primum lege præſcriptum, ac præceptum eſt.

nus 13. diſtinct. ſtatim a principio docet, tum etiam, quia in his quæ ſuperiori ex conventione debentur, inferioris poteſtas nulla eſt. Eademque eſt ratio de matrimonii rati diremptione per monaſticum ſolemne votum. Cum enim matrimonium etiam non conſummatum ante Evangelicam legem jure eſſet naturæ indiſſolubile, nec eſſet in republica humana facultas ulla hujuſmodi matrimonii dirimendi, conſequens fit, hunc Eccleſiæ morem ex Chriſti, & Apoſtolorum inſtituto deſcendiſſe. Nec enim credi poteſt, Eccleſiam Dei aliquam ſibi poteſtatem generaliter uſurpaſſe in his, quæ ad jus naturæ pertinerent, niſi quam Chriſto & Apoſtolis tradentibus accepiſſet. Jam enim hic error eſſet gravis in moribus, in quibus Eccleſiam errare non poſſe, ſuo loco oſtendemus. Nec me clam eſt, quod Alexander Tertius aliter in poſtremo illo exemplo docere videatur (1). Cum enim illi eſſet objectum, non poſſe per ſolemne religionis votum matrimonium dirimi, quoniam ſcriptum eſſet, *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*, reſpondit, hoc ſcripturæ teſtimonium de matrimonio conſummato eſſe interpretandum. Quo videlicet reſponſo ſignificavit, matrimonium ratum, ſi conſummatum non eſſet, licere humanitus ſeparari. Verum ut omittam, quod verba illa Adæ, *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*, &c. e quibus Dominus collegit, quod conjunxiſſet Deus, id hominem ſeparare non debere, nec vero poſſe, eo tempore fuerunt in Paradiſo dicta, quo nondum erat matrimonium conſummatum; utque illud etiam prætercam, quod matrimonii ipſe contractus adeo natura ſua firmus ac perpetuus eſt, ut ne voluntate quidem contrahentium diſſolvi poſſit, quæ tamen hominum conventionibus dirimendis valere ſolet plurimum: certe Theologis graviſſimis ſemper abſurdum viſum eſt, matrimonium ullum per hominem ſeparari. Quanto gravius Innocentius Tertius aliorſum quidem, ſed ad hunc etiam locum appoſite dixit (2), non hominem, ſed Deum id ſolvere, quod ſummus Pontifex non humana, ſed divina auctoritate diſſolveret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, *Quodcunque ſolveris ſuper terram*, &c. quouſque, & quatenus vel amplificandum eſſet, vel etiam conſtringendum, id ab Apoſtolis Eccleſiam accepiſſe conſentaneum eſt, qui ejuſmodi res ad Eccleſiæ gubernationem neceſſarias ſine dubio tradidere. Atque tradunt nonnulli (3), Joannem Evangeliſtam jubente Chriſto a ſponſa ſua Evangelii gratia fuiſſe ſejunctum. Hieronymus certe 1. adverſ. Jovinian. libro Joannem affirmat & virginem fuiſſe, & maritum. Theclam quoque Epiphan. hær. 78. tradit a Paulo nuptiis exſolutam, cum ſponſum haberet primarium urbis formoſiſſimum, & virginem ſanctam contempſiſſe terrena, ut cæleſtium potens efficeretur. Sed contra Alexandrum dicimus. Nam hoc forte dicet aliquis; Minime vero gentium. Nec enim ſtatim Pontifici contrarius eſt, qui argumento quo Catholici urgentur, aliam reſponſionem parat. De tertia igitur via dictum eſt ſatis.

Quarta via eadem & mollior, & tritior, eſt hujuſmodi. Si viri eccleſiaſtici aliquod dogma, vel unam quamlibet conſuetudinem uno ore teſtentur nos ab Apoſtolis accepiſſe, ſine dubio certum argumentum eſt, ut ita eſſe credamus. Ut imagines ab Apoſtolis eſſe traditas, Patres in ſeptima Synodo generali actione ſexta dixerunt. Et ſymbolum fidei, quo vulgus fidem ſuam profitetur, Eccleſiam Apoſtolis tradentibus habuiſſe, auctores ſunt Rufinus in expoſitione ſymboli, Hieronymus ad Pammachium de erroribus Joannis Hieroſol. Ambroſius in ſerm. 38. de jejunio, & quadrageſima, Caſſianus lib. 6. ad Leonem Imperatorem, Iſidorus lib. 6. etymol. cap. 18. Leo Papa in epiſt. 8. & 13. ad Auguſtam, Clemens in epiſtola prima ad Jacobum (4), ſi Clemens tamen illius epiſtolæ auctor eſt. Sed de his hactenus. Nam plura exempla ponere longum eſſet, nec ad rem, quam inſtituimus, neceſſarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demonſtraſſe, quibus traditionem aliquam eſſe Apoſtolicam inveſtigetur.

CAPUT V.

De variis generibus Traditionum Apoſtolicarum.

AT vero, priuſquam hujus loci auctoritatem confirmo, illud animadvertendum cenſeo, præcepta, & inſtituta Apoſtolorum eſſe in duplici differentia. Quædam enim temporaria fuere, quorum ratio brevis & ad tempus fuit; alia fuere perpetua, utpote quæ cauſam habuere ſempiternam, ut in Eccleſia ſervarentur. Illius generis exempla ſunt, de baptiſmo in nomine Jeſu, de abſtinentia a ſanguine & ſuffocato; hujus autem poſterioris exemplum eſt, de aqua permiſcenda calici. Atque etiam alia diviſio eſt Apoſtolicæ traditionis. Nam alteras Apoſtoli a Chriſto domino acceperunt, ut Matrimonium, Confirmationem, Extremam Unctionem, eſſe ſacramenta novæ legis, quæ ipſe quidem inſtituit Chriſtus, ſuorum ſacramentorum primus idemque ſolus auctor, ſed Apoſtolis tradidit Chriſtiano populo adminiſtranda; alteras vero traditiones Apoſtoli ipſi, Spiritu ſancto ſuggerente, ad Eccleſiæ utilitatem ediderunt, quas tamen eis Chriſtus Dominus, dum in terra degeret, nuſquam edidit, ut quadrageſimæ jejunium; quod licet Hieronymus in ſecundum Jonæ caput, Ambroſius conc. 36. Chryſoſtomus hom. 1. in Geneſ. ad Chriſtum auctorem refer-

re

(1) *De conc. con. cap. ex publico.* (2) *De transl. epiſc. cap. quanto.*
(3) *Proœmio in Jo. Evang. quod Hieron. nonnulli tribuunt.* (4) *34. diſt. cap. Canones.*

re videantur, ac revera, ut equidem ſentio, Apoſtolicum inſtitutum fuit. Quod Chriſto tamen aſſignatur, vel quia ad Chriſti jejunantis exemplum ab Apoſtolis inſtitutum eſt; vel quia Apoſtolica edicta Chriſti eſſe cenſentur, qui per Apoſtolos Eccleſiæ loquebatur, atque adeo per Spiritum Sanctum Apoſtolis juxta illud, quod Joannis 16. cap. ſcriptum eſt, *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur a ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis*. Et Apoſt. cum quoddam de ſuo conſilium dediſſet, *Puto autem*, ait (1), *quod & ego ſpiritum Dei habeam*; & rurſum (2), *An experimentum ejus quæritis, qui in me loquitur Chriſtus?* In his autem traditionum generibus illa eadem conſideranda ſunt quidem, quæ in ſuperiore libro (3) de ſcripturæ etiam legibus admonuimus; ſed diſcrimen illud maxime, quod de ſcripturarum præceptis tibi poſitum, transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippe vinculo, quas a Chriſto acceptas Apoſtoli fidelibus ſervandas reliquere, Eccleſia fideles eximere non poteſt, nec illas contraria aliqua conſuetudine abolere. Si enim exempli cauſa, materias & formas ſacramentorum Confirmationis, Ordinis, Extremæ Unctionis a Chriſto Apoſtoli, nos ab Apoſtolis accepimus: ſi ab eundem quoque modum matrimonia non conſummata per ſolemnem caſtitatis profeſſionem dirimi, conſummata vero per converſionem ad fidem, conjuge infideli diſcedente, Chriſtus Dominus Apoſtolis, illi nobis edixerunt, in his tanquam in divinis inſtitutis Eccleſia nihil habet poteſtatis.

In quem ſenſum explicanda ſunt duo illa capita, *Sunt quidam*, &, *Contra ſtatuta*, 25. quæſt. 1. Nec hujuſmodi traditiones poſſunt per contrariam conſuetudinem antiquari; ſed tali adverſæ conſuetudini jure objiciuntur cap. *Veritate*, & cap. *Si conſuetudinem*, & cap. *Fruſtra*, 8. diſtinctione. In aliis vero, quæ videlicet Apoſtoli conſtituerunt tanquam Eccleſiæ paſtores, poterit quidem ſummus Pontifex, ut in ceteris Eccleſiæ legibus diſpenſare (ſic enim ſchola loquitur), poteritque item contrarius populi mos inſtituta hujus generis abrogare. Ut trina immerſio quam ex Apoſtolica traditione in Baptiſmi ſacramento Eccleſiam habuiſſe, Canon Apoſtolorum 49. oſtendit, per contrariam conſuetudinem abolita eſt. Ejuſdem quoque ordinis eſt Quadrageſimæ jejunium, ac pœnæ rurſum ab Apoſtolis pro criminibus præfinitæ, quæ 82. diſtinctione, cap. *Presbyter*, ex Concilio Gangrenſi referuntur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epiſtola hæretici urgere ſolent (4), *Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerunt Eccleſiaſticis carere liminibus: ſic enim Apoſtoli ſtatuerunt*. Quamquam de miniſtris, qui Epiſcopo ſacrificanti in diebus ſolemnioribus inſerviebant, Anacletus loquitur. Quare inde colligi non poteſt, omnes eos, qui miſſæ intererant, oportere etiam tunc communionem Euchariſtiæ ſumere, in his præſertim diebus qui ſolemniores non eſſent; nam, ut antiquo more, Apoſtolorum inſtituto communio totius etiam populi a principio ſtatim naſcentis Eccleſiæ exigeretur, ætate tamen Chryſoſtomi præceptum relaxatum eſſe conſtat, & communionem aſtantium voluntati permiſſam, ad quam eos Diaconus alta voce invitabat, non cogebat. Hæc enim & alia hujuſmodi tametſi ab Apoſtolis tradita ſunt, non ſunt tamen ita fixa, ut moveri non queant; cum Chriſti ipſius præcepta & inſtituta, quemadmodum diximus, adeo ſtabilia rataque ſint, ut convelli nullius hominis auctoritate liceat. Cujus ratio loco ſuperiore reddita, fruſtra hic a nobis reſumeretur. Atque illud de inſtitutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei ſive Chriſtus ipſe per ſe Apoſtolis revelarit, ſeu Spiritus ſanctus poſt Chriſti aſcenſionem in cælum, mutari non poſſunt, ſed firma hæc in veritate remanent, perinde atque illa, qui Chriſti ſunt ore prodita.

CAPUT VI.

De firmitate & certitudine Traditionum Apoſtolicarum.

Quibus rebus expoſitis, non erit difficile oſtendere, id quod in hac parte maxime quæritur, ex Chriſti & Apoſtolorum traditionibus certiſſima poſſe argumenta elici, & ad Eccleſiæ conſuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda. Si enim Apoſtolus Paulus Eccleſiæ conſuetudinem Corinthiis contentioſis opponit, (5), cur nos itidem Eccleſiæ morem ab Apoſtolis uſque receptum, totque ſæculorum uſu ac gentium conſenſione probatum, non opponemus hæreticis, cum a nobis ſcripturam in cujuſque rei confirmationem efflagitant? Certe Paulus, cum & per ſcripturas, & per naturæ rationem ſatis dixiſſe videretur ad ejus rei fidem faciendam, quam Corinthiis perſuaſam eſſe cupiebat: conſiderans tamen inter Corinthios fore quoſdam, qui illiuſmodi forte & teſtimoniis & rationibus repugnarent, non aliud potius argumentum ad cauſam evincendam habuit quam ſi eos ad Eccleſiæ morem revocaret: *Si quis*, ait, *videtur contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus, nec Eccleſia Dei*. Quod dicit, tale eſt: Si quis adeo eſt durus & pertinax, ut argumentis poſitis non adducatur, ſed adhuc contendat, fœminam aperto capite orare oportere, hunc ego non aliter refello, quam quod Eccleſiæ Dei talem conſuetudinem non habent. Tanta vis in traditione eſt, ut quos nec ſcripturæ, nec naturæ

F rario

(1) 1. Cor. 7. 40. (2) 2. Cor. 13. 3. (3) Cap. 18. in reſp. ad 4. arg.
(4) De conſ. di. 4. c. Si quis presbyter. (5) 1. Cor. 11. 16.

ratio moviſſet, eos Paulus exiſtimarit, Eccle-
ſiarum more & inſtituto refellendos. In prio-
re rurſum ad Timoth. epiſtola (1), *Si quis*,
ait, *aliter docet*, *& non acquieſcit ſanis ſermoni-*
bus: non dicit, Scripturis. Et ad Galat. (2).
Si quis, inquit, *vobis evangelizaverit præter id*,
quod accepiſtis, *anathema ſit*. Quibus ex locis re-
ɛ̃te Origenes in commentariis epiſtolæ ad Titum
(3) definit hæreticum eum, qui ſe Chriſto cre-
dere profitetur, & aliud de veritate fidei Chri-
ſtianæ credit, quam habeat traditio eccleſiaſtica.
Et lib. 1. Periar. *Sicut multis*, inquit, *apud*
Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, *de-*
ſuevimus apud omnes eam quærere, *qui eam falſis*
opinionibus aſſerebant, *poſtquam credidimus filium*
Dei eſſe Chriſtum, *& ab ipſo hanc diſcendam eſſe*
perſuaſi ſumus: *ita*, *cum multi ſint*, *qui ſe pu-*
tant ſcire quæ Chriſti ſunt, *& nonnulli eorum di-*
verſa a prioribus ſentiant, *ſervetur vero eccleſia-*
ſtica prædicatio per ſucceſſionis ordinem ab Apo
ſtolis tradita, *& uſque ad præſens in Eccleſiis*
permanens, *illa ſola credenda eſt veritas*, *quæ in*
nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſcordat. Ha-
ɛ̃tenus Origenes. Ignatius quoque in epiſtola ad
Heronem, *Omnis*, ait, *qui dixerit præter ea*,
quæ tradita ſunt, *tametſi fide dignus ſit*, *tamet-*
ſi jejunet, *tametſi dignitatem ſervet*, *tametſi ſi-*
gna faciat, *tametſi prophetet*, *lupus tibi appareat*.
Si igitur anathema, hæreticus, & lupus haben-
dus eſt, qui eccleſiaſticæ traditioni repugnat,
ex illa profeɛ̃to certiſſima argumentatio promi-
tur ad fidei dogmata & Eccleſiæ mores com-
probandum. Præterea auɛ̃tores graviſſimi aper-
te confirmant, hujuſmodi inſtituta etiam ſine li-
teris accepta eandem vim habere, ac ſi ſcripta
ab Apoſtolis fuiſſent. Irenæus lib. 3. adverſ. hæ-
reſes, cap. 4. & lib. 4. cap. 43. Tertullian. item,
quamvis ipſe poſtea ab Eccleſiæ traditione diſceſ-
ſerit, in lib. tamen *de corona militis* eandem ſen-
tentiam habet. Cuius verba licet in præſentia
referre: nec enim ſolum quid ſentiat, tradit,
ſed cur etiam ſentiat. *Antiquas*, inquit, *obſer-*
vationes Eccleſiæ, *ſi nulla ſcriptura determinavit*,
certe conſuetudo corroboravit, *quæ ſine dubio de tra-*
ditione manavit. Et ſtatim, cum quarundam
traditionum meminiſſet, quarum in ſcripturis
mentio nulla eſt. *Iſtarum*, ait, *& aliarum di-*
ſciplinarum ſi expoſtulas legem, *nulla tibi legis tra-*
ditio prætendetur. *Auɛ̃trix eſt conſuetudo*, *confir-*
matrix eſt, *& fidei obſervatrix*, *idonea eſt teſtis*
traditionis veteris. *Conſuetudo autem etiam in ci-*
vilibus rebus pro lege ſuſcipitur: *nec differt*,
ſcriptura, *an ratione conſiſtat*. Haɛ̃tenus Tertul-
lianus. Ac præclare ille quidem; quoniam ſi le-
gem ratio commendat; mos, qui ratione con-
ſtet, non minus, quam lex habet commendari;
Diſt. 1. cap. conſuetudo. Baſilius inſuper, in
libro de Spiritu ſanɛ̃to, cap. 27. ac maguo qui-
dem argumento eandem rem confirmat, inquiens:
Dogmata, *quæ in Eccleſia prædicantur*, *quædam*
habemus e doɛ̃trina ſcripto prodita, *quædam rur-*
ſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio occulto
recepimus. *Quorum utraque parem vim habent*
ad pietatem; *nec in his quiſquam contradicit*,
qui ſane vel tenuiter expertus eſt. *Nam ſi con-*
ſuetudines, *quæ ſcripto prodita non ſunt*, *tan-*
quam non multum habentes momenti, *conemur re-*
jicere; *& ea damnabimus*, *quæ in Evangelio ne-*
ceſſaria ad ſalutem habentur: *imo potius ipſam*
fidei prædicationem ad nudum nomen contrahimus.
Haɛ̃tenus Baſilius. Cujus ratio, ſi auɛ̃toritas ne-
gligitur, certiſſimam rei hujus facit fidem. Cum
enim ſcripturas ipſas Eccleſiæ auɛ̃toritate reci-
piamus; nec certiore argumento Evangelium
Matthæi nomine inſcriptum ipſius vere eſſe pro-
bemus, quam quod ſic a patribus accepimus;
ſimili profeɛ̃to ratione ex reliquis inſtitutis,
quæ videlicet ab Apoſtolis retinemus, firma ar-
gumenta derivabimus. Quod ſi quis novum li-
brum ſacrum ingerat, quem patres noſtri mini-
me receperunt (ut Baſilides, qui prophetas ſi-
bi nuncupavit atque conſtituit (4)) is non alio
certiore argumento refelli poteſt, quam tradi-
tione majorum: ut ſecundo jam libro (5) latius
explicatum eſt. Sic quippe apud Euſebium lib.
6. cap. 10. Evangelium nomine Petri ab hæreti-
cis prolatum, Serapion graviſſime excluſit. At-
que, ut Baſilius argumentatur, etiam in rei-
publ. judiciis, ubi ſcripturæ deeſt inſtrumentum,
teſtibus habetur fides; & ſicut in rebus humanis
oculatos teſtes, ita in fide auritos accipimus,
quia fides ex auditu eſt. Eſſet autem ridicula
reſpublica, quæ in Judiciis ſcripto omnia, ni-
hil ſine ſcripto probaret. Scripturas enim pro-
pter litigioſos facimus. Alioqui boni viri ſolo
verbo in veritate & officio continentur.

Præterea multa ad Chriſtianos mores & do-
ɛ̃trinam pertinent, quæ e ſacris literis non ha-
bentur, ut ante a nobis conſtitutum eſt: ſtul-
tum ergo fuerit in omnibus ſcripturam poſtula-
re. Traditione itaque opus aliquando eſt ad fi-
dei dogmata comprobanda. Rurſus, cum tradi-
tiones non ſcriptas Polycarpus, Tertullianus,
Irenæus, Marcioni ac Valentino; Epiphanius
Melchiſedechianis, Apoſtolicis, Aerianis; Hie-
ronymus Vigilantio, Auguſtinus Donatiſtis; de-
nique (ut in ſumma dicam) omnes ſanɛ̃ti adver-
ſarıis Catholicæ fidei fidenter objecerint, earum-
que vi, perinde ac ſi fuiſſent ſcriptæ, hæreſes
ſui quiſque temporis deturbaverint: certe non
minori efficacia per hujuſmodi traditiones nos
hæreticorum, qui aut nunc ſunt, aut etiam ſunt
futuri, quæcunque dogmata refellere ac detur-
bare poterimus. Abſurdiſſimum quippe fuerit,
ut Hieronymus adverſus Vigilantium colligit,
unum Lutherum, aut Oecolampadium in Ec-
cleſiæ angulo obloquentem audire, univerſos au-
tem majores noſtros uſque ab Apoſtolis conte-
mne-

(1) *Cap. 6. 3.* (2) *Cap. 1. 9.* (3) His comm. caremus, ſed refertur locus in Apologia Pamphil.
(4) *Euſeb. lib. 4. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 8.* (5) *Cap. 7.*

mnere; quorum traditiones ſi negligamus, difficile dictu eſt, quantum religio detrimenti ſit latura, quemadmodum diſtinct. 11. cap. Eccleſiaſticorum, dicitur. Qualis enim rerum omnium facies erit, qualis præſertim erga Deum pietas, cultus, cæremoniæ, non in Eccleſia dico, cujus & myſteria, & ſacramenta maxima ex parte traditione conſtant; ſed in unaqualibet republica vel mediocriter inſtituta, ſi mores illi, qui a principio ſtatim cum republ. adoleverunt, contemnantur, labefactentur, evertantur?

Longiores hoc loco ſumus, quam neceſſe eſt. Quis enim eſt, cui non perſpicua ſint illa quæ pluribus verbis a quibuſdam commemorantur? Commemoratur ab his Auguſtinus in epiſtola ad Januarium, & in altera quoque ad Caſulanum (1), in quibus ſcripſit inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe diſputare, an ejuſmodi conſuetudines ſervandæ ſint; nec minus eſſe eos coercendos, qui has contempſerint, quamvis humanæ aliquæ illarum ſint, quam ſi divinas leges prævaricarentur. Commemorare & alios auctores poſſumus, ſed uteremur in re non dubia teſtibus non neceſſariis. Paulus enim unus abunde rei hujus facit fidem in 2. ad Theſ. epiſtola, cap. 2. inquiens; *Tenete traditiones, quas accepiſtis ſive per epiſtolam, ſive per ſermonem*. Parem ergo vim habent Apoſtolica dogmata, pariterque retinenda ſunt, ſive ſcripto, ſeu verbo ad Eccleſiam pervenerint, ut D. Baſilius in lib. de Spir. ſancto cap. 29. ex hoc ipſo Apoſtoli teſtimonio argumentatur. Quin Apoſtolus ipſe ad Hebræos, & ex ſcripturis, & ex traditione argumentatus eſt, quemadmodum Chryſoſtomus homilia 18. in Epiſtola ad Hebræos admonuit.

Ex quibus omnibus, multiſque aliis perſpicuum eſt, qui traditiones contempſerint, eos tanquam hæreticos jure ac merito ab Eccleſia fuiſſe ſemper exploſos. Ita enim hæretici illi ſunt habiti, qui ſolemnia quadrageſimæ jejunia ab Apoſtolis accepta pro nihilo habuere, ut apud Auguſtinum de hær. cap. 53. & apud Concil. Gangrenſ. in epiſtol. ad Epiſcopos Armeniæ videre licet; ita qui diſtinctionem Epiſcopi & Presbyteri negarunt, etiam hi hæreſeos ſunt damnati, ut apud Auguſtinum eodem lib. & cap. & apud Epiphanium lib. 3. cap. 75. & apud Concilium Conſtantienſe reperies; ita breviter, ſive Wicleffiſtas, ſive Lutheranos, ſive alias quaſcunque antiquiores peſtes non minus exhorruit Eccleſia in eo, quod hujuſmodi traditiones inficiati ſunt, quam in eo, quod ſcripta dogmata rejicerunt. Inde adeo venit, ut ſeptima Synodus generalis action. 7. doctrinam noſtræ orationi maxime conſentaneam ediderit in hæc verba: *Fatemur nos Eccleſiaſticas traditiones ſive ſcripto, ſive conſuetudine valentes retinere velle, quarum de numero eſt imaginum effiguratio. Catholica igitur Eccleſiæ traditionem obſervantes, definimus ſanctas imagines venerandas. Qui ergo auſi fuerint aliud ſentire, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas traditiones contaminare, ſi Epiſcopi fuerint, deponuntur; ſi laici, communione privantur*. Et in fine ejuſdem ſeſſionis, *ſi quis*, ajunt patres, *traditiones Eccleſiæ ſive ſcripto, ſeu conſuetudine valentes non curaverit, anathema ſit*. Et Concilium Tridentinum ſeſſione 4. idem definit his verbis: *Sacroſancta Tridentina Synodus proſpiciens veritatem Evangelii ſalutarem, & morum doctrinam contineri in libris ſcriptis, & ſine ſcripto traditionibus ipſius Chriſti, quæ ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ, ad nos uſque pervenerunt; traditiones ipſas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Chriſto, vel a Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia catholica conſervatas, pari pietatis affectu, ac reverentia cum libris ſacris ſuſcipit, ac veneratur*. Et poſterius, *Si quis autem traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit, anathema ſit*. Ne plura. Reverti enim decet ad ea, quæ capite tertio poſui fundamenta, ex quibus ut nihil aliud adjiceremus, id ipſum, quod hoc nunc capite perſequimur, ſatis exploratum eſſet. Verum ut ſingula perſequi, eſt operis infiniti; ita quædam explicare fuſius, eſt neceſſarium. Nec tamen quæ huic loco explicando dedimus, nimis multa videri debent. Quo enim huic loco vis ab hæreticis major infertur, eo nobis magis elaborandum erat, ut is quam diligentiſſime & explicaretur, & muniretur. Atque quemadmodum ſupra diximus, ex decem partibus, in quas loci Theologici naturam, vimque diviſimus, ſecunda hæc quæ in Traditione conſiſtit, maxime Theologiam, & fidem attingit. Et res tanta paucis abſolvenda non erat. Sed jam argumenta ea tandem diluamus, quæ capite primo adverſum traditiones oppoſuimus.

CAPUT POSTREMUM

In quo refelluntur argumenta Capitis primi.

Respon. ad 1. Illud vero argumentum, quod eſt a principio poſitum, non eſt difficile refutare. Ridiculum eſt enim credere, Apoſtolicas traditiones non eadem fide ac diligentia poſſe in fidelium cordibus aſſervari, ac ſi in papyro ſcriberentur. Nam nec ſcriptura Spiritus Dei vivi facilius quam atramenti deletur, & ſunt pleræque traditiones, quas more & uſu facillime videas retineri. Quod ſi Chriſti providentia Eccleſiæ Chriſtianæ deeſt, tum vero nec traditione aſſervatas ego defendo, nec certam ſcripturæ auctoritatem: utraque enim juxtas res ſine Dei procuratione non conſtat, quam ſi tollas, neque traditio, nec ſcriptura vindicatur. Sed ſi Chriſto curæ Eccleſia ſua eſt, jam non erit ambiguum: quin quemadmodum Evangelium illa in ſenſu potius, quam in litera cuſtodit,

(1) *Diſt. 11. c. in his rebus.*

dit, ita & cæteras cuſtodiat traditiones, quas ei Apoſtoli tantopere commendarunt. *O Timothee*, inquit Paulus, (1) *depoſitum cuſtodi, devitans prophanas vocum* (2) *novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ*. Quem locum miror a Cajetano de gregis commiſſi depoſito, non de commiſſa doctrina eſſe intellectum; præſertim cum alterum ſimillimum in poſteriore ad Timotheum epiſtola non de grege, ſed de doctrina interpretetur. Debuerat autem Cajetanus admoneri, Paulum de verbo Dei fuiſſe locutum, ex iis, quæ e veſtigio ſubdit, *Devitans prophanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ*; utraque enim harum traditioni Apoſtolicæ adverſa eſt, vocum prophana novitas, & falſi nominis ſcientia. Traditio quippe veſtutate commendatur; &, ſi quid audieris in Eccleſia novi, tum vero id ſcias eſſe, ut antiquitati, ita quoque Apoſtolicæ fidei contrarium. Cum autem legis, voces eſſe vitandas, non tibi vocum ſonus veniat in mentem, ſed vocum ſignificatus. Dogmata enim ſententiaſque novitias vitare jubet Apoſtolus, non verborum ſonitus inanes aut novos. Tametſi novitia quoque verba, quoad licebit, vitare in fidei, morumque diſciplina debemus. Scientiam vero falſi nominis vel Sophiſticen, vel artem Cabaliſticam intellige. Nam traditionibus Apoſtolicis occultæ illæ Cabaliſtarum traditiones non aliter opponuntur, ac fabuloſa veris, ſacris ſuperſtitioſa. Quanquam adverſus Gnoſticos Apoſtolus differens, ut vere Theophylactus affirmat, falſam illorum ſcientiam traducit, quam tamen illi rudi plebi magno pretio vendebant. Quod ſi nihil eſt tam contra tradita ab Apoſtolis antiqua dogmata, quam opiniones in Eccleſia tum novæ, tum prophanæ, (vetera enim, eademque ſacra myſteria fides Apoſtolica probat, aſpernaturque contraria) nihilque tam eſt ſecundum Apoſtolos, quam non recedere ab his, quæ olim accepimus, (nimirum de verbi, non de gregis depoſito Apoſtolus loquitur) itemque ſi falſi nominis ſcientia vel Sophiſtica intelligitur, ut quibuſdam placet, vel Cabaliſtica, ut etiam Cajetano eſt viſum, vel illa Gnoſticorum, ut Theophylacto, mihique etiam probatum eſt: neceſſe eſt, cum veræ falſa ſcientia adverſetur, contrariorum eundem eſſe ſermonem. Quæ quanquam ita ſunt in promptu, ut res confirmatione non egeat, ſunt tamen nobis Vincentii Lirinen. viri graviſſimi auctoritate confirmanda. *Depoſitum*, inquit, *id eſt, quod tibi creditum eſt, non quod a te inventum: quod accepiſti, non quod excogitaſti: rem non ingenii, ſed doctrinæ: non privatæ uſurpationis, ſed traditionis publicæ; rem ad te perductam, non a te prolatam: in qua non auctor eſſe debes, ſed cuſtos: non inſtitutor, ſed ſectator: non ducens, ſed ſequens. Aurum accepiſti, aurum redde: nolo mihi pro aliis alia ſubjicias. Cuſtodi propter inimicos, propter fures; cuſtodi etiam diligenter, ſedulo, fideliter, ut ſuo tempore, cum oportuerit, quibuſque oportuerit, reddas devitans prophanas vocum novitates, id eſt, ſententiarum, dogmatum, rerum, quæ ſunt vetuſtati contrariæ. Nulla quippe hæreſis niſi ſub certo nomine, certo loco, certo tempore emerſit; nec quiſquam hæreſim inſtituit, niſi qui ſe prius ab Eccleſiæ catholicæ & antiquitatis conſenſione diſcreverit. Hoc ergo apud omnes hæreſes legitimum fuit atque ſolemne, ut prophanis novitatibus gaudeant, antiquitatis ſcita faſtidiant. Contra vero Catholicorum hoc proprium, depoſita ſanctorum Patrum & commiſſa ſervare, damnareque prophanas novitates. Ita enim in concilio Epheſ. omnium patrum una fuit vox, ut, quod erat antiquitus traditum, teneretur; quod adinventum nuper, exploderetur*. Hactenus Vincentius. Hujus vero Apoſtolici teſtimonii tanta vis adverſum Hæreticos fuit, ut Clemens Alexandr. 2. Strom. lib. ſcribat, Hæreticos, quoniam eo teſtimonio evincebantur, epiſtolas Pauli ad Timoth. exploſiſſe. Ut eo igitur, unde digreſſa eſt, ſe referat oratio, non fuerunt majores noſtri in re tam neceſſaria negligentes, ſed quod Apoſtolus Timotheo, & in illo magna cura commiſit omnibus, id magna etiam illi cura ſervarunt. Itaque in primo illo argumento Lutherani haud ſecus ratiocinantur, ac ſi non divinitus res Eccleſiaſticæ gererentur. Quod ſi ita pergunt, pari ratione ſuadebunt, nec canonicos libros quidem eoſdem manſuros ſemper, ſed ſi placet, etiam perituros. Nam quot libri tineas paſcunt blattaſque diſerti? Quot auctorum monumenta hominum incuria interciderunt? Nimirum enim Pythagoras quoque ipſe, ut Lyſias Pythagoricus ad Hipparchum ſcribit, commentariolos quoſdam Damæ filiæ teſtamento reliquit; qui tamen, ac multo etiam magis quam traditiones, interiete. Quæ cum ita ſint, verendum non eſt, ne Apoſtolorum inſtituta, quæ digito Dei non in tabulis lapideis, ſed in Eccleſiæ viſceribus ſcripta ſunt, humana oblivione deleantur. Ac de primo quidem argumento ſatis multa diximus: vereor etiam ne nimis multa.

RESPON. AD 2. At ſecundo ita reſpondeo. Non vult Auguſtinus, dicta, factaque Jeſu ab Evangeliſtis ſcripta, ad ſalutem fidelium & doctrinam eſſe ſatis. Alioqui epiſtolæ Apoſtolicæ, Apoſtolorum acta, liber Apocalypſis, totum etiam legis veteris inſtrumentum, ſupervacanea eſſe, non neceſſaria viderentur. Sed hoc vult, non fuiſſe opus ad fidelium ſalutem, ut ex dictis, factiſque Jeſu alia ſcriberentur, quam quæ ſcripta ſunt. Hæc enim ſcribere ſatis fuiſſe, reliqua ab Evangeliſtis ſine culpa prætermiſſa. Nam quod rurſum nobis Auguſtinus objicitur, facilis eſt & prompta defenſio. Quæ enim uſu

(1) 1. *ad Tim.* 6. 20 (2) καινοφωνίας noſter legit interpres, quemadmodum & Amb. & Chryſ. legiſſe videntur. Certe Latina eccl. *Novitates* legit, non *inanitates*. Sic etiam Baſ. ubique legit, ut auctor eſt Theoph. 1. Tim. 2. in illud, *Profana autem & vaniloquia devita*, & in hunc ipſum locum 1. *Tim.* 6.

uſu & more Eccleſiæ tenemus, ea non modo non ſunt obſcura, ſed adeo ſunt aperta, ut de iis diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſſe idem Auguſt. (1) exiſtimarit. Cum ergo ait, *ubi de re obſcuriſſima diſputatur*, &c. ſatis indicat, ſe de his loqui nullo modo, quæ Eccleſiæ inſtituto & traditione conſtant. Alioqui illud nobis adverſarii expediant velim, quod Auguſt. idem lib. cont. Creſcon. 1. cap. 33. diſerte tradit in hæc verba: *Quamvis hujus rei certe de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus, quod univerſæ jam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas: ut quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit, eandem Eccleſiam conſulat, quam ſine ulla ambiguitate ſancta Scriptura demonſtrat.*

Respon. ad 3. Jam vero Apoſtoli teſtimonium perverſe nobis opponitur. Nam hominem Dei Eccleſiæ doctorem hic Paulus appellat, qui per literas ſacras ad omne miniſterii ſui opus inſtruitur. Quatuor quippe ſunt res, quas verbi ſacri adminiſter præſtare debet: nempe docere, arguere, corripere, erudire. Quæ utique omnia doctoribus Evangelii ſcriptura divina ſuppeditat. Quod ſi quiſquam contendit, generaliter hunc locum intelligendum, huic non maximo equidem opere repugnaverim; concedat mihi modo, ſcripturas non ſingulatim & in ſpecie ſemper de rebus univerſis præcipere. Si enim ſpecialiter ſcripta ſunt omnia, quid illud eſt (2) *Cætera cum venero, diſponam?* Quid illud rurſum (3), *Plura habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſpero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui?* Scriptura itaque divina non de iis ſolum inſtruit, quæ ſcripta ſunt; ſed de iis etiam, quæ non ſunt ſcripta. *Tenete*, inquit Paulus (4), *traditiones quas accepiſtis, ſive per epiſtolas, ſive per ſermones.* Et in hoc ipſo 3. cap. poſterioris ad Tim. epiſt. cujus nos teſtimonio impetimur, cum dixiſſet Apoſtolus, *Tu autem aſſecutus es meam doctrinam & inſtitutionem* (quibus verbis utrumque genus diſciplinæ complexus eſt, quod ſcripto, & quod inſtituto continetur) mox ſubjungit, *Tu vero permane in his, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi.* Didicerat enim ſacras literas Tim. ut ibid. tradit Apoſt. & præterea myſteria Evangelicæ doctrinæ concredita acceperat, ut cap. 2. dictum erat, & cap. 6. prioris ad eundem epiſtolæ. Non ergo eo loco traditiones excludit Apoſtolus, ſed potius commendat.

Respon. ad 4. Sane vero quod argumentum ex Deuter. 17. cap. Lutherus addit, hoc nullius propemodum eſt momenti. Legem enim nos non in chartis ſolum papyraceis ſcriptam accepimus, ſed eam magis, quæ in viſceribus inſcripta eſt. Nec adeo rudes ſumus, ut apud nos lex verbo tenus tradita legis nomen minus habeat, quam ea, quæ literis editur. Fatemur ergo ſacerdotes non eſſe audiendos, niſi docuerint juxta legem Domini. Sed qui inſtituta Apoſtolica Eccleſiæ tradunt, ii vel maxime docent nos juxta legem Domini; qui vero contra eccleſiaſticas traditiones pugnant, hos cum lege Domini pugnare contendimus. Qua ex re Calvini calumnia facile obteritur. Accuſat enim Eccleſiam, quaſi traditiones contra ſacras literas invexerit. Dicitur enim Deuter. 12. ne requiramus alias in colendo Deo cæremonias præter eas, quæ lege præceptæ ſunt, nec his quicquam vel addamus, vel minuamus. Et Salomon, *Ne addas*, inquit (5), *quicquam verbis Dei, & arguaris, inveniariſque mendax.* At vero quamvis traditiones Eccleſiæ quædam eſſent ſcripturæ ſacræ additamenta, non tamen ſunt illæ verbo Dei additæ; quin potius divina verba ſunt, non aliter, ac illa, quæ ſacris libris ſcripta ſunt. Non enim in præſenti de traditionibus diſſerimus, quæ a poſteris Eccleſiæ præfectis prodierunt, quas alterius loci & temporis eſt defendere; ſed de Chriſti & Apoſtolorum traditionibus diſputatio eſt, quas hic nos, ut divina oracula, jure, vereque tuemur. Nec traditiones etiam hujuſmodi divinarum ſcripturarum ſunt additamenta; ſed complementa ſunt potius, & earum quaſi commentaria. Alioqui accuſentur prophetæ, quod legi Moyſis quidpiam adjecerint; accuſentur Apoſtoli, qui epiſtolas addiderint Evangeliis, aſinæque & pulli ſimplicitatem ſuis appoſite veſtimentis ornarint; accuſa item, ſi placet, eoſdem, qui decretum de idolothytis, ſanguine, & ſuffocato ſanxerint, ac canones quoque aliquot ediderint, qui in ſacris libris ſcripti non ſunt. At non ſunt iſtæ, ut diximus, ſcripturæ additiones, ſed interpretationes, quemadmodum adverſus Græcos in Concil. Florentino ſeſſ. 4. 5. 6. & 7. latius explicatum eſt. Qua etiam ratione Eccleſiaſticas & doctrinam & leges, inſtitutaque ſalutaria defendimus. Non enim Eccleſia his edendis aut nova ſundamenta jacit, aut novas fabricas addit; ſed ſuperædificat ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum aurum, argentum, & lapides pretioſos; regnique cælorum ſemina reddit non alia, ſed eadem auctiora, ut Euſ. 3. l. eccl. hiſt. c. 37. dixit. Atque nos itidem hanc eandem doctrinam lib. 7. capite poſtremo, ſi vita ſupereſt, locupletabimus. Nunc de 4. argumento dictum eſt ſatis.

Respon. ad 5. Ad quintum reſpondeamus. Chryſoſtomus porro, ſive quis alius eſt auctor, non ait, *ſcripturarum veritati*, quod hæretici citare ſolent, ſed *niſi ea dixerint*, *quæ convenientia ſunt veritati*. Quanquam, qui traditiones Apoſtolicas docent, ii revera ea dicunt, quæ congruunt ſcripturarum etiam veritati. Quod vero de Papiæ traditione nobis opponitur, id ab Euſebio refellitur 3. lib. Eccleſiaſt. hiſt. cap. ultimo, ubi ait Pa-

(1) *In epiſt. ad Caſul.* (2) 1. *Cor.* 11. 34. (3) *Joan. in* 2. *epiſt. v.* 12.
(4) 2. *Theſ.* 2. 14. (5) *Prov.* 30. 6.

piam, ut qui exigui ſenſus vir & minus capacis eſſet, ſpirituales & myſticas Apoſtolorum traditiones corporaliter & ſecundum literam ſuſcepiſſe. Non ergo ſi unus aut item alter traditionum Apoſtolicarum prætexerit auctoritatem, fidem nos ſtatim habere debemus. Nam & nonnulli ſacras literas præferunt, quos jure ac merito explodimus, quoniam ſacrarum literarum teſtimoniis abutuntur. Eodem quoque modo Irenæus potuit a Papia, & aliis diſcipulis Joannis decipi in ætate Domini ſalvatoris: credidit enim, nec diſcuſſit, an vera dicentibus crediderit. Sed de hac re differemus poſtea diligentius.

Respon. ad 6. 7. et 8. Theophili autem, Hieronymi, Origeniſque teſtimoniis non eſt cur pluribus reſpondeamus. Nam adverſum eos loquuntur, qui vel humana commenta ſacris etiam literis adverſa, vel hiſtorias quaſdam apocryphas, tanquam res divinas & certas, poſteris venditabant. Alioqui ſi Hieronymus (hujus enim teſtimonium urgentius premunt) non exiſtimabat quicquam eſſe credendum, niſi quod ſacris literis eſſet proditum, qua fronte adverſus Luciferianos, Vigilantium, Helvidium traditionum auctoritate argumentatur?

Calvini porro confirmatio quam frivola ſit, & plane ridicula, faciam ut nullo negotio intelligant ii, qui mecum eam paululum expendere volent. Equidem eum quoque hortarer, ut huc animum ſerio adverteret, ſi quid docendo proficere me apud illum poſſe confiderem. Sed quando Lutheranis, omiſſa veritatis ratione, hoc unum propoſitum eſt, quacunque poſſunt via rem ſuam agere, pauca tantum dicam, quibus ſeſe boni ac veri Theologi ab eorum captionibus expedire queant. Primum autem Joachimus Camerarius, non *plene*, ſed *plane*, habuit in hunc modum, *Evangelia enim*, &c. *plane inſtruunt nos de ſenſu numinis*. Deinde, ut quem in modum Calvinus citat, nos quoque legeremus; nihil affertur tamen. Nam cum ſcripturæ ipſæ & Eccleſiæ magiſterium, & traditionum auctoritatem non obſcure commendent, profecto *de ſenſu numinis plene nos inſtruunt*. Docent enim ſenſum numinis ſive ſcripto, ſeu verbo traditum juxta eſſe tenendum. Quid quod concitatæ & ineruditæ concionis eſſet, ſtatim in proœmio verba dicentis retundere, ejus præſertim, qui bona fide loqueretur? An mox cieri turbas æquum eſſet, & id impudenter antevertere, quod erat in Concilio magna vi, & contentione tranſigendum? Illud enim Ariani præſcripſerant, ut capite primo oſtenſum eſt, ſeſe in fidei quæſtione præter ſcripturas nihil omnino recepturos. Conſueverunt autem Synodi Patres, quæ obiter ab unoquolibet dicuntur, qui non ſit fidem facturus Concilio, ea prudentiſſime diſſimulare, quo res, de qua potiſſimum agendum eſt, ſuo & loco & tempore commodius agatur; quemadmodum nobis libro poſtea quinto explicandum eſt. Nec Nicæni Patres omnia ea, quæ Conſtantinus dixerat, amplexi ſunt: ſed cum monuiſſet, ut hoſtili poſita diſcordia quæſtiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apoſtolicorum dogmatum unitatem; *His*, inquit Theodoretus, *aſſenſus maximæ partis acceſſit, interque ſe concordiam & ſanitatem dogmatum conſtituerunt. Pauci tamen* &c. Ex Conſtantini igitur teſtimonio, Synodique ſilentio nihil omnino conficitur. Præterquamquod etſi literis ſacris diſputatio eſſet inſtituenda, ſenſum earum tamen non ex ipſis literis mortuis, ſed ex vivæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis ſemper uſu, & auctoritate indigeremus. De octavo igitur argumento hactenus.

Respon. ad 9. Traditiones autem Apoſtolorum, de quibus agimus, humanæ non ſunt, ſed divinæ. Itaque qui eas docent, hi non docent doctrinas hominum; quæ omnino doctrinæ vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, juxta illud, quod Dominus Marci decimoquinto dixit, *Quare vos tranſgredimini mandata Dei propter traditiones veſtras?* vel otioſæ quædam, & vanæ traditiones; qualis erat illa de manibus a prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem utilis eſſe fortaſſe poterat, ad Dei certe cultum non poterat. Quam ob cauſam recte per Eſaiam Dominus dixerat: *Sine cauſa autem colunt me*. At Cyprianus in ea epiſtola eos reprehendit, qui morem novum Chriſti inſtituto repugnantem inſerere conabantur.

Respon. ad 10. Decimum vero argumentum inſtantius equidem preſſi, ut in hac reſponſione explicaretur, inter hæreticorum, & Catholicorum traditiones maximum eſſe diſcrimen. Hæretici enim myſteria ſua mulierculis, & idiotis homunculis produnt; at Catholici myſticas, & ſacras Eccleſiæ traditiones muliercularum, hominumque vulgo prodere, piaculi loco habent. Cujus rei cauſæ quoniam capite tertio ſunt redditæ, illinc lector aſſumet, quæ ad hunc locum pertinebunt. Hæretici rurſum ſecretas illas traditiones ſuas a viris doctis, præſertim iis, qui Eccleſiis catholicis præſunt, abſcondere ſolent; catholici contra, juxta quod Apoſtolus præcipit, Chriſtianæ diſciplinæ myſteria iis ſolum committunt, qui idonei ſunt & alios docere. Quare doctrinæ depoſitum publicum eſt, utpote quod reipublicæ magiſtratibus commendatur. *O Timothee*, inquit (1), o Epiſcope, qui Eccleſiæ & præfectus, & doctor es, *depoſitum cuſtodi*; & rurſum (2), *Quæ audiſti a me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere*. Atque illud animadvertendum eſt diligentius, quod non clam in angulo, & privatim hoc depoſitum Timotheo commiſſum eſt, ſed coram multis teſtibus, ut res non privatæ uſurpationis, non clandeſtinæ, furtivæque doctrinæ, ſed publicæ traditionis, diſciplinæ manifeſtæ, ſineque dolo intelligeretur. Quod qui

(1) 1. *Tim.* 6. 20. (2) 2. *Tim.* 2. 2.

Digitized by Google

qui parum perſpiciunt, hi non ſatis expediunt, quemnam ſenſum locus ille habeat, *Ego in occulto locutus ſum nihil*. Doctrinam quippe Chriſti, in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil fraudulentum eſt, ſed omnia ſincera, vera, ſimplicia, nihil habet omnino tectum, penetrale, tenebricoſum. Hoc quoniam hæretici habent; eorum doctrina occulta recte dicitur; quemadmodum civis quiſque tum quicquam reipublicæ occulere dicendus eſt, quum quæ magiſtratibus revelanda ſunt, ea non illis plane, ſed privatis hominibus furtim prodit. Nam qui, quæ populo vulganda ſunt, ea populo invulgat, quæ contra ſolis reipublicæ magiſtratibus expedit aperiri, ſolis quidem magiſtratibus, ſed aperte tamen manifeſtat, hic nihil prorſus occulte gerit. Non itaque nos hæreticorum more myſteria occulimus, ſed Apoſtolorum inſtituto ea vulgo celamus, majoribus aperimus, quæ majores ſcire decet, vulgus ſcire non decet. Quid igitur ſibi vult, inquies (1), *Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta?* Quod enim ſuper tecta prædicatur, id in vulgus effertur. Enim vero quo tempore Dominus hoc diſcipulis præceptum edidit, nondum eis aperuerat ſenſum, ut intelligerent ſcripturas; nondum per dies quadraginta locutus illis fuerat de regno Dei, id eſt, de reipublicæ Chriſtianæ adminiſtratione; nondum ſpiritum miſerat, qui doceret ea, quæ vivente Chriſto portare non poterant: eam partem Evangelicæ diſciplinæ tradiderat, quæ ad omnes fideles pertineret, eaſque leges, quas vulgo etiam notas eſſe expediret. Hujuſmodi igitur præceptum dominicum eſt: Quod audiſtis in myſterio, apertius prædicate, quod didiciſtis abſcondite, publice loquimini, quod vos erudivi vel in monte, vel intra domum, in urbibus audacter dicite. Sed temporis rerumque ratio habenda eſt. Nam habeo multa vobis dicere, quæ non poteſtis portare modo. Ea cum vobis edixero, alia videlicet lex erit. Nolo illa prædicetis ſuper tecta, nolo vulgo annuncietis. Eadem enim vobis celandi cauſa tunc erit, quæ mihi nunc eſt: quod vulgus portare non poterit. Scio Clemen. Alexandr. 1. Strom. lib. de arcanis traditionibus, quæ in aurem editæ ſunt, hunc locum intelligere: quas exponit ſuper tecta prædicandas, id eſt, excelſe & excellenter. Sed mihi id, quod dixi, multo probabilius apparet. Nam & noſtrum hunc ſenſum illud habet, *Ego ſemper docui in Synagoga & in templo*, quo omnes *Judæi conveniunt, & in occulto locutus ſum nihil*. Decimum igitur argumentum confutatum eſt ſatis.

RESPON. AD 11. At Undecimum, quoniam tertiodecimo hujus operis libro eſt nobis diligenter explicandum, non eſt animus in præſentia refellere. Tantum ſunt lectores admonendi, id quod Lucianus martyr apud Euſeb. 9. lib. eccleſ. hiſt. cap. 6. fuſe eruditeque perſequitur, nos Chriſtianos non humanæ alicujus perſuaſionis errore conſtringi, nec indiſcuſſa, ut alios, parentum traditione decipi, ſed auctorem nobis inſtitutionis & doctrinæ Deum eſſe, quo magiſtro jure ac vere gloriamur. Sed de his plura alias. Nunc poſtremum argumentum diluendum eſt.

RESPON. AD 12. Sed & ejus argumenti confutatio, ut quæ ad 13. quoque lib. referenda eſt, breviſſima hoc loco erit. Sane Julianus Apoſtata Chriſtianis objecit irrationabilitatem & ruſticitatem, ſapientiamque, ubi nihil eſſet aliud, præterquam credere. Huic vero objectioni Greg. Nazianz. reſpondet in 1. adver. Julianum Stelliteutica, *non alienum eſſe a ſuis philoſophis, quos ille tantopere admiratur, ut hac ſpecie doctrinæ utantur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptum erat, ut ſi quis diſcipulos ſuos de dogmatibus interrogaſſet, aut eorum rationem aliquam exegiſſet, nihil aliud reſponderent, quam quod ita viſum fuiſſet Pythagoræ; eſſetque illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multo etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus iis, quæ a divinis dicta ſunt hominibus, habeaturque pro rationis demonſtratione fide digna illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior* (2). Hactenus Gregorius. Ubi certe non videtur Gregor. horrere, id quod in argumento quaſi abſurdum refellitur, diſciplinam noſtram eſſe ſimilem Pythagoricæ, aut hanc potius noſtræ eſſe ſimilem. Sed eſto, diſſimillima ſit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam, quam adverſum eam puguet, quæ literis prodita eſt? Nimirum enim utramque credimus, & utriuſque, ſi poſſumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, ſi Dominus vitam conceſſerit, multas, maximas, atque graviſſimas, quo ſumus loco polliciti. Nam locus hic concludi jam poteſt. Ac de ſecundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latiſſime patet diſputandi ratio: ſed nos, quoad poterimus, & licebit, in breves anguſtias contrahemus.

Finis Libri Tertii.

(1) *Matth.* 10. 27. (2) Illud Platonis in Timæo, *fieri non poteſt, ut deorum filiis fides non habeatur, etiam ſi abſque neceſſariis dicant demonſtrationibus*, huc etiam refert Clemens Alexand. *in Strom.* Ac certe a Plat. videtur Gregorius hanc ſententiam deprompſiſſe.

DE
ECCLESIÆ CATHOLICÆ AUCTORITATE,
Quæ tertio loco continetur.
LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Quibus argumentis Eccleſiæ auctoritas impugnetur.

TErtia hujus operis pars perfecta eſt, quam Theologis cupio eſſe notiſſimam. In quarto nunc libro auctoritatem Eccleſiæ explicare ac tueri debemus: de qua ita copioſe a viris Eccleſiaſticis diſputatum eſt, ut una hac de re magna etiam volumina ediderint. Quorum conſilium quale fuerit, nihil ſane ad hoc tempus. Illud autem eſt hujus inſtitutæ ſcriptionis ac temporis, de Eccleſiæ auctoritate in fidei judicio diſſerere, atque adeo id docere breviter, an ex fidelium communi ſenſu firma duci argumenta poſſint ad dogmata Theologiæ comprobanda. Ac Montanus quidem diſcipulis ſuis primus ſuaſit, ut nihil reverentiæ deferrent Eccleſiæ, quæ per orbem terræ eſt, quemadmodum Apollinaris (1), Euſebiuſque (2) teſtati ſunt. Neſtorius deinde totam Eccleſiam errare affirmavit, *quæ ignaros* (ſic enim ajebat) *erroneoſque doctores ſequeretur*, ut Vincentius Lirinenſis retulit (3). Et Iconomachi poſt aſſeruere, Eccleſiam adorandis imaginibus diu ac multum in turpi errore verſatam, quod Synodus ſeptima in actione ſexta tradidit. Nam & Donatiſtas, & Rogatianos Eccleſiæ catholicæ auctoritatem non voce illos quidem, ſed re ipſa tamen contempſiſſe, Auguſtinus ſcripſit cum alias ſæpe, tum in epiſtolis, 48. ad Vincentinum, 50. ad Bonifacium, 161. ad Honoratum. Et, ne omnes commemorem, Lutherus demum ſuum Wicleffum locutus eſt, Eccleſiamque cum in aliis, tum in eo errare dixit, quod ſub una ſpecie, contra Chriſti legem, communionem tribuit laicis. Quin aſtruxit aliquando, ſi vera Cochlæus perhibet, erraſſe illam mox ab initio, ut quæ Paulo repugnante ſenſerit (4), legem & opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Breviter, hæreticis omnibus hoc gentile eſt, ſimulatque ſeſe Eccleſiæ auctoritate urgeri vident, aut illam ſpernere, aut Eccleſiæ rem ad ſe nomenque transferre, & eam in illis eſſe negare, in quibus revera eſt. Utrumque horum, quoniam ambo in unum idemque recidunt, plurimis argumentis hæretici perſuadere conantur.

1. Arg. Primum eſt hujuſmodi. Aaron ſummus ipſe Sacerdos, aliique ex plebe, ſive majores, ſive minores, vitulum conflatilem adorarunt, eique obtulerunt hoſtias pacificas & holocauſta (5). Eccleſia ergo Chriſti ad eundem modum poterit ſculptile & imagines adorare. Id ſi faciat, ut facit, errabit ſine dubio in fide ac religione turpiſſime.

2. Arg. Rurſum, Eccleſia Eſaiæ, Hieremiæque temporibus in unius veri Dei cultu lapſa eſt: quid igitur prohibet, quominus & nunc in Deo uno veroque colendo erret? Eadem quippe Eccleſia eſt, nec in hac re ullum reperitur populi novi veteriſque diſcrimen. Quod vero eſt hujus argumentationis antecedens, id eorundem Prophetarum clariſſimis teſtimoniis exiſtimant ſe oſtendere. *Cognovit bos*, prior ille inquit (6), *poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognovit*, &c. *A planta pedis uſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas*. Et poſterior (7), *Confuſi ſunt*, ait, *domus Iſrael, ipſi, & reges eorum, principes & ſacerdotes, & Prophetæ, dicentes ligno, Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuiſti*; & paulo poſt, *Quid vultis mecum judicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus*; item (8): *Circumite vias Hieruſalem, & quærite, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei. Ego autem dixi, forſitan pauperes ſunt & ſtulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei ſui. Ibo igitur ad optimates, ipſi enim cognoverunt viam Domini. Et ecce magis hi confregerunt jugum*, &c. Tota igitur Eccleſia eo tempore errabat.

3. Arg. Præterea Eccleſiam non oportet digito demonſtrari; quin nulla apparente forma conſiſtere in occulto poteſt. Fruſtra autem ejus judicium expectes, quam quæ ſit, penitus ignores. Illud ſuadent, quoniam in populo Judæorum ſic ſæpe Eccleſia deformata eſt, ut nulla ejus ſpecies extaret. Quam enim putamus formam eminuiſſe, cum Elias ſolum ſe relictum deploraret (9)? Quam, cum populus ille apud Babylonios, Perſas, Ægyptioſque diſperſus ſine ſacerdotio, ſine templo, ſine ſceptro, gentibus, ac diis alienis in terra aliena ſerviret? A Chriſti ergo adventu deformis etiam

late.

(1) 1. *lib. adv. Cataph.* (2) 5. *lib. eccl. hiſt. c.* 16. (3) *In lib.* 2. *de Prophan. nov.* (4) *Actor.* 15. *ubi præſcriptum eſt, abſtinere a ſanguine & ſuffocato neceſſarium eſſe.*
(5) *Exod.* 23. (6) *Eſai.* 1. 3. (7) *Hier.* 2. 26. (8) *Hier.* 5. 1. (9) 3. *Reg.* 19.

Digitized by Google

latere Eccleſia poterit, belliſque, ſeditionibus, & hæreſibus ita opprimi, ut nulla parte refulgeat.

4. Arg. Et ſane ſuo jam ſæculo Hilarius latentem Eccleſiam potius credebat, quam cernebat: adeo Ariana factio omnia miſcuerat. *Male*, inquit (1), *vos parietum amor cepit; male Eccleſiam Dei in tectis ædificiiſque veneramini: male ſub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum eſt, in iis Antichriſtum eſſe ſeſſurum* (2)? *Montes mihi, & ſylvæ, & lacus, & carceres, & voragines ſunt tutiores: in his enim Prophetæ aut manentes, aut demerſi prophetabant.* Quibus ille verbis modeſte ac verecunde ſignificat, Eccleſiam Chriſti non in Epiſcopis, non in ſacerdotibus, non in templis, non in populi frequentia, ſed in piis eſſe quærendam: qui interdum Prophetarum more vel in agro locíſque deſertis errant, vel in ſylvis abſtruſi ſunt, in ſpeluncis & in cavernis terræ (3).

5. Arg. Quid quod ſub diverſis Pontificibus, diu ſchiſmate perdurante, nulla interim Eccleſiæ facies apparuit? Manifeſtam porro Eccleſiam ſi ejus ſeculi fideles requiſiſſent, nec aliam crederent, quam quæ oculis cerneretur humanis, nullam profecto inveniſſent. An vero tunc nulla fuit, quoniam occulta fuit?

6. Arg. Atque ut antehac Eccleſia dilucide clareque reſplenduiſſet, qui ſcimus tamen, an poſthac veram ſemper genuinamque formam ſit habitura? Nimirum enim ſi præteritis ſeculis ita Dominus populi ſui facinora vindicavit, ut eum & abſurdiſſimis mendaciis ludi, & altiſſimis tenebris offundi paſſus ſit, cur non timeamus, Eccleſiam Chriſti etiamnum cæca nocte, craſſaque caligine adeo occultari & circumfundi poſſe, ut nulla ejus vera facies effulgeat? Quaſi vero jam nulla ſint Domini judicia, ut eodem pœnæ genere mundum hodie puniat, quo populi veteris ingratitudinem aliquando ultus eſt; nempe, ut paſtores atque oves ſtupore ac cæcitate percutiat, Eccleſiæque ſuæ exteriorem notitiam ab hominum aſpectu auferat. Hic videlicet hæretici quaſi re confecta inſultant, noſque miris modis irrident, qui gloriemur in verbis illis (4), *Templum Domini, templum Domini eſt*. Tranſlata, inquiunt, Samaria eſt: & cum Hieruſalem externis larvis inhærens templum, cæremonias, ſacerdotium, ſacramenta, ſcripturaſque jactaret, & ipſa quoque tranſlata eſt. Ita, quod de orientali Eccleſia accidit, idem occidentali poterit, ut forma ejus vel in fumos abeat, vel certe omnino deliteſcat. Ecquis autem fidem fecit, aut peccata noſtra, quam illorum, eſſe leviora, aut Deum in nos, quemadmodum in illos, non eſſe animadverſurum? Præſertim cum non obſcure vaticinetur Apoſtolus (5), venturam in Eccleſia defectionem, quæ utique venire non poteſt, dum vera Eccleſiæ forma & facies extiterit. Qualis autem hæc illo erit tempore, de quo Dominus ait (6), *Veruntamen filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Qualis, inquam, erit, cum (7) *deficient hoſtia & ſacrificium?* Qualis demum, cum, ut Joannes ſcribit (8), putei fumus ſolem & aerem obſcurabit? Qua ex re nihil ſane aliud intelligitur, quam Eccleſiam uſque adeo noſtra hac ætate obſcurandam, ut niſi in tenebris inveniri non queat. Quid autem externam Eccleſiæ faciem fulgoremque defendimus, cum *omnis gloria filiæ regis ab intus* (9)? Quod ſi inviſa & occulta Eccleſia eſt, inexploratum quoque & incertum erit, quod ſumetur ex ejus auctoritate argumentum.

7. Arg. Præterea Eccleſia ex ſolo prædeſtinatorum numero conſtituitur: ſoli autem Deo notus eſt numerus electorum in ſuperna felicitate locandus: Eccleſia igitur nobis abdita omnino & incognita eſt. Prior illa propoſitio, in qua difficultas tota ineſt, ſuadetur in primis Auguſtini teſtimonio, diſertis verbis aſſerentis (10), ex numero ſolum prædeſtinatorum, qui in occulto ſunt intus, conſtare hortum concluſum, fontem ſignatum, puteum aquæ vivæ, paradiſum cum pomorum fructibus (11). Nemo vero fidelium dubitat, Eccleſiæ Chriſti hæc proprie eſſe attributa omnia. Sed ne ambigi quidem poteſt, quamvis non ita Auguſtinus exponeret, in horto concluſo & fonte ſignato non alios intelligi, atque eos, de quibus ſcriptum eſt (12), *Firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: Novit Dominus, qui ſunt ſui*. Probat quoque eandem rem Auguſtinus (13) ex eo, quod Petrus (14) arcam Eccleſiæ typum eſſe dixit, *in qua octo animæ ſalvæ factæ ſunt per aquam*. Non ergo niſi ii, qui ſervantur, intra arcam eſſe exiſtimandi ſunt. Nam Chriſtus non eſt alterius Eccleſiæ caput, niſi ejus, cujus ſalvator eſt, & quam ſibi exhibet glorioſam, ut ad Epheſios docet Apoſtolus (15). Ii ergo, qui nec ſalvi, nec glorioſi futuri ſunt, non ſunt ejus Eccleſiæ partes, cujus Chriſtus caput eſt. Deinde, e filiis Dei Eccleſia conficitur, utpote cum non aliorum ſit Eccleſia mater ac eorum, quorum Deus pater eſt. Hos autem vere filios Dei eſſe liquet, qui paternam hæreditatem percepturi ſunt. *Si filii*, inquit (16), *& heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti*. Ovile item Chriſti nonniſi ex Chriſti ovibus conſtituitur: at oves Chriſti illæ modo ſunt, de quibus ipſe ait (17), *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum*. Joannes denique Evangeliſta de quibuſdam, qui ab Eccleſia exiiſſe videbantur, cum revera nunquam fuiſſent in Eccleſia, *Ex nobis*, ait (18), *prodierunt: ſed non erant ex nobis*. Quid ita? Quia *ſi fuiſſent*, inquit, *ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum*. Non igitur ex Eccleſia ſunt, niſi qui in ſuſcepta gratia permanent. Atque hunc locum, quoniam in promptu eſt, Auguſt. in lib.

(1) *Cont. Auxentium*. (2) 2. *Theſ.* 2. 4. (3) *Hebr.* 11. 38. (4) *Hiere.* 7. 4. (5) 2. *Theſſ.* 2. (6) *Luc.* 18. 8. (7) *Daniel.* 9. 27. (8) *Apocal.* 9. 2. (9) *Pſal.* 44. 14. (10) *Lib.* 5 *cont. Don. c.* 27. (11) *Cant.* 4. 19. (12) 2 *Tim.* 2. 19. (13) *Lib.* 5. *c.* 18. (14) 1. *Petr.* 3. 20. (15) *Epheſ.* 5. 27. (16) *Rom.* 8. 17. (17) *Joan.* 10. 27. (18) 1. *Joan.* 2. 19.

Digitized by Google

lib. de correp. & gr. cap. 9. & de bono perſev. cap. 8. de prædeſtinatis intelligit, ſcilicet Hieronymum ſecutus in dialogo adverſum Luciferianos (1).

8. Argu. Ad hæc, veram Chriſti Eccleſiam perfectam eſſe & immaculatam oportet. *Tota enim pulchra eſt, & macula non eſt in ea* (2). Et rurſum, *Una*, ait (3), *eſt columba mea, perfecta mea*. Et Apoſtolus (4) quoque ipſe ſine macula eam ac ruga deſcribit. Et Eſaias, *Non adjiciet*, inquit (5), *ut pertranſeat per te incircumciſus & immundus*. Eccleſiam vero immaculatam cenſere, cujus membra nonnihil impuritatis habeant omnia, quam inane ac fabuloſum eſt? Nulla igitur ejuſmodi nunc temporis extat Eccleſia. Illo ſolum tempore extitiſſe videtur, cum vere a Joanne ſcriptum eſt (6), *Omnis, qui peccat, non cognovit eum*. Et, *Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*: &, *Non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt. In hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli*. Quod ſi univerſos, qui Eccleſiaſticæ ſocietatis participes ſunt, neceſſe eſt ſine peccato & macula exiſtere; aut nulli profecto ſunt, aut occulti nobis & incogniti ſunt. Quod Apoſtolus videtur affirmare, cum Eccleſiam Chriſti a Synagoga diſcernens, non eam ſenſibilem & tractatam, ſed ſpiritualem intractatamque deſcribit, nempe ex ſolis perfectis prædeſtinatiſque conſtantem. *Non acceſſiſtis*, ait (7), *ad tractabilem montem, & accenſibilem ignem, ſed ad Sion montem & civitatem Dei viventis, Hieruſalem cæleſtem, & Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in cælis, & ſpiritus juſtorum perfectorum*.

9. Arg. Adde, quod Eccleſiam non quamlibet, ſed ſanctam fideles tenentur credere. At in ſancta congregatione non niſi ſancti intelliguntur. *Filii ſapientiæ*, inquit (8), *Eccleſia juſtorum*. Quod ſi homines aliquot demonſtres, quorum vel unus iniquus ſit, falſo dixeris hos eſſe æquos, quemadmodum ſi ex decem viris unus ſedeat, cæteris licet currentibus, decem currere falſum eſt. Eſt quoque altera cauſa ejuſdem rei vehementiſſima, quod ſi mali membra Eccleſiæ ſunt, membra etiam Chriſti erunt; ſunt autem haud dubie membra diaboli. Quare & iidem cives Hieruſalem ac Babyloniæ ſimul erunt, & membra quoque ſimul Chriſti & diaboli. Quo quid abſurdius aut dici, aut excogitari poteſt? Niſi forte *ſocietas eſt luci ad tenebras, conventio Chriſti ad Belial* (9). Membra certe corporis ejuſdem ſibi viciſſim contraria eſſe non queunt; at *contra bonum malum eſt*, contra vitam mors, *& contra virum juſtum peccator*, ut Sapiens ait (10): non ergo juſtus & peccator Eccleſiaſtici ſunt corporis membra. Docet item Ariſtoteles (11) auctor ſentiendi graviſſimus, cui etiam Divus Thomas aſſentitur, membra mortua non aliter eſſe membra, atque ea, quæ dicta & figurata ſunt. Peccator ergo, cum mortuus ſit, membrum Eccleſiæ, & pars vere ac proprie non eſt, ſed æquivoce ac figurate. Præterea *unus panis & unum corpus multi ſumus*, quemadmodum in priore ad Corinthios Epiſtola Apoſtolus tradidit (12): conſtat autem, ut acute Cyprianus (13) ad Magnum argumentatur, panem ex multorum granorum adunatione congeſtum: peccatores ergo, qui paleæ ſunt, ſicut nec in panis, ita nec in corporis Eccleſiæ compoſitionem veniunt. Id quod Auguſtinus non obſcure teſtatur; atque ita multis in locis, ut de judicio ejus dubitari non poſſit, quin hanc habuerit firmam perpetuamque ſententiam. Libro enim contra Petilianum ſecundo (14), *Nec putandi ſunt mali*, ait, *in Chriſti corpore eſſe, quod eſt Eccleſia, quamvis ſacramentorum ejus corporaliter participes fiant*; item libro contra Creſconium ſecundo (15), *Qui mente*, inquit, *perverſa videtur intus eſſe, cum foris ſit, ab ipſo Chriſto jam judicatus eſt*; & poſterius, *Etiam neſciente Eccleſia propter malam pollutamque conſcientiam damnati a Chriſto jam in corpore Chriſti non ſunt, quod eſt Eccleſia, quoniam non poteſt habere Chriſtus membra damnata. Proinde & ipſi extra Eccleſiam baptizant. Omnia quippe iſta monſtra abſit omnino, ut in membris columbæ illius unicæ computentur*. Loquitur autem dubio procul de fidelibus peccatoribus, ut ex antecedentibus & conſequentibus liquido apparet. Item libro de unitate Eccleſiæ affirmat (16), malos in Eccleſia minime deputari. Item libro quarto (17) de baptiſmo contra Donat. & libro ſexto (18) diſerte etiam affirmat, qui contra Chriſti mandata faciunt, eos ad illam Eccleſiam non pertinere; quam Chriſtus mundat lavacro aquæ, & de qua ſcriptum eſt, *Una eſt columba mea*. Et libro ſeptimo ait (19), malos non pertinere ad compagem domus, quæ eſt Eccleſia, atque haud ſecus in domo eſſe, quam palea dicitur eſſe in frumento. Sed & in eodem libro (20) Cyprianum refert in Epiſtola ad Magnum, hujus ſententiæ non ſolum auctorem, ſed etiam confirmatorem. Confirmat autem eam illo prophetico teſtimonio, *Qui habitare facit unanimes in domo*. Quibus igitur nec una anima, nec unum cor in Domino eſt, hi in Eccleſia, quæ domus Dei eſt, nullo modo habitant. Et Hieronym. (21) *Eccleſia*, ait, *Chriſti non habet maculam, nec rugam. Qui ergo peccator eſt, & aliqua ſorde maculatus, de Eccleſia Chriſti non poteſt appellari. Poſſi-*

(1) *De Pænit. d. 4 c. ſi ex bono*. (2) *Cant*. 4. 7. (3) *Cant*. 6. 8. (4) *Epheſ*. 5. 27.
(5) *Iſai* 52. 1. (6) 1. *Joan*. 3. 6. *& ſeqq*. (7) *Heb*. 12. 18. (8) *Eccl*. 3. 1.
(9) 2. *Cor*. 6. 15. (10) *Eccleſiaſtic*. 33. 14. 15. (11) 2. *de anim. tex*. 9. (12) 1. *ad Cor*. 10. 17.
(13) *Ep*. 6. *l*. 1. (14) *Cap. ult*. (15) *Cap*. 21. (16) *Cap*. 12. (17) *Cap*. 3. (18) *Cap*. 3.
(19) *Cap*. 51. (20) *Cap*. 49. *&* 50. (21) *In Epiſt. ad Epheſ. cap*. 5.

Poſſibile eſt autem, ut peccator currat ad medicum, & curentur vulnera ipſius, & fiat de Eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti. Quod ſi Eccleſiam, cujus auctoritati deferimus, ſanctam eſſe neceſſe eſt, atque adeo ex piis ſolum juſtiſque conſtare; nuſquam porro faciet certam in Theologia fidem, quouſque certo indicio demonſtret ſe ſanctam eſſe. Id quod nullo modo poteſt, ſiquidem ſolus Deus novit corda filiorum hominum (1).

10. ARG. Quærunt etiam a nobis, cur in cenſenda Eccleſia inſaniamus, cum eam minime dubio ſymbolo deſignarit Chriſtus? *Ego*, inquit (2), *ſum paſtor ille bonus, & cognoſco oves meas, & cognoſcunt me meæ; Oves meæ meam vocem audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me*. Qui ergo vocem Chriſti non audit, is ad Chriſti ovile non pertinet, ac proinde ne pars quidem Eccleſiæ Chriſti eſt.

11. ARG. Præterea ſi Eccleſiam boni ſimul ac mali conſtituerent, qua ratione propter juſtos paucul os ſancta dicitur, eadem, ac multo etiam majore, propter iniquos plurimos iniqua Eccleſia diceretur. Quamobrem idem omnino cœtus & Chriſti eſſet Eccleſia & ſynagoga Sathanæ. Non igitur niſi boni Chriſti Eccleſiam conficiunt. Quocirca inviſa hominibus illa eſt, atque adeo minus cognita, quam ut ejus teſtimonium certam & exploratam faciat fidem.

12. ARG. Duæ inſuper Eccleſiæ ſunt, Græca, & Latina; quarum utri credendum ſit, non ſatis, ut ajunt, expeditum eſt. Reſponderi ſolet, Græcos eſſe ſchiſmaticos; idcirco apud eos Eccleſiam periiſſe. Quo jure? Quia a Romano Pontifice deſciſcendo, privilegium Eccleſiaſtici nominis amiſerunt. Quid vero? an non multo magis amittunt, qui a Chriſto vero Eccleſiæ capite deficiunt? Atque ante Chriſti nativitatem una priorum omnium Eccleſia fuit, nec in ea tamen fuit unus paſtor aut rector. Non ergo ex uno Pontifice Eccleſiæ nomen ac veritas pendet. Eccleſia igitur Græca erit, quamvis Epiſcopo Romano non pareat: quo videlicet mortuo, nihilo ſecius una Eccleſia eſt, eademque & columna, & firmamentum veritatis. Non ergo ex hoc capite Eccleſiæ veritas unitaſque exiſtit. Sed ſi unum Dominum habet, unam Chriſti fidem, unum baptiſma, ſi unum Filium agnoſcit, unum Spiritum colit, unum Deum & patrem omnium ſuſcipit, una Chriſti Eccleſia erit. Iis enim rebus unam Chriſti Eccleſiam definit Apoſtolus (3). Nihil itaque cauſæ eſt, cur Græci, in quibus ea omnia inſunt, in quibuſque multi etiam boni ſunt viri, Eccleſiam Chriſti non faciant. Arroganter igitur Eccleſia Latina in fidei judicio Eccleſiæ Catholicæ ſibi nomen uſurpat. Quapropter niſi idem cum Græca ſentiat, Eccleſiæ univerſalis auctoritate caret, non tenemurque perinde ejus judicium revereri, ac ſi catholica vere eſſet.

13. ARG. Præterea catholica Eccleſia ideo vocatur, quia per omnes gentes, perque totum orbem diffuſa eſt, ut Auguſtin. lib. 2. contr. Petilian. (4) patefecit: hæc vero ſola eſt, quæ ſuo nos judicio ligat & aſtringit, quoniam hanc & non aliam quamlibet ſacræ nobis literæ commendarunt, quemadmodum plurimis in locis idem Auguſt. (5) oſtendit: non ergo Eccleſia, quæ modo eſt, ſi qua demum eſt, certam auctoritatem habet, ut quæ catholica, id eſt univerſalis eſſe deſierit.

14. ARG. Præterea ex univerſalis Eccleſiæ ſententia nullum omnino argumentum ſumi poteſt. Quomodo enim fidelium omnium ſenſum in fidei quæſtione requiremus? Vanum eſt igitur ab Eccleſia Catholica velle argumentum ducere. Forſitan quiſpiam dixerit; Paſtores Eccleſiam repræſentant, atque adeo ipſiſſima Eccleſia ſunt. Eorum itaque ſenſum quærere ſatis eſſe, quippe cum idem omnino ſenſus Eccleſiæ ſit. At erat Eſaiæ temporibus Eccleſia Hieroſolymis: de paſtoribus vero ſic loquitur (6): *Speculatores ejus cæci omnes, neſcierunt univerſi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes ſomnia. Ipſi paſtores ignoraverunt intelligentiam. Omnes in viam ſuam declinaverunt a ſummo uſque ad noviſſimum*. Durabat quoque Eccleſia ad tempus Hieremiæ; audiamus quid de paſtorib. dicat (7): *Quomodo dicitis, ſapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? Vere mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum. Confuſi ſunt ſapientes, verbum enim Domini projecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis. A minimo uſque ad maximum omnes avaritiam ſequuntur: a propheta uſque ad ſacerdotem cuncti faciunt mendacium*. Cur autem ſecundum hanc rationem Eccleſiam non referrent 400. prophetæ illi, qui Achab mentiebantur omnes (8)? At Eccleſia Dei vera, id eſt, quicunque in populo erant pii, a partibus Michææ ſtabant. Certe, ſi res ad eum modum ſe haber, Eccleſiæ imaginem præ ſe ferrent prophetæ & ſacerdotes, cum adverſus Hieremiam omnes ad unum fidenter ſane jactarent (9), non poſſe fieri, ut periret *lex a ſacerdote, conſilium a ſapiente, verbum a propheta*. Adverſum omnes tamen unus Hieremias mittitur, qui a Domino denunciet fore, ut lex pereat a ſacerdote, conſilium a ſapiente, verbum a propheta. Quod ſi ſacerdotes & paſtores Eccleſiam Dei conſtituunt, cujus revereri teſtimonium oporteat, ſequitur, ab Eccleſia Dei alienos fuiſſe, cumque illa etiam pugnaſſe, in Iſraele quidem Heliam, Michæam, & ſimiles, in Juda autem Eſaiam, Hieremiam, & reliquos ejus notæ, quos ſui ſæculi ſacerdotes, paſtores, & prophetæ non a ſe modo abalienarunt, ſed diris etiam execrati ſunt. Illud ſi abſurdum & impium exiſtimandum eſt, ut ne dicam etiam ſtultum; maneat, ſacerdotes & paſtores

(1) 2. Par. 6. 30 (2) Joan 10. 14 (3) Epheſ 4. 4. & ſeqq. (4) Cap. 38.
(5) Cont. Petil. lib. 2. cont. Creſcon. l. 3. de unit. Eccleſ. lib. un. Ep 4 8. 50. 161.
(6) Iſa. 56. 10. (7) Hier. 8. 8. (8) 3. Reg. 22. (9) Hier. 18. 18.

ſtores Eccleſiam Dei non fuiſſe, ſed impiam adverſus Deum conſpirationem, cœtumque hominum peſſimorum, a quorum neceſſe fuit conſenſione deſciſcere. Cum itaque paſtores etiamnum ſimiles veterum eſſe poſſint, nec Chriſti Eccleſiam profecto referunt, nec ex eorum judicio dogmata fidei probantur. Atque ſi ex paſtoribus & Epiſcopis Dei Eccleſia conſtat, ubinam gentium Eccleſia reſidet, ex quo Baſilienſe Concilium Eugenium Pontificatu dejecit, ſubrogato in ejus locum Amedæo? Concilium ſiquidem, quantum ad externos ritus attinet, legitimum fuit; nec ab uno ſolum Pontifice, ſed a duobus indictum. Damnatus eſt illic Eugenius ſchiſmatis, rebellionis, pertinaciæ, cum toto Cardinalium & Epiſcoporum grege, qui Concilio refragabantur. Ex illorum ſchiſmaticorum, rebellium, pertinacium gremio prodiit, quicquid poſtea Paparum, Cardinalium, Epiſcoporum, Abbatum, Presbyterorum fuit. Utram igitur in partem Eccleſiæ nomen conferetur? Negabimuſne generalem ſynodum eam fuiſſe, quæ præſidente Romanæ ſedis Legato conſecrata eſt? An fatebimur ſchiſmaticum Eugenium cum tota ſua cohorte, a qua omnes ſuccedentes Epiſcopi ſanctificati ſunt? Aut ergo paſtores in Concilium etiam generale coacti Eccleſiam Dei minime repræſentant, aut quotquot ſunt, ab hæreticis & ſchiſmaticis ordinati ſunt. His potiſſimum argumentis Lutherani abutuntur. Nam, quod Calvinus addit, duo eſſe Eccleſiæ ſymbola, verbi ſinceram prædicationem, & ſacramentorum adminiſtrationem rectam; in Catholicorum vero cœtu pro verbi miniſterio mendaciis conflatam regnare doctrinam, in locum cœnæ Domini fœdiſſimum ſacrilegium ſubiiſſe, publicos in templa conventus idololatriæ & impietatis ſcholas eſſe; quamobrem veram apud nos & germanam Chriſti Eccleſiam non eſſe, ſed Satanæ exitialem & ſacrilegam conjurationem; id quoniam imprudenter, turpiter, & maledice objicitur, non eſt in præſentia refellendum.

CAPUT II.

Quid Eccleſia voce ſignificetur.

EGO vero pergam, & id faciam, quod in principio fieri, cum in omnibus diſputationibus, tum in hac magis oportere cenſeo, ut quid illud ſit, de quo diſputatio ſit, explanetur, ne vagari & errare cogatur oratio, ſi ii, qui inter ſe diſſenſerint, non idem eſſe illud, de quo agitur, intelligent. Eccleſia ergo Græcum nomen eſt, &, ſi verbum verbo reddas, Latine convocatio dicitur, ſive quod omnes ad ſe vocet, ut Julio (1) & Rabano (2) viſum eſt, ſive quod quicumque in eam conveniunt, hi non meritis & juſtitia ſua, ſed Dei gratia & vocatione conveniant. Nam & hanc nominis etymologiam ſpero lectoribus placituram. Eccleſiæ quippe Romanæ ſcribens Paulus, *Omnibus*, ait (3), *qui ſunt Romæ, vocatis ſanctis*: atque in priore ad Corinthios Epiſtola, *Eccleſiæ Dei*, inquit (4), *quæ eſt Corinthi, vocatis ſanctis*; & paulo poſt, *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem Filii ejus Jeſu Chriſti.* Quæ ſine dubio ſocietas cum Chriſti Eccleſia ſit, qui titulum ſibi illum arrogant, hi videant, an hæreticorum more penes ſe Eccleſiam exiſtere mentiantur. Verum de nominis ratione nihil moror, Eccleſia certe concio eſt; unde Eccleſiaſtes, concionator. Et licet generaliter vox illa quandoque uſurpata ſit pro quacunque concione ſive impiorum, ſive piorum, infidelium atque fidelium (5); ſed in novo teſtamento, quantum memoria repetere poſſum, nuſquam infidelium concio Eccleſia vocata eſt. Qui quidem uſus adeo in Chriſtianis invaluit, ut in nulla nunc multitudine Eccleſiæ nomen agnoſcant, niſi quæ Chriſti fide & vocatione coaluerit. Eſt autem Eccleſia & locus ipſe, quo multitudo confluit, & ipſa proprie multitudo. Cujus utriuſque rei exempla ſunt in ſacris literis plurima (6). Illud vero diſcrimen inter Synagogam & Eccleſiam ſcriptores ſancti obſervarunt, quod populus ille vetus æque & Eccleſia a Synagoga nuncupatus eſt; at Chriſtianam plebem nec ſcriptura ſacra, nec ullus unquam probatus auctor Synagogam appellavit (7). Id porro aut diſcernendæ utriuſque reipubl. cauſa factum eſt, aut quod inter congregationem, quod Synagoga notat, & convocationem, quod ſonat Eccleſia, nonnihil interſit. Congregari enim pecora ſolent, unde & greges dicimus, non hominum proprie, ſed pecudum & beſtiarum; at convocari niſi homines non ſolent. Tantum Chriſti Eccleſia Synagogam excellit. Et quamvis ſocietas Angelorum & hominum interdum vocetur Eccleſia (8), nonnunquam vero regnum cælorum, quod ex hominibus comprehenſoribus viatoribuſque conficitur (9); nobis tamen in præſenti non eſt animus differendi, niſi de Eccleſia militante, hoc eſt, cœtu fidelium viatorum. Nec neceſſe eſt, hos vocis ſignificatus exemplis adhibitis oſtendere, cum ea paſſim & in literis ſacris (10), & in ſanctorum hominum libris occurrant. Sane vero, quemadmodum infideles nondum baptizatos in Eccleſiæ Chriſti voce intelligere, non cum veritate ſolum, ſed cum ſenſu etiam communi pugnat: ita hæreticos partes Eccleſiæ non eſſe

(1) *Jul. in Dec. cap. 5. apud Burch. lib. 3.* (2) *Raban. de inſtit. Cler. cap. 1.*
(3) *Rom. 1. 7.* (4) *Cap. 1. 2.* (5) *In Pſal. Eccleſia ſanctorum, & Eccleſia malignantium.*
(6) *Deut. 23. 1. Judith. 6 21. 1. Cor. 11. 18. Num. 20. 4. Galat. 1. 13. Eph. 1. 22.*
(7) *Auguſt. in Pſal. 77. Bed. in 5. cap. Prov. Iſid. 8. lib. etym. cap. 8.*
(8) *Apoc. 1. 22.* (9) *Ephe. 5. 27.* (10) *Ephe. 3 10.*

eſſe, conſtituendum eſt. Id quod commune eſt quidem omnium Theologorum, non eorum modo, qui nuper ſcripſerunt, ſed eorum etiam, qui vetuſtate ipſa habentur nobiliſſimi. Teſtantur hoc Cyprianus, Auguſtinus, Gregorius, duoque Concilia, Lateranenſe & Florentinum (1). Recte igitur Nicolaus Papa definit, Eccleſiam eſſe catholicorum collectionem. Certe nervoſius qui Eccleſiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantum numero conſtari; qui autem remiſſius, hi tamen non audent, quos catholicos eſſe non vident, eos Eccleſiæ homines appellare. Abſurdum eſt enim, qui catholicæ Eccleſiæ partes non ſint, hos Eccleſiæ Chriſti partes aſſerere.

Object. At Papa etiam hæreticus, donec ab Eccleſia deponatur, cum ſuam retineat ſemper auctoritatem, caput adhuc Eccleſiæ erit: hæretici itaque in Eccleſiæ partibus numerabuntur. Apoſtolus quoque cum dixiſſet Hymenæum & Philetum a veritate excidiſſe, & ſubvertiſſe quorundam fidem, ſubjunxit (2), *In magna domo non ſolum eſſe vaſa aurea & argentea, ſed & lignea & fictilia; & quædam quidem in honorem, alia vero in contumeliam*. Quibus verbis, ut Auguſt. ait (3), eos etiam, qui a fide aberrarunt, in magna domo eſſe ſignificat, ſcilicet non ut vaſa in honorem, ſed ut vaſa in contumeliam. Quam omnino ſententiam Cypriani quoque teſtimonio confirmat (4). Sed enim ad ea, quæ promiſimus, exolvenda properantibus non eſt conſilium ſcrupulos omnes, qui in via objiciuntur, excutere. Quid enim illud hoc loco expendamus, an Papa hæreticus eſſe poſſit? Quid illud rurſum, an, ſimulatque in hæreſim lapſus eſt, Eccleſiæ caput eſſe deſierit? At horum utrumque tamen proprie argumento diluendo neceſſe erat explanare. Quod nec brevitatis noſtræ eſt, nec ad opus inſtitutum pertinet; & ſi quid de hiſce rebus dicendum erit, alio loco opportunius dicetur. Atque illam quæſtionem quidem in libro ſexto nos explicaturi ſumus; de hac autem in libro de Auctor. Pap. & Conc. Cajetanus noſter longe lateque diſſeruit.

Respon. ad objection. Ne autem argumenti hujus difficultate deterriti dare terga videamur, intelligendum eſt, dupliciter Eccleſiam poſſe dici. Primum eam, quam fidelium omnium ab initio mundi uſque in finem congregatio conficit, quomodo divus Thomas de Eccleſia loquitur 3. parte, quæſtione 8. articulo 3. illique omnes, qui eſſe nunc eandem Eccleſiam dicunt, quæ fuit & in populo Judæorum ſub lege Moyſi, & in hominibus piis ſub lege olim naturali. In quem ſenſum Catechumeni ſunt membra Eccleſiæ veriſſima. Non enim hæc baptiſmi ſacramento ſecernitur, ſed fide, quæ omni tempore populum Dei ab infidelium cœtibus diſcriminavit. Deinde & ea Eccleſia dicitur, quæ in Chriſti nomine per baptiſmum cogitur, qui & fidei ſacramentum eſt, & proprie Eccleſiæ membra parteſque facit, & Chriſti Eccleſiam a Synagoga diſtinguit. Hujus Eccleſiæ nec Catechumeni partes ſunt, & illi omnes ſunt partes, qui a baptiſmo Chriſti characterem habent, niſi poſt hæreſim exteriorem publico Eccleſiæ judicio fuerint exciſi. Quamdiu enim aliquis reipublicæ miniſter eſt, ejuſque auctoritate & poteſtate fungitur, tamdiu illius pars dici & poteſt, & debet. In hoc igitur ſenſu quemadmodum Eccleſia, hoc eſt, Reſpub. Chriſtiana, non interiore ſolum fide conſtituitur, ſed baptiſmi, etiam exteriore ſacramento; ſic ejus partes non interior modo infidelitas, ſed ſchiſma, externique judicii diviſio ſeparat. Itaque ſi in illa Nicolai finitione Eccleſia hoc ſecundo modo accipiatur, fideles dicantur oportet non a Chriſti, ſed a fidei ſacramento. Verum de hoc in capite hujus libri poſtremo plura. Argumento vero poſteriori ita reſpondeo. Apoſtolus ad Hymenæum & Philetum verba illa retulit, non ad id tempus ſpectavit, quo jam domo fidelium communi per ſectam privatam exierant, ſed ad illud potius, quo per ſuſceptam fidem ac baptiſmum in magna domo continebantur. Quæ ſententia eſt Auguſtini his ipſis, quos attulimus, locis. Quanquam propter Cyprianum, cujus ſe dicit auctoritate urgeri, fatetur etiam hæreticos in magna domo quodammodo eſſe, propter eadem ſacramenta, quibus adminiſtrandis cum Eccleſia conveniunt. Verum id Auguſtinus, ut dixi, invitus addidit: nam illud libenter ſequitur. Ego vero, ut, quemadmodum ſentio, loquar, non intelligo, quid cauſæ Auguſtino fuerit, ut verba Cypriani in eum ſenſum acceperit, qui mihi ſane tam apparet a Cypriani mente alienus, quam cælum e terræ natura alienum eſt. Nam, ut omittam, quod in locis paulo ante a me citatis Cyprianus ipſe hæreticos non obſcure ab Eccleſia excludit, certe in epiſtola ad Antonianum, cujus Auguſtinus teſtimonio abutitur, non ſolum non ab ea ſententia diſcedit, ſed eandem apertius confirmat, inquiens; *Quod vero ad Novatiani perſonam pertinet, ſcias nos curioſos eſſe non debere, cum foris doceat. Quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti Eccleſia non eſt*, &c. Nec alia Cypriano cauſa fuit hæreticorum baptiſma negandi, niſi quia eos extra Eccleſiam & eſſe, & baptizare, perpetua illi fuit firmaque ſententia. In verbis autem, quæ Auguſtinus refert, nihil aliud Cyprianus ſignificat, quam Novatianorum arrogantiam & tumorem, qui

(1) *Epiſt. 3. 1. lib. ad Cornel. & 6. ad Magn. De hære. Firmiſſime 11. Mora. c. 35. de ſum. Trin. Firmiter de conc. d. 1. Eccleſ.*
(2) *2. Tim 2. 20.* (3) *L. 3. de Baptiſm. cap. poſtrem. lib. 4. de Baptiſ. c. 12.*
(4) *Ad Antonian. lib. 4. epiſt. 22.*

qui putarent ſe poſſe facere id, quod ne Apoſtolis quidem conceſſum eſt, ut zizania a frumento diſcernerent, paleas ſepararent a tritico, vaſiſque ligneis & fictilibus ejectis, aurea argenteaque ſeligerent. Ubi per vaſa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum ſermo ut cancer ſerpſerat, ſed eoſdem prorſus, quos & zizania, & paleas vocaverat, hoc eſt, fragiles & imbecillos, qui firmis perfectiſque erant, ſuntque ſemper in Eccleſia permixti. Quos Novatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab Eccleſia ante tempus ejicere conabantur. Quamquam vaſa lignea fictiliaque ad ſolos improbos referre, quod Cyprianus facit, non Auguſtino ſolum, ſed mihi etiam parum probatum eſt. Senſus igitur Apoſtoli planus eſt. Cum enim dixiſſet, quoſdam a veritate excidiſſe, &c. ne omnes fragiles exiſtimarentur, ac proinde Eccleſiæ fidei timeremus, ſubjicit, *Sed firmum fundamentum Dei ſtat*, &c. Quia vero quæreret fortaſſe quiſpiam, cur Deus in Eccleſia ſua alios firmos, alios infirmos haberet, hos ſtare, illos excidere pateretur; huic reſpondet Apoſtolus, *in magna domo non ſolum eſſe vaſa aurea & argentea, ſed lignea & teſtacea*, &c.

Eſt & altera hujus Apoſtolici teſtimonii intelligentia (1), ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatiſtarum, Beguardorum, & Beguinarum pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus forte & Philetus incurrerant. Non enim vero ſimile fit, in eam hos amentiam incidiſſe, ut aſtruerent corporum reſurrectionem eſſe jam factam. Sed quoniam falſa abſolutæ ſanctimoniæ perſuaſione imbuti, vitam in carne mortali aſſerebant ſimilem ei, quam juſti cum angelis poſt reſurrectionem immortales habituri ſunt, ab omni ſcilicet fragilitate & imperfectione alienam; idcirco vas electionis Apoſtolus eos aſſeruiſſe ait reſurrectionem eſſe jam factam. Horum igitur vanam futilemque ſententiam paucis refutat Paulus, inquiens, *Sed firmum fundamentum Dei ſtat*, &c. Quæ verba, ni fallor ego, hunc ſenſum habent, Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis eſt. Hanc enim ille vocat fundamentum, quoniam primum eſt humanæ ſalutis initium. Nam *quos prædeſtinavit, hos & vocavit; & quos vocavit, hos & juſtificavit; quos autem juſtificavit, illos & glorificavit* (2). Firmum igitur fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc, Novit Dominus qui ſunt ſui. Electio quippe noſtra, nobis ipſis obſcura & incognita, ſolius Dei notitia quaſi ſignaculo quodam obſignata clauditur, ut hic & apud nos incerta & occulta ſit, & apud Deum ſtata & fixa. Sed quia ſalus noſtra a noſtro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam ſibi ſtabilemque juſtitiam polliceri debet, nemo ſenſu inflatus carnis ſuæ angelorum religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris abſolutam ſibi aſſumere, nemo reliquorum fidelium aſpernari conſortium, in quibus humanum adhuc aliquid ſubeſſe cernat. Hoc eſt autem, quod ſubjungit, *Diſcedat ab iniquitate*, &c. Satagat, inquit (3), in primis per bona ipſe opera certam facere vocationem ſuam, nec tantum munditiæ ſuæ fidat, ne timeat iniquitate ſe poſſe contaminari & pollui. Intelligat deinde, in magna domo non ſolum eſſe vaſa aurea & argentea, ſed lignea & fictilia; ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita ſi vaſa aliqua frangi cognoverit, reformet ea pro ſua virili & conſolidet conſiderans ſeipſum, ne forte & ipſe frangatur. Atque ſi vas in honorem ſibi videtur eſſe, ferat patienter vaſa in contumeliam, nec horum abominatione a magna domo diſcedat. Nam & vaſa iſta inhonorata & ingloria, quemadmodum libero arbitrio verſa ſunt in contumeliam, ſic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modo argumentum illud eliditur, verum etiam id conſtat, quod in hac definitione vel maxime quæritur, Eccleſiam omnium fidelium, & fortium & imbecillium, & juſtorum & iniquorum collectione conſtitui. Id quod ſi plane ac breviter confecerimus, nec nos induſtriæ noſtræ, nec ſui lectorem laboris pœnitebit.

CAPUT III.

Quinam ſint fideles illi, e quibus vere & proprie Eccleſia conſtetur.

ENimvero in partibus Eccleſiæ cenſendis tres errores fuiſſe animadvertimus. Primus eorum fuit, qui non putarunt illic Eccleſiam habere partem, ubi non eſt ſolida vitæ puritas, & integritas (4). Tales olim fuere Cathari, &, qui ad horum veſaniam accedebant, Donatiſtæ; hodie ſunt ex Lutheranis Anabaptiſtæ, qui cum Pelagianis perfectam omnino in hac etiam mortali vita fidelium eſſe juſtitiam volunt; cum Catharis & Donatiſtis nullam in Eccleſia infirmitatem ferunt. Fuere alii, qui ſolis prædeſtinatis ad gloriam locum in Eccleſia conceſſerunt; cujus erroris auctores præcipui reperiuntur Joannes Wicleffus, & Joannes Hus, damnati in Concilio Conſtant. (5). Poſtremi ſolos probos ad Eccleſiam pertinere arbitrati ſunt, improbos autem nullo modo. Id quod poſt veteres quoſdam modo aſſerunt Lutherani non omnes, ſed qui in eis habentur nobiliſſimi. Verum non eſt animus, quæ adverſum hos errores a catholicis diſputata ſunt, ea hic exquiſite reſumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus ſinguli confutantur.

Primus

(1) *Clem. ad noſtram de Hær.* (2) *Rom.* 8. 30. (3) 2. *Pet.* 2. 10. *Vide Iren. lib.* 1. *cap.* 1.
(4) *Aug. lib.* 3. *cont. Parm. cap.* 2. (5) *Seſſ.* 15.

Primus itaque error ante omnia refellitur eiſdem omnino teſtimoniis, quibus Pelagiani olim & Donatiſtæ (1) refutati ſunt. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt* (2), item (3), *Dimitte nobis debita noſtra*: quam orationem Chriſtus Apoſtolos ſuos docuit, qui Eccleſiæ nimirum partes erant; item (4), *In multis offendimus omnes;* item (5), *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur, ut offerat ſacrificia pro peccatis, qui condolere poſſit iis, qui errant, quoniam & ipſe circumdatus eſt infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro ſemetipſo offerre pro peccatis:* item (6); *Non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur coram te omnis vivens*; item (7), *Non eſt homo, qui non peccet*; item (8), *Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, mundus ſum a peccato?* item (9), *Non eſt homo juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*; cæteraque ſimilia, quæ ex Job & Daniele (10) referri ſolent. Si igitur Eccleſiam in ſingulis etiam membris omni prorſus labe & culpa vacare oporteret, nulla profecto in terris eſſet Eccleſia, quoniam nemo uſquam mortalium eſt, ut prædicta teſtimonia comprobant, qui omni ex parte perfectus & immaculatus ſit. Præterea Cephas Eccleſiæ ſine dubio pars erat, qui Eccleſiæ columna erat; at ei tamen in faciem Apoſtolus reſtitit (11), quia reprehenſibilis erat, nec recte ambulabat ad veritatem Evangelii. Non ergo opus eſt Eccleſiæ membra adeo non pura eſſe, ut nulla in eis macula, nullus nævus reſideat.

Ad hæc, in Theſſalonicenſibus Eccleſiam agnoſcebant Apoſtolus (12): in his vero iiſdem quoſdam etiam notabat (13) *ambulantes inquiete, & curioſe agentes*, quod docet non quaſi alienos & inimicos exiſtimandos, ſed corripiendos ut fratres. Chriſti igitur confraternitas & ſocietas aliquos habet fratres & ſocios imperfectos. Quid plura? Nonne Apoſtolus parvulos quoſdam & imbecilles in Eccleſia eſſe affirmat? *Tamquam parvulus in Chriſto*, ait (14), *lac potum dedi, non eſcam*; & rurſum (15); *Infirmum in fide aſſumite*. Quid illud (16)? *Quoſdam quidem dedit Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in ædificatione corporis Chriſti, donec occurramus omnes in virum perfectum, ut jam non ſimus parvuli fluctuantes*. Et ſtatim, *Creſcamus*, inquit, *in illo, ex quo totum corpus compactum & connexum, augmentum corporis facit in menſuram uniuſcujuſque membri*. Non igitur omnia Eccleſiæ membra undique conſummata ſunt, expletaque ſuis omnibus numeris & partibus. Sed otioſum erit amplius in erroris hujus confutatione verſari, præſertim cum Auguſtinus (17) & Hieronymus (18) in hac ferme eadem cauſa diligentiſſime elaboraverint. Pergamus itaque ad reliqua.

Secunda porro hæreſis a noſtris majoribus primum exploſa eſt, quoniam nexu neceſſario illi cohærent aliæ peſtilentiſſimæ in eodem Concilio (19) damnatæ. *Si Papa fuerit præſcitus, non habet poteſtatem ſuper fideles, niſi forte a Cæſare*: item, *Nullus ſine revelatione poteſt rationabiliter de ſe aſſerere, quod ſit caput particularis Eccleſiæ*: item, *præſens juſtitia & gratia non facit aliquem eſſe aut Chriſti membrum, aut Eccleſiæ;* item, *prædeſtinati etiam infideles ſemper ſunt Chriſti Eccleſiæque membra. Quare nec Paulus unquam fuit membrum diaboli, nec Judas Chriſti*. Quæ omnia & per ſe ſunt falſa perſpicue, & catholicæ fidei vehementer repugnantia. Res certe Chriſti publica fuiſſet inſipientiſſime conſtituta, ſi magiſtratuum in ea poteſtas tantis eſſet tenebris circumfuſa, ut nulli prorſus fidelium eluceret. Cum enim univerſi fideles dubitent, an ſummus Pontifex, Epiſcopi, ſacerdotes, ac cæteri Eccleſiæ miniſtri prædeſtinati ſint, necne: dubitent etiam oportet, num decretis judiciiſque eorum aſtringantur. Ita fiet, ut Eccleſiæ ac Conciliorum dogmata ambigua ſint omnia, & leges cunctæ imbecilles, ſineque vi ad coercendum idonea. Quid autem ſtultius dici poteſt, quam civem civitatis ſuæ magiſtratus cognoſcere, qui ſint, omnino non poſſe? Qui igitur ita ſentiunt, ii cum ſtultum Chriſtianæ Reipublicæ auctorem faciunt, tum omnia ſcita, præcepta, ſanctiones evertunt, omnemque funditus Eccleſiæ poteſtatem; quæ apud eos ſane vacillet & cadat neceſſe eſt, quibus occulta, incerta, atque infirma eſt. Nec argumentis a ratione ductis opus eſt irrationalem, non opinionem dicam, ſed inſaniam coarguere, cum ad eam refellendam manifeſtiſſima ſint ſcripturæ teſtimonia. *Vos*, inquit (20), *eſtis lux mundi. Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita, nec accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio*, &c. item (21). *Si non audierit eos, dic Eccleſiæ, ſi autem Eccleſiam non audierit*, &c. Eccleſiam igitur manifeſtam & cognitam fidelibus eſſe neceſſum eſt. Item, ad regnum cælorum familiamque ſuam Chriſtus eum quoque ſervum pertinere docuit, qui, quoniam conſervi ſui non eſt miſertus, tortoribus traditus eſt. Non ergo

(1) *Conc. Mil. c. 6. 7. & 8.* (2) *1. Joan. 1. 8.* (3) *Matth. 6. 12.* (4) *Jacobi 3. 2.*
(5) *Hebr. 5. 1.* (6) *Pſalm. 142. 2.* (7) *3. Reg. 8. 46.* (8) *Prov. 20. 9.*
(9) *Eccl. 7. 21.* (10) *Job. 9. & 14. Dan. 9.* (11) *Gal. 2. 11.* (12) *2. Theſ. 1.*
(13) *2. Theſ. 3. 11.* (14) *1. Cor. 3. 1.* (15) *Rom. 14. 1.* (16) *Epheſ. 4. 11.*
(17) *In lib. de perfect. juſtitiæ lib. 1. & 2. adv. Pelag.*
(18) *Lib. 2. cont. Jovin. in Ep. ad Cteſiphon.* (19) *Conc. Conſtant. Seſſ. 15.*
(20) *Matth. 5. 14.* (21) *Matth. 18. 17.*

ergo in Chriſti familia, quæ Eccleſia eſt, ſoli ſervi prædeſtinati continentur. Item (1), *Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo, in quas intravit etiam ille, qui miſſus eſt in tenebras exteriores*. Item (2), *Simile eſt regnum cælorum decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ, & quinque prudentes*. Non ait, quinque ſimile eſſe, ſed decem. Et tamen quinque ex illis clauſa eſt janua. Item Eccleſiam eſſe ex prædeſtinatis præſcitiſque permixtam, illa Chriſti parabola (3) demonſtrat, in qua reti comparatur, quo piſces omne genus colliguntur, nec ſeliguntur, donec in littore ſint expoſiti, ubi angeli ſeparabunt de medio juſtorum malos, & mittent eos in caminum ignis.

Illa quoque idem oſtendit, in qua agri dicitur ſimilis (4), qui bona fruge conſitus, zizaniis inimici fraude inficitur, quibus non expurgatur, donec in aream advecta fuerit meſſis, cum colligenda zizania ſunt, & alliganda in faſciculos ad comburendum (5). Et quoniam omnia perſequimur, Eccleſia area illa eſt, in qua ſic collectum eſt triticum, ut ſub palea deliteſcat, donec vanno & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur: paleæ autem comburuntur igni inextinguibili. Præterea non ex præſcientia, ſed ex præſenti juſtitia Dei populum, civitatem, familiam nominari, illud demonſtrat (6), *Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei*; illud item (7); *Eratis illo in tempore alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum; jam autem non eſtis hoſpites & advenæ, ſed eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei*, &c. Quod niſi ita ſit, beatus & juſtus eſt omnis ille, qui eſt prædeſtinatus ad gloriam, tum etiam cum miſer & impius eſt. Non igitur a præſcientia, ſed a præſenti juſtitia proprie denominantur. *Dedit eis poteſtatem*, ait (8), *filios Dei fieri*. Quibus? Num iis, quos præſcivit eſſe credituros? Non, ſed his, *qui credunt in nomine ejus*. Item (9), *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate*. Item (10), *An neſcitis, quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Item (11), *Qui facit juſtitiam, juſtus eſt: qui facit peccatum, ex diabolo eſt. In hoc manifeſti ſunt filii Dei & filii diaboli*. Item (12), *Multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra*. Quod niſi ſecundum juſtitiam præſentem nullo modo ſumus. Item (13), *In uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus*. Per baptiſmum ergo, & non per prædeſtinationis gratiam in Chriſti corpus tranſimus. Sed in hujus erroris confutationem ſatis multa diximus. Jam tertium eundemque poſtremum refutemus.

Id quod in primis eædem omnino Evangelii parabolæ conficiunt, quibus ante uſi ſumus. E quibus hoc idem Cyprianus (14), Hieronymus (15), Auguſtinus (16), argumentantur. In agro quippe dominico inter nitentia culta, lappæque, & tribuli, & ſteriles dominantur avenæ. In area paleæ frumentum operiunt. In reti piſces & boni concluduntur & mali. In magna domo vaſa ſunt lignea, & fictilia, honorata quoque, & inhonorata. In regno cælorum cum ſapientibus virginibus fatuæ ſunt. In Chriſti familia ſervus nequam invenitur; non ille ſolum, qui conſervo negavit miſericordiam, ſed is etiam, qui ſuper familiam conſtitutus, cum moram Domini cauſaretur, priſtinumque timorem abjiceret (17), cœpit percutere ſervos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari. Quid? an non Eccleſias in Apocalypſi (18) legimus, quarum angelos & miniſtros Deus ad pœnitentiam admiſſi criminis cohortatur? Nonne Apoſtolus ad Galatas (19) eas etiam Eccleſias vocat, quas ipſe idem errore arguit depravatas? Inter Corinth. quoque non una erat peccati ſpecies, ſed plurimæ: neque levia erant errata, ſed flagitia. Et tamen Apoſtolus (20) eos non ſolum Eccleſiam, ſed ſanctam Chriſti ſocietatem & agnoſcit, & prædicat. Si inter Corinthios manet Eccleſia, ubi fervent contentiones, ſectæ, æmulationes; ubi lites vigent & jurgia; ubi favetur ſceleri, quod gentibus ipſis foret execrabile; ubi proſcinditur Pauli nomen, quem ceu patrem colere debuerunt; ubi divina dona ambitioni, non charitati ſerviunt; ubi quidam mortuorum reſurrectionem ludibrio habent; ubi permulta demum indecenter & inordinate geruntur: ecquis audet Eccleſiæ titulum eripere iis, quibus decima pars iſtorum criminum impingi non queat? Qui tanta moroſitate ſæviunt in præſentes Eccleſias, quid quæſo Galatis, Corinthiiſque feciſſent, tantum non Evangelii deſertoribus? Habet igitur Eccleſia carnales ſuos, quos non eſſe a ſpiritualibus deſerendos monet Apoſtolus (21), habet ſuos ægrotos & infirmos, quibus parata a Chriſto Sacramentorum remedia medici adminiſtrant. Iis quip-

---

(1) *Matth.* 22. 2. (2) *Matth.* 25. 1. (3) *Matth.* 13. 47. (4) *Matth.* 13. 25.
(5) *Aug. cont. Parm. parabolam hanc inſigniter explicat.* (6) 1. *Pet.* 2. 10.
(7) *Epheſ.* 2. 12. (8) *Joan.* 1. 12. (9) *Epheſ.* 5. 8. (10) 1. *Cor.* 6. 15.
(11) *Joan.* 3. 7. *Vide Orig. in Joan.* 8. *cap. tom.* 21. (12) *Rom.* 12. 5.
(13) 1. *Cor.* 12. 13. (14) *Epiſt.* 3. *l.* 3. & 2. *lib.* 4. (15) *Adv. Luciferian.*
(16) *Cont. Petil. l.* 3. *c.* 2. 3. 9. 12. & 18. *cont. Parm. lib.* 1. *c.* 2. & *l.* 3. *c.* 4. & 5. *de unit. Eccl. c.* 13. 15. & 12. *cont. Donat. poſt collati. c.* 4. & 6.
(17) *Luc* 12. 45. (18) *Apoc.* 2. & 3. (19) *Galat.* 1. & 3.
(20) 1. *Cor.* 1. (21) *Galat.* 6. 1.

Digitized by Google

quippe, qui intus ſunt, pœnitentiæ ſacramentum paratum eſt. Quod fruſtra eſſet in Eccleſia, ſi nulli eſſent in ea peccatores. Atque Lutherani, quoniam eludere Eccleſiæ judicia volunt, ne fateri cogantur, improbos habere Eccleſiaſticam poteſtatem, hos Eccleſiæ patres eſſe negant, ſibique proinde Eccleſiam fingunt, quam nullus hominum videre poteſt, ut quæ tenebras habitat inacceſſibiles: Eccleſiam certe, quam ego non intelligo. Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intelligerent, qui defendunt. At involvere iſti, & obſcurare id volunt, quod in clara luce a Chriſto poſitum eſt, ne a catholicæ Eccleſiæ unitate receſſiſſe videantur. Nulla eſt autem, ut Auguſtinus ait (1), ſecuritas unitatis, niſi apud Eccleſiam, quæ ſupra montem poſita abſcondi non poteſt (2), & ideo neceſſe eſt, ut omnibus terrarum partibus nota ſit. Recte etiam eſt ab eodem Auguſtino (3) dictum, ubi Eccleſia manifeſta non eſt, ibi ne Chriſtum quidem manifeſtum eſſe poſſe: qui per Eccleſiam non ſolum hominibus, ſed principibus, & poteſtatibus in cæleſtibus innoteſcit (4). Nobis itaque Eccleſia lucerna eſt, ſuper candelabrum poſita (5), quam videant omnes qui in domo ſunt. Qualis nimirum Antiochenis fuit (6), cum diſceptationis cauſa fiendæ Hieroſolymam aſcenderunt. Qualem præſcripſit Dominus, ubi ait (7), *Dic Eccleſiæ*, &c. Alioqui, quibus Eccleſia occulta eſt, quid habent illi facere, cum in graves incidunt de lege, ac religione controverſias? Num animi pendere uſque, & nullo firmo loco conſiſtere? incerta nempe erunt omnia, ſi apud ſolos pios Eccleſia eſt. In quocunque enim Eccleſiæ judicio excipiet is, contra quem ſententia dicitur, quod judices non ſunt pii. Quamobrem qui Eccleſiam juſtorum ſolum numero definiunt, ii cum a malis Eccleſiæ paſtoribus omnem poteſtatem auferunt, tum judiciorum Eccleſiaſticorum vires infirmant, nec ulla habere poſſunt Eccleſiæ firma dogmata. Ac niſi Chriſtus intelligeret, malos Eccleſiæ ſuæ non partes quaslibet, ſed primas etiam aliquando futuros, nuſquam illud profecto admoneret (8): *Super Cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ, & phariſæi: quæcumque dixerint vobis facite, ſecundum autem opera eorum nolite facere.* Quid vero Paulus? *Hic jam quæritur*, ait (9), *inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Mihi autem pro minimo eſt, ut a vobis judicer*, &c. Quod ſi neceſſarii eſſent boni mores, ut quis Eccleſiæ pars, & adminiſter eſſe poſſet: non utique pro minimo haberet Apoſtolus ab hominibus judicari: quippe ejuſmodi judicium cum Apoſtolicæ poteſtatis ruina cernebat eſſe conjunctum. Nunc autem videns ad diſpenſatoris poteſtatem illud non eſſe neceſſarium, quod Corinthii nonnulli requirebant, *Mihi*, ait, *pro minimo eſt*, &c. Jam quot, quamque vehementes ſcrupuli, quanta confuſio, atque perplexitas ipſis etiam diſpenſatorum animis injicerentur, ſi ex peccato ab Eccleſia fierent protinus alieni, omnemque adeo Eccleſiæ poteſtatem amitterent? Bene igitur ſubdit Apoſtolus, *Sed nec meipſum judico*, &c. Humanorum autem judiciorum quanta temeritas, ſi ab animi virtute Eccleſiæ partes, officiaque penderent? Ea propter adjunxit: *Itaque nolite ante tempus judicare*, &c. Quantum vero ſchiſmatum quotidie in Eccleſia videremus, dum unus alteri diceret, *Tu non es de Eccleſia, quia malus es: ego de Eccleſia ſum, quia ſum bonus?* Dumque etiam quem hic damnaret, eum ille defenderet: quantam putas fore litium, jurgiorumque materiam? Præclare itaque concludit Apoſtolus, *Hæc autem transfiguravi in me, & Apollo; ne unus adverſus alterum infletur pro alio*, &c. Maneat igitur, Eccleſiæ nomen fideles univerſos, probos, improboſque complecti. Quod in hoc capite ſuſcepimus explicandum.

CAPUT IV.

Quænam ſit Eccleſiæ Catholicæ in fidei dogmate auctoritas.

DE Eccleſiæ nomine ea dicta ſunt, quæ cum neceſſaria viderentur, præteriri a nobis nec poterant, nec debebant. Nunc ad rem ipſam, quæ eſt in manibus, aggrediamur, oſtendamuſque Eccleſiæ auctoritatem tantum habere ad faciendam fidem virium, ut firmiſſima etiam theologis argumenta ſuppeditet. Hoc priuſquam facio, admonere operæ pretium eſt, Eccleſiam non ipſam modo catholicorum concionem eſſe, quæ per baptiſmum Chriſto & nomen dedit, & peculiaris, novaque reſpublica conſecrata eſt, verum etiam principes, ac præfectos ipſos Eccleſiaſticos, in quibus ſcilicet reipublicæ hujus auctoritas potiſſimum reſidet. Nec id nos aut recenti opinione confingimus, aut ſine ſcripturæ teſtimonio aſſerimus. Præclarum eſt Ariſtotelis illud (10), Civitatem id maxime eſſe, quod eſt in ea principale. Inde enim, quæ principes, ac gubernatores civitatis faciunt, & ſentiunt, ea civitas facere, ſentireque dicitur. Cujus rei in ſacris illud exemplum eſt (11), *Congregati ſunt omnes majores natu Iſrael cum principibus tribuum, & duces familiarum in Jeruſalem*. Et inferius; *Convertitque rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ Iſrael: omnis enim Eccleſia Iſrael ſtabat.* Illud eſt etiam ſimile huic (12), *Venit Moyſes, & convocans majores natu populi, expoſuit omnes ſermones, quos mandaverat Dominus.*

(1) *Contr. Parm. lib. 3. cap. 4.* (2) *Matth. 5. 14.* (3) *Ad Vincent. Epiſt. 48.*
(4) *Epheſ. 3. 10.* (5) *Matth. 5. 15.* (6) *Act. 15.*
(7) *Matth. 18. 17.* (8) *Matth. 23. 2.* (9) *1. Cor. 4. 3.*
(10) *Eth. 9. 5. 9.* (11) *3. Reg. 8. 1.* (12) *Exod. 19. 7.*

Reſponditque omnis populus ſimul: Cuncta, quæ locutus eſt Dominus, faciemus. Non eſt igitur, cur in hac ſignificatione Eccleſiæ vocabulum fideles perhorreſcant; quod hæretici facere ſolent in odium Eccleſiaſticæ poteſtatis, quám Chriſtus non penes populares, ſed penes Eccleſiæ ſacerdotes, ac paſtores eſſe voluit, ut alio & loco, & tempore, ſi facultas erit, explicabitur. Nunc ſcholæ more rem totam, quæ hujus libri caput eſt, quatuor concluſionibus abſolvemus. Sit ergo prima concluſio.

1. Concl. Eccleſiæ fides deficere non poteſt. Eſt enim ſponſa Chriſti per fidem, ſicut ſcriptum eſt (1): *Deſponſabo te mihi in fide.* Quod ſi Eccleſiæ fides deeſſet, jam ſponſi, ſponſæque matrimonium dirimeretur: quorum tamen eſt indiſſolubilis, perpetuaque conjunctio. *Sponſabo*, ait (2), *te mihi in ſempiternum*: Et Sponſa, *Tenui*, inquit (3), *eum, nc dimittam.* Et ille rurſum, *Ecce ego vobiſcum ſum*, ait (4), *omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi.* Quo teſtimonio ad id probandum utitur Leo (5) ad Auguſtam & Theodorum. Probat etiam Julius in decretis ſuis illo Pſalmi teſtimonio (6) / *Circumdate Sion, & complectimini eam, quoniam hic eſt Deus noſter in ſæculum: ipſe reget nos in ſæcula.* Quod de Eccleſia Chriſti intelligi oportere, quicunque Pſalmum leget, etiam me non demonſtrante, intellecturus eſt. Idem quoque oſtenditur ex eo (7), *Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Si ergo in æternum Eccleſia Chriſti manu ſuſtinetur, Chriſti præſidio armatur, Chriſti virtute fulcitur, Chriſti ſapientia regitur, fides profecto in ea permanebit, ſine qua regnum Chriſti in terris nullum eſt. Confirmat autem hoc clariſſima illa Eſaiæ vaticinatio (8), *Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, ſpiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodo, & uſque in ſempiternum.* Huic & illa ſimilis eſt (9); *Diſpoſui teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo, uſque in æternum præparabo ſemen tuum.* Item (10), *Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſæculum ſæculi.* Illa vero Hieremiæ eſt longe ſimillima (11), *Ecce dies veniunt, dicit Dominus*, &c. Præterea vir ſapiens deſcribitur a Domino is, *qui ædificavit domum ſuam ſuper petram* (12). Chriſtus igitur domum ſuam ſuper petram fundavit. Quare nec pluvia, nec flumina, nec venti obruere illam poſſunt. At fide ſtamus, ut ait Paulus (13). Eccleſia igitur fidem ſemper habebit. Nam alias non ſtabit, ſed ruet. Quid quod apertis verbis hanc fidei firmitatem Eccleſiæ ſuæ Dominus pollicetur, inquiens (14), *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam?* Eccleſiæ igitur fidem non poterit vel infernus adimere.

Conclusio Secunda. Eccleſia in credendo errare non poteſt. Nonnulli enim Eccleſiæ perpetuam fidem ſic interpretantur, ut intelligant, Deum Eccleſiæ eſſe præſentem uſque ad ſæculi conſummationem, ne unquam vera illi fides, & charitas deſit; ſed poſſe tamen probabiliter ignorare rem unamquamlibet, qua ſcilicet ignorata, non proinde Eccleſia fidem amitteret. Faciamus enim diſputationis gratia, non eſſe a Deo revelatum, Divam Virginem ab originali peccato immunem extitiſſe. Nihil enim prohibet rem fictam exempli loco ponere, quo facilius res intelligatur: quamquam exemplum verum eſt, ut poſterius oſtendemus.

Ajunt ergo, quod quamvis Eccleſia crederet, Sanctam Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam, idemque definiret ab omnibus eſſe credendum; non tamen in eo fidei jacturam facere exiſtimaretur. Nam licet falleretur, at error probabilis, & inculpatus fidem Eccleſiæ non excluderet. Cujus ſententiæ, ſi de facie conſideres, videntur eſſe Gloſſa interlinearis (ſic enim vocant) in illud, *Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*: & D. Thom. in 4. diſt. 6. quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 2. ad 3. & Cardinalis Turrecremata lib. ſummæ Eccleſiæ 2. cap. 91. & Alphonſus a Caſtro Zamoren. de juſta hær. punit. lib. 1. cap. 5.

At revera id nos ſuperiore propoſitione conſtituimus, nempe Eccleſiam ſemper fidem habituram. Verum eſt hoc, quis negat? Sed præterea Eccleſiam in fide errare non poſſe, ſic a fidelibus accipiendum eſt, ut quicquid Eccleſia tanquam fidei dogma tenet, verum ſit, nec quicquam falſum, quod illa aut credit, aut docet eſſe credendum. Cum enim Corpus Chriſti ſit, ut ad Epheſios docet Apoſtolus (15), a ſuo certe capite movetur, ac regitur. Eccleſiæ igitur error ad Chriſtum auctorem referetur. Nullo itaque pacto errare in fide poteſt. Nam ſpiritus veritatis eſt hujus corporis anima. *Unus*, inquit (16), *ſpiritus, & unum corpus.* Quod ſi ſpiritu veritatis Eccleſia agitur, ad nullum errorem ne inſciens quidem moveri poterit. Præclaram deinde promiſſionem habet Eccleſia, quod nunquam ſit a Chriſto deſerenda; quin etiam ſpiritu in omnem ducatur veritatem. *Ego rogabo Patrem* (17), ait, *& alium Paracletum dabit vobis,*

ut

(1) *Oſeæ* 2. 20. (2) *Oſeæ* 2. 19. (3) *Cant.* 3. 4. (4) *Matth. ult.* 20.
(5) *Epiſt.* 24. & 69. (6) *Pſal.* 47. 13. (7) *Luc.* 1. 32.
(8) *Eſaiæ* 59. 21. (9) *Pſal.* 88. 4. (10) *Pſal.* 131. 13.
(11) *Hierem.* 31. 38. (12) *Matth.* 7. 24.
(13) 2. *Cor.* 1. 23. (14) *Matth* 16. 18. (15) *Epheſ.* 5.
(16) *Epheſ* 4. 4. (17) *Joan.* 14. 16.

ut maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem vos cognoſcetis, quia apud vos manebit. Et poſtea (1), *Paracletus autem Spiritus ſanctus ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis*. Item, *Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*. Nec me fugit, quod hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conantur. Primum enim, ejuſmodi verba, ajunt, de ſolis Apoſtolis intelligenda, neque ad poſteros in Eccleſia pertinere: mox affirmant, Chriſtum non tantum numero duodenario conjunctim, ſed Apoſtolis quoque ſeorſum ſingulis ſpiritum veritatis promiſiſſe; imo aliis ſimiliter diſcipulis, vel quos jam aſſumpſerat, vel qui poſtea acceſſuri erant. Nam ſi ejuſmodi promiſſiones ſic interpretemur, quaſi nemini Chriſtianorum datæ ſint, ſed univerſæ ſimul Eccleſiæ, nihil nos aliud, quam Chriſtianis omnibus conſolationem tollere, quæ inde ad ipſos redire eximia debuerat. Sed utraque juſta in re ruſtice, indocteque nugantur. Principio enim, verba illa non modo ad Apoſtolos, ſed ad ſucceſſores etiam referri oportere, ex eo ante omnia patet, (2) *Qui manet vobiſcum in æternum*. Quod illi ſimile eſt (3), *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi*. Rurſum ex eo quoque patet (4), *Sanctifica eos in veritate: ſermo tuus veritas eſt. Pro eis ego ſanctificabo meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem ego rogo tantum, ſed pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me*. Atque promiſſionis hujus Eſaias mihi videtur illuſtris non vates modo, ſed interpres. *Spiritus meus*, ait, (5) *qui eſt in te, non recedet de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodo & uſque in ſempiternum*. Quem igitur ſpiritum veritatis Chriſtus promiſit Apoſtolis, Eccleſiæ item poſt eos futuræ promiſit: niſi velimus Eccleſiam defunctis Apoſtolis fuiſſe a Domino deſtitutam; imo vero ad eam nec conſilia, nec præcepta evangelii pertinere. Siquidem quæ Dominus Apoſtolis loquebatur, hæc ad illos duntaxat, non ad futuros in Eccleſia poſt eos ſpectare dicuntur. Quo quid ſtultius dici poteſt?

Jam ſecunda illa tergiverſatio quam vana etiam, & ridicula eſt! Si enim hoc ita communiter fidelibus dictum eſſe volunt, ut ſeorſum quadret in ſingulos, ſequitur, cuicunque fideli ſpiritum veritatis ſempiternum adeſſe, qui eum doceat omnem veritatem, ſuggeratque ei omnia quæcunque dicta in evangelio ſunt. Sed eſto, ſpiritu ſapientiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis omnes polleant: num inficias ire poſſumus, quicquid particulatim membrorum unicuique tribuitur, id penitus, & ad plenum corpori convenire? Quid ad hoc reſpondeat Calvinus, audiamus. *Hoc*, ait, *tametſi habet nonnullam veri ſpeciem, verum tamen eſſe nego*. O ſtultum hominem, & repugnantem manifeſtæ veritati! An ignorat, quæ Spiritus ſancti dona ſingulis membris diſtribuuntur, in commune conferri omnia? An videt oculus, & non magis homo videt? An non lucerna corporis eſt oculus? Quid vero abſurdius, quam membrum poſſe quicquam, quod corpus nequeat efficere, partem habere, quod non habet totum? *Unicuique*, ait (6), *noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos*, &c. *ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti*. Et poſterius, *Creſcamus in illo, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum, & connexum ſecundum operationem in menſuram uniuſcujuſque membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate*. Membrum igitur, quoniam id, quod eſt, totius corporis eſt, nihil ſibi vindicat proprium, ſed ita in corpus omnia confert, ut magis corporis, quam membri actiones, perfectioneſque eſſe videantur. Quocirca illud abſurdum eſt, quod ii ſcilicet, quibuſcum nunc diſſeritur, eam curam, quam debent capere, non capiunt; eam capiunt, qua debent carere. Non enim probant, verba Chriſti minime ad Eccleſiam attinere, probant attinere ad ſingulos: quod contra oportebat, ſi propoſitum illis erat argumenti vires infirmare. Nos ſane, quemadmodum ſcimus animam actum & perfectionem eſſe maxime quidem corporis phyſici organici, ſecundo autem loco membrorum etiam ſingulorum, in quibus varias licet edat functiones, ſed omnes illæ & corporis propriæ ſunt, & propter corpus ipſum membris a natura tributæ: ita ſpiritum veritatis ad corpus primum Eccleſiæ referimus; deinde propter Eccleſiam ad ſingulas etiam Eccleſiæ partes, non ex æquo, ſed analogia, & proportione quadam, juxta menſuram uniuſcujuſque membri. *Unum corpus*, inquit, (7) *& unus ſpiritus. Unicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti*. Quænam vero hæc menſura Chriſti eſt? *Secundum operationem*, ait, *in menſuram uniuſcujuſque membri*. Spiritus ergo ſuo quidem modo ſingulis promiſſus eſt, ut magnos doceat, doceat & parvulos; at parvulis lac potum dat, (8) majoribus ſolidum cibum; illis Chriſtum loquitur, & hunc crucifixum, (9) his loquitur ſapientiam in myſterio abſconditam. Verum ſingulis membris ſic ſpiritus veritatis adeſt, ut non ſolum corpori univerſo non deſit, ſed corpori, quam membris prius, potiusque intelligatur adeſſe. Quin etiam, ſi veritas omnium membrorum donum eſt, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cum in eam omnia ſimul membra concurrerint. Quamobrem, ſi quid falſi haberet Eccleſia tanquam fidei catholicæ dogma, nec ſpiritus Chriſti æternum

(1) *Joan.* 14. 26. (2) *Joan.* 14. 16. (3) *Matth. ult.* 20. (4) *Joan.* 17. 17. (5) *Eſaiæ* 59. 21.
(6) *Epheſ.* 4. 4. (7) *Epheſ.* 4. 4. (8) 1. *Cor.* 3. 2. (9) 1. *Cor.* 2. 2.

cum fidelibus permaneret, nec eos omnem doceret veritatem: quæ, niſi Chriſti pollicitationes vanas, & irritas facimus, vera rataque eſſe non poſſunt. Ac ſi dogma falſum Eccleſia crederet, credendumve proponeret, quamlibet ex ignorantia id faceret, quomodo *columna, & firmamentum eſſet veritatis* (1)? Certe ſi veritas in Eccleſiæ humeris innixa eſt, deeſſe illi omnino non poteſt, niſi & Eccleſiæ ſuæ Chriſtus, & Chriſto ipſa veritas deſit. In ſumma, ſi Eccleſia poſſet in fidei quæſtione falli, librum quoque ut divinum recipere poſſet, qui tamen a Deo non fuiſſet, cum ſit eadem ratio de uno libro, ac de unoquolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Eccleſia habet Evangelium Matthæi pro canonico, ergo canonicum eſt. Quod quoniam impiiſſime & abſurdiſſime diceretur, illud nos dicamus potius, recte fideles Eccleſiam Catholicam credere, non ſolum in eo ſenſu, ut Eccleſiæ Catholicæ fides deficiat nunquam, ſed in eo etiam, ut nihil ipſa credere aut docere poſſit, quod ſit veræ fidei contrarium. Subdole autem atque verſute mentem noſtram Calvinus, Buceruſque interpretantur. Quaſi in cum ſenſum Eccleſiam negemus errare poſſe, quod ſpiritus favore, ac præſentia freta, quocunque volet pergere, tuto etiam ſine verbo incedat. Proinde, ſi quid præter Dei verbum crediderit, ſtatuerit, finierit, id habendum eſſe non alio loco, quam certum Dei oraculum. In hoc igitur diſcrimen eſſe ajunt, quod nos Eccleſiæ auctoritatem extra verbum Dei collocamus: ipſi verbo annexam volunt, nec patiuntur ab eo ſeparari. Laborat autem Calvinus vehementer in iis locis colligendis, in quibus Prophetæ, Apoſtoli, atque adeo Chriſtus ipſe nihil ex ſe attuliſſe, ſed de ore Domini locuti fuiſſe memorantur. Conficit multo æquius eſſe Eccleſiam Chriſti diſcipulam, ab ejus ore aſſidue pendere; nec ex ſe ſapere, & cogitare quicquam, ſed ſtatuere ſapientiæ ſuæ terminum, ubi loquendi finem ille fecerit. Sanctiſſime enim Chryſoſtomus (2), *Multi*, inquit, *Spiritum Sanctum jactant, ſed qui propria loquuntur, falſo illum prætendunt*. Ut Chriſtus non a ſeipſo loqui ſe teſtabatur: ita ſi quid præter Evangelium ſub titulo ſpiritus obtrudatur, ne credamus. Sane Chriſtus nihil plus de ſuo ſpiritu denunciat expectandum, quam ut mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ ſuæ veritatem. *Spiritus*, ait, *ducet vos in omnem veritatem*. Sed quomodo? *Quia ſuggeret omnia, quæcumque dixero vobis* (3). Hæc omnia Calvinus. Nam Bucerus dixit multo etiam indoctius, tunc eſſe Eccleſiæ credendum, cum pronunciat ſecundum ſcripturas recte intellectas. Sed hoc cum dicit, omnia facit ambigua, quæ ſint ab Eccleſia definita. Si enim aliter poteſt pronunciare, quam ſcriptura ſane intellecta exigit: excipiemus ſemper, Eccleſiam in eo falli, quod falſo ſcripturam intelligit. Ecquis vero judex erit, an Eccleſia ſcripturam rite, an ſecus interpretetur? Nihil igitur afferunt, qui Eccleſiæ auctoritatem non abſolute, ſed ex conditione ponunt. Si namque ad eum modum res ſe habet, & mihi quoque fides habenda eſt, quando pronuncio vero ſecundum ſcripturas recte intellectas. Id enim eſt non mihi, ſed ſcripturæ credere. At abſolute, non ex conditione populus Domino credidit, & Moyſi ſervo ejus. Abſolute etiam Prophetis & Apoſtolis populi crediderunt. Quale vero eſſet Prophetis Apoſtoliſque loquentibus fidem ea exceptione detrahere, quod perperam Dei verba intellexiſſent? Quale item eſſet, ſi illa quoque exceptio adderetur (4), *Mendacium tu loqueris, non miſit te Dominus Deus noſter?* Ac valde mirum eſt, tam nihil eſſe frontis iſtis nebulonibus. Quid enim tandem auctoritatis in Eccleſia erit, ſi in omni dogmate, lege, definitione dupliciter eludi poteſt, quod aut ſermonem ipſa ſuum efferat, aut, ſi ſermo Domini ſit, non ſane intellectum? Sed redeo ad Calvinum, qui cum ſibi vulgatum illud Domini teſtimonium objeciſſet (5), *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus*, fatetur demum Eccleſiam audiendam eſſe, ut quæ nunquam niſi in veritatem Dei conſentiat, nihil niſi ex verbo Domini pronunciet. In hoc ſe inſiſtere, non licere Eccleſiæ novam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quam quod Dominus verbo ſuo revelavit.

Verum enim vero inter ſuos hic mirifice garrit, & vel ſtulte ignorat, vel malitioſe mentitur, cum dicit, nos id pro oraculo fidei habere, quod homines ſine Dei revelatione cenſuerint. Nos ſane fidem noſtram individuo nexu cum verbo Dei conjunctam eſſe volumus, nec ullum Eccleſiæ aſſenſum fidenter firmeque ſuſtinemus, niſi quem a Deo extitiſſe habemus cognitum, & firmo conceptum animo. Sed illud quoque certo nobis perſuaſum eſt, Dominum Eccleſiæ ſuæ perpetuo ac continenter adeſſe, & eam ſpiritu ſuo regere, ne quicquam pro fidei doctrina tradat, quod non idem fuerit Apoſtolis a Deo traditum. Ita omnes prophanas novationes execramur, omneque illud in fidei judicio reſpuimus, quod non Apoſtoli Eccleſiæ tradiderint. Non ergo in hoc, ſed in eo potiſſimum cardine quæſtio verſatur, quod Lutherani negant Eccleſiam quicquam ſine ſcripto ab Apoſtolis accepiſſe: nos contra plura eſſe accepta aſſeveramus. Qua de re multa alias ſæpe diximus, & dicemus multa poſterius (6). Quamquam in ſuperiore lib. adeo plene ac copioſe quæſtio hæc explanata eſt, ut nihil præterea deſiderandum eſſe videatur. Ipſa mihi veritas manum injecit, & pauliſper conſiſtere, & commorari coegit, dum priores concluſiones explico. Celerius proinde in poſteriores incurrendum.

3. Concl.

(1) 1. *Tim.* 3. 15. (2) *Hom. de I. & adorando Spiritu.* (3) *Joan.* 14. 26.
(4) *Hierem.* 43. 2. (5) *Matth.* 18. 17. (6) *Libro* 7.

Digitized by Google

3. Concl. Sit igitur tertia concluſio. Non ſolum Eccleſia antiqua in fide errare non potuit, ſed ne Eccleſia quidem, quæ nunc eſt, quæve futura eſt uſque ad conſummationem ſæculi, errare in fide aut poteſt, aut poterit. Hæc concluſio partim oſtenſa eſt in libri ſecundi capite ſeptimo, partim ex his, quæ dudum diximus, comprobatur. Nam pollicitationes Chriſti de præſentia ſua, de ſpiritu veritatis, de regno ipſius ſempiterno, de corpore, cujus ipſe erat futurus caput, non ad Eccleſiam modo, quæ fuit tempore Apoſtolorum, verum etiam ad Eccleſiam Catholicam, quæ futura erat in ſæculi finem, pertinere neceſſum eſt. Id quoniam ex argumentis, quæ prioribus concluſionibus confirmandis poſita ſunt, manifeſte colligitur: vanum profecto erit, aut acta agere, ſi eadem argumenta repetimus, aut, ſi nova ponimus, uti in re non dubia rationibus minime neceſſariis: Certe qui Eccleſiæ præſenti ſpiritum veritatis negare prætenderit, is negabit eidem poteſtatem ligandi atque ſolvendi, negabit ſacramenta & ſacerdotium, omniaque adeo Spiritus Sancti chariſmata. Ita nunc Eccleſia Chriſti ad nudum nomen contrahetur, eritque ſine re vocabulum commentitium. Verum de tertia concluſione hactenus.

Quarta Conclusio. Non ſolum Eccleſia univerſalis, id eſt, collectio omnium fidelium hunc veritatis ſpiritum ſempiternum habet, ſed eundem habent etiam Eccleſiæ principes ac paſtores. Diximus enim, Eccleſiæ vocem & pro populo fideli, & pro Eccleſiæ paſtoribus uſurpari. Priores itaque concluſiones illud aſtruebant, quicquid Eccleſia, hoc eſt, omnium fidelium concio teneret, id verum eſſe; hæc autem illud affirmat, paſtores Eccleſiæ & doctores in fide errare non poſſe, ſed quicquid fidelem populum docent, quod ad Chriſti fidem attineat, eſſe veriſſimum. Hanc concluſionem mox oſtendam, ſi prius admonuero, paſtoris unius & alterius, item errorem paſtorum omnium fidei non derogare, ſicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populi Chriſtiani. Paſtores igitur ac doctores omnes a fide nunquam poſſe aberrare contendimus. Sic eſt ſane.

Id primum, mea ſententia quidem, manifeſte demonſtrat illud Apoſtoli teſtimonium (1). *Et ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumventionem erroris.* Sane ſi paſtores ac doctores huc atque illuc ferrarent, a rectoque fidei tramite diſcederent, oves profecto ipſæ etiam errarent, nec aliter, quam ſine paſtore diſperſæ vagarentur. Cum enim paſtor per abrupta graditur, neceſſe eſt, quod Gregorius ait, ut per præcipitium grex ſequatur. Nec fieri poteſt, ut membra reliqua eo non deferantur, quo & oculi ſuam vim atque aciem intenderint, & caput ſeſe inclinaverit atque deflexerit. Bene ergo Paulus, ne populus variis doctrinæ ventis circumferatur, divinæ procurationis eſſe aſtruit, doctores & paſtores Eccleſiæ dare: quorum videlicet auctoritate plebs ſua natura concitata atque mutabilis in fidei conſtantia ſuperno munere contineatur. Quod ſi nullum Eccleſiæ ſuæ paſtorem daret Chriſtus, jam ſine dubio ovile ſuum paſtor bonus ille deſereret. Atqui multo melius Eccleſiæ eſt nullos habere, quam errantes habere. Si igitur paſtores ad unum omnes a veritate diſcederent, oves ſuas Chriſtus vel maxime deſtituiſſet. Præterea ſi paſtores omnes in errore aliquo verſarentur, iidem omnino populum aut de ſtatu ſuo, & ſede moverent, aut certe nutare facerent, vacillare, fluctuare. Ita domus Chriſti non eſſet *columna & firmamentum veritatis* (2). Faciamus inſuper omnes ſimul Epiſcopos in eandem ſententiam convenire, hancque populo rudi credendam proponere: tunc rogo, an populus hoc ſequi debeat, an non? Si debet, cum errantibus ergo ſacerdotibus & Epiſcopis plebs quoque erret neceſſe eſt. Quare ſacerdotum omnium error totius erit error Eccleſiæ. Sin autem populo omnium paſtorum doctrinam levem exiſtimare licet, vide quæſo, an hac ſententia abſurdior alia dici, aut exiſtimari poſſit. Si enim hinc paſtores, inde oves in contrarias partes ſeparentur: corporis compacti ac per omnem juncturam connexi disjunctio omnem Eccleſiæ diſtrahet unitatem; & non ſolum inter optimates & populum conſtitutam a Chriſto ſocietatem evertet, ſed communem etiam inter ſe fidelium conſociationem dirimet, cujus conſociationis arctiſſimum vinculum fidei eſt conſpiratio eadem & conſenſus partium non divulſus. Divulſus autem omnino erit, ſi populorum membra a ſuis capitibus divellantur. Atque ubi ſemel plebs rudis a doctorum ſuorum communi ſententia declinaverit, quorum doctrinam poſtea ſecutura eſt? Si ſalem abjecerit, in quo ſalietur (3)? Si a luce mentis aciem abduxerit, quid niſi tenebras intuebitur? Si oculus eſt malus, nonne & corpus tenebroſum erit (4)? Ubi vero illud (5), *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, quodcunque dixerint vobis facite?* Anne meliore ſtatu & conditione Scribæ & Phariſæi erunt, quam Eccleſiæ Chriſti paſtores ac doctores? Certe ſi præſentibus ſolum, & non item futuris Dominus loqueretur, ut auctor imperfecti argumentatur (6), dicta illa fuiſſent, non ſcripta. Dicta ſunt autem propter illos, ſcripta propter iſtos. Ad hæc veritas fidei in catholicorum

(1) *Eph.* 4. 11. (2) 1. *Tim.* 3. 15. (3) *Matth.* 5. 13. (4) *Luc.* 11. 34.
(5) *Matth.* 23. 2. (6) *Hom.* 42. *in Matth.*

controverſiis, quemadmodum in ſecundo libro conſtituimus, libriſque etiam quinto & ſeptimo confirmandum eſt, non eſt a populo quærenda: tum quoniam id eſſet operis infiniti, ut ad quæſtionem unamquamlibet decernendam omnium ſententia fidelium rogaretur; tum etiam quoniam, ut fieri id commodiſſime poſſet, non deceret tamen aut cerdonum, aut muliercularum ſigillatim inquirere & expectare judicium. Sive enim unumquemque ſeorſum interroges de quæſtione, quæ in dubium venit, ſeu univerſos velis in concilium cogere, ridicula ſane futura ſit hujus generis inquiſitio. Ita per Eccleſiæ auctoritatem nulla penitus controverſia finiretur, ſi ad eam finiendam totius conſenſum plebis requirere deberemus. Addendum eodem eſt, quod jampridem diximus, quædam ad doctrinam fidemque Eccleſiæ pertinere, quæ populares prorſus ignorant, ut, Patrem & Filium eſſe unum principium Spiritus Sancti, Animam intellectualem eſſe formam ſubſtantialem humani corporis, Librum Eſther eſſe canonicum, aliaque ſimilia, in quibus ſententiam populi requirere tam eſt abſurdum, ut non in ſapientium modo animos, ſed ne in ſtultorum quidem caſurum ſit; nec enim placere cuipiam poteſt, tantas res imperiti vulgi calculis judicari. Præterea in Epiſtola Epheſini concilii ad Neſtorium, id a Neſtorio, ſi facere ſatis Eccleſiæ velit, exigitur, ut jurejurando fateatur, ſentire ſe & docere, quæ univerſi per orientem & occidentem Epiſcopi præſideſque populorum crederent ac docerent. Quæ eadem Epiſtola comprobata etiam eſt a ſexta ſynodo action. 11. In concilio item Trident. ſeſs. 3. definitum eſt, Eccleſiæ eſſe judicare de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum. At totam fidelium congregationem de re ejuſmodi velle judicium ferre, inſanum eſſet. Paſtores igitur Eccleſiæ ac doctores illi ſunt, ad quos id genus judicia pertinent. Atque Egeſippi diligentiſſima fidei inquiſitio Euſebii Cæſarien. (1) literis celebrata eſt, qui cum Romam pergeret, non popularium ſententiam de fide requiſivit, ſed ſatis ſibi feciſſe ad fidei ſuæ confirmationem viſus eſt, ſi cum Epiſcopis per loca ſingula in ſermone congreſſus, omnes ejuſdem fidei prædicatores doctoreſque reperiret. Irenæus rurſum (2) cum Eccleſiæ auctoritatem hæreticis objicit, Epiſcoporum tantum ſententiam objicit, ſecundum ſeriem ab Apoſtolis ſuccedentium, horumque ſenſum & fidem Eccleſiæ ſenſum & fidem exiſtimat, & illis qui refragetur, eum Eccleſiæ refragari. Cyprianus item in lib. de ſimplicit. prælat. *An eſſe ſibi*, inquit, *cum Chriſto videtur, qui adverſus ſacerdotes Chriſti facit? qui ſe a cleri ſocietate ſecernit? Arma ille contra Eccleſiam portat, contra Dei diſpoſitionem repugnat*, &c. *qui contemptis Epiſcopis, & Dei ſacerdotibus derelictis audet*, &c. Et in Ep. ad Pupianum (3), *Chriſtus dicit ad Apoſtolos*, ait, *ac per hos ad omnes præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui vos audit, me audit, & qui vos rejicit, me rejicit*. Et poſterius aſſerit, Eccleſiam non eſſe multitudinem contumacium, ſed plebem ſacerdoti adunatam, & gregem ſuo paſtori adhærentem (4). Unde qui cum Epiſcopis non ſint, eos in Eccleſia non eſſe, fruſtraque ſibi eos blandiri, qui pacem cum ſacerdotibus non habuerint: cum Eccleſia, quæ catholica una eſt, ſciſſa non ſit, ſed connexa, & cohærentium ſibi invicem ſacerdotum glutino copulata, &c. Auguſtinus demum (5), quoniam longum eſt omnes commemorare, cum adverſum hæreticos Eccleſiæ auctoritate nititur, Epiſcopos Apoſtolis ad ſua uſque tempora ſuccedentes plane intelligit.

C A P U T V.

Adverſus hanc poſtremam concluſionem objectiones quædam.

ATque in harum concluſionum & explicationem & confirmationem abunde hæc dicta ſufficerent, niſi huic poſtremæ illud a quibuſdam Theologis objiceretur, quod tempore dominicæ paſſionis Apoſtoli omnes Chriſti fidem amiſerunt, quo fieri, ut & Epiſcopi omnes Apoſtolis ſuccedentes poſſint Chriſti fidem amittere. Nam quod eo tempore in ſola Beata Virgine fides permanſerit, candela, inquiunt, illa ſignificat, quæ in officiis eorum dierum ſola non extinguitur, unde diſcipuli lumen, quod amiſerant, receperunt. Quoniam autem ratio hæc infirma illis etiam videbatur, eandem omnino rem & ſanctorum veterum, & ſcripturæ ſacræ teſtimoniis confirmant.

Primum ergo argumentum ex illo trahitur, quod per Matthæum Dominus dicit (6), *Omnes vos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte: ſcriptum eſt enim; Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves gregis*, id eſt, ab unitate fidei ſolventur. Sic enim gloſſa interlinearis exponit.

Secundum ex eo, quod apud Lucam (7) legitur, verba mulierum nunciantium Chriſti reſurrectionem viſa Apoſtolis eſſe quaſi deliramenta.

Tertium ex eo, quod Marcus tradit (8), Chriſtum exprobraſſe omnibus Apoſtolis incredulitatem, & duritiam cordis.

Quartum ex Auguſt. in illud Pſalmi (9), *Defecerunt oculi mei: Omnes*, inquit, *diſcipuli deſperaverunt, quod ipſe eſſet Chriſtus. A latrone Apoſtoli victi ſunt, qui tunc credidit, quando ipſi defecerunt*. Refert etiam Cardinalis Turrecremata

(1) *Euſeb. l. 4. Eccleſ. hiſt. c. 22.* (2) *Lib. 3. c. 3 lib. 4. c. 43. & 63.* (3) *Nona lib. 4.*
(4) *7. q. 1. Scire debes.* (5) *Lib. 28. cont. Fauſtum c. 2. & l. 33 cap. 6.*
(6) *Cap. 26. 31.* (7) *Cap. 24. 11.* (8) *Cap. 16. 14.* (9) *Pſal. 68. 4.*

cremata (1) in hoc idem Ambroſium, Hieronymum, Gregorium, Iſidorum.

RESPON. AD ARG. Verum difficile eſt, de eorum facilitate, perinde ut cauſa poſtulat, dicere: qui hujuſmodi argumentis permoti, Apoſtolos in univerſum omnes fidem perdidiſſe ajunt. Id quod non cum ratione ſolum, ſed etiam cum ſacris literis pugnat. Nam, ut de Petro taceamus, cujus fidem non defeciſſe, poſterius demonſtraturi ſumus (2), adhuc opinio illa de cæteris Apoſtolis non modo non certa, ſed ne probabilis quidem eſt. *Diſcipuli*, inquit (3), *abierunt in Galilæam in montem, ubi conſtituerat illis Jeſus: & videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt*. Quidam, ait, non omnes. Video autem hanc dubitationem a nonnullis non ad Apoſtolos, ſed ad alios neſcio quos diſcipulos referri: ſed mihi ſemper Theophylacti magis ac Remigii ſententia placuit, qui illam docent ad tempus, quo Chriſtus ante diſcipulis apparuerat, referendam. Id quod Marcus, ut opinor, intellexit, cum ait, *Increpavit incredulitatem & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderant*. Sive enim apparitio hæc, quam Marcus ſcribit, in die Aſcenſionis fuerit, ut multis placet, ſive antea, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitandum non eſt, quin eas increpationes hic Marcus recapitulando perſtrinxerit, quas ſparſim alii Evangeliſtæ conſcripſerunt. *Quia iis*, inquit, *qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderant*. Conſtat autem ex aliis Evangeliſtis, incredulitatem & duritiam cordis ex ea ſcilicet cauſa, quia his, qui viderant Chriſtum ſurrexiſſe, non eſt creditum, non ad omnes Apoſtolos pertinere. Petrus namque & Joannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentum: ac Jacobus juxta Hebræorum Evangelium ab hora, qua biberat Domini calicem, juravit ſe non comeſturum panem, donec Chriſtum videret reſurgentem; ut auctor eſt Hieronymus in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Non igitur omnes Apoſtoli fidei jacturam feciſſe credendi ſunt: niſi, quod abſurdum eſt, omnes infideles fuiſſe credideris (4). Non enim fides ſemel a Chriſtiano ſuſcepta, niſi per infidelitatem tollitur. Illud abſurdius, hæreſeos notam Apoſtolis univerſis inurere. Quod qui faciunt, idque ſine idoneis & urgentibus cauſis, hi non ſolum illis, ſed Chriſto etiam & Eccleſiæ injurii ſunt. Jam argumenta illa infirma eſſe quis non videt, quæ auctores illius opinionis ſubjecerunt? quæ quidem partim a nobis ante confutata ſunt, partim uno nunc verbo confutabuntur. Si enim quicquam probant, id ſolum probant, Apoſtolos in fidei confeſſione defeciſſe, aut etiam in fide viva, quæ per dilectionem operatur. Huc vero referri poteſt conſuetudo illa Eccleſiaſtica extinguendi omnes cereos præter unum. Quanquam Rupertus libro de divinis officiis 5. aſſerit, extinctos cereos priores ſignificare Prophetas a Judæis interemptos: ac cereum illum, qui ad breve tempus abſconditur, ſignificare Chriſtum. Sane vero etiamſi Apoſtoli tunc temporis fide caruiſſent, nihil tamen contra concluſionem haberetur. Nam, ut Auguſtinus (5) admonuit; tunc Apoſtoli defecerunt, cum nondum erant duces Eccleſiæ; nec illud impletum fuerat, *Ego confirmavi columnas ejus*. Unus ergo tunc erat paſtor Jeſus Chriſtus. At Petrus ac reliqui Apoſtoli poſteaquam a Chriſto paſtores conſtituti ſunt, ſine controverſia fidem ſemper Catholicam tenuere. Cæterum quod hæretici calumniantur, paſtores Eccleſiæ homines eſſe, fallereque proinde, ac falli poſſe; argumentum exiguum ſane atque mendicum eſt. Aliud quippe fuerit de humanæ naturæ imbecillitate diſputare, aliud de divina gratia & providentia, qua homines in veritate fidei continentur. Tota namque ſimul fidelium concio homines ſunt. Prophetæ item, Apoſtoli, & Evangeliſtæ homines erant, ſed quoniam ſpiritum veritatis accepere, in falſam fidei doctrinam venire non poterant. Sic ergo & Eccleſiæ doctores univerſi homines quidem ſunt, ſed quoniam divino ſpiritu gubernantur, & aguntur in vera dogmata, nequeunt in falſa declinare.

Illud autem quam ineptum, quam frivolum, quam ridiculum, quod quidam interpretantur, ideo nos in Eccleſiam non credere, quia homines ſunt: omnis vero homo mendax. Non eſt hæc illa profecto cauſa, quæ graviſſimos viros adduxerit, ut in Eccleſiam credendum eſſe negarent. Sed antiquior & pulchrior, & auctoribus ipſis profecta alia cauſa eſt. Auguſtinus quippe, *Credimus*, ait (6), *Petro, credimus Paulo, in Paulum aut Petrum non credimus: credere enim in eum, eſt credendo amare, credendo in eum ire*. Hactenus Auguſtinus. Et Ruffinus, *Non dicitur*, inquit, *in ſanctam Eccleſiam, ſed ſanctam Eccleſiam credendam eſſe, non ut Deum, ſed ut Eccleſiam Deo congregatam. Hac itaque præpoſitionis ſyllaba creator a creaturis ſecernitur*. Hæc ille. Ob id igitur auctores hi non admittunt, ut in Eccleſiam credamus, quia Eccleſia fidei noſtræ finis non eſt.

Exiſtit autem hoc etiam loco quædam quæſtio ſubdifficilis. Cum enim ab Hieronymo (7) dupliciter Eccleſia dicatur, & ea quæ non habet maculam aut rugam, & vere corpus Chriſti ſit, & ea, quæ in Chriſti nomine, abſque plenis

(1) *Lib. 3. Summæ c. 61.* (2) *Lib. 6. c. poſtremo.* (3) *Matth. ult. 16.*
(4) *Apoſt. omnes fuiſſe infideles Turrecre. concedit lib. 3. Sum. c. 61.*
(5) *In Pſal. 114.*
(6) *In Pſal. 77. & tract. 29. in Joan. de pæn. diſt. 2. §. ex præmiſſis.*
(7) *In. comm. ad Galat. 1.*

virtutibus, imo cum vitiis quibuſdam admixtis, congregatur: unde nobis conſtare poterit, utronam modo nomen Eccleſiæ capiatur, cum dicitur columna & firmamentum veritatis? Hæretici ſiquidem quicquid in ſcripturis proditum eſt, quod ad Eccleſiæ vel auctoritatem ſpectet, vel veritatem, id totum non in poſteriore ſenſu, ſed in priore accipiendum cavillantur. Concedunt itaque ſpiritum veritatis Eccleſiæ ſanctorum: Eccleſiæ, quæ malos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea ſe ſolum ratione tuentur, quod in voce ambigua liberum eſt utramlibet ſignificationem eligere: ſed argumentis aliis in id etiam incumbunt, ut hoc loco & quæſtione Eccleſiæ nomen non aliter uſurpandum eſſe perſuadeant. Illud primum eſt, quod Hieronymus ſenſit, Eccleſiam in ſecundo ſignificatu abuſive dici: *ut fortis*, inquit, *prudens*, *caſtus*, *juſtus*, *&* *temperans interdum plene pro his*, *qui perfectæ virtutis ſunt*, *interdum abuſive pro his*, *qui ſunt incipientes*, *accipiuntur*. Si ergo prior ſignificatio propria eſt, poſterior impropria: commodius ſine dubio Eccleſiæ vocem in illa priore, hoc eſt, pro juſtorum concione uſurpabimus. Rurſum cum Apoſtolus illa dicit, *Eccleſia ſubjecta eſt Chriſto*: & *Chriſtus dilexit Eccleſiam*, &c. & *Chriſtus caput eſt Eccleſiæ*, *ipſe ſalvator corporis ejus*; vox illa pro ſanctorum congregatione accipitur, ut Hieronymus, Auguſtinuſque interpretati ſunt. Quid igitur cauſæ erit, cur aliter accipiamus, cum Eccleſiam ſcribit Apoſtolus columnam eſſe ac firmamentum veritatis? Præterea encomio illo nobilitavit Paulus non Eccleſiam quamlibet, ſed eam, quæ eſſet domus Dei. At domus Dei ſoli juſti eſſe creduntur, ut etiam Auguſtinus ait (1): non ergo columna veritatis eſt, niſi Eccleſia ſanctorum. Præterea Auguſtinus diſerte docet (2), domum Eccleſiamque Dei, quæ in bonis ſolum fidelibus eſt, & ſanctis Dei ſervis, eam eſſe, quæ ædificata eſt ſupra petram, quæ etiam claves accepit, ac poteſtatem ſolvendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei eſt, quæ eſt columna & firmamentum veritatis. Quamobrem, ſi paſtores, qui Eccleſiæ ſibi nomen vendicant, mali ſunt, non ad eos hæc & alia ſimilia pertinent. Quod & Auguſtinus idem multis aliis locis confirmat (3). Quæ ſi vera ſunt, non ſolum concluſio illa poſtrema, quæ nunc expenditur, ſed reliquæ omnes funditus evertuntur, & quicquid omnino hoc nobis loco conſtitutum eſt. At vero, quamquam in eam ſententiam hæc & alia plura ab hæreticis diſputantur, nos tamen Eccleſiam ſequi oportet, & ab omni, quod abhorret ab ipſius approbatione, fugere. Primum autem hoc intelligendum puto, quæ nunc ab illis defenſionis ratio viaque tentatur, eam non modo noſtras rationes evertere, ſed ad id etiam deducere, quod fidei catholicæ rerumque omnium publicarum naturæ diſſonum atque inimicum ſit. Si enim ſpiritus veritatis ſolum bonis a Chriſto eſt in Evangelio promiſſus: cæteræ quoque promiſſiones ad Eccleſiam, quæ ex ſolis juſtis conſtituitur, pertinebunt. Quocirca (dicendum eſt enim ſæpius) nec legum ferendarum auctoritas, nec clavium poteſtas, nec peccatorum remiſſio, nec doctrinæ vis, nec ſacerdotii religio, nec ulla omnino publica Evangelii facultas, niſi in Eccleſia omni ex parte bona invenietur. Cum vero in Eccleſia catholica, quæ inde ab Apoſtolis fuit, ſemper fuerint mali bonique permixti: in ea nimirum nulla fuiſſet firma fides, nulla certa veritas, nulla expreſſa poteſtas, nulla ſolida auctoritas. Ita omnia, quæ vel pontificum, vel conciliorum, vel totius etiam Eccleſiæ conſenſione decreta ac definita ſunt, nullas omnino haberent vires. Sive enim excipias, eos non eſſe juſtos ſive, ut juſti ſint, eſſe tamen nobis incognitos: utralibet via & modo illorum dogmata, ſcita, leges eludes, eritque, quemadmodum ſupra diximus, res Chriſti publica omnium, quæ fingi poſſunt, ſtultiſſime, atque abſurdiſſime conſtituta.

Itaque ſit verum illud, quod initio dixi, ſpiritum veritatis, fidei catholicæ fulcimentum, cæteraque Spiritus ſancti chariſmata ei Eccleſiæ eſſe & promiſſa, & data, quam Apoſtoli ſua doctrina, miraculiſque fundarunt, ad quam iidem ſuas conſcripſere Epiſtolas, quam in terris ſemper habuit Chriſtus, quam ſacræ literæ apte, prudenterque deſcribunt ex bonis ac malis piſcibus, ex frumento & zizaniis, ex tritico & palea, ex fatuis ſapientibuſque virginibus, e ſervis probis improbiſque conſtantem. Hæretici ergo Eccleſiæ nomen ſibi habeant invidioſum & obſcurum, eamque Eccleſiam interpretentur, quam adhuc nemo eſt mortalium intuitus; nos autem Eccleſiam ex conſuetudine tum divini ſermonis, tum etiam vitæ noſtræ interpretemur. Nec metiamur eam, ut ſuperbi, & arrogantes, verborum magnificentia; ſed Eccleſiam eam, quæ habetur, exiſtimemus, illam autem omittamus, quæ omnino nuſquam reperitur. Homines enim ſumus, remque proinde publicam, quæ eſt in hominum uſu vitaque communi, non eam, quæ fingitur, ſperare debemus. Quæ omnia ſic a me dicta exiſtimari velim, non ut nulla in terris ſit coram Deo bonorum multitudo, atque collectio, quæ & Eccleſia, & ſponſa, & amica Dei in ſacris litteris nuncupetur: ſed ut eos nos a malis in domo & Eccleſia Dei minime ſeparemus, ubi vaſa aurea & argentea ſunt, lignea quoque & fictilia; non in honorem omnia; ſed quædam vel in contumeliam. Verum hæc explanata ſunt ante ſatis, ut arbitror, diligenter. Jam argumentis illis reſpondeamus, quæ modo ſug-

(1) *Lib. 7. cont. Donat. c. 51. 24. q. 1. omnibus.* (2) *Ibidem.*
(3) *Lib. cont. Donat. c. 18. & l. 5. c. 20. & 21. & l. 6. c. 3. 1. q. 1. remiſſionem. de con. d. 4. Quomodo exaudit.*

ſuggeſſimus: nam iis, quæ a principio libri hujus ſunt poſita, capite ſequenti, eodemque poſtremo reſpondebimus.

In voce, inquiunt, ambigua licet e multis unumquodlibet ſignificatum accipere. Minime; inquam, gentium; ſed antecedentia primum, & conſequentia ſpectanda ſunt; deinde conſiderandum, quæ natura rerum ſit, quid cohæreat, quid repugnet, multaque omnino alia, quæ nos in tertiodecimo libro accuratius, & exquiſitius perſequemur. Quod ſi, ubi dona Eccleſiæ Chriſtus pollicetur, continendis in officio ac veritate fidelibus neceſſaria, ea nos ad latentia ſolum & inviſa membra referimus: inania profecto eſſent dona illa, parumque ad communem utilitatem accommodata. Quin, ut ſupra oſtenſum eſt, noxia eſſent, ac perniciosa valde, quippe quæ perditiſſimis quibuſque civibus & diſſidiorum præberent perpetuas cauſas, & in omnibus omnino flagitiis impunitatem ac licentiam ſempiternam. Jam vero ſi ratione duce, ac magiſtra eum injurium principi bono & ſapienti cenſemus, qui illius privilegia ſic interpretatur, ut non ſolum fruſtra, ſed in perniciem conceſſa eſſe videantur; quanto magis ille erit Chriſti iniquus, pravus, & malitioſus interpres, qui gratias, & favores, quos reipublicæ ſuæ promiſit Chriſtus, in eum ſenſum acceperit, qui non modo vanitatem præ ſe ferat, ſed afferat vel exitium? De Eccleſia igitur, quæ bonos ſimul, maloſque complectitur, locus ille Pauli, cæterique ſimiles intelligendi ſunt. At talis concio ac cœtus abuſive Eccleſia dicitur. Id primum nego. Nec enim de forti, prudenti, juſto, ac temperanti eadem eſt cauſa. Fateor ſiquidem cum Hieronymo, ejuſmodi virtutum vocabula ad incipientes atque imperfectos non poſſe niſi per abuſum traduci; quoniam vera virtutis definitio non illas inchoantes, &, ut ita dicam, informatas diſpoſitiones, ſed habitus plane abſolutos atque perfectos exprimit, quemadmodum Ariſtoteles, D. Thomas, ac reliqui viri Philoſophi tradiderunt. At Eccleſiæ vox nihil tale indicat, quale iſti fingunt, unde malos ab eo cœtu excludamus, qui Eccleſiæ ſibi nomen proprie vindicat. Quamobrem nulla eſt improprietas, nullus abuſus, ſi Eccleſia etiam ea nuncupetur, quæ in uno baptiſmo, una fide, una religione improbos habeat probis admixtos.

Quanquam aliter deinde reſpondere poſſumus, Hieronymum de Eccleſia Chriſti in eum ſenſum fere loqui, in quo populum Dei, domum Dei, ſervos Chriſti propemodum uſurpamus (1). Fit enim neſcio quomodo, ut caſus gignendi additus, ad bonos potiſſimum vocum illarum intelligentiam deducat. Ita ſi ad Eccleſiam vitio depravatam referantur, abuſus fortaſſe nonnullus eſt; qui mente magis concipi, quam verbis ſignificari poteſt. Nam & populus Dei ille in ſacris literis dicitur frequentiſſime, qui Deo peculiariter dicatus eſt, in quo ſcilicet Dei fides viget, ac cultus; quamvis in eo ſint aliqui peccatores. Sed ad Hieronymi teſtimonium ſatis.

Ad id vero, quod ſubjunctum eſt, capite ſequenti reſpondebimus, ubi explicabitur, quonam ſenſu ad Epheſ. 5. Apoſtolus Eccleſiam nominarit. Quod autem domus Dei etiam illa ſit Domus magna, in qua ſunt vaſa aurea, & argentea, lignea quoque & fictilia, non eſt neceſſe demonſtrare. Id tamen, etſi perſpicuum eſt, ad futurum tempus reſervamus, cum primi capitis argumenta diluentur. Jam, quod poſtremo loco ex verbis Auguſtini objicitur, id caute & legendum, & audiendum eſt; quemadmodum ante nos viri eccleſiaſtici admonuerunt. Poſſunt enim verba illa duplicem ſenſum ingerere, unum, ut ſoli juſti intelligantur Chriſti & Eccleſiæ adminiſtri eſſe, ſoli remittere peccata, ſoli eccleſiaſticam habere & auctoritatem & poteſtatem. Quem ſenſum conſtat non rationi ſolum, ſed Eccleſiæ, fidei, ſacriſque etiam literis repugnare. Sed de hac re non eſt hujus aut loci, aut inſtituti diſſerere. Alter ergo ſine dubio Auguſtini ſenſus eſt, ut ſoli juſti dicantur claves regni cælorum, poteſtatem ligandi ac ſolvendi, ſpiritum veritatis, & reliquas ſpirituales gratias accepiſſe; quod univerſa dona hæc non propter malos, ſed propter bonos & promiſſa & collata ſint. Sic enim quæ œconomis, ac diſpenſatoribus paterfamilias tribuit in familiæ commoditates diſtribuenda, non œconomis hæc, ſed familiæ ipſi tributa eſſe intelliguntur.

Si quæ epiſcopis, & clericis populus dedit in pauperum expendenda uſus, ea non epiſcopis, & clericis, ſed pauperibus dicitur contuliſſe; ſic etiam, ſi princeps homini ignoto quicquam ob amici ſui preces meritumque donarit, id jure, ac vere dicet ſe non homini ignoto, ſed amico donaſſe. Ad quam omnino legem illa quoque explicanda ſunt, quæ ex Auguſtino contra Petri, & ſucceſſorum ejus auctoritatem afferuntur (2). *Claves non unus homo Petrus, ſed unitas accepit Eccleſiæ*. Item (3), *Poteſtatem ligandi, ac ſolvendi Petrus cum omnibus tanquam perſonam gerens ipſius unitatis accepit*. Item (4), *Eccleſiæ claves datæ ſunt, cum Petro datæ ſunt: & cum ei dicitur, ad omnes dicitur*, *Paſce oves meas*. Quæ omnia, ut opinor, nihil aliud ſignificant, quam Petrum, ac cæteros Eccleſiæ miniſtros, nec ſibi, nec ob ſua merita, ſed Eccleſiæ, obque Eccleſiæ cauſam claves, reliquaque Evangelii publica munera accepiſſe. Quanquam priora illa ſcio aliter ab aliis interpretari. Sunt enim qui ea referant ad uſum poteſtatis, quem mali, quia legitimum habere non poſſunt, dicuntur non habere. Alii referunt omnino ad

ura.

(1) *Dupliciter homo Dei dicitur. S. Thom. 3. p. q. 4. art. 4. ad 1.* (2) *In ſer. Apoſt. Petri, & Pauli.*
(3) *Hom. 10. in Joan.* (4) *In lib. de ago. Chriſti.*

gratiam, non illam ſacramentalem, quæ etiam per malos miniſtros dari ſolet, ſed quæ precibus miniſtri reſpondet, ut de conſec. diſt. 4. quo modo Auguſtinus videtur ſignificare (1). Alii tandem exiſtimant, Auguſtinum de publicis raptoribus, uſurariis, concubinaris, ſacrilegis loqui, a quibus olim, perinde ut ſi eſſent ab Eccleſia præciſi, non licebat ſacramenta percipere. Ideoque illiuſmodi miniſtri gratiam ſacramentorum non dabant. Verum hoc diſputare, ut ſæpe jam diximus, non eſt hujus diei ac temporis. Et Valdenſium inſania jampridem exploſa eſt: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum eſt ſatis. Nunc argumenta, quæ a principio contra Eccleſiæ auctoritatem poſita ſunt, quam breviſſime poſſumus, refellamus.

CAPUT POSTREMUM.

In quo argumenta primi capitis confutantur.

RESPON. AD 1. PRimum vero argumentum promptiſſimum eſt refellere: nec uno tantum, ſed multis etiam modis; tum, quod nec Moyſes, nec Joſue, in quorum gubernatione tempus illud erat poſitum, in populi furorem & inſaniam inciderunt; tum, quod ne certum eſt quidem, eos, qui in caſtris remanſerint, in flagitium omnes conſenſiſſe: quin vero ſimillimum eſt, nonnullos etiam repugnaſſe. Nam ubi primum Moyſes illam vocem edidit, *Si quis eſt Domini, jungatur mihi; congregati ſunt ad eum omnes filii Levi, conſecraruntque manus ſuas Domino, unuſquiſque in filio & in fratre ſuo.* Ex quo intelligitur, qui ad unam Moyſi vocem ſe illi conjunxerint, qui a Domino ſteterint, quos Dominus juſtitiæ ſuæ adminiſtros in ultione fecerit, hos in eo ſcelere cæterorum ſocios & conſortes non fuiſſe. Quid quod Aaron nondum ſacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat ſuperhumerale impoſitum, rationalique adſtrictum & aptatum, *in quo erat doctrina & veritas* (2). Nihil ergo mirum, ſi Aaron, filiique ejus, nec paſtores populi conſtituti, nec ſacerdotes conſecrati, in fide ac religione erraruut. Quanquam Aaron, quod & Petro & Marcellino poſtea accidit, metu peccavit, non infidelitate. Nihil ergo contra nos affertur, qui aſſerimus, ſacerdotes paſtores jam Eccleſiæ a Chriſto inſtitutos errare omnes in fide ac religione non poſſe. De argumento itaque primo tantum.

RESPON. AD 2. Secundum autem videtur eſſe gravius, quo non Calvinus modo, ſed Donatiſtæ etiam adverſum catholicos uſi ſunt, quemadmodum in libro de unit. Eccleſiæ cap. 12. Auguſtinus tradit. Sed non eſt neceſſe nova nunc reſponſa meditari, quando huic argumento egregie ab Auguſtino reſponſum eſt. *Plerumque*, ait, *ſermo divinus impias turbas Eccleſiæ ſic redarguit, tanquam omnes tales ſint, & nullus bonus omnino remanſerit. Inde quippe admonemur, in ſuo quodam numero eos dici omnes, id eſt, omnes filios gehennæ. Iſti ergo vel imperite, vel fallaciter agentes, colligunt de ſcripturis talia, quæ vel in malos bonis uſque in finem permixtos, vel de vaſtatione prioris populi Judæorum dicta reperiuntur; & volunt ea detorquere in Eccleſiam Dei, ut tanquam defeciſſe ac periiſſe de toto orbe videatur.* Hactenus Auguſtinus. Hujuſmodi ergo Prophetarum oracula hunc in primis ſenſum habent, ut, quoniam in comparatione malorum adeo pauci boni ſunt, ut nulli eſſe videantur, ſcriptura totum una comprehenſione populum reprehendat, quamvis in eo nonnulli ſint boni. Deinde prædictiones propemodum illæ erant, non reprehenſiones. Deſcribitur enim populus ille non qualis tunc erat, ſed qualis poſt Meſſiæ adventum futurus erat. Uterque ſenſus, ne hæretici noſtrum eſſe cauſentur, exemplis Scripturæ manifeſtis comprobandus eſt. Ezechiel eodem, quo & Hieremias, tempore vaticinatus eſt. Quid dicat ei Dominus, audiamus (3). *Domus Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde.* Et putas in tota hac depravata domo partem aliquam ſupereſſe, cui generalis illa ſententia non conveniat? Audi quid etiam dicat Dominus (4): *Signa Thau ſuper frontes virorum gementium & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus.* Non ergo omnes in populi flagitium conſenſerant, non omnes attrita fronte & duro erant corde. Eſto aliud exemplum. *Salvum*, inquit (5), *me fac, quoniam defecit ſanctus. Vana locuti ſunt unuſquiſque ad proximum ſuum.* En unus totius generis humani culpas voce magna & queribunda deplorat, perinde ac ſi relictus ſit ſolus. Sed quid dicit illi divinum reſponſum? *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam.* Intelligens ergo jam ſuæ querimoniæ ſe plures habere conſortes, *Tu, Domine*, inquit, *ſervabis nos a generatione hac in æternum.* In libro autem contra Donatiſtas poſt collationem cap. vigeſimo idem quoque Auguſtinus, *Ne forte*, ait, *arbitrentur Prophetarum tantummodo moris fuiſſe, & non ad novum Teſtamentum, ſed ad veteris conſummationem pertinere, ſic arguere reprehenſibiles, quaſi omnes in eo populo arguantur, & ſic alloqui laudabiles, quaſi omnes ibi laudentur; ecce ſic ad Corinthios Apoſtolus loquitur: Paulus Eccleſiæ, quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Jeſu, vocatis ſanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini, gratia vobis & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto. Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis in gratia Dei,*

quæ

(1) *Cont. Donat. l.* 5. *c.* 22. (2) *Levit.* 8. 8. (3) *Ezech.* 3. 7.
(4) *Ezech.* 9. 4. (5) *Pſalm.* 11. 2.

quæ data eſt vobis in Chriſto, quia in omnibus divites facti eſtis in illo, in omni verbo, & in omni ſcientia, &c. *Quis hæc audiens credat in Eccleſia Corinthiorum eſſe aliquos reprobos, quandoquidem verba iſta ſic ſonant, velut ad omnes directa ſit iſta laudatio? Et tamen paulo poſt dicit: Obſecro autem, fratres, ut non ſint in vobis ſchiſmata*, &c. *Et in hoc horrendo vitio tanquam omnes increpans dicit: Diviſus eſt Chriſtus? Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine Pauli baptizatis eſtis*, &c. Hactenus ille. Poterat & ea commemorare, quæ in eadem epiſtola ſubjecta ſunt (1): *Tanquam parvulis in Chriſto lac potum vobis dedi, non eſcam: nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis, adhuc enim carnales eſtis. Cum enim ſit inter vos zelus & contentio*, &c. Item (2), *Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, ut tollatur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit*. Item ex epiſtola ad Galatas (3), *O inſenſati Galatæ, & quis vos faſcinavit non obedire veritati*, &c. Et poſtea tamen ait (4), *Fratres, ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſcemodi inſtruite ſpiritu lenitatis*, &c. Item ad Philippenſes, *Omnes quæ ſua ſunt quærunt, & non quæ ſunt Jeſu Chriſti*, &c. Quas res in ea diſputatione, & multas alias ſimiles a ſummo Theologo præteritas arbitror, quod eſſent faciles; ſunt certe ad præſens inſtitutum utiles, eaſque fere in epiſtola ad Vincentium attigit. Jam quod pleraque ejuſmodi prophetarum teſtimonia ad populi Judaici ſtatum & mores poſt Meſſiam referenda ſint, & ſequenti libro ex multis exemplis cognoſcetur, & nunc ſatis in uno exemplo demonſtrabitur. Aggæus Zorobabelem, ac Jeſum ſacerdotem magnum, totumque omnino populum, ut domum Dei ædificarent, his verbis admonuit (5): *Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Jeſu ſacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiſcum ſum, & Spiritus meus erit in medio veſtrum, nolite timere*. At eodem poſtea capite ſubjunxit Aggæus: *Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et reſpondit Aggæus: Sic populus iſte ante faciem meam, dicit Dominus, & ſic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt*. Quem omnino locum convenientius de populi ſtatu poſt Teſtamenti veteris conſummationem intelligimus, tametſi Auguſtinus (6) ad formam quoque ſuperiorum hoc exemplum interpretatus eſt. Sed, ut dixi, & ad populi conditionem poſt Meſſiæ adventum aptius hoc congruentiuſque refertur, & plura alia præſertim apud Eſaiam huic propoſito inſervire, lib. proximo oſtenſuri ſumus. Itaque de Eſaiæ, Hieremiæque teſtimoniis dictum eſt ſatis.

Respon. ad 3. Illud vero, quod tertio loco ſubjicitur, Eccleſiam occultam eſſe poſſe, Donatiſtæ etiam olim poſuere. Quibus tamen Auguſtinus (7) occurrit in hæc verba: *Non eſt Eccleſia nobis operta, quia non eſt ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo ſunt. Et de illa dictum eſt; Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem poſita. Donatiſtis operta eſt*, &c. Tantum Auguſtinus.

Primum autem illud falſum eſt, veterem populum aliquando nullam Eccleſiæ ſpeciem habuiſſe. Nam cum ſe ſolum relictum quereretur Elias, ſeptem millia virorum Scriptura commemorat genua ſua non curvaſſe ante Baal; quibus ſane illud perſpectum & exploratum erat, non fidem & unitatem, ſed regnum eſſe diviſum; extareque proinde in Hieruſalem templum Dei, ſummum ſacerdotem, veram de lege ac religione doctrinam. Ejuſmodi Tobias erat, qui, (8) cum tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat Jeroboam, ipſe pergebat ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Iſrael, decimas fideliter offerens, & cætera his ſimilia ſecundum legem Dei puerulus etiam obſervans.

Deinde non ſequitur, ſi populus ille ita vacillavit, ut pene cecidiſſe videatur, ſi ita diſperſus eſt, ut propemodum formam & ſpeciem amiſerit, Chriſti quoque Eccleſiam uſque adeo obſcurari poſſe, ut nulla ejus ſpecies effulgeat. Plebs enim illa vetus, ut quæ caſura eſſet, ruinam ſæpe minabatur. Et quoniam futurum erat, ut illi reipublicæ tanquam ſempiterna nox eſſet offuſa; nihil mirum, ſi ſenſim obſcurata eſt, & evanuit. Quid autem, ſi quandoque etiam vix apparuit, cum tam parva lux tenuiſque noctis ſplendor affulſit? nempe lucerna lucens in caliginoſo loco (9). Sed hæc explicabuntur in ſequenti libro diligentius.

Respon. ad 4. Nam Hilarii auctoritatem, qua nos Calvinus urgendos exiſtimat, Vincentius Auguſtino quondam oppoſuit; ſed hic loca omnia, quæ ille ex Hilario collegerat, tanquam meras calumnias contudit, & obtrivit fere in hæc verba (10): *Eccleſia aliquando obſcuratur quidem multitudine ſcandalorum, ſed etiam tunc in ſuis firmiſſimis eminet. Aliquando tentationum fluctibus operitur atque turbatur; & tale tunc erat tempus, de quo ſcripſit Hilarius, unde putaſti inſidiandum contra teſtimonia tot divina*, &c. *Potes hoc modo dicere, nec Eccleſias Galatiæ tunc fuiſſe, quando dicebat Apoſtolus, O ſtulti Galatæ, quis vos faſcinavit? Sic enim*

(1) 1. *Cor.* 3. 1. (2) 1 *Cor.* 5. 2. (3) *Galat.* 3. 1. (4) *Gal.* 6. 1.
(5) *Agg.* 2. 5. (6) *L. con. Donat. poſt collat. c* 20. (7) *De unitate Eccl. c.* 14.
(8) *Tob.* 1. 5. (9) 2. *Pet.* 1. 19. (10) *In epiſt. ad Vincent. num.* 48.

nim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos graviter increpabat. Quis enim neſcit, illo tempore obſcuris verbis multos parvi ſenſus ſuiſſe deluſos, ut putarent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipſi credebant; alios autem timore ceſſiſſe, & ſimulate conſenſiſſe? Quanquam & illi, qui tunc firmiſſimi fuerunt, & verba hæreticorum inſidioſa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidem pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem provinciarum Aſianarum aut zizania, non triticum arguebat, aut ipſum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quanto vehementius, tanto utilius arguendum putabat. Habent enim etiam Scripturæ canonicæ hunc arguendi morem, ut tanquam omnibus dicatur, & ad quoſdam verbum perveniat. Hactenus Auguſtinus.

Ac Hieronymus (1), *Ingemuit totus orbis*, inquit, *& Arianum ſe eſſe miratus eſt. Periclitabatur navicula Apoſtolorum, urgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil jam ſupererat ſpei, Dominus excitatur, imperat tempeſtati, beſtia moritur, tranquillitas redit. Manifeſtius dicam; omnes Epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerant exterminati, ad Eccleſias redeunt. Tunc triumphatorem ſuum Athanaſium Ægyptus excepit, tunc Hilarium de prælio revertentem Galliarum Eccleſia complexa eſt, tunc ad reditum Euſebii lugubres veſtes Italia mutavit.* Hæc Hieronymus, multaque alia, quæ brevitatis ſtudio prætereo. Sed hæc ſatis ſunt, ut omnes intelligant, navem Eccleſiæ in alto hæreſum, ſeditionum, diſcordiarumque procellis fluitantem, fuiſſe jactatam quidem, ac pene opertam fluctibus (2); ſed non fuiſſe tamen in tanta etiam tempeſtate demerſam. Quin in ſuis licet paucis fortiſſimis eminuit, qui, quo magis in remigando laborarunt, eo aſpectabiliores clarioreſque fuerunt. Nec hoc loco opus eſt Eccleſiæ Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omnino ipſa latuit, ſed toti ſemper orbi manifeſta fuit, quemadmodum ſexto poſtea libro accuratius oſtendetur.

Respon. ad 5. Nec vero ſub diverſis Pontificibus fides Eccleſiæ aut ſolvitur, aut occultatur; quin eo etiam tempore Eccleſia catholica fidei ſuæ manifeſtum argumentum edit. Judicia tunc paſtorum periclitantur, quæ ſine certo Eccleſiæ capite infirma atque incerta erunt. De qua re alio libro diſſeremus.

Respon. ad 6. Jam in ſexto argumento Calvinus & multum operæ ac verborum ſumit, & vano ſe labore frangit. Poterat brevius ac facilius dicere, quoniam ſynagoga extincta omnino & deleta eſt, Eccleſiam quoque Chriſti funditus eſſe delendam. At diſceſſio, quam prædixit Apoſtolus, venire non poteſt, dum vera Eccleſiæ facies extiterit. Id Calvinus dicit, non probat. Itaque falſum eſt. Quin poſteaquam Germania non ſolum a Romano Pontifice, ſed a Romano eodemque ſuo Imperatore majore ex parte defecit, illa fortaſſis Pauli prædictio impleta eſt, inſtantque proinde Antichriſti infeliciſſima tempora. At filius hominis veniens fidem non inveniet in terra. Sed huic argumento reſpondet Hieronymus (3), illam hic fidem nominari, de qua Dominus ajebat, *Fides tua te ſalvam fecit;* & alibi de Centurione, *Non inveni tantam fidem in Iſrael;* & rurſum ad Apoſtolos, *Quid timidi eſtis modicæ fidei?* nec non & in alio loco, *Si habueritis fidem, ſicut granum ſinapis*, &c. Nec enim Centurio, aut illa muliercula in Trinitatis ſacramenta crediderant; ſed ſimplicitas mentis, & devota Deo ſuo anima commendata eſt. Hæc eſt fides, quam raro inventam Deus pronunciavit; hæc eſt fides, quæ etiam apud eos, qui bene credunt, difficile perfecta invenitur. Eodem quoque modo Auguſtinus reſpondet (4), Dominum de perfecta fide loqui, quæ ita difficilis eſt in hominibus, ut in ipſis admirabilibus ſanctis inveniatur aliquid, ubi trepidaverint. Addit rurſum, propter iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, quæ illa potiſſimum ætate erit, Dominum ita loquutum. Propterea enim non dixit, Filius hominis veniens non inveniet fidem in terra: ſed quaſi dubitans, *Putaſne*, ait, *inveniet fidem?* non quod ille cuncta ſciens de aliqua re dubitaret, ſed ut ſua dubitatione figuraret noſtram: quia propter multa ſcandala circa finem ſæculi pullulantia hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus eſt, qui vaniſſimis argumentis adducti ſunt ut putarent fidem in ſolo uno manere poſſe. Cum enim Eccleſia nomen collectivum ſit, ſi unus tantum crederet, non crederet Eccleſia. Adde quod Dominus per Matthæum dicit (5), *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi*. Vobiſcum, ait. Et per Joannem (6), cum pollicetur ſpiritum veritatis fidelibus ſempiternum, pluribus illum pollicetur, non tantum uni. Adde etiam, quod corpus non eſt unum membrum, ſed multa, ut Apoſtolus ad Corinthios docet (7). Sed corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, ut idem ad Epheſios oſtendit (8), uſque in finem permanebit. Non ergo unquam multi fideles in Eccleſia deerunt.

Præterea triticum ſimul cum zizaniis in agro, bonique piſces cum malis in reti (9) uſque ad conſummationem ſæculi durabunt. Non ergo ſolum in uno manebit fides. Sed deficiet hoſtia & ſacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad finem ſæculi, ſed ad Syna-

(1) *Adverſus Lucif.* (2) *Matth.* 8. 24. (3) *In Dialog. adverſ. Luciſer.*
(4) *De unitate Eccl.* c. 13. (5) *Matth. ult.* 20. (6) *Joan.* 14. & 16.
(7) 1. *Cor.* 12. 14. (8) *Epheſ.* 1. 23. (9) *Matth.* 7.

nagogæ conſummationem exiſtimo referendam. Quod ſi quis ad tempus Antichriſti referre velit, cum hoc ego non magnopere contenderim, modo ſic interpretetur, ut propter crudeliſſimi tyranni ſævitiam ſacerdotes a publico & ſolemni ſacrificio deſiſtant. Quod vero ex Apocalypſi Joannis objicitur, quoniam valde obſcurum eſt, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium: tametſi hoc oraculum in Luthero ſateor eſſe completum, cui data eſt clavis putei abyſſi, ut errores penitus demerſos atque defoſſos eruendo tanta caligine orbem obduceret, ut vel lucem ipſam tenebris circumfudiſſe videretur. Sed affulget adhuc Eccleſiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci ſunt, & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis ab intus, nihilque in ea externi ſplendoris eſt; qui fieri poteſt, ut illa cohæreant, *Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate?* item, *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona?* Et, *Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem poſita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant?* cæteraque ſimilia, quæ ſunt, ne longum faciam, prætereunda. Planum eſt igitur, in ſponſa Chriſti, in qua nihil fictum, nihil ſimulatum eſt, ſed omnia vera, ſincera, ſolida, omnem etiam externam gloriam ab interiore virtute & ſplendore procedere. Ac de ſexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis verò argumentis diluendis illud admonere operæ pretium eſt, per figuratam dictionem multa, quæ parti conveniunt, in totum ſolere transferri. Id nobis in uſu eſt, cum perſæpe alias, tum magis eum de civitate, populo, regno, omnique omnino cœtu loquimur, de quibus ea in univerſum dicimus, in quæ non omnes reipublicæ partes, ſed interdum paucæ etiam concurrunt. Populum enim robuſtum, gentem bellicoſam appellamus, non quod omnes in ea republica aut robuſti aut bellicoſi ſint, ſed quod viri ex ea ad rem bellicam ſelecti ejuſmodi ſoleant eſſe. Nec enim aliter de humana republica, ac de humano corpore loquimur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus peſque vel agit vel etiam patitur. Dicitur mundus immundusve, ſi facies aut munda aut immunda ſit: eodemque omnino modo ſimiliter in reliquis. Inde adeo venit, ut vocabula, quæ quibuſdam Eccleſiæ partibus convenire videmus, Eccleſiæ ipſi attribuantur. Ad hanc enim legem Eccleſia dicitur amica, pulchra, immaculata, ſancta, videlicet ratione bonorum: hortus concluſus, fons ſignatus ratione electorum. Qui cum prima atque optima pars ſint Eccleſiæ Chriſtianæ, imo vero regni cælorum cum ſint principes, quamvis in terrena republica deſpicatiſſimi ac contemptiſſimi, vere ac jure ea, quæ in eos conveniunt, in totam Eccleſiam transferuntur; quoniam, ut ex Ariſtotele etiam ante docuimus, id civitas aut eſſe aut facere dicitur, quod in ea primarii aut optimates aut eſſe dicuntur, aut facere. Neque hoc loco, ubi a Lutheranis vel maxime petimur, Lutheri teſtimonium negligendum eſt, quo intelligant hi rem eſſe tam apertam atque dilucidam, ut eam ne Lutherus ipſe quidem negare potuerit. Is igitur cum in concione quadam ad populum explicaret, quemadmodum Eccleſia ſancta diceretur, per ſynecdochem docet Matthæum ſcripſiſſe, latrones blaſphemaſſe, cum unum eorum id feciſſe Lucas ſcribat. Sic unus & idem populus, ut ait, arguitur in Prophetis, cum multi ſint inter eos boni: rurſus laudatur, cum multi ſint inter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea eſt figura, quæ communia faciat omnia bona, communia item omnia mala; ut alter alterius onera portet, & ſic impleat legem Chriſti. Sic civitas, vel regio, vel domus feciſſe, aut paſſa eſſe dicitur, quod aliquot in ea fecerunt, aut paſſi ſunt. Hactenus Lutherus. Hic ego hæreticos univerſos appello, ut jam vel ipſi ſint judices, num prudenter nobis opponant Eccleſiam hortum concluſum eſſe, fontem ſignatum, puteum aquæ vivæ, paradiſum cum pomorum fructibus, ſanctam, pulchram, perfectam, ſine macula, & ruga glorioſam, ut in ea nullum præſcitum, nullum infirmum, nullum improbum eſſe conficiant. Sed reſpondeamus ad ſingula.

RESPON. AD 7. In ſeptimo argumento Canticorum de Eccleſia encomium ponitur, cui abunde, ut reor, ſatisfecimus. Additur deinceps, in arca ſolos eos fuiſſe, qui ſalvi facti ſunt: arcam autem Eccleſiæ imaginem extitiſſe. At ne quis in hunc errorem incideret, ut putaret omnes, qui per baptiſmum in Eccleſiam tranſeunt, eſſe ſalvos, idcirco Petrus caute, & ſapienter adjecit, *Quod & vos nunc ſimilis formæ ſalvos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio*, &c. Alioqui etiam, quod Hieronymus adverſum Luciferianos ait, ut in arca omnium animalium genera, ita & in Eccleſia univerſarum gentium, & morum homines ſunt: ut ibi pardus & hœdi, lupus & agni; ita & hic juſti & peccatores, id eſt, vaſa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potiſſimum Eccleſiæ typus eſt, quod extra eam nullus ſervatus eſt, non in eo, quod omnes intra illam facti ſunt ſalvi. Sed arcæ Sacramenta ex Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Chriſtus, ajunt, non eſt alterius Eccleſiæ caput, niſi ejus cujus ſalvator eſt. Hoc primum non eſt adeo expeditum. Eſt enim caput Angelorum Chriſtus, nec conſtat tamen, an eorum ſit proprie ſervator. Certe ego non puto, quamvis contra ſit a nonnullis diſputatum. De qua re non eſt hic locus differendi. Deinde ea connexio infirma eſt, Chriſtus eſt Eccle-

ſiæ

ſiæ ſalvator, ergo omnes, qui ſunt in Eccleſia, ſervat. *Eſt* enim *ſalvator omnium hominum, maxime fidelium* (1); nec omnes tamen reipſa ſalvos facit. Atque ut Chriſtus corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, ſervet; ſervet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non ſequitur, eum omnes qui ſunt in Eccleſia ſervare. Tum quoniam jam ſatis oſtenſum & patefactum eſt, quædam de Eccleſia vere dici, quæ ei non omnium, ſed quarundam partium ratione conveniunt; tum quoniam totius partiumque vocabula latius fuſa ſunt, quam voces corporis, atque membrorum, quemadmodum paulo poſt explanaturi ſumus. Ita non fit, ut ſi corpus Chriſti, omniaque ejus membra ſervantur, partes Eccleſiæ ſerventur omnes. Nec vero Paulus ait, Chriſtum exhibere ſibi glorioſam Eccleſiam; ſolum aſtruit ſeipſum tradidiſſe, ut eam exhiberet glorioſam. Quemadmodum autem mortuus ille eſt, ut omnes viveremus, nec vivunt omnes tamen; ſic ſe tradidit pro Eccleſia, ut eam mundaret & glorificaret, nec tamen omnes, qui in Eccleſia ſunt, mundantur & glorificantur. Tametſi vere Eccleſiam ſuam ſibi exhibet glorioſam; ſed nec in omnibus partibus, nec in hoc fortaſſe tempore.

Porro id, quod ſequitur, facillimum eſt. Nam quamquam filii Dei aliquando ſecundum prædeſtinationem nominentur; at propria, eademque frequens denominatio a præſenti juſtitia fit, ut capite tertio explanatum eſt. Videmus autem vere filios exhæredari, ac juſte aliquando quidem. Non itaque colligitur, Filius eſt, igitur percipiet hæreditatem; niſi illud ſimul ponas: Et jus quod accepit, non amiſit. Quoniam autem filius Dei non ſemper probus intelligitur, ſed is quoque inhercdum, qui paterna bona prodegerit; etiam hoc diſtinguendum puto, Eccleſiam e Dei ſolum filiis conſtare. Nam ſi filios voces, qui per baptiſmum ſunt Chriſto & Eccleſiæ geniti; id nos aſſerimus. Sed in his ſunt improbi quidam & ſtulti filii, quos patris, matriſque cura parturire iterum geſtit, donec formetur in eis Chriſtus. Sin filios Dei juxta frequentiorem Scripturæ uſum eos tantum appelles, qui probi, & ſapientes ſunt; certe Eccleſia non ex his modo conſtituitur, ſed ex illis etiam, qui paternæ probitatis & ſapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filii quandoque diffunditur. *Nonne*, inquit (2), *ipſe eſt pater tuus?* At generatio perverſa erat, & infideles filii. Item (3), *Filios enutrivi, & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me*. Item (4), *Convertimini, filii revertentes, & ſanabo averſiones veſtras*. Item (5): *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*. Quod de ſanctis Eccleſiæ viris dictum eſſe, omnes Chriſti fideles agnoſcunt. Unde autem appellat ſpinas, niſi, ut Auguſtinus ait (6), propter malignitatem morum? & eaſdem unde filias, niſi propter communionem ſacramentorum? Bona ergo filia in medio malarum eſt, in eademque paterna domo. Sed ovile Chriſti nonniſi ex Chriſti ovibus conſtituitur. Quid tum? quaſi non alias pecudes habeat paſtor. Habet ſane capras, habet & hœdos. Paſtori itaque non modo ovile eſt, ſed & caprile, & hœdile. Hœdi porro, & agni in Dei cognitione intelligentiaque diſcreti ſunt, in hominum ſcientia, & cogitatione confuſi. Dum hic vivitur, diverſi licet greges, in una tamen congregatione ſunt, adeoque permixti, ut ſegregari non poſſint, donec ille veniat, qui ſeparabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hœdis, & ſtatuet quidem oves a dextris, hœdos autem a ſiniſtris (7).

Sed ut argumento huic ſcholæ more preſſius diſtinctiuſque reſpondeam, illud conſiderandum cenſeo, quod ut nomen ovis non in eo ſolum loco, ſed in ſacris fere literis (8) pro bonis ac juſtis accipitur, ſic ovile Eccleſiam in bonis juſtiſque deſignat; quales ſunt, quemadmodum ſupra diximus, voces aliæ nonnullæ, ut exempli cauſa, amica, columba, immaculata, hortus concluſus, fons ſignatus, paradiſus cum pomorum fructibus, quæ nimirum voces Eccleſiæ vel propter juſtos, vel etiam propter electos tribuuntur. Quocirca non fit, ut ſi in ovili non ſunt niſi oves, in Eccleſia non ſint hœdi, quos ſponſa paſcere juſſa eſt, quoad eos ab agnis paſtor ille ſummus ſegregaverit. Nomen etiam ovis malos nonnunquam in Eccleſia ſignificat, nedum probos. Hinc enim illa ſunt (9), *Erravi ſicut ovis quæ periarat*. Et (10), *Omnes nos quaſi oves erravimus*. Et (11) *Sicut oves in inferno poſiti ſunt*. Et (12), *Iratus eſt furor tuus ſuper oves paſcuæ tuæ*. Et in Evangeliis (13) ovem errantem legimus. Et (14), *Oves, quæ perierunt, domus Iſrael*. Atque cum Dominus Petro commiſit oves, ſi nomen hoc pro ſolis bonis uſurpatum cenſeamus, verendum eſt utique, ne mali a Petri cura exiſtiment ſe exemptos. Sane vero quicunque fidei ſacramentum habent, Petro intelliguntur eſſe commiſſi: nec ab eo modo requirendum, ſi gregem bonorum paverit; ſed illa etiam, an, quod infirmum fuit, conſolidarit, & quod ægrotum, ſanarit, & quod confractum, alligarit, & quod abjectum, reduxerit, & quod perierat, requiſierit. In quem ſenſum ovile Chriſti non eſt anguſtius, quam Eccleſia; ſed perinde ut illa, cum ſanis morboſas etiam oves continet. Dominus autem Joannis capite decimo in illum alterum ſenſum vocem ovis uſurpavit. Jam quod in hoc ſeptimo principali argumento demum objicitur, id in promptu eſt refellere.

(1) 1. *Tim*. 4. 10. (2) *Deut*. 32. 6. (3) *Eſa*. 1. 2. (4) *Hierem* 3. 22.
(5) *Cant*. 2. 2. (6) *De unitat. Eccle*. c. 13. (7 *Matth*. 25. 33. (8) *Joan*. 10.
(9) *Pſalm*. 118. 176. (10) *Eſa*. 53. 6. (11) *Pſal* 48. 15. (12) *Pſalm*. 73. 1.
(13) *Matth*. 18. 12. *Luc*. 15. 4. (14) *Matth*. 10. 6. & 15. 24.

re. Nam ſi ex diſcipulis pſeudoprophetæ exierunt, intus ergo prius domique erant: nec enim aliter exire potuiſſent. Ait *non erant*, inquit, *ex nobis*. Hoc duobus modis exponitur. Initio ſignificat Joannes fictos illos, & ſimulatos Chriſti diſcipulos fuiſſe, qui quaſi amici ad tempus, & ſocii menſæ, in die neceſſitatis receſſerint (1). Inter nos verſabantur, ait, eandem nobiſcum menſam cæteraque omnino ſacramenta habebant communia, ſed ſimulatio virtutis erat, venditatio, oſtentatio; ideoque, quod non erant ex animo, & vere noſtri, non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent tales, quales nos ſumus ex animo Chriſtiani, permanſiſſent utique nobiſcum. Deinde de viris forte Apoſtolicis loquitur, cum ait, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis*. Nonnulli ſiquidem ſtatim a principio naſcentis Eccleſiæ nomine ſe Apoſtolos venditarunt, cum non eſſent Apoſtoli Chriſti veri, ſed pſeudoapoſtoli (2). Quod igitur dicit, tale eſt: *Ex nobis exierunt*, hoc eſt, a noſtra ſchola, & ſocietate: *ſed non erant ex nobis*, id eſt, non vere erant Apoſtoli: ſi enim ii fuiſſent, nobiſcum profecto permanſiſſent. Veri enim Apoſtoli, quos ad Evangelii munus delegit Chriſtus, non tum hoc, tum illud, ſed idem dicebant ſemper: eratque illis conſtans ac perpetua ratio & veritatis, & vitæ. Hoc enim ad auctoritatem Evangelii pertinebat, ut ejus primi adminiſtri, quibus ſcilicet illud eſt creditum, odorem, ſaporemque Chriſti (3) ſemper, & in omni loco ſervarent. Contra vero operarii ſubdoli, quamvis aliquando ſe transfigurarent in Apoſtolos Chriſti (4), ſed inſipientia tandem eorum manifeſta erat omnibus (5), & fini ſecundum opera ipſorum. Quamquam, ſi de prædeſtinatis, ut Hieronymo, & Auguſtino viſum eſt, Joannes loqueretur, nihil adhuc hæretici conficerent. Nam quæ rerum conſequentia eſt, Non ſunt ex nobis, id eſt, non ſunt ex electis: non igitur ſunt in domo Dei, quæ eſt Eccleſia? Quaſi vero in domo Dei non ſint cum vaſis electis in honorem vaſa etiam non electa, nempe in contumeliam. Sed ad argumentum ſeptimum diximus multa. Nunc octavum diluamus.

RESPON. AD 8. Et ad teſtimonia quidem ex Canticis poſt ea, quæ dicta ſunt, nihil eſt neceſſe reſpondere. Illud autem, quod ex Apoſtolo objectum eſt, Divus Auguſtinus in libro ſecundo Retractationum (6) ita interpretatur, ut Eccleſiam deſcribat Apoſtolus, non quæ jam ſit, ſed quæ præparatur ut ſit, quando apparebit etiam glorioſa. Et in libro de perfectione juſtitiæ, *Cum enim*, ait, *non tantum Apoſtolus dixerit, ut exhiberet ſibi Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, ſed addiderit glorioſam, ſatis ſignificavit: quando erit ſine macula, aut aliquid hujuſmodi, tunc utique quando glorioſa. Non enim modo in tantis malis, in tantis ſcandalis, in tanta permiſtione hominum peſſimorum, in tantis opprobriis impiorum dicendum eſt, eam eſſe glorioſam. Nam ſi Dominus ipſe non fuit glorificatus, niſi reſurrectionis gloria, quomodo dicenda eſt ante reſurrectionem ſuam Eccleſia ejus eſſe glorioſa? Mundat ergo eam lavacro aquæ abluens peccata præterita; deinde perficiens ejus ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula, & ruga*. Hactenus Auguſtinus. Cujus ſententiæ fuit non ſolum D. Thomas (7), ſed etiam Hieronymus (8) ac Bernardus (9). In quem omnino ſenſum Eſaiæ (10) teſtimonium idem Auguſtinus interpretatus eſt in lib. cont. Donatiſt. poſt collat. cap. 8. Quanquam altera eſt ejus loci commodior intelligentia, ut incircumciſus & barbarus populus non ſit Eccleſiam Dei oppreſſurus, quemadmodum opprimit qui pede calcat. Et cap. 9. docet diſtinguenda eſſe tempora Eccleſiæ, & pro diverſitate varia Scripturæ loca, quæ partim Eccleſiæ puritatem, partim malorum permiſtionem enuntiant, eſſe concilianda. Memini me tamen ſic Pauli verba aliquando exponere, ut ad efficientiam baptiſmi etiam præſentem illa omnia referantur. Quod enim ait, *Ut eam ſibi exhiberet ſine macula*, hoc planum & expeditum eſt, cum ſine controverſia omnes omnino maculas baptiſma deleat: quod vero ſubjungit, *Sine ruga*, id certum eſt ad baptiſmi novitatem attinere, qui veterem hominem ſuſtulit & abſumpſit. Renovatur quippe, ut aquilæ, juventus noſtra per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti, quam effudit in nos abunde (11), &c. At, quomodo Eccleſia per baptiſmum glorioſa? Nempe tunc glorioſa ſponſa ſponſo ſuo exhibetur, cum illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veſte pretioſa, auro gemmiſque ornata exhibetur. Non autem regina illa, quæ aſtitit a dextris regis in veſtitu deaurato circumdata varietate; non Eſther regio fulgens habitu, & circundata gloria ſua; non in omni gloria ſua Salomon, ita glorioſi deſcripti ſunt, quin glorioſior Eccleſia ſua Chriſto ſit recens baptiſmi initiata ſacramento. Nec enim minus in Eccleſiam, quam in ſynagogam illa quadrant (12), *Lavi te aqua, & emundavi ſanguinem tuum ex te: & unxi te oleo, & veſtivi te diſcoloribus, & calceavi te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus. Et ornavi te ornamento: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro, & argento*, &c. Quæ ſingillatim in baptiſmi efficientia explanare, erat facile id quidem, ſed hujus temporis non eſt. Non ergo cogimur ad futurum tempus ea effecta refer-

(1) *Eccleſ.* 6. 10. (2) 2. *Cor.* 11. 13. (3) 2. *Cor.* 2. & 15. (4) 2. *Cor.* 11. 13.
(5) 2. *Tim.* 3. 9. (6) *Cap.* 19. (7) 3. *p. q.* 8. *art.* 3. *ad* 1. (8) *In Hier. cap.* 31.
(9) *In feſt. omn. Sanct. hom.* 3. (10) *Eſaiæ* 52. (11) *Tit.* 3. 5. (12) *Ezechiel.* 16. 9.

referre, quæ in præſenti baptiſmus Eccleſiæ præſtat (1). Omnia ſiquidem illa in duo hæc Apoſtolus contulit, ut Eccleſia ſit ſancta & immaculata. *Ut exhiberet*, inquit, *ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujuſmodi, ſed ut ſit ſancta & immaculata*; qualem certe nunc etiam credimus eſſe, non in omni ſua parte quidem, (nam id, quemadmodum ante diximus, non eſt neceſſe) ſed in multis membris, quorum ſanctitas & puritas facit, ut Eccleſia ipſa ſancta vere immaculataque dicatur.

Sane in parvulis adultiſque nunc primum per baptiſmum lotis, nulla prorſus quæſtio eſt, quin Eccleſia ſancta & immaculata ſit: ſed eſſe ſine macula, ut Auguſtinus docuit (2), non abſurde etiam ille dicitur, qui & criminibus caret damnabilibus, & ipſa peccata venialia non negligit mundare eleemoſynis. Hos enim immaculatos Scriptura vocat. *Ero*, ait, *immaculatus cum eo*. Quomodo? *Obſervabo me ab iniquitate mea*. Item, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt*. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi ſunt, (ſunt autem plurimi) Eccleſia immaculata eſt, quamvis impuritatis nonnihil, hoc eſt, culpæ venialis ex levi inconſtantique natura contrahant omnes.

Secundum hanc interpretationem, quæ mihi & verbis & ſententiæ Pauli magis conſentanea videtur, patet, Eccleſiam etiamnum extare in quibuſdam ſuis membris quidem prorſus immaculatam, hoc eſt ſine omni omnino macula, in quibuſdam vero ita puram, ut quiddam maculæ, lævis illius tamen, poſſit habere. Sic in quibuſdam columba eſt, in quibuſdam perfecta. Perfectos autem pingui, ut ajunt, Minerva appellamus eos, quibus vita mortalis contenta eſt, qui aſſequuntur, quantum homines poſſunt, & optimam in terra vivendi rationem & viam, tametſi in rebus minimis quandoque deficiunt. At *omnis, qui peccat, non cognovit Deum: & omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*. Hunc locum D. Bernardus in Concione de Septuageſima, cujus initium, *Magna mihi conſolatio*, accipit de filiis Dei ſecundum prædeſtinationem, quos interpretatur non peccare, id eſt, non permanere in peccato. Divus autem Auguſtinus Homilia quarta in hanc Joannis epiſtolam, & ſecundo libro de Baptiſmate parvulorum, cap. 8. & lib. 2. contra Parmenianum, cap. 7. & multo fuſius in lib. de perfect. juſtit. exponit filios Dei non peccare ex hoc, quod filii Dei ſunt; eos vero, qui peccant, non cognoſcere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non a fide & ſcientia, ſed ab ignoratione proficiſcitur. Fides contra & charitas, quibus filii Dei ſumus, non agunt perperam, ſed refutant omne peccatum. Quam ſententiam Divus Thomas cum familia ſua ſequitur, ſecunda ſecundæ, quæſtione vigeſima quarta, articulo undecimo ad primum. Eandem ſecuti ſunt cum Auguſtino alii Epiſcopi Africani, ut patet in epiſt. quinque epiſcoporum ad Innocentium.

Quemadmodum enim Paulus dicere potuit (3): *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum;* ita homo juſtus, ſi ex lege alias naturæ repugnanti leviter aliquando deficiat, illud quoque vere dicet, *Jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*. Quam interpretationem, quoniam ei & hujus epiſtolæ quædam loca, & viri clariſſimi conſentiunt, non audeo equidem improbare. Sed ut dicam ex animo quod ſentio, mihi magis Hieronymi (4) ſententia placet, qui non putat Joannem in genere de peccato loqui, ſed tantum de mortali. Id quod in toto quaſi contextu epiſtolæ facile cernitur. Hoc enim Apoſtolus ibidem agit, ut oſtendat nullam eſſe communicationem lucis ad tenebras, Chriſti ad Belial, nec miſceri poſſe juſtitiam & iniquitatem, crimina & charitatem, Chriſtum & Antichriſtum[1], non plus certe, quam noctem & diem. Nam fuere quidam hæretici, quales nunc ſunt ex Lutheranis plurimi, quibus ſatis fuit, ſi ſemel baptiſmo ſuſcepto fidem haberent etiam ſine operibus. Quem errorem a primo ſtatim cap. Joan. cœpit depellere in hæc verba, *Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur*. Item cap. 2. *In hoc ſcimus, quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt*. Item eodem cap. *Qui dicit ſe in ipſo manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt*. Item, *Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo*, &c. Item cap. tertio, *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit*. Scilicet, ne quis putaret de quolibet peccato etiam levi futurum eſſe

(1) *Ad eccleſ. in præſenti hoc omnino referre videntur Fab. Papa ep. 3. ad Hilar. Gelaſius in decret. de apot. Conc. Tol. 6. cap. 1. Sixt. 3. ep. unit cap. 5. Hieron. in ep. ad Eph. cap. 5.*

(2) *De perfect. juſt. cont. Cœleſt.* (3) *Rom. 7. 20.*

(4) *In 2. lib. adverſ. Jovin. de pæn. diſt. 2. Si enim. Simon Selenen quandam quæſtuariam ſibi conjunxit, & diſcipulos ſuos docuit libere agere quæ vellent: ſecundum enim gratiam ſalvari homines, & non ſecundum opera juſta Irenæus auctor eſt lib. 1. cap. 20. Gnoſtici quoque in cognitione & ſcientia, quam mortalibus falſo pollicebantur, beatitudinem conſtituebant, cum tamen opera charitatis negligerent: adverſum quos epiſtol. ad Tim. ſcriptæ ſunt epiſt. Judæ & Pet. 2. & 1. Joan.*

eſſe ſermonem. Iniquitas enim grave peccatum eſt. Tunc ergo ſubjungit, *Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non* (*) *vidit eum, nec cognovit eum*. Nam eſt cognitio quædam ſcientiaque de Deo iis familiaris, & propria, qui ſpiritum intellectus, ſcientiæ, ſapientiæ, conſiliique habent: quo nimirum ſpiritu omnes improbi carent. Itaque nec vident, nec cognoſcunt Deum, quamlibet viſiones & revelationes Dei habere ſe prædicent. Item. *Filioli, nemo vos ſeducat. Qui facit juſtitiam, juſtus eſt. Qui facit peccatum, nempe mortale, ex diabolo eſt. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*: videlicet quamdiu filius Dei eſt, quoniam ſemen ipſius, hoc eſt, Charitas, in eo manet; & ut arbor bona, niſi vitietur, non poteſt malos facere fructus; ſic filius Dei crimen & flagitium committere non poteſt, niſi filius Dei eſſe deſierit. *In hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii Diaboli*. Qui juſtus eſt, filius Dei eſt; qui non eſt juſtus, nec diligit fratrem ſuum, filius eſt diaboli. Item in fine epiſtolæ: *Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat*, hoc eſt, non violat charitatem, ſed ſervat mandata, quoniam *generatio Dei conſervat eum, & malignus non tangit eum*. Nimirum quandiu ſemen illud conſervat, generatio Dei conſervat eum, & malignus non tangit eum. At ſi volens ſemen illud abjecerit; ex quo ſemine natus eſt, tunc profecto filium Diaboli effectum jam malignus non ſolum tanget, ſed utetur eo etiam pro ſuo. Quem Hieronymi ſenſum Auguſtinus etiam amplectitur, homilia in hanc epiſtolam quinta. Atque utinam hæc Apoſtoli doctrina noſtri ſæculi hominibus non eſſet neceſſaria. Sed videmus eſſe multos, qui cura fratrum ſuorum & charitate neglecta, aliiſque Evangelii & naturæ præceptis omiſſis, preculis, meditatiunculis (non enim contemplationes dicam) die noctuque vacantes, mentiuntur ſe & noſſe, & diligere Deum. At in hoc ſcimus quod cognoſcimus eum, ſi mandata ejus obſervamus. Qui enim non diligit, non novit Deum. Hæc eſt autem charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus. Sane qui tum ſecundam, tum maxime tertiam epiſtolam ejuſdem Apoſtoli legerit, intelliget evidentius, totum Apoſtoli ſermonem eos coarguere, qui bonos, juſtos, amicos, & filios Dei ſe eſſe ſine proximi charitate mentiebantur. Id vero gravius, quo majori ſimulationis artificio fingebant ſe cognitioni Dei, & contemplationi vacare. Verum de hoc argumento plura dicta ſunt, quam fortaſſe ratio inſtituti operis poſtulabat.

Itaque ad illud ex epiſtola ad Hebræos teſtimonium, ne moleſtum ſit plura dicere, dicemus nihil. Nec neceſſe eſt tamen aliquid dicere, cum in ejuſmodi argumentis diluendis noſtra opera, & ſtudium minime deſiderentur.

RESPON. AD 9. Illud etiam eſt facile, quod in nono argumento primum opponitur. Jam enim demonſtratum eſt, ut Eccleſia ſancta ſit, non oportere omnes eos ſanctos eſſe, qui illius partes eſſe dicuntur. Non autem, quamvis id Hieron. fecerit (1), Eccleſiam dupliciter uſurpamus, & eam, quæ undique ſancta & tota corpus Chriſti ſit, & eam, quæ cum ſanctis malos habeat permixtos; ſed id docemus populum Chriſtianum vere ſanctum dici, licet non omnes, qui in hoc populo numerantur, ſancti ſint. Nam argutias illas elegantiſſimas, quibus hoc impugnatum eſt, conſilium eſt negligere: Sophiſtarum quippe ſunt meræ nugæ, gerris, ut ajunt, Siculis vaniores. Præterquam quod forſitan Eccleſiam ſanctam credimus, quia populus eſt Deo per baptiſmum dicatus, conſecratus, ſanctificatus; hos enim Scriptura ſanctos appellare ſolet. Illud vero, quod ſtatim additur, diligenter expendendum eſt. Aliud porro eſt partes Eccleſiæ eſſe, aliud eſſe Eccleſiæ membra (2). Nomen ſiquidem partis latius diffunditur, nomen membri contractius eſt. Pars ad totum refertur, membrum ad animantis corpus. Ita pars ſine vita invenitur, ut in lapide, ligno, ac cæteris ejuſmodi; membrum autem vere & proprie ſine vita ne intelligi quidem poteſt. Quamobrem improbi partes quidem Eccleſiæ ſunt, membra Eccleſiæ aut Chriſti non ſunt: Sunt autem diaboli membra; at in Eccleſia eſſe cenſentur, civeſque civitati huic & annumerati & adſcripti: cives mali & flagitioſi tamen. Quo vero pacto probi atque improbi eundem omnino populum conſtent, nec ſit tamen ſocietas lucis ad tenebras, conventio Chriſti ad Belial, D. Auguſtinus egregie explicat contra Donatiſt. poſt coll. cap. 6. Qua una ex re cæteræ hujus argumenti confirmationes extremis, quod ajunt, digitulis evertuntur. Sive enim dicas corpus, ſive panem, ſive granum, ſive triticum, ſeu alia ſimilia quævis: nomina ſunt, quæ bonis per ſe conveniunt quidem, ſed per bonos illi etiam populo, cujus boni primariæ ſunt partes. Hunc vero ſenſum omnia quoque Auguſtini verba (3) præ ſe ferre notius eſt, quam ut indicandum ſit. Negat enim malos in corpore Chriſti eſſe, nec poſſe habere Chriſtum membra damnata. Negat in columbæ membris computari. Negat ad illam Eccleſiam pertinere, quæ non habet maculam nec rugam. Negat ſpectare ad compagem domus Dei, aut in ea etiam habitare, in qua unanimes ſolum habitant. Etenim hæc univerſa, ut perſæpe dictum eſt, tantum probis ex ſe attribuuntur, & horum ratione attribuuntur Eccleſiæ: quemadmodum ratione partis in toto ipſo inſignis atque præcipuæ quædam de toto enuntiari ſolent, quæ partibus ſingulis non perinde conveniunt. Quanquam Auguſt. illam fortaſſe Hieronymi partitionem ſecutus eſt, ut Eccleſiam bifariam diſtribueret: & eam, quæ omni

(*) *Præteritum pro præſenti.* (1) *In comm. ep. ad Galat.*
(2) *D. Th. 3. p. q. 8. ar. 3. ad ſecund.* (3) *Vid. 3. de doct. Chr. c. 32.*

ex parte bona Chriſtique corpus ſit: & eam, quæ ex bonis maliſque conſicitur. Qua vero fronte nobis Auguſtinum objiciunt, qui in libro retract. 2. cap. 18. & in Pſalmum 24. ac 25. & libro contra Petil. 3. cap. 12. & de unitate Eccleſiæ cap. 13. & contra Donatiſt. poſt collat. a 4. uſque ad undecimum cap. (1) noſtram habet apertiſſime conſtantiſſimeque ſententiam? Nec dubium eſt, Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiſcum concinuiſſe; illum in epiſtola ad Maximum (2), hunc in comment. epiſtolæ ad Galatas (3), & in dialogo adverſum Luciferianos. Ac de nono argumento hactenus.

Respon. ad 10. Decimo vero argumento ex his, quæ in 7. dicta ſunt, ſatis, ut arbitror, reſponſum eſt.

Respon. ad 11. At undecimo argumento hoc habeto reſponſum. Non abhorret a ſacrarum literarum conſuetudine, ſi eundem omnino populum nunc propter juſtos felicem beatumque dicamus, nunc propter improbos miſerum & infelicem. En Moyſes Iſraelem modo vocat populum electum, beatum, gentem ſanctam, populum Dei peculiarem: modo duriſſimæ cervicis populum ſtultum, & inſipientem. Atque Eſaias interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et revera ſi Scripturæ uſus eſt, quemadmodum in confutatione ſecundi argumenti multis exemplis patefecimus, perinde populum reprehendere, ac ſi omnes mali eſſent, atque ita conſolari, ut ſi omnes eſſent boni: conſectarium eſt quoque, ut populus idem & in reprehenſione vituperationeque vocetur iniquus, & in conſolatione ac laudatione ſanctus. Nec Auguſtinus dubitavit, Eccleſiam nigram in malis, formoſam in bonis interpretari in 3. lib. de doct. Chriſt. cap. 32. Quin Origenes Eccleſiam propter eos, qui columbas in illa vendunt, ſpeluncam latronum appellavit, tract. in Matth. 15. Quod ſi hoc nos præſidium deficeret, habemus alterum: quod in hujuſmodi major quædam vis boni, quam mali eſt, pluſque omnino valent pauci boni, ut plebs bona ſit, quam multi mali, ut nominetur mala. Eccleſiam præterea ſanctam dicimus, quod Deo peculiariter ſacra ſit: qua ratione, quamvis mali in ea ſint plurimi, Synagoga Satanæ appellari nec debet, nec poteſt. Hinc enim in Concilio Conſtantienſi ejus impudens maledicentia damnata eſt, qui Romanam Eccleſiam Synagogam Satanæ appellavit. De undecimo autem argumento dictum eſt ſatis.

Respon. ad 12. Duodecimum vero infirmum & nugatorium eſt, tametſi Calvinus inde exultare non dubitet, unde erubeſcere debuiſſet. Ratiocinator ille quidem interdum argute, ſæpius eleganter; ſed quandoque adeo inepte, inſulſe, frigide, ut vix eum credas, non dico eruditionem acumenve, ſed aut rationem omnino ullam, aut ſenſum etiam communem habuiſſe. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia poteſt, ut omnem prorſus doctrinam adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & univerſam ingenii retundat aciem. Sed ad rem. Illud eſt verum, Græcos eſſe ſchiſmaticos, ideoque apud eos Eccleſiam non eſſe. Credimus enim unam catholicam Eccleſiam. Quare neceſſe eſt, ut qui ab unitate ſe ſeparat, quoniam non eſt in una Eccleſia catholica, ne in Eccleſia quidem ille ſit. Nec Græci ſolum ſchiſmatici ſunt, ſed ſunt etiam hæretici, tum propter alia, tum hac præcipue de cauſa, quod negant unum totius Eccleſiæ paſtorem eſſe a Chriſto in B. Petro inſtitutum. Sed hæc importune hoc loco, alibi opportune diſſerentur. Quod ſi quia Chriſto vero Eccleſiæ capite ita deficiant, ut ei abrogent fidem: hos fateor, ac multo etiam magis privilegium eccleſiaſtici nominis amittere. Mortuo autem ſummo Pontifice, una ſine dubio Eccleſia manet, & manet in ea ſpiritus veritatis: ſed manca & imminuta ſine Chriſti vicario, & Eccleſiæ catholicæ uno paſtore relinquitur. Quocirca licet veritas tunc etiam in Eccleſia ſit, at ſi controverſiæ fidei & religionis oriantur, Eccleſiæ judicia ſine capite in terris non adeo certa erunt. Quæ perſequi, hujus loci non eſt. Atqui Apoſtolus, cum eo loco dedita opera Eccleſiæ unitatem definire vellet, ejus rei prorſus oblitus eſt, a qua re nos dicimus unitatem Eccleſiæ pendere. Sed mirari ſatis non poſſum iſtorum hominum futilitatem, qui cum non ſervarint unitatem ſpiritus in vinculo pacis, ſed ab Eccleſiæ ſe corpore ſejunxerint, Paulum eo loco nobis objiciunt, qui illis vel adverſiſſimus eſt. Nam ſi unum corpus, & non duo Chriſtus habet; quo modo nos duas Eccleſias admittemus? Et ſi una eſt fides: qui in fide & religione diſcrepat, hic quomodo in una Eccleſia eſt? Qui autem Chriſti vicarium contemnit, is ne unum filium agnoſcit? Certe qui cultum Dei pro ſuo ſibi arbitrio fingit, is nec ſpiritum unum colit, nec patrem unum ſuſcipit, nec in una proinde Eccleſia eſt: quæ ſine recta & catholica fide Deum unum nec colere, nec habere poteſt. Verum iſthæc, quæ extra cauſam, præterque inſtitutum invitis occurrunt, paucis refellenda ſunt. Reliqua itaque perſequamur. In Græcis, ajunt, viri boni ſunt aliqui. Sane, ſi ſunt aliqui, hi tantum erunt, qui cum catholica fide conſentiunt, qui ab ſchiſmate alieni ſunt, qui unum unius corporis tenent caput (4), unumque unius ovilis paſtorem, non in cœlis ſolum, ſed etiam in terris. Sic enim Chriſto capiti noſtro ac paſtori viſum eſt, unum loco ſui Eccleſiæ relinquere: quem ſimulatque fideles abjiceret, & corporis & ovilis dereſeret unitatem. Quemadmodum in Iſrael ſub Hieroboam quidem erant viri pii, ſed illi tantum, qui in diviſione regni nullam fidei, religionis, ſacerdotii diviſionem meditaban-

(1) *De cons. diſt. 4. Eſt unitas* (2) *3. lib. Ep. 3.* (3) *Cap. 1.* (4) *Coloſſ. 2. 19.*

bantur. Verum hæc alias. Nunc illud admonendum puto, Apoſtolum eo loco Eccleſiæ perfectam unitatem communionem deſcribere: nimirum qualis in bonis ſanctiſque viris reperitur. Meminiſſe enim opus eſt, corporis nomen proprium eſſe Eccleſiæ juſtorum. Unum igitur corpus uno primum ſpiritu definitur, qui illud non modo quaſi anima vivificet, ſed tamquam ſpiritus membra ejus ſingula ad finem ſuum quoque agat, moveat, inſtiget. Deinde unum corpus unam quoque ſpem vocationis requirit: ubi ſpei vox pro re gloriaque ſperata uſurpatur, ut illo etiam loco, *Spes autem, quæ videtur non eſt ſpes*. Unum igitur finem, ſicut cætera, hæc etiam reſpub. habet, ad quem omnes ejus cives vocati ac deſtinati ſunt, in quem proinde ſpectant omnia hujus corporis membra. Tertio loco una reſp. unum Dominum, unum regem, unum caput deſiderat. Nam ſi duo habeat capita, monſtroſa erit. Exigit præterea unam fidem. Niſi enim hujus reip. cives fideles ſint, Dei populum non conficient. Populus autem Dei intelligitur divino cultui ac religioni dicatus. Quod niſi una ſit omnium communis fides, ne una quidem religio erit, atque adeo nec una Dei Eccleſia. Quid quod ſi diverſa credimus, cum fides ſit quaſi hujus corporis oculus, eundem ſcopum & finem habere non poſſumus? Una ergo fides neceſſaria eſt. Neceſſarium eſt denique, præter hæc, baptiſma unum, in quo ineſt cæterorum ſacramentorum communicatio. Plebs quippe Chriſtiana non interiore ſolum fidei communione ac charitatis vinculo, ſed externa etiam fidei teſtatione, ſacramentorumque conſociatione conſtat. Ex quo fit, ut niſi in eodem baptiſmo, eiſdemque omnino ſacramentis membra exterius colligata ſint, in unum Chriſti corpus, quod eſt Eccleſia, coire non queant. Fecit autem Apoſtolus ſolius baptiſmi mentionem, tum quoniam inter omnia ſacramenta vel maxime eſt unum: tum quoniam hoc ſacramentum Chriſtianæ gentis proprium ſignaculum eſt, quo videlicet non conſignamur modo, ſed etiam ſacramur. Id quod Synagogæ circumciſio præſtabat. Jam in verbis, quæ addit Paulus, *Unus Deus, unus Pater*, &c. eo, ut mihi videtur, reſpicit, ne in uno hujus reip. domino tyrannidem ac dominationem ſubeſſe putaremus. Unum itaque dominum cum dixiſſet, blandioribus vocibus dominatum mollit ac mitigat. Ne te, inquit, terreat unus Dominus: unus enim Deus idem eſt, unuſque etiam pater. In Dei porro nomine bonitatem, ſuavitatem, providentiam numinis intellige. Beatus, ait, populus, cujus Dominus Deus ejus, ſed ille multo beatior, cujus Dominus pater ejus. In patre ſiquidem ſingularis amor & cura minime vulgaris deſignatur, ut non tam regnum, quam patris unam filiorumque familiam intelligas. Sed neſcio quo pacto, dum Pauli verbis inſiſtit atque hæſit oratio, a propoſito longius excurri, inſtitutique mei pene immemor factus ſum. Dicebam, Apoſtolum perfectam corporis Eccleſiæ unitatem cauſis ſuis omnibus definire. Eccleſiæ vero unitas latius extenſa eſt, & in eis invenitur, qui non ſervant unitatem ſpiritus in vinculo pacis, nec inter ſe per amorem adhæreſcunt, nec alii alios apprehendentes capiti ſuo connectuntur. Quin etiam partes quædam in hoc toto ſine fide inſunt, ut hæretici occulti, quamdiu ab Eccleſia non ſunt excluſi. In quibus ſatis eſt unum baptiſma, ſacramentorumque eadem ſocietas & communio, ut in una Eccleſia eſſe dicantur. Nam ſummum pontificem, epiſcopos, cæteroſque Eccleſiæ miniſtros poteſtate ac juriſdictione per hæreſim abditam interioremque privari, non modo non certum ſed ne probabile quidem eſſe, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores vero ac magiſtratus, & reip. omnino adminiſtros illos eſſe, qui reipub. hujuſmodi partes non ſint, ne cogitatione quidem informari poteſt. Ex quibus magna ſignificatio fit, non eſſe æquam in omnibus Eccleſiæ partibus unitatem, ſed in quibuſdam valde imperfectam. Id ſi minus intelligitur, ex corpore naturali percipi poteſt: in quo ſic ſpiritus & anima exiſtit, ut partibus quibuſdam vim ſentiendi tribuat, quibuſdam vim creſcendi, aliis, ut videtur, ne ullam quidem aut animalem, aut ſpirabilem facultatem, perinde ut ſi partes illæ nec animam, nec ſpiritum in ſe haberent. Quin etiam videmus, cum membrum aliquod ſenſu & vita carens areſcit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus continuatur, motum quemdam externum ab ſpiritu participare: quamquam ſpiritus illi nihil interius vitale, que communicat. Quem profecto modum ſpiritus Chriſti in corpore Eccleſiæ tenet ac ſervat. Quaſdam enim partes ita animat, & vivas facit, ut nihil illis deeſſe vitalium motionum videatur: in quaſdam ſic influit, ut non vitam eis quidem, ſed interiorem quandam ſpirationem quaſi vitalem conferat; aliis autem exteram vim ſuam facultatemque dimittat, ut quamvis mortua prorſus & arida membra ſint, quia non ſunt tamen a corpore exciſa, a ſpiritu cum corpore moveantur. Quæ partium affectarum mirabilis continuatio ac ſeries, licet tenuis illa quidem & modica ſit, at tantum in Eccleſia valet, ut propter locum, quem habent in corpore, nonnullæ partes vel capita Eccleſiaſtici corporis appellentur. *Væ*, inquit (1), *vobis, qui opulenti eſtis in Sion, optimates, capita populorum*: Membra videlicet aliquando, non ex vita, quam ſua ſponte & natura vendicant, ſed ex ſitu, quem ſortita in corpore ſunt, per metaphoram transferri ſolent. Ita qui locum primum in Eccleſiæ gubernatione tenet, caput Eccleſiæ ille dicitur: tametſi proprie ac vere membrum corporis Eccleſiæ non eſt. Sed de his, quæ ad Eccleſiæ unitatem ſpectabant, quantum huic loco

(1) *Amos* 6. 1.

Digitized by Google

ſatis erat, dixiſſe videmur. Nunc de univerſitate Eccleſiæ dicamus: nam id in tertio decimo argumento quæritur.

Respon. ad 13. Καθόλου Græce, ſi verbum verbo reddas, ſecundum totum interpretabere: ὅλον enim totum eſt. Unde catholica, ut Auguſtinus ait, nomen accepit: quod in toto orbe juxta prophetarum prædictiones (1) diffuſa eſt. Quia vero in toto orbe univerſæ etiam gentes intelliguntur, inde adeo venit, ut Eccleſia catholica, id eſt, univerſalis nominetur, quoniam in omni gente, populo, natione, ſexu, conditione longe lateque patet. Cujus utriuſque rei extat inſigne illud oraculum (2), *Poſtula a me, & dabo gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*. Atque hoc diſcrimine non ſolum a Synagoga, ſed ab hæreticorum etiam conventiculis congregationibuſque diſtinguitur. Sunt etiam qui dicant, Eccleſiam propter communem fidem, univerſalemque doctrinam, catholicam appellatam. Fides autem Eccleſiæ atque doctrina multifariam communis & univerſalis eſt. Primum ratione hominum juxta illud (3): *Prædicate Evangelium omni creaturæ*: deinde ratione loci, quemadmodum ſcriptum eſt (4), *Prædicaverunt ubique*, & (5), *In omnem terram exivit ſonus eorum*. Præterea ratione temporis; quoniam Apoſtoli non tum hoc, tum illud, ſed idem dixere ſemper. *Fidelis*, inquit (6), *Deus: quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo, Eſt, & Non: ſed, Eſt, in illo fuit*. Item (7), *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua. Omnia mandata tua veritas*. Et poſterius, *In æternum Domine permanet verbum tuum, in generationem & generationem veritas tua*. Quod igitur ab omnibus in omni & loco & tempore certo atque conſtanter creditur & docetur, id vero dogma catholicum nuncupatur; & quæ hujuſmodi dogmata ac diſciplinam habet, ea vere Eccleſia catholica. Nam hæreticorum conciones privatas habent, peregrinas, inconſtantes, clandeſtinaſque doctrinas. Bene ergo & prudenter Vincentius. Lirinen. de profa. nova. *In ipſa*, inquit, *catholica Eccleſia, ad quam non una natio, non unus angulus, ſed maris multitudo convertitur, id teneamus, quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt. Hoc eſt enim vere proprieque catholicum, quod ipſa vis nominis ratioque declarat: quæ omnia hæc vere univerſaliter comprehendit. Quæ cum ita ſint, ille eſt verus germanuſque catholicus, qui, quicquid univerſaliter antiquitus Eccleſiam catholicam tenuiſſe cognoverit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit. Quidquid vero ab aliquo deinceps uno præter omnes vel contra omnes novum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere*. Hactenus Lirinen. Scio cauſas proferri alias ſolere, cur Eccleſia catholica ſit; ſed hæ mihi viſæ ſunt cognominis hujus aſſerendi graviſſimæ. Quibus poſitis illud argumentum facile diluitur. Primum enim Eccleſia non ita modo contracta eſt & adducta in anguſtum, ut in orbe diffuſa non ſit; quin noſtra memoria novus orbis apparuit multo maximus atque latiſſimus, in quem diſcipulorum Chriſti ſonus exivit, ne quiſpiam dicat, Hiſpanos, Gallos, Italos, Germanos, cæteraſque nationes, in quibus Chriſti nomen aut vivit, aut non omnino deletum eſt, minorem partem orbis occupare. Deinde ſatis eſt, Eccleſiam ſemel in totum mundum eſſe fuſam, ut etiamnum vere catholica dicatur. Nempe eadem Eccleſia eſt, eandemque fidem tenet, quam Apoſtoli in univerſa terra vulgarunt. Sane vero fidei præſentis univerſitas ad eam univerſitatem referenda eſt, quæ tempore anteacto in Eccleſia fuit; & hæc ad illam tandem, quam Apoſtoli in totum orbem ediderunt, quemadmodum in ſecundo libro demonſtratum eſt. Ex quo efficitur, ut quamvis Chriſtiana fides in unius forte provinciæ anguſtias redigeretur, nihilominus catholica eſſet, & provincia item, quæ eam fidem haberet, Eccleſia eſſet etiam catholica. Nam & Eccleſiæ ſingulæ ſub univerſali comprehenſæ catholicæ vocitantur, quoniam eam fidem habent, quam univerſalis tenet, tenuitque ſemper Eccleſia. Sed hæc, & ea quoque quæ reſtant, perſpicua ſunt omnia. Breviter itaque expedienda ſunt.

Respon. ad 14. Objicitur ergo in quarto decimo argumento, fruſtra omnium fidelium ſenſum expectari. Cui ego argumento hæc breviſſime retulerim. Duo ſunt rerum genera, ut alias dictum eſt, quæ ab Eccleſia creduntur. Unum eſt earum, quæ ad omnes æque pertinent; ut Deum eſſe hominem, animum noſtrum eſſe immortalem. Et in hoc genere non eſt valde difficile, omnium fidem ſenſumque cognoſcere. Non dico autem, ut ſeorſum rogentur ſinguli, quod & permoleſtum eſſet, & oppido quam ridiculum, ſed ſingulorum fidem in hujuſmodi rebus ſtatim ſe ſic prodere: ſatiſque mediocri adhibita diligentia cognitam nobis & perſpectam eſſe poſſe, præſertim ſi res in contentionem veniat, & vulgus ſuo more caleſcat. Alterum eſt genus earum rerum, quas cognoſcere non rudium & imperitorum in Eccleſia, ſed majorum & ſapientium intereſt; ut epiſtolam ad Hebræos eſſe canonicam, ac reliqua ſimilia quamplurima. Quo in genere ſi vulgarem plebis ſententiam roges, perinde erit, ut ſi a cæco ſenſum colorum poſtulaſis. Cautè igitur atque prudenter, cum hujuſmodi forſaſſe res in ſermonem popularem incidunt, qui in vulgo paulo modeſtiores ſunt, nihil omnino affir-

(1) *Malach.* 1. 11. *Daniel* 2. 44. *Eſai.* 54. 5. *Pſ.* 18. 5. & 71. 8. *Marc. ult.* 15. *Actor.* 1. 8. *Geneſ.* 26. 4. *Pſalm.* 21. 28. & 116. 1. *Luc.* 24. 47. *Apoc.* 5. 10. *Coloſ.* 3. 11.
(2) *Pſalm.* 2. 8. (3) *Marc.* 16. 15. (4) *Marc.* 16. 20. (5) *ad Rom.* 10. 18.
(6) 2. *Cor.* 1. 18. (7) *Pſalm.* 118. 85.

affirmate aſſeveranterque pronunciant; ſed id ſe credere ac ſentire in hiſce rebus profitentur, quod Eccleſia credit, ac ſentit. Quo profectò nomine ſapientes Eccleſiæ majoreſque deſignant. Porro ſive in hoc, ſive in illo genere quæſtio verſetur, populus quaſi de tribunali ſententiam dicere nec debet, nec vero poteſt: quoniam, ut hic pro certo, & probato ſumimus, ligandi, ſolvendi, judicandique poteſtas in ſingulis fidelibus non eſt, ſed in Eccleſiæ præfectis, atque paſtoribus. De qua re alio loco diſſeremus. Nunc illud dicimus, in communi omnium controverſia certum argumentum ex communi fidelium ſenſu depromi; quamvis non oporteat ſigillatim omnium ſenſum perſcrutari. In fide autem earum rerum, quæ propriæ ſunt doctorum, atque ſapientum, ſolam horum ſententiam expetendam, vulgi ne expectandam quidem. Nam illi certam fidem faciunt catholici dogmatis; hi faciunt nullam. At vero in utrarumque rerum decretis ac legibus nec vulgus, nec ſapientes omnes habent locum; ſed ii tantum, qui ſint Eccleſiæ paſtores, que madmodum libris ſequentibus explicaturi ſumus. Ea vero argumenta, quibus paſtorum verita atque auctoritas impugnata eſt, in librum huic proximum differantur, ubi hæc, multaque id genus alia longe opportunius refutabimus.

Cæterum quod duo ſymbola Eccleſiæ internoſcendæ Calvinus ponit, nempe ordinem in verbo, & ſacramentis a Chriſto commendatum, ad quas omnino notas ceu ad lydium lapidem omnis congregatio exigenda ſit, quæ Eccleſiæ nomen obtendat: bene profectò haberet, niſi hunc lydium lapidem in manu habere ipſe vellet, cæteris negaret omnibus. Nos aſſerimus, Lutheranos nec ſinceram Evangelii doctrinam, nec legitimam ſacramentorum adminiſtrationem retinere. Illi contra nobis utramque notam innuunt. Ecquis erit judex? Negant apud nos Eccleſiam eſſe; apud ſe, ut nos dicimus, exiſtere mentiuntur. Ecqui ſunt ii tandem, quibus lapis iſte lydius eſt certus, ſolidus, germanus ad veram Eccleſiam explorandam? Arius, Neſtorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tum etiam cum Eccleſiæ bellum facient, eadem omnino inſolentia ſe habere præferent duas illas Eccleſiæ quaſi teſſeras. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controverſia Eccleſiæ notio periclitabitur. Excipient enim protinus, nos aut in fidei errore verſari, aut Chriſti ſacramenta non perinde gerere, ut a Chriſto nobis inſtitutum, atque præſcriptum eſt.

Notior eſt Eccleſia, mihi crede, notior eſt quam ut quibuslibet motis quæſtionibus ejus non ſolum auctoritas, ſed res omnino & nomen in dubium revocentur. Verum hoc loco Calvinus ſic inſulſus exitit, ut nihil aliud ejus, niſi ipſa inſulſitas rideatur. Eccleſiam enim apud nos eſſe, modo ait, modo negat: nunc Eccleſiam dicit nunquam fuiſſe intermortuam, nunc contra verbi puram prædicationem aſſerit aliquot jam ſæculis evanuiſſe; tum affirmat ſub Romano Pontifice, quem Antichriſtum vocat, non eſſe Eccleſiæ nomen abolitum, ſed ſub ejus quoque tyrannide Eccleſias manere: tum aſtruit, præſentes omnes catholicorum cœtus idololatria, impiaque doctrina contaminatos eſſe, claviumque proinde non habere poteſtatem. Quod ſi ita eſt, Chriſti Eccleſiæ qui ſunt? Nempe, ſi Chriſti Eccleſiæ ſunt, Eccleſiæ catholicæ membra erunt. Porro ſi membra ſunt veræ catholicæque Eccleſiæ, nequeunt vel idololatriæ probare ſcelus, vel errores Evangelio contrarios docere. Item niſi ſtultum mihi quoque ipſi viderer, exigerem ex illo, cogeremque ut reſponderet, num viros aliquot probos in catholicorum concione eſſe arbitretur. Si nullos, quoniam, ut ait, omnes ad unum ſunt idololatræ, & in impietate eſſe pius nemo poteſt; eadem profectò cauſa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo eſſet, quippe cum ejuſdem criminis rei eſſent omnes, in eodemque errore verſarentur. Eccleſia ergo Chriſti catholica jam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et ubinam ſunt illæ de æterno Chriſti regno promiſſiones, quas, quoniam apertæ, claræ, perſpicuæ ſunt, nulla iſte interpretatione potuit eludere? Sin autem vere pii inter nos ſunt aliqui; non eſt certe apud nos Eccleſia impia, ſed pia; a qua cum ſe contentionis ſtudio Lutherani ſeparaverint, exploratiſſimum eſt, a vera eos Chriſti Eccleſia deſciviſſe.

Quid? Anne ambiguum eſt, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Baſilium, Chryſoſtomum, cæteroſque optimos, ac præſtantiſſimos viros, quos catholici & veneramur & agnoſcimus, vera Eccleſiæ Chriſti membra fuiſſe? At illi ſtant a nobis univerſi, Lutheranis univerſi repugnant; quod facillimum eſt oſtendere. Sed quid ego ſtultus, qui ſuadere velim, Lutheranos hæreticorum more cum Eccleſia Chriſti bellare? Quaſi vero difficile eſſet, cauſis evidentibus, ac neceſſariis addicere, hos neque in Apoſtolica, neque in catholica, neque in ſancta, neque in una Eccleſia eſſe. Nihil ſane facilius eſſet, nihil explicatius, nihil promptius, ſi hujus eſſet aut loci aut temporis. Nimirum quibus omnino rebus cum Donatiſtis Auguſtinus egit, ut eorum animos ad veram notionem Eccleſiæ unius, ſanctæ, Catholicæ, atque Apoſtolicæ revocaret, iiſdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore poſſumus. Atque ſi res ipſæ, quæ tamen in manu noſtra ſunt, in hac nos pugna deſererent; at cognomina Catholici, ac Lutherani apertiſſime, planiſſimeque demonſtrant, veram germanamque Eccleſiæ notam & characterem habere nos, illos non habere: quamvis Eccleſiæ nomen fingant, ſimulent, obtegant. Sicubi, ait Hieronymus (1), audieris eos, qui dicuntur Chriſti, a quoquam alio nuncupari, ut puta Marcionitas, Valenti-

(1) *Adverſ. Luciferian.*

Digitized by Google

nianos, Pelagianos, &c. ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam. Quo eodem diſcrimine Auguſtinus (1), atque Epiphanius (2) hæreticos a Catholicis diſtinguendos eſſe docuerunt. Cum itaque Lutherani cognomen ex Luthero traxerint, planum & expeditum eſt, eos a communi fide, atque Eccleſia catholica in privatam, & ſingularem hæreſim abiiſſe. Nobis autem ſuper terram nullus fidei magiſter eſt; unus Cæleſtis eſt Chriſtus, a quo Chriſtianorum cognomen eſt, quod habemus ex illo hæreditarium. In Chriſti igitur Eccleſia ſumus, de qua hæc ut breviſſime dici potuerunt, ita a me dicta ſunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine inſtituto progrediar: meque ad meum munus, penſumque revocabo.

(1) *Lib. 1. contr. Creſcon.* (2) *Hæreſ. 70. Audianor.*

Finis Libri Quarti.

DE AUCTORITATE CONCILIORUM,

Quæ quarto loco eſt poſita,

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

Argumenta continet, quibus hæretici utuntur ad hujus loci auctoritatem labefactandam.

1. Arg. POſt Eccleſiæ auctoritatem auctoritas Conciliorum ſequitur, quam hæretici plurimis argumentis oppugnant. Illud primum eſt, quod Eccleſia columna eſt, & firmamentum veritatis. At in Synodum ſoli Cardinales, & Epiſcopi veniunt, qui & numero pauciores ſunt, nec auctoritatis pondere, hoc eſt, nec virtute, nec ſapientia graviores: non ergo Synodus regula credendi Eccleſiæ eſt, ſed contra, Eccleſia ſynodo.

2. Arg. Deinde Pontifices & Phariſæi collegerunt concilium, cujus ſententia impia fuit, ut Joannis 11. capitulo legitur: non ergo ſemper Synodi ſacerdotalis judicium probandum eſt. Sicut enim principes ſacerdotum, & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contra Jeſum, Matth. 26. & omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi adverſum Jeſum conſilium inierunt, Matth. 27. ita & epiſcopi ac pontifices noſtri contrariam Jeſu Chriſto ſententiam ferre poſſunt.

3. Arg. Præterea ſi veritatem epiſcopi tenent, & falli non queunt, id ex divino aliquo pacto proficiſcetur. At pactum hoc nuſquam apparet; atque ut appareat, haud aliter interpretandum eſt, quam illud, quod cum Levi olim & poſteris ejus Dominus iniit. *Pactum*, inquit, (1) *meum cum Levi. Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non eſt inventa in labiis ejus: in pace & æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt. Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege: irritum feciſtis pactum Levi, dixit Dominus exercituum.* Item: (2) *Obſecro, Domine, cuſtodiens pactum cuſtodientibus mandata tua.* In quæ verba Hieronymus, *Non ergo*, ait, *quod pollicetur Dominus, ſtatim futurum eſt, ſed in eos ſua promiſſa complet, qui cuſtodiunt mandata illius.* Unde conſtat, pactum retinendæ veritatis quondam cum ſacerdotali tribu initum per poſterorum culpas irritari. Quo fit, ut ad eundem quoque modum, ſi Apoſtolis, & ſuccedentibus omnino Pontificibus veritas a Chriſto promiſſa eſt, eandem tamdiu ſint ſervaturi, quamdiu id non ſuis peccatis egerint, ut veritate deſtitui mereantur. Alioqui, ut Hieronymus in hunc Malachiæ locum ait, *Ad ſacerdotum quidem pertinet diſciplinam, interrogatos reſpondere de lege, ſed ſi ignorantiam in cæteris diligentem in ſcripturis ſanctis obtenderint negligentem, fruſtra jactant dignitatem, cujus opera non exhibent.* Atque idem etiam Hieronymus ſcribit, falſo ſacerdotes illa jactare (3): *Non peribit lex a ſacerdote, nec conſilium a ſapiente, nec ſermo a Propheta,* cum

(1) *Malach. 2. 5. & ſeqq.* (2) *Dan. 9. 4.* (3) *Hierem. 18. 18.*

Digitized by Google

cum Scriptura dicat, *In perverſam animam non intrabit ſapientia*. Et per Ezechielem Dominus (1), *Quærent*, ait, *viſionem de Propheta, & lex peribit a ſacerdote, & conſilium a ſenioribus*. In quæ verba idem ipſe Hieronymus, *Hæc autem*, inquit, *non ſolum eo tempore, quando Babylonius contra Hieruſalem veniebat exercitus, a Prophetis, ſacerdotibus, & ſenioribus quærebantur, ſed quotidie in Eccleſiis requiruntur. Quæ ſi viſionem, legem, conſiliumque perdiderint, fruſtra Prophetas, & ſacerdotes, & ſeniores habere ſe jactant*. Adde huc illud Hieremiæ teſtimonium (2), *Sacerdotes non dixerunt: Ubi eſt Dominus? & tenentes legem meam neſcierunt me, & paſtores prævaricati ſunt in me, & Prophetæ prophetaverunt in Baal*. Quibus verbis utendum eſſe adverſus ordinis magiſtros, Hieron. in commentariis auctor eſt. Adde illud etiam (3), *Speculatores ejus cæci omnes; neſcierunt univerſi; canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes ſomnia. Ipſi paſtores ignorarunt intelligentiam, omnes in viam ſuam declinaverunt*. Quibus ex rebus facile intelligitur, non eſſe fidendum paſtorum ſacerdotumque judiciis, præſertim ſi illis Dominus iratus eſt. Si ergo illi ſolum in concilium coguntur, concilium profecto errare poteſt.

4. ARG. Præterea conciliorum auctoritas illo potiſſimum teſtimonio probari ſolet (4). *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo. Ubi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*. At hoc teſtimonium probaret æque, provincialium ſynodorum certa eſſe judicia: quod a recta fide alienum eſſe cum ex aliis, tum vero magis ex Concilio Carthaginenſi ſub Cypriano conſtat, in quo non duo vel tres, ſed octoginta epiſcopi congregati, contra orthodoxam de unico baptiſmo doctrinam erravere (5): Synodorum ergo veritas infirmo, aut nullo potius fundamento nititur. Atque in eo teſtimonio his tantum conciliis ſe affuturum promiſit Chriſtus, quæ in nomine ipſius convenirent. Primum ergo fidem faciant ſe coire in Chriſti nomine: nam fieri poteſt, ut improbi epiſcopi adverſus Chriſtum conſpirent. Deinde nihil verbo Dei addant, aut detrahant; illis enim hæc lex præſcripta eſt.

5. ARG. Ad hæc concilium Ariminenſe ſexcentorum epiſcoporum erravit cum Ario, Epheſinum ſecundum etiam frequentiſſimum cum Dioſcoro, Conſtantinopolitanum vero trecentorum pontificum cum Leone Imperatore (6). Concilia igitur quamlibet generalia nullum argumentum firmum Theologis ſubminiſtrant.

6. ARG. Sexta item ſynodus apud Trullum celebrata non unum, ſed multa peccavit, ut videre eſt canone ſecundo, tertio, decimotertio, quinquageſimo quinto, & ſexageſimo ſeptimo. Errare igitur in fide & moribus concilia poſſunt.

7. ARG. Albertus inſuper Pighius vir doctus & pius multis argumentis oſtendit, acta, quæ nomine ſextæ, & ſeptimæ ſynodi circumferuntur, varios errores continere. Non igitur conciliorum etiam generalium fides adeo certa eſt, ut in dubium vocari non debeat.

8. ARG. Præterea Concilium Conſtantienſe definiit (7), Concilium eſſe ſupra Papam, Florentinum autem ſub Eugenio IV. (8) & Lateranenſe ſub Leone X. contrarium dogma finierunt: conciliorum ergo auctoritas infirma eſt.

9. ARG. Rurſum Concilium Baſilienſe definit (9), eſſe hæreticum qui negaverit, Concilium eſſe ſupra Papam, aut aſſeruerit Papam transferre in alium locum poſſe Concilium, aut in alind tempus prorogare. Et tamen nemo tam inſanus poſt ea tempora fuit, ut ſententiæ contrariæ auctores hæreticos exiſtimaverit: conciliorum ergo judicia incertiora ſunt, quam ut certam fidem facere poſſint.

10. ARG. Præterea Auguſtinus lib. 2. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 3. *Plenaria concilia*, inquit, *ſæpe priora a poſterioribus emendari*. Id quod certe non fieret, ſi ſemper veritatem aſſequerentur. Sed & Iſidorus quinquageſima diſtinctione, capite, Domino, *Quotieſcunque*, inquit, *in geſtis conciliorum diſcors ſententia invenitur, illius ſententia concilii magis teneatur, cujus antiquior & potior extat auctoritas*. Non igitur conciliorum decreta certa ſunt omnia, ſed interdum varia ſunt, atque adeo inter ſe pugnantia.

11. ARG. Præterea, cum concilium dicitur errare non poſſe, aut intelligitur mutilum ſine capite, aut integrum interveniente etiam capitis auctoritate. Si mutilum erravit aliquando, ut catholici ultro ipſi fatentur: ſin integrum, fruſtra ad fidei quæſtionem finiendam congregabitur, cum Romanus Pontifex ſine generali concilio rite de fide pronunciet, quemadmodum loco proximo ſumus demonſtraturi. Aut igitur conciliorum dogmata incerta ſunt, aut vane profecto congregantur. Id quod Gregorius Nazianzenus in epiſtola ad Procopium, quæ eſt numero centeſimo ſecundo, plane teſtatur in hæc verba: *Quodcunque epiſcoporum concilium ſu-*

(1) *Cap. 7. 26.* (2) *Cap. 2. 8.* (3) *Eſa. 56. 10.* (4) *Matth. 18. 19.*
(5) *Auguſt. de bapt. contr. Donati. lib. 1. cap. 18. Rufin. lib. eccleſ. hiſt. 10. cap. 21. Leo epiſt. 12. 13. 11. 22. 3. 4. 26.*
(6) *Tho. Vval. lib. 2. doct. fid. an. c. 9. Vin. in ſpe. lib. 14. cap. 12. Turr. lib. 3. cap. 58. Septima ſynodus ubi illa Conſt. damnata eſt.*
(7) *Seſſ. 4. & 5.* (8) *Seſſ. ult. actio. 12.* (9) *Seſſ. 33.*

fugio, propterea quod hactenus nullius omnino ſynodi finem aliqua utilitate præditum, & unde res male habentes non magis exacerbatæ, quam curatæ fuerint, videre licuit.

12. Arg. Poſtremo Oecolampadius argumentatur ex Concilio Romano ſub Nicolao (1), ubi Berengarius, ut inquit, coactus eſt adjurare in verba falſiſſima, quæ nec Roffenſis libro tertio contra Oecolampadium cap. 12. nec Cajetanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atque aliis argumentis contra hujus loci auctoritatem hæretici pugnare ſolent. Lutherus autem more ſuo rem nulla argumentatione, ſed ſola aſſertione conficit, inquiens (2), *Sæpius erraverunt concilia, præſertim Conſtantienſe, quod omnium impiiſſime erravit*. Et in quadam ad populum concione, concilium primum, cui Apoſtoli & eorum diſcipuli interfuerunt, erraſſe ait, eo quod ſenſerint legem & opera neceſſaria eſſe ad ſalutem. Sed enim hunc nos locum & confirmare, & tueri ſemper oportet, nec ex vera Eccleſiæ ſententia falſa ulla ratione moveri.

CAPUT II.

Docet, quidnam nomen aut Synodi, aut concilii hoc ſane loco ſignificet.

NIhil dubium erat, quin ſynodi vel concilii nomine, eadem quippe res eſt, patres ſemper noſtri intellexerint ſacerdotes, præſertim epiſcopos, in locum unum congregatos, ut cauſas eas ſcilicet definirent, quæ ad Eccleſiæ ſive fidem, ſeu mores pertinerent. At Lutherani novum concilium volunt, omnibus retro ſæculis inauditum, ubi de fidei quæſtione judicent non epiſcopi & ſacerdotes, ſed rhetores, & laicorum turba, qui non via & ratione, ſed verbis & clamore prævaleant. Verum hujuſmodi errorem facillimum eſt eripere.

Tota enim fidelium Eccleſia congregari non poteſt, &, ut poſſet quidem, non expedit tamen, ut ad indiſciplinatum vulgus diſciplinæ noſtræ controverſiæ referantur. Quod ſi ad rempublicam vel in pace, vel in bello continendam ſtultum eſſet concitatæ & ineruditæ plebis conſilium requirere, ſtultum quoque eſt, ac multo etiam magis, velle ut in graviſſimis de fide quæſtionibus populi conſenſionem atque judicium requiramus. Ac ſi populus in rebus temporariis tuto & prudenter magiſtratuum curæ, diligentiæ, conſilio ſeſe tradit, nec ferendis legibus quicquam ſibi aut conſilii aut auctoritatis vendicat: cur plebem hi Chriſtianam incitant, ut ſuis nolit rectoribus ſe committere, ſed petat in conſeſſum illum admitti, ubi cauſæ omnino publicæ non a privatis hominibus, ſed a publicis eccleſiæ magiſtratibus tranſigendæ ſunt? Non ſumus, inquiunt, adeo rudes & tardi, ut velimus aut totam plebem in concilium cogi, quod eſſet amentiæ, aut doctrinæ quæſtiones ad indoctum vulgus referri, quod eſſet ſtultitiæ: ſed id cupimus, quod & merito & optimo jure cupimus, ut nec ſacerdotes imperiti in concilium veniant, & qui laici ſacrarum literarum periti ſint, ſunt autem plurimi, hi ad ſynodum evocentur; & ſive ſacerdotes, ſive laici, deligantur viri prudentia ac ſapientia celebres, quorum conſilio res omnes eccleſiæ, publicaque negotia gerantur. Quoniam non decet, ut in his, quæ religionis ſunt, irreligioſus epiſcopus laico pio anteferatur: aut in his, quæ ſunt doctrinæ, laico docto anteſtet ſacerdos indoctus.

Sed quod de ignaris epiſcopis calumniantur, id in confutatione argumentorum explicabimus: nam & hoc primo jam capite inter cætera objectum eſt. Quod vero dicunt, ſelectos e plebe viros in ſynodum cogendos eſſe, errant in eo turpiſſime, nec intelligunt, qualis ſit reipublicæ Chriſtianæ facies & forma a Chriſto inſtituta. Qua de re ſatis abundanter multis voluminibus ab Alberto Pighio, aliiſque Catholicis diſputatum eſt. Nunc vero cum Lutheranis ego non pugno, utrum omnes fideles ſacerdotes ſint; non, utrum fœminæ a Chriſto ſint ad eccleſiæ munia & ſacrorum adminiſtrationem admiſſæ: quoniam hujuſmodi quæſtiones non ſunt præſentis operis & inſtituti. Tantum dico, non fœminas, non laicos, ſed ſolos ſacerdotes & epiſcopos oportere in concilium cogi. *Veniam*, inquit Dominus Moyſi (3), *ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Deſcende, & conteſtare populum, ne forte velit tranſcendere terminos, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, & aſcendes tu, & Aaron tecum*, &c. In hanc ergo formam Chriſtus per Epiſcopos & Sacerdotes populum Chriſtianum inſtituit: nec plebeii aſcendere ad conſultandum cum ſacerdotibus debent, ſed præſcriptis terminis contineri.

Sed ais, Moyſes ſacerdos non erat, & tamen ille docebat populum, religioniſque quæſtiones finiebat. At primum, nego Moyſen ſacerdotem non fuiſſe. *Moyſes*, inquit, *& Aaron in ſacerdotibus ejus*, Pſalmo nonageſimo octavo. Item non modo obtulit Deo munera & immolavit: verum etiam Aaron & filios ejus conſecravit. Sacerdos igitur erat. Illud Levitici octavo diſerte explicatum eſt. Deinde dato mihi legiſlatorem alium, dato ducem & prophetam a Deo conſtitutum, dato hominem, cujus verbis Deus tantum auctoritatis dederit, & tunc ego fortaſſe dicam, ejuſmodi virum, etiam ſi laicus ſit, cum ſacerdotibus conſulendum. Sed illud uni Moyſi conceſſum eſt. Transferri itaque paſſim in alios non debet. Nam quod proprie in controverſiis finiendis legiſlator ipſe præ-

(1) *de conſ. diſt.* 2. *Ego Bereng.* (2) *in lib. de cap. Bab.* (3) *Exod.* 19. *v.* 9. & 21.

Digitized by Google

præſcripſerit, planum in lege & expeditum eſt. *Si difficile*, ait (1), *& ambiguum apud te judicium eſſe perſpexeris, venies ad ſacerdotes Levitici generis*, &c. *ſequeriſque ſententiam eorum: nec declinabis ad dextram, nec ad ſiniſtram*. In ambiguis ergo quæſtionibus ad ſacerdotes populus habet currere, in eorumque judicio requieſcere. Adde huc illud Aggæi (2), *Interroga ſacerdotes legem*. Adde etiam illud Malachiæ (3), *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum eſt*. Nec in veteri Teſtamento ſolum ea præſcripta forma eſt in controverſiis finiendis præcipiendaque doctrina; ſed in novo etiam aſſervatur, ut in utraque juxta re populus ab Epiſcoporum ſacerdotumque labiis & judicio pendeat. Nam, quod ab Epiſcopis percipienda Evangelii doctrina ſit, teſtis eſt Paulus ad Epheſ. 4. inquiens, *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores*, &c. Quo loco Paulus, cum Apoſtolos, Prophetas, Evangeliſtas quaſi in tres claſſes diſtribuiſſet, paſtores tamen & doctores ſevere ſane atque prudenter re ipſa confuſos, ſola cogitatione diſtinxit, ut iidem eſſe in Eccleſia, qui & paſcerent, & docerent, intelligerentur. Sed in his verbis lapſa conſuetudo deflexit de via, ſenſimque eo deducta eſt, ut alios paſtores, alios doctores intelligeret, qua nulla pernicies major Chriſtianorum vitæ potuit afferri. Apoſtolus autem penes Epiſcopos ut regendi, ita quoque paſcendi, ac docendi auctoritatem eſſe voluit. *Attendite*, inquit (4), *vobis & univerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei*. Et rurſum ad Timotheum (5), & Titum (6), non alios Epiſcopos, alios doctores, ſed eumdem Epiſcopum doctoremque præſcripſit. Ac per Hieremiam Dominus (7), *Dabo*, inquit, *paſtores, qui paſcent vos ſcientia & doctrina*. Doctrina igitur Evangelica a paſtoribus Eccleſiæ expectanda eſt, quos & Epiſcopos eſſe, & doctores tradidit Paulus. At vero, quod Epiſcoporum ac Sacerdotum etiam ſit de fidei controverſiis decernere, Act. 15. c. tradit Lucas. Cum enim veniſſent Paulus, & Barnabas, & quidam alii Hieroſolymam, ſuſcepti quidem ſunt ab Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis, ſed cum propoſita eſſet quæſtio, *convenerunt*, ait, non fœminæ, non juvenes, non laici; ſed *Apoſtoli & Presbyteri videre de verbo hoc*. Quod ſi Petrus, ut mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmarentur, non fideles omnes, ſed ſolos Presbyteros cum Apoſtolis congregandos exiſtimavit, quid eſt, quod nos in Eccleſiæ graviſſimum cœtum mulierculas, lanios, coquos, ſartores convenire cupiamus? Scimus enim, apud Lutheranos hujuſmodi multos ſacrarum ſibi literarum ſcientiam aſſumere. Præterea cum in dubium venit, quænam paſcua ſint ovibus permittenda, quæ contra vitanda, paſtorum ea conſultatio eſt, non ovium. Eccleſiæ igitur paſtoribus hujuſmodi cauſas Dominus demandavit. Præterea claves regni cæleſtis Chriſtus non vulgo paſſim, ſed Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus conceſſit, ut in cap. *Firmiter de ſum. Trin.* dicitur; nec enim quæ alterius & loci & temporis ſunt, ea nunc probare debemus: in clavium autem poteſtate eædem res ſunt, aperire & ſolvere, & claudere & ligare, quemadmodum vel ipſe Chriſtus Matt. 16. cap. explicuit. Solvere ergo quæſtiones circa fidem exortas, ligateque fideles expleto jam judicio ad credendum non quorumlibet eſt, ſed eorum tantum, qui ut claudendi & aperiendi, ita ligandi ſolvendique auctoritatem habent.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod ea impedimenta tollere, quibus janua regni cælorum clauditur, clavium munus eſt proprium. Ignorantiam igitur fidei, quæ ſine dubio in ejuſmodi impedimentis eſt, ii proprie tollent, quibus claves conceſſæ ſunt. Accedit ad hæc, quod Apoſtolus ad Rom. 10. cælos eſſe intellexit Apoſtolos, cum eis illud aptavit, *In omnem terram*, &c. Apoſtolorum ergo, & eorum, qui Apoſtolis ſucceſſere, proprium erit illuſtrare cæteros, ac vi ſua populum continere. Quod ſi cæli illuſtrationes tollis, quibus omnia, quæ terra parit, maturata pubeſcunt: infœcunda hæc maneat neceſſe eſt, ac vere juxta nomen ſuum arida. Atque etiam ſi tenebræ operient terram, & caligo populos, non has alii diſcutient, quam quibus a Chriſto dictum eſt, *Vos eſtis lux mundi*. Qui vero, quod ſuperiorum eſt munus, inferioribus in Eccleſia tribuunt, hi ſimiles ſunt, ut ſi qui aut in terra vim illuſtrandi ponant, aut in pedibus vim cernendi. Sed quoniam de his fuſius & accuratius ab aliis diſputatum eſt, ſatis fuerit hæc nos pauca breviter attigiſſe. Nec eſt profecto cur majorem in hac re lucem deſideremus, quam non ratio modo, ſed perpetuus etiam Eccleſiæ uſus fecit eſſe perſpicuam. Non enim patrum memoria, niſi epiſcopi & presbyteri in concilium vocantur; nec hi omnes, ſed qui paſtores Eccleſiæ, & rectores ſunt. Epiſcopi enim, quos anulares noſtri vocant, ſine cauſa aliquando in ſynodum ſunt admiſſi. Sed nihil mirum. Nam & ſine cauſa in Eccleſia ſunt. Verum hæc alias.

Nunc complectar quod propoſui brevi. Sane, niſi me opinio fallit, ſicut nec ſimplices preſbyteri, ita nec anulares iſti Epiſcopi quidem in ſynodum cogendi ſunt. Totum quippe Eccleſiaſtici Concilii negotium non ordinis, ſed juriſdictionis poteſtate tranſigitur. Ferre namque ſententiam, ſolvere aut ligare abſque juriſdictione nemo poteſt. Conſtat autem, patres in ſynodo aut leges de moribus dare populo,

aut

(1) *Deut.* 17. 8. (2) *Cap.* 2. 12. (3) *Cap.* 2. 7. (4) *Act.* 20. 28.
(5) 1. *Tim* 3. 2. (6) *Tit.* 1. 9. (7) *Cap.* 3. 15.

aut de fidei quæſtionibus judicare: quorum neutrum ſine ligandi, ſolvendique jure ſacerdos facit. Sed utcunque hæc habeant, errant certe in media luce Lutherani, qui ſynodum aliter quam Epiſcoporum & ſacerdotum collectione definiunt; errat quoque turpiter pueriliterque Bucerus, cum ait, in ſynodum Eccleſiæ non debere cogi, niſi Dei filios. Primum enim, ſi ſolum Dei filii ſynodum Eccleſiæ faciunt, quæro an convenire debeant ultro nec vocati, an potius futurus ſit aliquis, cujus evocentur imperio. Si vocati in concilium veniant, ecquis, rogo, ille futurus eſt, qui veros Dei filios internoſcat? Sin ultro veniant, quiſque ergo de ſe judicium feret, & ſuæ bonitatis opinione fretus in concilium ſeſe ingeret. Sed ut de ſe conjecturam habeat, quomodo reliquos juſtos eſſe & ſanctos intelliget? Atque ut hujuſmodi hominum inſaniam apertius deprehendas, finge in rep. unaqualibet cives, qui ſua & ſponte, & auctoritate ſe congregent ad cenſendum de legibus, de magiſtratibus, de religione, idque eo quiſque audacius, quo magis virtuti ſuæ & ſtudiis fidit. Num talis Reip. forma & ſpecies, non a Solone dico, aut Lycurgo, ſed ab ullo omnino cordato homine probaretur? Non igitur ea confuſio ac perturbatio in Eccleſiæ ſynodum inferenda eſt, quam ne in vicis quidem & oppidulis homo ſanæ mentis admitteret. Niſi forte in illam inſaniam recidamus, ut putemus, hominem, ſimulatque Dei filius eſſe deſierit, poteſtate quoque regendi, paſcendi, judicandi, ligandi, ſolvendi iri deſtitutum. Quod quidem quale ſit, non eſt hujus operis oſtendere; ſed in Repub. prophana animadverti poteſt, ubi civium tamen vel probitas, vel improbitas non adeo obſcura eſt, ut non queat aliquando facile deprehendi: id quod in Chriſtiana Repub. non perinde facile eſt, cujus ſcilicet præcipua virtus, qua filii Dei & nominantur & ſunt, occultiſſima eſt. Non enim qui in manifeſto Judæus eſt, nec quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio, ſed qui in abſcondito Judæus eſt, & circumciſio cordis in ſpiritu, non litera, cujus laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Quamobrem ſi charitate amiſſa poteſtas item publica amitteretur, dici non poteſt, quantis tenebris Eccleſia eſſet circumfuſa. De quo argumento & nos ſuperiore libro diſſeruimus, & alii plerique diſſeruerunt multo copioſius: nos quaſi prætereuntes hæc diximus, ut lectores intelligant, quod ad præſentem locum ſatis eſt, Epiſcopos etiam malos in ſynodum congregandos, ut qui poteſtatem paſcendi, judicandi, ligandi, ſolvendi non amiſerint. Lutheranos itaque ab hoc quidem ſermone removeamus: ipſi autem intelligamus, ſynodi Eccleſiaſticæ nomen non quoſvis, ſed Paſtores, & Pontifices Eccleſiæ complecti in unum locum congregatos, ut de cauſis Eccleſiaſticis, hoc eſt de moribus, fide, religione pronuncient.

CAPUT III.

In quo Synodorum varia genera ponuntur.

QUorum hominum conventum ſynodus Eccleſiaſtica præſeferat, ſatis explicatum arbitror capite ſuperiore. Nunc vocabulum partiendum eſt, ut ſingula conciliorum genera quidnam veritatis & auctoritatis habeant, videamus. Et quidem Gratianus 3. diſt. c. Regula, Synodos bifariam partitur, in generales, & provinciales. Hac autem diviſione, cum præterire aliquid maximum vitium in dividendo ſit, unum prætermiſſum eſt. Nec enim ſolum generales & provinciales ſynodi ſunt, ſed etiam epiſcopales. Ita ſi placet nominemus, fabricemurque, ſi opus erit, verba. Sunt enim rebus novis, ut Cicero tradit, nova ponenda nomina. Quamvis hoc recens quidem illud, ſed perceptum tamen uſu a noſtris, tritumque non a barbaris modo, verum etiam a Latinis. Concilia equidem generalia voco, quæ omnium Chriſtianorum pontificum convocatione celebrantur. Inter multos autem ſæpe diſceptatum eſt, an generalis convocatio ſatis ſit, an etiam ſit neceſſaria congregatio generalis. Si enim Summus Pontifex concilium generale indiceret, non congregarentur tamen niſi ſoli decem ex Italia Pontifices, hujuſmodi profecto ſynodus non eſt cur generalis videatur. At contra, ſi neceſſe eſt, Epiſcopos omnes congregari, primum nullum forte in Eccleſia tale adhuc concilium fuit, in quod Epiſcopi univerſi convenerint. Deinde peſſimus quiſque Epiſcopus, dum non ſolum per negligentiam, ſed per malitiam ſynodo adeſſe contempſerit, generalem non eſſe calumniabitur. Et princeps in republica quilibet, ſi illi ſynodus diſplicuerit, interturbare eam minimo negotio poterit, cauſarique Epiſcopos ſuos vel morborum, vel tumultuum cauſa concilio intereſſe non poſſe. Verum, quoniam omnes hujuſmodi controverſias perſequi non eſt operis inſtituti, huic quæſtioni breviter reſpondemus. Non ſatis eſt quidem ad concilium generale, ſi evocatio generalis eſt, quando adeo pauci congregantur, ut major meliorque provinciarum pars relicta eſſe videatur: præſertim ſi cauſa legitima ſit, cur Epiſcopi Synodo non affuerint. At ſi per malitiam hominum peſſimorum una & item altera provincia deſit, non propterea concilii generalis nomen amittitur. Sed ne ſi per negligentiam quidem, aut aliam occaſionem quamlibet Epiſcopi aliquot deſint, nominis ſui jacturam generale concilium faciet, niſi in dubium vertimus, an Concilia illa quatuor, Nicænum, Epheſinum, Conſtantinopolitanum, Chalcedonenſe, generalia ſint. Quamobrem ut fideles, ita nos hoc loco loquimur, ut ſynodum generalem omnium Epiſcoporum evocatione legitima finiamus, licet non ſit omnium congregatio. Communi enim fidelium ſenſu agendum eſt, cum de rebus vocibuſque Eccleſiæ loquimur. Id-

que

que eodem modo fecerunt ſapientes. Nec ſatis eſt tamen ad generale concilium evocatio generalis, niſi ſit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem congregationem omnium Epiſcoporum congregatio non requiritur. Neque hic definimus niſi id, quod frequens in Eccleſia eſt. Scimus enim concilia generalia ſine evocatione celebrari aliquando poſſe, ſed id perrarum, atque adeo præter artem eſt. Verum de his poſtea diligentius. Nunc ad reliquas partes propoſitæ diviſionis revertamur. Provincialia concilia ſunt, cum a Metropolitano, vel Primate omnes unius provinciæ aut etiam regni Pontifices evocantur. Epiſcopalia ſunt ſynodi ſacerdotum, quæ ab epiſcopis ſingulis in ſua diœceſi haberi modo ſolent ob privatas ſingularum Eccleſiarum cauſas. Nam ſynodi hujuſmodi, præſertim in Hiſpania, non erant in uſu olim, niſi ob eam cauſam, quæ decima octava diſtin. cap. poſtremo exprimitur.

Hac diviſione poſita, & omnium conſenſu approbata, altera aſſumitur, Conciliorum, ſive generalium, ſive provincialium, ſeu epiſcopalium quædam eſſe congregata Romani Pontificis auctoritate, alia vero non item: rurſum alia confirmata ab eodem Romano Pontifice, alia vero non ab eo confirmata. Nam Concilium Epheſinum ſecundum, auctore Leone, coactum eſt quidem, ſed non eſt a Leone, aut alio quovis ſummo Pontifice comprobatum. Baſilienſe quoque Eugenius Quartus indixit, nec tamen confirmavit. At Conſtantienſe, quamvis a principio nullius Romani epiſcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmavit illud tamen Martinus Quintus Pontifex maximus. Concilium item Milevitanum, quod & Innocentius, & Cæleſtinus probaverunt, ſine auctoritate ſummi Pontificis coactum fuit. Cum ergo, quam Gratianus duplicem putavit eſſe rationem, in tres partes diſtribui debere reperiatur, & ſingulæ trium bis diſtribuantur in duas: primum eſt de generali Concilio, ſed dupliciter; tum pari ratione de provinciali: poſt de epiſcopali differendum.

CAPUT IV.

Ubi concluſiones ponuntur, quibus loci hujus auctoritas continetur.

1. Conc. His ſumptis, prima concluſio ſit. Concilium generale, quod auctoritate Romani Pontificis nec congregatum, nec confirmatum eſt, errare in fide poteſt. Hanc concluſionem manifeſte probat error Concilii Ariminenſis, & Conſtantinopolitani ſub Leone Imperatore: quem hujus loci auctoritati in quinto argumento capitis primi objiciebamus. Id ipſum quoque oſtendit Gratianus decima ſeptima diſtinctione, capite *Regula*, & capite *Multis*, Julii, & Pelagii clariſſimis teſtimoniis. Idem definit Damaſus in epiſtola ad Stephanum Archiepiſcopum, & tria Concilia Africana, quæ in epiſtola ad eundem Damaſum hoc ipſum confeſſa fuerant. Non eſt quippe verum, ratumque Concilium, quod auctoritate Epiſcopi Romani caret: quemadmodum non ii ſolum Pontifices, ſed Concilia etiam ipſa tradiderunt. Tradidit ſeptima ſynodus, actione ſexta, tomo primo, & octava ſynodus, actione prima, & ſeptima, & ſynodus Romana ſub Symmaco, 96. diſtinctione, cap. *Bene*, & ſynodus nonaginta Epiſcoporum ſub Damaſo: hiſtoria tripartita libro quinto, capite vigeſimonono, & Concilium Lateranenſe ſub Leone decimo, ſeſſione undecima, ubi eadem res dicitur in ſynodo Alexandrina definita. Ita Socrates libro quarto hiſtoriæ tripartitæ, capite nono tradit, regulam Eccleſiaſticam jubere, ut Concilia ejuſmodi præter ſententiam Romani Pontificis non celebrentur. Id quod Julius in epiſtola ad Orientales dixit fuiſſe a Nicæna ſynodo definitum, & Marcellus in epiſtola ad Antiochenos hoc ait Apoſtolos ſtatuiſſe. Videlicet ejuſmodi Concilia non ſolum infirma in Eccleſia fuere ſemper ad fidem veritatis faciendam, ſed conventicula propemodum fuere iniquitatis, & triſtes atque adeo exitiales exitus habuerunt. Mentiri vero ait Bucerus eos, qui affirmant, non licere ſine Romani Pontificis aſſenſu concilium cogere. Id autem primum Euſebii & hiſtoriæ tripartitæ teſtimoniis confirmat. Deinde *Eſt Canon*, inquit, *Nicæni Concilii de ſynodis habendis. Sunt quoque Canones Apoſtolici, qui quotannis binas ſynodos in provincia qualibet præſcribunt. Aſſerit autem firmum ac ratum eſſe quicquid in hujuſmodi Conciliis ſtatuitur pro veritate contra mendacium, ita ut ne a ſummo quidem Pontifice reſcindi poſſit.*

Sed hujus hominis impudentiæ quis poterit ſine ſtomacho reſpondere? Principio namque illud impudentiæ quantum eſt, quod hiſtoriam Euſebii, & Tripartitam nobis objicit, in quibus contra nos refertur nihil, pro nobis multa? Quid illud alterum? quod Nicænum Concilium, & Canones Apoſtolicos opponit, in quibus de Synodis provinciarum ſermo eſt, quas ſummi Pontifices pro recta Eccleſiarum inſtitutione, & adminiſtratione præſcripſerunt. Nos autem de ſynodis generalibus loquimur, quas ſine ſummi Pontificis aſſenſu cogere non aliter accipiendum eſt, ac ſi regni primarii ſine principis aſſenſu, atque adeo illo repugnante cogerentur. Illud vero quale eſt, firmum eſſe velle quicquid in his ſynodis ſtatuitur? *Pro veritate*, ait, *contra mendacium*. Scilicet, ſi pro veritate eſt, ubicunque ſtatuatur, accipiendum eſt. Sed quis nos certiores reddet, pro veritate eſſe quæcumque a ſynodis provinciarum decreta ſunt? Verum de his hactenus. Nam in quarta concluſione fuſius iſthæc explicabuntur.

Secunda Concl. Concilium generale, etiam congregatum Romani Pontificis auctoritate, errare in fide poteſt. Hæc demonſtratur aperte exemplo Concilii Epheſini ſecundi, ubi Legatis Leonis repugnantibus Epiſcopi ferme omnes

Digitized by Google

omnes Dioſcori hæreſi ſubſcripſerunt. Confirmat hanc luculentius Leo Papa, in Epiſtolis retro citatis ad quintum argumentum, & ſynodus octava actione ſeptima, & Nicolaus ad Michaelem Imperatorem, & Eugenius Quartus in decreto ſuper unione Jacobitarum, in quo poſteaquam Epheſinam ſecundam ſynodum ſub Leone congregatam condemnavit, quæ videlicet Eutychiano errori conſenſit, *Suſcepit*, ait, *ſancta Romana Eccleſia omnes univerſales ſynodos, auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas, & confirmatas*. Non dixit congregatas ſolum, ſed celebratas, & confirmatas. Eadem res oſtenditur exemplo quoque Baſilienſis ſynodi; cujus errorem in nono argumento capitis primi opponebamus. Sed de hac re in reſponſione ad hoc argumentum latius. Præterea nullum Concilium ratum eſt, aut fuit, quod Romani Pontificis non fuerit fulcitum auctoritate, ut Julius, Damaſus, Pelagius, aliique Patres in prioris concluſionis confirmationem allegati non obſcure tradiderunt: at quamvis Concilium ſit edicente Pontifice ſummo coactum, ſi tamen non ſunt ab eo Concilii dogmata confirmata, ſed potius vel is, vel ejus Legati pugnarunt, tum certe ſynodus non eſt fulcita Apoſtolica auctoritate: non igitur rata, & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, ut ex ea fidem faciamus. Sed hæc concluſio capite proximo fuſius explicabitur.

Tertia Conclusio. Concilium generale confirmatum auctoritate Romani Pontificis certam fidem facit Catholicorum dogmatum. Quam quidem concluſionem ita exploratam habere opus eſt, ut ejus contrariam hæreticam eſſe credamus (1). Primum, quoniam redibunt alias hæreſes univerſæ Conciliorum generalium auctoritate damnatæ: & ſymbolum quoque Nicænum erit ambiguum, Concilii generalis auctoritate ſublata. Deinde, ſi Concilium hujuſmodi errare in fide poſſet, nulla profecto certa via eſſet reliqua, ut in fidei controverſiis Catholicum dogma exploraremus. Qui enim ſummi Pontificis, ac reliquorum omnium Eccleſiæ paſtorum judicium detrectat, is nullum vivum judicem inventurus eſt, a cujus tribunali non liceat diſcedere. Volunt Lutherani judicem in concilio ſcripturam eſſe, quæ nec ſentit, nec intelligit, nec eloqui ipſa judicium valet. Lutherus ipſe clamat illa verba, *Hoc eſt corpus meum*, proprie accipienda; Zuinglius contra figurate. Quis ſententiam dicet? Num ſcriptura ipſa? an potius judex Eccleſiæ ſummus cum concilio ſacerdotum, quemadmodum Deuter. 17. c. ſcriptum eſt? Quod ſi in judiciis humanis vivos judices quis recuſaret in Republica conſtitutos, & ad literas mutas, & inanimes confugeret, omnibus omnino modis exploderetur? Sed de his & diximus multa alias, & multa ſæpe dicemus. Nunc ad propoſitum revertamur. Sane Conciliorum fide rejecta; Scripturæ quoque bonam partem amittemus. Nam ſi quis Epiſtolam Jacobi cum Luthero a literis Canonicis expunxerit, per ſcripturam hæc certe quæſtio definiri non poteſt. Vivi ergo judices conſtituantur oportet. Quod ſi paſtorum detrectato judicio ad aliud tribunal provoces, nihil aliud profecto facies, quam Chriſti, & Eccleſiæ declinare judices, & pro divinis humanos ſubſtituere. Quoſcunque nimirum præter paſtores Eccleſiæ delegeris, humana illi incertaque auctoritate pollebunt. Ad hæc vel populus fidelis tenetur ſtare definitioni Concilii, vel poteſt etiam repugnare. Si tenetur, jam errante Concilio populus in eodem errore verſabitur. Sin repugnare poteſt, ubinam illud eſt (2), *Qui vos audit, me audit*? Ubi illud rurſum (3), *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis, facite*? Ajunt. Si quæcunque dixerint nobis, ea facere jubemur: cur alio loco (4) Chriſtus cavere voluit a fermento Phariſæorum? Nam illud Matthæus Phariſæorum doctrinam interpretatur. Cur rurſum eorum traditiones exemplo etiam proprio contemnere docuit? Aliquid ergo doctrinæ propriæ puritati Evangelii admiſcere poſſunt: in quo non ſolum non ſunt audiendi, ſed etiam ſunt refutandi. Id ergo præcavit Chriſtus, ne plebs malis docentium exemplis ad contemptionem veræ doctrinæ inducatur. Tunc ergo quæ dixerint nobis Phariſæi, eadem facere jubet Chriſtus, cum ſuper cathedram Moyſi ſederint, hoc eſt, legem Dei enarraverint, docuerint, propoſuerint. Nam ſi ſua doceant, eos negligere non ſolum poſſumus, ſed debemus, quemadmodum Auguſtinus in Joannem (5) non obſcure interpretatus eſt. Nihil ergo paſtores Evangelicæ illæ ſententiæ juvant; quin cum de ſuo loqui poſſint, poſſunt a nobis vel ſperni. Unde Hieronymus in Matthæi decimo ſeptimo capite, ſuper illis verbis, *Non omnis qui dicit mihi*, &c. *Sicut ſupra*, inquit, *dixerat, eos, qui haberent veſtem vitæ bonæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc e contrario aſſerit, ne his quidem accommodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter vivunt, & doctrinæ integritatem malis operibus deſtruunt*. Sed iſti, quod de mercenariis ab Auguſtino dicitur, id ad veros Eccleſiæ paſtores vafre malitioſeque traducunt; nec intelligunt, inter mercenarios veros ſemper in Eccleſia paſtores eſſe, quorum vocem audire oves oportet, præſertim ſi omnium eadem ſit. Tunc enim paſtorum vox, Eccleſiæ quoque vox, atque adeo Chriſti eſt. Alioqui, quidnam illud ſibi vult (6), *Obſecro vos, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata? ... Diviſus eſt Chriſtus*? Abſit. *Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis* (7). Ac revera, ut hoc argumentum conferamus in pauca, ſi oves

omnium

(1) *Diſt. 15. cap. Sicut, & c. Sancta Romana.* (2) *Luc. 10. 16.* (3) *Matth. 23. 2.*
(4) *Matth 16 6.* (5) *Tract. 46.* (6) *1. Cor. 1. 10.* (7) *1. Cor. 14. 33.*

omnium paſtorum unam eandemque doctrinam ſequantur, nihil culpæ in ovibus erit. Sequantur ergo (fac ita), & errantibus paſtoribus univerſis oves item omnes errabunt. Quod ſuperiore libro fieri non poſſe demonſtratum eſt. Jam vero Hieronymus quid ſibi velit, ſtatim indicat. Docet enim utrumque Dei ſervis neceſſarium eſſe, quo eis fides accommodetur, ut & opus ſermone, & ſermo operibus comprobetur.

Præterea Martinus Quintus in Concilio Conſtantienſi inter reliquas interrogationes, quibus ſuſpecti in fide ſunt examinandi, eam etiam proponit, *Utrum credant, quod quodlibet concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentet*. Si igitur concilium generale univerſalis Eccleſiæ habet auctoritatem; qui illam de medio tollit, totius Eccleſiæ auctoritatem eadem opera diſſolvit. Præclarum igitur illud Auguſtini eſt libro primo de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. decimo octavo, plenarii concilii ſententiam totius Eccleſiæ conſenſionem eſſe. Præterea Paulo non alia via commodior viſa eſt ad veritatem in quæſtione exorta veſtigandam, quam ſi ad concilium Hieroſolymitanum controverſia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quæſtionem terminandam aptiſſimam exiſtimavit, nos ingredi & tenere debemus: eamque modeſtiam imitari, quæ & in Judæis, & in Gentibus a Luca Actorum quintodecimo capite deſcribitur. Poterant enim Gentes cum Concilio illo Hieroſolymitano expoſtulare, quod libertatem ſibi a Chriſto datam eriperent, quodque cæremonias nonnullas humeris diſcipulorum tanquam neceſſarias imponerent, quæ minus neceſſariæ eſſe videbantur, cum Chriſti fides eſſet ad ſalutem idonea. Sed ne Judæi quidem repugnavere, qui tamen concilii definitioni ſcripturam poſſent opponere dicentem, *Homo, cujus caro præputii*, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris ſervandam ſæculis exhibuere, ut ſynodis Petri, ſucceſſorumque ejus auctoritate firmatis certa fides haberetur. *Viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui Sancto, & nobis*. Concilii ergo ſententia Spiritus Sancti ſententia ipſiſſima eſt. Accedit illa quoque cauſa, quod Eccleſia Catholica conciliorum generalium decreta ſemper accepit, ab ipſiſque habitos hæreticos, tales etiam eſſe ſine dubio exiſtimavit. Neceſſarium eſt igitur conciliorum tenere fidem, ſi Eccleſiæ fidem tenere volumus. Quæ res libro etiam ſuperiore magnis argumentis confirmata eſt.

QUARTA CONCLUSIO. Concilium provinciale non confirmatum a Summo Pontifice errare in fide poteſt. Cujus rei exemplum habes in concilio Mediolanenſi libro 10. hiſtor. Eccleſ. cap. 20. & in Concilio Antiocheno 90. Epiſcoporum lib. 4. hiſt. trip. cap. 9. & in Seleuciano lib. 1. tripart. cap. 34. & in Carthaginenſi, cujus inter arguendum mentionem fecimus. Hæc quoque concluſio non exemplis modo, ſed teſtimonio etiam Symmachi (1) comprobatur, inquientis: *Concilia ſacerdotum Eccleſiaſticis legibus per provincias decreta, quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt*. Ita leges aut nimis duras, aut parum rationi conſentaneas a conciliis provincialibus interdum editas non eſt negandum. Qualis illa fortaſſe fuit apud Aquiſgranum, quæ refertur trigeſima ſexta quæſtione ſecunda, cap. *Placuit*. Illa rurſum non imprudenter modo, verum etiam impie a Concilio Elibertino (2) lata eſt de tollendis imaginibus. Quod ſi generale concilium, cui auctoritas Epiſcopi Romani deeſt, errare in fide poteſt, errabit aliquando, ac multo etiam magis ſynodus provincialis.

QUINTA CONCLUSIO. Concilium provinciale Summi Pontificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. Multorum autem hæreticorum damnatio eſſet incerta, ſi hæc concluſio certa non eſſet. Plerique enim hæretici non per concilia generalia, ſed per provincialia ſunt damnati.

Ut, Priſcillianus in concilio Toletano primo, Helvidius in concilio Thelenſi, Pelagius in conciliis Milevitano & Carthaginenſi (3). Quanquam Pelagium in ſynodo etiam Epheſina damnatum, de hæret. c. Fraternitatis, Gregorius tradit. Sed hæc ſententia hodie apud Epheſinum concilium non extat. Deinde nec expedit, nec tolerabile eſt, ſingulis hæreticis condemnandis ſingulas generales ſynodos cogere. Cum ergo Eccleſiæ ſuæ Deus proſpexerit in neceſſariis, nimirum ad hæreſes privatas in provinciis refutandas, concilia provincialia ſatis erunt, ſi erunt modo Summi Pontificis auctoritate roborata. Præterea quoſcunque ejuſmodi concilia damnavere, Eccleſia eos ſemper exploſit: errare igitur illa in fide nequeunt. Quod ſi poſſent, vel unum certe exemplum proferretur. At nullum omnino eſt. Nam quod Œcolampadius adfert e Romana ſynodo ſub Gelaſio, ubi definitum eſſe ait, ſubſtantiam panis in Euchariſtiæ Sacramento manere, id commentitium eſſe loco proximo demonſtraturi ſumus. Nullius enim ſynodi illa ſententia eſt, ſed ne Gelaſii quidem.

Præterea Symmachus Papa (4) tradit concilia provincialia quotannis per Eccleſiæ leges decreta, *quia præſentiam Papæ non habent, valetudinem perdidiſſe*: ergo ſi præſentiam habent, valida erunt. In 7. item ſynodo, actione 3. cum Theodorus concilia generalia recepiſſet, ſtatim ſubdit, *Locales ſynodos* (5) *non averſamur, ſed magis amamus, amplectimur, & recipimus. Earum etiam divinitus inſpiratas canonicas conſtitutiones, correctiones, & legislationes ſumma obſervantia colimus*. Hanc autem Epiſtolam Theodori & orientalium probat ipſa 7. ſynodus. Atque 8. ſynodus ſeſſione poſtrema Canone 1. *Regulas*, inquit, quæ *Eccleſiæ ſanctæ tam a Sanctis Apoſtolis, quam ab orthodoxorum*

(1) 17. *d. cap. Concilia*. (2) *Cap. 36.* (3) Primum confirmatum eſt a Leone, 2. a Siricio, 3. & 4. ab Innocentio, & Cœleſtino. (4) 17. *d. cap. Concilia*. (5) Locales hic vocantur Provinciales.

rum univerſalibus, nec non & localibus conciliis traditæ ſunt, ſervare ac cuſtodire profitemur. Sed & omnes, qui Chriſtiano cenſentur vocabulo, damnationibus & juſtificationibus, quæ per illas prolatæ ſunt, canonice ſubjici decernimus. Hactenus 8. Synodus. Cujus verba in iis maxime conciliis locum habere intelligenda ſunt, quæ a ſummo Pontifice ſunt confirmata. Summus enim Pontifex, ut ſequenti loco demonſtrabitur, in fidei judicio errare non poteſt. Conciliorum ergo provincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa ſunt, ſi a Romano Pontifice confirmentur. Id quod Actorum 15. capite explicatum eſt. Quod enim ibi congregatum legitur, hoc non generale, ſed provinciale concilium fuit. At non minor fides habita eſt Petro præſidenti, quam ſi eſſet Synodus generalis. Qua ex re Eraſmi calumnia retunditur. Cum enim in annotat. ſuper epiſtolam ad Romanos capite 5. dixiſſet, ſe non uſque adeo aſtringi ſynodo Milevitana, aliiſque ſimilibus conciliis provincialibus, ſubdidit: *Alioqui ſi quis urgeat, eſſe ſervanda quæcunque in illis decreta ſunt, proferam ex illis dogmata quædam, quæ nunc Eccleſia damnat pro hæreticis.* Hactenus ille: ſed, ut diximus, Milevitanum Concilium confirmatum eſt, ideo illo Chriſtianus urgetur. Illa vero, e quibus dogmata hæretica proferentur, confirmata non ſunt. Ac de his aliam concluſionem adjicimus.

Sexta Concluſio. Ex conciliis provincialibus, licet eis auctoritas Epiſcopi Romani deſit, probabile quidem argumentum ſumitur ad fidei dogmata ſuadenda. Hujus rei vel illud abunde magnum argumentum eſt, quod ex innumeris conciliis ejuſmodi vix quinque aut ſex reperiuntur, quæ a recta definiendi ratione ac via declinarint. Si ergo hujuſmodi concilia recto ut plurimum fidem tenent, raro deficiunt: probabiliſſimum ſine dubio eſt, quod ex id genus conciliis argumentum promitur. Atque certe, niſi ſint peculiariter reprobata, communi Eccleſiæ vel ſilentio, vel etiam implicito conſenſu commendantur, ſi ad Eccleſiæ communem notitiam pervenerint. Non enim fit aliquo pacto veri ſimile, ut concilii provincialis toto orbe vulgati hæreſim Eccleſia diu diſſimulaverit. *Error* enim, *cui non reſiſtitur, approbatur*, 83. diſt. c. *Error*. Nec mihi concilium Elibertinum objicias. Nam in ea parte qua erravit, ſemper a Catholicis exploſum eſt. Hæc ergo cauſa eſt vel maxima, cur Toletana, Arelatenſia, Hiſpalenſia, & alia ſimilia antiqua concilia, licet non expreſſe, implicite tamen probata ab Eccleſia videantur (1). Nam Ancyritanum, Neocæſarienſe, Gangrenſe, Sardicenſe, Africanum, & Carthaginenſia a Leone 4. confirmata ſunt, 2. diſt. cap. *de libellis*. Trullana quoque ſynodus quædam concilia provincialia probavit: ſed quorum hæc Trullana approbatio valeat, poſtea ſumus fuſe diſputaturi. Nunc illud ſolum aſſerimus, concilia, quæ a ſummo Pontifice comprobata non ſunt, non certum quidem illud, ſed probabile tamen argumentum ſuppeditare ad fidei dogma corroborandum. Id quod ex Innocentio colligitur, 20. diſt. c. *de quibus*.

Septima Concluſio. Concilia Epiſcopalia, ſi a Romano Pontifice in decretis fidei confirmentur, certum argumentum veritatis exhibent. Si enim Toletana ſynodus, præſidente & confirmante Petri ſucceſſore, in fide errat, non videtur cauſa eſſe, cur Romana ſynodus errare non poſſit. Item concilium provinciale a Summo Pontifice confirmatum certæ auctoritatis eſt; ergo & ſynodus epiſcopalis. Sed non venit in mentem alia epiſcopalis ſynodus in judicio fidei a Romano epiſcopo confirmata, præter Complutenſem ſub Alphonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano, ubi damnatus eſt magiſter quidam Oxonienſis, qui falſo de clavibus Eccleſiæ, & pœnitentiæ ſacramento ſentiret.

Postrema Concluſio. Synodus epiſcopalis per ſe quidem in judicio hæreſis probabilem fidem facere poteſt, certam non poteſt. Illud prius expedire debemus, nam hoc poſterius ſatis expeditum eſt. Illud ergo oſtenditur ex cap. *Ad abolendam, de hæreticis*, ubi a Lucio tertio vinculo perpetui anathematis innodantur ii, *quos vel Romana Eccleſia, vel ſinguli epiſcopi per diœceſes ſuas cum concilio clericorum, vel etiam, ſi oportuerit, vicinorum epiſcoporum, hæreticos judicaverint*. Non ergo levis conjectura accipietur ex hujuſmodi ſynodorum judiciis, quæ Lucius tanti fecit, ut pro excommunicatis habendos eſſe decreverit, quos eædem ſynodi hæreticos definierint. Nec me clam eſt, quod quidam viri docti hanc Lucii decretalem de deprehenſis in manifeſta hæreſi interpretantur. Alioqui jus negant concilio Epiſcopali, atque adeo provinciali de hæreſi judicandi. Id probant, quod fides res eſt omnibus communis, quare poteſtas cenſendi de fide hæreſique contraria non penes privatas Eccleſias, ſed penes univerſalem Eccleſiam erit. Item ſuadent id ex cap. *Majores de baptiſ.* & ex capit. *Quoties*, 24. quæſt. 1. ubi ejuſmodi cauſæ ad ſolam ſedem Apoſtolicam dicuntur eſſe referendæ, cum illi ſpeciali privilegio a Domino reſervatæ ſint. Ac poſt verba citata idem Lucius hoc videtur confirmare, inquiens, *Præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, ut quicunque manifeſte fuerit in hæreſi deprehenſus*, &c. Loquitur ergo Pontifex in caſu, quo hæreſis eſt manifeſta. Sed mihi ſemper longe probabilior illorum ſententia viſa eſt, qui putant, eos plane & ſimpliciter anathematis vinculo per hanc Lucii decretalem alligari, quos vel Romana Eccleſia, vel ſynodus provincialis, aut etiam Epiſcopalis hæreticos judicaverint, quamvis non ſit hæreſis omnibus manifeſta. Primum enim non dixit textus, *Quos hæreticos de-*

cla-

(1) 16. *diſt.* c. *Quoniam.*

claraverint, ſed, *judicaverint*. Alioqui ſi declaratio illa rei manifeſtæ erat, non verum in cauſa fidei judicium, quorſum eam rem ad Epiſcopum cum concilio clericorum, & non magis ad Theologos Lucius retulit, ut ſcilicet eos anathemate percellerer, qui a Theologis eruditis hæretici declarentur? Deinde, ſi Lucius non proprie verbum illud, *Judicaverint*, uſurpavit, ſed improprie, pro eo quod eſt, rem manifeſtam exponere: cum idem omnino verbum ſimul & ad Eccleſiam Romanam, & ad Epiſcopum cum clericis ſuis referatur, conſequens fieret, ut etiam pari modo per Eccleſiam Romanam non hæreticos judicatos, ſed declaratos excommunicari a Lucio intelligeremus. At conſtat, vocem illam de Eccleſia Romana proprie & ſimpliciter intelligi: non eſt igitur, cum ad ſynodum Epiſcopi refertur, in alium ſenſum detorquenda. Adde, quod multifariam cauſa ejus, qui hæreſeos inſimulabatur, ad id genus ſynodos referri poterat. Primo ex ſedis Apoſtolicæ commiſſione peculiari, ut de cauſa Priſcilliani cognovit concilium Toletanum primum (1): & de cauſa Magiſtri cujuſdam Oxonienſis cognovit ſynodus Complutenſis, ſub Domino Alphonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano (2). Mox ſine commiſſione pontificis ſpeciali, id quod inquiſitores modo faciunt, in hæreſi quidem manifeſta, ſed ubi non erat manifeſtum, an reus eſſet hæreticus, vel quia non erat probatum & notum, eum propoſitionem hæreticam aſſeruiſſe, vel certe quia, etſi aſſeruiſſet, nondum erat comperta pertinacia, ſine qua hæreticus nullus eſt. Poſtremo in hæreſi non perinde manifeſta, ut omnibus paſſim eſſet expoſita, ſed tali tamen, ut non eſſet neceſſe, aut ad concilium generale, aut ad Apoſtolicam Eccleſiam referre eam: quod periti Theologi hæreſim eſſe conſentirent. Et in his omnibus caſibus jus & olim habebat Synodus, & nunc habent ii, quibus fidei cognitio eſt mandata, pronunciandi ac judicandi de cauſa fidei. Tametſi hujuſmodi tribunalium judicia non adeo explorata ſunt, ut falſa eſſe non poſſint, non in re dubia ſolum, interque viros doctos controverſa, quo caſu ſynodi locales non habent de hæreſi pronunciare; ſed etiam in re, quæ omnibus provinciæ Theologis videretur manifeſta, quo caſu ſine crimine uſurpati judicii de cauſa fidei pronunciant. In his ergo tribus caſibus, licet judicia hæc certa & firma in Eccleſia non ſint, expedit tamen, ut, quoniam ſunt valde probabilia, maximi a fidelibus habeantur. Nec enim erit parum Eccleſiæ noxium, ſi non interim ab his perinde ut ab excommunicatis caveat, quos non Eccleſia Romana modo, verum etiam ſynodus aut provincialis, aut Epiſcopalis hæreticos judicarit. Seu primam objectionem videamus. Cauſa, inquiunt, fidei omnibus communis eſt, a que adeo privatis judicibus non licet de ea ſententiam ferre. Et læſæ majeſtatis, ac proditæ Reipublicæ crimen cives univerſos tangit, & privati tamen judices de eo cenſere ſolent. Nam capitula illa, quæ aſſerunt, intelligenda ſunt, cum res inter ipſos Epiſcopos, & viros Theologos eſt ambigua: quemadmodum Pelagius explicuit 17. diſtinct. cap. *Multis*. Qui etiam ſenſus ex Deut. 17. c. manifeſtius habetur. *Si difficile*, inquit, *& ambiguum apud te judicium eſſe perſpexeris, & judicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus*, &c. Nam illud quidem, quod Lucius addit, nihil militat adverſum nos. Non enim dixit, *Quicunque fuerit in manifeſta hæreſi deprehenſus*: ſed, *Quicunque manifeſte fuerit in hæreſi deprehenſus*. Vult autem, quod ibidem perſpicuum eſt, ut nemo tradatur brachio ſæculari, niſi hæreticum eſſe conſtiterit. Ejuſmodi enim pœnæ, ut executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum eſt ſatis.

CAPUT V.

Ubi nodi quidam ſolvuntur, quibus interdum homines etiam docti illigari ſolent.

Quibus rebus expoſitis, nihil aliud ſupereſſe videbatur, niſi ut argumenta refelleremus, quæ a principio ſunt poſita. Sed paranti mihi eas objectiones repellere objecerunt ſe ſcrupuli aliquot, quos prius convenit excutere, quam ad alia pergamus, ne in via, quam ſuperiore capite aperuimus, ſint Theologis impedimento.

I. Quæst. Primum igitur dubium illud excutiendum eſt, an concilium per legatos ſummi Pontificis celebratum firmam certamque habeat auctoritatem: an potius Epiſcopi Romani confirmatio expectanda ſit, ut certa habeantur decreta concilii. At Cajetanus quidem, qui ſine controverſia de auctoritate Papæ, & concilia accuratiſſime diſputavit, quemque nos correctione quadam adhibita potiſſimum ſecuti ſumus, multa hic diſerte dicit, quæ a præſenti inſtituto videntur eſſe aliena: ſed affirmat denique, id quod ad præſentem locum, & quæſtionem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errare in fide poſſe. Supereſt enim adhuc ille, pro cujus fide rogavit Chriſtus, ille, inquam, ad quem fidei ſumma tandem referenda eſt. Quare niſi definitiones conciliorum per ſummos Pontifices & probentur, & confirmentur, certas firmaſque eſſe non oportet. Idem etiam Cardinalis Turrecremata ſenſit libro tertio, capite ſexto, octavo, & trigeſimo octavo, quibus locis fuſiſſime oſtendit, omnia retro antiqua concilia a ſummis Pontificibus confirmationem dogmatum petiiſſe, non id profecto acturа, niſi exiſtimaſſent neceſſarium. Nam quod confir-

(1) *Leo commiſit.* (2) *Sixtus 4. commiſit.*

confirmatio Pontificis ad fidei quoque dogmata referatur, liquet ex Epiſtola Nicænæ ſynodi ad Sylveſtrum Papam. *Quicquid*, ajunt, *conſtituimus, precamur ut veſtri oris conſortio confirmetur*. Et Sylveſter eidem ſynodo reſcribens, *Confirmo*, inquit, *ſigoque ad doctrinam veſtram reclamantes de unitate Trinitatis*. Et paulo poſt, *Peobo*, ait, *vera fuiſſe, quæ in veſtrum noſtrumque manavere myſterium*, &c. Et patres Concilii Chalcedon. in Epiſt. ad Leonem, *Omnem*, inquiunt, *vobis geſtorum vim inſinuavimus, ad comprobationem noſtræ ſinceritatis, & ad eorum, quæ a nobis geſta ſunt, firmitatem & conſonantiam*. Et Leo Papa in Epiſtola ad Concilium Chalcedonenſe, quæ eſt in ordine 59. (1). *Ne ergo*, ait, *dubitabile videatur, utrum quæ per unanimitatem veſtram de fide ſtatuta ſunt, approbem* &c. & poſtea dicit ſe approbationem geſtorum ſynodalium in ſola cauſa fidei mittere, propter quam ſcilicet concilium congregatum eſt. Idem patet ex Epiſtola Leonis hujus nominis tertii, qua confirmat ſextam ſynodum generalem. Adde huc, quod Eccleſia ante ipſius Pontificis confirmationem nunquam firmum habuit & ratum, quod a legatis concilio præſidentibus definitum eſt. Hinc enim Martianus Auguſt. a Leone contendit, ut concilii Chalcedonenſis de fide judicium approbaret. Et Leo ob hanc quoque cauſam Martiano commendavit, ut confirmatio approbatioque Concilii ad omnes Eccleſias perferretur, quemadmodum Epiſtola 57. ad eundem Martianum ſcribitur. Præterea concilium ſine legatis errare poteſt: at ſummus Pontifex non transfert in legatos ſuæ fidei ſoliditatem, quam ſcilicet ſibi ſoli privatim vendicat, eo quod Chriſti Vicarius eſt, paſtor Eccleſiæ univerſalis, & petra, ſupra quam Chriſtus ſuam fundavit Eccleſiam. Legati ergo ſimul cum Concilio errare poterunt. Non enim pro legatis Petri, ſed pro Petro rogavit Chriſtus, &c. Ad hæc, Concilium provinciale, cui legati ſummi Pontificis adſint, errare in fide poteſt: non autem ſi a ſummo Pontifice confirmatum eſt. Non igitur Legati eam habent in fidei dogmatis auctoritatem, quam ſummus ipſe Pontifex habet. Quocirca infirma adhuc erunt decreta Concilii, quamvis per legatorum judicium confirmata. Præterea Concilium Epheſinum ſecundum erravit cum Dioſcoro; & tamen legitime, auctore Leone, congregatum eſt: non ergo firmum & ratum eſt Concilii decretum, niſi ſit a ſummo Pontifice confirmatum. Nec valet dicere, legatos Pontificis, & paucos quoſdam alios repugnaſſe. Non enim oportet omnes patres ſynodali ſententiæ ſubſcribere, ut generale Concilii judicium habeatur: quoniam ne omnes quidem Epiſcopi judicio Nicænæ ſynodi ſubſcripſerunt. Ac ſi legati ipſi, ut docti omnes conſentiunt, errare poſſunt, nihil obſtaret, quominus aliis Epiſcopis errantibus conſenſiſſent. Legatus demum Pontificis aderat, cum in ſecunda & tertia ſeſſione Concilii Baſilienſis vehementer erratum eſt; errori quoque cæterorum Legatus ipſe ſubſcripſit: non ergo ſatis eſt Concilium eſſe coactum Pontificis auctoritate, & legatos Concilii ſententiam approbaſſe, ut firma & certa eſſe in Eccleſia exiſtimetur.

At contra viri quidam doctiſſimi ſentiunt, Concilium generale legitime congregatum, etiam abſente Papa, ſolidam certamque habere auctoritatem, priuſquam a ſummo Pontifice confirmetur: cujus ſententiæ duas potiſſimum cauſas reddere poſſunt. Unam, quod ejuſmodi Concilium per legatos Epiſcopi Romani celebratum Eccleſiam univerſalem repræſentat, quoniam eſt Concilium Eccleſiæ generale: non ergo errare in fide poteſt, ſicut ne Eccleſia quidem univerſalis. Quod autem omne Concilium generale Eccleſiam univerſalem repræſentet, definitum eſt a Martino quinto in fine Concilii Conſtantienſis. Altera cauſa eſt, quod Concilium generale legitime congregatum, in Spiritu ſancto congregatum eſt: quare habet ſpiritum aſſiſtentem, cujus præſentia freti poſſunt utique patres, cum aliquid definiunt, dicere (2): *Viſum eſt ſpiritui ſancto, & nobis*. Confirmat autem hoc vel maxime teſtimonium Julii ad orientales Epiſcopos inquientis (3). *Regula veſtra nullas habet vires, quoniam Romanæ Eccleſiæ legatus non interfuit, canonibus præcipientibus, ſine ejus auctoritate concilia fieri non debere, nec ullum ratum eſt concilium, quod ejus non fuerit fulcitum auctoritate*. Hactenus Julius. Sentit ergo ſine dubio, Concilium habere vires, ratum eſſe, Romanæ Eccleſiæ niti auctoritate, ſi Romanæ Eccleſiæ legatus interfuit.

Ad hanc difficilem quæſtionem explicandam illud ponimus, quod rerum geſtarum experimento conſtat, ſummi Pontificis legatos non ſolere ad Concilium accedere, ubi quæſtio de fide agitanda eſt, niſi inſtructos prius & monitos de Eccleſiæ Romanæ fide circa ea, quæ ſunt in Concilio finienda. Solere, inquam, non item oportere. Nam legati in Concilium Tridentinum non potuere commode de quæſtionibus diſſerendis ante inſtrui, quoniam erant propemodum infinitæ. Sed cætera fere Concilia ad unam, aut alteram fidei tractandam cauſam coacta ſunt: ideoque legati de Apoſtol. Eccleſiæ fide prius inſtructi acceſſerunt. Principio igitur illud ſtatuo, poſſe Concilium legatorum doctrinæ, & inſtructioni repugnare, atque e contrario legatos poſſe repugnare Concilio: quo caſu decreta Concilii non ſolum non erunt fulcita Apoſtolica auctoritate, ſed erunt potius refutata. Sicut enim congregatio Concilii reclamante vero certoque Eccleſiæ Pontifice, vana eſt & irrita; ſic doctrina, cui vel præſens Pontifex per ſe, vel

abſens

(1) *Vide etiam Epiſt. 58. ad Pulcheriam.* (2) *Act. 15. 28.*
(3) *17. diſt. cap. Regula.*

abſens per legatos ſuos contradicit, incerta eſt & imbecilla: idque eodem prorſus argumento, quoniam utrique auctoritas Epiſcopi Romani deeſt, ſine qua nec Concilium, nec Concilii decreta rata ſunt. Quod ſi qui exiſtiment, Concilium ſemel rite ac legitime congregatum errare tum etiam non poſſe, cum legati Pontificis repugnant, reſpondeant illi argumento velim, quo ſecundam concluſionem cap. 4. probabamus, Concilii Epheſini ſecundi exemplum proferentes, ubi ab omnibus pene Epiſcopis erratum eſt. Non fuit liberum Concilium, inquiunt, ſed ſententia a Dioſcoro arte, minis, & terroribus extorta eſt. Video, ſed ſi ſecundum hominem loquimur, qui metu frangitur, is cupiditate etiam frangatur neceſſe eſt (1). Quocirca ſi per metum vera & legitima ſynodus errat, cauſabuntur hæretici, reliquas etiam omnes Pontificum & Imperatorum cupiditatibus inſerviſſe. Ita fiet ut nullius ſynodi explorata auctoritas habeatur. Quanto gravius illud nos aſſerimus, Concilium Apoſtolica auctoritate firmatum nullis humanis affectibus a vera poſſe fide diſcedere: ut ne Eccleſia quidem, quamvis deſcendat pluvia, veniant flumina, irruant venti, cedere loco poteſt, fideique ſtationem deſerere. Sed Concilii reliqua pars, quamlibet maxima, ſi Pontifex & legati pugnent, infirmari affectu poteſt. Huc enim illud pertinet, *Tu, o Petre, confirma fratres tuos*.

Sed ais, Quid ſi legatus doctrinam, quam a Pontifice accepit, deſerat, & multitudinis ſenſum amplectatur? Primum, nullum hujuſmodi exemplum proferetur, niſi forte ex Concilio ſub Michaele Imperatore, ubi Radoaldus & Zacharias Michaeli & Photio conſenſerunt adverſus Nicolai inſtructionem atque mandata, ut videre eſt in Epiſtola Nicolai ad Patriarchas, Metropolitas, ac reliquos Epiſcopos. Deinde ſi legatus contra inſtructionem agit, non cenſetur ex poteſtate delegata agere, atque adeo non eſt, cur eo modo acta ſuperioris auctoritate probata eſſe credantur. Inde enim Agatho Papa, ut patet actione 4. ſextæ ſynodi, *Auctoritatem*, inquit, *eis*, hoc eſt legatis, *dedimus, in quantum eis dumtaxat injunctum eſt, ut nihil præſumant augere, minuere vel mutare, ſed traditionem hujus Apoſtolicæ ſedis ſinceriter enarrare*. Et Leo Epiſt. 43. ad Pulcheriam Auguſtam, *Lucentium*, inquit, *Epiſcopum, & Baſilium presbyterum dirigere præparavi, qui diſpoſitiones meas ſecundum eas, quas acceperunt, regulas exequantur*. Decreta igitur, ſi quæ a legato contra ſedis Apoſtolicæ traditionem approbentur, non habent Romanæ Eccleſiæ auctoritatem; nec aliter ſe habent, quam ſi a Concilio ſine legatis prodiiſſent. Quid vero, ſi legati ſine Apoſtolicæ ſedis inſtructione ad ſynodum acceſſere? Num ſynodi judicium firmum erit & certum, prius quam a ſummo Pontifice comprobetur? Certe in his, quæ ad fidem non attinent, ſed ad Eccleſiaſticam gubernationem, ejuſmodi ſynodorum decreta non oportet a Spiritu Sancto proficiſci. Quare non ſunt omnino valida, niſi Romani Epiſcopi conſenſione firmentur; ut videre eſt in Epiſtola 51. Leonis ad Anatolium, 52. ad Martianum, 53. ad Pulcheriam, & 59. ad Concilium Chalcedonenſe. Sed ne in cauſis fidei quidem adeo exploratam auctoritatem habent, ut qui ea in dubium vocet, hæreticus ſit; tum quia auctores nobiliſſimi, quos ante diximus, Cajetanus, & Turrecremata non ſolum citra hæreſeos crimen, ſed probabiliter etiam conſentiunt, nihil firmi dogmatis ab ejuſmodi ſynodis proficiſci, quouſque per Chriſti Vicarium approbentur; tum quia, ut ante dictum eſt, ſolidam auctoritatem, quam in confirmandis & fratribus, & dogmatis Petrus habet, in legatos transferre non poteſt; tum quia ſi legati, qui inſtructione ab Apoſtolica ſede acceperunt, diſcedere ab illa poſſunt, illi etiam, qui ad Concilium ſine inſtructione accedunt, poterunt cum ſedis Apoſtolicæ doctrina pugnare. Quare eorum confirmatio infirma eſt. Quid, quod legatus Julianus Concilii Baſilienſis doctrinæ conſenſit, quam nullus Theologus ita ſolidam & certam exiſtimat, ut hæreticos credat, qui ab ea doctrina diſſentiunt?

Nec contraria argumenta quicquam efficiunt. Nam primum ſic refellitur. Fateor equidem quodcunque Concilium generale univerſalem Eccleſiam repræſentare, ſicut omnes proceres & procuratores civitatum, cum de rebus publicis tractaturi conveniunt, regnum totum repræſentant. Sed dum urges Eccleſiam errare non poſſe, verum eſt id in eo ſenſu, qui a fidelibus accipitur; intelligimus enim totam ſimul Eccleſiam, hoc eſt, fideles omnes non errare. At nihil obſtat, cur major Eccleſiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, ut totum Concilium cum legatis errare poſſit. At errare poterit major pars Concilii, & erranti illi poterunt legati ſubſcribere. Atque id eſt, quod nos in præſentia dicimus, judicium majoris partis, etiamſi legati ſequantur, non eſſe certum: certum autem eſſet, ſi a ſummo Pontifice confirmaretur. Nec enim opus eſt, quemadmodum paulo ante docuimus, ſententiam Concilii omnes ſimul patres approbare. Secundo vero argumento hoc habeto reſponſum, Concilium utique generale, cui legati præſunt, in Spiritu Sancto congregatum eſſe, quoniam auctore Chriſti Vicario, eodemque legitimo Eccleſiæ principe coactum eſt. Sed Eccleſia quoque unum corpus eſt, cujus ſpiritus Deus eſt, qui Eccleſiæ ſemper aſſiſtit. Quemadmodum ergo quod toti pariter Eccleſiæ viſum eſt, id Spiritui ſancto etiam viſum eſt; ſed non continuo quod major Eccleſiæ pars judicarit, hoc Spiritus

I ſancti

(1) *Eug. 4. in decreto unionis Jacobinorum. Et Leo Papa Epiſt. 42. ad Martianum Auguſtum.*

Digitized by Google

ſancti judicium eſt: ita, ſi quid omnibus quidem Epiſcopis judicatum fuerit, a Spiritu profecto Dei judicatum eſt; at non ſtatim ſi plures Concilii Patres in unam ſententiam convenerint, Spiritus Sancti ea ſententia credenda erit, niſi per ſummum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum ſpectat Patrum lites, diſſidiaque componere. Jam Julii teſtimonium explicatu facillimum eſt. Tacet enim, quod manifeſtum erat, concilium illud ſummi Pontificis præſentia caruiſſe: ponit autem ne legatos quidem Eccleſiæ Romanæ affuiſſe. E quibus duobus altero tacito, altero expreſſo, colligit nullam prorſus Eccleſiæ Romanæ auctoritatem in eo Concilio interceſſiſſe. Quare irritum & vanum eſſe. Alioqui, ſi quis ruſtice ſane eo nos teſtimonio urgeat, is nullo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, ſi concilium legatos non habuit, infirmum ejus judicium fuit: ergo, ſi habuit, fuit firmum. Sed de prima quæſtione dictum eſt ſatis.

2. Quæst. Sequitur altera. An Patres Concilii vere judices ſint, an potius conſiliarii? Sunt enim auctores non omnino peſſimi, qui conciliorum auctoritatem non in judicanda, & finienda cauſa fidei, ſed in quærenda & inveſtiganda veritate ſitam eſſe velint. Omnem quippe judicii vim ad unum Eccleſiæ principem, eumdemque Chriſti Vicarium revocant, qui ad fidei cauſam decernendam eo vel plures, vel pauciores in conſilium adhibet, quo cauſa vel gravior, vel facilior eſt. Hujus vero rei primum argumentum ponitur, quod in ſex libris Decretalium & Clementinis non Patribus, ſed ſummo Pontifici ſententia tribuitur, ſacro tamen approbante Concilio. Unde Clemens Quintus Concilio Viennenſi præſidens, *Nos*, inquit, *ad tam præclarum teſtimonium, ac ſanctorum Patrum communem ſententiam, Apoſtolicæ conſiderationis* (ad quam dumtaxat hæc declarare pertinet) *aciem convertentes, ſacro approbante Concilio declaramus, &c.* Solum ergo ad ſedem Apoſtolicam judicium pertinet; Patrum vero non judicium, ſed conſilium eſt. Præterea cum Pontifex Eccleſiæ Romanæ presbyteros in conventum cogit, ut cauſa aliqua fidei judicetur, *De fratrum*, inquit, *noſtrorum conſilio* (1), *&c.* Conſulunt ergo, non judicant. Ad hæc, Deuter. 16. *Si difficile & ambiguum*, &c. *venies*, ait, *ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore*, &c. Et poſt, *Qui autem ſuperbierit*, inquit, *nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille.* Ecce imperium non omnibus, ſed ſummo ſacerdoti aſſignatur, & decretum non judicum, ſed judicis eſſe dicitur. A conſiliis ergo ſunt reliqui ſacerdotes, non ſunt judices. A contraria vero parte facit, quod in Concilio illo primo Hieroſolymitano non ſolum Petrus, ſed reliqui etiam Apoſtoli, & ſeniores judices eſſe dicuntur. *Propter quod ego judico*, Jacobus ait, *non inquietari*, &c. Actorum 15. Et poſterius cap. eodem, præcepta Concilii vocat Paulus præcepta Apoſtolorum. Et cap. 16. dicit, ea dogmata eſſe decreta ab Apoſtolis & ſenioribus.

Ad hanc quæſtionem perfacilis eſt, & expedita reſponſio, Epiſcopos concilii in fidei cauſa non modo conſiliarios eſſe, verum etiam judices. Alioqui non ſolum Epiſcopi ad ferendam ſententiam ſynodalem adhiberentur, ſed etiam docti Theologi, & viri in Eccleſia prudentes. Quod inauditum eſt, contraque formam Actorum decimoquinto præſcriptam, ubi Apoſtoli tantum cum presbyteris de fidei quæſtione judicarunt. Cum igitur Eccleſiæ perpetuo uſu ſoli paſtores in Concilio ſedeant, conſequens fit, cenſores eos eſſe, non modo conſultores. Nam ſi, ut conſulerent, advocarentur, iis Epiſcopis, qui Theologiæ rudes & imperiti eſſent, nullus eſſet omnino in Concilio locus, quando Theologiæ quæſtio veniret in dubium. Præterea non Romanus Epiſcopus modo, verum reliqui etiam Epiſcopi claves regni cæleſtis habent: ergo in cauſa fidei ligandi quoque ac ſolvendi poteſtatem. *Viſum eſt*, inquiunt, *Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra vobis imponere oneris, quam hæc neceſſaria, &c.* Omnes ergo Epiſcopi onus, præceptumque imponunt, omneſque ſimul ſententiæ ſynodalis auctores ſunt. Atque conſiliarii, qui non ſunt ſimul judices, non ſolent judicio, ſententiæque ſubſcribere. At in ſynodali ſententia non Pontificis ſolum, ſed cæterorum Epiſcoporum ſubſcriptiones adponuntur. Sunt igitur ſine dubio judices.

Verum ſcrupulus hic exiſtit, qui male quoſdam habet. Nam ſi omnes Epiſcopi ſunt judices, ſummus nimirum Pontifex tenebitur in ferenda ſententia majorem partem judicum ſequi, eorumque doctrinam approbare. In omni enim recto, & bene inſtituto tribunali is, qui præſidet, plurium judicium confirmare debet, paucorum negligere. Huic ſolvendæ quæſtioni Cardinalis Turrecremata lib. 3. Summæ Eccleſiæ capite ſexageſimoquarto, & ſexageſimoquinto, juriſperitos ipſe ſequens multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec eſt animus tamen ſingula perſequi, & cujuſque opiniones refutare. Acute enim diſputantis, ut Cicero tradit, illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, videre. Quod igitur aſſumptum eſt, Patres Concilii non modo conſiliarios eſſe, verum etiam judices, id inficias ire nec poſſumus, nec debemus. Nam Patres Nicænæ ſynodi a Sylveſtro contendunt, ut quidquid conſtituerunt, confirmet. Et Leo, quæ a Concilio Chalcedonenſi de fide ſtatuta ſunt, ea dicit ſe probare. Et Concilium ipſum ad Leonem, *Decretis*, inquit, *tuis noſtrum honora judicium.* Et ſexta Synodus, actione decimaoctava, *Anathematizamus*, inquit, *Theodorum, Sergium, Cyrum*, &c. & paulo poſt, *His omnibus*, ait,

(1) *Ex extravagant. multis hoc patet.*

ait, *a ſancto hoc concilio conſtitutis, & per ſubſcriptionem noſtræ fortitudinis confirmatis, ſancimus, ut nullus aliud quicquam de fide ſatagat*, &c. Num verba hæc conſulentis ſunt? an potius judicantis? Atque in cæteris Pâtres non ut conſiliarii, ſed ut judices loquuntur. Caput enim tertium Nicænæ ſynodi ſic habet: *Interdixit per omnia magna ſynodus*, &c. Scrupulum vero, qui nunc opponitur, facile eximo. Nego enim, cum de fide agitur, ſequi plurimorum judicium oportere. Nec hic, ut in humanis vel electionibus, vel judiciis, ex numero ſuffragiorum ſententiam metimur. Scimus frequenter uſuvenire, ut major pars vincat meliorem: ſcimus non ea ſemper eſſe optima, quæ placent pluribus: ſcimus in rebus, quæ ad doctrinam pertinent, ſapientum ſenſum eſſe præferendum. Et ſapientes pauciſſimi ſunt, cum ſtultorum infinitus ſit numerus. Quadringenti Prophetæ Achab mentiti ſunt (1): ex ore vero Michææ ſolius quidem & contemptibilis veritas egreſſa eſt. Non ſunt igitur divina judicia humanis rationibus moderanda. In paucis aliquando citius, quam in multis ſalvat Dominus. Major quippe pars Epheſini Concilii ſecundi in Dioſcori ſententiam venit, nec legati tamen plurium judicio ſubſcripſere. Quocirca Summus Pontifex majoris partis ſententiam non tenetur amplecti; imo ſive pauci, ſive plures ad errorem deflexerint, munus eſt Apoſtolici Antiſtitis ad veram eos fidem revocare juxta illud, quod Petro dixit Chriſtus, *Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, & tu* (non unum, & item alterum, ſed ſive paucos, ſeu multos) *confirma fratres tuos*. Ita Damaſus ſcribens ad Epiſcopos per Illyricum conſtitutos, numerum concilii Ariminenſis magna libertate contempſit, illique tantæ multitudini unum Vincentium, & alios paucos oppoſuit, qui contra illius concilii ſententiam dixerunt. Et Leo, cum Anatolius decretum Chalcedonenſis ſynodi de Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ primatu, ſexcentorum triginta patrum conſenſione præferret; *Quaſi*, inquit (2), *refutari nequeat, quod illicite voluerit multitudo. Nulla ſibimet de multiplicatione congregationis concilia blandiantur; nec trecentis illis decem atque octo copioſior numerus ſacerdotum comparare ſe audeat, vel præferre, cum tanto divinitus privilegio Nicæna ſit ſynodus conſecrata, ut ſive per pauciores, ſive per plures Eccleſiaſtica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate ſit vacuum, quidquid ab illorum fuerit conſtitutione diverſum*. Hactenus Leo.

Non itaque, quod in humanis conſeſſibus fit, plurium apud nos ſententia prævalet. Quod ſi ſemel fidei cauſam ad humanas conjecturas, prudentiamque deducimus, verendum eſt ſane, ne Eccleſiæ negotium ex divino, humanum faciamus. Quin etiam certum eſt, qui probabili multorum judicio nituntur, eos fidei noſtræ firmitudinem labefactare. Secundum quippe concilium generale centum quinquaginta patrum numero conſtitit, quartum vero patres habuit ſexcentos triginta: utrumque tamen pari veneratione ſuſcepit Eccleſia. Non enim numero hæc judicantur, ſed pondere. Pondus autem Conciliis dat ſummi Pontificis & gravitas, & auctoritas: quæ ſi adſit, centum patres ſatis ſunt, ſin deſit, nulli ſunt ſatis, ſint quamlibet plurimi. Nec ſi major pars patrum vere ſentiat, ſummus Eccleſiæ Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Chriſti procurationem pertinet, ſemperque pertinuit, ne Eccleſia in factiones duas dividatur. Nec Romanus unquam epiſcopus, ſi exemplum quæritur, contra patres concilii vere ſentientes dixit. Ad ſecundam autem quæſtionem nihil eſt, quod addere debeamus: nam argumenta ex adverſo poſita ex his, quæ diximus, facile diluuntur.

3. QUÆST. 1. ARG. IN CONTR. Alia quæſtio etiam exiſtit, quæ non eſt ad exponendum facilis. Si enim concilium ſummi Pontificis auctoritate firmatum Spiritu ſancto regitur fidei cauſis judicandis, ejus ergo definitiones ad ſacram ſcripturam pertinebunt. Nam ſcriptura ſacra vocatur, quæ Spiritu ſancto afflante ſcripta eſt.

2. ARG. Hujus vero argumenti concluſionem vir apprime doctus, & qui tantos habebat in Theologia progreſſus, ut cum excellentibus Theologis compararetur, non eſt veritus me præſente concedere. Atque in hanc opinionem Gratianus quoque videtur deſcendiſſe, Divi Auguſtini teſtimonio confirmatus 19. diſtin. cap. *In canonicis*, ubi ſummorum Pontificum epiſtolas decretales canonicas ſcripturas eſſe dicit: eadem igitur ratione Concilii decreta in Canonicis ſcripturis habebuntur.

3. ARG. Sed & Innocentius de celebr. Miſſ. capite, *Cum Marthæ*, eandem ſententiam videtur amplecti. Ait enim ſcripturam ſacram aſſerere, quod injuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autem teſtimonium alicujus nimirum vel Pontificis, vel Concilii eſt.

4. ARG. Ratio item his teſtimoniis conſentit. Fides enim Catholica nihil credit, niſi quod eſt a Deo revelatum. Quod ſi Concilii decreta tenemur certa ſecundum fidem habere; ea ſunt certe a Deo revelata, atque ex conſequenti ſcriptura Canonica.

RESPON. AD 1. At hæc opinatio quam ſit inconſiderata, lector, vel me non docente, intellecturus eſt. Nam ſi ſymbolum Athanaſii conciliive Nicæni inter ſacras literas refertur; cur nec in codicem ſacrorum bibliorum redigitur, nec cum libris canonicis annumeratur? Jam libros, qui decretales Pontificum Epiſtolas, ſynodorum que judicia continent, in ſacris & canonicis habere abſurdum eſt. Duplex enim diſcrimen inter ſacros auctores, & ſummum Pontificem patreſque concilii reperitur. Unum, quod auctores ſacri ex proxima Dei vel revelatione, vel inſpiratione ſcribunt Catholica dogmata. Nec

I 2 enim

(1) 3. *Reg.* 22. (2) *Ep.* 51. *ad Anatol.*

enim egent exteris ad ſcribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione e ſcripturis aliis argumentantur, diſquirunt, colligunt. At Concilium & Pontifex humana via incedunt, rationemque ſequuntur: atque argumentando verum a falſo diſcernunt. Non enim exiſtimandus eſt ſummus Pontifex eam habere facultatem, quæ in Apoſtolis, Prophetis, & Evangeliſtis inerat, ut propoſita unaqualibet de fide quæſtione protinus dignoſcere poſſit, utra quæſtionis pars vera falſave ſit; ſed adhibere prius conſilium neceſſe eſt, & expendere utriuſque partis argumenta: tum deinde ſequetur auxilium Dei, quod videlicet opus eſt, ut ſummus Pontifex in recta fide contineatur. In Conciliis itidem non habent patres mox quaſi ex auctoritate ſententiam abſque alia diſcuſſione dicere: ſed collationibus & diſputationibus re ante tractata, precibuſque primum ad Deum fuſis, tum vero quæſtio a Concilio ſine errore finietur, Dei videlicet auxilio atque favore, hominumque diligentia & ſtudio confluentibus.

Nam & Apoſtolis, & Presbyteris in ſynodum Hieroſolymitanam congregatis non ſtatim revelatum eſt, quid eſſet in fidei cauſa decernendum: ſed facta eſt prius, ut Lucas ait (1), magna conquiſitio. Et in Nicæna ſynodo, ut Rufinus tradit (2), per ſingulos dies agitabatur conventus: nec facile aut temere de re tanta ſtatuere audebant Patres. Evocabatur frequenter Arius in Concilium, & aſſiduo tractatu aſſertiones ejus diſcutiebantur, & quid adverſum hæc teneri deberet, aut ſtatui, ſumma cum libratione quærebatur. Ita poſt diutinum multumque tractatum firmiſſima omnium ſententia Arius condemnatus eſt. Ex quo perſpicuum eſt, non dormientibus & oſcitantibus Patribus Spiritum S. aſſiſtere, ſed diligenter humana via & ratione quærentibus rei, de qua diſſeritur, veritatem. Alterum autem diſcrimen eſt, quod ſcriptoribus ſacris, quemadmodum primo loco fuſius explicuimus, Dei ſpiritus adeſt in ſingulis. Etiam ne in minimis rebus? Etiam. At patribus ſynodi Spiritus veritatis non eſt præſens in omnibus, ſed in rebus ſolum ad ſalutem neceſſariis. Quod enim in ſymbolo Athanaſii dicitur, carnem & animam unum eſſe hominem, id non oportet verum eſſe, quamvis cum Athanaſio Concilium Nicænum conſenſiſſet. Nam utrum homo partes illæ complexæ ſint, an non ſint, ad Philoſophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philoſophorum quæſtio eſt, non fidelium. Synodus autem provincialis ſub Stephano hujus nominis ſeptimo per errorem omnes ordinationes factas a Bonoſo irritas eſſe decrevit, quod in Synodo Romana ſub Joanne Nono jure reprobatum eſt. Sed judicium rerum geſtarum erat, non religionis fideique decretum. Hujuſmodi ſunt ea, quæ in Clement. *Paſtoralis*, de ſent. & re judic. tranſiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quocirca licet erraſſet Clemens, quod Bucerus contendit, nihil inde concilii auctoritas labefactaretur. Tametſi Clementina illa Clementis eſt, non concilii. Verum Pontificum & Conciliorum eadem cauſa eſt. Sixtus Quartus docuit, D. Catharinam Senenſem Stigmata non habuiſſe, non defuit qui contra judicarit. Neutrius Pontificis judicium ad Chriſti Eccleſiam ſpectat: utrumque aut probare aut improbare ſine fidei diſcrimine poſſumus. Sed valeant ſtulti, qui de rebus nihili digladiantur. Nos enim hic exempla ponimus, ut lector intelligat, aliter auctores ſacros eſſe habendos, aliter conciliorum patres: illos ubique vera dicere; hos poſſe in parvis errare. Ita quod Chriſtus Eccleſiæ ſuæ pollicitus eſt, Spiritum eam docturum omnem veritatem, hoc ad fidei veritatem referendum eſt, ut diſerte Auguſtinus docet, & in commentariis ſuper Joannem, & in actis contra Felicem libro ſecundo. Nec enim rogavit Chriſtus, ne deficeret Petro aut Philoſophia, aut rerum geſtarum cognitio & veritas, ſed ne deficeret ei fides.

Forſitan quiſpiam dixerit; Nonne igitur concilii Hieroſolymitani decreta ſacra ſcriptura ſunt? Facta eſt enim magna conquiſitio: dictum eſt autem ſcripturæ ſacræ auctoribus minime convenire, ut diſquirant, & humanius ratiocinentur.

Item (nam & hoc dicet aliquis) ſi ſummus Pontifex & concilia, niſi diligentiam adhibeant, errare poſſunt: cum nobis non conſtet, an ſummus Pontifex patreſque Concilii præſtiterint ſe diligentes, & induſtrios, ut via & ratione procederet inquiſitio, ne conſtabit quidem an erraverint. Ita quæcunque definierint, erunt incerta.

Ac primus quidem ſcrupulus facilius eximitur. Quemadmodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, non qua Pilatus dixit, ſed qua ſcripſit Evangeliſta; ſic & concilii Hieroſolymitani definitio ſacra ſcriptura eſt, quod Lucas eam reliquis hiſtoriæ ſuæ partibus contexuerit. Ut e contrario verba Petri, quæ refert Clemens, non ſunt de canone, quoniam Clemens ſcriptor ſacer non fuit. Quæ cauſa idonea eſt, ut Canones Apoſtolorum, quos idem Clemens ſcripſiſſe fertur, in libris canonicis non habeantur, tametſi Damaſcenus lib. 4. cap. 18. in catalogum, ut videtur, ſacrorum librorum referat, & Epiphanius ad hæreſim poſtremam refellendam Apoſtolorum conſtitutiones divinam ſcripturam vocet. Loquitur autem ſine dubio de his conſtitutionibus, quæ in ſacris Bibliis ſcriptæ non ſunt. Sed alia eſt illa, cum veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitas: alia cum obiter & in tranſcurſu ad vulgarem quandam opinionem accommodatur oratio. Quamobrem ut ſapientes, ita nos hoc loco verbis Eccleſiaſticis utimur, ut eos ſolum, qui Spiritu dictante ſcripti ſunt libri, ſacros & canonicos appellemus.

Alter

(1) *Act.* 15. 7. (2) *lib.* 10. *Hiſt. Eccl. c.* 2.

Digitized by Google

Alter vero ſcrupulus ita Sylveſtri animo reſedit (1), ut vix eum inde pellere potuerit; meliuſque fuiſſet occulere, quam ſtimulare cæteros, quo ipſe ſcrupulo pungebatur. Ac ſunt etiam, qui non obſcure dicant, quod ſi quando Romanus Pontifex in definitione fidei erravit, inde evenire potuit, quod non tantam, quantam debeat, adhibuit diligentiam, antequam ſententiam proferret: quoniam vel rem non plene examinavit, vel non eos, quos oportebat, conſuluit. Quibus ſi objicias, Apoſtolicam Sedem errare in fide non poſſe, fatentur id quidem; ſed ajunt, Sedis Apoſtolicæ nomen non ſolum Summum Pontificem ſignificare, ſed ipſum, ut facit ea, quæ ad cathedram ſpectant, hoc eſt quatenus non ex ſuo, ſed ex conſilio bonorum virorum & doctorum procedit: ita Sedis Apoſtolicæ judicia intelligi, non quæ occulte, malitioſe, inconſulte, per ſolum Romanum Epiſcopum, aut etiam cum paucis ſibi faventibus proferuntur; ſed quæ ab eo ex conſilio plurimorum virorum ſapientum plane prius re examinata prodeunt. Quæ res ut de Conciliis quoque dicatur, ſubſunt omnino cauſæ eædem, quas dixi paulo ante. Non enim exiſtimare debemus ſummum ſolum Pontificem, cum dormierit, errare, cum non dormierit, verum dicere, Patres autem, ſive dormiant, ſive vigilent, ſemper recta ingredi, & clauſis, quod ajunt, oculis vel in tenebris obſcura cernere. Commune eſt, crede mihi, omnibus Eccleſiæ judicibus, ut, ſi decreta ediderint temeritate quadam, ſine judicio, repentino quaſi vento incitati, nihil omnino conficiant, quod ſolidum, quod grave, quod certum habeatur. Ea par eſt & gravia & certa in Eccleſia haberi, quæ judicio, conſiderate, conſtanterque edita ſint. Quamobrem qui ſive Pontificum, ſeu Conciliorum diligentiam in Fidei cauſa finienda in dubium vocant; eos neceſſe eſt omnia Pontificum judicia, ac Conciliorum infirmare. Nos igitur ſcrupulum illum poſteriorem, ſi cui infixus eſt, aliter ex animo evellemus. Nam Deus ſuaviter diſponit omnia, ſimulque proſpicit, & finem, & media ad finem neceſſaria. Si enim promitteret cuiquam æternam vitam, mox conferret etiam illi bonorum gratiam actionum, quibus eam vitam conſequeretur. Videlicet quos glorificavit, eoſdem & juſtificavit, & vocavit, ut ad Romanos octavo capite dicitur. Sic omnino, cum Eccleſiæ fidei firmitatem fuerit pollicitus, deeſſe non poteſt, quominus tribuat Eccleſiæ preces, cæteraque præſidia, quibus hæc firmitas conſervatur. Nec vero dubitari poteſt, quod in rebus naturalibus contingit, idem in ſupernaturalibus quoque uſuvenire; ut qui dat finem, det conſequentia ad finem. Quod quoniam Philoſophorum pronunciatum eſt, & Theologorum etiam ore teritur, permittant mihi, obſecro, Latiniores, interdum cum noſtris noſtra loqui. Nam etſi ornatius, quam hi ſolent, nos plerumque diſſerimus, ſed nonnunquam quas ſententias a ſcholaſticis accepimus, eiſdem verbis efferre volumus, ne dicendi forma penitus immutata, diſceſſiſſe a ſchola videamur.

Itaque præſtat ſemper Pontifex, quod in ſe eſt, præſtatque Concilium, cum de fide pronunciant: caditque cauſa, ſi quis e noſtris aliter exiſtimat. Quemadmodum enim, ſi Chriſtus Petro diceret, *Ego rogavi pro te, ne deficiat charitas tua*; certo certius intelligeretur, diligentiam, curam, vigilias, preces, cæteraque auxilia opportuna illi impetraſſe, quæ ſunt ad charitatis conſervationem neceſſaria: ita cum dixit, Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, procul dubio intelligimus id a Patre ſuo conſecutum, ut quæ ad rectum de fidei quæſtione judicium pertinerent, ea adeſſent Petro omnia, ſive a Deo, ſive ab homine expectarentur. Quod ſi Deus in ſequentem annum frugum abundantiam polliceretur, ecquid ſtultius eſſe poſſet, quam dubitare, an ne homines ſemina terræ mandaturi ſint? Certe ſi ſeruerint, metent: ſi non ſeruerint, non metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus non ſolum propitias cæli converſiones, quibus omnia, quæ terra gignit, uberiora proveniunt, ſed agricolarum etiam curas, operas, diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promiſſa niſi arantibus, ſeminantibus, laborantibuſque continget. Quibus ex rebus facile comprehenditur, cum ſpiritum veritatis Chriſtus Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus in fidei judicio promiſerit, nihil omnino illis defuturum, quod fidei controverſiis finiendis fuerit neceſſarium. Ac ſi ſemel hæreticis hanc licentiam permittimus, ut in quæſtionem vocent, num Eccleſiæ judices eam diligentiam & curam exhibuerint, quæ opus erat, ut quæſtio via, & ratione finiretur: ecquis adeo cæcus eſt, qui non videat, omnia mox Pontificum, Conciliorumque judicia labefactari? Porro ſi illud in quæſtionem veniat, nec certis argumentis confirmari poſſit; at hæc res tamen Theologis conſtituta ſit ac definita, concilia, quoquo modo ſe habeant, ſi a ſummo Pontifice confirmata ſunt, errare in fide non poſſe. Quamquam, me quidem judice, abſurdum eſt, ad finem aliquem niſi per conſentanea media perveniri. Ita nunquam ego admittam, aut Pontificem, aut Concilium diligentiam aliquam neceſſariam quæſtionibus fide decernendis omiſiſſe. Id, quod privato cuicunque alteri homini accidere poteſt, ut nec diligentem navet operam ad diſquirendam veritatem, & ut navaverit, integrumque ſe ſe in ea re præſtiterit, erret adhuc tamen, quamvis error ſine culpa ſit. Error autem, vel inculpatus, ab Eccleſia Dei longiſſime abeſt, quemadmodum libro ſuperiore conſtituimus. Quæ res abunde magno argumento eſt, ut nec Pontifex, nec Concilia neceſſarium quicquam in deliberando prætermi-

(1) *In verbo fidei §. ult.*

Digitized by Google

miſerint. Fac enim, quidpiam ex neceſſariis omiſſum eſſe: tum rogo, an fideles his, qui de fidei quæſtione judicarunt, tantiſper parere debeant, dum illorum negligentia innoteſcit Eccleſiæ. Parere debent, ajunt. Jam igitur eo tempore, errantibus judicibus, errabit Eccleſia. Sine vitio ſuo, inquis, Eccleſia tunc errabit. Agnoſco. Sed, ut dictum eſt, ne hunc quidem errorem admittere in Dei Eccleſia debemus. Quid quod ſi ſemel de diligentia judicum dubitamus, novum examen, judiciumque ſemper recens poſtulabitur, ut de diligentia adhibita, vel non adhibita cenſeatur. Concedamus ergo judicibus a Deo in Eccleſia conſtitutis nihil eorum deeſſe poſſe, quę ad rectum, verumque judicium ſunt neceſſaria. Quibus explicatis facile intelligitur, ut ad tertiæ hujus quæſtionis caput recurramus, nec Pontificum, nec Conciliorum decreta ſacræ ſcripturæ partes eſſe: id quod in primo argumento objiciebatur.

2. Refellitur. Dicamus igitur ad ea, quæ in ſecundo argumento ſunt dicta; ubi Gratianus Auguſtini ſententiam non eſt aſſecutus. Cui errori cauſam fortaſſe præbuit codex quiſpiam depravatus. Auguſtini enim vera lectio ſic habet: *In canonicis ſcripturis Eccleſiarum Catholicarum quamplurimum auctoritatem ſequatur. Inter quas*, ſcilicet Eccleſias, *ſane illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere, aut Epiſtolas accipere meruerunt*. Eſt autem ſenſus hujuſmodi: in judicio librorum Canonicorum primum videndum eſſe, quid Eccleſiæ Catholicæ ſentiant; ſed inter Catholicas Eccleſias illarum eſſe teſtimonium præferendum, quę vel fuere ſedes Apoſtolorum, ut Hieroſolymitana, vel ab Apoſtolis aliquam Epiſtolam acceperunt, ut Corinthia, Galatia. Non itaque Auguſtinus loquebatur de Epiſtolis Pontificum Decretalibus, ut Gratianus falſo exiſtimavit. Id quod ante nos quidam etiam alii viri diligentiſſimi deprehenderunt.

3. Dissolvitur. Tertio vero argumento occurri poteſt in hunc modum: Leges Pontificias quandoque ſacras appellari, ut a legibus principum diſcriminentur. Atque hoc ſenſu ſaciam ſcripturam vocavit Innocentius. Sic fortiſan divina lex vocatur Canonica, humana vero civilis, de juram. calum. cap. 1. ut Cardinalis Hoſtienſis, Andreas Barbatius Siculus, & alii juriſperiti notaverunt, & Gloſſa cap. *Ex diligenti*, de Simonia. Atque adeo Innocentius Quartus cap. *Cum de diverſis*, de privil. in 6. non obſcure jus Canonicum divinum vocat, civile autem humanum. Et legem Canonicam, ſacram ac divinam appellat Juſtinianus in Authen. *ut Clerici apud proprios Epiſcopos*, §. *ſi vero*. Quam rem ſciolus fortaſſe quiſpiam ignorans 20. diſt. c. *De quibus*, ubi lectio vera habebat: *Ad divina recurrite ſcripta canonica*, loco hujus poſtremæ vocis ſubſtituit *græca*. Nihil enim minus Innocentius eo capite agebat, quam in Eccleſiaſticis cauſis judicandis ad Græca Bibliorum exemplaria judices mittere. Alioqui cur non etiam ad Hebræa? Nec vero ſimile eſt, in cauſis Eccleſiæ decernendis ſcripta canonica eſſe ab Innocentio prætermiſſa; quia poſt divinam ſcripturam ſecundo ea loco poſuit etiam ante Sanctorum ſcripturas. Et hoc erat Gratiani in ea diſtinct. proprium inſtitutum. Nihil igitur nobis mirum eſt, ſi ſcriptura Canonum ſacra & divina quandoque nuncupetur. Sed nos alio ſenſu de ſcriptura ſacra loquimur. Quamquam ab Innocentio teſtimonium citatum quidem Auguſtini eſt de verb. Apoſt. inquientis, *Injuria eſt pro martyre orare, cujus debemus precibus commendari*.

Ult. refutatur. At poſtremum argumentum ſic facillime refutatur: Duplex concluſionum genus poſſe in Concilio definiri. Unum eſt earum, quæ ſunt propriæ Theologicæ facultatis, quoniam vel ex duobus principiis per fidem creditis, vel alio credito, alio lumine naturæ cognito colliguntur. Alterum autem genus eſt earum quas Spiritus Sanctus ipſe revelavit quidem Apoſtolis, Evangeliſtis, aut Prophetis, ſed quoniam non erat id perinde manifeſtum, a ſynodo declaratur. Quæ ſunt prioris generis, ad fidem ſpectant ſecundario, & ut ita dicam, mediate. Quare, quod ſuo poſtea loco fuſe ſumus explicaturi, qui eas negaverit, hic hæreticus erit, quod ex conſequenti negat principium, unde illæ conficiuntur. Quæ vero ſunt poſterioris generis, proprie, & per ſe ad fidem pertinent: nec has a Pontificibus, aut Conciliis novas expectare debemus. Id enim etiam atque etiam aſſerimus, nullas alias ſcripturas ſacras Eccleſiam aut habere nunc, aut deinceps habituram, præter ſcripturas *populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea*: Non ſunt, inquam, aut erunt, ſed fuerunt. Omnia ſiquidem, quæ Pater Filio ſuo Unigenito Eccleſiæ declaranda commiſit, primum ipſe Filius Apoſtolis revelavit, deinde eadem ut invulgarent, juſſit. *Vos*, inquit, *dixi amicos, quia omnia, quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis*, Joan. 15. Et rurſum, *Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis*, Jo. 14. Et iterum, *Cum venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*, Joannis 16. Hi enim fuere novi Teſtamenti miniſtri, *qui revelata facie gloriam Domini ſpeculati ſunt*, ſecundæ ad Corinthios 3. Hi fuere miniſtri ſermonis ut Lucas capite Evangelii primo teſtatur. His quoque dictum eſt, *Docete omnes gentes ea ſervare, quæcunque præcepi vobis*, Matthæi ultim. Omnem ergo Fidei veritatem vel a Chriſto, dum in terra degeret, vel a Spiritu ſancto Apoſtoli poſtea acceperunt, eamque juxta præſcriptam legem aut ſcripto, aut verbo Eccleſiæ tradiderunt. Hinc enim eſt, quod Irenæus, Hieronymus, Auguſtinus adverſum hæreticos ſemper id agunt, ut videant, an illorum nova dogmata congruant cum antiqua traditione & fide. Et ſi quas ſcripturas novas hæretici proferant, ſi ſe Apoſtolos aut Prophetas confingant, ſtatim novitatis odio exploduntur. Itaque poſt Apoſtolos, & eos, qui ab Apoſtolis probati ſunt,

Digitized by Google

ſunt, nullos auctores ſacros expectamus. Sed ſive ſummus Pontifex, ſeu concilia, primum de vero ſenſu, & interpretatione ſcripturarum judicant, ut in Concilio Tridentino ſeſſione tertia definitur. Et abſurdum eſt ſane, ut Eccleſia auctoritatem habeat diſcernendi verba Dei a verbis hominum, ſenſum Dei ab humano ſenſu non habeat. Id igitur ante omnia Conciliis tribuamus. Deinde & illud, quod veras & legitimas Chriſti, & Apoſtolorum traditiones via, & ratione inveſtigant. Rurſum, quænam concluſiones his cohæreant, quæ contra diſſideant, certa complexione, & connexione conficiunt. Conſulunt autem in hujuſmodi rebus finiendis non ſacras literas modo, verum etiam Apoſtolorum inſtituta, priora Concilia, ſummorum Pontificum decreta, Sanctorum veterum ſcripta, Scholaſticorum Theologorum dogmata, rectam Philoſophię rationem. Breviter, cauſam, de qua diſſeritur, in eos locos conjiciunt, de quibus liber hic noſter inſtituitur. Nec enim ex aliis fontibus argumenta derivare poſſunt ad Fidei Theologiæve ſolvendas quæſtiones. Novas autem revelationes & ſcripturas ſacras quærere, Judæorum eſt, qui recentes etiamnum Prophetas præſtolantur.

4. Quæst. Alia etiam quæſtio valde difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si non omnia in Conciliis certa ſunt, (nec enim in ſingulis Spiritus Sanctus Conciliis aſſiſtit) ecqua via & ratione veſtigabimus Conciliorum certa in fide decreta? Principio namque in Clementina unica de ſumma Trinitate, & fide Catholica ea opinio tanquam probabilior eligitur, quæ habet, in baptiſmo gratiam, & virtutes infundi. Pari ergo cauſa & in aliis Conciliorum decretis dicere poſſumus, probabiles opiniones eligi, non res exploratas definiri. Deinde in cap. *Firmiter, de ſumma Trinitate, & fide Catholica*, Patres Concilii Lateranenſis, *Firmiter*, inquiunt, *credimus, & ſimpliciter confitemur, quod unus eſt ſolus verus Deus creator omnium, viſibilium, & inviſibilium, ſpiritualium & corporalium, qui ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam*. At non eſt fidei adverſum, Angelos ante mundum corporeum creatos. Id enim aſſerunt Gregorius Nazianzenus in prima oratione de natali Domini, Baſilius in exam. congreſſione prima, Damaſcenus 2. lib. cap. 3. Ambroſius in exam. lib. 1. c. 5. Hieronymus in comment. ſuper 1. cap. Epiſt. ad Tit. Caſſianus collat. 8. cap. 7. Unde nec Auguſtinus libro de civit. Dei 21. cap. 32. nec D. Thomas 1. par. qu. 61. artic. 3. hanc opinionem Fidei eſſe contrariam putaverunt. Ac Concilium illud Lateranenſe Thomas viderat, imo in illud ipſum caput ediderat commentaria: non ergo Conciliorum aut definitiones, aut Fidei confeſſiones certæ ſunt, ſed Patres, etiam cum aſſerunt ſe firmiter quicquam, & profiteri & credere, nihil omnino definiunt, quod fideles ſequi teneantur.

Huic quæſtioni illud primum dandum eſt, non ſat eſſe, ut Conciliorum, & Pontificum judicia firma eſſe credantur, in divino officio publice a tota etiam Eccleſia celebrari. Nec enim hiſtoriæ, quibus martyrum & confeſſorum geſta narrantur, quamvis per ſummum Pontificem, aut Concilium approbatæ ſint, fidei decreta ſunt: ſicut ne opuſcula quidem doctorum Eccleſiaſticorum, quæ probantur a ſynodo Gelaſii Papæ, decimaquinta diſtinctione, cap. *Sancta Romana*.

Item illud damus, ac libenter quidem, non ſtatim ſi quicquam juris Canonici volumine continetur, Fidei dogma eſſe credendum. Nam ut libro huic proximo apertius oſtendemus, nonnulla habentur in Epiſtolis decretalibus, quæ fidei Catholicæ decreta non ſunt, idque ipſum nunc ex Clementina unica de ſumma Trinitate diſerte oſtendebamus. Quod non in hac ſolum Clementina exiſtimandum eſt interveniſſe, ſed idcirco hic admoneri nos, ut in aliis quoque locis ſimile quippiam credamus poſſe contingere. Id vero tum maxime, cum aut verbis opinandi utuntur judices, aut reſponſa non ad totam univerſalem Eccleſiam, ſed ad privatas Eccleſias, & Epiſcopos referuntur. Intelligendi ſunt enim eo tantum caſu de fide pronunciare, ubi judicium in omnes Chriſti fideles ſpectat, omnes ligat. Certitudo quippe Fidei judicibus a Deo conſtitutis non propter Eccleſias privatas promiſſa & conceſſa eſt, quæ ſingulæ errare poſſunt, ſed propter Eccleſiam univerſalem, quæ errare non poteſt. Itaque ſummorum Pontificum conciliorumque doctrina, ſi toti Eccleſiæ proponatur, ſi cum obligatione etiam credendi proponatur, tum vero de fidei cauſa judicium eſt. Sed animadvertendum eſt diligentius, & quæ natura rerum ſit, de quibus judicium eſt, & quæ verborum proprietas & pondus. Nimirum enim Eccleſiaſticæ doctrinæ, quam amplecti etiam tenemur, non idem eſt gradus, nec omnia judiciorum decreta eodem loco habenda ſunt. De qua re quoniam in duodecimo libro ſumus longe lateque diſputaturi, nunc dicere non eſt operæ pretium. Id dicimus, nec omnia, quæ aut juris, aut Conciliorum volumina continent, doctrinæ Chriſtianæ eſſe judicia, nec omnia rurſum doctrinæ judicia, Fidei cenſuras eſſe. Multa ſiquidem ad ſanam Eccleſiæ diſciplinam attinent, quæ Fidei decreta non ſunt.

Nonne igitur, dixerit quis, erit aliqua nota, qua conciliorum de fide judicia internoſci queant? Erit plane. Prima, & ea quidem manifeſta, ſi contrarium aſſerentes pro hæreticis judicentur. Cujus rei exempla habes capit. *Damnamus, de ſumma Trinitate*, & cap. *Unico, de ſumma Trinitate* in 6. & Clement. unic. *de ſumma Trinitate*, §. 2. Altera nota eſt, cum in hanc formam ſynodus decreta præſcribit: *Si quis hoc aut illud ſenſerit, anathema ſit*, qualia permulta ſunt in Concilio Toletano primo, & in ſynod. Trident. Tertia eſt, ſi in eos, qui contra dixerint, excommunicationis ſententia ipſo jure fe-

Digitized by Google

ratur. Exemplum eſt de hæreticis, cap. *Cum Chriſtus*, &c. *Ad abolendam*, in Concilio tamen Trident. ſeſſ. habita 11. Octobris Anni 1551. de Euchariſtiæ Sacramento definitum eſt, confeſſionem Sacramentalem Euchariſtiæ præmittendam eſſe, ſi conſcientia peccati mortalis gravat. Et protinus, *Si quis*, ait ſynodus, *contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publice diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat*. Sed hoc propter periculum cautum eſt: erat enim opinio contraria perniciosa, ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maxime refertur. Nam quod ſententia Cajetani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos teſtes ſumus, qui Concilio interfuimus, & contextus ipſe demonſtrat, habet enim Canon 11. idemque poſtremus in hunc modum: *Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum, anathema ſit*. E veſtigio autem adduntur mutata dicendi forma hæc verba, *Et ne tantum Sacramentum*, &c. Ubi vides Cajetani ſententiæ anathema non dici, ſed quoniam non ſolum falſa, ſed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum, publicam præſertim prædicationem & diſputationem interdici. Quarta, ſi quicquam expreſſe & proprie a fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma Fidei Catholicæ accipiendum dicatur, vel aliis ſimilibus verbis aliquid eſſe Evangelio doctrinæve Apoſtolorum contrarium. Dicatur, inquam, non ex opinione, ſed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durandi reprobetur, cap. *Gaudemus*, *de divortiis*: ſed qui dixit, *Verum abſonum hoc videtur & inimicum fidei Chriſtianæ*, is noluit hæreſeos illum condemnare. Verbum enim, *Videtur* judiciorum infirmat certitudinem. Porro autem, quæ in Conciliorum vel Pontificum decretis vel explicandi gratia inducuntur, vel ut objectioni reſpondeatur, vel etiam obiter & in tranſcurſu præter inſtitutum præcipuum, de quo erat potiſſimum controverſia; ea non pertinent ad fidem, hoc eſt, non ſunt catholicæ fidei judicia. Exempli cauſa ponamus aliquid, quod poſitum in una re, transferri per multas poſſit. Quod in capite *Firmiter*, *de ſumma Trinitate* dicitur, Angelos eſſe incorporeos, id non fidei decretum eſt, cum poſt decretalem illam nonnulli & Philoſophi & Theologi falſo quidem, ſed citra hæreſeos notam contrarium aſſeruerint. At enim, ut explicaret ſynodus, id quod fides Catholica tenet, Deum eſſe creatorem omnium viſibilium & inviſibilium, adjecit, corporalium & incorporalium. Quas particulas exponendi, non definiendi gratia adjectas eſſe conſtat. Ac quemadmodum Concilium ſumpſit id, quod & verum, & longe, longeque plurimum probabile erat, Angelos ut inviſibiles, ita quoque incorporeos eſſe; ſic forte & illud accepit, Angelos & mundum ſimul eſſe congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, ut Gregorii Nazianzeni, & aliorum hunc ſequentium opinio damnaretur. Nec ego tamen is ſum, qui opinationem hanc tueri in præſentia velim. Non enim dubito, eam hoc ſane tempore temere & inconſiderate, ne quid præterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæ pretium me Theologis facturum exiſtimo, non omnia, quæ etiam abſolute & ſimpliciter in Conciliis affirmantur, fidei decreta eſſe. Cujus rei exempla, ſi opus eſſet, permulta facile promerem: ſed nolo eſſe longus in ſingulis explicandis. Nam de quarta quæſtione ſatis.

5. Quæst. 1. Arg. Poſtrema vero quæſtio animum pulſat, An concilia in moribus errare poſſint. Nam ſi quis ait, habet imprimis argumentum illud, quod Dominus ſolum rogavit pro Petro, ne deficeret fides ejus: in aliis ergo, quæ non ad fidem, ſed ad mores attinent, errare Eccleſia poterit.

2. Arg. Deinde nihil a Catholicis certa fide creditur, quod non ſit idem divinitus Eccleſiæ revelatum: quicquid ergo definiat ſynodus, ſi non ad fidem, ſed ad mores attinet, non oportet certa fide credi.

3. Arg. Præterea in canonizatione ſanctorum, ſic enim noſtri vocant, fidem Eccleſiæ detrahere ſine fidei diſcrimine poſſumus. Compertum eſt autem, eam rem ad mores ſpectare: errare igitur Eccleſia in morum judicio poteſt. Illud vero Thomæ (1) & Antonini (2) teſtimonio comprobatur, qui non ajunt certo & firmiter, ſed pie credendum eſſe Eccleſiam in re hujuſmodi non errare. Nam quod abſolute poſſit, illa ratio confirmat, quod in id genus judiciis Eccleſia hominum eorum teſtimoniis innititur, qui & fallere & falli poſſunt. Jam ſi Concilium, cum de Theologiæ dogmate cenſet, non certis & exploratis argumentis, ſed probabilibus niteretur, fidem certe dogmatis illius indubitatam non faceret. Fides ergo ambigua ſummo Pontifici habebitur, ut qui cum hominem quemvis in divorum numerum refert, incertis mediis & argumentis nititur.

4. Arg. Ordinum approbatio tandem, in quibus ſub diverſis inſtitutis & regulis varia hominum genera Chriſto militare dicuntur, ad mores haud dubie pertinet. At dubium non eſt, aliquos Ordines non modo inutiliter, verum noxie etiam approbatos. Etenim in tam multis & ordinibus & inſtitutis uſque adeo religioni incommodatum eſt, ut inter reliqua malorum remedia hoc etiam a ſynodo generali jure ac merito expectarent viri pii, ut, paucis quibuſdam ſelectiſſimis retentis Ordinibus, cæteri omnes exploderentur. Falſum eſt ergo aliquando & imprudens de moribus Eccleſiæ judicium: ſiquidem id quandoque approbat, quod non approbaſſe oportuiſſet. His argumentis quidam auctoritatem

(1) *Quodlib. 9. art. ult.* (2) 3. *part. tit.* 11. *cap.* 8.

tatem eccleſiaſticam infirmare pergunt, tantum in judicio morum; nam in fidei decretis firmam eſſe nobiſcum etiam conſentiunt. Sed quoniam quædam Eccleſiæ de moribus judicia ſine dubio certa ſunt, quæ ſint illa, repetendum altius videtur.

Omnis de rebus Theologicis duplex eſt quæſtio. Unum genus eſt, qqod ad contemplationem & rerum cognitionem pertinet: alterum, quoſt poſitum eſt in morum præceptis, quibus in omnes partes uſus vitæ confirmari poſſit.

Atque etiam alia diviſio eſt Theologicæ quæſtionis. Nam & una eſt, cujus cognitio & explicatio ad ſalutem eſt neceſſaria: eſt & altera, cujus ignoratio ſine pietatis ſalutiſque jactura eſſe poteſt. Non enim in Theologia ſemper de neceſſariis agitur, ſed interdum etiam de his, quæ utilia eſſe videntur, quamvis non ſint adeo neceſſaria.

Multa ſunt autem & in ſuperioribus libris, in hoc etiam adverſum eos diſputata, qui de Eccleſiæ auctoritate in fidei judiciis parum recte ſentirent: atque in ſequenti libro nonnulla quoque diſputabuntur. Eccleſiæ vero auctoritatem eam nunc appello, quæ ſynodorum etiam generalium ac ſummi pontificis eſt. Hæc enim eſt una res prorſus, ut non differat multum inter Eccleſiæ, conciliorum, ſediſque Apoſtolicæ judicia: propterea quod connexa hæc & colligata ſunt, quemadmodum eſſe videmus humanum corpus & caput. Itaque quæ erant eccleſiaſticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis ſuis aut dicentur, aut dicta ſunt. Quæ autem pertinent ad judicium morum, de quibus jam diu loquimur, nunc dicenda ſunt.

I. Concl. Sit igitur prima concluſio. Eccleſia in morum doctrina eorum, qui ad ſalutem neceſſarii ſunt, errare non poteſt. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latius: an fideles laicos Euchariſtiæ ſacramentum ſub utraque ſpecie accipere oporteat, an panis potius ſpecies ſola ſatis ſit: quæſtio eſt earum rerum, ſine quibus ſalus eſſe non poteſt. In hac ergo & aliis id genus controverſiis Eccleſiæ decretum certum eſt. Itaque ſi quid neceſſario vel agendum, vel vitandum firmo judicio definit, in hoc errare nequit, ſicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in neceſſariis, ut ſæpe ante dictum eſt: in doctrina ergo morum eorum, qui ſunt ad ſalutem neceſſarii, judices, & doctores Eccleſiæ a Deo dati errare non queunt. Confirmat autem illud vel maxime, quod Dominus Petro inquit (1), *Paſce oves meas*, & Paulus (2) dediſſe Deum paſtores & doctores, ait, *ad conſummationem ſanctorum, ut non circumferamur omni vento doctrinæ*. At ſi errarent in moribus ejuſmodi, non paſcerent ſalubriter oves. Non enim moralis doctrina minus exigitur ad paſtum ovium Chriſti ſalutarem, quam fidei diſciplina. In his igitur Eccleſiæ paſtores errare non poſſunt. Adde, quod Dominus apud Joannem pollicitus eſt (3) Spiritum docturum Eccleſiam omnem veritatem, ſcilicet ad vitam æternam conſequendam neceſſariam. At utraque veritas neceſſaria eſt, & quæ ad contemplationem pertinet, & quæ ad actionem: in utraque ergo definienda Spiritus docet Eccleſiam.

Præterea Apoſtolus in priore ad Timotheum epiſtola cap. 3. *Hæc*, inquit, *ſcribo tibi, ut ſcias, quomodo oporteat te in domo Dei converſari, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*. Ea autem, quæ ibi ſcribebat Paulus, ad morum veritatem magna ex parte ſpectare perſpicuum eſt. Eſt ergo Eccleſia firmamentum, non ejus veritatis ſolum, quæ in contemplatione cernitur, ſed illius etiam, quæ aliquid molitur ut faciat: nimirum, ut ſciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei converſari.

Præterea ſi Eccleſiæ paſtores, in concilium præſertim congregati, leges & præcepta vitæ ſiniſtre interpretarentur, ut videlicet quæ eſſent ad ſalutem neceſſaria, ea non neceſſaria dicerent, aut quæ contra minime eſſent neceſſaria, hæc eſſe neceſſaria definirent: cum Chriſtus dixerit, *Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis facite*; & rurſum, *Qui vos audit, me audit*; Eccleſia certe paſtores errantes ſequens, juxta quod illi præſcriptum eſt, hujus erroris Chriſtum præcipuum haberet auctorem. Ad hæc ſi lex Evangelica manca & imminuta non fuit, ut revera non fuit, eos omnino mores præfinivit, qui eſſent ad ſalutem neceſſarii. Imperfectus enim legiſlator eſt, niſi ea præſcribat, ſine quibus reipub. finis conſtare non poteſt. At Spiritus veritatis Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus ſuggerit, quæcunque Chriſtus dixit nobis: in præceptis ergo vitæ neceſſariis errare illi non poſſunt. Item Matthæi 16. *Tibi*, inquit Dominus Petro, *dabo claves regni cælorum*. Regnum autem cœlorum utraque ignoratione clauditur, & fidei, & morum. Eccleſia ergo utraſque quæſtiones aperire Chriſto auctore poteſt, utroſque modos ſolvere, ſive ad fidem, ſive ad mores attineant. Huc enim illud accedere credendum eſt, *Quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis*. At, inquis, intelligitur clave non errante. Bene volo. Sed aliud eſt de privatis paſtorum judiciis diſſerere, quæ negligere etiam aliquando poſſumus, aliud de Eccleſiæ communibus, quæ perinde ut Eccleſiæ decreta debemus amplecti. Et quidem cum Pontifex, quicumque ille ſit tandem, quicquam privatim agit, ſolvitque, aut ligat, errare per ignorantiam, aut etiam malitiam poteſt, & abuti clavium poteſtate. At cum publica ſunt totius Eccleſiæ judicia, eaque in rebus ad ſalutem neceſſariis, Eccleſiæ totius communes judices, quales ſunt concilii Patres, errare nequeunt, ne per hujuſmodi

(1) *Joan.* 21. 17. (2) *Ad Eph.* 4. 11. (3) *Joan.* 16. 13.

modo errorem Chriſtiana tota plebs in ignoratione veritatis ad vitam inſtituendam neceſſariæ verſetur.

Præterea Concilium Conſtantienſe ſeſſ. 13. condemnat in hæreticos eos, qui dixerint, Eccleſiam errare in conſuetudine adminiſtrandi populo Euchariſtiam ſub una ſpecie tantum. Et Martinus Quintus in literis, quibus concilium approbavit, qui hoc eccleſiæ inſtitutum damnant, eos definit tanquam hæreticos, vel ſapientes hæreſim coercendos. Eccleſia igitur in morum hujuſmodi judiciis non errat, atque ex conſequenti ne concilia quidem ſummi Pontificis auctoritate firmata.

2. Conc. Hujus vero concluſionis & altera conſectaria eſſe videtur, Eccleſiam, cum in re gravi quidem, & quæ ad Chriſtianos mores formandos apprime conducat, leges toti populo dicit, non poſſe jubere quicquam, quod aut Evangelio, aut rationi naturæ contrarium ſit. Non ego hic omnes Eccleſiæ leges approbo: non univerſas pœnas, cenſuras, excommunicationes, ſuſpenſiones, irregularitates, interdicta commendo. Scio nonnullas ejuſmodi leges eſſe, in quibus ſi non aliud præterea quicquam, at prudentiam certe, modumque deſideres. Id ergo dico, ſummorum Pontificum, Conciliorumque præcepta, ſcita, ſanctiones omnibus nobis probatum iri, ſi moribus fidelium inſtituendis ſint neceſſaria. Si enim Eccleſiæ conſuetudo, quod modo ex concilio Conſtantienſi afferebamus, Evangelio adverſari non valet, ergo ne Eccleſiæ quidem lex Evangelio adverſabitur.

Deinde Eccleſia non poteſt definire, quippiam eſſe vitium, quod honeſtum eſt, aut contra honeſtum eſſe, quod eſt turpe: ergo nec ſua edita lege probare quicquam, quod Evangelio, rationive inimicum ſit. Si enim eccleſia expreſſe vel judicio, vel lege lata turpia probaret, aut reprobaret honeſta, hic jam nimirum error non ſolum fidelibus peſtem ac perniciem afferret, ſed fidei etiam quodammodo adverſaretur, quæ omnem virtutem probat, univerſa vitia condemnat. Accedunt illa, *Quæcunque dixerint vobis facite*; &, *Qui vos audit, me audit*. Quibus præcipimur Eccleſiæ legibus obtemperare. Ita ſi errat illa, Chriſtus nobis erroris auctor eſt. Quæ qui videat, non modo indocte, verum etiam impie faciat, ſi Eccleſiam in morum doctrina errare contendat: præſertim ſi mores & præcepta vivendi ſint ad ſalutem neceſſaria. Quæ autem ratio id de ſe Eccleſia convincit, eadem convincit de Concilio, in quo univerſalis Eccleſiæ auctoritas reſidet. Quare quemadmodum concilium falſa plebi credenda proponere nequit, ſic nec mala poteſt proponere facienda. Proponere, inquam, firmo, certoque decreto, quo omnes & ad credendum, & ad faciendum ſub æterna pœna obligantur.

Sed an ſit hæreticum aſſerere, vel aliquam Eccleſiæ conſuetudinem eſſe malam, vel aliquam ipſius legem injuſtam, non auſim definire. Nam licet Concilium Conſtantienſe ſeſſione 13. ſtatuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, Eccleſiam errare in more communicandi plebem ſub una ſpecie tantum: at eo tempore ſtatuit, quo ſine capite erat. Contendit autem Cajetanus in opuſculo de auctoritate Papæ, & Concil. & in Apologia cap. 20. & 21. Turrecremata item tertio libro, cap. 32. & 33. Concilium mutilum ſine capite in decretis fidei ferendis nullam habere certam auctoritatem. Et quamquam id multis quidem argumentis ſuaderi nituntur: ſed apud me illud eſt maximum, quod ſicut Deus non deficit in neceſſariis, ita non abundat in ſuperfluis. Cum ergo ſola auctoritas deponendi Pontificem hæreticum, & aut eligendi, aut decernendi catholicum ſit Eccleſiæ neceſſaria in caſibus, quibus Eccleſia concilium ſine capite cogere jure ſuo poteſt; nihil cauſæ eſt, cur ampliorem poteſtatem concilio imperfecto tribuamus. Reliqua ſiquidem per integrum concilium expediri poſſunt, vel electo Pontifice catholico, qui non erat, vel definito certo, cum inter multos, quiſnam eſſet verus Pontifex, dubium erat. Adde, quod, ut ſupra dictum eſt, concilii dogmata non ſunt firma, niſi a Romano Pontifice confirmentur. Quando ergo concilium ſine capite eſt, non habet dogmatum certitudinem. Præterea Martinus Quintus in literis, quibus concilium probat, non ſimpliciter probat illum articulum: ſed ſolum definit, eos, qui docuerint Eccleſiam in conſuetudine ejuſmodi errare, eſſe vel ut hæreticos, vel ut ſapientes hæreſim condemnandos. Quod ergo Martinus Concilio præſidens non eſt auſus nomine hæreſeos condemnare, id ego graviore cenſura accuſare non audeo, nec debeo. Quod ſi in more ad ſalutem neceſſario, qualis ille videtur eſſe, de quo in Concilio Conſtantienſi erat controverſia, tanta fuit Martini modeſtia, quanto nos modeſtiores eſſe oportet in aliis erroribus condemnandis, qui conſuetudini Eccleſiæ minime ad ſalutem neceſſariæ refragantur? Morem circumgeſtandi ſolemni proceſſione per vias publicas Euchariſtiæ ſacramentum Lutherani reprobant. Si originem erroris & principium ſpectes, hæreſis tibi erit. Nam ideo illi morem hunc circumferendi Sacramenti rident, quia veram Chriſti præſentiam in Sacramento negant. Sed ſi ipſum in ſe errorem contempleris, hæreſim ſapit, temeritas & impudentia eſt. Quamvis enim multis nominibus hic error eſt notandus, non tamen eſt hæreſis, cum etiamſi in hac conſuetudine erraret Eccleſia, non proinde in gravioribus rebus ejus periclitaretur auctoritas. Quæ cauſa Concilio Tridentino fuit, ut canonem ſextum de Euchariſtiæ ſacramento caute formarit in hæc verba: *Si qui dixerit, in ſancto Euchariſtiæ ſacramento Chriſtum non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo nec feſtiva peculiari celebritate venerandum, nec proceſſio-*

ceſſio-

ceſſionibus ſecundum laudabilem Eccleſiæ conſuetudinem ſolemniter circumgeſtandum, *anathema ſit*. Non enim eos anathemate ſimpliciter percellit ſynodus, qui ritum illum Eccleſiæ reprehenderint, ſed qui idcirco hoc faciunt, quia nec præſentiam corporalem Chriſti in Euchariſtia admittunt, atque adeo ne ipſius quidem adorationem & cultum. Atque hæc eadem fortaſſe cauſa Martinum quintum impulit, ut qui reprehenderent Eccleſiaſticam illam conſuetudinem impartiendi Euchariſtiam populo ſub una ſpecie, eos non ut hæreticos, ſed ut ſapientes hæreſim condemnarit. Cum enim ſub utraque olim ſpecie plebs ſacramentum Euchariſtiæ acceperit, idque Apoſtolorum auctoritate & uſu confirmata, non erat hæreticum in dubium vertere, an vetus ille Eccleſiæ mos novo eſſet præferendus. Sed quoniam Uvicleffiſtæ idcirco aſſerebant Eccleſiam errare, quia exiſtimabant neceſſarium eſſe plebi ad ſalutem, utramque Sacramenti ſpeciem ſumere, huc detorquentes illa Domini verba, *Niſi manducaveritis*, & cætera: prudentiſſime Martinus quintus vituperationem Eccleſiaſtici novi moris non dixit hæreſim, ſed hæreſim ſapere. Eſt quoque illud argumentum grave, cur hujuſmodi erroribus hæreſeos nota non inuratur, quod ut poſtea dicemus, non eſt hæreticum credere, Eccleſiam hominibus in divos referendis errare poſſe. At jubet Eccleſia interdum divos, quos hujuſmodi honore afficit, peculiari die feſto, & cultu colere: non eſt igitur hæreſis aſtruere, in hac de uno, aut altero divo colendo lege ac conſuetudine Eccleſiam errare. Sed intelligendum eſt, Eccleſiæ mores quoſdam a Chriſto & Apoſtolis Eccleſiæ traditos, in quibus qui Eccleſiam errare diceret, hic erroris ejus Chriſtum & Apoſtolos auctores faceret. Quamobrem hæreticus cenſeretur ut Iconomachi, qui Eccleſiam in veneratione & cultu imaginum errare aſſeruerunt. Alii vero mores ſunt poſt Apoſtolos inducti, in quibus quamvis Eccleſia erraret, non propterea fide periclitaretur. Sine periculo igitur hæreſeos teneri poteſt, Eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare. Sed de ſecunda concluſione hactenus. Sit tertia concluſio.

Conc. 3. In moribus non toti Eccleſiæ communibus, ſed qui ad privatos homines vel Eccleſias referuntur, errare per ignorantiam Eccleſia poteſt, non in judicio ſolum rerum geſtarum dico, ſed in ipſis etiam privatis præceptis & legibus. Cum quis enim occulte una uxore habita, alteram ducit publice, jubet illi Eccleſia, ut priore relicta, poſteriorem accipiat. Qua in re ſine dubio fallitur, & id præcipit homini, quod rationi Evangelioque adverſum eſt. Hujus vero concluſionis veram & idoneam cauſam Innocentius tertius reddidit in cap. *A nobis* de ſentent. excom. in hæc verba: *Judicium Dei veritati, quæ non fallit, nec fallitur, ſemper innititur: judicium autem Eccleſiæ nonnunquam opinionem ſequitur, quam & fallere ſæpe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus eſt apud Deum, apud Eccleſiam ſit ſolutus; & qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus*. Hactenus Innocentius. Hæc autem, quæ perſpicua eſſe videntur, breviter & ſine diſceptatione dijudicanda ſunt. Nec enim omnia nos, ut quæramus, exponimus: ſed ut explicemus. Hoc itaque loco non tam concluſio, quam concluſionis cauſa conſideranda eſt. Nam inde liquet, id quod eſt animadverſione digniſſimum, certa & firma Eccleſiæ decreta eſſe non poſſe, quæ non certis & firmis principiis ac fundamentis innitantur. Quocirca ſi vel unum ex his, a quibus Eccleſiæ judicium pendet, incertum eſt, certum Eccleſiæ decretum eſſe non poteſt, ſive quæſtio ſpeculativa ſit, ſeu practica: ſic enim noſtri loqui ſolent. Concluſio quippe, ut in dialecticorum proverbio eſt, debiliorem partem ſequitur, & ſi unumquodlibet principiorum claudicat, eam quoque ex illa parte debilitari neceſſe eſt (1). Qua ex re facile intelligitur, Eccleſiæ judicia, quæ ab incertis hominum teſtimoniis proficiſcuntur, infirma eſſe ad certam & exploratam faciendam fidem. Quale illud eſt, quo ſanctum aliquem divorum catalogo adſcribendum cenſet. Nec tamen impune licet hujuſmodi decreta in dubium revocare; quin temerarium & irreligioſum eſt, in divis conſecrandis Eccleſiæ abrogare fidem. *Injuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre*, ut capit. *Cum Marthæ*, de celebr. miſſ. Innocentius tradit: injurius ergo eſt, ac multo etiam magis, qui Martyrum catalogo aſcriptum e divorum numero rejicit. Id quoniam temere & inconſiderate faciet, jure profecto ab Eccleſia punietur.

Mox etiam ſi unum aliquod hujus generis decretum in quæſtionem veniat, certe Hieronymi, Ambroſii, Auguſtini, ac reliquorum ſanctitatem ſine crimine in quæſtionem vocare poterimus: atque adeo aſſerere, illos cum dæmonibus condemnatos. Ita poſſes eos maledictis concidere, ac vexare contumeliis, quæ omnia aures ſane fidelium perhorreſcunt. Quod ſi viris juſtis in divorum catalogum reponendis Eccleſia erraret, nimirum non eſſet valde abſurdum, divorum omnium cultum ab Eccleſia explodere, eorum qui poſt Clementem conſecrati ſunt. Quo quid aut ſtultius, aut impudentius dici poteſt? Item multum refert ad communes Eccleſiæ mores, ſcire, quos debeas religione colere: quare ſi in illis erraret Eccleſia, in moribus quoque graviter falleretur. Nec differt, diabolum colas, an hominem condemnatum. Atque ſi Eccleſia ab-

(1) *Antoninus 3. p. Tit. 12. c. 8. Cajet. opuſc. de indul. ad Julian. c. 8. D. Tho. in quodl.*

abſtinentiæ legem rogaret, quæ vel rationi, vel Evangelio adverſa eſſet, turpiter ab illa profecto erraretur, turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, ſi legem ferat de colendo divo, quem colere, ſi divus non eſt, & cum ratione & cum Evangelio pugnat. Ne igitur tantus error in Eccleſia ſit, Deus peculiariter providere credendus eſt, ne Eccleſia, quamlibet hominum teſtimonia ſequatur, in ſanctorum canonizatione erret. Cujus peculiariſſimæ providentiæ abunde magnum argumentum eſt, quod nunquam infirmata eſt fides ab humanis teſtibus ſemel in hujuſmodi Judiciis ſuſcepta. Quod in cauſis civilibus ſæpe accidit. Quæ ſi ſingula forte non movent, univerſa certe tamen inter ſe connexa atque conjuncta movere debebunt, ut qui fidem in his Eccleſiæ detrahunt, eos non hæreticos quidem, ſed temerarios, impudentes, irreligioſos eſſe credamus. Quibus rebus expoſitis, primum, ſecundum, ac tertium argumentum facile refelluntur.

Nam quæ de poſtremo diſputari poſſunt, illa nobis alio tempore atque ad aliud inſtitutum, ſi facultas erit, explicabuntur.

Respon. ad 4. Nunc illud breviter dici poteſt, qui ſummi Pontificis omne de re quacunque judicium temere, ac ſine delectu defendunt, hoc ſedis Apoſtolicæ auctoritatem labefactare, non fovere, evertere, non firmare. Nam ut ea prætereamus, quæ paulo ante in hoc capite explicata ſunt, quid tandem adverſum hæreticos diſputando ille proficiet, quem viderint non judicio, ſed affectu patrocinium auctoritatis pontificiæ ſuſcipere, nec id agere, ut diſputationis ſuæ vi lucem ac veritatem eliciat; ſed ut ſe ad alterius ſenſum voluntatemque convertat? Non eget Petrus mendacio noſtro, noſtra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare, vel refellere, quoniam non e ſcientia id ſolum, ſed etiam e prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus ſummus pontifex errare nequit. Atque jam vel in concilio Lateranenſi (1) advertebatur, religionum nimiam multitudinem, quam nunc eſſe videmus, valde Eccleſiæ Chriſti incommodare. Concilium quoque Lugdunenſe fatetur (2), quod importuna petentium inhiatio contra ſynodi decretum aliquarum religionum confirmationem extorſit. Unde quoſdam ordines per ſedem etiam Apoſtolicam approbatos, tanquam Eccleſiæ vel noxios, vel inutiles abolendos eſſe ita decrevit, ut nullum deinceps ad eorum profeſſionem admitterent. Et Cœleſtinus quintus ſtatum vitamque Fratricellorum ſuo privilegio confirmavit: quod tamen confirmationis privilegium Joannes XXII. aperte infirmum eſſe dixit (3): quod Bonifacius ex certis rationabilibus cauſis ea, quæ Cœleſtinus conceſſerat, viribus penitus evacuaſſet. Paulus item tertius ordinem, quem in Italia frater Baptiſta Cremenſis inſtituit, literis ſuis probaſſe dicitur: at nuper & ordo ille a Venetis, eſt edicto publico exploſus, & Baptiſtæ doctrina, cui illius ordinis homines inhærebant, Romæ eſt condemnata. Imbecillum itaque eorum argumentum eſt, qui ex hujuſmodi privilegiis, quæ his facile temporibus vel conceduntur, vel potius extorquentur, novas religiones non aliter ac de cœlo lapſas excipiendas eſſe confirmant, eas quoque, quæ nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel a ſuis editam profitentur. Nec ejus generis privilegia certa ſunt ſedis Apoſtolicæ judicia, quibus ſcilicet omnes fideles aſtringantur. Satis fuerit, ſi eam habeant auctoritatem, quam epiſtolæ decretales: quarum nonnullas conſtat a poſterioribus meliore conſilio refutatas, quoniam non ex firmo decreto, ſed ex pontificum opinione prodierunt. Et quidem ante D. Thomæ tempora adeo reſtricte & gravate novi ordines admittebantur, ut ex tam gravi anguſtoque judicio probabile argumentum prudentis conſilii ſumeretur. Noſtro vero hoc ſæculo tam multæ ſunt religiones a pontificibus confirmatæ, ut qui eas omnes tueri voluerit tanquam Eccleſiæ vel utiles vel neceſſarias, hic impudentiæ, ne dicam ſtultitiæ nomine jure optimo ſummiſque rationibus arguatur. Sed jam liber de conciliorum auctoritate concludendus eſt: ſi prius tamen eorum conatum refutemus, qui in hujus loci firmiſſimam ſoliditatem impetum facere, & incurſionem voluerunt.

CAPUT POSTREMUM,

In quo refelluntur argumenta capitis primi.

Respon. ad 1. PRimum igitur adverſariorum argumentum ex his, quæ ſuperiore libro dicta ſunt, promptiſſime refellitur. Oſtendimus enim, Eccleſiæ nomen principibus & majoribus ſolere tribui: & in illis reipublicæ ſitam eſſe auctoritatem, quos *Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei* (4). Ac ſi Eccleſia columna eſt & firmamentum veritatis, Apoſtoli etiam ſunt Eccleſiæ fundamenta, ut ad Epheſ. cap. 2. & Apoc. 21. dicitur; corporis quoque robur & firmitas a capite pendet, quod ſi tollas, cadat corpus neceſſe eſt. Epiſcopi vero populorum capita ſunt, & Petrus Eccleſiæ caput eſt, quemadmodum ſequenti libro demonſtraturi ſumus. At ſunt idiotæ Epiſcopi. Valentinus olim & ſimiles imperitiam ſanctorum presbyterorum arguerunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religio-

(1) *De rel. do. cap. ult.* (2) *De rel. do. in 6.* (3) *In extrav. Sancta, Romana de relig. do. Vide etiam extrava. Quia quorundam de verb. ſignific. ejuſdem Joan. 21.* (4) *Act. 20. 28.*

Digitized by Google

gioſus blaſphemo & impudente ſophiſta, quemadmodum Irenæus ait lib. 5. Sabinus quoque idem objecit concilio Nicæno, ut lib. 2. hiſt. trip. cap. 8. ſcribitur. Sed & Apoſtoli idiotæ erant: per quos tamen Deus ſapientes hujus mundi confudit. *Videte*, inquit (1), *vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes*, &c. *ſed quæ ſtulta mundi, elegit Deus, ut confunderet ſapientes*. Non propter ſapientiam majorem paſtores Eccleſiæ firmi in fide & doctrina ſunt, ſed propter peculiarem Chriſti procurationem, ne paſtoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctuet, circumferaturque omni vento doctrinæ. Quid vero, ſi ſancti epiſcopi non ſunt?. An ſolvendi & ligandi poteſtatem amittunt? Num paſcendi auctoritate carent? *Super cathedram*, inquit (2), *Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: quodcunque dixerint vobis facite, ſecundum autem opera eorum nolite facere*. Quoniam vero cum ab aliis pleriſque, tum ab Auguſt. maxime oſtenſum & patefactum eſt, per malos etiam adminiſtros Chriſti radios in Eccleſia fundi: ſupervacaneum erit ei nunc argumento pluribus reſpondere, cui ante per nos abunde reſponſum eſt.

Respon. ad 2. Ad id quoque, quod deinceps ſequitur, non eſt difficile reſpondere. Nam ſacerdotum veterum acta quidem Chriſto adverſa fuerunt; at ſententia hominum alioqui peſſimorum non ſolum veriſſima, ſed reipubl. etiam utiliſſima fuit. Quin divinum oraculum fuiſſe Joannes Evangeliſta teſtatur. Cum enim poſt longam variamque concilii deliberationem Caiphas, qui ut ſummus Pontifex concilio præſidebat, ſententiam illam, cui omnes ferme conſenſerunt, dixiſſet, *Expedit nobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat*: mox Evangeliſta ſubjecit: *Hoc autem a ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetavit*. Qua ex re fit, ut & noſtrorum pontificum vita quidem & opera contraria forte ſint Domino Jeſu; ſed eorum judicia, quæ videlicet a ſummo Pontifice comprobata ſint, & vera erunt, & Chriſtianis utilia, ut quæ ad populi ſalutem ſint divinitus inſtituta: imo adeo a Spiritu ſancto erunt ob eam cauſam, quam ab Evangeliſta didicimus, quia ſcilicet Eccleſiæ Chriſti Pontifices ſunt. Ac de ſecundo argumento ſatis.

Respon. ad 3. Tertium vero argumentum ſic refellitur. Nego, nullum Chriſti pactum cum Eccleſiæ ſacerdotibus eſſe. Eſt enim primum cum Petro cæteriſque qui illi in Pontificatu ſuccedunt, ut Matth. 16. & Luc. 22. videre eſt. Promiſit item Apoſtolis, eorumque proinde ſucceſſoribus Chriſtus Spiritum veritatis, Joann. 14. 15. & 16. Pactum quoque veritatis cum Eccleſia initum (3), ad Eccleſiæ tandem paſtores & doctores referendum eſt. Non enim Eccleſiam ſuam Deus aliter, quam orbem adminiſtrat, ubi infima per media, media per ſuprema geruntur, quemadmodum Dionyſius admonuit. Pacta vero & conventa illa vetera longe alia ac noſtra ſunt. Illa enim temporaria erant, ſicut & lex & ſacerdotium. Ablatum eſt quippe a Judæis regnum, ablata lex, translatum ſacerdotium.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulo ante adventum Chriſti labefactari cœperunt. Nam quod antiquatur, & ſeneſcit, ac prope interitum eſt, id debilitetur oportet, atque infirmum fiat. Prophetæ igitur ii vel maxime, qui Chriſti adventui proximiores fuerunt, identidem hanc legis, veritatis, auctoritatis, ſacerdotii, ſceptrique ruinam Judaico populo annunciabant. Eorum hac de re oracula ſi quis ad Chriſti Eccleſiam referre niſi ex parte velit, illa prorſus ignorat (4), *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*; item (5), *Hic eſt Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi, ipſe reget nos in ſæcula*; item, *In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui: Dixit redemptor tuus Dominus: Sicut in diebus Noe iſtud mihi eſt, cui juravi, ne inducerem aquas ultra ſuper terram: ſic juravi, ut non iraſcar tibi. Montes enim commovebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedat a te, & fœdus pacis meæ non movebitur*, Iſaiæ 54. Item (6), *Feriam domui Iſrael & domui Juda fœdus novum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus veſtris: quod irritum fecerunt*, &c. Et paulo poſt: *Hæc dicit Dominus, qui dat ſolem in lumine diei: Si defecerint leges iſtæ coram me, tunc & ſemen Iſrael deficiet, ut non ſit gens coram me cunctis diebus*, &c. Item (7), *Feriam ei pactum ſempiternum, & timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me*. Item (8), *Percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis*: cæteraque in novo teſtamento ſimilia (9): *Regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis* (10). *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque in conſummationem ſæculi* (11). *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, qui maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis* (12). *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*. Hic eſt ſanguis novi & æterni teſtamenti. Reprehenſiones igitur comminationeſque illæ Prophetarum generales ad tempus Dominicæ paſſionis potiſſimum referendæ ſunt, ut Hieronymus ipſe (13) non ſemel teſtatur. Quid ergo ſibi vult, cum

(1) 1. *Cor.* 1. 26. (2) *Matth.* 23. 2. (3) *Ezech.* 34. 25. & 37. 26.
(4) *Pſalm.* 109. 4. (5) *Pſalm.* 47. 15. (6) *Hierem.* 31. 31. (7) *Hierem.* 32. 40.
(8) *Ezech.* 37. 26. (9) *Luc.* 1. 32. (10) *Matth.* 28. 20. (11) *Joann.* 14. 16.
(12) *Matth.* 16. 18. (13) *In Iſa.* 3. 56. 57. 59. & 63. *cap.*

cum quæ adverſum antiquos ſacerdotes dicta ſunt, ea in noſtros torquet omnia? Nempe omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter utilitatem noſtram. Ea igitur, quæ Prophetæ in illo populo reprehendunt, ad nos quoque pertinent, ſervato tamen ſynagogæ Eccleſiæque diſcrimine, ut illa ad tempus, hæc perpetua eſſe intelligatur. Compertum eſt autem, ſine lege & doctrina, ſine ſacerdote & doctore, ſine Chriſto & ſpiritu veritatis, Eccleſiam nullo poſſe modo conſiſtere. Quod quoniam aliis locis abunde ſatis explicatum eſt, non eſt fruſtra hic repetendum. Nam & novæ legis ſacerdotibus conferre veteres, ſcripturarum ignoratio eſt. Hier. 3. & 23. Ezech. 34. ſecunda ad Corinth. 3. & 4. Cui autem aliquando veterum dictum eſt, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi*, &c. Et rurſum (1), *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*? Quibus vero ſynagogæ ſacerdotibus & paſtoribus ſpiritus veritatis promiſſus eſt (2), qui cum ipſis in æternum maneret, & in omni inſtitueret veritate? Hieronymus itaque nec de ſacerdotum Concilio loquitur, nec de omnibus ſimul Eccleſiæ paſtoribus. Ad ſingulas Eccleſias, privatoſque & pontifices & ſacerdotes verba Prophetarum refert, in Eccleſiam catholicam ejuſque aut ſacerdotium aut veritatem nihil dicit.

At vero illud movere quempiam poterit, quod Eſaiæ 22. cap. ſcriptum eſt, *Expellam te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te. Et vocabo ſervum meum Eliacim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & poteſtatem tuam dabo in manu ejus, & erit quaſi pater habitantibus Hieruſalem, & domui Juda. Et dabo clavem domus David ſuper humerum ejus, & aperiet, & non erit, qui claudat; & claudet, & non erit, qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in ſolium gloriæ domui patris ejus*, &c. Quæ de translatione ſacerdotii veteris legis in novum Chriſti ſacerdotium prophetata eſſe, in dubium vocari non poteſt. Quod autem ſequitur, videtur ſenſui noſtro eſſe contrarium. *Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet, & peribit, quod pependerat in eo, quia Dominus locutus eſt*. Si enim Chriſtus Dominus, qui tanquam paxillus in Eccleſia fixus eſt, auferatur, & qui ex eo fide ante pependerant, poſtea peribunt & cadent, quomodo nos Eccleſiæ in fide firmitatem perpetuam pollicemur?

Quomodo etiam aſſerimus, Chriſtum Eccleſiæ ſemper paſtoribus affuturum? Hoc Hieronymus (3) in commentariis ita ſolvit, ut ad dies noviſſimos referatur, cum (4) *refrigeſcet charitas multorum*, & locum habebit illud (5) *Putas filius hominis veniens inveniet fidem ſuper terram?* Quod, quemadmodum libro ſuperiore diximus, non ſic intelligendum eſt, quaſi nulla tunc Eccleſia futura ſit, nulla Chriſti fides, nullum myſticum fidelium corpus, nullus veritatis in eo corpore ſpiritus, quæ omnia ſacris ipſis literis adverſarentur; ſed uſu ſcripturarum, quod in comparatione aliorum minimum eſt, nullum eſſe dicitur. In tantum ergo in illis diebus fidelium numerus minuetur, ut Chriſtus de medio Eccleſiæ ſublatus eſſe videatur. Sed non avolabit a paucis illis, qui reſidui erunt, doctor ſuus (6): dabit eo quoque tempore Chriſtus paſtores & doctores (7), qui dat eos, *donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti*. Occurremus enim nos, qui vivimus, qui relinquimur in adventum Domini, & ſimul cum Domino erimus (8). Eccleſia igitur, ejuſque ſpecies & forma in finem uſque ſæculi permanebit, permanebitque adeo cum ea & Chriſtus, & ſpiritus veritatis, ſine quibus conſtare illa non poteſt. Atque Hieronymus illam Eſaiæ vaticinationem ad Chriſtum ſecundum anagogen refert. Nam ſenſum hiſtoricum & literalem libro Commentariorum quinto explicuerat. Ex ſenſu autem anagogico nullum certum argumentum trahitur. Sane vero illud etiam conſiderandum eſt, Propheticas illas reprehenſiones non ſic in omnes ejus temporis paſtores & ſacerdotes convertendas, ut nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus ſiquidem hoc permiſſum eſt, ut quod pleroſque tangit, id ita enuncient, quaſi tangat omnes. Sic aliquando totus ille populus ab Eſaia reprehenditur, tanquam in eo a planta pedis uſque ad verticem capitis non ſit inventa ſanitas (9): & tamen idem Propheta viros aliquos juſtos relictos eſſe fatetur, inquiens: *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen* &c. Sic Helias in omnes invehitur, quaſi relictus ſit ſolus: at dicit illi divinum reſponſum: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ſua Baal*. Sed de tertio argumento ſatis multa diximus. Nam & ex his, quæ ſuperiore libro reſponſa ſunt, poterat abunde confutari.

RESPON. AD 4. Ad quartum vero reſpondeo primum conciliorum auctoritatem illi teſtimonio non inniti. Nihil enim de Eccleſiæ conciliis præfinire videtur eo loco Chriſtus, ſed unitatis conſenſionem commendare, cujus ad impetrandum magna vis eſt. Quod ſi propter Innocentium, 20. d. cap. *de quibus*, & propter ſynodum 6. action. 17. & propter ſynodum Chalcedonenſem in epiſtola ad Leonem, de ſynodis locus ille intelligatur, aliter deinde reſpondere poſſumus, quod quemadmodum in nomine prin-

(1) *Luc.* 22. 31. (2) *Joan.* 14. 16. & 16. 7. (3) *L.* 7. *comm. in Eſa.*
(4) *Matth* 24. 12. (5) *Luc.* 18. (6) *Eſa.* 30. 20. (7) *Eph.* 4. 13.
(8) 1. *Theſ.* 4. 10. (9) *Eſai.* 1. 6.

principis concilium aggregatur, cum ejus auctoritate indicitur, ſic ſynodus eccleſiaſtica in Chriſti nomine cogitur, cum indicente Chriſto, vel ejus Vicario cogitur. Concilia itaque, quæ præter auctoritatem Romani pontificis fiunt, non oportet Chriſtum in medio habeant. Talis autem ſynodus illa Cypriani fuit. Tametſi ne omnes quidem viri juſti, qui in nomine etiam Chriſti congregantur, quamvis Chriſtum in medio habeant, ad hunc ſemper effectum habent, ut veritatem quæſtionis propoſitæ decernere & tenere poſſint. Sed ſi fuerit res ad ſalutem neceſſaria, hoc fiet illis a Patre cæleſti, ut vel ab eo, in cujus nomine & auctoritate congregati ſunt, probentur, ſi vera dixerint, vel doceantur, ſi vera non dixerint. Id enim ſatis eſt, ut preces illorum exauditæ dicantur juxta præſcriptum Matthæi teſtimonium. Illæ vero, quæ ſequuntur, frivolæ ſunt Calvini calumniæ, quibus non eſt operæ pretium reſpondere. Nam priori quidem nunc ſatisfeciſſe mihi videor, poſteriori autem & in capitis ſuperioris tertia quæſtione ad poſtremum argumentum, & in tertii libri capite ultimo ad quartum reſpondimus. Sed de quarto argumento hactenus.

Respon. ad 5. Porro ad quintum reſponſio ante oculos eſt ex his, quæ dicta ſunt. Nam concilium Ariminenſe invito Liberio Papa hæreticorum opera coactum fuit, ut & in hiſtoria eccleſiaſtica, & in epiſt. Damaſi ad Africanos epiſcopos, & in 15. diſt. c. *Sancta Romana*, ex Gelaſio refertur. Epheſinum quoque ſecundum, licet auctore Leone congregatum fuerit, ſed Dioſcori tum minis, tum favoribus corruptum eſt, pontificis legatis, & quibuſdam aliis bonis viris repugnantibus. Ita nuſquam fuit confirmatum, ſed damnatum potius a Leone & ſynodo Chalcedonenſi. Conſtantinopolitanum denique illud repugnante Eccleſiæ pontifice coactum eſt, reprobatumque poſtea in 7. ſynodo generali 367. Patrum, qui apud Nicæam convenerunt. Quo ex loco manifeſte refelluntur ii, qui concilii auctoritate retenta, ſummi pontificis exiſtimant non eſſe tenendam. Quid enim cauſæ eſt, cur concilium Conſtantinopolitanum primum 150. patrum tamquam unum ex Evangeliis habeatur, hoc autem alterum Conſtantinopolitanum, ubi multo plures fuerunt epiſcopi, habeatur pro nihilo? nempe conciliorum robur ab illo eſt, pro quo rogavit Chriſtus, ne deficeret fides ejus, quo fratres ſuos poſſet in fide firmare. Sed de his ſequenti libro diligentius.

Respon. ad 6. Nunc ſextum argumentum diluamus, in quo non parva quæſtio eſt, num canones Trullani Eccleſiaſticam habeant auctoritatem. Nam quod habeant, his argumentis ſuadetur. Primum, quod Gratianus nomine ſextæ ſynodi hos canones perpetuo citaverit (1), ut patet 16. diſt. cap. *placuit*, & cap. *Quoniam* & de conſ. diſt. 1. cap. *Jacobus*, & de conſ. diſtinct. 2. cap. *Id dicimus*, & 27. quæſt. 1. *Si quis Epiſcopus*. Sexta vero ſynodus ſine dubio Eccleſiæ auctoritatem habet, ut paulo poſt demonſtraturi ſumus. Trullanos ergo canones catholici probare debemus.

Deinde id ſuaderi poteſt ex Innocent. 3. de ætat. & qualit. ord. cap. *A multis*, qui in 6. ſynodo conſtitutum eſſe dicit, ut ſi qui eorum, qui ad clerum accedunt, nuptiali jure mulieri voluerit copulari, hoc ante ſubdiaconatus ordinem faciat. Conſtat vero hunc eſſe canonem 6. inter Trullanos.

Præterea Adrianus Papa hos canones, & ſynodum, a qua ſunt editi, probat & recipit, ut cernere eſt 16. diſt. cap. *Sextam*: & de conſ. diſ. 3. cap. *Sextam*. Non igitur de Trullanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipſum demonſtratur ex 7. ſynodo, act. 3. ubi Tharaſius, *Ejuſdem*, inquit, *ſextæ ſynodi recte & divine decreta edita, traditoſque canones recipio*. Et actio. 4. (2) Petrus epiſcopus dixit: *Habeo codicem ſextæ ſacræ ſynodi canones continentem*. Sanctiſſimus autem patriarcha Tharaſius ſubjecit: *Quæ eſt hæc ignorantia, qua plerique laborant circa hos canones?* Scandalum enim eſt dubitare, num ſint ſextæ ſynodi. Et action. 6. Epiphanius, qui loco ſynodi reſpondebat Iconomachis, *Sacra*, ait, *ſexta ſynodus poſteaquam ſententiam ſuam de una voluntate Chriſti ſub Conſtantino pronunciaſſet, iterum unanimiter omnes divina voluntate poſt 4. aut 5. annos congregati, duos & centum canones edidere*. Quod ſi divina voluntate unanimiter illi canones a patribus ſunt editi, probati utique ſunt ſeptimæ etiam ſynodi teſtimonio. Atque eadem 7. ſynodus (3), *Definierunt*, inquit, *ſextæ ſynodi ſancti patres, conventum per ſingulas provincias ſemel in anno fieri. Hunc ergo canonem & nos renovamus*. Auctoritatem ergo finiendi patres illi habuerunt, & ſi ſancti fuerunt, ut hic dicitur, nihil ſibi uſurparunt contra Eccleſiæ regulas. At ſi præter ſententiam Romani Pontificis coactum illud concilium eſt, adverſum eccleſiaſticas regulas coactum eſſe conſtat: habet igitur Trullana hæc ſynodus ſolidam auctoritatem, ſi ſeptimæ ſynodo credimus. Accedit his, quod 7. ſynodus, act. 5. & 6. Nicolaus in epiſt. ad Michaelem imperat. Concil. Florentinum ſeſſ. 5. horum canonum auctoritate utuntur.

Sed mihi rem hanc diligentius conſideranti contraria opinio & probabilior, & gravior videri ſolet. Cujus ſententiæ auctores habeo Anaſtaſ. Apoſtolicæ ſedis bibliothecarium in proœmio in 8. ſynodum, ad quam juſſu Adriani ſecundi venit: nam erat utriuſque linguæ Græcæ & latinæ peritiſſimus, ut 63. diſt. cap. 2. dicitur: In eadem opinione eſt Theophanes Græcus hi-

(1) 31. *diſt. c. Quoniam*, 32. *diſt. cap. ſi quis*, 93. *diſt. c. fin.*
(2) *diſt. 16. c. Habeo*. (3) 18. *diſt. cap. Quoniam*.

hiſtoricus, & Humbertus Silvæ Candidæ Epiſcopus Apocriſiarius Leonis noni, in libello contra epiſtol. Michaelis patriarchæ Conſtantinopolitani. Qui liber citatur a Gratiano (2), ut liber Leonis noni contra epiſtolam Nicetæ Abbatis. Sed & a Latinis non recipi hos canones, referunt Theodorus Balſamon, & Matthæus monachus, maximi Latinorum detractores, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in hiſtoria conciliorum & virorum illuſtrium. Sunt autem argumenta, quæ hanc ſententiam confirment, irrefragabilia. Primum, quod ſexta ſynodus ſub Conſtantino Imperatore contra Monothelitas ab Agatone congregata, a Leone ſecundo comprobata, nullos ediderit canones. Illa vero ſynodus, quæ ſub Juſtiniano Imperatore poſtea coacta eſt, cur ſexta ſynodus appelletur, nulla eſt cauſa. Sed de nomine nihil moror. Hoc ſolum aſſero, ei concilio nec Romanum pontificem, nec ejus legatos interfuiſſe. Subſcriptiones epiſcoporum videantur, & res fiet manifeſta. Juſtinianus primum ſubſcripſit, deinde epiſcopi qui ſextæ ſynodo aſſuerant, ſed nec numero pares, nec nominibus omnino ſimiles, ut Theophanes & Anaſtaſius evicerunt. Romani vero pontificis, & legatorum ejus nulla ſubſcriptio eſt.

Alterum argumentum eſt, quod Juſtinianus bis ſynodum apud Conſtantinopolim coegiſſe legitur, prius ſub Sergio Rom. Pontifice, poſterius ſub Joanne ſeptimo eodem quoque epiſcopo Romano (2). Et de priore quidem Beda de natura rerum, cap. 67. ait, Juſtinianum Romanæ Eccleſiæ pontificem Sergium, quia erraticæ ſuæ ſynodo, quam Conſtantinopoli fecerat, favere, & ſubſcribere noluiſſet, juſſiſſe Conſtantinopolim deportari, qui tamen ob culpam perfidiæ regni gloria poſtea privatus, exul in Pontum ſeceſſit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergii; *Juſtinianus*, inquit, *ſynodum habuit, in qua nonnulla approbata ſunt orthodoxa fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergii apocriſiarius, qui tum Conſtantinopoli erat, ſubſcriptione ſua ſtolide nimium confirmavit. Verum cum poſtea Romam delata a Sergio exploderentur, ira percitus Juſtinianus Zachariam miſit, qui Sergium ad ſe vinctum traheret.* Hactenus Platina. De poſteriore autem idem Platina in vita Joan. VII. ita ſcribit: *Juſtinianus eadem ſtultitia vexatus, qua fuerat ante amiſſum imperium, Sergio pontifici duos metropolitanos Romam miſit, qui Joannem adhortarentur, ut habita ſynodo, quæ de homouſio crederent orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpoſitis libellis, in quibus ei ſubſcribendum erat. Homines tamen re infecta ad Imperatorem pontifex remiſit.* Hæc ille. Ac ſi quis Trullani concilii verba velit expendere, ſtatim deprehendet, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent (3), *Quoniam ſanctæ univerſales ſynodi quinta & ſexta, de myſterio fidei pleniſſime diſputantes, canones non fecerunt, propterea nos convenientes in hanc imperialem urbem ſacros canones conſcripſimus. Oportebat enim, ut ſynodus univerſalis canones Eccleſiaſticos promulgaret.* Hactenus concilium. Principio autem, ſi in Conſtant. urbem conveniſtis, dicite mihi, ec. quo evocante conveniſtis? Anne Romanus aliquis epiſcopus vobis concilium indixit? Minime id quidem. At Romanus Pontifex eo tempore certus erat, catholicus erat, addo etiam probus erat. Primates autem Eccleſiæ ſine principis Eccleſiaſtici & veri & Catholici & pii voluntate cogere, hoc non eſt ſynodum velle facere, ſed adverſus Eccleſiæ principem conſpirare. Quemadmodum ſi regni proceres ad res publicas pertractandas ſine regis arbitrio conveniant, conjuratio illa potius, quam congregatio exiſtimabitur. Juſtinianus, inquis, eos facit convenire. Bene profecto narras: nam iſtum improbum fuiſſe, & Eccleſiæ Rom. inimicum, memoriæ proditum eſt. Qualem autem ſynodum a tali viro profectam eſſe arbitrabimur? Sed audiamus cauſſam conventus faciendi. *Quoniam ſancta univerſales ſynodi quinta & ſexta canones non fecerunt, propterea nos in hanc Imperialem urbem convenientes, canones conſcripſimus. Oportebat enim, ut ſynodus univerſalis canones Eccleſiaſticos promulgaret.* Itaque hæc Trullana ſynodus ſupplementum duarum eſſe dicitur, & quod deerat quintæ & ſextæ, id nimirum addidiſſe. Ideo enim nec ſexta, ajunt, proprie nominatur, sed πενθέκτη, id eſt, quiniſexta. Scilicet nomine ſextæ ſynodi Trullana ſe prius venditare volebat. At nunc nec ſexta, nec quinta, nec ſeptima eſt, ſed monſtrum quoddam, quiniſexta. Illud vero quis ferat, quod inſimulant patres hi duo graviſſima concilia tanquam mutila & imminuta, ut cauſa congregationis neceſſaria videatur? Enimvero concilium generale Eccleſia ne unum quidem habuit, ubi cauſa aut hæreſis, aut ſchiſmatis nulla eſſet. Trullana hæc ſynodus ſola eſt, quæ non ad profligandam hæreſim, non ad tollendum ſchiſma, ſed ad canones edendos cogitur. Ecquid autem erat opus, paſtores Eccleſiarum omnium ſuis ſedibus cieri, ut poſt innumeros fere canones Apoſtolicos, Nicænos, Ancyritanos, Neocæſarienſes, Antiochenos, aliorumque plurimorum & martyrum, & confeſſorum, qui canone ſecundo Trullano comprobantur, alii centum duo ab his patribus ederentur? Quanto vero gravius ſexta ſynodus egit, quæ, cauſa fidei, ob quam convenerat, abſoluta, noluit Eccleſiam canonibus onuſtam diſcedere. Non igitur neceſſe erat canones condere, ſed ſi verum fateri vultis, alia Juſtiniano cauſa veſtræ congregationis fuit, nimirum ut Latinos, ſedemque præſertim Apoſtolicam inſectaretur, utque quod

(1) 16. diſt. cap. Clementis. (2) Idem Paul. Diaconus l. de Roman. geſtis 8. c. 9. ſcribit.
(3) 16. diſt. cap. Quoniam.

quod Platina ait, aliqua veſtra auctoritate probaret orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Nam ſi, ut ipſi dicitis, poſt quatuor aut quinque annos a ſexta ſynodo exacta (1), ſub Juſtiniano, filio Conſtantini Conſtantinopoli conveniſtis, certe (computate tempora) hæc illa eſt erratica ſynodus, cui, auctore Beda, Sergius noluit ſubſcribere. Sed jam videamus, ut reliqua, quæ nunc non extant, diſſimulemus, cur his centum duobus veſtris canonibus ſubſcribere Sergius nec voluerit, nec vero debuerit.

In canone ſecundo ſuſcipitis & confirmatis 85. canones Apoſtolorum: hos ſedes Apoſtolica non recepit, ut auctor eſt Iſidorus 16. diſt. cap. *Canones*. Id quod cum ex Leone IX. c. *Clementis*, eadem diſt. oſtendi poteſt, tum vero magis ex Gelaſio 15. diſt. cap. *Sancta Romana*. Cur autem ſedes Apoſtolica probet 84. Canonem, quem vos probatis, ubi tres Machabæorum libri contra omnium conſenſum Eccleſiarum admittuntur? Atque in eodem ſecundo canone ſynodum Cypriani de rebaptizandis hæreticis comprobatis, quaſi ſecundum traditam Afris conſuetudinem lex illa conſtituta ſit, & non magis adverſetur omnibus Eccleſiis Dei. Nec enim decretum illud Cypriani explicari poteſt ad normam 95. canonis Trullani, & 19. Nicæni; quoniam canon Cypriani de omnibus in univerſum hæreticis præſcriptus eſt, maxime Donatiſtis, quos conſtat in nomine Trinitatis baptizaſſe. Decretum ergo Cypriani ab univerſali Eccleſia ſimpliciter reprobatum Sergius approbare non debuit, quod Trullana ſynodus fecit. In canone tertio Eccleſiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis ſummum jus appellatis, & ex rigore auſterum: ſedis autem Conſtantinopolitanæ mollities ac diſſolutio benignitas vobis eſt. Mediam quaſi ex duabus componitis, ſed talem Eccleſia Latina ſemper exploſit. Jure igitur hanc veſtram Synodum exploſit Sergius.

Canon 13. jubet, ut hypodiaconi, diaconi, presbyteri a ſuis legitimis uxoribus non ſeparentur. Ea conſuetudo apud Græcos quidem invaluit, ſed ſynodus generalis eam toti Eccleſiæ contra Latinorum uſum male præſcripſit. Bene ergo Sergius veſtros canones reprobavit.

Canone 36. decernitis, ut thronus Conſtantinopolitanus æqualia privilegia cum Apoſtolica ſede obtineat, & Alexandrinus, Antiochenus, ac Hieroſolymitanus aliis præferatur. Scitis adverſum hunc canonem olim a Sancto Papa Leone pugnatum. Et quanquam ratione pugnatum eſt, at ſequentes Romani Pontifices Conſtantinop. huic ambitioni, & vanitati contradicere noluerunt. De privil. Antiq.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadrageſimæ, præter ſabbatum, & dominicam, nullas novas hoſtias conſecrari, ſed ut apud nos in die paraſceves, fieri præſanctificatarum ſacrificium. Hoc veſtris Græcis præcipite, ſi vultis: Romanus enim Epiſcopus hoc in totam Eccleſiam decretum non probaret.

Jam Canon 55. nulla noſtra confutatione eget: abſurdus enim per ſe eſt, & manifeſte in Romanam Eccleſiam injurius. Ipſum audiamus. *Quoniam intelleximus in Romanorum civitate in ſanctis quadrageſimæ diebus in ejus ſabbatis jejunare præter Eccleſiaſticam traditam conſuetudinem: ſanctæ ſynodo viſum eſt, ut in Romanorum Eccleſia, ſi quis fuerit inventus ſabbato jejunans, clericus deponatur, laicus ſegregetur*. Num tibi videtur a Romano aliquo Pontifice hunc canonem probatum iri? Minime vero gentium. Quid 67.? Vide an probandus ſit. *Sacra*, inquiunt, *ſcriptura nobis præcipit, ut abſtineamus a ſanguine & ſuffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cujuſcumque animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt*. Ecqua autem major ſcripturarum ignoratio eſſe poterat, quam exiſtimare, præceptum illud Apoſtolicum ad ea uſque tempora perduraſſe? Quanto verius Latini decretum Hieroſolymitanum, quoad ſanguinem & ſuffocatum attinebat, ad breve tempus tantiſper manere interpretati ſunt, quamdiu Judæorum & Gentium conſuetudo coaleſceret, quamdiuque ſynagogam Eccleſia cum honore quodam ſepeliret. Abeat nunc Gratianus, & ſextæ ſynodo canones Trullanos tribuat, Innocentius vero decretum Gratiani eodem nomine retulit, quo erat a Gratiano citatum: id quod & Divo Thomæ, & aliis quoque viris doctis aliquando accidit, ut Gratiani diligentia ſiſi capita decreti ementitis auctoribus, & titulis referant. Idem quoque Gregorio Nono contigit, qui titulo de conſtit. nomine Hieronymi commentaria in Proverbia retulit, quæ Hieronymi non eſſe certum eſt. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur 32. diſt. cap. *Si quis eorum*, nomine ſextæ ſynodi. Adrianum vero Trullanos canones recepiſſe, tantum abeſt a veritate, ut nihil magis veritati poſſit eſſe contrarium. Verba ſiquidem illa reperiuntur in epiſt. Tharaſii ad Adrianum, non ſicut Gratianus memoria lapſus exiſtimavit, in Epiſtola Adriani ad Tharaſium. Tharaſius itaque recepit illos, non Adrianus, ut patet actione ſecunda & tertia ſeptimæ ſynodi. Adrianus ſiquidem verba Tharaſii refert, ut Conſtantinopolitanos proprio mucrone confodiat. *Si enim*, inquit, *vos fatemini canones illos divinos & legales eſſe, canone autem 82. imaginem Chriſti venerandam eſſe conceditis, quid nunc contra ſacras imagines depugnatis?* Quod ſi ſeptima ſynodus uno canone utitur, ut ipſorum Græcorum teſtimonio imagines eſſe venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, ut cæteros item canones approbarit?

K Quaſi

(1) *Theophan. putat a 6. ſynodo ad hos editos Canon. 26. ann. interfluxiſſe.*

Digitized by Google

Quaſi totum Menandrum, Aratum, aut Epimenidem confirmarit Paulus, quod horum aliquando ſit teſtimoniis uſus. Nec verba illa, quæ ex ſeptima ſynodo retulimus, ipſius ſynodi ſunt, ſed Tharaſii, Petri Epiſcopi, Epiphanii. Quæ non erat ejus temporis & inſtituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana ſynodus probanda eſſet, ſed an eſſent imagines venerandæ. Quamobrem, quæ obiter, & præter inſtitutum a privatis hominibus in Concilio dicebantur, ne novæ lites ſuborirentur, illa ſapienter a Patribus diſſimulata ſunt, eo vel maxime, quod in cauſa præcipua, de qua ibi erat controverſia, Trullanæ ſynodi auctoritate libenter utebantur. Id ne comminiſci videamur, Nicolaus nimirum eſt auctor adhibendus, qui in epiſtola ad Michaelem Imperatorem, cum ad quandam cauſam ſuadendam ſynodi hujus Trullanæ canone quodam vellet uti, in hunc modum diſſerit: *Provide hoc Conſtantinopolitana ſynodus canonum ſuorum ſexto dignoſcitur prohibere capitulo. Quod tamen non apud nos invenitur, ſed apud vos haberi perhibetur. Verum novimus nos Apoſtoli imbuti documentis etiam ſententiis uti Paganorum; quanto magis Chriſtianorum, & contra ipſos, quorum nec vitam ſequimur, nec mentem erroneam imitamur? Denique Apoſtolus Paulus de libris Paganorum aliqua in ſuis ſcriptis poſuit: nunquid ideo etiam cuncta recipienda ſunt, quæ cum his pariter ſunt prolata?* Hactenus Nicolaus. Non itaque ſi aut Innocentius, aut ſeptima ſynodus, aut Nicolaus, aut Concilium Florentinum horum auctoritate canonum abutuntur, probato uno, aut item altero, reliquos probaverunt. Quanquam Patres ſynodi Florentinæ hos 102. citaſſe canones, me omnino præterit. Nam quod actione quinta refertur, id non ex ſynodo, ubi hi canones ſunt editi ſub Juſtiniano, ſed ex ſexto concilio univerſali ſub Conſtantino illius patre depromptum eſt, ut actione 17. ejuſdem ſexti concilii patet. Sed quoniam & hæc ſynodus apud Trullum regium palatium ſcilicet celebrata eſt, quod de hac dicitur, hoc per errorem ad Trullanos canones creditum eſt pertinere. Quorum auctoritas ideo a nobis labefactata eſt, ne quiſquam falſo errore deceptus eos veris, legitimiſque conciliis opponeret. Video autem dubitari poſſe, cur inter reliquos canones Eccleſiæ Romanæ contrarios non & 82. notaverimus, ubi prohibitum eſt, ne Chriſtus deinceps ſub figura agni pingeretur. Sed nolui equidem has Trulli regulas inimice inſectari. Nego itaque in 82. canone ſecundum veram lectionem tale aliquid prohiberi; quin potius in eo pictura illa veneranda, qua agnus digito Præcurſoris demonſtratur, & ſuſcipitur, & deinceps conſervari in Eccleſia jubetur. Id quod colligere licet ex epiſtola Adriani ad Tharaſium, ſeptimæ ſynodi actione prima, & ex actione quarta ejuſdem ſeptimæ ſynodi. De Trulli igitur canonibus, atque adeo de ſexto argumento hactenus.

Respon. ad 7. In argumento vero ſeptimo, Pighii contentio pertinax coarguenda eſt, qui ut opinionem, quam ſemel induerat, tueretur, ſynodos Eccleſiæ decreto ſuſceptas vanis conjecturis infirmare perrexit. Tantum ſtudium certandi, ubi ſemel efferbuit, & dura pertinacia poteſt. Mihi vero non eſt hoc loco opus pro ſexta ſynodo, unde emerſit certamen, depugnare, quam & Agatho coegit, & Leo II. confirmavit, quam & Beda lib. de temp. rat. c. 56. & cæteri poſt eum catholici probaverunt, quam & concilium Florentinum ſeſſ. 5. recipit, & Eugenius IV. in decreto ſuper unione Jacobinorum veneratur. Alii pro ſexta & ſeptima ſynodis apologiam edant, ſi diligentia illis Franciſci Turrenſis non adhuc facit ſatis. Nos enim id dogmate fidei, & decretis ad ſalutem fidelium neceſſariis conciliorum auctoritatem aſſerimus, in rerum geſtarum judicio & ordine non aſſerimus. Nec in his, quæ parum, vel certe nihil ad nos attinent, tempus & operam ſumimus.

Respon. ad 8. Ad octavum ergo argumentum Cajetanus in opuſculo de auctor. Papæ, & Concil. cap. 8. reſpondet, Concilium Conſtantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuiſſe & univerſale & integrum. Erat enim tum ſchiſma in Eccleſia ſub tribus Pontificibus Joanne XXIII. Gregorio XII. & Benedicto XIII. Unde aſſerere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud eſt, quam revocare antiquum ſchiſma, alioſque damnare, qui Benedictum & Gregorium ſequebantur. Quod tamen fuit, eſtque ſemper ambiguum. Quod ſi objicias, Martinum V. in ultima ſeſſione approbaſſe omnia, & ſingula decreta in materiis fidei, quæ prius a Concilio Conſtantienſi prodiiſſent: reſpondet idem Cajetanus, id proprie ad fidem pertinere, & tanquam fidei decretum a Martino probari, quod adverſum hæreticos fuiſſet definitum, ut in octava, 15. & 21. ſeſſione factum eſt. Quod autem Martinus V. ea ſolum probet, patet primum, quoniam ad petitionem Oratoris Regis Poloniæ illa approbatio facta eſt, qui hoc tantum exigebat, ut acta in Concilio contra hæreticos confirmarentur. Patet etiam, quia Martinus dicit, ſe omnia ſic conciliariter facta approbare, & non aliter, nec alio modo. Supponebat enim quædam non conciliariter acta. Nam in illa quarta, & quinta ſeſſione, ut idem Cajetanus admonet, nec diſputatio, aut diſquiſitio aliqua intercelſerat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad diſſerendum, & tractandum ea, quæ in fidei doctrina eſſent conſtituenda, ſed id cautum poſtea a concilio fuit in ſeſſione ſexta. Ita ſi quis tradita in ſeſſione quarta diligenter expendat, inveniet ea non formam habere decreti, quo videlicet aut fideles obligentur, aut contrarium ſentientes explodantur. Patet demum ex literis Martini Quinti, in quibus errores Joannis Wicleffi, Joannis Huſſi, & Hieronymi Pragenſis expreſſe damnantur, nulla de ea re, an Concilium ſit

fu-

Digitized by Google

ſupra Papam, facta mentione. Sed quoniam quæ de Concilio Conſtantienſi in dubium verti ſolent, ea pulcherrime explicantur a diſcipulis D. Thomæ, maxime a Cajetano (1), viro in noſtra familia excellentiſſimo, nos de hac re ne verbum quidem ullum præterea faciamus. De octavo igitur argumento tantum.

Respon. ad 9. In nono vero miror equidem illorum cæcitatem, qui concilium Baſilienſe tueri volunt, cum manifeſtum ſit, illud, licet a principio Eugenio Quarto conſentiente fuerit congregatum, poſtea tamen ab eodem primum Ferrariam, deinde Florentiam translatum, ubi Baſilienſes conatus publica Eccleſiæ auctoritate repreſſi ſunt. Nam & unio Armenorum, & Græcorum populi Chriſtiani conſenſione approbata, non in Concilio Baſilienſi, ſed in Florentino facta eſt. Eugenium Eccleſia etiam poſt illam depoſitionis Baſilienſis ſententiam, pro vero Pontifice habuit: Felicem autem illum in ſynodo electum contempſit. Quorſum ergo attinet mordicus Concilium Baſilienſe tenere? Quorſum favere hæreticis, qui conciliorum in hæreticos judicia infirma eſſe contendunt, quod concilium Baſilienſe eos hæreſis nomine damnarit, qui etiamnum Catholici judicantur? Quæ qui non ſentiat, is nihil omnino ſenſurus eſſe videatur. Quocirca non dubito, eſſe nunc grande piaculum, pro Concilio Baſilienſi ſtare velle, cum ſchiſma illud jam extinctum non alia ratione magis denuo poſſit accendi. Et Nicolaus Quintus aperte ſentit, Felicem illum non fuiſſe verum Eccleſiæ paſtorem, ſed nominatum; nec verum Concilium & generale, ſed congregatum vocat nomine Concilii generalis: Eugenium vero felicis recordationis prædeceſſorem ſuum honorificentius appellat. Ita in literis ſuis non probat, niſi beneficiorum collationes (ſic loqui ſolent) & hujuſmodi cætera, quæ ſi irrita haberentur, populus mutatis aut paſtoribus aut officialibus multum incommodi acciperet. Atque Leo Decimus in Concilio Lateranenſi ſeſſione 11. plane definit, Concilium Baſilienſe non fuiſſe legitime congregatum. Et poſtea, cum de quadam ſanctione ageretur a Concilio Baſilienſi edita, *Sicut Leo*, inquit, *ea, quæ in ſecunda Epheſina ſynodo temere contra juſtitiam & Catholicam fidem geſta fuerunt, poſtmodum in Chalcedonenſi Concilio fecit revocari: ita nos a tam nefariæ ſanctionis revocatione retrahi, ſalva conſcientia, & Eccleſiæ honore non poſſumus, cum ea omnia, poſt translationem ejuſmodi Concilii Baſilienſis per felicis memoriæ Eugenium Papam IV. prædeceſſorem noſtrum factam, a Baſilienſi conciliabulo, ſeu potius conventiculo facta extiterint, ac propterea nullum robur habere potuerint; cum etiam ſolum Romanum Pontificem, tanquam auctoritatem ſuper omnia Concilia habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac diſſolvendorum plenum jus, & poteſtatem habere, nedum ex ſacræ Scripturæ teſtimonio, dictis ſanctorum Patrum, ac aliorum Romanorum Pontificum decretis, ſed propria etiam eorundem conciliorum confeſſione manifeſte conſtet*: Hactenus Lateranenſe concilium. Probat autem ea, quæ dixerat, multis & teſtimoniis, & exemplis, quæ nos, ne ſit longum, prætermiſimus. Sed provocaverunt Doctores Pariſienſes a Concilio Lateranenſi, & appellatio nomine Academiæ circumfertur. Quorum illa fuerit, ego hic non diſputo: illud aſſero, non ſine Eccleſiæ ſcandalo, atque pernicie circumferri. Extat anathema Pii Secundi in eos, qui ad futurum Concilium appellaverint; & ſine Pii cauſis, quas multas ſuis literis reddidit, manifeſtum eſt, rem hanc & hæreticorum omnium ſummum patrocinium eſſe, & feneſtram vel maximam aperire ad obedientiæ Eccleſiaſticæ jacturam, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non eſt hujus loci, temporiſque differere. Verum objicis ea, quæ in ſecunda ſeſſione Concilii Baſilienſis decreta ſunt, a legitimo Concilio eſſe decreta, ut patet ex literis Eugenii, quæ lectæ ſunt 16. ſeſſ. ejuſdem concilii. Sed nos huic quæſtioni breviter reſpondemus, non approbaſſe Eugenium decreta edita, ſed ſolum Concilium generale Baſilienſe a tempore inchoationis ſuæ legitime continuatum fuiſſe. Deinde Concilium in ſecunda ſeſſione non erat plenum, quia major pars epiſcoporum deerat, imo pauciſſimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, ſed nondum erat vere & perfecte re ipſa generale. Præterea Legatus ſine commiſſione proceſſit ad ea decreta ferenda, ut ex literis Eugenii ad Julianum colligitur. Adde quod cum gravis atque difficilis ſemper fuiſſet inter catholicos altercatio, quibuſdam dicentibus Papam ſupra concilium eſſe, aliis contra aſſerentibus concilium eſſe ſupra Papam, nulla conquiſitione facta, nullo examine præcedenti, poſitum eſt id quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum Fidei, ſed ſimplex quædam commemoratio ejus doctrinæ, quæ erat in Concilio Conſtantienſi tradita. Id quod videntes hujus ſynodi patres, rurſum in ſeſſione 33. rem eandem aliter tractaverunt, definientes ea tanquam Fidei decreta eſſe deinceps amplectenda. Sed tunc omnis legatorum poteſtas erat abolita, & ſynodus Florentiam translata. Quare nihil mirum, ſi turpiter & pueriliter erraverit, eos pro hæreticis condemnando, qui nunc ſine controverſia fideles habentur.

Respon. ad 10. Ad decimum vero argumentum reſponſio eſt facillima, plenaria concilia a ſummo Pontifice minime confirmata per alia legi-

(1) 2. 2. *quæſt. 1. artic. 10. & in apol. cap. 11. & in orat. habita de diſſ. ſynod. in Concil. Lateran.*

legitima, & probata emendari. At quod plenarium concilium ſummi Pontificis auctoritate firmatum per aliud poſterius emendetur, exemplum ne unum quidem proferri poteſt. Nam & hujuſmodi concilia Auguſtinus non infirmat, ſed tuetur ejuſdem libri c. 4. Quamquam Auguſtinus non videtur loqui de emendatione Fidei, ſed de emendatione legum, quæ ad res ſcilicet vel geſtas, vel gerendas referuntur. *Ipſa plenaria*, inquit, *concilia priora a poſterioribus emendantur, cum aliquo rerum experimento aperitur, quod clauſum erat*. Quod ad fidei veritatem referri vix poteſt, quæ non rerum experimentis innoteſcit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia poſſunt, nihil obſtat quo minus a poſterioribus conciliis emendentur. Iſidoro autem ex his etiam reſpondetur. Non enim ſunt nobis explicanda ſingula.

RESPON. AD XI. Ad undecimum diximus ſæpe concilia integra & capitis auctoritate perfecta ea eſſe, quæ nos ab errore vendicamus. Nec ſi ſummus pontifex firmus in fidei cauſa judex eſt, concilia fruſtra coguntur. Primum enim, ut capite ſuperiore admonebamus, Romanus Pontifex non temere & ſtulte, ſed conſiderate atque ſapienter debet fidei controverſias definire, advocando ſcilicet conſiliarios, vel plures, vel pauciores, juxta rei, de qua diſſeritur, gravitatem. Juvant enim patres concilii ſummi Pontificis fidem atque doctrinam. Unde in concilio Hieroſolymitano, cum facta eſſet magna conquiſitio, Petruſque ſententiam dixiſſet nullo ſacrarum literarum teſtimonio fulcitam, Jacobus probavit eam quidem additis teſtimoniis prophetarum. Adjecit item quaſi de ſuo legem maxime neceſſariam de abſtinentia ab idolothytis, fornicatione, ſuffocatis, & ſanguine. Ita enim divina procuratio in eccleſiam ſe fundit, ut membra præcipua, tametſi a capite ipſa pendeant, caput tamen tueantur & juvent. Facit quoque concilium plauſibiliorem populo fidem propter acceptiſſima multorum teſtimonia atque judicia. Nam & leges, quæ communi optimatum conſenſu & rogantur, & feruntur, libentius populus accipit, quam ſi a rege ſolum ederentur. Quamobrem Beda libro retra. in actus Apoſtolorum prudenter ſane monuit, Paulum contuliſſe cum Apoſtolis aliis Evangelium, quod prædicabat in gentibus, ſolerter in concilio diſquirendo, an recte de legalium ceſſatione doceret. *Non quod ipſe de hac re*, inquit, *aliquid dubitaret, ſed ut mente dubitantium Apoſtolica ſynodi auctoritate firmarentur*. Gregorius autem de ſynodis provincialibus locutus eſt, quæ in cauſa fidei vix quicquam obtinere potuerunt, niſi eſſent ſummi pontificis auctoritate roboratæ. Illa expertus eſt Gregorius, hæc non eſt expertus. Quamquam & illo tempore concilii Nicæni utilitas nondum erat ſatis explorata.

RESPON. AD ULT. De poſtremo argumento difficile dictu eſt. Quid Theologi fere opinentur, video. Hoc tamen vere licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutum eſſe multo ad ſenſum fidelium accommodatius. Concilii verba prius audiamus: poſterius expendemus, verane, an falſa ſint. *Profiteor*, inquit Berengarius (1), *non ſolum ſacramentum, ſed verum etiam corpus Chriſti manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri*. Hæc Berengario præſcripta a ſynodo confeſſionis forma. Ubi alterum poteſt habere dubitationem, An corpus Chriſti ratione ſacramentalium ſpecierum vere & tractari dicatur, & frangi; alterum dubitari non poteſt, quin in ſeipſo Chriſtus nec tractetur a ſacerdotibus, nec frangatur. Atque alii dicent forte pro ſuo arbitratu quiſque: nos autem hoc quidem tempore, & in hac quæſtione ſequemur potiſſimum Thomam Waldenſem, qui in libro ſacramentali tit. 4. cap. 24. docet, ejuſmodi loquendi formulas & eſſe veriſſimas, & eſſe etiam olim a Patribus uſurpata. Refert in hoc Dionyſium cap. 3. lib. *de eccleſiaſt. Hierarch.* Refert quoque Chryſoſtomum *in Matth. homil.* 83. Retulerat autem & cap. ſuperiore Paſchaſium in lib. *de corpore & ſanguine Chriſti*. Fideles ſane cum ſpecies ſacramentales viderint, Chriſtum ſe vidiſſe teſtantur, eundemque, cum illas tetigerint, tetigiſſe. Quod magnum profecto argumentum eſt, cur ita eſſe credamus. A fidelium vulgo, inquis, iſta ſumis. Metuebam ne a lenonibus diceres. Chriſtiani rudes diſſerunt iſto modo. Bene profecto narras. Nam in quæſtione fidei communis fidelis populi ſenſus haud levem facit fidem. Quæro enim ex te, quando de rebus Chriſtianæ fidei inter nos contendimus, non de philoſophiæ decretis: utrum potius quærendum eſt, quid philoſophi, atque ethnici, an quid homines Chriſtiana & doctrina & fide inſtituti ſentiant? Præſertim cum huic ſententiæ conſenſerint Patres etiam veteres, quemadmodum paulo ante demonſtratum eſt. Præterea motis ſpeciebus ſacramentalibus, id quod inter doctiores fere convenit, Chriſtus item per accidens quidem, ſed movetur tamen: nihil igitur obſtat, quin viſis, tactiſque ſpeciebus, Chriſti corpus & videatur, & tangatur. Nam nec ipſa ſubſtantia ſenſilis, niſi per accidentia, ſentiri poteſt. Ad hæc, cum ſpecies panis vinique miſceantur, Eccleſia fatetur corporis & ſanguinis Domini mixtionem fieri: ergo cum videntur & tanguntur ſpecies, corpus Chriſti & videtur, & tangitur. Quid multa? Sic mihi perſuaſi, ſic ſentio, Chriſti corpus in locum panis ita ſucceſſiſſe, ut præter ea, quæ fidei

(1) *De conſ. d. 2. Ego Berengarius.*

Digitized by Google

fidei hujus ſacramenti repugnant, omnia ſibi vendicet, quæ panis ante ratione accidentium vendicabat. Alioqui qui ſpecies panis manducaret, is Chriſti corpus non ederet, nec ille biberet ſanguinem, qui vini ſpecie potaretur. Atqui ſcriptum eſt, *Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum;* & rurſum, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem*, &c. & iterum, *Qui manducat indigne, judicium ſibi manducat, non dijudicans corpus Domini*. Quod ſi caro Chriſti in ſacramento editur, certe frangitur, dentibuſque fidelium atteritur. Utrunque enim ei cibo, quem edimus, eſt & conjunctum, & proprium. Quid quod per Lucam, ſi Græci ſermonis habetur ratio, Dominus ait, *Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur?* Nec vero nobis Divus Thomas in 4. ſententiarum objici debet, cum in tertia parte, quæſtione 77. artic. 7. ad tertium argumentum, noſtræ hujus ſententiæ auctor fuerit vel præcipuus: quem quis non præferat ſexcentis Œcolampadiis? De poſtremo igitur argumento diximus ſatis: ſatiſque proinde de quarto loco diximus. Ad ſequentem deinceps tranſeamus.

Finis Libri Quinti.

DE ECCLESIÆ ROMANÆ AUCTORITATE,

Quæ quinto loco continetur.

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Ubi ponuntur argumenta, quibus hujus loci auctoritas impugnatur.

IN eum locum incidimus, quem longe, lateque patentem Theologi, præſertim juniores, copioſe tractare ſolent, propterea quod ſedis Apoſtolicæ non auctoritas modo, & gravitas, verum etiam omnis omnino vis & facultas, cum ſemper ab hæreticis impugnata eſt, tum multo magis hoc tempore a Lutheranis impetitur, quorum in Romanam Eccleſiam contentio pertinax, & odium æternum eſt. Sed non ego perſequar quæſtiones infinitas de Romani Pontificis poteſtate: tantum de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere confuſe, ut id explicemus hac diſputatione, quod quæritur. Itaque eorum imprimis argumentationes exponemus, qui locum impugnant. Deinde locis nos vim & auctoritatem cum catholica Eccleſia conſervabimus. Poſt hæc adverſariorum argumenta diluemus. Quæ ſi longior fuerit oratio, cum magnitudine utilitatis comparata, fortaſſe etiam brevior videbitur. Qui igitur locum hunc infirmare pergunt, his argumentis, ut ſibi videntur, efficiunt.

1. Arg. Primo, Joannes vigeſimus ſecundus publice docuit, juſtorum animas non videre Deum uſque ad judicii diem: cavitque, ne Pariſiis Theologiæ gradum quiſquam conſequeretur, niſi prius in hanc ſententiam juraviſſet. Errare igitur ſummus Pontifex, atque adeo ſedes Apoſtolica in fide poteſt.

2. Arg. Secundo, Cæleſtinus Tertius definivit, quod cum alter conjugum labitur in hæreſim, diſſolvitur matrimonium, ut patet de divortiis, cap. *Quanto*. Super quo affirmat Hoſtienſis, Cæleſtini epiſtolam decretalem habitam olim in corpore juris. Erravit igitur in fide Cæleſtinus, nam definitio illa Evangelio contraria eſt.

3. Arg. Tertio, Alexander Tertius de ſponſa duorum, cap. *Licet*, aſſerit, quoſdam ſuos prædeceſſores judicaſſe, quod ſi poſt matrimonium contractum per verba de præſenti, non conſummatum tamen, aliud novum matrimonium conſummetur, primum ditimitur, ſecundum eſt validum. Hic autem error eſt ſine dubio in fide, & moribus manifeſtus.

4. Arg. Quarto, idem Alexander Tertius, cap. *Cum eſſes, de teſtament.* definit, alienum eſſe & a generali Eccleſiæ conſuetudine, & a divina lege, & ſanctorum Patrum inſtitutis, ut teſtamenta, niſi quinque, vel ſeptem teſtium fuerint ſubſcriptione firmata, penitus reſcindantur. Conſtat autem, civilem legem, quæ ejuſmodi teſtamenta minus ſolemnia irritat, a viris hodie Eccleſiaſticis comprobari. Falſus eſt igitur in fide

fide Alexander, ut qui pronuntiet, legem aliquam eſſe divinæ contrariam, quæ re vera contraria non eſt.

5. Arg. Quinto, Innocentius Primus in epiſtola ad Rufum, & Euſebium, cap. 1. *Qui viduas*, inquit, *acceperunt uxores, ad ſummum Sacerdotium agnoſcimus perveniſſe. Quod contra legis eſſe præcepta nullus ignorat, cum Moyſes clamitet, Uxorem virginem ſacerdos accipiat: contra quod præceptum divina auctoritate ſubnixum nulla defenſio opponitur, niſi conſuetudo veſtra, quæ ex ignorantia profecta eſt.* Et Innocentius Tertius, cap. *Per venerabilem*, *Qui filii ſint legitimi*, cum quandam legem Deuteronomii retuliſſet, *Sane*, ait, *cum Deuteronomium ſecunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, ut quod ibi decernitur, in novo teſtamento debeat obſervari*. At decreta veteris legis debere a nobis obſervari, ſacris etiam literis, non modo Concilio Florentino adverſatur.

6. Arg. Sexto, Nicolaus Tertius in extravaganti, *Exiit, qui ſeminat*, de verborum ſignificatione, decernit, abdicationem proprietatis omnium rerum tam in ſpeciali, quam in communi Chriſtum Dominum & verbo & exemplo docuiſſe. Quod erroneum eſſe Joannes Vigeſimus ſecundus docet in extravaganti, *Cum inter nonnullos*.

7. Arg. Septimo, Nicolaus ad conſulta Bulgarorum, refierturque de conſecratione diſtinct. 4. cap. *A quodam Judæo*, definit, quod ſi in nomine Chriſti aliquis baptizetur, rebaptizari non debet: Cujus oppoſitum Pelagius Papa determinat in epiſtola ad Gaudentium epiſcopum, referturque eadem diſt. cap. *Multi*, & cap. *Si re vera*, quæ ambo capitula ex eadem epiſtola ſunt deprompta. Conſentit & cum Pelagio Zacharias Papa, cap. *In ſynodo* eadem diſtinctione. Aut Nicolaus igitur, aut Pelagius falſo de fidei quæſtione decrevit.

8. Arg. Octavo, Divus Gregorius in epiſtola quadam ad Auguſtinum Cantuarienſem Archiepiſcopum, Gregorius quoque tertius in epiſtola ad Bonifacium epiſcopum, ex Apoſtolicæ, Romanæque Eccleſiæ auctoritate pronunciarunt, quod ſi mulier infirmitate aliqua fuerit correpta, nec valuerit debitum marito ſuo reddere, maritus quidem aliam uxorem ducere poteſt, ea lege tamen, ut ſubſidii opem conjugi priori non ſubtrahat. Quod autem vir ab uxore, quæ per infirmitatem debitum reddere non valet, diſcedere poſſit, atque ad ſecundas nuptias tranſire, doctrinæ Evangelicæ, Apoſtolicæque adverſum eſt, ut Gratianus 31. quæſt. 7. dixit.

9. Arg. Nono, Gelaſius contra Eutychem, & Neſtorium definit, in altaris ſacramento, facta etiam conſecratione, panis, vinique ſubſtantiam manere. Id quod a fide catholica alienum eſt.

10. Arg. Decimo, Romani Pontifices literas ſæpe ſacras falſo expoſuerunt. Nam ut ea loca prætermittam, quæ Cajetanus refert in opuſculo 27. quæſtionum, q. ult. certe Gelaſius Papa cum concilio ſeptuaginta epiſcoporum, & refertur ſub nomine Pelagii, 21. diſt. cap. *Quamvis*, atque Anacletus 22. diſt. cap. *Sacroſancta*, probant, Romanam Eccleſiam cæteris eſſe prælatam illa Evangelica voce Domini ſalvatoris, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Quod idem plures etiam alios Pontifices ſenſiſſe conſtat. Ridiculum autem videtur eſſe Evangelicum teſtimonium in eum ſenſum velle flectere. Ad eundem quoque modum plerique ſummi Pontifices ad probandum, majores eccleſiæ cauſas ad ſedem Romanam eſſe referendas, inducunt illud ex Luca, *Ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua*. Quod quam ineptum ſit, vel ex eo liquere ajunt quod ibi Dominus Petro ſolum, non item poſteris loquebatur. Subdit enim, *Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos*. Quæ verba ſi ad poſteros referantur, nimirum Romanos Pontifices, prius averſos fuiſſe oporteret, ut aliquando converſi confirmarent fratres ſuos. Cum itaque Romani Epiſcopi ſacras literas falſo interpretentur, falli & fallere in fidei dogmate poſſunt. Nam ex ſacrarum literarum recta intelligentia vera dogmata, ex obliqua vero falſa trahuntur.

11. Arg. Undecimo. Si Apoſtolica ſedes in fide errare non poſſet, id maxime ex privilegio Petri Luc. 22. *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*. At Petri fides defecit, juxta id, quod Ambroſius ait (1), *Fidelior factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe deflevit*. Multo ergo magis cæteri ſucceſſores errare in fide potuerunt. Ut erravit certe Anaſtaſius 19. diſtin. cap. *Anaſtaſius*. Erravit quoque Honorius, ut in Concilio ſexto Conſtant. actione 13. & 18. definitur.

12. Arg. Poſtremo, Hieronymus in epiſtola ad Evagrium, cum illi objiceretur Romanæ Eccleſiæ conſuetudo, *Si auctoritas*, inquit (2), *quæritur; orbis major eſt urbe. Ubicunque fuerit epiſcopus, ſive Romæ, ſive Conſtantinopoli, ſive Alexandriæ, ejuſdem meriti, ejuſdem eſt & ſacerdotii. Potentia divitiarum, & paupertatis humilitas vel ſublimiorem, vel inferiorem epiſcopum non facit. Cæterum omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Quid ergo mihi profers unius urbis conſuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium, in leges eccleſiæ vindicas?* Hactenus Hieronymus. Et Ambroſius lib. 3. de Sacram. capite primo, cum Romanam conſuetudinem ſibi opponeret, *In omnibus*, ait, *cupio ſequi eccleſiam Romanam: ſed tamen & nos homines*

(1) *Diſ. 50. c. fidelior. Ex ſerm. 47. de fide Petri.*

(2) *93. diſt. cap. Legimus.*

Digitized by Google

mines ſenſum habemus: ideo quod alibi rectius ſervatur, & nos recte cuſtodimus. Ipſum ſequimur Apoſtolum Petrum: ad hoc eccleſia Romana quid reſpondet? Utique ipſe auctor eſt nobis hujus aſſertionis Petrus Apoſtolus, qui ſacerdos fuit eccleſiæ Romanæ. Quod ſi Hieronymus & Ambroſius eccleſiæ Romanæ inſtituta facile rejiciunt, certe non eſt cur Apoſtolicæ ſedis præſcriptam in moribus regulam ſequi debeamus. Eo vel maxime quod Trull. ſynodus can. 55. aſſerit, Romanam eccleſiam præter eccleſiaſticam traditam conſuetudinem Sabbatis quadrageſimæ jejunare: corrigitque hunc eccleſiæ Romanæ morem, qui contra Apoſtolorum canonem 65. inoleverit. His potiſſimum argumentis hunc locum quidam infirmum eſſe contendunt. Credunt enim ſedem Apoſtolicam errare poſſe, etiam cum de fidei quæſtione judicat. Inter Pariſienſes Gerſon & Almain hujus ſententiæ præcipui auctores habentur. Eandem ſequitur Adrianus in 4. ſent. de confir. quæſt. ultima. Ac Thomas quidem Wal. l. 2. doctrin. fid. anti. c. 19. eandem videtur ſequi, tametſi in lib. de ſacramentalibus, doctrina 10. longe aliter ſentit. Gratianus 19. diſtin. §. *Hoc autem intelligendum eſt*, eidem opinioni videtur etiam aſſentiri. Nec ab hac, ut apparet, alienus eſt Cardinalis Turrere. lib. 4. par. 2. c. 16. Quamvis in l. 2. c. 109. 110. contrariam ſententiam & tenuerit & oſtenderit. Hanc Eraſmus libenter amplectitur ſuper epiſt. Hieronymi ad Damaſum de nomine Hypoſtaſis. Quin in libro de ratione veræ theologiæ feneſtram dicit aperire ad perniciem veræ pietatis eos, qui doceant, Romanum Pontificem errare non poſſe, quoties de moribus, aut fide pronunciat. Huic Lutherus ſubſcribit, huic Wicleffiſtæ, atque adeo omnes hæretici ſubſcribunt libentiſſime.

CAPUT II.

In quo redditur cauſa, cur Sedes Apoſtolica quintum locum obtineat.

HOrum ego opinionem ex academiis theologicis exploſurus ſum, efficiamque, ut ſpero, vi argumentorum meorum, ſi integris animis expendantur, ſemotis contentione & odio, quibus omne judicium exoculari ſolet. Ut autem evidentius intelligatur, quam ſit magnus hujus opinionis error, fingamus animo unum eſſe Lutherum, in quem ſtylus hic noſter acuatur. Nam errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemque ſolus qui audeat affirmare, ſummum pontificem eccleſiamque Romanam in fidei controverſiis decernendis poſſe contra evangelium errare. Niſi ego probavero certioribus argumentis, id eſſe erroneum, quam probent catholici aut purgatorium eſſe, aut indulgentias pontificias divina auctoritate conſtare, auctoritas hæc mea quantula ea cunque eſt, apud lectores periclitabitur. Illud vero melius oſtendo, ſi ad locum hunc firma ratione conſtabiliendum, altius hujus rei fundamenta jacio. Sed ante tamen, cur hunc locum quintum fecerimus, paucis explicandum eſt. Erunt enim fortaſſe quidam, quibus aptior ordo videretur, ſi priorem, quo conciliorum auctoritas continetur, hic locus antecederet. Qui etiam ſi aberrant a conjectura, video tamen quid ſequatur; nempe ſedis Apoſtolicæ auctoritate ſublata, concilia quæcunque non ſolum vacillare, ſed cadere: at ſedem Apoſtolicam per ſe etiam ſine conciliis ſuam habere auctoritatem: priorem itaque eſſe eccleſiæ Apoſtolicæ, quam conciliorum auctoritatem. Rebus autem ſuum cuique ſervare locum natura jubet, quemadmodum locus elementis ſuus eſt cuique proprius, ut terra infimum teneat, hanc inundet aqua, ſuperior æther, ignibus altiſſima ora reddatur. Quibus breviter reſpondemus, nos humani ingenii habita ratione, naturæ ordinem ſæpe negligere. Eſt autem hominibus comparatum, quod Ariſtoteles non ſemel admonuit, ut a notioribus ad ea, quæ minus ſunt nota, proficiſcantur. Quamobrem, cum conciliorum auctoritas pleriſque ſit & acceptior, & notior, nihil mirandum eſt, ſi naturæ ordinem anteverterimus. Præterquamquod concilia Eccleſiam repræſentant, & ab Eccleſia catholica Concilia catholica ſejungere, non erat ſatis ex ordine. Merito igitur Eccleſiæ Concilia hærere fecimus. Sed de his hactenus. Jam id, quod erat inſtitutum, perſequamur.

CAPUT III.

Tria pronunciata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad ſucceſſores quoque derivari.

ETſi non ſum neſcius, quam ſit ſcholaſtica diſputationis forma quibuſdam inviſa: ſed non debeo tamen aliam inire diſputandi rationem, præter eam, quam & viris clariſſimis probatam eſſe intellexi, & ad errores omnes refellendos ſemper aptiſſimam exiſtimavi. Certe quæ Auguſtinus contra adverſarios Eccleſiæ diſſeruit, tametſi & inventa ſunt acutius, & dicta ſubtilius, quam ut quivis ea poſſit agnoſcere, ad evincendas tamen hæreſes eo aptiora judicantur, quo tenuius ad vivum reſecata ſunt. Demonſtraturus igitur Apoſtolicam eandemque Romanam ſedem errare in fide non poſſe, Scholæ more tres propoſitiones habeo ponere, in quibus hujus quæſtionis cardo vertitur.

PRIMA PROPOSITIO, Petrum Apoſtolum fuiſſe a Chriſto inſtitutum paſtorem Eccleſiæ univerſalis.

Hanc probat aperte illud apud Joannem teſti-

Digitized by Google

monium (1), *Paſce oves meas*. Qui enim non diſtinxit inter has oves & illas, alienam a ſuo demonſtravit ovili, quæ Petrum paſtorem non recognoſceret: ut Innocentius de majo. & obe. cap. *Solitæ*, & Bernardus lib. de conſid. ad Eugen. cap. 6. evidentiſſime argumentantur. Nec dubitari poteſt, ad Petrum eam curam ſpecialiter pertinuiſſe, quem Dominus, priuſquam oves illi committeret, interrogavit, nec id ſemel aut bis, ſed tertio etiam, *Simon Jona diligis me plus his?* Ubi non expreſſit ſolum Simonis proprium nomen, ſed patris etiam nomenclaturam adjecit, ne ulla poſſet ambiguitate Petri poteſtas eludi, aut perverſe in alium torqueri. Atque idem rurſus ex altero apud Matthæum teſtimonio declaratur. *Beatus es*, inquit Dominus (2), *Simon Bar Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & quodcunque ſolveris ſuper terram*, &c. Ubi notandum in primis illud, quod eum omnes diſcipuli rogati fuiſſent, cæteris tacentibus, unus Petrus reſpondit. Deinde & illud advertendum, quod & nomen Petri antiquum Chriſtus ſervavit, inquiens, *Beatus es Simon*, & patris etiam nomen addidit, ne ad Cananæum poſſent verba referri. Nomen quoque novum indidit, quod Petro non commune cum reliquis Apoſtolis eſſet, ſed proprium. *Et ego dico tibi*, ait, non Joanni, non Jacobo: ſed, *tibi*: *tu es*, non ſolum vocaris, ſed es Petrus, hoc eſt, ſaxum. Unde & Joannis primo cap. *Cephas*, id eſt petra ingens, ſeu rupes magno ferendo ædificio idonea, a Domino vocatus eſt. *Et ſuper hanc petram*, inquit, *ædificabo Eccleſiam meam*, id eſt, ſuper te o Petre, ut exponit Hilarius ſuper Matthæum, Ambroſius ſermone 47. de fide Petri, Cyprianus in epiſtola ad Quintum, Hieronymus 1. lib. contra Jovinian. & ſuper Matth. & in epiſtola quadam ad Marcellam, & in Eſaiæ 2. & 16. c. quamvis in concione quadam de pentecoſte aliter expoſuerit. Chryſoſt. homil. 55. in Matth. Cyrillus lib. 2. in Joann. cap. 12. Origenes hom. 1. in Matth. & hom. 5. ſuper Exodum, Theophylactus Lucæ 22. Gregorius in quadam epiſtola ad Mauricium Auguſtum (3), & in alia ad Eulogium Alexand. epiſcop. 6. lib. epiſt. 37. Leo concione 2. de Apoſtolis Petro & Paulo. Sed & in epiſtola ad Flavianum, *Petrus*, inquit, *a principali petra ſoliditatem & virtutis traxit & nominis*. Atque in Epiſt. 67. ad Epiſcop. Viennenſ. id apertius exponit, 19. diſt. cap. *Ita Dominus*, Tertul. l. de præſcr. hære. Epiphanius in lib. Ancoratus, Dionyſius item in ep. ad Timoth. Petrum dicit a Paulo vocatum fundamentum eccleſiarum. Et Concil. Chalcedon. vocat Petrum petram & crepidinem catholicæ Eccleſiæ; atque ex conſequenti fatetur, Eccleſiam catholicam ſuper Petrum ædificatam. Nec me latet, Auguſt. ſuper Joannem homil. ultima, de verb. Domini homil. 1v. id veritum eſſe concedere. At lib. 1. retract. cap. 21. hunc communem ſanctorum ſenſum non reprobat. Nec reprobari ſane is poterat, quem non ſummi modo Pontifices, verum Concilia quoque probarunt, quemadmodum ex his, quæ poſtea dicemus (4), perſpicuum erit.

Sed non eſt opus, rem alioqui lucidiſſimam externis admotis luminibus illuſtrare. Quorſum enim dicit Dominus Simoni filio Jonæ, *Tu es Πέτρος*, hoc eſt, ſaxum, niſi ut intelligeremus, eum e veſtigio addit, *Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, ipſiſſimum Petrum eſſe, ſuper quem eſſet Eccleſia ædificanda? Cum vero idem ſit ſecundum metaphoram domus fundamentum, quod ſervata corporis analogia caput; maniſeſte colligitur, Petrum ut Eccleſiæ caput, ita etiam fundamentum eſſe. Cur autem nomen capitis in Petro vereamur, ſi rectorem ovium Chriſti eum negare non poſſumus? Nam populi rectores, capita dicuntur, Amos 6. & Saul quoniam rex erat, caput populi dicitur, 1. Regum 15. Sed teſtimonia patrum Bucerus quærit, negatque Petrum ab ullo unquam caput Eccleſiæ vocatum. Impudentiſſime vero negat. Quoniam Evariſtus, Alexander hujus nominis primus, Pius etiam primus, Callixtus primus item, Gregorius, Athanaſius, Chryſoſtomus, Patres Concilii Chalcedonenſis, Conſtant. ſeptimæ ſynodi, Petrum, ac ſucceſſores ejus caput Eccleſiæ non obſcure appellaverunt. Quorum teſtimonia paulo poſt adſcripturi ſumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum, & rectorem paſtoremque eſſe a Chriſto conſtitutum Eccleſiæ univerſalis. Hæc enim omnia adeo ſibi cohærent, ut ſi unum ex illis tollas, reliqua tollere neceſſe ſit. Ac Clemens 6. diſpo. lib. *Petrus, Jacobus & Joannes*, inquit, *quamvis a Chriſto fuerint omnibus pene prælati, tamen non ſibi vendicabant primatus gloriam, ſed Jacobum, qui dicebatur Juſtus, Apoſtolorum epiſcopum ſtatuunt*. Non igitur Clementi Petrus erat paſtor Eccleſiæ univerſalis. Hujuſmodi ſcilicet teſtimonia hinc inde venantur hæretici, ut luci tenebras offundant. Dionyſius 3. c. de Div. Nomin. Petrum dicit ſupremum fuiſſe decus & Theologorum columen. Euſeb. lib. 2. Eccleſ. hiſt. cap. 14. Petrum ſcribit, probatiſſimum omnium Apoſtolorum & maximum, fideique magnificentia primorum principem. Epiphan. hæreſ. 51. affirmat, Chriſtum elegiſſe Petrum, ut eſſet dux ſuorum diſcipulorum. Leo in epiſt. ad Epiſcop. Viennen. Evangelici muneris ſacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluiſſe, ut in beatiſſimo Petro omnium Apoſtolorum ſummo principaliter collocaret. His, nam alios enumerare longum eſt, his, inquam, tam multis & ido-

neis

(1) *Cap. 21. 17.* (2) *Cap. 16. 17.* (3) *12. diſt. c. præceptis.* (4) *Cap. 6.*

neis teſtibus non credunt hæretici; & volunt nos uni Clem. credere, qui dicat Jacobum Apoſtolorum Epiſcopum inſtitutum eſſe. Hieroſolymorum Epiſcopus Jacobus agnoſcitur; Apoſtolorum Epiſcopus non agnoſcitur. Quamquam Apoſtoli ædificationis gratia, cum erant Hieroſolymis, Jacobo ſane plurimum deferebant; quo poſteris Epiſcopis exemplo eſſent, ut tanquam ſubditos in aliena Eccleſia ſe gererent. Sed bene habet, quod non aſſerit Clemens Dominum ſtatuiſſe, ſed Apoſtolos modeſtiæ cauſa. Nos vero hac prima propoſitione aſſerimus, Petrum a Domino paſtorem Eccleſiæ Catholicæ inſtitutum. Quod quoniam Cajetanus in libel. de auctoritat. Papæ & Concilii, & fuſius adhuc in altero de Eccl. Romanæ primatu plurimis maximiſque argumentis oſtendit (1), nos breviter demonſtraſſe ſufficiat.

Secunda propositio, Petrum, cum Eccleſiam docebat, aut oves in fide firmabat, errare non potuiſſe. Hæc primum oſtenditur ex illo teſtimonio Lucæ 22. *Simon, Simon* (2), *ecce Satan expetivit vos, ut cribraret ſicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.* En cum dixiſſet Dominus, *Satan expetivit vos*, non ait, *Ego rogavi pro vobis*, ſed, *pro te*: nec dixit, *Et vos aliquando converſi*, ſed, *Tu aliquando converſus, confirma fratres tuos.* Cum autem oratio Chriſti, ut auctor eſt Paulus, ſemper fuerit exaudita, quod Chriſtus oravit, id certe conſecutus eſt, ne Petri fides deficeret, ut fratres poſſet in fide firmare. Deinde hanc etiam demonſtrat illud Matthæi 16. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Quæ verba explicans hom. 1. in Matth. Origenes ait, *Manifeſtum eſt, etſi non exprimatur, quod nec adverſus Petrum, nec adverſus Eccleſiam portæ prævalere poterunt inferorum. Nam ſi prævalerent adverſus petram, in qua Eccleſia fundata erat, contra Eccleſiam item prævalerent.* Petrus ergo firmus ſtabat in fide, ne fabrica ſuper ipſum fundata rueret. Præterea ſi Petro peculiari ratione & privilegio Claves non unius cæli, ſed cælorum datæ ſunt, quemadmodum homil. 6. in Matth. annotavit Origenes, Claves autem cælos aperiunt, conſequens fit, ut omnia cælorum impedimenta tollant. At ex parte intellectus ingreſſum in cælos impedit ignorantia fidei, ſicut ex parte voluntatis affectio prava: data eſt igitur Petro poteſtas non minus ad tollendam ignorantiam, quam ad tollenda peccata. Quæcunque itaque ſolviſſet, & quæcunque ligaſſet, ſive ſpectarent ad intellectum, ſive ad affectum, ea ligata fuiſſent ſolutaque in cælis. Quamobrem quæſtiones in fide difficiles ſolvere jure ſuo Petrus poterat, ligareque proinde ſuo judicio, ut id tenerent fideles, quod ipſe decerneret. Atqui falſo de fide judicio Fideles ligari non queunt. Quod ſi *divinatio in labiis regis, & in judicio non errabit os ejus*, ut Proverb. 16. c. dicitur, cur nos exiſtimabimus, Petrum regni cælorum principem a Deo conſtitutum, in graviſſimo de fide judicio errare potuiſſe? Et ſi Caiphas, vir in ſynagoga impius, cum eſſet pontifex anni illius, quia pontifex tamen erat, prophetavit, nonne magis Petrum ſummum a Chriſto Pontificem Eccleſiæ datum, divino Spiritu ad veritatem finiendam agi credemus? Si paſtor denique omnium Fidelium Petrus eſt a Deo conſtitutus, doctor ergo, & magiſter Eccleſiæ ſupremus effectus eſt. Quod ſi paſcua doctrinæ ſalubris ovibus Chriſti non daret, ſed poſſet eas erroribus falſis ac pernicioſis paſcere, nimirum non eſſet a Chriſto Eccleſiæ proviſum. Proviſum eſt autem ſine dubio, niſi Petrus ipſe nos fefellerit, inquiens, *Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere.* Petrum ergo peculiariter inter cæteros elegit Chriſtus, ut eum gentes in fidei controverſia non audirent ſolum loquentem, ſed etiam crederent. Ita enim cum Petrus ſententiam edixiſſet, tacuit omnis multitudo, Petro definienti conſentiens, ut Actor. 15. a Luca refertur.

Tertia Propositio, Petro defuncto, divino jure eſſe, qui illi ſuccedat in eadem auctoritate & poteſtate. Nam cum oves Chriſti eſſent uſque ad conſummationem ſæculi futuræ, deſipiet profecto, qui Chriſtum exiſtimabit ovili perpetuo paſtorem temporarium ſuffeciſſe. Quod igitur Dominus inſtituendo paſtorale Eccleſiæ munus primo paſtori contulit, id ordinarie cuilibet ſucceſſori intelligitur contuliſſe, ut Cajet. de prim. Eccleſ. Rom. cap. 12. eruditiſſime comprobavit. Præterea regnum Chriſti futurum erat æternum; ergo & Eccleſiæ principatus non fuit temporalis, quod libro etiam ſuperiore probatum eſt. Alioqui ſi Petri poteſtas ad poſteros non eſt tranſlata, ne cæterorum quidem Apoſtolorum poteſtatem ad ſuccedentes Epiſcopos tranſmiſſam agnoſcemus. Ita nunc in Eccleſia nulla aut Epiſcoporum, aut ſacerdotum poteſtas erit. Qui eſt error in fide manifeſtus. Utitur etiam Bernardus ad Eugen. l. 2. cap. 6. in hujus rei confirmationem illo Exod. teſtimonio (3), *Eſto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, ut oſtendas populo cæremonias, & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant. Provide autem de omni plebe viros ſapientes, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodo judicent. Si hoc feceris, implebis imperium Domini. Quibus auditis, Moyſes fecit omnia, quæ Jetro ſuggeſſerat.* Quod ſi Jetro conſi-

(1) *Vide etiam Turrecr. l. 2. ſumma Eccleſ. c. 15.*

(2) *Bis Simonis nomen in Græco repetitur, & ſic legit Agatho, action. 4. ſextæ ſynodi.*

(3) *Cap. 12. 19.*

Digitized by Google

conſilium & optimum fuiſſe conſtat, & Synagogæ maxime neceſſarium, ut unus eſſet ſummus Judex, ad quem majores cauſæ & quæſtiones referrentur: nullo pacto veriſimile ſit, Chriſto Domino hujuſmodi conſilium defuiſſe, quod Eccleſiæ erat ſimiliter neceſſarium. Non ergo Petro ſolum ea poteſtas collata eſt a Domino, ſed ad poſteros quoque tranſiit, niſi Deus majorem ſynagogæ curam habuerit, quam Eccleſiæ. Confirmat eam rem vel maxime alterum legis veteris teſtimonium, quo uſus eſt Innocentius III. cap. *Per venerabilem*, *qui Filii ſunt legitimi* (1). *Si difficile*, inquit, *& ambiguum apud te judicium eſſe proſpexeris, & judicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad ſacerdotes Levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis, qui judicabunt tibi, judicii veritatem. Et facies quæcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, ut nullus deinceps intumeſcat ſuperbia*. In quibus verbis illud primum advertendum eſt, non quaslibet cauſas ad metropolitanum judicem ſummumque ſacerdotem eſſe referendas, ſed difficiliores, quam ut minorum judicum auctoritate abſolvi poſſent. Deinde & illud admonendum, ſupremum illud tribunal, a cujus ſententia juxta legis normam nulla prorſus erat appellatio, ſenatum ſuum habuiſſe quidem Levitarum & Sacerdotum, ſed unum eſſe primum judicem, ſummumque unum Sacerdotem, qui in ſententia ferenda vel ſolus ſignificatur habere auctoritatem: *Qui autem ſuperbierit*, inquit, *nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat*, vel præſidenti ad miniſtrandum, ut Septuaginta tranſtulerunt. Et rurſum: *Ex decreto judicis morietur homo ille*. Non ait, *Sacerdotum & judicum*, ſed Sacerdotis & judicis. Nec illud prætereundum, quod non jubet Dominus concilium ex tota ſynagoga congregari, ſed concilium adhiberi jubet Sacerdotum & Levitarum, qui ſenatus loco ſummo ſacerdoti in civitate matricia ſemper adeſſent. Quia enim in promptu erat, ut id genus quæſtiones & controverſiæ identidem orirentur, paratum, & aditu facile oportebat eſſe tribunal: id quod non eſſet, ſi frequens cogendum eſſet ex omni ſynagoga concilium, ut univerſas controverſias definirent.

Sed ne id quidem negligendum eſt, legiſlatorem abſolute præſcribere, ut poſt ſacerdotis præſidentis judicium omnes ſuis opinionibus cedant. *Facies*, ait, &c. *ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram aut ſiniſtram*. Nec injuria id quidem præſcribit legiſlator, quoniam ante, ut ſecuros diſceptantes redderet, fuerat pollicitus, judicium illius ſenatus, ad quem conſultatio referretur, verum eſſe futurum, *Qui judicabunt*, inquit, *tibi judicii veritatem*. Sed, ait Bucerus, vera erunt hæc, ſi protulerit ſecundum legem. Sic enim habet Moyſes, *Facies quæcunque docuerint te juxta legem ejus*. Hic primum, quod iſti ſæpe contra nos faciunt, revocare eos libet ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt, *Facies ſecundum verbum, quod nunciaverint tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et cuſtodies valde, ut facias ſecundum omnia quæ ſancita fuerint tibi, ſecundum legem, & juxta judicium, quod dixerint tibi, facies*. Et Sanctes Pagninus ita reddidit, *Facies ſecundum ſermonem verbi, quod annunciabunt tibi, & cuſtodies faciendo juxta omnia, quæ docebunt te. Juxta ſermonem legis, quem docebunt te, & ſecundum judicium, quod dicent tibi, facies*. Ubi non præcipit Moyſes, ut ſacerdotibus credant, ſi judicarint ſecundum legem, ſed potius, ut quæ ſacerdotes docuerint, ea pro lege habeantur. Alioqui ſi de legis ac religionis controverſia ad ſenatum recurrentibus hanc cauſam liceret arripere, nulla unquam ejuſmodi quæſtio finiretur. Semper enim ille locus dubitandi eſſet reliquus, an ſacerdotes proferrent juxta legem: cujus dubitationis nullus eſſet judex inſtitutus. Sed de his diſputatum eſt alio loco ſatis, ut arbitror, diligenter. Nunc autem id ſolum agimus, Deum poſt tempora etiam Moyſis, quamdiu ſynagoga futura erat, inſtituiſſe maximi Pontificis unum tribunal ſummum, e cujus judicio privati omnes cives ac judices etiam minores penderent. Quid ergo? Moyſes providit ſynagogæ, & Chriſtus non providit Eccleſiæ? An volumus, ut his diebus non ſit judex in Iſrael, ſed unuſquiſque quod ſibi videatur bonum, id & faciat & ſentiat? *Volumus*, inquiunt, *Evangelii libertatem*. An ne eſt libertas civitati, nullum habere, a quo regatur? Eſt libertas navi, ſine gubernatore undis ventoque permitti? libertas ergo erit, ut quidam ait, nullum eſſe in ſchola præceptorem, nullum in humano corpore caput, nullam mentem in homine, ſed ſolis cupiditatibus turbari ac miſceri omnia pro libidine. Id vero ne pecudes quidem cuperent, quarum intereſt paſtores habere, a quibus deducantur in paſcua, atque in eis defendantur ab injuria ferarum. Non itaque, ut ad propoſitum revertamur, domus una ſine paterfamilias, non civitas ſine rectore, ovile unum ſine paſtore, uno mortuo Petro, relictum eſt, ſed eſt aliquis, qui illi in regendi ac paſcendi oves auctoritate ſuccedat.

Quod ſi objicias, ex typo & figura non ſumi idoneum argumentum, memineris, quæ in veteri populo illo quaſi delineata ad illius ſpeciem & ordinem pertinerent, ea ad ſpeciem Eccleſiæ

(1) *Similis judiciorum forma Gallis olim erat ut Cæſar auctor eſt de bell. Gallico, lib. 6.*

Digitized by Google

ſiæ & ordinem referri oportere. Nec nos ex figura argumentamur & typo, ſed a minori ad majus argumentamur, evidenti ſane ratione. Incredibile eſt enim, ſynagogam componendis de fide, lege, & religione controverſiis judicem & ſenatum Deo auctore habuiſſe, Eccleſiam non habere: præſertim cum Eccleſiæ id ſit multo etiam magis neceſſarium (1). Quæ cum ex tam variis nationibus, linguis, ingeniis, inſtitutis emerſerit, neceſſe eſt, ut plures gravioreſque habeat de fide & religione controverſias. Quas niſi hujus Reipub. princeps valeat componere, Eccleſiæ profecto forma & ſpecies turpiſſima eſt, & ſors multo quam ſynagogæ deterior. Sed Eccleſiæ ac ſynagogæ omiſſa comparatione, ex fine certe præſcribitur auctoritas, quæ principi in unaquaque ſocietate congruat. Non enim æqua eſt auctoritas cuilibet imperanti; ſed alia patrifamilias, alia præfecto, alia regi convenit: unicuique vero horum tanta, quanta ad cujuſque ſocietatis finem neceſſaria erit, ut eam patrifamilias præſtemus auctoritatem neceſſe eſt, quam ad finem domeſtici convictus neceſſariam eſſe, ratio recta & doctrina præſcripſerit: quoniam in una domo eodemque tecto, ubi varia eſt hominum natura, & officium cujuſque diverſum, non aliter vivi omnino poteſt. Tantam ergo habet ſummus a Chriſto inſtitutus Pontifex in Eccleſia auctoritatem, quanta ad continendos Chriſtianæ Reipub. cives in fide, religione, officio eſt neceſſaria. Suboriri autem inter nos neceſſum eſt de fide ac religione controverſias, quibus componendis ſi nullus eſt a Chriſto datus judex, ad quem referetur tandem ejuſmodi quæſtio omnis, ſine fine eſſet, perpetuaque diſſenſio, totque, ac tam diſſonantes de fide ac religione ſententiæ, quot ſunt in Eccleſia, & quam ſunt diverſa capita. Quas ob res ſi Eccleſiæ unitatem, charitatem, conſociationem conſervare oportet, neceſſe eſt profecto, ut unus ſit relictus a Chriſto princeps, qui non aliter ac Petrus diſſidentium lites dirimere, ſolvereque quæſtiones poſſit. Videmus enim principi cujuſque alterius ſocietatis id convenire, ut ſi inter ſocios aliquæ controverſiæ oriantur, præſertim quæ ad finem illius ſocietatis proprie pertineant, dirimere eas valeat, cum adjuncto ſibi ſeniorum prudentiumque conſilio. Atque hæc demum propoſitio tertia definita eſt in Concilio Conſtantienſi. Nam 8. ſeſſ. ille error Wicleffi damnatur, *Papa non eſt proximus & immediatus Vicarius Chriſti*. Et ſeſſ. 15. ſeptimus error damnatus eſt hujuſmodi, *Petrus non fuit, nec eſt caput ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ*. Et tertius decimus, *Papa non eſt manifeſtus & verus ſucceſſor Petri*. Et 27. error, *Non eſt ſcintilla apparentiæ, quod oporteat eſſe unum caput in ſpiritualibus regens Eccleſiam, quod ſemper cum ipſa militanti Eccleſia converſetur & conſervetur*. Et in Bulla Martini quinti eidem Concilio præſidentis. *Utrum credat, quod Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit, ſic ſucceſſor B. Petri, habens ſupremam poteſtatem in Eccleſia Dei*. Neque hoc novum ſane fuit; quin Eccleſia ſemper unum ſummum pontificem, ac totius Eccleſiæ paſtorem Petro ſuccedentem agnovit. Quod ſi reliqua omnis poteſtas Petro conceſſa ſive ad remittenda peccata, ſive ad quæcunque alia Reipubl. Chriſtianæ neceſſaria munia, non ad Petrum ſolum, ſed ad ſucceſſores pertinet: certe quod dictum eſt, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*: illud rurſum, *Tibi dabo claves regni cælorum*: Illud item, *Paſce oves meas*; illud denique, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*, ad ſummos Pontifices, qui Petro in Eccleſia ſuccedunt, eſt referendum. Privilegium quippe in fide non errandi, ob Eccleſiæ utilitatem, Petro conceſſum eſt. Ideo enim cum dixiſſet Chriſtus, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*, ſubdidit protinus, *Et tu confirma fratres tuos*. Verum hæc in genere dicta ſint: jam in ſpecie, quæ ad hanc controverſiam pertinent, ea evidentius explicabuntur.

CAPUT IV.

In quo oſtenditur, quod Romanus Epiſcopus ille ſit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controverſiis, divino jure ſuccedat.

SEquitur, ut doceamus Romanam ſedem eam eſſe, ubi Petri & ſoliditas & auctoritas, Deo auctore collocata ſint. Quod quoniam non hæretici modo impudenter, verum etiam catholici nonnulli imprudenter inficiati ſunt, diligentiſſime eſt nobis corroborandum. Tam enim diligenter, etſi minus vere, ſed tamen accurate non modo fundatam, verum etiam extructam opinionem non eſt facile diruere: ſi opinio tamen dicenda eſt, quæ adeo certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quamvis plura dicta ſint a Cajetano, cum aliis in locis, tum in libello de Romanæ Eccleſiæ primatu: quia tamen vel ob ſtyli quaſi ingenitam obſcuritatem, vel ob id forſitan, quod minus attente a pleriſque legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingenioſis perſuaſit, oportebit nos de rebus iiſdem iterum diſputare. Explicabuntur autem hæc fortaſſe jejunius: his enim ubertas orationis adhiberi vix poteſt. Veruntamen de rebus grandioribus, atque ad exponendum difficilibus omne, quod dilucide dicitur, egregie & præclare dicitur. Locum igitur arduum explanaturi, teſtibus primum id faciemus, quorum audita teſtimonia locum dubitationi non relinquant. Nolo autem quam plurimis poſſum teſtimoniis lecto-

(1) *Vide Pighium l. 2. de Eccleſ. Hier. c. 2.*

Digitized by Google

lectorem onerare, ſed graviſſima & apertiſſima ſolum adſcribam. Ordiar autem ab ipſis ſummis Pontificibus, quorum de hac re clara judicia & certa ſunt. Simpliciter autem adſcribentur, ne, inquit & ait, ſæpius interponantur.

Anacletus in epiſt. 1. de oppreſſione epiſcoporum. *Difficiliores quæſtiones & majores cauſæ ad ſedem Apoſtolicam referantur : quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt juſſione Salvatoris, ut majores & difficiles quæſtiones ſemper ad ſedem deferantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus univerſam conſtruxerit Eccleſiam, dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum, Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*. Et in 3. epiſtola de Patriarchis & Primatibus explicat (1), quidnam per ſedem Apoſtolicam intellexerit in hæc verba: *Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſalvatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper univerſas Eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſicut ipſe beato Petro Apoſtolo dixit, Tu es Petrus*, &c.

Evariſtus. *Ad ſedem Apoſtolicam tanquam ad caput ſunt dubia referenda*. Id vero dixit Evariſtus epiſcopis Africanæ regionis, cum illum de fidei quæſtione conſulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum ſecutos. Ab ineunte igitur Eccleſia Romanus Pontifex magiſter fidei eſt agnitus. Quod erat Petri proprium munus.

Alexander hujus nominis primus in epiſt. ad omnes orthodoxos. *Hujus ſanctæ & Apoſtolicæ Sedis apici ſummarum diſpoſitiones cauſarum, & omnium negotia Eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt, quaſi capiti*. Probat vero hoc eodem Matth. teſtimonio, *Tu es Petrus*, &c.

Sixtus primus ad Gallicanas Eccleſias, & Eleutherius ad eaſdem affirmant, vel a ſanctis Apoſtolis eſſe inſtitutum, ut epiſcoporum judicia ad ſedem Apoſtolicam referantur. Scilicet, *quia majores Eccleſiæ cauſæ*, &c.

Pius primus in epiſt. ad omnes Eccleſias: *Hanc ſanctam ſedem Apoſtolicam omnium Eccleſiarum caput Dominus eſſe præcepit, dicens principi Apoſtolorum Petro, Tu es Petrus*, &c.

Victor in epiſt. ad Theophilum, ad Romanum epiſcopum epiſcoporum omnium cauſas ab Apoſtolorum tempore pertinere definit; probatque illo teſtimonio, *Quæcunque ligaveris*, &c. Citat etiam in hoc inſtitutum Apoſtolorum, in quo Romana ſedes vocatur univerſalis Apoſtolica Eccleſia. Eundem quoque Apoſtolicum canonem nomine Eccleſiæ refert in hoc ipſum Sixtus II.

Zephirinus in epiſtola ad epiſcopos Sicilianos. *Majores Eccleſiæ cauſæ a ſede Apoſtolica, & non ab alia, ſicut Apoſtoli ſtatuerunt, ſunt terminandæ, juxta illud, quæcunque ligaveris*, &c.

Marcellus ad epiſcopos Antiochenæ provinciæ idem confirmat ex illo, *Tu es Petrus*, &c. Aſſerit etiam, ex divina juſſione, & Apoſtolorum traditione ad Eccleſiam Romar. tanquam ad caput, referenda majora Eccleſiæ negotia.

Euſebius ad Epiſcopos Campaniæ & Tuſciæ, cum affirmaſſet Romanam Eccleſiam Petri privilegio eſſe donatam, ſubjicit: *Prima ſalus eſt, rectæ fidei regulas cuſtodire, & a conſtitutis patrum nullatenus deviare. Nec poteſt Domini noſtri prætermitti ſententia, dicentis, Tu es Petrus*, &c. *Et hæc, quæ dicta ſunt, rerum probantur effectibus. Quia in ſede Apoſtolica extra maculam ſemper eſt catholica ſervata religio*.

Melchiades in Epiſtol. ad Hiſpaniarum epiſcopos: *Privilegium epiſcopos judicandi Dominus beato clavigero Petro ſua vice ſolummodo commiſit. Quod ejus prærogativum ſuæ concedit ſedi futuris hæreditandum temporibus. Quod utique privilegium a temporibus Apoſtolorum ſtatutum eſt ſervare: & illæſum manet uſque in hodiernum diem: Ne quando membra a ſuo diſcrepent capite, & ſchiſmata oriantur*.

Marcus ad Athanaſium. *Sancta Romana Eccleſia, quæ ſemper immaculata manſit, & Domino providente, & Beato Petro Apoſtolo opem ferente, in futuro manebit ſine ulla hæreticorum inſultatione firma & immobilis. Hæc Apoſtolorum viva traditio. Hæc ſancta & apoſtolica mater omnium Eccleſiarum Chriſti Eccleſia, quæ per omnipotentis Dei gratiam a tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, ſed illibata ſinetenus manet, ſecundum ipſius Domini pollicitationem, Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*. Quo eodem teſtimonio probat idem Lucius ad conſulta epiſcoporum Gallorum & Hiſpanorum: & Felix ad Benignum.

Julius in epiſt. ad orientales epiſcopos: *Conciliorum convocandorum jura, & majores cauſas ad ſedem Apoſtolicam evangelicis apoſtoliciſque inſtitutis referri oportet. Id a ſanctis Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum: id a Nicæna ſynodo definitum eſt*. Affert vero hic pontifex ad illud confirmandum teſtimonium Chriſti a cæteris repetitum, *Tu es Petrus*, &c. illam quoque rationem, ne membra a ſuo capite diſſideant.

Idem quoque Julius in epiſtola ad epiſcopos congregatos Antiochiæ: *Sanctam Romanam Eccleſiam & Apoſtolicam ipſe Dominus decenter allocutus eſt, inquiens, Tu es Petrus*, &c. *Habet enim poteſtatem ſingulari privilegio ſibi conceſſam, & Domini ore ſacrata atque deſuper exaltata eſt. Et ſicut beatus Petrus primus fuit apoſtolorum omnium, ita & hæc Eccleſia ſuo nomine conſecrata Domino inſtituente prima & caput eſt cæterarum, ut ad eam, quaſi ad matrem & apicem omnium majores Eccleſiæ cauſæ referantur*. Aſtruit vero in Nicæna ſynodo eſſe definitum, non debere præter ſententiam Romani pontificis ullo modo aut concilia celebrari,

(1) 22. *diſt. c. ſacroſ.ᵗᵃ nſt.*

brari, aut epiſcopos damnari, cui majora Eccleſiarum negotia ab ipſo Domino ſpeciali privilegio tradita ſunt. Citat vero in hujus rei confirmationem 18. caput Nicæni Concilii in hæc verba: *Omnes epiſcopi in gravioribus cauſis libere Apoſtolicam appellent ſedem, atque ad eam quaſi ad matrem confugiant, cujus diſpoſitioni omnes majores Eccleſiaſticas cauſas antiqua Apoſtolorum auctoritas reſervavit.* Citat rurſum 19. caput ejuſdem Nicæni concilii in hæc verba: *Quanquam accuſati pontificis cauſam comprovincialibus epiſcopis ſcrutari liceat, non tamen inconſulto Romano pontifice definire, cum beato Petro Apoſtolo non ab alio, quam ab ipſo Domino dictum ſit, Quæcunque ligaveris ſuper terram*, &c. En Nicænum concilium non obſcure, quæ poteſtas beato Petro a Domino data eſt, eam in Romanum pontificem aſſerit eſſe tranſmiſſam. Nec obſtat ſane, quod hæc capitula in noſtris nunc exemplaribus non habentur, tum quoniam Julius ipſe ſub gravi juramento teſtatur, ea in ſcrinio Romanæ ſedis haberi; (fuit autem Julius hujus nominis primus, qui hoc teſtimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide) tum quoniam adverſus eos ſcribebat epiſtolam, quorum plerique Nicæno concilio ipſi interfuerunt; nec ullo pacto fieri poteſt veroſimile, quod canones iis objecerit, qui facile probare poſſent fuiſſe a pontifice confictos; tum, quoniam id etiam teſtantur Athanaſius, & Pontifices Ægyptiorum Thebaidis & Libiæ in epiſtola ad Felicem, qui concilio, quoque eidem præſentes fuerunt. (1) *Scimus*, inquiunt, *in Nicæna magna ſynodo ab omnibus concorditer eſſe roboratum, non debere abſque Romani pontificis ſententia concilia celebrari, nec epiſcopos damnari.* Tradunt autem in eadem epiſtola ejuſmodi capitula, & alia plura neceſſaria ab hæreticis incenſa, nobiſque ſublata. Eundem item canonem nomine Nicæni concilii protulerunt in ſexta ſynodo Carthaginenſi Fauſtinus, Philippus, & Aſellius, Apoſtolicæ ſedis legati ex litteris Zozimi Rom. pontificis. Teſtatur etiam Athanaſius in epiſtola ad Marcum papam, fuiſſe 70. capitula Nicæni concilii, id quod Marcus ipſe eidem reſcribens plane confirmat (2). Et Felix papa in epiſtola ad Epiſcopos Ægyptios queritur, ea capitula, de quibus nunc agimus, hæreticos expunxiſſe. Sed & Pelagius 17. diſtin. cap. *Multis*, id quod nos probare nitimur, dicit ſanctam ſynodum ſtatuiſſe, Nicænam videlicet intelligens. Quod expreſſit Innocent. I. ad Victricium ſeu Victorinum cap. tertio, & Leo ad Theodoſium Juniorem. Non ergo dubitari poteſt, quin noſtra hæc ſententia fuerit a Nicæno concilio definita, quemadmodum Julius pontifex aſſeveravit.

Damaſus ad trium conciliorum Africanorum Epiſcopos, *Summas cauſarum definiri abſque Rom. ſedis auctoritate non licet, Synodumque ſine ejus auctoritate fieri, non eſt catholicum. Nec ulla concilia rata leguntur, quæ non ſunt fulta apoſtolica auctoritate. Eſt enim firmamentum a Deo fixum & immobile omnium epiſcoporum Apoſtolica ſedes, & vertex Eccleſiarum, ſupra quam Chriſtus univerſalem conſtruxit Eccleſiam: ait enim, Tu es Petrus*, &c. Vide eundem quoque in epiſtola ad Proſperum, & cæteros Numidiæ orthodoxos epiſcopos.

Innocentius primus in epiſtolis ad concilia duo Carthaginenſe & Milevitanum. *Congrue Apoſtolicæ ſedis arcana conſulitis, antiquæ regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe noſtis eſſe ſervatam, præſertim quoties ratio fidei ventilatur.* Breviter, quoniam omnium verba referre moleſtiſſimum eſſet, idem omnino confirmant Leo epiſt. 54. ad Anaſtaſium, & epiſt. 67. ad epiſcopos Viennenſis provinciæ, Gelaſius ad Anaſtaſium Auguſtum (3), & in decretis, quæ cum 70. epiſcopis tulit, & in epiſtola ad epiſcopos Dardaniæ, Vigilius in decretis ſuis cap. ult. Pelagius II. ad epiſcopos, qui convenerant in civitatem Conſtantinopolitanam, D. Gregorius in epiſtola ad Auguſt. Anglorum epiſcopum, aliique multi pontifices, quorum teſtimonia habes 12. diſt. & 17. & 19. & 20. & 21. & 22. & 80. diſt. cap. *urbes*, & 96. diſt. cap. *bene*, & 24. quæſt. 1. per multa capita, & 25. quæſt. 1. & de electione cap. *Significaſti*, & de Privileg. cap. *Antiqua*, & de Baptiſ. cap. *Majores*, & de elect. in 6. cap. *Fundamenta*, & in Extravag. *Unam ſanctam*. Quam extravagantem innovavit, & approbavit concil. Lateranenſe ſub Leone decimo.

Cum ergo omnes epiſcopi, Petro in Eccleſiæ Romanæ ſede ſuccedentes, unanimi conſenſione aſſeruerint, fidei ſoliditatem Petro collatam ad Romanos pontifices, tanquam ad legitimos ſucceſſores pertinere, certe ſi Irenæi (4) Canon verus eſt, qui hoc negaverit, Eccleſiæ auctoritatem ipſe negat. Quæ cauſa idonea fuit, ut ſi quæ Eccleſiæ a Romana ſede defecerint, non aliter a ſummis pontificibus ad unionem Eccleſiaſticam fuerint receptæ, quam ſub hujuſmodi confeſſionis forma.

Prima ſalus eſt rectæ fidei regulam cuſtodire; & a conſtitutis patrum nullatenus deviare. Et quia non poteſt Domini noſtri Jeſu Chriſti prætermitti ſententia dicentis, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & hæc quæ dicta ſunt, rerum probantur effectibus, quia in ſede apoſtolica extra maculam ſemper eſt catholica ſervata religio; anathematizamus omnes, qui contra ſanctam Romanam & apoſtolicam Eccleſiam ſuas erigunt cervices, ſequentes in omnibus apoſtolicam ſedem, in qua eſt integra & vera Chriſtianæ religionis & perfecta ſoliditas: Profitemurque ſequeſtratos a communione Eccleſiæ Catholicæ, id eſt, non conſentientes ſedi apoſtolicæ, eorum nomina inter ſacra

(1) *Vide totam epiſtolam, in qua Rom. epiſc. caput omnium dicitur, & doctor orthodoxæ doctrinæ.*
(2) *26. diſt. cap. ſeptuagin.* (3) *19. d. c. ita Dominus.* (4) *Lib. 1. contr. Valent.*

ſacra recitanda non eſſe myſteria, qui videlicet ſanctæ Rom. & Apoſtol. Eccleſiæ privilegia caſſare nituntur. Hanc confeſſionis normam præſcripſit Bonifacius II. in epiſt. ad Eulalium Carthaginenſ. epiſcopum: hanc Joannes Conſtantinop. epiſcopus fecit; cum Eccleſia Coſtantinopolitana Romanæ, a qua Acacio auctore defecerat, uniretur. Eandem Hormiſda Papa ad epiſcopos Hiſpaniæ miſit, ut ſi qui ex ſchiſmate venientes Eccleſiaſticam communionem ab eis expoſcerent, ſecundum illam profeſſionis formam admitterentur. Hanc denique Adrianus Papa dedit ad 8. ſynodum generalem. Satis igitur perſuaſum eſſe debet, niſi valde ſumus pertinaces, in Romana ſede Petri auctoritatem & firmitatem eſſe ſitam.

CAPUT V.

Ubi concluſio eadem oſtenditur ſanctorum veterum teſtimoniis manifeſtis.

NEc vero audiendi ſunt illi, qui reprehendunt & irrident, quod eorum hic teſtimonia referamus, quorum tanquam in propria cauſa judicium merito & optimo jure detrectare adverſarii poſſunt. Non enim pontificum Romanorum cauſa iſthæc propria erat, ſed Eccleſiæ gentiumque omnium communis. Atque in iis teſtibus quidam Latini erant, alii Græci, partim Hiſpani, partim Africani, partim Galli & Germani, quibus fere hominibus Eccleſiæ Rom. cauſa non ſolum propria non erat, ſed erat etiam aliena. Fuerunt quoque in his viri plurimi adeo graves integrique doctrina, vita, moribus, ut eorum fides ſuſpecta eſſe nec debeat, nec vero poſſit. Accedit, quod nonnulli ex his vel Apoſtolorum fuere diſcipuli, vel illi certe ſæculo proximi, cui nullam fictionis notam inurere, niſi impiis, & perfrictæ frontis hominibus permiſſum eſt. Sed ne ullus tergiverſandi locus relinquatur, libet quoque ſanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuere, teſtimoniis uti. Nam ii cauſam cur aut ignorarent, aut fingerent, nullam profecto habuerunt. Irenæus lib. 3. adverſ. hæreſ. cap. 3. *Sed quoniam omnium Eccleſiarum numerare ſucceſſiones valde longum eſt: maximæ & antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, a glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, pervenientem uſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eas, qui ſunt undique fideles, in qua ſemper conſervata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio.* Hactenus Irenæus. Qua re perſuaſus Auguſtinus contra epiſtolam Manichæi, cap. 4. *Multa ſunt, ait, quæ in Eccleſiæ gremio me juſtiſſime tenent. Tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit uſque ad præſentem epiſcopatum, ſacerdotum ſucceſſio.* Hanc etiam apoſtolicam cathedram & principatum in Romana Eccleſia agnoſcit idem Auguſtinus in epiſt. 162. ad Glorium & Eleuſium, & in epiſt. 106. ad Paulinum, & in Joan. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Cæleſt. & lib. 2. contra Donatiſt. cap. 1. (1)

Cyprianus lib. 1. epiſt. in epiſtola ad Cornelium, & lib. 4. in epiſt. ad Pupianum, & in tract. de ſimpl. prælat. eandem ſententiam apertiſſime tenet (2).

Ambroſius quoque ejuſdem rei teſtis eſt clarus, in lib. de exceſſu fratris ſui Satyri cap. 7. & ſerm. 47. de fide Petri.

Cyrillus apud D. Thom. in libello contra errores Græcorum multo evidentius, quam auctores cæteri, huic veritati teſtimonium perhibet. (3) Nec mireris, quod in libris Theſauri, e quibus loca illa a D. Thom. referuntur, ea nunc reperire non licet. Detruncarunt enim hæretici librum illum, & quæ in eo ad Rom. pontificis auctoritatem pertinebant, hæc eraſerunt omnia. Quod idem in commentariis Theophylacti ſuper Joann. (4) hæreticos feciſſe, a viris hodie catholicis & deprehenſum & patefactum eſt. Quanquam non omnes libri Theſauri latini facti ſunt: nam in ſynodo 6. citatur 32. liber, qui nobis non eſt redditus.

Maximum quoque refert D. Thom. eandem ſententiam non aſſerentem modo, verum etiam eo argumento confirmantem, quod Paulus Apoſtolus ad Petri magiſterium venit, formam videlicet futuris præſtans, ut ad Petri ſucceſſores Romanos pontifices in ſimili cauſa recurrerent.

Hieronymus inſuper in epiſtola ad Damaſum de nomine Hypoſtaſis, hujus rei teſtis locupletiſſimus eſt. Cujus verba retulit Gratianus 24. quæſtione prima, cap. *Quoniam vetuſto*. Nam quod ea cauſa, & quæſt. cap. *Hæc eſt fides* refertur ex explanatione Symboli ad Damaſum, conſulto prætereo: quoniam Eraſmus eam epiſtolam Hieronymi eſſe negat. Sed bene habet, quod illa ad Damaſum de nomine hypoſtaſis Hieronymi ſine controverſia eſt. Adde, quod lib. 1. apolog. adverſus Ruffinum pro eodem habet, quempiam Romanam fidem tenere, & catholicum eſſe.

Bernardus quoque a nobis facit in epiſt. 131. ad Mediolanenſes, & 166. ad Innocentium, & 189. ad eundem, & 237. ad Eugenium, & 142. ad Romanos. Referrem alios, niſi hi ſatis abunde eſſent ad ejus rei faciendam fidem. Quid enim? tot tantorumque Patrum conſentiens, conſpirans, continuataque ſententia, quem non coget ea, quæ dicuntur, comprobare? Præterquam quod ea ſentiunt, quæ ſanctarum etiam ſynodorum teſtimonia confirmant, id quod cap. ſequenti demonſtrabitur.

CAPUT

(1) 2. *quæſt. 7. cap. puto* 24. *quæſt. 1. cap. Pudenda.*
(2) 24. *quæſt. 1. cap. Loquitur Dominus, &* 93. *d. cap. Qui cathedram.*
(3) 24. *quæſt. 1. cap. quæ dignior, &* 22. *quæſt. 2 cap.* Omnes (4) *Joan.* 21.

CAPUT VI.

Ubi Conciliorum clariſſima teſtimonia referuntur, quibus Eccleſiæ Romanæ vis & auctoritas comprobatur.

HIs duobus capitibus ſuperioribus nec ſummorum omnium verba Pontificum, nec veterum ſanctorum adſcripſimus, ne longior atque adeo moleſtior fieret oratio. Tantum loca indicavimus, quæ quum videat lector, tum plane intelligat, nihil nos obſcurum, nihil ineptum, aut quod ad rem non faceret, attuliſſe. Nunc ſynodica hac de re non judicia ſolum, ſed verba quoque referemus: ut adverſarii nube etiam horum teſtium gravius opprimantur.

Primum igitur ſit Concilii Nicæni teſtimonium, quod quoniam capite quarto adſcriptum eſt, non eſt operæ pretium hic reſumere.

Alterum ſit Concilii Chalcedonenſis, quod retulit Div. Thomas in opuſculo contra errores Græcorum, in hæc verba: *Veneramur ſecundum ſcripturas & canonum definitionem, ſanctiſſimum antiquæ Romæ epiſcopum, primum eſſe & maximum epiſcoporum*. Et infra, *Si quis epiſcopus prædicatur infamis, liberam habet ſententiam appellandi ad beatiſſimum epiſcopum antiquæ Romæ; quia habemus Petrum petram refugii, & ipſi ſoli libera poteſtate loco Dei ſit jus diſcernendi, ſecundum claves a Domino ſibi datas: & omnia ab eo definita teneantur, tanquam a vicario Apoſtolici throni*. Ac re vera in hujus ſynodi act. 1. Leo dicitur Apoſtolicum gubernare thronum, & ſedes Romana caput omnium Eccleſiarum. Et act. 2. cum eſſet lecta epiſt. Leonis, Patres clamaverunt, *anathema, qui ita non credit. Petrus per Leonem locutus eſt*. Et in action. 3. Romanum epiſcopum dominum noſtrum vocant, eique acclamantes Apoſtolicum & univerſalem appellant: & ejus doctrinam, ut beati Petri amplectuntur, atque univerſa concilii dogmata optant ſedis Apoſtolicæ auctoritate confirmari. Et cum Leo Dioſcorum condemnaſſet, ſynodus ait, *Sanctiſſimus Archiepiſcopus magnæ Romæ una cum ter beatiſſimo Petro, qui eſt petra, & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & ille, qui eſt rectæ fidei fundamentum, nudavit eum epiſcopatus dignitate*. Et in epiſtola ſynodali ad Leonem gratulantur patres, quod tantum antiſtitem Apoſtolicæ ſedi, unde religionis noſtræ fons & origo manat, Dominus dederit. Atque hæc in concil. Chalcedon. quidem. Ea vero, quæ D. Thomas refert, in hujus temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis eraſa Gregorius queritur, lib. 5. epiſt. epiſtola 14. ad Narſem Comitem.

Tertium teſtimonium extat in ſynodo quinta generali, apud Conſtantinopolim celebrata. In ſententia ſiquidem illa, quam contra Anthymum pronunciavit Mennas Conſtantinopol. Archiepiſcopus, cui videlicet omnes concilii patres ſubſcripſerunt, hæc verba ipſe idem Mennas adjecit. *Nos apoſtolicam ſedem ſequimur, & obedimus, ſicut charitas veſtra ſcit, & ipſius communicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipſa & nos condemnamus*. Synodus ergo quinta generalis, Mennæ judicio ſubſcribens, apoſtolicæ ſedis decreta tanquam certa amplectitur. Non enim aliter eos in univerſum Catholicos haberet, qui Romanæ apoſtolicæque fidei communicaſſent, nec illos damnaret omnes, quos apoſtolica ſedes damnaviſſet.

Aliud teſtimonium graviſſimum habes in ſexta ſynodo generali, actione quarta: ubi ſcribitur profeſſio fidei, quam Agatho Romanus epiſcopus ad concilium miſit. Quam etiam repetit Agatho idem in ſuggeſtione ſynodica, (ſic enim ibi appellatur) cui innumerabiles epiſcopi ſubſcripſerunt. Atque hæc ſuggeſtio, nequis calumnietur, probata eſt ab omnibus concilii Patribus, actione 8. 13. & 17. Verba autem profeſſionis ſynodicæ hoc modo habent: *Beati Apoſtoli adnitente præſidio, hæc Apoſtolica ejus Eccleſia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa eſt. Hujus auctoritatem, utpote Apoſtolorum omnium principis, ſemper omnis catholica Chriſti Eccleſia, & univerſales ſynodi fideliter amplectentes in cunctis ſecutæ ſunt: omneſque venerabiles patres Apoſtolicam ejus doctrinam ſunt amplexi, per quam & probatiſſima Chriſti luminaria claruerunt, quam & ſancti doctores orthodoxi venerati & ſecuti ſunt: hæretici autem falſis criminationibus ac derogationum odiis inſecuti. Hæc enim Apoſtolica Chriſti Eccleſia per Dei gratiam a tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata ſuccubuit: ſed ut ab exordio Chriſtianæ fidei percepit ab auctoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata fine tenus permanet, ſecundum ipſius Domini ſalvatoris divinam pollicitationem, Petre, Petre, ecce Sathan expetivit vos*, &c. *Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apoſtolicos pontifices, meos prædeceſſores, confidenter feciſſe ſemper eſt cognitum*. Hactenus Agatho Roman. epiſcopus. Et actione 18. ipſa ſynodus aperte profitetur, Romanum epiſcop. Agathonem ſucceſſorem eſſe in ſede principis Apoſtolorum.

In ſeptima etiam ſynodo generali actione 2. lecta eſt epiſtola ſynodica Adriani primi, qua definit, Eccleſiam Roman. caput eſſe omnium Eccleſiarum. Recepta vero epiſtola eſt atque probata a concilio generali, ut patet ead. act. 2.

In octava quoque ſynodo generali habetur libellus Adriani hujus nominis ſecundi, ab ipſa ſynodo acceptus & confirmatus, qui illam fidei confeſſionem continet, quam in capitis quarti fine poſuimus. Patres vero hujus 8. Synodi Romani pontificis doctrinæ in hæc verba conſentiunt (1). *Sequentes in omnibus Apoſtolicam ſedem ſperamus, ut in una communione, quam ſedes Apoſtolica prædicat*,

(1) *Hunc ſcilicet in modum refert Turrecremat. lib. 2. cap. 109.*

dicat, eſſe mereamur, in qua eſt vera & integra Chriſtianæ religionis ſoliditas. Quare non conſentientes ſedi Apoſtolicæ, eorum nomina inter ſacra myſteria non ſunt recitanda. Hactenus Patres. In eadem rurſum ſynodo approbata eſt (1) epiſt. Ignatii Conſtantinop. Patriarchæ ad Adrianum, ubi eadem hæc res aperte docetur. Approbatus quoque eſt libellus Eccleſiæ Romanæ, & ſynodus item Nicolai, in quibus eadem doctrina eſt. Sed & in poſtrema ſeſſione canone 21. Romanam ſedem vocat ſynodus ſedem Petri principis Apoſtolorum.

Synodus Romana inſuper ſub Symmacho aſſentitur (2), Romanæ ſedis præſulem merito beati Petri Apoſtoli per univerſum orbem primatum obtinere ſacerdotii, & ſtatutis ſynodalibus ſolere tribuere firmitatem.

Præterea ſynodus alia univerſalis, cui Nicolaus præſedit: *Si quis* (3), ait, *dogmata, vel decreta pro catholica fide, aut Eccleſiaſtica diſciplina, a ſedis apoſtolicæ præſule promulgata contempſerit, anathema ſit.* Quam fere ſententiam Lucius III. accepit cap. *Ad abolendam*, de hæreticis.

Leo quoque hujus nominis IX. in epiſt. Synodica ad Petrum Antiochenum Patriarcham aſtruit, ſanctam Romanam & Apoſtolicam Eccleſiam caput eſſe omnium Eccleſiarum, ad quam majores cauſas eſſe referendas. *Concilia*, inquit (4), *omnia, & ſanctus ſanctorum, rex regum confirmant.* Præterea, concilium Lateran. ſub Innoc. 3. ſic habet. *Nolumus quicquam Abbati Joachim derogari, cum omnia ſcripta ſua aſſignari mandaverit Apoſtolicæ ſedis judicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter confitens ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet Eccleſia, quæ diſponente Domino cunctorum fidelium mater eſt & magiſtra.* Quod idem concilium Lugdunenſe ſub Gregorio docuit (5). Ex Domini itaque inſtitutione Romana Eccleſia fidelium magiſtra eſt, ac proinde Romanus epiſcopus Petro ſuccedit in Eccleſiæ magiſterium. Idem tradit concilium Lugdunenſe ſub Innoc. IV. (6). Idemque omnino tradit Concil. Trid. ſeſſ. 7. in hæc verba: *Si quis dixerit, in Eccleſia Romana, quæ omnium Eccleſiarum mater eſt & magiſtra, non eſſe veram de baptiſmi ſacramento doctrinam, anathema ſit.*

Concilium vero Lugdunenſe ſub Gregorio dicit (7) Romanum pontificem eſſe vicarium Jeſu Chriſti, ſucceſſorem Petri, rectorem Eccleſiæ univerſalis.

At concilium Viennenſe ſub Clemente aſſerit (8), dubia fidei declarare ad ſedem Apoſtolicam duntaxat pertinere.

Præterea Patres concilii Florentini. *Definimus* (inquiunt) *ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in univerſum orbem tenere primatum, & ipſius pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe B. Petri principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere, & ipſi in B. Petro paſcendi & gubernandi univerſalem Eccleſiam a Domino noſtro Jeſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe: ſicut in geſtis œcumenicorum conciliorum continetur.* Hactenus concilium Florentinum. Sed conciliorum teſtimonia ſatis multa retulimus. Rationibus modo Theologicis eam, quæ poſuimus, corroboranda ſunt: idque magis, Romanum pontificem, cum de fide judicat, errare non poſſe.

CAPUT VII.

Rationibus Theologiæ probat, Romanum Pontificem in fidei controverſiis finiendis errare non poſſe.

ROmanum pontificem in Petri locum, fidem, auctoritatemque ſuccedere, Eccleſia ab Apoſtolorum tempore ſemper agnovit. Quod, quoniam totius orbis conſenſione uſque firmatum erat, ne Ariani quidem negare potuerunt, ut Sozomenus lib. 4. hiſtor. trip. cap. 15. & 16. prodidit. Ad Romanam porro ſedem epiſcopos Eccleſiarum in cauſis quibuſque graviſſimis provocaſſe, ab illius ore fideles fidei ſemper oracula petiiſſe, illius judicium catholicos omnes in religionis controverſiis expectaſſe, illius denique & vim & auctoritatem ſacra omnia efflagitaſſe concilia, adeo certum & manifeſtum eſt, ut ſim ego ineptus, ſi velim oſtendere. Quibus ex rebus, quoniam negari non poſſunt, conflatur & efficitur id, quod quærimus argumentum, quo ex multis magniſque haud facile quis dixerit aliud aut evidentius, aut certius. Si enim legum Chriſti interpres nullus ſanior eſt, quam perpetuus Eccleſiæ uſus, Eccleſia vero in fidei religioniſque quæſtione ac cæteris graviſſimis controverſiis non ad Antiochenum, Alexandrinum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Mediolanenſem, Pariſienſem, Colonienſem, Toletanum, aut Bracharenſem epiſcopos, ſed ad Romanum omni ſemper ætate recurrit: quis dubitet, hunc eſſe, quem ut ſucceſſorem Petri, ita quoque doctrinæ Apoſtolicæ magiſtrum, quæſtionumque de fide Judicem habemus? Nam ſi aliquem ejuſmodi poſt Petrum, ad Eccleſiam inſtituendam atque in veritate continendam reliquit Chriſtus, nimirum aut hic eſt, aut nullus eſt; quippe cum de aliarum Eccleſiarum epiſcopis nulla quæſtio ſit, quin non fuerint loco Petri univerſali Eccleſiæ doctores paſtoreſque a Deo dati. Romanus igitur Epiſcopus, Eccleſiæ uſu interpretante, ille eſt, cui Dominus in Petro ait, *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam:* &, *Tibi dabo claves regni cælorum:* &, *Quodcunque ſolveris*, &c. ac rurſum, *Paſce oves meas:* & iterum, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu confirma fratres tuos.*

Quid quod ipſo etiam rerum experimento comperimus, Chriſti de Petro & ſucceſſoribus vaticinia

cinia

(1) *Act. 1. ſynod 8.* (2) *96. d. cap. Bene.* (3) *25. queſt. 2. cap. Si quis.*
(4) *De ſumma Trinit. cap. Damnam.* (5) *De ſumm. Trin in 6.* (6) *De homil. cap. unico.*
(7) *cap. Ubi periculum de elect. in 6.* (8) *Clem. unica de ſum. Trin.*

clinia in Eccleſia Romana manifeſtius impleri? Hanc enim conſtat fixam & immobilem, orbe etiam toto omni illam machinarum genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permanſiſſe. Et cum cæteras Apoſtolorum Eccleſias vel ab infidelibus occupatas, ſine fidei veſtigio, vel ab hæreticis aliquando affectas viderimus: at adverſum hanc unam Romanam ſedem nec Pagani, nec hæretici prævalere potuerunt. Pugnatum eſt ſiquidem vehementer, non a Græcis ſolum, ſed ab aliis pleriſque totius orbis epiſcopis, ut hoc Romanæ Eccleſiæ privilegium labefactaretur. Atque habebant pro ſe illi quidem & Imperatorum arma, & majorem Eccleſiarum numerum: nunquam tamen efficere potuerunt, ut aut Romani pontificis poteſtatem abrogarent, aut in alium transferrent epiſcopum. Quinimo qui a Romana quidem ſede defecerunt, hi ſchiſmatici ſemper in Eccleſia ſunt habiti: qui vero hujus ſedis de fide judicia detrectarunt, hæretici. Quæ profecto omnia ſatis oſtendunt, non humano, ſed divino decreto Eccleſiam Romanam & cæteris eſſe præpoſitam, & Petri privilegia jure ſuo ſibi vendicaſſe, & eam demum petram eſſe, ſupra quam Chriſtus univerſalem conſtruxit eccleſiam, adverſus quam portæ inferi prævalere non poſſunt. Quod ni ita eſſet, qui potuiſſet Eccleſia Romana tot, tamque magnis principibus repugnantibus, tam multis hæreticis contradicentibus, tam variis eccleſiis defectionem molientibus obſiſtere? Quod ſi commentitia, vanaque opinione hoc Romani Epiſcopi privilegium Theologi aſſeruiſſent, non tam ſtabilis ſententia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum ſæculis, ætatibuſque hominum inveteraſſet. Etenim videmus opiniones fictas, atque vanas, viris præſertim eruditis adverſantibus, diuturnitate extabuiſſe. Opinionum enim commenta delet dies, fidei judicia confirmat. Adde, quod Apoſtolicarum traditionum ſinceritas non poſſet ad nos uſque ſervari, alias eccleſias hæreticis epiſcopis toties occupantibus, niſi una ſedes Apoſtolica, inter tot orbis tumultus, fixa, intemerataque conſiſteret. Ad hæc eum concilia & provincialia & generalia, ſine Romani pontificis auctoritate nonnunquam erraverint, nunquam autem, ſi Romani pontificis auctoritate firmata ſunt, ſatis perſuaſum eſſe debet, conciliorum, atque adeo totius eccleſiæ firmitatem a Romano pontifice derivari. De quo quoniam in loco ſuperiore multa diximus, illinc lector aſſumet, quæ ad hujus argumenti explicationem pertinebunt. Atque ſi in definienda fidei quæſtione Romanus epiſcopus errare poſſet, redditur ſtatim incerta nobis multarum hæreſum condemnatio: pleræque enim non ſunt damnatæ per generalis Concilii, ſed per Romanæ Eccleſiæ judicium & decretum.

Præterea ſi inter Patres concilii eſt controverſia vel de intellectu ſacrarum literarum, vel de unoquolibet libro, an canonicus ſit, necne, vel de alia hujus generis quæſtione, ad hanc litem componendam judicem ponere neceſſe eſt: cujus tamen, ſi errare poſſit, incertum judicium erit. Judex autem inter Patres concilii diſſidentes nullus in Eccleſia, niſi Romanus epiſcopus eſt agnitus.

Præterea Eccleſiæ conſuetudo hoc manifeſte declarat. Nunquam enim admiſſa eſt appellatio in cauſis fidei a ſede Romana, ſed hæreticos ab ea judicatos, Eccleſia ſemper hæreticos etiam judicavit. Et certe, ſi Romanæ ſedis judicium fallax eſſet, concilii vero eſſet verax & certum, naturæ, rationi, veræque Theologiæ is adverſaretur, qui appellationem a Pontifice ad concilium denegaret. Quo uno argumento oſtendit Gelaſius, ſedem Apoſtolicam de tota Eccleſia judicare, ipſam vero ad nullius pertinere judicium. Jam illiuſmodi appellationes, in Fidei præſertim dogmate, eccleſia neſcit: nam iis hæretici ſolum utuntur. Quod ſi ad ſingulos hæreticos condemnandos opus eſſet congregare generale concilium, cum id ſæpenumero non modo difficile, verum etiam impoſſibile ſit, licebit profecto interim hæreticis impune vivere, donec ſynodus a tota Eccleſia cogatur. Id ſi alienum eſſe conſtat a Chriſti providentia, fateamur potius Romanæ ſedis auctoritatem ſatis eſſe ad hæreſes revincendas. Ita fiet, ut hujus tribunalis de fide judicium certum omnino habeatur. Quid quod non ſolum eccleſiam catholicam credimus, ſed etiam Apoſtolicam? At Eccleſia Romana Patrum, fideliumque conſenſu Apoſtolica dicitur, cum reliquæ omnes jam inde a multis annis hoc cognomen amiſerint.

Sed quæris, Erit ne hæreticum aſſerere Romanam Eccleſiam degenerare quoque ut cæteras poſſe, & Apoſtolicam etiam ſedem a fide poſſe Chriſti deficere? Huic quæſtioni breviter reſpondemus. Nolumus hic nos eccleſiæ ſententiam prævenire, ſed ſi ad generale concilium referatur, hæreſeos nota errori illi inuretur. Nec enim video, cur, quid ipſe ſentiam de hac re, non audeam dicere, quam eo melius cernere mihi videor, quod & eam propius diligentiuſque contemplor, & ſine affectu, perturbationeque contemplor. Quod ſi in hoc erro, quod Romanæ ſedis privilegia a Chriſto illi conceſſa & tueor, & contradicentes hæreſeos nomine condemnandos eſſe credo, non ſolum tuto, ſed libenter erro: nec mihi errorem utilem, quo etiam delector, ſine rationis præſertim vi extorqueri volo. Nam me non ſolum ratio, ac diſputatio impulit, ut ita crederem, ſed nobilitas etiam ſummorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanum eſſe, & perjurum dicit (1), qui cathedræ Petri, & Romanæ ſedis fidem non fuerit ſecutus. Cyprianus alienum ait eſſe (2), prophanum eſſe, hoſtem eſſe, qui univerſalis Eccleſiæ non tenet unitatem, hoc eſt lumen unum, unde multi radii: radicem unam, unde multi rami: fontem unum, unde multi rivi: petram unam, ſupra quam Eccleſia ædificata eſt: u-

L unum

(1) *De nomine Hypoſtaſis ad Damaſ.* (2) *De ſimplic præ. tr. 3.*

num Pontificem, qui cæteros omnes ſua & vi, & auctoritate contineat. A quo ſi radium tollas, extinguatur, ſi frangas ramum, intereat: ſi præſcIndas rivum, areſcat. Sic enim ille declarat. At qui in Fidei controverſia Apoſtolicæ ſedis fidem, judiciumque detrectat, is nec unitatem tenere poteſt, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idem, *Qui cathedram*, inquit, (1) *Petri, ſupra quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, in Eccleſia eſſe non confidat*. Ambroſius pro eodem penitus habet, (2) catholicum eſſe, & cum Romana Eccleſia convenire. Gregorius (3) ſic Sedis Romanæ auctoritatem in religionis, fideique cauſa exiſtimat eſſe amplectendam, ut qui noluerit, ab ejus petræ, ſuper quam Chriſtus univerſalem ſundavit Eccleſiam, ſoliditate convellatur. Leo (4) exortem divini myſterii eum eſſe affirmat, qui auſus fuerit a Petri ſoliditate recedere, & impiam præſumptionem, quæ Petræ iſtius firmitatem Deo ædificante conſtructam nititur violare.

Nicolaus finit, (5) quod qui Romanæ Eccleſiæ privilegium ab ipſo ſummo omnium Eccleſiarum capite Chriſto traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæreſim labitur. *Nam fidem*, Inquit, *violat, qui adverſus illam agit, quæ eſt mater fidei*. Hanc vero Nicolai ſententiam noli quæſo lector contemnere, quæ ſcilicet actione prima, & ſeptima ſynodi octavæ confirmata eſt. Ubi & condemnati ſunt Photius, & Michael, qui hoc Sedis Romanæ privilegium quatefacere nitebantur. Quod ſi in hæreſim labitur, qui Romanum Epiſcopum Petro ſucceſſiſſe negat, & Eccleſiam proinde Romanam cæteris eſſe præpoſitam: ecquid de illo ſentiendum eſt, qui privilegia Petro ob Eccleſiæ utilitatem a Chriſto data, privilegia, inquam, quæ Petro ut Pontifici, Doctori, & Paſtori conceſſa ſunt, ea ad ſucceſſóres quoque pertinere negaverit? At enim, doctrina ſana oves paſcere, fratres in fide confirmare, univerſas gentes per os illius audire verbum Evangelii, & credere, ſupra illum ædificare Eccleſiam, ut portæ inferi non prævalerent adverſus eam, non Petro ut privato homini, ſed ut reipublicæ Chriſtianæ præfecto congruebat. Quocirca ambigi inter Catholicos nec debet, nec vero poteſt, quin Romanæ Sedis de Fide, & Religione judicia certa ſint. Præterea, qui negaret, in ligando atque ſolvendo eandem poteſtatem in Romano nunc Epiſcopo ineſſe, quam Petro Chriſtus contuliſſe creditur, is jure ac merito haberetur hæreticus: qui ergo firmitatem Petri ad fratres in fide confirmandos, his, qui Petro ſuccedunt, denegaverit, hic hæreticus judicandus erit. Ad hæc faciamus ambiguam eſſe aliquam inter fideles de religione controverſiam. Tum quærimus, ſi Romana eademque Apoſtolica ſedes, ut diſſidentium Eccleſiarum lites, diſceptationeſque componat, e Petri cathedra, tribunalique pronunciet, an ſequi illius ſententiam debeamus, aut non? Si ſequimur, Romana ſede errante, Eccleſia tota in illius errore verſabitur. Si non ſequimur, ubinam illud eſt, *Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis?* Ubinam rurſum illud, *Deus elegit in nobis per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere?* Quod igitur, ſaltem in rebus ambiguis, ligaverit ſucceſſor Petri, id ligatum erit, & quod in quæſtione de fide propoſita docuerit, hoc gentes non audire debent modo, verum etiam credere. Non hic refero, quæ Leo in hujus rei confirmationem dicit 20. diſtinct. cap. de libellis, non quæ Damaſus & Adrianus 25. quæſt. 1. cap. *Violatores*, & cap. *Generali*. Illud referam, quod in Concilio Complutenſi confirmato a Sixto Quarto condemnatus eſt Petrus Oxonienſis nomine etiam hæreſis, in eo quod aſſerit, Eccleſiam urbis Romæ errare poſſe. Quem item errorem eodem quoque hæreſis nomine damnavit Sixtus idem, in extravaganti adverſum Petrum Oxonienſem edita. De qua quoniam in relectione de pœnitentia ſatis multa diximus, eo lector revocandus erit. Coactus eſt igitur ille ſententiam recantare in hanc formam: *Conſentio ſanctæ matri Eccleſiæ Romanæ, & ſedi Apoſtolicæ, & ore, ac corde confiteor illam me fidem tenere, quam dominus Sixtus Papa auctoritate Apoſtolica, & Evangelica tenet. Et omnes, qui contra hanc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio*. Hactenus ex Conc. Compl. Martinus vero quintus in fine Concilii Conſtantienſis, *Sacro*, inquit, *approbante Concilio mandamus archiepiſcopis, epiſcopis &c. ut qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini, vel de baptiſmate, ſeu peccatorum confeſſione, pœnitentiæ pro peccatis injunctione, vel reliquis Eccleſiæ ſacramentis, ſeu Fidei articulis aliter ſentit ac docet, quam ſacroſancta Romana Eccleſia docet, & obſervat, eum tanquam hæreticum judicetis*. Concilium ergo Conſtantien. illos eſſe hæreticos judicavit, qui Romanæ Eccleſiæ Fidei & doctrinæ refragarentur. Illud poſtremo addam. Cum ex traditionibus Apoſtolorum ad evincendam hæreſim argumentum firmum certumque trahatur: conſtet autem, ſi teſtimonia rationeſque hoc loco poſitas cum iis regulis conferas, quas in 3. lib. poſuimus, Romanos epiſcopos Petro in totius Eccleſiæ Pontificatum & Fidei magiſterium ſucceſſiſſe, ab Apoſtolis eſſe traditum; cur non audebimus aſſertionem adverſam tanquam hæreticam condemnare? Sed, ut dixi, nolo ego Eccleſiæ judicium antevertere. Quanquam non videor antevertere: cum jam ipſius Eccleſiæ ſermo noſtram omnem comprobarit de Romanæ ſedis auctoritate ſententiam. Sed hoc vix ægre dico propter viros quoſdam doctos & pios, qui nos contradixerunt. Illud

aſſero,

(1) *Lib. 4. ep. 9.* (2) *Lib. de exc. fratris ſui Satyr. c. 7.* (3) *22. diſt. ca. præceptis.* (4) *19. diſ. c. ita Dominus*
(5) *22. diſt. cap. Omne.*

aſſero, ac fidenter quidem aſſero, peſtem eos Eccleſiæ ac perniciem afferre, qui aut negant Romanum Pontificem Petro in Fidei doctrinæque auctoritate ſuccedere, aut certe aſtruunt ſummum Eccleſiæ paſtorem, quicunque tandem ille ſit, errare in Fidei judicio poſſe. Utrumque ſcilicet hæretici faciunt: qui vero illis in utroque repugnant, hi in Eccleſia catholici habentur.

Quamobrem non equidem intelligo, quonam concilio Fideles quidam hæreticorum, quam catholicorum opinionibus favere malint. Nam hæretici video quid ſequantur, nempe vivendi docendique licentiam, & in his omnibus impunitatem. Volunt ſine capite corpus, ut neque pes, neque mens ſuum officium faciant. Volunt ſine paſtore uno oves, ut cum lupi ipſi ſint, paſtores tamen eſſe videantur. Volunt ſine judice lites, ut diſſidiorum nullus finis ſit; atque ita cum amoto arbitro adverſus doctos dimicent, victores a turba judicentur. Turbari demum omnia volunt, quoniam, ut in Hiſpanorum proverbio eſt, turbatum flumen piſcatorum eſt lucrum. Nos autem communem catholicorum ſententiam ſequamur: tuto enim ſequimur, quoniam communis catholicorum eſt. Præterquamquod ea ſentiunt, quæ ſacrarum etiam literarum teſtimonia confirmant, pontificum decreta finiunt, veterum ſanctorum chorus concinit, conciliorum patres affirmant, Apoſtolorum traditio probat, perpetuus Eccleſiæ uſus obſervat. Quapropter ſi ea quæ dixi, ſole ipſo illuſtriora & clariora ſunt, ſi omnia dixi hauſta ex Eccleſiæ Scripturæque fontibus, ſi tota oratio noſtra certis Theologiæ rationibus, integriſque & incorruptis teſtibus omnem ſibi fidem confirmat, aſſentiamur tandem, ex Apoſtolicæ ſedis auctoritate firma Theologos argumenta ſumere ad fidei Theologiæque dogmata comprobanda. De quinti igitur loci firmitate tantum dixerimus. Nunc adverſariorum argumentationes refellamus.

CAPUT VIII.

Ubi argumenta capitis primi refutantur.

ATque in illis argumentis, quæ a principio ſunt poſita, Theologi nonnulli, minime mali illi quidem, ſed non ſatis acuti, quoquo modo poſſunt, tergiverſantur. Romanam quippe Eccleſiam a Romano pontifice diſcernunt: ajuntque hunc in fide errare poſſe, illam non poſſe. Sic ſibi videntur omnia propemodum argumenta diluere. Nam pleraque ex illis non Eccleſiæ Romanæ, ſed ſummi Pontificis fidem impugnant. Atqui Eccleſiam Romanam iſti, non Romanum Epiſcopum, ab errore vindicant. Verum ſi de errore in Fidei judicio atque decreto loquimur, ut vere loquimur, nullum ego diſcrimen inter Apoſtolicam ſedem, & Apoſtolicæ ſedi inſidentem invenio. Primum quoniam cum ad ſedem Apoſtolicam accedimus Fidei oracula poſtulaturi, non ſingulos Romanæ Eccleſiæ Fideles interrogamus, nec Eccleſiam ipſam Romanam in concilium cogimus, ſed Pontificis maximi judicium quærimus, ejuſque ſententiam expectamus.

Rurſum quoniam non Romanus populus eſt, qui Eccleſiam univerſalem docet ea, quæ ad fidem attinent, ſed Romanus Epiſcopus. Nec poteſtas judicandi de cauſis Fidei, ligandi, ſolvendi, paſcendi, in populo Romano eſt, ſed in Romano paſtore, Vicario Jeſu Chriſti. Concilia quoque non exigunt confirmationem & robur ab ipſa Romana plebe, ſed a plebis Romanæ Antiſtite.

Præterea privilegium firmitatis, ut ante probatum eſt, Petro fuit peculiariter datum. *Ego*, inquit, (1) *rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos.* Et iterum (2) *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Quocirca ſi veræ Theologiæ rationem ſequimur, quæ capite tertio explicata eſt, in Petro, & ſucceſſoribus primum firmam certamque doctrinam aſſeremus, mox vero in Eccleſia Romana, cujus Petrus cum ſucceſſoribus & caput & fundamentum eſt. Atque illud etiam animadverto, quod ſicut omnibus ſimul Epiſcopis docentibus errores falſos neceſſe eſſet ſane totam Eccleſiam vario in errore verſari: ita ſi paſtor Eccl. Romanæ errorem Fidei contrarium decerneret, oves quoque errante paſtore diſpergerentur. Teſtimonia demum, quæ retulimus, id fere probant, ſummum Eccleſiæ pontificem, Petri ſucceſſorem & Chriſti Vicarium, cum de fide pronunciat, errare non poſſe (3). Quo magis illos reprehendendos judico, qui ſe diremptuas controverſiam putaverunt, ſi Apoſtolicam ſedem ab Apoſtolico præſule ſecernerent. Non recipit illam reſponſionem ratio, aſpernatur, repellit. Illud potius ſumit, errorem eſſe duplicem, alterum perſonalem, alterum judicialem. Nec enim ſcholæ propria vocabula, etiamſi minus Latina ſint, averſari debemus, ſed malle, quod Auguſtinus ait, (4) apertos, quam nitidos habere ſermones. Error itaque perſonalis privatus eſt cujuſque error, judicialis eſt publicus. Edidit Innocent. hujus nominis IV. in libros decretalium commentaria, ſi in his quicquam errati eſt, hominis nimirum eſt, non pontificis, quamvis ea commentaria a pontifice edita ſint. At ſi idem Innocentius in judicio de fidei quæſtione definiret quippiam, quod revera falſum eſſet, jam hic error a publico Eccleſiæ cenſore proficiſceretur, eſſetque proinde judicialis.

RESPON. AD 1. Qua ex re primum argumentum facile refellitur. Nec enim hiſtoria ſi e digna

(1) *Luc.* 22. 32. (2) *Matth.* 16. 18. (3) *Vide lib.* 5. *c.* 5. *q.* 3. (4) 58. *d. Sedulo.*

digna docet Joannem XXII. poſt ſummum adeptum pontificatum de ejuſmodi re aliquid definiſſe; quin potius quum ad hujus rei definitionem ſe pararet, ut Benedictus XI. in extravag. ſua ait, morte præventus definire nequivit. Nec, ſi antequam eſſet pontifex, errorem illum habuerit, hæreticus cenſendus eſt: ſicut nec Irenæus, nec Chryſoſtomus, nec Theophylactus, nec Bernardus, quos, re nondum expreſſe per Eccleſiam definita, illius opinionis fuiſſe, ſunt qui contendant, vere ne, an falſo contendant non eſt diei locique hujus diſputare.

Respon. ad 2. Ad ſecundum etiam eodem modo reſpondetur. Non enim Cæleſtinus quicquam definivit. Verba quippe Innocen. III. ſic habent (1): *Licet quidam prædeceſſores noſtri ſenſiſſe aliter videantur*. Senſiſſe, ait, non definiviſſe. Sed ne Innocentius quidem definit quicquam, ſed explicat ſententiam & opinionem ſuam, inquiens: *Non credimus, quod in hoc caſu is, qui relinquitur, poſſit ad ſecundas nuptias tranſire*. Quod profecto verum eſt, quanquam per illam Innocen. decretalem non firmiter definitum. Nec enim ſtatim, ſi aliquid juris volumine continetur, Fidei dogma eſſe credendum eſt. Quod penultimo ſuperioris libri capite latius explicatum eſt.

Respon. ad 3. Tertio vero argumento nullum negotium eſt reſpondere. Nam verbum, *Judico*, frequenter in ea ſignificatione uſurpatur, ut idem ſit, quod ſentio, ſeu opinor. Quomodo Alexander accipit, cum ait, quoſdam prædeceſſores ſuos aliter judicaſſe.

Respon. ad 4. Ad quartum argumentum longe difficillimum eſt, nec poteſt ita breviter expediri. Aperte enim Alexander docet, conſuetudinem illam civili etiam lege confirmatam, quæ teſtamenta minus ſolennia reſcindit, & a divina lege, & a patrum inſtitutis, & a generali Eccleſiæ conſuetudine alienam. Quod autem ex auctoritate pontificia hoc ſane loco pronunciet, illud eſt evidens argumentum, quod ſub interminatione anathematis prohibet, ne quis ejuſmodi audeat reſcindere teſtamenta. Unde & capite proxime ſequenti judicibus mandat, ut in id genus cauſis tres duoſve ſolummodo teſtes exigant, nec civiles leges, ſed canonica decreta ſequantur. Si ergo juſſit eccleſiæ pontifex, & anathematis interminatione juſſit, ut nemo ea irritet tementa, quæ duorum, vel trium teſtium ſunt teſtimonio firmata: nimirum non ut privatus quivis homo, ſed ut publicus Eccleſiæ judex eam quæſtionem definivit. Atqui non eſt Dei Evangeliique præceptum, quod tamen Alexander videtur aſtruere, ut omnes cauſæ tribus duobuſve tantum teſtibus abſolvantur (1). Alioqui non ſolum Leo quartus, ſed Sylveſter etiam in Synodi Romanæ cap. 3. legem Evangelio Deoque contrariam edidiſſent. Decreverunt enim, ut, niſi in 72. teſtibus, non damnaretur epiſcopus. Qua ex re intelligitur, legem civilem, quæ tollendis e repub. fraudibus cavet, ut teſtamenta non valeant, niſi quæ ſeptem fuerint teſtibus obſignata, non eſſe legi Evangelicæ adverſam: quemadmodum ne illa quidem, quæ, ut conflatæ in Epiſcopos invidiæ occurreret, ſtatuit, ut ad Epiſcopi condemnationem duo ſolum teſtes non ſufficerent. Atque ſi mortalium vita eſſet mediocriter inſtituta, moreſque ad naturam, non ad avaritiam compoſiti, duorum hominum teſtimonium idoneum profecto erat, ut quæcunque in judicio cauſa finiretur. Sed ſicut juramentum a malo eſt, non illius, qui jurat, ſed ejus, qui verum dicenti non credit: ſic plures, quam duos teſtes requirere, a malo quidem fuit non requirentis legis, ſed hominis defraudantis. Sed hæc differere non eſt hujus aut loci, aut temporis. Illud proprie huc pertinet, an Alexander erraverit.

Et quidem in decretis pontificiis duo cum primis diſtinguenda ſunt. Unum eſt, tanquam intentio concluſioque decreti: alterum quaſi ratio & cauſa a pontifice reddita ejus rei, quam conſtituerit. Atque in concluſione pontifices ſummi errare nequeunt, ſi Fidei quæſtionem ex Apoſtolico tribunali decernant. Sin vero pontificum rationes neceſſariæ non ſunt, ne dicam aptæ, probabiles, idoneæ, in his nihil eſt videlicet immorandum. Non enim pro cauſis a Pontificibus redditis, tanquam pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, conſuetudinem illiuſmodi eſſe divinæ legi contrariam, ſed, quod juris peritis fere placere video, jubet, ut in legatis piis duo, vel tres ſolum teſtes a judicibus exigantur. Hæc decreti hujus concluſio eſt, hic finis: nec dubium eſt, quin rem eam pontifex jure quodam ſuo potuerit præſcribere. Sed ſi in ejus præſcripti confirmationem Deuteronomii lege utitur, hanc quippe divinam nuncupat, ſi ad canonum ſtatuta revocat, ſi eccleſiæ morem affert, non eſt operæ pretium rationes illas ad vivum reſecare; quemadmodum ſi concilia quædam definiant, duas eſſe in Deitate perſonas, patrem & filium, afferantque in hoc illud quoque Geneſeos teſtimonium, *Pluit Dominus a Domino* non protinus in Fidei judicio errant, quamvis ex illo loco parum apte Trinitas comprobetur. Extat item ſynodus, ubi de perpetua Mariæ Virginitate pronunciatum eſt. Ad eam rem ſuadendam referunt patres portam apud Ezechielem clauſam. Irrideat, ſi quis vult, ſed ridebit tamen fruſtra. Non enim ſemper patres in Fidei quæſtione cauſas afferunt neceſſarias, ſed interdum vero ſimiles. Quod ſi etiam pontifices in hujuſmodi ponendis cauſis quandoque falluntur, ne calumniandi ſunt quidem: tantum abeſt, ut inde loci hujus auctoritas infirmetur. Porro autem, ſi valere quicquam judicium meum poteſt, neque in concluſione Alexander, neque in cauſis erravit. Nam ſuis in utro-

(1) c. *Quanto. de divor.* (1) 2. *quæſt.* 4. *Nullam.* 2. *quæſt.* 2. *Præſul.*

utroque foro ſubditis ferebat leges, Hoſtienſibus nempe civibus, ac judicibus Vellenen. Non ergo legem civilem, qua Imperatores in regionibus ſuæ ditioni ſubjectis utuntur, improbare voluit Alexander: ſed voluit judices etiam laicos in eccleſiæ patrimonio non ſecundum Imperatorum leges, ſed ſecundum ſtatuta canonum de teſtamentis judicare. Nec enim æquum eſſe cenſet, ut in rebus temporariis adjudicandis tam ſint ſoliciti ſacri canones, quam ſunt leges civiles; honeſtiuſque eſſe credit, in civitatibus & oppidis, quæ in eccleſiæ jure ac dominio ſunt, non legis civilis, ſed canonum conſuetudinem obſervari. Quo fit, ut, ſi decretalis hujus ratio preſſius teneatur, non ſolum in terris Romanæ eccleſiæ ſubjectis, ſed in quibuſcumque aliis, quæ ſub epiſcoporum eccleſiarumque dominio ſunt, lex hæc Alexandri debeat ſervari: non in his modo, quæ pietatis cauſa eccleſiæ relinquuntur, verum etiam in aliis quibuſque legatis. Honeſta ergo Alexandri lex eſt, ſancta, legitima. Sed ne in cauſis erravit quidem. Nam licet non ſint neceſſariæ, non ſunt tamen prorſus ineptæ. Conſuetudo, inquit, quæ plures, quam tres duoſve teſtes poſtulat, primum aliena eſt a divina lege, veteris ſcilicet inſtrumenti, quæ duos ſolum treſve ut plurimum teſtes exigebat: aliena etiam a patrum inſtitutis, hoc eſt, a more, jureque canonico, ubi in rebus præſertim temporariis duo teſtes ſufficiunt: aliena demum a conſuetudine Eccleſiæ generali, quæ in ejuſmodi cauſis duobus, vel tribus teſtibus eſt contenta. Aliena autem, non quaſi contraria, ſed tamquam nova & extranea, ob idque parum in Eccleſiæ judicio probanda. Quod ſi hanc animi ſinceritatem, dextramque de teſtibus opinionem, ſi hanc veteris legis ac juris canonici conſuetudinem principes ſæculi in tribunalibus ſuis ſequi nolint, ſed, ut fraudes tollant, majorem teſtium numerum in teſtamentis civium ſuorum exigant, ſuo quidem judicio libere poſſunt uti: nihil enim Alexander impedit per illam epiſtolam decretalem, quæ nimirum eos ſolum ligat, qui Eccleſiæ in utroque foro fuerint ſubjecti. Sed de quarto argum. ſatis ſuperque dictum eſt.

Respon. ad 5. Quintum vero facillime diluitur ex iis, quæ in quarti argumenti refutatione ſunt dicta. Cauſas enim Pontifices quandoque adferunt, non quæ cogant, ſed quæ ſuadeant. Nam quia leges quaſdam ſynagoga olim a Deo habuit, non modo ad gubernandum utiles & accommodas, verum etiam ad plebis cujuſque mores ac religionem inſtituendam propemodum neceſſarias, Eccleſia eas Chriſti in ſuum uſum vendicavit. Quamobrem & ſummi pontifices, & juris periti horum auctoritate confirmati leges aliquot veteres probatas rurſum ac denuo reſtitutas ab Eccleſia, divinas vocant: non quod Dei nunc præcepta ſint, cum lex illa vetus ſit abolita, ſed quod Dei præcepta fuerint, ſervanda etiamnum a nobis, non ex vi quidem veteris legis, quod falſo pontificibus doctiſſimis impingebatur, ſed ex Eccleſiæ nova inſtitutione. Quæ tamen nova Eccleſiæ inſtitutio ſeu reſtitutio potius, ex veteri divina lege probabiliter ſuadetur.

Respon. ad 6. Ad ſextum argumentum Turrecremata reſpondet lib. 2. c. 112. nullam eſſe inter pontifices illos pugnam. Quin Joannes exponit Nicolaum. Nam poſt verba prædicta Nicolaus ſubjunxit, *Nec hic quiſquam putet obſiſtere, quod interdum Chriſtus loculos dicitur habuiſſe: infirmorum enim perſonam Chriſtus ſuſcepit in loculis*. Id vero eſt, quod Joan. vigeſimus ſecundus definivit, nempe hæreticum eſſe, negare, Chriſtum & Apoſtolos aliquid habuiſſe in communi, quod contrarium ex Luc. 22. Joan. 4. & 13. Actor. 4. conſtaret.

Respon. ad 7. Ad ſeptimum primo dicitur, quod neuter ibi pontifex definivit ejuſmodi controverſiam. Reſpondent enim ſæpe Pontifices ad privatas hujus, aut illius Epiſcopi quæſtiones, ſuam opinionem de rebus propoſitis explicando, non ſententiam ferendo, qua Fideles obligatos eſſe velint ad credendum. Certe, ut de Pelagio taceamus, Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæſtionem attineat, decrevit. Non enim illi propoſita fuerat quæſtio, An baptiſmus in nomine Chriſti collatus eſſet validus, ſed an baptizatus a Pagano, vel Judæo verum baptiſmi ſacramentum ſuſcepiſſet. Obiter autem & in tranſcurſu, cum huic quæſtioni propoſitæ reſponderet, de ſuo non interrogatus adjecit, baptiſma in nomine Chriſti conferri. Qua in re falli ſine dubio potuit. Imo adeo falſus eſt, ut in 4. ſentent. libro magnis argumentis oſtendimus.

Deinde duo hi Pontifices fortaſſe non pugnant. Nam Nicolaus intelligitur docuiſſe, quod in ſimili neceſſitate, qualis Apoſtolorum tempore fuit, ſi cætera paria ſint, baptiſmus in nomine Chriſti nunc etiam ratus erit. Pelagius autem definit, citra ejuſmodi neceſſitatem non valere; quemadmodum ſi nunc deeſſet balſamum, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis ſacramenta manu ſolum impoſita conficerentur, ut ætate Apoſtolorum a principio ſtatim fieri conſuevit. At ubi non eſſet ſimilis neceſſitas, nec ordinatio forte, nec confirmatio ſine ejuſmodi ſacramentorum materia valeret. Hæc autem de baptiſmo in nomine Chriſti communem ſecuti opinionem diximus. Primum enim nuſquam, ut ego quidem ſentio, baptiſma in eam formam adminiſtratum eſt: *Ego te baptizo in nomine Chriſti*. Quod & divus Ambroſ. & plerique alii videntur intellexiſſe. Sed ſi qua ejuſmodi forma Apoſtoli uſi ſunt, ea fuit: *Ego te baptizo in nomine Jeſu Chriſti*, Act. 2. 38. & 19. Deinde, non neceſſe eſt Apoſtolos ſub alterutra illarum forma Baptiſmi ſacramentum contuliſſe. Nec ſi ſcriptura dicit, quidquam in Chriſti nomine fuiſſe geſtum, ſtatim cogimur exiſtimare, his conceptis

Digitized by Google

verbis non geſtam adminiſtratamque fuiſſe. Exempla ſunt in divinis literis plurima. Illud eſt in promptu. *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos*. Item, *Cæſis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jeſu*. Act. 5. Item, *Paulus* dicitur *fiducialiter egiſſe in nomine Jeſu*. Act. 9. Hebræis porro id in alicujus nomine fit, quod auctoritate ac virtute cujuspiam tranſigitur. Quare qui regis loco, & tanquam illius miniſter quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Recte igitur qui tanquam Chriſti Adminiſtri in aqua & ſpiritu homines ſanctificabant, eos in nomine Chriſti baptiſmi gratiam ſexhibuiſſe interpretamur. Non ergo neceſſe eſt tſentire, quod Apoſtoli baptiſmi formam a Chriſto præſcriptam immutarunt. Nam & hodie nos vere in Chriſti nomine, hoc eſt, loco, vi, & auctoritate, baptiſma conficimus. Ac ſi præſcripta illa formula nominis Jeſu Chriſti Apoſtoli baptizarunt, non putandi ſunt tamen Spiritus ſancti Patriſque nomen omiſiſſe: ſed in nomine Patris, & Filii ejus Jeſu Chriſti, & Spiritus ſancti baptizaſſe. Quod alterius loci eſt demonſtrare. De ſeptimo igitur argumento ſatis.

Respon. ad 8. In Octavi argumenti explicationem multa quidem dici poſſent; ſed nos in pauca conferemus. Sane Gratianus 32. qu. 7. audacius ſane multo, quam diſertius ait, illam Gregorii ſentent. Evangelicæ, & Apoſtolicæ doctrinæ eſſe contrariam. A quo ego longe diſſentio. Nam, ut Romanorum Pontificum auctoritatem negligamus, non poſſumus tamen utriuſque Gregorii & primi, & tertii, contemnere definitionem, cum fuerint ambo tum doctiſſimi, tum etiam ſanctiſſimi. Itaque non erraront, quod Gratianus falſo exiſtimavit, ſed locuti ſunt potius de ea, quæ ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad copulam conjugalem, hoc eſt, ut Scholæ verbis utamur, quæ erat impotens ad ſolvendum debitum. Cujus ſimile exemplum habes de frigidis, c. *Conſultationi*. Atque ipſe idem Gregor. hoc modo ſententiam ſuam explicat in Epiſt. ad Ravennatem Archiepiſc. refertur que a Grat. 33. q. 1. cap. *Requiſiſti*. Nec deſunt huic argumento aliæ etiam reſponſiones, ſed hæc & planior & expeditior eſt. Quam quoque Gloſſ. ſequitur 20. d. c. *De libellis*, in verbo *Junioris*.

Respon. ad 9. In nono argum. nobis Lutherani, præſertim Œcolampadius, Bucerus, & Calvinus inſultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelaſii Rom. Pontificis non eſſe, magnis argumentis a me & animadverſum & patefactum eſt. Primum enim auctor opuſculi dicit, eſſe recentem altercationem de veritate duarum naturarum in Chriſto. Non autem erat recens tempore Gelaſii, ſed olim profligata a Leone & Concilio Chalcedon. ubi Eutychis & Neſtorii exploſa ſententia eſt. Rurſum in toto lib. Nec Leonis, nec Concilii Chalcedonenſ. meminit. Id quod maxime feciſſet, ſi auctor eſſet Gelaſius. Nam in Epiſtola ad Fauſtum hujus concilii auctoritate libenter utitur, libentius hic uſurus, ubi adverſarios poſſet tantæ ſynodi teſtimonio revincere. Ac certe cum Damaſum contra Arium citaverit, citaſſet ac multo magis etiam Leonem contra Eutychem, ſi poſt tempora Leonis ſcripſiſſet. Atque Gelaſius multis annis fuit Leone poſterior. Quid quod auctor ille Damaſum nomine Epiſcopi Romani nullo alio honoris titulo retulit? Quod a more poſteriorum pontificum, cum priorum teſtimonia referunt, valde eſt alienum. Præterea ejus operis auctor ad probandam utriuſque naturæ in Chriſto veritatem, inter magiſtros Eccleſiæ catholicos cenſet Euſebium Pamphili, ejuſque teſtimoniis utitur. Quem tamen apertiſſimum impietatis Arianæ propugnatorem fuiſſe, Hieronymus affirmat in Epiſt. ad Pammachium & Oceanum cujus initium eſt, *Schedulæ*. Quin etiam tanquam Arianus, Euſebius hic cum ſuis operibus damnatus eſt, Act. 5. & 6. ſeptimæ ſynodi generalis. In aſſerenda item Chriſti utraque natura, e patribus Latinis auctor ille ſolum Ambroſium refert: qui ſi eſſet Gelaſius, Hilarii, Hieronymi, Auguſtini teſtimoniis uteretur, nec quoſdam Græcos ibi ſcriptores excitaſſet, qui latinis demortui ſemper & ſunt & fuerunt. At Gelaſius ſcripſit de utraque Chriſti natura adverſus Eutychem & Neſtorium. Non inficiamur; ſed quinque libros ſcripſiſſe legitur, non hoc parvum opuſculum, quod ementito titulo circumfertur. Gennadius quoque contra Eutychem ſcripſit: cur magis hoc opus Gelaſii, quam Gennadii fateamur? Fuit etiam Gelaſius quidam epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ, quem Hieronym. tradit quædam eo tempore ſcripſiſſe, ſed celaſſe. Huic ego opuſculum tribuerem, niſi quod purum & politum ſermonem dicit eum Hieron. habuiſſe, quidem in hoc libello equidem non agnoſco: niſi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus interpres. Falluntur autem, qui opus hoc Gelaſio pontifici Rom. tribuunt, ex verbis illis, *Cum ſedem Apoſtolicam veſtra dilectio unanimiter teneat, conſtanter prædicet, ſapienterque defendat* quo loco legendum eſſe, *fidem Apoſtolicam*, vel me non demonſtrante lector probaturus eſt. Nec novum eſt ſane, ut nomine pontificum Romanor. libri ejuſmodi proferantur. Nam actione 5. Synodi 7. Iconomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigilio Rom. pontif. Sed falſo tamen. Atque, ut opus conſtaret eſſe Gelaſii, nihil tamen affertur. Cum enim edunt libros de re qualibet Romani pontifices, ſententiam ſuam, ut homines alii docti, exprimunt, non tanquam Eccleſiæ judices de fide pronunciant. Nonum igitur argumentum ſatis, ut arbitror, evidenter confutatum eſt.

Respon. ad 10. Decimo autem refutando, quæ Cajetanus in illo 27. quæſtionum opuſculo dixit,

xit, non ſunt hic ea nobis reſumenda ne acta agamus, quod vetamur veteri proverbio (1). Quod nunc inſtat, id diligenter explicandum eſt, quid videlicet conſequentiæ ſit, ut ſi ſuper Petrum Chriſtus Eccleſiam ædificavit, Romana ſtatim ſedes cæteris eſſe præpoſita divino jure intelligatur. Inde enim plana quoque erit illa collectio: Si Petri fides juxta Chriſti orationem non defecit, majores Eccleſiæ cauſæ ad Romanum epiſcopum ſunt referendæ. Video autem, ejuſmodi res plane & perſpicue expedire non poſſe, niſi doctum & intelligentem virum. Cujus rei tantæ tamque difficilis facultatem conſecutum eſſe me non profiteor, ſecutum eſſe præ me fero. Ea enim exponenda in hoc me opere ſuſcepiſſe conſtat, non quæ eſſent pervia, & omnium ſermone trita, ſed quæ vix adhibita etiam diligentia a doctiſſimis quibuſque intelligerentur. Quod ſi ſuccedat conatus, jure eſt laudandus: ſin vero non ſuccedat, non eſt certe reprehendendus. Sed hæc hactenus. Rem jam ipſam explicemus. Primum autem illud commemorandum eſt, quod alias ſæpe diximus, quæ Petro dicta in Evangelio a Chriſto ſunt, non ut homini privato, ſed ut Eccleſiæ præfecto, ea ad ſucceſſores quoque ſine vi aliqua, aut literæ inverſione pertinere, quemadmodum quæ Dominus Apoſtolis commendavit æque congruentia fidelibus univerſis, eadem futuris Chriſtianis omnibus in ſenſu literali commendata ſunt: juxta id, quod Chriſtus ipſe Marci 13. explicuit, inquiens, *Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate*. Vigilare quippe ad omnes æque pertinet, quare etiam ſi Chriſtus id non adeo diſerte fuiſſet interpretatus, ut ille explicuit, ita nos quoque neceſſario explicaremus. Pari item ratione quæ Dominus Apoſtolis locutus eſt, ad ipſos quidem ſpectantia quatenus Eccleſiæ ſacerdotes, hæc non ad fideles omnes, ſed ad reliquos futuros in Eccleſia ſacerdotes catholici referimus. Quale illud eſt Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*. Cum enim Dominus pane & accepto & fracto, elevatiſque in cælum oculis Deo gratias egerit, calicemque ſimul & acceperit & levaverit, ſine dubio Euchariſticum ſacrificium, hoc eſt, gratiarum actionis, Judæorum ritu obtulit: niſi ſtultus fuit & ingratus, qui cum referre Patri ſummam gratiam poſſet, quæ ab illo nobis acceperat ſumma dona eidem referendo, minime retuliſſet. Jubens itaque Apoſtolis ſuis Chriſtus, ut hoc ipſi facerent, quod ſcilicet illum videbant facere, nimirum id præcepit, ut hoſtiam Euchariſtiæ & gratiarum actionis offerrent. Quod & Cyprian. ad Cæcilium, & Irenæus lib. 4. cap. 32. divine expoſuerunt (2). Quia ergo ſacrificium facere, ſacrificorum, & ſacerdotum proprium munus eſt, quod eo loco Dominus Apoſtolis commendavit, id proprie ad futuros Eccleſiæ ſacerdotes ſpectat, non ad vulgus etiam muliercularum, quod hæretici credidere. Porro quæ iiſdem Chriſtum, quia paſtores Eccleſiæ futuri erant, mandaſſe legimus, hæc ipſa epiſcopis, & paſtoribus ſuccedentibus ad literam credamus eſſe mandata. Hujus rei exemplum eſt illud Matthæi 18. *Quæcumque alligaveritis*, &c. Et illud item Joann. 20. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum*, &c. Hanc vero regulam ſi in ſacris literis explicandis tenuerimus, vitabimus procul dubio permixtam illam, & tenebricoſam confuſionem, quam in ſcripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quorſum hæc? nempe, ut ea, quæ Petro in Evangelio dicta ſunt, apte ac prudenter diſtinguamus; & ſi quid illi, ut privato, congruit, hoc ad ſingulos fideles ſpectare exiſtimemus (cujuſmodi illud eſt (3), *Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum inter te, & ipſum ſolum*, &c.) ſin vero quicquam illi convenit, ut Apoſtolorum principi, & Eccleſiæ paſtori, hoc citra controverſiam putemus ad ſuccedentes in Eccleſiæ pontificatu eſſe referendum, idque in genuino literæ ſenſu. Nam & quæ legiſlator civilis ſuis delegatis præſcribit, non ad eum ſolum, cui viva voce loquitur, ſed ad cæteros, qui illi in eodem officio ſuccedunt, referuntur.

Deinde illud quoque magnopere advertendum eſt, Romanum Pontificem Petro ſuccedere, non eſſe per ſe quidem in ſacris literis revelatum, ſed aliunde conſtare: ex eo ſcilicet, quod hiſtoriæ graviſſimæ prodidere, Petrum Apoſtolum ſuam cathedram Romæ demum collocaſſe, ibique cum eſſet epiſcopus, fuiſſe defunctum. Hoc Velenus, hoc Sebaſtianus Francus, hoc hæretici quidam alii negant; quin etiam ajunt, Petrum ne Romam quidem inviſiſſe. Quod tamen, cum hiſtorici omnes graves prodiderint, malitioſe negatur. Non enim exiſtimandi ſunt iſti, quod verbis negant, id mente ſentire, niſi pueri, & pueri ſtulti eſſe creduntur. Quid enim tam ſtultum, tamque puerile dici poteſt, quam ſi ea nos eſſe olim in republica geſta negemus, quæ geſta eſſe vir quiſque ante nos graviſſimus affirmavit? Quod ſi ejus rei, de qua diſſerimus, auctores quæris, Dionyſius unus eſt in epiſtola ad Timoth. Dionyſius Corinthiorum epiſcopus alter eſt apud Euſebium lib. 2. Eccleſiaſt. hiſt. cap. 25. Tertius teſtis eſt Clemens in epiſtola prima. Quartus eſt Anacletus in epiſtola de ordinatione epiſcoporum. Quintus eſt Marcellus 24. quæſt. 1. cap. *Rogamus*. Sextus eſt Leo in concione prima de feſto Petri & Pauli. Septimus eſt Gelaſius cum concilio 70. Epiſcoporum. Octavus eſt Innocentius III. in cap. *Per venerabilem*, *Qui filii ſint legitimi*. Nonus eſt Nicolaus III. cap. *Fundamenta* de elect. in 6. Decimus eſt Leo IX. in epiſtola ſynodica ad Petrum Antiochenum Patriarcham. Undecimus Conſtantinus in edicto ante Nicænam ſynodum, 96. diſt. cap. *Conſtanti-*

L 4

(1) *Vide Cajet. de primatu eccleſiæ Rom. c. 13.* (2) *De conſ. d. 2. c. Script.* (3) *Matth. 18. 15.*

tinus. Duodecimus Epiphanius hæreſi 27. quæ eſt Carpocratis. Tertiuſdecimus Irenæus lib. 3. contra Valent. cap. 3. Quartuſdecimus Tertullianus lib. 4. adverſus Marcionem, & lib. de præſcript. hæret. Quintuſdecimus Ambroſius in oratione contra Auxentium de Baſil. trad. (1). Sextusdecimus Hieronymus in lib. de viris illuſtr. in Petro. Decimuſſeptimus Egeſippus 3. lib. de exci. Hieroſol. cap. 2. Decimuſoctavus Auguſtinus lib. 1. contra Julianum Pelag. Poſtremus Euſebius lib. 2. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 14. & 15. libro quoque tertio, capit. 2. & 25. Quibus locis etiam refert Origenem, Cajum, Papiam. Tam vero multis & incorruptis teſtibus qui non credit, is aut ſtultum, aut hæreticum certe ſe eſſe demonſtrat: ut publicam Romanæ urbis vocem, loca item ipſa urbis prætereamus, quæ etiamnum vitæ, mortique Petri teſtimonium perhibent. His itaque poſitis, difficilis, & perobſcura quæſtio facile explicatur, quæ quidem, ut dixi, doctiſſimos viros ita implicuit, ut ſe expedire non valuerint. Quod enim paſtor poſt Petrum a Chriſto in Eccleſia ſuffectus poteſtatem Petri ordinariam habeat, ac cætera privilegia propter Eccleſiam Petro conceſſa, ex Evangelio habetur: juxta ea, quæ primo documento animadverſa nobis, & demonſtrata ſunt. Quod vero ille, quem Chriſtus Petro mortuo ſuffecit, Romanus fuerit epiſcopus, e re geſta colligitur. Nam ſi Petrus ſemper Antiochiæ ſediſſet, ut cœpit, ſine dubio epiſcopus Antiochenus illi legitime in pontificatum ſucceſſiſſet.

Sed & id poſtremo conſiderandum (eſt enim res magna, ac diligenti contemplatione digniſſima) non illud modo ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apoſtolis expreſſe revelatum eſt, verum hoc etiam, quod ex altera propoſitione revelata, & altera certa in lumine naturali, ſyllogiſmo, collectioneque evidenti conficitur. Ut Chriſtum Dominum habere voluntates duas, duoſque intellectus, utriuſque item actiones, & creatam, & increatam, aut Chiſtum etiam ridere ſuapte natura, ut homines cæteros poſſe, in ſacris forte literis non habetur expreſſum. Sed quoniam traditum in illis eſt, Filium Dei eſſe hominem, & naturali ratione conſtat, omnem hominem habere voluntatem, intellectumque creatum, operationeſque utriuſque potentiæ etiam creatas, omnem item hominem, ut flere, ita quoque ridere poſſe: qui unumquodlibet horum negaverit, is hæreticus judicabitur: propterea quod negando conſequens, ſcilicet Filium Dei habere intellectum intellectionemque creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc eſt, Filium Dei eſſe hominem. Eſto aliud exemplum. Concilium Nicænum in fide non erraſſe, aut Chalcedonenſe, aut Epheſinum, nec in ſacris libris, nec in Apoſtolorum traditionibus explicatum eſt; ſed id ſolum, Concilia in Spiritu ſancto legitime congregata errare non poſſe. At quod Concilium Nicænum, Chalcedonenſe, Epheſin. legitime fuerint coacta, ex divina revelatione non creditur, creditur tamen ex humana fide & traditione hiſtoriæ fide dignæ, per quam habemus, eas ſynodos, indicentibus, & confirmantibus veris Eccleſiæ paſtoribus, ex univerſo orbe conveniſſe. Unde licet earum rerum certitudo ac veritas, quæ in ejuſmodi conciliis definitæ ſunt, ex duobus quaſi principiis pendere videatur, quorum alterum revelatum a Deo eſt, concilia videlicet legitime congregata certiſſimæ veritatis eſſe, alterum vero ſola certitudine naturali credatur, per ea, quæ ſcriptores graves & incorrupti memoriæ prodidere: at hæreticus erit, qui negarit earum ſynodorum ſcita atque decreta, non aliter ac ſi negaret Evangelium. Eſto quoque aliud exemplum apertiſſimum. Quod ſacerdotes noſtræ hujus ætatis a veris Epiſcopis rite fuerint conſecrati, non eſt ſacris literis proditum: ſed res geſta potius eſt, quæ ex verbis & animo conſecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos ſacerdotes rite initiatos eſſe illud pendere neceſſe eſt, an in Eccleſia nunc ſit verum Euchariſtiæ ſacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc Eccleſia exiſtimaret hæreticum. Tametſi illa ſolum enunciatio univerſalis per revelationem accepta ſit, omnes veros ſacerdotes, ſi rectam intentionem habeant conſecrandi, verum Euchariſtiæ ſacramentum conficere. Sed quod ii, qui modo vivunt, ſint ejuſmodi, non Evangelium ſolum, ſed gravis, & conſtans naturæ ratio ſimul cum Evangelio probat. Ad eundem profecto modum, qui negaverit Romanum Pontificem eandem habere poteſtatem, quam Petrus a Chriſto accepit, Fidei adverſarius cenſendus eſt: quamvis ex Evangelio nihil aliud proxime colligatur, quam Petri ſucceſſores eundem habere cum Petro principatum. Nam ſi huic Evangelicæ concluſioni illam addas, Epiſcopum Romanum eſſe Petri ſucceſſorem, quam ex hiſtoriis a traditione virorum graviſſimorum accepimus, manifeſte colligitur, Romanum Epiſcopum & cæteris epiſcopis ſuperiorem eſſe & eandem habere in Eccleſia poteſtatem & auctoritatem, quam habuit Petrus. Apte igitur ſummi Pontifices, atque prudenter teſtimonia illa Evangelica ad Romanum Epiſcopum, ſedemque Apoſtolicam retulerunt.

Quod ſi ſententia hæc noſtra minus viris doctis fuerit probata, quanquam haud ſcio, cur probetur minus, habemus tamen adhuc aliam hujus rei explicandæ formam, unde liqueat, Pontificem Romanum ex divina inſtitutione fuiſſe Petri in Eccleſiæ totius Pontificatu ſucceſſorem, atque adeo Romanis Epiſcopis ea teſtimonia convenire, quæ Petri probant & primatum, & fidem. Diximus quippe retro, fidem

(1) 2. 4 7. *cap. Beati*.

dem noſtram non ſolum ſcripto, ſed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos Epiſcopos Petro ſuccedere in ſacris libris non habeatur ſcriptum, ab Apoſtolis tamen Eccleſiæ, quaſi per manus, traditum eſt. Jam quod hæc fuerit Apoſtolorum viva traditio, ex his ſcilicet viis manifeſte conſtat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicavimus. Non enim ſingillatim ſunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori faceſſamus. Certe hujus rei illud eſt evidens argumentum, quod non ante Phocam modo, & Conſtantinum, non ante Nicænam ſolum ſynodum, verum etiam ante quemcunque poſt Neronem Imperatorem, ante quodcunque Eccleſiæ concilium, ante quoſcunque poſt Petrum pontifices maximos, ſemper a viris Eccleſiaſticis Romanus Epiſcopus Petri ſucceſſor eſt agnitus (1). Atque Apoſtolicam traditionem fuiſſe, non obſcure tradit Anacletus Petri diſcipulus in epiſtola prima de oppreſſione Epiſcoporum, Sixtus primus ad Gallicanas Eccleſias, Eleutherius ad eaſdem, Victor in epiſtola ad Theophilum, Sixtus Secundus in epiſtola ad Gratum Epiſcopum, Zephirinus in epiſtola ad Epiſcopos Sicilianos, Marcellus ad Epiſcopos Antiochenæ provinciæ, Melchiades ad Epiſcopos Hiſpaniarum, Marcus in epiſtola ad Athanaſium, Julius ad Orientales Epiſcopos. Nec veriſimile fit, ut rem tam neceſſariam ad Eccleſiæ unitatem continendam Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis non revelarit. Si enim Moyſi locus ille revelatus eſt, quem Dominus elegerat, ut inde a Judæis divina oracula peterentur, quanto magis credendus eſt Chriſtus Petro manifeſtaſſe, quiſnam eſſet ille locus, ubi conſtituerat regni ſui & principatum, & ſedem collocare? Atque ſi, ut transferretur Eccleſia Hieroſolymitana in civitatem Pellam, voce Domini ſunt Apoſtoli admoniti, ut Euſebius 3. lib. Eccleſ. hiſt. cap. 5. & Epiphanius lib. 3. contr. hær. cap. ult. referunt, multo magis credemus, ut e civitate Antiochena Romam emigraret Petrus, cathedramque inde transferret, Dominicis oraculis fuiſſe commonitum. Quod ſi ita eſt, ut revera eſt, nec aliud niſi abſurdiſſime credi poteſt, jam hinc fideles intelligant, unde illa vox Lutheranorum fuerit, qua inter cæteros articulos Wormatiæ propoſitos, hunc etiam poſuere, ut abrogaretur Romani Pontificis poteſtas, quam ſibi ſumit ſupra cæteros Epiſcopos: intelligant rurſum, quidnam illi moliantur, qui Romani Epiſcopi monarchiam aſſerunt fuiſſe poſt D. Hieronymi tempus exortam (2). Nam qui Phocam ſcribunt inſtituiſſe, Romanam Eccleſiam omnium eſſe Eccleſiarum caput, pie quidem fortaſſe id, nullius enim animum ego judico, ſed imprudenter tamen ſcripſerunt: intelligant etiam unde D. Th. lib. quarto adverſus gentes, capite ſeptuageſimo ſexto affirmet, eorum præſumptuoſum errorem eſſe, qui ſe ſubducere nituntur ab obedientia & ſubjectione Petri, ſucceſſorem ejus Romanum Pontificem univerſalis Eccleſiæ paſtorem non recognoſcentes: intelligant demum qua ratione Leo X. Lutheri articulum vigeſimumquintum condemnaverit in hæc verba: *Romanus Pontifex Petri ſucceſſor non eſt Chriſti vicarius ſuper omnes totius mundi Eccleſias, ab ipſo Chriſto in beato Petro inſtitutus*. Decimo igitur argumento, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, non potuit a nobis verbis paucioribus reſponderi.

Respon. ad 11. Ad undecimum vero ſic reſpondeo. Non eſt profecto admittendum, fidem etiam perſonalem Petri defeciſſe. Nam Petri judicium in fide publicum falſum aſſerere, hæreſis eſt manifeſta. Sed cum Apoſtolorum nemo in fidei doctrina errare poſſet, id peculiare Petri privilegium fuit, ut ejus ne perſonalis quidem fides deficere potuiſſet.

Quod enim quidam aſſerunt, Chriſtum Dominum recumbentium undecim exprobraſſe incredulitatem (3), &c. hoc Petrum Apoſtolum ne tangit quidem. Nam cum Lucas cap. 24. ſcripſiſſet, Mulieres undecim Apoſtolis ea, quæ a Domino audierant, annunciaſſe, nec illos credidiſſe mulieribus, ſed earum verba deliramenta judicaſſe, protinus ſubdidit, *Petrus autem cucurrit ad monumentum*. Non enim cucurriſſet, niſi credidiſſet (4). Et conjunctio adverſativa, qua Evangeliſta uſus eſt, ſatis oſtendit, Petro verba mulierum non eſſe viſa deliramenta. Atque oratio Chriſti pro Petro fuſa (5) id aperte demonſtrat, Petri fidem non defeciſſe. At exponunt adverſarii, oraſſe Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, ſic enim loquuntur, ſed nullius diſcipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Chriſti non in ſingulare Petri privilegium cederet, quod non ſolum Chryſoſtomo, Theophylacto, Ambroſio, & Bedæ, ſed contextui etiam contrarium eſt. Cum vero Ambroſius Petrum fidam amiſiſſe ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam ſcilicet amico ſuo Chriſto non ſervavit. Quamquam illud etiam eſt frequens, ut fides pro fidei confeſſione uſurpetur. At ridiculum eſt, ut, ſi Chriſtus collegium Apoſtolicum increpaſſe dicitur, ſingulos increpaſſe intelligatur, quaſi vero non a Prophetis ſæpe populus arguatur, in quo multi eſſent, ad quos reprehenſio nullo modo attineret. De qua re libro quarto uberius diſputatum eſt. Id vero,

(1) *V. Innoc. I. ad Concil. Carthagin. & Milevitan. Et Gelaſ. ad Anaſt. Aug.* (2) *Eraſmus in cenſ. epiſt. Hieron. qua inſcribitur, de oblatio. alt. Beatus Rhen. in l. Tertull. de praeſc. her. Matth. Palmerius, & Herman.*
(3) *Marc. 16. 14.* (4) *Contr. auctor. comm. in Pſalm. qui Hieron. tit. circumferuntur: in Pſ. 88. Perfudiſti eum confuſione.* (5) *Luc. 22. 32.*

vero, quod de Anaſtaſio & Honorio additur, non parvam ingerit quæſtionem. Quoniam ſi oratio Chriſti non ad Petrum modo, verum ad poſteros quoque Romanos epiſcopos referenda eſt; qua ratione Petri fides nec publica nec privata deficere potuit, eadem etiam nullius ſucceſſoris deficiet fides, nec in judiciis publicis, nec in colloquiis, aut conſenſione privata. Sin vero cum ad poſteros oratio illa refertur, intelligenda ſolum eſt de fide publica, ſcilicet in quæſtionibus fidei decernendis; temere profecto & inconſtanter eo teſtimonio videmur Petri fidem, etiam perſonalem, vindicaſſe.

Huic loco Albertus Pighius Campenſis (1) non aliter potuit occurrere, quam omnes Romanos Pontifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum unquam in hæreſi incidiſſe. Atque ut Anaſtaſium in libertatem aſſereret, Gratianum vexavit contumelioſiſſime, Juriſperitis turpiſſime maledixit. Ut vero Honorium tueretur, ſextæ generalis ſynodi exemplaria falſarios corrupiſſe, multis conjecturis ſuadere niſus eſt. Deinde etiam in eam opinionem inclinavit, ut crederet, epiſtolam Honorii ad Sergium a Græcis de more fuiſſe vitiatam: Synodum autem in eo judicio deceptam. Quin adeo duorum conciliorum ſexti & ſeptimi acta omnia calumniatus eſt (2), ac pro ſua certe virili amborum labefactavit & auctoritatem & fidem. Hæc vero Alberti opinatio nova quidem in Eccleſia eſt; ſed ea etiam ratione confirmari poteſt, quod non eſt veroſimile, ut homini, qui hæreticus eſſe poſſit, Fidei ſummam Dominus commiſerit. Rectum enim eſt regula ſui & obliqui, ut Ariſtoteles docet. Quare ſi Fides Romani pontificis dirigere ipſum non valet, multo minus, ut videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus epiſcopus juxta Chriſti pollicitationem fratres ſuos confirmaturus eſt, firmum ipſum eſſe oportebit. Quamvis autem multis in locis dicat Pighius, ſicut hic dicit, ſatis probabiliter de ſummi pontificis auctoritate: tamen non id ſpectandum eſt, quid dicat, ſed quid conſentaneum ſit ei dicere, cui veritatem tueri ac retinere ſententia eſt. Dicit itaque ille multa multis locis de hac re quidem, ſed aqua hæret, ut ajunt. Defendat Liberium Pighius, quem tædio victum exilii in pravitatem hæreticam ſubſcripſiſſe, auctor eſt Hieronymus in Chronicis. Excuſet Marcellinum, quem timore fractum idolis ſacrificium obtuliſſe, memoriæ proditum eſt. Victorem vindicet, quem Paulianiſtæ ſuum eſſe mentiti ſunt, ut ſcribit Euſeb. 5. lib. Eccl. hiſt. cap. 2. Anaſtaſium liberet, quem ſine certo & probabili teſtimonio Gratianus hæreſeos inſimulavit. At Honorium quomodo ab errore vindicabit? quem hæreticum fuiſſe, tradit Pſellus in carmine de ſeptem ſynodis, Tharaſius ad ſummos ſacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, & ſanctæ urbis, ut 7. ſynodo, actione 3. ſcriptum eſt, Theodorus cum ſynodo ſua Hieroſolymitana in confeſſione Fidei, quæ habetur eadem actione tertia, Epiphanius reſpondens hæreticis in conſpectu concilii ejuſdem actione 6. tomo 2. tota demum ipſa 7. ſynodus actione ultima, & in epiſtola ad omnes ſacerdotes & clericos. Adrianus quoque Romanus pontifex in actione 5. Synodi octavæ generalis, *De Romano* (inquit) *pontifice quemquam judicaſſe non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus poſt mortem Anathema ſit dictum, ſciendum tamen eſt, quod fuerat ſuper hæreſi accuſatus, propter quam ſolum licitum eſt minoribus majorum ſuorum motibus reſiſtere*. Hactenus Adrianus. Ubi etiam addit, ſententiam in Honorium latam ex Romani pontificis conſenſu fuiſſe. Id quod exploratum eſt in 6. ſynod. generali, actione quarta. Ubi Agatho in epiſtola ad concilium, Honorium ipſum anathematizat. Beda item de natura rerum cap. 67. in ſexta ſynodo (ait) *Macarius cum ſuis ſequacibus ſimul & præceſſoribus, Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus eſt*. In libro præterea pontificali refertur Leo ſecundus ſextam Synodum ſuſcepiſſe, in qua condemnati ſunt Cyrus, Sergius, Honorius. Atque in fine ſextæ ſynodi ponitur epiſtola Leonis ad Conſtantinum, ubi poſt ſuſceptum confirmatumque concilium, *Anathematizamus* (inquit) *Cyrum, Sergium, nec non & Honorium, qui hanc apoſtolicam Eccleſiam non Apoſtolicæ traditionis doctrina illuſtravit, ſed profana proditione immaculata fidem ſubvertere conatus eſt*.

Præterea illud caput, *Si Papa*, 40. diſtin. quod pro nihilo habet Campenſis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille unus caſus, in quo oves paſtorem ſuum judicare poſſunt, ſcilicet cum fuerit hæreticus, habetur, ut alia loca prætercam, in quinta ſynodo Romana 218. epiſcoporum, in hæc verba: *A multis anteceſſoribus noſtris ſynodaliter decretum, atque firmatum eſt, ut oves paſtorem ſuum nec reprehendere niſi a fide exorbitaverit, præſumant*. Idem tradit Anacletus in epiſt. 3. de patriarchis, & primatibus, inquiens, *Paſtor Eccleſiæ, ſi a fide exorbitaverit, erit a fidelibus corrigendus; ſed pro reprobis moribus magis eſt tolerandus, quam diſtringendus, quia rectores Eccleſiæ a Domino ſunt judicandi*. Idem Euſebius docet ad Epiſcopos Ægyptios, refertur que 2. quæſt. 7. cap. *Oves*. Idem Joannes Papa in epiſt. ad Zachariam. Idem in octava ſynodo traditum eſt, ut nunc referebamus. Refert etiam Burchardus lib. 1. cap. 13. 138. 139. Calixtum, Clementem, Gajum in hanc eandem ſententiam.

Non eſt igitur negandum, quin ſummus Pontifex hæreticus eſſe poſſit, cujus rei exemplum unum & item alterum forſitan proferentur: at quod in fidei judicio contra fidem definierit, ne unum quidem proferri poteſt. Itaque objectioni poſitæ

hoc-

(1) *4. lib. Eccleſ. Hier. cap. 8.* (2) *In diatriba de actis 6. & 7. Synod.*

hoc reſponſum habeto. Aliud eſt in Petro, quod ſpectat ad hominis privatam excellentiam, aliud quod pertinet ad communem Eccleſiæ utilitatem. Quod negarit Chriſtum, hominis erat; quod confirmarit fratres, erat Eccleſiæ. Illud proprium, hoc commune erat. Similiter, quod fides Petri propria ſemper interius ſervaretur, hominis privilegium erat; quod vero aliis confirmandis ſolidam fidem proponeret, nec in Fidei judicio deficeret, Eccleſiæ publicum privilegium erat. Romanus igitur Epiſcopus non fuit hæres aut privilegiorum, aut culparum Petri propriarum, quæ videlicet ex accidenti publicæ Petri poteſtati conjungebantur, ſed ſucceſſit in his, quæ ſpectabant ad Eccleſiæ communes, & neceſſarias commoditates. Nam privilegia Apoſtolis a Chriſto conceſſa aliter ad ipſos, aliter ad ſucceſſores referuntur. Quippe in Apoſtolis fuerunt etiam privilegia perſonalia amplioris gratiæ, quam in poſteris. Ut, verbi cauſa, per illa verba, *Quæcumque ligaveritis ſuper terram*, &c. & per illa, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*, &c. intelligimus, poteſtatem generalem in univerſum orbem Apoſtolos ſuſcepiſſe. Ita pares Petro dicuntur 21. diſt. cap. *In novo*, & 24. quæſt. 1. cap. *Loquitur*. Sed epiſcopi poſteriores non ſucceſſere Apoſtolis in poteſtate generali extraordinaria, ſed in ordinaria, quam ſinguli in ſuis Eccleſiis Apoſtoli habuerunt, ut Simeon Jacobo in Eccleſia Hieroſolymitana, &c. Eſto aliud exemplum: Ex verbis illis, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis*, recte quidem Theologi colligunt, Apoſtolos poſt Spiritus ſancti adventum in gratia confirmatos. Cæterum non ita tranſiit hic Spiritus in epiſcopos ſuccedentes, ut in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem, quod Apoſtolis ex privilegio perſonali donatum eſt, ſed id ſolum tranſiit ad poſteros Eccleſiæ paſtores, quod neceſſarium erat ad Eccleſiæ communem utilitatem. Sic omnino privilegium Fidei indeficientis, quod in Petro perſonale etiam fuit, ad Epiſcopos Romanos tranſmiſſum eſt, non in eo, quod Petri erat peculiare, ſed in eo quod commune erat Eccleſiæ. Unde & aliæ objectiones repelluntur, quæ pro Alberti ſententia poſitæ ſunt. Non enim fides interior Romani Pontificis Eccleſiæ eſt neceſſaria: nec illius occultus & privatus mentis error Eccleſiæ Chriſti nocere poteſt. Quapropter non eſt neceſſe, ut interioris Fidei conſervatione Romanis Pontificibus Deus ſemper aſſiſtat. At, quod, dum ea decernunt, quæ fidelibus credenda ſunt, dumque Eccleſiam Chriſti in fide dirigunt, non deficiant, ſed divina manu teneantur, id Eccleſiæ opus eſt, idque proinde Romanis Epiſcopis etiam imbecillis, & alias privatim errantibus non negabitur, ne videlicet per publicæ poteſtatis errorem Eccleſiam faciant in communi veritatis ignoratione verſari. Undecimum igitur argumentum abunde, ni fallor, confutatum eſt.

Respon. ad ult. At poſtremo argumento refutando illud non ſunt lectores admonendi, eſt enim in promptu, malos urbis mores, ſi quos forte urbs malos habeat, non eſſe hujus loci defendere. Non ſumus tam rudes & ſtupidi, quam Lutherani nos eſſe calumniantur. Oculos etiam nos eruditos habemus, ſed modeſtos tamen. Scriptum eſt enim, quod Patris nudata verenda boni filii averſi veniendo texerunt (1). Averſari autem id dicimur, quod reprobamus. Quid autem eſt, filios verenda patris ſuperjecto dorſis pallio averſos operuiſſe, niſi, ut Gregorius ait (2), bonis ſubditis ſic præpoſitorum ſuorum mala diſplicere, ut tamen hæc ab aliis occultent? *Operimentum*, inquit, *averſi deferunt; quia judicantes factum, & venerantes magiſterium, nolunt videre, quod tegunt.* Sic magiſtrorum vitam diſcipuli probi jure apud ſe taciti reprehendunt, & eos, etiam cum diſplicent, venerantur. *Super cathedram*, inquit Chriſtus, *ſederunt Scribæ & Phariſæi, quæcunque dixerint vobis ſervite, ſecundum vero opera eorum nolite facere*. Sed hæc hactenus. Illud eſt potius lector admonendus, ut animadvertat, Romanas conſuetudines alias eſſe Romæ cum tota Eccleſia communes, quas videlicet ex Apoſtolorum Petri & Pauli traditione creditur accepiſſe, de quibus Auguſtinus in epiſtola ad Januarium, numero 118. multa, ſed plura fuſius Inocentius Primus in epiſtola ad Decentium tradit (3). Aliæ vero ſunt conſuetudines, quas Eccleſia Romana vel a ſe habuit privatim inſtitutas, vel a Petro quidem Apoſtolo accepit, non tamen in univerſum orbem promulgandas, de quibus Auguſtinus diſerte loquitur in epiſt. 86. ad Caſulanum, & in epiſtola 118. 119. ad Januarium. Priores igitur conſuetudines, quas Eccleſia Romana non modo tenet, verum etiam ab univerſa Eccleſia docet eſſe ſervandas, omnino tenere debemus, ut Julius 11. diſt. cap. *Nolite*; & Innocentius ead. diſt. cap. *Quis neſciat*; & Calixtus 12. diſtin. cap. *Non decet*; & Gregorius ead. diſt. cap. *Præceptis*, docuerunt. Poſteriores vero Eccleſiæ Romanæ conſuetudines non oportet privatas Eccleſias ſequi, ut D. Auguſtinus locis poſitis tradidit, & Nicolaus 12. diſt. cap. *Scit*; & Gregorius ead. diſt. cap. *Novit*. Idemque omnino traditur 31. diſt. cap. *Quoniam*, & cap. *Aliter*. In una enim fide nihil officit ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diverſa, ut habetur de conſ. diſt. 4. cap. *De trina*. Atque de hujuſmodi conſuetudinibus & Ambroſius & Hieronymus intelligendi ſunt in iis locis, quæ ſunt objecta. Illud vero, quod ex Trullana ſynodo affertur, facile diluitur; quoniam, ut ſuperiore libro latius explicatum eſt, ſynodus hæc nullam habet in Eccleſia auctoritatem, in his præſer-

(1) *Gen.* 9. 23. (2) 25. *Mor. cap.* 21. (3) *d.* 12. *cap. Illa*.

ſertim, in quibus contra Eccleſiam Romanam Græca ſe contentione erexit. Nec Conciliorum conatus de legibus aut ferendis, aut abrogandis quicquam valet, niſi ſummi Pontificis decreto & ſententia confirmetur. Et conſuetudinem illam de jejunio ſabbati ex his eſſe conſtat, quas in poſteriore genere collocavimus, ut etiam Ambroſius dicit, duodecima diſtinctione, cap. *Illa*. Quocirca vane de hac re a Concilio Trullano Eccleſia Romana reprehenditur. Sextus igitur liber hunc in modum abſolutus ſit, quem plus ſortaſſe nimio longum fecimus: tametſi non ſunt longa, quibus nihil eſt, quod demere poſſis.

Finis Libri Sexti.

DE SANCTORUM AUCTORITATE,

Quæ ſexto loco continetur.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Argumenta complectitur, quibus Sanctorum Patrum auctoritas impugnatur.

SAnctorum auctoritas ſexto jam loco nobis conſtituenda eſt, quam hæretici, maxime Lutherani, de gradu dejicere moliuntur.

1. ARG. Ac primum quicquid antiqui Sancti aſſerunt, incertum eſſe ſuadent D. Auguſtini plurimis teſtimoniis, quæ retulit univerſa Gratian. 9. diſt. decr. ex prœm. l. 3. de tri. ex l. ad Vincen. Vict. 2. ex epiſt. ad. Hier. 19. ex ep. item altera ad Marcellin. 7. ex epiſtola rurſum ad Vincent. 48. ex epiſtola quoque alia ad Fortunat. 111. ex lib. denique 2. de baptiſmo cont. Donat. cap. 3. His enim locis omnibus ſui Auguſtinus ſimilis idem dicit, hoc eſt, præter auctores ſacros, qui libros ſcripſere Canonicos, alios omnes ita legendos, ut quantalibet ſanctitate, doctrinaque polleant, non ideo verum ſit putandum illud, quod aſſeruerint, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed quia nobis vel auctorum ſacrorum teſtimonio, vel probabili ratione id perſuadere potuerunt: licereque proinde contra atque illi ſentire, & ſalva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare atque reſpuere. Hoc autem Divi Auguſtini teſtimonium tam conſtans, tamque multis locis non obſcure repetitum, ſi verum eſſe credimus, fateamur neceſſe eſt, nullum omnino a ſanctis auctoribus firmum argumentum ſumi poſſe ad fidei Theologiæve dogmata corroboranda. Id quod D. Thomas D. Auguſtini auctoritate confirmatus 1. par. quæſt. 1. art. 8 ad 2. arg. plane teſtatur in hæc verba: *Auctoritatibus canonicæ ſcripturæ utitur ſacra doctrina ex neceſſitate argumentando: auctoritatibus autem aliorum doctorum Eccleſiæ probabiliter arguendo.* Atque ejus rei cauſam etiam ſubdit, quod innititur fides noſtra revelationi factæ iis, qui canonicos libros ſcripſerunt, non autem revelationi, ſi qua fuit aliis doctoribus facta. Quod ſi duo hi teſtes clariſſimi contemnuntur, ſi ratio quoque D. Thomæ contemnitur, rationibus certe aliis minime contemnendis id ipſum confirmari poteſt. Nam ſi in libro canonico una quælibet falſitas inveniretur, quemadmodum ſuperiore quoque loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cum ergo in libris ſanctorum ſcriptorum unam & item alteram falſitatem liceat reperire, vel in his etiam, quæ ad fidem pertinent, fit conſequens, ut ſanctis ſcriptoribus certam fidem habere non ſit neceſſarium. *Scio*, inquit Hieronymus (1), *me aliter habere Apoſtolos, aliter reliquos tractatores; illos ſemper vera dicere, iſtos in quibuſdam ut homines aberrare.*

2. ARG. Præterea, ne de ſingulorum auctoritate diſſeratur, quam incertam eſſe ſatis exploratum haberi poteſt, majus aliquid adverſarii conficere argumentando volunt: nempe ſanctos ſcriptores, etiamſi plerique in eamdem ſententiam conveniant, probabilem quidem fidem facere poſſe, certam non poſſe.

Nam plurimi ex eis aſſeruere, mundi hujus partes omnes non eodem ſimul die, ſed multis po-

(1) In epiſt. ad. Theophilum adverſ. Joan. Hieroſolym.

Digitized by Google

potius fuiſſe editas, ornatas, abſolutas. Aſſeruit certe id Baſilius in hom. 2. Examer. & aliis ſequentibus, Euſebius in principio ſuæ chronograph., Chryſoſtomus hom. 2. ſuper Geneſim, Damaſcenus lib. 2. ſuæ Theologiæ, Ambroſ. lib. 1. Exameron. cap. 7. Gregor. 32. moral. cap. 10. Sed & Magiſt. ſentent. in 2. diſtinct. 12. & 13. Hieronymum in hanc ſententiam citat. Poſſet autem facile tum Bedam, Rabanum, Strab. tum alios hujus ordinis viros commemorare, qui communi ſenſu opera illa, quæ Geneſeos 1. cap. enarrantur, ſex diebus ſuccedentibus condita eſſe intellexerunt. At communis hic Sanctorum conſenſus nullum argumentum certum theologis ſubminiſtrat; quin unius Auguſtini opinio cæteris omnibus adverſa probabilis ſemper in Eccleſia eſt habita. Non itaque ex communi Sanctorum ſententia firmum argumentum promitur, quo concluſiones Theologicæ, aut etiam fidei dogmata confirmentur. Atque hujus rei, ut in eodem verſemur, aliud quoque exemplum proferre poſſumus. Plurimi namque ex Sanctorum ſcriptorum numero tradiderunt, Moyſen Dei naturam, dum in hoc mortali corpore viveret, aperte, &, quod dici ſolet, ad faciem non vidiſſe. Tradit ita Hieron. ad Damaſum Papam in 6. cap. Eſaiæ, Gregorius Nazianzenus 2. lib. ſuæ Theologiæ, Div. Greg. 18. moral. cap. 36. Chryſoſt. hom. 14. in Joannem, Cyrillus lib. 1. in Joannem, cap. 22. Evariſtus Papa in prima ſua epiſt. decret. Dionyſ. in lib. de myſt. Theol. cap. 1. Origen. lib. 1. periar. cap. 4. At opinio Auguſtini (1) contraria non modo non eſt rejecta, verum etiam habetur apud Theologos probabiliſſima. De communi igitur Sanctorum conſenſione nihil certi in Theologia conficitur, id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt.

3. Arg. Sancti namque omnes, qui in ejus rei mentionem incidere, uno ore aſſeverarunt, Beatam Virginem in peccato originali conceptam. Hoc videlicet Ambroſ. aſtruit ſuper Pſ. 118. concione 6. hoc Auguſt. ſuper Pſal. 34. in illum verſic. *Ego autem, cum mihi moleſti eſſent*, &c. & lib. 2. de baptiſ. parvulor. cap. 24. & to. ſuper Gen. ad lit. cap. 18. & lib. 53. cont. Julian. cap. 9. hoc Chryſoſt. ſuper Matth., hoc Euſeb. Emiſſ. in 2. conc. Nativ. Dom., hoc Remigius ſuper Pſal. 21., & Maximus in ſerm. de Aſſumpt. B. Virginis aſtruxere. Idem quoque affirmat Beda in homilia ſuper *Miſſus eſt*, Anſelmus in libro *cur Deus homo*, cap. 16. Bernardus in epiſt. ad Lugdunenſes 174. Erardus epiſcopus, & martyr in concione quadam de Nativit. B. Virg., S. Antonius Paduan. in concione etiam de Nativit. ejuſdem ſanctæ Virginis, S. Bernardinus in ſermonum ſuorum opere tertio, in tractatu de B. Virgine, concione quarta, Div. Bonaventura 3. ſentent. diſt. 3. q. 1. art. 2. D. Thomas 3. par. quæſt. 27. art. 2. Div. Vincentius in ſerm. de Conceptione B. Virginis, Div. Antonin. 1. part. tit. 8., Damaſ. lib. 3. ſententiarum ſuarum, Hugo de ſancto Victore de ſacram. par. 2. cap. 4. & cum nullus Sanctorum contravenerit, infirmum tamen ex omnium auctoritate argumentum ducitur: quin potius contraria ſententia & probabiliter, & pie in Eccleſia defenditur. En argumentum illud Achillicum, quo Eraſmus omnium etiam Sanctorum teſtimonio non ſe exiſtimat obruendum, ſi quando univerſis repugnaverit.

4. Arg. Cujus ſententiæ ratio etiam illa ſuffragatur, quod Sancti univerſi, præter auctores ſacros, qui libros ſcripſere Canonicos, humano ſpiritu libros ſuos ediderunt. Nam ſi Spiritu ſancto inſpirante ipſi etiam locuti ſunt, nihil videtur obſtare, quominus eorum libri in canonicis habeantur. Infirmus igitur hic locus eſt, quo Sanctorum auctoritas continetur. Humana enim veritas firma, & certa eſſe non poteſt. Omnis quippe homo mendax. Oſiander vero 1. lib. annot. in harmoniam Evangelicam, illud argumentum addit, quod omnes veteres commentatores a tempore Apoſtolorum id, quod Matth. de Chriſto affert, *Ex Ægypto vocavi filium meum*, in genuino literæ ſenſu ad Iſraelem referunt, juxta allegoriam vero ad Chriſtum; cum tamen, ut ait, allegoria, utcumque fingatur, conſtare non queat, quoquo enim te vertas, nihil ſimile videtur eſſe, præterquamquod utrique fuerunt in Ægypto. Ita contendit literæ ſenſum a principio capitis de Chriſto Domino eſſe, qui Rex Iſraelis eſt, & auroræ merito comparatus. Quod ſi in ſacrarum literarum expoſitione Sancti omnes errant, horum certe auctoritas firmum argumentum Theologis exhibere non poteſt. Ecce argumenta, quibus adverſarii noſtri locum hunc aggredi, & expugnare contendunt.

CAPUT II.

Varios modos exponit, quibus de Sanctorum Patrum auctoritate poteſt diſputari.

Nobis autem pro ejus defenſione vehementer pugnandum eſt, illudque in primis ponendum, de auctoritate Sanctorum trifariam diſputari poſſe. Primum de unius aut alterius proprio placito, quale fuiſſe videtur Auguſtini de opere ſex dierum (2). Rurſum de communiplurium ſanctorum conſenſu, a quo tamen unus aut alter ſanctorum deſciverit. Poſtremo de omnium unanimi concordique ſententia: nam de his omnibus facta in argumentis mentio eſt.

Id rurſum conſiderandum eſt, ſanctorum teſtimonia referri poſſe vel ad philoſophiæ con-

(1) *Auguſt. ſecutus eſt Baſilium hom. 1. Exa. & Ambr. 1. Ex. c. 2.*

(2) *Auguſt. ſequutus eſt Orig. 1. Perior. Orig. vero Clem. Alexand. 6. Strom.*

confirmanda dogmata, vel ad aſſertiones aut fidei, aut Theologiæ comprobandas. Erant enim ex ſanctis ſcriptoribus quidam non in ſacris literis modo, & aliis, quæ ad Chriſtianam pertinebant diſciplinam eruditi, verum etiam in his, quæ philoſophi tum de natura, tum de moribus docuere.

Illud demum & quidem diligentiſſime eſt advertendum, inter auctores etiam eccleſiaſticos duo eſſe diſputationum genera; alterum earum rerum, quæ vere ad fidem ſpectant doctrinamque catholicam, alterum earum, quæ citra jacturam pietatis ignorari non ab imperitis modo, verum a doctis etiam poſſunt, quod nec fidei dogmata ſunt, neque ex illis derivantur.

Hæc autem duo rerum genera non eſt facile diſcernere; quoniam etſi nonnulla quæ alioqui per ſe quidem ad fidem pertinebant, ut Apoſtolis, Prophetis, atque Evangeliſtis revelata, in dubium venire poſſint, antequam ſint ab Eccleſia definita; ſed id tamen per ignorantiam fit, qua videlicet excuſantur, qui ea vertunt in quæſtionem, quæ alias divinitus ſunt tradita: ut proceſſionem Spiritus Sancti a Patre & Filio tanquam ab uno principio, ante Eccleſiæ definitionem Græci quidam negare ſine culpa potuere, rametſi Evangelium id Apoſtolique tradiderunt. At hæc nos ſub priori genere complectimur: quippe cum fidei catholicæ dogmata non ex accidenti imprudentium hominum ignorantia, ſed ex divina revelatione hoc ſane loco metiamur. Illud ergo aſſerebamus eſſe difficile ad diſcernendum, ecquæ res ſub illud primum genus, ecquæ autem ſub hoc ſecundum ſua quaſi ſponte, & natura veniant. Et quidem generaliter, unaque comprehenſione in promptu definire licet; in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ Apoſtoli vel ſcripto vel verbo Eccleſiæ tradiderunt; illa rurſum, quæ inde certa connexione probantur exiſtere: quemadmodum in ſecundo genere ea ſunt, quæ neque a Chriſto, neque ab Apoſtolis accepimus; neque ex iis certo colliguntur, quæ Chriſti & Apoſtolorum auctoritate retinemus. At omnia hæc ſpeciatim certa definitione præſcribere vix poſſumus, quanquam exemplis peculiaribus quædam horum indicare poſſumus. Ut verbi cauſa; An gratia, qua juſtificamur, qualitas quædam ſit animo impreſſa, quæ ipſi præſtet & eſſe & vivere, unde qualitates aliæ conſequantur, hoc eſt, virtutes quædam tum Theologicæ, tum morales infuſæ, per quas animus divinas & ſupernaturales habeat actiones, inter ſcholaſticos quidem diſputatur. Item, An Sacramenta, quæ cauſa gratiæ & virtutum eſſe dicuntur, hujuſmodi effecta vi quadam, & qualitate inexiſtente divinitus indita efficiant, necne, magna multorum diſſenſione certari ſolet. Hujus generis vero quæſtiones in poſteriorum ego numerum redigo, neque ſacrarum literarum teſtimonia de his qualitatibus intelligenda eſſe exiſtimo: neque controverſiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad ſperandum, ad amandum, ad implendam legem, ad perſeverandum, de qualitatibus potiſſimum eſſe, ſed de Dei auxilio gratuito & ſpeciali. Rurſum, ſi quis forte curioſe diſſerere voluerit, An Evangeliſta Joannes e vita jam exceſſerit, an potius cum Elia & Enoch maneat vivus, utque jam mortuus fuerit, an caro ejus viderit corruptionem, an proxime fuerit ſuſcitatus, utrinque rationes afferre poterit: & ſalva fide utrumlibet vel probare vel improbare. Nam tametſi ſtatutum ſit omnibus hominibus ſemel mori, ſed unum aut alterum ex illa generali lege per privilegium eximere, non perinde ſacris literis adverſatur, ut non queat in dubium revocari. Tria vero hæc principia, quoniam per ſe ipſa ratione conſentiunt, non eſt opus diligentius perſequi: nam ſi quæ ſunt perſpicua, in quibus non eſt controverſia, viri docti argumentari non ſolent: perſpicuitas enim, ut ait Cicero, argumentatione elevatur. His itaque omnium aſſenſu approbatis, prima concluſio eſt.

CAPUT III.

Certis concluſionibus Patrum auctoritatem definit atque defendit, ſimulque ſatisfacit argumentis capitis primi.

1. CONCL. SAnctorum auctoritas, ſive paucorum, ſive plurium, cum ad eas facultates affertur, quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non ſuppeditat, ſed tantum pollet, quantum ratio naturæ conſentanea perſuaſerit.

Primum quidem, quoniam ſancti auctores non erant adeo ſolliciti in philoſophiæ dogmatis perſcrutandis: quin philoſophorum libros, ut totos ſeſe divinæ ſapientiæ dederent, aut valere ſinebant, aut etiam interdum a limine ſalutabant. Gregorius quippe Nazianzenus, & Baſilius tredecim annos, omnibus libris ſæcularium remotis, ſolis divinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſe, referuntur a Ruffino, libro Eccleſiaſticæ hiſtor. ſuæ ſecundo, cap. 9. Et Hieron. in procemio commentariorum 3. lib. ſuper epiſtolam ad Galatas, *Pluſquam quindecim anni ſunt*, inquit, *ex quo in manus meas nuſquam gentilium literarum quilibet auctor aſcendit: & ſi quid forte inde, dum loquimur, obrepit, quaſi antiqui per nebulam ſomnii recordamur*. Et de ſtudiis noſtrorum paulo poſt, *Quotuſquiſque*, ait, *nunc Ariſtotelem legit? quanti Platonis vel libros novere vel nomen? vix in angulis otioſi eos ſenes recolunt. Ruſticanos vero & piſcatores noſtros totus orbis loquitur, univerſus mundus ſonat*. Hactenus ille. Plura exempla non quæro; cum manifeſtius hoc ſit, quam ut pluribus indigeamus.

Accedit, quod ex ſanctis antiquis nonnulli Phyſicen & Metaphyſicen vel non habuere quidem, vel certe leviter attigerunt. Alii ve-

ro ma-

Digitized by Google

ro magna ex parte fuere Platonici, priuſquam converterentur ad fidem. Quamobrem cum in philoſophiæ quæſtione incidunt, aut vulgi & Rhetorum opiniones ſequuntur, aut etiam quas a Platonicis acceperant, in Chriſtianorum ſcholam invehunt. Ita viri docti errores forte quoſdam (quod ad philoſophiam quidem humanam attinet) in ſanctis antiquis deprehendunt. Atque hujus rei exempla proferre facillimum eſſet, ſed non libet etiam in his parvis majores noſtros deſignare.

SECUNDA CONCLUSIO. Unius aut duorum ſanctorum auctoritas, etiam in his, quæ ad ſacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum ſubminiſtrare poteſt, firmum vero non poteſt. Ita deſpicere & pro nihilo habere, impudentis erit; ſuſcipere & habere pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc concluſionem demonſtrat ratio illa manifeſta, cui nulla prorſus via occurri poteſt, quod cum ſanctorum quiſque, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, ſpiritu fuerit humano locutus, & aliquando vel in eo erravit, quod ad fidem ſpectare poſtea demonſtratum eſt; aperte conſtat, ex hujuſmodi auctoritate exploratam fidem fieri non poſſe. Quo in loco admonendi ſunt hi, qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, poſt bonas, quas vocant, literas, ſtatim ad ſanctorum veterum lectionem appellunt animum.

Non enim quæcunque ibi legerint, ea ſunt probanda omnia. Nec quemquam hoc errore duci oportet, ut ſi quid Ambroſius, aut Hieronymus contra morem doctrinamque hujus temporis fecerint, locutive fuerint, idem ſibi arbitretur licere.

Primum quoniam res nonnullæ non erant tunc adeo in Eccleſia definitæ, ut nunc eſſe videmus. Deinde quoniam magnis illi & divinis bonis quadam licentia faciendi dicendique aſſecuti ſunt, quæ non eſt paſſim cuilibet permittenda. Atque etiam ſi noſtra hac ætate illi fuiſſent, quædam profecto aliter & facerent & loquerentur. Quid quod, ut ante dicebamus, in rebus quoque ipſis, quæ ad fidem attinent, ſancti nonnunquam erravere? a quibus ſi ne tranſverſum quidem unguem diſcedendum ſit, neceſſe eſt ſane in magnos quandoque errores, fidei etiam adverſos, incurrere.

At Gelaſ. 15. diſt. decret. cap. *Sancta Romana*, probat opuſcula Cypriani, Chryſoſtomi, Gregorii Nazianzeni, Baſilii, Ambroſii. Nihil ergo in his fidei catholicæ contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potius reprehenſa; quod Hieronymus eum in quibuſdam de arbitrii libertate notavit? Cur item Origenis libri damnantur, non etiam Ambroſius, aut Cyprianus, ſi hi quoque in nonnullis fidei orthodoxæ contradixerunt? Aut igitur damnentur omnes, in quibus error aliquis doctrinæ ſanæ contrarius invenitur, aut probentur omnes, quamlibet uno, & item altero errore ſint aſperſi. His videlicet argumentis Gloſſ. 9. diſtin. decret. docet, ea Divi Auguſtini teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda eſſe ſecundum illa tempora, cum ſcripta ſanctorum Patrum authentica non erant: libet enim verba Gloſſæ uſurpare. *Sed hodie*, inquit, *jubentur omnia teneri uſque ad ultimum jota*. Verum hic error ab aliis confutatus non deſiderat orationem meam. Quid enim? An hoc agere Gelaſius voluit, in veterum libris non eſſe quicquam erroris? Atqui laterem, ut ajunt, laverit quiſquis iſthuc conetur. Hanc ſiquidem felicitatem Deus in ſolis divinis voluminibus ineſſe voluit, quemadmodum Auguſtinus graviſſime, ac veriſſime tradidit. Cæteroqui nemo quamtumvis eruditus & ſanctus, non interdum hallucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sanctus vero is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizandos. Sanctus fuit, qui in Chriſti corpore & ſenſum pœnæ, & dolorem fuiſſe negavit. Sanctus fuit, qui in Chiliaſtarum dogma deſcendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterii culpam uxorem repudianti alterum matrimonium conceſſit. Sanctus fuit, qui animis piorum uſque ad judicii diem veram felicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis ex traduce eſſe putavit. Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuiſſe editam opinatus eſt. Sancti fuere, qui angelos multis ante mundum corporeum æternitatibus creatos eſſe exiſtimarunt. Atque horum opuſcula Gelaſio comprobata ſunt. Hos ego tamen reverentiæ cauſa propriis nominibus non appello. Malo enim antiquitati, ſanctitatique parcere, quam otioſo lectori facere ſatis. Legentur itaque a nobis Patres veteres cum reverentia quidem, ſed ut homines, cum delectu, atque judicio. Quod ſi quis aliter ſapit, nec ſanis conſiliis acquieſcit, hic jam non ſanctorum religione, ſed ſui ipſius amore capitur; & ſub veterum nomine novas opiniones invehere conatur. Qua de re Vincentius Lirinenſis: *O rerum*, inquit, *mira converſio! Auctores ejuſdem opinionis catholici, conſectatores vero hæretici judicantur. Abſolvuntur magiſtri, condemnantur diſcipuli. Quod quidem mihi divinitus promulgatum videtur eſſe judicium, propter eorum maxime fraudulentiam, qui cum ſub alieno nomine hæreſim concinnare mechinentur, captant plerumque veteris cujuſpiam viri ſcripta paulo involutius edita, quæ pro ipſa ſui obſcuritate dogmati ſuo congruant, ut illud, quod proferunt, nec primi, nec ſoli ſentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam judico, quod ſancti cujuſque viri memoriam, tanquam ſepultos jam cineres, prophana manu ventilant, & quæ ſilentio operire oportebat, rediviva opinione diffamant, ſequentes omnino veſtigia auctoris ſui Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modo operire neglexit, verum quoque irridendam cæteris enunciavit.*

Lon-

Longe aliter fratres illi ſui, qui nuditatem ipſam reverendi patris nec ſuis temerare oculis, nec alienis patere voluerunt: ſed averſi, ut ſcribitur, texerunt eum. Quod eſt, erratum ſancti viri nec approbaſſe, nec prodidiſſe. Hactenus ille. Ac rurſum, *Quid*, inquit, *ſi in ipſa vetuſtate duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus omnino, ut paucorum inſcitia univerſalis Concilii decreta præponantur. Quæ ſi deſint, collatas inter ſe majorum ſententias lector conſulat eorum, qui diverſis licet temporibus, & locis in unius tamen Eccleſiæ catholicæ communione ac fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt. Et quidquid non unum aut duos tantum, ſed omnes pariter uno, eodemque conſenſu, aperte, frequenter, perſeveranter tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognoverit, id ſibi quoque intelligat abſque ulla dubitatione credendum.* Hæc Vincentius Lirinenſis non minus prudenter, quam vere dicit. Quibus ex rebus Calvini calumnia facile retunditur, qua apud regem Galliæ Franciſcum, ut Lutheranorum impudentiam excuſaret, Catholicorum innocentiam traduxit. Cum enim Lutheranis veriſſime ac graviſſime objiceretur, quod Patrum eſſent ubique & contemptores & adverſarii, *Multa*, ait Calvinus, *ignorarunt ſancti illi viri: ſæpe inter ſe confligantur, interdum etiam ſecum ipſi pugnant*. Tum deinceps, quotquot patrum errores colligere potuit, falſo etiam illis aſſictos, enumerat, quæritque. Cur nos item a Patribus diſcedamus? Nos autem divi Auguſtini partitione primum utimur, qui libro adverſus Julianum 1. capite 2. *Alia ſunt*, inquit, *in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ Catholicæ defenſores, ſalva fidei compage, non conſonant: alia vero, quæ ad ipſa fidei pertinent fundamenta*. In prioribus illis a Patribus nos quandoque diſcedimus, in poſterioribus Lutherani. At nos quidem modeſte ac reverenter oculos a Patrum errore avertimus. Lutherani autem Patres aut irridendos, aut certe deſpiciendos propinant. Deinde nos ab uno interdum, aut altero Patrum diſſentimus; at Lutherani ab omnibus conſentientibus ſæpe diſſentiunt. Aliud eſt autem unius, aut duorum ſanctorum privatum dogma repellere, quod hac ſecunda concluſione aliquando licere dicimus, aliud vero contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat, & quomodo, ſequentibus concluſionibus demonſtrabitur; ſi prius tamen explicatum fuerit, quid ſibi Eccleſia velit, cum ſanctorum Patrum libros approbat. Id namque a nobis in hac forte diſputatione deſideratur. Nondum enim argumenta diluimus, quæ illius Gloſſæ opinionem confirmabant.

Eccleſiaſtici auctores etiam probatiſſimi non eodem gradu & loco ſunt omnes. Nec magnopere conandum eſt eorum hic ſtultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronymi, aut Auguſtini opuſcula æquarint. Quemadmodum autem res a Deo conditæ, probatæ quidem fuere univerſæ (vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona) ſed rerum variæ differenteſque naturæ non eundem locum, vim, ſtabilitatem accepere; (nam ſunt corpora cæleſtia, & corpora terreſtria) ſed alia quidem cæleſtium gloria, alia autem terreſtrium, alia claritas ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum: (*ſtella enim a ſtella differt in claritate*, 1. Corinth. 15.) ſic ſane ſcriptores Eccleſiaſtici probati ſunt, qui ſcilicet Spiritus ſancti illuſtrati luce Eccleſiam ipſi illuſtrarunt; ſed alia tamen claritas Matthæi, alia Hieronymi, alia Eſaiæ, alia Ambroſii. Atque auctores canonici, ut ſuperni, cæleſtes, divini, perpetuam ſtabilemque conſtantiam ſervant; reliqui vero ſcriptores ſancti inferiores & humani ſunt, deficiuntque interdum, ac monſtrum quandoque pariunt præter convenientem ordinem inſtitutumque naturæ. Quin ergo probatur Euſebius Cæſarienſ. Epiſcopus? Quin Ruffinus? Quin Origenes? nam & hi Eccleſiam Chriſti ſuis literis illuſtrarunt. Nempe aliud fuit errare in rebus obſcuris, & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ, aliud in apertis, & quæ tunc etiam in Eccleſia firmiſſime credebantur. Illud aut Cypriano, aut Ambroſio, aut Auguſtino accidit: hoc Origeni, Euſebio, ac Ruffino. Cyprianus item, Ambroſius, Hieronymus in nullo a ſanctæ Romanæ Eccleſiæ conſortio deviarunt, nec ab ejus fideli prædicatione ſejuncti ſunt, ſed communionis ipſius gratia ſemper fuere participes, ut Gelaſiii verbis etiam utamur: at Origenes deſeruit unitatem, & fons Arii jure ac merito exiſtimatus eſt. Hinc ſchiſmaticus a Gelaſio dicitur; hinc etiam Euſebius Origenis laudator nimius, Arifautor acerrimus reprehenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religioſus, præterquam quod in libero arbitrio, re videlicet manifeſtiſſima erravit, Origeni, Origeniſque diſcipulis vehementer faviſſe convincitur. Fuit autem Eccleſia ſemper non ſolum cauta, ſed etiam acris & ſevera in Origeniſtas, ut a quibus grandem in doctrina Eccleſiaſtica peſtem fuerit experta. Sed de ſecunda concluſione ſatis. Jam pergamus ad reliquas.

Tertia Concluſio. Plurium Sanctorum auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo ſufficere & præſtare non valet. Id quod ex ſecundo argumento ante poſito ſatis oſtenditur. Angelos quoque eſſe corporeos, Auguſtinus ac pauci quidem alii inter veteres ſanctos aſſeruerunt: & quamvis opinio hæc falſa ſit, ſed tanquam Fidei adverſa ex communi veterum ſententia evinci non poteſt. At Thom. Walden. in procemio doctrinalis Fidei antiquæ docet, quod major pars Patrum ab Apoſtolis ſenſerit, id eſſe catholicæ Eccleſiæ fidem. Id quoque Vincen. Lirin. tradit in libro adverſ. prophan. novationes. Vera ſunt hæc, non inficior, ſed tunc cum unius aut paucorum contrariam ſententiam Eccleſia penitus exploſit, ut illorum, qui putarunt ab hæ-

reti.

Digitized by Google

reticis venientes eſſe iterum baptizandos; illorum etiam, qui Melchiſedech non hominem quempiam, ſed Spiritum Sanctum eſſe dixerunt; utrumque enim horum poſt ea tempora Eccleſia ſemper exhorruit. Porro autem ſi unius, aut paucorum opinatio non fuerit ab Eccleſia rejecta, tum plurimorum auctoritas, quemadmodum diximus, nihil certum firmumque conficiet. De tertia igitur concluſione hactenus.

4. Concl. Omnium etiam ſanctorum auctoritas in eo genere quæſtionum, quas ad fidem diximus minime pertinere, fidem quidem probabilem facit, certam tamen non facit. Quam ego concluſionem poſtremo illo argumento abunde probatam exiſtimo. Quod enim ea controverſia non ſit ex illarum numero, quæ catholicam fidem aut promovere, aut emovere poſſint, vel ex eo perſpicuum eſt, quod beatam Virginem a peccato originali fuiſſe penitus liberam, e libris ſacris juxta germanum literæ ſenſum nuſquam habetur; quinimo lex generalis in eis traditur, quæ univerſos filios Adam, carnali ſcilicet propagatione creatos, ſine ulla exceptione complectitur. Nec vero dici poteſt, per traditionem Apoſtolorum id in Eccleſiam deſcendiſſe, cum hujuſmodi traditiones non per alios, quam per Epiſcopos illos antiquos & ſanctos auctores Apoſtolis ſuccedentes ad nos uſque pervenerint. At conſtat, priſcos illos ſcriptores non id a majoribus accepiſſe. Traderent enim bona fide & ipſi poſteris ſuis. Non igitur ad fidem illud attinere poteſt, quod neque ſacris literis, aut Apoſtolorum traditionibus invenitur, neque ex eis certa valet connexione confici. Cæterum, quod oppoſita etiam aſſertio, hoc eſt, B. Virginem peccatum originale a parentibus contraxiſſe, non ſit in numero dogmatum catholicorum, manifeſtiſſime colligitur ex eo, quod a lege univerſali per ſingulare privilegium unam Dei Matrem excipere, ſacrarum literarum fidei nullo pacto adverſum eſt. Alioqui cum ſacræ literæ in univerſum clament, *Non videbit me homo, & vivet*, *Deum nemo vidit unquam*; qui Paulum, aut Moyſen excepiſſet, ſacras literas contra pugnaſſet. Atque ea cauſa eſt, niſi toto cælo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus IV. nec concil. Lateranen. ſub Leone X. nec ſynodus Triden. ſub Paulo & Julio tertiis inchoata eam quæſtionem definierunt. Neutram enim ex illis opinationibus poterant tanquam dogma catholicum approbare. Ita is erravit, qui aſſerit, erroneum eſſe, aliquem præter Chriſtum a lege illa originalis peccati liberare. Erravit ac multo etiam magis Baſilienſe concilium, cum definivit, doctrinam illam, quæ docet beatam Virginem Mariam nunquam originali ſubjacuiſſe peccato, tanquam conſonam ſcripturæ ſacræ ac Fidei catholicæ amplectendam fore, nullique de cætero licitum eſſe in contrarium docere. In pari quippe errore verſantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem attinere poſſe credunt. Difficile eſt hoc dicere. Credo, ſi in concione quæratur: at hoc loco & diſputatione facillimum. Non enim hic cum vulgi imperitia certamus, ſed eos inſtituimus, qui veræ germanæque Theologiæ ſolidam, & expreſſam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes umbras perſequi. Propoſitum eſt autem veri reperiendi cauſa, & contra noſtros, & pro alienis etiam dicere: &, cum res poſtulat, utroſque nullius accepta perſona reprehendere. Atque in eo opere maxime, quod ad Eccleſiæ publicam utilitatem cudimus, privatis non debuimus affectibus inſervire. Nec deerunt poſt hæc etiam ex viris plane doctis, qui me objurgent, erunt etiam qui vituperent, quod in quæſtionem multis nominibus invidioſam conſulto & cogitato inciderim, ut rem alias graviſſimam nullius in Chriſtiana religione eſſe momenti aſſeverarem. At ego & benevolos objurgatores placare, & invidos vituperatores confutare poſſum, ut alteros reprehendiſſe pœniteat, alteri didiciſſe ſe gaudeant. Nulla mihi, fateor ingenue, alia via patuit ad illud Eraſmi argumentum eludendum, quo ſanctorum auctoritatem acute ille quidem tentavit eludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis ſemper proprium fuit, antiquorum Patrum libros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detruncare; ut ore ſaltem, reclamante licet conſcientia, poſſem Bernardum, Auguſtinum, Ambroſium, alioſque item patres in ea fuiſſe opinione negare. Quid enim prod. eſt, ſi verum ſcire cupis, ſanctorum teſtimonia membranis inſcripta radere, cum animo inſculpta abolere non poſſis? Porro, ſi, ut ſanctorum auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quod erat eccleſiæ Dei apprime neceſſarium, quorundam opinationes, ne dicam factiones, aſſeruimus non eſſe ad fidem & mores neceſſarias; quid eſt, per Deum obſecro, quod nos ea de re valeat quiſquam aut admonere amice, aut inimice inſectari? Atque hæc quidem hactenus in quartæ concluſionis confirmationem dicta ſint. In qua etiam cauſa habemus teſtem ſatis idoneum & gravem Vincent. Lirinen. in libro adverſum prophanas novationes, ubi, *Antiqua*, ait, *ſanctorum patrum conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum in fidei regula, magno nobis ſtudio & inveſtiganda eſt, & ſequenda*: id quod quinta concluſione explicandum eſt. In qua quoniam hujus loci cardo vertitur, etſi multa prætereunda, multa tamen dicenda ſunt, & ad cognitionem ſacrarum literarum utiliſſima, & ad ſcholæ uſum neceſſaria.

5. Concl. Quinta igitur concluſio eſt. In expoſitione ſacrarum literarum communis omnium ſanctorum veterum intelligentia certiſſimum argumentum Theologo præſtat ad Theologicas aſſertiones corroborandas: quippe cum ſanctorum omnium ſenſus Spiritus ſancti ſenſus ipſe ſit. Quam ego concluſionem magnis quidem argumentis confirmaturus ſum, & quæ, niſi me fallit animus, controverſiam determere ita poſſint, ut inter

M ea.

catholicos ultra referri quæſtio nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, ſi prius pauca quaſi de fama Cajetani dixero. Ego virum hunc, ut ſæpe alias teſtatus ſum, ſemper feci maximi. Plurimum enim eccleſiam Chriſti ſuis literis juvit. Longum eſt autem hominis commendare ſive eruditionem ſive ingenium: moleſtum etiam univerſa ipſius opera commemorare. Illud breviter dici poteſt, Cajetanum ſummis ædificatoribus eccleſiæ parem eſſe potuiſſe, niſi quibuſdam erroribus doctrinam ſuam, quaſi cujuſdam lepræ admixtione fœdaſſet, & vel curioſitatis libidine affectus, vel certe ingenii dexteritate confiſus, literas demum ſacras ſuo arbitratu expoſuiſſet, feliciſſime quidem fere, ſed in paucis quibuſdam locis acutius ſane multo, quam felicius. Nam & vetuſtæ traditionis parum tenax, & in ſanctorum lectione parum quoque verſatus, libri ſignati myſteria ab his noluit diſcere, qui non ſuo ſenſu illa, ſed majorum traditione, vera ſcilicet verbi Dei clave aperuerunt. Ita quum plurima ſcripſiſſet egregie, vertit ad extremum omnia, & novis quibuſdam ſcripturæ expoſitionibus aliorum, quæ vel graviſſime dixerat, aut elevavit, aut imminuit certe auctoritatem. Invitus quidem facio, ut doctiſſimum virum nomine etiam expreſſo reprehendam, ſed cum nominis ac gloriæ celebritas hoc loco a Lutheranis objiceretur, notandam temeritatem putavi.

Atque error in quem incidit, eſt ejuſmodi, ut eum ego ſubmovere omni ratione debeam, nec ſine ſummi tamen viri aperta reprehenſione poſſim. In initio ſiquidem commentariorum in Geneſim, *Si quando*, inquit, *occurrerit novus ſenſus textui conſonus, quamvis a torrente doctorum ſacrorum alienus, æquum ſe præbeat lector cenſorem* (1). Et paulo poſt, *Nullus*, ait, *deteſtetur novum ſacræ ſcripturæ ſenſum, ex hoc quod diſſonat a priſcis doctoribus: non enim alligavit Deus expoſitionem ſcripturarum ſacrarum priſcorum doctorum ſenſibus, ſed ſcripturæ ipſi integræ ſub catholicæ eccleſiæ cenſura: alioqui ſpes nobis & poſteris tolleretur exponendi ſcripturam ſacram, niſi transferendo, ut ajunt, de libro in quinternum*. Hactenus ille. Ac revera ſequi majores noſtros per omnia, & illorum veſtigiis nos quoque pedes noſtros figere, ut pueri faciunt per luſum, nihil videtur eſſe aliud, quam ingenia noſtra damnare, judicio nos privare noſtro, & facultate inquirendæ veritatis. Sequamur veteres, bene habet: ſed ut duces, non ut dominos. Non enim Fidei noſtræ dominaturi ſunt, nec illis ita debemus eſſe addicti & mancipati, ut ſacris literis exponendis nullum habeamus arbitrium. Hoc ſcilicet argumento Cajetanus moveri potuit, ut quintæ concluſioni adverſaretur. Nam Lutherus crafſioribus conjecturis commoveri ſolet. In prologo ſiquidem aſſertionis ſuorum articulorum, patrum auctoritate dicit neminem eſſe cogendum: quod in omnium ſcriptis multi inveniantur errores, ſæpe ſibi ipſis pugnent, ſæpe invicem diſſentiant, & ſcripturas torqueant. Leges autem interpretandi verbi Dei nullas patitur, quod verbum Dei non debeat eſſe alligatum, ſed liberum, quodque ejuſdem ſit leges condere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarum certos interpretes eſſe poſſe, divinarum autem nullo modo. Hanc eandem ſententiam tenuit Wicleffus apud Thomam Walden. lib. doct. fid. anti. doctrin. 3. Eandem quoque Petrus Abailardus tenuit in ipſo ſtatim ſuarum diſputationum exordio: ut auctor eſt Divus Bernardus in epiſtola ad Innocent. num. 190. *Eccleſiaſticorum doctorum*, inquit Bernardus, *unam omnium de hac re Petrus Abailardus dicit eſſe ſententiam, & ipſam ponit ac ſpernit, & gloriatur ſe habere meliorem, non veritus contra præceptum ſapientis transgredi terminos antiquos, quos poſuerunt patres noſtri*. In eadem etiam erroris navi fuere Arius, Neſtorius, Eutyches, Dioſcorus, ut ſeptima ſynodo act. 1. Anathematiſmo 7. Baſilius ipſe fatetur. De Ario certe, ejuſque diſcipulis habes teſtem Alexandrum Alexandriæ epiſcopum, lib. 1. hiſtor. trip. cap. 14. Neſtorius autem dum eloquens fuiſſet, & ſe putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibuſque ſe meliorem putabat eſſe, ut lib. 12. hiſt. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingreſſus eſt Paulus Samoſatenus, Euſebio auctore lib. 7. eccleſiaſt. hiſt. c. 26. Severiani quoque eadem via ingreſſi ſunt, ut idem Euſeb. lib. 4. eccleſiaſt. hiſto. cap. 29. teſtatur. Quid vero Vincentius Lirinen. adverſus prophanas novationes de Origene referat, non pigebit adſcribere, ut vel hoc uno exemplo viri pii ſacris literis exponendis diſcant eſſe modeſti. Cum igitur is auctor Origenis ingenium, erudiitionem, eloquentiam, virtuteſque alias admirabiles extuliſſet, *Hic idem*, ait, *tantus ac talis, dum gratia Dei inſolentius abutitur, dum ingenio ſuo nimium indulget, ſibique ſatis credit; dum parvipendit antiquam Chriſtianæ religionis ſimplicitatem, dum ſe plus cunctis ſapere præſumit, dum eccleſiaſticas traditiones & veterum magiſteria contemnens, quædam ſcripturarum capitula novo more interpretatur, meruit ut de ſe quoque diceretur: Si ſurrexerit in medio tui propheta*, &c. Deuter. 13. Hæreticorum itaque, & ſchiſmaticorum communis fuiſſe videtur Cajetani illa ſententia. Nec ego hic tamen hæreticos volo argumentando revincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & apoſtolicæ ſedis judicia, & conciliorum dogmata, & Apoſtolorum traditiones, & ſanctorum omnium doctrinam contempſere?

Adverſus Cajetanum omnis oratio ſuſcipitur a nobis, qui ut erat ingenioſus, noſtras rationes expenderet; atque erat pius auditis graviſſimis teſti-

(1) *Si novus ſenſus eſſet, ſed non a ſanctorum ſenſu diſcors & diffidens; bene haberet fortaſſe. At novus ſenſus, qui ita a priſcorum ſententia diſcrepet & abherreat, ut ſit vere contrarius, erroneus ſit neceſſe eſt. De hoc autem Cajetanus loquitur, ut patet.*

teſtimoniis minime refragaretur. Atque nobis unum ſat erat, ita nobis majores noſtros tradidiſſe. Sed Cajetanus auctoritatem contemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum ſua ratione contendere. Quamquam a Philoſophis quidem rationem philoſophicæ concluſionis jure forſitan poſtularis: in ſacrarum autem literarum intelligentia majoribus noſtris debes, nulla etiam ratione reddita, credere, & quas ſententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepiſti, defendere. Ego vero eas defendam, ſemperque defendi; nec me ex eo ſenſu, quem a patribus accepi, ullius unquam ratio aut docti, aut indocti movebit. Sed age, ratiocinemur, oſtendamuſque in expoſitione ſanctarum ſcripturarum concordem antiquorum ſenſum eſſe tenendum, ſi volumus eſſe catholici. Sed prius tamen quid majores noſtri de ea re ſenſeſerint, explicemus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim, non modo Theologorum ratiocinationibus, verum etiam teſtimoniis antiquitatis.

Clemens in primis ad diſcipulos Hieroſ. (1). *Relatum eſt*, inquit, *quoſdam docere, non ſecundum traditionem patrum, ſed juxta ſenſum ſuum. Multas enim ex his, quæ legunt ſecundum ingenium hominum veriſimilitudines capiunt. Ideo diligenter obſervandum eſt, ut lex Dei non ſecundum propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis divinis, quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum, quem ſibi quiſque ſponte præſumpſit. Quod fieri non oportet. Non enim ſenſum, quem extrinſecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quærere, ſed ex ipſis ſcripturis ſenſum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam diſcere ſcripturarum, qui eam a majoribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſervat, ut & ipſe poſſit ea, quæ recte ſuſcepit, competenter aſſerere.* Hactenus Clemens; qui & lib. 10. recognit. (ſi liber hic modo recipitur) documentum hoc a Petro Apoſtolo ſe accepiſſe teſtatur.

Dionyſius item 1. cap. lib. de cæleſt. Hierar. *Ad ſanctiſſimarum*, ait, *ſcripturarum intelligentias, prout illas a patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus.* Accedit eodem teſtis locuples Irenæus, qui etiam ſcribit lib. 4. cap. 63. expoſitionem legitimam ſcripturarum per traditionem majorum accipiendam.

Epiphanius rurſum (2), cum hæreticos, qui ſe vocabant Apoſtolicos, refutat, *Scripturæ*, inquit, *ſpeculatione indigent, ad cognoſcendam uniuſcujuſque argumenti vim & facultatem, oportet autem & traditione uti: non enim omnia a divina ſcriptura accipi poſſunt.* Hæc Epiphanius. Traditionem autem ſine dubio vocat intelligentiam & ſenſum a patribus acceptum. Illam enim clavem verbi Dei eſſe, auctor eſt Petrus apud Clementem lib. 10. recogn. Hanc autem legiſperiti habuiſſe dicuntur, ad quos ſcilicet traditiones Moyſis & ſeniorum quaſi per manus venerant.

Clemens vero Alexandrinus Strom. lib. 7. qui adverſus Eccleſiaſticam traditionem ſcripturas interpretantur, hos regulam veritatis amiſiſſe affirmat. Et poſtea eodem quoque lib. de hæreticis diſſerens, *Gloriæ*, inquit, *tenentur deſiderio, qui ea, quæ ex ſua natura conveniunt, ſermonibus divinitus inſpiratis tradita a beatis Apoſtolis & magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapientiæ ſimulatione corrumpunt per alias tractationes, humanis doctrinis reſiſtentes divinæ traditioni. Nam inter eos viros, qui tanti erant in Eccleſiaſtica cognitione, quid reſtabat dicendum a Marcione, Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via? neque enim eos, qui præceſſerunt, ſuperare poterant ſapientia, ut aliquid adinvenirent iis, quæ ab illis vere dicta ſunt. Sed bene cum eis actum eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea, quæ prius ſunt tradita.* Atque Origenes tractatu in Matth. 29. *Quoties hæretici*, inquit, *canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videntur dicere: ecce in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima & eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.* Hæc Origenes.

: Ambroſius quoque tertio ad Gratianum de fide libro (3), *Servemus*, ait, *præcepta majorum, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus; librum ſacerdotalem quis noſtrum* (*) *reſignare audeat, ſignatum a confeſſoribus, & multorum jam martyrio conſecratum?*

Hieronymus inſuper in epiſtol. ad Evagrium, *Revolvi me*, inquit, *ad veterum libros, ut viderem, quid ſinguli dicerent, uti tibi quaſi de multorum conſilio reſponderem. Et deprehendi, horum omnium opiniones ad unum computum perveniſſe, ut dicerent Melchiſedech hominem fuiſſe Chananæum*; & poſt multa, quæ narrare longiſſimum eſt, *Habes*, ait, *quæ audierim, quæ legerim de Melchiſedech. Meum fuit recitare teſtes: tuum ſit de fide teſtium judicare. Quod ſi omnes repuleris, tuum certe illum ſpiritualem interpretem non recipies, qui tanto ſupercilio, & auctoritate Melchiſedech Spiritum ſanctum pronunciavit, ut illud veriſſimum comprobarit, quod apud Græcos canitur. Imperitia confidentiam, eruditio timorem creat.* Et in Danie. 12. c. *Scripturæ*, inquit, *ſanctæ intelligentiam abſque Dei gratia & doctrina majorum ſibi imperitiſſimi vel maxime vendicant.* Et in epiſtola illa ad Paulinum celebri, multis & teſtimoniis exempliſque & rationibus elegantiſſime docet, neminem in ſcripturis ſacris ſine prævio & monſtrante ſemitam poſſe ingredi. Id quod Clemens Alexand. 5. Strom.

(1) *Epiſt. 5. 37. diſt. cap. Relatum.* (2) *Hær. 61.*
(3) *Cap. 7.* (*) *alii legunt* deſignare.

lib. docuerat. Et Cicero, *In univerſum nulla ars*, inquit, *literis ſine præceptore & interprete percipi poteſt*. Is autem ad ſacras literas ſine doctore aggreditur, qui neglecto ſenſu antiquorum patrum, arcanam ſcripturam ex ſuo interpretatur.

His etiam ſimilia concinit Auguſtinus in libro de utilita. cred. ad Honoratum cap. 7. (1) Cum enim ſacros iſte libros ſine aliena ope & legere & intelligere ſe poſſe arbitraretur; *Ita ne eſt?* Auguſtinus ait. *Nulla imbutus poetica diſciplina Terentium ſine magiſtro attingere non auderes. Aſper, Cornutus, Donatus, & alii innumerabiles requiruntur, ut quilibet poeta poſſit intelligi: tu in ſanctos libros ſine duce irruis, & de his ſine præceptore audes ferre ſententiam?* Et cap. 17. *Si unaquæque diſciplina*, inquit, *quanquam vilis & facilis, ut percipi poſſit, doctorem aut magiſtrum requirit, quid temerariæ ſuperbiæ plenius, quam divinorum ſacramentorum libros ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere?* Hactenus Auguſtinus. Gregorius etiam lib. 28. Mor. cap. 9. hanc etiam concluſionem confirmat, exponens de ſanctis doctoribus illud, *Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt*.

Unum his Caſſiodorum adjiciam in prœmio lib. divinar. inſtitut. diſſerentem in hæc verba: *Ad divinam ſcripturam aſcendamus per expoſitiones probabiles Patrum, velut per quandam ſcalam viſionis Jacob, ut eorum ſenſibus provecti, ad cognitionem Domini efficaciter pervenire mereamur*. Et lib. eod. c. 11. *Sunt nonnulli*, ait, *qui putant eſſe laudabile, ſi quid contra antiquos ſapiant, & aliquid novi, ut periti videantur, inveniant*. Et cap. ejuſdem libri 25. *Cuncta*, inquit, *quæ antiqui expoſitores probabiliter dixerunt, ſolicita mente tenenda ſunt: illa vero, quæ ab eis intacta ſunt relicta, ne infructuoſo labore fatigemur, primum rimanda ſunt, quas virtutes habeant, aut ad quæ nos inſtituta perducant*.

Adde huc quoque Gregor. Nazianz. & Baſil. qui, ut lib. 11. Eccleſ. hiſt. (2) Ruffinus tradit, *divinarum ſcripturarum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex majorum ſcriptis & auctoritate ſecuti ſunt, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione intelligentiæ regulam ſuſcepiſſe conſtabat*. Hactenus ibi. Atque hæc ſatis erant homini modeſto, ut in noſtram ſententiam induceretur. Nam clariſſimis monumentis conteſtata conſignataque antiquitas quem non moveat? Certe cum Clementem, Dionyſium, Irenæum, Epiphanium, Nazian. Baſil. Ambr. Hier. Aug. Caſſiod. Bernard. audio unum & idem proferentes, non exiſtimo totidem hominum doctiſſimorum quidem & ſanctiſſimorum, attamen hominum, me audire ſententiam, ſed Catholicæ Eccleſiæ, cujus illi fuere columnæ præcipuæ. Nec enim aliud viri illi omnes tanto conſenſu ſenſiſſe credendi ſunt, quam quod communiter Eccleſia catholica ſentiebat. Sed habemus præterea graviores teſtes ad hujus rei fidem plenam & integram faciendam. Dixerit enim fortaſſe quiſpiam, teſtimonia fere illa, quæ retulimus, adverſum Lutheranos magis, quam Cajetanum facere. Non enim hic adeo fuit inſolens, ut aut omnino veterum magiſterium contemneret, aut eorum in ſacras literas commentaria. Negavit ſolum, communem antiquorum intelligentiam certam eſſe lineam, ad quam intelligentias noſtras ſemper dirigere debeamus. Id quod nondum adhuc videmur refelliſſe. Verum utcunque hæc habeant, placet mihi jugulum cauſæ petere, ac propius conferre pedes, ut Cajetani error certiſſimis argumentationibus refutetur.

Primum autem in ſynodo ſexta generali ſeſſ. 11. ob id damnati ſunt Origeniſtæ, quod eaſdem expoſitiones, quas hic novas Cajetanus infert, conati fuerint contra majorum traditionem invehere. *Multa alia*, ait Sophronius, *extra Apoſtolicam atque paternam traditionem aſſeruerunt, paradiſi plantationem projicientes, in carne Adam formatum fuiſſe nolentes, ex eo Evam formatam fuiſſe vituperantes, ſerpentis ſonitum refutantes*. Hactenus ille. Eſt autem probata hæc Sophronii epiſtola Synodica actione 13. ejuſdem ſexti concil. generalis.

Deinde Canon 19. Synodi Trullanæ ſic habet: *Oportet eos, qui præſunt Eccleſiis, clerum & populum docere, ex divina ſcriptura colligentes intelligentias & judicia veritatis, & non tranſgredientes jam poſitos terminos, vel divinorum Patrum traditionem. Sed etſi ad ſcripturam pertinens controverſia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo Eccleſiæ luminaria & doctores ſuis ſcriptis expoſuerunt; & majorem ex his laudem aſſequantur, quam ſi ea, quæ a ſe dicuntur, componant; ne, dum quandoque ad id hæſitant, ab eo, quod convenit, excidant*. Hactenus Conc. Trullan.

Ad hæc, cum de intelligentia illius teſtimonii Joannis Evangeliſtæ (3), *Ad Jeſum autem cum veniſſent, ut viderunt eum jam mortuum*, &c. inter fideles quæſtio eſſet exorta, eaque ad Viennen. Conc. referretur, Clemens concilio præſidens ita loquitur (4): *Nos ad ſanctorum patrum & doctorum communem ſententiam Apoſtolicæ conſiderationis aciem convertentes, ſacro approbante concilio declaramus*, &c. Sedes ergo Apoſtolica, & Viennen. concilium, cum de fide & intelligentia ſacrarum literarum pronunciant, ſanctorum communem ſenſum tanquam Theſei filum tenent, eoſque quaſi duces intelligentiæ ſequuntur.

Concilium quoque Lateran. ſub Leone decimo, acti. 11. præcipit omnibus, qui Evangelicam veritatem populum docturi ſunt, ut ſanctam ſcripturam juxta interpretationem doctorum, quos Eccleſia, vel uſus diuturnus approbavit, explanent: ne quicquam eis proprio ſenſu contrarium aut diſſonum adjiciant, ſed illis ſemper inſiſtant, quæ a præfatorum doctorum interpretationibus non diſcordant.

Eſt

(1) *Vide etiam eundem Auguſt. in prœm. lib. de doctrin. Chriſt.*
(2) *Cap. 9.* (3) *Joan. 19. 33.* (4) *Clem. 1. De ſum. Trin.*

Eſt præterea idem definitum apertius in ſynodo Trident. ſeſſ. 4. in hæc verba: *Decrevit ſancta ſynodus ad coercenda petulantia ingenia, ut nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram ſcripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, aut etiam contra unanimem conſenſum Patrum ipſam ſcripturam ſacram interpretari audeat*. Hactenus Concil. Trident. Poteram huc addere decretum quintæ ſynodi ex Ivone titulo 11. lib. 2. cap. 14. Alterum etiam ſimile concilii Melden. cap. 11. ex Burch. lib. 1. cap. 61. ſed multa prætorimus, ne diſputatione longa negotium lectori faceſſamus. Sed enim e ſacris quoque literis ad ejuſdem rei confirmationem habemus teſtimonia non pauca. Ac primum illud ex Eccleſiaſtico cap. 8. *Non te prætereat narratio ſeniorum: ipſi enim didicerunt a patribus ſuis: quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum*. Deinde illud Apoſtoli ad Rom. 12. *Non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & unicuique ſicut Deus diviſit menſuram fidei. Habentes donationes ſecundum gratiam differentes, ſive prophetiam ſecundum rationem fidei*, &c. Illud vero conſtat, prophetæ vocabulum Apoſtolo uſurpari non modo pro eo, qui futura videt atque prænunciat, verum etiam pro eo, qui Spiritus ſancti dono Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum oracula intelligit & exponit. Jubet autem Paulus, ut qui ejuſmodi munus in Eccleſia ſuſceperit, primum quidem non plus ſapiat, quam oportet, ſed ad modeſtiam & temperantiam ſapiat: deinde, ut prophetiam habeat ſecundum rationem fidei, hoc eſt, ne ſacris literis exponendis humani acumen ingenii, aut naturæ vim rationemque ſequatur, ſed eas juxta fidem a majoribus acceptam, & hujus fidei proportionalem rationem interpretetur. Nam philoſophos quidem poteris forſitan exponere juxta rationem ſcientiæ, nulla etiam adhibita fide: at ſacros libros ſobrie ſine majorum fide & doctrina non poteris. Sed & qui explicando Ariſtotele veteres omnes Peripateticos pro nihilo haberet, & his magna conſenſione reclamantibus ex philoſophi ſententia paradoxum nuſquam auditum nova nobis interpretatione præſcriberet, parum ille ſobrius haberetur. Multo vero etiam magis, qui in Apoſtolorum libris ſuopte ingenio novas quaſdam ſententias comminiſcitur, eaſque Apoſtolorum diſcipulis & antiquis omnibus interpretibus adverſas, hic non eſt profecto, cur ſatis ſanus habeatur. Sed de ſecundo teſtimonio ſatis.

Tertium 1. ad Cor. 14. habes. *Prophetæ*, inquit Apoſtolus, *duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent*. Ne quis autem a reliquis temere diſſentiat. *Non eſt* autem, ait, *diſſenſionis Deus, ſed pacis*; id eſt, non ejus, qui a conſentiendi unitate defecerit, ſed eorum, qui in conſentiendi pace permanſerint, ut Vincent. Lirinenſ. expoſuit. *Sicut in omnibus*, inquit, *Eccleſiis ſanctorum doceo*, hoc eſt, catholicorum. Quæ ideo ſanctæ ſunt, quia in ſanctorum communione perſiſtunt. Ac nequis tandem harum rerum judicium ad ſe unum deſpectis cæteris revocaret, paullo poſt addit: *An a vobis verbum Dei proceſſit? aut in vos ſolos pervenit? Si quis videtur eſſe propheta, aut ſpiritualis cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata*. Mandatum utique eſt, ut ſi quis eſt ſpiritualium rerum magiſter ſummo ſtudio unitatis cultor exiſtat, ut nec opiniones ſuas communibus reliquorum omnium præferat, & ab univerſorum ſenſibus non recedat: id fiet autem, ſi duo præcepta teneantur. Unum, ut ſacrarum literarum interpres ſemper in priores ſpectet, a quibus verbum Dei proceſſit in poſteros: hujus enim rei Apoſtolus Corinthios monet, inquiens, *An a vobis verbum Dei proceſſit?* Alterum, ut ne ſenſum ſuum tenaci contentione defendat, ſed prius reliquos Eccleſiæ doctores conſulat, ut ſi viderit omnibus id probari quod ſentit, tuto jam teneat: ſin reprobari, tuto jam deſerat. Hoc enim ſignificat Apoſtolus dicens: *Aut in vos ſolos pervenit?* Sic enim mihi plane videor Pauli ſententiam interpretari. Quod ſi hoc Apoſtoli teſtimonium videbitur cuipiam ad ſuadendum magis, quam evincendum idoneum; cum illo non exiſtimarim equidem contentioſa diſputatione certandum. Nec enim vel ipſi credimus omnia argumenta, quibus utimur, eſſe palmaria.

Quartum porro ejuſdem Apoſtoli teſtimonium graviſſimum eſt. Habetur autem ad Epheſ. 4. in hæc verba: *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, ut non ſimus jam parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumventionem erroris*. Quæ quidem Pauli verba, quoniam in tertio loco uberius explicata ſunt, levi nunc brachio attingemus, quantumque ſatis erit ad id, de quo nunc agimus, confirmandum. Ex his itaque verbis plane intelligitur, divinæ providentiæ fuiſſe, ut non ſolum Prophetarum, Apoſtolorum, & Evangeliſtarum codices haberemus, verum etiam ſanctorum doctorum in illos commentaria. Ob eam enim certe cauſam, poſt Prophetas, Apoſtolos, & Evangeliſtas, Eccleſiæ a Chriſto doctores dantur, ut illorum ſacros hi libros interpretentur. Hos ergo in Eccleſia Dei divinitus per tempora & loca procuratos quiſquis in ſcripturæ ſenſum eundem convenientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum, a quo in id illi fuere deſtinati, ut populum Chriſtianum ſacras Prophetarum, Apoſtolorum, Evangeliſtarumque literas edocerent. Quod ſi ſancti omnes, dum illa interpretarentur, erraſunt, Deo auctore erraret Eccleſia; cum doctores ſibi a Chriſto datos ſequeretur, & in ſacrorum codicum intelligentia eorum veſtigiis inſiſteret.

Nec me clam eſt, Paulinum, Auguſtinumque in epiſt. 58. & 59. Prophetas in hoc Apoſtoli teſtimonio non eos accipere, qui ante Domini adventum futura prædixerant, quorum nos ſcripturas ut canonicas ac divinas retinemus. ſed illos, qui in Eccleſia Chriſti tempore Apoſtolorum prophetandi gratia eminuere. At quoniam utroſque Eccleſiæ a Chriſto datos negare non poſſumus: nihil mirum videri debet, ſi neutros ab Apoſtoli verbis excluſerimus.

Sed quærat hic forſitan aliquis (1): Cum ſit perfectus ſcripturarum canon, ſibique ad omnia ſatis ſuperque ſufficiat, quid opus eſt, ut ei ſanctorum & intelligentia jungatur, & auctoritas? Quia videlicet ſcripturam ſacram pro ipſa ſui & altitudine & obſcuritate non uno eodemque ſenſu omnes accipiunt, ſed aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, ut pene quot homines, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter namque illam Novatus, aliter Sabellius, aliter Arius, aliter Donatus exponit. Quocirca neceſſe eſt, ut propheticæ & Apoſtolicæ interpretationis linea propter tam varii erroris anfractus ſecundum normam aliquam dirigatur. Ob id ergo poſt Prophetas, Apoſtolos, & Evangeliſtas, ſanctos quoque Doctores accepimus: quo eorum catholicam, hoc eſt, univerſalem intelligentiam, tanquam Eccleſiæ regulam a Deo præſcriptam ſequeremur. Præclare igitur illud adjectum eſt, *Ad conſummationem ſanctorum, in ædificationem corporis Chriſti, ne ſimus parvuli*, &c. Ac de verbis quidem Apoſtoli hactenus. Nunc Salomonis unicum teſtimonium addemus, quod ſi diligentius expendatur, multum conferet ad eam rem, de qua diſſerimus, corroborandam. *Verba ſapientium*, ait, *ſicut ſtimuli* (2), *& quaſi clavi in altum defixi. Quæ per magiſtrorum concilium data ſunt a paſtore uno, his amplius, fili mi, ne requiras*. In quem locum Hieronymus, *Exceptis*, inquit, *his verbis, quæ ab uno paſtore ſunt data, & a concilio atque conſenſu probata ſapientium, nihil tibi vindices: majorum ſequere veſtigia, ab eorum auctoritate non diſcrepes*. Hæc Hieronymus. Nos vero, quis ille unus paſtor ſit, per Ezechielem intelligimus (3). *Suſcitabo*, ait, *ſuper eas paſtorem unum, qui paſcat eas: ipſe erit eis in paſtorem*. Ne autem exiſtimares, quod ipſe per ſe Chriſtus hoc ſemper eſſet facturus, per Hieremiam monet, inquiens, *Dabo vobis paſtores juxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina*. Quod autem verba ſanctorum data fuerint ab illo paſtore uno, talis tantuſque omnium conſenſus oſtendit: nec enim intelligere idem omnes una mente poſſent, niſi uno eodemque Chriſti ſpiritu in ea unitate continerentur. Unde divine ait Salomon, per magiſtrorum concilium data eſſe a paſtore uno. Sanctos quippe antiquos ſapientes fuiſſe, nemo negat; Eccleſiæ fuiſſe magiſtros, certo conſtat; a Deo fuiſſe Eccleſiæ datos, Chriſti erga Eccleſiam providentia manifeſtat; datos eſſe ut Apoſtolorum, Prophetarum, Evangeliſtarumque oracula exponerent, Paulus innuit; ab uno paſtore tam multos, atque adeo diverſis & loco & tempore fuiſſe procuratos, ſententiæ unitas & concordia monſtrat: ut nihil aliud, quam magiſtrorum concilium liceat intueri, quod ab uno veritatis ſpiritu fuerit congregatum. Certe, ut Auguſtinus lib. adverſus Julianum 2. dicit, ſi epiſcoporum ſynodus ex toto orbe congregaretur, ut controverſiam decernerent circa ſacros libros exortam, nec tales poſſent facile ſedere, nec tot. Quia nec ſancti uno tempore fuerunt.

Te nunc, Cajetane pater, ſi filio patrem appellare licet, appello te; Cajetane, inquam, appello, te in concilium voco, te non in lyceum aut academiam induco, ſed in ſanctorum patrum pacificum honorandumque conventum. Pone tibi ob oculos, rogo te, tam numeroſam ſeriem eruditiſſimorum virorum, quos in hunc uſque diem tot ſeculorum conſenſus approbavit, quos præter admirabilem ſacrarum literarum peritiam vitæ quoque pietas mira commendat. Aſpice illos, obſecro te, quodammodo aſpicientes te, & manſuete ac leniter dicentes tibi: Itane nos, fili Cajetane, in ſacrarum expoſitione literarum ſimul omnes erramus? Itane nobis omnibus, quos Eccleſiæ Chriſtus præceptores dedit, ſpiritus intelligentiæ defuit? Itane tu unus adverſum nos pugnare audes, & Eccleſiam credis unius ſenſum hominis ſecuturam, hujus vero graviſſimi ſanctiſſimique ſenatus commune judicium deſerturam? Utrum plus tribuendum eſſe judicas tot eruditorum, ſanctorum, martyrumque præjudiciis, an tuo ſingulari privatoque judicio? Reſpondebiſne ad hæc, aut omnino hiſcere audebis? Videre mihi videor, Cajetane pater, modeſtiam tuam, ingeniique candorem, atque adeo in ſanctos religioſam reverentiam & pietatem, & quaſi coram eſſes, audio vocem tuam aures meas circumſonantem: Vicimus utrique; uterque noſtrum palmam refert: tu mei, & ego erroris. Sed neſcio, bone lector, quo me impetus animi & nimius diſſerendi calor evexit. Nam & Cajet. eo jam diu loco eſt, ubi omnes ſine mea diſputatione vicit errores: & ego non conſuevi eorum inſultare erroribus, quorum miror ingenia. Sed nos, ut cœpimus, perſequamur, & Theologiæ quoque rationibus hunc errorem confutemus. Licet enim ad fidem in Theologia faciendam auctoritas plus polleat, quam ratio; quippe cum ea ſine ratione ſatis habeat momenti, ratio ſine auctoritate non multum valeat: ſed auctoritati tamen ratio conjuncta, quantum volet, habebit ad faciendam fidem virium. Et nos jam inde a principio pollicebamur hanc cum Cajetano cauſam ratione magis, quam teſtimoniis tranſacturos.

Primum autem, qui novam hanc exponendi ſacras literas rationem ſuſcitant, hi præterquam quod veteres obterunt majorum laudes, cum vanis

(1) *Vinc. Lirinenſis & quærit & reſpondet*. (2) *Adverſum quos durum ſit recalcitrare*. (3) *Ezech. 34. 23.*

Digitized by Google

nis hominibus, tum magis hæreticis exemplo ſunt, ut novis falſiſque commentis ſacrarum literarum vera ſenſa contaminent. Quod ſi ſemel admiſſa fuerit hæc licentia, ut libros ſacros pro ſuo quiſque arbitrio interpretetur, horreo dicere, quantum abolendæ religionis periculum conſequatur. Etenim unaqualibet particula ſanctarum ſcripturarum humanorum ingeniorum libertati permiſſa, alia quoque atque alia, & omnes jam quaſi ex more reliquæ humanitus tractabuntur. Porro autem ſi totam ſcripturam divinam hominum quorumlibet ingenio arbitratuque exponi liceat, nihil firmum relinquetur; *ſed ſit ibi deinceps errorum lupanar neceſſe eſt, ubi erat ante caſtæ & incorruptæ ſacrarium veritatis*, quemadmodum Vincentius Lirinenſis non minus vere, quem eleganter aſſeruit. Quin etiam præter incommoda & multa & magna, quæ futuris in Eccleſia fidelibus hæc opinatio afferet, Eccleſiam, quæ nos anteceſſit, erroris graviſſimi nota liberare nequit. Cum enim ſive concionatores, ſive ſcriptores omnes, qui ſanctis antiquis ſucceſſere, ſacræ ſcripturæ ſenſum populo tradiderint juxta doctrinam a ſanctis acceptam, populus autem ſenſum eundem fidenter acceperit: nimirum qui concordem ſanctorum veterum expoſitionem rejicit, intelligentiam, quam hactenus Eccleſia habuit, rejicere convincitur. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latius. Sancti omnes expoſuere, Hevam e coſta Adæ, ut litera ſonat, fuiſſe conditam. Id quoniam ſacerdotes ſequentes ita invenere a ſanctis expoſitum, populo Chriſtiano ſedulo ſignificarunt, & populus ipſe bona utique fide credidit. Ita efficitur, ut ſanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatione, tota Eccleſia in eodem fuerit errore verſata. Atque ſanctorum & Eccleſiæ ignorationem eſſe conjunctam, Neſtorius plane intellexit, a concilio Epheſino damnatus in hæc verba; *Invecti ſumus in Neſtorii ſceleratam præſumptionem, quod ſacram ſcripturam ſe primum & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe jactaret, quicunque ante ſe magiſterii munere præditi divina eloquia tractaviſſent; totam etiam nunc Eccleſiam errare, quæ, ut ipſi videbatur, ignaros Doctores ſequeretur.* Hactenus Epheſinum concilium: refertur autem a Vincentio Lirinenſi in libello illo vere aureo adverſum prophanas novationes.

Adde, quod, ut jam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populum, Eccleſiæ fides fides majorum eſt. Cum igitur e ſcriptura ſacra veram & ſinceram intelligentiam accipere non ſpectet ad plebem, niſi Lutheranorum inſaniam ſequi volumus, patrum certe noſtrorum in libris ſacris intelligentia Eccleſiæ intelligentia ipſiſſima eſt. Quamobrem ſi ſancti omnes antiqui in divinis literis intelligendis errarunt, Eccleſia dubio procul erravit, idque Deo præcipiente. Peccaret enim populus, ſi ſcripturæ juxta ſanctorum omnium ſenſum expoſitæ repugnaret: in his præſertim, quorum judicium non ad plebem, ſed ad majores ſpectat.

Præterea ab omnibus ſanctis, communi unaque mente idem ſentientibus, non potuit Dei verbum recedere; ut videlicet omnes ſimul haberent aliquam ſcripturam pro canonica, quæ canonica non eſſet, aut e diverſo aliquam communi conſenſu exploderent, quæ canonica eſſet. Ergo nec vera intelligentia verbi Dei potuit ſimul ab illis recedere. Utrumque enim Eccleſiæ promiſſum eſt, & ſpiritus, & verbum; & ſi utrumlibet omnibus ſanctis doctoribus defuiſſet, Eccleſiæ quoque pariter defuiſſet. Illud autem, quod priore loco aſſumptum eſt, ſi minus intelligitur, ex aliis fidei dogmatis percipi poteſt, in quibus ſanctos ſimul omnes errare non poſſe, magnis argumentis oſtenſuri ſumus: nec ita multo poſt, ſed pauca ante dicenda ſunt. Quod vero & verbum & ſpiritus intelligentiæ in Eccleſia conjuncta ſint, quemadmodum poſteriori loco aſſumebamus, per Eſaiam Dominus in hæc verba teſtatur (1): *Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodo uſque in ſempiternum.* Semen vero Chriſti fidelium Eccleſiam eſſe negabit nemo, qui vel parum fuerit in ſacris literis exercitus. Quis eſt igitur, qui res a Chriſto in Eccleſia copulatas audet errore divellere, & aut verbum, aut verbi ſenſum ſanctis omnibus ac proinde Eccleſiæ tollere?

Præterea, ut Hieron. in comment. ſuper 1. cap. epiſt. ad Galat. ait, Eccleſia Dei quæ a poſteris Apoſtolorum fidem audivit, non accepit hominis Evangelium, ſed Dei. *Doctores enim Eccleſiæ*, inquit, *non tam ipſi docent, quam in ipſis Deus, qui ad ſanctos loquitur: Ego dixi, dii eſtis, & filii excelſi omnes* (2). *Qui autem dii ſunt, tradunt Dei Evangelium, & non hominis. Marcion & Baſilides, & ceteræ hæreticorum peſtes non habent Dei Evangelium; quia non habent Spiritum ſanctum, ſine quo humanum fit Evangelium, quod docetur.* Hactenus Hier. Et eodem loco ſtatim, *Nec putemus*, inquit, *id in verbis ſcripturarum eſſe Evangelium, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Alioquin & diabolus, qui loquitur de ſcripturis, & omnes hæreſes inde ſibi conſuunt cervicalia. Grande periculum eſt in Eccleſia loqui, ne forte interpretatione perverſa de Evangelio Chriſti hominis fiat Evangelium, aut quod pejus eſt, diaboli.* Hæc quoque Hieronymus. Quæ ut conferamus in pauca, hanc rationem habent: Si a ſanctis antiquis Apoſtolorum ſucceſſoribus fideles ſenſum ſcripturæ falſum accepere, certe non recepe-runt Dei Evangelium, quod non eſt in verbis ſcripturarum, ſed in ſenſu: non in litera occidente, ſed in ſpiritu vivificante: non in membranis, ſed in cordibus. Id quod non Hieron.

M 4 mo-

(1) *Eſa. 59. 21.* (2) *Pſalm. 81. 6.*

modo, verum etiam Hilar. in lib. ad. Conſtan. Auguſtum tradidit. Et ſi lex ſpiritualis eſt, & ſpiritu indiget, ut intelligatur, quod in primo jam loco abunde monſtravimus, ecqua, rogo, tanta dementia eſt, Spiritum ſanctum mihi uni affuiſſe dicere, ſanctis omnibus defuiſſe? Age enim, ut a divinis ad humanas rationes noſtra defluat oratio, ſi in ſcripturæ interpretatione quicquam tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingeniis aut acutius, aut perſpicacius? quid in literis ſacris exercitatius? Nec vero Latinis Sanctis defuit ingenium, nec literarum ſacrarum peritia defuit. Nolumus enim modo aut Latinos Græcis, aut Græcos Latinis anteponere. Utroſque conſtat & ingenio & eruditione valuiſſe. Quod ſi in hoc judicio magis ſpectatur vitæ ſanctimonia, quis homo recens veteres illos Eccleſiæ primarios viros excellet? Verum, ajunt, ſed homines erant. At ego & novitios iſtos interpretes homines eſſe reor. Audio; quid multitudo facit ad ſenſum ſpiritus? Reſpondeo; quid facit paucitas? ſed & in his, quæ vel apud homines fide creduntur, nonnihil facere ſolet teſtium multitudo, maxime ſeniorum. Nam veterrimi quique ſolent eſſe graviſſimi. Juniores autem, quaſi pueri, ſi ſpeciem afferant veritatis, non eſt illa quidem protinus repudianda: vetuſtas tamen ſuo loco conſervanda eſt. Maxima enim eſt vis & auctoritas vetuſtatis, & ubi cum novitate certet, eſt illa ſine dubio præferenda. Sed neſcio quo modo a rationibus graviſſimis ad has leviores oratio noſtra delapſa eſt. Jam ad illas redeamus, eaſque ipſas concludamus aliquando. Illud ergo urgentius & inſtantius premebamus, qui ſanctos veteres in univerſum omnes in ſacræ unoquolibet ſpripturæ loco exponendo erraſſe affirmat, eum catholicæ Eccleſiæ hunc ipſum errorem attribuere. Id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt. Ubicumque eſt enim Eccleſiæ corpus, ibi etiam eſt ſpiritus veritatis, ut Irenæus docet (1), imo Chriſtus Dominus inquiens (2), *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis.* Docet quoque idem aperte Paulus ad Epheſios 4. & 1. Corinth. 12. Spiritus autem in corpore non eaſdem omnibus corporeis partibus tribuit functiones, quemadmodum Apoſtolus ad Romanos 12. & prioris ad Corinthios cap. duodecimo elegantiſſime perſequitur. *Alii* namque *datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii prophetia, alii interpretatio ſermonum*, &c. Nec enim in Eccleſia omnes Apoſtoli, nec omnes Prophetæ, nec omnes interpretantur, &c. Certum eſt autem, quod ſacrarum literarum intelligentia ſanctis doctoribus, ſi quibus maxime per ſpiritum data eſt. Qui ergo ſpiritum veritatis ſanctis omnibus in ſcripturæ ſacræ interpretatione negat, hic ſine dubio eundem ſpiritum Eccleſiæ tollit; quemadmodum qui ab oculis videndi munus aufert, hic reliquas etiam omnes corporis partes obſcurat; nam ſi oculus non fuerit lucidus, *totum corpus tenebroſum erit* (3). Atque hæc ſunt quintæ concluſionis cauſæ graviſſimæ. Poſſunt enim eſſe aliæ leviores. Certe Patrum optimorum & ſapientiſſimorum exemplum non omnino leve eſt, qui quanquam erant acerrimo ingenio, ſcripturæ tamen ſanctæ interpretationes ita illi referunt, ut a majoribus didiciſſe, non ut ex ſe reperiſſe videantur. Ad quam legem nos non docti, ſed facti, non instituti, ſed imbuti eſſe debemus. Ac de quinta concluſione dictum eſt ſatis.

Sexta Conclusio. Sancti ſimul omnes in fidei dogmate errare non poſſunt. Hanc primum oſtendit D. Auguſtinus in libro adverſus Julianum primo cap. 3. Cum enim Julianum vellet ſanctorum teſtimoniis in dogmate fidei, de quo erat controverſia, revincere, *Non omnium*, inquit, *de hac re ſententias commemorabo, ſed ponam pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores coguntur erubeſcere, & cedere, ſi ullus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum pervicaciæ ſuperaverit*. Et poſterius, *Alia ſunt*, ait, *in quibus inter ſe etiam doctiſſimi atque optimi regulæ catholicæ defenſores ſalva fidei compage non conſonant, & alius alio de una re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem unde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta*. Et lib. 2. adverſus eundem ita loquitur: *Hoc probavimus catholicorum auctoritate ſanctorum, ac per hoc non eſt conſequens, ut falſum ſit. Tales quippe ac tanti viri ſecundum catholicam fidem hoc verum eſſe confirmant, ut veſtra fragilis & argutula novitas ſola auctoritate conteratur illorum. Præterquamquod ea dicunt, ut ſe per eos loqui veritas ipſa teſtetur. Sed tunc auctoritate primitus eorum veſtra eſt contumacia comprimenda, ut dum tales homines Dei in fide catholica errare potuiſſe non creditis, auſus præcipites refrenetis*. Et paullo inferius, *Ego te*, inquit, *ante iſtos judices conſtituo, quos non amicos meos, & inimicos tuos in hac noſtra diſceptatione conſtitui cogniteres, nec quorum ſententiæ de hoc, quod inter nos diſputatur, incertæ ſunt, inani cogitatione confinxi: ſed ſanctos, & in ſancta Eccleſia illuſtres Antiſtites Dei, non Platonicis & Ariſtotelicis & Zenonicis (quanquam & in his nonnulli ex eis docti fuere) verum omnes ſacris literis eruditos nominatim, ſicut oportebat, expreſſi, ut in eis timeas non ipſos, ſed illum, qui ſibi eos utilia vaſa formavit. Qui tunc de iſta cauſa judicaverunt, cum ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacui erant, quod invenerunt in Eccleſia, tenuerunt*. Et poſterius, *Uſque adeo*, ait, *permiſcuit imis ſumma longus dies, ut videant Pelagius, Celeſtius, Julianus, & cæci ſint Hilarius, Gregorius, Ambroſius, Cyprianus, Sed qualiſcunque homo ſis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam (ſi tamen non in te ſpes eſt omnis emortua ſanitatis) & quodammodo audio vocem tuam, qua reſpondes: Abſit, ut audeam cæcos iſtos viros vel cogitare,* vel

(1) *Lib.* 3. (2) *Joan.* 14. 16. (3) *Luc.* 11. 34.

vel dicere. Et in fine libri tandem, qui ſanctos rejiciunt, eos univerſam Chriſti Eccleſiam rejicere teſtatur. Et Vincentius Lirinenſis, *Neceſſe eſt*, inquit, *omnibus catholicis, qui ſe ſe Eccleſiæ legitimos filios probare ſtudent, ut ſanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: prophanas vero novitates deteſtentur, horreſcant, perſequantur. Concilio enim Epheſino divinitus placuit, nihil aliud poſteris credendum decernere, niſi quod ſacrata ſibi conſentiens ſanctorum Patrum tenuiſſet antiquitas*. Hactenus ille. Nec Epheſina ſolum ſynodus ita ſenſit, ſed Conſtantinopolitana ſexta, actione 12. in hæc verba. *Et dixit ſancta ſynodus: Omnino neceſſe eſt non ſolum ſecundum ſenſum ſequi Sanctorum Patrum dogmata, ſed eiſdem vocibus uti cum illis, nihilque penitus innovari*. Et iterum: *Sanctorum Patrum dogmata tanquam legem ſanctæ Dei ſuſcipiunt Eccleſiæ*. Nec obſtat, has ſententias Sergii eſſe, non ſynodi, tum quoniam ſi hæreticus ipſe Sergius, publica Eccleſiæ conſenſione victus, hanc noſtram concluſionem negare non potuit, certe inimici noſtri ſunt judices; tum quoniam ſynodus actione 17. & 18. ſanctos ipſos Patres tanquam regulam ſequitur, & ſynodus Lateranenſis ſub Martino Quinto can. 11. & 13. quæ omnes conſonantes Eccleſiæ Patres reſpuunt, ea Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam reſpuere dicit, & quæ credunt, credere. Id quod non modo Auguſtini, Vincentii, Conciliorumque graviſſimis teſtimoniis, verum etiam invictiſſimis rationibus confirmari poteſt. Nam ſi Sancti in aliquo fidei dogmate falſi ſunt, & populi, qui eos ſequebantur, falſi fuiſſent. Conſtat enim, populum Chriſtianum ante nos fidei ſanctorum doctorum acquieviſſe. Neque enim aliter fidem in Jeſum habere poterat, niſi haberet etiam in ſanctos ejus. (*) *Gratias ago Deo meo*, ait Paulus ad Philemonem, *audiens fidem, quam habes in Domino Jeſu, & in omnes, Sanctos ejus*. In quæ verba Hieronymus: *Quicunque*, inquit, *Deo credidit, aliter ejus fidem recipere nequit, niſi credat & in Sanctos ejus. Non eſt enim in Deum perfecta fides, quæ in miniſtros ejus infidelitate tenuatur*.

Præterea cum quædam ad fidem pertineant, (quod etſi ſæpe dictum eſt, dicendum eſt tamen ſæpius) quæ plebs penitus ignorat, ſi ſancti omnes in fide rerum hujuſcemodi decepti fuiſſent, Eccleſia certe fuiſſet decepta. Ad hæc, Sanctorum omnium fide repulſa, magna ex parte Chriſti, & Apoſtolorum traditiones repellentur. Non enim aliunde apertius, quam ex Sanctorum veterum teſtimoniis pleraſque Apoſtolicas traditiones agnovimus. Unde in ſeptima ſynodo generali, actione 1. Anathematiſmus 7. Baſilii pœnitentis ſic habet: *Qui doctrinas ſanctorum Patrum, & traditionem Catholicæ Eccleſiæ contemnunt, quique cauſantur, & voces Arii, & Neſtorii, Eutychis, & Dioſcori jactant dicentes, quod niſi ſatis ex veteri, & novo Teſtamento inſtructi eſſemus, ſanctorum Patrum, & Catholicæ Eccleſiæ traditiones ſequeremur, execratio*. Hæc igitur duo ita ſunt connexa atque conjuncta, ut divelli ac diſſociari non poſſint, doctrina ſanctorum Patrum, & Eccleſiæ traditio. Quiſquis unum iſtorum tentarit labefactare, alterius quoque fidem concutiat neceſſe eſt. Atque ejuſdem ſynodi actione 7. tomo quinto, Epiphanius pro ſynodo ſic ait: *Quod ſi is, qui hanc expoſitionem contra venerandas imagines edidit, aſſerit, ſe a ſanctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuiſſe receptum, quomodo ea, quæ ſancti patres non probaverunt, nos qui indigni ſumus, ut diſcipuli eorum nominemur, recipiemus?* Neque ſynodus hæc modo, verum reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac ſancti doctores hac via & ratione univerſas hæreſes refutarunt. Non enim commode aliter poterant, niſi & in ſcripturis ipſis canonicis, & in reliquis fidei decretis majorum ſententiam, ut acceperant, tenuiſſent. Qua de re libet prorſus verba Vincentii Lirinenſis adſcribere. *Sacra*, inquit, *vetuſtatis auctoritate prophanæ novitatis conteremus audaciam. Neque hoc ſane novum, ſiquidem mos iſte ſemper in eccleſia viguit, ut quo quiſque floreret religioſior, eo promptius novellis adinventionibus contrairet. Exemplis talibus plena ſunt omnia: ſed ne longum fiat, ſummatim nonnulla ac breviter perſtringemus, ut omnes luce clarius videant, beatorum Apoſtolorum beata ſucceſſio qua via ſemper ingreſſa novas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri ſancti atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, niſi ut omnia, quæ fide a patribus ſuſcepta forent, eadem filiis conſignarentur? idque eſſe proprium Chriſtianæ modeſtiæ ac gravitatis, non ſua poſteris tradere, ſed a majoribus accepta ſervare. Ducatum quippe præbet nobis religio, non nos religioni: nec majorum ſenſa qua volumus trahemus, ſed potius qua illa trahunt retrahuntque ſequentur*. Hactenus ille. Unum vero idemque præcipuum ejus rei, quam dixerat, exemplum affert ex Epheſino concilio, ubi cum de faciendis fidei regulis contra Neſtorium diſceptaretur, decretum eſt, ut ſanctorum patrum in medium ſententiæ proferrentur. Quod cum ita factum eſſet, Neſtorius tanquam catholicæ vetuſtati contrarius, damnatus eſt. Cyrillus vero, tanquam ſacroſanctæ antiquitatis conſentaneus, eſt probatus. Sed, ut ipſe idem dixerat, *exemplis talibus plena ſunt omnia*. Sic enim Hieronymus Helvidii dogma revicit; ſic Baſilius ad Amphilochium ſpiritus ſancti divinitatem aſſeruit; ſic Aug. Donatiſt. & Pelagianos refellit; ſic Paulus Samoſatenus (1) a celebri quodam ſcriptore ſuperatus eſt; ſic Theodoretus Alexandrini concilii definitiones comprobavit (2); ſic

(*) *Qui Deo credit, & in ſanctos ejus credere neceſſe eſt*. (1) *Euſ. 5. l. eccl. hiſt. c. 28.*
(2) *L. 6. hiſt. trip. c. 20.*

ſic Leo Papa apud Leonem imperatorem Entychem hujuſque ſectatores confudit, aſſeruitque, a ſanctis doctoribus conſentientibus nullos niſi impios & hæreticos diſcrepare; ſic Agatho Papa eccleſiaſticum dogma de duplici Chriſti voluntate & operatione firmavit (t), nempe ſanctorum ſcriptorum conſentientibus teſtimoniis: quibus ea ſolum ratione hæretici reſpondere ſe poſſe exiſtimarunt, ſi libros depravaſſent, & alia ex eiſdem ſanctis teſtimonia vel mutila, vel etiam conficta in confirmationem erroris adduxiſſent. Neque enim negare ſanctorum auctoritatem integrum vel hæreticis videbatur. Quorſum autem poſt vetera exempla nunc novitia proferamus? ex Bernardo epiſtola 77. ad Hugonem, ex Innocen. De presbytero non bapti. cap. *Apoſtolicam*, ex concilio Florentino, ex multis quoque aliis, quos ne longum ſit, miſſos in præſentia faciemus. Satis enim nobis, ſi modo in philoſophia Chriſtiana aliquid profecimus, poſitis exemplis rationibuſque & teſtimoniis, perſuaſum eſſe debet, ſanctorum omnium communem ſenſum certam fidem facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omnium auctoritate certa argumenta depromi Theologicis concluſionibus confirmandis.

Satisfit Argumentis Capitis Primi. Id quod ſexto hoc demum loco erat nobis conſtituendum. Conſtituimus autem longa oratione id quidem; (quomodo enim rem tantam verbis paucioribus explicaremus?) ſed adeo præclare tamen, ut tenebræ, quas adverſarii veritati offundere ſuis argumentationibus conati ſunt, jam ſuperioris diſputationis luce fugatæ eſſe videantur. Certe primum, ſecundum, & tertium argumentum, poſt ea, quæ dicta ſunt, nulla reſponſione egent. Sed ne ratio illa quidem deinceps appoſita. Eadem enim non magis contra veteres ſanctos, quam contra patres conciliorum omnes, atque adeo contra totam eccleſiam valet. Ita nos antea duobus illam locis refutavimus. Oſiandri ergo & Cajetani ſcrupuli modo reſtant, qui ſi fuerint exempti, nihil profecto erit amplius, quod ſexto loco explicando deſideretur.

CAPUT IV.

Nonnullos Oſiandri & Cajetani ſcrupulos eximit.

CUm igitur contendit Oſiander, expoſitores uſque ab Apoſtolis univerſos in prophetiæ illius intelligentia erraſſe, primum nihil nobis contrarium affert. Nam, ut Vincentius Lirinenſis recte dixit, *Antiqua ſanctorum patrum conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum in fidei regula nobis certo eſt ſequenda, atque in his præcipue quæſtionibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur*. Quod etiam capite ſuperiore paulo latius explanavimus. Porro autem Oſeæ Prophetia an in ſenſu literali, an in allegorico ad Chriſtum referenda ſit, ad fidei quæſtionem non pertinet. Ita quamvis ſancti in hoc falſi fuiſſent, non in re gravi, ſed quæ parvi momenti in eccleſia eſt, fuiſſent falſi. Deinde falſum eſt, omnes auctores uſque ab Apoſtolis locum illum in ſenſu ſolum allegorico ad Chriſtum retuliſſe. Referunt quidem omnes ad populum Iſrael, & ad Chriſtum quoque referunt, ſed non omnes aſſerunt per allegoriam id fieri; quin nonnulli affirmant, eundem ſcripturæ locum plures habere interdum ſenſus literales. Poſtremo, ſi dicamus ſenſum eſſe allegoricum, nullus eſt error. Nam objectioni Oſiandri Hieronymus in comment. ſuper Oſeam docte reſpondet. Vana igitur iſta ratio apud eos valet, qui ipſi decipi fallique volunt. Graviores conſtantioreſque admonendi ſunt, ut animadvertant, ne callida altera ratione capiantur. Aperte enim ſophiſticantem nemo non videt, niſi qui admodum eſt indoctus: Callidus ille & occultus ſophiſta, ne veritatis ſpecie fallat, ſtudioſe cavendum eſt. Nec enim facile agnoſcitur. Nec vero exiſtimari velim, Cajetanum aut in ſophiſtis eſſe cenſendum, aut aſtute, vafre, malitioſeve quempiam fallere voluiſſe. Sed vir ingenioſus & doctus non fallebatur, niſi ſpecie quadam obſcuræ rationis. Quocirca quoniam vim habet majorem, quam cæteri ad decipiendum, majori cura & diligentia ab hoc ſane cavendum eſt.

Argumentatur itaque Cajetanus: *Non alligavit Deus expoſitionem ſcripturæ ſacræ priſcorum doctorum ſenſibus*, &c. Imo vero alligavit, ſi omnes ad unum in eandem ſententiam concurrerint. Tenentur enim univerſi catholici ſenſum eccleſiæ ſequi. Senſum autem eccleſiæ fuiſſe, qui idem fuit doctorum eccleſiaſticorum omnium, explicatum eſt paulo ante ſatis, ut arbitror, diligenter. Nec eccleſia nunc de ſcripturarum ſenſu judicat divinando, ſed ex traditione majorum eas interpretatur. Quemadmodum enim, ſi qua alia fidei quæſtio occurrerit, eccleſiæ judicium nihil novi auribus Chriſtianæ plebis infert, ſed majorum antiquam in ea re fidem & inquirit & ſequitur; ita, cum de ſacrarum literarum ſenſu exiſtit aliqua controverſia, nullam novam intelligentiam a cenſura eccleſiaſtica expectare debemus, ſed eam, quæ magna facta diſquiſitione patrum noſtrorum communem eſſe conſtiterit. *Spes*, inquiunt, *nobis & poſteris tollitur exponendi ſacras literas, niſi transferendo de libro in quinternum*. Minime vero gentium. Nam, ut illud prætercam, quod in ſacris Bibliis loci ſunt multi, atque adeo libri integri, in quibus interpretum diligentiam eccleſia deſiderat, quibuſque proinde juniores poſſent & eruditionis & ingenii poſteris ipſi quoque ſuis monumenta relinquere; in illis etiam, quæ antiquorum ſint ingenio ac diligentia elaborata, nonnihil nos Chriſtiano populo, ſi volumus, præſtare & quidem utiliſſime poſſumus. Poſſumus enim vetuſtis novitatem dare, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omni-

bus

(t) 6. Synod. act. 4.

bus naturam ſuam, & naturæ ſuæ omnia. Sed quoniam huic Cajetani argumento Vicentius Lirinenſis doctiſſime elegantiſſimeque reſpondit, verba nos ipſius aſcribemus, digna illa profecto, quæ aureis literis ſcriberentur. *Ego*, inquit, *o Doctor, quaſi Beſeleel*, (1) *& pretioſas divini dogmatis gemmas exſculpe, fideliter coapta, adorna ſapienter, adjice ſplendorem, gratiam, venuſtatem, intelligatur te exponente illuſtrius, quod antea obſcurius credebatur. Eadem tamen, quæ didiciſti, doce, ut cum dicas nove, non dicas nova. Sed forſitan dicet aliquis: Nullusne ergo in eccleſiam Chriſti profectus habebitur intelligentiæ? habeatur plane & maximus; ſed ita tamen, ut vere profectus ſit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in ſemetipſa unaquæque res amplificetur: ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur. Imitetur animarum ratio rationem corporum, quæ licet annorum proceſſu numeros ſuos evolvant & explicent, eadem tamen, quæ erant, permanent. Parva lactentium membra, magna juvenum, eadem ipſa ſunt tamen: quot parvulorum artus, tot virorum: & ſi quæ illa ſunt, quæ ævi maturioris ætate pariuntur, jam in ſeminis ratione proinſerta ſunt, ut nihil novum poſtea proferatur in ſenibus, quod non in pueris jam ante latitaverit. Quod ſi humana ſpecies in aliquam deinceps non ſui generis vertatur effigiem, aut certe addatur quippiam membrorum numero vel detrahatur, neceſſe eſt, ut totum corpus vel prodigioſum fiat, vel etiam intercidat, vel certe debilitetur. Ita etiam ſacrarum literarum intelligentia ſequatur has decet progreſſuum leges, ut annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore, ſublimetur ætate: incorrupta tamen, illibataque permaneat*. Et paulo poſt, *Quodcumque igitur*, ait, *in eccleſiæ paradiſo Dei agricultura, patrum labore ſatum eſt, hoc idem filiorum induſtria colatur, floreat, matureſcat, proficiat, perficiatur. Et priſca illa cæleſtis philoſophiæ dogmata a poſteris excurentur, limentur, poliantur. Sed nefas eſt, ut commutentur, detruncentur, mutilentur, humanorumque ingeniorum quaſi extranea additamenta recipiant: Accipiant licet evidentiam, lucem, diſtinctionem, ſed retineant neceſſe eſt plenitudinem, integritatem, proprietatem*. Hactenus ille. Cujus tota oratio eo mihi videtur probabilior, quo magis ex Apoſtolo ad Epheſ. 4. videtur eſſe deprompta. Ubi illam corporalis augmenti ſimilitudinem adeo & aperte, & copioſe proſecutus eſt, ut nulla mea oratione opus ſit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De ſexto autem loco hactenus. Jam ad ſeptimum tranſeamus, hoc eſt, ſcholæ novæ auctoritatem. De qua etſi nonnihil fortaſſe novi dicturus ſum, ea tamen, quæ pios lectores probaturos eſſe confidam.

(1) *Exodi* 36.

Finis Libri Septimi.

DE AUCTORITATE DOCTORUM SCHOLASTICORUM,

Quæ ſeptimo loco poſita eſt.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT I.

Lutheranorum in Theologiam furor: quinam veri nominis Theologi cenſendi.

SEquitur locus huic diſputationi vel maxime neceſſarius, qui Scholæ Theologicæ continet auctoritatem, quam hæretici juniores non modo elevant, & extenuant, verum etiam explodunt, & exſibilant. Ac ſignifer impietatis Germanicæ Lutherus, Wicleffi in hoc, ut in aliis, diſcipulus, in libro quidem adverſus Jacobum Latomum aſſerit, Theologiam ſcholaſticam eſſe nihil aliud, quam ignorantiam veritatis, inanemque fallaciam, quam ad Coloſſenſes cap. 2. Apoſtolus præcavet. In libro autem de abroganda Miſſa privata, Academias dicit eſſe Antichriſti lupanaria. Philippus vero Melanchton in Apologia contra Pariſienſes, Lutetiæ natam eſſe, ait, prophanam ſcholaſticen, qua admiſſa, Evangelium obſcuratum, ac fidem extinctam. Breviter, Lutherani omnes ad unum ſcholæ noſtræ auctoritatem & mirifice contemnunt, & inimice inſectantur. Atque hinc fortaſſe tanquam ex primo fonte reliquæ iſtorum hæreſes derivatæ ſunt. Principio namque, quod erat facile, ſcholæ auctoribus contemptis, ſcholæ quoque judicia contempſerunt. His neglectis, mox neceſſe erat, Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius, Ambroſius, Baſilius negligerentur, quos Theologi recentes dogmatum ſuorum auctores habebant. At antiquis Sanctis poſthabitis, deſpectui quoque habita ſunt eorum concilia. Unde conſecutum eſt, ut & libros quoſdam canonicos, & eccleſiaſticam auctoritatem Lutherani conciderent. Adeo verum illud eſt, qui minima negligit,

gligit, paulatim defluit. Abſit invidia verbo. Nec enim minima ſcholæ auctoritas eſſe poteſt, quam parvi facere nemo ſine fidei diſcrimine poteſt. Connexæ quippe ſunt, ac fuere ſemper poſt natam ſcholam ſcholæ contemptio, & hæreſum peſtes. Quamobrem tuear etiam hunc locum, meque facile, ac breviter, ut mihi videtur, expediam. Nam etſi facultatem diſſerendi a Dialecticis exercitationibus acceptam ſcholaſtica in vobis Theologia amplificavit; neque enim mediocrem a primo tempore ætatis in eo ſtudio operam, curamque conſumpſimus: at hic ſane quamquam in loco proprio vertamur, non ad copiam noſtram nos in utramque partem exercere volumus, ſed ad noſtrum morem tenuiter anguſteque diſſerere. Sed in omni oratione memento, Lector, eam me defendere ſcholæ doctrinam, quæ ſacrarum literarum fundamentis conſtituta ſit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cum aſſenſu omnium dicere me video, miſeram eſſe ſcholæ doctrinam, quæ ſe titulis magiſterii defendat; miſeram etiam, atque haud ſcio an multo magis, quæ detracta ſcripturæ ſacræ auctoritate, ſyllogiſmis contortis de rebus divinis philoſophatur; imo ne de rebus divinis quidem, ſed nec de humanis, verum de his, quæ nihil ad nos attinent. Intelligo autem fuiſſe in ſchola quoſdam Theologos aſcriptitios, qui univerſas quæſtiones Theologicas frivolis argumentis abſolverint, & vanis, invalidiſque ratiunculis magnum pondus rebus graviſſimis detrahentes, ediderint in Theologiam commentaria vix digna lucubratione anicularum. Et cum in his ſacrorum Bibliorum teſtimonia rariſſima ſint, conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis Sanctis oleant, nihil ne ex gravi philoſophia quidem, ſed fere e puerilibus diſciplinis; ſcholaſtici tamen, ſi ſuperis placet, Theologi vocantur: nec ſcholaſtici ſunt, nedum Theologi, qui ſophiſmatum fæces in ſcholam inferentes, & ad riſum viros doctos incitant, & delicatiores ad contemptum, Quem vero intelligimus ſcholaſticum Theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de Deo, rebuſque divinis apte, prudenter, docte e literis, inſtitutiſque ſacris ratiocinetur. Quod etſi ita eſſe pluribus verbis poſtea diſſerendum eſt, illud tamen nunc brevi confitendum eſt, niſi quis is ſit, eſſe Theologum ſcholæ neminem.

Intelligo etiam in ſchola fuiſſe nonnullos quaſi ad diſcordiam natos, qui tum optime diſſeruiſſe ſe putant, cum contra doctores dixerint, ut non tam verum inveniſſe velle videantur, quam adverſarios convincere, concertationibuſque & rixis totas chartas implere. Atque hos, ſunt in Eccleſia multi, qui tamquam milites auctorati vel tuentur, vel impugnant, & tota eorum de re Theologica diſputatio partium ſtudium eſt, contentio, atque diſſidium. Quos ego probare nec debeo, nec poſſum. Nam quamvis diſſentientium inter ſe reprehenſiones non ſint vituperandæ, concertationes tamen in diſputando pertinaces indignæ philoſophia prophana, nedum ſacra doctrina, mihi videri ſolent. Nec enim, quod Cicero diſertiſſime dixit, diſputari ſine reprehenſione, nec cum pertinacia recte diſputari poteſt. Atque illud vere a Publio dictum eſt, veritatem nimium altercando amitti. Minime vero aſſentior iis, qui ex circulorum ſcholaſticorum diſputationibus ortam eſſe pertinaciam volunt, irritationemque ſcalpendi omnia. Quin iſtiuſmodi malorum exiſtimo in moribus eſſe culpam, non in ſchola. Moderati enim, nec contentioſi homines, nec pertinaces, quaſcunque res ſobrie, ad temperantiámque definient. Quod cum omnibus eſt faciendum, qui diſciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potius quam Theologo. Fuere autem ſine dubio in ſchola multi, qui his vitiis declinatis, rem Theologicam graviter ſatis ac modeſte tractarunt. Nam quos iſti pertinaces vocant, omniaque ſcalpentes Theologos, paucos, ſi vere loqui volunt, ſignificare poſſunt. Qui etiam mihi, ſi cui maxime diſplicent: ſed propter paucorum vitia non eſt omnium corona traducenda; quod & ſi plerique Theologi in his vitiis eſſent, iniqua eſſet adhuc iſta calumnia. Quemadmodum enim nemo juſtus & prudens univerſos adoleſcentes accuſat, quamvis plurimum ſint libidinoſi, quoniam libido non eſt omnium adoleſcentum, ſed non proborum: ſic quoniam iſta ſcholaſtica pertinacia Theologorum levium eſt, non omnium, inique profecto, ut modo dicebam, ſchola traducitur propter ea vitia, quæ non ſunt ſcholæ, ſed inertis, vanæ, contentioſæ ſcholæ. Theologos itaque ſcholaſticos, qui modo hoc cognomine digni ſunt, aſſerere quidem, & vindicare volo, idque faciam, ſi prius ſcholæ proprium inſtitutum, & rationem docendi propoſitam oſtendam, qua minime intellecta, nihil recte aut pro illis, aut contra illos dici poteſt.

CAPUT II.

Multiplex Theologiæ Scholaſticæ munus exponit.

THeologiæ ſcholaſticæ proprium munus, quantum & a majoribus accepimus, & hujus facultatis alumni quotidianis fere congreſſibus experimur, illud primum eſt, ut quæ in ſacris literis & Apoſtolorum traditionibus abdita continentur, ea in lucem quaſi e tenebris eruantur. Colligit enim Theologus ex principiis fidei a Deo revelatis concluſiones ſuas, atque in principiis ipſis implicitas per argumentationem naturæ conſentaneam explicat. Quemadmodum enim Muſica facultas ex iis, quæ ſunt in Arithmetica poſita, ea ratiocinando connectit, quæ ſunt in numeris ſonantibus aut conſona, aut diſſona; ita ſcholæ Theologia ex his, quæ fides poſuit, ea quæ ſunt conſequentia, naturæ ratione conficit, de Deo, rebuſque divinis. Quod ſi Aſtrologia, Muſica, perſpiciendi facultas, atque aliæ id genus diſciplinæ, tametſi ex alienis facul-

culta-

cultatibus quaſi mendicæ, ſed habentur in pretio tamen, tanquam utiles & neceſſariæ: ecquiſnam iſte malus genius eſt, ſcholaſticam diſciplinam profligare velle, quæ non ex Arithmetica, non ex Geometria, non ex Phyſica, ſed ex ſacris divinisque & literis & inſtitutis docet, quid conſequens ſit, quid contra repugnans? Nec vero audiendi ſunt (1) qui ſcholaſticas quæſtiones ut curioſas reprehendunt, & ſcholæ temeritatem inſimulant, quod de rebus longe ſemotis a captu noſtro audeat pronunciare, & tam multa definire, quæ citra ſalutis diſpendium vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui. Hujus generis exempla ponunt: Quid diſcernat Patrem a Filio; Quid ab utroque Spiritum S. Quid interſit inter Filii nativitatem & Spiritus proceſſionem; Utrum Spiritus ſancti a Patre, & Filio proficiſcentis unicum ſit principium, an duo. Ita cenſent id præclari & magni Theologi eſſe, nihil ultra quam ſacris literis proditum eſt definire, hoc eſt, in Theologiæ principiis hærere, mentem a conſequentibus, & repugnantibus ſevocare. Quorum ſententia quid ſibi velit non intelligo. Poteſt enim quicquam eſſe abſurdius, quam ſola diſciplinæ principia habere definita, concluſiones vero, quæ certo atque evidenti ſyllogiſmo ex illis conficiuntur, aut ignorari velle, aut in ambiguo relinqui? Quod ſi in Geometria, Phyſica, Aſtrologiave quiſquam aſſereret, vere & jure ſtultiſſimus haberetur. Sed de his hactenus, Non libet enim mihi rem exploratam ſuadere, quod multi, & hi docti ſæpe fecerunt. Itaque pergamus ad reliqua.

Habet rurſum hæc diſſerendi in ſchola facultas alium propoſitum ſcopum, fidei noſtræ adverſus hæreticos defendendæ. Eſt quippe doctoris ſcholaſtici, ut Magiſter ſententiarum in proœmio ex Auguſtino (2) tradit, ſcire, quemadmodum fides catholica & piis opituletur, & adverſus impios defendatur. Quod ſi ſcholæ doctor non poſſit docere fideles doctrinam ſanam, & eos, qui ſanam non habent, redarguere, apud vulgus theologus eſſe aliquando poterit, revera nunquam erit. Atque ob eam cauſam ſcholaſticorum diſputationibus adeo ſunt hæretici infenſi, quod intelligunt, catholicam fidem, quam expugnare moliuntur, horum ſtudio doctrinaque muniri. Agnoſcunt ſane lupi canes, eoſque odio proſequuntur: & ſcholæ nomen illis inviſum eſt, quæ lupos arcet a gregibus, & eorum inſidias porro cavet. Atque in hoc genere nihil eſt quidem admirandum. Illorum autem hominum genus mirari non deſino, qui cum catholici & habeantur & ſint, his plauſus tamen excitare ſolent, qui neſciunt juventutem ad linguarum ſtudium adhortari, niſi prius Theologos ſcholaſticos maledictis figant, totiſque concidant voluminibus. At ſuaviſſime maledicunt. Venenum animi linguæ mella tegunt, eoque pernicioſius paratum, quo ſuavius obbibitur. At ſunt moroſi & prolixi ſcholaſtici theologi, ſi quærimus, anxie etiam ſuperſtitioſi: ſed hæc, ut dixi, morum vitia ſunt, non ſcholæ. At moroſitas tamen, & ea vitia, quæ theologis objiciuntur, habent aliquid excuſationis vel juſtæ, vel quæ probari poſſe videatur. Nam de rebus multis & variis non ſolum in genere, ſed ſingulatim etiam diſſerentes, non potuerunt hæc brevi oratione conficere. Hinc autem myriades articulorum, quas iſti reprehendunt, quæ ſi eſſent adagiorum, non reprehenderent, ſed ſuſpicerent. Accedit, quod perſpicuitas non ſolet eſſe conjuncta brevitati. Obſcuri namque fiunt, qui breves eſſe laborant. Ita perſpicui Theologi eſſe cupientes, longiores aliquanto fuere. Adde, quod res difficiles & obſcuræ, quas plurimas Theologi diſſerunt, paucis explicari non queunt. Rudibus quoque & imperitis ſchola ſeſe attemperat, atque adeo plura & quærit & definit, quæ doctis hominibus, iis etiam qui ingenio haud multum valent, ſupervacanea videtur. Scholaſtico demum more in utramque partem Theologi diſſerentes, neceſſe eſt, ut quæcunque docent, longiore ea ſermone complectantur. Anxia vero ſuperſtitio quæ dicitur, religio eſt, non ſuperſtitio. Nempe non licet apud nos ſuſque deque omnia ferri, ſed ſcholæ norma decretoque univerſos, qui aut diſputare aut ſcribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præſcriptis lineis contineri. Hinc illæ lachrymæ. Illis libertas placet, imo vero licentia dicendi ſcribendique: nos cum de rebus theologicis diſputamus, licentiam omnem & temeritatem perhorreſcimus. Sed totum hoc ſcholaſticum diſſerendi genus ſpinoſum eſt: & pes ſpinis confixus greſſum deinde figere non valet. Scilicet tenerrimi illorum pedes ſunt: & quos errores non pungunt, pungit diſciplina, quam, ut ante dicere cœperam, ob id odio iſti proſequuntur, quod ars eſt, quæ doceat tum propugnare fidem, tum hæreſes expugnare. Id quoniam poſtremo libro ſumus fuſe ac diligenter explicaturi, breviter & ſine diſceptatione modo ponendum eſt. Nec enim decet omnia eodem loco demonſtrare.

Spectat denique ad ſcholaſticorum functionem, Chriſti Eccleſiæque doctrinam, quantum fieri poteſt, ex diſciplinis humanis aut illuſtrare, aut etiam confirmare. Nam, quod Auguſtinus docuit, (3) vaſa argentea & aurea, cæteramque Ægyptiorum ſupellectilem, etiam ſi commodatam acceperimus, jure quaſi noſtra facere poſſumus, inque fidelium uſus vendicare: & alienigenam mulierem, ut Hieronymus admonet, (4) raſis crinibus, rejectiſque ſuperfluis, ad Dei populum introducere. Id quod ſi, quo decet, temperamento gravitateque fiat, nemo, ut opinor, tam ſtultus futurus eſt, qui reprobet, niſi horum nihil unquam reputaverit. Diſcunt theologi a David extorquere de

(1) *Eraſmus in proœmio ſuper Hilarium.* (2) *de Trinit. cap. 1.* (3) *Lib. 2. de doct. Chriſtian. cap. 4. Deut. 21.*
(4) *In epiſt. ad Magnum oratorem, & ad Damaſum de filio prodigo.*

Digitized by Google

de manibus hoſtium gladium (1), & Goliæ ſuperbiſſimi caput proprio mucrone truncare. Diſcunt a Paulo (2) vel inſcriptionem fortuitam arte torquere in argumentum fidei, & quæ in alium uſum ſcripta ſunt, ea ad emolumentum eccleſiaſticæ doctrinæ convertere. Diſcunt cum Daniele ac Moyſe Chaldæorum Ægyptiorumque ſapientiam, ſi non ut ſequantur, at ut indicent atque convincant. Nec æquum eſt, ut ſi adverſum philoſophos diſputant ignorent dogmata philoſophorum: nam & ſi quiſpiam adverſus Mathematicos velit ſcribere imperitus Matheſeos, riſui patet. 37. d. capit. *Qui de menſa*. Poſſem perſequi multa hujus rei argumenta: ſed ea ipſa, quæ dixi, ſenio fuiſſe longiora. Ignoſcet autem Lector. Nam & ſtudio rerum noſtrarum provectus ſum, & ſchola eſt paulo loquacior, ne ab omnibus eam vitiis videar vindicare. De his igitur hactenus. Egi enim ſecus, atque initio dixeram, & in loco preſſo atque anguſto ſpatia dicendi videor quæſiſſe. Sed difficile erat rem & ab alienis conſciſſam, & a quibuſdam e noſtris male tractatam ne levi quidem ratione ſarcire.

Tres itaque fines veræ theologiæ conſtituendi ſunt. Nec enim tantum de ſcholaſtica, ſed de omni omnino theologia diſputo. Lutheranorum autem hæreſis, ſi ſibi conſentanea eſſe velit, de ſcholæ inſtituto nihil queat dicere, in qua nunquam ſe exercuiſſe vel ipſa fatetur. Nemo autem audiendus eſt, qui de ea re, quam nec uſu, nec ratione habet cognitam, diſputabit. Quod ſi tria illa veræ theologiæ ſunt communia, ea vero ſchola omnia præſtat, certe in his pernicioſus eſt error, qui ſcholam negligendam eſſe exiſtimant. Hæc eſt enim vera theologia, in qua omnia inſunt, quæ ſunt in theologo requirenda, ſcientia Dei, cæleſtium rerum cognitio, humanarum prudentia & uſus: ut cum hæc adſint, perfecta doctoris Chriſtiani diſciplina ſit, & ſine his eſſe non poſſit. Quod cum optimum maximumque ſit, ſi id volumus adipiſci, theologiæ ſcholaſticæ opera danda eſt, ſine qua nullam omnino perfectam in Eccleſia doctrinam conſequi poſſumus. Ea vero neglecta, qui ſe Theologos eſſe arbitrantur, tum ſe denique erraſſe ſentient, cum eos aut diſputatio cum hæreticis, aut gravis aliquis & perplexus conſcientiæ caſus experiri coget. Nec vero quiſquam ſcripturæ ſanctæ ſtudioſus vereri debet, ne ex ſcholæ ſtudio ſacrarum literarum ſtudium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferendum non modo non retardat, verum etiam invitat atque allectat ſchola: noſque ipſi quidquid ad ſacras literas attulimus, ſi modo aliquid attulimus, a doctoribus atque doctrina ſcholaſtica inſtructi ad eas & ornati acceſſimus. Sed jam tempus eſt, ut doceamus, quod eſt nobis hoc loco præcipuum inſtitutum, an ſcholaſticorum auctoritas firma argumenta theologo præſtet, an infirma.

CAPUT III.

Præcipua Lutheranorum in Scholæ auctoritatem argumenta complectitur.

1. Arg. Infirma autem ea omnia argumenta eſſe, quæ ab ſcholæ auctoritate derivantur, illa primum ratio ſuadet, quod nec e ſacris literis, nec ex Apoſtolorum inſtitutis, neque ex eccleſiæ definitione ſcholæ auctoritas comprobatur: Cumque ſcholaſticis auctoribus Spiritum veritatis nuſquam Dominus fuerit pollicitus, errare, ut homines poſſunt, atque adeo nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit.

2 Arg. Item nullum eſt in ſchola certum dogma, ſed partium factionibus plena ſunt omnia. Nihil igitur certi ex ſcholæ auctoritate confici poteſt.

3 Arg. Præterea theologi ſcholæ omnes aſſeruere, matrimonium etiam ſine eccleſiæ miniſtro contractum eſſe vere ac proprie novæ legis ſacramentum. At hæc omnium communis ſententia non ſolum non facit certam fidem, ſed ne probabilis quidem videtur eſſe. In nulla igitur re alia ſcholæ teſtimonium certum erit.

At nos & quid ſentiamus, & cur etiam ſentiamus, pauciſſimis quam fieri poterit exponemus: pugnabimuſque pro ſcholæ auctoritate non affectu, ſed ratione. Quanquam non ſumus ignari, multos ſtudioſe contra eſſe dicturos: quod vitare nullo modo potuimus, niſi nihil omnino ſcriberemus.

CAPUT IV.

Scholæ auctoritatem certis finibus circumſcriptam tuetur atque defendit.

Quod fuerit Academiæ theologicæ initium, quis progreſſus, quos inſtitutores habu erit, quosve auctores, tametſi ad ſcholæ commendationem attinet, non eſt tamen hujus loci dicere: ubi hoc ſolum conamur explicare, quantum habeat vitium ad faciendam fidem argumentum ex ſcholæ auctoritate depromptum. Ea igitur re explicanda, ſit prima concluſio.

1. Conc. Theologorum ſcholaſticorum etiam multorum teſtimonium, ſi alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipſorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit. Videlicet in ſcholaſtica diſputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet: ſed ſi paucos viros modo graves ſecum habeat, poterit ſane adverſum plurimos ſtare. Non enim numero hæc judicantur, ſed pondere. Hanc vero concluſionem probare argumentis non debeo. Nam ſi quid eſt evidens, de quo inter omnes conveniat, argumentari non ſoleo: *perſpicuitas* enim, ut ait Cicero, *argumentatione elevatur*. Certe ubi variæ ſunt doctiſſimorum hominum diſcrepanteſque ſententiæ, Academicorum temperamentum imitari, & a rebus incertis

(1) 1. *Reg.* 17. 51. (2) *Act.* 17. 23.

certis certam aſſenſionem cohibere debemus. *Quid* enim *tam temerarium, tamque indignum ſapientis gravitate atque conſtantia*, ut idem Cicero elegantiſſime tradit, *quam, quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, id ſine ulla dubitatione defendere?* Quo loco ſane arguendi ſunt ſcholaſtici nonnulli, qui ex opinionum, quas in ſchola acceperunt, præjudiciis viros alias catholicos notis gravioribus inurunt, idque tanta facilitate, ut merito rideantur. Nobis autem ſchola noſtra magnam quidem licentiam dat, ut quodcumque maxime probabile occurrat, id noſtro jure liceat defendere: ſed non licet tamen eos, qui nobis ſunt adverſi, temere ac leviter condemnare. Alia ſunt ſcholæ placita, de quibus mox dicturi ſumus, alia ſunt præcepta ſectæ, de quibus modo loquimur. Quæ ab illis diſſident, ea notam habent, quæ ab his, non habent. Nec enim ſi quid aut Scoticis aut Thomiſticis pronunciatis contrarium eſt, error illico eſt. Sed hæc hactenus.

Secunda Conclusio. Ex auctorum omnium ſcholaſticorum communi ſententia, in re quidem gravi, uſque adeo probabilia ſumuntur argumenta, ut illis refragari temerarium ſit. Nam in quacunque arte peritis credendum eſſe, ratio monſtrat. Nec enim ſanus haberetur, qui nautis in navigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac de Theologiæ dogmatibus diſſerendi experientibus & exercitis nullam fidem habet, aut parum ſanus, aut certe temerarius eſt. Deinde in Clement. uni. de ſumma Trinit. Patres concilii Vienneuſ. *Opinionem illam*, inquiunt, *quæ dicit tam parvulis, quam adultis conferri in baptiſmo informantem gratiam & virtutes, tanquam probabiliorem, & doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, fore a catholicis eligendam*. Si ergo in re, quæ olim inter ipſos etiam ſcholaſticos theologos controverſa fuerat, opinio concors juniorum tanti apud patres in concilio fuit; quanto magis nos res omni tempore ab ſchola præſcriptas tenere ac revereri debemus? Et ſi opinatio ipſa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illudque inclinat, ut definiat hujuſmodi opinationem eſſe tenendam; quid ſi non ex opinione, ſed ex certo & minime circumductili animo quicquam theologi omnes præfinierint? An non exiſtimas, concilium Viennenſe pro ejuſdem dogmatis firmiter in ſchola receptis graviore cenſura judicaturum? Scholæ igitur communem conſenſum non niſi impudenter & temere rejiciemus. Præterea cum inter ipſos Theologos ſcholaſticos magna fere ubique diſſenſione certetur, ita ut in hac parte jure forſitan reprehendantur, certe non idem omnes aſſererent, niſi eodem divino ſpiritu permoverentur. Nec minus mirandum eſt, varias ſcholæ factiones doctoreſque tam inter ſe diſcrepantes in unam eandemque ſententiam concurriſſe, quam ſeptuaginta interpret. diverſis (ut ferunt (1) cellulis incluſos, in unam eandemque conveniſſe interpretationem. Non igitur poterit eſſe verum illud, quod ſcholaſticorum theologorum choro idem concinenti fuerit contrarium.

Tertia Conclusio. Concordem omnium theologorum ſcholę de fide aut moribus ſententiam contradicere, ſi hæreſis non eſt, at hæreſi proximum eſt. Scholæ porro placita, ſi ita vocare libet, in duplici ſunt differentia. Altera ad philoſophiæ magis rationem expediunt, quam fidei: altera ad fidem pertinent, moreſque Chriſtiano populo neceſſarios. Quæ ab illis diſſonant, ea ſcholaſtico theologo non ſunt hæretica: quæ vero huic poſteriorum rerum generi ſunt adverſa, ea nos hic tanquam venena refugimus. Nam iis hæreſeos crimen, ut quod ſit ipſum per ſe atrociſſimum, impingere aperte & ſimpliciter non audemus: inquo equidem ſæpe theologorum requiro prudentiam. Abſurdum eſt enim, ut crimen graviſſimum niſi rebus quoque graviſſimis impingatur. Sed ad rem. Illa concluſio, ut eſt a me poſita, primum oſtenditur, quod nullum dogma reperietur, quod eadem mente oreque ſcholaſtici omnes certo ac firmiter aſſeruerint, quin idem in univerſum Eccleſia teneat, eorum auctoritate mota. Nam ſi aliquod invenire hæretici poſſunt, proferant, & tacebimus. Quod ſi nullum proferri poteſt, ſine dubio, velint, nolint, id, quod ſcholæ totius auctoritate firmatur, verum eſt, ſi ad fidem, ut dixi, moreſque pertineat. Adde quod nullum tam proprium ſcholæ decretum eſt, quod vel ex ſacris literis, vel ex Apoſtolorum traditione, vel ex conciliorum aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui ſcholæ decreta refutarunt, hi ſemper inventi ſunt & fontem, unde illa manant, repudiaſſe. Atque, ut uno verbo dicam, nemo qui in catholicis habeatur, omnes ſine diſcrimine theologos exploſit. Quod abunde ſatis magnum argumentum eſt, ſine fidei diſcrimine cujuſmodi ſcholæ placita negari non poſſe.

Præterea ſi qua in quæſtione univerſi Theologi eadem inter ſe concinunt, profecto ſi in eo errant, Eccleſiam item errandi periculo exponunt. Sive enim qui confeſſiones audiunt, ſive qui ad populum habent conciones, utrique plebem inſtituunt, ut a Theologis acceperunt. Ita fit, ut Eccleſia eorum in fide communem errorem diſſimulando, Chriſti fideles ſuo ſilentio deciperet. *Error* enim, *cui non reſiſtitur, approbatur: & veritas, cum non defenditur, opprimitur*, ut Innocentius ait 83. diſt. c. *Error* Atque Deus ipſe ſi Theologorum omnium errorem non aperiret, in neceſſariis Chriſtiano populo deeſſet. Quid enim facturus eſt populus imperitus, niſi eos ſequi, quos pro illo tempore Eccleſiaſticæ doctrinæ magiſtros accepit? An poſt hæc omnia ſcholæ Theologia contemnenda eſt? Crederem, niſi ejus auctoritate Eccleſia res plurimas definiſſet. Quippe trecentos abhinc annos, ſi quas Ec-

(1) *Irenaus, Euſebius, Epiphan. Auguſtin. Clemens Alexand. Juſtinus martyr.*

Eccleſia hæreſes condemnavit, ſi qua de fide & moribus decreta tulit, in utriſque ſcholaſticorum ſubſidio & diligentia vehementer adjuta eſt. Id quoniam conſtat inter omnes, quibus vel conciliorum geſta, vel negotia cognitionis fidei ſunt cognita, fateamur neceſſe eſt, doctores ſcholaſticos ſimul omnes in fide & moribus errare non poſſe.

Præterea, cum Dominus dixit, *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*, non modo ad primos Theologos, hoc eſt, Apoſtolos verba illa referebat; ſed ad doctores etiam in Eccleſia futuros, quamdiu paſcendæ eſſent oves in ſcientia & doctrina. Quemadmodum igitur qui Theologos Chriſto ſuccedentes contemnebat, Chriſtum is etiam Dominum contemnebat: ita qui Theologos juniores antiquis ſuccedentes deſpicit, hic Chriſtum quoque ipſum deſpiciat neceſſe eſt. Unde Chryſoſt. ſive quis alius fuerit, in commentariis ſuper Matthæum imperfectis, hom. 42. *Cum audieris*, inquit, *aliquem beatificantem antiquos doctores, proba qualis eſt circa ſuos doctores. Si enim illos, cum quibus vivit, ſuſtinet & honorat, ſine dubio illos, ſi cum illis vixiſſet, honoraſſet. Si autem ſuos contemnit, ſi cum illis vixiſſet, illos contempſiſſet*. Hactenus ille in ea verba Chriſti, *Væ vobis, qui ædificatis ſepulcra prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum, & dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarum. Itaque teſtimonio eſtis vobiſmet ipſis, quod filii eſtis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum*. Nimirum Phariſæorum inſtar hæretici ratiocinantur. Si eſſent ſcholaſtici doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Baſilius, ſequeremur eos: ſi in diebus Auguſtini, Ambroſii, Hieronymi fuiſſemus, non eſſemus ſocii Manichæi, Novati, Vigilantii, Pelagii, Joviniani. Itaque teſtimonio ſunt, quod filii ſunt eorum, qui ſanctos antiquos contempſerunt, cum juniores ſcholæ Theologos pro nihilo putant. Poſtremo, ut ad Epheſ. 4. Apoſtolus docet, *Alios dedit* Chriſtus in Eccleſia *Apoſtolos, quoſdam Prophetas, alios vero Evangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei in virum perfectum: ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ*. Quamdiu igitur Chriſti corpus, hoc eſt, Eccleſia fuerit, ad divinam procurationem pertinebit, ut ii, qui in Eccleſia ſacræ doctrinæ doctores habentur, tanquam a Deo dati veritatem in fide teneant, ne populus parvulorum more circumferatur (1). Nec vero ſi hoc Apoſtoli teſtimonium æque pro antiquis & junioribus facere dicimus, juniores Theologos priſcis illis mox æquamus: (ſcimus enim, quantum antiquitati deferendum eſt, quantum etiam ſanctitati) ſed firmum eſſe hunc etiam locum, tum ex multis aliis, tum ex hoc Apoſtoli teſtimonio, pro noſtra quidem virili contendimus. Recte ne, an ſecus, aliorum eſto judicium. Nos enim in argumento novo, ubi nullum, quem imitaremur, habebamus, quæ nobis probabiliſſima viſa ſunt, ea lectoribus expoſuimus. Si quis vero ſic noſtra rejiciat, ut adducat meliora, volentes ac libentes amplectemur. Nihil autem neceſſe eſt, de me ipſo dicere mihi. Quamquam non eſt verendum, ne vera & aperta de me prædicans, nimis videar aut inſolens, aut loquax. Sed utcumque hunc ſcholæ locum ego tractavi, gratiſſimum, ut puto, Theologis feci; quoniam cum explicatiſſime de ea re diſſeruerim, diſcent hodie a me, quibus facillime rationibus ſcholaſticæ Theologiæ aſſerere & gravitatem poſſint, & auctoritatem. Atque hæc hactenus. Nunc objectiones a principio contra poſitas repellamus.

CAPUT V.

Reſpondet Argumentis Capitis tertii; docetque quid de variis Theologorum placitis ſtatuendum.

Respon. ad 1. AC primo quidem argumento refellendo non eſt opus quicquam præter ea, quæ ſunt dicta, adjicere. Oſtendimus enim, ut opinor, ſcholaſticæ Theologiæ aſſerendæ non deeſſe Eccleſiæ ſcripturæque ſanctæ teſtimonium. Quæ teſtimonia nos habuimus, ea jam protulimus: ab aliis forte poſt & plura & graviora proferentur.

Respon. ad 2. Secundum etiam argumentum nihilo minus confutatum eſt. Diximus enim, id quod etſi ſæpe dictum eſt, dicendum eſt tamen ſæpius, factiones in ſchola, quaſi juratas, ſtudium contradicendi, & ſi quæ ſunt ſimilia mala, non ſcholæ, ſed hominum vitio contigiſſe. Alioqui decreta multa ſunt inter ſcholaſticos certa & firma, eoque magis, quo nulla unquam factio ea in quæſtionem revocavit.

Respon. ad 3. At tertium argumentum difficillimum eſt, egetque diſquiſitione non parva.

Quare ſi longiorem orationem hujus argumenti difficultas exigit, non debet Lectori moleſtum eſſe: nam orationis longitudo magnitudine utilitatis penſabitur. Principio autem Theologos omnes admonitos eſſe velim, ut ſepoſitis non affectibus modo, ſed opinionum etiam præjudiciis, de cauſis fidei prudenter graviterque decernant. Non enim ſi quidquam in ſchola bonis etiam temporibus inveteravit, mox fidei dogma exiſtimandum eſt. Sunt autem nonnulli, qui per eas perſuaſiones, quibus a principio ſunt imbuti, de rebus graviſſimis ſententiam ferunt, temeritate quadam, ſine judicio, repentino quaſi vento incitati, quæ longe alia eſſet, ſi judicio conſiderate conſtanterque lata fuiſſet. Hi autem in eo primum errant, quod ſcholæ opiniones a certis conſtantibuſque decretis non ſeparant. Deinde errant in eo, quod duo rerum genera con-

fun-

(1) 25. 5. 1. 7.

fundunt, unum earum, quæ ad religionem attinent, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac ſi ſanctorum veterum conſenſio, ut libro ſuperiore definitum eſt (1), non in omnibus legis quæſtionibus ſequenda nobis, & tenenda eſt, ſed ſolum in fidei regula; nec quævis illorum etiam in re gravi communis opinio fideles aſtringit, ſed firmum conſtanſque judicium: ecquid de recentioribus ſcholæ Theologis dicere oportet, quos veteres illi longe & vitæ merito, & ſcripturarum uſu, & auctoritatis pondere ſuperarunt? Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quæ me viri multi pii cupiunt commemorare, tametſi cauſa poſtulat, tamen quia poſtulat, non flagitat, prætereo. Quoniam vero utriuſque erroris exempla, cum alias ſæpe poſui, tum in duodecimo libro varia etiam adjuncturus ſum: uno nunc exemplo contentus ero; quod ſatis erit tamen, ut ii, qui in cenſuris Theologicis præcipites eſſe ſolent, ſuæ temeritatis admoneantur.

Magiſter ergo ſententiarum dixit (2), baptiſmi ſacramentum fuiſſe ante Chriſti mortem, & a Chriſto ipſo inſtitutum, & ab Apoſtolis miniſtratum. Huic D. Thomas, cæterique ſcholæ Theologi aſſenſi ſunt. Nimirum Divum Auguſtinum (3) Magiſter ſecutus eſt, cujus opiniones ſchola libenter amplectitur. At enim ſi quiſpiam forte contra fuerit opinatus, baptiſma novæ legis verum & proprium, idemque primum ſacramentum non prius a Chriſto editum, quam in cruce paſſus ſit, non ſtatim vexare eum gravi Theologiæ cenſura debemus; ſed primum illud expendere, num Theologi hoc loco, quaſi re certa & confecta, quicquam plane ſuo judicio definiant, an potius re nondum ſatis ad liquidum explorata probabiliter opinentur: deinde id etiam veſtigare, pertineat ne ad catholicam fidem, Chriſtum ſacramentum hoc ante paſſionem ſuam edidiſſe, an non. Ac Magiſter ſententiarum quidem nihil certo ſtatuit, ſed probabiliorem opinionem elegit. *Commodius*, inquit, *dicitur*, &c. Auguſtinus quoque, *Baptizabat Chriſtus*, inquit (4), *non per ſe ipſum, ſed per diſcipulos ſuos, quos intelligimus jam fuiſſe baptizatos, ſive baptiſmo Joannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſive, quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti*. En Auguſtinus non certo pronunciat, Apoſtolos prius eſſe baptiſmo Chriſti baptizatos, quam illud baptiſma adminiſtrarent, cujus Joannis tertio & quarto capite mentio fit; quin ubique docet (5), nos ignorare, quando Apoſtoli fuerunt baptizati. Nullo autem pacto fit veriſimile, ſi Apoſtoli veri ſacramenti baptiſmatis jam inde adminiſtri erant, eos non prius idem ſacramentum accepiſſe. Quo fit, ut utrumque juxta in opinione, non firmo conſtantique decreto ſitum ſit.

Præterea & in forma baptiſmatis illius Scholaſtici diſſident. Nam Magiſter & Adrianus exiſtimant, Apoſtolos tum etiam in nomine Trinitatis baptizaſſe, id quod ego mihi perſuadere non poſſum. Alii vero tradunt, eos baptizaſſe in nomine Jeſu Chriſti, id quod veroſimilius eſt. Sed hæc in baptiſmi forma tanta diſſenſio a certitudine dogmatis aliena eſt. Non itaque certum quippiam Theologi de hac re ſtatuere voluerunt. Nec Divi Thomæ verba, ſi quis attente legat, aliud præ ſe ferunt. *Videtur*, inquit, *quod baptiſmus ante Chriſti paſſionem fuit inſtitutus*, &c. Quo ſcilicet verbo Divus Thomas uti fere ſolet, cum res non eſt plana & definita. Itaque exiſtimo, Divum Thomam, cum dixerit, *Videri*, hoc ipſum ſenſiſſe, quod differit, videri modo, non etiam oportere. Quid autem definiviſſet vir alioqui prudens, & gravis in ea re, quam rem ad fidem nihil attinere intelligeret? Non enim aut e literis ſacris, aut ex Apoſtolorum inſtitutis colligi certo poteſt, baptiſma, quod Apoſtolis ſtatim a converſione ſua in uſu erat, peccata remittere, gratiam conferre. Nam quod Auguſtinus refert (6) *Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet, ſed eſt mundus totus*; id non oportet de baptiſmi munditie intelligi, ſed de ea, de qua poſtea (7) *Jam vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis*. Quod vero a quibuſdam refertur, *Ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat Spiritu ſancto*; id nihil etiam cogere ultro quoque ipſi fatentur, qui eo teſtimonio abutuntur. At conſtat Apoſtolos baptizaſſe, Joannis 3. & 4. cap., & non baptiſmo Joannis, ut notum eſt: ergo baptiſmo Chriſti. Sic enim Magiſter argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius eſt, quam ut quid firmum certumque conficiat. Baptiſmus enim Joannis dupliciter vocari poteſt, ut Joannis inſtituto & auctoritate exhibitus, aut baptiſmus aquæ, quale baptiſma Joannis erat, qui videlicet nihil aliud eſſet, quam meditatio quædam & præparatio ad novæ legis ſacramentum. Baptiſmus item Chriſti aut ſic vocari poteſt, quia Chriſto jubente & auctore miniſtratus eſt, aut quia inſtitutus a Chriſto ad abluenda peccata. Dicetur ergo, nec abſurde id quidem, illud Apoſtolorum baptiſma, cujus Joann. 3. & 4. capite mentio fit, non fuiſſe Joannis Baptiſtæ in priore ſenſu, ſed in poſteriore tantum; fuiſſe autem baptiſmum Chriſti, quoniam illius præcepto & auctoritate Apoſtoli baptizabant. Unde ſi quis colligat, jam tum illum fuiſſe verum novæ legis ſacramentum, pari ratione argumentabitur, Unctionem, qua Apoſtoli ante paſſionem uſi ſunt, jam inde a principio fuiſſe verum & proprium extremæ unctionis ſacramentum. Quod tametſi nonnulli Theologi aſſeruerint, non tamen expeditum eſt. Apud veros ſane graveſque

N Theo-

(1) *c. 2. & 3.* (2) *4. diſt. 3.* (3) *Tract. 5. & 13. in Joan. & in Epiſt. ad Seleucian.* (4) *In epiſt. ad Seleucian.* (5) *De Orig. animæ ad Vincent. Victor. l. 3. c. 9.* (6) *Joan. 13. 10.* (7) *Joan. 15. 3.*

Digitized by Google

Theologos, Unctionem extremam ſacramentum eſſe, fidei dogma eſt: an ante Chriſti paſſionem, an poſt fuerit inſtitutum, nihil ad rem exiſtimant pertinere. Quod idem & de ſacramentis Confirmationis & Pœnitentiæ ſentiunt. Nec video, cur de baptiſmo nos aliter ſentiamus, potemuſve fidei quæſtionem eſſe, num ante paſſionem Chriſti hoc ſacramentum fuerit inſtitutum. Inſtitutum enim eſſe, dictu quidem eſt proclive; itaque fere Theologi loquuntur; ſed quis eſt tandem, qui hoc eſſe verum idoneis argumentis oſtenderit? Quid quod Theophylactus in cap. Joann. tertium, & Chryſoſtomus homilia in Joann. 28. diſerte negant, illud baptiſma, de quo agimus, ſacramentum eſſe, quod peccata remitteret, gratiamque conferret? Quid quod Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos, cum duplex baptiſma diſtinxiſſet, perfectum & imperfectum, non obſcure docet, niſi in cruce & reſurrectione nullum baptiſma perfectum eſſe; quamobrem Joannis baptiſma fuiſſe imperfectum? Quid quod Leo in epiſtola ad Epiſcopos Siciliæ inſcripta, eorum omnino videtur ſententiæ ſubſcribere, qui contenderent Baptiſmi ſacramentum, non quando Chriſtus a Joanne baptizatus eſt, ſed poſt reſurrectionem editum & conſtitutum? Quæ non eo dixi, candide Lector, quo ſcholæ communes opiniones improbarem. Nos enim ea Theologia plus utimur, in qua dicuntur ea, quæ non multum diſcrepant ab opinione communi. Quid ergo eſt? Primum opinionem a dogmate ſecerni & internoſci volumus: deinde Theologos admoneri, ne aſſectu animi, qui plerumque brevis eſt & ad tempus, ſed maturo judicio de rebus hiſce pronuncient, in quibus præſertim non ita facile expediri poteſt, ad fidem pertineant, nec ne. Nam ſi in exemplo, quod modo poſuimus, eas rationes ſcripturæque teſtimonia liberet adjungere, quibus a contraria parte adverſus communem ſcholæ opinationem pugnari poteſt, quæſtio forte in utranque partem adeo ambigua redderetur, ut difficile eſſet judicare, utra cum fide magis & religione conſentiat. Sed, ut dixi, non diſputo nunc, ſcholæ communis opinio verane, an falſa ſit; quanquam ab inſtituto noſtro non adeo fortaſſis alienum: ſed id ago, ſcholaſticas opiniones oportere a decretis ſejungere, fideique quæſtiones ab his, quæ modo huc, modo illuc transferuntur, & ſine pietatis jactura poſſunt in utranque partem diſputari. Decreta arcte tenere debemus, accurateque defendere: opiniones non item, ſed ſi non cum Academicæ, at cum Chriſtianæ modeſtiæ temperamento. Pro fide etiam cum vitæ diſcrimine pugna ſit; pro his, quæ fidei non ſunt, ſit pugna, ſi ita placet, ſed incruenta ſit tamen. Hæc præſcripta ſervantem licet magnifice, graviter, animoſeque diſſerere, licet judicare conſtanter, vere, doctiſque & indoctis utiliter. Quorſum hæc, inonies, non ſolum longe, ſed longis etiam ambagibus repetita? Nempe ut explicaremus, id quod cap. ſuperiori in concluſionibus breviter ſignificatum eſt, nos non in ſcholæ opiniones, ſed in certa conſtantiaque de fide moribuſque judicia juraſſe. Hæc hujus loci eſt defendere, illas alterius & loci & temporis. His igitur expoſitis, facile, ut opinor, tertium illud argumentum refelli poteſt. Nego enim ſcholæ certo conſtantique decreto finitum, Matrimonium ſine Eccleſiæ miniſtro contractum, eſſe vere & proprie ſacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes ſcholæ Theologos id aſſeruiſſe. Hæc tria cum docuero, argumentum poſitum omni ex parte refutatum erit.

Oſtendam ergo primum, opinionem communem illam eſſe, non ſcholæ dogma firmumque judicium. Qui hoc intelligi poteſt? Quia de hac re Theologi videlicet ita diſſerunt, ut nihil finiſſe velle videantur. Lege Magiſtrum, Div. Thom. Scotum, Bona. Ricar. Palud. Duran. cæteroſque ſcholæ Theologos, & niſi ſtatim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis, tum vero me aut ſtultum, aut temerarium judicato. Nam & cum quærunt, an matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maxime finiendum erat, non definiunt tamen, ſed in his referunt, quæ in hominum opinione ſunt poſita. In materia item & forma hujus ſacramenti ſtatuenda adeo ſunt inconſtantes & varii, adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus ſit, qui in tanta illorum varietate ac diſcrepantia rem aliquam certam, conſtantem, exploratam conetur efficere. Quod ſi in forma & materia ſacramenti, quæ res in ſacramentorum tractatione vel graviſſima eſt, ambigue Theologi inconſtanterque loquuntur, nec definiunt omnino quicquam: cur in ea quæſtione, quæ & levior eſt, & minus ad ſacramenti hujus conſtitutionem neceſſaria, aliquid eos certi præſcripſiſſe fateamur? Concilium certe Florentinum de materia, forma, miniſtro ſacramenti Matrimonii præſtituit nihil: id quod ſine dubio faceret, cum hoc in cæteris omnibus Eccleſiæ ſacramentis feciſſet, ſi de iis rebus videret quippiam eſſe a Theologis in ſchola definitum. Præterea num Matrimonium ſine Eccleſiaſtico adminiſtro novæ legis ſacramentum eſſet, nec proprie & expreſſe in quæſtionem Theologi vocarunt, nec via & ratione, ut ſolent, veſtigarunt, nec argumentis ullis concluſerunt. Qui igitur vult, eos ſine diſquiſitione attenta, ſine diligenti tractatu, ſine idoneis argumentationibus certo de rebus Theologicis pronunciaſſe, hic videat, ne eadem opera illis & injurius ſit, & in rebus quoque graviſſimis deroget fidem. Adde, quod in Conciliorum ſcriptis, ac ſummorum Pontificum epiſt. decretalibus id obſervandum eſt, ut non quævis ſimplex aut affirmatio aut negatio certum ſit exploratumque judicium, ſed ſunt notæ quædam peculiares, quibus certas Conciliorum Pontificumque definitiones internoſcimus, quemadmodum libro

bro 5. (1) latius explicatum eſt. His ergo notis, ac multo etiam magis ad ſcholæ quoque decreta ſecernenda uti debemus. Alioqui ſi quæcumque ſcholaſticorum ſimplex aſſertio dogma fidei certum eſt, major eſt profecto horum, quam Pontificum & Conciliorum auctoritas. Quod ſi probari nemini poteſt, illud certe probari omnibus neceſſe eſt, Theologos hoc loco & quæſtione nihil omnino definiſſe. Etenim nec ſententiam adverſam hæreticam erroneamve dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendum: breviter, nullam notam interpoſuere earum, quæ certa conſtantiaque judicia indicare ſolent.

Quæ cum ita ſint, id quod primum conficiendum erat, confectum eſt: Theologos ea de re, quam modo verſamus, nihil certo & conſtanter decreviſſe, ſed incerta inconſtantique opinione probabilem unius ſenſum cæteros eſſe inſecutos. Ita caſu quodam communis forte conſenſio facta eſt: cum contra uſu quoque venire potuerit, ut ſi primus aſſeruiſſet, non omne fidelium conjugium ſacramentum eſſe, ſed quod religioſe ſacrateque fuiſſet conſtitutum; ſecundus, tertius, ac deinceps reliqui, quoniam probabile etiam id eſſet, eandem ſententiam ſequerentur. Sequitur ut oſtendam, quicquid Theologos opinari contigerit, nihil tamen ad fidem ſpectare, an ejuſmodi Matrimonium Eccleſiæ ſacramentum ſit, an non ſit. Quod, ut mihi videor, uno hoc argumento facile & evidenter expedio. Tres ſunt res, quibus efficitur aliquid ad fidem pertinere. Aut enim in ſacris libris habetur ſcriptum, aut apoſtolicis inſtitutis eſt traditum, aut ex utriſlibet plane certa complexione & conſecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere poteſt, Matrimonium ſine miniſtro prophane contractum eſſe novæ legis ſacramentum. Ubi ego, ſi Thomiſtæ omnes cum Scotiſtis exiſtant, ſi cum antiquis juniores velint contra me pugnare, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. Non enim, quemadmodum nonnulli putant, omnia ſunt in Theologorum auctoritate. Eſt quædam tamen ita perſpicua veritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. Experiantur hic quantum poſſunt vires ſuas, ſi qui forte contra voluerint dicere, & cum in hac eos cauſa ſacræ literæ, Apoſtolorum traditiones, Scholæ ſyllogiſmi deſtituerint, tum vero, niſi rudes & tardi ſunt, mecum omnino intelligant, eam quæſtionem minime ad fidem pertinere.

At argumentabitur quiſpiam, fidelium Matrimonium eſſe novæ legis ſacramentum; non autem eſſe majorem rationem de uno, quam de alio: omne igitur fidelium Matrimonium eſſe ſacramentum. Appelletur vero hic Theologus, aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidem ita argumentabitur, non modo Theologus, ſed Philoſophus, aut etiam Dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graves Theologi ratiocinantur? Anne hiſce argumentis adducti de rebus Fidei pronunciant? Equidem Baptiſma ſacramentum eſſe ſcio, ſed ſi formam ſacram miniſtrumve non habeat, baptiſmus erit, ſacramentum non erit. Unctionis quoque ſacramentum agnoſco: ſed ſine ſacra forma, ſine Eccleſiæ miniſtro, unctio quidem eſſe poterit, ſacramentum vero eſſe non poterit. Pœnitentiæ demum ſacramentum amplector, at ſine forma ſacra & miniſtro pœnitentiam reperio, ſacramentum reperire nec debeo, nec vero poſſum. Sic igitur, tametſi Matrimonium ſacramentum eſt, non ideo tamen conjugium quodcunque venerari cogimur, ſed id, quod formam ſacram habeat, & a vero Eccleſiæ miniſtro conſecratum ſit. Alioqui, ſi quodlibet fidelium conjugium Theologis neceſſario ſacramentum eſt, quis Scotum tuebitur, qui conjugia, quæ ſolis nutibus contrahuntur, negat eſſe ſacramenta? Ac niſi me fallit animus, recte negat. Etenim non Magiſter, & Divus Thomas modo, verum etiam Concilium Florentinum docet, omnia ſacramenta verbis conſtare, quæ ſi deſint, nullum omnino confici ſacramentum. Quod ſi ſemel admittimus, formam ſacramenti eſſe poſſe aliquando nutus verborum loco ſubſtitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus ſacerdos a peccatis abſolvere, & mutus epiſcopus ſacris initiare poſſit. Atque Matrimonium non aliis quandoque nutibus contrahitur, quam carnali copula. Cum enim poſt ſponſalia ſponſus & ſponſa affectu maritali coeunt, fatentur omnes & Juriſperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem novæ legis proprie ſacramentum dicere abſurdum eſt; Spiritus quippe ſanctus, & ſacramenti gratia per coitum non datur, 32. quæſt. 2. capit. *Connubia:* non igitur Eccleſia docet, quodlibet fidelium matrimonium ſacramentum eſſe. Niſi quis adeo deſipit, ut Cajetanum damnet, qui & probabiliſſime, & me quidem judice veriſſime, Matrimonium, quod inter abſentes per literas procuratoreſque contrahitur, Sacramentum eſſe inficiatus eſt. Nam qui in hoc Cajetanum erraſſe clamant, hi non intelligunt, nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quod ſi nullo idoneo & neceſſario argumento, ſed ſtultis turbulentiſque clamoribus alienas refellere ſententias pergunt, atque adeo damnare quæ probabiliter & vere dicta ſunt, tum nos in quiete & ſilentio taciti illorum ſtultitiam amentiamque ridebimus. Concedant illi, unum pro altero ſacramentum ſumere, cum pro altero contrahit; concedant, ſacramenta Chriſti abſentibus adminiſtrari, eiſdemque & gratiam conferre, & peccata remittere. Nos enim, quoniam hæc abſurda ſunt, concedere potius volumus, ejuſmodi contractus, qui inter abſentes tranſiguntur, matrimonia quidem veriſſima eſſe, vera ſacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breviter diſputatis intelligi poteſt, non ſo-

(1) *Cap.* 3.

Digitized by Google

ſolum non eſſe dogma fidei, omne fidelium matrimonium ſacramentum eſſe, ſed etiam contrariam omnino ſententiam probabiliorem eſſe. Quod ſi licuit Scoto, ac Cajetano, ut vere licuit, matrimonia, quæ vel non verborum, ſed rerum notis, vel per procuratores conficerentur, ab Eccleſiæ Sacramentis eximere, ecqua religio nos aſtringit, ut matrimonium, quod civiliter & prophane Judæorum, Saracenorum, Ethnicorum more, ſine ſacris cæremoniis, ſineque Eccleſiæ miniſtro contrahitur, ſacramentum eſſe proprie fateamur? Præſertim cum contraria ſententia non modo probabilior, ſed & ad catholicam fidem tuendam facilior,& ad Lutheranorum tela depellenda ſolidior ſit.

Age vero, quando me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis perſuaſus ſum, eiſdem Lectori perſuadere conemur, Matrimonium ejuſmodi ſacramentum proprie non eſſe, quod ſcilicet & ſignum ſanctificationis ſit, & ejuſdem ſanctificationis in ſumentibus digne cauſa ſit. Quem laborem ſpero me non fruſtra ſuſcepturum, cum videam mecum & rationes, & teſtimonia, & ſacramentorum demum naturam totam mirifice conſentire. Illud vero mihi perſuaſi primum, quoniam ſacramenta proprie dicta ſacræ ſunt religionis cæremoniæ. Sacrorum enim uſus ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quocirca Sacramentum opus eſt religionis. In Sacramentis quoque profitemur, nos ſalutem a Deo ſalutari quærere: hæc vero profeſſio, quæ Fidei interioris externa teſtatio eſt, ad eam virtutem attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atque peccata, quæ in ſacramentorum abuſu ſunt, virtuti religionis adverſantur. Et Auguſtinus (1) non quodlibet ſignum rei ſacræ definit eſſe ſacramentum, ſed quod ſit ſacrum ſignum. Quibus rebus efficitur, ut ſacramenta divini cultus ac religionis ſacra quædam opera ſint. Cum igitur Matrimonium ſolis verbis viri & fœminæ civiliter prophaneque contractum, licet rei ſacræ ſignaculum ſit, non ſit tamen opus religionis ſacrum, certe non eſt proprie ſacramentum. Alioqui ſi rebus ſatis eſt ſignificationem affingere, ut ſacramenta dicantur, ſerpens æneus, atque manna proprie ſint ſacramenta, atque adeo in univerſum omnia, quæ gratia ſignificandi res ſacras inſtituta ſunt. Id quoniam abſurdum eſt, conſentiamus verum illud eſſe quod poſuimus, connubia ſine ſacro miniſtro, ſineque aliqua religionis ſacra cæremonia inita, non eſſe Chriſtianæ religionis ſacramenta.

Deinde concilium Florentinum, enumeratis ſeptem novæ legis ſacramentis, *Hæc omnia ſacramenta*, inquit, *tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tamquam forma, & perſona miniſtri conferentis ſacramentum*. Quorum ſi aliquod deſit, non perficitur ſacramentum. At in matrimonio, quod modo verſamus, nullus eſt ſacramenti miniſter: nullum ergo conficitur ſacramentum. Nec vero audiendi ſunt illi, qui putabunt, virum ac fœminam eſſe ſibi viciſſim ſacramenti miniſtros: quos ego manifeſtis argumentis evincerem, niſi ad alia graviora feſtinaret oratio.

Præterea fideles non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſunt in gratia, quo tempore ſic prophane contrahunt: in animis ergo fidelium inſcriptum eſt, ejuſmodi contractum non eſſe Eccleſiæ ſacramentum. Nam ſi ſacramentum eſſet, ſacrilegium haud dubie committeret is, qui in peccato mortali conjugem duceret. Atque ſi excommunicatus matrimonium hujuſmodi contraheret, ſacrilegus quoque bis eſſet, utpote qui ſacramentis Eccleſiæ ſe indigne ingereret, quibus privatus per Eccleſiam eſt. Quæ omnia quam abhorreant a fidelium communi ſenſu, facile, etiamſi ego non admoneam, intelligitur. Ad hæc Auguſtinus in epiſt. ad Bonifacium tradit (2), oportere res ipſas corporeas, quibus ſacramenta conſtant, imaginem & ſimilitudinem gerere ejus ſanctificationis, cujus ſigna & cauſæ eſſe dicuntur. Ut baptiſmus lotione exterius adminiſtrata, ſpiritualis ablutionis, quam efficit, imaginem & figuram habet. Euchariſtia refectione potus cibique viſibilis inviſibilem refectionem adumbrat. Eodemque omnino modo in cæteris ſacramentis externa quadam actione & repræſentatione ſanctificatio interior delineatur, & quaſi ob oculos ponitur. Matrimonium autem hujuſmodi civile & prophanum nec ſanctificationis imaginem gerit, nec ad ſanctificandum ſub quadam exteriore ſanctitatis ſpecie exhibetur. Non eſt itaque proprie ſacramentum.

Præterea Concilium Florentinum docet, idque Theologorum omnium decretum eſt, omnia ſacramenta verbis conſtare tanquam forma, qua perficitur ſacramentum. Incredibile eſt autem, niſi a forma ſacra ſacramentum perfici. Quemadmodum enim humana forma hominem efficit, & albedo facit album; ita prorſus neceſſe eſt a forma ſacra quodcunque ſacramentum exiſtere. Atqui in matrimonio, quod civili more prophaneque contrahitur, nulla verba ſacra ſunt: nulla igitur eſt ibi ſacramenti ne facies quidem. Nec vero dici poteſt, verba, quibus utuntur contrahentes, nempe, *Ego te accipio in meam*, &c. eſſe hujus ſacramenti formam. Primo quia verba ejus, qui ſuſcipit ſacramentum, materia ſacramenti eſſe poſſunt, forma eſſe non poſſunt. Forma ſiquidem ab agente exiſtit in paſſum, mediantibus cauſis adminiſtris. Sacramentorum ergo formæ a Deo per ſacrorum miniſtros in eos prodeunt, qui ſacramenta recipiunt; id quod inductione maniſeſtiſſima liquet in omnibus ſacramentis, quæ ſine controverſia ſacramenta ſunt. Tum quia in omnibus ſacramentis, licet materia ſit res aliqua naturalis, & quæ ante in humanos uſus conferri ſoleat, forma tamen ſupernaturalis ſit oportet, cujus ſcilicet & vis & ſignificatus non a natura, ſed a cauſa

(1) *l. 10. de Civit. Dei c. 5.* (2) *Epiſt. 23.*

cauſa quadam ſuperiore oriatur. Cum enim ſacramentum quiddam ſupernaturale ſit, forma, qua conſtituitur, per fidem accipienda eſt, non item per naturam. At illa verba, *Ego te accipio in meam*, undique naturalia ſunt, atque omnibus uſurpata gentibus, quæ etiam ſine fide contrahunt. Adde, quod forma ſacramenti ſignificat eum ſpiritualem effectum, cujus cauſa ſacramentum eſſe dicitur. Nam ſacramenta, ut in ſcholæ proverbio eſt, efficiunt quod figurant. Significatio autem ſacramenti in forma vel maxime elucet. Illa vero verba, *Ego te accipio in meam*, nullius effecti ſpiritalis ſigna ſunt. Verba inſuper, quæ ſunt ſacramentorum formæ, divina inſtitutione præſcripta & determinata ſunt, neque poſſunt hominum arbitrio immutari, quemadmodum D. Thomas in tertia parte demonſtrat. At verba, quibus matrimonium contrahendum ſit, nulla ſunt omnino definita: ſed innumeris verborum formis, non ſynonymis, ſed variis & diſſimilibus ejuſmodi contractus fieri poteſt. Non ergo verba illa, quibus utuntur ſponſus & ſponſa ad conttahendum, forma ſacramenti Chriſtiani ſunt. Præterea, quando verba aliqua ſunt forma ſacramenti, ſi nutus vel ſcriptura vel aliud unumquodlibet ſignum eorum loco verborum ſubſtituitur, inanis nimirum actio eſt. At ſi contrahentes loco verborum nutus vel ſcripturam ſupponant, æque conficiunt matrimonium, ac ſi verborum millibus uterentur. Quod profecto ſi quis recte conſideret, non leve argumentum eſt, cur verba contrahentium hujus ſacramenti materia ſint. Nam præterquamquod materiam ſacramenti is, qui ſuſcipit, adminiſtrare poteſt, formam non poteſt, eum in idem forte ſacramentum verba loco materiæ formæque recurrunt, pro verbis, quæ materiæ vicem habent, nutus aliaque ſigna poni poſſunt, pro verbis autem, quæ formæ vice ſunt, poni non poſſunt. Quæ res in Pœnitentiæ ſacramento facile cernitur. Verba igitur contrahentium, pro quibus omnino verbis ſigna quævis alia ſubſtituere licet, materia ſacramenti eſſe forſitan queant, forma non queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt. Nomen enim ſacramenti pro materia accipi ſolet, pro forma non item: quemadmodum D. Thom. egregie diſerteque docet 4. ſen. d. 1. q. 1. a. 1. q. 5. ad 1. & d. 3. q. 1. art. 1. q. 1. ad 2. Baptiſmus enim, id eſt ablutio, ſacramentum eſt, non illa verba, *Ego te baptizo*, &c. Unctio, Confirmatio, Pœnitentiaque ſimiliter. Verba autem contrahentium ſunt ſacramentum, ut idem auctor teſtis eſt additionum quæſt. 44. artic. 1. ad 1. Dicimus namque matrimonium eſſe ſacramentum. Matrimonium autem contractus ille eſt, qui ex amborum verbis conſtituitur. Verba igitur contrahentium materia ſacramenti ſunt, forma non ſunt. Jam illa falſa & commentitia eſſe quis non videt, quæ juniores Theologi confinxere, ut civilem hunc humanumque contractum Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum eſſe tuerentur? Quæ quidem pleraque infidelibus valde nugatoria ſunt, fidelibus autem parum ſolida. Hic tibi dicit, contrahentes ipſos eſſe materiam ſacramenti, hic, non ipſos, ſed conſenſum: alius, geſtus, & nutus, qui a viro fœminaque exceptis verbis adhibentur: alius, prioris loquentis verba materiam eſſe affirmat, poſterioris formam. Quæ utinam graviter, vere, probabiliter dicerentur, ne jure ab hæreticis rideremur. Quorſum autem attinet, in re graviſſima tenuiter, ne dicam ridicule philoſophari? Quorſum in re ad fidem & religionem neceſſaria tanta varietas & inconſtantia? Non enim, ut Hieronymus ait, *poteſt unquam verum aſſeri, quod diverſum*. Et rurſum, *Verum*, inquit, *non eſſe quod variat, etiam maledicorum teſtimonio comprobatur*. Quid quod materiam nos & formam ſacramenti quærimus, hoc eſt, res quaſdam religione ſacras, hi vero de forma materiaque contractus prophani naturaliſque reſpondent. Nam ſi apud Ethnicos de pacti illius conventioniſque materia & forma controverſia eſſet, non aliter profecto illi ac noſtri Theologi loquerentur. Ita Lutherus more ſuo Theologos ſatis jocoſe luſit, quod religionis noſtræ ſacramentum ex his vel integrum & perfectum conſtituiſſent, quæ penitus omnia in matrimoniis paganorum reperirentur. Ac certe materiam & formam civilis naturaliſque contractus quibus in omni ſemper lege omnes uſi ſunt, quæque perpetuo & fidelibus & infidelibus fuere communes, eaſdem omnino eſſe materiam & formam, quibus integra & perfecta noſtræ religionis conſtituantur ſacramenta, non Luthero dicam, ſed vix cuiquam perſuaderi poterit, niſi ei, apud quem tantum opinio præjudicata poteſt, ut etiam ſine ratione valeat. Equidem cum ad reſpondendum argumentis Lutheri me comparo, quibus ille multipliciter ſacramentum hoc conatur evertere, non id defendendum ſumo, matrimonium ejuſmodi ſacramentum eſſe, in quo nulla ſacri facies appareat, quodque univoce cum cæteris ſacramentum eſſe, ne cogitatione quidem informari poſſe videatur. Sed ſive noſtra opinio vera, ſive falſa ſit (nihil enim moror) ſi Lutherani de hoc matrimoniorum genere diſceptare voluerint, intelligant ſe in ſcholæ diſceptationes incurriſſe; nec oportere catholicum ad eorum argumenta reſpondere. Sin vero argumententur, Matrimonium cum ſacris ceremoniis, cum ſacra materia, cum ſacra forma, a ſacro miniſtro adminiſtratum, quemadmodum in Eccleſia Romana ſemper uſque ab Apoſtolis adminiſtratum eſt, ſi hoc, inquam, argumententur, ſacramentum Eccleſiæ non eſſe, tunc catholicus reſpondeat fidenter, animoſe defendat, ſecure contra pugnet. Poterit enim conſentaneas cauſas omni poſcenti reddere de ea, quæ eſt in Eccleſia firma, perpetua, conſtanſque doctrina; poterit fidem quoque noſtram & ſuaviter inſinuare fidelibus, & graviter ab infidelium calumniis vindicare. Quam ego cum Lutheranis diſputationem libentiſſi-

Digitized by Google

mo nunc animo aggrederer, ſi id hujus libri inſtitutum pateretur. Video autem me plus, quam ratio argumenti poſiti poſtulabat, digreſſum eſſe: ſi digreſſio tamen dicenda eſt, ubi quod in utramque partem adeo probabiliter diſputari poteſt, hoc nos contendimus non ad catholicam fidem, ſed ad ſcholæ opiniones referendum. At ea res verbis paucioribus dici poterat. Poterat ſane. Verum difficile eſt, ut in omni loco verba rebus quaſi paria & demenſa reſpondeant. Et libuit tandem quamplurimis argumentis addicere, ſine eccleſiæ miniſtro conjugii ſacramentum nullum eſſe, ut inde pateret, eam quæſtionem nullo modo ad fidem attinere, quod ſecundo loco pollicitus ſum.

Attende nunc, Lector, dum illud, quod poſtremum erat, abſolvimus. Non omnes, inquam, ſcholæ Theologi in eam ſententiam convenerunt, quemadmodum in argumento ſumitur. Quin etiam nonnulli graves auctores nobiſcum ſentiunt. Atque in primis Guillelmus Pariſienſis, in libro de Sacramentis, tract. de Matrimonio, capit. 9. quæſt. 1. (1) negat, matrimonium veri nominis ſacramentum eſſe, & ſacramentalem virtutem habere, niſi ſacerdotali miniſterio conſecratum fuerit. Nam Magiſtrum & Durandum non refero, qui in univerſum opinantur, matrimonium gratiam non conferre. Qui profecto hoc loco non erraſſent, niſi communis opinio in extremo poſita eis vehementer improbaretur. Patres item concilii Colonienſis aperte inficiantur, clandeſtinum matrimonium eſſe proprie ſacramentum: atque iidem quoque non obſcure afferunt, aliud eſſe verbum, quo contrahitur matrimonium, aliud, quod efficit matrimonii ſacramentum; nec ſatis eſſe ad ſacramentum ea verba, quibus mutuus conſenſus exprimitur, ſed aliud verbum requirendum, quod, ut in cæteris ſacramentis, accedens ad elementum faciat ſacramentum: quod utique verbum fidei ſit, non naturæ. Quorum in hoc ſententiam difficile eſt facto non probare. In eo non probo, quod verbum illud, quo ſacramenti forma continetur, non inde petunt, unde ſemper catholicis petitum eſt. Enimvero quibus ritibus, quibuſque omnino verbis ſacramenta eccleſiæ conficienda ſint, non aliunde verius, tutius, conſtantius peti poteſt, quam ab eccleſiæ Romanæ perpetua conſuetudine. Sed de his non eſt hic locus diſſerendi. Alio forte opportunius propriam hujus ſacramenti materiam & formam explicabimus. Nunc ad id, quod inſtituimus. Non ii ſolum, quos diximus, noſtræ ſententiæ aſſentiuntur, ſed Petrus Palud. 4. ſent. diſt. 5. quæſt. 2. imprudens in eam quoque deſcendit. Nam quum vir & fœmina civiliter contrahunt, etiamſi peccatores ſint, nec pœnitentiam agant, non credit eos eſſe reos ſacrilegii. Id quod nullo modo probabile eſſet, ſi ejuſmodi matrimonium eſſet verum eccleſiæ ſacramentum. Omnes quippe ſine controverſia ſacrilegi ſunt, qui poſt peccatum mortale ſine pœnitentia Chriſti ſacramenta percipiunt. D. vero Thomas licet in ſcriptis communes fere opiniones ſequeretur, ſed a veritate tandem rationeque coactus noſtræ opinioni ſubſcripſit. Cum enim in 4. diſt. 1. qu. 1. art. 3. docuiſſet, verba in omni ſacramento neceſſaria eſſe, quinto id argumento impugnavit in hunc modum: *Pœnitentia & matrimonium ſunt ſacramenta; ſed de integritate eorum non ſunt verba aliqua*, &c. Cui argumento ille quidem reſpondit, quod *matrimonium ſecundum quod eſt in officium, & pœnitentia ſecundum quod eſt virtus, non habent aliquam formam verborum: ſed ſecundum quod utrumque eſt ſacramentum, in diſpenſatione miniſtrorum eccleſiæ conſiſtens, utrumque habet aliqua verba*. Hactenus D. Thom. Et 4. lib. adverſus gentes, cap. 78. non aliter docet nuptias ſacramentum eſſe, niſi ad modum, quem diximus, per eccleſiæ miniſtros populo diſpenſentur. *Ea*, inquit, *quæ per miniſtros eccleſiæ populo diſpenſantur, ſacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, ſecundum quod conſiſtit in conjunctione maris & fœminæ intendentium prolem ad cultum Dei generare, & educare, eſt eccleſiæ ſacramentum. Unde & quædam benedictio nubentibus per miniſtros eccleſiæ adhibetur*. Hæc ille. Ac patrum quidem memoria matrimonium proprie eſſe ſacramentum, ita demum proditum eſt, ſi ſacerdotis miniſterium interveniat. Sic Calixtus in epiſt. ad omnes Galliarum epiſcopos prodit. (2) Sic Siricius ad Cumerium Tarraconenſ. epiſcopum, cap. 4. Sic Nicolaus 31. quæſt. 2. c. *Lotharius*. Sic Hormiſda, Evariſtus, Iſidorus, quos refert Gratian. 30. q. 5. prodidere. Sic concilium Carthaginenſe 4. c. 13. referturque 30. q. 5. c. *Sponſus*. Sic concilium Lugdunenſe, & refertur 35. q. 3. c. *Nulli*. Sic concilium Lateranenſe de Simo. c. *Cum in eccleſia corpore*. Sic concilium Conſtantienſe ſub Martino V. in fine concilii. Sic Clemens de privileg. Religioſi. Sic Ambroſ. lib. 1. epiſtolarum, epiſt. 1. quæ ſcribitur ad Vigilium. Quorum ego teſtimonia nec adſcribo, nec expendo, quoniam, ut dixi, alterius & loci & temporis eſt diſputatio. Certe Evariſtus (3) matrimonium clandeſtinum ſine ſacerdote contractum, tantum abeſt, ut ſacramentum eccleſiæ fateatur, ut adulterinum etiam contubernium appellet. His adde, quod noſtræ etiam opinioni ſubſcribunt juriſperiti propemodum univerſi, qui quum negant, matrimonium gratiam conferre, ſine dubio id intelligunt de contractu civili, quem ſacramentum latius uſurpato vocabulo appellant. At cum adminiſtratio ſacerdotalis accedit, non obſcure juriſperiti tradunt, per actum ſacerdotis conſecrantis conjugium gratiam conferri; ideoque non licere pro eo pecuniam accipere, quia ſacramentum eccleſiaſticum eſt. Ubi jureconſulti probabi-

(1) *Vid. etiam eund. cap. 1. de baptiſm.* (2) 1. q. 4. *cap. Conſanguineorum*. (3) *In epiſt. 1. ſuorum decretorum*.

Digitized by Google

babilius, ut equidem ſentio, quam theologi loquuntur. Tametſi Theologi etiam quidam docti ſane & graves inventi ſunt, quibus communis illa reliquorum ſententia diſplicet. Pro qua ſi qui adhuc contra nos ſteterint, non debent ſtatim noſtra placita damnare, ſed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etſi non is ſum, qui nihil unquam falſi approbem, ſed ea, quæ diſſero tamen, non arroganter præjudico, nec revoco ad arbitrium meum, ſed vel ſanctorum teſtimoniis, vel ratione probabili conſentaneaque confirmo. Sic jure ac merito poſſum a viris doctis poſtulare, ut de me non niſi cauſa cognita judicent. Quod ſi rationibus, quibus ego doceor, falſam me habere ſententiam doceant, gratiſſime accepturus ſum. Ut vero ſine argumentis quiſquam ſola me aſſeveratione vincat, fieri certe vix poteſt. Sed de ſcholæ auctoritate dictum eſt ſatis.

C A P U T VI.

De auctoritate juris Pontificii prudentium.

Atque hic quidem liber concludi jam poterat, niſi Theologiæ juris pontificii prudentia jungeretur, eſſetque proinde hoc etiam loco explicandum, quantum juris hujuſmodi prudentium auctoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sunt enim quidam uſque adeo in ea facultate doctis infenſi, ut illorum auctoritatem ab uſu prorſus Theologiæ remotam eſſe arbitrentur. Nos vero, hujuſmodi doctorum auctoritas quanti ſit Theologo facienda, paucis oſtendemus, illo principio ſumpto, Theologis, qui pontificum canones ignorent, nimis multa deeſſe ad uſus Theologiæ neceſſarios.

Principio enim, ſi a Theologis animarum cura non eſt aliena, ſed potius animas regere eorum quaſi peculiare munus eſt, procul dubio canonici juris ſcientia eſt illis neceſſaria (1). Nam quemadmodum non eſt in Abbatem eligendus, niſi qui ante fuerit in regula competenter inſtructus, ut c. *Officii* de elect. Innoc. tradit: ita ne cura quidem Eccleſiam gubernandi eſt ei committenda, qui eccleſiaſticas regulas neſcit. Theologus igitur, qui vel epiſcopus, vel parochus futurus eſt, niſi canones ante didicerit, quibus fideles debent in Chriſtiana religione & eccleſiæ ceremoniis inſtitui, non habebit profecto ad rem hanc publicam gerendam Theologiæ officinam ſatis inſtructam. Atque hinc illa ſunt ex Cæleſtino, Leone, Auguſtino, ſeptima ſynodo, concilio Carthaginenſi, concilio Toletano 4. concilio Aurelianen. 4. quæ partim a Gratiano, partim a Burchardo referuntur (2). Quibus omnibus locis idem omnino præſcribitur, hoc eſt, ſacerdotes Canonum eccleſiaſticorum oportere eſſe peritos. Epiſcopis item juris canonici intelligentiam eſſe neceſſariam, facile oſtenditur ex c. *Accedentibus*, de exceſſ. prælat. ubi definit Pontifex, ad epiſcopum pertinere de cauſis matrimonialibus cognoſcere; publicas pœnitentias vel injungere, vel tollere, indulgentias concedere. At hæc omnia niſi ſciat, quomodo & quatenus per jus liceant, nulla ratione rite agere poteſt. Qua de re quoniam late diſſerunt Innocen. Hoſtien. Anton. de Butri. Cardin. Abbas, & cæteri juriſperiti in cap. *Cum in cunctis*, de elect. & in cap. *Niſi cum pridem*, de renun. & in cap. 1. de conſanguinit. & affinit. Gratianus quoque 21. diſ. Coſmus in pragmat. ſanctione Gallicana, tit. de collatio. §. *taliter*, Joan. de Anania in cap. *Quia nonnullis*, de magiſtris, Auguſtin. de Anco. in lib. de poteſtate eccleſ. quæſt. 108. art. 3. Anton. 3. part. tit. 5. cap. 2. nos hic nihil ſuperaddemus. Solum argumentabimur, canonici juri cognitionem Theologo eſſe perneceſſariam. Cum enim Theologi propria functio ſit, exhortari fideles in doctrina ſana, iidem quippe Theologi, qui magiſtri animarum eſſe dicuntur; doctor vero eccleſiæ non divinas modo leges, verum etiam eccleſiaſticas populum docere debeat: abſurdum ſane eſt, auferre a Theologi munere canonum diſciplinam. Nam licet in ſcriptura ſacra præcepta vivendi majori ex parte tradantur, ſed, ut Cardinal. Turrecremat. in proœmio decreti docet, doctrina morum in ſpecie, ſecundum gradus ſingulos & ordines officiorum eccleſiæ, ſine juris eccleſiaſtici cognitione non habetur. At ſermones morales abſoluti eſſe nequeunt, ſi generatim & non ſpeciatim habeantur, ut Ariſtotel. in ethicis ſuis monet. Ad diſciplinæ igitur eccleſiaſticæ cumulum Theologus nimirum ſacras eccleſiæ leges debet addiſcere. Confirmat autem hoc vel maxime Concil. Lateranenſ. ſub Innocent. III. in cap. *Quia nonnullis*, de Magiſtris. Præcipit enim, quod theologus in Eccleſia Cathedrali ad docendum conſtitutus ſacerdotes doceat in ſacra pagina, & in his præſertim informet, quæ ad animarum curam ſpectare noſcuntur. Atqui canonibus plurima ſunt inſtituta, quæ ad animarum pertinent curam: canones igitur non habet theologus ignorare.

Præterea omnis doctrina divinitus inſpirata utilis eſt ad docendum, arguendum, & corripiendum, ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus, 2. Timoth. 3. At canones eccleſiaſtici inſtinctu Spiritus ſancti ſunt editi, ut Damaſus ait 25. quæſtione prima, cap. *Violatores*.

Præterea Theologi a ſummo pontifice & epiſcopis aſciſcuntur, tamquam adjutores & comminiſtri, non ſolum in prædicationis officio, verum etiam in audiendis confeſſionibus & pœnitentiis injungendis, ac cæteris ejuſmodi, quæ ad ſalutem animæ pertinent: ut ex cap. *Inter cætera*, de offi. jud. ordina. tum etiam rerum experimento docemur. Confeſſiones autem audire, ac pœnitentias injungere ſine juris peritia vix

(1) D. *Antoninus* 3. *p. tit.* 11. *c.* 2. §. 6. (2) *Gratian. diſt.* 38. & 61. & *Burchard. l.* 2. *c.* 159.

vix quiſquam poteſt. Nam quod Cajetanus dixit (1), pœnitentes in excommunicationibus, ſuſpenſionibus, irregularitatibus, aliiſque ejuſmodi pœnis ad juriſperitos remittendos eſſe, ne confeſſor ipſe alterius facultatis onere prægravetur, id ignoro prorſus quemadmodum ſine magnis incommodis fieri queat.

Primum enim interdum in pœnas juris incurrunt fœminæ, quas pro conſcientiæ remedio juriſperitorum adire domos abſurdum erit, ac certe parum muliebri verecundiæ conſentaneum. Deinde etiam cum juriſperiti & ſcientiam & verba locare ſoleant, ad confeſſionis ſacramentum non niſi prius data pecunia erit acceſſus. Adde, quod homines vel ſacerdoti verentur ſua peccata detegere. Quod ſi ad juriſperitos etiam relegentur, ſacramenti hujus onus gravius efficietur, quam ut ferri ab imbecillis poſſit. Sed quid ego incommoda numerare pergo, in quæ confeſſores incidant neceſſe eſt, atque adeo pœnitentes, ſi confeſſores ipſi canonum ſunt ignari, cum manifeſtiora ſint, quam ut indicare debeamus? Fatendum eſt igitur, juris peritiam theologis magno uſui futuram. Nec adeo longe repetita argumenta conquirere opus eſt, cum paſſim ipſi videamus, quanta canonum multitudine theologorum ſint referta volumina, illorum præſertim, qui indices quæſtionum ſcripſere, quas ſummas nuncupare conſuevimus. Ubi quantum jus canonicum theologis conferat, vel ipſi judices eſſe poſſunt, qui quantumvis eximia doctrina polleant, has & legunt, & amant epitomas. Sed & ſumma ipſa Cajetani, ſi, quæ ex jure canonico multa continet, demas, magna ex parte imperfecta reperietur.

Præterea cum ad theologum nullæ cauſæ frequentius referantur, quam matrimonii, ſi non reſpondeat, indoctus habebitur; ſin citra juris peritiam reſpondeat, ne dicam impudens, erit imprudens. Nam, ut Alexand. cap. 1. de con. & aff. tradit, cauſæ matrimonii non ſunt tractandæ per quoslibet, ſed per viros diſcretos, & qui ſtatuta canonum non ignorent. Ad hæc ſummorum Pontificum decreta a jure divino, hoc eſt, a libris utriuſque teſtamenti dimanaſſe creduntur, id quod habes de traſla. epiſc. cap. 1. & de accuſa. cap. *Qualiter & quando*, ſecundo. Cum ergo Theologia ex eiſdem fontibus ſuos rivulos ducat, inepte nimirum theologus faciet, niſi opera ſummorum pontificum velit uti; qui cum multorum conſiliis exquiſitis, tum Spiritu ſancto ſuggerente, ex divinis oraculis dogmata & leges, ſive ad fidem, ſive ad fidelium mores, & eccleſiaſticos ritus, & ceremonias collegerunt. Item theologica facultas non eſt ejuſmodi, ut tantummodo animo rem cernat, ſed etiam aliquid molitur & facit. Eſt enim, ut ſcholæ verbis utar, partim ſpeculativa, partim practica, quemadmodum Divus Thomas prima part. quæſt. prima, articulo quarto demonſtrat. At juris canonici diſciplina Theologia quædam practica eſt, ut Alvarus Pelagius docet lib. de planctu eccleſ. ſecundo, art. 20. tum quia ejus facultatis finis eſt, dirigere animas per canonicas leges in ſalutem æternam; tum etiam, quia in ſolo volumine decretalium multi caſus & articuli continentur, utiles & neceſſarii tam in conſiliis animarum, & pœnitentiæ foro, quam in regendis & diſponendis Eccleſiis, & rebus eccleſiaſticis (2). Agit enim liber ille de baptiſmo, de ſacra unctione, de celebratione Miſſarum, de Matrimonio, de ordinibus, & cæteris ſacramentis; de ſtatu Monachorum, de clericorum honeſtate, de voto, de jurejurando, atque aliis ejuſmodi; de Simonia, de perjurio, de uſuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus, de irregularitate, ſuſpenſione, excommunicatione, interdicto, pœniſque ſimilibus; quæ omnia ſi theologus ignoret, non ſolum idiota erit, ut cap. *Ex multa*, de voto Innocen. vocat, ſed in multis, præſertim quæ ad actionem pertinent, & ad mores Chriſtianos, hallucinatur. Atque utinam theologi, qui juris canonici ſunt penitus ignari, vel a decernendis conſcientiæ caſibus abſtinerent, ne imperiti riſui haberentur, cum de his nonnunquam reſpondent ut magiſtri, quæ nunquam ut diſcipuli didicerunt; vel certe ea eſſent modeſtia præditi, uti juriſperitos conſulerent, ne divinando de ſenſu proprio reſponderent. Quod ſi docere vellemus, in quot errores Theologi nonnulli ob juris pontificii ignorationem incurrerint, facillimum quidem eſſet, niſi eſſet longum, & alio noſtra oratio properaret. Sentiamus igitur, id quod poſitum eſt, juris canonici doctrinam theologo eſſe valde neceſſariam, eo vel maxime, quod ſummi pontificis, & conciliorum auctoritas, quæ hujus doctrinæ voluminibus continetur, theologis argumenta ſubminiſtrat propria Theologicæ facultatis, ut abunde duobus ante libris demonſtratum eſt.

CAPUT VII.

Quis uſus Juris canonici in Theologica facultate.

SEd enim hoc poſito non adhuc apparet, cuinam uſui juris interpretes & profeſſores theologis diſſerentibus eſſe poſſint; quæve argumenta, & qualia eorum auctoritas Theologicis diſputationibus adminiſtret. Id quoniam nemo vel leviter attigit, dicam ego, ut potero, incondite fortaſſe, ſed tamen ut res poſſit intelligi. Juris pontificii volumina circa varia rerum genera verſantur. Primum enim catholicam fidem & profitentur & explicant, ut in tit. de ſum. Trinit. Deinde de moribus definiunt, & religione Chriſtiana, quantum aut ex evangelica lege, aut naturæ ratione definire licet; ut videre eſt in tit. de uſura, de jurejurando, de divortiis, de ſimonia. Præterea diſſerunt quoque de moribus Eccleſiaſticis, deque religionis cæremoniis,

(1) *In ſumma. V. confeſſori neceſſaria.* (2) *Vid. Innoc. ſup. proœm. Decretal.*

niis, & officiis miniſtrorum Eccleſiæ, quatenus hæc omnia diſponuntur legibus poſitivis: nam ſcholaſtico verbo libenter utimur, nec Grammaticorum cenſuras pertimeſcimus: alioqui, ut Ariſtoteles ait, res graviſſimæ interdum nitore verborum atque ornamentis immodicæ diligentiæ deformantur. Atque hæc mihi cauſa eſt, cur ſermone eo quandoque utar, qui ſcholæ notus eſt, ne, ut quidam latiniſſime loquentes, a ſcholæ theologis jure optimo irridear. Quoniam vero ſcio, graves ſententias inconditis verbis elatas, delicatiorum præſertim aures offendere, adhibere ſoleo ſermonis munditiam non odioſam, nec exquiſitam nimis, tantum quæ fugiat agreſtem quorumdam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus Eccleſiaſticis, quoniam ſic vocant, poſitivas appellavi: quales ſunt multæ in tit. de celebra. Miſſ. de cleri. peregri. conjugatis, &c. de ætate & qualitate ordi. de obſer. jeju. & breviter in lib. 1. decre. de officiis judicum, & in 2. de ordine judiciario. Poſtremo autem hujuſmodi pontificia jura præſcribunt pœnas his, qui leges vel Evangelicas, vel naturales, vel etiam eccleſiaſticas perruperint, ut in titu. de exco. de rapto. de apoſta. de hæreticis licet cernere.

1. CONCL. Hoc igitur fundamento poſito, ſit prima concluſio. In his, quæ ad fidem pertinent, juriſconſultorum auctoritate theologus non eget. Quin potius eorum titulorum expoſitionem, qui de fide decernunt, legiſperitus a theologo mutuari debet. Ratio vero in promptu eſt. Sive enim pontifices, ſeu concilia, quæ in volumina juris coguntur, quicquam definiant, quod ad fidem ſpectare videatur, id certe, ut alio jam loco explicuimus, non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſacris literis, atque Chriſti & Apoſtolorum traditionibus colligant neceſſe eſt. Cum ergo principia, unde pontifices & concilia ad quæſtionem fidei decernendam proficiſcuntur, propria ſint Theologicæ facultatis, cujus eſt cognoſcere, quæ a Deo ſunt revelata, quæque his ſunt vel conſequentia, vel repugnantia: plane conficitur, in ejuſmodi rebus canonum ſacrorum intelligentiam non a juriſperitis, ſed a Theologis eſſe petendam. Id quod patres, quibus eſt fidei cognitio mandata, libenter agnoſcunt. Non enim prius quenquam hæreſeos crimine damnant, quam theologi definierint, quod in judicium venit, id hæreſim eſſe.

Quæ cum ita ſint, non video equidem quonam conſilio nunc apud noſtros in negotio cognitionis fidei partes poſtremæ, ne dicam nullæ, theologis permittantur, jure conſultis vero vel primæ, vel etiam omnes. Cumque præcipuus ſit in hoc negotio labor decernere, quid hæreſis ſit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid contra cum fide pugnet, quantum & quatenus doctrinæ ſanæ ac Catholicæ adverſetur id quod reus aſſeruerit; ad reorum quidem pœnas decernendas, quod poſterius eſt, decreti ſunt in republica judices, ad illud autem, quod & gravius eſt, & in fidei negotio prius, nullos habet reſpublica Theologos patres conſcriptos, quorum de culpis judicium, cum de pœnis judicant, juriſperiti ſequantur. Faxit Chriſtus, cujus hæc cauſa eſt, ut principes Chriſtiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, libentiſſime favere ſolent, rem, quam ſemel cœperunt, abſolvant, & graviſſimo tribunali theologos probatiſſimos, probatiſſimos inquam, adjungant ad hujus divini negotii abſolutiſſimam moderationem. Id enim ſi fuerit Eccleſiæ præſtitum, nihil erit, quod in ſanctiſſimo & maxime neceſſario inquiſitionis officio deſideretur. Sed de prima concluſione ſatis. Jam pergamus ad reliqua.

2. CONCL. In his etiam, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex Evangelica, vel ratio Philoſophiæ de hujuſmodi præſcribit, jure conſultorum auctoritas parum, aut certe nihil Theologo conferre poteſt. Quin rectam & ſanam earum rerum cognitionem juriſperiti a theologis mutuam accepturi ſunt. Nam quemadmodum Muſicus ab Arithmetico concluſionum ſuarum rationem ſumit, quod hæ concluſiones a principiis Arithmeticæ derivantur; ita & ſi quæ dogmata de moribus jus Pontificum vel ex Evangelio, vel ex philoſophia colligit, ea ſane tanquam a propriis principiis accepta Theologus agnoſcet, rectiuſque & intelliget, & interpretabitur. Qua ex re facilis conjectura eſt, juriſperitos quoſdam in ſummo errore, & magna veritatis ignoratione verſari, cum aſſerunt in materia uſurarum, ſimoniæ, & aliis ejuſmodi, in quibus de peccato mortali agitur, ad juriſperitos potius, quam ad Theologos recurrendum. Quo in errore fuerunt Ancharanus in diſputatione, cujus initium eſt, *Antiquis, & modernis temporibus*, & Joannes de Anania, in cap. *in civitate*, de uſuris, & Alexander in concilio primo, & Alvarus Pelagius lib. 2. art. 20. & Hoſtienſis in c. penult. de ætat. & qualit. ordin. Quos tamen non eſt difficile refellere. Nam cum Theologo ſacrarum literarum cognitio propria ſit, quæcunque de moribus vel in ſacris literis continentur, vel ex eiſdem per certam connexionem conficiuntur, ubivis Theologus invenerit, ea tanquam ſua vendicabit, juriſperitus autem ut aliena mutuabitur. Cumque rurſum philoſophiæ principia a Theologis etiam habeantur, ut qui de virtutibus & vitiis, de fine humanæ vitæ, deque actionibus, quibus ad hunc finem pervenitur, longe lateque diſſerant, & ſuper harum rerum jactis fundamentis morum fabricam extruant: certe quæ in jure de moribus ex principiis naturæ ratione conſtitutis præſcribuntur, ea Theologus quaſi ſuo ſibi jure aſſumet, jureconſultiſque expoſita & enucleata tradet.

3. CONCL. In tertio illo genere rerum, ubi ſcilicet de moribus Eccleſiæ & religionis inſtitutis per leges tantum pontificias decernitur, in illo etiam poſtremo, ubi pœnæ juris præfiniuntur, juriſperitorum omnium communis conſenſus, concorſque ſententia Theologo magnam

gnam fidem facere debet, ſi quando incidat quæſtio circa res hujuſmodi. Ut ſi exempli cauſa veniat in dubium, an hic aut ille homo ſit vel irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, vel ſuſpenſioni obnoxius: item, an delegatus poſſit ſubdelegare, an epiſcopus in his, illiſve poſſit diſpenſare (ſcholæ verbis liceat uti) an Eccleſiæ paſtor rite ſit electus, num judex Eccleſiaſticus cauſam in judicio legitime definierit: in his, aliiſque ſexcentis hujus generis, theologus inſolentiſſimus erit, ſi, quod ignorat, judicarit; inſolentior, ſi poſtea quam juriſperitos conſuluerit, omnium auctoritati refragabitur. Etenim, ut alias ſæpe diximus, cujuſque rei peritia non aliis certius, meliuſque contingit, quam ejuſdem rei peritis hominibus. Ita doctiſſimis quibuſque in arte ſua fidem habere opus eſt. Juris ergo Pontificii prudentibus in his, quæ propria ſint illius facultatis, non credere, erit profecto temerarium.

Deinde in ejuſmodi canonum interpretatione Eccleſiæ judices, & adminiſtri concordem omnium jureconſultorum ſententiam amplectuntur. Qui enim in actionibus vel judiciis Eccleſiaſticis ſuo ſenſu, & non communi juriſperitorum omnium duceretur, ſine dubio ſuo illum judicio Eccleſia coerceret. Ita Eccleſia uſum judicum approbando (1), eorum quoque videtur intelligentiam approbare, quos hi in Eccleſiæ adminiſtratione ſequuntur. Nec alienum eſt a vera conjectura, Chriſtum Dominum juris hujus peritis quodammodo etiam adeſſe in legum eccleſiaſticarum vera interpretatione. Cum enim ſacri canones inſtigante Spiritu ſancto ad eccleſiæ ſint utilitatem editi, ut Damaſus Papa definit, conſentaneum eſt, ut eccleſia, cui canones illi ſunt neceſſarii, quo in religione & moribus eccleſiaſticis contineatur, interpretes a Deo ſanos acceperit earum legum, & inſtitutorum, quibus eſt adminiſtranda. Parum enim profuiſſet leges mortuas in membranis ſcriptas habere, niſi haberet quoque reſpublica Chriſtiana vivos interpretes, qui rectum earum legum ſenſum aſſequerentur. Deus itaque, quoniam non deficit in neceſſariis, non in theologos ſolum, ſed in juris Pontificii peritos ſpiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omnium ſententia probabiliſſimum argumentum ſumere theologus poteſt ad eas quæſtiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera poſteriore loco poſita exorientur. Exorientur autem in utroque genere plurimæ, quarum definitionem theologis ignorare fas non eſt: his vel maxime, qui aut laicorum & clericorum confeſſiones audiunt, aut etiam Theologiam in Academiis profitentur. Hi enim, quoniam de multis, qui ex jure pendent, magnum munus reſpondendi ſuſtinent, ſi reſponſa, atque decreta juriſconſultorum negant, periculoſe nonnunquam, ac turpiter errabunt. Quæ autem cum viris in ſua quibuſque arte peritis conſuluntur, ea aut minimo, aut nullo certe periculo reſpondentur. Ac de ſeptimo quidem loco ſatis dixiſſe mihi videor.

(1) *De conſtit. cap. 1.*

Finis Libri Octavi.

DE OCTAVO LOCO,

QUI

RATIONIS NATURALIS

Argumenta continet.

LIBER NONUS.

CAPUT I.

Primus error in hujus loci uſu vitandus, ne plus æquo in re Theologica rationi naturali tribuatur.

Sequitur, ut doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo ſuppeditet, quod in octavo loco me acturum pollicebar. Agam autem, quantum res ipſa patietur, breviſſime. Eſt enim hic locus late patens, & quamquam non eſt theologiæ proprius, ſed alienus, magnus tamen eſt, & cum ab ſcholaſticis reliquis, tum a D. Thomæ familia excultus uberrime; non quod de loci hujus aut vi, aut uſu quiſquam adhuc ſcholæ theologus diſputaverit, ſed quod univerſi philoſophiam, cæteraſque naturali ratione partas diſciplinas vel in ſcholam Chriſtianam invexerint, vel certe ab aliis invectas excoluerint: pro ſua quidem facultate quiſque, ſed in theologorum, ut ita dicam, grege ſine controverſia D. Thomas excelluit. Principio autem in hujus loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Primus eſt eorum, qui uſque adeo argumentis a ratione ductis addixerunt ſe, ut ſive diſputent, ſive ſcribant, ſcripturam ſacram, ſanctorumque Patrum libros ne legiſſe quidem videantur. Qui parum il-

lis

Digitized by Google

lis diſſimiles ſunt, quōs Euſebius 5. lib. hiſt. eccleſ. poſtremo capite commemorat, in tantum ſtulritiæ prolapſos, ut ſi quis ſermonem de ſcripturis propoſuiſſet, illi e contrario proponerent, utrum ille ſermo, de quo agebatur, conjunctum an ſepararum genus ſyllogiſmi faceret. De quibus rurſum Euſebius, *Derelinquentes*, air, *ſanctas ſcripturas Dei, geometriam tractant, & qui vere de terra ſunt, de terra loquuntur: & ideo eum, qui de ſurſum eſt, & de cœlis venit, ignorant. Denique Euclides apud eos vel maxime in Geometriæ diſciplinis viget. Sed & Ariſtoteles, & Theophraſtus ab his in admiratione habentur. Galenus vero a nonnullis eorum adoratur etiam.* Ac fuiſſe olim in eccleſia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rem rheologicam ſyllogiſmis abſolverint, Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum numero 56. Bernardus quoque epiſt. 189. teſtes locupletiſſimi ſunt. Hoc vero ſæculo fuiſſe etiam in Academiis multos, qui omnem ferme theologiæ diſputationem ſophiſticis, ineptiſque rationibus tranſegerint, utinam ipſi non fuiſſemus experti. Egit autem diabolus, quod ſine lacrymis non queo dicere, ut quo tempore adverſum ingruentes ex Germania hæreſes oportebat ſcholæ Theologos optimis eſſe armis inſtructos, eo nulla prorſus haberent, niſi arundines longas, arma videlicet levia puerorum. Ita irriſi ſunt a pleriſque, ac merito irriſi, quoniam veræ Theologiæ ſolidam effigiem nullam tenebant, umbris utebantur, eaſque ipſas utinam ſequerentur. Feruntur enim e ſcripruræ ſacræ principiis, cujus iſti vel umbras non ſunt aſſecuti. Quocirca homines verbo tenus in Theologia magiſtri, pugnavere illi quidem adverſum eccleſiæ inimicos, ſed valde tamen infeliciter. Male enim ſe res habet, cum quod ingenio & eruditione effici debet, id tentatur a viris, qui & ingenio parum valent, nec ſunt admodum eruditi. Errabant illi autem a principio ſtatim ſtudiorum ſuorum. Cum enim facultates eas, quæ linguam expoliunt, mirum in modum neglexiſſent, cum ſe ſe in ſophiſtica arte torſiſſent diutius, rumque demum ad Theologiam aggreſſi, non Theologiam, ſed fumum Theologiæ ſequebantur. Quod ſi vituperandi ſunt, qui per ignorantiam erraverunt, quid de iis exiſtimandum eſt, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cum rem perditam & collapſam ſua reſtiruere auctoritate deberent, tempori, ut inquiunt, ſervientes, non modo ſophiſmata non profligarunt, verum etiam auxerunt. Quæ nimirum cum a philoſophia, tum vero magis a Theologia rollenda ſunt, eaque argutandi ars, quæ vult illa quidem videri ſe eſſe Dialecticam, ſed abeſt ab ea diſtatque plurimum. Dialectica enim eſt locata in peritia uſuque partiendi, finiendi, argumentandi, id quod Theologo eſt pernecceſſarium; Sophiſtice autem nihil habet niſi argutationes vanas, quarum nullus in Theologia fructus eſt. Quin adeo nulla pernicies Theologiæ major inveniri poteſt, quam in ſophiſmatum fucce ſimulatio Theologiæ. Ex quo illa abſurda naſcuntur, ut ſophiſtæ Theologi eſſe videantur. Quod ſi quem etiam iſta delectant, ne bellum omnino indixiſſe videar ſophiſmatibus, quorum eſt etiam fortaſſe quidam modus, non intelligo, quid cauſæ fuerit viris doctis, ut ſub Dialecticæ nomine exponibiles, obligationes, inſolubiles, reflexivas, aliave id genus monſtra in ſcholam intulerint, de uſu autem Dialecticæ non fecerint ne verbum quidem ullum. Nonne igitur illa ſunt pueris utilia? ſint; nam nos quoque ſophiſtæ fuimus aliquando: ſed obſecro, ita utilia habeantur iſta, non ut ornamenta virorum, ſed ut exercitamenta puerorum. Atque vel ipſi pueri intelligant, ſophiſmatum brevem quendam ludum eſſe oportere, aliumque uſum a Dialectica requirendum, Philoſophiæ, Theologiæque maxime neceſſarium. Verum hæc hactenus. Jam ad propoſitum revertamur. Qui igitur Theologiæ dogmata humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ a ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primum omnem vim Theologiæ & gravitatem amittunt, deinde faciunt, ut Theologia detracta auctoritate non ſolum contemnatur, ſed ne Theologia quidem ſit. Nam ſi vera & legitima Theologia eſt, a fide deſcendat oportet, ubi hujus facultatis propria principia reſident, quemadmodum in hujus operis initio conſtituimus. Fides autem tota ſcripturarum & Eccleſiæ auctoritate continetur. Quamobrem ſatis exploratum habere poſſumus, quam male valeant ii de re Theologica aut ſcribere aut diſputare, qui ſacros libros, Apoſtolorum traditiones, Conciliorum dogmata, juris Pontificii decreta, ſanctorum veterum doctrinam vel rejiciunt vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur e medio; eſt enim totum improbabile & impium, qui opinantur aptiora Theologo ea argumenta eſſe, quæ ex ratione, quam ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim ante dictis aperte intelligitur, cum de Deo præſertim, diviniſque myſteriis diſputatio incidit, argumentis philoſophiæ præponenda eſſe argumenta, quæ pertinent ad Dei fidem, qua nihil Theologo debet eſſe antiquius. Sed prioris hujus erroris levitas, quoniam facile deprehenditur, non eſt pluribus refutanda.

CAPUT II.

Extremum aliorum errorem percenſet, qui a natura rationibus prorſus abhorrent; quorum etiam argumenta proponit.

ALter autem error illorum eſt, qui ſolis ſacrarum literarum teſtimoniis, aut interdum etiam ſcriptorum veterum omnia definiunt, ab argumentis naturæ haud aliter abhorrentes, quam ſi eſſent Theologiæ adverſa & inimica. Hunc autem errorem plurimis teſtibus ſuadent.

I. ARG. Ac primus teſtis citatur Gregorius Nazianzenus, orat. 1. in Julianum, ubi ait, diſciplinam noſtram eſſe Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos tantum auctoritas præjudicata po-

poterat, ut ſine ratione valeret. Alter eſt Hieronymus in 10. Matthæi caput, quo loco non vult Evangelii doctores humanæ ratiocinationis præſidiis niti; quia hujuſmodi, ut inquit, *virga & baculus arundineus eſt, quem ſi paululum preſſeris, frangitur, & manum perforat incumbentis.* Et in 31. caput Hieremiæ, de verbis Dei humano ſenſu argumentari dicit eſſe ſacrilegum. Tertius eſt Aug. lib. 1. de actis cum Felice Manichæo, cap. 10. Cum enim Felix Manichæus efferret, quod docuiſſet diſcipulos ſuos initium, medium, & finem, & quomodo, vel quare factus ſit mundus, de curſu ſolis, & lunæ, deque aliis hujuſmodi rebus phyſicis (1). Auguſtinus contra ait, quod Spiritus paracletus non docet has veritates. Chriſtianos enim vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, ut homines de his rebus propter humanos uſus noverint id, quod in ſchola didicerunt, ſcilicet priuſquam ad Chriſti religionem converterentur. Propter humanos uſus, inquit: ad uſum igitur Theologiæ humanæ ratio doctrinæ nihil catholico proderit. Referuntur etiam a Gratiano trigeſimaſeptima diſtinctione duo teſtimonia, unum ex Ambroſio, alterum ex quarto Concilio Carthaginenſi, quibus ſuaderi videtur humanas diſciplinas, ut pernicioſas, vel certe ut inutiles, a Theologia repellendas. Concilium quippe Carthaginenſe quartum vetat epiſcopis, ne libros gentilium legant. Ambroſius autem dicit, Aſtrologiam, & alias hujuſmodi diſciplinas nihil valere ad ſalutem, ſed in errorem mittere. Epiphanius quoque hæreſi ſeptuageſimaſexta adverſus Aetium differens, ait, quod non revelat Deus Patrem & Filium per Spiritum ſanctum his, qui de ipſo per ſyllogiſmos ratiocinantur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes invehunt, hi divinæ revelationis non poſſunt eſſe participes.

2. Arg. Nec ſolum teſtimoniis Patrum, ſed ſacrarum etiam literarum abutuntur in ſui erroris confirmationem. Principio enim afferunt illud Eccleſiaſtis primo. *Propoſui in animo meo quærere, & inveſtigare ſapienter de omnibus, quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Vidi quæ fiunt cuncta ſub ſole, & ecce univerſa vanitas, & afflictio ſpiritus.* Si ergo occupatio peſſima eſt ſtudium humanæ literaturæ, ſi vanitas, & afflictio ſpiritus, non eſt profecto a Theologis expetenda.

3. Arg. Deinde argumentantur ex illo Proverbiorum quinto, *Ne attendas fallaciæ mulieris: favus enim diſtillans labia meretricis*, &c. poſtea, *Quare ſeduceris, fili mi, ab aliena*, &c. Hanc autem humanam ſapientiam interpretantur, quam nimirum eſſe fallacem ad Coloſſenſes ſecundo teſtatur Apoſtolus in hæc verba, *Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam.*

4. Arg. Addunt illud primæ ad Corinthios primo, *Perdam ſapientiam ſapientium; & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens, ubi ſcriba? ubi inquiſitor hujus ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi?* Addunt etiam illud ex eodem Apoſtolo primæ Corinthiorum octavo, *Scientia inflat.* Aliud quoque primæ ad Timotheum ſexto, *Si quis non acquieſcit ſanis ſermonibus, & ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones.* Quo loco volunt Apoſtolum ſignificare, diſciplinas humanas morbos eſſe, ſolamque Chriſti doctrinam eſſe ſanam: hanc ſecundum pietatem, ideſt religioni conformem & conſentaneam eſſe, illas non eſſe.

5. Arg. Præterea Apoſtoli non habuerunt Philoſophiam: non eſt igitur Theologo neceſſaria. Si enim Spiritus ſanctus docuit Apoſtolos omnem veritatem, juxta Domini pollicitationem Joannis decimoſexto, & has diſciplinas non docuit; ſequitur non eſſe Chriſtiano doctori utiles, atque adeo ne verſari quidem circa veritatem. Præterea vel Philoſophia eſt Theologo neceſſaria, dum imperfectos in Eccleſia inſtruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis lac Apoſtolus dat, nec exiſtimat ſe quicquam inter hujuſmodi ſcire, Chriſtum, & hunc crucifixum. Perfectis vero ſapientiam loquitur, non hujus ſæculi, neque principum hujus ſæculi, hoc eſt Philoſophorum. Non ergo Theologus Philoſophia eget, ſive cum parvulis, ſeu cum provectioribus ſermones divinos conferat.

6. Arg. Pergunt etiam argumentari, quod ſi utilis, & neceſſaria eſſet Theologo philoſophia, hoc eſſet ob id maxime, quod non alia via, & ratione melius Philoſophi Chriſti repugnantes evincerentur. At hoc conſtat eſſe vaniſſimum; primum quoniam evacuaretur crux Chriſti, ut Apoſtolus ait (2), ſi de philoſophis, & ſophiſtis per humanam ſapientiam triumpharet; rurſus quoniam, ut idem Apoſtolus ſecundæ ad Corinthios capite decimo auctor eſt, arma Chriſtianæ militiæ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.

Non ergo Theologus, Chriſti miles, humanarum diſciplinarum præſidiis eget, ut fidei adverſarios poſſit evincere. Id, quod exemplo Nicæni Concilii facile demonſtratur, ubi Philoſopho ſuperando plus valuit ſimplicis hominis ſincera fides, quam omnes omnium Dialecticorum, & Philoſophorum argutiæ (3). Certe Hieronymus ad Pammachium adverſus Joannis errores, argumenta a ratione ducta, & de gentilium fonte manantia, tanquam gentilium arma, Chriſtiano dicit eſſe deponenda. Poſtremo etiam argumentantur, Chriſti doctrinam perfectam eſſet non itaque philoſophiæ ſubſidiis indigere.

CA-

(1) *Socr. l. 1. hiſtor. c. 8.* (2) 1. *Cor.* 1. 17. (3) *Ruffin. l. 5. cap. 8.*

CAPUT III.

Memorati erroris architectos, ac ſectatores percenſet.

HIs argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerunt. Nam fuiſſe quoſdam teſtatur Clemens Alexandrinus primo Stromatum libro in hæc verba: *Non me autem latuerunt ea, quæ ab aliquibus imperite tumultuantibus jactantur, qui dicunt oportere in his verſari, quæ fidem continent, externa autem, & quæ ſunt ſupervacanea, tranſilire, quæ nos fruſtra conterunt, & detinent in iis, quæ ad fidem nihil conferunt: Alii autem etiam philoſophiam ex malo ad hominum perniciem exiſtimant in vitam eſſe ingreſſam, ut quæ profecta ſit a maligno aliquo inventore.* Et rurſum eodem libro, *Nonnulli*, ait, *qui ſe putant eſſe ingenioſos, nec Philoſophiam attingere volunt nec Dialecticam, ſed nec contemplationem diſcere naturalem, ſed ſolam & nudam fidem requirunt, perinde ac ſi cum nullam vitis curam geſſerint, velint ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegorice, a quo cum diligentia & agri colendi arte, quæ ſit ratione, ac ſermone, fructus eſt vindemiandus*, &c.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hæreſes in unam fecit Camarinam confluere, non modo aſſeruit Philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, verum etiam omnes ſpeculativas diſciplinas errores eſſe. Scilicet morum Philoſophiam novus hic Socrates mirifice complexus eſt: quæ in contemplatione verſatur, eam ſolum damnat. Cornelius quoque Agrippa, vir poſt hominum memoriam vaniſſimus, in ſuo illo libro, qui de vanitate ſcientiarum inſcribitur, non ſicut Zethus ille Pacuvianus, Philoſophiæ ſolum, ſed omnibus humanis diſciplinis, atque adeo divinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale eſſe ſoleat, non eſt neceſſe diſputare: eſt enim in promptu. Facile ſiquidem intelligitur, quamobrem iſti diſcipulos ſuos a facultatibus, quæ ratione conſtant, alienos eſſe velint.

Quemadmodum enim Epicurus rejicit Dialecticam (1), Alfaquini etiam Machumetis Saracenos procul ab omnibus diſciplinis abducunt, quoniam intelligunt diſciplinas, arteſque omnes rationales doctrinæ perverſæ eſſe contrarias: ita Lutherani, nequando a diſcipulis errores ſectæ abſurdiſſimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoſcendi ratione ſevocare. Sed enim cum veritas veritati nunquam adverſetur; conſentiat ſemper, & ſubſerviat, jure ac merito ſcholæ noſtræ auctores nobiliſſimi humanas omnes ſcientias, tanquam ancillas, ad artem & miniſterium veræ ſapientiæ advocarunt. Id, quod Julianus invidens, Chriſtianis lege interdixit ſtudiis bonarum artium. Socrates libro tertio hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite 12. & 16. Sozomenus libro ſexto hiſtoriæ tripartitæ, capite 37. Quapropter mirari non deſino, morem ejiciendi humanas rationes, cum in Theologia diſſeritur, in quibuſdam etiam catholicorum Gymnaſiis inſertum eſſe, haud parva certe jactura Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſi illa conſuetudo invaleſcat. Erunt enim ii, ſi ita res procedit, optimi, præſtantiſſimique Theologi, qui plurima loca memoria tenuerint, &, quod Juriſperitis objicitur, qui Elenchi fuerint librorum & indices. Id, quod in Germania, regnante Luthero, accidit, ut ſutores, qui novum Teſtamentum memoriæ mandarant, magni, & præclari Theologi haberentur: atque adeo muliercula, quoniam Evangelia, & Paulinas epiſtolas memoriter recitare poterant, omnium Academiarum Theologos ad di. ſputandum provocarent, auderentque viris concurrere non virgines, ſed mulieres corruptiſſimæ.

Talis ſcilicet eſt Lutherana Theologia, in qua quoniam nullum acumen, nullum ingenii ſpecimen eſt, optimo quiſque, ſplendidiſſimoque ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perſpicientia polleat, quamlibet rerum & divinarum, & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium cauſas, effecta, antecedentia, conſequentia non animo ſolum perluſtrarit, ſed etiam comprehenderit, nullo tamen apud iſtos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco forte tempeſtivius dicentur. Nunc ad id, quod erat inſtitutum, revertamur.

CAPUT IV.

In quo recenſitus error refellitur.

AUres itaque ad naturæ rationes occludere, ſi quando a Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, ut de rebus humanis philoſophetur, quod profecto cadit, niſi ex eo extirpatam humanitatem arbitremur, quænam, rogo, cauſa eſt, cur naturales argumentationes a Theologia pellamus, ne, ut quæ divina ſit, humanis adminiculis eguiſſe videatur? Non egeat his eſto: cum ſuis, hoc eſt divinis quaſi lineis contineatur. At volumus ne nos Theologum; qui ſolum divina calleat, in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid autem intereſt, ratione animi ſublata, non dico inter ruſticum & Theologum, ſed inter Theologum & pecudem, aut ſaxum etiam, aut truncum, aut quidvis generis ejuſmodi? Quæ vero iſta ſit mens, vel quæ hominis ratio potius, ſi nec philoſophiam, nec Dialecticam habeat, nec ullam omnino humanæ rationis diſciplinam? Intelligendum eſt autem, Chriſtianæ doctrinæ profeſſores duabus quaſi indutos eſſe perſonis; quarum una eſt communis, ex eo, quod omnes participes ſumus rationis, a qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inveniendi argumenti naturalis exquiritur; altera autem, quæ pro-

(1) *Plutarc. de plac. philoſ. Euſeb. lib. 1 præpar. Evang. c. 5.*

Digitized by Google

proprie Theologis eſt attributa, unde argumenta expectantur, quæ propria ſunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus perſonam hominis, ſi ita placet, cum divina tractat; cum vero tractat humana, quænam, rogo, ſtultitia erit hominem ex homine tollere? Quamquam in quacunque diſputatione, ſive de humanis, ſive de divinis diſſeratur, utramlibet perſonam deponere ſtultiſſimum erit. Quid enim ſtultius eſſe poteſt, quam vel pedem abjicere, cum caput munus ſuum explet, vel caput tollere, cum pes munere ſuo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi, quin etiam, ut Apoſtolus monet (1), non poteſt caput dicere pedibus, *Non eſtis mihi neceſſarii*. Sic nimirum, cum nec humanarum rerum intelligentia divinarum cognitioni obſit, nec divinarum cognitio humanarum intelligentiæ, neutram debemus in alterius propria functione abjicere, niſi volumus eſſe ſtulti. Porro qui Theologiam ſic inſtituit, ut nihil habeat cum naturæ ratione conjunctum, omniaque egregiæ diſciplinæ dogmata ſola ſcripturarum fide metitur, hic, ſi in ea opinione perſiſtat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec Theologiam colere, tuerique poſſit, nec fidem, nec humanitatem. Non humanitatem, ſæpe enim dicendum eſt, quia ſine ratione humanitas extirpatur; qui autem rationales diſciplinas Theologo auferunt, hi ſuam illi rationem eripiunt; quoniam ſi veritatem, quæ in diſciplinis cernitur & hominis intelligentia, a ratione tollas, jacebit profecto, vel nulla erit potius. Nec fides rurſum ſe ipſa ſola ſine doctrina, & ratione tutari poteſt. Nam philoſophia, & omni ratione diſputandi ſublata, cum fide ſancta ruſticitas manet, quæ, ut Hieronymus ad Paulinum ſcribit, quantum prodeſt vitæ merito, tantum ſimplicitate nocet, ſi adverſariis non reſiſtat. Itaque vacillabit fides, niſi fidelis, quod Petrus ait, paratus ſit reddere rationem, id quod ſola fide ſine ratione fieri non poteſt. Theologia denique citra naturæ rationem non conſtat. Cum enim ſit homo rationalis, eſt illi ingenita ratiocinatio, ſive agat ſecum quid, ſive cum altero, ſive velit humana, ſeu divina cognoſcere. Quare ubi homines diſſerent, rationem naturalem repellere nec debent, nec vero poſſunt, niſi homines eſſe deſierint. Ratio enim res omnes continet, quoquo te verteris, præſto eſt, nulla diſputatione excluditur. Quamobrem qui naturalem rationem ab uſu Theologiæ remotam eſſe volunt, ii omnem a Theologia diſputationem excludunt: ſine qua tamen, quid in unaquaque re verum ſit, diſcerni & comprehendi non valet. Quocirca hoc quidem conſtat, ut opinor, Theologis inter Theologos neceſſariam eſſe rationem, quæ eſt diſputationis cujuſque fons a natura conſtitutus. Quid quod gratia non tollit naturam, ſed perficit, nec natura gratiam repellit, ſed ſuſcipit? Sacra igitur Theologia humanæ naturæ rationem non abjiciet. Multa etiam in Theologiæ principiis continentur, ut alio quodam loco diximus, quæ niſi naturali ratione, & diſcurſu interveniente, intelligi, & explicari non poſſunt. In principiis vero ipſis hærere, a conſequentibus, & repugnantibus oculorum aciem ſevocare ſtultum erit. Rationem item ſi a Theologia ſubmoveas, Theologia ipſa & rem amittet & nomen. Nec enim quicquam aliud eſt Theologia, ſi interpretari velis, quam ſermo, ratioque de Deo. Si autem rem ipſam quæras, eſt, ut a veteribus Theologis definitur, rerum divinarum ſcientia, *Scientia* vero, ut Ariſtoteles demonſtravit (2), *nonniſi per ſyllogiſmum quæritur*. Quod ſi etiam illud addimus, quod recte addi poteſt, nihil eſſe fere, cujus in ſcriptura ſacra mentio non fiat, non angelum, non animam, non aerem, non ignem, non aquam, non cælum, non terram; concedatur profecto verum eſſe, ſi ornate, & erudite hæc Theologus explicare velit, Philoſophiam, hoc eſt, rerum hujuſmodi intelligentiam eum habiturum. Maximum itaque ornamentum Theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philoſophiam, qua ſcriptura etiam ipſa divina, nedum humana ratio excolitur. Ac mea quidem ſententia, omnis inſtitutio Theologiæ humanæ rationis adjumenta deſiderat, ſed illa in primis, in qua de rebus naturæ diſſeritur. Diſſeritur autem de hujuſmodi ſæpenumero. Atque ut illud omittam, quod ſacra doctrina mores naturæ moderationi conſentaneos præſcribit, vitia rationi contraria refutat; quo loco ſive in ſchola de hiſce definias quicquam, ſive populo in concione perſuadeas recta, prava diſſuadeas, naturæ, rationis, Philoſophiæ opem contemnere, amentis erit: hoc tamen expeditum eſt, multa in ſacris literis haberi, quæ ſine Philoſophiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Aſtronomiæque ſubſidiis expediri non queunt. Pleni exemplorum ſunt ſacri libri, cum ſæpe alias, tum maxime, ubi rerum naturalium quaſi miracula, quæ in diſciplinis humanis explicantur, a Salomone, Davide, Job, & cæteris Prophetis in divinæ vel potentiæ, vel ſapientiæ commendationem afferuntur. Quod quoniam in tertio decimo libro fuſe ſumus ac diligenter perſecuturi, non libet in præſentia exponere. Nunc enim ſatis eſt fuiſſe demonſtratum, rationes humanas homini Theologo non ſolum utiles, ſed etiam neceſſarias eſſe. Homo quippe, rationem omnem tollens, Theologus, ex auctoritate omnia ſtatuens, eſſe certe nullo modo poteſt. Quo etiam magis vituperanda eſt rei maxime neceſſariæ tam noxia reprehenſio. Una eſt enim Philoſophia in rebus humanis; de cujus utilitate Eccleſiæ ſcriptores eodem omnes ore conſentiunt, quamquam a Lutheranis ipſa contemnitur, & fallacia quædam atque oſtentatio eſſe dicitur. Qui autem hoc dicunt, aut nihil contra naturæ rationem exiſtimant ſe dicere, aut cenſent ſe gigantum more bella-

(1) 1. *Cor.* 12. 21. (2) 2. *Poſt. lib.*

Digitized by Google

bellare cum diis, id eſt, naturæ repugnare. Si nihil exiſtimant diſſonum rationi ſe docere, quid cum illis diſſeras, qui rationem naturalem homini theologo eripere, non intelligunt rationi eſſe contrarium? Sin adverſari quidem rationi putant: errant in eo turpiter, quod homini rationali errorem rationi adverſum ſuadere ſe poſſe credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari, nec philoſophari volunt, ei qui ſit ex pecudum genere (ſunt enim quidam homines non re, ſed nomine) ſe ſuamque Theologiam inſinuent.

CAPUT V.

Philoſophiam Theologo neceſſariam oſtendit.

PORro ut ad illud, quod de Eccleſiaſticorum auctorum conſenſu diximus, revertamur, Clemens Alexand. 1. ſtro. lib. & a nobis ſtat, & multas etiam cauſas affert, cur Philoſophia ſit Theologo neceſſaria. Unam ad philoſophos edocendos; ſimili enim edocemur ſimile. Sicut ergo Apoſtolus Hebræis Hebræus factus eſt, atque adeo omnia omnibus, ut omnes lucrifaceret: ita Theologiæ profeſſor fiat neceſſe eſt Philoſophus Philoſophis, ut hos convenientius faciliuſque lucretur. Exhibenda enim cuique ſunt, quæ ei conveniunt, & quæ ſunt familiaria, ut per propria ad fidem veniat veritatis. Atque hanc etiam cauſam 5. lib. Strom. reſumit. Alteram affert ad refellendos ſophiſtas. Nam quo pacto fallaces Philoſophorum argutias refutare poſſumus, niſi arguendi & refellendi artem perſequamur? Tertiam, quod varia ac multiplex præceptoris doctrina & delectat, & admirationem adfert, atque adeo auditores captat. Quod varie item multiformi argumento ſuadetur, id firmius hæret animis diſcipulorum. Apoſtolus quoque docere ſe ait (1) *in omni ſapientia, ut exhibeat omnem hominem perfectum in Chriſto. In omni*, inquit, *ſapientia*, hoc eſt, divina & humana, ut cujuſvis generis homines afficeret perficeretque in Chriſto. *Aſtitit* præterea *Regina a dextris* Chriſti, *circumdata varietate* (2). Ad hæc quomodo ferri ac ſilicis concuſſione ignis, ſic hominum doctiſſimorum conflictu, & diſputatione veritas elicitur. Quam ob cauſam Peripateticorum morem de omnibus rebus in utramque partem diſſerendi Cicero ſibi dicit placuiſſe. Diſputationes autem inter homines humanæ diſciplinæ imperitos ſolent eſſe ineptiſſimæ. Quod ſi inutilis eſſet ſapienti philoſophia, quorſum Deus Salomoni philoſophiam indidiſſet (3) *Dedit* autem illi *Deus horum, quæ ſunt, ſcientiam veram, ut ſciret diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, diviſiones temporum, ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum*. Si igitur Dominus harum rerum ſcientiam docet, eſt vero Deus, qui utilia docet, ut Eſaias ait, certe illa non poteſt eſſe Theologo noxia, ſed erit potius accommoda. Et ſi hæc ſcientia vera eſt, ut dicit Salomon, quid dicet Lutherus, qui ſpeculativas omnes diſciplinas errores eſſe affirmat, inaneſque fallacias? Pergit Clemens argumentari ex eo etiam, quod athleta, qui non ſe prius inſtruxit ad certamen, jure contemnitur. Qui ergo ad certandum cum fidei adverſariis multiformibus non eſt etiam multiformi diſciplina inſtructus, is non eſt dignus, qui in perfectis Theologis habeatur. Inſuper *dividere*, inquit, *voces, quæ in ſcriptura afferuntur ancipites, Theologo neceſſarium erit, ne ex amphibolia & eludat & eludatur*. Hoc autem præſtare ſine Grammaticæ artis auxilio non poterit. Quod ſi Grammatica ſemel admittitur, quidni Dialectica? quidni Philoſophia? An volunt Grammatici ſibi ſolis Theologiam vendicare, cæteros omnes, Dialecticos, Phyſicos, Aſtronomos, Geometras ab illius participatione ſecludere? Id quoniam conſtat eſſe vaniſſimum, fateamur neceſſe eſt, humanas diſciplinas Theologo eſſe perutiles. *Quod ſi non ſunt*, inquit Clemens, *adhuc neceſſe eſt illas addiſcere, ut rite valeant damnari. Qua enim fronte de his ſententiam ferimus, quæ perſpecta, & cognita non habemus?* Hactenus Clement. Alex. ſecuti ſumus, non ut interpretes, ſed, ut ſolemus reliquos, judicio arbitrioque noſtro, quantum quoque modo videtur e fontibus eorum haurientes.

Origenes autem, ut Euſebius auctor eſt lib. ſexto Eccleſiaſt. hiſt. cap. 15. (4) Philoſophiæ ſtudia detrectantibus reſpondet, ſe huic quidem operam navaſſe diligentem, ſed non abſque virorum graviſſimorum exemplo, Panthæni, Heraclæ, aliorumque ſimilium, qui cum eſſent doctores Apoſtolici, nihilo ſecius Philoſophorum libros legere, & in Philoſophiæ ſtudiis exerceri ſolebant. Refert etiam Euſebius Origeni morem iſtum fuiſſe, ut ſi quos noſtrorum adoleſcentulorum ingenioſos videret, traderet eis etiam ea, quibus Philoſophi diſcipulos ſuos velut primis elementis imbuere ſolent: dicere vero ſolitum, non parum ad intelligentiam ſcripturarum emolumenti fidelibus conferri, ſi in liberalibus & philoſophicis literis exercerentur, noſtræ enim philoſophiæ partes Græcos antevertiſſe; nec debere partes ſuas omittere veritatem, quia eas ſibi præveniens falſitas vindicaſſet. Vide etiam Euſebium lib. 4. cap. 7. & Sozomenum lib. 3. hiſt. ſuæ, c. 15.

Theodoretus quoque lib. 8. hiſt. tripar. c. 8. Didymum refert Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Aſtronomiam, ſyllogiſmoſque Ariſtotelis didiciſſe, quod adverſus mendacium arma veritatis exiſterent. Fortiter enim expugnantur hoſtes, quando adverſum eos ipſorum armis utimur. Socrat. 3. lib. c. 16. & Damaſus 4. lib. c. 18. Neque ſtatim prava opinione fallaris, contra hoſtes hoc eſſe lici-

(1) *Coloſſ.* 1. 28. (2) *Pſalm.* 44. 10. (3) *Sap.* 7. 17.
(4) *In verſione Muſcul. habentur hæc, cap.* 18. *&* 20.

Digitized by Google

licitum, in aliis diſputationibus diſſimulandum; quia, ut Hieronymus ad Magnum ait, omnes pene omnium doctorum Eccleſiæ libri ejuſmodi eruditionis pleniſſimi ſunt. Quod autem ibidem Theodoretus ait, hujuſmodi diſciplinis veritatem, nempe fidei, non erudiri, id ſignificat, non his Evangelium quaſi tignis fulciri, aut inde Catholicæ veritatis probationem pendere. Alioqui viri graviſſimi ad ea etiam ſuadenda, quæ fidei noſtræ ac religionis propria ſunt, naturalia argumenta inſeruerunt. Exemplo nobis ſunt Euſebius libro tertio hiſt. Eccleſi. cap. 25. & lib. 9. cap. 8. Melito rurſum apud eundem lib. 4. cap. 26. Juſtinus quoque, eodem Euſebio referente, lib. 4. cap. 8. Tertullianus præterea in Apolog. id quod Euſeb. etiam retulit lib. 2. cap. 24. Lucianus denique Martyr, & ſumma eruditione vir, eodem Euſebio auctore, lib. 9. c. 6. Non hic refero Damaſcenum 4. lib. c. 4. non Epiph. hæreſi 76. non Aug. lib. 1. de mo. Eccleſ. (1) & toto primo adverſus Creſconium libro, qui ut Grammaticus Dialecticam in Auguſtino damnabat, & de utili. cre. capit. 97. & contra epiſt. Funda. cap. 4. & 18. de civi. cap. 41. Non Bedam 37. d. c. *Turbatur*, non Hiero. ea. d. c. *Si quis artem*, & c. *Qui de menſa*, non Syn. Eug. Pap. c. *De quibuſdam*, non Clem. c. *Relatum*. Hæc, inquam, & alia plura non refero, quoniam libris ſequentibus hujuſmodi argumentum ſum diligentius perſecuturus. Id modo conſtat, clariſſimos viros, non ſolum ad ea ſuadenda, quæ rationi naturæ conſentiunt, ſed etiam ad ea, quæ lumen naturæ ſuperant, humanis rationibus uſos eſſe: eiſdemque ab Ethnicis calumniantibus Chriſtianam religionem aſſeruiſſe.

CAPUT VI.

Apoſtolos, alioſque ſanctos viros naturæ etiam rationibus uſos evincit.

SEd quoniam hæreticis proclive eſt veterum patrum uſum auctoritatemque contemnere, oſtendam deinceps, ipſorum quoque Apoſtolorum doctrina, & exemplis rationes naturales in Theologiam invectas: his adductos exteros ad fidem, confirmatos fratres, invitatos dociles, repulſos repugnantes (2). Adducuntur primum ratione exteri ad fidem, & quaſi præparantur. Deus quippe ad fidem in mortalium mentes inducendam naturæ incitamentis nititur, ut primo loco fuſius explicatum eſt. Hinc etenim & reſurrectionis ſuæ oculatos teſtes protulit, & miracula doctrinæ conjunxit (3); nimirum, ut Apoſtoli non ſolum per verbum, ſed etiam per ipſum opus perſuaderent fidem audientibus, ut Epipha. lib. 2. hære. 51. docet, & Ambr. in commen. epiſt. ad Rom. cap. 1. *Teſtis*, ait, *doctrinæ virtus eſt, ut quia quod prædicatur, incredibile mundo eſt, geſtis fieret credibile*. Et Beda lib. 3. in Luc. c. 7. *Conceſſa*, inquit, *primo poteſtate ſignorum, miſſi prædicare regnum Dei, ut fidem verbis daret virtus oſtenſa*. Signis ergo & miraculis via fidei per ſenſus & rationem ſternitur. Sic enim Sergius Paulus vir prudens, *cum vidiſſet factum, credidit admirans ſuper doctrina Domini* (4). Sic Centurio (5) videns quod factum fuerat, glorificavit Deum dicens, *Vere filius Dei erat iſte*. Petrus etiam, ac Paulus (6) quo ſuavius audientes ad fidem reſurrectionis allicerent, ratione naturæ oſtendunt, locum illum ſcripturæ, *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, de David intelligi non poſſe, ac proinde de Chriſto intelligendum. Ac Petrus ipſe alio iterum loco (7) Chriſti reſurrectionem inſinuat audientibus, primum teſtium oculatorum certiſſimo teſtimonio, deinde evidentia miraculi editi. *Nos*, ait, *teſtes hujus ſumus*. Et mox, *In nomine ejus*, inquit, *hunc, quem vos vidiſtis & noſtis, Deus confirmavit, & dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum*. En Petrus, ſenſus ipſos citando teſtes clariſſimos veritatis, Chriſti reſurrectionem ſuadere conatur. Nec fruſtra tamen; multi enim audientium crediderunt.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non enim ait, *præcedentibus*, ſed, *ſequentibus ſignis*: nec, *Sermonem inferente*, ſed *confirmante*, Marci ultimo cap. Ita Hieronymus in octavum Matthæi caput adnotat, Dominum, poſt ſermonem illum montis, egregium miraculum edidiſſe, ut per hoc præteritus apud audientes ſermo firmaretur. Petrus inſuper perſuaſurus fidelibus concluſionem illam de legalibus, de qua in concilio erat controverſia, *Viri fratres*, inquit (8), *qui novit corda, Deus teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum Sanctum*, & cæt. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes, quanta Deus feciſſet ſigna in gentibus. En quæ acciderant res externæ & ſenſuum teſtimonia referuntur in controverſia etiam fidei apud catholicos dirimenda. Atque in concilio illo legem de abſtinendo a ſanguine & ſuffocato, Idolothyto & fornicatione, Apoſtoli nullo modo tuliſſent, niſi rationem naturæ ſequerentur. Teſtimonia ſiquidem nulla ſuppetebant, quæ ad eam legem probandam idonea viderentur. Non modo igitur ad externos, qui naturam ducem ſolam habent, ſed etiam ad eos, qui intra Eccleſiam ſunt, humanis rationibus Theologo licet uti. Id vero eo loco magis, ut ante jam diximus, ubi res naturæ lumine cognoſcibiles, ſive alienis ſeu noſtris perſuadere cupit. Hac enim via Barnabas & Paulus ingreſſi ſunt, ut Actio. 14. legitur. Nam cum ſacerdos & populus Barnabæ & Paulo ſacrificare vellent, quod erat naturæ rationi contrarium, naturali quoque ratione ipſi contradixerunt: *Viri*, inquiunt, *quid hæc facitis? & nos mortales ſumus*,

(1) *Cap.* 3. (2) *Cle. Alex. lib.* 1. *&* 7. *Strom. c.* 8. (3) *Act.* 1. *u.* 3. *&* 3. *v.* 15. *&* 15. *v.* 30.
(4) *Act.* 13. 12. (5) *Matth.* 27. 54. *Luc.* 23. 47. (6) *Act.* 2. 2. *&* 13. (7) *Acto.* 3. 15. (8) *Acto,* 15. 8.

mus, ſimiles vobis homines, annunciantes vobis converti ab his vanis ad Deum vivum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, &c. *Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluvias, & tempora fructiſera*, &c. Quia ergo res naturales teſtimonium perhibent Deo, quemadmodum hoc loco Apoſtolus aſſerit, non eſt abſurdum, quin etiam eſt maxime conſentaneum, ut Theologus de divinis quoque diſſerens, hujuſmodi etiam naturalium rerum teſtimoniis utatur. Nam & Act. 17. Paulus idem probat, Deum non indigere aliquo, quod cæli & terræ ſit dominus, & det ipſe omnibus vitam & inſpirationem & omnia. Probat item, Deum non eſſe longe ab unoquoque noſtrum, quoniam in ipſo vivimus, movemur, & ſumus. Ac Propheta Pſal. 138. oſtendit Deum cognoſcere nos & intima noſtra, qui formavit nos, & poſuit ſuper nos manum ſuam. Quod idem naturale argumentum habes & Pſ. 93. Quibus ex rebus breviter diſputatis intelligi poteſt, id quod ante ponebamus, dociles quidem, ſi infideles ſunt, ratione allici invitarique ad fidem, ſin vero fideles, confirmari: utroſque autem in his, quæ naturalia ſunt, perſuaderi. Quod ſi indociles ſunt & repugnantes, ut evincantur, ratio quoque naturæ valet. Principes enim & ſeniores *videntes Petri conſtantiam & Joannis* (1), *comperto quod homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabantur: hominem quoque videntes ſtantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere*. Cæcus quoque ille apud Joannem Judæos Chriſto adverſos naturæ ratione eludit inquiens (2): *In hoc mirabile eſt, quia vos neſcitis unde ſit, & aperuit meos oculos*. Dominus item Matt. 12. eos, qui calumniabantur, quod in ſabbato curaſſet ægrotum, naturali & ratione & exemplo refellit; & Matt. 22. Sadducæos refutat duobus principiis poſitis. Quorum unum erat Exodi teſtimonium illud, (3) *Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Jacob*: quo poſito, & adverſariorum conſenſu approbato, alterum Chriſtus e ratione naturali aſſumpſit, nempe non eſſe Deum mortuorum, ſed viventium. Quo ſyllogiſmo collegit, Abrahami, Iſaaci, & Jacobi animas vivere, quod Sadducæi repellentes, reſurrectionem mortuorum ex conſequenti negabant. Rationes itaque naturales contra fidei adverſarios multum valent. Nec ſunt arma Saulis, quæ pugilem Chriſti magis gravent, quam juvent, ut quidam inepte per allegoriam argumentantur: ſed ſi allegoriis agendum eſt, ſunt potius gladius Goliat, quem cum ipſi e manibus extorſeris, ſuo illum gladio jugulas. Sed ajunt: Si credo quod traditum eſt, quid opus eſt operoſa diſputatione? Si non credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Egregio vero dilemmate rem alioqui lucidiſſimam obſcurare volunt. Non credo, adducor: credo, confirmor. Repugno: confundor. Ratione non domina, ſed adminiſtra, ſyllogiſmo non præſidente, ſed ſubſerviente. Quid multa? Nonne videmus, cum reliquorum Apoſtolorum, tum vero maxime Pauli epiſtolas & adverſarios concidere, & fidei domeſticos inſtruere non ſcripturarum modo teſtimoniis, verum etiam naturæ rationibus? Id quoniam dubium non eſt, maneat, hunc diſſerendi morem a Chriſto Domino profectum, ab Apoſtolis repetitum, a Sanctis auctoribus confirmatum, Theologis non ſolum utiliter, ſed etiam neceſſario uſurpari.

CAPUT VII.

Extrema quorundam Theologorum vitia in uſu Philoſophiæ caſtigantur.

In hoc tamen diſciplinarum genere Theologiæ profeſſoribus & honeſto & neceſſario duo illa vitia maxime vitanda ſunt, quæ Cicero commemoravit. Unum, ne incognita pro cognitis, incertaque pro certis habeamus. Qua in re etiam in Theologia multa peccantur, ut illi, qui Divi Thomæ Scotique opiniones vel indiſcuſſas ampleĉtuntur, proque his non aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quamvis autem qui nihil certo comprehendi poſſe exiſtimarunt, multa illi abſurde dixerint, hoc præclare tamen, debere ſapientem ea, quæ ſibi probabilia viderentur, ſequi, quæ contra, improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, quæ a ſapientia diſſidet plurimum. Sed hoc vitium effugere, qui volet, non ſatis eſt, ſi ad res conſiderandas adhibeat & tempus & diligentiam, niſi ad ea etiam, quæ ignorat, a doctiſſimis quibuſque interroganda adhibeat & curam, & modeſtiam. Qui vero in Academiis Chriſtiani orbis inſignibus literas diſcunt, hi & eruditiſſimorum virorum frequenti diſputatione inſtructi, & juvenum exercitatiſſimorum quotidiana conflictatione vexati, vitium hujuſmodi vitare facilius poſſunt. Præclare autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius; qui cum certa ab incertis ſeparet, tum vanis quæſtionibus declinatis, utiles & neceſſarias ſeligat, doceatque diſcipulos eſſe quandam doctam, ut ita dicam, ignorantiam, ſapientiuſque eſſe, quædam neſcire, quam ſcire. Alterum enim eſt vitium, quod quidam nimis magnum ſtudium multamque operam in res obſcuras atque difficiles conferunt, eaſdemque non neceſſarias. Quo in genere multos etiam e noſtris peccaſſe video; ut eas quoque quæſtiones latiſſime perſequerentur, quibus Porphyrius abſtinuit, homo impius, ſed in hac re prudens tamen, ut Platonis Ariſtoteliſque diſcipulum poſſis agnoſcere, qui nec quicquam niſi opportunis & loco & tempore tractavere, nec quæſtiones ullas perſecuti ſunt, quæ juvenum ingenia obruerent, non juvarent. Noſtri autem Theologi, importunis vel locis,

(1) *Act. 4. 13.* (2) *Joan. 9. 30.* (3) *Exod. 3. 6.*

Digitized by Google

longa de his oratione diſſerunt, quæ nec juvenes portare poſſunt, nec ſenes ferre. Quis enim ferre poſſit diſputationes illas de univerſalibus, de nominum analogia, de primo cognito, de principio individuationis, (ſic enim inſcribunt) de diſtinctione quantitatis a re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intenſione & remiſſione, de proportionibus & gradibus, deque aliis hujuſmodi ſexcentis, quæ ego etiam, cum nec eſſem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentiæ adhibuiſſem, animo vel informare non poteram? Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid vero illas nunc quæſtiones referamus? num Deus materiam poſſit facere ſine forma, num plures angelos ejuſdem ſpeciei condere, num continuum in omnes ſuas partes dividere, num relationem a ſubjecto ſeparare, aliaſque multo vaniores, quas ſcribere hic nec libet, nec decet, ne qui in hunc forte locum inciderunt, ex quorundam ingenio omnes ſcholæ auctores æſtiment. Illis igitur vitiis declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id non modo, ut inquit ille, jure laudabitur, verum id ut fiat, erit etiam ſummopere neceſſarium, ſi Theologi perfecti pleneque ſapientes eſſe volumus. Prudenter enim Hieronymus Pammachium admonet, ut ſi adamarit captivam mulierem, id eſt, ſapientiam ſæcularem, decalvet eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cum emortuis unguibus amputet. Multos enim tunc fœtus captiva dabit, & de Moabitide efficietur Iſraelitis.

CAPUT VIII.

Quæ ſit hujus loci firmitas in Theologica diſciplina.

QUibus rebus expoſitis, ſupereſt, ut doceamus, an hic locus in Theologia firmus, an potius infirmus ſit. Ubi nihil nobis immorandum eſſe video, cum naturæ argumentationes conſtet unas certas, alteras incertas eſſe. Ac certæ quidem ſunt, quas Dialectici demonſtrationes vocant, hoc eſt, quæ ex perſpicuis exploratiſque principiis aliquid certo evidenterque conficiunt. Incertæ vero, quæ licet probabiles ſint, conjecturis tamen huc atque illuc trahuntur; nullam habent ſuadendi neceſſitatem. Firmum argumentum illud eſt: *Non longe eſt Deus ab unoquoque noſtrum: in ipſo enim vivimus, movemur, ſumus*, Act. 17. illud item, *Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non conſiderat?* Pſalm. 93. Atque illud etiam, *Edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt: dignus eſt enim operarius mercede ſua*. Lucæ 10. & 1. Corint. 9. Probabile argumentum hoc eſt, quo Petrus Act. 2. utitur: *Non enim ebrii ſunt hi, cum ſit hora diei tertia*. Ita patet, naturæ argumentationes, quæ in uſum Theologiæ veniunt, interdum infirmas, firmas nonnunquam eſſe. Nam qui omnium rerum infinitam volunt eſſe quæſtionem, & nullo loco veritatem fixam conſtantemque perſiſtere, ii & in naturam ipſam, & in Deum impii ſunt. Sapienter ſiquidem Apoſtolus, cum rationes a natura profectas manifeſtas eſſe dixiſſet, tum demum ad Deum eas auctorem revocavit. *Quod notum eſt Dei*, inquit (1), *manifeſtum eſt in illis. Deus enim manifeſtavit*. Num per angelos? Num per prophetas? Num per Apoſtolos? Minime id quidem: *Sed inviſibilia Dei*, ait, *a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*. Conſpicuæ igitur & certæ ſunt quandoque naturæ rationes. *Vani* namque *ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, neque operibus attendentes cognoverunt, quis eſſet artifex A magnitudine etiam ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri* (2). Evidentes itaque ſunt, atque adeo firmæ naturales quædam argumentationes. Non ergo ſpeculativæ diſciplinæ quæ ex hujuſmodi argumentationibus conflantur & efficiuntur, errores ſunt, inaneſque fallaciæ. Quod Lutherus non ſtulte modo, verum impie etiam aſſeruit. Quod enim humana ſcientia atque ſapientia omnis a Deo ſit, non ſolum illo Apoſtoli teſtimonio, quod modo poſuimus, oſtenditur, ſed aliis etiam, quæ a Clemente Alexandrino referuntur. Unum eſt illud (3), *Omnis ſapientia a Domino Deo eſt*. Alterum illud (4), *Vocavi ex nomine Beſeleel, & implevi eum ſapientia & intelligentia ad excogitandum quicquid fabrefieri poteſt*, &c. Fabrilis igitur ars, atque omnis proinde humana diſciplina ad Deum tanquam ad fontem, & primum ſapientiæ cujuſque principium referenda eſt. Ex quo, & multis aliis intelligi debet, qui philoſophiam errorem eſſe inanemque fallaciam ajunt, eos non ſolum ſtultitiæ, ſed etiam impietatis eſſe damnandos. Deus quippe veritas eſt, & ab eo error eſt nullus. Qua ex re facile etiam intelligitur, cum Philoſophiæ rationes a divina veritate ſint ſumptæ atque petitæ, qui illas rejiciunt, hos Dei veritati, qua illæ ſubſiſtunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur, imbecillum eſſe aut infirmum poteſt. Quocirca fruſtra homines vani conabuntur philoſophiæ, naturæque rationes evertere. Utrumque enim lumen & naturæ & fidei, quorum altero naturalia, altero ſupernaturalia videre dicimur, a Deo eſt. Illa enim (5), *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem*. Et (6) *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*, ad naturalem etiam mentis illuſtrationem referuntur. Ita non minus a Deo falleremur, errantes in naturæ lumine, quam ſi per fidei lumen erraremus. Luminis igitur naturalis ducatum, inveſtigationem, argumenta repellere, non modo ſtultum eſt, quod Aug. 4. de Trin. (7) docet,

(1) *Rom.* 1. 19. (2) *Sap.* 13. 1. & 5. (3) *Eccl.* 1. 1.
(4) *Exod.* 31. 2. (5) *Joan.* 1. 9. (6) *Pſal.* 4. 7. (7) *Cap.* 6.

cet, verum etiam impium, quod hoc nos loco abunde docuimus. Qui quidem locus concludi jam poterat, niſi prius argumentis illis reſpondendum eſſet, quæ hæretici contra poſuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

CAPUT IX.

Satisfacit argumentis Capite ſecundo propoſitis.

RESPON. AD I. PRincipio itaque veterum nobis auctoritatem opponunt. Quod dum faciunt, veteribus ſunt injurii. Quid enim eſt aliud humanas ſcientias omnes a patribus condemnari, quam eos fuiſſe non modo imperitos, verum etiam alienos ab humanitate? Nam, quoniam homo rationis eſt particeps, conſequentia cernit, principia & cauſas rerum videt, earumque progreſſus, & quaſi anteceſſiones inquirit, ſimilitudines comparat, & rebus viſibilibus adjungit atque annectit inviſibiles. Qua mentis inquiſitione inveſtigationeque efficiuntur naturales in homine diſciplinæ, quarum ſtudium qui vituperat, haud ſane intelligo, quidnam ſit, quod laudandum putet. Quia vero longum eſſet alia loca ex eiſdem ipſis patribus adſcribere, in quibus humanæ doctrinæ commendantur, non libet niſi unum ſolum ex Auguſtino referre, in illo etiam ipſo libro contra Felicem Manichæum, cujus teſtimonium nobis iſti vel maxime objiciunt. Auguſtinus igitur, quamvis eos hæreticos reprehendiſſet, qui auderent auctoritatem eccleſiæ rationis pollicitatione ſuperare, naturales tamen rationes ſuo loco & gradu commendat, inquiens, *Fidei imperator clementiſſimus, & per conventus celeberrimos populorum, atque gentium, ſedeſque ipſas Apoſtolorum arce auctoritatis munivit eccleſiam, & per pauciores pie doctos copioſiſſimis apparatibus etiam invictiſſimæ rationis armavit. Verum illa rectiſſima diſciplina eſt, in arcem fidei recipi infirmos, ut pro eis jam in tuto poſitis fortiſſima ratione pugnetur.* Ex quo loco quid Auguſtino placeat, lectores vident. Cum enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, jacet quidem rationis ſpecies, valet auctoritas. Sed nuſquam ille tamen has duas argumentandi virtutes ita ſejungit, quaſi poſſit quiſquam, qui non idem ſimul & ratione & auctoritate nitatur, eſſe theologus. Indoctum quippe armat fide, doctum etiam ratione. Non igitur humanas diſciplinas, naturaleſve earum ratiocinationes damnant doctiſſimi viri, ſed illos, qui cum in unitate catholica non ſint, & Chriſtiano tamen nomine glorientur, audent imperitos quaſi ratione traducere: quia jacere ſe abjectiſſime ſentiunt, ſi eorum cum auctoritate catholica auctoritas conferatur, ut ab Auguſtino ad Dioſcorum ſcriptum eſt. Illos etiam damnant, qui Philoſophiam Evangeliis præferunt, quibus Averroes Paulus eſt, Alexander Aphrodiſæus Petrus, Ariſtoteles Chriſtus, Plato non divinus, ſed Deus, cujuſmodi nos ipſi præſertim in Italia vidimus multos, qui ſcriptura ſacra neglecta, ad horum Philoſophorum doctrinas tanquam ad Syrenum ſcopulos adhærebant, poſtque galeros etiam & infulas non Prophetas, non Apoſtolos, non Evangeliſtas, ſed Cicerones, Platones, Ariſtoteles perſonabant. Eos quoque ſacerdotes patres noſtri reprehendunt, qui plus nimio philoſophorum libris indulgent. Noluerunt enim illi, quos occupationibus & graviſſimis, & maxime neceſſariis oportebat eſſe diſtrictos, eos philoſophiæ ſtudiis præpediri. Baſilius certe ac Gregorius tredecim annis (1), ut litteris ſacris totos ſe dederent, ſapientiæ ſæcularis libris omnibus valedixerunt. Teſtatur etiam de ſe in epiſtol. ad Galat. Hieronymus, annis quindecim nullum ſapientium Gentilium librum ne in manus quidem aſcendiſſe. Clemens porro Alexandrinus (2) hujuſmodi viris, qui in Eccleſia doctores perfecti & abſoluti eſſe debent, Philoſophiæ ſtudia, cauſa ſolum relaxandi animi, in otio permittit: & quoniam ancillas, ut vocarent ad arcem, ſapientia miſit (3), admonuere patres, diſciplinas, quas vocant liberales, Theologiæ ſubſervire oportere, non dominari. Curaturum itaque illarum ſtudioſum (4), ne ancillarum amatoriis delectatus, dominam, hoc eſt, veram ſapientiam negligat; quin etiam curaturum, ut ſi Agar Ægyptia Abrahami complexibus inſoleſcit (5), ejiciatur foras atque exulet, nec ſinatur aut Iſmael Iſaaci ſimplicitatem irridere, aut Agar Saræ bonitatem contemnere (6). Affligat ancillam domina & corrigat, habeat in manibus, utatur ea ut libitum fuerit. Si enim modeſta, erit utilis: quæ cum ei præter modum indulgetur, eſt etiam pernicioſa. Fugax eſt enim vita noſtra, & quod plus temporis ſtudiis humanis impartimur, id divinis adimamus neceſſe eſt, quibus nos Chriſti religio conſecravit. Qui doctrinis item liberalibus nimium vacant, ii tere errores imbibunt, qui vix elui poſſunt. Qua de re lege quoque cautum eſt in Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo, ſeſſione decima. Eſt enim lex apud noſtros ſanctiſſima, quæ in hujuſmodi diſciplinis ſolum adoleſcentes, neque omnes, ſed ingenioſos exercet; grandioribus autem natu, ingenioque tardiore ſtudia hæc interdicit. Quod ſi legem perrumpunt quidem, aut in philoſophia & dialectica plus temporis & curæ ſumunt, quam æquum eſt, non propter iſtorum vitium eſt aut Philoſophia ſpeculativa, aut ſcholaſtica Theologia, quæ illam in uſum ſuum vendicat, contumelioſe vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etiam ſermone teruntur, *Nequid nimis: Modus omnibus in rebus eſt optimus,* & quod verſibus per-

(1) *Lib. 10. hiſt. ſuæ cap. 8. Ruffinus.* (2) *Lib. 6. Stro.*
(3) *Prov. 9. 3.* (4) *Clemens 1. Strom.* (5) *Geneſ. 16. & 21.*
(6) *Hieronym. ſermo in Prophetis incultus aliquando non placuit.*

perſecutus eſt Horatius, *Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines*: cæteraque graviſſime. Notum enim lectoribus carmen. Utrumque itaque vitium reprehendimus, & eorum, qui Ariſtotelis Platoniſve libros diu noctuque verſant, & eorum, ac multo etiam magis, qui cum omni rerum naturalium cognitione vacui ſint, ubi primoribus, quod ajunt, labris ſacras literas deguſtarint, tum ſe Theologos abſolutiſſimos profitentur, tum Philoſophiam quaſi rebus Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad ſanctorum teſtimonia ſatis dixiſſe videmur.

RESPON. AD 2. E ſacris vero literis Eccleſiaſtis primum teſtimonium objicitur. Cujus tamen veram germanamque intelligentiam facile aſſequemur, ſi libri totius quaſi ſcopum & mentem teneamus. Salomonis autem eo libro præcipuum inſtitutum eſt, declarare, quiſnam ſit hominis ille finis, gratia cujus ſit conditus, hoc eſt, quonam loco humana felicitas ſita ſit. Nam cætera, quæ Eccleſiaſtes ea concione diſſerit, huc demum pertinent & revolvuntur omnia. Ponit igitur a principio ſtatim generale pronunciatum illud, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, quo ſignificat, nulla hujus ſæculi bona ea eſſe, quæ finem homini ſuum exhibere poſſint, veramque illi præſtare felicitatem. Hoc enim ſenſu res omnes vanas Sapiens vocat. Nec abſurde id quidem. Vanum namque id definiri ſolet (1), quod fine caret, ſeu ad finem, qui quæritur, otioſum eſt. Jure itaque res illæ vanæ vocantur, ut quibus quietem homo ſi quærat, non inveniat; felicitatem ſi expectet, fruſtra expectet: finem ſuum ſi perſequi ac tenere cupiat, vanus fiat. Themate igitur in hunc ſenſum ab initio concionis poſito, quo univerſa hujus mundi bona Salomon complexus eſt, tum deinde ſigillatim omnia perſequitur, oſtenditque non in ſapientia, non opibus, non divitiis, non voluptate hominis beatitudinem eſſe locandam. Monſtrat autem primo capite, per humanas diſciplinas hominem non beari. Id quam apte & divine probet, non eſt hujus loci exponere. Tantum ſunt lectores admonendi, ut ne Ariſtotelis vario verſentur errore, qui in contemplatione rerum ſupremarum ſummum hominis bonum collocavit (2). Qui ſi loqueretur de mentibus corpore ſolutis, & vitæ futuræ felicitatem quæreret, nobis id eſt Divi Thomæ familiæ, aliquid profecto diceret. Sed cum de immortalitate animi tum hoc, tum illud, nec idem dicat ſemper, quidque potiſſimum ſentiat, difficile ſit intelligere, de altera profecto vita, quam vel non habebat exploratam, vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo aut impius, aut certe varius & anceps, ſenſuumque præſidio deſtitutus, quibus ille adminiſtris in judicio rerum omnium utebatur? De felicitate igitur præſentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Politicis opes, divitias, amicos, ſalutem, cæteraque hujuſmodi caduca etiam & temporaria bona, quaſi felicitatis adjumenta requirit. Et in lib. de bona fort. ſine exterioribus bonis, quorum fortuna, ut ait, eſt domina, negat aliquem felicem eſſe. Quam ob rem de judicio Ariſtotelis dubitari non poteſt: recte ne autem dixerit an ſecus, de eo fortaſſe dubitari poteſt. Verum qui Eccleſiaſtis hoc primum caput intellexerit, is jam ſine dubio poterit Ariſtotelis errorem facile deprehendere. Nam cujuſmodi felicitatem habebit ſuperna illa ac ſupercæleſtia contemplando, animus tanta mole corporis non onuſtus, ſed obrutus? (*) *Cogitationes*, inquit Sapiens (3), *mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ. Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Et difficile æſtimamus quæ in terra ſunt; & quæ in proſpectu ſunt, invenimus cum labore: quæ autem in cælis ſunt quis* inveſtigabit? (**) Eccleſiaſtes quoque primo, *Cunctæ*, ait, *res difficiles: non poteſt eas homo explicare ſermone*. Miranda ſane, & digna Salomone ſententia, quæ declarat id, quod Ariſtoteles quoque ipſe ſevere atque prudenter dixit, mentis noſtræ aciem non aliter ad ea quæ manifeſtiſſima ſunt caligare, quam noctuæ oculos ad fulgorem ſolis. Quo magis Ariſtotelis conſilium nonnulli, ac recte illi quidem, admirantur, quod cum non ignoraret, quam infirmæ eſſent ingenii noſtri vires, memoria anguſta, fluxa, infidelis; acumen retuſum, impeditum, debile; ſegnis diligentia & tarda: in eo conſtituerit felicitatem, quod adeo in hac vita tenue eſt & exiguum, adeo obſcurum & imperfectum, adeo infirmum & inſtabile, adeo non per ſe idoneum ad beandum, adeo denique paucorum hominum, ut nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ felicitatis definitio continet. Qualis enim felicitas eſt, quæ frequentiſſime intercipitur, & rebus abjectiſſimis cedit? quæ non eſt commune bonum humani generis, ſed quod pauciſſimi conſequi ac tenere poſſint?

ad

(1) 2. *Phyſic. Ariſt.* (2) 10. *Eth. lib.* (*) *Hier. in c. Eccl.* 10. *Lego*, inquit, *Plat. Ariſt. revolve verſutias: Zenonem & Carneadem diligentius intuere, & probabis verum eſſe, quod dicitur*, Labor ſtultorum affliget eos. *Veritatem illi quidem omni ſtudio quæſierunt: ſed quia non habuerunt ducem, & prævium itineris, & humanis ſenſibus rati ſunt ſe comprehendere poſſe ſapientiam, ad civitatem minime pervenerunt. De qua in Pſalmo dicitur: Domine in civitate tua imaginem ipſorum diſſipabis. Omnes enim umbras, & diverſas imagines atque perſonas, quas ſibi in variis dogmatibus induerant, in urbe ſua Dominus diſſipabit.* (3) *Sap.* 9. 14. (**) *Eccle.* 7. Alta profunditas: quis inveniet eam? Luſtravi univerſa animo meo, ut quærerem ſapientiam, *&c. & poſt*, virum de mille *&c. & c.* 8. Appoſui cor meum ut ſcirem, *&c. & poſt*, Et intellexi, quod omnium *&c. Eccl.* 1. Qui addit ſcientiam, addit & laborem. *Eccl.* 1. Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. *&* 7. dixi, ſapiens efficiar, & ipſa longius receſſit a me.

Digitized by Google

ad quam ſi omnes homines, ut par eſt, ad finem ſuum conarentur, reſpublica omnis interiret? quæ aucta hominis requiem non augeat, ſed laborem? quæ hominis deſiderium non ſatiet, ſed excitet? humana quippe mens, quandiu hic vivitur, rerum cognitione torqueri poteſt, ſatiari non poteſt. Maneat igitur, vitæ hujus felicitatem in primæ Philoſophiæ uſu, hoc eſt, in rerum immaterialium contemplatione non conſiſtere, ut quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopia interturbare. Nam ſi ad hanc Ariſtotelicam felicitatem neceſſarius eſt aliorum etiam bonorum quaſi concentus, talem nobis felicem Ariſtoteles fingit, qualis ut arbitror, nemo unquam erit: & ut confirmare poſſum, nemo certe fuit. Quid quod ut idem Ariſtoteles in libro de bona fortuna tradit, *ubi plurimus intellectus, ibi minima fortuna, ubi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus*? Eccleſiaſtes cap. 9. *Vidi*, ait, *nec ſapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, ſed eſſe tempus caſumque in omnibus*. Qua igitur ratione fortunæ bona ad felicitatem neceſſaria eſſe dicemus, quæ caſui ſubjecta inſipienti, quam ſapienti magis obveniunt? Quanto ſapientius Salomon hominis finem, qualis in hac mortali vita quæri poteſt, in Dei timore & amore conſtituit! *Deum time*, inquit, *& mandata ejus ſerva, hoc eſt omnis homo*. Atque ſententiæ huic reliqua omnis divina ſcriptura conſentit, *Beatus vir*, ait, *qui timet Dominum; in mandatis ejus volet nimis*. Et, *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus*. Et, *Beati immaculati in via*, &c. Et apud Matthæum Dominus, *Beati*, inquit, *qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam*. Et, *Beati mundo corde*. Nimirum in præſenti ſæculo aut hæc beatitudo eſt, aut nulla omnino eſt. Per hanc enim veram & perfectam felicitatem aſſequimur, per hanc etiam ſumme beato, hoc eſt, Deo maxime appropinquamus. Quemadmodum autem quo quidque eſt maxime calido propinquius ac ſimilius, eo calidius eſt: ita quo quis Deo eſt in hac vita proximior, ac ſimilior, eo beatior ac felicior erit. Paulus etiam Apoſtolus (1), non modo D. Thomas (2), dixit, dilectionem Dei in hac vita cognitioni ſcientiæque præſtare. In dilectione itaque Dei hujus vitæ felicitas ſita eſt, non in cognitione. Nec ſi rerum terreſtrium atque cæleſtium cognitio, quam naturales in homine diſciplinæ pariunt, neminem facere felicem poteſt, ſtatim eſt a Salomone damnata. Sed ſtudium humanæ ſcientiæ occupationem vocat peſſimam, quod moleſtiſſima ſit. Malum enim in ſcripturis (3) interdum non pro culpa, ſed pro pœna uſurpatur. Idem quoque ſtudium vanitatem nuncupat, quod nec homini finem ſuum præſtat, & ad veram felicitatem conſequendam otioſum eſt. Hoc vero teſtimonio ſi adverſum liberales ſcientias abutimur, vituperemus ſimul opes, divitias, regna, artes, omnia denique, quæ ſub ſole fiunt. Nam eadem de his quoque Sapiens dixit. Illud quoniam ſtultiſſimum eſt, fateamur omnino ex verbis Eccleſiaſtis nihil contra diſciplinas humanas confici poſſe.

Respon. ad 3. Multo vero minus ex Proverbiis conficitur: nam verba illa plane de cæca voluptate intelliguntur (4), quam apud Ciceronem (5) Plato eſcam malorum appellat, quod ea videlicet homines capiantur, ut hamo piſces. Non eſt Philoſophia meretrix illa vaga, & garrula, quietis impatiens, procax, blanda adulatrix, præparata ad decipiendas animas, ſed, ſi quid tale eſt, eſt illa Thamar, quæ cauſa prolis ſedit in trivio, ad quam ſtudioſus, & fidelis Judas declinavit, indeque genuit Phares & Zaram, qui in Evangeliis memorantur. Non ſunt Muſæ Sirenes, ut eſt apud Pythagoram: caſtæ ſunt, non meretrices: veraces ſunt, non fallaces. Qui Sirenum cantibus delectantur, hi ſunt in vitio: qui Muſas amant, in vitio non ſunt. In epiſtola autem ad Coloſſenſes, eodem Clemente auctore (6), non reprehendit Apoſtolus Philoſophiam veram, hoc eſt, quæ de naturæ rebus vere ſentit, ſed Epicuream, quæ videlicet tollit providentiam, & in Deorum numerum refert voluptatem, & præter res corporeas nihil eſſe credit. Hujuſmodi ergo, aliaſque ſimiles Philoſophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipſis auctoribus Philoſophiæ nomine venditantur, cum nihil re vera minus ſint, ſed ignorantium hominum traditiones; quemadmodum eas vocat Apoſtolus (7). Vera autem, & naturalis Philoſophia non hominum traditione, ſed Dei revelatione habita eſt, ut ſupra ejuſdem etiam Apoſtoli teſtimonio oſtendimus. Cum vero eodem ipſo capite ſcriptum ſit, *Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in ſublimitate ſermonis*, mirum eſt, cur Lutherus, Philippus, & alii, quos, quoniam adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare, eloquentiam, & omnem ſublimem dicendi characterem non reprehenderint. Abſurdum eſt enim, ut quibus verborum diſciplinæ placent, his rerum cognitio diſpliceat. Sed periculoſa curioſitas (nam hoc dicit quidam) & nimia in definiendis rebus obſcuris audacia e Philoſophiæ ſtudio ſunt nobis natæ. Atque idem excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecans adjicit, ſe non in totum Philoſophiam damnandam putare. Hoc autem calumniandi genus, quale ſit, & cujus hominis, quis non videt? Certe non aperti, non ſimplicis eſt, non ingenui, non juſti, non viri boni: ſed verſuti potius, obſcuri, aſtuti, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri. Non naſcuntur, mihi crede, e ſtudio Philoſophiæ vitia, ſed ex errore,

(1) 1. Cor. 13. 2. (2) 2. 2. q. 3. art. 6. ad 1. Nam quod Cajet. ait dilectionem Dei naturalem virtutem non eſſe, abſurdum eſt. (3) Eſai. 45. 7. Amos 3: 6.
(4) Cic. 1. ſtro. (5) In Cat. Major. (6) 1. & 6. lib. ſtrom. (7) Colo. 2. 8.

& ignorantia naſcuntur. Quid enim Philoſophiæ magis contrarium eſſe poteſt, quam aut vane, periculoſeque ſectari, aut quod non ſatis exploratum ſit & cognitum, id ſine ulla dubitatione definire? Quid vero ſibi vult oratio illa, ſe non in totum philoſophiam damnandam putare? Quam igitur partem philoſophiæ damnat? An, ut Lutherus, eam, quæ contemplatur, & cernit? Explicet, atque excutiat intelligentiam ſuam, ut videat, quæ ſit in ea ſpecies, forma, & notio philoſophiæ. Nos enim non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Pythagoricam, aut Ariſtotelicam, philoſophiam appellamus: ſed, ut homines definiendi periti, ſi interpretari volumus, ſtudium ſapientiæ, ſi rem ipſam quærimus, rerum humanarum ac divinarum, terreſtrium atque cæleſtium ſcientiam. Quam non dico in totum, ſed ne in partem quidem damnare, vel inſignis ſtultitiæ eſt, vel malitiæ manifeſtæ. Auguſtinus porro libro primo de morib. Eccleſ. cathol. cap. 21. curioſam naturæ inquiſitionem, & nimium quendam amorem terrenæ ſapientiæ cavendum intelligit, non veram philoſophiam, quæ eſt amor ſapientiæ moderatus.

Respon. ad 4. Jam vero quod ex priore ad Corinthios epiſtola opponitur, nihil illud movere poteſt. Nam quod ait, *Perdam ſapientiam ſapientium*, id perinde eſt ac ſi dixiſſet, ſapientiam ſapientium obſcurabo. Quomodo? Nempe illuſtrando mundum majori doctrinæ lumine, ad quam doctrina Philoſophorum omnis nulla eſſe videatur; ſicut etiam ſol fulgore ſuo ſtellarum, lucernarumque lucem dicitur perdidiſſe. Prudentiam autem prudentium Deus reprobavit, quia non elegit, niſi quæ ſtulta ſunt mundi, ut confunderet ſapientes. In quem ſenſum fortes, & potentes reprobaſſe dicitur, quia infirmos, & ignobiles elegit Apoſtolos, ut Dei virtus magis in Evangelii prædicatione clareret (1). Quamquam Clemens primo libro & quinto Stromatum docet, non eſſe hic forte ſermonem de vere ſapientibus & prudentibus, ſed de his, qui ſibi ſapientes & prudentes videntur. Sicut non vocatur Evangelium ſtultitia, quod ſtultitia ſit, ſed quod ita hujus mundi ſapientibus viſa ſit. Nam illud, *Scientia inflat*, facillimum intellectu eſt. Non enim magis ſcientiam hic damnat Apoſtolus, quam opes, regna, pulchritudinem, vires, abſtinentiam, virginitatemque damnaret is, qui hæc omnia inflare teſtaretur. Clemens vero Alexandrinus ſecundo Stromatum libro de illis hoc exponit, qui ſe ſapientes exiſtimant, cum tamen ſuperbi ſint, nihil re vera ſcientes, ſed languentes circa quæſtiones (2). Quæ intelligentia ex eo probabilior efficitur, quod ſtatim Apoſtolus ſubdit: *Si quis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid, nondum cognovit, quemadmodum oporteat eum ſcire.* Non itaque vera ſcientia inflat, ſed quæ videtur eſſe, nec eſt tamen, ea inflat. At ſeptimo Stromatum libro, nove exponit inflare, pro eo, quod eſt, facere ut magnifice ſentiant, qui eam habuerint. Refert vero in hoc illud Eccleſiaſtici quarto capite, *ἡ σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψωσε*, id eſt, *ſapientia filios ſuos inflavit*: ſic enim vertit interpres. Quod alii, *exaltavit*, Hieronymus vero, *vitam inſpiravit*. Verbum autem *ἀνυψόω*, elevare, & tollere eſt. At vero illi teſtimonio ex priore ad Tim. cap. 6. Divus Hieronymus in commentariis ſuper epiſtolam ad Titum 1. cap. reſpondet in hæc verba: *Quæritur, quare ad id, quod Apoſtolus ait, Secundum fidem electorum Dei, & cognitionem veritatis junxerit, quæ juxta pietatem eſt, utrumnam ſit aliqua veritas, quæ non in pietate ſit poſita, & nunc ad diſtinctionem illius inferatur cognitio veritatis, quæ juxta pietatem eſt. Eſt plane veritas, quæ non habet pietatem, ut ſi quis Grammaticam artem noverit, vel Dialecticam, ut rationem recte loquendi habeat, & inter falſa & vera dijudicet. Geometria quoque, & Arithmetica, & Muſica habent in ſua ſcientia veritatem, ſed non eſt ſcientia illa pietatis. Scientia pietatis eſt noſſe legem, & intelligere Prophetas, Evangelio credere, Apoſtolos non ignorare. Abſque pietate vero notitia veritatis delectat ad præſens: ſed æternitatem non habet præmiorum.* Hactenus Hieronymus. Sanos ergo ſermones vocat Apoſtolus eos, qui ſalutem animæ præſtant, pios vero, qui pios & religioſos homines faciunt. Hæc humana ſcientia non exhibet: ſed non proinde eſt Theologo inutilis.

Respon. ad 5. At Apoſtoli non fuerunt humanis literis eruditi. Fateor. Chriſtus non docuit eos Geometriam, Aſtrologiam, Phyſicam. Et hoc item fateor. Spiritus Sanctus docuit eos omnem veritatem, nec Philoſophiam, Arithmeticam, aut Geographiam docuit. Verum eſt & id quidem. Chriſtus nobis & Apoſtoli non Dialecticam artem, ſed nudam ſcientiam, quæ fide ac bonis operibus cuſtoditur, tradiderunt (3). Non repugno. Non igitur ſunt diſciplinæ iſtæ Chriſtiano doctori utiles. Id vero eſt, quod ego conſtantiſſime pernego. Apoſtolis ſiquidem, ut ait Clemens (4), Spiritus Sanctus omnia plene ſuggerebat, quæ erant & ad ſcripturam ſacram intelligendam, & ad docendum cujuſvis generis homines neceſſaria. Nos autem, qui Spiritus hoc peculiare donum non habemus, ſi humanarum ſimus literarum rudes & ignari, nec divinas percipere ſane poſſumus, nec perfecti eſſe in Eccleſia doctores. Chriſtus etiam & Apoſtoli non docuerunt nos humanas diſciplinas, ut fides noſtra non eſſet in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei. Docere etiam nihil voluerunt, niſi quod eſ-

ſet

(1) *Id ſentit Hieron. in Eſ. c. 29. Qui tradit ibi, non de quibuſque propheticum eſſe ſermonem, ſed de ſapientibus & magiſtris Judæorum, quos in adventu Chriſti Dei judicio excæcatos conſtat.* Peribit, *ait*, ſapientia a ſapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abſcondetur.

(2) *1. Tim. 6.* (3) *Socr. lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 8.* (4) *1. Strom.*

ſet ad ſalutem neceſſarium. Alioqui, ſi exemplum placet, ignoremus Grammaticam, quoniam Apoſtoli Grammatici non fuere. Simus barbari, quia non fuerunt eloquentes Apoſtoli. Nihil conſulto, ac cogitato meditatum, & præparatum inferamus, quod Apoſtoli hæreticis, Philoſophis, Tyrannisque evincendis repente, atque ex tempore ſapientiſſime loquebantur. Quomodo autem docti ſint omnem veritatem, Auguſtinus in Joannem declaravit. Sunt autem ſine dubio humanæ quædam veritates, quas tametſi Apoſtoli non ſunt edocti, nos tamen utiliter addiſcimus.

Quod enim diſciplinis humanis ſubjecta ſit veritas, quam tractent, & in qua verſantur, adeo eſt manifeſtum, ut ſtultum ſit & me probare velle, & alios negare. Quo vero tempore, quo loco, quocum hominum genere diſciplinis humanis Theologo ſit utendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro ſumus ſuſe, ac diligenter explicaturi. Itaque nunc res eas prætermittimus, quarum ratio & major eſt, & in aliud tempus differenda (1).

Respon. ad 6. Tantum ergo poſtremum illud argumentum reſtat, cui reſpondere debeamus. Id quod argute Clemens Alexandrinus primo Stromatum libro facit, inquiens: *Non per ablationem Philoſophiæ perimitur veritas, ſed ad eam cooperatrix, & adjutrix invenitur: ſicut primus & ſecundus gradus ei, qui aſcendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus. Nam & viſus, & auditus confert ad veritatem, mens autem eſt, quæ eam appoſite & naturaliter cognoſcit. Perſpicuitas etiam opem fert ad tradendam veritatem: & Dialectica, ne proſternamur ab hæreſibus. Et eſt quidem per ſe perfecta Servatoris doctrina, & nullius indiga, cum ſit Dei virtus, & ſapientia. Accedens autem philoſophia non veritatem facit potentiorem, ſed debilem adverſus eam efficit ſophiſticam argumentationem, & propulſans doloſas adverſus veritatem inſidias, vinea eſt ſepes, & vallum. Et quæ eſt quidem ex fide veritas, tanquam panis neceſſaria eſt ad vivendum. Quæ autem præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis, & bellariis. Deſinente cœna, ſuavis eſt placentula, ut ait Pindarus Thebanus.* Hactenus Clemens (2). Hactenus etiam nos de octavo loco dixerimus, Ac ſi quæ ſunt forte reliqua, ea in nono, qui ſtatim ſequitur, differentur.

(1) *Lib. poſtr.* (2) *Socr. etiam vid. l. 3. Eccl. hiſt. c. 16.*

Finis Libri Noni.

DE PHILOSOPHORUM
Naturam ducem ſequentium
AUCTORITATE,
Quæ nono loca poſita eſt.

LIBER DECIMUS.

CAPUT I.

Hujus loci pertractandi neceſſitatem exponit.

QUemadmodum argumenta Theologo ducerentur a Philoſophia, atque ab omni omnino ratione naturæ, ſatis explicatum arbitror loco ſuperiore. Sequitur, ut cætera perſequar, quæ pertinent ad Philoſophorum & hiſtoriæ humanæ auctoritatem. Hi namque ſoli duo reſtant ex locis, qui ſunt in initio propoſiti: de quibus dicere aggrediar, ſi pauca prius de inſtituto, ac judicio meo dixero. Quamvis enim libri noſtri non modo in ſcholaſtica pugna, & concertatione verſentur, ſed multa etiam alia contineant iis utiliſſima, qui interiores ſcrutantur, & reconditas literas: tamen interdum vereor, ne quibuſdam bonis viris ſcholæ nomen ſit inviſum, mirenturque, in ea illuſtranda tantum me operæ & temporis ponere. Ego autem, quandiu res ſcholaſtica per eos gerebatur, qui juventutem ad ſcholæ Theologiam incitare ſunt ſoliti, meas curas, cogitationeſque omnes in id conferebam, ut me quavis via, & ratione a ſcholaſticis conflictationibus liberarem. Non enim exiſtimabam, meam operam ſcholæ Theologis quoquo modo neceſſariam. Cum autem Academia viros illos ſummos amiſerit, & quidam ex reliquis, qui hujus rei tuendæ ſocii eſſe deberent, ſtudia hæc vel tanquam arida, contentioſaque dimiſerint, vel certe ut laborioſa, & moleſta declinaverint, Lutherani vero quaſi noxia quoque reprehenderint, indignum judicavi illi me otio dare, quod multis ante mihi, magniſque deſideriis optaram. Itaque in his ſtudiis ab initio verſatus ætatis, exiſtimavi honeſtiſſime me Chriſtianæ Reipublicæ inſervire poſſe, ſi animum in ſchola meum vel repugnantem continerem. Cui cum multum adoleſcens, diſcendi cauſa, temporis tribuiſſem, poſteaquam Theologiam publice profiteri cœpi, meque ipſum diſcipulis tradidi, tempus fere totum conſumebatur in docendo, ſcribendi otium non erat. Suſtinebam enim magnam onus, non di-

ſcipulos modo quotidianis & lectionibus, & diſputationibus inſtituendi, verum etiam de multis & verbo, & ſcripto reſpondendi. Accedebant etiam non infrequentes ad populum conciones, quibus me vel neceſſitas adjudicabat, vel voluntas. Plures autem res, præſertim magnas, eodem ſimul tempore non modo agere, ſed ne cogitare quidem poſſumus. Quamobrem de hoc opere abſolvendo, in quo tantam difficultatem ineſſe videbamus, ut viro indigeret non ſolum egregie docto, ſed nullis aliis negotiis præpedito, omnem omnino ſpem ſæpius abjecimus. Sed partim diſcipulorum precibus efflagitati, partim amicorum conviciis evicti, tuo vero juſſu potius, Pater optime, cujus ſtudiis, præſertim in re tam juſta, cum difficile eſt, tum ne æquum quidem obſiſtere, ſubciſivis ut ajunt, horis, opus hoc informare decrevimus, ut ſi quo forte caſu nequeamus abſolvere, certe inſtituiſſe videamur. Eo vero me minus inſtituti mei pœnitet, quod facile ſentio, ut nihil aliud agam, excitare me homines non ſocordes ad rei magnæ inveſtigandæ cupiditatem. Nos enim ſi non aſſecuti, at id ſecuti profecto ſumus, ut ea his libris explicaremus, quæ nec ſatis erant nota noſtris, & erant cognitione digniſſima. Sed jam ad inſtituta pergamus. Danda enim opera eſt, ut etiam ſi ad alia aberrare aliquando cœperit, ad hæc revocetur oratio.

CAPUT II.

Ubi argumenta proponuntur, quibus Philoſophorum auctoritas elevatur.

1. ARG. Fuiſſe olim in Eccleſia nonnullos, qui Philoſophorum auctoritatem a ſchola Chriſtiana rejecerint, Clemens Alexandrinus perhibet, gravis in primis auctor. Tradit etiam hanc illos perſuaſionem induiſſe, quod Dominus apud Joannem dixerit, omnes quotquot ante ſe veniſſent, fures fuiſſe & latrones: nec audiſſe eos oves. Fures autem vocatos ajunt, quod fuerint ſophiſtæ fallaces. Nam ſophiſticen quandam furandi artem ipſe quoque Ariſtoteles dixit.

2. ARG. Et Juſtinus, cum docuiſſet Philoſophos ſimiles eſſe latronibus, & tanquam deceptores redarguiſſet, per inſidias Creſcentis Philoſophi interemptus eſt, ut Euſebius ſcribit lib. 4. Eccleſiaſt. hiſt. c. 16. Non ſunt igitur Philoſophi audiendi, præſertim cum noſtræ ſemper doctrinæ repugnarint. Nam ut Ruffinus lib. 1. Eccleſiaſt. hiſt. c. 2. refert, Ario favebant viri in quæſtionibus callidi, & ob id ſimplicitati fidei adverſi. Atque Epiphanius lib. 2. adverſum hæreſes, cap. 69. eo nomine taxat Arianos, quod fuerint novi Ariſtotelici, & ab hoc Philoſopho veneni jaculationes ſibi ipſis affricuerint, relictaque Domini manſuetudine, Ariſtotelem induerint. Ita nec ſpiritus donum in ſe habere digni facti ſunt. Et Hieron. adverſum Luciferian. Arianam dicit hæreſim argumentationum rivos de Ariſtotelis fonte mutuari.

3. ARG. Paulus denique ait, Philoſophos dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtultos factos eſſe, traditoſque in reprobum ſenſum. Eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti eſſe debebit. His, & ſimilibus argumentis vetuſtus error ille nitebatur. Quem tamen jam diu ſepultum ſine ullo etiam argumento Lutherus ſuſcitare conatus eſt, damnareque ſubinde cum ſcholaſticos cæteros, tum magis D. Thom. quaſi *auctor fuerit regnantis Ariſtotelis, vaſtatoris piæ doctrinæ:* ſic enim loquitur contra Latomum. Videlicet Domitiani exemplo philoſophos non urbe ſolum, ſed orbe pellendos eſſe credit. Nos autem quid Fides Catholica, ratioque ſana teneat, breviter, & ſine diſceptatione docebimus.

CAPUT III.

Qui Philoſophi ſint Theologis utiles.

PHiloſophorum auctoritas eorum, qui falſa ſenſerunt, noſtram non poteſt adjuvare doctrinam, & latentia cognita facere, ut Auguſtinus ad Dioſcorum (1) vere, & ſapienter ſcripſit. *Quid enim nobis eſt*, ait, *propter defenſionem Chriſtianæ religionis, quærere quid ſenſerint Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides, & Meliſſus, aliique ſimiles hujus farinæ philoſophi, quorum doctrina erroribus naturæ rationi contrariis plena fuit?* Non itaque omnes Philoſophi ſcholæ noſtræ probati ſunt, ſed illi, de quibus apud Platonem (2) Socrates, *Sunt*, inquit, *in myſteriis multi quidem, qui geſtant ferulam, pauci vero Bacchi*. Magnifica vero vox, & magno viro, ac ſapiente digna, qua docemur, multos utique barba, & pallio tenus, ſed paucos re vera fuiſſe Philoſophos. Paucos igitur hos, qui ſcilicet naturæ vim & effecta, morum ac vitæ normam via & ratione inveſtigarunt, magnaque ex parte conſecuti ſunt, Theologis eſſe utiles, hac nos oratione contendimus. Nec video equidem, cur ejuſmodi Philoſophos tanto Lutherani odio proſequantur, niſi quod auctores obſcuros, intellectuque difficiles perdiſcere nec volunt, nec vero poſſunt. Etenim optimi cujuſque Philoſophi commentaria, præſertimque Ariſtotelis diſcipulum non modo ingenioſum, ſed amantem etiam laboris exigunt. Illi vero cum parum ingenio valent, tum in laboribus e vita etiam Chriſtiana pellendis occupati & ſunt & fuerunt. Quamobrem, quod in philoſophorum libris difficile atque arduum eſſe vident, id & horrent ipſi, & ab eo juvenum animos alienant. Quid autem ſibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus non intelligo, cum in ſecundo paſchali libro Origenem carpit, quod Philoſophorum argutias tractatibus ſuis miſcuerit, atque ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta proceſſerit, ac Theologicum dogma ludum & jocum fecerit. Quanto illud apud Porphyrium, quamquam ab impio Philoſopho dictum eſt, verius tamen & luculentius

(1) Epiſt. 56. (2) In Phædro.

Digitized by Google

lentius dictum eſt, Origenem Græcorum divitias omnes ad Chriſtianum dogma locupletandum convertiſſe. Sed hæc forte obſcura ſunt, cum lente argumentis nullis appoſitis explicantur. Factis primum illuſtranda ſunt ſummorum virorum hæc, deinde patrum noſtrorum teſtimoniis, tum rationibus apertiſſimis illis quidem, ſed quam pauciſſimis. Cum enim in hujuſmodi cauſis, quæ ſcholæ propriæ ſunt, verear equidem, ne cui ex ſcholaſticorum diſputationibus, non ex Eccleſiæ ſenſu deprompta noſtra videatur oratio, interdum argumenta ducta a ratione perſtringimus, & veritatem, quam ſequimur, majorum potiſſimum auctoritate ſuademus. Intelligendum eſt autem, cum propoſita ſint genera decem, e quibus argumenta ratiocinationeſque manarent, ſplendidiſſimum videri, quod in veterum traditione exemplíſque conſiſtit. Atque ſi bono loco res eſſent, quæ more aguntur & inſtitutis Eccleſiæ, de his nihil erat argumentandum: illa enim ipſa certiſſima argumenta ſunt. Lutheranorum vero oratio tota mox erat ejicienda. Eſt enim inimica Eccleſiaſticæ regulæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil conſtans, nihil verum. Sed hæc alias; nunc quod inſtat agamus. Porro olim Eccleſiæ Doctores ſummi fuere, qui iidem fuere philoſophi, Didymus, Juſtinus, Origenes, Gregorius Nazianzenus, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, Damaſcenus, Auguſtinus. Tales enim, cum habebantur, Eccleſiaſticæ ſcholæ præfici ſolere, Euſebius libro 5. Eccleſ. hiſt. cap. 10. ſcribit his verbis: *Conſuetudo antiquitus tradita ſervabatur, ut divinarum ſcripturarum doctores in ſchola Eccleſiaſtica habeantur viri duntaxat ſcientia, & eruditione probatiſſimi. Hujus officii auctor & dux tunc ſatis illuſtris habebatur Panthænus, qui in Philoſophis Stoicis prius nobiliter floruiſſet.* Tradit quoque Origenes apud Euſebium, lib. 6. capite 15. non ſolum a Panthæno, ſed ab Heracla, aliiſque pleriſque doctoribus Apoſtolicis Philoſophorum libros legi ſolitos. Quod ſi ſanctorum loca referre voluerimus, quibus illi philoſophorum teſtimoniis utuntur, non eorum modo, qui de moribus, ſed eorum etiam, qui de natura ſcripſerunt, verendum nobis eſt, ne in cauſa parum dubia teſtibus utamur minime neceſſariis. Legant Iſti omnia eorum commentaria, quibus de opere ſex dierum diſputatio inſtituta eſt; atque in his vel ſolis videre poterunt, & quanta fuerit majorum noſtrorum in perlegendis philoſophis diligentia, & quantus ſit Philoſophorum explicandis ſacris literis uſus. Vide autem etiam Hieronym. in 17. cap. Hierem. & lib. 2. adverſus Jovinian. Ubi etiam cum hæretico diſſerens, variis philoſophorum teſtimoniis utitur: multiſque philoſophorum commentariis, rerum naturalium exemplis editis, plane docet, quantum horum auctoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sed de hac re paulo poſt. Nunc id, quod erat inſtitutum, perſequamur. Sane ut reliquos prætercam, quos ſtare a nobis adverſarii noſtri non dubitant, Epiphanius certe ipſe, quem nobis objiciunt, Philoſophorum auctoritatem haud ſemel uſurpat: Docturus enim hæreſi 51. quanam ratione eſſent hæretici fugandi, *Ajunt*, inquit, *hi, qui hac in conſuetudine habuerunt, odore Dictamni, Styracis, Libanotidis, Abrotoni, Bituminis, Thymiamatis, Lapidis Gagatæ, aut cornu cervi fugari reptilia, & venenum jaculantia.* Item hæreſi 78. cum multis argumentis ſuaſiſſet, Beatam Virginem poſt partum virginitatem conſervaſſe, ſubdit: *Si vero etiam ab alia quadam ſpeculatione ipſas res accipere convenit, attingemus quoque rationum naturæ cognationes: Ajunt leænam non parere præterquam ſemel & unum* (1). Cumque ſubjeciſſet cauſam, quam ejus rei Philoſophi naturales redderent, colligit Beatam virginem, quæ Leonem peperit de tribu Juda, non niſi ſemel atque unicum peperiſſe. En Epiphanius & Chriſtianos inſtruens, & cum hæreticis de fide certans, Philſophorum teſtimonia refert. Quin etiam Paulus non ſolum cum ethnicis perſuadet, ſed etiam cum fideles inſtituit, Poetarum & Philoſophorum teſtimonia referre ſolet, exque iis argumenta ſumere. Nam ad Athenienſes loquens ex Arati Aſtronomi Phænomenis uſurpat illud, *Ipſius enim & genus ſumus:* ad Corinthios vero ex Euripidis Poetæ tragœdiis illud (2), *Corrumpunt bonos mores colloquia prava:* ad Titum autem ex oraculis Epimenidis Philoſophi illud, *Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri.* Ac ſubjicit hic protinus, *Teſtimonium hoc verum eſt.* Si igitur quæ dicit Apoſtolus, ea Philoſophorum teſtimoniis confirmat, Pauli etiam, non modo aliorum ſanctorum exemplo facere nos idem & poſſumus & debemus.

Alter erat locus, a patrum teſtimoniis oſtendere Theologis Philoſophos eſſe utiles, ubi nihil laboris eſſe video, cum teſtentur hoc plerique quidem non obſcure, ſed apertiſſime Auguſtin. lib. de doctrina Chriſtiana 2. cap. 40. Socrates lib. 3. hiſtor. Eccleſ. cap. 16. Num locupletiores quæris auctores? Citarem alios, niſi alio noſtra feſtinaret oratio. Certe Hieronymus in epiſtol. ad oratorem magnum non teſtatur hoc modo, ſed magis etiam argumentis confirmat. Tertium eſt propoſitum, rationibus illud ipſum demonſtrare. Id quod faciam plane, & faciam brevius, quam res tanta fieri poſſit.

Multa a Philoſophis prudenter fuiſſe & graviter diſputata, multa etiam breviter, & commode dicta, multa denique ingenioſe & luculenter expoſita, qui negaverint, ii non ſunt verbis & ratione, ſed vinculis & carcere fatigandi. Atque ſi etiam hoc naturæ ratio præſcribit, ut quæ viri graves, ingenioſi, eruditi acute diligenter-

ter-

(1) *Vid. Ariſt. 6. animal. & Gell. l. 13. c. 7. & Herodo. l. 3.* (2) *Hoc Hieronym. in ad Titum 3. & ad Epheſ. 5. Menandro tribuit; Clemens vero Alex. Euripidi.*

Digitized by Google

terque tradiderint, ea juvenes memoriæ mandent, fierique ſtudeant illorum & ſcientia, & prudentia docti; neceſſe eſt, Philoſophorum doctrinam non juvenibus ſolum, ſed his etiam omnibus eſſe utilem, quibus ullum aliquando commercium cum humana ſapientia & prudentia futurum eſt. Quod ſi ita eſt, idque nos ſuperiore loco ſatis oſtendimus, Theologos ad res multas hujuſmodi commercium habituros; nimirum quoad poterunt & licebit, ab eorum latere non diſcedent, qui recte de moribus & natura ſentiunt. Idque ipſum ſi ita eſt, Philoſophorum certe libris Theologi dare operam debent; non enim alios hodie reperient, qui de rebus hujuſmodi aptius & ſapientius philoſophentur. Verum autem primum, verum igitur & extremum. Nam illud quidem abſurdum eſt, quod quidam dicunt, omnia eſſe ſacris literis prodita, quæ ad rationem hominis inſtituendam videntur eſſe opportuna & neceſſaria. Quorum error, quoniam abunde ex iis, quæ ſupra diximus, (1) exploditur, non eſt hic pluribus refellendus. Quid enim ſtultius eſſe poteſt, quam aut in ſcriptura ſacra liberales omnes diſciplinas traditas credere, aut hujuſmodi diſciplinis exiſtimare hominis rationem non bene & utiliter inſtitui? Quod ſi philoſophia Theologo utilis & bona eſt, eam autem niſi philoſophorum libris adjutus conſequi non poteſt, non utique ſunt ei philoſophi negligendi. Cum autem herbarum, lapidum, animantium, arborum, elementorum, aliarumque rerum terreſtrium cæleſtiumque cognitio ſacris literis intelligendis ſit magnopere neceſſaria, quemadmodum Auguſt. 2. de doctrina Chriſtiana lib. docet, noſque etiam ſumus idem in 13. hujus operis libro fuſius demonſtraturi; inſanus profecto erit, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexerit, qui & ſummo ingenio, & magna perveſtigatione, & multi temporis experimentis in his cognoſcendis elaborarunt. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin Philoſophi plurimum Theologis proſint, illud, de quo dubitari a doctis etiam poteſt, jam ſtatuendum eſt, argumenta e philoſophorum auctoritate petita, certa ne, an potius incerta ſint.

CAPUT IV.

Quam habeat in re theologica certitudinem Philoſophorum auctoritas.

PHiloſophorum omnium una eademque conſenſio certam fidem facit Philoſophici dogmatis. Quod enim in aliis artibus valet, ut auctores probati tantum apud eos, qui eam artem ſequuntur, auctoritatis habeant, ut inde non niſi temere diſcedi ſoleat, id in Philoſophia, ac multo etiam magis valere debet, ne in rerum naturalium cognitione vario diſcipuli verſentur errore, nec habeant unquam quos ſequantur. *Bene*, inquit Ariſtoteles libro ſecundo de cælo, *ſeſe habet quemque ſibi perſuadere, veteres, & majorum maxime noſtrorum ſententias veras eſſe*. Atque ſi in omni diſciplina, & arte oportet addiſcentem credere, ut & Ariſtoteles idem prudenter admonuit (2), & Theodoretus magna exemplorum vi oſtendit, & patefecit, in Philoſophia certe perdiſcenda ſcientiæ hujus profeſſoribus, in eamdem præſertim ſententiam concurrentibus, fidem habeamus oportet. Quanta vero arrogantia erit, quanta temeritas, non cum Platone dicam, Ariſtotele, Hippocrate, Galeno, Theophraſto, Themiſtio, Alexandro, Dioſcoride, cæteriſque hujus chori Philoſophis, unum idem concinentibus diſſentire, quorum ſcripta & magna cura, ſtudioque elaborata, & poſterorum non examinatione modo expenſa, verum etiam conſenſione probata ſunt: ſed contra ſui temporis homines doctos dicere, & ſingularia placita communibus anteponere? Nempe id eſt, ut ille inquit, bellare cum diis, id eſt, naturæ repugnare: major enim pars eo deferri ſolet, quo a natura ipſa deducitur. Ex quo intelligitur, non eſſe alienum Theologicis inſtitutis ad ea conjectanda, quæ in natura dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, &, ſi morum quæſtio eſt, uſu peritos: & quid his de unoquolibet quæſtionis genere placeat, exquirere. Quod ſi pictores, & ii, qui ſigna fabricantur, & veri etiam Poetæ, ſuum quiſque opus a vulgo etiam conſiderari vult, ut ſi quid reprehenſum ſit a pluribus, corrigatur, quanto magis Theologo prudenti non vulgi, ſed ſapientum Philoſophorum judicio, permultæ de rebus naturæ ſententiæ mutandæ & corrigendæ ſunt, licet illi veræ eſſe videantur? At enim in rebus, quæ ad mores pertinent, non doctiſſimorum Philoſophorum modo, ſed virorum quoque optimorum, nulla etiam cauſa reddita, valebit auctoritas. Nam, quod Ariſtoteles docte, ut omnia fere, tradidit, quemadmodum de ſaporibus palatum ſanum recte judicat, infectum non item: ſic vir bonus & juſtus bonum a malo, rectumque a pravo egregie diſcernit, contra autem omnis affectus animi perturbati tollit judicium veri, idque adulterat. Adeo illud verum eſt, qualis unuſquiſque erit, tale etiam judicium proferet. Atque ipſe idem Ariſtoteles (3) plane teſtatur, non minus eorum, qui ſunt experti, & ſeniorum, prudentiumque ſententiis, quam ipſis demonſtrationibus adhibere animum oportere. Tanquam oculum enim, ait, per experientiam, habentes principia ipſa rerum agendarum cernunt, & ab iis perinde atque a natura acti recte diſcernunt. Quamobrem ſancte, ac prudenter Innocentius, (4) in morum judiciis ſanctorum exempla nos ſequi voluit. Graviſſime quoque Plato in Timæo. *Fieri*, inquit, *non poteſt, ut deorum filiis fides non habeatur, etiam*

(1) *lib. 8. & 9.* (2) *1. li. de cur. Græc. affe.* (3) *6. Eth. c. 11.*
(4) *d. 20. c. de quibus.*

iam ſi abſque probabilibus, & neceſſariis dicant demonſtrationibus. Et Eccleſiaſticus (1): *Cor*, ait, *boni conſilii ſtatue tecum*. *Anima* enim *viri ſancti enuntiat aliquando vera, melius quam ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum*. Quæ cauſa mihi ſemper fuit, pater ſanctiſſime, atque optime, ut in rebus hujuſmodi graviſſimum judicium tuum non minus expectarem, quam alterius cujuſque eruditiſſimi Philoſophi, atque Theologi. Intelligebam enim, virtutes illas omnes, quas expertus fueram in te, nullo etiam Dialectico ſyllogiſmo interveniente, id quod rectum eſſet, ſecuturas, declinaturaſque contrarium. Mihi autem hæc oratio ſuſcepta non de te eſt, ſed de proborum genere toto. Neque illam de ſcientiæ dogmatis, ſed de prudentiæ judiciis potiſſimum intellectam velim. Judicia quippe prudentiæ, mutatis moribus, permutantur, ſcientiæ vero decreta non item. Ab his autem longe diſſentio, qui decernendis conſcientiæ caſibus (ſic enim vocant) relictis doctiſſimis Philoſophis, ac Theologis, ſpiritales neſcio quos homines conſulunt, qui *viſionem cordis ſui loquuntur, non de ore Domini* (2). Multa quoque perfectione, exercitationeque virtutum opus eſt, quemadmodum ait in 4. cap. Joannis Origenes, ut bona & mala, vera & falſa dijudicare poſſimus. Rari autem illi ſunt, qui quod Apoſtolus ait, exercitatos habeant ſenſus ad diſcretionem boni & mali. Sed hæc hactenus. Nunc eo redeamus, unde huc digreſſi ſumus. Conſtitutum eſt igitur, Philoſophorum judicium, eorum ſcilicet, qui magna doctrina excellentique ingenio valuerunt, in magno pretio eſſe nobis habendum, ſi nolumus haberi temerarii.

Omnino ſi quicquam eſt probabile, nihil eſt profecto magis, quam naturæ principem naturalis diſciplinæ doctores aliquos mortalium generi providiſſe. Quis enim adeo eſſet inſipiens, ut academiam unamquamlibet ſine præceptoribus inſtitueret? Certe, quoniam notus in Judæa Deus, quaſi divinæ ſcientiæ Gymnaſium erexit, Rabbinos ibi etiam procuravit. Et quoniam apud Chriſtianos Evangelicæ doctrinæ academias eſſe voluit, Apoſtolos quoque, Prophetas, Evangeliſtas, Doctores dedit, qui eam in Chriſti repub. doctrinam profiterentur. Quapropter, cum univerſis gentibus edocendis naturæ leges ac diſciplinas ediderit, non ſit veroſimile, nullos hujuſmodi legum ac diſciplinarum magiſtros inſtituiſſe. Atque etiam, ſi ab alia ſimilitudine argumentari convenit, Clemens Alexan. (3) Philoſophiam ait Græcis a Deo veluti proprium teſtamentum eſſe datam. Quemadmodum ergo nec Judæorum, nec Chriſtianorum teſtamenta, ita ne Græcorum teſtamentum quidem abſque interprete dereliquit. Quocirca divinæ hic quoque procurationis erat, ut non omnes ſimul Philoſophi aut in Dei cognitione, aut in morum & vitæ regula, aut etiam in rerum naturalium intelligentia, quæ quidem eſſet ad illa duo priora neceſſaria, hallucinarentur. Quæ res effecit, ut juxta Pauli ſententiam Græci fuerint inexcuſabiles. Qui tamen excuſari poſſent, ſi eorum præceptores non ad veritatem bonitatis inſtructi ſatis, informatique eſſent, auctore naturæ optimo duce atque magiſtro. Id vero ſcripturæ etiam divinæ teſtantur. De Deo enim in Pſalmo ſcriptum eſt (4): *Qui docet hominem ſcientiam*: & rurſum in libro Job: (5) *Qui docet nos ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cæli erudit nos*. Nimirum ſicut quibuſdam animantibus, qui tanquam principes, & duces reliquorum a natura dati ſunt, conceſſi ſunt quidam inſtinctus, quibus ad gregis quiſque ſui ducatum rectum utilemque ferantur, ab obliquo retrahantur & noxio: ita in hominum eorum mentibus, qui natura duces ſunt cæterorum, inditas eſſe notiones credendum eſt, quibus in illa, quæ ad imperitorum & rudium populorum doctrinam ſpectant, inducantur. Nec enim melior eſt belluarum conditio, quam noſtra. Atque Boetius magno vir ingenio, in primiſque doctus, communes ſapientum conceptiones (ſic enim appellat) non minoris facit, quam ſi communes eſſent omnium hominum. Noſque ipſi 6. ac 7. loco, ad eandem quoque rationem oſtendimus, communia doctorum eccleſiaſticorum præjudicia non aliter eſſe accipienda, ac ſi omnium fidelium eſſent communes, conſpiranteſque ſententiæ. Quamobrem id quidem non eſt dubium, quin verum & exploratum illud ſit, de quo omnium philoſophorum ratio conſentit. Quomodo enim homines & ambitioſi honoris & gloriæ, & cæci fere aviditate carpendi, & plurimis ſæculis maximiſque locorum intervallis ſejuncti, in unam ſententiam convenirent, niſi in hanc quaſi conſpirationem naturæ impulſu quodam agerentur? Ex quo rurſum intelligi perſpicique licet, id quod paulo ante dictum eſt, Philoſophos ab uno aliquo mortalium magiſtro excepiſſe ea, quæ populis ac gentibus univerſis communi conſenſione conſcripſerint. Veriſſima ergo ſunt communia philoſophorum placita, nec ab illis licet, ſi omnes ad unum idem ſentiant, diſſentire. At Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos, cum adverſarius eam Philoſophorum communem ſententiam objeciſſet, qui unam habeat, eum omnes habere virtutes: reſpondet eam quidem Philoſophorum fuiſſe ſententiam, ſed non Apoſtolorum, neque eſſe illi curæ, quid Ariſtoteles, ſed quid Paulus doceat. Sane quis ſit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludendis figura, ne longum faciam, hoc loco prætercam. Huic enim argumento facile reſpondetur, Hieronymum ſententiam hanc eandem & veram conſenſiſſe, & Philoſophorum auctoritate probaſſe: ut in Eſa. cap. 16. *Philoſophorum*, ait, *ſententia eſt*, & *Apoſtoli Jacobi, latere ſibi virtutes, ut cui una deſue-*

(1) *Cap.* 37. 17. (2) *Hier.* 23. 16. (3) 6. *Strom.* (4) *Pſalm* 93. 10. (5) *Job.* 35. 11.

Digitized by Google

defuerit, huic omnes deſint. Et in 56. caput ejuſdem Prophetæ, *Virtutes*, inquit, *invicem ſequuntur, ita ut qui unam habuerit, omnes habeat, & qui una caruerit, cunctis careat*. In dialogo igitur illo non vult Hieronymus ſe in dogmate fidei auctoritate philoſophorum urgeri, quam tamen ipſe idem aliis locis uſurpat.

CAPUT V.

Quibus finibus Ariſtotelis Auctoritas circumſcribenda.

CUm vero de unius aut alterius Philoſophi ſecta diſſeritur, longe diverſa quæſtio eſt. Atque quo quiſque doctior & gravior eſt, eo eſt illius quidem & probabilior auctoritas, & fide dignius teſtimonium. Sed nulli Theologus ita ſeſe adjudicare debet, ut ab eo ne latum quidem unguem putet diſcedendum. Non enim æquum eſt, ut apud Chriſti diſcipulos tantum Ethnici unius auctoritas poſſit, ut etiam ſine ratione vincat. Refert certe in quacunque arte plurimum, unum in illa excellentem auctorem legere, cui potiſſimum te addicas. Nullus tamen, & quamlibet eruditus, ſentiendi tibi ac diſſentiendi auctor futurus eſt. Nemo enim fuit omnium, qui non, ut homo, interdum hallucinaretur. Enim vero quis primas inter Philoſophos habeat, quiſque proinde ille ſit, cui præcipuam dare operam operæ pretium ſit, variæ ſunt doctiſſimorum hominum diſcrepanteſque ſententiæ. Nam, ut alios prætereatm, in hujuſmodi cauſa aliud D. Aug. videri ſolet, cui cave quenquam anteponas; nec enim doctior vir fuit Auguſtino quiſquam, nec clarior. Aliud autem videtur D. Thomæ maximo graviſſimoque Theologo atque Philoſopho. D. Auguſtino Plato ſummus eſt, D. Thomæ ſummus eſt Ariſtoteles: ſic fere res habent, ut id doctrinæ genus quiſque maxime probet, cui a teneris annis maxime aſſuetus eſt. Exoritur Auguſtini ratio ex altera parte, nullos eſſe omnium Chriſtianæ magis doctrinæ concordes, quam Platonicos. Plato ſiquidem fuit ex Hebræis philoſophus, ut Clemens Alexand. (1) auctor eſt. Imo vero, inquit Thom. Peripateticorum doctrina Chriſtiano dogmati conſenſit plurimum. Clemens enim Alexand. lib. 5. Strom. etiam refert, Ariſtobolum multis libris probaſſe philoſophiam Peripateticam ex lege Moſaica & aliis dependiſſe Prophetis. Ac D. Thomæ ſententia quidem, & omnium pene gentium & multorum ſæculorum uſu probata eſt. Platonem enim jam inde a multis annis vix in angulis homines otioſi legunt: Ariſt. vero magno conſenſu orbis academiæ reſonant. In Ariſtotelem quoque illud elogium unicum univerſæ conſentiunt gentes, per antonomaſiam philoſophum, hoc eſt philoſophorum primarium fuiſſe. Jure ergo illum amplectimur, cujus de laude omnium ſit fama conſentiens. Divo etiam Thomæ ita ſunt Theologi ſcholaſtici aſſenſi, ut in ſchola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Ariſtoteles occupavit. Illud conſtat, neminem in rebus naturalibus plene eruditum eſſe poſſe, ſi ſolum Platonem legat. Solus autem Ariſtotel. abunde ſat eſt, ut ſit homo in Philoſophiæ tribus omnino partibus eruditus. Sane, ne quis cauſetur, miſero ſæculo Ariſtotel. Theologis, Platonem autem meliore Eccleſiæ ſtatu placuiſſe, ſciat is, quicunque eſt tandem, ſcholam Ariſtotelicam Alexandriæ tum etiam vigere ſolitam, cum ibi doctores Apoſtolici vigerent plurimum (2). Sed enim, ut mihi quidem videtur, nec Auguſtini, nec Thomæ contemnenda eſt ſententia. Nam & iis concedendum eſt, qui Ariſtotelem amant, & iis forſitan, qui Platonis amici ſunt. Quorum judicium in eo quod de animi immortalitate, de Dei providentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertius conſtantiuſque locutum aſſerant, difficile factu eſt non probare. Probanda vero magis eſt Divi Thomæ opinio, ſed ita tamen ut adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & recte placet, modo ne repugnantem etiam illum ad Chriſti velimus ſemper dogma convertere. Id quod interpretes fere ſolent. Qui vim contextui ſæpe afferunt, atque Ariſtotelem cogunt, ut velit nolit pro fide catholica pronunciet. Periclitemur autem, ſi placet, & in iis quidem exemplis, in quibus erraſſe Ariſtotelem vulgus Theologorum fortaſſe non putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mentiumque præfinito numero diſſerendum eſt: ſed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obvia ſunt omnibus, hæc autem quæſtio in his commentariis, quos de anima ſcripſit, accuratiſſime eſt a Cajetano diſputata. Verum hæc conſideremus, quæ difficiliora ſunt, & quæ Ariſtoteles vafre, verbiſque de induſtria ad imponendum compoſitis, obſcure videtur enuntiaſſe, ut ſi a doctis fortaſſe viris jure quandoque & vere reprehenderetur, haberet quo poſſet elabi, atque ab amicis excuſari. Nec ego hic tamen adverſus Ariſtotelem accuſationem inſtituo, virum doctiſſimum, deque humanis literis omnibus bene meritum. Sed cum plerique ab illo nunc non aliter atque ob oraculo pendere videantur, ſecureque omnia illius opera legere, minuenda eſt hæc opinio, ne ab hujus Philoſophi placitis diſſentire, piaculi loco ſit. Audivimus enim Italos eſſe quoſdam, qui ſuis & Ariſtoteli & Averroi tantum temporis dant, quantum ſacris litteris ii, qui maxime ſacra doctrina delectantur; tantum vero fidei, quantum Apoſtolis & Evangeliſtis ii, qui maxime ſunt in Chriſti doctrinam religioſi. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animi, & divina circa res humanas improvidentia, ſi verum eſt, quod dicitur. Nihil enim præter auditum

(1) 1. *Strom*. (2) *Euſeb. l. 7. Eccl. hiſt. cap.* 32.

ditum habeo: cum homines Ariſtotelis inſtari opinionibus turpiter ſibi blandiuntur, & inde in maximo verſantur errore. Sed hæc hactenus. Nunc ad propoſitum revertamur.

Primus igitur locus, ubi contra ſcripturarum fidem erraſſe Ariſtotelem exiſtimo, habetur de ſomno & vigilia, quo loco negat Deum immittere ſomnia, redditque ejus rei cauſam, quod ſi Deus eorum eſſet auctor, ſapientibus vel maxime, & his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Alterum exemplum eſt in tractatu de bona fortuna, ubi res fortuitas divinæ gubernationi ac directioni ſubtrahit, duobus argumentis perſuaſus: uno quod res ſecundæ pravis obveniant, quorum Deum habere curam non ſit vero ſimile: altero, quod Deus potius dirigeret in effecta fortunæ homines ſapientes, cum contra fere videamus, imprudentiſſimos quoſque eſſe fortunatiſſimos.

Tertius locus eſt libro primo de cælo, ubi quicquid genitum eſſet, id corruptibile aſſeruit: nec incorruptibile quicquam, quod non eſſet ingenitum. Poſuerat vero ante omnia varias harum vocum ſignificationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratus itaque ſe adverſus Platonem bonam habere cauſam, certamque proinde ſibi victoriam pollicitus, contra morem ſuum non obſcure, ſed quam fieri potuit aperte docuit, quidquid incorruptibile eſſet, id ingenitum eſſe ac perpetuum oportere, hoc eſt, nullo unquam modo incepiſſe. Sic enim vocem illam interpretatur. Qua ex re fieret, ut anima rationalis aut corruptioni eſſet obnoxia, aut eſſet certe ingenita ac ſempiterna.

Quartus locus eſt libro quinto, rurſumque duodecimo Metaphyſ. quibus locis definit, Deum animal eſſe perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communi nomine ſubſtantiam quamcumque cæleſtem, & divinam. Nam poſt hæc incipit inquirere, an illa ſubſtantia ſempiterna una, an plures ſint. Atque eodem lib. 12. conſentit bene, antiquos res illas præſtantiſſimas deos appellaſſe. Ludit autem per amphiboliam: nunc enim mentem ipſam Deum vocat, nunc cælum, cujus anima mens eſt, id quod libro etiam ſecundo de cælo videre licet (1). Sed ne quis ſit admiratus, quod cæleſtes ſubſtantias animalia hic Ariſtoteles nuncupet: nam veterum more ſubſtantiam animatam ſive anima ſenſitiva, ſeu intellectiva vocat animal. Itaque arbitratur Deum illum unum principem cæterorum, extremo cælo affixum, per ſe movere ipſum, quomodo cæteræ mentes ſuos orbes movent, ſuntque Ariſt. ipſorum orbium animæ: ut & D. Tho. 2. con. gent. c. 70. admittit. Nec Ariſto. aut 8. Phyſi. aut 12. Metaph. hominis intelligentiam ad aliud principium revocat, quam ad illam primam mentem, quæ vi ſempiterna primum mobile ciet.

Quintus locus eſt eodem quoque libro, ubi ſubſtantiis intellectualibus cælorum motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moveant.

Sextus locus eſt eodem etiam libro, ubi, ut mihi quidem videtur. Dei providentiam, præmiaque & ſupplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas eſſe ſignificavit, gratia vulgi continendi in officio confidas. *Reliqua*, ait, *fabuloſe jam ſunt allata ad perſuaſionem vulgi, atque ad uſum legum, vitæque humanæ utilitatem*. Ecquæ enim rogo illa ſunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo conveniant, ut ſint & ad uſum legum, & ad vitæ humanæ utilitatem tradita niſi ea, quæ nos explicare volumus, Ariſtoteles noluit, ne proborum hominum, eorum vel maxime, qui Reipublicæ curam gererent, invidiam ſibi odiumque conflaret? Nam, quod Ariſtoteles Deo rerum humanarum providentiam adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant, Clemens Alexand. lib. 5. Strom. & Epiphan. 3. lib. adverſum hæreſes, cap. ultimo (2). Quos autem locupletiores auctores quærimus, quam ſanctos eruditos, in Græcorumque doctrinis apprime verſatos? Anne ipſius etiam Ariſtotelis de ſe teſtimonium expectamus? Nimirum 12. Metaphyſices libro verbis artificioſe excogitatis, ne in hoc etiam a more ſuo diſcederet, abſurdum eſſe docuit, Deum de quibuſdam intelligere, quod præſtet videre aliquam, quam non videre. Ubi non dicit abſurdum eſſe Deum quædam intelligere, ſed de quibuſdam intelligere, aut meditari, ut vetus interpres reddidit: ut non tam ſimplex rerum vilium intelligentia, quam providentia earum, & cura ſignificaretur. Sentit itaque Deum magna curare, parva negligere. Atque in libello de mundo, ſi modo ejus eſt hoc opus, Deum facit ſimilem magno Perſarum regi Xerxi, vel Cambyſi, vel Dario, qui ipſe per ſe maxima & pulcherrima regni obeat munia, minora, & ſordida mandet aliis. Ac 19. Ethicorum libro, *Quod ſi dii*, inquit, *curam habent aliquam humanarum rerum, quemadmodum exiſtimatur & creditur, rationabile eſt eos, amantibus mentem honorantibuſque favere, tanquam rerum ſibi chariſſimarum curatoribus, ac bene agentibus*. Nota, *ut exiſtimatur & creditur*, & cæt. Jam Diogenes Laertius aperte tradit, Ariſtotelem Dei providentiam ad cæleſtia uſque perſtringere. Jam quod libertatem Deo in naturæ rebus Ariſtoteles neget, viri docti & graves ita magnis argumentis ſuadent, ut ſupervacaneum ſit, eas hic a me rationes repeti, quas in promptu eſt ex illorum libris cognoſcere. Certe ubi de mundi æternitate velis equiſque, ut ajunt, cum Platone certat, ſi naturæ auctorem liberum faciat, ridiculus eſſe videatur. Quid de indignatione ob proſpera impiorum eventa, quam ad bonos mores pertinere ſecundo Rhetoricorum libro affirmat? Quid quod 7. Politicorum libro præſcribit, nihil mutilum, & imminutum orba-

(1) *Tex.* 13. (2) *Caje.* 2. 2. q. 36. *ar.* 2.

orbatumque natura educendum? ſcilicet, ne nimia filiorum multitudine res ſua illa publica formam ſpeciemque congruentem amitteret; propter quam etiam cauſam prævertendos fœtus exiſtimat, abortumque ante animationem faciendum. Nam poſtquam vitam acceperint, nefas putat attingere. Quid de animarum infinita multitudine? quam admittat neceſſe eſt, ne in Pythagoræ μετεμψύχωσιν incidat. Illa vero admiſſa, cum infinita corpora eſſe non poſſe exiſtimet demonſtratum, reſurrectionis articulum non admittet. Quid quod duo principia Ariſtoteles poſuit, Deum, & materiam? nec enim rerum creationem ex nihilo agnovit. Cujus quidem rei teſtes non mediocres, ſed haud ſcio an graviſſimos, Clementem Alexandrinum, Epiphaniumque noli lector contemnere. Atque hæc quidem Ariſtotelis ſenſa fuiſſe, verecundius aſſero propter D. Thomam, qui hujus Philoſophi ſolet fere eſſe patronus: ſed doctores doctiſſimi probant illum ita ſenſiſſe, quos ego in hac parte ſecutus ſum. Si quis vero pro Ariſtotelis ſenſu apologiam adornet, cum hoc ego non magnopere contenderim. Tantum a Lectore poſtulo, ut mihi concedat, ſi poteſt, Ariſtotelem in his locis erraſſe: ſin hoc non licet per D. Thomam, at illud certe dabit, vel caute eum ut varium & lubricum eſſe legendum, vel certe eſſe in nonnullis placitis reprobandum. Mihi utrumvis ſatis eſt, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Quantum ergo Philoſophi vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli ad faciendam fidem habeant virium, ſatis, ut arbitror, diligenter explicatum eſt.

CAPUT VI.

Ubi ſatisfit argumentis capite ſecundo poſitis.

Respon. ad 1. Nullius vero negotii erit, objectiones contra a principio poſitas repellere. Primum enim facile intelligitur, non eos, qui miſſi ſunt, ſed illos, qui venerunt, vel Pſeudoprophetas, vel Pſeudophiloſophos a Domino reprobari. *Non mittebam*, inquit, (1) *& ipſi currebant*. Veros autem Philoſophos divinitus fuiſſe procuratos, ſatis ſupra, ni fallor, argumentati ſumus. Deinde Græciæ Philoſophos alia ratione fures eſſe dictos contendit Clemens, quod ultra quam a Moyſe & Prophetis ſapientiam ſubripuerint, gloriolæ aucupandæ gratia quaſi ſuam jactare ſunt ſoliti. Pythagoras quidem diſcipulus fuit Judæi cujuſdam Nazareti, ut Alexander in libro de ſymbolis Pythagoricis ſcribit. Quin Divus Ambroſius Pythagoram genere fuiſſe Hebræum non obſcure tradidit. Certo fuiſſe circumciſum Clemens Alexandrinus auctor eſt (2).

Clearchus autem Peripateticus in primo libro de ſomno dicit ſe noſſe Judæum quendam, graviſſimum non ſolum eloquio, ſed etiam animo, cum quo verſatus eſt Ariſtoteles. Nam Platonem non ſolum a Pythagora, ſed a noſtris etiam doctrinam accepiſſe, & Auguſtinus & Clemens teſtati ſunt, & Ambroſius multis argumentis ſuadet. Id quod Plato ipſe in Timæo ingenue fatetur. Cum itaque ea, quæ a philoſophis recte & ſapienter dicta ſunt, noſtris nos diſputationibus inſeruerimus, repetemus noſtra tunc, non aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cætera ſunt hujuſmodi, ut negotium lectori facturi ſimus, ſi ea modo refutemus.

CAPUT VII.

De Juris civilis in Theologicis controverſiis auctoritate. Quibus impetatur argumentis.

Quoniam vero pertinet quidem ad hunc locum juris civilis auctoritas, & ita pertinet, ut non recondita quadam ratione cernatur, ſed ſit in promptu: neceſſe eſt ut de illa quoque pauca dicantur. Eſt enim ſine dubio juris legumque peritia recta morum & vitæ diſciplina: philoſophia autem vitæ lex eſt ac ratio. Quo fit, ut legum civilium periti philoſophi cenſendi ſint, ſcilicet qui veram, ut ille air, philoſophiam profitentur. Jus vero civile nulla in parte Theologis prodeſſe poſſe, ex eo primum ſuadetur, quod hujuſmodi jura diſcere, presbyteris atque adeo monachis eſt interdictum. Repugnat ergo Theologiæ illa facultas, a qua ut clerici abhorreant, lege canonica præſcribitur. Cumque Theologia rurſum de rebus divinis ſit, jus vero civile in rerum humanarum earumque temporalium adminiſtratione verſetur, vix intelligi poteſt, quem uſum Theologo de rebus æternis diſſerenti ſcientia, quæ res temporarias adminiſtrat, præſtare queat. Ac Cyprianus fatetur quidem (3) pontifices legibus imperatorum uti, ſed pro curſu rerum tantummodo temporalium. Non igitur viri Eccleſiaſtici, cum res Theologicas, hoc eſt, divinas ſempiternaſque tractare volunt, leges imperiales uſurpare debent. Imperatorum quoque edicta, quæ jus civile continent, Dei quandoque legibus adverſantur (4).

Non ergo Theologus ex illis argumentum aliquod idoneum accipiet ad concluſiones Theologiæ comprobandas.

CAPUT VIII.

Juris civilis ſtudium Theologo utiliſſimum probat.

Sed illud verius eſt, juris humani facultatem in multis theologo commodam eſſe poſſe. Si enim illi canonica ſcientia eſt neceſſaria, huic autem peritia legum adeo conjuncta, & colligata eſt, ut vix altera poſſit ab altera ſeparari, theologus ſane ut jus canonicum, ita quo-

(1) *Jer. 23. 21.* (2) *Vide Joſephum 1. con Appi. Ale. libro.* (3) *Diſt. 14. c. quoniam.*
(4) *11. qu. 3. ca. Imperator. diſtin. 10. c. lege 96. ca. Bened.*

quoque & civile cum illo connexum vendicare debet. Quod autem ſacrarum ſtatuta canonum principum conſtitutionibus adjuventur, viciſſimque illas juvent, teſtatur Lucius 3. de novi operis nun. cap. 1. Unde illud apud Italos, *Il legiſta ſenza capitolo vale poco, ma il canoniſta ſenza legge vale niente*, factum eſt jam tritum ſermone proverbium. Rurſum Pontificum jura plerunque civili auctoritate rationeque utuntur. A Theologo igitur, cui jus pontificium familiare eſſe oportet, non erit juris civilis cognitio aliena. Auguſtinus præterea non improbat, ſi terreni imperii leges in ſuum adjutorium hæretici aſſumant; id enim fecit Apoſtolus. Probandus eſt igitur, ac multo etiam magis Theologus, ſi adverſum hæreticos, cum vel de rerum temporalium diſpoſitione recta diſſerit, vel de moribus in republica aut conſtituendis aut conſtitutis, legum civilium auctoritatem adſciſcit. Id quod Auguſtinus idem contra Donatiſtas ſæpe facit. Nec enim peculiarem aliquem locum referre libet, cum tam multis hoc ſit a Divo Auguſtino uſurpatum. Ad hæc in diſputationem de juſtitia, & jure incidat Theologus aliquando neceſſe eſt. Quo loco ſane ineptus erit, ſi ea, quæ graviter a viris clariſſimis de jure dicta ſunt, negligere voluerit. Præterea in pactis, ſtipulationibus, cæteriſque contractibus, in rerum dominio, præſcriptione, teſtamentis, donationibus, teſtibus, judicibus, aliiſque ſexcentis hujus generis, quoties Theologo opus eſt album a nigro, æquumque ab iniquo ſecernere? Sæpe nimirum; ſi ejus munus eſſe creditur, animarum cavere periculis, earumque ſaluti conſulere: Injuſtitia quippe mortale peccatum eſt. Quare nihil eſt mirandum, ſi, qui & multorum confeſſiones audire debet, & de injuſtitia plurimis reſpondere, ab eo legum qualem qualem cognitionem ipſe requiram. Quid enim ad reſtitutionis materiam apte, exacteque tractandam de rebus hujuſmodi Theologus diſputaturus eſt? Num juſtitiæ & æquitatis, in foro etiam conſcientiæ, rectus arbiter eſſe poterit, niſi multa a jureconſultis, & civili prudentia mutuetur? Minime id quidem. Nam licet juſtum, injuſtumque internoſcere philoſophorum, Divique Thomæ libris Theologus adjutus poſſit: at id ſolum faciet in genere, in ſpecie autem ſine juris aliqua peritia non faciet. Sed hæc videri poſſunt obſcuriora, dum ſine appoſitione exemplorum lentius diſputantur. Exemplis illuſtranda ſunt hæc, quæ rationibus ſubtilius quam ſatis eſt, diſputari videntur. Proferam autem aliqua e multis exempla; nam omnia erit operis infiniti. Sit igitur primum: Si pœnitens dicat ſe habere ſcrupulum ſuper his aut illis bonis, quæ videlicet ex præſcriptione longi temporis poſſidet, quæ ex donatione uxoris alienæ habet, quæ ex teſtamento minus ſolenni, quæve ab inteſtato obvenerunt. Sit ſecundum exemplum: Si ait pœnitens ſe habere litem ſuper hac, illave cauſa, neſcireque ſe an cedere debeat liti, an potius illam valeat juſte proſequi. Sit tertium: Si quis primogenitus a Theologo quærat, an peccet mortaliter, niſi Sorores juſto matrimonio collocet, niſi æs alienum ſolvat, quod parens contraxerit, niſi protogenium curet, & tueatur. Quid in donatario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An a ſubditis poſſit ſolita quædam munera exigere, eoſque ad conſueta onera ſive realia, ſive perſonalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidem juriſperitorum illæ voces; nec ſemper nos oportet accurata dictione diſſerere; quin ſatius eſt de nominibus parum eſſe ſolicitos, eſſeque interdum faciles, & negligentes, quemadmodum Plato nos & in Theæteto, & in Politico admonuit. Verum hæc obiter. Jam ad illa redeamus. Sed quid opus eſt plura? Anne ſpeciatim definire, quando in judiciis, in contractibus, in ultimis voluntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis committatur injuſtitia, vires Theologi non excedit? cum caſus occurrant innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id ſi ita eſt, ut eſt certe, inſolentiæ erit maximæ, in ejuſmodi quæſtionibus juris peritiam contemnere. Juris autem peritia non aut conſultius inveſtigari, aut inveniri certius poteſt, quam in juris voluminibus; quæ non alia quæcunque philoſophorum volumina, nec eloquentia, nec prudentia ſuperant. De quinquaginta loquor Pandectarum libris. Nam poſteriores leges multum omnino utraque in re ab illis declinarunt. Quod ſi bibliothecas omnium philoſophorum unus Ciceroni viſus eſt duodecim tabularum libellus & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate ſuperare, quid nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus non leges modo duodecim tabularum, verum multæ etiam aliæ continentur de hominum conventionibus, deque jure & æquo prudenter, ſanctèque præſcriptæ? Sanctum, inquam, volumen eſt, & juſtitiæ templum merito illud Juſtinianus appellavit (1). Atque cum e ſacra morum philoſophia jus eſſe ortum civile conſtet, ut fontem, ſic certe & rivulos Theologus colet, ne parum ſit in philoſophiam ipſam religioſus. Sane qui jus civile Theologo negligendum putat, is bonam partem philoſophiæ moralis revellit: cujus ſubſidium ſi quis illi neget de moribus diſſerenti, ſtultus eſſe videatur. Quia ergo ſæpe utitur Theologus ſubſidio juris in diſputatione Theologica, idcirco iſtam juris ſcientiam Theologiæ tanquam ancillulam, pediſſequamque adjunxi.

CAPUT IX.

Quæ vis ac poteſtas argumenti ex jure civili deſumpti.

ET quanquam argumentum, quod a jure civili ducitur, nec certum fortaſſe, nec exploratum

(1) C. de ve. ju. enu. l. 1.

tum eſt: ſed probabiliſſimum eſt tamen, cum omne, tum illud magis, quod a legibus Chriſtianæ Reipublicæ uſu probatis Theologus accipiet. Non enim ſine divino nutu hujuſmodi leges Romanis eſſe datas credendum eſt; quin divinitus per ora principum promulgatas fuiſſe, Joannes VIII. prædicat. Et Auguſtinus inquit, humana jura per imperatores & rectores ſæculi Deum humano generi diſtribuiſſe. Ac Demoſthenes leges inventum, munuſque deorum eſſe putat. Et Cicero principis legem ad jubendum, & vetandum aptam, rationem rectam eſſe ait ſummi Jovis (1). Et Salomon, *Divinatio*, inquit (2), *in labiis regis, in judicio non errabit os ejus*. Ad Dei ergo procurationem pertinuit, ut numine quodam legum Romanarum latores afflarentur, quo ad Reipublicæ moderationem ea ſcita præſcriberent, quæ eſſent juſta atque legitima. Quamobrem ſi Theologus ex illis argumentum ſumat, nihil abhorrebit a profeſſionis ſuæ inſtituto, & ſi non certo, at probabiliter argumentabitur. Nec enim mihi Lodovicus Vives probari poteſt in eo, quod univerſam legum Romanarum & vim nititur frangere, & elevare auctoritatem. Plus ille nimio interdum ſibi indulget, dum corruptas diſciplinas perſequitur; nec novitios ſolum errores, qui vel irrepſerunt, vel invaſerunt, coarguere, ſed antiquorum recepta placita convellere pertentat, maximo quidem ſemper verborum ambitu, ſed vi quandoque argumentorum minima. Dixit ille quidem in libris de corruptis diſciplinis multa vere, multa præclare: atqui fidenter pronunciavit aliquando, tanquam e divorum concilio deſcendiſſet. Multo autem viris doctis probaretur magis, ſi qua diligentià, & diſertitudine cauſas corruptarum artium expreſſit, eadem collapſas reſtituiſſet, ſed in tradendis diſciplinis elanguit, cum in carpendis erroribus viguiſſet. Nec mirum. Nam aliorum errata etiam probabiliter reprehendere, facile eſt id quidem; artes vero, quas jam inde a multis annis viri quidam & indocti, & barbari deflexerunt, ad rectam lineam revocare, ſcilicet hoc opus, hic labor eſt. Hucque erat omnino conandum, ſi quicquam magna laude dignum agendum erat. Aliud eſt autem leges civiles, præſertim in republica bene inſtituta, longo uſu probatas reprehendere, aliud errorem interpretum increpare. Quanquam Lodovicus, quod ad juriſperitos attinet, eadem nobiſcum ſenſit. Ait enim: Ac juris civilis veteres interpretes ſummo olim in honore fuere, jure quidem merito magniſque rationibus. Quoniam jus civile, ut a præclaris philoſophis graviter, prudenterque editum fuerat, ita illud etiam non niſi graves, prudenteſque philoſophi interpretabantur. Poſtea vero quam facultas hæc in eorum manu eſſe cœpit, qui nulla philoſophia, nulla gravi diſciplina ante inſtructi ad eam & ornati acceſſerant, ſcientiæ hujus ſplendor omnis deletus eſt: neque ejus profeſſores habentur in pretio niſi a vulgo, quod litibus plenum eſt omne. Quemadmodum autem Ægyptii ſacerdotes mirifice colebantur, quod multam in mathematicis poſuiſſent operam (3), Geometria vero Ægyptus tota indigeret, confuſis per annos ſingulos agrorum limitibus ab inundante Nilo: ſic cum lites inundatione ſua orbis Chriſtiani fines pervaſerint, miſcuerint, confuderint, neceſſe eſt, os honore ſummo affici, qui jurgiorum componendorum dicuntur eſſe periti. Componant nec ne, ipſi viderint: hoc nos certe videmus, minus ibi eſſe litium, ubi minus eſt hujus generis literatorum. Novitios itaque eos juriſconſultos ne ego quidem in uſum theologiæ vendicare cupio. Nec enim mihi juriſconſultus eſt legulejus quiſpiam, cautus & acutus, cantor formularum, anceps ſyllabarum, injuſtitiæ æque ut juſtitiæ patronus. Sed id doceo, civiles leges, eas vel maxime, quæ Chriſtiani populi uſu & more obſervatæ diu ſunt, theologo ad argumentandum eſſe utiles. Sed de his ſatis. Nunc de Hiſtoriæ auctoritate dicamus. Nam argumenta, quæ poſuimus, ut juris civilis auctoritatem elevaremus, faciliora ſunt, quam quibus refutandis noſtra immorari debeat oratio.

(1) *L. nam & ff. de leg. & l. jus civile, ff. de juſtit. & jure.* (2) *Prov. 16. 10.*
(3) *Diodor. in pri.*

Finis Libri Decimi.

DE

DE HISTORIÆ HUMANÆ AUCTORITATE,

Quæ Poſtremo loco eſt poſita.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT I.

Nuncius de morte Parentis vixdum finito ſuperiori libro allatus enarratur.

SUperiorem locum vix dum finieram, & ecce nuncius affertur, parentem meum chariſſimum Viennæ diem extremum obiiſſe. Eo vero audito nuncio, ſi motum me negem, quam id recte faciam, viderint ſapientes, ſed certe mentiar. Motus ſum enim tali parente orbatus, qualis, ut arbitror, apud mortales reliquus nullus eſt. Cum autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, ſcilicet a laboribus, quos ejus potiſſimum cauſa ſuſceperam, aliquandiu ceſſatum eſt. Mihi enim ante ita jucunda hujus libri confectio erat, ut non modo omnes abſtergeret laborum moleſtias, ſed efficeret labores molles etiam & jucundos. At vero poſtea nihil omnino erat, quo tædium & cura levaretur. Etenim vivo patre, cum de locis Theologicis aliquid vellem ſcribere, ille mihi occurrebat non eo ſolum dignus munere, ſed in cujus etiam nomine vigiliæ noſtræ gratius apparerent. Nunc autem quem ſimilem inventurus ſum, ut patris loco ſubſtituam? Solebam mihi equidem chariſſimum parentis vultum ſiſtere; & quotieſcumque ſcribendum erat, aut ego eram cum illo, aut ille mecum. Ille addebat aculeos, ille torpentem excitabat: ille ne oſcitare quidem me ſinebat. Tanta erat in abſentem etiam patrem reverentia. At modo opus cœptum perſequi cupienti aqua hæret, ut ajunt, nec quicquam conor, ut non labaſcat animus victus quam cito. Longo enim a me ille ſpatio ſejunctus, non minus mihi reliquit moriendo doloris, quam afferebat vivendo lætitiæ. Sed cum accepto vulnere otium mihi magnum, inſperatumque contigerit, nihil autem agere animus nec deberet, nec poſſet, ad poſtremum locum omnino appellendus fuit; ne res bene & utiliter inchoata, ejus morte interciperetur, qui etiamnum e ſuperis vigiliarum mearum munus exigit. Nec vero dubitem ego quærenti, cui ſcribam, reſpondere: Patri meo ſcribo, qui me non ipſi hæc tantummodo dare voluit, ſed etiam aliis prodere. Quanta igitur apud Theologos ſit hiſtoriæ humanæ & utilitas, & auctoritas, explicaturi modo ſumus. Orabit autem ſine dubio Pater, ut quod iter illo in terris cogente carpſimus, eodem nunc e cælis favente peragamus.

CAPUT II.

De Hiſtoriæ humanæ in Theologiam utilitate.

EMerſi jam e vadis, & ſcopulos prætervecta eſt oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delapſus ſum, neque hiſtoriæ humanæ auctoritate explicanda poteſt aut ingenium, aut Theologia mea periclitari. Multo vero id minus, cum illud explico, quam ſit Theologo humana hiſtoria utilis, & neceſſaria. Nullos quippe hic adverſarios habemus, nulla contra veritatem argumenta ſunt. Etenim viri omnes docti conſentiunt, rudes omnino Theologos iſtos eſſe, in quorum lucubrationibus hiſtoria muta eſt. Mihi quidem non Theologi ſolum, ſed nulli ſatis eruditi videntur, quibus res olim geſtæ ignotæ ſunt. Multa enim nobis e theſauris ſuis hiſtoria ſuppeditat, quibus ſi careamus, & in Theologia, & in quacunque ferme alia facultate inopes ſæpenumero & indocti reperiemur. Cum vero pateat, quandoque in re quondam geſta Theologicæ diſputationis cardinem verti, quis eſt hic, qui neget, interdum etiam in ſcholaſtica diſputatione opus eſſe ex annalium monumentis teſtes excitare clariſſimos veritatis? Equidem hiſtoriam eſſe Theologo diſſerenti neceſſariam, cum ſæpe alias, tum maxime in hoc opere animadverti: ubi quantus mihi fuerit hiſtoriæ humanæ uſus, qui ſuperiores libros attigerint, ii facile judicabunt. Nam quam magnus poſtea futurus ſit, non audeo ego in præſentia dicere, ne montes aureos videar polliceri.

Certe quantum hiſtoriæ cognitione Theologus indigeat, vel illi abunde magno argumento ſunt, qui ejus ignoratione ſunt in varios errores lapſi. Hujus generis quidam exemplum ponunt, quod Trajanum Gregorii precibus a gehenna liberatum, non vulgo ſolum, ſed Divo etiam Thomæ olim juveni perſuaſum eſt. Perſuaſum eſt autem Joannis Damaſceni auctoritate, cui D. ſane Thomas plurimum deferebat. Sed illius fabellæ, inquiunt, argumento nemo adduceretur, ſi ex temporum ratione intelligeret,

Joannem Damaſcenum rei ejus auctorem eſſe non poſſe, ut qui plus uno ſæculo juxta horum ſententiam Gregorium anteceſſerit. Nam Raphael Volaterranus, Vincentius Valvacenſis, ac Divus Antoninus illum tradunt ſub Theodoſio floruiſſe. Sed hoc exemplum ineptum eſt, cum Joannes ille Damaſcenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, ſub Conſtantino & Leone floruerit, hoc eſt, Divo Gregorio jam defuncto. Nec in re aperta opus eſt aut Joannem Patriarcham Hieroſolymitanum, aut rerum ſcriptorem Romanarum lib. 21. & 22. aut alios etiam hiſtoricos excitare, ubi Joannes ipſe Damaſcenus non obſcure indicat, quo tempore extiterit. Primum enim Cyrillum ſæpe refert, qui poſt Theodoſium fuit. Synodi quoque Chalcedon. aliquando meminit. Quin lib. 3. cap. 10. Petri cujuſdam Gnaphæi facit mentionem, qui ſub Juſtiniano in quinta ſynodo damnatus eſt. Sed & lib. 4. cap. 17. contra Iconomachos ſcribit, eoſdemque in libro hæreſ. Iconoclaſtas & Thymoleontes appellat, a Leone ſcilicet, qui ſectæ illius præcipuus & auctor & adjutor fuit. Eodem præterea hæreſ. lib. Monothelitas commemorat Cyrum, Sergium, & Euſtathium, qui damnati ſunt in ſexta ſynodo ſub Agathone Papa: adverſum quos copioſe etiam ſcripſit lib. 3. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facile intelligat, Joannem Damaſcenum poſt Gregorium extitiſſe. Nam quod Trithemius ait, duos fuiſſe hujus nominis, alterum ſub Theodoſio, qui libros illos Theologiæ compoſuerit, alterum ſub Leone, qui pro imaginibus depugnarit, id commentitium totum eſt, ut ex locis modo recitatis apparuit. Nec vero hiſtoriam ego illam probo. Mirum enim eſt, hominem Græcum rem noſtram, & toto, ut ipſe inquit, orbe vulgatam Græcis ſuis prodidiſſe, quam hiſtoria tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ego fabulæ, non repugno, ea quæ de Trajano & Gregorio referuntur. At non ob illam cauſam tamen, quia prior Gregorio Damaſcenus fuerit. Verum hoc in genere Hiſpanus noſter Geneſius Sepulveda nuper erravit, homo neque meo judicio imperitus, & ſuo valde doctus, certe & eloquendi arte clarus, & a Theologiæ ſtudio non abhorrens: qui cum perſuadere vellet, barbaris novi orbis oppugnandis juſtam eſſe belli cauſam, in eam argumentationem incubuit, quod Gregorius in epiſtola lib. primi ſeptuageſima tertia, (id quod refertur 23. qu. 4. *Si non*) Gennadium commendat, qui tantum Chriſtianæ dilatandæ cauſa Reipub. bella ſuſceperit, quatenus Chriſti nomen per ſubditas gentes Fidei prædicatione circumquaque diſcurreret. Hoc vero Gregorii teſtimonium quam ſit ineptum ad rem propoſitam comprobandam, is quoque ipſe Geneſius facile judicaſſet, ſi ex hiſtoriis didiciſſet, eos, adverſum quos bella Gennadius geſſit, hoſtes non imperii Romani modo, verum etiam Eccleſiæ Chriſtique fuiſſe. Id quod ea alia quadam ad eundem Gennadium epiſtola, quæ eſt in eodem lib. numero 72. luce clarius videre licet (1). Nec dubitari poteſt (2), Vandalos, quorum reliquiæ eo uſque in Africana provincia ſupererant, Ariana peſte affectos: nec ignoratur Donatiſtas, quibus Africa tum etiam plena erat, præmiis, & vi contra Catholicos, non ſolum diſputatione pugnaſſe. Sed de his exemplis non eſt hic locus diſſerendi, ubi breviter & in tranſcurſu Theologum admonemus, ut ne hiſtoriam Eccleſiaſticam negligat, cujus & cognitio magnos fructus parit, & ignoratio parit errores.

Jam vero Auguſtinus lib. de doctr. Chriſt. 2. cap. 28. ethnicorum etiam hiſtorias ad intelligentiam ſcripturæ ſacræ plurimum conferre tradit, oſtenditque ex earum ignoratione quoſdam circa ſcripturas erraſſe. Videlicet Irenæus & Tertullianus (3) circa ætatem, qua Chriſtus paſſus eſt, in vario ſunt quidem errore verſati, ſed ob eandem cauſam tamen. Hiſtorias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus cognitis ea res facillime expediatur. Quanquam uterque erroris ſui ex Evangelio quoque poterat admoneri. Atque Eraſmus, quas tenebras ſuper univerſam terram factas plane ſcribit Evangeliſta (4), eas ipſe ſuper Judæam tantum fuſas intelligit (5), falſæque intelligentiæ cauſam ponit neque veram, neque ſi vera eſſet, ſatis idoneam, quod ſi hæ tenebræ tanto ſpatio contigiſſent per univerſum orbem, aliquis certe ſeu Latinus ſeu Græcus ſcriptor ejus rei meminiſſet. Nam epiſtolam, qua Dionyſius aſtruit eclipſim illam ſe diligenter & vidiſſe oculis, & animo conſideraſſe, quaſi nomine Dionyſii conſictam deridendam propinat. At vero nec quam Philoſophiæ & doctrinæ laudem Dionyſio Areopagitæ eripere conatur Eraſmus, eam ego in hoc opere aſſerere inſtituo; nec id etiam reprehendo, quod D. Hieronymum ejus interpretationis auctorem facit, cui non alius quiſquam ſcripturæ interpres apertius contradicit. Illud ago, niſi humanas hiſtorias hic ignoraret Eraſmus, tenebras profecto illas aliter, ac vere quidem, interpretaturum. Phlegon enim Olympiadarum egregius ſupputator, in quattodecimo libro ita ſcribit: *Quarto autem anno 207. olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio ſolis eſt facta. Dies hora ſexta ita in tenebroſam noctem verſus, ut ſtellæ cælo viſæ ſint, terræque motus in Bithynia Nicænæ urbis multas ædes ſubverterit.* Quem annum eum paſſione Dominica concurriſſe Euſeb. in chronicis pate-

(1) 23. q. 3. c. *Sicut.* (2) *Proſp. in Chron.* (3) *Iren.* 2. *lib. c.* 39. *&* 40. *Tertull. in opere advers. Jud. Vid. Euſeb. l.* 1. *eccl. hiſt. cap.* 10. *Epiph. hæreſi* 51. *Aug. lib. de doct. Chriſt.* 2. *c.* 28. *Iren. in* 40. *anno Chriſtum paſſum eſſe dixit, Tertull. in* 30. *ſecutus Cle. Alex. in* 1. *Strom. & Lactant. inſt. divin. lib.* 4.
(4) *Matth.* 27. 45. (5) *In Annotat. ſup. Matth. c.* 27. *& ſuper Act. Apoſt. c.* 17.

patefecit. Lucianus quoque presbyter Antiochenus, vir moribus & eruditione præcipuus, cum gentibus de fide Chriſtiana diſputans, *Requirite*, inquit, *in annalibus veſtris, & invenietis temporibus Pilati, Chriſto patiente, fugato ſole incorruptum tenebris diem*. Auctor eſt Euſebius libro 9. Eccleſiaſt. hiſtor. capit. 6. Tertullianus demum, *Eodem*, inquit, *momento dies medium orbem ſignante ſole ſubducta eſt. Deliquium utique putaverunt, qui id ſuper Chriſtum prædicatum non ſcierunt: & tamen eum mundi caſum relatum in archiviis veſtris habetis*. Hactenus ille in Apoc. cap. 21. Quibus ex rebus facile intelligitur, ſacris literis exponendis hiſtorias etiam gentilium eſſe neceſſarias. Quæ quanquam ita ſunt in promptu, ut res diſputatione non egeat, ſunt tamen nobis in tertio decimo libro fuſius explicanda.

Cum igitur ibi hæc ſimus exemplis manifeſtiſſimis illuſtraturi, non eſt cur quæ ejus libri propria doctrina erit, hoc nos eam loco importune antevertamus. Atque ut Geometræ ſolent non omnia argumentis oſtendere, ſed poſtulare, ut quædam ſib concedantur, quo facilius quæ velint, explicent: ſic ego interim a lectore poſtulo, ut mihi concedat eſſe in libris ſacris loca plurima, quæ ſine hiſtoriæ humanæ cognitione expediri non queunt. Quod autem in diſſertatione adverſum fidei Chriſtianæ inimicos rerum geſtarum monumenta Theologo peropportuna ſint, clariſſimorum virorum uſus aperte confirmat. Tertullianus ex ipſis Romanorum hiſtoriis argumentatur (1), peſſimos quoſque ſævos Chriſtianis crudeleſque fuiſſe. Bonum itaque eſſe id, quod mali homines inſectarentur. In libro vero ad Scapulam, quod rerum geſtarum exemplis uſus eſt, ut perſuaderet ob vexatos Chriſtianos, multos gentilium præſides triſtes exitus habuiſſe? Quamobrem qui cum noſtris pugnaviſſent, eos cum Deo quoque ſine dubio certaſſe. Cyprianus (2) idolorum omnium vanitatem qua hiſtoriarum ſcientia & commemoratione coarguit? Hieronymus (3) quot quamque varias adverſum Jovinianum hiſtorias in commendationem virginitatis caſtitatiſque commemorat? Lucianus presbyter, quemadmodum ſupra diximus, ipſos gentium annales excitat, ut noſtræ etiam fidei dogmata illorum teſtimoniis afferat. Euſebius (4) Judæos, & Paganos ſæpe ex hiſtoriis humanis refutat. Non ergo hiſtoria ſolum Eccleſiaſtica, ſed ea etiam, quæ eſt ab ethnicis auctoribus ſcripta, theologo contra adverſarios fidei utiliſſima eſt. Quapropter rudem eſſe omnino in hiſtoriis gentium, aut inertiſſimæ ſegnitiæ eſt, aut faſtidii delicatiſſimi. Enimvero quod commode ac prudenter non in concionibus modo, ſed etiam in diſputationibus Theologus exempla proferat, dum quippiam vel juſtum eſſe ſuadet, vel injuſtum, quoniam a viris aut probis, aut improbis uſurpatum eſt. Tertullianus (5), Hieronymus (6), aliique viri graviſſimi ſatis oſtendunt, qui non raro hujuſcemodi perſuaſionis genere delectantur. At exempla probabilia ſine hiſtoriæ cognitione proferri qui poſſunt? Quam late igitur hiſtoriæ utilitas fuſa ſit, apparet: ſiquidem quacunque Theologi ingredimur ſive concionando, ſive diſputando, ſeu ſacras literas exponendo, in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. Itaque cum ad has multas res Theologo perutiles ſint hiſtoriarum libri, ſtudioſe profecto ab eo legendi ſunt, ne turpiter in rebus ad ſe maxime pertinentibus erret, eaque ignoret, quæ ignorari non ſine imprudentia modo, ſed ne ſine imperitia quidem poſſunt. Hiſtoria quippe, ut Cicero veriſſime dixit, cum magiſtra vitæ eſt, tum lux etiam veritatis. De hiſtoriæ ergo utilitate hactenus dictum eſt, nunc de auctoritate videamus.

CAPUT III.

Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ hiſtoriæ impugnatur.

Quanquam, ut paulo ante dicebamus, e locis ſcopuloſis enavigavit oratio, nec ea, quæ in hujus loci explicatione diſſerenda ſunt, ingenii vim aciemque deſiderant, egent tamen quædam horum gravi maturoque judicio. Qua ex re fit, id quod vix credibile eſt, ut in loco facili & explicato perdifficiles & lubricæ quæſtiones exiſtant. In primis enim conſtituendum eſt, qualis quantaque ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas, & quam faciat in Theologia fidem, quod non adeo expeditum eſt; deinde quis auctor probabilis ac fide dignus exiſtimari debeat: quæ res eſt omnium difficillima. Cum enim non ex ſermone hominum recenti, ſed ex majorum memoria atque annalium vetuſtate eruenda ſæpe ſit veritatis explicatio ejus, quæ in Theologica diſputatione verſatur, oportebit ſane de hiſtoria præſertim veteri judicare, hiſtoricos omnes internoſcere, mendaceſque a veracibus ſecernere. Quam facultatem quoniam mihi nec arrogo, nec debeo, fateor me non ſine metu ac pudore quodam hanc provinciam ſuſcepiſſe munere neceſſitatis, non voluntatis opere perfuncturus: non quod mihi in tanto officio, tamque gravi cauſa cura defuerit, ſed quod video periculoſum eſſe, eo vel maxime loco judicem velle fieri, ubi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriam in numerato habeat, & prudentia ſumma graviſſimoque judicio ſit præditus. Sed quo citius hoc, quod ſuſcepimus, non mediocre munus conficere poſſimus,

P 2 mus,

(1) *In apologetico* 1. (2) *In lib. quod idola non ſint dii.*
(3) 1. *l. adverſ. Jovinian.* (4) 1. *lib. eccleſ. hiſt. c.* 6. & 11. *l.* 2. *c.* 2. *l.* 3. *c.* 7.
(5) *In Apolog.* (6) *L.* 1. *cont. Jovinian.*

mus, omiſſa aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut utriuſque etiam deprecatione, ad earum rerum, quas propoſuimus, explicationem diſputationemque veniamus.

Principio itaque hiſtoriæ humanæ auctoritatem argumentis appoſitis impugnabimus. Mox docebimus ex ejuſmodi hiſtoria qualia in Theologiæ uſum argumenta ducantur. Tertio loco oſtendemus, quinam illi auctores ſint, quos in hiſtoria Theologi probare debeant. Poſtremo argumenta oppoſita refutando finem hujus libri faciemus.

1. ARG. Primum ergo argumentum, quo hiſtoriæ humanæ fides labefactari poteſt, eſt hujuſmodi. Joſeph ſecundum naturam filium fuiſſe Jacob, ſecundum legem fuiſſe filium Eli, Africanus in epiſtola ad Ariſtidem, Juſtinus martyr quæſtione ad Orthodoxos *66*. Euſebius libro 1. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 7. Nicephorus lib. item primo cap. 11. Ambroſius lib. in Lucam 3. Hieronymus in primum Matthæi cap. Auguſt. lib. 2. de concord. Evang. cap. 3. & 2. retractat. lib. cap. 5. & 16. Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Beda lib. prim. in Lucam cap. 10. Theophylactus in Lucæ tertium caput, omneſque fere patres ſcripſerunt. Neque illis ſubito reperta hæc, aut ſine auctoribus conficta ſunt, ſed ab ipſis Salvatoris noſtri propinquis & conſanguineis tradita, quemadmodum Africanus affirmat. Hæc vero multis argumentis commentitia eſſe probat libro primo harmoniæ Evangelicæ Oſiander, atque, ut ſibi quidem videtur, ita probat, ut non modo D. Thomæ, cæteriſque Theologis, quaſi portenta ſomniantibus inſultet, verum etiam eos inſanos appellet, qui hæc primi in lucem ediderunt.

2. ARG. Secundum argumentum eſt, quod Joſeph vir Mariæ alteram prius uxorem habuiſſet, ex qua filios ſuſceperit, qui fratres Domini in Evangelio dicuntur, Euſebius libro ſecundo Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. ubi etiam refert Hippolytum ejuſdem ſententiæ auctorem, Ambroſius in libro de inſtit. virgin. cap. 6. Epiphanius lib. 2. cont. hær. cap. 51. & 78. Hilarius can. 1. in Matth. aperte conſentiunt. At hiſtoriam hanc Hieronymus in Matthæi duodecimum caput tanquam apocryphorum deliramenta contemnit: quin etiam adverſus Helvidium aſſerit, audaci eam temeritate confictam.

TERTIUM ARGUMENTUM. Hieronymus ſcribit, veterem hiſtoriam narrare, quod Herodias, cujus Matthæus meminit (1), filia fuerit Aretæ regis: idem quoque aſtruit Beda libro com. in Marcum ſecundo, Euſebiuſque Ruffino interprete, libro Eccleſiaſt. hiſtor. primo, cap. 13. At illud eſſe falſum & Joſephus lib. 18. antiq. cap. 5. & Egeſippus lib. 2. de exci. Hier. cap. 12. teſtes locupletiſſimi ſunt. Quibus etiam aſſentitur Nicephorus lib. 1. cap. 20. Nihil igitur ex rerum veterum publica commemoratione, non certo dicam, ſed ne probabiliter quidem ſuadere poſſumus. Nam ſi hiſtorias, quæ in his tribus argumentis referuntur, explodere, & pro nihilo putare licet; nulla profecto humana hiſtoria repperietur, quæ quicquam habeat ad faciendam fidem virium.

QUARTUM ARGUMENTUM. Magos, qui Chriſtum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuiſſe, nedum philoſophos, tradunt Cyprianus in ſermone de Baptiſmo Chriſti, & manifeſta Trinit. Athanaſius quæſtione ſecunda ad regem Antiochum, Hieronymus in Pſal. 71. Auguſtinus ſermone quadrageſimo tertio *ad fratres in eremo, & de mirabilibus ſacræ ſcripturæ*, ſi tamen hæc Opera Auguſtini ſunt, Chryſoſtomus homilia ſexta in Matth. Tertullianus contra Judæos, Doctor quidam antiquus, nomine Chriſtianus, in cap. Matth. 2. Iſidorus in præfatione Miſſæ, quæ vulgo dicitur *Mocarave*. Divus Thomas in Matth. cap. 2. & in Joannis 11. cap. nam & tertia parte, quæſtione trigeſimaſexta, articulo tertio, ait, non ſolum fuiſſe ſapientes, ſed potentes. Ejuſdem ſententiæ fuerunt Albertus Magnus, D. Vincentius, Nicolaus Liranus, Dionyſius Carthuſianus, Simon de Caſſia, Doctor incognitus in Pſal. 71. Titelmannus, Joannes Echius, D. Antoninus, aliique ex junioribus, quos longum eſt enumerare. At certe hiſtoria eſſe videtur per manus a majoribus noſtris accepta. Sed hæc tamen communis traditio nullam prorſus in Eccleſia facit fidem. Quin probabiliſſime a Baptiſta Mantuano, aliiſque recentioribus aſſeritur, Magos reges non fuiſſe. Non enim id ſilentio prætermiſſurum Evangeliſtam, quod ad rem magnopere pertinebat; Nec Herodem, ſi reges eſſent, eos adeo imperioſe, & inciviliter excepturum.

QUINTUM ARGUMENTUM. Magos veniſſe Hieroſolymam diebus a Chriſti nativitate tredecim, non Hieronymus modo, & Auguſtinus, verum etiam omnes prope auctores & veteres & recentes memoriæ prodiderunt. At Epiphanius hæreſi quinquageſima prima conſtanter affirmat, poſt duos annos a nato Chriſto Magos ex Oriente adveniſſe (2). Cujus opinionis duæ cauſæ ſunt non omnino peſſimæ. Una, quod in die Purificationis non agnum (3), ſed turturem, aut columbæ pullum, Chriſti mater obtulit: non ergo potuit invenire manus ejus pretium agni, atque adeo ne theſaurum quidem a Magis acceperat. Altera cauſa eſt, quod Herodes occidit omnes pueros a bimatu, & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat a Magis. Non eſt autem veroſimile, Herodem bimos pueros interfecturum juxta tempus ſtellæ, cujus apparitionem diligenter a Magis exquiſierat, ſi ab ortu ſtellæ ad Magorum adventum non niſi tredecim dies interfluxiſſent. His adde, quod ipſi quoque teſtati ſunt, ſe ſtellam in Oriente vidiſſe. Quæ profecto verba plus aliquid ſignificant, quam regionem, unde profecti ſunt, compara-

tione

(1) *Matth.* 14. (2) *Id. Zach. Chryſopol.* (3) *Levit.* 12. 6.

Digitized by Google

tione tantum ad Hieroſolymam Orientalem fuiſſe. Si igitur, ut plane ſcribit Evangeliſta, ab Oriente venerunt, cum non ſit obſcurum, Hieroſolymam longiſſimo intervallo ab Oriente diſtare, intra tam paucos dies & ſtellam vidiſſe, & conſilium de profectione communicaſſe, & adornaſſe iter, & ab Orientis partibus per tot regiones ac populos ad Palæſtinam acceſſiſſe, prorſus abhorret ab humanæ judicio rationis.

Sextum. Miraculum nuptiarum in die anniverſaria Epiphaniæ fuiſſe editum, *poſteritati ſuæ*, quod ait Maximus, *fidelis mandavit antiquitas*. At Epiphanius contra docet, (1), eodem die, quo Chriſtus natus eſt, completo jam anno trigeſimo, filium cum matre convivio nuptiali interfuiſſe. Nihil igitur certum ex temporum publica commemoratione accipere poſſumus.

Septimum. Lex veræ hiſtoriæ eſt, ut Hieronymus ſæpe dixit (2), ea ſcribere, quæ vulgus exiſtimat, quamvis re ipſa falſa ſint. Sic enim Joſeph ab ipſa quoque Maria appellabatur pater Jeſu, & Herodem Evangeliſta contriſtatum eſſe ait, non quod re vera aut Joſeph pater Chriſti eſſet, aut Herodes eſſet animo contriſtatus: ſed quod illud eo tempore ſic vulgo ab hominibus putaretur, hoc autem diſcumbentes exiſtimarent: cum potius illud credendum ſit, diſſimulaſſe mentis ſuæ malitiam artificem homicidam, cum triſtitiam in facie, & lætitiam haberet in mente. Ob quam cauſam vulpes eſt a Domino appellatus (3). Unde & Joſephus 18. antiq. lib, cap. 7. aſſerit, ab Herode Joannem eſſe occiſum, quia timebat ne auctore Joanne defectionem populus moliretur. Ambiguum igitur omne argumentum eſt, quod ex hiſtoria petitur. Nam vulgi ferme opinio falſa eſt: & poterit omnis ejuſmodi argumentatio refelli, quod hiſtoricus non veritatem rerum, ſed vulgi opinionem expreſſerit.

Octavum. Auguſtinus ſermone 71. de immolatione Iſaac, *Antiquorum*, ait, *relatione refertur, quod Adam primus homo in ipſo loco, ubi crux fixa eſt, fuerit ſepultus*. Et Cyprianus in ſermone de reſurrectione Chriſti, *Adam*, inquit, *ſub loco, quo crux Domini fixa eſt, humatus traditur ab antiquis*. Atque Paula & Euſtochium in epiſtola ad Marcellam, eandem hiſtoriam tanquam habitantium ore celebratam narrant. Ita eam refert quaſi minime dubiam Epiphanius lib. 2. cont. hæreſ. cap. ultimo. At Hieronymus in Matth. 27. cap. & in 5. cap. epiſtol. ad Epheſ. quaſi fabulam irridet, quod Joſue 14. cap. Adam in Cariath Arbe dicatur eſſe conditus. Opinionem vero Hieronymi Iſidorus ſequutus eſt.

Nonum. Clemens Alexandrinus (4), Euſebius Cæſarienſ. (5). Theodoretus (6), Hieronymus (7), & Auguſtinus (8) ex annalium ratione colligunt, ſeptuaginta deſolationis annos in ſecundo Darii Hyſtaſpis fuiſſe completos. At hoc non modo falſum & commentitium eſt, ſed ſacris etiam literis adverſum, quæ non implicite & abſcondite, ſed patentius, & expeditius continent, ſeptuaginta illos annos ſtatim ab initio regni Cyri abſolutos (9). Nullum ergo idoneum argumentum ex temporum ratione promitur.

Decimum. Hieronymus (10) auctor graviſſimus hiſtoriæ prodit, quod in ſecundo Darii anno templum ædificari cœptum eſt. At vero explorate perceptum eſt & cognitum, Zorobabelem ſub Cyro templi fundamenta jeciſſe (11). Imbecillum ergo eſt quodcumque argumentum ex hiſtoria humana depromptum, quamlibet hiſtoriæ auctor gravis ſit.

Undecimum. Plerique hiſtorici & ii nobiles tradiderunt (12), Artaxerxem ædificationem templi impediſſe. At contra ſcriptura tradit (13), templum ædificatum eſſe præcipiente Cyro, Dario, & Artaxerxe.

Duodecimum. Joſue poſt mortem Moyſis 26. annos imperaſſe, auctores ſunt Joſephus lib. 5. antiq. cap. 1. Sabellicus Ennead. 1. lib. 4. Nauclerus Chronographiæ ſuæ generatione 28. Nam Euſebius in chronicis, atque hunc ſecuti Iſidorus, Severus Sulpicius, & Joannes Carion. 27. annos Joſue imperio tribuerunt. Quæ ſi vera eſſent, non eſſet vera ſumma 480. annorum, quæ ab exitu filiorum Iſrael de Ægypto ad templi ædificationem 3. Reg. lib. cap. 6. colligitur.

Tertium Decimum. Si qua hiſtoria Theologo probanda eſt, ea erit maxime, quæ omnium Eccleſiarum ore celebratur. At ejuſmodi multæ nullam faciunt prorſus in Theologia fidem. Etenim, ut ea prætereamus, quæ ridicule & falſe de Cirico & Julita, de Gregorio, de Catharina martyre, deque undecim mille Virginibus referuntur, certe hiſtoria Thomæ Apoſtoli apocrypha & commentitia eſt, non ſolum Gelaſio 15. diſt. cap. *Sancta Romana*, ſed etiam Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. cap. 79. & lib. unico adverſ. Adimantum, cap. 17. & lib. 1. de ſerm. Dom. in mon. cap. 38. His adde Marthæ & Mariæ Magdalenæ fabulam, quæ narrat, ad Mariam quidem Magdalum, ad Martham vero Bethaniam forte hæreditaria perveniſſe: cum contra ſcribat Joannes (14), Bethaniam caſtellum Mariæ Marthæque fuiſſe.

Quartum Decimum. Ea hiſtoria reliquas videtur excellere, quæ a ſummis Pontificibus probata eſt: Conſtantini vero donatio, lepra, baptiſmus, ſanitas, non modo hiſtoriis celebrantur Eccleſiæ, verum etiam per ſummos Pontifices approbantur (15). At hæc ficta eſſe omnia multi viri doctiſſimi contenderunt. Nulla igitur Eccleſiaſtica hiſtoria Theologo idonea argumenta miniſtrat.

(1) *Hæreſi* 51. (2) *Adv. Helvi. & in Matt.* 14. *cap. Idem Beda lib.* 2. *comm. in Marc.*
(3) *Euſeb. l.* 1. *Eccl. hiſt. c.* 11. (4) *Clem. in* 1. *Strom.* (5) *Euſeb. in Chron.* (6) *Theod. in* 1. *Zach. cap.*
(7) *Hieron. in proœm. ſup. Agg. & in* 1. *Zach. ca.* (8) *Aug. lib.* 18. *de civ. Dei c.* 26.
(9) *Dan.* 9. *&* 2. *Paral.* 26. *&* 1. *Eſdr.* 1. (10) *In* 7. *c. Dan.* (11) *Eſdr.* 3.
(12) *Joſeph. l.* 11. *c.* 3. *Archi.* 1. *par. tit.* 4. *c.* 1. *Herm. in Chron.* (13) 1. *Eſdræ* 6.
(14) *Joan.* 11. 1. (15) *In extrav. unigenit. de pœn. & remiſſ. quæ eſt Clem.* 6. *& in c. fundam de elect. in* 6.

Quintum Decimum. Nemo in Eccleſiaſticis viris eſt, qui hiſtoriæ probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporum breviario. Nam in eo libello, quamvis exiguo, tot mendacia ſunt, ut ſint numeratu difficillima. Non Joſephus. Primum, quia multa tradit ſacris literis vehementer repugnantia. Deinde, quia tertium Eſdræ librum in hiſtoria ſequitur, quem Hieronymus non aliter, quam ſomnia rejicit. Poſtremo, quia in temporibus rerum notandis vario fuit errore verſatus. Ecquis ergo in Eccleſia auctor hiſtoriæ certus habebitur? An Africanus? Sed hujus hiſtoria Gelaſio (1) Apocrypha eſt. An Euſebius? Sed hujus quoque hiſtoriam, tanquam apocrypham, idem Gelaſius reprobat. Sed in hiſtoria tripartita Sozomenus princeps habetur. At hunc damnat Gregorius, inquiens (2). *In hiſtoria Sozomeni de quodam Eudoxio aliqua narrantur. Sed ipſam hiſtoriam Sedes Apoſtolica recipere recuſat: quoniam multa mentitur, & Theodorum nimium laudat, atque uſque ad ultimum ſui diem magnum Eccleſiæ doctorem fuiſſe prædicat.* Si igitur qui primas in hiſtoria Eccleſiaſtica partes habent, incerti ac mendaces auctores ſunt; nimirum neque ex aliis, quorum minor eſt auctoritas, idoneum ſumet Theologus argumentum ad ſuas concluſiones corroborandas.

Sextum Decimum. Innocentius 20. diſt. c. *De quibus*, ſolas Eccleſiaſticas hiſtorias in cauſis Eccleſiæ finiendis approbavit. Ethnicorum ergo de rebus geſtis monimenta parum in Theologiæ uſum valere poſſunt. Id quod concilium Florentinum ſeſſione ſeptima confirmat in hæc verba: *Romanorum, aut Græcorum hiſtoria nequaquam in ſynodo uti debemus.*

Decimum Septimum. In Aſſyriorum monarchia Beroſus commendari ſupra cæteros ſolet. At hujus auctoris nulla extat hiſtoria. Nam quæ Beroſi nomine eſt ab Annio edita, eam fictam eſſe viri eruditi deprehenderunt. In Perſarum vero rebus geſtis commemorandis præfertur Metaſthenes, qui veros & publicos Perſarum annales, ut fertur, ſecutus eſt. At hujus etiam monimenta multo falſiore titulo Annius edidit. Metaſthenes ſiquidem iſte Annianus, octo ſolum Perſarum reges fuiſſe tradit, cum tamen fuerint quatuordecim, quos ordine & Hieronymus in ſeptimum Danielis caput, & Euſebius cenſet in chronicis. Jam Græcarum rerum hiſtoria quid niſi fabulas continet, quas illi paſſim pro veris hiſtoriis edunt? Cicero quippe auctor eſt gravis, (3) quod teſtimoniorum religionem Græca natio non coluit. Scipio item apud Livium (4) non aliter hiſtorias Græcas ac fabulas refert. Vere quoque dixit Fabius (5), Græcis hiſtoriis plerunque poeticæ ſimilem eſſe licentiam: Ut jure illud ex Satyra vulgi etiam ſermone teratur (6): *Et quidquid Græcia mendax audet in hiſtoria.* Atque Joſephus in proœmio lib. de bello Judaico veritatem a Græcis in hiſtoria negligi teſtis eſt. Id quod in 1. cont. App. lib. confirmat. Sed & e noſtris Hieronymus (7) cum Græcas hiſtorias oppoſuiſſet: *Non debemus*, inquit, *eorum auctoritati acquieſcere, quorum mendacia deteſtamur*. Sane, ut taceam de reliquis, Herodotus, & Xenophon, quod hiſtoriæ parentes Græci habent, confictis fere narrationibus abutuntur. (8) Quid in imperio Romanorum? An ulli extant annales publici, quibus credere debeamus? Minime gentium. Sed quiſque pro affectu ſuo res illorum geſtas ſcripſit. *Laudationibus porro*, quod Tullius ait, (9) *hiſtoria rerum Romanarum eſt facta mendoſior*. Quædam autem in Livio eſſe, quædam in Salluſtio, quædam in Cornelio Tacito, quædam in Trogo, quorum fides manifeſtis teſtimoniis labefactari poſſit, Flavius Vopiſcus (10) veriſſime dixit. Nil ergo fidei ethnicorum hiſtoriis habendum eſt, utpote quæ nullam habeant non modo certam, ſed ne probabilem quidem auctoritatem.

18. Arg. Poſtremum argumentum hiſtorias omnes generaliter & Eccleſiaſticas & prophanas impugnat. Illud eſt hujuſmodi. Fidem humanam idcirco Ariſtoteles virtutum intellectualium numero exemit, quod juxta ad falſum & verum inclinat. Theologia ergo, quæ tota veritate perpenditur, non accipiet ab humana fide adjutorium, ne verax cum fallaci ad argumentandum conſociationem contrahat: quoniam tale argumentum ex ea parte, qua humanæ fidei innititur, æque falſitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc vel maxime, quod homines mendaces ſunt, fallereque & falli omnes ad unum poſſunt. Sive igitur pauci ſeu plures hiſtorici quicquam affirment, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quæ in teſtimonia hominum inclinata recumbit. Quocirca argumentum quodcumque ex humana hiſtoria petitum imbecillius eſt, quam ut in Theologia ullam omnino faciat fidem. His argumentis loci hujus auctoritas impugnatur. Nam ſi quæ ſunt alia, erunt autem fortaſſe plura, ſimilia ſunt, atque adeo ſimiliter refellentur.

CAPUT IV.

Quod auctoritas humanæ hiſtoriæ aliquando probabilis, quandoque etiam certa ſit.

Sequitur, ut explanemus, qualis quantaque ſit humanæ hiſtoriæ apud Theologos auctoritas: nam hoc ſecundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quo magis intelligi poſſit, illud prin-

(1) 15. *diſtinct. Sancta Romana.* (2) *l. 6. epiſt. 31.* (3) *In orat. pro L. Flacco.*
(4) *Dec. 3. l. 8.* (5) *Lib. 2. orat. inſtit. c. 4.* (6) *Juven. Sat. 10.*
(7) *In c. 27. Ezech. vid. Joſeph. l. 1. contra Appionem.* (8) *Cicero de leg. 1. Apud Herodotum*, inquit, *hiſtoriæ patrem, & apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ.*
(9) *De clar. Orator.* (10) *In vit. Aureliani.*

principio ponendum eſt: Neceſſarium eſſe homines hominibus credere, niſi vita pecudum more degenda ſit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. lib. primo, Auguſtinus item in libro de utilitat. cred. ad Honorat. cap. 12. & de fide rerum inviſibilium, cap. primo & ſecundo diligentiſſime perſecuti ſunt, non erit nobis hic magnopere laborandum. Atque Auguſtinus quidem plane aſſerit, non amicitiam modo, verum omnem omnino humanam ſocietatem interire, niſi amicus amico, maritus uxori, parentibus filii, fratres fratribus, civibus cives, ſociis ſocii fidem habeant. Multa ille affert, quibus oſtendat, neceſſitudinem & pietatem duo generis humani ſanctiſſima vincula violari atque diſſulvi, nihilque prorſus in hominum conſociatione incolume remanere, ſi nihil credere ſtatuerimus, quod non idem poſſimus quaſi manu tangere ac tenere perceptum. Humanæ itaque vitæ neceſſarium eſſe, hominum dictis homines ſine ulla etiam dubitatione credere. Theodoretus vero fidem eſſe ceu primariam artium baſim, diſciplinarumque omnium crepidinem probat etiam manifeſte. Nec enim, ut cætera taceamus, pueri elementarii ullam omnino poſſunt diſciplinæ puerilis facultatem adipiſci, niſi & nomina literarum & ſyllabarum nexus fide a præceptoribus acceperint: ut illud Iſaiæ in omni etiam & arte, & ætate veriſſimum comprobetur (1): *Niſi credideritis, non intelligetis*. Præclarum eſt igitur Ariſtotelis illud (2): *in omni facultate atque doctrina oportere addiſcentes credere*. Experimentis quippe quotidianis hoc nos nullo admonente diſcimus, quod cognitionem ac rerum intelligentiam præcedit fides, ſubſequitur autem fidem ſcientia quæcunque veri. Qua ex re fit, ut naturæ auctor in hominum mentibus inclinationem ad credendum naturalem impreſſerit: ſiquidem non minus fides neceſſaria eſt hominis & vitæ & diſciplinæ, quam aut igni locus ſupremus, aut terræ imus, ut bene habeant, neceſſarius eſt. His autem propenſiones quaſdam, & quaſi appetitiones natura indidit ad fines & perfectiones neceſſarias. Quamobrem qui humanam fidem ex hominum animis evellere conantur, ii non ſolum ſtulti ſunt, ſed gigantum more cum diis bellant, hoc eſt, cum natura pugnant. An vero quicquam tam puerile & ſtultum dici poteſt, quam ſi ea, quæ viderunt alii, negemus eſſe, quia ipſi non vidimus? Credere igitur neceſſe eſt, niſi pueris ſtultiores eſſe volumus. Quibus poſitis, ſit prima concluſio.

1. Conc. Præter auctores ſacros nullus hiſtoricus certus eſſe poteſt, id eſt idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem. Hæc, quoniam cuique per ſe eſt obvia & manifeſta, non eſt noſtris argumentationibus comprobanda. Flavius porro Vopiſcus vere falſeque dixit, neminem hiſtoricorum non aliquid eſſe mentitum: unde fidenter ſe hiſtoriam aggredi, habiturum mendaciorum comites.

Secunda Concluſio. Hiſtorici graves ac fide digni, quales nonnulli ſine dubio & in eccleſiaſticis & in ſæcularibus fuere, probabile argumentum Theologo ſuppeditant, cum ad ea, quæ ſua ſunt corroboranda, tum ad falſas adverſariorum opiniones refellendas. Quæ concluſio ſatis per ſe etiam videtur expoſita. Nec enim eſt hominis bene inſtituti, & ad vitam humanam recte compoſiti, viro gravi rem credibilem aſſerenti non credere. Rem credibilem dixi, quoniam quædam a Plinio, aliiſque hiſtoricis vel graviſſimis referuntur, quæ cum vix credibilia ſint, ſi ea fuiſſe negemus, non ideo hiſtoriæ auctoritatem labefacimus. Uterque igitur, & qui cito credit, & qui ad credendum nimium eſt tardus, jure reprehenditur: multo vero hic magis, ſi cum pluribus hiſtoricis probatis gravibuſque diſſenſerit. Si namque in duorum ore, vel trium ſtat omne verbum, cur adverſus hanc legem plurimis teſtibus rem eandem olim geſtam conteſtantibus fidem Theologus abrogabit? Præſertim cum teſtimonia ex vetuſtate deſumpta hoc potentiora ad probandum ſint, quod ea ſola, ut Fabius ait, criminibus odii gratiæque vacant. Nimirum Innocentius auctor eſt gravis, (3) in humanis hiſtoriis nonnihil probabilitatis ineſſe, cum lege edita præcepit, ut in cauſis eccleſiæ finiendis illarum auctoritate, quamvis cætera argumenta deeſſent, eccleſiaſtici judices uterentur. Sed plerique noſtra hac ætate perverſe, ne dicam impudenter, res, quas eſſe geſtas graviſſimi auctores teſtati ſunt, in dubium vocant. Qui ſi idoneas cauſas probabileſque redderent, audiendi fortaſſe eſſent. Cum vero reddant nullas, contemnendi ſunt, ut qui communem hominum ſenſum exuerint, judiciorum humanorum potiſſima inſtrumenta, hoc eſt, teſtimonia rejecerint, vitæ magiſtram, prudentiæ ſubſidium, lucem veritatis hiſtoriam neglexerint.

Tertia Concluſio. Si omnes probati ac graves hiſtorici in eandem rem geſtam concurrant, tunc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, ut Theologiæ dogmata firma etiam ratione conſtituantur. Exempla ſunt ejus rei multa, ſed pauca ſubjiciam. Petrum Romæ & collocaſſe ſedem, & pro Chriſto martyrii gloria coronatum eſſe, omnes graves hiſtoriæ tradunt: unde nos certa in 5. libr. argumentatione confecimus, Romanum Epiſcopum Petro in pontificatu ſuccedere. Item concilium Nicænum tempore Conſtantini a Sylveſtro vero eccleſiæ Pontifice eſſe coactum, hiſtorici quique graviſſimi prodidere. Ea nos e re colligimus, concilii Nicæni definitiones certas eſſe: quod certum ſit, ſynodum eccleſiæ generalem Romano Pontifici comprobatam errare non poſſe: certum quoque, Nicænam ejuſmodi eſſe, cui nec univerſi-

P 4

(1) *Iſa. 7. juxta LXX. Interpr.* (2) *1. Elench.*
(3) *Burchard. l. 3. c. 128. 20. diſt. cap. de quibus.*

verſitas paſtorum Eccleſiæ defuerit, nec Romani Epiſcopi comprobatio. Plurima ſunt ejuſmodi, quæ communi hiſtoricorum conſenſione traduntur. Hæc non modo negare, ſe in his etiam addubitare, ſtultiſſimum eſt. Quid enim ſtultius eſſe poteſt, ut eundem locum diutius urgeam, quam ſi ea genera belluarum, quæ in rubro mari Indiave gignuntur, nulla eſſe dicamus, quia nunquam vidimus? Omnia tollamus ergo, ſi ita placet, quæ aut hiſtoria nobis, aut teſtes graves & probati adferunt. Ita fit ut mediterranei mare eſſe non credant, nec in inſula nati, in qua lepuſculos vulpeculaſque ſolum viderint, credant leones & pantheras eſſe; ſi vero de elephanto quis dicat, etiam rideri ſe putent. Hiſtoriæ igitur fides vel certa habenda eſt, cum in idem auctores univerſi conſentiunt. Certa quippe apud homines ea ſunt, quæ negari ſine pervicacia, & ſtultitia non poſſunt. Præclare itaque Joſephus 1. contra Appionem lib. illud veritatis hiſtoriæ ſignum certum eſſe dixit, ſi de iiſdem rebus eadem omnes conſcribant. Verum de his, licet breviter, diximus tamen quod ſatis eſt. Nam his paucis expoſitis, niſi ego fallor, qualis quantaque ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas, facile intelligetur. Hiſtoria nimirum etſi, ut Quintilianus ait, ſcripta eſt non ad probandum, ſed ad narrandum, aliquid tamen ſine dubio probat, probabiliter fere: nam aliquando etiam neceſſarie. Nunc argumenta contra hiſtoriæ fidem poſita diluamus.

C A P U T V.

Ubi reſpondetur argumentis capitis tertii.

RESPON. AD 1. NOn eſt facile contrarias objectiones excutere: ſed excutiendæ ſunt tamen. Atque in primo argumento quidem non Oſiander modo, verum etiam Catholici quidam omni vi & ratione contendunt, id, quod de duobus patribus Joſeph naturali, & legali refertur, commentum, portentum, monſtrum, ſomnium eſſe. His enim nominibus ſententiam illam Africani notandam putant. Certe auctor lib. qq. vet. & no. teſta. (1) ſive Auguſt. is fuerit, ſeu quiſquam alius, ſententiam eam aſſerit nec probabilem eſſe, nec ad ullam rem proficere; ne ſit qui exiſtimet veterem hiſtoriam ſolis junioribus diſplicuiſſe. Utuntur autem hi ad Africani traditionem infirmandam argumentis hujuſmodi.

Primo, quod nullum vel teſtimonium vel exemplum nec e ſacris, nec ex prophanis Hebræorum literis erui poſſit, quo talis primogenitus filius defuncti nuncupetur: non ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde, Ut demus, inquiunt, quantumvis iniqua conditione, ejuſmodi primogenitum duos patres ſortitum eſſe, adhuc tamen nihil faciet, ut Evangelicæ diſcrepantiæ ſcrupulus eximatur. Nam legalem filium nemo poterat ex uxore defuncti procreare, niſi frater fuiſſet defuncti germanus, ſimulque cum eo habitaſſet, quemadmodum Deut. 25. evidentiſſime traditur. Illud vero non contingit niſi ex eodem patre natis: nam qui diverſos habent patres, ii diverſas etiam capiunt hæreditates, atque adeo non habitant ſimul. Nunc autem Jacob & Heli nec fuerunt ex iiſdem patribus, avis, aut proavis: nec ſimul habitare potuerunt, cum alter cenſeatur in poſteris Nathan, alter in poſteris Salomonis. Nam, quod etiam argumentantur, Joſeph non fuiſſe vocatum nomine patris legalis, quæ res erat neceſſaria juxta illam Deuter. legem, id exiguum ſane ac mendicum argumentum eſt, cui Auguſt. & 5. lib. qq. in Deut. q. 46. & lib. 2. retract. c. 12. nullo negotio reſpondet. Mihi vero opinio communis magis placet: quamvis illorum opinio non diſpliceat, qui aſſerunt, Heli Joſephi ſocerum fuiſſe eundem, qui & Joakim parentem virginis Mariæ; ut Lucas genealogiam Chriſti per matrem attexuerit, Matthæus vero per eum, qui pater putabatur. Nec proinde tamen genealogiam mulierum contra ſcripturæ uſum Evangeliſta texuit. Nam cum ait, *Qui fuit Heli*, relativum ad Chriſtum referendum eſt, ut ſit ſenſus: Et ipſe Jeſus putabatur quidem eſſe Joſephi, at re vera non illius fuit, ſed Heli. Cum enim ſine virili opera ex virgine matre natus ſit, nullum habuit in terris, cujus filius vere dici poſſet; præter Heli, qui avus ſcilicet ipſius maternus erat (2). Ne quis ergo miraretur, quod in texenda genealogia Chriſti ab nepote ſtatim tranſilierit ad avum, interjecit cauſam: quia Joſeph, quem patrem Chriſti dicere debebat, non vere erat pater, ſed putabatur. Quanquam & relativum ad Joſeph quoque referri poteſt, ut intelligas eum fuiſſe Heli non naturalem filium, ſed ad eum modum, quo gener ſoceri filius eſſe dicitur. Itaque Joſephum evangeliſtæ ad parentes ſuos retulerunt, alter ad eos, quos ex ſe habuit, alter ad eos, quos ex conjugio ſortitus eſt. Hujus opinionis Auguſtinus lib. quæſtionum evangelicarum 2. q. 5. meminit. Hanc tenuit auctor libelli cujuſdam de ortu Virginis, qui Hieronymo falſo tribuitur. Hanc Joannes Annius, Joannes item Lucidus, Georgius Wicelius, aliique nonnulli juniores amplexi ſunt. Huic etiam nominum ſignificatio conſonat. Nam Joakim, Eliachim, Heli, idem fere ſignificant (3), proque eodem fere uſurpantur, 4. Reg. 23. 2. Paral. 36. Probabilis opinio hæc ſit. Quis negat? Sed ne ipſa quidem certa eſt. Oſiandri enim argumenta, quæ ille firma eſſe exiſtimat, ſunt profecto infirmiſſima.

Objicit primo, nuſquam in ſacris literis reperiri; quod ille primogenitus filius mortui nuncupetur.

(1) *Quæſt.* 56. (2) *De verb. ſignific. Nam & Rex.* (3) *Philo Anianus tradit, Syris, & Ægyptiis Joakim, Eliachim, & Heli eſſe ſynonyma.*

petur. Id vero de more imprudenter objicit. Si enim Obed filius Noemi, illique natus eſſe dicitur (1), cur non dicatur natus Maaloni, hujuſque proinde etiam filius? item (2), *Accipiet eam*, inquit, *frater ejus, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit*. Præterea ecquid obſecro eſt ſuſcitare ſemen fratris, niſi filium illi gignere? Quid? Nonne illud manifeſtum eſt, *Ille ſciens non naſci ſibi filios, ſemen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine naſcerentur?* Gene. 38. At hæc ipſa loca retulit Oſiander: retulit quidem, ſed ita tamen, ut apertis teſtimoniis reſpondere nequiverit, niſi hæreticorum ritu aut vulgatam editionem accuſaret, aut etiam ſcripturæ & verba & ſenſum eluderet. Nam ſanctorum omnium communem intelligentiam pro nihilo habere eſt illi familiare, & cum cæteris Lutheranis gentile, ac proprium. Jam quod ſecundo loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, ſimul habitare oportere, id eſt in eadem hæreditate paterna, atque adeo germanos eſſe, ab eodemque patre genitos; ſpeciem fortaſſe veritatis habet, veritatem nullam profecto habet. Fratres quippe in illa Deuteronomii leges non germani modo intelligendi ſunt, verum etiam conſanguinei, qui ſcripturarum uſu fratres appellantur. Id quod non communi ſolum ſanctorum omnium ſententia, ſed aperto ſcripturæ teſtimonio comprobari poteſt. Booz enim Maalonis non germanus erat, ſed propinquus. Nec confundimus nos negotium redemptionis cum negotio leviri, quod Oſiander calumniatur. Sed contendimus, ſummoque omnino jure contendimus, exemplum libri Ruth ad legem illam Deut. pertinere. Alioqui, ſi eos ſimul habitare interpretamur, qui in eadem hæreditate paterna habitant, cur non magis, nam hoc ſimplicius eſt, eos, qui in eadem domo? Ita quamvis fratres germani ſint, niſi eandem domum habeant communem, ea lege minime tenebuntur. Quod ne Oſiander ipſe quidem, quamlibet perfricta fronte, conceſſurus eſſet. Exponamus igitur, quod & Hebræorum mos, & legis ratio exigit, tum etiam fratres habitare ſimul, cum in eodem oppido, vel civitate habitarint. Id vero non duobus ſolum uterinis, quales Jacob & Heli fuiſſe perhibentur, uſuvenire potuit, ſed propinquis etiam aliis vel remotis. Nihil ergo nos Oſiandri argumenta movent, quominus fidem Africano habeamus.

Illud forte movere poteſt, quod in tertia concluſione capitis ſuperioris aſſeruimus, communem ſcriptorum omnium traditionem certo, nedum probabiliter pro vera hiſtoria habendam eſſe. Huic autem Africani traditioni hiſtorici omnes eccleſiaſtici teſtimonium perhibent. Igitur non modo probabilis, ſed certa illa doctrina erit, quæ duos patres Joſeph legalem, & naturalem infert. Minime vero. Multum enim refert, res geſtas qua hiſtorici aſſeveratione narrent. Si enim is ipſe, qui primus auctor hiſtoriæ fuit, rem non ut viſam ac certam, ſed ut auditam & incertam ſcripſerit, tunc qui ſimili temperamento rem ceu probabilem referunt; ii quamvis conſentiant omnes, non faciunt tamen hiſtoriæ firmitudinem. Porro autem Africanus, unde cæteri hanc hiſtoriam acceperunt, nihil præter auditum habuit, nec referentibus certam habuit fidem. Nam poſtquam rem, perinde ut a Judæis quibuſdam acceperat, ad Ariſtidem retuliſſet, hujuſmodi verba, Muſculo interprete, adjecit: *Sive itaque ad hunc modum, ſive aliter habet res iſta, non poterit quiſquam, meo judicio, clariorem illius, ſcilicet quæ objecta erat, Evangeliſtarum diſcrepantiæ expoſitionem reperire. Quiſquis autem æquo animo præditus eſt, idem quod nos curabit, etiamſi certum deſit teſtimonium: ob id videlicet, quod meliorem ac veriorem expoſitionem proferre non poterit. Evangelium ſane per omnia quæ vera ſunt, tradit*. Hactenus Africanus. Quibus verbis ſatis ille ſignificat, ſi componendis Evangeliſtis ratio alia quæcunque probabilior appareret, eam ſe libenter amplexurum. Quæ omnino res & Auguſt. & Thom. (3) videtur compuliſſe, ut præter hanc, alias quoque rationes tollendæ diſcrepantiæ inveſtigarent. Sed de primo argumento ſatis multa diximus.

Respon. ad 2. Ad ſecundum vero dicendum eſt, hujuſmodi quoque res non tam ex fide hiſtoriæ, quam ex probabili eorum conjectura pendere, qui ſacras literas interpretantur. Non eſt enim aliquis probatus auctor, qui aſſerat ſe præter Mariam, aliam Joſephi uxorem aut vidiſſe, aut certis teſtibus accepiſſe. Sed cum in evangelio fratres Domini legerentur, & religio vetaret filios Mariæ ſuſpicari, ſcripturæ expoſitoribus conjectandum fuit, quonam id pacto fieri potuerit: ut veritas evangelii cum Mariæ perpetua virginitate congrueret. Ita quidam filios Joſeph ex alia uxore intulerunt, Chriſtique proinde fratres non veros, ſed qui putarentur, interpretati ſunt: nam & Joſeph non verus erat pater, ſed putabatur. Neque horum conjectura vana commentitiaque fuit, nullave ratione tantum ad reſpondendum hæreticis excogitata; ſed probabiles habuit cauſas, quæ ſcripturarum etiam teſtimoniis niterentur. Primum quia Jacobus Jeroſolymitanus epiſcopus non peculiariter eſſet frater Domini cognominatus, ſi cognatione ſolum fratres Domini vocarentur: cum & Jacobus Zebedæi filius, a quo ille cognomento diſtinguitur, ad eum quoque modum frater Domini eſſet. Deinde non ſimpliciter quidam in Evangelio diceret (4), *Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te* alloqui, ſi generali ſanguinis conjunctione fraternitatem definiret. Jacobus namque & Joannes tunc temporis cum Chriſto intra domum erant, qui illo modo erant fratres. Ac-

(1) *Ruth.* 4. (2) *Deut.* 25. 5. *Matth.* 22. 24. *Luc.* 20. 28. (3) 3. *p. q.* 31. *art.* 3. (4) *Matth.* 12. 47.

Digitized by Google

Accedit quod apud Marcum a quibuſdam dictum eſt (1): *Nonne hic eſt faber filius Mariæ, frater Jacobi, & Joſeph, & Judæ, & Simonis? Nonne & ſorores ejus hic nobiſcum ſunt? Filius*, inquiunt, *Mariæ, frater Jacobi & Joſephi*, &c. ut non ex Maria, ſed ex Joſepho fratres intelligerentur. Unde & juxta Lucam interrogant (2), *Nonne hic eſt filius Joſeph?* Atque ſorores, filias Joſephi Eſther & Thamar intelligendas eſſe, Hippolytus ac Nicephorus graves in primis auctores aſſerunt. Fratres ergo ſimiliter intelligendi ſunt Jacobus, Joſeph, Simeon, & Juda, quos quatuor filios ex priore conjuge, cui nomen erat Salome, Joſephum ſuſcepiſſe, iidem auctores prodidere. Accedit etiam, quod Joſephum, cum Mariam uxorem accepit, 80. annorum fuiſſe ſenem, Epiphanius non ſemel aſſtruit. At in tam longa ætate non eſt profecto veriſimile illum ſine conjuge extitiſſe. Hæc auctores illi ſine fidei diſcrimine argumentari, atque adeo aſſerere potuerunt. Sed Hieronym. tamen rem diligentius animadvertens, ut erat in ſacris literis apprime verſatus, probabiliorem multo rationem invenit, qua citra & Mariæ corruptionem, & Joſephi bigamiam fratres Domini in ſcripturis intelligerentur. Quod enim Jacobus frater Domini vulgo cognominatus, Joſephi filius non fuerit, ex Evangeliis videtur manifeſte colligi. Marcus ſiquidem quos capite ſexto fratres Domini vocatos ſcripſerat, eos capite quintodecimo filios cujuſdam Mariæ ſcribit eſſe, quæ nimirum uxor Joſephi eſſe non poterat, niſi duas illum ſimul uxores habuiſſe contendas, Mariam Virginem, & alteram Mariam, quod nulla ratio probat, nulla prodit hiſtoria. Quin hominem pauperem, qui vix unam alere & ſuſtinere poſſet, duarum conjugum onera ſubiiſſe, & imprudentiæ, & incontinentiæ argumentum eſt. Ea vitia viro juſto tribuere quam ſit ſtultum, ne dicam impium, non eſt opus longa oratione ſuadere.

Adde, quod hæc eadem a Joanne Maria Cleophæ cognominata eſt. Erat autem Cleophas frater Joſephi, ut Euſebius lib. 3. eccl. hiſt. cap. 11. ex Egeſippo retulit: ob quam cauſam, niſi me conjectura fallit, ſoror Mariæ Virginis appellatur. Nam & leviri fratres vulgo dici ſolent, & fratrum uxores ſorores. Non igitur, ut ſentio equidem, Maria illa tanquam mater, ſed tanquam uxor Cleophæ, nomen accepit. Joſephi itaque conjux non erat; atque adeo nec hujus filii, filii erant Joſephi, ſed Cleophæ. Verum quemadmodum Joſephus pater Chriſti exiſtimabatur, ſic filii Cleophæ, Jacobus, Joſeph, Judas, Simeon exiſtimabantur Chriſti conſobrini, Chriſtique patruus Cleophas. Qua ratione Maria iſta Chriſti matertera nuncupari poteſt, non quod vere Mariæ Virginis germana fuerit, ſed quod ſoror & habita & dicta ſit (3). Atqui conſobrinos fratres etiam dici, omnis ſcriptura demonſtrat. Nec prioris opinionis neceſſe eſt argumenta refellere. Nonnulla enim aſſumit, quæ certis de cauſis a pleriſque aliter exiſtimantur. Ut filios Zebedæi Chriſti eſſe conſanguineos, & proinde ſcripturæ uſu fratres, item Joſephum 80. annos natum eſſe, cum Mariam uxorem accepit. Quæ res dici poſſunt, probari non poſſunt. Nam & Act. cap. 1. Lucas cum Jacobum Alphæi, Simonem, & Judam retuliſſet, ſubdit: *Hi omnes erant perſeverantes in oratione cum Maria matre Jeſu, & fratribus ejus*. Conſtat autem, Jacobum Alphæi, Simonem, ac Judam fratres Domini appellatos. Sed de his diſputatum eſt ab aliis diligentius. Nos in præſenti non id agimus. Tantum dicimus, ex diverſis opinionibus, quas in ſcripturarum interpretatione orthodoxi ſequuntur, minime hiſtoriæ fidem periclitari. Hæc quippe ſola oratio erat ſecundo argumento confutando neceſſaria.

Respon. ad 3. At tertium ſic diluitur. Non fuit Herodias filia Arethæ regis, ſed Ariſtobuli, ſicut Joſephus multis in locis (4) teſtatus eſt. Id quod nomen quoque ipſum indicat. Eſt enim quaſi patronymicum ab Herode, nihilque proinde aliud ſignificat quam filiam, vel neptem, vel aliquam e poſteris Herodis. Quamobrem cum Aretha rege Arabum nihil videtur habere commune; cum Herode magno, cujus fuit neptis, commune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere hiſtoria, pace tanti viri dixerim, in ea re ſine dubio fallitur. Apparet eum ſane vel in hiſtoriam quampiam auctoris incerti incidiſſe; ob id enim quidam veterem hiſtoriam appellatam volunt: vel certe in Euſebii (5) Latinam incidit, quam Ruffinus fecit ſua traditione vitioſam. Quo autem res planior fiat, verba loci illius ſubſcribemus. *Concordi vero teſtimonio etiam Joſephus de hoc ſcribit nominatim, etiam de Herodiade commemorans, velut de conjugio fratris Philippi viventis violenter abſtracta, & ſuis ab Herode inceſtis nuptiis ſociata, propria, & legitima uxore depulſa, quam Herodiadem filiam fuiſſe dicit Arethæ regis Arabiæ*. Hactenus Euſebius, Ruffino interprete. Ex quibus verbis ſi tollas nomen *Herodiadem* poſteriore loco poſitum, quod nec Euſebius habet, nec Joſephus, vera erit lectio, atque adeo germana Euſebii Græci in latinum converſio. Nam relativum, *Quam*, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falſo intellexit, ſed ad propriam & legitimam uxorem depulſam referendum eſt: quod recte Muſculus in nova nunc interpretatione fecit. Verum de tertio argumento hæc nobis dicta ſint.

Respon. ad 4. Ad quartum ita reſpondeo. Quicquid ſit de Magis, an fuerint reges nec

ne,

(1) *Marc. 6. 3.* (2) *Luc. 4. 22.* (3) *Iſidor. in lib. de ortu & vit. & obit. ſanct. patr. dicit, Alphæi filium fuiſſe ſororis matris Domini, unde & fratrem Domini vocatum.*
(4) *Lib. 18 antiq. c. 9. Lib. 1. Eccl. hiſt. c. 12.* (5) *Lib. 1. Eccl. hiſt. c. 13.*

Digitized by Google

ne, quod in controverſia eſt poſitum, certum illud eſt, non ex ea re hiſtoriæ fidem labefactari, quod plurimi auctores magos reges fuiſſe tradiderint. Nempe res hæc ejus generis eſt, quam nemo hiſtoricorum ſeſe affirmet aut vidiſſe, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiviſſe. Nituntur itaque auctores illi non hiſtoriæ auctoritate, quam nullam probatam habuere, ſed probabilibus conjecturis, quas porro habuere nonnullas. Qualis eſt, quod in Magis videtur impletum illud (1), *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent.* Item illud (2), *Ambulabunt reges in ſplendore ortus tui*, &c. Quæ in Epiphania Domini non hodiernum vulgus, ſed antiquus ſemper eccleſiæ chorus intonuit. Accedit quod, ut Tertullianus ait, *Magos reges fere habuit Oriens*. Accedit quod in reges illud maxime quadrat (3), *Apertis theſauris ſuis*, &c. Extat etiam Claudiani epigramma, ubi Magos appellat Chaldæos reges. Quod ſi Claudiani non eſt, certe elegantiſſimi poetæ eſt. Hanc opinionem, ut quæ plauſibilis ſit ac popularis, Chriſti fideles jam olim libenter induerunt. Neque operæ pretium judico, ſi quis in concione publica eam diſſuadere conetur. Nam diſſuadere nihil attinet: ac fruſtra niti, & nihil aliud, quam laborando odium quærere, extremæ dementiæ eſt. Quod ſi paucis forte quibuſdam fidem argumentatione tua feceris, multas tamen in populo querelas, diſſidia, ac lites induces. Sine ergo, plebem probabiliſſimam opinionem, præſertim quæ penitus inſedit atque inveteravit, cum ſuis majoribus retinere. Quod ſi conjecturis aliis permotus contrariam ſententiam habes, liceat per me, equidem non repugno. Illud ago, ſive hæc, ſive illa opinio vera ſit, non inde hiſtoriæ auctoritatem aut elevari aut imminui, cum neutra earum opinionum hiſtoriæ auctoritati, ſed probabili conjecturæ innitatur. Quod enim regum nomen Evangeliſta ſuppreſſerit, id omnino nihil eſt. Non enim exiſtimavit evangelii teſtimonium regio apparatu cumulandum, quod Magorum ſapientiam & gravitatem ampliſſime ornaverat. In veritate ſane occulta confirmanda regia appellatio obſcura, & otioſa erat, Magorum vox præclara & opportuna. Nam quod Herodes Magos parum honorifice exceperit, hoc aut Herodiani faſtus indicium eſt, aut Romanæ gloriæ, & majeſtatis. Indignum vero eſt magni regis tumorem in minutorum invidiam odiumque convertere.

Respon. ad 5. De quarto igitur argumento hactenus. Nunc ad quintum reſpondeamus. Non Hieronymus modo, Auguſtinus, Thomas, ac cæteri fere omnes auctores, verum etiam antiqua eccleſiæ traditio tenet, quod Magi Chriſtum decimo tertio die, ex quo natus fuerat, adorarunt. Cujus quidem rei cum cauſam quærerem, quidnam eſſet cur tanta id conſenſione ab Eccleſia receptum ſit, quamquam veteri traditioni in hujuſmodi rebus multum debetur fidei, ut ratio alia non ſubſit, has cauſas tamen inveniebam duas, eaſque ambas ex ipſo Evangelio collectas. Unam, quod Matthæus dicit, *Cum natus eſſet Jeſus, ecce Magi ab Oriente venerunt.* Sane ſi quando Magi venerunt, Chriſtus eſſet anniculus, aut bimus, ut Epiphanius, Zacharias, Faber, Oſiander exiſtimant, non dixiſſet evangeliſta, *Cum natus eſſet, ecce Magi.* Quod non de re tam ſera, ſed de ſubita & improviſa, vel certe proxima, & quaſi præſente dici ſolet. *Necdum*, inquit (4), *intra ſe verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur.* Et Poeta: *Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palæmon.* Hinc etiam cum Mariæ dixiſſet Angelus, *Ecce concipies*, &c. intelligens ipſa ſtatim ſe concepturam ait: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Recens ergo natus erat infans, quando Magi advenerunt. Altera cauſa eſt hæc, Magi invenerunt puerum in Bethleem: ergo ante diem purificationis acceſſerunt: quia ultra id temporis Chriſtus non fuit in Bethleem. Lucas enim iis deſcriptis, quæ ad purificationem attinebant, ſubdit (5). *Ut perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reverſi ſunt in Galilæam in civitatem ſuam Nazareth.* Non ait, *in Bethleem*, ſed, *in Nazareth*. Cur autem Bethleem reverterentur, ubi adeo nihil habebant ſupellectilis, ut Virgini ad reclinandum infantem non alius, quam præſepe locus fuerit in diverſorio? Nec Evangeliſta docet eos veniſſe ut morarentur, ſed ut profiterentur in civitate ſua. Manſerunt itaque ibidem quantum neceſſe fuit ad implendam legem, quæ jubet, ut poſt circumciſum infantulum maneat mulier *triginta tribus diebus in ſanguine purificationis ſuæ*. Intra quos dies Bethleem veniſſe Magos recte credimus, & puerum indicio ſtellæ inventum adoraſſe.

In ea vero ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatem ac beneficentiam Virginis animadvertunt, quæ brevi aurum acceptum in pauperes erogarit: alii prudentiam, quod viaticum paraverit in Ægyptum. Sive enim Joſeph ante purificationem de fuga ab Angelo fuerit admonitus, juxta illud (6), *Cum Magi receſſiſſent, ecce Angelus apparuit in ſomnis*, &c. ſive Magi oraculum de reditu per aliam viam Virgini communicaverint: credibile profecto eſt, fœminam prudentiſſimam jam inde illud, quod ad fugam & peregrinationem opus erat, providere. Sunt qui modeſtiam advertant. Atque hæc ratio mihi videtur ſanctiſſime & providentiſſime conſtituta. Non decebat enim, ut quæ pauper erat, ea divitum oblationem ſubito interret. Ab omni faſtu, & oſtentatione erat virgo aliena, nec mutare conditionem illi erat animus,

(1) *Pſalm.* 71. 10. (2) *Eſai.* 60. 3. (3) *Matth.* 2. 11.
(4) *Geneſ.* 24. 15. (5) *Luc.* 2. 39. (6) *Matth.* 2. 13.

Digitized by Google

mus, quam ſciebat Dei Filio placuiſſe. Quid quod aurum Deo a Magis oblatum in ſacros fortaſſe uſus cenſuit conſecrandum? Prima itaque adverſatiorum ratio his omnino modis facile diluitur. Secunda preſſius videtur urgere. Si enim diligenter a Magis Herodes tempus ſtellæ didicit, *occidit* autem *omnes pueros a bimatu*, *& infra*, *ſecundum tempus*, *quod exquiſierat a Magis*, biennium ergo ante ſtella Magis apparuit. Non igitur mox a Chriſto nato advenerunt. Nam ſtatim recedentibus Magis, Herodes occidit pueros. Illa enim particula, *Tunc*, non minus rem præſentem proximamve ſignificat, quam vocula, *Ecce*, cujus vim paulo ante expendebamus. Ait vero Evangeliſta: *Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet a Magis*, *mittens occidit*. Sed hic nodus biſariam ſolvi poteſt. Primum enim, quod Euthymius admonuit, illa oratio, *Secundum tempus*, &c. non refertur ad id, quod præceſſit, *a bimatu*, ſed ſolum ad particulam, *Infra*, cui proxime conjuncta eſt. Itaque continenter legendum eſt, *Occidit omnes pueros*, *qui erant in Bethleem*, *& in omnibus finibus ejus a bimatu*. Et ibi facta hypodiaſtole ſubjungatur: *Et infra*, *ſecundum tempus*, *quod exquiſierat a Magis*. Non itaque intelligendus eſt peremiſſe bimulos ſecundum tempus exquiſitum: ſed tantum alios minimos, quibus videlicet ſolis tempus ſtellæ accommodavit. Sed ais, Cur bimos interfecit, ſi non ſecundum tempus ſtellæ? Reſpondeo, Cur in omnibus finibus Bethleem, ſi in Bethleem juxta prophetam natus eſt Chriſtus? Quemadmodum ergo ex propria malitia ampliavit locum, ſic ampliavit & tempus. Deinde probabile eſt id, quod mihi ſemper vero ſimilius fuit, Herodem Romam evocatum, ut accuſationi filiorum reſponderet (1), ſtragem illam puerorum edere diſtuliſſe; quam edidit poſtea cum Hieroſolymam regreſſus eſt. Quod ſi neceſſe eſſet biennium Magis ad iter faciendum concedere, quod tamen abſurdum eſt, non protinus neceſſario fit conſequens, ut biennio poſt Chriſtum natum advenerint. Multo enim facilius expeditiuſque diceretur, quod Chryſoſtomo, Auguſtinoque video placuiſſe, apparuiſſe ſtellam Magis tanto ante Chriſti nativitatem, quantum fuit opus, ut tot regionibus, ac provinciis peragratis, puerum haud multo ante natum adorarent.

Cum vero demum quæritur, Qui fieri potuerit, ut ab Oriente Magi tam paucis diebus pervenerint: huic quæſtioni reſponſum facile, & promptum eſt. Non enim opus fuerit, quod Remigius facit, eam rem nati pueri facultati viribuſque tribuere, qui Magos ad ſe tam brevi dierum ſpatio perduxerit. Sed Oriens in ſacris literis frequenter accipitur pro terris, quæ Orientales ad illam ſint, in qua ſunt, qui loquuntur. Ut ibi (2), *Elegit ſibi Loth regionem circa Jordanem*, *& receſſit ab oriente*. Item (3), *De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum*, *de montibus Orientis*. Sive ergo Magi poſteri fuerint Balaam, ac proinde ex Meſopotamia Syriæ venerint, ut Chryſoſtomo, Hieronymo, & Ambroſio viſum eſt; ſive ex Arabia acceſſerint, quæ ſententia Juſtini martyris perpetua fuit; ſeu ſapientes alii, vel Perſæ, vel Chaldæi, quod Magorum nomen præ ſe fert: dubitari non poteſt, quin totum illud quicquid erat itineris, decem diebus conficere potuerint. Diſtat ſiquidem Hieruſalem ab Aram centum ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis & Hiſpanis, ab Ur vero Chaldæorum ducentis duodecim. Atque cum Laban Jacob fugientem a Meſopotamia in Judæam inſequeretur, ſeptimo die conſecutus eſt illum in monte Galaad, qui eſt principium Libani (4). Et ferebat tamen Jacob greges, & uxores, ac parvulos. At Laban non ante tertium diem fugam deprehenderat. Quid quod in regione illa abundant dromedarii, quos uno die ſtadiorum mille iter conficere, ſcribit in vita Apollonii Philoſtratus (5)? Ariſtoteles quoque lib. 9. hiſt. animal. cap. ultimo teſtatur, celerius eos currere, quam Niſæos equos. Nec te illud turbet, quod Hieronymus in Hierem. 25. cap. imo Hieremias ipſe, Chaldæam, ait, in aquilonis parte juxta ſitum Hieruſalem collocatam eſſe (6). Quia enim inter aquilonem & orientem ſita eſt, modo aquilonaris, modo orientalis nuncupatur. Hæc faſtidioſo lectori ſcio moleſta fore: ſed erat oſtendendum, quam temere quidam a ſincera hiſtoriæ fide, & communi ſanctorum opinione diſſenſerint. Verum de quinto argumento ſatis. Nunc ſequentia refellamus.

Respon. ad 6. Sane quidem, cum in ſexto argumento Epiphanii ſententia contra hiſtoriæ fidem ponitur, nihil prorſus movere nos debet. Primum, quoniam in rerum geſtarum temporumque ratione nullos ille graves auctores ſequi ſolet: atque adeo in earum rerum memoria interdum fallitur. Deinde quoniam hoc ſaltem loco nulla argumentatione probabili, nullis prolatis veteribus monumentis, antiquo eccleſiæ uſui contradicit. Quod ſi verum eſt, ut verum eſt profecto, Chriſtum paſſum eſſe anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio, inchoato per tres menſes ac decem fortaſſe dies; nam de hac re nullam modo quæſtionem habere volumus; docuiſſe autem eum tribus annis, & Ignatius in epiſtol. 1. ad Trallianos, & Euſebius in Chronicis prodiderunt; certe Epiphanii opinio videtur vera eſſe non poſſe. A trigeſimo namque anno expleto uſque ad paſſionem, non niſi duo anni ſuperſunt. Quamvis nodum hunc ſolveret Epiphanius, ſi tempus doctrinæ Chriſti non a nuptiis, ſed a baptiſmo inchoaret. Quod nos quoque dicere oportet, qui Maximi ſententiam, veteremque eccleſiæ uſum propugnamus: nuptias quippe anno poſt baptiſmum integro elapſo factas eſſe credimus. Qua in re nobiſcum diſſentiunt quidam,

nec

(1) *Joſeph. l. 16. anti. c. 7.* (2) *Gene. 13. 11.* (3) *Num. 23. 7.*
(4) *Gen. 31. 23.* (5) *Lib. 2.* (6) *Idem Zachar. c. 2.*

nec ſine cauſa diſſentiunt tamen. Primum enim toto illo anno nihil, inquiunt, ſcriptum haberemus de doctrina Chriſti, quin eo anno nihil omnino docuiſſet. Quod eſt credibile nullo modo. In baptiſmo ſiquidem filius, ac ſapientia Dei, dux populi, atque magiſter, patris teſtimonio declaratus eſt. Nec poſt Evangelii munus evidentiſſima Triadis commendatione, teſtificationeque ſuſceptum, otioſus Chriſtus tot diebus vitam in ſilentio degeret. Sed illud, ut par erat, protinus exequeretur. Id quod non conjectura noſtra ſolum, ſed Joannis etiam Evangelio comprobatur. Joannes porro ita diſerte rerum geſtarum poſt baptiſmum tempora notat, ut ad nuptias, non dicam annus, ſed ne pauci quidem menſes interfluxiſſe videantur. *Altera*, inquit, *die vidit Joannes Jeſum venientem ad ſe*; & rurſum paulo inferius, *Altera die iterum ſtabat Joannes, & ex diſcipulis ejus duo*, &c. Et poſtea, *In craſtinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum*, &c. Denique ſtatim in ſecundi capitis initio, *Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ*. En cum Joannes Judæorum legatis reſpondiſſet, poſtero die vidit Jeſum venientem ad ſe; quo tempore Jeſus nec notus erat, nec diſcipulos acceperat, ut ex hoc primo Joannis capite manifeſtiſſime liquet. Sed poſtero die, hoc eſt, tribus a legatione diebus, duo diſcipuli Joannis ſecuti ſunt Jeſum: ac proximo huic die exiens in Galilæam Jeſus ipſe Philippum invenit. Cum vero ſubjungit Evangeliſta, *Et tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ*, ſatis aperte indicat, quam breve tempus inter baptiſmum, vocationem diſcipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaque annus integer interceſſit. Præterea poſt ſecundum adventum in Galilæam cœpit Jeſus prædicare, ut Matthæi c. 4. dicitur. Non ergo ante nuptias prædicaverat. Nam illæ factæ ſunt, cum poſt baptiſmum primo advenit in Galilæam. Quod ſi annus integer a baptiſmo ad nuptias interfluxiſſet, jam tres anni prædicationis Chriſti nullo modo invenirentur. Adde, quod ex ea ſententia conſequens fieret, ut Chriſtus anno ætatis ſuæ trigeſimoquarto inchoato fuerit paſſus. Illud non obſcure colligitur; quoniam ſi vera eſſet, quinquies paſcha a baptiſmo ad mortem interveniſſet. Primum id eſſet, de quo nihil habemus in Evangelio ſcriptum inter baptiſmum & nuptias. Secundum, quod Joannes ſtatim poſt nuptias commemorat, cap. 2. ubi Chriſtus ementes, ac vendentes ex templo primum ejecit. Tertium, de quo fit mentio Joannis quinto, cum ſanavit paralyticum. Quartum, cujus idem Evangeliſta meminit, cap. 6. inquiens, *Erat autem proximum paſcha*, &c. Quintum, in quo paſſus eſt Chriſtus: de quo Joannis 12. & 13. Nam quod tertium illud, de quo dubium eſſe poteſt, feſtum paſchæ fuerit, non modo Rupertus (1), ſed Irenæus etiam (2) teſtatur. Ac re vera nomen feſti ſimpliciter pro paſcha ſolet in evangeliis accipi; ut ibi: *Non in die feſto*, Matthæi 26. Item, *Secundum conſuetudinem diei feſti*, Luc. 2. Item, *Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum*, Joann. 13. Cum itaque Chriſtus baptizatus fuerit anno triceſimo ætatis ſuæ inchoato per tredecim dies; erat enim incipiens quaſi annorum triginta, ut Lucas affirmat (3), ſi quinquies feſtum paſchæ interceſſit, nimirum mortuus eſt anno ætatis ſuæ trigeſimoquarto. Quod licet Beda (4), aliique nonnulli juniores aſſeruerint, defendi tamen nulla ratione poteſt, ut Paulus epiſcopus Foroſempronienſis, lib. 9. 2. par. & lib. 4. ejuſdem partis, Joannes item Lucidus in libro de vero die paſſionis Chriſti oſtenderunt. At vero nullæ hujuſmodi rationes ab antiqua Patrum traditione, quam communis eccleſiæ conſuetudo in divino officio, hymnis, antiphoniſque confirmat, potuerunt me movere. Non quod hæc ad fidem, religionemve magnopere attineant, ſed quod in rebus vel ex utraque parte probabilibus, vel etiam ambiguis, veteris eccleſiaſticæ hiſtoriæ fides communis me delectat.

Ad 1. alterius opin. arg. Sed prima videamus. Anno, qui inter baptiſmum, & nuptias fluxit, nihil omnino docuit Chriſtus: ceſſator ergo fuit maximus, qui poſt injunctum munus tamdiu fuit otioſus. Sane quidem eo anno non eſt publice concionatus Chriſtus, neque turbis Evangelium prædicavit. Sed non fuit interim otioſus. Quin & frequenter ad Joannem acceſſit, ut frequens etiam de ipſo Joannes teſtimonium diceret, & privatim quoque docuit quoſdam, ne Eccleſiæ concionator repente prodiret. Non enim diſcipuli Joannis illum Rabbi (5), hoc eſt, magiſtrum appellarent, niſi jam docere incepiſſet, quemadmodum Cajetanus noſter diligenter advertit.

Ad 2. arg. Nam quod ajunt, ex Joannis evangelio colligi, paucos dies inter baptiſmum & nuptias interceſſiſſe, id nullo modo verum eſt: cum Joannes adventum Jeſu ad baptiſmum nuſquam omnino narraverit, ut idem Cajetanus manifeſta argumentatione confecit. Quanquam in eo fallitur, quod pro certo aſſerit, ex quatuor Baptiſtæ teſtimoniis, quæ primo capite Evangeliſta refert, tertium datum eſſe die proximo poſt ſecundum. Secundum quippe, ut mihi videtur quidem, de futuro eſt; & licet ſcripturæ ordine ſequatur, tempore tamen primum etiam teſtimonium anteceſſit, ut vel Cajetanus ipſe confitetur. Illud enim, quod a Joann. legatis Judæorum impartitum eſt, idem omnino ipſum fuit, quod ſe ante dixiſſe Baptiſta meminerat. Eſtque multo vero ſimilius eo tempore nondum Chriſtum a Joanne baptiſmum ſuſcepiſſe. *Medius*, inquit, *veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt*. Cum ergo Evangeliſta inquit, *Altera die vidit Joannes Jeſum* ve-

(1) *Lib. 5. com. in Jo.* (2) *Lib. 3. c. 39.* (3) *Luc. 3. 23.* (4) *Lib. de temp. c. 47. Annus 34. non fuit annus paſſionis Chriſti, quia paſcha illo anno fuit in die Martis* (5) *Joan. 1. 38.*

Digitized by Google

venientem ad ſe, nec intelligit de adventu ad baptiſmum, nec ſcribit quid poſtero die a legatione Judæorum geſtum ſit: ſed docet, tertium teſtimonium altero die poſt illud, quod primo loco ſcripſerat, datum eſſe. Nam ſecundum obiter eſt utrique, id eſt primo & tertio ab Evangeliſta interpoſitum, ut explicaretur Baptiſtam ſemper fuiſſe ſui in teſtificatione ſimilem, nec aliud futurum ante dixiſſe, quam in præſenti teſtificaretur. Itaque temporis ordine, ut diximus, illud fuit primum, quod ſecundo loco Evangeliſta commemorat. Deinde ſecutum eſt id, quod a principio poſitum eſt. Poſt hoc proximo die tertium Baptiſta teſtimonium dedit, cum vidit Jeſum venire ad ſe. Sæpe enim poſt baptiſmum, ut ſupra dictum eſt, ad Joannem veniebat. Poſtero autem die quartum teſtimonium addidit, cum intereſſent illi ex diſcipulis ejus duo, quorum unus erat Andreas. Cum igitur, non conſtet, quantum temporis inter baptiſmum, & tria illa teſtimonia de præſenti fluxerit, quamvis omnia illa poſt baptiſmum data ſint, certe ex Evangelio Joannis non colligitur, paucos dies inter baptiſmum ac nuptias interfluxiſſe. Quid quod cum ait, *In craſtinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum*, non Chriſtum fortaſſe Evangeliſta intellexit, ſed Andream, quem primum dixerat inveniſſe Simonem, nunc dicit, poſtero die inveniſſe Philippum, cum ex habitaculo Chriſti in Galilæam exiiſſet? Ob id enim interpres latinus ait: *Et dicit ei Jeſus*, cum nomen Jeſus non reperiatur in Græco.

Ad 3. arg. Quot autem dies interceſſerint inter poſtremum illud teſtimonium Joannis, coram duobus diſcipulis tributum, & hunc diem, quo Andreas invenit Simonem, incertum eſt. Nam illud quidem apud Matthæum de publica ad plebem prædicatione intelligitur: cum perſpicuum ſit, in primo adventu Chriſti ad Galilæam, quem ſolus Joannes capite ſecundo narrat, jam Chriſtum diſcipulos habuiſſe. Matthæus autem de ſecundo adventu loquitur, quum jam Joannes erat in carcere. Non igitur de privata doctrina, ſed de pubblica & populari intelligi poteſt.

Ad 4. arg. At vero tempus prædicationis Chriſti quantum fuerit, non ſatis a veteribus expeditum eſt. Euſebius quoque ipſe parum ſibi in hac re conſtare videtur. Nam in Chronicis poſt quintumdecimum annum Tiberii tribus annis ſcribit Dominum prædicaſſe; idque aſtruit a Joanne etiam in Evangelio conſcriptum (1). Cæterum idem in libro demonſtrat. Evangel. 8. demonſtratione ſecunda, Joannis item teſtimonio confirmat, tribus annis, & ſex menſibus Chriſtum prædicaviſſe. Quod ſi ad paſſionem venit anno Tiberii decimo octavo, ut in Chronicis Euſebius ait, qui fieri poteſt, ut poſt annum Tiberii quintumdecimum, annis tribus, & ſex menſibus prædicarit? Atqui poſt annum decimumquintum Tiberii inchoatam eſſe evangelii doctrinam, e Lucæ 3. cap. pateſcit.

Ad 5. arg. Nos autem ſi trium annorum doctrinam explere volumus, unum doctrinæ privatæ, duos vero publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim totum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus ſiquidem, probabiliterque negamus, feſtum, cujus Joannes c. 5. meminit, paſcha fuiſſe, Chryſoſtomus porro (2), ac Cyrillus (3) affirmant, fuiſſe Pentecoſtes. Quod mihi, fateor ingenue, non fit vero ſimile. Primo, quoniam poſt Paſcha Jeſus moratus eſt in Judæa cum diſcipulis ſuis, ut cap. 3. Joann. ſcribit: at mora juxta ſcripturæ uſum in paucis his diebus, qui ad Pentecoſten interfluxerunt, intelligi non poteſt: eo vel maxime, quod poſtquam Chriſtus moratus in Judæa eſt, abiit iterum illa relicta in Galilæam, quemadmodum Joannis cap. 4. dicitur. Ac rurſum e Galilæa venit Hieruſalem, quod habes cap. 5. Quæ omnia tam brevi tempore, niſi Chriſtum curſorem faciamus, expediri vix queunt. Cajetanus ſane in quartum Joannis caput (4), haud abſurda ratione computat, Chriſtum in Judæa poſt paſcha celebratum, in quo vendentes ejecit de templo, longam multorum menſium moram interpoſuiſſe. Non igitur feſtum illud, quod cap. 5. commemoratur, Pentecoſtes ſolenne erat.

Ad 6. arg. Deinde quod c. 5. unum miraculum Evangeliſta narrarit in Paſcha patratum, & quod ſexto ſtatim capite ad alterum paſcha tranſierit, omnibus & geſtis, & dictis unius anni intermiſſis, non ita probabile apparet. Feſtum ergo illud, in quo paralyticus ſanatus eſt, ut recte Cajetanus exiſtimavit, hyemale fuit. Nihil autem intereſt, ſive dicas fuiſſe feſtum dedicationis templi ſecundi ſub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die menſis Adar (5), hoc eſt, Februarii; ſive potius feſtum ſortium, quod Judæis ſolenne erat 14. & 15. die ejuſdem poſtremi menſis (6). Tunc enim ordine egregio cap. 6. ſequitur: *Erat autem proximum paſcha*, &c. Sed in hujus argumenti confutationem nimis multa diximus.

Respon. ad 7. Septimo vero argumento libri ſecundi cap. decimo octavo reſpondiſſe videmur. Sed ibi breviter: nunc ubi proprius eſt locus, longiore oratione argumentum illud refellendum eſt. Non ſunt verba Hieronymi in eum ſenſum intelligenda, ut exiſtimemus ad veritatem hiſtoriæ ſatis eſſe, ſi ea, quæ auctor affirmat, vera a vulgo eſſe credantur, tum etiam cum falſa ſunt. Alioqui ſi ad eam regulam liceret ſcripturæ hiſtorias interpretari, diceremus, cum Apoſtolus ait, Saulem regnaſſe 40. annis, eum vulgo loquentem hoc, quod fama crebrior haberet, dicere voluiſſe. Quod Beda in 13. c. Actor. Apoſtolicorum aſſeruit: recte ne,

(1) *Hierom. in 9. c. Dan.* (2) *Chryſ. hom. 35. in Jo.* (3) *Cyril. l. 2. 123. c. Idem ait Liran.*
(4) *In illud*: adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit. (5) 1. *Eſd. 6. 15.* (6) *Eſth. c. 9. 12.*

ne, an ſecus, aliorum eſto judicium. De tanto quippe viro non libet in præſenti judicare. Diceremus rurſum, Matthæum virum Mariæ Joſephum appellaſſe, non quod revera eſſet, ſed quod vulgo eſſe crederetur: turbatum quoque Herodem, & omnem cum illo Hieroſolymam non re quidem, ſed opinione vulgi: mortuum denique, ſi ita placet, eſſe Chriſtum, non vere, ſed ad vulgi exiſtimationem apparenter. Certe ſi conſuetudinis ſcripturarum eſt, ut opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur: omnia quæ de Nabuchodonoſore, Dario, Cyro, Alexandro, Samſone, Machabæis ſcriptura refert, poterit quis inficias ire, quod videlicet auctores ſacri ea narrarint, quæ vulgo erant perſuaſa, non quæ ipſi vera eſſe crediderint. Quod quam ſit auditu horribile ac pertimeſcendum, nemo fidelium non videt. Alius eſt igitur Hieronymi ſenſus multo & ſanior & verior, quem ex ſubjecta partitione facile lector accipiet. Falſæ vulgi opiniones in duplici ſunt differentia. Quædam, quæ non niſi verbis falſis ſignificari atque exprimi poſſunt: Ut Chriſtum eſſe Joannem Baptiſtam, vel Hieremiam, vel unum ex prioribus Prophetis. Atque hujuſmodi opiniones ſemper auctores ſacri ita referunt, ut non ex ſe, ſed ex vulgi nomine retuliſſe videantur. Aliæ ſunt vulgi opiniones falſæ quidem, ſed verbis iis expreſſæ ac ſignificatæ, quæ in ſenſu aliquo vulgari vera ſint: ut Joſeph eſſe patrem Chriſti ad vulgi ſenſum falſum omnino erat, ſed vere tamen pater, & ſine falſitate dicebatur; tum quoniam nutritius erat, tum quoniam vir matris erat (1). Et licet vulgi ſermone, vere tamen privignus filius vocatur, mater noverca, vitricus pater. In quibus rebus, fateor, vera hiſtoriæ lex eſt vulgi opinionem exprimere. Nam ſi de priore rerum genere ſermo ſit, in hiſtoria profana abſurdus eſt, in ſacra etiam impius. Sapientes quippe cum vulgo loquuntur fere, ſed non ſentiunt cum vulgo. Nec mendacii tamen rei ſunt, quoniam quæ loquuntur, ea ſecundum aliquem verbi ſignificatum vera eſſe intelligunt. Sic Maria virgo dixit: *Pater tuus & ego dolentes quærebamus te*, ſermone vulgi quidem, ſed vere tamen. Sic etiam ſi nullam habuiſſet interiorem admirationem Chriſtus, vere tamen admiratus dici poſſet, cum ſpeciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda lib. 2. in Luc. cap. 24. expoſuit. Sic contriſtatum Herodem Matthæus, Marcuſque dixerunt, qui triſtitiam haberet in vultu. In quem ſenſum hypocritas triſtitiam ſimulantes, triſtes quoque appellavit Dominus (2). Vulgata enim dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus uſurpantur. Tametſi in præſcriptis exemplis & Chriſtus, ſi divo Thomæ credimus, aliquo modo interius admiratus eſt, & Herodes etiam contriſtatus. Etenim peccatores ſimul in vitiis triſtantur & exultant, gaudent, dolentque. At de hoc argumento ſatis. Jam pergamus ad reliqua.

Respon. ad 8. Non debuit ſane tantopere ridere Hieronymus Adami in loco Calvariæ ſepulturam: nec nos, viri licet ſanctiſſimi exemplo, hiſtorias ejuſmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hiſce rebus credendis nimium eſt facile. Credulitas etiam in optimi cujuſque mentem facillime irrepit. At viri quidam excellentes cum a vulgi facilitate & credulitate declinant, in adverſum quandoque vitium incurrunt: ſuntque tum etiam increduli, cum in fide nihil eſt vitii, in incredulitate vitii nonnihil eſt. Teſtimonium autem, quod ex Joſue c. 14. hiſtoriæ veteri opponitur, nihil profecto urget; utpote cum nomen Adam eo loco non proprium ſit, ſed commune. Reddit enim ſcriptura cauſam, cur quæ poſt Hebron, ea ante Cariath-Arbe, id eſt, civitas Arbeæ dicta ſit; quod videlicet Arbe, quem Arbeam LXX. vocavere, homo inter gigantes, magnus ibi fuerit (3). Qui ſenſus præterquam quod ſcripturæ contextui aptiſſime jungitur, (qua propter a Chaldæo interprete, Pagnino, aliiſque viris clariſſimis expreſſus eſt) inde etiam facile probari poteſt, quod capite ejuſdem libri decimo quinto Arbe pater Enach fuiſſe dicitur: ut promptum ſit cuique intelligere, & Arbe nomen fuiſſe gigantis proprium, a quo Cariath-Arbe nominata ſit, & Arbe patrem primumque fuiſſe illius terræ gigantum. Omitto hic verſionem LXX. (4) qui tametſi magnitudinem non ad Arbe, ſed ad civitatem retulerunt, ut ea urbs Metropolis intelligeretur, ſatis tamen indicarunt, Arbe nomen eſſe gigantis proprium, unde civitas illa ſuum olim cognomento acceperit. Itaque primi parentis in civitate Arbeæ fuiſſe ſepulcrum, nec ex eo loco, neque aliunde colligitur. Quin illud multo probabilius eſt, quod publica rerum veterum memoria prodidit, primum Adam ibi jacere conditum, ubi ſecundus etiam ſepultus eſt. De octavo igitur argumento hactenus.

Respon. ad 9. Nonum argumentum non ſolum in Chronographia, ſed in ſcripturarum intelligentia difficillimam quæſtionem habet, quæ auctores nobiliſſimos in varias ſententias traxit. Joſephus ſane (5) 70. illos annos Judaicæ captivitatis ad primum Cyri annum computavit. Quem ſecuti ſunt Africanus in quinto temporum volumine, Abulenſis noſter in ſecundum Matth. cap. quæſt. 91. Annius cum Philone ſuo lib. 14. Joannes Lucidus lib. 2. cap. 11. aliique viri graves, & antiqui & juniores. Nituntur vero hi ſcripturæ ſacræ clariſſimis teſtimo-

(1) *Vide Bed. l. 1. in Luc. cap. 7.* (2) *Matth. 6. 16.*

(3) *Sic omnes Hebræi teſtantur. Sed Hieron. videns in Hebr. utroque modo vocem accipi poſſe, reliquit in Latina lingua eandem Hebr. vocem.*

(4) *Certe habuerunt aliud exemplar Hebraicum.* (5) *Lib. 11. de antiq. Jud. cap. 1.*

moniis. Primum eſt Hieremiæ capit. 25. inquientis, *Servient gentes iſtæ regi Babylonis 70. annis. Cumque impleti fuerint 70. anni, viſitabo ſuper regem Babylonis*, &c. Septuaginta ergo anni Judaicæ captivitatis jam tunc expleti erant, cum Babylon capta a Perſis ac vaſtata eſt. At rem hanc primo anno Cyri geſtam eſſe, nemo eſt qui ignoret. Item Hieremiæ 29. *Cum cœperint impleri in Babylone 70. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum iſtum*. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuiſſe expletam 2. lib. Paralip. cap. 36. & 1. lib. Eſdræ c. 1. non obſcure traditur. Atque Hieronymus ipſe, quamvis aliis in locis aliter ſenſerit in hunc tamen Hieremiæ locum non potuit cum manifeſta veritate pugnare. *Niſi*, inquit, *ſeptuaginta anni expleti fuerint, Cyro rege Perſarum laxante captivos, nequaquam in patriam revertemini*.

A contraria parte illud primum eſt, quod Angelus, qui in Zacharia loquebatur, *Uſquequo*, ait, *non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iſte jam ſeptuageſimus annus eſt* (1). Iſtum autem annum Darii ſecundum eundem eſſe, Zacharias cap. 1. teſtatus eſt: non ergo 70. anni in primo anno Cyri, ſed in ſecundo Darii completi ſunt. Quo argumento Clemens, Theodoretus, Euſebius, Hieronymus, Auguſtinuſque nituntur. Quod vero exponunt quidam, *iſte jam 70. annus eſt*, ſcilicet jam diu tranſactus, vix audiri ſine moleſtia poteſt: eum pronomen, *Iſte*, hanc intelligentiam evidentiſſime excludat: quæ ſi pronomen abjiceretur, eſſet fortaſſe probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non tranſmigrationis Judæorum (2), ſed deſolationis templi ac civitatis intelliguntur. At 70. deſolationis anni non ſunt ad primum Cyri annum, ſed ad ſecundum Darii referendi. Annos ergo 70. de quo eſt Hieremiæ vaticinatio, non in primo Cyri anno, ſed in Darii ſecundo expletus eſt. Illud prius, quod in hac argumentatione ſumpſimus, ex 2. Paralipom. c. 36. probari facile poteſt, ubi hæc verba ſcripta ſunt: *Cunctis diebus deſolationis egit ſabbatum, uſque dum complerentur 70. anni*, &c. Et Danielis 9. *In anno 1. Darii filii Aſſueri de ſemine Medorum, ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam Prophetam, ut complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni*. Et Hierem. 25. *Et erit terra in ſolitudinem, & in ſtuporem, & ſervient regi Babylonis 70. annis*. Anni ergo ſeptuaginta non tranſmigrationis, ſed deſolationis intelligendi ſunt, ut Joſephus etiam teſtis eſt libro de antiq. 10. c. 10. & l. 1. cont. App. Deſolationis autem annos non in primo anno Cyri, ſed in ſecundo Darii fuiſſe completos, id enim poſteriore loco ſumptum eſt, Eſdræ teſtimonio a Hieronym. (3) comprobatur. Eſdras quippe verbis minime obſcuris teſtimonium perhibet, templum uſque ad Darii tempora deturbatum perſtitiſſe. Septuaginta igitur everſionis annos non ad primum Cyri annum, ſed ad Darii ſecundum computare debemus. Quibus ex rebus ſatis profecto intelligitur, quantis omnino tenebris quæſtio præſens ſacras etiam literas circumfundat: ſed in ratione quoque temporum adeo impedita, & complicata eſt, ut vix aut nullo certe modo expediri atque extricari poſſit. Clemens porro Alexandrinus a deſolationis initio, quod decimo nono Nabuchodonoſoris anno, & Sedechiæ undecimo fuiſſe, 4. Regum 25. ſcribitur, ad primum annum Cyri, quo laxata captivitas Judæorum eſt, non niſi triginta annos computavit. Cui numero, ut dixi, Euſebius, Theodoretus, Hieronymus, Auguſtinuſque conſentiunt. Cujus rei etiam illud argumentum eſt, quod ſi ad imperium Cyri 70. anni interfluxere, Mardochæus certe ea ætate res tales ac tantas geſſiſſe invenietur, qua per ſummam ſenectutem non dico Rempub. adminiſtrare, ſed ne inter vivos quidem numerari poſſit. Fuit namque ex eorum numero captivorum, quos cum Jechonia rege Juda Nabuchodonoſor transtulit (4). Quare vel ſecundum illos, qui non a deſolatione, ſed a tranſmigratione 70. annos computare volunt, expleta captivitate, hoc eſt, primo Cyri anno, jam Mardochæus erat propemodum octogenarius, niſi credamus illum bimum aut trimum in Chaldæam eſſe translatum. Sed fac anniculum fuiſſe. Minimum ergo unum & ſeptuaginta annos natus erat, quando laxata per Cyrum captivitas eſt. Cyrus autem, ut nobiliſſimus quiſque tradit hiſtoricus (5), aut triginta, aut triginta ferme annos imperavit. Cambyſes, & Magi imperarunt novem. In principio itaque regni Darii Hyſtaſpis Mardochæo anni ætatis centum decem acceſſerant. Ponamus igitur id, quod videtur cum ratione pugnare minus, Darium fuiſſe eum, ſub quo res Mardochæi geſtas ſcriptura complectitur (6). Nam illas

(1) *Idem confirmant verba illa:* Cum jejunaretis & plangeretis per hos 70. ann. *&c.*
(2) *Tranſmigrationem hic dico, cum Joakim ſponte dedit ſe, tranſlatuſque eſt in Babylonem an. 8. regni Nabuchodonoſor. Quomodo Ezech. 1. uſurpatum eſt, ac recte quidem, ut Hieron. in Hiere. 24. c. annotavit. Nam tranſmigrationis vocem ſcio a Joſepho aliiſque aliter aliquandoque uſurpari.*
(3) *In proœmio ſuper Agg. l. 1. c. 4. & 5.* (4) *Eſther. 2. 6. & 11. 4.*
(5) *Clem. Alex. Euſeb. Hieronym. Africanus 30. annos Cyro tribuunt. Herod. 29. Solus Metaſthenes Annian. 24. aſſignant: ſed a Babylone tamen expugnata. Itaque reipſa idem cum ceteris ſentit.*
(6) *Confer principium l. Eſth. cum initio c. tertii 3. l. Eſdræ. Hujus opinionis Joann. Carion. fuit. Joſeph l. 11. anti. c. 6. virum Eſther Longimanum credidit, Euſeb. in Chronicis, Memnonem. Joſephum videtur ſequi Auguſt. l. 18. de civ. c. 36. Joſephus 6. annos ſolum illis aſſignat l. 11. antiq. Jud. cap. 7. Herodot. l. 3. annos 7. & menſes 5. cui potius habenda fides, quoniam eo tempore fuit. Cambyſes parum propitius judæis fuit, Aſſuerus multum.*

las ſub Artaxerxe Longimano, aut etiam ſub Memnone contigiſſe, ut qui multis annis Dario fuerint poſteriores, longe incredibilius eſt; nullo vero modo probabile ad Cambyſen filium Cyri hæc ipſa traducere, qui octo ſolum annos tenuit imperium. At poſt duodecimum Aſſueri annum quædam Mardcchæi geſta hiſtoria ſacra commemorat. Non ergo Aſſuerus ille Cambyſes fuit, præſertim cum hujus acta actis illius nullo pacto cohæreant. Manet ergo, Mardochæum eo etiam tempore, quo ad centeſimum vigeſimum ſecundum annum vitam perduaerat (1), non imbecillum, ingraveſcentem, ſeniove confectum, ſed ſolidum, robuſtum, ac valentem in rebus magnis præclariſque gerendis fuiſſe verſatum. Quod in illis ſeculis vix credi poteſt: utpote cum multo ante nondum hominum ætate adeo inclinata, illud Propheta dixerit, *Si autem in potentatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor*. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Auguſtinus, Hieronymus, Euſebius, Theodoretus, Clemenſque Alexandrin. colligunt, hiſtoriæ libri Eſther magis convenire, & quadrare videntur, quam numerus 70. qui aliorum opinione colligitur. Niſi Philonis Aniani fabulis delectamur, qui Mardochæum ait decem & octo annis ætatem Iſaaci ſuperaſſe. Verum enimvero Joſephus (2) a decimo nono anno Nabuchodonoſoris, quo anno templum deturbatum everſumque fuiſſe ſacræ literæ produnt, ad finem regni Balthaſar, cum Babylon a Dario, & Cyro capta eſt, non ſolum 70. annos, ſed multo etiam plures enumerat. Scribit enim Abilamarodachum (3), Nabuchodonoſoris filium annis 18. imperaſſe, Neglisarem (4) deinceps annis 40. Laboſordachum poſt menſibus novem; Balthaſarem denique annis 17. Itaque præter annos, quibus a templo vaſtato Nabuchodonoſor vixit, qui fuere non pauci, ſeptuaginta ſex alii, ſi Joſephus vera dicit, ad primum Cyri interceſſerunt (5). Beroſus autem in 3. libro Chaldæorum non niſi 48. annos a deſolatione ad Cyrum ſupputat. Nabuchodonoſorem namque ait 43. annos imperium tenuiſſe. Hujus filium Evilmerodachum annos duos. Niglifar, quem maritum ſororis Evilmerodachi fuiſſe tradit, annos 4. Laboſordachum Nigliſaris filium menſes novem. Nabonidum ex eadem gente annos 17. cujus poſtremo anno Babylon a Cyro capta eſt. Quæ eadem ferme computatio ex Phœnicum hiſtoriis habetur, quas Joſephus 1. cont. Appio. lib. retulit. At Metaſthenes a vaſtatione Hieruſalem ad primum annum Cyri ſeptuaginta annos computavit in hunc modum. Nabuchodonoſor, qui templum civitatemque vaſtavit, imperium tenuit 46. annis. Evilmerodach filius ejus 30. Reg. Aſar hujus filius 3. Lab Aſar Dach hujus frater 6. Balta Aſar, horum etiam frater 5. Si enim acceperis 26. annos, quibus poſt everſum templum (6) Nabuchodonoſor vixit, & illis addideris 44. quibus Nabuchodonoſoris filius unus ac tres nepotes imperarunt, conficies dictum numerum 70. In ratione igitur temporum quæſtio hæc valde implicita eſt, atque ita implicita, ut ne a viris quidem hiſtoriæ peritis explicari poſſe videatur.

Nam Judæi, quippe qui Chronographiæ penitus ſint ignari, nihil hoc loco, & quæſtione valent, niſi mera ſomnia fingere. In quibus etiam Lyranus eſt, qui ſuo arbitratu 70. annos ab 8. Joakim patris Jechoniæ ad quartum Cyri numeravit (7), tantum ut ſententiam ſuam diceret, nullius gravis auctoris teſtimonio ſubnixam, nulla annalium ratione probatam, nullis argumentis perſuaſam, a ſacris etiam literis alienam. Sed hoc in re ambigua ferri poteſt. Illud quis ferat? quod nonnulli apud Euſebium a 13. anno Joſiæ ad primum annum Cyri ſeptuaginta illos annos, de quibus eſt controverſia, computandos eſſe aſtruxerunt. Quid? quod in hac etiam quæſtione illud varium atque irretitum eſt, quod vel maxime erat explicatu neceſſarium, ut hujus quæſtionis difficultas exponeretur: Nempe an Balthaſar filius Nabuchodonoſoris fuerit, an nepos, an pronepos. Nam ſi verum eſt, quod Euſebius ait, Balthaſar filium fuiſſe Nabuchodonoſoris, fratrem Evilmerodachi, nihil abſurdum videtur dicere, cum negat a demolitione templi ad primum Cyri annum plures, quam 30. annos intercesſiſſe. Sin autem idem Nabuchodonoſoris non filius, non nepos, ſed pronepos fuit, tum vero inter everſionem civitatis, & primum annum Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſt credibile. At fuiſſe pronepotem, Hieronymus auctoribus Beroſo ac Joſepho in 5. Danielis caput affirmat; & refertur de verb. ſignificat. c. *Nam & rex*. Quamquam Joſephus libro decimo an. c. 13. Balthaſar nepotem Nabuchodonoſoris fuiſſe ſcripſit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco a me tam prolixe ſunt poſita, ut lector intelligat primum, hujus argumenti quæſtio quantis ſit difficultatibus illigata; deinde ne in re perdifficili ac perobſcura, quam explanare nemo adhuc potuit, ſententiam a me expectet perſpicuam, certam, conſtantem, ſed probabilem, veroſimilem, minime abſurdam.

Principio igitur illud pono, quod, niſi ego fallor, ſatis abunde probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium a deſolatione ſumendum eſſe, non a tranſmigratione, hoc eſt, non ab 8. anno regni

(1) *Centeſimum trigeſimum ſecundum colliges, ſi a deſolatione 70. annos enumeres, ut vere ſunt enumerandi.*
(2) *Lib. 10. antiq. c 13* (3) *Evilmerodach. legit. Hier. Dani. 5.* (4) *Nigliſar legit Hieron. Dan. 5.*
(5) *A tranſmigratione Joakim ad primum annum Evilmerodachi filii Nabuchodonoſoris 37. annos interfluxiſſe ſcribitur 4. Reg lib. c. 25.* (6) *Beda ponit mortem Nabuchod. a 31. anno poſt everſionem Hieroſolymorum.*
(7) *Joſeph. l. 10. ant. c. 7. ſcribit, Joakim 8. anno regni ſui fuiſſe a rege Babylo. captum. Sed contra Dan 1. dicitur, quod anno tertio regni Joakim venit Nabuchod. Quod autem eodem anno ſit captus, Euſebius in chronicis docuit.*

Digitized by Google

regni Nabuchodonoris, cum Joakim cognomento Jechonias ultro ſe dedidit, 4. Reg. 24. ſed ab undevigeſimo ejuſdem Nabuchodonoſoris, quando Nabuzardam templum, domos, muroſque civitatis evertit, 4. Reg. 25. Id quoniam, ut dixi, ex 2. Paralip. cap. 36. primo Eſdr. primo, & Hierem. 25. oſtenſum eſt, ſupervacaneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumantur. At Cajetanus in 2. Paral. 36. caput contra dicit, a Jechoniæ transmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias cap. 29. iis, qui cum Jechonia tranſlati ſunt, ait: *Cum cœperint impleri in Babylone 70. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo*, &c. Verum ſatis expeditum eſt, ea, quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis 25. eſſe referenda. Non enim inquit, *Cum cœperint in vobis impleri 70. anni*, ſed, *cum cœperint impleri 70. anni*, illi ſcilicet, quos prædixerat. Perſpicuum eſt autem, 70. annos capitis 25. deſolationis intelligendos eſſe; tum quoniam omni populo Judææ loquitur, ut patet ex initio capitis; tum quoniam per tranſmigrationem Jechoniæ non eſt facta univerſa terra illa in ſolitudinem & ſtuporem. Tum quoniam ſtatim ſubditur, *Et ſervient omnes gentes iſtæ regi Babylonis 70. annis*. Si autem ſoli illi, qui cum Jechonia commigrarunt, 70. annis ſervierunt, quomodo omnibus dicitur, *Et ſervient omnes gentes iſtæ*, &c. Nempe etiam vicinæ Hieruſalem, &c. Quid quod etiam ſi ſolitudinis fuiſſent 70. anni, deſolationis tamen non fuerunt, ſi a tranſmigratione Jechoniæ computamus? Aliud quippe eſt ſolitudo, aliud deſolatio. Non ergo 70. anni a tranſmigratione Jechoniæ numerandi ſunt. Quamobrem qui vel a decimotertio anno Joſiæ, vel etiam ab octavo Joakim, aut a tertio quoque hujus computare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac diſputatione multo magis removendos exiſtimo.

Primum itaque fundamentum præclare jactum eſt. Deinde non mihi ſane veroſimile fit, a deſolatione ad primum Cyri annum nonniſi annos triginta interfluxiſſe, quos Euſebius, & qui Euſebio conſentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Auguſtinus numerent neceſſe eſt, ſi ad ſecundum annum Darii Hyſtaſpis (1), ſeptuageſimi anni abſolutionem trahant. Conſtat ſiquidem, Nabuchodonoſorem patrem Evilmerodachi ad quadrageſimum quintum annum imperium perduxiſſe. Quos illi vere Metaſthenes Annianus tribuit. A tranſmigratione enim Jechoniæ ad primum annum Evilmerodachi, trigintaſeptem anni effluxerunt, 4. Reg. 29. & Hierem. 25. Jam ergo Nabuchodonoſor hos trigintaſeptem annos imperavit. His ſi addas octo annos, quos ante regnarat, 4. Regum 24. annos quinque & quadraginta conficies. Nec huic ſententiæ repugnat Hieronymus, qui in Daniel. 5. cap. Nabuchodonoſorem ait annis tribus & quadraginta regnaſſe. Quam ſententiam ex Joſepho accepit, primo contra Appionem libro, Joſephus vero a Beroſo in tertio libro Chaldaicorum. Computat namque annos integros, non integros excludit. Qui mos eſt auctoribus profanis, ſacriſque familiaris. Sic Hieremiæ 23. ſcribitur, primum Nabuchodonoſoris annum, eundem regis Joakim fuiſſe quartum, cum tamen anno tertio Joakim regis Juda, Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalem venerit, & obſederit eam, Daniel. primo. Eodem autem tertio anno Joakim, Judæam captam a rege Babylonis, Euſebius etiam in Chronicis auctor eſt. Annus ergo tertius Joakim primus erat Nabuchodonoſoris, ſed non integer: annus vero Joakim quartus, idem Nabuchodonoſoris primus integer fuit. Nos porro annos Nabuchodonoſoris 45. licet non omnes integri fuerint, numeramus. Sicque de annis non integris in tota hac diſputatione loquimur. Unde error Euſebii coarguitur, qui non niſi 38. annos imperii Nabuchodonoſori aſſignavit. Ponit enim illius mortem anno a deſolatione decimonono, cum in vigeſimoſexto ponenda eſſet, ſi verum eſt, ut verum eſt certe, Nabuchodonoſorem poſt deſolationem 26. annos imperium tenuiſſe. Nam a decimonono anno, in quo templum vaſtatum eſt, ad 45. ad quem Nabuchodonoſor vitam, regnumque perduxit, anni ſex & viginti computantur. Item ſi a 37. annis, quos a tranſmigratione Joakim Nabuchodonoſor vixit, undecim ademeris, quibus regnavit Sedecias, 26. annos pariter ſupputabis. Atque hinc etiam error alter Euſebii refellitur, qui Evilmerodacho, cæteriſque Nabuchodonoſoris poſteris quatuor duntaxat annos imperii reliquit, aut plurimum ſex, neque eos integros tamen. Certe ſi a deſolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerentur, cum vigintiſex ex illis Nabuchodonoſori acceſſerint, quatuor ſolum, aut quinque reſtant, quos Evilmerodacho, Negliſari, Laboſordacho, Balthaſari impartiamur. Hos enim Nabuchodonoſori ordine ſucceſſiſſe, non Joſephus modo affirmat, verum & Hieronymus Beroſum prodidiſſe conſentit. Quæ res omnino mihi magnam admirationem movet. Quid enim cauſæ Hieronymo fuerit, equidem non intelligo, ut Beroſo Joſephoque conſentiens Balthaſar Nabuchodonoſoris pronepotem fuiſſe crediderit, & cum Euſebio tamen a fine regni Nabuchodonoſoris ad primum Cyri annum adeo paucos annos computarit. Euſebius enim excuſari forte poteſt, qui Balthaſar fratrem Evilmerodachi fuiſſe, filium vero Nabuchodonoſoris exiſtimavit. Sed cur Euſebium excuſem, cum Matthæus dicat, Jechoniam poſt tranſmigrationem Babylonis genuiſſe Salathiel, Salathiel autem Zorobabel? Hic autem in primo anno Cyri jam grandior erat, cum eſſet dux, & princeps Judæorum. At ne intelligi quidem poteſt, Jechoniam in tam paucis annis ab Euſebio computatis nepotem adeo adultum habuiſſe. Non ergo a deſolatione ad remigrationem

trigin-

(1) *Alii Hidaſpim vocant.*

Digitized by Google

triginta ſolum anni interceſſerunt. His duabus concluſionibus illam adjicio, a deſolatione ad primum Cyri annum ſeptuaginta annos interceſſiſſe. Quam ego concluſionem negare non queo, cum 25. cap. Hieremiæ, & 36. 2. Paralipom. diligenter expendo. Si quis autem his ſcripturæ teſtimoniis apte ac probabiliter reſpondebit, cum eo equidem non magnopere contenderim. Mihi profecto, ut dixi, nulla via explicandorum eorum teſtimoniorum apparet, niſi plane conſentiendo, quod ad primum annum Cyri ſeptuaginta deſolationis anni interfluxerunt. Intelligo autem quoſdam rei hujus ſummam ita diſtinguere, ut captivitatis ſeptuaginta annos a tranſmigratione ad primum annum Cyri computent: at in ſecundo Darii anno ſeptuaginta deſolationis abſolvant. Quod ſi verum eſſet, diſcrepantium opinionum probabilis ſane concordia eſſet inventa (1). Sed nihil falſius invenio, cum ad veritatem cœpi revocare rationem. Tranſmigratio enim fuit in anno Nabuchodonoſoris octavo, ut 4. Regum libro, cap. 24. ſcribitur, deſolatio vero in ejuſdem Regis anno undevigeſimo facta eſt, 4. Reg. 25. Vaſtatio ergo poſt undecim annos tranſmigrationi ſucceſſit. A primo autem anno Cyri ad Darii ſecundum ſine controverſia plures quam triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri poteſt, ut a tranſmigratione Jechoniæ ad primum annum Cyri ſeptuaginta anni, a deſolatione item ad annum Darii ſecundum ſeptuaginta alii numerentur. Quocirca variis diſſentientium auctorum ſententiis omiſſis, ad argumenta cum tertia hac concluſione pugnantia reſpondeamus.

Objicitur primum, quod Angelus apud Zachariam, cum de ſecundo Darii anno loqueretur, *Iſte*, ait, *jam ſeptuageſimus annus eſt*. Cui nos argumento ante omnia reſpondemus, locum illum ab Interprete Chaldæo Sancteque Pagnino multo aliter, atque ad ſcripturæ ſenſum fortaſſe aptius fuiſſe converſum. Horum porro verſio ſic habet: *Uſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es iſtis ſeptuaginta annis?* Nimirum enim apud Hebræos interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, ſed ad finem continenti ſermone produci poteſt. Qua ex re fit, ut in editione noſtra, tametſi oratio diviſa eſt, duæ tamen interrogationes in una angeli querimonia intelligantur; quarum prior illa ſit, *Uſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem, & urbium Juda, quibus iratus es?* Poſterior illa, *Iſte ſeptuageſimus annus eſt?* Quaſi angelus in hunc modum conquereretur: Itane Domine promiſſionis tuæ oblitus es? Num iſte eſt ſeptuageſimus annus, quem ſcilicet & tu nobis tanta benignitate promiſeras, & nos a te tam ardenti deſiderio exſpectabamus? Ecquid nobis confert laxata captivitas, facultas conceſſa & templum extruendi, & civitatem, ſi illud everſum, hæc vaſtata perſeverat? Nec vero inſolitum eſt, ut quædam paſſim ſine nota interrogandi proferantur, quæ rectius aliter enunciarentur. Habes exemplum, ut cætera omittam, in epiſtola ad Romanos capite octavo, cujus nos particulam ſic pronunciare ſolemus: *Quis accuſabit adverſus electos Dei? Deus, qui juſtificat. Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis*. At Auguſtinus (2), rectiſſime indicat, ſic legi ac proferri oportere: *Quis accuſabit adverſus electos Dei? Deus, qui juſtificat?* ut tacite reſpondeatur, non. Et item: *Quis eſt, qui condemnet? Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, qui reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis?* quaſi dicat, abſit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adjunctas cum multum habere venuſtatis, tum acrimoniæ plurimum. Quod ego idem in præſenti de angeli querela ſentio. Major quippe vis in illa inerit, ſi duabus interrogationibus continebitur. Sed fac, nihil hic percunctatione quæſitum. Anne idcirco nihil eſt, quod non dolore expreſſum videatur? Primo equidem, nec abſurde puto, illa quaſi dolentis, ac dejecti animi verba eſſe, quæ nihil minus conqueſtione depreſſa, quam ſublata interrogatione ſignificent. Id quo melius intelligatur, exemplis etiam ſcripturæ illuſtrandum eſt, quæ aperte mihi rem totam videntur exponere. Hieremias (3) primum duas quoque querelæ ejuſdem partes facit, quarum una interrogationem habet, altera non habet: *Quare*, inquit, *via impiorum proſperatur, bene eſt omnibus, qui prævaricantur, & inique agunt? Plantaſti eos, & radicem miſerunt, proficiunt, & faciunt fructum*. Simillimum ex Habacuc exemplum proferam (4): *Quare*, ait, *non reſpicis ſuper iniqua agentes, & taces devorante impio juſtiorem ſe? Et facies homines quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habens principem*. Num Prophetæ hi aliud conqueſtione, atque interrogatione denotarunt? Num quicquam aſſeruere, dum queruntur? Non certe plus, quam dum interrogant. Ad eundem ergo modum angelum in Zacharia duas ſuæ querimoniæ particulas feciſſe intelligo, quarum prior per interrogationem expreſſa ſit, poſterior per conqueſtionem. Non itaque aſserit, illum annum, in quo loquitur, ſeptuageſimum a deſolatione eſse: ſed iſtum tam promiſsum, tam deſideratum jamdiu prateriiſse conqueritur: Nihil enim, ut modo diximus, conquerendo exprimit, niſi quod interrogando expreſſiſset. Iram Dei ſcilicet ultra tempus præfinitum trahi, illa interrogatione queſtus eſt: *Uſquequo non miſereberis?* Miſericordiam item plus nimio differri queſtus eſt, illam conqueſtionem adjiciens: *Iſte ſeptuageſimus annus eſt*. Quod non vultu aſserentis, ſed flentis, voce videlicet queribunda, proferendum eſt. Verum de Zachariæ teſtimonio ſatis. Opponitur dein-

(1) *V. Theodoret. in 1. c. Zach.* (2) *Lib. 3. de doct. Chriſ. c. 9.* (3) *Hier. 12. 1.* (4) *Habac. 1. 13.*

deinde, quod anni ſeptuaginta non captivitatis, ſed everſionis numerandi ſunt; id quod nos libentiſſime concedimus. Sed ſeptuaginta everſionis annos non in primo Cyri, ſed in Darii ſecundo expletos eſſe, id vero conſtantiſſime pernegamus, non noſtra opinione nos, ſed ſcripturæ teſtimonio freti (1). At, inquis, templum uſque ad Darii ſecundum annum dejectum, everſumque permanſit. Si nihil templi factum intelligis, falſum eſt: cum in primis Cyri annis altare fuerit extructum, templique fundamenta jacta, ut primo Eſdr. lib. cap. 3. & 5. ſcribitur. Sin templum ais non fuiſſe Cyro regnante perfectum; ita eſt ſane: Sed ne uſque ad Darii ſextum quidem annum perfectum eſt, quemadmodum primo Eſdr. lib. cap. 6. legimus. Quin Joſephus (2) memoriæ prodidit, templum uſque ad annum nonum Darii non fuiſſe omni ex parte expletum. Cui opinioni Judæi conſentientes, quadraginta ſex annis ajunt templum ædificatum (3). Atque idem Joſephus libro eodem, cap. 5. tradit, templum ne anno quidem Xerxis 25. eſſe ſuis numeris omnibus abſolutum. Quocirca ſi demolitio templi tandiu perdurаſſe intelligitur, quandiu informatum illud, atque imperfectum manſit, nimirum ſeptuaginta anni non jam ad ſecundum, ſed ad ſextum, vel nonum Darii, vel etiam 25. Xerxis numerabuntur. Quid, quod ſeptuaginta anni vaſtitatis non modo templi, ſed urbis etiam intelligendi ſunt? *Ego*, inquit, (4), *intellexi numerum annorum, de quo factus eſt ſermo ad Hieremiam prophetam, ut complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni*. Si igitur ad eum modum annos vaſtitatis accipimus, cum Hieruſalem in vigeſimo etiam Artaxerxis anno adhuc deſerta perſtiterit, muri diſſipati, portæ conſumptæ, ut 2. Eſdræ cap. 2. habes, dicemus utique ſeptuaginta illos annos ad Neemiæ quoque tempora protrahendos, cum civitas ab eo eſt per Artaxerxis imperium inſtaurata. Nos ergo, tametſi in ſecundo (5), vel ſaltem tertio Cyri anno templi fabricam inchoatam eſſe credimus, ſeptuaginta tamen everſionis annos tunc expletos arbitramur, non quando templum aut inceptum, aut conſummatum eſt, ſed quando Judæis eſt laxata captivitas, dataque adeo facultas, ut in patrium ſolum remigrarent, altare extruerent, fabricarent templum, civitatem reficerent, ruinas implerent. Quem omnino ſenſum, ut diximus, a ſacris videmur literis accepiſse (6), quæ verbum Hieremiæ primo Cyri anno impletum eſse tradiderunt.

At Mardochæi ætas, imo potius res præclare geſtæ cum noſtra opinione diſsentiunt. Nam ſi tanta fuit, quantam ex nobis adverſarii colligunt, non modo ſumma, ſed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cujus argumenti reſponſio illa, quæ a viris doctiſſimis accepta eſt, non eſt omnino contemnenda. Ecquid enim abſurdi eſt, ſi illis adhuc ſæculis homo unus aut alter ætate, temperamento, corporis, animique vigore longe reliquis ſuis temporis ſenibus antecelluerit; cum etiamnum quidam ſint, quorum in ſumma ſenectute nec ingenium, nec memoria, nec cæteræ animi vires non modo labefactatæ, ſed ne extenuatæ quidem videantur? Atque hac reſponſione illud quoque argumentum diluitur, quod ex Aggæi 2. trahi poteſt. *Quis in vobis*, inquit, *eſt derelictus, qui vidit domum iſtam in gloria ſua prima?* &c. in ſecundo igitur anno Darii quidam ſupererant, annos nati 116. & eo amplius. Si enim 70. annis deſolationis, 30. Cyri, Cambyſis, & Magorum 9. (7) Darii duos & quinque, vel etiam ſeptem addas, quibus ante vaſtitatem vixerant, ſi templum videre, & gloriæ ejus poſt tot annos recordari potuiſsent, certe ſummam illam 116. annorum conficies. Atque hæc reſponſio quidem minus abſurda judicabitur, ſi 30. Cyri anni non a capta Babylone, ſed ab Aſtyage victo numerentur. Tunc enim primum Perſarum ac Medorum regnum accepit. Denique hoc quoque reſpondendum cenſeo: Quod Mardochæus fuiſſe legitur de eo numero captivorum, quos tranſtulit Nabuchodonoſor cum Jechonia rege Juda, non ſic accipi oportet, quaſi is ipſe tunc fuerit inter captivos numeratus, ſed quaſi ex illis extiterit, exque eis duxerit originem. Hoc vero in Mardochæi laude ſcriptura poſuit, quod non ex iis fuerit parentibus qui Prophetis contradixerunt, ſed ex eis, qui Hieremiæ obtemperarunt. Quæ hujus loci interpretatio ex primo Eſdræ libro, cap. ſecundo colligitur, ubi numerantur illi, qui aſcenderunt de captivitate, quam tranſtulerat Nabuchodonoſor, & in Judæam reverſi ſunt; cum ex ipſis quidam non in Babyloniam venerint, ſed patres eorum. Compertum ſiquidem ex Matthæo eſt, Zorobabelem in Babylone genitum fuiſse. Sed & 3. Eſdr. lib. cap. 5. ita legis: *Sunt autem hi qui aſcenderunt ex Judæa*, &c. Nullam ergo vim ſcripturæ afferimus, ſi interpretamur Mardochæum de Hieruſalem translatum eſse, quod pater ejus translatus ſit. Quod ſi quis adhuc hanc intelligentiam violentam eſse contendat, ſic quoque reſpondere poſsumus. Aſsuerus ille, de quo in libro Eſther perpetua mentio fit, Aſtyages fortaſse fuit pater Darii Medi (8). Hunc enim Daniel cap. 9. Aſsuerum vocat. Vel certe Cyaxares hujus pater: quem primum Aſiæ populos in provincias diſtinxiſse, Herodotus tradit. Fuiſse etiam ait, cum ingenti tenebatur ira, peracerbum. Quæ omnia in Aſsuerum apprime conveniunt, qui in libro Eſther eiſdem coloribus pictus eſt.

Nec refert, hi, an alii Medorum reges ante Cy-

(1) *Dan.* 1. 3. *Par.* 26. & 1. *Eſdr.* 1. (2) *Lib.* 11. *ant. c.* 4. (3) *Joa.* 2. 20. (4) *Dan.* 9. 2. (5) *In* 2. *anno Cyri templi fundamenta poſita, Joſ.* 1. *cont. Appi. l. tradit. Cui ego libenter aſſentior.* (6) 2. *Par.* 36. 1. *Eſdr.* 1. (7) *Hier. annum Magorum perpetuo excipit, & S. ſolum Cambyſi aſſignat.* (8) *Hier. communem ſententiam ſequitur, Aſſuerumque iſtum Artaxerx. a Græcis appellatum fuiſ. At nec Aſtyages, nec Cyaxares Artaxerx. vocatus eſt.*

Cyrum Aſiæ imperitarint. Scimus enim Cteſiam Cnidium apud Diodorum in tertio, alios atque Herodotus ſcripſit, poſuiſſe. Sed Herodotum Euſebius ſequitur. Accedit, quod nuſquam Aſſuerus iſte rex Babylonis dicitur, ſed Perſarum atque Medorum. Ante Cyrum autem, & Darium avunculum una erat monarchia Medorum atque Perſarum: Babyloni rex proprius imperabat, ut in primo libro Herodotus ſcribit. Accedit etiam, quod huic expoſitioni omnia conſonant, nec ex ea quicquam abſurdi emergit. Nam quod Mardochæus primum in Babylonem translatus ſit, deinde in Suſis appareat, nulla repugnantia eſt. Conſtat enim fieri potuiſſe, ut Babylonii quoſdam ex captivis Perſis Mediſque vendiderint: ut cauſas alias omittam, quæ ejus rei multæ eſſe potuerunt. Danielem ſane in Babylonem principio translatum, compertum eſt; at in Suſis poſtea extitiſſe, capite ejuſdem Prophetæ octavo legimus (1). Quanto illud urgentius adverſarios premit, quod ſi tempore aut Darii Hyſtaſpis, aut Artaxerxis Longimani illa contigiſſent, quæ ipſius Eſther narrat hiſtoria, nullo modo Eſdras Neemiaſque ſilentio prætermiſſent? Nam hæc ad Artaxerxis Memnonis tempora referre, ſi Mardochæus cum Jechonia commigravit, ſomnio quam ſimillimum eſt. Nec me fugit, Suſa regiam aliquando Medorum ac Perſarum civitatem, in qua Aſſuerus convivium illud inſtruxit, a Dario Hyſtaſpis filio conditam, Plinium lib. 6. cap. 27. ſcribere. Quæ res ſi vera eſt, illa de Aſtyage, aut Cyaxare ſententia vera eſſe non poteſt. Sed Plinii nos auctoritas urgere nequit. Quin multo probabilius Strabo in libro 15. ſcribit, Suſa Thitoni patris Memnonis ædificium eſſe. Atque Herod. l. 5. urbem Memnonis vocari ſolitam, ait, non Artaxerxis Memnonis, ſed illius præſtantiſſimi juvenis, qui Priamo e Syria auxiliaturus venit, qui etiam in Suſis regiam ædificavit, Memnoniam ab illo cognominatam, ut Diodorus ſcripſit lib. 3. Suſa vero ante Cyrum fuiſſe condita, Daniel certiſſimus auctor eſt, *Anno*, inquit, *tertio regni Balthaſar, cum eſſem in Suſis*, &c. Quam urbem Metropolim eſſe regionis Elamitarum, Hieronymus vere quidem interpretatur, ſed in ea Danielem turrim extruxiſſe falſo exiſtimat. Joſephus ſiquidem in decim. lib. poſtremo cap. Danielem, ait, apud Ecbatana Mediæ turrim eam ædificaſſe, apud Suſa vero primariam Perſidis urbem illa vidiſſe, quæ Danielis 8. narrantur. Quanquam Suſa proprie nec Perſidis, nec Mediæ civitas eſt, ſed Suſianes Perſis Mediſque vicinæ (2). Quæ quoniam non duabus his provinciis modo, verum etiam Babyloni confinis erat, inque harum trium regionum medio collocata, ideo reges Perſarum atque Medorum in ea ſedem imperii locaverunt. Quod Cyrum feciſſe Strabo affirmat, nos alios etiam priores feciſſe credimus. Jam ſi Suſa principium regni Aſſueri fuit, ut prim. lib. Eſther cap. dicitur, non fuit autem aut Darii Hyſtaſpis, aut Longimani, aut alterius Artaxerxis cognomento Memnonis Suſa regni principium, ſed vel Thitoni, vel alius regis, qui primus Suſa nobilitavit, atque inde exordium imperii ſumpſit; certe non eſt abſurdum Aſſuerum virum Eſther Aſtyagem Cyaxaremve hujus patrem intelligere. Uterque enim Medis etiam ac Perſis imperavit, quemadmodum ſcribit in 1. libro Herodotus. Reſtat ut illud tandem exponamus, qui fieri potuerit ut 70. annos, quos prædixit Hieremias, Joſephus in primo Cyri anno expletos dicat: cum multo plures ipſe idem in Nabuchodonoſoris poſteriorumque hujus imperio computarit. Sed in numeris Joſephi libri menda habent innumera. Quæ ego menda viro diligentiſſimo atque graviſſimo aſſignare nec volo, nec debeo. Librariorum ergo vitio accidiſſe credendum eſt, ut in Negliſaris regno, pro 20. ſubjecta fuerint 40. in Balthaſaris autem, pro 7. poſita fuerint 17. Hos enim duos numeros ſi correxeris, 70. anni conſtabunt, quos Joſephus a deſolatione ad 1. Cyri annum ſcripſit, effluxiſſe. Sic tamen 70. annorum ſumma conſtabit, ſi poſt deſolationem ſolos 25. Nabuchodonoſori tribuas; quod 26. inceptus fuit, non abſolutus: ſi excludas item poſtremum Balthaſaris, quod in illius initio Babylon in Cyri ditionem venit. Ac ſi 5. annos Balthaſari dedit, ſed ex ſcribentium vitio ſubſtituti ſunt ſeptendecim, tunc 70. anni conſtantur; nec opus erit eos, qui integri non fuerunt, excludere. Verum in his minutulis explicandis ego quoque mihi ipſe diſpliceo. Sed harum rerum curioſis ſemel ſatisfaciendum fuit. Et Gordianus iſte nodus, quamvis multo labore verbiſque etiam multis, erat tamen explicate diſtincteque ſolvendus.

Respon. ad 10. Decimum argumentum facile eſt quidem, ſed ad ſcripturæ cognitionem explicatu neceſſarium. Non enim Hieronymus ſolum, ſed Aggæus etiam ſcribit, in ſecundo Darii anno templi eſſe fundamenta jacta. Atque illud, quod ex commentariis in Danielem objecimus, nihil habet omnino quæſtionis: cum Hieronymus ipſe in Iſa. 44. caput ſua verba fuerit interpretatus. *Cyro vivente*, ait, *templi jacta ſunt fundamenta*. Cæterum ſub Dario anno illius ſecundo templum ædificari cœptum eſt. Hoc itaque facillimum, id difficilius, quod Hieronymus, imo Aggæus ipſe dicit in hæc verba: *Ponite corda veſtra ex die iſta & in futurum, a quarta & viceſima noni menſis: a die, qua fundamenta jacta ſunt templi Domini*, &c. Et Hieronymus (3): *A die viceſima quarta noni menſis, in qua templi fundamenta ſunt jacta*, &c. Loquitur autem ſine dubio Propheta de nono menſe anni ſecundi ſub Dario. Huic argumento varie quidem a

(1) *Narrant Hebræi, ut in 10. Zach. c. Hieron. refert, captivum populum Judæorum non ſolum in Medos & Perſas, ſed in Boſphorum quoque & Septentrionalem plagam a Chaldæis eſſe translatum.*
(2) *Ptol. lib. 6. c. 2. 3. 4.* (3) *In Aggæ. 2. cap.*

multis reſponſum eſt. Lyranus ſentit, fundamenta hoc ſane loco appellari partem ædificii interiorem, quæ cæteras ſuſtentet ac ferat, etiamſi ima non ſit, ſed fundamentis imis ſuperpoſita. Beda credit (1), atque id receptius eſt, templi interioris fundamenta vivente Cyro fuiſſe poſita: atrii vero exterioris porticum, & gazophylacii in ſecundo anno Darii. Illud quoque dici poteſt, ſub Cyro fundamenta inchoata informataque fuiſſe (2), ſub Dario perfecta & conſummata. Adde, a Cyro ad Darium 40. annis interfluentibus fundamenta & temporum injuria, & inimicorum opera fuiſſe propemodum everſa & labefactata: ſed ſub Dario reconcinnata refectaque fuiſſe. Unde & Joſephus Ruffino interprete ſcripſit (3), quod ſub Dario fundamentis reſtitutis ſuperædificabatur. Atque, ut quemadmodum ſentio loquar, non mihi Aggæus videtur aſtruere, quod in ſecundo Darii anno templi fundamenta jacta ſint; ſed hunc ſenſum Propheta habet: Attendite non ſolum ex die iſta, quæ videlicet eſt viceſima & quarta noni menſis, ſed a die, qua fundamenta jacta ſunt templi, & invenietis in templo meo inchoato nullos uberiores fructus prædia veſtra tuliſſe. Nimirum enim negligentibus Dei religionem & cultum nihil adhuc proſpere evenit. At ex die illa benedicam, &c. Et hic ſenſus paulo ante fuerat explicatus his verbis: *Et nunc ponite corda veſtra a die hac*: & ſupra *antequam poneretur lapis ſuper lapidem in templo Domini*, &c. Quaſi ex eo tempore, quo primum jubente Cyro e Babylone venerint, eorum frugibus maledixerit, nec quicquam eis feliciter terra produxerit, quod in Dei opere & templi ſtructura ceſſaverint. Sed de argumento decimo hæc ſatis.

Respon. ad 11. In undecimo non eſt facile expedire, quiſnam ille Artaxerxes fuerit, qui cum Cyro, & Dario juſſerit templum ædificari. Rabbi Samuel eundem eſſe credidit Darium & Artaxerxem. Hoc enim non proprium nomen, ſed regum Perſarum omnium fuiſſe cognomen: ut Cæſar Romanorum, Pharao Ægyptiorum. Non itaque tribus jubentibus templum ædificatum, ſed duobus Cyro, & Dario Artaxerxe. Cui opinioni vehementer conjunctio repugnat, quæ nomen Darii cum Artaxerxe non ſolum in Latino, ſed in Græco & Hebraico exemplari conjungit. Ineptæ ſane loquendi formulæ ſunt, Julius & Cæſar, Marcus & Tullius, Chenctes & Pharao. Huic quoque ſententiæ illud refragatur, quod pari ratione Artaxerxis cognomen Cyro fuerat addendum, qui rex utique nobiliſſimus Perſarum fuit. Atque idem Rabbi per Artaxerxem, de quo cap. 4. ſermo fit, vere, ut ego ſentio, non Cambyſen, ſed Cyrum intellexit (4). Cur igitur ſcriptura cognomen utrique regi commune alteri adjiceret, ab altero auferret? Hanc denique opinionem illud minus probabilem facit, quod ſi Artaxerxes cognomen omnium regum Perſarum eſſet, id eſſet abſurdum, quod 1. Eſdr. 7. ſcribitur: *In regno autem Artaxerxis regis Perſarum Eſdras*, &c. Nullus enim peculiariter intelligeretur, non plus certe, quam ſi ſolum regem Perſarum ſine Artaxerxis voce poſuiſſet. Sed de hac ſententia ſatis. Pergamus ad reliquas. Joſephus porro apud Lyranum, hunc Xerxem filium Darii interpretatur. Undecimo quippe antiq. Juda. l. c. 5. ſcribit, Xerxem filium Darii pietatis paternæ perinde ut regni hæredem fuiſſe: nihilque ex patris inſtitutis circa divinum cultum immutaſſe, ſed Judæos ſumma fuiſſe benevolentia proſecutum. Addit etiam hujus tempore Eſdram quidem argento, auro, & vaſis pretioſis, quæ ex univerſa provincia Babylonis attulerat, templum ornaſſe, ac Dei cumulaſſe cultum: Neemiam vero eodem rege concedente non modo civitatem & muros inſtauraſſe, ſed & id ſuppleſſe, quod ad fabricam templi deerat. Verum hæc ſententia duos ſcrupulos habet. Prior eſt, quod huic regi 38. annos imperii tribuit. Qua in re cum omnium Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Darii non niſi viginti regni annos impertiuntur. Poſterior ſcrupulus eſt hujuſmodi: primi Eſdr. 6. cap. dicitur, quod Judæi ædificaverunt, conſtruxerunt, & compleverunt domum Dei, Cyro & Dario & Artaxerxe jubentibus, ſed compleverunt tamen in anno 6. Darii. Neceſſe eſt igitur, ut Artaxerxes ille, quicunque tandem fuerit, ante annum Darii 6. fuerit. Alioqui quomodo uſque ad 6. annum Darii conſtruxerunt Judæi, & compleverunt templum, vivente Cyro & Dario & Artaxerxe? Non itaque in nomine Artaxerxis Xerxes filius Darii intelligitur. Quæ eadem cauſa eos etiam urgeret, qui hoc loco Artaxerxem Longimanum filium Xerxis accipiunt, cujus diebus, ut Euſebius eſt auctor, & Eſdras, & Neemias ea quæ templo, civitati, muriſque deerant, expleverunt. Ac ne illud quidem verum eſt, quod nonnulli ajunt, Darium Medum hoc loco accipi oportere: nam Darium Hiſtaſpis nomine Artaxerxis accipiunt (5). Primum enim nuſquam aut in literis ſacris, aut in auctore aliquo hiſtoriæ probato legitur, quod Darius Medus templi fabricam aut juverit, aut juſſerit. Solus quippe Daniel hujus Darii mentionem fecit, nec tale quippiam illi aſſignavit. Deinde cum Darius hic avunculus Cyri eſſet, ut pleriſque viſum eſt, multoque ætate major, ut viſum eſt omnibus, nequaquam ſcriptura ſacra contra aliarum omnium morem, Cyrum prius, quam Darium nominaret: *Jubente*, inquit, *Cyro & Dario & Artaxerxe* (6). Quæ eadem ratio vetat, ut Darius hic Medus per Artaxerxis vocem intelliga-

(1) *Refertur in gloſſ. ordinaria.* (2) *Eſdr. 6. 3.* (3) *Lib. 11. c. 4.*
(4) *Notum, inquit, ſit regi, quod Judæi, qui aſcenderunt a te ad nos &c. 1. Eſdr. 4. Cyro ergo ſcribebant illi, a quo Judæi in Judæam dimiſſi fuerant. Joſephus, ac cæteri hunc Cambyſem interpretantur.* (5) *Gloſ. interlin. Dan. 9. ait, Darium primum captum Iſrael ſolviſſe, ſed non probat.* (6) *Metaſthen. Anni. hum. ordinem invertis.*

Digitized by Google

ligatur. Quamquam ſeptuaginta Interpretes Danielis ſeptimo pro Dario Artaxerxem interpretati ſunt, quemadmodum Hieronymus noſter admonuit. Præterea nulla hiſtoria neque humana, neque divina Darium Hyſtaſpis Artaxerxem appellavit. Nulla ergo cauſa eſt, cur hoc loco Darium Hyſtaſpis Artaxerxis nomine intelligamus; præſertim cum in toto libro per nomen Darii non alius unquam, niſi Hyſtaſpis filius intelligatur. Quid autem ſcriptura nobis per nominis ambiguitatem illuderet, ſi in eadem etiam orationis clauſula Darii nomen in varios ſignificatus diſtraheret? *Ædificaverunt*, ait, *jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, & compleverunt domum Dei iſtam, uſque ad diem tertium menſis Adar, qui eſt annus ſextus Darii regis*.

Mihi duæ viæ hujus quæſtionis explicandæ apparent. Una eſt, ut tueamur id, quod nunc impugnatum eſt, Artaxerxem Longimanum hic accipi oportere, qui primus hujus nominis in hiſtoriis prophanis invenitur. Quæ eadem ſententia Bedæ fuit. Loquitur autem ſcriptura per anticipationem, id, quod ſæpe alias ſacri auctores factitarunt. Non enim omnes illi tres intelligendi ſunt templum & ædificaſſe, & compleſſe, uſque ad ſextum Darii annum. Sed tres illi opus complevere quidem, quos Judæis conſtat in opere faciundo explendoque faviſſe; at ædificatum eſt, atque aliqua ex parte completum uſque ad ſextum Darii annum, Cyro, & Dario jubentibus. Tametſi eo anno templum non eſt omni ex parte abſolutum; quoniam, ut Joſephus ait, Eſdras ac Neemias ſub Artaxerxe poſtea templi fabricam, ornatum, & cultum expleverunt. Hoc vero ſolum a Joſephi opinione noſtra diſcrepat, quod ea, quę Eſdras, & Neemias geſſiſſe in ſcriptura referuntur, ille Xerxe Darii imperante, nos Longimano jubente geſta eſſe contendimus. Illud autem ſine controverſia verum eſt, Cyrum, & Darium, & Artaxerxem, eum, cui Neemias, atque Eſdras placuere, templum ædificaſſe, abſolviſſe, & ornaſſe.

Altera quoque ſcrupuli hujus eximendi ratio eſt, ſi dicamus, duas illas particulas, *& Artaxerxe*, ab Hebræo quopiam adjectas eſſe in margine primum, deinde textui, ut fieri ſolet, inſertas: nec aliunde, quam ex eodem libro exemplum hujus erroris petere neceſſe eſt. In capite enim quarto ſic Latina editio habet (1). *In regno autem Aſſueri, ipſe eſt Artaxerxes*, &c. ubi tres illæ voces, *Ipſe eſt Artaxerxes*, non ſunt ſcripturæ partes, ſed ab expoſitore neſcio quo in margine fortaſſe poſitæ, ſcribentium errore textui noſtræ interjectæ ſunt, cum nec in Hebræis exemplaribus, nec in Græcis ſeptuaginta Interpretum haberetur: quemadmodum etiam ante nos Lyranus admonuit. Idem quoque error accidit in Latinis codicibus, 2. Reg. cap. 8. ubi verba illa, *De quo fecit Salomon omnia vaſa ærea in templo, & mare æneum, & columnas, & altare*, nec Hebræa exemplaria habent, nec Græca Septuaginta, &c. Quod autem vitium in Latinam editionem irrepſit, idem potuit accidere, ut in Hebræa quoque irrepſerit exemplaria. Qua de re & lib. 2. multa opportune diximus, & jam jam in ſequentis argumenti explicatione quædam haud importune diſſeremus. Illud nunc dico, me non levi conjectura ductum de hujus loci errore ita exiſtimaſſe. Joſephus ſiquidem undecimo Judaic. antiq. lib. cap. 4. hunc ipſum Eſdræ locum referens, ſic ait; *Magnis omnium ſtudiis proficiebat templi ædificatio, juxta mandata Cyri, & Darii, prophetantibus interim Aggæo, & Zacharia: abſolutumque eſt intra ſeptennium*. Et l. 15. cap. poſtremo, non alium templi auctorem facit Herodes, præter Cyrum, & Darium. Non ergo alius tertius in Hebræis exemplaribus veris habebatur. Verum hæc hactenus. Cætera diluemus.

Respon. ad 12. Argumentatio duodecima uſque eo difficilis, & obſcura eſt, ut aut nullo modo, aut multo difficillime dilui poſſit. Nimirum enim in hiſtoria cum ſacra, tum prophana ita ſæpe librariorum vitio numeri depravati ſunt, ut qui eos ad veram rationem revocare voluerit, is non dico in ſcrupuloſis locis, arduiſque verſetur, ſed in labyrinthum inexplicabilium quæſtionum intret neceſſe ſit, unde exire non queat, nec ſi Theſei quidem filum habeat. Hujuſmodi autem errores in hiſtoriis humanis prodere ſupervacaneum erit: nam obvii ſunt paſſim plurimi. In ſacris paucos quoſdam commemorabo, qui ſatis ſint tamen, ut intelligant omnes, quam lubricum & facile librariis ſit, vel in divina ſcriptura numerum pro numero ſubſtituere. Agedum ergo primum hujus rei exemplum proferamus, ex libri ſecundi Paral. cap. 15. ubi ita legimus: *Bellum vero non fuit uſque ad triceſimum quintum annum regni Aſa*. Et e veſtigio in initio capitis ſextidecimi: *Anno autem triceſimo ſexto regni ejus aſcendit Baaſa*, &c. Quo utroque loco pro triceſimo, legere oportet, Viceſimum. Nam Baaſa anno tertio regis Aſa regnare cœpit, ſolumque regnavit annos quatuor & viginti, ut 3. lib. Reg. cap. 15. traditur: Non ergo ad triceſimum ſextum annum regis Aſa regnum vitamque perduxit. Id quod perſpicuum quoque fit ex 3. Reg. lib. cap. 16. *Anno*, inquit, *viceſimo ſexto Aſa regis Juda regnavit Hela filius Baaſa ſuper Iſrael*, &c. Et poſterius; *Anno viceſimo ſeptimo regis Aſa regnavit Zamri, qui ſcilicet occiderat Hela*. Quem errorem Joannes Lucidus in ſecundo temporum libro animadvertit (2).

Ne vero imperitus quiſquam hujus loci vitium in Latinæ editionis odium torqueat, æque ſciat Græca Hebræaque exemplaria eſſe corrupta. Id quod 2. Paral. c. 36. etiam contigit. Ubi in hæc verba exemplaria omnia, quæ mihi videre licuit, conſentiunt: *Octo annorum erat Joakim, cum regnare cœpiſſet, & tribus menſibus, ac decem diebus regnavit in Hieruſalem, fecitque malum*

Q 4

(1) 1. Eſdr. 4. 6. (2) Cap. 9.

Digitized by Google

lum in conſpectu Domini. Quo loco, pro *decem & octo*, librarius aut indoctus aut negligens *octo* ſubjecit. Sic enim 3. Reg. 24. vere legis: *Decem & octo annorum erat Joakim cum regnare cœpiſſet*, &c. Alioqui quomodo fecit malum in conſpectu Domini? Quomodo egreſſus eſt ad regem Babylonis, & cum eſſet natura bonus, nec civitas periclitaretur, ultro ſe dedidit? 4. Reg. 24. Joſephus 10. antiq. cap. 9. Atque hunc etiam errorem Cajetanus prior deprehendit. Nolo enim quicquam aliorum aut induſtriæ aut ingenio detrahere. Verum ego etiam ipſe interdum conjectura ducor ad ſuſpicandum, auctores ſacros quibuſdam in locis alios numeros poſuiſſe, quam nunc inveniantur. Verbi cauſa ponamus aliquid, ubi conjecturæ hujus argumentum appareat. Primo Reg. lib. cap. 13. ſcribitur, quod filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet. Quod ſi filius anni unius intelligitur, quaſi puer unius anni innocens, qui neſciret inter dextram ſiniſtramque diſcernere, quonam pacto illud accipiemus (1), *Filius viginti & unius anni erat Sedecias cum regnare cœpiſſet*? Quid ſi hic etiam numerus ille viginti ex ſcribentium eſſet errore prætermiſſus? An non tibi videtur, ſi ita hi par incuriam negligentiamque feciſſent, falſis interpretantium expoſitionibus locum eſſe daturos? Rurſum, quale quæſo illud eſt (2), *Filius triginta annorum erat David, cum regnare cœpiſſet, & quadraginta annis regnavit*, ſi filium unius anni innocentem interpretamur? In ſimili ergo dicendi forma ſimilis ſit interpretatio. Sed ſimilis eſſe non poteſt, ſi unius anni filius Saul eſſe dicatur. Quamobrem veroſimile eſt, auctorem lib. Regum filium eum viginti & unius anni ſcripſiſſe; ſed ſcriptorum vitio majorem numerum in Hebræis exemplaribus omiſſum. Quem deinceps errorem in Græca Latinaque exemplaria aut alii quilibet, aut etiam interpretes transfuderunt. Quod idem 2. Paral. c. 15. 16. & 36. accidit, ſicuti paulo ante demonſtravimus. Et quoniam non eſt animus ſingula loca diſcutere, unum ſolummodo ex Rabani opinione adjiciam, ut jam demum ea, quæ ſunt hujus argumenti propria, expediantur. Hieremiæ 52. vulgata lectio ſic habet: *Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor; in anno ſeptimo Judæos tria millia & viginti tres. In anno octavodecimo Nabuchodonoſor tranſtulit de Hieruſalem animas octingentas triginta duas. In anno 23. Nabuchodonoſoris, tranſtulit Nabuzardan magiſter militiæ animas Judæorum ſeptingentes quadraginta quinque. Omnes ergo animæ quatuor millia ſexcentæ*. Qua ex lectione ſubdifficiles & perobſcuræ quæſtiones emergunt, quarum nonnullas Lyranus movit, ſed quam belle reſponderit, aliorum eſto judicium. Rabanus in Hieremiam ter Judæos a Nabuchodonoſore captos ſcribit, harumque trium captivitatum numerum hic a propheta cenſeri. Prima fuit, cum Nabuchodonoſor Joakimum filium Joſiæ vinctum catenis duxit in Babylonem, 2. Paral. 36. (3). Nec enim eſt veroſimile, non etiam alios plurimos cum Joakimo in Babylonem tranſtuliſſe. Nam & Daniel capite primo verbis non valde obſcuris ſignificat, anno tertio Joakimi quoſdam e Judæa in Babylonem eſſe translatos. At Cajetanus negat (4), Joakimum in Chaldæam advenisse. Sane quidem: verum infirma ratione negat. *Interfectus eſt*, inquit, *Joakimus in Judæa, & ſepultura aſini juxta Hieremiæ prædictionem* (5), *ſepultus eſt, ac projectus extra portas Hieruſalem*. Quid tum? Quaſi vero fieri nullo modo poſſet, ut ductus primum in Babylonem, deinde in Hieroſolyma remitteretur, ubi, cum fidem regi Babylonio datam violaſſet, ingloria morte periret. Non itaque eamus inficias, Joakimum eum aliis multis in Babylonem eſſe traductum. Id enim non Rabanus ſolum, ſed divinæ etiam ſcripturæ tradunt (6).

Secundam captivitatem Rabanus ponit in tranſmigratione Jechoniæ, quæ 4. lib. Reg. 24. habetur expreſſe. Tertia quoque in eodem lib. c. 25. expreſſa eſt, cum Nabuzardan templum etiam, urbemque vaſtavit. Trium ergo harum captivitatum, ut Rabanus autumat, Hieremias hic ſingillatim ſcribit numerum. Quæ ſi vera ſententia eſt, tres numeri mutandi ſunt, ut pro ſeptimo anno in prima captivitate ſcribatur, primo. Illa enim anno primo Nabuchodonoſoris contigit, qui idem Joakimi tertius fuit: quemadmodum paulo ante dicebamus. In ſecunda vero captivitate, pro Octavodecimo ſcribendum eſt, Octavo. Conſtat enim, Jechoniam in Babylonem octavo Nabuchodonoſoris anno commigraſſe, 4. Reg. 24. Pro viceſimo autem tertio in captivitate poſtrema legi oportet, Undeviceſimo. Nam, ut 4. Reg. 25. ſcriptum eſt, Hieremiæ item 52. Sedecias in anno 19. Nabuchodonoſoris ductus eſt in Chaldæam. Nec huic ſententiæ repugnat, quod lib. Reg. 4. cap. 24. decem Judæorum millia cum Jechonia dicuntur eſſe translata. Quoniam Hieremias non vulgus promiſcuum, aut milites quoslibet annumerat, ſed principes Judæ, & eos, qui erant in dignitate aliqua conſtituti, ut Joſephus decimo Judaic. antiq. lib. cap. 8. animadvertit. Vel etiam eos hic ſupputat Hieremias, qui in libris Regum non fuerant numerati. Primæ ſiquidem ac poſtremæ captivitatis numerum auctor libri Regum omnino prætererat. In ſecunda autem poſuerat majorem quidem, hoc eſt, decem millia: prætermiſerat minorem, quem hic ſupplet Hieremias, id eſt, animarum octingentas triginta duas. Quod Joſephus intelligens in decimo antiq. Judaic. lib. cap. 9. utrumque numerum complectitur, aſſeritque eos, qui cum Jechonia ducti ſunt, fuiſſe decem millia numero, & amplius

(1) *Jer.* 52. 1. (2) 2. *Reg.* 5. 4.
(3) *Joſeph.* 1. *con. App. Ale. lib. ex Beroſo refert, Nabuchodonoſorem primo anno regni ſui quoſdam Judæorum captivos in Babylonem adduxiſſe.* (4) *In* 36. *c.* 2. *Paral.* (5) *Cap.* 22. 19. (6) 2. *Par.* 35. 6.

plius octingentos triginta duos. Quanquam primam captivitatem ad eum annum refert (1), quo rex Babylonius Joakimum interemit, inſepultumque extra mœnia juſſit projici. Tum enim ſcribit, tria millia Judæorum Babylonem in captivitatem eſſe ducta. Qui annus procul dubio ſeptimus Nabuchodonoſoris fuit. In octavo namque Jechonias pro patre eſt conſtitutus, 4. Reg. 24. quod ſi accipimus, numerus primæ captivitatis in Hieremia ſine ulla correctione rectiſſime conſtat. Intelligo autem locum Hieremiæ totum poſſe a mendi nota vindicari, ſi dicamus ſecundam captivitatem anno 18. Nabuchodonoſoris fuiſſe, annis ſcilicet integris numeratis: ſicut & prima anno ſeptimo eſt in hunc ſenſum adſcribenda. Alioqui, ſi de annis non expletis ſermo ſit, prima in anno 8. ſecunda in 19. Nabuchodonoſoris fuit. At tertia fuit anno 23. cum quinto poſt excidium Hieroſolymitanum anno, qui fuit regni Nabuchodonoſoris 23. invaſit Cœlen Syriam, Ammonitas, Moabitaſque ſubegit, Ægyptios perdomuit, ac repertos ibi Judæos captivos Babylonem abduxit, ut Joſephus auctor eſt 10. antiq. Judaic. lib. cap. 11. Sed quoniam Hieremias eos numerare videtur, non qui de Ægypto, ſed qui de Judæa tranſlati ſunt: quia rurſum eas videtur captivitates recenſere, quæ e ſacris hiſtoriis colliguntur: quia demum eam, quæ ſub Nabuzardane fuit omnium celeberrima, templique, atque urbis incendio vel maxime nobilitata, tertio loco videtur ſcribere, ut eo redeat, unde eſt paulo ante digreſſus; ut numerum annorum in ſecunda, & tertia captivitate ad formam 4. lib. Reg. reſtituendum contenderet, ei ego non magnopere repugnarim. Nam ſi in prima captivitate Joſephum, quam Rabanum ſequi malis, non equidem improbabo. Ego autem, ut ingenue loquar, nunquam mihi minus, quam in hac digreſſione placui, quanquam magis adeo id argumenti difficillimi explicandi cupiditate, quam ulla alia culpa mea contigit: qui dum monere volo, numerorum quæſtiones lubricas eſſe, atque difficiles, quod error in numeris facilis, ac lubricus ſit, mei pene ſum oblitus: fecique id repentino quaſi motu percitus, quod ne meditatus quidem opere ad hoc inſtituto facturus eram, ut de iis rebus, quæ maximi ſunt negotii, inter refellendum argumenta diſputarem. Sed hoc tamen cecidit mihi peropportune, quod duodecimi argumenti difficultas omnis in eo numero annorum ſita eſt, qui 3. Reg. lib. cap. 6. præſcribitur, ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto ad templum a Salomone inchoatum. Eſt autem in omnibus exemplaribus Græcis, Latinis, & Hebræis idem omnino numerus annorum quadringentorum octoginta. Quem numerum ex ſcribentium errore a vero eſſe immutatum, hiſce argumentis ſuaderi poteſt. Primum, quod Joſephus lib. antiq. Judaic. 8. cap. 3. ſcribit, Salomonem templi fabricam exorſum eſſe annis quingentis nonaginta duobus (2), poſtquam Iſraelitæ ex Ægypto exceſſerunt: mille vero viginti annis poſtquam Abraham in Chananæam regionem e Meſopotamia migravit. Nam ſi quadringentis triginta, qui juxta Exodum a migratione Abraham ad exitum Iſraelitarum de Ægypto interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris, ab exitu ad templi ædificium cœptum, ſumma illa Joſephi relinquetur annorum mille viginti, atque adeo & uterque ſibi numerus, & inter ſe viciſſim ambo conſtabunt. Deinde Joſephus idem lib. 11. antiq. Judaic. c. 4. *Ante Saulem & Davidem*, inquit, *rempub. Judices adminiſtraverunt, Qui reipub. ſtatus plus, quam quingentis annis duravit poſt Moyſis & Joſue imperium*. Non ergo ab exitu Iſrael de Ægypto ad initium templi 480. ſolum anni interceſſerunt.

Præterea Moyſes quadraginta annis imperavit. Erat enim annorum octoginta cum eduxit Iſrael, Exod. 7. & centeſimo viceſimo ætatis anno mortuus eſt. Deut. ultimo.

Adde annos octo interregni, quibus Iſraelitæ ſervierunt poſt mortem Joſue regi Meſopotamiæ, Judic. 3. Joſephus 6. lib. antiquitat. cap. 5. ſcribit hos fuiſſe duodeviginti. Quorum octo ſervitutis fuiſſe lib. 5. cap. 7. tradiderat.

Othoniel judicavit populum quadraginta annis. Judic. 3.

Adde duodeviginti annos interregni, quibus ſervierunt regi Moab. Judic. 3.

Aod judicavit populum octoginta annis. Judic. 3.

Adde viginti annos interregni, quibus ſervierunt regi Chanaan. Judic. 4.

Barac, & Debora judicarunt populum quadraginta annis. Judic. 5.

Adde interregnum ſeptem annorum ſub Madian. Judic. 6.

Gedeon judicavit populum quadraginta annis. Judic. 8

Abimelech tribus annis. Judic. 9.

Thola viginti tribus annis. Judic. 10.

Jair viginti duobus annis. Judic. 10.

Interregnum decem & octo annorum ſub Philiſthæis, & Ammonitis. Judic. 10.

Jephte ſex annis judicavit. Judic. 12.

Abeſan ſeptem annis. Judic. 12.

Ahialon decem annis. Judic. 12.

Abdon octo annis. Judic. 12.

Interregnum quadraginta annorum ſub Philiſthæis. Judic. 13.

Samſon viginti annis. Judic. 16.

Heli quadraginta annis. 1. Reg. 4.

Saul regnavit quadraginta. Act. 13. Nam Joſephus lib. 6. antiq. Judaic. cap. poſtremo ait, illum

(1) 10. *lib. cap.* 8. (2) *Sic Gebenius ac vere ille quidem tranſtulit. Numerus enim* 502. *qui habetur in verſione Ruffini, ex ſcribentium errore eſt poſitus, niſi Joſephus ipſe ſecum pugnet lib.* 11. *cap.* 4. *Unde patet Sabellici error, Ennead.* 1. *lib.* 9. *ubi vulgatum vitium ſecutus affirmat annum templi inchoati fuiſſe ab eo, quo filii Iſrael de Ægypto ſunt egreſſi, quingenteſimum ſecundum.*

lum regnaſſe vivente Samuele annis duodeviginti, poſt Samuelis mortem annis viginti.

David regnavit annis quadraginta. 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 3.

Salomon quarto anno regni ſui templi fabricam cœpit. 3. Reg. 6.

Qui in ſummam redacti faciunt numerum quingentorum ſeptuaginta quatuor annorum. Quibus ſi adjicias annos Joſue, Samgar, & Samuelis, Interregnum quoque, quod inter Samſon, & Heli fuiſſe ſcriptura dicit, major utique ſumma, quam illa Joſephi, conficietur. Plures igitur quam 480. anni ab exceſſu Iſrael de Ægypto, ad templi fabricam interceſſerunt. Mendum itaque in hoc ſcripturæ loco ineſt, ſuntque proinde ad veram rationem codices Hebraici, Græci, & Latini corrigendi. Ad hæc, ſi Græca omnia exemplaria fidem aliquam faciunt, ut in ejuſmodi rebus ambiguis, & numerorum ratione controverſa æquum eſt, Paulus (1) certe poſt terram Chanaan filiis Iſrael ſorte diſtributam, tempus Judicum uſque ad Samuel, quadringentis quinquaginta annis, non multo ſecus definivit. Sic enim Græca habent, Καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναὰν, κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ Προφήτου.

Quæ Eraſmus ita convertit: *Et deletis gentibus ſeptem in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram eorum. Et poſt hæc annis circiter quadringentis quinquaginta, dedit Judices uſque ad Samuel prophetam.* In eundem ſenſum Pagninus vertit, exterique juniores omnes interpretes. Nec enim Græca illa aliter reddi poſſunt. Quod ſi quadringentis quinquaginta annis, quos Paulus Judicibus a diſtributione terræ ad Samuelem impertitur, addamus Moyſis quadraginta, Saul item quadraginta, David quoque alios quadraginta, & quatuor denique Salomonis: eandem profecto ſummam conficiemus cum ea, quæ paulo ante e certis ſcripturæ teſtimoniis confecta eſt, quingentorum ſeptuaginta quatuor annorum, ut novum teſtamentum veteri omnino conſentiat. Sed ait Cajetanus, Græca omnia exemplaria, & Latina eſſe vitiata: & Græce τριακοσίοις, non τετρακοσίοις, Latine Tercentis, non Quadringentis, eſſe legendum. Qui ſic? Evincitur, inquit, quoniam alias non conſtabit numerus annorum, quem 3. lib. Reg. cap. 6. definit: ſcilicet, quaſi non in hoc controverſia ſit, an ille numerus, an hic ſcribentium errore ſit inductus. Numero ſane 3. lib. Regum reliquæ omnes ſcripturæ diſſentiunt. Numero Actorum Apoſtolicorum ſcripturæ conſonant omnes. Non ergo hic, ſed ille numerus vitio librariorum eſt corruptus.

Confirmat autem hanc ſententiam illud tandem, quod qui contrariam tueri volunt, numerumque illum quadringentorum octoginta annorum retinere, ii tantum abſurditatum in ſupputatione ſua faciunt, ut vix audiri ſine aurium moleſtia poſſint. Nicolaus porro (2) & Abulenſis (3), qui in ſcripturæ explanatione habentur inſignes, ut ſumma illis 480. annorum juſta conſtituatur, primum ajunt, annos Joſue minime computandos, ſed in Othonielis quadraginta includendos. Eodemque modo de Samuele judicant, cujus annos ſimiliter intra quadraginta Saulis includunt. Mox addunt, annos, quibus Judæi ſervierunt regi Meſopotamiæ, aliiſque poſtea ſequenti tempore regibus, eis annis includi, quibus terra quieviſſe dicitur, vel etiam Judex hic, aut ille Iſraelitis præfuiſſe. Unum ſolum annorum duodeviginti interregnum in computationem adſciſcunt, ut cum tribus annis Salomonis ſummam 480. annorum ſuo belle arbitratu conficiant. Sed, ut dixi, hæc computandi ratio multum omnino abſurditatis habet. Ut enim omittam alia, ne in re nota, & perſpicua multus & inſolens ſim, illud ante omnia expediri velim: ecquo pacto interregnorum anni in eos redigi valeant, & contrahi, quibus ſub judicibus terra a præliis dicitur quieviſſe? Sane in interregnis aut perpetuum Judæis bellum contra inimicos fuit, aut ſervitus ſine judice miſera, res afflictæ, turbata omnia, nulla quies.

Præterea, ecquid de quadraginta annorum interregno iſti dicturi ſunt, quod inter Abdonem, & Samſonem ſcriptura commemorat? An 40. illos annos in Samſonis viginti incluſuri ſunt? An potius in Abdonis octo? Præterea, cur unicum interregnum annorum decem & octo accipiunt, rejiciunt cætera? Quod ſi cauſam reddere ne unam quidem idoneam poſſunt, ſane aut interregnum hoc cum cæteris abjiciant, & ſumma erit minor: aut cum hoc, ut par eſt, admittant reliqua, & ſumma erit major. Ad hæc liber Judicum explicate docet, terram duce Juda, qui ſucceſſit Joſue, minime quieviſſe, ſed multis bellis fuiſſe agitatam, quibus Chananæi ac Pherezæi victi, oppreſſique fuerunt. Nam Ductum Joſue præliis frequentibus turbulentum extitiſſe, Joſue liber ipſe manifeſtat. Cum vero rex Meſopotamiæ, Joſue, Judaque defunctis, filios Iſrael pugna vicerit, octoque annis ſervire coegerit, tunc tempora pacata, quietamque terram deſcribere, prorſus eſt a ſenſu communi alienum. Quod ſi annos Joſue, ac Judæ illos quoque, quibus rex Meſopotamiæ Iſraelitas expugnavit, & oppreſſit, in id temporis trahas, quo terra quieviſſe dicitur, nonne turbidos, & inquietos annos cum tranquillis, quietiſque confundes? Nonne etiam ſcripturæ ſacræ in aperta narratione vim afferes manifeſtam? Illa nimirum non obſcure refert (4), poſt mortem Joſue, poſt Chananæos, Pherezæoſque devictos, poſt filios Iſrael per Othonielem a ſervitute liberatos, terram quadraginta annis quieviſſe. Quid Paulus? An non poſt Samuelem quadraginta annos Saulis regno impertitur.

(1) *Actor.* 13. 20. (2) *Nicol.* 3. *Reg.* 6. (3) *Abulenſ. ibid. q.* 4. & 3. *lib. Jud. q.* 12.
(4) *Judic.* 3. 11.

Digitized by Google

vitur, (1)? Qua ergo ratione Samuelis annos in annis Saulis includemus? quos triginta octo fuiſſe Joſephus prodit, fuiſſe quadraginta prodit Paulus.

Nulla ergo ratione, ut videtur, numerus ille quadringenteſimus octogeſimus defendi poteſt. Ab eo ſiquidem tempore, quo filii Iſrael terram promiſſionis incolere, habereque cœperunt, ad primum Jephthe annum trecentos interfluxiſſe, teſtis eſt Jephthe ipſe locupletiſſimus (2). Trecentis ſi addas quadraginta, quibus populus moram in deſerto fecit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo lib. Regum (3) a quibuſdam colliguntur, illos demum, quos a Jephthe ad 4. annum Salomonis ante numeravimus: eadem omnino ſumma conſtituetur, quæ bis ſupra conſtituta eſt, quingentorum ſeptuaginta quatuor annorum: ut quoquo te vertas, & ſive ex temporibus interregnorum ac judicum ſingulorum, ſive ex Pauli calculo, atque ratione, ſive ex Jephthe teſtimonio & inculpatæ defenſionis judicio, verum, certumque annorum numerum ab exce[illegible] Iſrael de Ægypto ad templi fabricam efficere pertentes, ſemper eumdem illum invenias quingenteſimum ſeptuageſimum quartum. Porro autem qui numeri cujuſque ſummam exigue nimis, & exiliter ad calculos revocare cupiunt, hi numerum eum veriſſimum ac rectiſſimum cenſent, quem plurimis confectis rationibus undique conſtantem, cohærentem, conſentaneum ſibi, cæteriſque reperiunt, qui ſæpe in unum collati eandem prorſus ſummam efficiunt. His argumentis numerus ille 3. lib. Regum infirmari poteſt: qui tamen non modo omnibus exemplaribus, ſed univerſis auctoribus Latinis, Græcis, Hebræis conſentientibus confirmatur. Verumenimvero in numeri hujus ſumma tuenda & conſervanda vix reperias præſidium aliquod omni ex parte munitum. Euſebius etenim, qui ſine controverſia in ratione temporum diligentiſſimus eſt, hanc ſummam 480. annorum defendit quidem, ſed ita defendit tamen, ut defenſionis ratio neglecta eſſe videatur. Principio namque 10. annos Ahialon e quadringenteſimo octogeſimo numero exemit, quoniam ſeptuaginta interpretes ait illum Judicem omiſiſſe; quare coactus fuit viginti ſeptem annos Joſue adminiſtrationi dare, ut quadringenteſimus octogeſimus expleretur. Quod ſi 10. annos Ahialon in 480. numero includeret, cum Joſue viginti ſeptem attribuerit, 499. annorum ſumma conficeretur. Incidit autem in codices mendoſiores. Nam Complutenſes eum judicem in Lxx. verſione habent. Codex quoque fuit illi ſimiliter depravatus in tempore, quo juxta Lxx. Heli populum judicavit. Scribit enim in Lxx. interpretatione viginti annos inveniri. Atqui in Hiſpanienſi τεσσαράκοντα, id eſt, quadraginta reperiuntur. Quem Euſebii errorem ſæpe ſum admiratus. Si enim Lxx. interpretationem ſequi libuit, cur quemadmodum decem annos Ahialon, ita & Heli viginti non ademit? Quod ſi viſum eſt Heli annos 40. retinere, cur decem Ahialon a numero exemit? Illud etiam incommodi Euſebio accidit, quod cum interregna omnia poſteriorum Judicum temporibus includeret, videretque ex illis quædam accidentia ineptiſſime ſequentibus copulari, eam rem traditionibus Hebræorum attribuit, ne ipſe rei per abſurdæ primus eſſe auctor videretur. Circa annos vero Samuelis ac Saulis eodem in luto cum cæteris hæret. Ambobus enim non plures, quam quadraginta annos aſſignat. At totidem Paulus ſoli Sauli impertitur. Joſephus autem Samueli ſoli duodecim, regnante Saule duodeviginti: Sauli poſt Samuelis mortem viginti. Quo in loco Beda magna me admiratione afficit: Primum quod ſermonem permittit Paulo cum vulgarem, tum etiam falſum: Deinde quod ante Samuelem trecentos nonaginta ſex annos Judices præfuiſſe eorum librum indicare aſſerit, cum in Judicum libro non niſi trecenti triginta novem reperiantur. Quare ad explendam ſummam illam neceſſe eſt Moyſis 40. annos apponas, Joſue vero 17. At Joſue ſeptemdecim non ex hiſtoriæ aut divinæ, aut humanæ veritate, ſed ex eorum opinione ſolum habentur, qui ad ſummam illam 480. annorum numeros quoslibet revocare pergunt: idque ut faciant, non dubitant hiſtorias omnes contravenire. Quid, quod Joſephum Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidem alios impertiri? cum quinquaginta ambobus ſine dubio impertiatur, quemadmodum e locis ante citatis manifeſtiſſime conſtat. Cajetanus porro via longe diverſiſſima ingreſſus eſt. Nam quadraginta annos quidem ſoli Sauli diſtribuit: ſed ut ſumma illa 480. annorum conſtet, Joſue annos decem, ſeptem vero Samueli diſpertit. Quod præter hiſtoriæ fidem ſuo ſolum arbitrio facit. Quid igitur? ſemper ego alienarum opinionum relator tantum? Nunquam ne reponam? Sane & de meo aliquid exolvere lectori debeo, ſi quid tamen probati nummi exolvi poſſit.

Primum autem non exiſtimo, aut fide, aut religionis quæſtionem eſſe, Num 480. iſte annorum numerus, qui in codicibus pervulgatis reperitur, librariorum vitio ſcriptus ſit, an potius idem ab auctore ſacro in ſuo exemplari poſitus? Oſtendimus enim, errorem in numeris promptiſſimum eſſe atque facillimum. Oſtendimus numeros quoſdam in libris ſacris ex ſcribentium errore vitiatos. Oſtendimus denique multas eſſe cauſas, cur hic, de quo agimus, 480. annorum numerus corrupte eſſe inductus videatur. Atque Joſephus & Sabellicus, Hebræus unus, Latinus alter, cum locum illum ex l. 3. Reg. c. 6. referrent, non 480. annos, ſed multo plures poſuerunt. Incredibile autem videtur eſſe, Joſephum,

(1) *Act.* 13. 21. (2) *Judic.* 11. 26.
(3) 1. *Reg.* 7. *Joſeph. lib. ant.* 6. *c.* 13. *tradit, quod Samuel primum ſolus præfuit populo annis duodecim. Deinde Saule regnante annis* 18.

phum, ſi omnia Hebræa exemplaria 480. numerum habuiſſent, ab illo certo ac præſcripto numero diſceſſurum. Nec Hugo Cardinalis, eum ſententiam Joſephi retuliſſet, eam reprobandam cenſuit. Non igitur ſi quiſpiam dicat, ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto ad templum incœptum quingentos annos, & eo amplius interfluxiſſe, protinus refellendus eſt, quaſi ea res ad fidem religionemve pertineat. Illud deinde ſentio, interregnorum annos vere inter annos Judicum effluxiſſe: itaque non eſſe, quod Hebræi ſalſo tradunt, in temporibus vel priorum vel poſteriorum Judicum computandos. Quocirca Joſephus, quoniam non ea ſolum tempora, quibus Judices præfuere, computare voluit, ſed illa etiam, quæ in interregnis ſine Judice fluxerunt, vere ſummam quingentorum nonaginta confecit annorum. At auctor libri regum, interregnorum annis omiſſis, eos tantum redegit in numerum, quos intellexit, dum Judices adminiſtrarent, interceſſiſſe. Anni ergo plures ab eo, quo Iſrael exceſſit de Ægypto, ad templi initia fluxere. Sed ducum, judicum, & regum non fluxere, niſi quadringenti octoginta. Advertendum quoque, ex iis, qui populo a Moyſe ad Salomonem præfuerunt, quatuor eſſe, quorum tempora nuſquam ſcriptura vetus denotarit, nempe Joſue, Samgar, Samuel, Saul: nam reliquorum omnium certus annorum numerus in ipſis eſt teſtamenti veteris libris deſignatus. E quibus ſumma colligitur annorum 419. His ſi Salomonis adjungas tres, 4. enim anno templum fabricare cœpit (1), reliqui erunt anni 58. quos Joſue, Samgaro, Samueli, Saulique diſpertias.

Ac Samgar quidem, quoniam nondum vertente anno munere ſimul ac vita defunctus eſt, merito ab hujus numeri ſumma eximitur. Cum vero Sauli Paulus (2) impertierit quadraginta (3), dubium non erit, quin decem & octo ſint inter Joſue, & Samuelem diſtribuendi. At decem ne ex his Joſue, reliquos autem Samueli aſſignare oporteat, an contra pauciores Joſue, Samueli plures, de hac re dubitari poteſt. Cajetano illud placuit, mihi etiam idem viſum eſt. Quoniam Joſepho, aliiſque probatis hiſtoricis longior Ductus Joſue fuit, quam Samueli Judicatus. Nec noſtræ huic opinioni contrarium eſt, Arcam ſub Samuelis tempora in Cariathiarim viginti annis permanſiſſe (4). Non enim his viginti annis, quod quidam ſalſo exiſtimarunt (5), Samuel plebis Iſraeliticæ judex erat, ſed propheta. Quin Scriptura ipſa ſatis, niſi ego fallor, aperte ſignificat, poſt viceſimum illum annum cœpiſſe a Samuele populum judicari. In Joſue autem tempore computando ita magna auctorum varietas, & diſcrepantia eſt, ut nulla ex parte hiſtoriæ labefactetur auctoritas; ſi ubi variæ ſunt hiſtoricorum, diſcrepanteſque ſententiæ, ibi nulla eorum premi nos, urgerique patiamur. Joſephus (6), Gelenio interprete, Joſue viginti quinque annos annumerat. Euſebius viginti ſeptem. Beda, Joannes Lucidus, aliique nonnulli ſeptemdecim impertiunt. Cajetanus decem. Quamobrem eum nos decem & octo Joſue, Samuelique diſpertiendos dicimus, nihil ſane abſurdi dicimus. Quanquam ratio ſubeſt, ut ſine ſcripturæ, veritatiſque diſcrimine octo, aut novem alios annos his duobus judicibus adjungamus. Quid ita? Nonne hiſce vel octo, vel novem adjunctis, anni plures, quam 480. efficientur? Efficientur utique. Falſum ergo erit, inquies, anno 480. ex eo, quo Iſrael de Ægypto exiit, templum ædificari cœptum. Minime gentium. Quin utrumque verum eſſe nihil obſtat: ſcriptura enim minutos numeros præterire aliquando ſolet. (7) Cujus rei exemplum paulo ante poſuimus ex 4. Reg. lib. cap. 24. ubi decem mille Judæi dicuntur eſſe tranſlati, quibus tamen Joſephus octingentos triginta duos adjecit, imo & Hieremias, quemadmodum eſt nobis ſupra explicatum. Atqui ſcriptura Jonæ poſt quadraginta dies ait Ninive ſubvertendam, & tamen ſeptuaginta interpretes 43. græcis literis prodiderunt, qui revera ab initio prædicationis Jonæ computantur: hos vero tres ſacer auctor omiſit, qui a toto triduo illa ſemper verba intonabat, *Adhuc quadraginta dies*, &c. Quamvis ab initio, ſi Ninive ſubverteretur, 43. erant interfluxuri. Quod autem 43. dies ſeptuaginta interpretes ſcripſerint, auctor eſt Juſtinus in dialogo cum Triphone. Quia vero Auguſtinus non 43. ſed 3. ſolum legit, difficulter ſe ex hac quæſtione extricavit, lib. 18. de civit. cap. 44. Quæ eadem cauſa erroris Hieronymo fuit. Si enim in Septuaginta non triduum, ſed 43. dies ipſe legiſſet, omnis admirandi occaſio ceſſaſſet. Sic ergo licet plures fuerint, quam 480. anni, quia tamen non ad 490. acceſſerunt, recte ſuo more ſcriptura dixit, annos 480. interfluxiſſe. Id ſi probabile eſt, ut eſt certe, jam vigintiſeptem annos Joſue, & Samueli poterimus impertiri, Samueli decem, ſeptemdecim Joſue, quos huic Beda, aliique viri graves impertierunt. Sed valeant iſtæ numerorum tetricæ, ſalebroſæque quæſtiones, in quibus poteram ignorantiam meam ſimpliciter confiteri, & omne curioſorum hominum deſiderium contemnere. At levioris culpæ arbitratus ſum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa fuſe, quam omnino nihil dicere.

Respon. ad 13. Tertiumdecimum argumentum parva difficultate nos implicat. Nec enim hiſtorias omnes tueri eſt animus, quæ paſſim in eccleſia lectitantur. Video tantum vulgi non ſolum in laicis, ſed in eccleſiaſticis etiam eſſe, ut eas quoque fabulas oppido quam libenter accipiant, quas jamdiu eccleſia exploſit. In his certe pontificum non diligentia modo, verum etiam prudentia deſideratur. Quidam namque dum reduviam curant, capiti incommodant. Videli-

deli-

(1) *Joſeph l. 5. antiq. ca. 8.* (2) *Actor. 13. 21.* (3) *Totidem Aug. l. 18. de civ. Dei, ca. 20. Nam quod Eupolem. Hebræa ſcriptor hiſtor. 21. tantum ponit, ad id tempus referendum eſt, quo mortuo Samuele regnavit.*
(4) *1. Reg. 7. 2.* (5) *Abulenſis.* (6) *l. 5. ant. c. 1.* (7) *Vid. Aug. 16. de civit. lib. c. 25.*

Digitized by Google

delicet hiſtorias graves pro apocryphis reddunt quidem, ſed divinum eccleſiæ officium uſque eo præter ſolitum immutant, ut vix ulla antiquæ religionis forma in quotidianis precibus relicta eſſe videatur. Qua ex re quam multa & magna mala eccleſiæ Dei accidant, non eſt hujus loci, & temporis dicere. Sed eſto; quædam in publicis eccleſiæ precibus habeantur ambigua, quædam etiam falſa. Num idcirco hiſtoriis eccleſiæ omnibus fidem abrogare perges, quod nonnullæ earum ſint vulgo jactatæ, & creditæ, in quibus præſertim quoties de miraculis incidit ſermo, ficta reperias fortaſſe plura, quæ jure ac merito reprobentur? Mihi profecto illud Gelaſii(1) conſilium placet, ut cum hujus generis hiſtorias catholici legerint, beati Pauli ſententia præcedat: *Omnia probate; quod bonum eſt, tenete*. Atqui irridere epiſcopos, de Theologis ſcholæ ludere, in monachorum imperitiam inſultare, quaſi fabulas hujuſmodi ventris gratia rudi vulgo inferant & intrudant, hæc non puto equidem hominis ingenui eſſe, qui ad bonitatem fuerit a natura compoſitus, nedum ejus, quem Chriſtus ſimplicem ſicut columbam ad legem Evangelii formaverit. Quod ſi ex quibuſdam fictis, falſiſque narrationibus hiſtorias gentium æſtimemus, nulla omnino erit, quam non ſimiliter illudamus. Id ſi hominum imprudentium, atque adeo ſtultorum eſt, maneat, divorum geſta, quæ in eccleſia legi ſolent, deſpici nullo modo oportere: quanquam nonnulla ex his incerta ſunt, apocrypha, levia, falſa. Nam & pleraque credibilia, ac vera ſunt, quædam etiam certa. De tertiodecimo autem argumento hactenus.

Respon. ad 14. In quartidecimi argumenti reſponſionem multa ſunt breviſſime animadvertenda. Primum in maximo illi errore verſantur, qui rerum geſtarum memorias tamquam eccleſiæ oracula accipiunt, ſi eas in epiſtolis, & decretis ſuis pontifices aliquando uſurparint. Non eſt idem, mihi crede, hiſtoriæ approbatio & uſurpatio. Utitur quidem interdum pontifex, ſi quicquam ſuadere cupit, receptis opinionibus, ſententiis, rebuſque vulgatis: at non continuo quæcunque in hunc uſum attulerit, ea ſedis Apoſtolicæ judicio probat. Aliud quippe eſt ſuadentis munus, aliud definientis. Qui pronunciat, res veras ille adfert: qui ſuadet, nonnunquam etiam veroſimiles. Audiebam de præceptore meo puer, nullum omnino argumentum eſſe negligendum, in quo aliqua ſignificatio veritatis appareat: Amplectendum autem eſſe ita unumquodque maxime, ut quodque ad faciendam fidem erit aptiſſimum. Ad cujus præcepti formam non modo dialectici & oratores, ſed veteres etiam Theologi ſuas diſputationes effinxerunt. Nam in cauſam ſuam quiſque & quibuslibet argumentis quandoque abuſi ſunt, & vulgi etiam credulitate. Itaque imprudentium hominum erit, hiſtorias quaſvis obiter etiam, & ad præſentem cauſam a pontifice adductas, non aliter amplecti, atque eas, quæ ſunt eccleſiæ certo judicio comprobatæ.

Quod deinde ad Conſtantini donationem attinet, de eo non libet in præſentia diſputare. Diſputent alii, quibus cordi forte eſt Romanæ eccleſiæ majeſtatem, amplitudinemque minuere. Laurentium Vallam ſcimus integro libro adverſus receptam communi opinione ſententiam declamaſſe. Juriſperiti, quæ vulgo circumfertur ejus donationis formula, eam commentitiam eſſe ſatis indicant, cum Paleæ inſcriptione denotant (1). Euſebius, Ruffinus, Theodoretus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, cæterique probæ fidei auctores, qui omnia Conſtantini geſta ſcripſere diligentiſſime, non modo nullam donationis ejus mentionem faciunt, ſed tradunt etiam orbem Romanum ſic inter tres illius filios diſtributum, ut Italia uni eorum tota contigerit. Ammianus Marcellinus lib. 15. Conſtantium urbis dominationem habuiſſe, & Leontium præfectum ibi conſtituiſſe, auctor eſt. Nonnullos deinceps Imperatores Italiæ, atque adeo Romæ imperaſſe, omnes hiſtorici memoriæ prodiderunt. Hæc & alia ejuſmodi quis ignorat? Verum quid refert, a Conſtantino facta ea donatio ſit, an a principibus poſterioribus? Fictam & commentitiam fabulam dicunt a Nicolao, Clementeque prolatam. Quaſi vero pontifex aut factam eam donationem ſuo decreto definiat, aut urbem eo ſolum titulo defendat. Negant donatam a Conſtantino urbem eſſe: quamquam nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatam negant, ea ſi non donata eſſet, quidnam facerent? An urbem Cæſari concederent? Urgent ruſtice ſane. Negant enim donatam eſſe, & in eo perſtant. Nos vero tamquam tormenta quædam adhibemus, ut ſi reſponderint, quod donata a Conſtantino non eſt, idcirco ad jus nunc Cæſaris pertinere, ſtultos ſe eſſe fateantur. Potuit enim donare alius. Potuit quoque Romanus Pontifex urbem juſto alio nomine poſſidere. Certe longi temporis præſcriptione potuit. Sin negaverint jus omne Cæſari in urbem, omnia, quæ de Conſtantini donatione diſputant, vana eſſe concedant. Sed jam, ne nos vani itidem ſimus, reliqua perſequamur. Lepra Conſtantinum laboraſſe, apud idoneos auctores nuſquam legi, ſed ejus nominis alium, cognomento Copronymum. Unde fortaſſe ambiguitate vocis error inductus. Niſi rumor ille de lepra inde ortus videri poſſit, quod Byzantio ad aquas calidas valetudinis gratia eum egreſſum ferunt. D. Th. 3. p. q. 69. in 4. arg. hiſtoriam vulgatam, ſumit, atque, ut videtur, probat; Cajetanus non item. Habet hic auctores ſuos Platinam in vitam Marci, Ludovicum Vives lib. de cor. diſc. 2. Alciatum lib. parerg. 7. cap. 19. qui aperte negant. Habet ſcriptores omnes veteres ejus ætatis, qui tacuerunt, non omiſſuri, ſi ſciviſſent, ſcituri omnino rem, ſi fuiſſet. Nam quod nomine Conſtantini circumfertur, edictum, tametſi Nicæno

no

(1) *d. 95. c. ſancta Rom.* (1) *Diſt. 96. ca. Conſtant.*

no Concilio adjunctum eſt, non tamen habet Concilii auctoritatem. Hæc illi. Ego hæc nec pro certis affirmare auſim, nec pro falſis refellere. Silveſtri acta, in quibus ea res geſta commemoratur, Gelaſius non reprobat (1). Refertur eadem in ſynodo Romana ſub Silveſtro cano. 1. in ſeptima rurſus ſynodo, actione 2. Eandem denique Nicephorus lib. 7. cap. 33. ut veram hiſtoriam refert. Quocirca Pontifices duos, Clementem, ac Nicolaum, aut Divum etiam Thomam in eo quod ea hiſtoria uſi ſunt, nec ridere jure poſſumus, nec arguere. Quamvis, ut dixi, lepræ Conſtantinianę teſtis gravis & probatus ex veteribus nemo eſt. Itaque, ſi negemus, nec Pontificum, nec hiſtoricorum auctoritatem labefacimus.

De baptiſmo hiſtorici quoque ipſi nobiliſſimi varie loquuntur (2). Hieronymus in chronicis, Euſebius libro 3. de vita Conſtantini, Socrates lib. 1. hiſtor. ſuæ cap. 39. Theodoretus lib. item 1. cap. 31. Sozomenus lib. 2. cap. 34. Caſſiodorus, qui hiſtoriam ab his tribus eccleſiaſticam compilavit, Pomponius Lætus, aliique ſcriptores hujus ordinis, Conſtantinum tradunt non Romæ a Silveſtro, ſed Nicomediæ ab Euſebio Epiſcopo, & quidem Ariano, ſacrum baptiſma ſuſcepiſſe. Contra Damaſus in libro Pontificali tradit, illum Romæ a Silveſtro ſacris luſtricis ablutum eſſe. Cui omnino conſentiunt Marianus Scotus, Sabellicus, Platina in vita Marci, Nicephorus lib. 7. cap. 35. & lib. 8. ca. 54. ne divum Thomam, Nicolaum, Clementem, duas denique ſynodos in hujus rei teſtimonium repetamus. Atque Nicephorus in hac re aſſeveranda, & contraria opinione refellenda, oratione ſane quam acri uſus eſt. Ita enim ſuam de baptiſmo Conſtantini ſententiam Eccleſiæ conſenſioni tribuit, ut adverſam Arianorum commentis aſſignet. *Qui in Oriente*, inquit, *olim Arianæ ſectæ fuere, Conſtantinum Nicomediæ, ab Euſebio ejus urbis Epiſcopo, jam moriturum baptiſmum ſuſcepiſſe, prodiderunt, propterea eum ſacrum lavacrum diſtuliſſe dicentes, quod id in Jordane perficere voluerit. Id vero ex eo facile refellitur, quod Eccleſia a Silveſtro eum Romæ baptizatum eſſe certo prædicat. Quapropter teſtatum omnibus eſſe volo, ut hoc ſic etiam tuto & opinentur, & credant. Ariani enim male ſentientes animo, & conſilio diabolico hoc confinxerunt, non Romæ baptizatum eum eſſe aſſerentes, aut fortaſſe eadem cum illis ſenſiſſe aſtruentes, perinde atque ab ipſis propterea baptiſmi gratiam ſuſceperit. Quod abſurditatis, & mendacii plenum eſt. Quod ſi nondum ſacri lavacri particeps fuit, conſequitur, eum neque in Nicæna ſynodo cum Patribus congreſſum eſſe, neque cum eis myſteria participaſſe, ſicuti hiſtoria tradit.* Hæc ille. Et paulo ante: *Quod autem Romæ a Silveſtro ſacratus ſit, ſatis oſtendit baptiſterium, quod ad hoc uſque tempus ejus rei gratia in teſtimonium certiſſimum Romæ aſſervatur.* Quæ duæ profecto rationes efficiunt, ut non temere iis accedam, qui Conſtantinum Romæ ſacro tinctum lavacro ferunt. Quod ſi baptiſterium tam inſigni ſtructum apparatu, ſi rerum veterum publica commemoratio, non ſolum habitantium animis, ſed lapidibus etiam inſculpta, nullum nobis argumentum eſt, jam jamque non dico quæ vetuſtatis in urbe monimenta ſunt, ſed quæ ſunt in orbe majorum traditione recepta, ire ea omnia inficias poterimus, quamvis indicia extent rerum, locorum, temporum manifeſta. Ac niſi prius baptiſmi fuiſſet fonte ſublatus, qui credi poteſt, Conſtantino Epiſcopos aut culparum, & querimoniarum libellos obtuliſſe, aut, ut ſynodo, & diſputationibus intereſſet, permiſiſſe? Baptizatus ergo ante ſynodum Nicænam fuerat Conſtantinus. Ubi hæreticorum induſtriam, ac diligentiam in propaganda ſecta mirari ſatis non queo. Omnia quippe illi ſus deque miſcent, ut viri pietate inſignes, præſertim ſi Reges, aut Imperatores ſunt, ipſorum partes foviſſe videantur. Tanta vero arte id efficiunt, ut doctos etiam viros, nedum imperitos fallant. Euſebius porro Pamphili, vel quia Euſebio Nicomedienſi, cæteriſque amicis credulum ſe præbuit, vel quia ſectam, cujus apertiſſimus propugnator erat, hac laude, & gloria voluit ornare, ejus fabulæ primus auctor Chriſtianis fuit. Huic enim ſcribenti Hieronymus, ac reliqui auctores crediderunt. Sed de Euſebii fide plura poſtea. Nam Conſtantiam Conſtantino fratri Arianum presbyterum inſinuaſſe, a quo vir religioſiſſimus ſeductus ſit, hoc ut credam, quantum Conſtantiæ levitas & inconſtantia movet, tantum Conſtantini pietas, & gravitas remorantur. Ac ſi presbyter ille Arianus pium alias Imperatorem quidem, ſed poteſtate, divitiis, honoribus, triumphis, meritis, ſecundis denique rebus omnibus inſolentiorem factum decepit, ut Arium revocaret, Athanaſium repelleret: (viris etenim bonis in rebus ejuſmodi facile imponitur) non tamen adeo in errore proceſſiſſe credendus eſt, ut Ariano ritu alterum baptiſmum Nicomediæ ſuſciperet. Quanquam ſunt qui exiſtiment, per ſororem falſum in fide Conſtantinum produnt, eos falſos nominis ſimilitudine id patri attribuiſſe, quod filii ſcelere patratum eſt. Verum ſive hoc modo, ſive alio res habeat, illud tenendum eſt, nervos, atque artus eſſe ſapientiæ non temere credere, iis præſertim hiſtoricis, qui quoniam fidem divinam violarunt, fidei humanæ auctoritatem amiſerunt. Sed de his capite ſequenti accuratius diſſeremus. (Ad reliqua argumenta reſpondetur cap. ultimo)

CA-

(1) 15. d. c. *ſancta Rom.* (2) *Haym. in epit. eccl. hiſ.* l. 9. c. 6.

CAPUT VI.

Qui ſint probatæ fidei auctores, qui contra non ſint.

Quatuordecim argumenta ſuperiore capite ſigillatim refutata ſunt. Nunc quintumdecimum, 16. & 17. refelli oportet: quoniam hæc tria unum atque idem exquirunt, quod ſupra ſumus quidem in quadripartita diviſione polliciti (1), ſed cogitationibus multis variiſque diſtenti, tertium ejus diviſionis membrum voluntaria quadam oblivione contrivimus. Quis enim auctor hiſtoriæ probatus ſit, tertio loco me ſcripſi dicturum, nec exolvi quod promiſeram; quin operis inſtituti pene immemor factus ſum. Eam quippe rem nitimur fere omnes aut ex memoria deponere, aut diu, multumque protrahere, quam non libentes & voluntarii, ſed invite & repugnanter aggredimur. Atqui licet non conſtituto tempore & loco, reddam tamen in præſenti, & cum fœnore fortaſſe reddam id quod me debere non inficior. Antea vero, quam de hiſtoricis utriſque & Eccleſiaſticis & profanis ſententiam meam dico, illud eſt operæ pretium quærere, ſintne regulæ aliquæ, & quidam hiſtoriæ quaſi indices, quibus hiſtoriei cujuſque fides ac veritas exploretur. Nam Joannes Annius tres regulas ponit, eaſque Metaſthenis teſtimonio confirmat, ad quas omnes Chronicorum libros expendere, & examinare haud ſecus, atque ad Lydium lapidem debeamus.

Prima, inquit, regula eſt iſta. Suſcipiendi ſunt abſque repugnantia omnes qui publica & probata fide ſcripſerunt. Secunda. Geſta & annales quatuor Monarchiarum non poſſunt negari & rejici ab aliquo, quia ſolum publica fide notabantur; & in bibliothecis aut archiviis ſervabantur. Unde & in Eſdra legimus, quod controverſiæ de reparando templo diffiniebantur ex annalibus Perſarum ſervatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui ſolo auditu, vel per opiniones ſcribunt, hi tanquam privati recipiendi non ſunt, niſi ubi a publica fide non diſſentiunt. Ex quibus colligit, quod nemo in Chronicis ſuſcipiendus eſt, niſi annalibus quatuor monarchiarum concordet. Et in monarchia quidem Aſſyriorum, quia publica fide ſcripſit Beroſus Chaldæus, conſequens eſt, ut in temporibus ejuſdem monarchiæ ipſi detur palma: & hunc ſecutis item ex Perſis Metaſtheni, ex Græcis Xenophonti in æquivocis, & Archilocho, & Euſebio. Rejiciuntur a temporibus hujus monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acuſilaus: ex Latinis Juſtinus, Gellius, & Oroſius, qui contra publicam & probatam fidem ſcripſerunt.

In ſecunda vero monarchia Perſarum & Medorum auctor publicæ fidei fuit Metaſthenes Perſa, & Cteſias Gnidius, ut in tertio libro Diodorus notavit. Rejiciuntur Joſephus ex Hebræis: & Clemens, Tatianus, Africanus, & Euſebius ex Græcis. Quia privatas opiniones ſecuti, contra publicam fidem notant reges & tempora, quæ in bibliothecis, & annalibus non fuerunt: & contra omnem publicam fidem ſcribunt, Cyrum ante dediſſe licentiam Hebræis in Babylone captivis, & mortuum, quam Babylonia Darius ejus patruus potiretur. Proinde idem Euſebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicam annalium fidem ſequitur, in utraque recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui ſolus habuit Chronographiam omnium quatuor monarchiarum, & ideo ſolus ipſe in temporibus ex Hebræorum ſcriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, ut Joſephus, ſed etiam 70. ſeniorum teſtimonio uſus certiſſima ſcribit. Hæc Annius in 11. & 14. libro, hoc eſt, in Metaſthenem Philonemque ſuos cenſet: fidenter ſane, ut ſolent illi, nihil tam verens, quam ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndum nobis, an in cenſura hac quantum ſecuritatis eſt, tantum ſit etiam veritatis. Nec vero libenter nos ſcriptorum, præſertim familiæ noſtræ vitia detegimus. Sed in publica ſtudiorum cauſa nullo modo prævaricandum erat. Cum viderem itaque viros quoſdam eruditos in his Annii præceptis, & exemplis hallucinari, neceſſarium exiſtimavi & regulas vanas eſſe oſtendere, & falſa item regularum exempla (2). Principio igitur affirmare videtur Annius, in quatuor tantum monarchiis ſcribas certos haberi ſolitos, quos reſpub. in id conſtituerit, ut geſta temporaque notarent. Horum annales in locis tutis aſſervari; quemadmodum in bene inſtituta civitate videmus, quæ inſtrumenta ſcripturarum publica a tabellionibus obſignata cuſtodiæ tutæ committit. Verum illud non in quatuor ſolum monarchiis, ſed in Phœnicum, Ægyptiorumque republica fieri ſolere, Joſephus auctor eſt, primo contra Appionem Alexandrinum libro. Nec omnes quatuor illæ monarchiæ hujuſmodi rerum geſtarum ſcribas & annales publicos habuere, quibus rerum, temporumque lites, ſi quæ eſſent exortæ, finirentur. Græcos ſiquidem hiſce & ſcriptoribus & annalibus caruiſſe, multo probabilius eſt. Sane ante olympiades Euſebius ſcribit, Græcam de temporibus hiſtoriam falſam credi: quod ut cuique hiſtorico viſum eſt, diverſas Græci ſententias protulerunt. At poſt olympiades non aſſerit ejus generis annales a deſtinatis reipublicæ miniſtris adſcriptos extitiſſe: ſed id aſſerit, ex eo veram de temporibus Græcorum hiſtoriam credi,

---

(1) cap. 3. (2) *Niſi forte Annius ſentit, geſta, & annos quatuor monarchiarum, non a privatis ſcriptoribus ſolere ſcribi, ſed ab iis tantum, quibus reſp. id muneris commiſiſſet. Qui omnino ſenſus & falſior, & abſurdior eſt. Conſtat ſiquidem, in omni monarchia privatos quoſdam hiſtoricos etiam fuiſſe. Nam ut de Græca, Romanaque taceamus, in quibus ea res verti in dubium non poteſt, Diodorus in 3. Cteſiam, alioſque de rebus Babylonicis diſcrepantes inducit, nec hos Cteſiæ, nec Cteſiam [illegible]: Quod certo indicio eſt, nullum eorum publica auctoritate ſcripſiſſe.*

di, quo olympiades in uſu eſſe cœperunt. Ac Marcus Varro, apud Cenſorinum lib. de natali die cap. 17. non aliud tradit, quam quod Euſebius accipit, ante olympiades tempus μυθικὸν, hoc eſt, fabuloſum extitiſſe, quia in eo multæ fabulæ referuntur. Cum olympiadibus vero cœpiſſe ἱστορικὸν, quod res eo geſtæ veris hiſtoriis contineantur. Itaque poſt olympiades Græci res vere geſtas ſcribere orſi ſunt, habitaque eſt deinceps apud eos quædam hiſtoriæ ratio, temporum convenientia, & hiſtoricorum nonnulla conſenſio. Atqui Græcorum rempublicam certos hiſtoriæ adminiſtros ex eo tempore conſtituiſſe dicere Annius poterit, probare non poterit. Quin e contrario Joſephus bonus in primis auctor ſcribit (1), Græcos nihil firmiter ſcientes tradidiſſe, ſed *quod unuſquiſque*, ait, *opinatus eſt, hoc ſtuduit explanare. Unde etiam libri ſe invicem arguunt, & in multis Hellanicus ab Acuſilao diſcrepat: Heſiodum corrigit Acuſilaus; Ephorus Hellanicum in plurimis oſtendit eſſe mendacem: Ephorum vero Timæus: Timæum, qui poſt illud fuere: Herodotum vero cuncti. Sed neque de Siculis rebus, qui eas conſcripſerunt, neque rurſum de Atticis hi qui Atticas, neque de Argolicis qui Argolicas memoriæ prodidere, conſentiunt. Nam & Thucydides in multis etiam tanquam fallax accuſatur, licet ſcrupuloſiſſimam ſui temporis hiſtoriam ſcripſerit. Cauſa vero hujus diſſonantiæ ea præcipua eſt, quod non fuerit ſtudium apud Græcos publicas de iis, quæ ſemper aguntur, proferre conſcriptiones. Non enim duntaxat apud Græcos alios publica conſcriptio eſt neglecta, ſed neque apud ipſos Athenienſes diſciplinæ cultores aliquid hujuſmodi reperitur.* Hactenus Joſephus. Qua ex re liquet, falſo Annium Joſephi teſtimonium uſurpaſſe, ut probaret publicos Græcorum annales in templorum bibliothecis cuſtodiri. Nihil enim tale Joſephus argumentatus eſt, quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumentatur, quod a Cadmo literas Græci ſe accepiſſe glorientur, id perſuadere illos non poſſe, cum nulla inſcriptio vel in templi parietibus, vel in vaſis, ſtatuis, cæteriſque donis templo dicatis, ex eo tempore relicta ſit. At in his tamen poſt literas inventas, aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina ſemper inſcribi ſunt ſolita. Plutarchus quoque auctor & ipſe graviſſimus affirmat (2), nullos ſua ætate publicos Græcorum annales extare, præter nuncupatos canones temporales, quorum auctoritas parum apud eum valet, quod multarum rerum inventa in ipſis repugnantia tolli nequiverit, quamvis in ea re plurimi multum operæ, ſtudiique poſuerint. Vanum igitur & commentitium eſt, in Græcorum regno, & monarchia poſt olympiades ejuſmodi hiſtoricos publica auctoritate diffinitos, deſtinatoſque fuiſſe.

Illud autem vanius, in hac monarchia ſolos Philonem, atque Euſebium accipere, qui publicos, probatoſque annales fuerint ſecuti. Etenim Euſebius, ſi eam auctoritatem ſuis Chronicis poſſet adjungere, nullo modo reticuiſſet ſe hujuſmodi annalibus inhærere. Philo vero Judæus nec quatuor monarchiarum annales habuit, quod illi falſo, ſineque ratione ac teſtimonio tribuit Annius, nec ſi habuiſſet, quicquam nobis attuliſſet commodi. Nulla enim Philo aut rerum geſtarum, aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inſcribitur, cum fabularum plenus ſit, nullius gravis auctoris eſt, nedum Philonis. Auctor certe ejus libri non ſolum mendacia conſectatur, ſed adeo etiam hiſtoriæ rudis eſt, ut ſolos Hebræos, nec præterea quenquam de profanis ſcriptoribus legiſſe videatur. Sed hoc nec ita multo poſt ſatis abunde oſtendemus. Nunc de Romanorum quoque annalibus pauca dicantur. Quibus fuiſſe publicos annales olim, Cicero in 2. de Orat. lib. eſt auctor. *Ab initio*, inquit, *rerum Romanarum uſque ad P. Mutium Pontificem Maximum res omnes ſingulorum annorum mandabat litteris Pontifex Maximus, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet populo cognoſcendi, ii qui etiam nunc annales maximi nominantur.* Primo item de legibus libro inducit Atticum ſic loquentem: *Nam poſt annales pontificum maximorum, quibus nihil poteſt eſſe ſiccius (3), ſi aut ad Fabium, aut ad Catonem, aut ad Piſonem venias: tamen quid tam exile, quam iſti omnes?* Annales igitur iſti pontificum maximorum a tempore P. Mutii intermiſſi ſunt, illiſque in hiſtoria Cato, Fabius Pictor, Piſo, aliique ſucceſſere, graves omnino auctores quidem, ſed ſine publica auctoritate tamen. Nec vero audiendi ſunt, qui ejuſmodi Pontif. Max. annales poſt Publium quoque Mutium continuatos aſſerunt, quod hoc loco apud Ciceronem Atticus eos ſe vidiſſe ſignificet: videre autem nullo modo potuerit, niſi eſſent continuati, cum Livius priorum temporum pontificios annales incenſa a Gallis urbe interiiſſe dicat. Non enim interiiſſe dicit omnes, ſed pleroſque. Qua ex re non fit, ut ſi in Livii manus annales iſti pontificii non venerunt, quoniam rari ex incendio relicti ſunt, ne in manus quidem Attici perveniſſe exiſtimemus, qui his quærendis majorem forte diligentiam, & curam adhibuit, quam Livius. Quamquam codices ejuſmodi non ſemper hominum diligentiæ obveniunt, ſed fortunæ. Annalium igitur Pontif. Max. poſt Publium Mutium facta intermiſſio eſt. Etenim, ſi ea pontificum diligentia perſeveraſſet, aut annales iſti publici in bibliothecis, templiſque deorum extarent, nec jam multis locis animi penderet Livius, & annalium incertitudinem cauſaretur, nec adeo ſæpe in notandis conſulibus, conſulumque etiam annis erraret. Nam erraſſe, Henricus Glareanus

per.

(1) l. cont. Appi. Alex. lib. (2) In vitam Solonis.

(3) Alii jucundius legunt, ſed perperam, & ad ſenſum Ciceronis parum apte.

perquam diligenter oſtendit: dubitaſse de perſonis frequentiſſime Fabius Quintilianus ait.

Ac decadis primæ libro ſexto Livius ipſe, quæ a condita urbe Roma ad captam eandem a Gallis urbem, id eſt, ad olympiadem 97. quinque libris expoſuerat, ea obſcura, & parum conſtantia queritur, tum quod perraræ per eadem tempora literæ fuerint, tum quod etiam, ſi quæ in commentariis Pontificum, aliiſque publicis, privatiſque erant monumentis, incenſa urbe pleræque interierint. Et rurſum in octavo libro poſteaquam hiſtoricorum Romanorum varias, diſcrepanteſque ſententias poſuit, *Nec facile eſt*, inquit, *aut rem rei, aut auctorem auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falſiſque imaginum titulis, dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum, honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe & ſingulorum geſta, & publica monumenta rerum confuſa: nec quiſquam æqualis temporibus illis ſcriptor extat, quo ſatis certo auctore ſtetur*. In libris quoque nono & decimo, ut loca alia prætermittam, ſatis ille aperte docet, quam nullos habuerit certos, probatoſque annales, quos in ſcribendo ſequeretur. Dionyſius etiam Halicarnaſseus ſe ejuſmodi annales publicos minime conſecutum haud obſcure ſignificat. Cum enim hiſtoriæ ſuæ fidem conciliare cuperet, & veteres ſcriptorum Romanorum hiſtorias ſe conſuluiſſe teſtaretur, eorum vel maxime, qui graviſſimi, & nobiliſſimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus ſine dubio, ſi adeo magnam, ac certam auctoritatem ſuo poſſet operi adjicere. Quid multa? Julius Cæſar, auctore Tranquillo (1), inito conſulatu primus omnium inſtituit, ut tam ſenatus, quam populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. Quo Satyricum illud attinet, *Cupient & in acta referri:* Plinianum item illud, *Milone cauſam dicente lateribus coctis pluiſſe, in ejus anni acta relatum eſt*. Veterem ergo Pontifi. Maxim. morem, qui jam diu fuerat interruptus, Julius Cæſar primus omnium renovavit. Nec me præterit, Romanis quondam libros quoque linteos fuiſſe, qui nihil fere præter conſulum, & magiſtratuum nomina continebant. Sed neque hos Livius vidit, quoniam incenſa urbe forte hi etiam perierunt: neque ita horum auctoritate permotus eſt, ut non eos interdum ab aliis citatos neglexerit. Quin Marcum Licinium cum libris linteis ſuis aliquando coarguit. Imo vero & Tuberonem, & Licinium refert in diſcrepanti opinione utrumque libros linteos protuliſſe: ut intelligas, libris illis linteis quam tenuem, & exilem fidem haberet Livius. Quibus ex rebus facile Annius refellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem ſuum aſtruit, Titum Livium publicos annales Romanæ Monarchiæ ſecutum eſſe, hujuſque Philonem veſtigiis inſtitiſſe. Ubi multum omnino de gradu Philonem ſuum dejicit; qui ſi publicos omnium Monarchiarum annales habuit, ut paulo ante Annius dixerat, imprudenter ſane, ac leviter Livium ſecutus eſt, quem conſtat, primum nullos publicos annales habuiſſe, deinde in pleriſque dubitaſſe, denique erraſſe in multis, & ita erraſſe, ut errorum quorundam ab aliis evincatur, quorundam ipſe etiam ſe arguat (2).

Nec patiar, ut quiſquam mihi Flavium Vopiſcum Syracuſium opponat, qui in vitam Probi fatetur, ſe uſum libris ex bibliotheca Ulpia, regiſtris etiam ſcribarum porticus Porphyreticæ, actis demum ſenatus, ac populi. In vitam vero Aureliani ſcribit, Aurelianum in libris linteis, qui in Ulpia bibliotheca erant, ut quotidiana ſua acta ſcriberentur præcepiſſe. Multo vero minus illud feram, ut mihi Diodorus opponatur, qui in primo libro aſſerit, ex veteribus annalibus geſta ſe ac duces Romanorum cognoviſſe. Flavius quippe nihil niſi libros linteos reſtitutos, diligentiamque Pontif. Max. non antiquam illam, ſed a Julio Cæſare primum inſtauratam aſſert: Diodorus autem non affirmat ſe publicos Romanorum annales nactum eſſe, ſed veteres. At hi in privatis monumentis eſſe potuerunt. Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum, Romanorumque Monarchiis publicos fuiſſe annales ajunt, ad quos cæteras oporteat hiſtorias revocare, ut ſi iis conſentiant, approbentur, reprobentur, ſi diſſentiant. Oſtenſum eſt enim, nullos neque e Græcis, neque e Romanis publicos annales extare: atque adeo nullos auctores eſſe, qui ſecundum ejuſmodi annales Græcorum, Romanorumque ſcripſerint aut res geſtas, aut tempora. Niſi forte in uno, aut altero loco auctor quiſpiam affirmet, ſe eam rem, quam ſcribit, ex libris linteis, aut elephantinis, actiſque publicis excepiſſe. Atqui ex una parte de tota hiſtoria judicare ſtultiſſimum erit. Præterquam quod ſi quis ſuam hiſtoriam dicat publicis hujus, aut illius Monarchiæ annalibus conſentire; non continuo publicam ejus Monarchiæ auctoritatem habet. Alioqui facile, ac promptum cuique erit, ad omnem etiam fabulam legentium conciliare uno mendacio dicendo fidem. Id quod Philo hiſtoricus apud multos obtinuit, qui in hiſtoriis ſuis omnia tempora quadraſſe ad veros quatuor Monarchiarum annales, pleriſque ſine omni & ratione, & teſtimonio perſuaſit. Hiſtoricum dixi; nam verus ille Philo graviſſimus philoſophus, idemque theologus eruditiſſimus, ut ab impudentia, & mendacio, ita quoque ab hiſtoria ſcribenda alienus fuit. Euſebius enim, Hieronymus, ac Suidas, qui Philonis opera diligentiſſime enumerarunt, nullum opus habent, in quo Philo res geſtas regni cujuſquam temporaque notarit. Ita doctis omnino viris liber ille de temporibus inſcriptione plane ementiente videtur

R

(1) *In vitam Julii Cæſar.* (2) *Vid. Dec. 3. Lib. 9.*

Digitized by Google

detur eſſe ſuppoſitus. Quæ res manifeſtis quoque argumentis evincitur. Primum illud eſt, quod libelli ejus auctor ſcribit, ſtirpem Salomonis in Ochozia defeciſſe, & Joas, qui illi in regno ſucceſſit, non de Salomonis, ſed de Nathanis fuiſſe progenie. Quod quam falſum ſit, e ſacris literis facile pateſcit. Quarti enim libri Regum cap. 11. ita legitur: *Athalia vero mater Ochoziæ videns mortuum filium ſuum, interfecit omne ſemen regium. Tollens autem Joſaba filia regis Joram ſoror Ochoziæ Joas filium Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, & abſcondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur.* Et capite duodecimo: *Tulit Joas rex Juda omnia, quæ conſecraverant Joſaphat, Joram, & Ochozias patres ejus,* &c. Et capite 13. *Anno viceſimotertio Joas filii Ochoziæ regis Judæ,* &c. Item 2. Paralipomenon cap. 22. *Nec erat ultra ſpes aliqua, ut de ſtirpe quis regnaret Ochoziæ,* &c. Eſt denique in hanc rem præclarum illud teſtimonium, contra quod nullus eſt ad tergiverſandum locus, e primi libri Paralipomenon capite tertio, ubi in poſteritate Salomonis, verbis nihil obſcuris, recenſetur Joas filius Ochoziæ. Id quod Matthæus explicate confirmat, inquiens, *Joſaphat genuit Joram, Joram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Joathan, Joathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam.* Generatione ergo & natura Ezechias filius erat Joſaphat, ac proinde Salomonis, ut Matthæus ait, & non Davidis edicto in filium deputabatur, ut aſſerit Philo.

Ecquis igitur eos ferat, qui contra apertiſſima ſcripturæ ſacræ teſtimonia, ſtirpem Salomonis in Ochozia defeciſſe aſſeverant? Sed ne hic quidem ψευδόφιλος ille Philo finem mentiendi facit. Tradit quippe & id rurſum, quos ſcriptura filios Joſaphat, fratreſque Joram appellavit, eos non vere filios Joſaphat, germanoſque Joram, ſed Nathanis poſteros fuiſſe. Quod ut mireris, imo execreris etiam, verba ſubſcribenda ſunt, quæ ſecundi Paralip. libri cap. 21. leguntur. *Dormivit,* inquit, *Joſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in civitate David, regnavitque Joram filius ejus pro eo, qui habuit fratres filios Joſaphat Azariam, & Jahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam. Omnes hi filii Joſaphat regis Juda. Deditque eis pater ſuus multa munera argenti & auri, & penſitationes cum civitatibus muniitiſſimis in Juda. Regnum autem tradidit Joram, eo quod eſſet primogenitus. Surrexit autem Joram ſuper regnum patris ſui: cumque ſe confirmaſſet, occidit omnes fratres ſuos gladio.* Quo in loco quæ poteſt eſſe tergiverſatio, quæ tanta interpretandi licentia, quæ tam magna comminiſcendi libido, imo vero quæ tam inſignis impudentia, ut eos filios Joſaphat, veroſque germanos Joram fuiſſe negemus, quos, non ſic modo ſcriptura vocat, ſed reddit etiam cauſam, cur germanos fratres intelligi neceſſe ſit? *Joram,* ait, *fratres habuit filios Joſaphat,* ne aliunde fratres exiſtimares: idque etiam ne dubitare poſſes, iterum atque iterum repetit: *Omnes hi filii Joſaphat regis Juda. Deditque eis pater ſuus munera multa, regnum autem tradidit Joram, eo quod eſſet primogenitus.* Quid autem illa commemorem, quæ ſine omni ſacro & profano teſtimonio, ſineque ulla rationis conjectura Philo iſte falſus comminiſcitur? Ortam litem inter filios David ex Bethſabee, Davidis edictum de poſteris in regnum quodam ordine ſucceſſuris, a rege Joas omnes ſequentes binomios trinomioſque etiam fuiſſe, a deſolatione ad carceres Joachim 20. annos interfluxiſſe, Mardochæum decem & octo annis ætatem Iſaac ſuperaſſe, Machabæos ſimul cum pontificatu etiam ducatum a domo David ſubripuiſſe, unde inimicitias exortas, multaque alia ejuſmodi quæ partim commentitia ſunt, partim ſacris etiam literis adverſa. Quid? quod vel in humana hiſtoria Philo iſte adeo ſæpe delirat, ut facile dicenti ipſi credas, ſe in ultimo anno ætatis ſuæ decrepitæ libellum illum ſcripſiſſe. Scribit ſiquidem, anno Cyri ſecundo Aggæum & Zachariam prophetaſſe; item ob mortem Darii Hyſtaſpis opus eſſe impeditum, nec adiri potuiſſe Cyrum, qui bello Tamyrico erat implicitus, item Cyro Aſſuerum Priſcum Artaxerxem ſucceſſiſſe, qui & plus, quam 12. annos imperarit, & Holofernem in Judæam miſerit, item hunc duos filios habuiſſe, qui de imperio contenderint, ſed cum alter eorum, hoc eſt, Darius Longimanus, victoriam fuiſſet conſecutus, in ejus primo anno Jeſum hortantibus iiſdem prophetis templi ædificium aggreſſum. Quæ omnia falſa eſſe, & hiſtoricis probatis omnibus vehementer repugnantia, quis non videt? Itaque miror quid in mentem Annio venerit, ut eum librum, qui de temporibus inſcribitur, in quo multa falſe, pleraque abſurde, nonnulla contra ſcripturam etiam dicuntur, Philoni attribuerit viro doctiſſimo & prudentiſſimo. Quis enim credat, Philonem Xerxem illum Perſarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignoraſſe? Darium Hyſtaſpis cum Dario Medo Cyri avunculo confudiſſe? Aſſuerum illum, qui opus templi impedivit, patrem Longimani exiſtimaſſe? Nempe in eos errores ſolus ipſe poſſet incurrere, qui utriuſque literaturæ & ſacræ, & profanæ rudis omnino, & imperitus eſſet. Non ergo Philo Judæus, cujus ingenium, eruditionem, facundiam celebravit antiquitas, auctor illius libelli fuit, ſed homo quiſpiam ſine ulla bona arte, ſine eloquentia, ſine ingenio, ſine literis. Nullo certe loco Philo iſte falſus platonizat, ſed ubique non modo indocte, & indiſerte, verum inculte etiam, atque inornate loquitur.

Sed ut eo, unde digreſſa eſt, recurrat oratio, cum Monarchiæ Græcæ, atque Romanæ nulli nunc publici annales extent, nullique omnino auctores, quorum hiſtoriæ ad illiuſmodi annales conveniant, & quadrent, nimirum in his duabus monarchiis regulæ Annii nulli penitus uſui futuræ ſunt. Sed & in prioribus duabus monar-

chiis

Digitized by Google

chiis mihi ſane videntur otioſæ, ad omnemque uſum prorſus ineptæ. Nam tametſi Medos, ac Perſas publicos annales aſſervatos habuiſſe ſacræ litteræ prodiderunt, (1) Babyloniis etiam publicæ auctoritatis hiſtorias fuiſſe, non Joſephus modo teſtatus eſt, ſed auctores alii nobiliſſimi; ejuſmodi tamen annalibus nos hodie caremus, omnique etiam hiſtorico, quem hoſce annales ſecutum eſſe certum, atque exploratum ſit. Beroſum fateor, quoniam valde probabile eſt, auctoritate publica Chaldæorum hiſtoriam edidiſſe. Metaſthenem vero publicum Perſarum hiſtoricum fuiſſe cur fatear, non video, quem res Indicas ſcripſiſſe & in Plinio (2), & in Joſepho (3) legi, res Perſicas non legi. Sed quoniam non in hoc contentionis ſumma impendet, demus illud Annio gratis: ſicut & id quoque, Cteſiam Gnidium in Perſarum & rebus geſtis (4), & temporibus accipiendum eſſe. Videlicet apud Diodorum in tertio Cteſias ipſe teſtimonium perhibet, Græcis ſeveros, certoſque annales Perſarum, ac Medorum attuliſſe. Hoc igitur quoniam Cteſias de ſe dicit, credamus illi. Nam Lucianus Cteſiam Gnidium ait de rebus Indicis ſcripſiſſe ea, quæ nec ipſe viderit, nec de alio narrante audierit: itaque fabulas eſſe. At donemus hæc interim, nec enim de omnibus certandum eſt: illud agamus, quos libros Beroſi, & Metaſthenis nomine inſcriptos Annius protulit, eos nec Beroſi eſſe, nec Metaſthenis.

Beroſum porro Annianum non verum eſſe, ſed fictum, Raphael Volaterranus libro Anthropologiæ decimoquarto animadvertit. Cui Ludovicus Vives (5), pluresque alii viri doctiſſimi aſſentiunt. Quæ mihi res argumentis idoneis videtur confici poſſe. Primum, quod Beroſus iſte Annianus ſcribit (6), Noe præter tres primores filios, Sem, Cham, & Japhet, plures alios poſt diluvium genuiſſe: quod ſacris literis videtur eſſe contrarium. *Tres iſti*, inquit (7), *filii ſunt Noe, & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominum ſuper univerſam terram*. Non ergo alii filii Noe fuerunt, qui colonias orbis terrarum præcipuas, Noe jubente, conſtituerint (8). Refert deinde (9), cum Noe ebrius jaceret, Cam illius virilia comprehendiſſe, ac tacite ſubmurmurando carmine magico patri illudentem, ſterilem eum perinde, ac caſtratum effeciſſe. Scribit præterea (10), Noe in Italiam veniſſe, naturaliumque, & divinorum libros conſcriptos Italis reliquiſſe: eundem quoque Noe Janum illum extitiſſe, qui primus in Italia imperarit. Item Nemrod magis ſtuduiſſe paci, religionique deorum, quam opulentiæ, ideoque translatum a diis ſubito non comparuiſſe. Quæ commentitia eſſe omnia facile oſtenderem, niſi quod plus etiam nimio hujus voluminis magnitudo crevit. Item ait, hunc ipſum Nemrod Aſſyrium, Medum, & Magogum in Aſiam miſiſſe, qui regna condiderint Aſſyrium, Medum, & Magogum. At hi cum eſſent filii Japhet, vel patre, vel avo præcipiente, credibilius eſt colonias deduxiſſe: vel certe, ut Geneſeos capite undecimo dicitur, Is ipſe Deus qui diviſit linguas eorum in Babel, inde diſperſit eos ſuper faciem cunctarum regionum. Præterea narrat (11), Semiramidem Babylonem urbem maximam ex oppido feciſſe, & magis illam ædificaſſe, quam ampliaſſe. At verius e contrario Beroſus apud Joſephum, in primo contra Appionem Alexandrinum libro, ſcriptores Græcos reprehendit, qui falſo tradiderint, a Semiramide Babylonem ædificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuiſſe conſtructa. Ad hæc Beroſus Annianus prodit (12), Cenchrem Ægypti regem Hebræorum magia in mari periiſſe. Quod utique nullo eſſet modo a Joſepho prætermiſſum, qui cum Hebrææ gentis antiquitatem adverſum Græcos conaretur oſtendere (13), nullum aut prius aut antiquius expreſſum teſtimonium potuit Beroſi proferre, quam ex tertio libro Chaldæorum, ubi Nabuchodonoſorem ſcripſit templum Judæorum, civitatemque vaſtaſſe. Beroſus inſuper Annianus nullam nec aperte, nec obſcure Abrahami mentionem facit. At Beroſus ille verus, ut Joſephus auctor eſt (14), Abrahami implicite meminit his verbis: *Poſt diluvium autem decima ætate, apud Chaldæos erat quidam juſtitiæ cultor, vir magnus & ſyderalis ſcientiæ peritus*. Præterea Beroſus Sennacherib regis Aſſyriorum geſta commemoravit, quemadmodum Joſephus (15), Hieronymuſque (16) teſtantur. At in Beroſo Anniano nulla Sennacherib commemoratio eſt. Præterea fictus ille Beroſus in Aſcatade decimo octavo Aſſyriorum rege finem hiſtoriæ ſuæ fecit, poſt quem tamen viginti alii reges uſque ad Sardanapalum Babyloniis imperarunt. Sed hos tamen Beroſus non omiſit, quin eos etiam annumeravit, qui Nabuchodonoſoris Nabulaſſaris filio uſque ad Cyrum in imperio Babylonico ſucceſſere, ut Joſephus contra Appio. libro primo, Divuſque Hieronymus in Dani. 5. cap. affirmant. Atque Metaſthenes Annianus, cum trigintaocto Aſſyriorum reges a Saturno ad Sardanapalum numeraſſet, tempuſque

(1) *Eſth. 2. 6. & 10. 1. Eſdr. 4. 5. & 6. cap.* (2) *Plin. in 6. c. 17. & in 7. c. 2.*
(3) *Joſeph. lib. 10. ant. Jud. cap. 12. & 1. con. Appio. lib.*
(4) *Cteſias Gnid. apud Diod. nullius Perſarum regis mentionem facit, Regum Medorum tantum ſeriem ponit, & in ea Mandanem quendam, quem hiſtoria omnes ignorant, jure ut videtur quidem, quoniam nomen ſeminæ potius eſt, quam viri.* (5) *In 1. lib. de veris narra. ſtatim a pr. De trad. diſ. lib. 5. & in prœm. in lib. 18. de civ. Dei. Faber Stap. in 1. l. Poli. Ariſt. l 2.* (6) *Lib. 3.*
(7) *Gen. 9. 19.* (8) *Omnia, quæ de antiquitate ſapientiæ noſtræ, quæ eadem Judæorum fuit, Joſeph. Euſe. Auguſt. diſputant, vana ſunt, ſi hæc vera ſunt.* (9) *In 4.* (10) *In 5.*
(11) *In 5.* (12) *In 5.* (13) *1. contra Appi. lib.* (14) *Lib. 1. ant. Jud. c. 15.*
(15) *Lib. 10. ant. Jud. cap. 1.* (16) *In Iſa. c. 37.*

etiam regni cujuſque eorum ſubjeciſſet; in his omnibus ſe Beroſum ſequi, atque adeo ejus ſe verba exſcribere teſtatus eſt.

Nec vero dici poteſt, libellum iſtum de antiquitatibus fragmentum eſſe Beroſi, non integrum opus, quoniam vel Annius ipſe nobis tanquam integrum opuſculum venditavit. Manethon quoque Annianus aperte dicit, ſe inde hiſtoriam exordiri, ubi finem hiſtoriæ ſuæ Beroſus fecit. Ita in ſupplemento Manethon decem & octo regibus Beroſi quatuordecim alios adjecit, quos ſi a Beroſo accepiſſet, nullo pacto inficiaretur. Fictus eſt ergo Beroſus iſte Annianus, non mancus. Quid quod apud auctores veteres Beroſus non Ægyptiorum, non Lybicorum, non Celtiberorum, non Italorum, non Germanorum, ſed Chaldæorum ſcripſit hiſtoriam? Annianus vero iſte æque horum omnium regnorum hiſtoricum ſe præbet. Nullum certe probatum auctorem invenies, qui Beroſum, niſi in rebus Chaldaicis teſtem excitet veritatis. Atqui, ſi auctor graviſſimus res alias ſcripſiſſet, ſine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo, vel Græco, vel Latino auctore aliquando citaretur. Sed neſcio an Beroſum iſtum ſatius fuiſſet nulla argumentatione conficere. Res quippe ita priſcas memoriæ prodit, ut licet falſas intelligere per tui animi conjecturam poſſis, arguere tamen per illarum vetuſtatem nimiam non poſſis. In rebus enim ejuſmodi quo quiſque improbior eſt, eo majorem habet fingendi licentiam, adeo ut de libris quidem totis, & auctoribus, quemadmodum ait Fabius, mentiatur tuto, quia inveniri, qui nunquam fuere, non poſſunt: de rebus autem ipſis vel tutiſſime mentiatur, quia nulli teſtes produci queunt, qui non ſint pueri, ſi contra veterrimos proferantur. Qua in re cum Epiſcopus quidam noſtras deprehenſus eſſet ſæpe peccaſſe; (eos enim auctores citarat interdum, quos nulla unquam habuit ætas, eas res olim geſtas ſcripſerat, quas nulli homines ediderunt) reſpondit, referre nihil, in hiſtoria ſic an aliter omnino ſentias, quod omnia eſſent ambigua, niſi quæ ſacris literis continerentur. Indigna quidem Epiſcopo, eoque Theologo ſententia. Nam ruſticus homo & vanus ſi hæc dicat, non eſt mirum. Sed ut eo revertamur unde diſceſſimus, facilius dico eſſe, Beroſum iſtum Annianum contemnere, quam refellere. Nam viris doctis ipſa libelli lectio ſatis magna perſuaſio eſt, indoctis perſuadere nihil attinet. Suo Beroſo fruantur licet. Quem ſolum de temporibus inſcriptionum quarundam, per annos quadringentos octoginta ante Ninum, & Phoroneum ſupputaſſe, Annius ait Plinium tetigiſſe; cum Plinius tamen nihil aliud tradat, quam Beroſum uſque adeo Aſtrologia enituiſſe, ut Athenienſes ei ob divinas prædictiones publico in gymnaſio ſtatuam inaurata lingua ſtatuerint. Fruantur itaque, ut dixi, Beroſo ſuo, ſed Plinii auctoritate non fruantur: imo ne probabili teſtimonio ullo quidem, aut ratione aliqua conſentanea. Illa enim ridicula eſt, Hieronymum Beroſi hujus verbis quandoque uti; quaſi vero commento locus eſſe poſſet, niſi Beroſus iſte fictus veri Beroſi quædam verba compilaſſet.

Sed jam Annii Metaſthenem, quam fieri poterit breviſſime, explodamus. Non autem perſequar errata minuta, quæ in parvo volumine plura ſunt. Tantum quæ ſunt majora videamus. Scribit igitur monarchiæ Perſicæ reges, & tempora in hunc modum: *Baltaſſare interfecto, regnaverunt ſimul Cyrus, & Darius annis duobus, inde ſolus Cyrus duobus & viginti. Filius Darii Priſcus Artaxerxes Aſſuerus annis viginti: ultione interea ſumpta de factione Tamyrica, quæ per dolum patruum tradiderat Tamyræ, hujus duo filii Cyrus Artabanus, & Darius Longimanus ſeptem menſibus pro imperio dimicaverunt, & ſeptimo menſe Longimano victoria ceſſit, regnavitque annis ſeptem & triginta. Ejus filius Darius Nothus annis decem & novem, magnus Artaxerxes Darius Memnon annis quinquaginta quinque, Artaxerxes Ochus ſex & viginti, noſtra ætate Arſes annis quatuor, Darius ultimus ſex.* Hos quoque reges, & tempora eodem ordine, eiſdemque pene verbis Philo Annii notavit, ut eundem fuiſſe utriuſque fabulæ artificem ſuſpiceris, vel potius intelligas. Hoc ſolum addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Aſſuerum illum Nabuchodonoſorem eſſe, cujus res geſtas Judith ſcribit hiſtoria. Illud autem in primis rogo, ecquis iſte eſt Priſcus Artaxerxes Aſſuerus, qui patrem habuit Darium, patruum Cyrum, qui Cyro in imperio ſucceſſit, qui viginti annos regnavit, qui & Nabuchodonoſor fuit, cujus exercitum, Principemque militiæ Holofernem mulier una deturbaverit, qui denique duos filios ſortitus eſt, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum? Sane Cambyſen reſpondent eſſe. Id namque Metaſthenes paulo ante ſcripſerat, Cyrum, & Darium ſex annos prius, quam Babylonem caperent, bellum Tamyræ reginæ illaturos, regnum Perſicum Cambyſi filio reſignaſſe. Id etiam hiſtoricorum omnium conſenſione proditum eſt, Cambyſen ſtatim a Cyro Perſarum imperium tenuiſſe. Aſſuerus ergo iſte idem, qui & Cambyſes fuit. At vero quæ in priſco Aſſuero ſive adjuncta, ſive antecedentia, conſequentiaque ponuntur, adeo ſunt a Cambyſe aliena, ut etiam contraria eſſe videantur.

Primum enim Darius Cambyſis pater non fuit, ſed Cyrus. Id quod non Herodotus modo, Joſephus, Hieronymus, ſed univerſi Scriptores Græci, Latinique teſtantur. Cujus omnino rei illud quoque argumentum eſt, quod Cyri parenti Cambyſes nomen erat, ut hiſtorici uno ore dixerunt omnes. Darius autem nullum majorem habuit, qui Cambyſes vocaretur. Conſentaneum eſt ergo, Cambyſen filium Cyri fuiſſe, non Darii. Præterea, ſi Cambyſes Darii filius fuit, certe Dario mortuo in regnum patris ſucceſſiſſet: at Dario mortuo Cyrus ſolus Perſis, ac Medis vigintiduobus annis imperavit, ut etiam

Me-

Google

Metaſthenes, & Philo confeſſi ſunt. Non ergo Darii filius Cambyſes fuit, ſed Cyri, cui in imperio ſucceſſit. Præterea, cum Monarchia a Medis in Perſas per Cyrum fuerit translata, ecquo pacto veriſimile ſit, filium Darii Medi in Monarchiam ſucceſſiſſe, filium Cyri Perſæ non ſucceſſiſſe? Sed quid ego demens eam rem conor argumentis demonſtrare, quæ cum ex hiſtoriæ fide pendeat, hiſtoricis omnibus conſentientibus memoriæ prodita ſit? Nihil profecto neceſſe eſt, contra eam ratione pugnare, quem omnium & eccleſiaſticorum, & profanorum auctoritas vincit. Simile eſt, quod deinde ſubjicit, Cyrum patruum fuiſſe hujus Aſſueri. Fuerunt igitur Cyrus Perſa, ac Darius Medus germani fratres, quod cum ratione etiam pugnat. Atque auctores univerſi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Perſæ fuiſſe ſcribunt. Quod rurſum tertio loco addit, Aſſuerum illum viginti annos imperaſſe, illud hiſtoriis item omnibus adverſum eſt. Apparet autem in hoc eſſe confictum, ut hiſtoria libri Judith ſub iſto ſcripta videatur: id quod Euſebius in chronicis magis refert quam ſequitur. Traditio quippe Hebræorum eſt, quæ nec idoneo teſtimonio, nec probabili ratione conſiſtit. Joſephus ſane repugnat, qui libro Judaic. antiqu. undecimo, capite ſecundo, Cambyſen ait ſeptimo anno regni ſui mortem oppetiiſſe. Sed & Euſebius Cambyſi octo ſolum annos imperii tribuit, Herodotus vero ſeptem annos & menſes quinque. At Nabuchodonoſor, qui in libro Judith commemoratur, plures etiam, quam 13. annos imperavit, ut cap. 2. habes. Non ergo Cambyſes Nabuchodonoſor ille fuit. Præterea omnes hiſtoriæ produnt & Cambyſen, & Cyrum, cui ille in regno ſucceſſit, reges Medorum, Perſarumque fuiſſe. At Nabuchodonoſor libri Judith nuſquam aut Medorum, aut Perſarum rex, ſed ubique & Aſſyriorum fuiſſe, & regnaſſe in Ninive civitate magna dicitur.

Ad hæc ſi Cambyſes Mediæ rex erat, ut vere erat, quomodo Nabuchodonoſor is fuit, qui Arphaxad regem Medorum obtinuit? Nempe quamvis fingere noſtro arbitratu libeat id, quod Philo Annius facit, Arphaxad factionis Tamyricæ fautorem Aſſyrios, Medos, ac Perſas ad defectionem compuliſſe, at non proinde tamen regem eum Medorum ſcriptura appellaret. Pari etiam ratione Perſarum, Aſſyriorumque rex Arphaxad iſte vocaretur. Quid? Quod Nabuchodonoſor tum etiam rex Aſſyriorum fuiſſe dicitur, cum Arphaxad regem Medorum ſuperavit. Quale ergo Philonis commentum eſt, Arphaxad cum Perſis ac Medis Aſſyrios quoque ad defectionem compuliſſe? Præterea, Arphaxad ille, contra quem Nabuchodonoſor depugnavit, civitatem Mediæ florentiſſimam condidit, cui nomen Ecbatanis, ut Judith 1. capit. legitur. At civitas hæc multis ante Cambyſen annis erat ædificata, a Diocle videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Euſebius teſtatur in chronicis, itemque in primo libro Herodotus. Nec excidit mihi ſcripſiſſe in tertio Diodorum, Ecbatana ante Semiramidem condita, in quibus regiam quoque illa ædificarit: Plinio vero in 6. c. 14. Seleuci ædificium eſſe. Verum, quoniam non conſulto, ſed caſu in hujus rei mentionem incidi, ſatisfaciam utrique quaſi præteriens quam breviſſime. Diodorus primum ſæpe ac multum in hiſtoria nugatur. Eandem certe habuit, ut cæteri Græci, mentiendi libidinem. Quid enim levius in mentiendo, quam Græcia regio vana, & ad omnem impulſum mobilis? Niſi forte Diodorum defendit titulus libri ejus, qui nunc unus extat, de antiquorum fabuloſis geſtis inſcriptus, qui quoniam inſcriptioni ſuæ ipſe reſpondet, neminem fallit. Quod enim promiſerat, idem exolvit. Nam quod Plinius in proœmio totius operis aſſerit, Diodorum apud Græcos primum deſiiſſe nugari, id facile ex orationis Plinianæ contextus intelligitur non ad hiſtoriarum falſitatem, ſed ad inſcriptionum vanitatem pertinere. Græci enim auctores inanes ventoſaſque inſcriptiones libris ſuis paſſim præponebant. At Diodorus, ut Plinius ibi refert, librum ſuum nullo levi vanoque indice invidioſum fecit, ut priores, ſed bibliothecæ hiſtoriam inſcripſit. Non ergo Diodori nos urgebit auctoritas, ſi quæ de Semiramidis magnificentia, & in Ecbatanis extructa regia Græcis fabulis decantata ſunt, ea ipſe vel retulerit, vel etiam fuerit ſecutus. Plinius vero iis, qui urbes præclaras condiderunt, nobilitandis ſæpe fallitur.

Sed ad rem. Cum Arphaxad eum, qui Ecbatana ædificavit, ante Cambyſem fuiſſe certum exploratumque ſit, fieri non poteſt, ut Cambyſes Nabuchodonoſor ille intelligatur, qui ab Arphaxad Ecbatanarum conditore victoriam reportavit. Præterea, Ninive tempore regni Perſarum a Babyloniis vaſtata fuerat, ut Nahum vaticinatio indicat. Nec Perſis monarchiam occupantibus regem proprium hæc civitas habuit. At Nabuchodonoſor, cujus in libro Judith mentio eſt, regnabat in Ninive civitate magna, non igitur quæ Judith hiſtoria refert, ea ſub Cambyſe, ſed, ut vere Carion ſentit, ante Perſarum imperium geſta ſunt. Nec, ut ab hac ſententia diſcedam, Achioris me verba movent, quæ cap. 5. referuntur. Quoniam ante inſignem illam captivitatem Babylonicam afflixit aliquoties Dominus omne ſemen Iſrael, & tradidit eos in manus diripientium nunc Ægyptiorum, nunc Syrorum, nunc Aſſyriorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum, donec tandem projecit eos a facie ſua. Quia vero in varias regiones captivi adducti ſunt, ſed brevi tempore reduxit eos Dominus in terram ſuam, idcirco in libris Regum ejuſmodi minus celebres captivitates ſilentio premuntur. Nam & Judic. cap. 18. cujuſdam captivitatis mentio fit, quam Cajetanus vere, ut ego ſentio, dicit in libris Regum prætermiſſam. *Non enim*, ait, *omnia ſcripta ſunt*. Non itaque Achior de captivitate illa inſigni

Babylonica loquitur, ſed de alia quapiam. Judith porro ætate templum Hieroſolymitanum non erat everſum, nec civitas ipſa vaſtata. *Iterum*, ait, *poſſident Hieruſalem, ubi ſunt ſancta Sanctorum.* At regnante Cambyſe & everſum templum erat, & nondum civitas inſtaurata. Manet igitur, ea, quæ ipſius Judith narrat hiſtoria, non eſſe ad Cambyſen referenda. Merito igitur Aſſuerum iſtum priſcum Artaxerxem negant ullum fuiſſe quidam: quoniam re vera, qualem Metaſthenes Philoque deſcribunt, nullus fuit. Qui etiam ſi fuiſſet, ſi a Cyro ſtatim imperavit, Longimani profecto parens non fuiſſet. Ecquis enim dubitet, poſt Cyri & Cambyſis regnum Darium Hyſtaſpis Perſarum dominationem adeptum, cui Xerxes filius in imperio ſucceſſerit? Nimirum id Herodotus, Juſtinus, Oroſius, cæterique ſcriptores profani tradiderunt, atque univerſi etiam veteres eccleſiaſtici Joſephus, Clemens, Aphricanus, Hippolytus, Euſebius, Hieronymus. Hieronymus certe eam rem non tamquam dubiam & incertam, ſed tanquam perſpicuam atque conſtantem prodidit in Danielis caput ſeptimum, inquiens: *Tres ordines, qui erant in ore beſtiæ, quidam tres reges poſt Cyrum fuiſſe Perſarum autumant, & quæ illis ſunt nomina, reticent. Nos vero cum poſt Cyrum, qui regnavit annis triginta, ſciamus, apud Perſas regnaſſe Cambyſen filium ejus, & fratres Magos, & deinceps Darium, cujus ſecundo anno cœptum eſt ædificari templum in Hieruſalem: quintum, Xerxem filium Darii: ſextum, Artabanum? ſeptimum, Artaxerxem Longimanum: octavum, Xerxem: nonum, Sogdianum: decimum, Darium Nothum: undecimum, Artaxerxem Memnonem: duodecimum, Artaxerxem Ochum: tertiumdecimum, Arſen Ochi filium: quartumdecimum, Darium Arſanis filium, qui ab Alexandro ſuperatus eſt: quomodo tres reges Perſarum fuiſſe dicemus?* Hactenus Hieronymus.

Sane ſi in Regum Perſarum ſerie aut fratres Magos, aut Artabanum, aut ſecundum Xerxem ſive Thucydides, ſeu quiſquam alius hiſtoricus præterierit, nihil mirum eſſe debet: quoniam illi vel breviſſimo tempore imperarunt, vel certe eo quoque brevi tempore de imperio cum aliis contenderunt. At Darium Hyſtaſpis, & Xerxem filium ejus, qui potentiſſimus rex atque ditiſſimus adverſum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea geſſit, quæ Græcorum & Latinorum gentilium ac fidelium hiſtoriæ narrant; hos inquam duos tam excellentes ac præclaros reges ſilentio tranſire, extrema ignorantia, ne dicam impudentia eſt. Etenim hos in Perſis regnaſſe ſi quis neget, negare etiam poterit, Conſtantinum Theodoſiumque Romæ imperaſſe. Non enim plures gravioreſque hiſtorici hoc, quam illud affirmant. Atque Herodotus & Thucydides de his videlicet ſui ſeculi regibus ita loquuntur, ut non res auditas, ſed viſas narrare videantur. Nec ſi hiſtoriæ ſuæ Herodotus fabulas miſcet, idcirco fides illi abroganda eſt in rebus ſui temporis publicis & manifeſtis, in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarchus qui minimos quoſque errores Herodoti perſecutus reprehenſione eſt, hunc, quoniam erat maximus, potiſſimum inſectaretur. Credamus itaque potius Herodoto, Thucydidi, Juſtino, Oroſio, Aphricano, Euſebio, Hieronymo, Joſepho, cæteriſque auctoribus probatiſſimis, quam Metaſtheni huic, non veteri & erudito, ſed recenti, rudi, ſine ſenſu, ſine ſapore, ignoranti, atque adeo impudenti: nempe qui polliceatur ſcripturum ſe regum Perſarum tempora, ut in annalibus publicis liquide & vere digeſta ſunt; Reges quoque, & nomina, quam apud eos ſplendidiſſime regnatum eſt: & tamen eos Reges omittat, qui in Perſis magnificentiſſime atque ampliſſime regnaverunt.

Nec me fugit, Joannem Carionem operoſe etiam contendiſſe, ut inter Euſebium, Hieronymum, ac reliquos auctores graves, & Metaſthenem Perſam iſtum nulla eſſe repugnantia videretur. Ita in ſumma diſcordia ac diſſenſione pacem conciliare nititur, & quæ diſcrepant plurimum, ea facere ut conſentiant vel maxime. Primum ergo ait Carion, Aſſuerum illum priſcum, Darium Hyſtaſpis intelligi oportere. Qua una ex re torum diſce Carionem. Quid enim ſtultius dici potuit, quam Darium Hyſtaſpis patrem habere Darium Medum, patruum Cyrum, filium Longimanum? His enim attributis priſcum illum Aſſuerum Metaſthenes cumulavit. Quid autem a Dario Hyſtaſpis alienius, quam publico edicto vetare, ne templum Hieroſolymis inſtauraretur, quod Aſſuero illi priſco Philo Annianus aſſignat? Nam cauſæ a Carione redditæ, cur a Metaſthene Xerxes fuerit omiſſus, uſque adeo ridiculæ & ineptæ ſunt, ut non ſint a me in præſentia referendæ. Atque eas omnes ſigillatim Joan. Vergara canonicus Toletanus, vir Græcæ ac Latinæ linguæ peritiſſimus in libello 8. quæſt. Hiſpane edito accuratius refutavit. Cujus nos opera & diligentia multum hoc loco adjuti ſumus. Malumus enim, quod nos Plinius admonuit (1), mutuum omnino reddere, quam in furto deprehendi. Illud enim Baſilii præceptum ſemper nobis probatum eſt, ſi quid ex alio diſcitur, minime celandum; more pravæ mulieris, quæ partus nothos clam ſupponit: quamobrem ſermonis & doctrinæ patrem ingenue manifeſtandum. Quibus rebus demonſtratis, omni luce clarius apparet, id quod hujus orationis inſtitutum erat, Annii regulas in hiſtoriæ judicio utiles eſſe non poſſe: Quando ne ex his quidem poſterioribus Chaldæorum, ac Perſarum monarchiis annales ulli publici relicti ſunt, nec auctoris cujuſpiam monumenta, qui hiſtoriam ſuam ad veram, certamque eorum annalium formulam compoſuerit. Quocirca Joſephum, Euſebium, Hieronymum, cæteroſque probæ fidei

auctо-

(1) *in proœm.*

Digitized by Google

auctores, in Perſarum aut rebus geſtis, aut temporibus explodere, quod Metaſtheni huic, & iis, qui prætexuntur, Suſianis annalibus non cohæreant, magnum inſcitiæ, imo vero etiam temeritatis argumentum eſt. Quo loco Joannes Driedonis vehementer erravit, homo quod ad Theologiæ diligentiam pertinet, plane doctus; quod ad hiſtoriæ humanæ cognitionem, valde rudis. Qui cum in hæc Annii volumina incidiſſet, & Beroſi Caldæi, Metaſthenis Perſæ, Cteſiæ Gnidii, Philonis Judæi, Diodori Siculi, Bibliothecæ Suſianæ, Septuaginta ſeniorum excitatio inani verborum ſonitu illius complevilſet aures; ad Euſebii, Joſephi, Hieronymi vocem oppido quam gravem obſurduit. Quanto prudentius eccleſia, quæ, cum Adam, Enoch, & Noe quidam libelli producerentur, eos noluit recipere. Quoniam, ut Auguſtinus ait, *quo in auctoritate non eſſent, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda eſſe ſuſpecta, ne proferrentur falſa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipſorum eſſe dicuntur, ab eis, qui pro ſuo ſenſu paſſim, quod volunt, credunt*. Hactenus in decimo octavo de Civitate libro cap. 38. Auguſtinus. Viro igitur prudenti, ut liber quiſque ſub antiquitatis nomine profertur maxime, ita maxime debet illi eſſe ſuſpectus. Quam nos prudentiam ſecuti, Beroſi hos, Metaſthenisque libellos, vel nimia vetuſtate ſuſpectos haberemus, etiam ſi nihil illi continerent, quod viris graviſſimis contraveniret. Quibus rebus efficitur, ut prima Annii cauſa, quamobrem in Perſarum monarchia Joſephum, Euſebiumque rejici oporteat, futilis & vana ſit. Nam altera falſiſſima eſt. Non enim aut Euſebius, aut quiſquam alius probatus auctor ſcribit, Cyrum ante dediſſe licentiam Hebræis in Babylone captivis, & mortuum, quam Babylonia Darius ille Medus poteretur. Euſebius porro Darii Medi in chronicis nuſquam meminit, nec ſub eo nomine, nec ſub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Euſebius ſcripſit, Cyrum ante interfectum eſſe, quam Darius Medus Babyloniam cepiſſet, cum Darium omnino Medum in chronicis prætermiſerit. Herodotus autem nihil ejuſmodi ſcripſit, quale illi Annius impingit. Darium Hyſtaſpis filium Euſebius, Herodotuſque commemorant: ille, ut ſolet, breviter regni tempora notans, hic latius ejus geſta deſcribens. In quibus illud refert, Darium Hyſtaſpis Babylonem, quæ a Perſarum imperio defecerat, iterum & obſidione cinxiſſe & expugnaſſe. Atque hinc turpis Annii error extitit. Cum enim audiſſet, Herodotum ſcribere, poſt Cyri mortem Babylonem a Dario captam, exiſtimavit eum de Dario Medo intellexiſſe; cum Darium Hyſtaſpis ſine dubio Herodotus expreſſerit (1). Nam a Cyro ſemel expugnatam Babylonem primo libro dixerat. Deinde in tertio ea iterum capta Darium Hyſtaſpis potitum affirmat, muros ejus circumcidiſſe, & portas omnes amolitum eſſe, quorum neutrum Cyrus fecerat prius eidem a ſe captæ. Abeat ergo nunc Annius, & dicat, Herodotum, & Euſebium ſomniaſſe. Annius ipſe re vera potius ſomniat, qui e duobus hominibus Dario Medo, & Dario Perſa unum facit (2), exque duabus Babylonis expugnationibus item unam. Id quod proprie dormientium, & ſomniantium eſt.

Sed ais: Daniel cap. 11. poſt Darium Medum quatuor ſolum Perſarum reges uſque ad Alexandrum futuros vaticinatus eſt (3). Non ergo quatuordecim fuere, quemadmodum nos Euſebium, Hieronymumque ſecuti fuiſſe diximus. Hujus argumenti ratio Tertullianum in eo libro, quem contra Judæos ſcripſit, videtur impuliſſe, ut inter Darium Medum, & Alexandrum quatuor duntaxat Perſarum reges intermedios poneret, Artaxerxem, Ochum, qui & Cyrus, Argum denique, ac Darium ultimum, qui & Melas nominatus eſt. In quem errorem Nicolaus Liranus, licet a Hieronymo admonitus, videns prudenſque incurrit, Hebræorum ſomnia ſequens, qui hiſtoriæ humanæ penitus ſunt ignari. Quoniam nulla externi regni monumenta in lingua ſua habent: nec alios aut Perſarum, aut Græcorum reges agnoſcunt, niſi quos ſcriptura commemorat. Quod qui parum perſpiciunt, hi Judæos in earum etiam ſcripturarum explicatione ſequuntur, quarum intelligentia, ſi Gentilium ignorentur hiſtoriæ, aut vix, aut certe nullo modo haberi poteſt. Ita Hebræi rationes ſæpe hiſtoriarum vertunt, & id, quod probare non poſſunt, fingere conantur. Quorum error eripiendus eſt, omniſque opinio ad eam ſpeciem traducenda, ut ſcriptura ſacra interpretanda, in iis præſertim locis, quæ res externas gentium attingunt, gentium monumenta ſequamur. Rectius igitur veriuſque Hieronymus quartum illum regem, quem Propheta commemorat, Xerxem Darii Hyſtaſpis filium fuiſſe intelligit: talem enim hunc Ethnicorum hiſtoriæ narrant, qualem Propheta deſcribit. Quod autem Daniel, quatuor Perſarum regibus enumeratis, novem, qui fuere poſt Xerxem, prætermiſerit, hoc non ſolum contra nos, ſed contra Metaſthenem Annii, Philonemque etiam facit. Non autem curæ fuit, ut Hieronymus ait, Spiritu prophetali hiſtoriæ ordinem ſequi, ſed præclara quæque perſtringere. Ac ſi quis prophetarum tranſitiones diligenter animadvertet, inveniet multa intermedia frequentiſſime pertranſiri: quæ ſi ex vatum ſilentio nunquam fuiſſe judicabit, in magno eum errore neceſſe eſt, & multarum rerum ignoratione verſari. Hoc vero loco peculiaris cauſa fuit, cur in rege Perſarum Xerxe ſpiritus prophetæ ſubſiſteret. In eo ſiquidem Perſarum monarchia maxime ad-

R 4 ver-

(1) *In fin. l. 3.* (2) *In Philon. ſuum.* (3) *Dan. 9. & 11. ubi hos 4. reges ait fuiſſe Cyrum, Cambyſem, Aſſuerum maritum Eſther, & Darium filium Aſſueri, quem Alexander, ut inquit, debellavit, Darius autem iſte poſtremus, juxta horum ſententiam, Longimanus intelligitur, ſub quo ajunt templum ædificatum.*

Digitized by Google

verſum Græcos eminuit, adeo ut ab innumerabili exercitus multitudine Græcia vel brevi momento vaſtanda atque exinanienda videretur. Itaque repente Danieli Alexander Græcus oſtenſus eſt, qui non ſolum Græcos poſſet a Perſis eripere, ſed de Perſis etiam triumphare. Sed de regulis Annii, earumque regularum exemplis, ac de tota demum Annii cenſura ſatis, ut arbitror, diligenter diſputatum eſt. Quid igitur? (Nam hoc dicet fortaſſe aliquis) nulla via ratioque erit, qua veraces hiſtoricos a fallacibus diſtinguere atque internoſcere valeamus? Erit nempe, & multiplex etiam erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateque ſumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant hiſtorici, ea vel ipſi ſe vidiſſe teſtantur, vel ab his, qui viderunt, accepiſſe. Qualia ſunt pleraque in epiſtolis Ambroſii, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini, in libris quoque hujus de civitate Dei, in dialogis Gregorii, breviter in omnibus fere Doctorum eccleſiæ probatiſſimorum ſcriptis: in quibus mendacium ſuſpicari, quod ad memoriam ſempiternam transferre illi ſcribendo voluerint, piaculum eſt. Magnis quippe præclariſque virtutibus viri ſanctiſſimi atque optimi id conſequi meruerunt, ut in rebus ejuſmodi, quas vel ſpectaſſe ſe, vel ab aliis fide dignis, qui ſpectarint, ſe audiſſe teſtati ſunt, fides omnino illis habeatur. Qua in re Eraſmus Roterodamus, aliique juniores quidam ſæpe ac licenter errarunt. Quid enim liberius, licentius, immoderatius dici potuit, quam Hieronymum aſſerentem, Matthæi evangelium Hebraicum deſcribendi ſibi copiam fuiſſe, in eo virum graviſſimum ſanctiſſimumque mentiri? Jure itaque piis hominibus nimia hæc quorundam juniorum liberiorque licentia diſplicuit, jure etiam in crimen vocata eſt. Hæc autem prima lex in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædam enim Julius Cæſar, quædam Svetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant, quæ auctores ipſi partim oculis aſpexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præſentes aſpexerant. In hiſce vero auctoribus tametſi pietatem, abſolutaque virtutis officia ſpectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemque naturæ. Quidam enim eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia uſque adeo a mendacio abhorruerunt, ut jam pudendum fortaſſe ſit, hiſtoricos gentium quoſdam veraciores fuiſſe, quam noſtros. Dolenter hoc dico potius, quam contumelioſe, multo a Laertio ſeverius vitas Philoſophorum ſcriptas, quam a Chriſtianis vitas Sanctorum; longeque incorruptius & integrius Svetonium res Cæſarum expoſuiſſe, quam expoſuerint Catholici, non res dico Imperatorum, ſed Martyrum, Virginum, & Confeſſorum. Illi enim in probis aut Philoſophis, aut Principibus nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacent, in improbis vero etiam colores virtutum produnt. Noſtri autem plerique vel affectibus inſerviunt, vel de induſtria quoque ita multa confingunt, ut eorum me nimirum non ſolum pudeat, ſed etiam tædeat. Hos enim intelligo eccleſiæ Chriſti cum nihil utilitatis attuliſſe, tum incommodationis plurimum. Nominibus parco, quoniam hujus loci judicium morum etiam eſt, & non eruditionis tantum, in qua liberior poteſt eſſe cenſura. Nam quæ morum eſt, hæc debet profecto eſſe & in vivos cautior, & in mortuos reverentior. Certum eſt autem, qui ficte & fallaciter hiſtoriam eccleſiaſticam ſcribunt, eos viros bonos atque ſynceros eſſe non poſſe, totamque eorum narrationem inventam eſſe aut ad quæſtum, aut ad errorem, quorum alterum fœdum eſt, alterum pernicioſum. Juſtiſſima eſt Ludovici (1) querela de hiſtoriis quibuſdam in eccleſia confictis. Prudenter ille ſane ac graviter eos arguit, qui pietatis loco duxerint mendacia pro religione fingere. Id quod & maxime pericoloſum eſt, & minime neceſſarium. Mendaci quippe homini ne verum quidem credere ſolemus. Quamobrem qui falſis atque mendacibus ſcriptis mentes mortalium concitare ad Divorum cultum voluere, hi nihil mihi aliud videntur egiſſe, quam ut veris propter falſa adimatur fides, & quæ ſevere ab auctoribus plane veracibus edita ſunt, ea etiam revocentur in dubium.

In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verum inſcriptione ipſa ille præmonuit, non eſſe in eo libro hiſtoriæ rationem ad vivum reſecandam. Muſas videlicet inſcripſit, quibus fabulæ interdum conceſſæ ſunt, ut audientium animos jucundius & ſuavius allicerent, quod ſeveritate narrationis non perinde aſſequerentur. Xenophon, qui, ut Fabius ait (2), magis inter Philoſophos, quam inter hiſtoricos reddendus eſt, optimi & abſolutiſſimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere. Itaque non eſt ab eo expectandum, qualiſnam Cyrus re vera fuerit, Rex licet excellens & eximius, ſed qualis futurus ſit in Republica Imperator, ſi ad normam exemplaris exactiſſimi componatur (3). At in hiſtoria Chriſtiana, quæ tota, ut diximus, non voluptate, ſed veritate perpenditur, quorſum attinet hiſtoriæ nomen commentis fabuliſque prætendere? Quaſi vero ſancti Dei homines noſtris mendaciis egeant, qui tam multa vera pro Chriſto geſſerunt, ut falſa quantumvis licet eruditæ ſimulationis artificio compoſita, ut noxia non ſint, quoniam inutilia ſunt tamen, tanquam ignavi milites oneri ſint magis, quam auxilio. Heroum porro noſtrorum res vere geſtæ, ſicuti ego exiſtimo, non ſolum amplæ magnificæque fuerunt, verum multo etiam majores quam fama feruntur. Neque eorum qui fecere, virtus tanta habenda eſt, quantum eam

(1) *De traden. diſciplin. lib. 5.* (2) *Lib. 10 c. 1.*
(3) *Cicer. ad Quint. fratrem*: Cyrus ille, *inquit*, a Xenophonte, non ad hiſtoriæ fidem ſcriptus, ſed ad effigiem juſti imperii.

Digitized by Google

eam verbis extollere potuerunt noſtri: ſed tanto potius, ut & præclara ingenia rebus ipſis, & ingeniis præclaris verba quoque defuerint. Sed dum quidam affectui ſuo nimium indulgent, & ea ſcribunt, quæ animus ſcribentis dictat, non veritas, tales Divos quandoque nobis exhibent, quales Divi ipſi, etſi poſſent, eſſe tamen noluiſſent. Ecquis enim credat, Divum Franciſcum pediculos ſemel excuſſos in ſe ipſum ſolitum eſſe immittere? Quod ad ſanctitatem viri ſcriptor pertinere putavit, equidem non puto, qui paupertatem ſciam viro ſanctiſſimo placuiſſe ſemper, ſordes nunquam. Illud item quam ridiculum? Diabolum Dominico Patri noſtro ſemel obſtrepentem, a Divo eſſe coactum, ut lucernam haberet in manibus, quoad illa abſumpta non moleſtiam ſolum, ſed incredibilem dolorem etiam afferret. Non poſſunt hujuſmodi exempla numero comprehendi, ſed in his paucis pleraque alia intelligentur, quæ Divorum clariſſimorum hiſtorias obſcurarunt. Non autem decebat, veras ſanctorum res geſtas falſis & commentitiis fabulis contaminari. Quæ cauſa Gelaſio fuit, ut hujus generis hiſtorias multas in concilio ſeptuaginta Epiſcoporum reprobaret. Ejus Pontificis verba ſunt legi cognoſcique digniſſima: Idcirco adſcribenda ſunt. *Geſta*, inquit, *Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confeſſionum triumphis irradiant, quis ita eſſe Catholicorum dubitet, & majora eos in agonibus eſſe perpeſſos, nec ſuis viribus, ſed Dei gratia & adjutorio univerſa toleraſſe? Sed ideo ſecundum auctoritatem antiquam, vel conſuetudinem ſingulari cautela in ſancta Romana eccleſia non leguntur, quia eorum, qui ſcripſere nomina penitus ignorantur: & ab infidelibus aut dicta ſuperflue, aut minus apte, quam rei ordo fuerit, ſcripta eſſe putantur: ſicut cujuſdam Quirici & Julitæ matris ejus, ſicut Georgii, aliorumque paſſiones hujuſmodi quæ ab hæreticis probantur, conſcriptæ: propter quod (ut dictum eſt) ne vel levius ſubſannandi oriretur occaſio, in ſancta Romana eccleſia non leguntur. Nos tamen cum prædicta eccleſia omnes martyres, & eorum glorioſos agones, qui Deo magis, quam hominibus noti ſunt, cum omni devotione veneramur. Item vitas patrum Antonii, Pauli, Hilarionis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatiſſimus ſcripſit Hieronymus, cum omni honore ſuſcipimus. Item actus beati Silveſtri Apoſtolicæ ſedis præſulis, licet ejus, qui ſcripſit, nomen ignoremus, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, & pro antiquo uſu multæ hoc imitantur eccleſiæ. Item ſcripta de inventione ſanctæ Crucis dominicæ, & alia ſcripta de inventione capitis beati Joannis Baptiſtæ, novellæ quidem revelationes ſunt, & nonnulli eas Catholici legunt, ſed cum hoc ad Catholicorum manus pervenerit, beati Pauli apoſtoli ſententia præcedat: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Hactenus Gelaſius.

Quod ſi prophetias, quæ numinis afflatu edi ſolent, Paulus docet non ſpernendas quidem, ſed explorandas tamen: ecquis nos excuſare jam audebit, ſi hiſtorias humano ſenſu editas exploremus? Gelaſius ſane auctor eſt cum Concilio graviſſimus, quod de prophetia ab Apoſtolo dictum eſt, hoc apte etiam in hiſtoriam quadrare. Jubet ergo imprimis Pontifex, ut eas hiſtorias nullo modo amplectamur, quæ ſine certo auctoris nomine proferuntur. Olent enim aut quæſtuoſorum hominum impoſturam, aut, quod Gelaſius ipſe ait, hæreticorum fœtum. Quæ eadem omnino cauſa ſubeſt, ut hiſtoriæ illæ valde etiam ſuſpicioſæ ſint, quæ tametſi auctoris cujuſpiam nomen præ ſe ferunt, ſed quis ille qualiſve ſit, obſcurum & incertum eſt: cujuſmodi ante hos paucos dies quædam fabulæ prodiere, quarum & auctores, & loca adeo longo intervallo diſtant, ut an mentiantur illi, non poſſit inveniri; an hæc ſint, addubitari etiam poſſit. Sed bene habet, quod totum narrationis corpus commentitium apparet, ut quod Hiſpanorum ſermone teritur, id quoque in hac re facile probes, *De luengas vias, luengas mentiras*. Sed ad Gelaſium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim non vulgus ſolum, ſed Gratianus etiam verſatus eſt, ut librorum deceptus indicibus crederet, omnia, quæ Hieronymi & Auguſtini nominibus inſcripta erant, Hieronymi Auguſtinique vere etiam eſſe. Sic librum, qui de vitis patrum inſcriptus eſt, Hieronymi nomine vulgus circumferebat, quum pauciſſimas tamen patrum vitas ille ſcripſerit, quæ & hoc loco fere a Pontifice referuntur. Gelaſii itaque teſtimonio eorum impudentiam retundemus, qui harum rerum auctorem Hieronymum pervulgarunt, quas nemo niſi rudis atque elinguis ederet. Hujus generis fabula etiam illa eſt inſulſa æque ac barbara de Nativitate ſanctæ Mariæ, ad Chromatium, & Heliodorum epiſcopos. Hujus generis ſunt alia multa, quæ & diligentiſſime & rectiſſime Eraſmus refutavit. Illud etiam in his Gelaſii verbis equidem animadverto, novellas revelationes (ſic enim vocat) nos admirari & ſuſpicere minime oportere. Jam enim paſſim non pro eccleſiæ neceſſitate, ſed pro hominum affectu expromuntur, adeo ut in Conceptionis cauſa utrinque, ſi ſuperis placet, revelationes vel contrariæ proferantur. Quæ res impiis quidem non levem ſubſannandi occaſionem præbet, piis vero lacrymandi. Contemnantur profecto neceſſe eſt Dei & dona & miracula, ſi noſtris aut opinionibus, aut affectibus inſervierint. Eccleſiæ igitur Chriſti hi vehementer incommodant, qui res Divorum præclare geſtas non ſe putant egregie expoſituros, niſi eas fictis & revelationibus & miraculis adornarint. Qua in re nec ſanctæ Virgini, nec Chriſto domino hominum impudentia pepercit, quin quod in aliis Divis factitavit, idem quoque in Chriſti & Matris hiſtoria ſcribenda faceret, & pro humani ingenii levitate, multa vana & ridicula comminiſceretur. Cum ſuperioribus annis Tridentino concilio intereſ-

tereſſem, e quibuſdam audivi, Aloyſium Lippomanum epiſcopum Veronenſem huic malo mederi, hiſtoria de vitis ſanctorum conſtanti ac gravi ratione edita. Sed hanc mihi adhuc videre non licuit, nec aliam quamvis, quæ mihi quidem probari poſſit de his, quæ venerunt in manus. Spiſſum ſane erit opus & operoſum, ſed vehementer omnibus Chriſtianis utile, ſi quis præſtiterit dignum modo Divis, Eccleſia, Chriſto. Id quod haud dubie præſtabit nemo, niſi vir probus, integer, incorruptus: ut ne quid falſi dicere audeat, ne quid veri non audeat, ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo, ne qua ſimultatis. Quæ cum ad probitatis integritatiſque officia pertinere notum ſit, miror ab uno Svetonio ſervata eſſe omnia, a pleriſque noſtris omnia eſſe deſerta. Qui autem res humanas a Divis, quorum hiſtorias ſcribendas ſumunt, alienas fore cenſent, hi Divos ipſos ne homines quidem fuiſſe, videntur credere. Quanto ſapientius Evangeliſtæ faciunt, qui vel in ipſis apoſtolis, quos etiamus vitæ totius exemplum habituri, nec affectus naturæ imbecilliores, nec caſus etiam graviores diſſimulant. Divina hæc ſapientia quidem Evangeliſtarum fuit, ſed bonitas quoque integritaſque naturæ, ut nihil illis in ſcribenda hiſtoria deeſſet, quod in hiſtoriæ lege vel Ethnici requiſiſſent.

Scriptoris autem probitas & integritas (nam hoc quæret aliquis) in his, qui olim fuerunt, licet aliquando in ſcriptis ipſis eluceat, ſed fama & gravi atque frequenti præteritorum hominum teſtimonio cognoſcetur. Sunt enim, ut dixi, in profanis auctoribus non pauci, quorum ingenuitas & verecundia ſic hominum ſermone celebrata eſt, ut nemo illos unquam mendaces, & in fingendo impudentes exiſtimaverit. Quales ſunt Cæſar, Val. Max. Terentius Varro, Livius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammianus Marcellinus, Eutropius, Flavius Vopiſcus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Dionyſius Halicar. Julius Capitolinus, Cornelius Nepos, Strabo, aliique plures, Latini præſertim auctores. Nam Græcorum fides majori ex parte fracta ac debilitata eſt. Religioſus eſt Thucydides, & ut Joſephus ait, inter omnes Græcos hiſtoricos in primis ſcrupuloſus. Appianus Alexandrinus, Græcus licet auctor, ſed quoniam heſterna & civilia Romana bella memoriæ mandavit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in ſuis, ſi Græcorum morem & ingenium ſequeretur. Quorum jactantia & vanitas impudentius eſt aucta, poſtquam certare cum Latinis de imperio, de rebus geſtis, de doctrinæ veritate inceperunt. Latinus ſiquidem fulgor & gloria Græciæ claritatem obſcuravit, & adeo Græcorum perſtrinxit oculos, ut vel Plutarchus, ſcriptor alioqui verax, in rebus Græcorum illuſtrandis & cæcutire & fingere interdum etiam videatur. Quod tum in opere de vitis illuſtrium Græcorum, & Romanorum, tum in parallelis Ludovicus Vives animadvertit. At vero in noſtris, hoc eſt, eccleſiaſticis facilior eſt ratio virtutis & bonæ fidei cognoſcendæ. Optimos enim quoſque apud nos non ſolum humanus ſermo atque exiſtimatio colit, verum etiam eccleſiæ decretum in concilio cæleſtium collocat. Hos itaque mendacii impudentiæque arguere, quemadmodum ſupra diximus, impietatis etiam, non modo temeritatis argumentum eſt. Cum his ego ſanctis juſtiſque vitis Egeſippum, Paulum Oroſium, alioſque nonnullos eccleſiæ hiſtoricos annumerandos cenſeo, qui a me brevitatis cauſa prætereuntur. Non enim hic bibliothecas excutimus, ſed genera deguſtamus: ne quis negligentiæ nos inſimulet, ſi ullos aut laudando, aut vituperando tranſimus. Sed ais: Criſpus Salluſtius in perditis omnino moribus veridicus hiſtoriæ ſcriptor eſt habitus. Sane quidem. At cum Salluſtium objicis, hominem objicis, in quo ſi non honeſtatis pudor, at infamiæ ejus timor fuit, quam Romani cum primis declinarunt, ne mendaces, quemadmodum Græci, in hiſtoriis haberentur. Deinde non mihi Salluſtius videtur vitiis caruiſſe & gratiæ & ſimultatis. Certe cum de Cicerone ſcribit, multa ſilentio præterit, quæ libentiſſime in aliorum gratiam retuliſſet. Sed hæc duo vitia cum hiſtoricorum fere omnium communia ſunt, tum quorundam quaſi propria. In quibus Paulus Jovius eſt in quamlibet partem nimius odio & amore, gratia & ſimultate. Et quoniam pecuniam amabat, in hiſtoria quoque ſcribenda pecuniæ ſervus fuit. Poſtremo aliud eſt dicere, viros bonos veraces eſſe omnes, aliud improbos omnes eſſe mendaces. Illud nos diximus, hoc non diximus. Quanquam neſcio quo modo fit, ut nuſquam ſecurus animus niſi in viri boni teſtimonio conquieſcat. Ac officio veritas adeo conjuncta eſt, ut in homine vitioſo eſſe illa fortaſſe poſſit, ſed eſſe tamen credi vix poſſit. Quæ cauſa Chaldæis Ægyptiiſque fuit quamobrem non alios hiſtoriæ auctores approbarent, niſi qui ſacerdotio fungerentur, quod ſanctos religioſoſque viros mentituros eſſe nullo modo exiſtimarent. *Homo* inquiunt (t), *ex Judæis quidam ſacerdos venit: non decipiet nos*. Verum de prima ad Hiſtoriam dijudicandam regula hæc dicta ſint.

Lex vero ſecunda in hiſtoriæ judicio ſanciatur, ut eos hiſtoricos reliquis anteferamus, qui ingenii ſeveritati quandam prudentiam adjunxerunt & ad eligendum & ad judicandum. Quæ lex in iis rebus locum habet, quas res neque ſcriptores ipſi ſunt intuiti, nec a viris fide dignis, qui viderint, audierunt. Quo in genere eſt operæ pretium levitatem eorum recordari, qui muliercularum more quod nimis miſeri volunt, hoc facile credunt. Nam & ætas noſtra ſacerdotem vidit, cui perſuaſiſſimum eſſet, nihil omnino eſſe falſum, quod ſemel typis fuiſſet excuſum. Non enim, ut ajebat, tantum

faci-

(t) 2. *Mac.* 7. 14.

Digitized by Google

facinus Reipub. adminiſtros commiſſuros, ut non ſolum divulgati mendacia ſinerent; ſed ſuo etiam communirent privilegio, quo illa tutius mentes mortalium pervagarentur. Quo ſane argumento permotus animum induxit credere, ab Amadiſo, & Clariano res eas vere geſtas, quæ in illorum libris commentitiis referuntur. At vero quantum illa adverſum Reipublicæ adminiſtros ratio valeat, non eſt hujus loci, temporiſque diſſerere. Certe huc ego pro me ipſo & animi ſenſu, ac dolore pronuncio, magna Eccleſiæ calamitate, atque pernicie id ſolum in libris vulgandis præcaveri, ne erroribus fidei adverſis aſperſi ſint; ne ſint moribus exitiales, non item. Nec de fabulis iſtis potiſſimum excrucior, quas modo dixi, quamvis ineruditis, & nihil omnino conferentibus, non dico ad bene, beateque vivendum, ſed ne ad recte quidem de rebus humanis ſentiendum. Quid enim conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus otioſis fictæ, a corruptis ingeniis verſatæ? Sed acerbiſſimus eſt dolor, & vix omnino conſolabilis, quod dum quidam (utinam tam prudenter, quam ferventer) incommodum hoc rejicere, ac devitare cupiunt, non pro fabulis veras, & graves hiſtorias edunt, id quod eſſet plebi utiliſſimum; ſed libros myſteriorum eccleſiæ plenos, a quibus arcendi profani erant: id quod eſt, mea quidem ſententia, peſtilentiſſimum, eo vero magis, quo vulgus eos libellos ſecurius legit, quia probatos non videt modo a civili magiſtratu, verum etiam ab iis, qui doctrinæ cenſores ſunt in Chriſti Republica definiti. Sed hæc alias, nunc quod inſtat, agamus.

Miſeranda ſane hominis ignorantia potius quam ludenda, qui uſque adeo aut bonus, aut ſtultus erat, ut omni narrationi ſtatim crederet, ſi modo eſſet literis prodita. Verum invenias alios non pari inſcitia quidem, ſed imprudentia pene pari, qui veritatem rerum non inde petunt, ubi ea reſidere ſit ſolita, ſed ex iis, in quibus raro eſt eam invenire, nempe ex diſſipatis, pervagatiſque rumoribus. Quæ res plerumque iis accidit, qui ſunt inconſtanti, levique natura. Nam homines graves, atque ſeveri non ſolent inanem vulgi ſermonem aucupari. Quanquam negare non poſſumus, viros aliquando graviſſimos, in divorum præſertim prodigiis deſcribendis, ſparſos rumores & excepiſſe, & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe. Qua in re, ut mihi quidem videtur, aut nimium illi ſibi, aut fidelium certe vulgo indulſerunt: quod vulgus ſentiebant non tantum ea facile miracula credere, ſed impenſe etiam flagitare. Itaque ſigna nonnulla, & prodigia ſancti quoque memoriæ prodiderant, non quo ea libenter credidiſſent, ſed ne deeſſe fidelium votis viderentur. Id vero eo magis ſibi licere exiſtimarunt, quod intellexerunt, auctoribus nobiliſſimis placuiſſe, veram hiſtoriæ legem eſſe, ea ſcribere, quæ vulgo vera haberentur. Nec ego hic libri illius auctorem excuſo, qui ſpeculum exemplorum inſcribitur; nec hiſtoriæ etiam ejus, quæ Legenda aurea nominatur. In illo enim miraculorum monſtra ſæpius, quam vera miracula legas: hanc homo ſcripſit ferrei oris, plumbei cordis, animi certe parum ſeveri, & prudentis. Veteres excuſo & ſanctos & eruditos viros: quorum & libros & nomina volentem adſcribere pudor me ac religio vetaret, niſi contra vererer, ne mea hæc taciturnitas pleriſque cauſſa eſſet, ut aut damnarent, quæ non intelligerent, aut errore vario circum ſanctorum omnium hiſtorias vagarentur. Atque Theologum etiam admoneri operæ pretium eſt, ne id ſtatim illi perſuaſum ſit, omnia, quæ magni auctores ſcripſerint, undique eſſe perfecta. Nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt: & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati, vulgoque, ut dixi, interdum etiam indulgent: nec ſemper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur, adeo, ut Ciceroni Demoſthenes dormitare, Horatio vero Homerus quandoque ipſe videatur. Summi enim ſunt, homines tamen. Quæ ego eadem de Beda atque Gregorio jure fortaſſe ac vere dicere poſſum. Quotum ille in hiſtoria Anglorum, hic in dialogis quædam miracula ſcribunt vulgo jactata & credita, quæ hujus præſertim ſæculi Ariſtarchi incerta eſſe cenſebunt. Equidem hiſtorias illas probarem magis, ſi earum auctores, juxta præfinitam normam, ſeveritati judicii curam in eligendo majorem adjunxiſſent. Sed quoniam modeſte, & circumſpecto judicio de tantis viris pronunciandum eſt, ne in his quidem duobus rejicienda ſunt plurima. Pauca enim in eis poſſis arguere, quamvis hiſtoriam eccleſiaſticam revocare ad ſeveriora judicia contendas. Ac ſi neceſſe eſt in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus, quam multa reprobari malo. De Vincentio Bellovacen. (1) & Divo Antonino liberius judico, quorum uterque non tam dedit operam, ut res veras certaſque deſcriberet, quam ne nihilo omnino præteriret, quod ſcriptum in ſchedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad hiſtoriam unamquamque exiſtimandam, momentoque ſuo ponderandam non aurificum ſtatera, ſed ne populari quidem trutina uſi ſunt. Quamobrem boni licet ac minime fallaces viri, quia tamen nec auctores eos, a quibus ſuos exſcripſere libros, diligenter examinarunt, nec res juſtis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graves atque ſeveros auctoritate carent. Hiſtoricus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes ſchedas lectione etiam indignas excutiet, nec a-

nili-

(1) *Non te fallat, quod Gelaſius Vincentii laborioſum opus commendavit. Mendoſi enim ſunt plerique codices. Nam correcti, & emendati Juvenci habent, non Vincentii. Alioqui Gelaſ. qui multis ſæculis Vincentio prior fuit, propheta in 60 cap. fuiſſet, non judex.*

nilibus fabulis accommodabit operam, ne prius lecta auditaque deſcribet, quam ea prudenti accuratoque judicio expendat ac ſeligat. Sed in ſecundæ regulæ explicationem diximus ſatis.

Tertia regula ſit. Si cui hiſtorico auctoritatem eccleſia tribuit, hic dubio procul dignus eſt, cui nos etiam auctoritatem adjungamus. Contra vero, cui eccleſia derogavit fidem, ei quoque nos fidem jure ac merito derogabimus. Gelaſius porro hiſtoriam de vitis Antonii, Pauli, Hilarionis, ac cæterorum eremitarum, quas tamen Hieronymus ſcripſit, cum omni honore ſuſcepit. Acta rurſum beati Silveſtri, licet non pari veneratione, ſed ſuſcepit tamen. Collaudavit Oroſium: Euſebii chronica, hoc eſt, de temporibus, quantum animi conjectura colligo, non rejecit.

Rejecit itinerarii Clementis libros octo, acta Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ nominibus falſo edita, librum de infantia Salvatoris, alterum item de ejuſdem nativitate, librum Paſtoris, acta Theclæ & Pauli, quæ Epiphanius uſurpat interdum, revelationem Pauli, librum, qui Mariæ tranſitus inſcribitur, libellos de pœnitentia Adæ, Origenis, Cypriani, epiſtolam Jeſu ad Abgarum, paſſiones Georgii ac Quirici & Julitæ, & hiſtoriam demum Euſebii Pamphili (1). In qua refellenda Gelaſius magna, ut mihi quidem videtur, prudentia eſt uſus. Nam quod Rhenanus dixit, verba hæc poſtrema Gelaſii non eſſe, ſed eſſe potius ab aſino quopiam adjecta, hoc inſolenter, ruſtice, imperiteque dixit. Principio quippe pontifex ad hunc modum cenſuerat: *Chronicon Euſebii Cæſarienſis, atque ejuſdem hiſtoriæ eccleſiaſticæ libros, quamvis in primo narrationis ſuæ libro tepuerit, & in laudibus atque excuſatione Origenis ſchiſmatici unum conſcripſerit librum, propter rerum tamen ſingularem notitiam uſquequaque non dicimus renuendos.* Poſtea vero ſic cenſet: *Hiſtoria Euſebii Pamphili apocrypha.* Quæ duæ ſententiæ cum contrariæ non ſint, tum ſunt etiam veriſſimæ, & nimis quam graviter ac ſevere latæ. Cur autem Gelaſius hiſtoriam Euſebii apocrypham pronunciarit, cauſæ ſunt ſane plures atque vehementes. Primum in primo libro refert Euſebius epiſtolam Jeſu ad Abgarum ſcriptam, quam Gelaſius eadem diſtinctione explodit. Fuit etiam altera cauſa Gelaſio, quam ob rem hiſtoriam Euſebii apocrypham definierit, quod multa ibi Clementis Alexandrini teſtimonio confirmentur, cujus opuſcula eadem diſtinctione apocrypha judicata ſunt. Præterea & librum ſextum Euſebius texuit in laudem & excuſationem Origenis. Cum autem & diſcipuli Origenis magnas in eccleſia tragœdias excitaſſent, & Origenes ipſe tamquam ſchiſmaticus, deque fidei catholicæ via ſæpe deflectens, fuiſſet eccleſiæ judicio condemnatus, jure illius hiſtoria refellitur, qui Origenem non ſolum immodice prædicat, ſed ad cælum, perinde ut ſi pater eſſet eccleſiæ, extollitur.

Præterea, in ſynodi ſeptimæ actione quinta, cum Iconomachi pro ſe Euſebium teſtem excitaſſent, & lecta etiam eſſet ejuſdem epiſtola, ubi Ario conſentiebat, Tharaſius rogavit, *Recipimus hoc?* Sacra vero ſynodus dixit: *Nequaquam. Hic reliquis eſt nobis majore odio perſequendus.* Et legati Adriani Papæ dixerunt: *Ipſa lectio indicat, quod Arianorum ſententiam ſapiat. Habet enim ante lectus Euſebii liber & alias blaſphemias, quas ſynodus audire reſpuit.* Sanctiſſimus patriarcha dixit: *Libros illius rejiciamus.* Sancta ſynodus dixit: *Rejicimus & anathematizamus.* Et actione rurſum ſexta Epiphanius reſpondens teſtimonio Euſebii, *Euſebius*, inquit, *ab illis in teſtem advocatur, qui tamen ab omni catholica eccleſia Arianæ hæreſeos defenſor eſſe cognoſcitur, quemadmodum in commentariis ſuis & omnibus a ſe editis libris manifeſtum ſit.* Et poſterius: *Quis fidelium*, ait, *in eccleſia dubitat, Euſebium Pamphili in reprobum ſenſum traditum Arii placitis conſenſiſſe? Nam in cunctis hiſtoricis ſuis libellis Filium creaturam vocat, ſubminiſtrum, ſecundo loco adorandum.* Id poſtquam ex multis libris Euſebii probavit, tandem aſſerit, Euſebium duplicis animi fuiſſe, inconſtanterque ſynodo ſubſcripſiſſe. Nuſquam enim aut librorum ſuorum errores depulit, aut apologiam pro ſe fecit: cum tamen Arius non obſcure teſtaretur, ſe ſententiæ ſuæ Euſebium habere ſtudioſum ac fautorem (2). Et Hierony. ad Pammachium & Oceanum, *Eccleſiaſticam*, inquit, *pulchre Euſebius hiſtoriam texit, ſed impietatis Arii apertiſſimus propugnator eſt.* Et ad Cteſiphontem, *Euſebium Cæſarienſem*, ait, *Arianum fuiſſe, nemo eſt qui neſciat.* In primo certe eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ libro (3), filium dicit paternæ voluntatis executorem, qui poſt patrem omnium ſit cauſa & origo. Item, cum illum pſalmi verſiculum attuliſſet (4), *ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit, & creata ſunt*: ſubjecit: *Quibus verbis propheta patrem inducit factorum, tanquam univerſalem principem regali ſuo nutu præcipientem: Sermonem vero Dei illi ſecundo loco addit, non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis juſſionibus obſecundantem.* Et capite ſecundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio adminiſtraſſe: deinde patris miniſtrum in omnibus bonis fuiſſe, ait. Merito ergo Gelaſius pontifex hiſtoriæ Euſebii Cæſarienſis auctoritatem ademit. Quid? An non etiam abſurdum eſt, ut qui infidelis Eccleſiæ fuerit, ei fidem Eccleſia in rebus eccleſiaſticis habeat? Experimur ſane,

(1) *Hieron. ad Lætam de inſtit. fil.* Caveat, *inquit*, omnia apocrypha. Et ſi quando ea non ad dogmatum veritatem, ſed ad ſignorum reverentiam legere voluerit, ſciat non eorum eſſe, quorum titulis prænotantur.

(2) *Vide epiſt. Arii ad Euſeb. Nicomedienſ. Epiſt. hujus initium eſt*, Schedulæ. (3) *Cap. 1. Muſculo interprete.*

(4) *Pſalm. 32. 9.*

ne, hæreticos ſectæ ſuæ non dogma ſolum ac præcepta, ſed res etiam geſtas accommodare: imo vero torquere atque adeo fingere, ut ſectam undique & comprobaſſe, & ornaſſe videantur. Hinc enim, quemadmodum ſupra diximus, Conſtantinum finxit Euſebius ab Euſebio Nicomedienſi baptizatum, quo Arianorum factioni majorem & fidem & auctoritatem adjungeret. Hinc etiam, cum in ſynodi Nicænæ mentionem incidit, dogma fidei, quo damnatus eſt Arius, aſtute diſſimulavit, in Paſchatis quæſtionem repente digreſſus. Sed ne Arii quidem unquam in hiſtoria ſua meminit, callide hominis memoriam præteriens, quem ſynodi auctoritate obrutus laudare non eſt auſus, amicitiæ lege conſtrictus noluit vituperare. Quæ eædem omnino cauſæ ſubſunt, ut hiſtoriam Carionis omnes Chriſtifideles explodant. Quoſdam enim ſummos Pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio: quoſdam vero Imperatores Germanos commendat & illuſtrat, qui Eccleſiæ Romanæ perduelles inimicique fuere. Itaque ex unguibus leonem agnoſces, hoc eſt, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhæſiſſe, non eſt opus conjecturis ſuadere. Multis quippe in locis aperte ille ſe prodit. Quocirca mirum eſt, cur ejus hiſtoria non ſit cum cæteris hæreticorum libris ab eccleſiæ judicibus exploſa, cum plerique tamen eam ſecuri legant, nulla prorſus nota atque animadverſione præmoniti (1).

Sed ad Euſebium revertamur. In cujus hiſtoria eccleſiaſtica ſatis. Gelaſius oſtendit, cætera ſibi ac concilio placuiſſe, dum quædam diſplicuiſſe commonuit. Itaque ſi fabulam Abgari, laudeſque Origenis ab Euſebio demeres, digna ejus hiſtoria eſſet, cui fides omnino haberetur: præſertim ſi in eccleſiæ contra Arium pugna, non ab Ario, ſed ab eccleſia ſtetiſſet. Ac de eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris hactenus. Nam in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia & pene incredibilis lectio, ac grave prorſus in lectionis varietate judicium. Nec ſcio, an quiſquam alius inter eccleſiæ ſive Latinos, ſeu Græcos auctores, quamvis ſumma vi, ope, atque opera eniteretur, præſtantiora nobis poſſet temporum monimenta relinquere. Tametſi deſcribentium incuria adeo multis locis vitiata ſunt, ut dici ſine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Euſebius refert, vera ſunt omnia; quin reperias aliqua, quæ jure ac vere reprehendas. Cujuſmodi illud eſt, quod eundem ſcribit fuiſſe Sennacherib, qui temporibus Ezechiæ Hieroſolymam obſedit, & Salmanaſſar, qui Samariam ceperat. Id quod divinis literis eſſe contrarium, Hieron. in Iſaiæ 36. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Salmanaſſar dicitur fuiſſe pater Sennacherib. At nihil eſt, ut ille ait, omni ex parte beatum. In opere, ut ita dicam, immenſo raro peccaſſe feliciſſimum fuit. Verum de Euſebio hæc ſatis.

Sozomenus ſequitur, de cujus nos fide & auctoritate dicere Divus Gregorius cogit, qui hiſtoriam illius duabus præcipue cauſis improbavit. Una eſt, quod ſæpe in ea mentitus ſit. Altera, quod Theodorum immodice extulerit, quem conſtat & hæreticum fuiſſe, & in quinta ſynodo ab eccleſia damnatum. Equidem Sozomeni mendacia non excuſo; græcus namque fuit, & natio hæc, ut diximus, eſt, fuitque ſemper ad mentiendum promptula. Atqui in novem eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris, quos ante hos paucos dies Muſculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus ſcribit, quale ſecundo loco illi Gregorius objicit (2). Tantum ait, Theodorum diſcipulum Libanii fuiſſe, ad quem prolapſum Chryſoſtomus epiſtolam dederit, qui etiam poſtea epiſcopus Mopſueſtiæ fuerit conſtitutus. Andreas certe in concilio Florentino, ubi pro eccleſia Latina reſpondet, hujus hiſtorici teſtimonium non ſolum uſurpat, ſed etiam probat. Cum enim Imperator Palæologus interrogaſſet, num congruum eſſet, ut ſynodus hiſtoriæ auctoritate niteretur, Andreas illi reſpondit, ad res geſtas cognoſcendas ſynodum hiſtoria uti debere. Tum Imperator, *Hiſtoriam illam*, ait, *in noſtra religione debemus ſuſcipere, quam majores noſtri probaverunt, aliam vero minime*. Cui Andreas, *De Romanorum*, inquit, *aut Græcorum*, *aut regum bello hiſtoria nequaquam in ſynodo uti debemus: ſed cum hiſtoria hæc ſcilicet Hermii Sozomeni*, *eccleſiaſtica ſit*, *in qua omnium ſynodorum acta & patrum ſanctorum defenſiones explicantur*, *cur ei credendum non eſt?* Hactenus in concilio Florentino ſeſſione 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abrogaſſe, ſed habuiſſe. Sed huic argumento reſponſum facile atque expeditum eſt.

Illi vero alteri non video quemadmodum reſpondere poſſit, niſi dicamus, aut Gregorium alios libros Sozomeni legiſſe, qui in manus noſtras non venerunt, aut memoria lapſum, pro Theodoreto Sozomenum ſcripſiſſe. Nam Theodoreti verba illa ſunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippe hiſtoriæ ſuæ quinto, c. 27. Theodorum iſtum doctorem præclarum fuiſſe ſcribit. Et cap. 40. *Moritur*, inquit, *Theodorus epiſcopus Mopſueſtias*, *cum omnium eccleſiarum doctor*, *tum hæreticæ cohortis profligator*. Theodoretus ergo erat eo nomine damnandus; qui & revera ob hanc cauſam damnatus eſt in quinta ſynodo generali, action. 5. can. 13. & 14. At Theodorus can. 12. Meruit etiam Theodoretus ea ex cauſa damnari, quod impie adverſum Cyrillum, & primam Epheſinam ſynodum ſcripſit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec vero de Theodoreto deſperare quiſpiam debet. Nam, ut Beſſa-
rion

(1) *Poſt ſcripta hæc, Carionis hiſtoriam Paulus IV. condemnavit.* (2) *Lib. 8. c. 2.*

Digitized by Google

rion in oratione, quam pro unione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, ſuum poſtea cognovit errorem: & in concilio Chalcedonenſi palinodiam recantavit. Verum ut hæc cumque habeant, illiuſmodi errantium patrocinia hiſtoriæ elevant & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, ut cætera omittam, Socratis ſcholaſtici minus hiſtoria placet. Etenim & Origenis ipſe quoque patronus eſt, & Neſtorium excuſat, & Cyrillum mordet, & Alexandrum vellicat, & in rejectione presbyteri pœnitentiarii homouſianorum innocentiam infamat (1). De tertia vero regula in hiſtoriæ judicio ſervanda hactenus. Ac perſpicua ſunt hæc quidem, & in vulgari prudentia ſita. Nam in quibus animi quædam major vis, acriorque in judicando prudentia eſt, ii ſine hiſce regulis, exacuendo illam ingenii aciem vera deligent, rejicientque contraria. Mihi ſane aliquando & verum ipſum in ſcribentis ſinceritate, candoreque relucet, & mendacium contra auctoris quidam angor, & calliditas pateſaciunt. Sincera, mihi crede, veritas eſt, & ſi animum repurgatum invenerit, ipſa per ſe recte influit (2). Falſitas circuitiones quærit, & anfractus, ſeque verborum ambitu ſolicite circumdat, ac protegit. Atque etiam cum in hiſtoriæ ratione quid quemque deceat, conſidero, facile intelligo, hiſtoricos non ſolum falſo, ſed imprudenter res quaſdam memoriæ prodidiſſe. Quis enim vel mediocriter prudens ab Apoſtoli Thomæ, Joanniſque Evangeliſtæ perſona illa non videat abhorrere, quæ in rebus eorum geſtis referuntur? ut aut ille injuriæ vindictam expetierit; aut hic rupia velle, ſuumque ipſius caput tundens equum acceperit: ex eccleſia, quantum potuerit, properaverit, & ſenex adoleſcentem juveniliter fuerit inſecutus (3). Non itaque prudentibus, & ingenioſis judicandi præcepta diligenter elaborata dedimus, ſed ut dicitur, craſſa, pinguique minerva rudioribus. Nec vero adeo ſtultus ego ſum, ut exiſtimem in has formulas omnia hiſtoriæ judicia concluſa, & comprehenſa. Sed ſi quæ fuerunt præſcribendæ formulæ, hæ videntur potiſſimum conſentaneæ, convenienteſque fuiſſe.

CAPUT POSTREMUM

In quo 15. 16. 17. & 18. argumenta capite tertio propoſita refelluntur.

QUamquam ex iis, quæ capite ſuperiore diximus, argumentorum eorum refutatio appareat, quæ 15. loco 16. 17. & 18. ſita ſunt: ſed ordine tamen refutanda ſunt ſingula, ut ſcholæ etiam minutis Theologis morigeremur.

Respon. ad 15. Et in 15. argumento quidem Philonis primum auctoritas quæritur. Quæ ſane magna fuit, ſed breviarium illud temporum Philonis non fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem conſtat ejuſdem eſſe farinæ.

Joſephi vero in hiſtoria fidem non Romani modo principes, ſed viri quoque eccleſiæ celebrarunt. Egeſippus bonus in primis auctor, vir probatæ fidei, ac gravis omnino hiſtoricus, Joſephum egregie laudat (4): quod ad hiſtoriæ auctoritatem pertinet quidem, nam quod ad religionem, conſortem eum facit perfidiæ Judæorum. Hieronymus (5) non dubitat locum illi inter eccleſiæ ſcriptores dare, atque adeo ejus de rebus geſtis monimenta inter eccleſiaſticas hiſtorias recenſere. Euſebius Cæſarienſis (6), Sozomenus (7), Nicephorus (8), ut alios omittam, miris modis Joſephi hiſtoriam commendant. Quin & Joſephus ipſe hiſtoriam ſuam gravibus probabilibuſque rationibus commendavit (9). Quæ non minorem faciunt fidem, quam ſi eædem ab Hieronymo, aut alio quopiam auctore poſitæ fuiſſent.

At ſerpentis pœnam nimium craſſe interpretatur, vim ligni ſcientiæ boni, & mali falſam, fictitiamque commemorat: Herodiadem ſcribit non Philippi, ſed Herodis (10) uxorem fuiſſe; qui Herodis quoque Tetrarchæ frater erat: templum in ſecundo anno regni Darii dicit eſſe perfectum: ſeniorum lamentationes, cum templi veteris amplitudinem recordarentur, non ad novum fundatum, ſed ad jam conſummatum refert: aliaque demum ait partim ſcripturæ ſacræ, partim veris aliis ac probatis hiſtoriis adverſa (11). Plane ait: non inficior. Sed errores fuere ignorantis, non mendacia fallentis. Neque æquum eſt paucis e maculis labem toti narrationis corpori aſpergere. Egregius itaque hiſtoricus Joſephus fuit, quemadmodum Egeſippus affirmat, & rerum indagini, ſobrietatique ſermonum attentus. Quod vero in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id jure, an injuria faciant, non facile dixerim. Equidem ejuſmodi errata indoctis, negligentibuſque librariis prompte, ac libenter aſſigno.

Julii porro Africani quinque de temporibus volumina in manus noſtras non venerunt. Quare de ejus hiſtoriæ fide ipſi per nos judicare non poſſumus. Sed extat Gelaſii præjudicium, quod in argumento objectum eſt, idque ſequi Theologos oportet de rebus ejuſmodi judicaturos. O.

(1) *Lib. 6. c. 12. & 13. & lib. 7. c. 45. Lib. 7. c. 32. & 34. Lib. eod. c. 13. 14. 15. & 34. lib. 1. cap. 5. & 6. lib. 17. c. 19.* (2) *Eurip. in Phœniſſis*, Veritatis ſuevit eſſe oratio ſimplex, variis non egens ambagibus: ſiquidem ipſa per ſe congruit. At ſermo iniquus, quia per ſe fit morbidus, medicamina exquiſita depoſcit ſibi.

(3) *Euſeb. l. 3. c. 23.* (4) *In proœ. l. 5. de excid. Hieroſol.*

(5) *De viris illuſtr.* (6) *Euſ. l. 3. eccl. hiſt. c. 9.* (7) *Sozom. lib. 1. c. 1.*

(8) *Niceph. lib. 2. c. 18.* (9) *Lib. 16. ant. c. 7. & in fin. l. cont. App. Alex. L. 1. ant. c. 3. Lib. 16. ant. c. 9.*

(10) *Cajet. ait, fuiſſe binominem, eumdem Philippum, & Herodem appellatum. Sed ne Joſephum quidem ipſum viderat.*

(11) *Lib. 1. cont. App. lib. 11. ant. c. 3. 1. Eſdr. 3. 3. 4. & 6. c. contraria referuntur.*

puſcula, inquit, *Tertulliani, ſive Africani apocrypha*. Quo in loco an Julium Africanum voluerit Gelaſius improbare, non ſatis expeditum eſt. Primum enim da Julio Africano nullus veterum malam opinionem habuit. Euſebius vero, & Hieronymus ubique ejus de rebus geſtis teſtimonia colunt. Nec Julius hic eſt in fidei doctrina reprehenſus. Nam quod hiſtoriam Suſannæ fictam eſſe credidit, in eo virorum doctiſſimorum errorem ſecutus eſt. Atqui ob peccatum unum, cujus vel probabilis excuſatio eſt, omnia Julii opuſcula a Gelaſio damnari, non fit mihi profecto veroſimile. Eadem quippe culpa, ſi culpa fuit, Julio fuit cum Doctoribus Eccleſiæ communis. Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorſum Gelaſius, quaſi nihil intereſſet, utrum hic, an ille damnaretur, in eam formam cenſet? *Opuſcula Tertulliani, ſive Africani apocrypha*. Atque ſi duo auctores illi eſſent nominibus, neque etiam ipſa differentes, more ſuo Gelaſius utriuſque ſigillatim opera condemnaſſet. Cum autem Tertullianum, ſive Africanum una comprehenſione notat, non eſt exiſtimandus auctores diverſos, ſed eumdem intellexiſſe. Mihi ſana hujuſmodi conjecturæ ſuſpicionem afferunt, locum eſſe corruptum, ut alia in hoc capite pleraque; & particulam, *Sive*, ſcriptorum vitio additam. Legendum itaque eſſe, *Opuſcula Tertulliani Africani apocrypha*. Niſi forte Africani cognomen quidam Tertulliano impertiebant: quocirca in eum modum ſententiam Gelaſius tulerit, ut ſive nomine proprio, ſeu cognomine a quolibet vocaretur, intelligeremus eſſe damnatum.

Reliqui ſunt Euſebius, & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione urgebatur. Verum de his auctoribus quid ſenſerim, quid cenſuerim, capite ſuperiore habes.

RESPON. AD 16. In quintodecimo argumento nullus ſcrupulus objectus eſt, qui non fuerit excuſſus. In ſextodecimo autem Innocentii decretum primum objicitur. Sed ille, ſi eccleſiæ monimenta probat, non ſtatim gentilium hiſtorias improbat. Sunt hæ, fateor, uſui eccleſiaſtici fori, litiumque vulgarium parum aptæ; quamvis & in hunc uſum poſſint eſſe aliquando utiles: ſed quibus in locis, & quæſtionibus, quoniam a præſenti inſtituto alienum eſt, non eſt operæ pretium dicere. In ſacrarum vero literarum expoſitione, quod in capite hujus libri ſecundo fuſe diximus, hiſtoriæ profanæ multum omnino valent. Quamobrem ſi quæſtio circa divinas literas incidat, & concilia, & cæteri eccleſiaſtici judices ejuſmodi hiſtorias negligere nec debent, nec vero poſſunt. Nec his ſolum ſcripturæ uſibus gentium hiſtoriæ accommodantur. Quin ſunt alias Theologis neceſſariæ, quemadmodum & nobis ante explicatum eſt, & ſequentibus quoque libris explicabitur. Andreas porro in ſynodo Florentina nihil aliud docet, niſi Græcorum, aut Romanorum bella cognoſcere nequaquam ad ſynodum pertinere. Poterat dicere, Trojanorum, aut etiam Florentinorum. Nam Græcorum, ac Romanorum bella quædam cognita utiliſſima ſunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hæc facillima ſunt: cætera perſequamur. Quæ & ipſa poſtea, quæ retro diſſeruimus, nihil difficultatis habent.

RESPON. AD 17. ET 18. Sane in reſponſionem decimi ſeptimi argumenti ne verbum quidem unum adjiciendum cenſeo, quippe quod, niſi ego fallor, in cap. 6. accurate eſt ac diligenter expeditum. Duodevigeſimum ergo idemque poſtremum, quam breviſſime potero, expediam, quo jam ſit tandem hujus loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus uſurpat. Unum eſt certum, alterum probabile. De utriſque proximo libro eſt latius diſſerendum. Nunc in pauca reſtringam. Non eſt neceſſe, Theologus certa ſemper principia ſumat. Ex incertis, probabilia ſint modo, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, ſed ad perſuadendum idonea. Stultus vero Theologus ille erit, qui in omni ſuo ſyllogiſmo res neceſſarias velit rebus quoque neceſſariis addicere. Sunt enim nonnulla adeo implicata, & abſcura, ut prudentiæ theologicæ ſit non ea demonſtrare velle, ſed ſuadere, non patentius illuſtrare, ſed utcunque expedire.

In hujuſmodi itaque argumentorum genere ſi quis humana fide probabiliter uſus fuerit, falli nimirum aliquando poterit, reprehendi ſine injuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum ſupra diximus, quædam ita certo humana fides tradit, ut ea in dubium vertere ſtultitiæ ſit argumentum vel certiſſimum. Hæc ſi in uſum ſuum Theologus vindicarit, nihil fallax, nihil imbecillum, ineptumque conficiet, ſed rem veram, firmam, rationique tum humanæ, tum etiam divinæ conſentaneam. Verum ab his hiſtoriæ partibus, quæ ſunt expoſitæ, quemadmodum ducatur argumentum, ſatis expoſitum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare a fontibus decem, dictum eſt in primo libro. In decem autem ſequentibus libris, cujuſmodi argumenta e ſingulis locis erui poſſint, oſtenſum eſt. Quæ dicta ſunt fortaſſe longius, quam inſtituta cauſa poſtulabat: ſed brevius certe, quam res tantas poſſe a me dici exiſtimaram. In hiſtoriæ humanæ auctoritate explicanda, fateor, magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus e locis Theologiæ erat, ubi aut latior occurreret diſſerendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, induſtria elaborare. Quod etſi minus præſtiti, quam rei magnitudo deſiderabat, non tamen fruſtra elaboravi. Admonere enim reliquos potui, ut accuratius ſcribant, & res vel meliores addant, vel ſupervacuas detrahant, vel diſperſe, & diffuſe dictas anguſtius, & contractius aſtringant: breviter, ſi quid norunt rectius iſtis, candidi impertiant.

Finis Libri Undecimi.

DE

Digitized by Google

DE LOCORUM USU IN SCHOLASTICA DISPUTATIONE, LIBER DUODECIMUS.

In Librum Duodecimum Prœmium.

FRatrem Franciſcum Victoriam, Lector optime, eum quem ſummum theologiæ præceptorem Hiſpania Dei ſingulari munere accepit, ſolitum dicere audivi, poſtquam ab illius ſchola diſceſſi, ſe ingenio meo quidem egregie delectari, ſed id vereri, ne hujus excellentia quadam elatus, & exultans immoderate jactarer, & grandior effectus, non late modo, & libere ingrederer, ſed temere etiam, ac licenter præceptoris veſtigia conculcarem. Audierat enim, me opinionem ipſius unam, & item alteram non probaſſe. Vellem autem de nobis ea vere dicerentur, quæ ille pro nimia ſua in filium indulgentia dicebat. Sed ſi minus imitatione tantam ingenii præſtantiam conſequi poſſumus, voluntate certe proxime accedimus, magiſtrumque conamur exprimere. Nimirum ſi doctrinam meam approbet quiſpiam, quæ utinam eruditorum opinione digna eſſet, ſi in rerum judicio prudentiam, quæ utinam eſſet digna noſtro cognomine, ſi orationis cultum, quem elegantiorem adhibere ſoleo, quam conſueverunt ſcholaſtici in libris ſuis: in hoc ſumus docti, prudentes, & facundi, quo virum hunc rerum earum omnium ducem optimum ſequimur, atque ejus præceptis, monitiſque paremus. Quod vero ad animi moderationem attinet, quam vir in me modeſtiſſimus deſiderabat, in eo dedi operam, ut timorem illius ego fallerem. Effecerim, an non, alii incorruptius judicabunt. Sane ſi qua in me temeritatis culpa eſt, vix eam excuſatione alicujus rei tegere, & adumbrare poſſum, qui ſciam, parum ingenium valere quamlibet excellens, & eximium poſſe, niſi prudentis intelligentiæ freno, & definita animi moderatione gubernetur. Quanquam illos probare non ſoleo, qui velut ſacramento rogati, vel etiam ſuperſtitione conſtricti, ut Fabii verbis utar, nefas ducunt a ſuſcepta ſemel perſuaſione diſcere. Theologo nihil eſt neceſſe in cujuſquam jurare leges. Majus enim eſt opus atque præſtantius, ad quod ipſe tendit, quam ut magiſtri debeat veſtigiis ſemper inſiſtere, ſi quidem eſt futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipſo audire, cum nobis ſecundam ſecundæ partem cœpiſſet exponere, tanti Divi Thomæ ſententiam eſſe faciendam, ut ſi potior alia ratio non ſuccurreret, ſanctiſſimi, & doctiſſimi viri ſatis nobis eſſet auctoritas. Sed admonebar rurſum, non oportere ſancti Doctoris verba ſine delectu, & examine accipere; imo vero ſi quid aut durius, aut improbabilius dixerit, imitaturos nos ejuſdem in ſimili re modeſtiam, & induſtriam, qui nec auctoribus antiquitatis ſuffragio comprobatis fidem abrogat, nec in ſententiam eorum, ratione in contrariam vocante, tranſit. Quod ego præceptum diligentiſſime tenui. Non enim ullam, non Divi Thomæ dico, ſed ne Magiſtri mei opinationem quidem revocavi ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit jurare in verba magiſtri. Nam & vir erat ille natura ipſa moderatus: at cum Divo etiam Thoma aliquando diſſenſit, majoremque, meo judicio, laudem diſſentiendo, quam conſentiendo aſſequebatur: tanta erat in diſſentiendo reverentia. Sed hæc hactenus. Multa enim ſæpe laudandi præceptoris noſtri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propoſiti operis revertamur.

De locorum uſu tres libros pollicitus ſum: Unum in ſcholaſtica pugna, alterum in ſcripturæ ſacræ expoſitione, poſtremum ſpeciatim adverſum fidei Chriſtianæ ſingulos inimicos, Hæreticos, Paganos, Judæos, Saracenos. His enim rebus 12. 13. & 14. librum impartivi. Atque, ut ad præceptorem redeam, locorum uſum in ſcholæ concertatione, præſertim ſi tractare ille voluiſſet, graviſſime, & copioſiſſime potuiſſet ſcribere. Sed quoniam nulla ejus ingenii monumenta mandata literis, nullum opus eruditionis, nullum doctrinæ munus extat, nos ad hujus rei ſcribendæ operam omne ſtudium, curamque convertimus. Cum enim tota Theologia frugifera, & fructuoſa, nec ulla pars ejus inculta, ac deſerta ſit, nullus feracior in ea locus eſt, nec uberior, quam de locorum uſu & argumentis, quæ a locis Theologiæ ducuntur. Quare quantum conniti animo poſſum, quantum labore contendere, ſi ſcribendi hæc labor eſt potius, quam voluptas, tantum faciam, ut efficiam, ne cum omnia a præceptore mihi harum rerum principia ſuppeditata ſint, ipſe mihi, præceptori item meo videar defuiſſe. Hujus enim clariſſimi viri eruditionem memoriæ prodimus, atque ei, etſi nequaquam parem illius ingenio, at pro noſtro

tamen ſtudio meritam gratiam, debitamque referimus. Quanquam poſtulo ab iis, qui hæc in manus ſument, ut majus quiddam de magiſtro meo, quam quantum a me exprimi poteſt, ſuſpicentur.

CAPUT I.

Quid Theologia ſit, quæ ei objecta res, quis finis.

PRopoſitum eſt nobis hoc libro de locorum Theologicorum uſu in ſcholæ diſputatione dicere. Id quo recte, atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire, quidnam Theologia ſit: quæ illius quaſi ſubjecta materies? quis ſcopus, in quem Theologo ſtudia dirigenda ſint omnia. At Theologia quidem, ſi Græcam vocem in Latinam vertimus, ratio eſt, ſermoque de Deo: Omnis autem, quæ ratione & via de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio, eſſentiam & potentias, quas vocant, ac cætera omnia veſtigat, quæ illi rei ſunt peculiariter ac proprie tributa. In Theologia ergo facultas quædam intelligitur, quæ Dei naturam, vim, & proprietates inquirit. Nec vero Theologo ſatis eſt, quæ Deo in ſe abſolute conveniunt, ea facultatis ſuæ viribus, juribuſque tribuere, niſi etiam illa vendicet, quæ Deo quaſi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur eſt Theologiæ tractatio: una de Deo ſecundum ſe, altera de eodem, quia rerum eſt principium ac finis. Nec Theologus tamen ſumma & infima, divina & humana miſcet, ſed adeo articulate, clare, & artificioſe hæc componit illis, his illa jungit, ut non modo nullam ſibi viciſſim obſcuritatem afferant, verum etiam utraque utriſque adhibeant lumen. Quid? quod ſicut ſolem intueri nequimus adverſum, ejuſque radiis acies noſtra, ſenſuſque vincitur: ſic ad divinæ lucis obtutum mentis noſtræ oculi hallucinantur, & caligant. Quamobrem neceſſe eſt, ut Deum ſua natura inviſibilem in effectis ceu in umbra, in ſpeculo, in imagine, in ſignis, in veſtigiiſque cernamus. *Inviſibilia enim ipſius a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque ejus virtus, & divinitas* (1). Cum vero inter omnia, quæ oculorum ſenſu percipimus, rationalis creatura ſimillima Deo ſit: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo: nihil profecto invenias, in quo divina bonitas, poteſtas, & ſapientia magis eluceant. Quare Theologiæ diſciplina, quamvis de Deo ipſa præcipue ſit, plurimum tamen circa homines, humanaque verſatur; & cum ex homine, tum ex iis, quæ Deus homini fecit, atque afficit, Divinæ naturæ cognitionem quærit. Quod ſi potentiam, benignitatem, & providentiam Dei indagare, & proferre propoſitum theologiæ munus eſt, de fine, quem Deus non alium, quam ſeipſum hominibus comparavit, deque mediis ad hunc finem neceſſariis, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, ſacramentis, longiſſima licet Theologi diſputatio, non eſt ab inſtituto Theologiæ aliena; non ſolum ob eam cauſam, quam Divus ſane Thomas gravem reddidit, ne Theologia, quæ effectrix etiam eſt, non modo ſpeculatrix, manca, & imminuta hac parte omiſſa linqueretur: ſed multo magis quod eæ res Dei ipſius probitatem, æquitatem, virtutem, integritatem, beneficentiam, liberalitatem, miſericordiam, patientiam, longanimitatem inſigniter & præclare patefaciunt & illuſtrant. Cujus rei ignoratio cauſa quibuſdam erroris illius fuit, ut exiſtimarent, diſciplinam hanc non eſſe contemplandi gratia inventam, ſed agendi. At enim quibus argumentis utantur, videamus.

Primum contemplationis tractatus, inquiunt, longe minor eſt, quam actionis. Illi enim D. Thomas primam ſummæ ſuæ partem dedit, huic ſecundam, & tertiam, quæ voluminis magnitudine illam ſingulæ etiam exuperant. De fine rurſum, ac mediis diſputare, ad eam facultatem ſine dubio pertinet, quæ aliquid molitur & agit. Nimirum non ad mentem ea, ſed ad effectum referuntur. Cum ergo de fide, & mediis humanæ vitæ plurimam Theologus diſputationem inſtituat, fieri videtur, ut Theologiæ vis non in cernendo potiſſimum, ſed in agendo ſita ſit. Theologiæ inſuper & divinarum ſcripturarum idem eſt finis. Nec enim finem alium diſciplinæ ejuſdem principia ac concluſiones habent. At divinarum omnium ſcripturarum finis dilectio eſt, ut Auguſtinus (2), Gregoriuſque (3) teſtantur. Non ergo Theologia præcipue ad contemplandum tendit, ſed ad amandum.

Præterea, quæ doctrina cujuſpiam eſt ſpeculatrix venatrixque naturæ, oculos maxime ad cernendum poſtulat, non ad agendum vires. Nec ſtultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, ſed qui ſunt in ſpeculatione tardi. At ſcriptura omnis (4) a diſcipulis opera exigit, eoſque ceſſatione torpentes tanquam vanos & otioſos reprehendit. Non igitur ſpeculandi cauſa hæc doctrina potiſſime traditur, ſed agendi. Ad hæc, fides in charitatem refertur. non e contrario in fidem charitas: ut ex Matth. cap. 22. & ex Apoſtolo 1. Corinth. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum Theologiæ, quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi cauſa primum omnium fidelibus data eſt. Cauſa quippe τελικὴ, quam finalem poſſumus interpretari, eadem & prima & principalis eſt. Quod ſi notio principiorum doctrinæ hujus actuoſa eſt, fides ſcilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur ſane, doctrinam quoque ipſam ad mores primo, vitæque actionem attinere. Item ſi fides ſpeculatio quæ-

(1) *Rom.* 1. 20. (2) *Lib.* 1. *de doct. Chriſt. cap.* 35. & 36. (3) *Hom.* 10. *in Ezech.*
(4) *Matth.* 7 21. *Jacob.* 1. 3. *Sap.* 12. & *aliis infinitis propemodum locis.*

dam eſt, non moralis diſciplina, unde illud (1), *Fides ſine operibus mortua eſt?* unde illud rurſum (2), *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus in remiſſionem peccatorum eorum?* Nam ſcientia ſalutis corporalis in praxim maxime ſpectat; in contemplationem non item. Quid illa (3)? *Dedit illi ſcientiam ſanctorum. Scientia Sanctorum prudentia* (4). *Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt* (5), &c. *ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus, Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, & ut credentes vitam habeatis in nomine ipſius* (6). *Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non ſervat, mendax eſt* (7): aliaque hujus generis ſexcenta, quæ in divina paſſim ſcriptura reperiuntur. Ex quibus omnino videtur effici, Theologiam non eſſe ſpeculatricem, ſed effectricem: atque adeo finem ejus præcipuum non eſſe contemplationem, ſed actionem. Id quod opinati ſunt ſcholaſtici quidam Theologi in primis clari & nobiles, qui in ea re Magiſtrum (8) forte ſequuntur, hanc diſciplinam ex uſu & fruitione partientem. Nec intelligunt doctiſſimi viri (ſic enim mihi modeſtiſſimum eſt vocare illos) alium eſſe finem doctrinæ, alium doctoris: vel, ut verbis differentibus rem fere eandem exprimamus, alium eſſe finem doctrinæ primarium, alium poſtremum; ut ſi [illegible] cauſa dicimus, vini duos eſſe fi[illegible] unum ad bibendum, alterum ad medendum. Charitas ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ quidem hujus finis eſt: at non primus, ſed ſecundus. Nam & *cognitio contemplatioque naturæ*, ut ait eleganter Cicero, *manca quodammodo atque inchoata eſt, ſi nulla actio rerum conſequatur. Vani ſunt*. Sapiens inquit (9), *omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei*, &c. & alius item (10). *Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis*, &c. Quapropter ſi ex fine ſecundo naturam diſciplinæ conſideres, jam tibi phyſica inter actuoſas numerabitur. Quid? quod finis noſter primus, ut Divus Thomas veriſſime ſentit, viſio Dei eſt clara & manifeſta? Quia vero finem illum adipiſcimur mente & voluntate, & cognitione & amore; fit, non ut cognitio ex ſe amorem, ſed ut utraque res ad viſionem referatur. Quod ſi cognitio viæ ex ſe non niſi ad patriæ cognitionem referenda eſt, quamvis illa non ſit per ſe idonea, niſi ei effectus dilectioque jungatur; viſio vero Dei, cujus fides ſeminarium eſt, contemplatio potiſſimum eſt, non effectio; ſequitur Theologiam maxime ſpeculativam eſſe, non practicam. Liceat enim, quando de ſcholæ diſputatione habetur oratio, ſcholæ verba uſurpare. Adde, quod Theologia Dei naturam, potentiam, & proprietatem inquirit. Eſt ergo Deus hujus ſcientiæ proprium objectum, atque adeo ſpeculationis cauſa comparatur. Atque Auguſt. aperte docet (11), ſcientiam, de qua Apoſtol. 1. Corinth. 12. loquitur, intellectualem notionem eſſe & contemplationem rerum æternarum. Sine dubio autem ſacra doctrina ſapientia eſt, eaque re ſpeculativam eſſe conſtat. Quod, ut cætera taceamus, vel Theologiæ nomen præ ſe fert. Quemadmodum enim non ſolum aſſerere, ſed etiam addubitare ſtultiſſimum eſt, num Phyſiologia Aſtrologiaque ſpeculatrices ſint, an effectrices, quod nomina ipſa inſigniter egregieque declarant, contemplationem rerum ingeri, non mores & actionem; tametſi Medici, Nautæ, ac cæteri, qui rebus publicis addicti & deſtinati ſunt, otioſam naturæ aſtrorum notionem aſpernantur & fugiunt; quæ actuoſa eſt, eam & amplectuntur & colunt; ſic ambigere, Theologia ſpeculatrix ne ſit, an effectrix, a communi etiam mediocrique intelligentia & ſenſu remotum eſt: utpote cum nihil aliud illa ſit, quam ratio ſermoque de Deo. Quamquam viri prudentes vacantem illam & otioſam eſſe nolunt, ſed ad humanæ vitæ & uſum, & finem accommodari. Præterea, Theologia omnem de Deo cognitionem tradit, ſive ea per naturæ lumen, ſeu divino ſolum munere & illuſtratione habeatur. Cum igitur ſpeculetur quicquid de Deo cognoſcere humana ingenia poſſunt; nimirum aut ſpeculativa eſt, aut ſcientia de Deo nulla eſſe ſpeculativa poteſt. Quod licet nonnulli huic argumento dederint, adeo tamen abſurdum eſt, ut refelli non debeat. Quid? quod Theologia noſtra divinæ ſapientiæ quædam impreſſio eſt, quæ eadem & ſpeculandi vim habet & agendi. Nihil igitur obſtat, cur non idem lumen vultus Dei, quod ſignatum eſt ſuper nos, utraque oſtendat, & quæ contemplari oportet, & quæ agere. Sicut anima rationalis, quod formarum omnium præſtantiſſima ſit, vires quidem excellenter habet & ſentiendi & vigendi, ſed in ea tamen vis intelligendi prima eademque præcipua eſt. Nec vires illa exercet reliquas, niſi ut proprio tandem intelligentiæ munere perfungatur.

In hunc itaque modum Divus Thomas ſcienter ac perite dixit, Theologiam muneribus utriuſque fungi, & ſpeculandi & agendi, quamvis magis ſpeculetur, quam agat. Non enim agit, niſi quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit. Quibus rebus breviter explicatis, illa tria perſpicue ſatis, & plane intelliguntur, quæ a principio hujus capitis exponenda ſuſcepi, nempe quænam ſit Theologiæ propria notio ac definitio: quæ rurſum illi ſubjecta materies, circa quam ipſa verſetur: quis tandem illius finis tum primus, tum ſecundus. Theologia ſcientia eſt, quæ docet, quidnam natura divina ſit, & quæ naturæ ejus vires ac proprietas. Deus ipſe eſt doctrinæ huic objectum ſubjectumque pro-

(1) *Jacob.* 2. 17. (2) *Luce* 1. 77. (3) *Sapien.* 10. 10. (4) *Proverb.* 9. 10. (5) 2. *Tim.* 3. 16. (6) *Joan.* 20. 31. (7) 1 *Joan.* 2. 4. (8) 1. *diſt.* 1. (9) *Sap.* 13. 1. (10) *ad Rom.* 1. 21. (11) 12. *de Trinit.* c. 14. & 15.

Digitized by Google

propoſitum, & quaſi verſanda materia: his enim modis res, quam facultas quælibet mente tractandam cognoſcendamque proponit, a Philoſophis appellatur. Finis primarius quidem naturæ divinæ notio, & contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprieratres explicata: poſtremus autem earum rerum actio, quæ ad mores ſunt, ad bene beateque vivendum neceſſariæ. Et quidem quem uſum loci Theologici habeant, vitæ moribus & actionibus accommodatum, non inſtitui in præſentia dicere: quamvis magnus ille omnino ſit, & qui nobis diſſerendi præſtaret valde utilem copioſamque materiam. Is tantum uſus, ut ſupra dixi, nunc mihi expediendus eſt, quem Theologus capere e locis poteſt, ſi in ſcholæ diſputationibus illos verſet, & tractet, cum ſcilicet, quantum poteſt, tantum cognoſcere curat de Deo rebuſque divinis. Non autem mihi excidit, ſcripſiſſe me in libro quintô, cum de Eccleſiæ auctoritate in morum judicio dicerem, duplicem eſſe de rebus Theologicis quæſtionem: unam, quæ ad contemplationem attineret, alteram, quæ in moribus atque uſu vitæ ſita eſſet. Quod a quibuſdam ſic accipi poteſt, tanquam hoc, quod nunc habeo inſtitutum, priori diverſum ſit. Id vero a me procul aberit. Namque aliud eſt locorum uſum Eccleſiaſten in concione docere, ubi de moribus aut hortando, aut dehortando agitur, aliud Theologum in uſu locorum inſtituere, cum in morum quæſtionem incidit, ſive illa ſit earum rerum, quas ſcire ad ſalutem eſt neceſſarium, ſive earum etiam, quæ fuerint opportunæ. Atque concionatoribus, quemadmodum loca Theologica uſurpare debeant, præſcribere, id ego hoc tempore prætereundum cenſui.

At quoniam quæſtiones fidei & morum a Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in diſputationem Theologiæ veniunt, id ambigendum non eſt, quæ ſuperiorum quæſtionum præcepta fuerint, eadem ad ſequentes pertinere. Hæc enim eſt una res prorſus, ut non differat multum inter fidei decreta & judicia morum; eaque eſt ex eiſdem locis eademque propemodum forma tractanda. Nec vero velim, ut rurſum me quiſpiam in tam frigida, tamque jejuna calumnia remoretur, quod Theologiam ſimpliciter, & abſque ullo temperamento ſcientiam nuncuparim, quaſi neſcirem, Ariſtotelem in ſcientia evidentem, & claram concluſionis notitiam exigere, cujuſmodi quum in principiis Theologia non habeat, ne in concluſionibus quidem habere poteſt. Pugnat enim, rationis concluſionem dilucidam, apertam & manifeſtam effici, ſi res, e quibus illa colligitur, obſcuræ, opertæ, atque involutæ ſunt. Porro autem ſi non ut Ariſtoteles, ut ſacri auctores, ſic nos certa loquimur, qui doctrinam hanc ſcientiam abſolute vocarunt. *Scire*, Auguſtinus inquit (1), *quemadmodum fides & piis opituletur, & contra impios defendatur, proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus. Illud autem ſine dubio munus Theologiæ proprium & officium eſt.* Et Hieronymus, ut alios omittam, ſcripturæ ſacræ doctrinam, quam Theologi profitemur, ſcientiam ſapientiamque paſſim appellat. Quin ſacræ literæ, ubi res certa eſt, ibi nullo modo ſciendi vocabulum reformidant. Nota ſunt, (2) *Scio quod redemptor meus vivit*, &c. Item, (3) *Scio, quod certiſſime regnaturus ſis*, &c. Item, (4) *Dedit illi ſcientiam Sanctorum*. Item (5), *Scientiam Dei invenies, quia Dominus dat ſapientiam, & ex ore ejus prudentia & ſcientia*. Et Apoſtolus, (6) *Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ*. Præterea evidentiam Ariſtoteles in diſciplinis flagitat, ut rerum cognitio nec fallere poſſit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque notionem ſcientiæ vocabulum poſtulat. Cum igitur quæ res in fidem ac Theologiam incidunt, qua ratione in eas incidunt, ſtabiles immobileſque ſint, nec in eis Theologus errare, labi, aut decipi queat, fit, ut ſine perſpicuitate etiam Theologia ſcientiæ proprie ſibi appellationem vendicet. Quæ eadem cauſa ſubeſt, ut diſciplina hæc circa res etiam contingentes, hoc eſt ſua natura minime neceſſarias, ſine ſui nominis impendio & jactura verſetur. Neceſſitatem quippe in doctrina idcirco Ariſtoteles requiſivit, quod ſine ea nec rerum, nec cognitionis ſtabilitas & immutabilitas appareret. At cauſæ vel fortuito antegreſſæ, harumque effecta ſuapte natura parum firma & conſtantia, ut ſub Theologiam & fidem cadunt, non mobilia, & quæ modo huc atque illuc transferantur, ſed certa immutataque perinde ac perennia manent. Quamobrem utraque Deus proprie ſcire dicitur, & quæ neceſſario eveniunt, & quæ nobis in caſu & fortuna ſunt poſita. Rite ergo theologiam ſcientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma conſtantia, &, ut ita dicam, infallibilitas cognitionis eſt. Quid quod Muſica & Aſtronomia a pleriſque ſcientiæ nuncupantur, & tamen vix unus aut alter cælorum ſyderumque errantium converſiones, a quibus diſciplinæ illæ nunc pendent, proprio vel inſtrumento vel experimento exploravit? Quin Aſtrologi fere juniores veterum experimenta, tamquam certa earum rerum præjudicia ſequuntur, quas ipſi tractandas, judicandaſque ſuſcipiunt. Theologia igitur jure quoque ſcientia vocitabitur, præſertim cum hujus doctrinæ principiis accidat, ut obſcure nobis ſint cognita. Nimirum enim, ſi nobis perſpicua ac dilucida forent, nihilo ſecius ſuum hæc diſciplina & nomen & rationem tueretur. Ac revera, ſi modo Ariſtoteles viveret, non aliud nomen inveniret, quo Theologiam aptius & congruentius appellaret. Nam fidem dicere,

(1) *14. de Trinit. cap. 1.* (2) *Job. 19. 25.* (3) *1. Reg. 24. 21.*
(4) *Sap. 10. 10.* (5) *Proverb. 2. 5.* (6) *1. Cor. 12. 8.*

Digitized by Google

quæ non auctoritati proxime, ſed rationi & ſyllogiſmo innitatur, abſurdum eſt. Alioqui ſi prior propoſitio certa ex fide ſit, poſterior autem ratione naturæ probabilis, concluſionis fides erit, non opinio. Quod plane falſum eſt.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, ſcientiæ vocabulo nuncupemus. Firma enim & ſtabilis earum rerum perceptio & comprehenſio eſt, quæ certis conſtantibuſque principiis manifeſta connexione nectuntur. Nec enim illud vere dici poteſt, theologiæ conſequentias probabiles & obſcuras eſſe, non evidentes & firmas. Cujus rei argumentum ponunt minime acutum, ſed in primis habes, quod ſi ſerta eſſet, claraque connexio, concluſiones non jam ad theologiam, ſed ad fidem attinerent. Verum hæc ratio ridicula eſt: jure itaque a pleriſque reprehenditur. Eſt enim facile & apertum fidei theologiæque diſcrimen: quod fides proxime, & ut ſic dicam, immediate auctoritate nititur; Theologia vero proxime & immediate ratione. Habent enim ſe, quemadmodum ſupra dixi, fides & theologia non aliter, quam habitus principiorum, & ſcientia concluſionum. Et ſicut naturæ lumen abſque ratiocinationis medio principiorum naturalium notitiam efficit: ita lumen fidei, nullo adhibito rationis argumento, earum rerum perſuaſionem facit, quibus fideles aſſentimur, divina ſolum auctoritate nixi. Non igitur conſecutionis evidentia & firmitas Theologiam tollit, ſed facit: non aufert, ſed infert. Quamquam ſunt in hac, ſicut & in aliis diſciplinis, opinationes quædam rebus ſcitis exploratiſque permixtæ. Ac quemadmodum doctrina phyſica, naturæ licet ipſa congruens & conſentanea, non omnes concluſiones explorate conficit, ſed quaſdam probabili argumentatione ſuadet: ſic plurima Theologus pronunciat quidem conſtanter, certo, fidenter, in quibuſdam tamen præclare agi ſecum putat, ſi veriſimile quod ſit, invenerit. Nec arbitratur ſeſe ſcire quod neſciat: aut perinde ut ſi omnia certa eſſent Theologiæ dogmata, nihil formidat, nihil ambigat: ſed illud cavet & providet, ne univerſis temere aſſentiens, & valde cuncta aſſeverans, earum etiam rerum auctoritatem, quæ ſunt certiores & illuſtriores, amittat. Sed ad rem. Cum incerta connexio eſt, vel altera propoſitio eſt incerta, quæ cum fidei principio ſumitur, concluſionis opinio erit, Theologia proprie non erit. At ſive ambo ſyllogiſmi principia fidei ſint, ſeu alterum ex fide certum, alterum ex natura evidens, concluſio ad Theologiam pertinebit: modo conſecutio aut clara luce naturæ ſit, aut fidei illuſtratione cognita. Haud enim ſecus, quod etſi dixi, ſæpe ac ſæpius dicturus ſum, haud ſecus, inquam, ejuſmodi concluſionis ſcientia refertur ad fidem, quam ad habitum principiorum naturales diſciplinæ. Quæ quoniam ita ſunt in promptu, ut res argumentatione non egeat, his omiſſis pergamus ad reliqua.

CAPUT II.

Quæ ſint Theologiæ principia.

Enim vero cum diſciplina omnis quoſdam habeat fontes, quos ſcientiæ principia dicimus, quoſdam deinde rivulos, quos quaſi ſcientiæ fines, concluſiones appellamus: neceſſe eſt Theologo uſum locorum paraturo diſcere ante omnia, quænam facultatis ſuæ cauſæ & principia ſint, quæ effecta cauſis illis principiiſque connexa. Principia vero Theologiæ primum cognoſcenda ſunt: nam his cognitis, multo facilius extrema intelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propoſitis adjunximus cauſas cujuſque generis, eaſque res ante conſtituimus, quibus cujuſque vis & natura continetur: non deerit fortaſſe, qui tractationem hanc ſuperfluam eſſe contendat, imo ea etiam omnia, quæ dicere de locorum uſu inſtituimus. Argumentabitur enim theologiæ non alios eſſe fontes ac locos ipſos, quos digito etiam indicavimus: tamque aperte & clare ſingulorum vires & naturam explicuimus, ut facile ex quoque loco poſſimus, niſi ſimus valde tardi, argumenta colligere. Quid? (nam & hoc dicet aliquis) nonne & ante noſtram hanc artem, ſi modo hæc ars eſt, Theologi & argumenta invenerunt, & alia ex aliis nectentes rem theologicam via & ratione tractarunt? Num Divus Thomas perfectus abſolutuſque Theologus, ſi hanc theologiæ partem neceſſariam judicaſſet, eam penitus intactam omiſiſſet? A quo non veriſimile eſt, cum cæteræ partes Theologiæ bene deſcriptæ ſint, extremum actum tanquam ab inerti poeta eſſe neglectum. Quid igitur laborare opus eſt, aut in quo evigilare curas & cogitationes noſtras: ſiquidem nihil locorum uſu explicando parere tale poſſumus, nihil conſequi, quod ſit Theologis magnopere utile & neceſſarium? Sed non poterunt hujuſmodi argutiæ mentem meam e ſua ſede & ſtatu dimovere. Ego enim ſic mihi perſuaſi, ſic ſentio, has noſtras de locis præceptiones plurimas res continere: quoquo ſe Theologus verterit, præſto eſſe, nulla diſputatione excludi. Nam ſive argumentum quæritur ad Theologiæ probanda dogmata firmiſſimum, ſive ratio ad ſacras litteras explicandas aptiſſima quæritur, aut hæc ars eſt, aut nulla omnino, per quam ea aſſequamur. Nullam vero dicere maximarum rerum artem eſſe, cum minimarum ſine arte nulla ſit, hominum eſt parum conſiderate loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & uſum cohortamur, accuratius eſſent forſitan diſputanda. Quod aliis quidem libris fecimus.

Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cur D. Thomas diligentiſſimus abſolutiſſimuſque Theologus hunc de locis tractatum dereliquerit, ſi tam eſt, quam nos dicimus, theo-

theologo neceſſarius. Et quidem Div. Thomas in 1. part. quæſt. 1. artic. 8. ad ſecundum, reſtricte breviterque, ut ſolet, theologiæ locos indicavit, non omnes, ſed pleroſque. Quin etiam, ut homo minime ingratus illi me dedam, cui tantopere debeo, & hujus officii ſervitutem aſtringam teſtimonio ſempiterno; Divus Thomas mihi & auctor & magiſter fuit hujus operis componendi. Sed ille locorum fere naturam explicuit preſſe & anguſte, ac ſuo demum modo. Non enim dilatat argumentum, ſed quaſi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipſos nec Divus Thomas, neque alius quiſquam, quod equidem ſciam, conatus eſt explicare. Quod idem Ariſtoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ipſos varie ac fuſe quidem complexus eſt, ſed non oſtendit, quomodo inveniendum ſit ex ipſis, neque uſum eorum demonſtravit, qui in hac re eſſet maximus & potiſſimus: ſed uſum neſcio quem ad probabilium & communium argumentorum inventionem literis prodidit, quem ignorare eruditi poſſunt, nec magnam eruditionis jacturam facere. Quanquam 1. Topic. lib. ambitioſe forte magis, quam vere, quæ in Topicis a ſe traduntur, ea quatuor uſus habere ipſe Ariſtoteles jactat. Quid igitur? ſi Divus Thomas locorum uſum ſilentio præterivit, perſecuturus niſi aliquis caſus aut occupatio conſilium ejus præveniſſet; aut ſi non res has conſulto & judicio perſequi inſtituit; certe vel non omnia poſſumus omnes, vel divinæ procurationis fuit, ut priores aliquid poſterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipſi, & exercere utiliter non ſolum memoriam, ſed etiam ingenium poſſent. Hanc igitur partem relictam explebimus nullius adminiculis, ſed, ut dicitur, Marte noſtro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ poſt Divum Thomam explicatum eſt, quod mihi probaretur de iis, quæ in manus noſtras venerunt.

Quemadmodum igitur in re militari ſolet, ubi dux non ſatis eſſe putat militibus arma dare, ſed docet, quomodo ſit ipſis utendum, manus illorum aptat, componit gradus, quando fugere adverſarium debeant, præcipit, quando inſequi, quando fidere viribus, quando arte uti, quando ferire hoſtem, quando ejus ictus eludere: ducit denique in aciem, præſcribit ordinem, locum aſſignat, de quo injuſſu ſuo non liceat eis diſcedere: ſic mihi videor facturus, ſi diſcipulos meos & informare & inſtituere ad effigiem abſolutæ cujuſdam eruditionis volo. Nec verbis modo præfinire hæc habeo, ſed arreptis etiam telis in ludicrum certamen deſcendere ad exemplum poſterorum. Quæ tametſi non ad vulnus, ſed ad ſpeciem valere videntur, non inutilia erunt tamen. Quidquid enim in his rebus ad aſpectum venuſtum eſt, idem utiliter fit ad veram pugnam, ſi quando illa cum adverſariis committatur. Quod ſi quis ſine arte id quod artis eſt, effecit, permittat, obſecro, mihi, meique ſimilibus, ut artem & præcepta adhibeamus. Sunt prata, quibus nativus & indigenitalis humor interius infuſus eſt. Sunt, quæ niſi extrinſecus humore allapſo irrigari non poſſunt. At diſſeruerunt Theologi nonnulli ante me valde feliciter. Primum, idem erant expeditius certiuſque facturi, ſi hoc genus exercitationum noſtrarum deguſtaſſent. Quamlibet ager fœcundus ſit, fœcundiorem eum tamen faciet agricola, ſi diligenter & ſtudioſe colat. Sic igitur etſi ingeniis magnis præditi quidam, copiam in Theologia diſſerendi ſine arte conſecuti ſunt; ars tamen, ut Tullius ait, eſt dux certior, quam natura. Aliud enim eſt argumenta congerere, aut potius ſpargere ac diſſipare, aliud eadem via & artificio premere. Nam qui ſciet, ubi quidque poſitum ſit, quaque eo veniat, is etiam ſi quid obrutum erit, poterit eruere, ſemperque eſſe in diſputando ſuus. Non itaque ſi nulli fuerunt, qui locos artificioſe digeſtos generatim compoſuerint, nulli qui partem hanc Theologiæ diſſolutam divulſamque conglutinarint, & ratione conſtrinxerint: ſtatim noſtrum hoc opuſculum ſupervacaneum erit, imo vero eo magis neceſſarium doctis & ingenioſis fortaſſe, tardis & rudioribus ſine dubio.

Deinde non mihi videntur ſcholaſtici Theologi (fatendum eſt enim quod ſentio) admodum compoſite & ordinate diſputationes Theologiæ diſtinxiſſe. Divum Thomam ſemper excipio, apud quem mirabilis eſt contextus rerum, ſummus quæſtionum & articulorum ordo, & compoſitio diſciplinæ incredibilis. Adeo reſpondent extrema primis, media utriſque, omnia omnibus. Nam de argumentorum copia quid attinet dicere? cum de infinitis prope quæſtionibus in utramque partem diſſerendi tanta illi facilitas & abundantia fuerit, ut non contra omnia ſemper, ſicut Arceſilas, diſputarit; & tamen, ut in omnibus rebus quicquid ex utraque parte dici poſſet, expreſſerit. Cæteri ſcholæ auctores perturbatione rationis atque ordinis multum omnino peccaverunt: Magiſtrum videlicet ſecuti, in cujus quatuor ſententiarum libris multa quidem lectio ſanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocris ſane eruditio. Sed præter diſtinctionum vocabula, in quas libri illi diviſi ſunt, nihil diſtinctum fere videas, recteque & ordine diſtributum. Teſtimoniorum congeriem dicas potius, quam diſpoſitionem & rationem diſciplinæ. De Trinitate prima eſt illi diſputatio. Ita prius relata, quam abſoluta perſequitur. Nam de juſtitia & miſericordia Dei in 4. ſentent. quaſi præteriens diſputavit. De virtutibus in tertio. De vitiis quibuſdam item in quarto. Innumera ſunt ejuſmodi confuſe ab illo perturbateque tractata. Quam ob rem ſcholaſticis, qui hujus veſtigiis inhæſerunt, confuſa etiam fere ac perturbata ſunt omnia. Nec magiſtrum ego volo fraudare ſuo veteri nomine, magnum utique, ut ætate illa, virum, & quem jure coluerint poſteri. Nec ſcho-

Digitized by Google

laſticorum laudi, quam multorum ſeculorum firmavit opinio, detrahere quicquam volo. Sed ingenue ac libere dico, quid in illis deſideretur, quidque illi præſtarent homines ingenio doctrinaque præſtantes, niſi diſſerendi artem neglexiſſent. Nam quod ſpectat ad argumenti inveniendi rationem, fontes quoſdam videntur etiam ignoraſſe: adeo nulla ex quibuſdam eorum fontium argumenta proferunt. Quotus enim quiſque ex traditionibus Chriſti & Apoſtolorum argumentatur? Atque ex conciliis raro, ex ſacris literis non adeo frequenter, ex hiſtoria vix ſemel. At mea quidem ſententia nemo poterit omni laude eſſe cumulatus Theologus, niſi & erit horum locorum omnium ſcientiam conſecutus, & ex eis promptum, expeditumque pararit ad argumentandum uſum. Nam de locorum natura & vi quidem ſatis fateor ſupra a me dictum.

Sed in eiſdem nunc non fruſtra verſabimur, cum docebimus, quiſnam eorum locorum uſus ſit, & quemadmodum ex eis argumenta ducenda. Id quod non omnibus ita facile eſt, ut nec præceptis, nec exemplis noſtris indigeant, Sed hæc hactenus. Jam ad inſtituta pergamus. Ac ne plura, quæ ſunt pene innumerabilia, conſecter, comprehendam brevi, quæ ſint Theologiæ principia. Theologiæ naturalis & ſupernaturalis (hinc enim ordiendum eſt) facilis eſt & expedita diſtinctio. Theologiam naturalem voco Metaphyſicam, ea parte, qua Dei naturam per naturæ rationes inquirit: quæ eſt nobis, id eſt, Chriſtianis cum philoſophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ ejuſdem Dei & naturam & proprietates per principia ea inveſtigat, quæ ſunt hominibus divinitus revelata. Revelationem porro Theologorum more hic accipio, quæ hominis & captum ſuperat & ingenium. Nam Paulus (1), ea etiam, quæ naturali ratione & lumine cognoſcuntur, Dei revelationi & manifeſtationi tribuit. Atque hæc ſupernaturalis Theologia propria eſt fidelium & Chriſtianorum, tanto diſciplinis cæteris melior, quanto divina auctoritas, in qua illa ſuſtentatur, humana omni ratione potior & antiquior eſt. Recte igitur divus Thomas (2) docet, quod *argumentari ex auctoritate eſt maxime proprium hujus doctrinæ, eo quod principia hujus doctrinæ per revelationem habentur: & ſic oportet quod credatur auctoritati eorum, quibus revelatio facta eſt. Nec hoc derogat dignitati hujus doctrinæ. Nam licet locus ab auctoritate, quæ fundatur ſuper ratione humana, ſit infirmiſſimus: locus tamen ab auctoritate, quæ fundatur ſuper revelatione divina, eſt efficaciſſimus.* Tantum ille. Ergo quoniam omnis oratio nobis de Theologia ea, quæ eſt ſupra naturam, inſtituitur, ideo hujus ſolum principia, quæ qualia ſint, exponendum eſt.

1. ARG. Hoc vero ut ſcholæ congruenter fiat, nodos illos & proferendos, & ſolvendos puto, qui rem totam iſtam illigant & impediunt. Primus eſt, quod Divus Thomas paucis verbis multa peccare videtur. Unum, quod ſecum ipſe pugnat. Modo enim ait articulos fidei eſſe theologiæ principia: nunc autem illa omnia, quæ in ſacris literis continentur: imo aliquando univerſa etiam, quæ ſunt divinitus revelata (3); in quibus traditiones profecto Apoſtolorum ſunt, quanquam in libris canonicis non inveniuntur ſcriptæ. Poteſt ne magis ſecum ipſe pugnare? Alterum peccatum, quod cum Paulus (4) inter ea, quæ credere oportet, duo illa numeret, Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe: Divus Thomas contra docet (5), illa fidei articulis minime comprehendi, ſed a fide potius ſupponi. Non ſunt igitur D. Thomæ hæc theologiæ principia: ſiquidem non ſunt propoſitiones revelatæ, quas fide credimus, ſed naturæ lumine ab hominibus cognoſcuntur: ob idque fidem ipſam antecedunt, cujus decreta ea demum ſunt, quæ in propriis Theologiæ principiis habere debemus. Nec Apoſtolo ſolum, ſed rationi quoque illi Divus Thomas videtur adverſus, quæ dilucide probat, Deum eſſe, proprium idemque primum cenſeri Theologiæ principium. Eſt enim Deus, ut ſupra dixi, res huic diſciplinæ proprie ſubjecta. Omnis autem diſciplina ponit in primis, & rem ſibi ſubjectam eſſe, & quid etiam res illa ſit. Deum itaque eſſe, proprium eſt Theologiæ principium, quia ſpeculatrix eſt. Nam quia & effectrix, illud habet principium primum, Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe. Tertium Divi Thomæ peccatum commune cum pleriſque Theologis, quod cum plurima ſint a Deo revelata, non ſolum iis, qui canonicos libros ſcripſerunt, ſed aliis etiam ſanctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Dominico, Franciſco: Fidem & Theologiam aſſerit non quibuslibet Dei revelationibus niti: ſed iis duntaxat, quas ſcripturæ ſacræ auctores habuere. Conſtat autem, & divinam revelationem generaliter eſſe fidei Theologiæque rationem formalem, & fidem quibuſque Dei dictis aſſentiri: eſt namque virtus, quæ Deo dicenti credit. Atque hic nodus primus in verbis quidem Divi Thomæ eſt. Nam ſecundus non modo Divum Thomam, ſed cæteros fere omnes aſtringit.

2. ARG. Nulla enim omnino diſciplina ſua principia ratiocinatione probat, ſed ponit: idcirco enim poſitiones ſeu petitiones nuncupantur. At Theologia ea, quæ fides tenet, ratiocinatione concludit: non ergo eadem ſunt hujus diſciplinæ principia, quæ & fidei decreta. Quod vero Theologia fidei dogmata argumentando comprobet, multifariam ſuaderi poteſt. Primum, quia Deum eſſe unum, immortalem,

(1) *Rom.* 1. (2) 1. *p. q.* 1. *a.* 8. *ad* 2. (3) 1. *p. q.* 1. *a.* 7. & 8. 1. *p. q.* 1. *art.* 8. *ad* 2. 2. 2. *q.* 1. *a.* 5. *ad* 2. 1. *p. q.* 1. *a.* 5. *ad* 2. & *a.* 8. *ad* 2. (4) *Hebr.* 11. 6. (5) 1. *p. q.* 2. *a.* 2. & 2. 2. *q.* 1. *ar.* 5. *ad* 3.

Digitized by Google

talem, & rerum humanarum procuratorem, & cætera ejuſmodi per fidem a Chriſtianis accepta claris Philoſophiæ argumentis demonſtramus. Tum rurſus, quia Deum eſſe creatorem, fidei articulus eſt: id autem ratio quoque naturalis oſtendit. Adde, quod Apoſtolus Petrus (1) jubet nos eſſe paratos ad reddendam rationem de ea, quæ in nobis eſt, ſpe, atque ideo de ea, quæ in nobis eſt, fide. Adde etiam, quod huic ſcientiæ attribuitur illud, quo fides ſaluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex Div. Auguſtino (2) acceptum omnium Theologorum ore teritur. Si ergo rerum naturalium cognitio, ut Auguſt. ait, fidem & gignit & nutrit & roborat: nimirum ea, quæ fidei ſunt, ratione naturali Theologia patefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, niſi ſua ipſe principia probet: quod ab omni prorſus diſciplina alienum eſſe, adeo explorate perceptum eſt & cognitum, ut non ſit a me in præſentia confirmandum.

3. ARG. Tertius nodus ex verbis quoque D. Thom. (3) nectitur. Docet namque, ad fidem aliquid pertinere dupliciter: Uno modo directe, ſicut ea, quæ nobis ſunt principaliter a Deo tradita; alio modo indirecte, ut ea, quibus negatis conſequitur aliquid fidei manifeſte contrarium, ut ſi quis neget Samuelem eſſe filium Helcanæ: ex quo ſequitur divinam ſcripturam eſſe falſam. Hactenus non verbis quidem eiſdem, ſed ſenſu eodem ille ait. Et rurſum alio loco affirmat (4), omnia quæ ſunt in ſacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidem ſpectare: ut Abraham duos filios habuiſſe, & David fuiſſe filium Iſai. Quod ſi ejuſmodi, licet in libris ſacris expreſſe etiam conſcripta ſint, indirecte tamen & per accidens ad fidem attinent, non ſunt profecto theologiæ principia. Nec enim cujuſquam diſciplinæ fundamenta fabricam illius diſciplinæ ex accidenti & indirecte conſtituunt. Poteram & aliis argumentis hanc quæſtionem implicare: ſed verebar, ne & hæc quoque lectori delicato multa nimium viderentur. Atque hæc, pauca licet, urgent tamen, & nihil remittunt, ut omnia ea explanemus, quæ theologiæ initiis exponendis neceſſaria ſunt. Expediemus itaque primum, quænam ſit hujus doctrinæ ratio formalis: deinde quæ ejus nativa germanaque principia: atque in his, quæ capitalia ſint, quæ vero legitima quidem, ſed ſecundaria tamen: poſtremo quæ ſint extranea & aliena, hoc eſt, adſcita & accerſita ab exteris diſciplinis.

Formalis ratio theologiæ, quoniam illud in primis ſuſcepi explicandum, non eſt una & ſimplex, ſed duplex & bipartita. Eſt namque ratio formalis rei objectæ, quia res eſt; quomodo Deitas theologiæ ratio dicitur. Eſt item ratio rei, ut mentem ad aſſentiendum movet, quemadmodum veritas prima revelans theologiæ habetur ratio. Sic rationes videndi intelligimus & colorem & lucem: colorem quidem priore modo, lucem autem poſteriore. Atque illam quidem vocant rationem *quæ*, hanc rationem *ſub qua*. Puto nobis concedi oportere, ut ſcholæ verbis utamur, ſi quando minus occurrent Latina. Quin Latina etiam interdum relinquenda ſunt, ne in ſcholaſtica diſputatione non tam explicaſſe res, quam verba affectaſſe videamur. Quia vero de ratione formali rei huic doctrinæ ſubjectæ, quia res eſt, nulla eſſe poteſt inter viros doctos controverſia; de ratione formali ex parte habitus & potentiæ cognoſcentis hujuſmodi concluſiones ſtatuo.

CONC. Prima eſt. Ratio formalis fidei non eſt ratio Theologiæ formalis. Nam ſi Theologiæ principia lumine prophetiæ cognoſcerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, concluſiones nihilo ſecius ad Theologiam pertinerent. Erat enim Chriſtus Dominus longe omnium, quicumque fuerunt, theologiæ divinæque naturæ cognitione princeps, qui tamen ſine fide concluſionibus theologiæ aſſentiebatur. Exigit quippe fides in ratione ſua formali obſcurum quiddam & inviſum, cum ſit ſubſtantia rerum ſperandarum, & argumentum non apparentium. Theologia vero evidens quoque & clara eſſe poteſt. Nam eſt ratio ſermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem, ſi Divo Thomæ credimus, nonnihil intereſt: nec lumina ſunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illuſtrantur. At ſi vates illuſtratione ſua illa theologiæ principia cognoſcat, & ea, quæ conſequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, theologus profecto erit, tametſi theologiæ ejuſmodi ratio formalis non fidei lumen ſit, ſed prophetiæ.

SECUNDA CONCLUSIO eſt. Eſſe revelatum a Deo, lumenve divinitus infuſum, eſt ratio theologiæ formalis, ſive illud lumen fidei ſit, ſeu prophetiæ, ſeu gloriæ. Theologia namque ſupernaturalis, de qua nunc loquimur, lumen aliquod natura ipſa ſuperius generaliter ad principia cognoſcenda requirit: ſed quale id in ſpecie futurum ſit, nec nomen theologiæ, nec notio propria definit. Verum quia theologi non de beatorum, ſed de viatorum theologia diſputant, nec quærunt quid diſciplinæ ipſi, ſed quid naturæ noſtræ conſentaneum ſit, idcirco fere aſſerunt, theologiæ principia per fidem a theologo intelligi. Lumen quippe prophetiæ, vel quoniam rarum eſt, generali præceptioni nihil obſtare creditur; vel quoniam eſt, ut lumen fidei, obſcurum, in lumine fidei communiter & confuſe intelligitur. A qua nos conſuetudine minime abhorrentes, Theologiæ noſtræ principia per fidem accipi oportere ſæpe dedimus.

3. CONC. Unde illa tertia concluſio naſcitur, Theologiæ noſtræ formalem rationem eandem ac fidei eſſe, tametſi aliter ad aſſentiendum principiis movet, aliter ad aſſentiendum concluſioni. Illis, in-

(1) 1. *Pet.* 3. 15. (2) 14. *de Tri. cap.* 1. (3) 1. *p. quæſt.* 32. *ar.* 4. (4) 2. 2. *q.* 2. *a.* 5.

inquam, ſine medio ſyllogiſmo, & ratione, huic ratione & ſyllogiſmo intermedio. Quo diſcrimine, ut diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, ſed univerſa re & toto genere ſecernuntur, quamvis utriuſque ratio eadem formalis ſit. Sane D. Thomas multis in locis fidei nomen, ut videtur, exiſtimat manare latiſſime, idque verſari in omnibus, quæ a Deo ſunt dicta & revelata, ſive auctoribus ſacris atque canonicis, ſive aliis quibuſcunque divino quodam ſpiritu afflatis. Quod ſi verum eſt, ratio fidei formalis longe eiiam lateque patebit, ut non ſolum contineat revelationes Prophetis & Apoſtolis factas, ſed eas etiam, quæ cæteris quoque Sanctis eccleſiæ Dei factæ ſunt: immo illas etiam, quas viri interdum improbi divinitus habuerunt, ut Balaam & Caiphas, quorum prædictiones ad fidem attinere, ne dubitari quidem poteſt. Eadem ergo cauſa ſubeſt, ut cætera etiam, quæ quibuslibet aliis revelata a Deo ſunt, ad fidei rationem referantur. At enim 1. par. quæſt. 1. art. 8. ad ſecundum, ut inter argumentandum objecimus, verbis nihil obſcuris docet, fidem noſtram non niti revelationibus aliis præter eas, quas Apoſtoli & Prophetæ, auctores videlicet canonicorum librorum, ediderunt. Id quod Paulus confirmat, quo loco ait, *fideles eſſe ſuperædificatos ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu*. Nulla igitur alia niſi Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorumque doctrina fidem eccleſiæ fundat, nulla alia Theologiæ principia continet. Eadem enim ſunt diſciplinarum principia ac fundamenta. Adde, quod fides eſt virtus Theologica eum religione Eccleſiæ erga Deum conjuncta & ſociata. Non ergo quæcumque a Deo revelata ad fidei virtutem pertinent, ſed ea tantum, quæ ad Eccleſiæ etiam religionem pertinebant. Quia vero nihil Eccleſiæ refert, ea credere, an non, quæ Brigidæ, Catharinæque Senenſi viſa ſunt; nullo certe modo ad fidem illa referuntur. Adde etiam, quod fides, de qua hic ſermo fit, non eſt privata virtus, ſed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc eſt, univerſalis. Quocirca privatæ revelationes, cujuſmodicunque & quoruncunque illæ ſint, ad fidem catholicam non ſpectant, nec ad fundamenta & principia eccleſiaſticæ doctrinæ, quæ vera germanaque Theologia eſt. Cujus rei illud item non leve argumentum eſt, quod quæ non per eccleſiam & ejus publicos adminiſtros fidelibus proponuntur, illa non credit catholica fides. Videlicet æquum erat, ut quæ ad Rempub. generaliter attinerent, hæc non privati quivis homines ad eam retuliſſent, ſed ejus communes omnino adminiſtri. *Fundamenta ejus*, inquit (1), *in montibus ſanctis*. Id quod explicaturus ſtatim adjunxit, *Dominus narrabit in ſcripturis populorum & principum horum, qui fuerunt in ea*. Scripturæ ergo privatæ non ſunt fidei eccleſiaſticæ fundamenta, ſed ſcripturæ populorum, quas nobis principes eccleſiæ tradiderunt. Quamobrem in principiis Theologiæ noſtræ non ea ſunt habenda, quæ private & ſingulariter quibuſdam hominibus ſignificata a Deo ſunt, ſed quæ communiter & publice eccleſiæ ſuæ locutus eſt Deus. Id ſi conſentaneum eſt, ut videtur certe, neceſſario fit conſequens, ut ratio fidei Theologiæque formalis non ſit tam diffuſa & ampla, quam nonnullis apparet, ſed multo aſtrictior atque contractior: ut intelligatur eſſe veritas prima Eccleſiæ revelans ea, quæ ad religionem attinent. Id, quod ſine dubio fidei conſtantia, certitudo & firmitas requirebant. Nullo enim loco firma ſtabiliſque ac fixa conſiſteret, ſi privatas revelationes ſequeretur.

Nec mihi quiſquam angelorum in via fidem & religionem objiciat, quibus neſcimus an Deus, quæ credere illos oportebat, per ſe hæc, an per aliquem publicum adminiſtrum angelum ſuperiorem propoſuerit. Illud dico, in angelis quoque communem fuiſſe fidem, communem revelationem, quæ non privatæ uſurpationis eſſet, ſed publicæ religionis. Nam quod objiciebatur de Balaam & Caiphæ prophetiis, hoc facile rejicitur. Non enim illorum verba ad fidem ſpectant, quia dixerunt illi, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt. Ac formalis Theologiæ ratio quænam illa ſit, breviter quidem, ſed non indiligenter expoſui.

Sequitur ut explicem, quæ ſint hujus diſciplinæ propria legitimaque principia. Qua in re video, nihil nos laborare oportere. Facile enim e rebus poſitis intelligitur, omnia, quæ ſunt per ſacros auctores eccleſiæ divinitus revelata, in propriis theologiæ principiis habenda. Non ea ſolum dico, quæ auctores ſacri ſcripturis ſuis prodiderunt, ſed quæ verbo etiam poſteris commendarunt. Id quod explanatum eſt in tertio hujus operis libro diligentiſſime. Auctores autem ſacros appello, non eos modo, qui libros canonicos ſcripſerunt, verum etiam Chriſtum Dominum, qui & vitæ & doctrinæ Catholicæ primus eſt auctor; Apoſtolos, qui miniſtri fuere ſermonis. Nec ſi conciliorum & Apoſtolicæ ſedis auctoritas fidem certam facit Catholici dogmatis, aut Sanctorum etiam omnium conſenſus & conſpiratio una, idcirco aut principia theologiæ cumulamus, aut ejus formalem rationem extendimus. Quoniam, ut ſæpe alias diximus, nec Concilia, nec ſedis Apoſtolicæ pontifex, nec ſancti ſcripturarum interpretes novas fidelibus revelationes edunt, ſed quas ab Apoſtolis accepit eccleſia, aut poſteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt & interpretantur, aut certe conſequentia & connexa colligunt, adverſa & repugnantia manifeſtant.

Principiorum itaque theologiæ numerus e libris ſacris atque Apoſtolorum traditionibus integerrime conſtituitur. Quamobrem duobus primis locis contenta ſunt omnia quæ in initiis theologiæ veris & germanis numeranda ſunt. Sed his initiis tanquam ſeminibus ab eccleſia datis, quæ Chri-

(1) *Pſalm.* 86. 1.

Chriſtus Apoſtolis, Apoſtoli eccleſiæ dederunt, paſtores & doctores ac theologi in univerſum omnes ea rigant & excolunt, & quæ plantæ, traduces, propagines ex eis oriuntur, proſerunt & oſtendunt. Illa fundamenta ſunt theologicæ eccleſiaſticæque doctrinæ, quæ Chriſtus per Apoſtolos poſuit, cæteri ſive concilii patres, ſive Pontifices ſummi, ſeu eccleſiæ doctores, ſancti omnino ſuperædificant. Nam fundamenta alia nemo poteſt ponere præter ea, quæ poſita ſunt, Apoſtolorum & Prophetarum, *ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Jeſu* (1). Enim vero diſciplinarum principia non eodem gradu locata ſunt omnia. Quædam enim ſimpliciter prima ſunt, quæ vi ſua generali cætera continent; ut in metaphyſicis illud, *Impoſſibile eſt ſimul affirmare & negare*; qualia in Theologia ſunt illa (2), Deus eſt, &, eſt remunerator inquirentium ſe: in quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicite continentur, quemadmodum Div. Thomas eiſdem quoque verbis affirmat (3). Alia ſunt principia præcipua quidem & immediata, ſed contractiora tamen, quam illa communia, quæ erant cæterorum omnium quaſi fontes. Hujus generis in phyſicis ea ſunt, Res naturales materia formaque conſtare; naturam eſſe principium motus & quietis: in theologia vero articuli fidei capitales, qui, ut D. idem Thomas ait, primo & per ſe credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui eſt res theologiæ ſubjecta, ea articuli enunciant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo inſunt, vel humanæ ſalutis ergo diſpoſita in tempore ac diſpenſata ſunt. Eundem quippe Deum, qui trinus & unus eſt, qui creavit mundum, qui & impios facit juſtos, & felices pios; eundem, inquam, credimus & hominem factum, & natum, & mortuum, & ſepultum, & ſuſcitatum, & elevatum in cælos. Jure igitur hæc prima ſunt & propria theologiæ pronunciata, quæ a nobis de ſubjecto diſciplinæ noſtræ, vel maxime ſupponuntur. Initiis enim his principalibus non conceſſis, theologus progredi ne digitum quidem poteſt. Ac ſunt priora iſta ſimilia iis, quas Philoſophus appellat dignitates. *Accedentem* namque *ad Deum oportet credere, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*. Quicumque igitur diſciplinam aliquam ſupernaturalem diſcere parat, eum neceſſe eſt duas illas generales prænotiones animo ante cepiſſe. Quæ dignitatum nota propria atque inſignis eſt. At hæc poſteriora principia ſuppoſitiones theologiæ non injuria vocabuntur. Eas enim theologus diſcipulo ſuadere quodam modo aut explicare certe valet. Sed præter hæc duo principiorum genera, ſunt alia non propter ſe potiſſime petita, ſed, ut D. Thomas ſentit, eorum quæ ſunt potiſſima, explicandorum gratia. Cujuſmodi ſunt, inquit, præter articulos fidei omnia, quæ in ſacris literis aſſumuntur, vel Dei natura & majeſtate explicanda, vel exponenda ipſius in homines benevolentia, rerumque omnium procuratione, quæ illis eſſent utiles & neceſſariæ. Hæc vero tametſi non fidei ſunt, nec Theologiæ præcipua capita, ſed his ex accidenti conjuncta, & quaſi principia ſecundaria; accipit tamen ea theologus, non aliter ac Philoſophus principia per ſe nota, ſine medio & ratione, perinde ut articulos fidei acceperat. Hæc enim quaſi naturalis atque inſita in animis fidelium notio ineſt, ut quicquid ab Apoſtolis ſcriptum traditumque eſt, verum eſſe ſentiant. Ac Theologiæ legitima germanaque principia hæc ſunt. Nam quæ vel a Metaphyſicis, vel a Phyſicis, vel a Mathematicis, vel a reliquis demum naturæ diſciplinis adſciſcit, perſpicua per ſe evidentia, quæ principia, non ex ſua ſumit vi atque natura, ſed foris inventa in proprium uſum mutuatur, aut certe jure quodam ſuo vendicat. Forſitan quiſpiam dixerit: Nonne igitur multæ variæque erunt rationes theologiæ formales? Siquidem multarum diſciplinarum varia item principia ſunt. Minime vero. Non enim ex adjunctis & extrinſecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, ſed ex propriis nativiſque principiis. Atqui in Theologia horum omnium una & eadem ratio formalis eſt, nempe lumen fidei ſupernaturale. Quæ igitur ſint theologiæ principia, tum germana, tum aliena, atque ex illis quæ prima, quæ ſecunda, ex primis vero quæ generalia, quæ quaſi in ſpeciem contracta, ſatis, ut reor, dilucide aperteque docuimus. Quibus ex rebus intelligitur, e decem locis duos primos propria & legitima theologiæ principia continere, tres poſtremos externa & aliena: nam quinque intermedii aut interpretationem principiorum propriorum continent, aut eas, quæ ex his ortæ & profectæ ſunt, concluſiones. Hæc cujuſmodi in theologia ſint, ſtatim explico, ſi prius argumenta refello, quibus ſupra uſus ſum, quum de principiis ejuſdem theologiæ quærerem. Ad quas ipſas argumentationes ex ſuperioribus dictis ſatis multa reſponſa ſunt, quibus perſpici poſſit, adverſum D. Thomam, quem vel maxime impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis eſt veri, ut ſpeciem falſitatis obſcuret, ſi modo id patefactum & illuſtratum eſt. Sed ſingulis tamen reſpondere volumus, ut rudiorum ingenio morigeremur.

CAPUT IV.

Capitis ſuperioris argumenta refellit.

RESP. AD I. PRimum ergo argumentum tria D. Thomæ falſa peccata objicit, quorum unum jam omnino depulſum eſt. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria eſſe theologiæ noſtræ principia, ſacras autem literas continere etiam ſecundaria? Quia vero non omnia continent, ſed pleraque, illud etiam his valde conſentit & congruit, divinam veritatem ſine ſcripto quoque ratio-

(1) 1. Cor. 3. 11. Epheſ. 2. 20. (2) Hebr. 11. 6. (3) 2. 2. q. 1. a. 7.

rationem eſſe fidei formalem. Sunt enim quædam verbo tenus eccleſiæ tradita, quæ in theologiæ veris germaniſque principiis habentur. Prima itaque calumnia adhibita nihil premit. Quæ ſecundo loco adhibetur, ea preſſius urget. Sed ſi, cum animum attenderis, videas de Deo nos duobus modis loqui poſſe, tunc hæc etiam calumnia contundetur. Intelligendum ergo, ſermonem de Deo dupliciter haberi: aut quia principium eſt finiſque naturæ, aut quia ſupra naturam eſt & principium, & finis. Sane quandiu præſtantem, æternamque mentem intelligimus ſolutam a corpore & liberam, ſegregatam ab omni concretione mortali, quæ omnia ſentiat & moveat, quæ cælum ac terras tueatur ac regat, ad quam res univerſæ quoquo modo poſſunt, contendant & enitantur ut veniant; tandiu Deum naturaliter intelligimus, tandiu de eo naturaliter loquimur. At ſi conſideremus Deum ipſum potiore quodam lumine nobis oſtenſum, quo apparet in una deitate trinus, in effectis ſupra naturam admirabilis, omnium ejuſmodi effectorum ſupernaturalium & prima cauſa efficiens & poſtremus finis, atque adeo creaturæ rationalis una & ſumma felicitas; tunc ratio Dei multo alia, ſermo longe diverſus eſt. Cum igitur Paulus inter ea, quæ credere neceſſe eſt, duo illa ponit, Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe, Deum intelligit, non ut naturæ oculis cernitur, ſed ut illuſtratione ſuperiore apparet ſupernaturalium rerum primum principium, ultimuſque etiam finis. Quo ſenſu Divus Thomas ſecunda ſecundæ, quæſtione prima, articulo ſeptimo ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, ſcilicet, ut credatur Deus eſſe, & providentiam habere circa hominum ſalutem. Cum autem aliis locis affirmat, duo illa in fidei articulis non eſſe, ſed a fide potius ſupponi, de Deo juxta naturæ lucem loquitur. Quemadmodum enim gratia ſupponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, ut idem Divus Thomas refert. Fruſtra vero eum fidei doctrina velis imbuere, qui non habeat duas illas naturæ anticipationes, Deum eſſe, & habere hominum providentiam. *Nulla* porro *gens tam fera eſt*, ut ait Cicero (1), *quæ non, etiam ſi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum ſciat. Qui autem Deum non prænoverit procuratorem eſſe rerum humanarum, atque adeo hominum rectorem, & judicem, is longiſſime abeſt a noſtra diſciplina. Quod ſi judex hominum, & rector Deus eſt, ſi etiam alio modo intelligi non poteſt, niſi ſumma ſapientia, juſtitia, & poteſtate præditus, fit, ut & præmia virtutibus parata habeat, & ſupplicia vitiis. Nec enim ulla omnino Reſpublica, quod Solon veriſſime dixit, niſi duabus rebus contineri poteſt, præmio, & pœna. Quæ cauſa Platonem movit, ut quoniam videbat optimos ſæpe viros pro rebus præclare geſtis nullo in hac vita præmio virtutis, nullo inſigni honoris, nullo monimento laudis decoratos, aſſereret animos immortales officii præmium & fructum aliquando accepturos: abſurdum quippe eſſe, ut verus, juſtus, & honeſtus labor honoribus, præmiis, ſplendore careat, ſi qua eſt in cælo pietas, ſi quod numen, quod talia curet: non itaque aut campos Elyſios, aut Siſyphi ſaxum, Ixionis rotam, Tantali ſitim poematis ſolum eſſe, ſed hiſtoriæ. Nam ut ficta ſint a poetis iſthæc omnia, veri tamen ſignificandi gratia ficta ſunt, ut utiliſſima illa, veriſſimaque ſententia in animis hominum inſcriberetur. Recte factis præmia, peccatis ſupplicia deberi.* Quo magis Cajetanum miror, qui in epiſtolam ad Hebræos multum omnino & a ſenſu Apoſtoli, & a vera naturæ inſtitutione deſcivit. Atque eum in errore ſecuti ſunt quidam, non ſatis diligenter nec Pauli conſilium, nec vim rationis attendentes. Sed ut perſpiciat Lector, unde omnis iſte natus ſit error, totam rem aperiam, eaque ipſa verba ſubſcribam, quæ ab inventore & quaſi architecto hujus opinionis dicta ſunt. *Qui non credit Deum eſſe*, ait, *nunquam accedet ad eum.*

At ſi objeceris hoc non congruere iis, qui evidenter cognoſcunt demonſtrativa ſcientia Deum eſſe, tales enim cum videant Deum eſſe, impoſſibile eſt, quod credant Deum eſſe, cum fides ſit argumentum rerum non apparentium: ſolutio eſt, quod doctrina hæc in communi datur, & propterea dicitur in communi, quod oportet credere, quia eſt. Longe autem melius eſſet, ſi non crederet, ſed ſciret, quia eſt. Sed hoc rarum, aut rariſſimum eſt. Alterum vero, quod Deus inquirentibus ſe remunerator ſit, ſcilicet in futura vita, oportet fide teneri: quoniam nulla ſcientia ſpeculativa hoc attingere poteſt, & ſine hujus rei fide nullus accedit ad Deum. Hactenus ille. Quo in loco univerſa ratione mea cum illius tota confligendum puto. Primum ergo, ſi placet, quæ de illo principio, Deus eſt, ſunt a Cajetano dicta, videamus. Atque illud videns prudenſque prætereo, longe melius eſſe ſcire, quam credere. Id quod verum eſſet, ſi de humana fide loqueretur. At fides, quæ Deo dicenti innititur, multo certior, & potior eſt, quam ea ſcientia, quæ ingenſorum noſtrorum ratione conſtat. Sed hæc oſtendere non eſt præſentis loci & temporis. Illud proprie hujus diſputationis eſt, ſi Pauli ſententiam in communi, & de iis, quæ frequenter eveniunt, intelligamus, tunc totam nos Pauli argumentationem eludere. Conabatur ſiquidem Apoſtolus eo capite monſtrare veteres omnes, quotquot a Deo probati ſunt, teſtimonio fidei probatos eſſe. Cum vero in enumeratione Enoch quoque inter cæteros induxiſſet, non aliter oſtendit illum fide eſſe probatum, niſi quia ante tranſlationem teſtimonium habuerat placuiſſe Deo. Qua propoſitione e ſacris literis poſita, e veſtigio aſſumptionem adjunxit: *Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum*, &c. Hoc vero argumentum, quo aſſumptionem illam

(1) *De nat. D. lib. 2.*

Digitized by Google

illam probat Apoſtolus, vanum & imbecillum eſt, ſi demus non oportere ſemper credere accedentem ad Deum, qui eſt, ſed aliquando, raro tamen, ſatis eſſe ſcire. Refellemus enim argumentantem Apoſtolum ea reſponſione, quod fieri poteſt, idque melius eſſe, ut quis ſciat eſſe Deum: quo caſu non oportebit credere Deum eſſe. Itaque fiet, ut non ſit impoſſibile ſine fide placere Deo: Enoch autem unum ex eis eſſe, qui non credebant, ſed ſciebant eſſe Deum. Quemadmodum ergo cum Apoſtolus ait, *Sine fide impoſſibile eſſe placere Deo*, non in communi & ut plurimum loqui intelligendus eſt, ſed ſemper ac de ſingulis hominibus viatoribus; ſic quum cauſam ejus reddit, inquiens, *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt*, eodem modo intelligitur nullum omnino excipere, ſed de omnibus, atque de omni tempore loqui, ſi ipſius argumentatio quicquam habitura eſt ad faciendam fidem virium.

Jam vero quod ad ſequens principium attinet, Cajetanus in hoc defendendus eſt, quod dixerit, per nullam ſpeculatricem ſcientiam cognoſci evidenter poſſe, Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe, ſi de remuneratione ſupernaturali intelligit. In nulla vero ſcientia oſtendi præmium aliquod juſtos, ſapienteſque viros manere poſt mortem, hoc Cajetanus generaliter videtur aſſerere: hoc cogor ego improbare. Chryſoſtomus porro hom. 4. de provid. tradit, qui animi immortalitatem in dubium vocant, eos addubitare, num in meridie ſit dies. *Si enim*, inquit, *negant animos eſſe immortales, negant ſupplicia improborum poſt hanc vitam, negant præmia juſtorum. Providentiam itaque Deo negant, atque adeo divinitatem, quæ ſine providentia intelligi non poteſt. Nam ſi ii, qui Deum rite colunt, injuriis affecti migrant, impii contra injuſta felicitate potiti; non ergo juſtitia in Deo eſt, ſi ſuos non poteſt honoribus, præmiiſque donare. Quod ſi Deo aut potentiam, aut juſtitiam, aut oculos ad cernendum tollis, Dei vocabulum inane ſit. Omni namque ratione concluditur; ut ſi nullo præmio afficit eos, qui inquirunt illum, ne Deus quidem ullo modo ſit, niſi Deum aut cæcum, aut imbecillum, aut iniquum habeamus: cæcum, qui ſuos non videat: imbecillum, qui dare præmia non poſſit: iniquum, qui nolit.* Qui igitur negat alterum, is utrumque tollat neceſſe eſt: & ſi non habet remuneratorem inquirentium ſe, ne Deum quidem habeat oportet. Illud quoque vix intelligo, quid ſibi Cajetanus velit, cum ait, nullam ſcientiam ſpeculativam hoc attingere, an Deus ſit remunerator inquirentium ſe: unde colligit oportere, ut de fide teneamus. Quid enim ſi nulla ſpeculatrix ſcientia illud aſſequitur? Nonne ſatis erit, ſi aliqua effectrix aſſequatur? Mihi quidem illud perſuaſum eſt, quemadmodum Deum, hoc eſt primam cauſam efficientem eſſe, ſpeculatrix naturæ diſciplina declarat; ita & effectricem quoque naturæ ejuſdem diſciplinam, Deum eſſe omnium poſtremum finem, oſtendere: neque hoc ſolum, ſed illud etiam, naturæ leges aliquem habere & auctorem, & judicem; niſi forte ſola hæc lex deſerta ſit, quæ nullum legislatorem habeat, aut ſi quis jura hæc mundo præſcripſit, nulla juris hujus ſervandi cura tangatur. Quod ſi tam ignarus eſt, ut neſciat præmia, & honores virtutem alere, jacereque eam ſemper, ſi præmiis, & honoribus deſtituta ſit, indignus profecto eſt, ad quem auctorem, judicem ſanctiſſimas naturæ leges referamus. Quocirca ſi de Deo, divinaque remuneratione ſermonem facimus, quatenus naturæ lumen oſtendit, utrumque in hoc lumine agnoſcimus, & Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe. Quia vero ut Deo placere poſſimus, non ſat eſt ipſum cognoſcere principium eſſe, auctoremque naturæ, ſed oportet in Deum ferri, quia finis eſt ſupernaturalis, atque adeo ſupra naturæ vires eminens & excellens, rectiſſime in univerſum dixit Apoſtolus, accedentem ad Deum, finem utique ſupernaturalem, oportere credere, quia eſt, &c. Nam quod naturalis ratio docet, id ſcire ad ſupernaturalem hunc acceſſum non eſt ſatis. Habemus quippe acceſſum ad Deum per fidem. Quod autem Paulus de acceſſu ad finem ſupernaturalem, de remuneratione quoque ſupra naturam loqueretur, illa manifeſte demonſtrant. *Expectabat fundamenta habentem civitatem, cujus artifex, & conditor Deus*; & poſterius: *Nunc autem meliorem* patriam *appetunt, ideſt, cæleſtem; ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem*. Et rurſum: *Aſpiciebat in remunerationem: inviſibilem enim tanquam videns ſuſtinuit*. Et denique. *Non ſuſcipientes redemptionem, ut meliorem invenirent reſurrectionem*. Atque hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur. Sed crimen illud, quod D. Thomæ ſecundo loco inferebatur, ſatis, ut mea fert opinio, dilutum eſt. De tertio vero peccato nihil eſt neceſſe illum purgare, quum jam explicate docuerimus, fidem Theologicam, de qua in præſenti diſſerimus, non quibuslibet Dei dictis aſſentiri, ſed iis, quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem ſpectent, & communes Eccleſiæ adminiſtri denuncient. Ac primum nodum ſolvimus quidem, ſecundus vero expedietur hoc modo.

Respon. ad 2. Quæ ſunt fidei, ea ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſimpliciter, & apud omnes fidei ſunt, ut quæ rationem ſuperant naturalem. Alia fidei dicuntur eſſe non per ſe quidem, ſed quaſi per accidens divinitus revelata, propter eos, qui eorum demonſtrationem, & evidentiam non habent, ut Deum eſſe, & eſſe unum, eundemque æternum, ſapientem, juſtum. Quas res omnes licet in naturæ lumine videamus, populo tamen rudi Deus providentiſſime revelavit, quemadmodum

D. Tho-

D. Thomas 2. 2. qu. 1. art. 5. & qu. 2. art. 4. explicuit. De Deo rurſum dupliciter loqui poſſumus, qua diviſione primo argumento diluendo utebamur: vel quia principium, finiſque naturæ, vel quia principium & finis eſt ſupra naturam. Priore modo Deum eſſe, eſſe unum, immortalem, ſapientem, & hujus generis reliqua, naturale lumen oſtendit: poſteriore autem illa eadem ſola fides tenet. Unde & D. Thom. 2. 2. q. 1. ar. 8. cum in primo argumento oppoſuiſſet, Deum eſſe unum, non oportere in articulis fidei computari, quod ſciri per demonſtrationem poſſet; reſpondet, *quod multa per fidem tenemus de Deo, qua naturali ratione Philoſophi inveſtigare non potuerunt, puta circa providentiam ejus, & omnipotentiam, & quod ipſe ſolus ſit colendus. Quæ omnia continentur ſub articulo unitatis Dei*. Hactenus ille. Loquitur autem de providentia, & omnipotentia rerum etiam ſupernaturalium. Et qu. 2. art. 2. ad 3. *Credere Deum*, inquit, *non convenit infidelibus ſub ea ratione, qua ponitur actus fidei*, &c. Quæ calumniam fortaſſe non effugient, niſi ad hujus diſtinctionis normam revocentur. Quibus rebus expoſitis, D. Thomas aperte docet (1), ea, quæ proprie, & per ſe fidei ſunt, nulla poſſe naturali argumentatione patefieri. Quin prima parte, quæſtione 32. articulo primo, illos arguit quaſi fidei inimicos, religionique noſtræ etiam noxios, qui ea, quæ fidei ſunt, naturæ rationibus conantur oſtendere. Quod ſi quæ argumenta fidei decretis comprobandis ſancti Doctores afferant, congruentia illa eſſe, non evidentia: probabilia, non neceſſaria: ſuadere, non cogere: adducere, non evincere. Lumen enim naturale id patefacit, & illuſtrat, quod naturæ congruens, ac conſentaneum eſt. Cum ergo fides, ut ſæpe diximus, rerum earum proprie ſit, quæ hominum naturam, & ingenium exſuperant, fit, ut res ejuſmodi nullo monſtrari naturæ lumine, nulla confici naturæ ratione queant. Quod ſi fides ſubſtantia eſt rerum ſperandarum, ut ad Hebræos Apoſtolus ait, ſpes autem quæ videtur, non eſt ſpes, ut idem tradit ad Romanos: conſequitur neceſſario, ut quæ credit fides, quoniam & ſpes eadem ſperat, hæc nec oculi cernant, nec aures audiant, nec in cor hominis aſcendant, atque adeo ne rationibus quidem demonſtrentur humanis. Niſi forte aut res divinas humanæ fulciunt, ac ſuſtinent, aut certe Paulus fallit, & fallitur, qui fidem argumentum eſſe non apparentium aſtruit, noſtramque ſapientiam in myſterio abſconditam nullum hujus ſeculi principem cognoviſſe. Noſtræ ergo diſciplinæ principia philoſophi oſtendere probabiliter poſſunt, demonſtrare neceſſarie non poſſunt. Quocirca metuere non debet quiſquam, ut fidei meritum ſit amiſſurus, ſi rationes quoque ad fidei veritatem & explicandam, & ornandam adhibuerit. Non enim, conetur licet quantum poteſt, rationes adhibebit ejuſmodi, quæ præbeant experimentum ſenſuum, ſed tales tamen, quibus & ii qui non credunt, ad fidem adducantur ſuavius, & ii, qui credunt, in fide contineantur libentius. Fides ſane cum natura non pugnat, ſed conſentit; nec diſſident humana, & divina ratio, ſed cohærent. Utraque vera eſt, nec verum vero adverſatur: utraque eſt a Deo, nec Deus ſibi contrarius eſt. Pervertunt itaque homines fundamenta naturæ, cum illam a fide ſejungunt. Quin fide dirigenda naturæ ratio eſt, & quidem ſic, ut hæc duo verba inter ſe, non res diſcrepare videantur. Et cum divinis humana ſimilia, & agnata ſint, qui hominis officium Deo exhibet, & gratiæ naturam ſervire facit, is probe Theologi munere perfungitur. Quam omnino rem & D. Thomas ſæpe probat, & nos cum aliis multis lib. 8. 9. & 10. & 11. tum in quartodecimo libro copioſe diſſeremus.

Nunc autem argumenta illa refutanda ſunt, quibus id effici videbatur, ut Theologia fidei decreta comprobaret. Ac primæ quidem argumentationi reſponſum eſt ſatis. At ſecunda ſic refellitur. Non eſt articulus fidei mundum a Deo extitiſſe, ſed Deum in principio temporis cælum, terramque creaſſe, id vero articulus fidei eſt, qui demonſtrari nulla ratione poteſt: quemadmodum D. Thomas 1. p. q. 46. art. 2. diſſerit. Nam quod tertio loco Petri teſtimonium objicitur, nihil aliud efficit, quam religionem, diſciplinamque Chriſtianam non eſſe omni ex parte ſimilem Pythagoricæ, cujus alumni nulla rationis antecepta informatione, nullaque omnino reddita cauſa, auctoritatem præceptoris arcte, mordicuſque tenebant. Indoctorum eſt iſta conſuetudo, eaque Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum, ut cæca, & temeraria ſectæ ſuæ dogmata ſine judicio amplectantur, & quæ diſquiſitione egent maxime, hæc ſine ulla diſquiſitione recipiant. Non erudiuntur iſti, crede mihi, ſed aſtringuntur; nec via, & ratione docentur, ſed quaſi veneficiis, & cantionibus in inſaniam agitantur. Enimvero quæ in Evangelio docemur omnia, quamvis acerrime ad ſupernaturalia capeſſenda moveant animos, tamen leniori naturæ ratione Chriſtus ipſe prætexuit, ne diſcipulos rationis expertes habere videretur. Sapientia quippe Dei, quanquam attingit a fine uſque ad finem fortiter, ſed diſponit tamen omnia ſuaviter, hominesque humano more inſtituit, & erudit, hoc eſt, rationales rationibus. Nec vero aliter diſcipulos ſuos Deus vult eſſe compoſitos ad doctrinam cæterorum, quam ipſi ab eo ſunt edocti. (1) *Dedit illis linguam eruditam, ut ſciant ſuſtentare eum, qui lapſus eſt verbo: aperuit* quoque illis *aurem*, *ut audirent quaſi magiſtrum*. Quemadmodum igitur Chriſti diſcipuli ipſum quaſi magiſtrum erudientem audimus, non quaſi veneficum incantan-

(1) *1. p. qu. 2. a. 8. & 2. 2. qu. 1. a. 5. in corp. & ad 2. & a. 10. ad 2. & con. Gen. c. 6. 1. p. q. 32. a. 1 ad 1. & 2. 2. q. 1. a. 5. ad. 1. & q. 2. ar. 10. ad 2.* (1) *Eſai. 50. 4.*

tantem; ita & linguam habemus, non quæ huc, atque illuc feratur volubilitate verborum, ſed doctam, & eruditam, quæ diſciplinæ ſuæ ſciat cauſas, & rationem reddere.

Lucianum Antiochenum ſcribit Euſebius (1), rogatum a præſide, cur, cum vir rationalis, & prudens eſſet, ſequeretur ſectam, cujus non poſſet reddere rationem, in hæc verba reſpondiſſe: *Nos Chriſtiani non, ſicut vos putatis, humanæ alicujus perſuaſionis errore conſtringimur, nec indiſcuſſa, ut alii, parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo Deus eſt: nec enim poſſet ſublimis illa majeſtas ſenſibus humanæ mentis illabi, niſi vel ſpiritus ſui virtute delata, vel verbi, ac ſapientiæ ſuæ interpretationibus indicata. Fateor, erravimus nos etiam aliquando, & ſimulacra, quæ ipſi finximus, deos cæli, ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis ſubſtantiæ ſuæ a nobis præſtita conſecratio, in quibus tantum venerationis inerat, quantum decoris mens contuliſſet artificum. Verum omnipotens Deus ille, quem non noſtris manibus fictum, ſed cujus nos decebat eſſe figmentum, errores miſeratus humanos, ſapientiam ſuam miſit in hunc mundum carne veſtitam, quæ nos doceret, Deum, qui cælum feciſſet, & terram, non in manufactis, ſed in inviſibilibus requirendum. Vitæ & nobis leges, ac diſciplinæ præcepta conſtituit, ſervare parſimoniam, paupertate gaudere, manſuetudinem colere, ſtudere, pati, puritatem cordis amplecti, patientiam cuſtodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc adverſum nos geritis, ventura nobis eſſe prædixit. Inde enim qui erat immortalis, ipſi morti ſe præbuit, quo nobis patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos ſua morte decepit, quibus poſt tertiam diem reſurrexit, ut mortem vinceret reſurgendo. Quæ autem dico, non ſunt in obſcuro geſta loco, nec teſtibus indigent: pars pene mundi jam major huic veritati adſtipulatur. Aut ſi quid in his ſuſpectum videtur, conteſtatur de iis etiam agreſtis manus ignara figmenti: ſi minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipſius, in quo res geſta eſt, teſtimonium. Adſtipulatur his ipſe in Hieroſolymis locus, & Golgothana rupes ſub patibuli onere diſrupta: antrum quoque illud, quod avulſis inferni januis corpus denuo reddidit animatum. Quod ſi terrena vobis minus digna videntur, accipite etiam de cælo adſtipulatorem fidelem. Solem ipſum horum vobis produco teſtem, qui cum hæc fieri per impios videret in terris, lumen ſuum meridie abſcondit in cælo. Requirite in annalibus veſtris, invenietis, temporibus Pilati Chriſto patiente, fugato ſole interruptum tenebris diem. Quod ſi terræ, ſi cælo, ſi ſanguini martyrum fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibuſque credetis?* Et cum pœne jam his verbis auditoribus ſuadere cœpiſſet, arripi jubetur in carcerem, ibique abſque tumultu populi necari. Hujuſmodi ergo rationes jubet Petrus a doctoribus fidelium reddi, quæ videlicet cum fidem antecedunt, infideles non trahant, ſed inducant: quum ſequuntur, non vim fidelibus afferant, ſed adjiciant robur. In hanc enim ſententiam Auguſtinus dicit, rerum naturalium notionem fidem gignere, nutrire, roborare. Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis explorate & cognitis ſtatim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare, ſed mirifice conſentire: deinde argumenta captioſa & vana eſſe omnia, quæ fidei veritatem impugnant.

Respon. ad 3. Sed in ſecundo nodo expediendo multum omnino moræ interpoſuimus. Bene autem habet, quod tertius idemque poſtremus nulla diſſolutione eget. Quid enim addamus, quod legere operæ pretium ſit, poſt divi Thomæ ſententiam adeo perſpicue, diligenter, atque enodate in ſuperioribus explicatam? De principiis ergo Theologiæ hactenus.

CAPUT V.

Quæ ſint quæſtiones, ſeu concluſiones Theologiæ.

THeologiæ cauſis expoſitis, conſequens eſt, ut effecta exponamus, quæ quum in dubium vocantur, quæſtiones ſunt: quum ratiocinatione coguntur, concluſiones. Quæſtio igitur Theologica, quoniam circa eam omnis Theologi verſatur labor, quid ſit, & quæ illius partes, in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda ſit, deinceps exponemus. Ne vero quempiam fallat hujus nominis ambiguitas, intelligendum eſt, quæſtionem Theologicam aliquando appellari pronunciatum omne, quod a theologo quovis forte etiam, & temere fuerit addubitatum. At ſi adeo late theologiæ materiam, quæſtionemque tendamus, quæſtio theologica non jam ex natura hujus facultatis, ſed ex hominum ſtultorum arbitrio æſtimabitur. Ita fiet, ut in theologiæ quæſtionibus illas ponamus: *Num, ſi forma aquæ per divinam poteſtatem a materia ſeparetur, in materia vel forma ſeorſum baptiſmus conficiatur? Num aſinus baptiſmum poſſit bibere?* cæteraſque his ſimiles, quas ſtudio brevitatis omitto, ne faſtidium ſtomacho lectoris faciam. Mihi profecto non eſt cordi, ſtultas & ſine diſciplina quæſtiones, quas vitare Apoſtolus præcipit (2), in theologiæ finibus comprehendere. Fines porro extremaque diſciplinarum, concluſiones voco. Eadem vero res eſt, ut a principio capitis leviter attigimus, quæſtio & concluſio. Sed quum per interrogationem elata in controverſia ponitur, quæſtio eſt: quum argumentatione colligitur, concluſio. Quod ſi eandem rem argumentis ſuis Theologus addicit & conficit, quæ in quæſtionem fuerat adducta, futiliſſimæ ſcilicet illæ quæſtiones theologicæ vocari nec debent, nec vero poſſunt, ut quæ

ex

(1) *Lib. 9. Eccl. hiſt. c. 6.* (2) *2. Tim. 2. 23.*

ex principiis Theologiæ finiri nequeant & ſolvi, atque adeo ne concluſiones quidem eſſe doctrinæ ejus, ſed indoctorum hominum commentitiæ chimeræ. Quam ergo intelligimus theologicam quæſtionem? Opinor eam, quæ plane ad rem faciat, hoc eſt, ad Theologiam ſpectat. Non autem ſpectant vanæ, ineptæ, noxiæ, ſed ſolidæ, aptæ, commodæ. *Ego*, inquit, (1) *ſum Deus tuus docens te utilia*. Theologia ergo, quæ Dei nimirum doctrina eſt, nullo modo inutilia colligit. Quin ſuper fidei fundamentum, quod ab Apoſtolis eſt poſitum, aurum, argentum, lapides pretioſos ſuperædificat (2). Nam qui ligna, fœnum & ſtipulam, ii non hoc ex theologia, ſed ex errore faciunt. Maneat igitur, eam eſſe proprie theologicam concluſionem, quæ ex theologiæ principiis, ut effecta e cauſis ſuis, orietur. Unde illud conſectarium eſt, nullam theologiæ quæſtionem exiſtimandam, quæ non poſſit ad ejuſmodi initia referri, exque iis apte, & congruenter argumentando definiri. Quanquam ſunt quæſtiones quaſi appendices, quas, quoniam gratia explicandi illas, quæ vere, & proprie theologicæ ſunt, appoſite & graviter adjunguntur, jure quodam vel ſimilitudinis, vel propinquitatis, vel etiam ordinis Theologicas itidem haud abſurde appellaveris. Verum hoc loco, & tempore de quæſtione theologica ſecundum naturam, & ordinem diſciplinæ loquimur.

Contingit enim aliquando non in theologia modo, ſed in cæteris fere humanis etiam diſciplinis, ut quæ ſuapte natura principia ſunt, ideoque a diſcipulo ſupponenda, ſi res via, ordineque procederet, ea, ut hominum ingenia ſunt, & revocentur in dubium, & argumentationibus comprobentur. Ita fiat perturbatus, ac præpoſterus rerum ordo, ut cauſæ poſteriores ſint, prioraque effecta ſumantur. Quæ res effecit, ut D. Thomas, cæterique Theologi in quæſtionibus theologicis eam etiam ponant, *Sitne Deus*, & alias omnino ſimiles, in quibus dubium non eſt, prima, certaque principia in dubium verti, ac perinde ut ſi eſſent diſciplinæ hujus connexiones, ex aliis quaſi principiis necti. Atque hæc cauſa Ariſtoteli quoque fuit, ut in ſcientias omnes quatuor genera quæſtionum inferret, nempe an res ſit, quid ſit, qualis ſit, propter quam cauſam ſit. Quæ duæ poſteriores quæſtiones terminari recte, atque ex ordine naturæ poſſunt, priores duæ non poſſunt: niſi forte quum duæ ejuſdem rei finitiones ſunt, quarum una per materialem cauſam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio poſterior per priorem demonſtratur, ratione quodammodo & via naturæ ſervata. At enim rei finitio, quæ ſecundam illam quæſtionem ſolvit propemodum ex effectis noteſcit: quæ licet natura poſteriora ſint, nobis, hoc eſt in noſtra cogitatione priora ſunt tamen. Illud item cum in aliis, tum magis in theologiæ doctrina uſu venit, ut principia ipſa vel diſpoſita inter ſe & ordinata ſint, quemadmodum cauſæ ipſæ in quatuor genera diſtributæ ordinem prioris & poſterioris habent; vel certe connexa, & colligata ſint, ita ut ex utriſque conceſſis, ad alterutra dubia liceat pervenire. Quapropter ſi adverſarius admittit principia quædam, quamvis cætera neget, ex conceſſis poterimus non conceſſa colligere, præſertim ſi mutuo nexu conjuncta, & copulata ſunt. Hinc enim theologi veteres vetus inſtrumentum probant ex novo, contraque novum ex veteri: Eccleſiæ auctoritatem e libris ſacris aſſerunt, librorum rurſum ſacrorum ex Eccleſia. Ita ne unum quidem principium in theologia eſt, quod in quæſtionem theologi non verterint, ut ſi a quopiam fuerit negatum, qui alia forte principia concedet, parati ſimus ex his, quæ dederit, hominem evincere, & quaſi arrepto mucrone confodere. Quæ res explanata eſt in ſecundo libro (3) diligenter, & in poſtremo diligentius explanabitur. Nec ob eas ſolum cauſas principiorum ſuorum theologi quæſtionem faciunt, ſed eo etiam magis, ut illa explicent & exponant. Nam, quod apud Rhetores olim pueri didicimus, omni differenti propoſita eſt quæſtio, non ei modo, qui diſputatione res ambiguas jactat, ſed & hiſtoricis, & poetis, qui quæſtiones ſibi propoſitas non tam argumentatione ſolvunt, quam expoſitione. Expoſitio autem fidem in auditorem ſæpe invenit, argumentatio facit. Ubi familiæ noſtræ quoſdam ſæpe riſi, qui in eo laborant vehementer, ut Divi Thomæ rationes, quas identidem ad explicandam fidem congruentes ille adfert, perinde ac ſi eſſent demonſtrationes certæ, atque perſpicuæ, defendant. Nam & adverſarios ipſos ridere ſoleo, qui in eo, in quo Divus Thomas egregium ſe fidei adminiſtrum præbuit, illum impugnent quaſi hoſtem. Nec intelligunt viri magis ad certandum, quam ad docendum prompti, quæſtiones fidei graviſſime, ſanctiſſimeque proponi, non quia fidem dubitanti auctori facere nitimur, ſed quia credenti ea, quæ minus percipit, & intelligit, exponere conamur. Quid igitur quæſtio theologica ſit, ſi eam ex diſciplinæ ordine, naturaque finiamus: quid rurſum illa ſit ſi ex ingenio noſtro exiſtimetur, quæ quæſtiones in theologia primariæ, quæ appendices, quæ argumentatione potiſſimum, quæ contra potiſſimum expoſitione ſolvantur, dictum eſt ſatis.

Nunc quæſtio partienda eſt, ut ea, quæ in re diſperſa, atque infinita videntur eſſe, ratione, & diſtributione ſub uno aſpectu ponantur. Quæſtionum ergo theologicarum, quacunque de re ſint, duo ſunt genera: alterum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis ſunt hæ, quarum finis eſt ſcientia: ſi quæratur, *Pater & Filius ſitne unum principium Spiritus ſancti, an duo? Divinæ Perſonæ an proprietatibus relativis, an abſolutis diſtinguantur?* Actionis autem hujuſmodi exem-

(1) *Eſa. 48. 17.* (2) *1. Cor. 3. 12.*
(3) *In fi. c. 4. & c. 8. in confut. poſtremor. trium argument.*

exempla ſunt: *Sitne pœnitentiam ad ſalutem neceſſaria tanquam medium, an etiam ut præceptum? Num ſacramenta novæ legis gratiam & virtutes conferant?* Cognitionis quæſtiones, ſi generaliter loquamur, quadripartitæ ſunt, cum aut, ſit ne vel Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid ſit, aut qualis ſit, aut cur ſit talis, quæritur. Quarum prima, & ſecunda, ut diximus, ex ingenii noſtri conditione, ſecunda & tertia ex natura rerum, & diſciplinæ ipſius explicantur.

Actionis porro duo ſunt genera, unum ad ſalutem neceſſarium, alterum earum rerum, quæ utiles eſſe videantur. Prioris generis hæ ſunt quæſtiones: *Si, exempli cauſa, honor Chriſti periclitetur, aut ſolus etiam ſpiritualis proximi, vir Chriſtianus mortem ne pro his rebus ſubire debeat, an non? De baptiſmo ſuſcipiendo præceptum ne Evangelii ſit?* Poſterioris autem generis, ut cum quæritur, *Diluat ne aqua luſtralis, quam benedictam ſcholaſtici appellant, peccata venialia, planeque pœnas peccatorum tollat vi ſua, &, quod ajunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito? Num Euchariſtiæ Sacramentum ex attrito faciat contritum?* Itemque, *an recedente fictione, quemadmodum baptiſmus, & pœnitentia, ſuum effectum ſortiatur?* Plena eſt D. Thomæ ſumma talium quæſtionum. Non enim theologus ſemper de neceſſariis diſſerit, ſed quandoque etiam de iis, ſine quibus ſalus, religioque conſtat. Et quoniam omnia perſequimur, dicendum eſt etiam, quæſtionem theologicam, ſive ad contemplationem, ſive ad mores attineat, aliam naturalem eſſe, aliam vero ſupernaturalem. Supernaturalem, opinor, quæſtionem vocare licet, quæ ex ſupernaturalibus ſolum principiis definitur: naturalem autem quæſtionem eam eſſe dico, cujus, cur ita ſit, ratio naturæ conſtans reddi poteſt. Eſt & quæſtio media, quæ partim ex ſupernaturali principio, partim ex principio naturali pendet. Primi generis exemplum eſt, *An omnes mortui ſimus.* Quam quæſtionem Paulus hac argumentatione definit: *Si pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, omnes mortui ſunt:* at pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. Item, *An omnes reſurgemus?* Quam ſic Apoſtolus terminat: *Chriſtus reſurrexit:* ergo & nos reſurgemus. Secundi vero generis hæc ſunt exempla: *Num Deus ſit ubique? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis ſit? Num dividi & ſecari in partes poſſit?* Quarum omnino probationes, quamvis e ſacris literis petere liceat, qua ratione ad fidem utique pertinent, ſunt tamen in lumine naturæ claræ, & evidentes: eaque re non ſunt per ſe fidei quæſtiones, ſed, ut diximus, quaſi per accidens. Tertii generis, Ut, *ſit ne Chriſtus riſivus? Habeatne duas voluntates, & intellectus duos, duaſque item utriuſque potentiæ operationes?* Quæ ex utriuſque principiis pateſcunt. Prima ex his: *Chriſtus eſt homo, & omnis homo eſt riſivus.* Reliquæ vero ex his: *Chriſtus duas naturas perfectas habet, divinam & humanam:* omnis autem natura perfecta propriam ſibi & operationem, & potentiam vendicat.

Eſt denique alia diviſio Theologicæ quæſtionis, ad quodcunque genus illa pertineat. Sunt enim fidei quæſtiones quædam, hoc eſt, quæ cum ad fidem ſpectent, pro earum veritate theologo eſt in capitis etiam diſcrimen veniendum. Aliæ vero ſunt, quæ in utramque partem & ignorari & negari ſine fidei jactura poſſunt. Quam partitionem Auguſtinus cum alias ſæpe, tum in libro ſecundo de peccato originali contra Pelagium, & Cæleſtium capite vigeſimotertio commemorat. Atque penitus partitio hæc non eſt ſolum memoriæ commendanda, ſed in oculis ſemper habenda, ſi abſoluti theologi eſſe volumus. Utriuſque generis exempla ſunt. Prioris hoc pacto: *An Chriſti anima ſimulatque Verbo conjuncta fuit, Deum clare viderit?* Item, *An in locis inferis ignis purgatorius ſit, ubi fidelium animæ pœnas peccatorum luant?* Poſterioris Auguſtinus quidem varia, atque innumerabilia eſſe dicit, & quæ certo aliquo genere complecti, ac definire difficile ſit: ſed quæ ponit, ea ſunt: Cum quæritur, *qualis, vel ubi ſit Paradiſus, ubi conſtituit Deus hominem, quem formavit ex pulvere:* quum tamen eſſe illum paradiſum fides Chriſtiana non dubitet. Vel cum quæritur, *ubi ſit nunc Helias, vel Enoch*, an ibi, an alicubi alibi: quos tamen non dubitamus, in quibus nati ſunt, corporibus vivere. Vel cum quæritur, *Utrum in corpore, an extra corpus in tertium cælum ſit raptus Apoſtolus:* quamquam ſit iſta impudens inquiſitio id ſcire volentium, quod ſe ille, cui hoc præſtitum eſt, ſalva utique fide neſcire teſtatur. Vel, *quot ſint cæli in quorum tertium ſe raptum eſſe commemorat.* Vel, *Utrum elementa mundi hujus conſpicabilis quatuor, an plura ſint. Quid faciat Solem, Lunamve deficere his defectibus, quos prædicere Aſtrologi certa temporum dinumeratione conſueverunt. Cur antiqui homines tamdiu vixerint, quam ſancta ſcriptura teſtatur: & utrum proportione longioris ætatis filios ſera pubertate gignere cœperint. Ubi potuerit Mathuſalem vivere, qui in arca non fuit, qui, ſicut in pleriſque codicibus & Græcis, & Latinis numerantur anni, reperitur ſupervixiſſe diluvio: vel utrum paucioribus, qui rariſſimi inveniuntur, potius credendum ſit, in quibus ita eſt numerus conſcriptus annorum, ut ante diluvium defunctus fuiſſe monſtretur.* Hactenus exempla Auguſtini poſui. In hoc genere Divus Thomas 2. cont. gent. cap. 70. quæſtionem illam eſſe cenſet, *An cælum animatum ſit, quam inter cæteros errores Origenis Hieronymus enumerat in epiſtola ad Avitum:* ſed Divo Thomæ conſentire videtur Auguſtinus in enchiridio capite 57. Verum ne diutius lectorem remorer, de omni iſto genere quæſtionum quid ſentiam, & quæ pręcepta danda exiſtimem, perbreviter exponam.

Nulla Theologicę queſtionis pręcepta firma, ſtabi-

ſtabiliaque tradi poſſunt, niſi ab iis, qui in ſchola ſeſe multum, ac diu exercuerunt. Itaque propria eſt ea præceptio ſcholaſticorum : quoniam eorum, qui ſcholam negligendam eſſe exiſtimant, nulla idonea, exquiſita, excellens de Theologiæ quæſtione diſputatio eſt : tantum abeſt, ut harum rerum præceptores ſint, quas nullo uſu habent cognitas. Admonebat me res, ut hoc quoque loco intermiſſionem ſcholaſticæ Theologiæ, ne dicam interitum, deplorarem, niſi vererer, ne cum de aliis Academiis quererer, Hiſpaniam meam immodice extollerem, in qua valde his temporibus ſcholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam videmus, quibus extinctis Theologis quam in paucis ſpes, quanto in paucioribus facultas, quam in multis ſit audacia. Nihil vero de me; de præceptore dicam libentius, qui Academias Hiſpanas adeo inſigniter ingenio ſuo, & doctrina illuſtravit; adeoque noſtris hominibus & ſpectabiles, & amabiles reddidit, ut in eas certatim non confluxerint modo, ſed irruperint. Quod ſi ille Gallis, Germanis, atque Italis ſcripſiſſet, quæ erat hominis in diſputando perſpicuitas, elegantia & ſuavitas: non ita nunc apud eas gentes ſcholæ ſtudia jacerent. Nam ex eo credo quibuſdam uſuvenire, ut abhorreant a ſchola: quod inciderint in inculta quædam, & horrida de malis quæſtionibus deterius veſtigata, deterrime etiam inventa & concluſa. Sed age, his omiſſis, id, quod inſtituimus, perſequamur. Nec tamen neceſſe eſt, ut res faciles ſeparatim inſtruamus Theologiæ præceptis: ſita ſunt enim ante oculos. Nec rurſum de iis leges ferre operæ pretium eſt, quæ multum a ratione diſcrepant: ea enim facile apparent, nec magnopere admonitionem & præcepta deſiderant. Quæ autem difficilia videntur eſſe, neque a multis intelligi poſſunt, de iis eſt diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi diſſerentis exiſtimo, ut quæſtionem, quam verſaturus eſt, ſæpe diſpiciat, & identidem interroget ſe, cujus generis illa ſit. Aliter namque quæſtiones illæ ſuiendæ ſunt, quæ natura, & diſciplinæ ordine in Theologiam veniunt, aliter quas humani ingenii vel imbecillitas, vel certe malitia movet. Nec eodem modo diſſerendum eſt de iis, quæ quærimus ut exponamus, ac de aliis, quæ quæruntur ut demonſtremus: longeque diverſa inſtituitur diſputatio de naturali ac ſupernaturali quæſtione, aliique loci Theologici ſunt huic, atque illi accommodandi. Nam cognitionis, actioniſque quæſtione, ut alias diximus, eodem fere modo, exque eiſdem locis tractandæ, & ſolvendæ ſunt.

Sed cum uniuſcujuſque genus quæſtionis diligenter inveſtigandum eſt, tum illud maxime, an præter fidem illa ſit, an potius ad fidem, religionemque pertineat. Cum his porro, qui in fidei quæſtione errant, velis equiſque, ut dicitur, decernendum eſt; cum aliis vero, qui de his controverſantur, in quibus ſalva fide decipi, errare, labi homines poſſunt, pugnare quidem, quod alias monui, theologi & poſſunt, & quandoque etiam debent, ſed cruenta pugna illis omnino interdicta eſt. Quam ridiculum eſt enim nervos omnes corporis, & animi intendere in ea quæſtione ſolvenda, cujus inſcientia nihil periculi habet, error nihil habet criminis? Sed in toto hoc poſteriori quæſtionum genere quam magna Theologo ſit adhibenda moderatio, in octavo, & nono libris non indiligenter expoſui. Hic dico quantum propoſito ac formularum brevitati ſatis eſt: reliqua illinc petentur. Non enim mihi libet eadem hoc tempore & loco reſumere. Illud hujus loci & temporis eſt theologum admonere, ut non ſtultas modo quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devitet, quæ ſunt interdum quoque noxiæ, verum etiam inutiles quaſcunque, & vanas, quæ theologo nequeunt in uſum aut cognitionis, aut actionis accerſiri.

In his Hieronymus (1) illas quæſtiones cenſet: *Quot annos vixerit Mathuſalem? Quoto ætatis ſuæ anno Salomon ſortitus ſit conjugium?* Ne forſitan Roboam undecimo ætatis illius anno natus eſſe credatur. In epiſtola quoque ad Vitalem, cum poſteriori harum dupliciter reſpondiſſet, ad extremum ait, Apoſtolum de hujuſmodi interdicere quæſtionibus. Et poſt pauca, *Relege*, inquit, *omnes, & veteres, & novi Teſtamenti libros, & tantam annorum reperies diſſonantiam, & numerum inter Judam, & Iſrael, id eſt, inter regnum utrumque confuſum, ut hujuſcemodi hærere quæſtionibus non tam ſtudioſi hominis, quam otioſi eſſe videatur.* At bene habet, quod non dixit, *attingere*, ſed *hærere*. Nam ſi id genus quæſtiones breviter exponere otioſum, & inutile eſt; non ego ſolum, qui in ſuperiore libro multos ejuſmodi explicui, ſed Auguſtinus, ac Hieronymus quoque ipſe arguentur. Non eſt igitur immorandum in hujuſmodi quæſtionibus minime neceſſariis, licet ad veritatem hiſtoriæ ſacræ quodammodo ſpectare videantur: ſed cum in omni diſputatione, tum magis in ea, quæ ad fidem, & ſalutem nihil attinet, exercenda eſt facilitas quædam, ne ſi hiſce rebus diſſerendis diu ac multum hæreamus, in moroſitatem inutilem, & odioſam incidamus. At Divus Auguſtinus (2) ſupervacaneum eſſe exiſtimavit quærere, ubi, & quomodo ſit in cælo corpus Dominicum. Sed de fide, & ſymbolo, licet coram ſynodi patribus, ad novitios tamen doctrina inſtituebat. Alioqui Cajetanus, quem unum noſtræ familiæ non ingenio ſolum, & eruditione præſtantiſſimum audeo dicere, ſed in hujus generis quæſtionibus excitandis modeſtiſſimum, non eſt veritus, cum ſacras literas interpretaretur, eam rem quærere, pauciſque etiam explicare. At idem Auguſtinus (3) eas quæſtiones nullo modo patitur, quas ex ægritudine animi dicit exiſtere. *Ecquid faciebat Deus, antequam faceret cælum, & terram? Ecquid ei venit in mentem, ut aliquid faceret quum an-*

(1) *In com. ep. ad Tit. c.* 3. (2) *De fide, & ſymb. c.* 6. (3) 6. *Lib.* 11. *conf. c.* 30.

antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, confitenſque peccata, vix ægre fert quæſtiones neceſſarias, nedum minus utiles, curioſas, importunas. Non itaque eadem diſputandi regula Theologo præſcribenda eſt, cum in gymnaſio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo luget.

Sed regula hæc erit & rationi, & ſanctorum auctoritati maxime conſentanea, ut omnis Theologus de re ſupernaturali diſputaturus, (nam hæc illi propria diſputatio eſt) nomen theologiæ ſecum ipſe reputet; titulum ſuum, hoc eſt, theologi, frequenter legat; quærat a ſe non ſemel, ſed ſæpius, quorſum cœperit diſputare, ſciatque, nullam illi quæſtionem aſciſcendam, niſi quæ ad veram, quæ ſupra naturam eſt, Chriſti, Apoſtolorum, & Prophetarum philoſophiam referatur. Hujus enim præcepti quidam immemores innumeris quæſtionibus, præſertim dialecticis, phyſicis, & metaphyſicis explicandis importuniſſimi, longiſſimique fuerunt. Nemo autem eſt longus, qui materiæ immoratur, ſi aliquid acceſſit, atque attrahit, quod ſuo videlicet inſtituto congruens, conſentienſque ſit. Nec tamen quæſtiones iſtas, quamvis non adeo neceſſarias, exterminandas puto. Eſt enim animorum ingeniorumque exercitatio quædam non modo acuminis plena, ſed etiam ad theologiam ſcholæ valde utilis. Nam quod Auguſtinus ait (1), nihil ad ſe pertinere, utrum cælum ſicut ſphæra undique concludat terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte deſuper velut diſcus operiat? Item, an ſtet cælum? an potius moveatur? hoc vel in Manichæorum invidiam & odium dicit, qui ſimiles multas quæſtiones ſe a magiſtro didiciſſe jactabant: vel illos certe reprehendit, qui iis excitandis & ſolvendis quæſtionibus multum prolixa & rebus ſalubribus impendenda temporum ſpatia occuparunt: illius enim verbis libenter utimur. Ceterum quaſi prateriens id genus quæſtiones ipſe ſolvit: quibus tamen, ut ait, ineundis atque tractandis neque epiſcopo temporis ſatis erat, neque illis, quos ad ſalutem & ſanctæ eccleſiæ neceſſariam utilitatem cupiebat informari. Nec diſſimile huic eſt, quod Auguſtin. idem (2) curioſiſſimas Dioſcori quæſtiones reprehendit, & ſcribit tamen, ſe non idcirco ea dicere, quia iſtiuſmodi diſcuntur, ſed quia vano fine diſcuntur. Ita reſpondit quibuſdam earum breviter, aliis vel prolixe. Ego vero ſi ab amico eſſem de rebus ejuſmodi interrogatus, aut diſſimulanter præterirem, aut aperte etiam reſponſa negarem. Nec enim dignas eas quæſtiones cenſerem, quibus vel tantillum temporis impertirer. Sed Auguſt. erat vel in amicos liberalior, vel in Dioſcorum indulgentior. Quorſum hæc? Ut intelligant ii, qui ſcholæ perpetuam invidiam conflant, controverſias circa Ariſtotelem exortas non eſſe diſquiſitione theologi indignas, ſi, quæ in Cicerone ambigua erant, ea non eſt dedignatus explicare Auguſtinus (3). Quid? quod is ipſe neſcientem quid ſit nihil, quid informis materia, quid formatum exanime, quid corpus, quid ſpecies in corpore, quid locus, quid tempus, quid in loco, quid in tempore, quid motus ſecundum locum, quid motus non ſecundum locum, quid ſtabilis motus, quid ſit ævum, & quid ſit nec in loco eſſe, nec uſquam, & quid ſit præter tempus, & ſemper eſſe, quid ſit & nuſquam eſſe, & nuſquam non eſſe, & nunquam eſſe, & nunquam non eſſe: hæc, inquam, neſcientem, nec de Deo nec de anima ſua quicquam recte aut quærere aut diſputare poſſe aſſeverat. Non ſunt igitur quæſtiones illæ phyſicæ & metaphyſicæ a ſchola noſtra expellendæ, ne illæ quidem, quæ Eraſmo ceteriſque ſimilibus curioſæ ſophiſticæque etiam viſæ ſunt. Sed hoc alio loco pluribus. Nunc ad fidei quæſtionem redeo, quæ niſi Theologo in primis conſtituta ſit, nihil ratione docere poteſt neque via.

In hac igitur re vehementer elaborandum eſt, ſi in theologia, quis ſit gradus veritatis ac falſitatis, exquirimus. Id nimirum ut theologiæ maxime proprium eſt, ita eſt omnium difficillimum. Quare illud præſtare valet nemo, niſi perfectus conſummatuſque theologus. Dixerit quiſpiam. Quid? nonne ſunt notæ aliquæ, quibus quæſtiones fidei ſejungi ab eis, quæ Fidei non ſunt, & internoſci poſſunt? Sane vero; ſed nec cuivis contigit adire Corinthum, nec ſunt iſta omnium communia contritaque præcepta. Ac pertinet quidem ad omnem Fidei quæſtionem conſtituendam ſemper in promptu habere ejuſmodi notas, & quæſtionum Fidei quaſi indices: verum ea magna omnino res eſt, egetque doctrina & exercitatione non parva. Illas itaque, ſi poterimus, proferemus: nec ita multo poſt, ſed pauca ante dicenda ſunt. Fidei porro quæſtio bifariam intelligitur. Una, quæ immediate ad fidem attinet ut vere attinent omnia, quæ Deus eccleſiæ ſuæ aut verbo edidit, aut ſcripto; altera, quæ mediate Fidei eſt, ejuſmodi ſunt omnes concluſiones, quas ordine diſciplinæ ex illis prioribus colligere, & diffinire poſſumus. Quæ quoniam non in ſeipſis, ſed in aliis tanquam principiis revelatæ a Deo ſunt, mediate Fidei dicuntur eſſe, & qui eas negat, is fidem negare hoc modo dicitur. Atque equidem illud etiam animadverto, eas non abs re forſitan quæſtiones Fidei vocari, quæ vehementer ad eccleſiæ doctrinam pertinent, fideique ſunt propter affinitatem appendices; non quod aut ex iis pendeat fides, aut iis ſublatis funditus illa tollatur, ſed quod affecta ægraque ſit, ſi harum rerum veritas labefiat, quæ illi hærent & adjunguntur. Oportet nempe in eccleſia ſanam doctrinam eſſe & verbum ſanum, ut Apoſtolus ait (4). Quemadmodum autem morbi quidam lethales ſunt, alii vero non interficiunt quidem hominem, ſed afficiunt

(1) *De geneſi ad literam lib. 2. cap. 9. & 10.* (2) *Epiſt. 56.* (3) *Lib. 2. de ordine c. 16.*
(4) *1. ad Tim. 1. 10. & 6. 3. & 2. ad Tim. 1. 13. & 4. 3. & ad Tit. 1. 9. & 2. 1.*

tamen valetudinem: ſic errores quidam non fidem extinguunt, ſed obſcurant; non evertunt, ſed infirmant: morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo quod ſaluti eſt noxium, vitæ id quoque noxium eſt: ita quodcunque ſanæ doctrinæ adverſatur, hoc Fidei eſt etiam quodammodo adverſum. Ex quo intelligitur, quæſtiones illas, quæ ad doctrinæ eccleſiaſticæ ſanitatem ſpectant, ad fidem ſuo quodam modo ſpectare. Sed nos hujus generis controverſias non in fide proprie, ſed præter fidem eſſe dicimus: nec qui in his errant, eos in fide, ſed præter fidem errare exiſtimamus. Atque ita rebus his primo ſimpliciter collocatis, reliqua deinceps ſubtilius perſequemur.

CAPUT VI.

Quibus notis quæſtiones Fidei dijudicari poſſint.

QUibus autem rationibus hanc dijudicandi facultatem aſſequi poſſimus, ne in conſtitutione cauſarum Fidei erremus, accurate nunc & diligenter exponendum eſt. Et Cardinalis quidem Turrecremata lib. 4. ſerm. eccleſ. p. 2. c. 9. ſeptem gradus ordine ponit propoſitionum catholicarum, quæ eædem, cum in diſputandi controverſiam diſceptationemque vocantur, quæſtiones Fidei dicuntur.

Primus earum eſt, quæ in libris ſacris habentur expreſſæ. Secundus earum, quæ ex hiſce per certam & neceſſariam conſecutionem fiunt. Tertius earum, quas verbo tenus Chriſtus Apoſtolis, Apoſtoli eccleſiæ tradiderunt. Quartus earum, quæ in conciliis univerſalibus definitæ ſunt. Quintus earum, quæ a ſede Apoſtolica ſunt fidelibus ad credendum propoſitæ. Sextus illarum, quæ de fide & refutatione hæreſum ſancti doctores una mente, unaque voce docuerunt. Septimus illarum eſt, quæ ex tertio, quarto, quinto, & ſexto generibus conſecutione firma & neceſſaria derivantur. Ex quibus capite ſequenti diſtinguit etiam ſeptem genera hæreticarum propoſitionum, quæ ſeptem illis generibus propoſitionum fidei repugnant. At vero more juriſperitorum illa ſunt tradita, quæ fortaſſe minutius in tenuiſſimas particulas conciduntur. Nobis tamen, qui docendi compendiariam viam & rationem profitemur, ad breviorem numerum & abſolutam quandam diſciplinæ formulam redigenda ſunt omnia. Cum igitur veritas Fidei, ut paulo ante diximus, bipartita ſit, & hæc ad fidem mediate, illa immediate pertineat; neceſſe eſt, duos gradus propoſitionum Fidei generales ſtatim a principio collocare. Prior earum erit, quæ Theologiæ legitima principia ſunt, cujuſmodicunque ſint illa, ſive primaria ſive ſecundaria, hoc eſt, ea omnia, quæ Deus in ſe ipſis eccleſiæ revelavit. Poſterior vero gradus harum erit, quæ ex prioribus illis neceſſario colliguntur. Hoc enim genus concluſionum, ut cum rebus Fidei colligatum, ad fidem etiam ſpectat. Ratio enim connexi, quum conceſſeris ſuperius, cogit inferius concedere: & quum inferius negaris, ſuperius item negare cogit. Rurſum in ſuperiori illo gradu duos intelligimus, unum earum propoſitionum Fidei, quas in libris canonicis ſacri auctores ſcriptas reliquere: alterum earum, quas verbo traditas eccleſia, ut crederet, a Chriſto & Apoſtolis accepit. In poſteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Unum concluſionum ejuſmodi, quæ e principiis ſolum Fidei naſcuntur. Alterum earum, quas non fides ſola conficit ſine externarum diſciplinarum adjutorio, ſed accitis aut uno principio aut pluribus naturæ ratione cognitis. Atque hæ quidem tametſi non eodem loco & gradu, omnes tamen ſimpliciter & ſine additamento quæſtiones Fidei vocari poſſunt, nempe cum ex utriſque Fidei veritas pendeat, cum utriſque conjuncta & copulata ſit. Nam quæſtiones illæ quaſi Fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuper? imo vero plane paulo ante dicebam, Fidei quodammodo ſunt, non ſimpliciter. Nec enim ſic Fidei adhæreſcunt, ut ſeparari ab illa non queant. Ægrotat ſane, ut ita dicam, in earum errore fides, non perit.

Sed quoniam ſcripturæ ſacræ nativa & germana ſenſa obſcura interdum & implicata ſunt, nec ſemper exploratum eſt & cognitum quænam illa ſint, quæ ſine ſcripto Apoſtoli memoriæ prodiderunt, ſæpe etiam impeditum eſt, & quaſi tenebris circumfuſum, an concluſio controverſa neceſſario e rebus Fidei ducatur, id nos modo expedire atque explanare cupimus, quibus notis & ſignis cognoſci ac diſtingui poſſit veritas Fidei, tum illa, quæ in ſacris ſcripta libris eſt: tum quæ eſt verbo ab Apoſtolis tradita, tum demum ea, quæ ex harum vel altera, vel utraque conficitur. Eo vero ſtudioſius hoc negotium ſuſcipimus, quod non modo ſcholæ Theologis utiliſſimum fore intelligimus, ſed illis etiam maxime neceſſarium, quibus Apoſtolica ſedes Fidei cognitionem & cenſuram impoſuit. Non enim parum in ſe habet fructus certa conſtanſque ars in Theologia diſſerendi: nec ſine arte eorum errores æquabiliter notari poſſunt, qui a fide Chriſti antiqua Eccleſiæ inſtitutione deſciſcunt. Contrariorum enim, quod a Philoſophis vere dicitur, eadem eſt diſciplina. Quare ſi veritates Fidei catholicæ conſtituimus, errores adverſos pariter deſignamus. Age ergo conferamus pedem, ut ajunt, & ad rem propius accedamus.

De rebus perſpicuis, ut dixi, nihil præcipi oportet. Itaque ſi ſcripturæ divinæ locus, ut inde ordiamur, planum & apertum habet ſenſum, vel ex contextu, vel ex alio ejuſdem ſcripturæ loco, vel ex verborum ipſorum clara luce, nullum noſtrum præceptum eſt. Ipſe enim apertus ſcripturæ ſenſus certum præfefert catholicæ veritatis indicium. Quo fit, ut Lutheranorum pleraſque hæreſes theologus vel mediocriter ſcripturæ divinæ ſenſis imbutus perfacile denotet.

Nul-

Nullum quippe negotium eſt eos errores inurere, qui ſcripturæ manifeſto repugnant. Ut illi, Eccleſiam univerſalem in fide errare poſſe. Item, Humanas omnes actiones criminoſas eſſe. Item, Triſtitiam de peccatis non eſſe neceſſariam, ſed inutilem. Multi denique alii, quos commemorare longum eſt. At enim de ſcriptura ſacra dicta hæc intelligi volumus, quam eſſe canonicam conſtanter ſit ab eccleſia diffinitum. Nam, quemadmodum in ſecundo libro docuimus (1), libellum Baruch non adeo explorate & firmiter in ſacrorum numero eccleſia repoſuit, ut aut illum eſſe ſacrum fidei catholicæ veritas expedita ſit, aut non eſſe ſacrum, hæreſis expedita ſit. Libellus ergo iſte, ſive quilibet alius, qui in quæſtionem citra crimen hæreſeos vocari poſſit, quantumvis clara & aperta inferat ſenſa, non ſtatim efficiet certas atque conſtantes catholicæ fidei veritates. Sed tranſeamus ad alia, & in rerum difficiliorum judicio e ſuperioribus libris ſumma quæque carpamus. Ex eo enim tempore hæc res elaborata eſt, ex quo locorum Theologicorum firmitudinem conſtituimus.

Sit igitur prima præceptio. Cum ſcripturæ divinę ſenſus fuerit obſcurus, tunc eccleſiæ intelligentia eadem eſt germana ſcripturę intelligentia, ex qua habebitur (crepet licet hęretícus) & catholicę veritatis inſigne certum, & ad probandas Theologię concluſiones certi ejus, quod exquirimus, argumenti delectus. Si enim eccleſia certiſſimum jus habet diſcernendi verba Dei a verbis hominum, ut in ſecundo libro nobis conſtitutum eſt; habebit quoque idem jus, ut in verbis ipſis ſenſum Dei ab hominum ſenſu diſcernat. Niſi credimus, perinde ſcripturam eccleſiæ, ut Ptolemæo Ægyptiiſque conceſſam: vel certe, nunc eſt conceſſa Judæis, quos ſcriniarios eccleſiæ Chriſti Auguſtinus (2) non ineleganter appellavit. Scimus autem, utrumque depoſitum eccleſiæ commiſſum, ut utrumque etiam perpetua fide conſervet, reddatque ſimul, quas accepit, & ſcripturam & ſcripturæ intelligentiam. *Spiritus meus*, inquit (3), *qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodo, & uſque in ſempiternum*. Ambas igitur res Chriſti eccleſia cuſtodit, cuſtodietque ſemper, & verbum & ſpiritum verbi. Item Chriſtus (4) ſpiritum veritatis promiſit eccleſiæ, qui cum illa maneret æternus, eique omnia ſuggereret, quæ illi a Chriſto ſunt dicta. Item, cum verum Dei Evangelium, quemadmodum Hieronymus (5) elegantiſſime dixit, non in ſcripturis ſit, ſed in ſenſu; non in ſuperficie, ſed in medulla; non in verborum foliis, ſed in radice rationis: ſi eccleſia ſcripturam haberet, non autem legitimum ſcripturæ ſenſum, non haberet profecto verum Dei Evangelium, atque adeo ne fidem Chriſti quidem, quæ ſine vero Dei Evangelio non eſt. Nec enim ad verba fides, ſed ad ſenſa refertur. Alioqui & hæretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & diabolus ſcripturas etiam profert: ſed in intelligentia falſa falſum Evangelium habent; certe non divinum, ſed humanum, imo, quod pejus eſt, diabolicum. Cum vero inter catholicos & hæreticos non de ſcriptura, ſed de ſenſu plurima controverſia ſit, ſi eccleſię interpretatio non eſt certa intelligendi norma, ecquis erit illiuſmodi controverſię judex? Senſum enim ſuum pro ſua virili quiſque defendet (6). Quod ſi in exploranda ſcripturę intelligentia nullus eſt eccleſię certus judex, audeo dicere Rempublicam fuiſſe nullam ſtultius conſtitutam: nullum enim diſſidiorum futurum finem, conſenſionem fidelium nullam, nullam fidei unitatem. Qua ſublata, non charitas modo & pax, ſed fides etiam ipſa penitus tollitur, atque ipſum omnino eccleſię nomen. Quod autem Apoſtolis Chriſtus (7) *aperuit ſenſum, ut intelligerent ſcripturas*, non id propter illos tantum, ſed multo etiam magis propter eccleſiam fecit. Ex quo intelligimus, Chriſtum Eccleſię ſuę librum ſignatum perpetuo aperuiſſe. Scripturæ inſuper intelligentiam Apoſtoli eccleſiis tradiderunt. Nam ſi non ſenſum, ſed verba duntaxat tradidiſſent, non utique prędicaſſent Evangelium omni creaturę, nec docuiſſent omnes gentes ſervare quęcunque illis fuiſſent a Chriſto commendata. Qualis enim Evangelii prędicatio, qualiſve doctrina abſque intelligentia eſſet? Nempe qualis aut puerorum aut pſittacorum eſt, qui ſine mente dant accipiuntque ſonum. At Apoſtolicę traditionis certior teſtis nemo eſt, quam eccleſia. Nam quid acceperit, ecquis clarius evidentiuſque teſtabitur, quam ipſa, quę accepit? Scripturę igitur ſenſus ab Apoſtolis eccleſię traditus penes eccleſiam eſt.

Prȩterea eccleſia columna eſt & firmamentum veritatis: at veritas vere & proprie in intellectu ſcripturę eſt, in ſcriptura autem improprie tanquam in ſigno; quemadmodum urina figurate ſana dicitur, cum animal id ſit, quod eſt proprie ſanum. Si ergo eccleſia firmamentum eſt veritatis, firmam certe habet ac certam rerum cognitionem veritatum, quę in ſacris literis continetur. Sed quid opus eſt plura? Jam enim quartus ſuperior liber comprobavit veram fidelemque omnem de eccleſię auctoritate ſententiam. Oſtenſum eſt autem multis & teſtimoniis & rationibus, eccleſiam in fide errare non poſſe. Atqui nihil magis ad fidem attinet, quam divinorum dictorum vera cognitio & ſenſus. In eccleſia igitur explorata ſcripturę intelligentia reſidet, ex qua nimirum intelligen-

(1) *Librum Baruch e ſacris eximere erroneum eſſe dixi: hæreticum, neque tunc auſus ſum, neque modo audeo dicere.*
(2) *cont. Fauſt.* (3) *Eſaiæ 59. 21.* (4) *Joan. 14. 16. & 15. 25. & 16. 7.* (5) *In epiſt. ad Gal. c. 1.*
(6) *Vid. l. 3. c. 2. & c. 3. fundam. 4.* (7) *Luc. 24. 45.*

tia & compertum habere poſſumus fidei catholicæ ſignum, & eodem quoque ſigno errores contrarios denotare. Sane primæ hujus præceptionis clariſſimum exemplum eſt in paradiſo terreſtri, in fictione Adæ de limo terræ, in Evæ formatione de coſta Adæ, denique in tentatione ſerpentis (1). Quæ omnia Origeniſtæ allegoricis figuratiſque interpretationibus perverterunt. Sed cum eccleſia ſemper ea non figurate dicta, ſed proprie ad hiſtoriam acceperit, jure illos ſynodus ſexta actione undecima exploſit.

Secunda præceptio. In eccleſiæ nomine non modo Fidelium omnium concio intelligitur, verum etiam eccleſiæ paſtores & doctores, præſertim in concilio congregati. Hæc oſtenſa nobis eſt libro 4. cap. 4. concluſ. 4. & libro 5. cap. 4. concluſ. 3. Præceptionis vero hujus exempla multa ſunt, ſed nos pauca ponemus. Illa Domini lege (2), *Hoc facite in meam commemorationem*, omnes ſemper eccleſiæ ſacerdotes intellexere id præſcribi, ut hoc idem ipſi facerent, quod & Jeſus Chriſtus tum faciebat, hoc eſt, ut Euchariſtiæ ſacrificium offerrent. Nam poſt illa verba in perſona Chriſti prolata, *Unde & memores*, inquiunt, *nos ſervi tui, &c. offerimus majeſtati tuæ de tuis donis ac datis hoſtiam ſanctam*, &c. Wicleffitæ igitur, qui dixerunt, non eſſe fundatum in evangelio, quod Chriſtus miſſam ordinaverit, Lutherani item, ac multo etiam magis qui negant in eccleſia Euchariſtiæ ſacrificium eſſe, jure a nobis hæretici habentur. Sed de hac re in loco eodem libro poſterius. Rurſum concilium Lateranenſe (3), Patrem & Filium vere & proprie rem unam eandemque eſſe intellexit ex illo, *Ego & Pater unum ſumus*. Ita in hoc Abbas Joachimus damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei ejuſdem & naturæ unitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis unius retuliſſet. Pari enim errore illum alterum locum interpretabatur (4): *Charitatem, quam dediſti mihi, dedi eis: ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus*. Præterea Spiritum Sanctum a Filio procedere, concilium Epheſinum ex illo ſcripturæ loco accepit (5), *De meo accipiet*: ex illo etiam (6), *Quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis*, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, vere, ac per ſe humanum corpus informare, concilium Viennenſe, ut equidem ſentio, ex eo loco habuit, (7), *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraſſe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quemadmodum flatus extrinſecus venit. Non itaque ſpiritum hominis educi de materia, nec ab ipſa pendere, ſed per ſe omnino ſubſiſtere. In eo autem, quod per eundem ſpiritum factus eſt homo in animam viventem, cognovere utique, illam corpus vere vivum efficere, atque adeo formam ſubſtantialem eſſe humani corporis. Item hoc traxerunt ex illo, (8) *Nuſquam enim Angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit*. Si namque animus hominis non eſſet corporis vera forma, parſque omnino humanæ naturæ, ſed corpori, ut nauta navi, juxta Platonis Origeniſque ſententiam, aſſiſteret; ſine dubio ſubſtantia eſſet, quod ad naturæ conditionem attineret, ſeparata, quam nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem aſſumens, angelicam naturam aſſumpſiſſet.

Hæc igitur & alia ejuſmodi tametſi in ſcriptura obſcurius continentur, eccleſia tamen jure ſuo explicat, fidelibuſque ad credendum exponit. Quod dum facit, ipſius decretum non ſolum non eſſe falſum, ſed etiam ſtabile, fixum, ratumque eſſe debet, perinde ac ſi in libris ſacris patentius haberetur. Paſtores ergo eccleſiaſtici, quos in Eccleſiæ voce communiter intelligimus, cum ſcripturæ certam conſtantemque intelligentiam præſcribunt, & abſolutam veritatis catholicæ exhibent formulam, & notas quoque certiſſimas, quibus hæreſes contrariæ dijudicentur.

Tertia præceptio. Si ſedes Apoſtolica aliquem ſcripturæ ſenſum præfinierit, ille idem catholica veritas cenſenda eſt. Quam ſane præceptionem, niſi opinio nos fallit, diligentiſſime in ſexto ſuperiore libro demonſtravimus. Multis quippe ibi ac neceſſariis argumentis addiximus, ſedem Apoſtolicam in fidei judicio labi non poſſe. Scripturarum vero interpretatio, quum in diſceptationem illæ veniunt, fidei judicium eſt: non ergo in ſcripturarum intelligentia ſedes Apoſtolica errat, ſi eas ex præſcripto interpretatur. Nam ſi non conſtanti judicio fixoque decreto, ſed ex opinione ſua quaſi præteriens expoſuerit id, quod alias ſæpe dictum eſt, nihil conſtituet omnino, quod certum exploratumque ſit. Quare ſi tunc erret, ſcripturam vel parum apte interpretando, vel in ſenſum etiam alienum detorquendo, nihil huic præceptioni obſtat. Quæ non omnia illa ſenſa præſtituit, quæ Pontifices e ſcriptura ſacra ad res, de quibus agebant, ſuadendas acceſſierunt: ſed illa docet firme eſſe tenenda, quæ fidelibus a ſede Apoſtolica præſtituuntur. Quibus autem ſignis ſedis Apoſtolicæ, conciliorumque firma judicia internoſcantur, in quinto libro explicatum eſt (9). Ac certe ejuſmodi judicia, quæ in ſcriptura interpretanda verſantur, ad ſedem Apoſtolicam peculiariter attinere, adeo clare hodie eſt in Clement. unic. de ſumma Trinitate & fide catholica diffinitum, ut minime ſit hæſitandum, quin Pontificis ſententia eadem, & Viennenſis concilii ſit. Quid? quod claves habet Petrus, ut librum clauſum aperiat? Quid? quod quæcunque ſolverit in terris, erunt ſoluta & in cælis (10)? Quid? quod ab initio conſtitutum eſt, ut ex ore ejus

(1) *Vid. l. 7. c. 3. concl. 5.* (2) *Luc. 22. 19.* (3) *Id. Synod. Epheſin. 2.* (4) *Joan. 17. 22.* (5) *Joan. 16. 15.* (6) *Joan. 15. 26.* (7) *Gen. 2. 7.* (8) *Hebr. 2. 19.* (9) *c. 3. q. 4.* (10) *Matth. 16. 19.*

ejus gentes verbum Evangelii & audirent & crederent? Quid? quod adverſum hanc petram ne portæ quidem inferi prævalere queant? Quid? quod pro eo oravit Chriſtus, ne deficeret fides ipſius, quo fratrum vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego ſtultus contra proverbium vetus acta ago? & argutis minutiſque interrogatiunculis quaſi aculeis lectorem pungo, atque ea ut modo primumque naſcentia edo, quæ in ſexto libro altiſſimis defixa radicibus uſque adeo confirmata ſunt, ut nulla unquam vi labefactari poſſint? Hujus autem præceptionis exemplum habes in Extravaganti Benedicti XI., cujus initium, *Benedictus Deus in donis ſuis*: ubi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui negaverint, animas juſtorum, ſimulatque e corpore exceſſerint, divinam eſſentiam clare videre, ſi nihil tamen habuerint, quod pœnis purgatorii ante expiandum ſit. Hoc vero ſine dubio accepit ex illo (1). *Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Ne quis autem falſo errore ductus exiſtimaret, hanc operationem æternæ gloriæ aut ad præſens mortalis vitæ tempus, aut ad futurum univerſale judicium eſſe referendam, ſubjungit ſtatim Paulus (2), *Scimus enim, quoniam ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis*. Ac ne quis rurſum aliter æternam illam gloriam interpretaretur homini contingere, quam per claram divinæ eſſentiæ viſionem, mox rem eandem apertius exponens, ſubdit: *Scientes, quoniam, dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum*. Quem locum D. Thom. quarto adverſum gentes libro (3), preſſius urget. Ubi quamvis & alia ſcripturæ teſtimonia referat, ſed ad meum ſenſum, imo ad ſincerum, ſubtileque judicium nullum aliud eſt hoc teſtimonio præſtantius, ut & illa fidei veritas comprobari, & contraria hæreſis refutari queat. Præclare itaque mihi ſentire videor, ſi ſummum Pontificem autumo, ex his ipſis Pauli verbis illud fidei dogma eliciuiſſe. Ea igitur verba in falſum alium ſenſum peregrinumque deflectere hæreticorum erit.

Quarta præceptio. Conſentiens eadem ſanctorum omnium conſpiranſque ſcripturarum intelligentia ipſiſſima eſt fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in ſeptimo libro, cap. 3. concl. 5. adeo fuſe lateque & explicata exemplis, & rationibus ac teſtimoniis confirmata eſt, ut ineptus ego ſim, ſi quicquam in præſenti adjiciam.

Quinta præceptio. Si ex Apoſtolorum traditione communis eccleſiæ uſus unamquamlibet ſcripturæ interpretationem præ ſe tulerit, ea ut Fidei veritas tenenda eſt. Ut eccleſiæ mos perpetuus expreſſit, in illis verbis, *Quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*, Petro Petrique ſucceſſoribus datam eſſe facultatem & ſolvendi vota, & relaxandi juramenta. Qui hanc eccleſiæ facultatem inficiatus fuerit, is vere ac jure hæreticus judicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illuſtrare debeo, propterea quod in 3. lib. illam utriſque rebus patefeci.

Sexta præceptio. Quodcunque dogma Fidei vel eccleſia habuerit, vel concilium auctoritate Pontificis roboratum, vel etiam ſummus ipſe Pontifex fidelibus præſcripſerit, vel certe ſancti omnes concordiſſime conſtantiſſimeque tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendum eſt, ut contrariam ſententiam hæreticam ſentiamus, quamvis nec aperte, nec obſcure in ſcriptura ſacra contineatur. Docui nimirum in tertio libro copioſius, dogmata Fidei non e ſola ſcriptura petenda, ſed ex Apoſtolica traditione. Quæ vero Chriſti & Apoſtolorum traditiones ſint, non alia via & ratione melius inveſtigari poſſe, quam eccleſia ipſa duce atque magiſtra, ſuperius non ſemel explanatum eſt. Eccleſiæ porro auctoritatem non modo in omnium fidelium cœtu conſiſtere, verum etiam conciliorum decretis, ſedis Apoſtolicæ judicio, ſanctorum doctorum conſenſione, ſuperioribus quoque libris expoſitum eſt ſatis, ut arbitror, diligenter. Chriſti quippe Apoſtolorumque doctrinam partim ſcripto, partim verbo in eccleſiam deſcendiſſe, cum alias ſæpe, tum fuſius in tertio libro monſtravi. Oſtendi etiam ſæpiſſime, nihil per ſe ad eccleſiæ fidem attinere, niſi quod Chriſto & Apoſtolis revelantibus accepit. Cum autem neque eccleſia, neque concilium, neque ſedes Apoſtolica, neque ſancti omnes ſimul poſſint in Fidei judicio falli, quemadmodum ſuis quæque locis patefacta ſunt; certe quodcunque nobis Fidei dogma tradiderint, ſi in ſacris literis non habetur, Chriſto Apoſtoliſque tradentibus in eccleſiam venit. Eodem itaque gradu habendum, ac ſi patenter illud ſcriptura traderet. Omitto jam plura exempla hæreſum notiſſimarum, quibus præceptionis hujus nota inuſta eſt. Nam in tertio libro exempla ſunt pene innumerabilia.

Septima præceptio. Si vel eccleſia, vel concilium, vel ſedes Apoſtolica, vel etiam ſancti una mente eademque voce aliquam Theologiæ concluſionem & confecerint, & fidelibus etiam præſcripſerint; hæc veritas catholica ita cenſebitur, ut ſi eſſet per ſe a Chriſto revelata; & illi qui adverſetur, æque erit hæreticus, ac ſi ſacris literis traditionibuſque Apoſtolorum refragaretur. Concluſionem ſane Theologiæ hic appello eam proprie, quæ ex principiis hujus facultatis certa & firma conſecutione ducitur. Hujus rei exempla ſunt in promptu vel plurima. Sexta ſynodus generalis duas eſſe in Chriſto voluntates, duaſque item operationes collegit, tum ex illo (4), *Non ſicut ego volo,*

T 3 *ſed*

(1) 2. *Cor.* 4. 17. (2) 2. *Cor.* 5. 1. (3) *Cap.* 91. (4) *Matth.* 26. 39.

Digitized by Google

ſed ſicut tu vis; tum ex eo, quod Chriſtus Deus eſt, & homo profectus. Concilium Lugdunenſe ſub Gregorio Decimo ratione quoque Theologiæ conſtanti demonſtravit, Spiritum ſanctum ex Patre & Filio, non tanquam ex duobus principiis, ſed tamquam ex uno, non duabus ſpirationibus, ſed una procedere. Pater ſiquidem & Filius juxta fidem ſunt unus Deus, una potentia, una ſapientia: breviter, in omnibus unum, in quibus non obviat relationis oppoſitio: nec enim aliter divinæ naturæ unitas in duabus perſonis ſervari poteſt. Cum itaque in ſpirando nulla ſit a Patre Filii diſtinctio, ſequitur, Patrem, & Filium non eſſe duo principia Spiritus ſancti, ſed unum; quemadmodum non ſunt duo principia creaturæ, ſed unum. Qua ex re intelligitur utrunque erraſſe vehementer, Eraſmum nempe & Ambroſium Catharinum: illum, quia hanc concluſionem nihil ad fidem pertinere credidit; hunc, quia eam, cum ſit Theologiæ proprie concluſio, inter principia prima, hoc eſt, Fidei articulos numeravit. Item concilium Lateranenſe ſub Innocentio Tertio ratiocinatione Theologica adverſum Joachimum effecit, divinam eſſentiam nec genitam eſſe, nec generare. Rem videlicet genitam & generantem realiter diſtingui oportere: quare ſi eſſentia divina generaret eſſentiam, ipſam a ſe non ſola cogitatione, ſed re etiam eſſe diſtinctam. Item patres ad unum omnes ex eo principio, *Hoc eſt corpus meum*, ratiocinati ſunt, converſionem panis in corpus Chriſti fieri, ſine qua nec verborum illorum veritatem poterant comprehendere, nec cætera, quæ fides catholica de vera incluſione corporis Chriſti ſub ſpecie panis confitetur. Ita concilium Lateranenſe patrum veterum conſenſione conſtituit, panem in corpus, vinumque in ſanguinem tranſubſtantiari: ſic enim concilium loquitur. Hac re conſtituta, illa fuerunt conſectaria, quæ concilium Conſtantienſe decrevit, panem poſt conſecrationem non manere, atque adeo manere ſine ſubjecto accidentia. In mutatione quippe & converſione quacunque terminus, a quo mutatio & converſio initium ſumit, non manet. Quare ſi per conſecrationis verba panis tranſit in corpus, non utique perſtat ille, ſed perſtant accidentia ejus. Item ſynodus Complutenſis, Sixto Quarto in Extravag. ſua corroborante, certo Theologiæ argumento, confecit ex illo Joannis teſtimonio (1), *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt*, non ſolum ſacramenti pœnitentiæ inſtitutionem haberi, ſed confeſſionis etiam præceptum. Id, quod nos in relectione de pœnitentia evidentiſſime deduximus. Inde ergo exempli hujus probatio petetur. Nam & reliqua delibamus, extremiſque, ut dicitur, digitis attingimus, quæ late longeque diffuſius in lectionibus olim quotidianis perſecuti ſumus.

Octava præceptio. Si ſcholaſtici Theologi aliquam itidem concluſionem firmam & ſtabilem uno ore omnes ſtatuerint, atque ut certum Theologiæ decretum fidelibus amplectendum conſtanter & perpetuo docuerint, illam ut catholicam veritatem fideles ſane amplectentur. Conſtituimus autem, ut reor, hanc præceptionem in 8. lib. firmiter & neceſſario, nec ad opinionem meam ſolum, ſed plane ad veritatem. Ac fieri poteſt, ut aliorum judicio errem: ſed meo ita prorſus exiſtimo. Chriſti igitur animam, ſtatim ut eſt in corpore incluſa, Deum aperte vidiſſe, ſcholaſtici ad unum omnes fidentiſſime docent. Eam rem unde ſibi perſuaſerint, non omnibus paſſim expeditum eſt. Sed ita eſſe minime ambigitur, niſi quod Eraſmus in quæſtionem vocat. At quibus rationibus & teſtimoniis ea concluſio confecta ſit, poſterius explicabitur.

Illud modo ponimus, univerſos ſcholæ Theologos in Theologiæ certis conſtantibuſque decretis præfiniendis errare non poſſe, ſicut ne in fide quidem: quod eorum error, error fuiſſet eccleſiæ, utpote quum ad cernendum hujus generis res non alios eccleſia, quam Theologorum oculos habeat, qui ſi fallerentur, totum eccleſiæ corpus in ſuo facerent errore verſari. At enim, ut dixi, poſt ea, quæ 8. lib. diſputata ſunt, non eſt operæ pretium in hac re conſtituenda elaborare. Sed ne quis ſit admiratus, cur, cum inter omnes fere Theologos conſtet, a meque ipſo ſæpe affirmatum ſit, ejuſmodi concluſiones, quæ ex fide per explicatam conſecutionem derivantur, Theologiæ proprie eſſe, non Fidei; nunc ita confundam, quaſi Theologia & fides eadem virtus ſint. Si enim error concluſionis Theologicæ error Fidei eſt, ut eſt revera: ſi eam negare ſit hæreſis, ſequitur, fidem atque Theologiam ad eandem pertinere virtutem, quandoquidem errores utrique facultati contrarii ad idem pertinent vitium. Sunt enim utrique hæreſes. Sed non erit difficile ei, qui ſuperiora releget, hanc obterere contundereque calumniam. Diximus enim, fidem, licet non immediate, ſed verſari tamen circa eas concluſiones, quæ per evidentem & neceſſariam conſequentiam ex articulis fidei colliguntur. Quare neceſſe eſt, ut infidelitas mediate quoque circa concluſiones Theologiæ contrarias verſetur. Cum autem ex hujuſmodi adverſis erroribus non ægrotatio modo Fidei, ſed etiam corruptio ſequatur, fit, ut eorum & Fidei ſit indirecta quidem & conſequens, ſed vera & naturalis repugnantia. Quamobrem eccleſia, tametſi intelligit ejuſmodi concluſiones non e fide ſolum, ſed a principiis quoque naturæ pendere: quia tamen non putat, hominem rationalem ea, quæ rationi perſpicua ſunt & manifeſta, negare: eum, qui illas inficiatus ſit, hæreticum judicat. Sumit enim, maximaque ex cauſa ſumit, illum non in naturæ ratione, quæ erat evidens, ſed in fide claudicare. At vero ſi quis vel conſequentiam rerum alias perſpicuam ignoraret, vel principium etiam naturale, quod cum arti-

(1) *Joan.* 20. 28.

Digitized by Google

articulo Fidei ad colligendam Theologiæ concluſionem ſumitur, certe non eſſet hæreticus; ut ſi homo indoctus, verbi cauſa, exiſtimaret hanc enunciationem eſſe falſam, *Omnis homo eſt riſivus:* unde quamvis crederet, Chriſtum eſſe hominem, non ideo arbitraretur, eum poſſe ridere, hic profecto non eſſet proprie infidelis, ſed ſtultus, qui non per ſe ſupernaturali lumini, ſed naturali repugnaret. Verum quoniam ejuſmodi ſtultitia, quamvis per accidens & indirecte, Fidei tamen ex conſequenti corrumpit depravatque judicium, jure apud eccleſiam non in ſtultitia habetur, ſed in crimine. Atque hæ mihi videntur præceptiones ſummæ atque optimæ, in quibus tamquam inſignitæ notæ & catholicarum veritatum & hæreſum contrariarum appareant. Si quis vero certiores melioreſque protulerit, ei ego magnam habebo gratiam. Quanquam erunt fortaſſe qui reprehendent communiter illi quidem omnia, quæ præter opinionem ſuam in his libris meis animadvertent: ſeparatim autem in ſingulis ſi perſpicient quædam, in quibus vel a communi ego opinione, vel a clementiæ & lenitatis ſpecie diſcedo. Nam & præceptionum tertiæ & poſtremæ acerba cuipiam forte ſeveraque judicia videbuntur. Sed is primum rationes illas expendat velim, quibus in 6. & 8. lib. uſi ſumus ad duas has præceptiones corroborandas: modeſtiam quoque ac temperamentum, quo hujus noſtri judicii acerbitatem indulgenter etiam, niſi nos ſententia fallit, emollivimus. Deinde ſi tam indulgens in hujus ſeculi temerariam inſolentiam eſſe vult, ut aſperior ei diſciplinæ correctio diſpliceat; obſecro videat, ne dum judicum eccleſiaſticorum animos a ſeveritate & vehementia ad remiſſionem indulgentiamque traducit, non modo forum eccleſiæ relaxet, ſed uſque ad atrionem licentiæ impudentis atque adeo intolerandæ explicet. Crudele eſt, fateor, illud, *Vexat cenſura columbas*: ſed illud etiam diſſolutum *Dat veniam corvis:* utrum vero hoc tempore & ætate pernicioſius, non facile dixerim. Sed quoniam eorum errores, qui de eccleſiæ doctrina parum recte ſentirent, non eodem gradu eſſe omnes, multis in locis perquam breviter perſtrinxi atque attigi: ſed de his quoque errorum gradibus pauca dicantur. Accepimus enim e concilio præſertim Conſtantienſi, alias propoſitiones hæreticas eſſe, alias erroneas, alias ſapientes hæreſim, alias temerarias, alias ſcandaloſas, alias piarum aurium offenſivas.

CAPUT VI.

De variis errorum gradibus, primumque de hæreſi, & hæretica propoſitione.

PRius vero, quam iſtiuſmodi propoſitionum genera notaſque definio, illud explicandum eſt, an omnia illa ad hæreſim requirantur, quæ ſunt ad hæreticum conſtituendum neceſſaria. Sunt enim auctores nobiles, qui exiſtiment, omnem propoſitionem hæreſim eſſe, quæ Fidei veritati repugnet, quamvis ab ignorante ſine ulla pertinacia defendatur. Hæreticus autem, niſi ſit pertinax, nullo modo intelligitur. Hujus autem opinionis ſuæ multas cauſas reddere conantur. Primam, quod niſi ita eſſet, aliqua propoſitio ab uno affirmata eſſet hæreſis, ab alio non eſſet: ut ſi homo doctus ſciens contrarium in ſacris libris contineri, aſſereret, Moyſen non Judæum fuiſſe, ſed Ægyptium; tunc illam propoſitionem hæreticam eſſe, hæſitari non poteſt. At ſi eadem inſcite ab aliquo homine ruſtico & idiota affirmaretur, hæretica non eſſet. Ita fieret, ut propoſitio ab aſſerente penderet: quod, ut inquiunt, quam ſit erroneum, vel mediocriter docto eſt manifeſtum. Si enim propoſitio falſa eſt, a quocunque dicatur, ſemper erit falſa: ergo ſi eſt propoſitio hæretica, a quocumque illa aſſeratur, ſemper erit hæretica. Alteram cauſam reddunt, quod veritas catholica non pendet ab aſſerente, ut veritas catholica ſit. Nam ſive Judæus, ſive Paganus, ſive Chriſtianus Deum eſſe unum & trinum affirmet, illa certe aſſertio catholica eſt: ergo neque contraria falſitas ex eo, a quo aſſeritur, hæreſis ſibi aut nomen, aut rationem vindicat: ſed abſolute & per ſe eſt hæretica, quoniam abſolute, & per ſe cum catholica veritate pugnat. Cæteras cauſas vel ego non intelligo, vel certe indignas judico, ut a nobis referantur. Illa vehementior apparet, quæ ab illis omittitur, quod Theologi rogati, an propoſitio aliqua hæretica ſit, an non, ſimpliciter reſpondent, aut eſſe, aut non eſſe, nulla ejus, qui aſſeruit, habita ratione. Nova autem res eſſet & inaudita, ſi Theologi propoſitiones eas, quarum notæ quæruntur, deſignare nollent, niſi illis ante aſſerentium ingenium, conditio, doctrina, & culpa innoteſcerent. Hinc colligunt, omnem propoſitionem, quæ modo eſt hæretica, ſemper hæreticam fuiſſe: nec eccleſiam definitione ſua ex non hæretica hæreticam facere, ſed id quod re ipſa erat, ignoratum tamen & occultum, declarare. Hanc ſententiam Occam. tenuit, 1. par. dialogor. lib. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecremata lib. 4. part. 2. cap. 3. & Adri. 4. Sent. q. 1. de confeſſ. & Alphonſus Caſtro Zamorenſis lib. 1. de juſta hæretic. punit. cap. 1.

At Auctores alii haud deteriores, mea quidem ſententia, (nam meliores multi credunt) ab his longe diſſentiunt: in quibus eſt Cajetanus 2. 2. qu. 1. a. 1. Divuſque etiam Thomas prioris ad Corinth. cap. 11. lect. 4. Afferunt autem ad hujus ſententiæ confirmationem argumenta plurima. Primum eſt, quod Concilium Conſtant. diſtinguit propoſitiones hæreticas, erroneas, ſapientes hæreſim: quas res difficulter omnino ſecernemus, ſi omnis error in materia fidei eſt hæreſis, prius etiam quam definiatur ab eccleſia. Deinde 24. qu. 1. cap. *Quod autem;* & cap. *Achatius*, & 24. q. 3. cap. *Notandum*, dicuntur

T 4 ali-

Digitized by Google

aliquæ hæreſes eſſe novæ, aliquæ veteres: non ergo abſolute ſine ullo reſpectu aſſerentis hæreſis dici poteſt (1). Præterea, ad hæretici rationem, qua hæreticus eſt, pertinacia requiritur: ergo de ratione hæreſis eſt pertinacia. Quemadmodum ſi cœnatum non niſi veſperi intelligimus, nec cœna quidem niſi veſpertina intelligetur. Ac certe ſicut a candore candidum, ita ab hæreſi nominatur hæreticus: quare qui hæreſim aſſerit, hæreticus ille eſt, ut qui habet candorem, eſt candidus. Quid enim abſurdius dici poteſt, quam veram fornicationem eſſe in eo, qui non eſt fornicarius? verum & proprium homicidium in eo, qui non eſt homicida? Abſurdum igitur etiam eſt, in eo vere, & proprie hæreſim eſſe, qui non ſit hæreticus. Ad hæc, hæreſis eſt vitium non ſolum intellectus, ſed etiam voluntatis, nempe crimen eſt, quod niſi voluntate conſentiente intelligi non poteſt: ubi ergo nullum eſt crimen, nullave cordis adverſum fidem repugnantia, ibi ne ulla quidem hæreſis eſt. Adde, quod actus fidei catholicæ non eſt, niſi aſſentiamus propoſitioni catholicæ ab eccleſia definitæ: quamdiu enim res eſt ambigua, neque eccleſia alterutram controverſiæ partem præfinivit, neutrius opinionis aſſenſus fidei catholicæ judicium eſt. Qua ex re intelligitur, non eſſe hæreſim, niſi quis veritati catholicæ, quam eccleſia certo præſcripſit, refragetur. Adde etiam, quod veritatem catholicam appellare, quam nec eccleſia credendam propoſuit, nec fideles per fidem infuſam credunt, ſed unuſquiſque probabili opinione tenet, videtur a nomine quoque ipſo veritatis catholicæ alienum. Atque opinionem, quæ inficias iret, divinas perſonas relationibus diſtingui, antequam eſſet ab eccleſia definitum, nemo hæreſim vocare auderet; nec veritatem catholicam, quæ adverſam ſententiam tueretur.

Mihi vero ſemper conſilium fuit nominum controverſias aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaque ſi de hæreſi proprie loquimur, non dubito quin recentior, crebriorque ſententia eadem verior ſit: nempe non aliud exigi ad conſtituendum hæreticum, quam id, quo hæreſis conſtituitur: hæreſis quippe flagitium in aliquo homine eſt, illumque denominat, in quo eſſe conſliterit. Cuicumque igitur hæreſis nota vere, & jure inuri poteſt, is vere, jureque erit hæreticus: id, quod ex argumentis nunc poſitis quædam manifeſte probant. Sed quemadmodum urina improprie ſana dicitur, quod ſignum eſt ſanitatis, etiam ſi fallax aliquando ſit; ſic propoſitio in voce, vel in ſcripto vocatur hæretica, quod ſignum hæreſis eſſe ſoleat, quamvis interdum ab hæreſi is, qui dixerit, excuſetur, quia ignorans fuit. In quo ſenſu illorum opinio vera eſt, qui arbitrantur aliquam propoſitionem hæreticam eſſe, tum etiam cum is qui aſſerit, hæreticus non eſt. Vel loquuntur etiam de hæreſi ex genere, & objecto: ut ſi quiſpiam concubitum illum primum Jacob cum Lia (2), fornicarium appellaret, non quod re vera fornicatio fuerit, ſed quod ex genere & natura talis ſit, quamvis ignorantia interveniat. Verum ſcholæ Theologi, qui vocum ſignificatus preſſius tenent, nec concubitum Jacobi cum Lia fornicationem eſſe dicunt, nec acceptionem rei alienæ, furtum, nec cædem hominis, homicidium, niſi quum & res aliena male per injuriam attrectatur, & homo inique contra jus occiditur. Maneat ergo, perpetuumque ſit, ſi veram, & propriam nominis rationem ſequimur, hæreſim non eſſe, cui pertinacia non eſt adjuncta, & omnino cætera, ſine quibus crimen hæreſeos vere, & proprie non conſtat. Nec ſi ad fidem illa ex ſe pertinent, quæ a Deo ſunt eccleſiæ revelata, quamquam in eorum forte nos ignoratione verſamur, contrarios ſtatim errores hæreſes judicamus. Non enim ſi quiſpiam color albo contrarius eſt, protinus eſt ater: nec ſi aliquid liberalitati adverſatur, mox avaritiæ nomen habet. Sic igitur fieri poteſt, quod paulo poſt demonſtraturi ſumus, ut etiam in Chriſtiano error aliquis ſit Fidei quodammodo adverſus: nec hæreſis tamen ſit, vitium inter ea, quæ Fidei repugnant, vel maximum. Quemadmodum autem (nam hoc exemplum etiam atque etiam premendum eſt) colori albo gilvus, glaucus, & pallidus contrarii ſunt, imperfecte tamen: ita quidam etiam ſunt Chriſtianorum errores, qui, cum inchoati ſint, & informes, hæreſeos ſpeciem non attingunt, licet ad eam ipſam quam proxime accedant. Quia vero hæreſis cum fide non ſolum pugnat, ſed ſumme, maximeque etiam pugnat, ſequitur, errorem tunc proprie hæreſim eſſe, quum non Fidei materialiter, ſed formaliter adverſatur. Libet enim hoc loco ſcholæ verbis abuti. Sed experiar, & dicam, ſi potero, melius. Si quis fidelis in his, quæ Fidei ſunt, vitioſe per inſcitiam erret, & flagitioſe etiam catholicam unamquamvis veritatem ignoret; ad dialecticorum legem quidem Fidei contradicit, ad morumque etiam normam culpæ mortalis reus eſt: ſed niſi vivus, ut dicitur, videnſque pereat, hoc eſt, niſi prudens volenſque ſe a catholico dogmate ſeparet, nec facit ſectam, neque hæreſim admittit. Nondum enim ſimpliciter, & abſolute cum Fidei forma pugnat, ſi de pugna morali ſermo ſit. Nam de pugna dialectica nulla nobis quæſtio nunc eſt. Sunt tamen ejuſmodi errores informationes, & inchoationes quædam hæreticæ pravitatis, ad cujus ſpeciem indirecte, ut imperfecta ad perfecta, rediguntur; quemadmodum hominis embryo homo quidam informis eſt, & inchoatus; at non ſimpliciter homo, ſed ſecundum quid. Non ergo ſi quiſpiam error Fidei contrarius per ignorantiam, vel negligentiam vituperabilem Fidei obrepit, illico hæreſis nominabitur, quæ eſt ſumma quædam infidelitatis ſpecies, errorque Fidei catholicæ adverſus, non utcunque, ſed perfecte, abſo-

lute,

(1) *Hieron. eodem modo loquitur in 3. cap. epiſt. ad Tit.* (2) *Gen. 29, 23.*

Digitized by Google

lute, formaliter. Perfecta vero hæc, abſoluta, & formalis repugnantia, quum ſit etiam moralis, non modo dialectica, ex objecto, & genere ſeorſum non accipitur, niſi ſubjecti quoque, & voluntatis humanæ ratio habeatur. Ecquis enim neſciat, morales actus ex diſpari hominum ſtatu, conditione, affectu, notitiæque varietate diverſa, varias item nominationes, ſpecieſque ſortiri? Error igitur ille, Chriſtus non eſt verus Deus, tametſi in quocunque cujuſque conditionis homine Fidei repugnat, in Judæo tamen infidelitas Judaica eſt, in Pagano paganica, in Chriſtiano hæretica. Niſi adeo loquendi imperiti ſimus, ut hujuſmodi erroris culpam in Pagano hæreſim appellemus. Apud nos ergo, qui multas, & diſcrepantes infidelitatis ſpecies ex vario hominum cultu, ac profeſſione diſtinguimus, nihil obſtat, cur non illiuſmodi & rerum, & vocum genera ab aſſerentibus pendeant. Quibus rebus expoſitis, facile, ut opinor, intelligitur, mala hæreſim ratione finiri, quod ſit error catholicæ veritati contrarius: quippe cum iſta finitio una in omnes errores valeat, Judæorum, Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum. Sed hoc quidem ſane luculenter, ut ab hominibus definiendi peritis, a Theologis ſcholæ dictum eſt, Hæreſim eſſe ejus, qui fidem profeſſus fuerit, pertinacem errorem, illi veritati manifeſte contrarium, quæ catholica certo ſit.

C A P U T. VIII.

Contra hæreſis finitionem argumenta quædam.

AT enim ut hæc definitio illuſtrior appareat, quibuſdam argumentis exploranda eſt.

1. ARG. Primum Chriſtiana doctrina, & inſtitutum eſt hæreſis, ut auctor eſt Philo in libello de vita theoretica ſupplicum apud Euſebium libro hiſtor. eccleſiaſt. ſecundo, cap. 17. At non eſt error, ſed ipſa potius catholica veritas, &c.

2. ARG. Deinde Apoſtata a fide, & religione Chriſtiana catholicæ veritati aperte repugnat, quam ſemel profeſſus eſt, non tamen eſt hæreticus.

3. ARG. Præterea, Ex verbis inordinate prolatis, ut Hieronymus ait, incurritur hæreſis: ſine errore ergo, & pertinacia hoc crimen invenitur.

4. ARG. Præterea, Dubius in fide infidelis eſt, de hæreticis cap. 1. ſi ergo antea erat Chriſtianus, ex hujuſmodi dubitatione efficietur hæreticus. Nihil enim eſt in genere, quin in aliqua ejus generis ſpecie conſtitutum ſit. Quod ſi hæſitatio illa eſt hæreſis, qui autem hæſitat, ſuſpenſus, & incertus animi pendet, nullique rei omnino aſſentitur; fit, ut hæreſis ſine errore aliquando ſit. Nam error veritati repugnans aſſenſionem habet. Ad hæc Divus Thomas 1. par. quæſt. 32. art. 4. docet, quod opinari falſum circa ea, quæ ſunt nobis principaliter ex fide tradita, hoc ipſo inducit hæreſim, maxime ſi pertinacia adjungatur: ſine pertinacia igitur hæreſis eſſe poteſt. Id quod eccleſiæ uſus confirmat, quæ ex una actione adorandi idola, circumcidendive puerum, hominem quaſi hæreticum judicat, non judicatura, ſi ad hæreſim pertinacia, nimiaque illa in errore perduratio exigeretur.

5. ARG. Adde, quod incredulitas, & duritia cordis ſine pertinacia eſſe non poteſt: diſcipuli ergo undecim, quorum incredulitatem, & duritiam cordis Dominus increpavit, habuerunt in errore pertinaciam. At error circa reſurrectionis articulum, quam Dominus ipſe manifeſte prædixerat, Fidei catholicæ aperte erat contrarius: quare ſi finitio illa vera, & perfecta eſt, diſcipuli in hæreſeos crimen incurrere. Id ſi perabſurdum eſt, dicamus potius, in ea definitione & ſupereſſe quicquam, & etiam abeſſe.

Hæc vero argumenta paucis quam fieri poterit expediemus. Non enim hoc loco nos de hæreſi inſtitutionem ſuſcipimus, quæ niſi longiſſima oratione nullo modo abſolveretur: ſed quaſi prætereuntes breviter, & circumſcripte explicare volumus, quidnam proprie hæreſis ſit, unde, quis ſit hæreticus error, eluceat, & quæ hæretica propoſitio: quam in voce, vel ſcripto erroris hæretici ſignum eſſe, nemo qui vir doctus ſit, ignorare poteſt.

RESPON. AD 1. Primum igitur, hæreſis Græce ab electione dicitur, ut auctor eſt Hieronym. in 5. c. ep. ad Galatas, & in c. 3. epiſt. ad Titum, Iſidorus lib. 8. etymol. cap. 3. Div. Thomas ſecunda ſecundæ quæſt. 11. art. 1. & in 3. c. epiſt. ad Titum (1). Græcam vero hanc vocem Latinus novi teſtamenti interpres interdum ſervat, quandoque in ſectam vertit, ut ad Galatas quinto, ubi editio noſtra, *In carnis operibus ſectas habet*, Græca habet, *Hæreſes*. Et Act. 28. Judæi cum Paulo inquiunt, *Nam de ſecta hac notum eſt nobis, quod ubique ei contradicitur*, Hæreſis Græce Lucas dixit. Secta igitur, & hæreſis eadem res ſunt: ſed ut ſecta a ſectando, ſic hæreſis ab eligendo dicitur, ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, quod eſt, eligo. Deinde & illud animadvertendum, nomen hæreſeos apud Græcos veteres, & Latinos auctores generale eſſe, & unamquamlibet ſectam deſignare, ut Platonicam, Stoicam, Peripateticam. At Chriſtiani ſcriptores contracto vocabulo hæreſim nuncupant ſectam, & diviſionem, qua quis a communi ſe Eccleſiæ fide ſejungit, privatamque opinionem eligens, e catholica inſtitutione diſcedit. Præterea & illud, licet ſit in promptu, & multorum ſermone teratur, commemorandum eſt tamen, doctrinam evangelicam proprie neque hæreſim, neque ſectam appellandam. Tum quia eam non ſequimur ex electione noſtra (nec enim commentum, aut inventum noſtrum eſt) ſed habemus ex traditione divina: ut non nobis ſic, an aliter opinandi optio detur, ſed Deum, quacunque trahit, retrahitque, ſequamur. Tum etiam,

quo-

1) 24. q. 3. cap. *hæreſis* 1. Cor. 11. 19.

quoniam Evangelii doctrina ſemper catholica, & univerſalis fuit, ad omnes æque pertinuit, omneſque eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo, & veritate recte ſentirent. Cum ergo hæreſis, & ſecta privatam quandam diſciplinam ſonent, quam ſibi unuſquiſque pro ſuo arbitrio & eligit, & ſequitur; nimirum catholica diſciplina hominibus ad unum omnibus a Deo tradita, nec ſecta, nec hæreſis vocanda eſt, quamlibet Philoſophorum placita hæreſes vocitentur. Auctores ſunt Hieronymus in 3. cap. epiſt. ad Titum, Iſidorus 8. lib. etymolog. cap. 3. Theophylactus in 2. cap. epiſt. ad Coloſſenſes, Tertullianus in libro de præſcriptionibus hæreticorum. Quod igitur Philo noſtram religionem hæreſim dicit, neque in malam partem tamen, more illius ætatis facit. Sic enim fere ab hominibus appellabatur.

Respon. ad 3. At vero utrum Apoſtaſia hæreſis ſit, magna doctiſſimorum diſſenſione certatur. Sylveſter in verbo Hæreſis 1. quæſtione ſecunda affirmat, apoſtatam hæreticum proprie non eſſe. Sed in verbo *Apoſtata*, §. 1. & 2. ſecum ipſe, ut videtur, pugnat. Cajetanus 2. 2. quæſt. 11. art. 1. docet, quod apoſtatæ vere hæretici ſunt, quia licet non credant in Chriſtum, ut ait, actu elicito, profitentur tamen eum charactere Chriſtiano. In hæreſim itaque incidunt, cum deſciſcant a fide catholica, quam profeſſione renebant. At in Summa in verbo *Apoſtata*, videtur contra ſentire, inquiens; *Apoſtaſia pejor eſt hæreſi, utpote excedens ipſam, totaliter tollendo fidem.* Cardinalis Turrecremata in lib. 4. par. 2. c. 13. aperte confirmat, apoſtatam hæreticum non eſſe. Quæ eadem ſententia eſt D. Thomæ 2. 2. quæſt. 11. art. 1. & quæſt. 2. art. 1. ad 3. ubi expreſſe dicit, apoſtaſiam non importare determinatam ſpeciem infidelitatis, ſed recipere ſpeciem a termino, ad quem eſt motus recedentis a fide. Accette uſu, & more loquendi ſanctorum, hæreticus ille duntaxat eſt, qui poſt profeſſionem Chriſtianæ fidei ſub nomine Chriſtiano doctrinæ Chriſti reſiſtit, ut Auguſtinus inquit 18. de Civitate Dei cap. 51. & 16. lib. c. 2. tradit, quod Cham medius Noe filius nec in primitiis Iſraelitarum, nec in plenitudine gentium tanquam ſe ab utroque diſcernens, & inter utrumque remanens, typus hæreticorum fuit. Atque Origenes in tertium caput epiſtolæ ad Titum, *Hæreticus*, inquit, *ille eſt, qui Chriſto ſe credere profitetur, ſed aliud de veritate Chriſtianæ fidei credit, quam habeat traditio definitionis Eccleſiaſticæ*. Et ne ſingulorum verba referendo prolixi, & moleſti ſimus, Ambroſius in 3. cap. Epiſtolæ ad Titum, Gregorius in quinto moralium cap. 11. Beda in Lucæ cap. 17. idem cum Divo Thoma, & Auguſtino ſentiunt: nec quiſquam veterum in longiſſimis adverſum Julianum diſputationibus eum hæreticum, ſed apoſtatam nominavit. Sed ne ratio quidem Divi Thomæ peſſima eſt: is enim, qui totam Chriſti doctrinam rejicit, nihil videtur eligere, ſed penitus a fide diſcedere. Item, Apoſtaſia motum quemdam importat diſcedentis a fide: motus autem non habet ſpeciem a termino a quo, ſed a termino ad quem. Cum ergo apoſtata ad Judæorum ſuperſtitionem, & errorem accedit, Judaicæ infidelitatis reus eſt: cum vero ad paganiſmum, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Quo fieret, ut apoſtaſia, ſi hæreſis eſt, duabus ſpeciebus ejuſdem proximi generis collocaretur. Rectius ergo Divus Thomas philoſophatur, cum ait, apoſtaſiam nullam determinatam ſpeciem infidelitatis præ ſe ferre, ſed ad eam redigi, & reduci, ad quam apoſtata acceſſit. Nam ex eo quod receſſit a Chriſtiana fide, apoſtaſia ſpeciem non habet, ſed circumſtantiam quandam aggravantem, juxta illud: *Melius erat eis non cognoſcere viam juſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum converti*. Quo magis eos miror, qui in contrariam ſententiam verba D. Thomæ, rationeſque deflectunt. Sed eorum argumenta videamus.

Unum eſt, quod hæreticus homo per multiplicationem hæreſum hæreticus eſſe deſineret. Nam in aliam & aliam hæreſim quotidie laberetur, quouſque totam prorſus deſereret catholicam fidem; jam ex hæretico per augmentum hæreſum, priore nomine amiſſo, apoſtata fieret. Alterum argumentum eſt, quod pœnæ in jure adverſum hæreticos decretæ apoſtatas etiam comprehendunt, idquod non eſſet, ſi illi non eſſent hæretici: quum nulla lex canonica ſit, quæ in hujuſmodi apoſtatas animadverrat, niſi in hæreticis contineantur. Poſtremum argumentum gravius eſt multo, quam cætera, quod Bonifacius Octavus (1) apoſtatas hæreticos eſſe definierit in hæc verba: *Contra Chriſtianos, qui ad ritum tranſierint Judæorum, erit tanquam contra hæreticos eos procedendum*.

Sed primum argumentum non eſt difficile eludere; Quamlibet enim hæreſes cumulentur, ſi Chriſtum homo ille generaliter profiteatur, & ſub Chriſtiano vocabulo ejus fidem impugnat, hæreticus ſemper erit, apoſtata non erit. At ubi primum & Chriſti nomen, & totam omnino religionem deſerere inſtituerit, apoſtata fit, & nomen hæreſeos amittit, non per hæreſim ſuperioribus adjectam, ſed per apoſtaſiam novam, quæ hæreſis non eſt, ſed majus aliquid hæreſi. Quis autem dubitat, minora per majora aboleri, & nominibus commutatis priora in poſteriora tranſire? Diſpoſitiones mutantur in habitus, & nomen diſpoſitionis ceſſat. Scientia viatoris in ſcientiam comprehenſoris vertitur, & ſcientia illa prior, fideſque & fidei nomen eluitur. Incontinens, incontinentiis ſæpius iteratis, pravus efficitur, nomen illud vetus evaneſcit, aut certe in gravius aliud permutatur. Quapropter nihil eſt admirandum, ſi aſſerimus, hæreticum per apoſtaſiam, quæ novum crimen eſt ab hæreſi ſeparatum, multoque gravius crimen, quam hæreſis, antiquum nomen amittere, novum com-

(1) *De hær. in 6.*

comparare: præſertim quum hæreticus apud veteres ſanctos non ille apertus hoſtis ſit, ſed falſus propheta, qui venit in veſtimentis ovium (1): leproſus item, qui dum rectis prava permiſcet, colorem ſanum maculis aſpergit: Pharaonis magus, qui veritatis imaginem præ ſe ferens, veritati reſiſtit (2): fons denique & nubes ſine aqua (3), arbor autumnalis, ſydus errans, quæ omnia aquæ, fructus, lucis ſpeciem obtendunt. Cum ergo hæretici nomen generalem quandam Chriſti profeſſionem connotet, non eſt abſurdum, ſi, cum connotatio abeſt, abſit quoque hæretici vocabulum. Quemadmodum ſi quis cœnam ad ſequentem diem variis poculis quam maxime poſſit, varioque item ſermone produxit, cœna jam illi mutato tempore in jentaculum, aut prandium etiam convertetur, nec proprie nomenclaturam priorem retinebit.

Secundum vero argumentum ita refellitur. Non eſt dubium, quin apoſtatæ in pœnas hæreticorum incurrant. Id quod ab ineunte Eccleſia perpetuo ſervatum eſt, quemadmodum ex Cypriani opuſculis vel maxime liquet. Falluntur autem in ea re plurimi, quod omnes Eccleſiæ leges à juris voluminibus petendas eſſe exiſtimant, in quæ vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius decreta ſane quam plura congeſſit. Hinc enim Cajetanus noſter præceptum jejunii quadrageſimalis, quoniam in decretis pontificiis, quæ paſſim circumferuntur, non apparet, vix potuit conſtituere; eodemque labore pene confectus eſt, dum legem quæreret, qua clerici monaſticam religionem profeſſi, ad divinas præſcriptas preces exolvendum aſtringerentur. Multæ ſunt, mihi crede, Eccleſiæ leges, quas non ſcriptura, ſed uſus inſeruit. Nec conciliorum, atque pontificum ſcripta omnia juris contritum volumen complectitur. Apoſtatarum ergo pœnas ante Bonifacium Octavum mos Eccleſiæ præſcripſerat. Sed quoniam quiſpiam dubitavit, illius dubitationem Pontifex in capite reſolvit, definiens, non aliter adverſum apoſtatas, quam contra hæreticos procedendum. Verum e Pontificis verbis, & definitione non habetur, apoſtatas hæreticos eſſe. Nam illa particula, *Tanquam*, ſimilitudinem rei aliquando, non ſemper veritatem affert. Cujus rei exempla non eſt opus in præſentia referre, quia in ſacris, & profanis literis obvia ſunt plurima. At de hoc argumento, cum nominis etiam controverſiam habeat, nimis multa dicta ſunt.

Respon. ad 3. Illud porro teſtimonium, quod Hieronymi nomine ſcholæ Theologi, juriſque periti etiam terunt, Hieronymi non eſt, ſed a Magiſtro ſententiarum acceptum Divus Thomas, cæterique deinceps, ut ſolet, uſurparunt. At ſi illa Hieronymiana ad Damaſum epiſtola de trium hypoſtaſeon vocabulo accuratius relegatur, Divus Hieronymus in ea potius ſententia eſt, ut exiſtimet, e ſenſu, non e verbis hæreſim æſtimandam. Ecquid enim aliud ſibi vult, cum ita loquitur? *Ab Arianorum præſule & Campenſibus trium hypoſtaſeon novellum a me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur intelligi. Tres perſonas ſubſiſtentes, ajunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici judicamur.* Et multa alia poſterius ejuſmodi, e quibus intelligas, Hieronymum nihil ſibi in recta, & ſana intelligentia a crimine hæreſeos timuiſſe, ſed novam vocem, ubi venenum ſub melle latere ſuſpicabatur, reformidaſſe. Alioqui illud Hilarii Hieronymus legerat: *de intelligentia hæreſis, non de ſcriptura orta eſt, & ſenſus, non ſermo, fit crimen.* Itaque ex verbis inordinate prolatis in hæreſis ſuſpicionem incurrere fortaſſe poſſumus, in hæreſim, ſi error in fide abſit, non poſſumus. Quum enim fides in intellectu ſit, neceſſe eſt infidelitatem, cujus ſpecies eſt hæreſis, in intellectu quoque eſſe. Item veritati nihil contrarium eſt, niſi error: quum ergo hæreſis fidei veritati adverſetur, ſine dubio eſt error. Sed quoniam interdum legiſlatores, & judices juris fictione, & præſumptione in foro exteriori crimina perſequuntur; dicta, factaque externa, quæ hæreſim teſtari ſolent, & hæreſes vocant, & pro hæreſibus puniunt. Quemadmodum & in eos, qui foris deferunt fidem, operave externo cultum idolo exhibent, quamvis ex metu id faciant, perinde animadvertunt, ac ſi interius a fide, & religione deſciviſſent. Sed quod ad voces attinet, nihil moror. Nam ſicut externa teſtatio & profeſſio fidei interdum fides nuncupatur, ita etiam externa teſtatio hæreſis eamdem quoque nomenclaturam habet. Rerum quippe ſigna, & imagines rerum ſæpe nominibus appellantur. Quomodo proverbium illud vetus, atque laudatum, cui ego vix unquam ſum aſſenſus, verum eſt in ſermone vulgari, Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis. At ſermone proprio, ut diximus, hæreſis apud Chriſtianos error eſt ejus, qui fidem Chriſti generaliter ſe habere profitetur, nec tamen veram habet. Sed enim de rebus ipſis eos, qui fidei & religionis judicium exercent, admonendos putavi, ut non eodem modo dictorum, ac factorum judicia faciant. In factis ſane, quæ ipſa per ſe tetra, ac flagitioſa ſunt, nihil eſt periculi, ſi ritu Judaico circumcidentem, aut idolo, dæmonive ſacra facientem pœnis hæreticorum mulctent. Tametſi non ſum neſcius, viris & Theologiæ, & juris peritiſſimis placuiſſe id, quod mihi ipſi non diſplicet, ut quoniam illiuſmodi homines non ſunt aut hæretici, aut apoſtatæ, niſi juris fictione, & præſumptione probabili; judices fidei in ea ipſa quidem externa flagitia ſtudioſe nimis, ac diligenter inqui-

(1) *Matth.* 7. 15. (2) *Exod.* 7. (3) 2. *Pet.* 2. 17.

Digitized by Google

inquinant, num re vera ex interiori infidelitate proficiſcantur, & prodeant. Quod ſi conſtiterit, non errore intellectus, ſed cupiditate, metu, aut alia quavis animi perturbatione id genus ſcelera patrata, perfectaque fuiſſe; tunc illa non tanquam hæreſes, ſed leviore animadverſione punienda. Verum, quum verba quantumcunque inordinate prolata, ſæpe a crimine hæreſeos, nonnunquam etiam a crimine omnino vacent; in eorum ſenſu, & mente inveſtiganda adhibeat judex licet diligentiam vel maximam: ſed ſi in verbis perverſis, & inquinaris recta ſententia dicentis appareat, ſanaque & munda fides, admonendus eſt homo, corripiendus, terrendus quoque: clementer tamen, moderateque mulctandus. Interdum vero diſſimulanter eſt vel tota pœna mortalium inſcitiæ, & imbecillitati condonanda: cum liberior loquendi licentia hominum leviſſimorum, quamvis errorem non habeat, vehementer coercenda ſit; ut quæ affectat audientibus aliquando perniciem. At hæc ut a præſenti inſtituto aliena, quaſi primoribus labris guſtata dedimus. Quæ ſequuntur, ea noſtra ſunt; atque ad hoc tempus, & locum proprie pertinent. Quamobrem, ut breviter quidem illa, ſed enodate explicentur, ingenii quantum potero, laboris plus pene quam potero, adhibebo.

Respon. ad 4. Controverſantur ergo juris periti, atque Theologi, an dubius in fide hæreticus ſit: itemque ſimiliter (eadem enim quæſtio eſt) dubitare de una qualibet catholica veritate an ſit etiam hæreſis. Nam eſſe, ratio illa poſita primum videtur oſtendere. Deinde & Auguſtini teſtimonium illud (1), *Errare eſt, verum putare quod falſum eſt, falſumque quod verum eſt, vel certum habere pro incerto, incertum vero pro certo, ſive falſum ſive verum ſit*. At qui de una quavis fidei veritate dubitat, is habet certa pro incertis: errat ergo contra fidem: fides enim, ut Bernardus ait, ambiguum non habet: quod ſi habet, fides non eſt. Hæſitatio igitur iſtiuſmodi error eſt cum fide pugnans. Quare ſi pertinaciam habeat adjunctam, procul dubio eſt hæreſis. Præterea, concilium Viennenſe doctrinam omnem aut temere aſſerentem, aut vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis non ſit humani corporis forma, tanquam erroneam ac veritati fidei catholicæ inimicam reprobat. Non igitur ille ſolum errat in fide, eique contrarius eſt, qui aſſerit propoſitionem hæreticam, ſed etiam qui veritatem catholicam vertit in dubium. Quorſum inſuper illud caput, *Dubius in fide infidelis eſt*, in titulo de hæret. cæteris omnino capitibus præponeretur, niſi ut intelligeremus, id genus homines & hæreticos habendos eſſe, & tanquam hæreticos puniendos? Præterea is qui dubitat, fidem amittit, alioquin non eſſet infidelis: at fides in baptiſmo ſuſcepta niſi per hæreſim non amittitur. Adde, quod de ratione fidei eſt conſtans & certa firmitudo: vacillatio autem & dubitatio pertinax fidei corrumpit firmitudinem: eſt ergo fidei ſaltem indirecte contraria, atque adeo eſt hæreſis. Ea enim re error adverſus theologicæ concluſioni hæreſis eſt, quia fidei eſt indirecte corruptor. His argumentis utuntur illi, qui dubium in fide, ſi eſt in dubitando pertinax, hæreticum cenſent (2). Nam ſi ex infirmitate, non ex pertinacia vacillat & claudicat, omnium una ſententia eſt, hunc hæreticum non eſſe: *Modicæ*, inquit (3); *fidei, quare dubitaſti?* Dubitatio igitur hominis infirmi non funditus tollit fidem, quam in imbecillo modicam ait Dominus eſſe, non nullam.

Alii vero auctores etiam ipſi eruditiſſimi contra ſentiunt, dubitationem in fide fidei quidem opponi privative, non contrarie: hæreſim autem fidei eſſe contrariam poſitive: ſic enim ſcholaſtici loquuntur: itaque dubitationem non proprie eſſe hæreſim; etiamſi homo prudens, ſciensque dubitaverit. Quam opinionem multis & ipſi argumentis perſuadere conantur. Primum eſt Divi Thomæ teſtimonium prioris ad Corint. 11. lect. 4. ubi docet, de ratione hæreſis eſſe, ut quis privatæ diſciplinæ pertinaciter inhæreat. Nam electio, ut ait, firmam importat inhæſionem: unde colligit, hæreticum non eſſe, niſi qui ſpernit diſciplinam fidei divinitus traditam, & pertinaciter proprium errorem ſectatur. Quæ eadem ſententia Hieronymi eſt in cap. 5. epiſt. ad Gal. & in cap. 3. epiſt. ad Tit. inquientis (4); *Hæreſis ab electione dicitur, quod ſcilicet eam hæreticus ſibi eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem*. Atque Auguſt. lib. de utilit. creden. ad Honorat. cap. primo: *Hæreticus*, inquit (5), *eſt, qui falſas opiniones vel gignit, vel ſequitur*. At qui dubitat, hic neque habet firmam inhæſionem, nec alterutram quæſtionis partem eligit, nec opinionem falſam aut gignit, aut ſequitur: non eſt igitur hæreticus. Rurſum, hæreſis contrarie opponitur fidei, & non per negationem aut privationem: at dubitatio, eum non habeat aſſenſum, nec diſſenſum, non adverſatur fidei contrarie; nam fides aſſenſum præ ſe fert. Dubitatio igitur non eſt hæreſis. Præterea, hæreſis error eſt Catholicæ veritati contrarius: error autem aſſenſus eſt, vel diſſenſus falſus: cum ergo hæſitatio nec aſſenſus, nec diſſenſus ſit, ne hæreſis quidem eſt. Ad hæc, dubitatio medium quoddam eſt inter duas extremas controverſantium partes, fides vero & hæreſis duo ſunt extrema ſumme maximeque pugnantia: dubitatio igitur, quæ inter dogma hæreticum & veritatem Catholicam intermedia eſt, non eſt hæreſis, ſed illius particeps atque vicina. En cauſæ, quibus auctores ſane nobiles moveri ſolent, ut iſto modo opinentur.

Nec argumenta eos adverſariorum urgent, quominus in ſua ſententia perſtent. Etenim cum pri-

(1) *In Enchir. c. 17. & 19.* (2) *Adrianus quodlib. 2. Gabr. 3. d. 23. q. 2. Archiep. Flor. 3. p. tit. 23. c. ſin. & Andr. & Panor. ſuper 1. cap. de hære. Auguſt. de Ancho. in l. de poteſt. eccleſ. Vide Turrecr. l. 4. p. 2. cap. 12.* (3) *Matth. 14. 31.* (4) *24. q. 3. cap. hæreſis.* (5) *24. q. 3. cap. hæreticus.*

primum illis objicitur, dubium in fide infidelem eſſe, hoc ita repellunt. Infidelitas, inquiunt, tripliciter accipi poteſt, uno modo ſecundum puram & ſimplicem negationem, ut dicatur quis infidelis ex hoc loco, quod non habet fidem: & hoc modo, ut dicit ſanctus Thom. 2. 2. q. 10. art. 1. in his, qui nihil audiverunt de fide, non habet rationem culpæ, ſed magis pœnæ. Secundo capitur infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem, qua ſcilicet aliquis repugnat auditæ fidei vel etiam contemnit ipſam, & in hoc proprie, ut eodem loco D. Thomas affirmat, ratio infidelitatis perficitur. Tertius modus infidelitatis eſt medius inter duos modos prædictos, & eſt fluctuatio quædam inter duas partes, nec uni nec alteri adhærendo: quomodo Stephanus Papa loquitur in illo cap. 1. de hæreticis. Tres vero infidelitatis ſpecies ejus eſſe intelliguntur, quæ proprie fidei contraria eſt, hoc eſt, non primo, aut tertio modo, ſed ſecundo.

Errare autem eos, qui certa pro incertis habent, ita demum eſſe interpretantur, ſi aut affirment incerta eſſe illa, quæ certa ſunt, aut negent etiam eſſe certa. Error enim eſt propoſitio falſa, verbo ſive affirmato ſive negato. Qui vero nihil vel affirmat vel negat, hunc proprie non errare: niſi forte is etiam errare dicitur, qui ſcopum non attingit, quum ſagittam quidem non jecerit, collineaturus tamen ſi jeciſſet. In quem ſenſum peccatores in univerſum errant, non ii modo, qui operantur malum, verum etiam illi, qui non faciunt bonum. Sed hoc improprium eſt. Alioqui, ut ad propoſitum revertamur, ſi propterea quod fidem certam eſſe oportet, quiſquis incertus eſt, errorem habet: qui opinabitur Chriſtum eſſe Deum, hic quoque proprie & errabit, & erit hæreticus, nempe cum non habet firmitudinem eam, quam veritas fidei requirit. Sicut enim dubitatio fidem pellit, ita etiam opinatio. Formido namque opinationi conjuncta, perinde certo fidei aſſenſui repugnat, ut illa dubitantis ambiguitas. At, eſtne quiſquam tanto ductus errore, ut veram opinionem eſſe errorem exiſtimet, quia cum certo aſſenſu, quem fides exigit, ſimul eſſe non poteſt? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut aſſerendo aut inficiando, ſed quia pendens animi nec veritatem catholicam, nec dogma contrarium eligit, is fictione juris hæreticus forte erit, vocis certe proprietate non erit; cùm non ſit contrarie & poſitive infidelis, quanquam eſt infidelis negative, aut etiam privative, eo quod fides ſine ullo errore & abjecta omni formidine & cunctatione vera eſſe intelligitur: ſi autem formidinem aut cunctationem habet, fides non eſt.

Quod vero ex concilio Viennenſi teſtimonium excitatur, non modo non eſt contra hos, ſed maxime horum cauſam opinionemque confirmat. Cum enim doctrinam omnem ſive aſſerentem ſive vertentem in dubium, quod ſubſtantia animæ rationalis humani corporis non ſit forma, tanquam erroneam, ac fidei catholicæ inimicam ſynodus reprobaſſet, ne quiſpiam putaret, dubium, atque aſſertionem eodem gradu, & loco habendam eſſe, ſubjungit: *Definiens, quod quiſquis deinceps aſſerere, defendere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quod anima rationalis non ſit forma corporis humani, tanquam hæreticus ſit cenſendus*. In quibus verbis perſpicuum eſt, eos, qui eam rem in dubium verterent, non eſſe a concilio tanquam hæreticos condemnatos, ſed eos tantummodo, qui ejus rei contrarium pertinaciter aſſererent. Nec enim ſine cauſa exiſtimandum concilium eſt eos, qui in dubium verterent, prætermiſiſſe. Doctrina igitur ea, quæ in dubium vocat catholicas veritates, inimica eſt fidei Chriſtianæ, non conſummate & abſolute, ſed imperfecte & inchoate: nam & ſuo quodam modo colores medii albo inimici & contrarii ſunt, & non ſolum color ater extremus. Qua ex re ſatis intelligitur, hæſitationem meram ſine aſſenſu, atque diſſenſu neque errorem proprie eſſe, neque Fidei omni ex parte inimicam.

Jam, quod caput illud, *Dubius in fide infidelis eſt*, ante cætera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inſcriptus eſt, non probat, dubium in fide hæreticum vere eſſe, ſed juris fictione eſſe. Id quod ſecundum ejus tituli cap. oſtendit: *Qui alios*, inquit Leo, *cum poteſt*, *ab errore non revocat*, *ſeipſum errare demonſtrat*. Atqui hæreticis favent, & in eorum errore conniventi affectu illiciente, non errante intellectu, hi juris quidem ſuſpicione hæretici ſunt, vere autem & proprie non ſunt. *Error*, Innocentius ait (1), *cui non reſiſtitur, approbatur, & veritas, quum minime defenſatur, opprimitur*. Quid ita? *nec enim caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obviare*. Et Gregorius, *Conſentire*, inquit (2), *videtur erranti, qui ad reſecanda, quæ corrigi debent, non occurrit*. Nec Stephanus Papa, cujus decretum illud eſſe dicitur, aliter ſe ipſe interpretatur. Nempe docere volebat, quibuſnam teſtibus fides habenda ſit, & inter cæteros eos a teſtimoniorum fide rejicit, qui aut fidem veritatis ignorant, aut dubii nimirum in fide ſunt. Hos enim Pontifex jure & infideles eſſe ſumit, & in teſtimoniis ferendis mendaces. Quocirca primum illud caput non eo forſitan ſpectat, ut ex illius ſententia homines hæretici judicentur, ſed eo potius, ut fidei judices intelligant, quoſnam ſint in cauſa fidei teſtes legitimos habituri. Abſurdum enim eſſet, ut infideles de fide adverſus Chriſtianos teſtificentur, ſive infideles veritatis ignoratione, aut dubitatione ſint, ſeu multoque etiam magis errore contrario.

At eum, qui non infirmitate, ſed pertinacia dubitat, fidei habitum amittere mihi vehementer probabile eſt. Nam actum fidei omnis vel pertinax, vel imbecilla dubitatio tollit, qui quidem ambiguum non habet, & ſi habet, actus fidei

(1) 83. *diſt. ex Error*. (2) *Ead. diſt. c. Conſentire*.

fidei non eſt. Fidem vero in baptiſmo ſuſceptam non niſi per hæreſim perdi, hujus opinionis auctores facile negant. Colorem namque album non modo ater expellit, ſed gilvus etiam & glaucus, ac cæteri omnino intermedii. Fides item non ſolum infidelitate excluditur, ſed clara etiam viſione. Quum enim venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. Nihil igitur obſtat quin & per hæreſim perfecte contrariam, & per dubitationem, & opinationem, quæ ex parte fidei adverſæ ſunt, fides ipſa tollatur.

Enimvero quod poſtremo loco argumentum additur, facillimum eſt. Error quippe theologiæ contrarius cum & aſſenſum falſum habeat, & in falſitate contumaciam: indirecte licet, undique tamen fidei adverſus eſt, tum ex intellectu, tum ex voluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfecte adverſatur, ex intellectu non item, ut qui, quamdiu dubitat, errorem aſſenſionemque non habeat. Qua ex parte rationem contrarii claudicare, qui aut admiratur, aut ambigit, is ſe, qui ſit vir doctus, neſcire fateatur. Cum ergo hæreſis non ex parte, ſed undique fidei contraria ſit, efficitur, dubitationem hæreſim proprie non eſſe, quantumvis dubitatio ſit pertinax.

Quid ergo? ſatin' hoc eſt, ut de fidei veritate pertinaciter dubitantes non eſſe hæretici videantur? Mihi quidem non videtur: quanquam alteram earum opinionum metaphyſicus probo, alteram philoſophus moralis non reprobo. At normam ſiquidem Metaphyſicæ, legeſque contrariorum a dialecticis phyſiciſque præſcriptas dubitatio neque ſpeciem habet, neque formam. Nihil enim affert, nihil ponit, quod aut res ſit, aut formæ rationem habeat. Conſtat autem, quæ proprie contraria ſunt, ea duas formas eſſe maxime repugnantes. Quo modo ſatis evincitur, dubitationem nec eſſe hæreſim, nec fidei eſſe contrariam. At ſi philoſophiæ moralis ſequimur leges, quæ in id ſpectat, quod frequentiſſimum eſt, tum vero hominem pertinaciter de veritate catholica dubitantem, eumdem nullum omnino errorem habere fidei vere contrarium, prorſus incredibile eſt. Quod enim quiſpiam vel de concluſione aliqua, vel de uno etiam quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil eſt admirandum. Quod autem non concluſiones modo in eccleſia certas, verum etiam omnia catholicæ doctrinæ prima principia in dubium vertat, nulli aſſentiatur, nulli repugnet, nequaquam veriſimile ſit: niſi velimus hominem quempiam fingere hærentem ad omnia, & nutantem, cui univerſarum rerum infinita quæſtio ſit, & nullo loco conſtans, & fixa veritas. Verum pone hominem ejuſmodi reperiri, qui ancipiti ſemper gradu pendeat, num, ſi Chriſtum generaliter profitetur, Chriſti etiam doctrinam in generali probat? fac ergo eum ſcripturas ſacras admittere, aut certe eccleſiæ auctoritatem. Cum ergo is dubitaverit de uno quolibet dogmate, quod in ſcripturis invenitur, vel ab eccleſia definitum eſt, ſi illi oſtendas aut eccleſiæ definitionem, aut ſcripturæ apertum dogma, neceſſe eſt illum aut dubium abjicere, aut credere, eccleſiæ, ſcripturæque teſtimonia incerta eſſe. Nam ſi certa illi ſunt, omnem hæſitationem pellent. Merito igitur eccleſiaſtici judices & Theologorum, & Juris peritorum auctoritate confirmati, eos omnes hæreſeos nomine condemnant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarunt. Sed nunc quid pertinacia ſit, ea quæ vel maxime hæreticum perficit, quam breviſſime explanandum eſt.

RESPON. AD 5. Quod autem hæreſis eſſe ſine pertinacia nequeat (nam id primum quæritur) non eſt difficile oſtendere, tum communi omnium & Theologorum, & Juris peritorum confeſſione, tum graviſſimis veterum teſtimoniis, in quibus illa præclara ſunt, quæ ex Auguſtino (1) referuntur 24. quæſt. 3. cap. *Dixit Apoſtolus*; & cap. *Qui in eccleſia*. Idem colligitur ex cap. *Damnamus*, de ſumma Trinitate: non enim tanquam hæreticus condemnatur, niſi qui doctrinam fidei contrariam defendere præſumpſerit: præſumptio autem (ſic enim vulgus arrogantiam appellat) radix eſt pertinaciæ. Ex cap. uni. de ſumma Trinitate in 6. illi cenſentur hæretici, *qui præſumpſerint, aut temerario auſu aſſeruerint*, &c. Et in Clement. de ſumma Trinitate apertius: *Quiſquis aſſerere pertinaciter præſumpſerit*, &c. Divus quoque Thomas tantum abeſt, ut ab hac ſententia alienus ſit, ut non modo arbitretur (2), hæreſim ſine pertinacia reperiri non poſſe, ſed etiam contendat, eam in hæreſis ratione includi. Quam rem ſuadet in primis ex nominis origine: nam, ut explicatum eſt, hæreſis Græce ab electione dicitur. Non eſt ergo hæreticus, niſi qui videns & prudens doctrinam eligit fidei contrariam: id quod ſine pertinacia non fit. Utitur deinde illo Apoſtoli teſtimonio (3): *Si quis aliter docet, & non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini Noſtri Jeſu Chriſti, & ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ* &c. Qui ergò eccleſiæ doctrinæ reſiſtit, atque ideo eſt pertinax, is duntaxat hæreticus habendus eſt. Præterea hæreſis, ut ſupra quoque diximus, fidei catholicæ maxime, ac ſumme repugnat: non eſt autem perfecta fides, niſi intellectus aſſenſio vera voluntatis recta conſenſione firmetur. Igitur nec hæreſis abſoluta, & conſummata eſt, niſi falſum intellectus errorem prava voluntatis electio confirmet, ut quemadmodum in fide conſtantia veritatis exigitur, ita in hæreſi contraria inſit pertinacia falſitatis. Sed bene habet, quod in hac re aſſerenda nullum adverſarium habemus. Quapropter etiam ſi rationes nec probabiles eſſent,

ſent,

(1) *In ep. 172. ad Glori. & Eleuſ. & de civ. Dei l. 18. c. 51. & cont. Manic.*
(2) 2. 2. q. 2. a. 2. & q. 11. a. 3. & 1. *Cor.* 11. *lect.* 4. (3) 1. *Tim.* 6. 3.

ſent, nec ſatis idoneæ ad faciendam fidem: communi tamen omnium ſenſu ea finitionis particula comprobaretur. Non enim arbitrantur hominem quempiam hæreticum eſſe, quin idem in errore ſit pertinax.

At quid pertinacia ſit, a multis quidem addubitandum eſt, a paucis vero expeditum. Sive autem dicatur pertinax, quaſi nimium tenax, ſeu plus etiam, quam decet animo pertendens: (hæc enim minutula nimiſque depicta libentius omitto) perſpicuum eſt tamen, eum nunc vocari pertinacem, qui valde, nimiſque etiam in errore permanet, falſamque ſententiam mordicus tenet, arcteque defendit. Ita a quibuſdam definitur hoc modo: *Pertinax eſt, qui id tenere pertendit, quod debet dimittere*. Cui finitioni illa vel finitima, vel certe eadem: *Pertinax eſt, qui in errore perſiſtit, quem deſerere tenetur*. Faciliime dicuntur hæc, quis dubitat? Sed ſi ea pertinacia explicata eſt, quæ errori adjuncta facit hæreticum, plures ſane in hæreticis habebuntur, qui hæretici non ſunt. Primum enim error ſi contra fidem ſit, illum fugere, ac declinare debeo, ſive fidei contrarium eſſe videam, ſive etiam ignorem. Errant quippe illi vehementer, qui ignorationem exiſtimant obligandi vim a præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignoratio efficit, ut obligatione ſolvamur, ſed ne res alias vetita nobis impingatur ad culpam. Omnis igitur homo, etiam ſi in ignoratione verſetur, errores fidei contrarios ſimpliciter, & abſolute evitare debet, ſi eos nondum habet, & ſi habet, deſtituere. Itaque ſi in eis perſtat vel ignorans, id nimirum tenet, quod dimittere tenebatur. Verum iſthæc miſſa faciamus, quę tenuius diſſerunt, quam ut quivis ea poſſit agnoſcere, & ea perſequamur, quæ facile vel imperiti comprehendent. Enimvero, cum homo imperitus vel ab epiſcopo ſuo eſt admonitus, vel a fidei judicibus, vel a theologis inſignis cujuſpiam Academiæ, vel ab amicis etiam eruditis, & piis; ſi adhuc errorem non deſerit, in eo nimirum perſtat, quod debet dimittere. Eſt ergo vere pertinax, ſi in verbi ejus definitione neque abeſt quicquam, nec redundat. Nihil igitur deerit, quod ad hęreſim conſtituendam eſt neceſſarium. Habet enim homo ille errorem fidei contrarium, in quo etiam eſt pertinax. At minime ambigitur, ejuſmodi hominem, tametſi omnino peccat, hęreticum tamen non eſſe, ſi non exiſtimat, ſententiam ſuam eccleſię eſſe contrariam, ſed aut Epiſcopum, aut Inquiſitores (ſic vulgo appellantur) aut Theologos academię falli. Quocirca nondum videtur ex iis, quę dicta ſunt, pertinacia illa innoteſcere, qua hæreſi conſtituitur. Sed ne hanc rem quidem ea pertinaciæ inſignia patefaciunt, quæ ut ederent, plurimi ſine cauſa ſudarunt. Nam rei hujus quoſdam (1) notas ſeptem, alios (2) duodecim, alios (3) etiam viginti edidiſſe pervulgatum eſt. Et cum ſigna ex illis quædam dubia ſint, poteſt accidere, ut aliquando ſignum dubie datum pro certo a fidei judicibus ſic acceptum: ita fiet, ut pertinax is, & hæreticus judicetur, qui hæreticus vere non eſt. Sed quoniam aliter juriſperiti, aliter theologi hæc & ſimilia tractant: juriſperiti, quatenus tenere manu res poſſunt: theologi, quatenus ratione, & intelligentia: exponamus primum ad theologorum leges, quænam ea pertinacia ſit, quæ hæreſim perficit: deinde, ſi fieri poteſt, juris quoque prudentibus pertinaciæ hujus ſigna, notaſque tradamus, non illas tam multas, tam varias, tam ambiguas, ſed perpaucas, fixas, atque conſtantes.

RESPON. AD I. CONFIRM. 5. ARGUM. Ratio igitur hoc theologiæ poſtulat, ut pertinacia, quæ hæreſim facit, non ſit temporis diuturnitate æſtimanda: Ut ſcilicet ille ſit pertinax, qui diu in errore perſiſtit. Certe ſi conſtaret, quod una ſolum hora quiſpiam, Deum non eſſe trinum, ex animo defendiſſet, is hæreticus ab eccleſia judicaretur, quæ ex uno actu, quantumvis brevi vel adorandi idola, vel puerum circumcidendi, ſolet homines, tamquam ſi eſſent hæretici, judicare: nequaquam judicatura, ſi crimen hæreſeos diuturnum longumque illud tempus exigeret. Rurſum ſi quis ſciens prudenſque totam fidem abnegarit, quamvis breviſſimam moram interpoſuerit, apoſtata vere & jure ab eccleſia cenſebitur, ergo & ille hæreticus judicabitur, qui manifeſto fidei articulo repugnaverit, etiamſi repugnantia illa diutina & longinqua non fuerit. Præterea, ut Fidei actus omnibus ſuis numeris expletus ſit, temporis longinquitas nulla eſt neceſſaria: ergo nec hæreſeos adverſa actio diuturnitatem ſibi erroris vendicat & requirit. Illud rurſum ratio theologiæ docet, hæreticum eum eſſe, qui volens unicuilibet dogmati aſſentitur, tum etiam cum intelligit eccleſiæ Fidei eſſe contrarium: Ut ſi quis poſtea, quam illi conſtat, rem, quam credit, vel ſacris literis vel eccleſiæ aperte definitioni refragari, ſui adhuc juris ſententiæque ſit: hæc ſcilicet vera hæreſis eſt, atque in ſua ſpecie perfecta. Id quod egregio argumento Cajetanus demonſtravit (4). Fides enim aſſenſu intellectus perficitur, ex conſenſione voluntatis in eo, qui rem, quam credit, cognoſcit eſſe catholicam veritatem: ergo & infidelitas diſſenſu intellectus perficitur ex conſenſione voluntatis, in eo, qui rem, cui aſſentit, cognoſcit eſſe contra eccleſiæ communem fidem. Contrariorum enim contrarias oportet eſſe notiones. Confirmat autem hoc vel maxime præclarum illud Auguſtini teſtimonium inquientis (5): *Conſtituamus aliquem id ſentire de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, exiſtimantem ipſam eſſe catholicam fidem, iſtum nondum hæreticum dico, niſi manifeſta ſibi doctrina catholicæ Fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit*. Præterea qui ſic tenet errorem

(1) *Gloſ. in extrav. cum inter nonnullos* (2) *Jo. Gerſ. 1. p. Alphab. 14.* (3) *Turrecr. l. 4. p. 2. c. 16.*
(4) *2. 2. q. 11. a. 2.* (5) *l. 4. cont. Don. c. 6.*

rem Fidei contrarium, ut non ſit paratus ab eccleſia corrigi, ſine dubio eſt hæreticus, ut Auguſt. idem in epiſt. ad Glorium & Eleuſium affirmat (1). Sed qui videt ſuam opinionem adverſam eſſe catholicæ Fidei, & adhuc in ea permanet, hic non eſt paratus ab eccleſia corrigi, cujus videlicet auctoritatem rejicit, & contemnit: verum igitur crimen hæreſeos admittit. Qua ex re intelligitur, pertinaciam eam, quæ hæreticum facit, ſemper, ſolumque in eo inveniri, qui dogma aliquod tenere pergit, cui cognoſcit catholicam ſententiam adverſari. Id vero nominis ipſa quoque notio declarat. Pertinax quippe is dicitur, qui plus nimio in propria ſententia hæret. At qui opinionem ſuam intelligit communi eccleſiæ ſenſui & Fidei repugnare, atque in ea perſtat nimis, profecto ille in privata ſententia perſeverat: vere igitur eſt pertinax: imo hæc ſola conſummata pertinacia eſt, quæ abſolute cum Fidei conſtantia repugnat, atque adeo ſola ea ſimpliciter hæreſim conficit. Nam quemadmodum, ut paulo ante dictum eſt, fides ea electione perficitur, ubi is, qui vult veritati aſſentiri, intelligit illam eſſe catholicam veritatem; ſic & hæreſis contraria omnino electione conſummabitur ejus, qui adverſante catholica fide, propriam ſententiam videns volenſque complectitur. Ecquis enim eo pertinacior eſſe poteſt, quem de ſuſcepta cauſa propoſitaque ſententia nulla eccleſiæ vis, nulla catholicorum depellit auctoritas? Præclare itaque Hieronymus interpretatur, hæreticum idcirco ſubverſum eſſe, & proprio judicio condemnatum, quia ſuo arbitrio ab eccleſiæ inſtitutione diſceſſit, quæ diſceſſio propriæ conſcientiæ videtur eſſe damnatio.

Quibus rebus poſitis, illa conſectaria ſunt. Primum; ſi dogma aliquod nondum eſt certum & expeditum ad catholicam fidem attinere, quamvis plerique viri docti exiſtiment, a Deo eſſe revelatum; peccat ille quidem graviter, qui cum eo dogmate pugnat, eſtque item pertinax, qui plurimorum & doctiſſimorum auctoritatem contemnit, eamque obſtinatione quadam ſententiæ repudiat: ſed non eſt hæreticus, quoniam pertinacia illa tametſi impudens & vitioſa eſt, non tamen in eccleſiam tendit, ſed in viros illos eruditos ac pios, quos ille arroganter deſpicit, ac pro nihilo putat.

Illud deinde conſectarium eſt: Si certum exploratumque ſit, dogma unumquodlibet Fidei veritatem eſſe, qui ignoraverit ejuſmodi dogma ad fidem ſpectare catholicam, & quamvis admonitus ab epiſcopo, ab hiſque rurſum, quibus Fidei cognitio conceſſa eſt, a viris demum doctis & piis, placitum ſuum præfracte nimis obſtinateque defenderit: hic temerarius, contumax, præceps, inſolens, ſapiens hæreſim, & quibuſque hujus generis nominibus notari poterit: nec tamen etiamnum notam hæreſeos habebit, quia (dicendum eſt enim ſæpius) pertinacia ejus nondum cum Fidei veritate & eccleſiæ auctoritate pugnat, ſed cum eorum ſententia, qui & fallere & falli poſſunt. Recte igitur D. Thomas (2) aſſeruit, eum qui paratus eſt corrigi ſecundum eccleſiæ determinationem, hæreticum non eſſe: quia non ex malitia errat, ſed ex ignorantia. Quod de craſſa etiam ignorantia dictum accipio: nam quæ affectata eſt, hæc non tollit, quin peccatum ſit ejuſmodi, cujuſmodi eſſet, ſi a ſciente & vidente committeretur. Nempe affectatus error ex electione eſt, neo paratus eſt ille corrigi, qui de induſtria commonitionem eccleſiæ doctrinamque declinat. At qui ex ignorantia non affectata errat, hic quodammodo invitus eſt & repugnans, non libens & voluntarius. Quocirca nec errorem eligit, nec gravate feret, quum ab eccleſia corrigetur, errorem ſuum ipſe corrigere.

Verum noſtris hiſce documentis illud in primis objicitur, quod error iſte ignorantiæ vitioſæ mortale peccatum eſt, præſertim poſt admonitionem epiſcopi docti, prudentum judicum, Theologorum ſapientium. Peccatum autem mortale hoc non niſi ſub infidelitatis genere continetur. Tres vero ſolum eſſe infidelitatis ſpecies, D. Thomas definivit. Cum ergo crimen ejuſmodi nec Paganiſmus, nec Judaiſmus ſit, erit profecto hæreſis. Adde, quod ſi quis ex ignorantia vitioſa & ſupina hominem occideret, vere & proprie homicida eſſet, in eaſque pœnas incurreret, quæ fuerint homicidis a jure præſcriptæ. Eadem vero cauſa ſubeſt in eis: qui manus violenter clericis attulerint, atque in cæteris omnino ſacrilegis. Qui igitur ex ignorantia craſſa poſt ſuſceptum Chriſti baptiſmum, errorem habuerit Fidei contrarium, is vere erit hæreticus. Actus enim, qui ex hujuſmodi ignorantia proficiſcitur, ſimpliciter & abſolute & volentis eſt & conſentientis: poterit ergo excuſari quidem, ne tam gravis culpa ſit, non autem ut hæreſeos culpa non ſit, & ejus omnino generis, cujus eſſet, ſi a non ignaro proficiſceretur. Adde etiam Divi Thomæ (3) teſtimonium in hæc verba: *Ab errore circa articulos fidei non poſſunt aliqui propter ſimplicitatem excuſari, quin ſint hæretici, præſertim quantum ad ea, quæ eccleſia ſolennizat, & quæ communiter verſantur in ore fidelium. Sed circa alia, quæ indirecte perinent ad Fidei diſciplinam, ut quod Iſaac fuit filius Abrahæ, non judicatur aliquis hæreticus, niſi ab errore non recedat, etiam viſo quid ex eo ſequatur.* Hactenus ille. Quæ verba adeo aperte cum hac noſtra doctrina pugnare videntur, ut non ſit neceſſe argumentari. Sed & Chryſoſtomus (4) videtur quoque nobis adverſari, qui illum Pauli locum (5), *Cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati* &c. de eis accipit, qui non adverſandi affectu, ſed ſtudio diſcendæ veritatis veritati reſiſtunt. At Paulus de

(1) *24. q. 2. c. Dixit Apoſtolus* (2) *Ad Tit. 3. lect. 2.* (3) *1. Cor. 11. lect. 4.*
(4) *Hom. 6. in epiſt. ad Titum.* (5) *2. Tim. 2. 25.*

de hæreticis loquebatur, quos alio loco (1) ſemel atque iterum commonefaciendos eſſe corripiendoſque præcepit, ſed poſt unam & alteram correptionem devitandos.

Respondetur objectis arg. Quibus argumentis breviter ita reſpondeo. Diximus ſupra, dupliciter aliquod peccatum in genere & ſpecie collocari: uno modo formaliter & directe, altero modo materialiter & reductive. Dent mihi latini veniam, precor, ſi verba minus latina uſurparim. Sic a dialecticis accepimus, materiam in prædicamento ſubſtantiæ poni, punctum in genere quantitatis, embrionem in ejus ſpecie animantis, cujus gratia a natura paratur: poni, inquam, non per ſe & proprie quidem, ſed per accidens, & quaſi improprie. In moribus itidem quædam peccata ſunt in ſua ſpecie perfecta, quæ videntes & ſcientes de induſtria committunt, & ea proprie per ſe, & formaliter in ſua quoque ſpecie reponuntur. Alia vero imperfecta ſunt, quæ præter intentionem ignorantes admittunt, & ejuſmodi ad ſpeciem & genus per accidens reducuntur. Error igitur ille catholicæ veritati contrarius, quando in vitio ignorantia eſt, ad ſpeciem hæreſis referetur: nec tamen hæreſis perfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ ut ante etiam dictum eſt, in tres ſpecies a Divo Thoma diſtinguitur. Prima itaque objectio minimo negotio pellitur.

Illa altera difficilior eſt, ubi quæritur, cur qui hominem ignorans perimit, vere homicida eſt, atque adeo pœnas homicidii contrahit, & ejus ignorantia eſt in vitio: is autem, qui contra fidem errat poſt fidem in baptiſmo ſuſceptam, nec crimen hæreſeos vere patrat, nec in pœnas hæreticorum incidit. Quæ ſane quæſtio ita ſolvitur. Non eſt hæreticus nec Theologorum, nec Juriſperitorum uſu, qui in hæreſim illam imperfectam incurrit: nec hæreſis illa imperfecta in frequenti vulgatoque ſermone ſimpliciter & abſolute hæreſis eſt: ſed ille tantummodo hæreticus dicitur, qui formaliter & ex electione, quaſi dedita opera, cum communi fide pugnat. Quare niſi a perfecta & conſummata hæreſi nullum hæreticum nominabimus, ſi frequentem eundemque proprium hujus uſum vocabuli volumus conſervare. Eam rem quoniam tum ex nominis origine & notione, tum ex veterum teſtimoniis, tum ex communi omnium ſenſu paulo ante oſtendebamus, nihil eſt neceſſe acta agere. Hinc illud eſt (2), *Excommunicamus omnem hæreſim extollentem ſe adverſus catholicam fidem*. Non errorem ait, extollentem ſe adverſus epiſcopum, non adverſum Inquiſitores, non adverſum Theologos aut Pariſienſes, aut Salmanticenſes, aut Complutenſes, aut Bononienſes, ſed adverſus catholicam fidem. Hinc etiam illud (3). *Non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ.* Non dixit, Sanis ſermonibus epiſcopi ſui, non eorum, qui de fide inquirunt, non Theologorum etiam multorum, ſed *Domini noſtri*, &c. Quod ſi vel in divinis libris, vel in eccleſiæ doctrina non acquieſcit, hæreticus eſt: quamvis non ſit nec ab amicis, nec a Theologis, nec a fidei judicibus admonitus. Contra vero, ſi horum omnium repudiatis & monitis & præceptis, ſermones tamen Dei & eccleſiæ non induſtria repudiat, ſed ignorantia, hæreticus non eſt. Nec vero eædem cauſæ ſubſunt, ut cætera vitia, cum ex ignorantia craſſa ſupinaque prodiderint, & nomen & ſpeciem amittant. Non enim homicida is ſolum dicitur, qui hominem data opera occidit, ſed qui injuſte occidit, quamvis animi perturbatione, aut etiam imprudens id fecerit. Atque item ſimiliter in reliquis.

Jam D. Thomas vel prudenter Fidei judices admonet, idque illis præcipit, quod non ſuſpicari modo, ſed ſumere etiam atque exiſtimare debent: vel non putat ea, quæ in omnium catholicorum ore verſantur, ab ullo omnino fideli ignorari poſſe, niſi qui errorem affectaverit: vel de hæreſi imperfecta intelligit, quæ nec pertinaciam requirit, nec abſolute & ſimpliciter hæreticum facit, ſed quodammodo. Atque hoc reſponſum idem illa etiam verba recipiunt, quæ ex 1. par. ſcripſimus.

At Chryſoſtomus a nobis ſtat, non contra nos. Qui enim non ſtudio certandi, ſed diſcendæ veritatis doctrinæ reſiſtit, cum doceri paratus ſit, eum nec Chryſoſtomus, nec alius quiſpiam hæreticum proprie vocaverit. Et illos tamen, de quibus Paulus Timotheo ſermonem faciebat, grave peccatum peccaviſſe, verti in quæſtionem non poteſt. Invenitur ergo, Chryſoſtomo auctore, error fidei contrarius, qui tametſi in vitio eſt, non tamen eſt hæreſis: quia non eſt malitioſi error, ſed ignorantis. Quod ſi Chryſoſtomi interpretationem ſequimur, non erat Paulo de hæreticis ſermo, qui, quoniam obſtinate pugnaces ſunt, non ſunt admonendi, ſed vitandi. Quem ſenſum judices fidei videntur ſequi, cum in univerſum jubent, hæreticos vel omiſſa fraterna correctione denunciari. Quod utique præceptum vulgo datum prudentia pleniſſimum eſt: quanquam non omnium hæreticorum aures, ut quidam falſo putant, ita clauſæ ſunt veritati, ut ab amico præſertim docto & ſapienti verum audire non queant. Hanc ſpem, fateor, de amicis hæreticis non ſunt paſſim indocti habituri: paucorum erit iſta fiducia, eaque prudentiſſimorum, ſapientiſſimorum, conjunctiſſimorum, qui & prudenter intelligant, quorum non ſit deſperanda ſalus, & ſapienter amiceque poſſint ſuos ad fidem Eccleſiæ revocare (4). De quibus non valde obfirmatis Paulum quoque ad Timoth. loqui, haud abſurde intelligimus. Nolo autem, ut quiſpiam quamvis doctus & amicus, hac periculoſiſſima ætate, ubi hæretici obfirmatiſſimi ſunt vel plerique, vel omnes, fraterna correptione abutatur, niſi firmiter & certo exiſtima-

(1) *Tit. 3. 10.* (2) *De hæret. ca. Excommunicam.* (3) *1. Tim. 6. 3.* (4) *S. Tho. 2. 2. q. 33. ar. 7.*

moverit, hæreticum eſſe ex animo convertendum. Non enim propter conjecturas aut veroſimiles, aut etiam probabiles, rem tanti momenti debet periculo exponere; præſertim cum experimento exploratum fuerit, quantum noſtratibus incommodi attulerit in crimine hæreſis intenta correptio. Meminiſſe debet vir doctus & prudens, Paulum mulieri conſulere, ut maneat cum viro infideli: quod videlicet inter gentes, quibus tunc ſcribebat, ſpes erat, ut uxor virum ſuum ad fidem alliceret. At ubi eccleſia comperit, inter Judæos præſertim uxores potius corrumpi a viris, prudentiſſime ſanxit, ne uxor ad fidem converſa cum viro infideli maneret. Qua lege non Pauli conſilium evertit, ſed firmavit. Sic Fidei judices, quando multis magniſque experimentis acceptis legem tulerint de denunciando hæretico, quamvis occulto, fraternæ correptionis legem a Chriſto præſcriptam non violant, ſed ſtabiliunt. Niſi naturæ juribus legislator repugnavit, cum ſapientiſſime edixit: *Si tibi voluerit perſuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, ſive uxor, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & ſerviamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui; non parcat ei oculus tuus, ut miſerearis & occultes eum, ſed ſtatim interficies*, &c. Deuter. 13. Hæc igitur lex in crimine hæreſis populo ſervanda eſt diligenter, ne, dum per falſam miſericordiam homini indulgent, in rem Chriſti publicam crudelis ſit.

Ad 2. confirm. 5. arg. Nec operæ pretium erit hoc loco diſputare, an Apoſtoli hæretici fuerint: quod qui fatetur, qua hunc objurgatione, aut quo potius convicio a tanto errore coner avertere? Poteſt enim, Deus immortalis, abſurdius dici quicquam, quam miniſtros primos Evangelii ad unum omnes, non a fide modo alienos, verum etiam hæreticos fuiſſe? Quanto & verius & modeſtius illi ſentiunt, qui arbitrantur, Apoſtolos Chriſti non ex malitia, nec de induſtria, ſed ex animi perturbatione & ignorantia peccaſſe? Aperte illis Dominus mortem & reſurrectionem ſuam prædicebat, & tamen ipſi, ut Lucas ait (1), non intelligebant, quæ dicebantur: & credemus nos, poſt tot adeoque magnas turbas excitatas, diſcipulos non perturbatione animi, ſed malitia dubitaſſe? Nam incredulitas & duritia cordis cujuſmodi illa fuerit, Evangeliſta nobis expoſuit, inquiens, quia his, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Illi porro, qui viderant, digni omnino erant, quibus fides haberetur, ſed falli poterant tamen. His ergo non credentes Apoſtoli quidam & multis & incorruptis teſtibus, duri erant, increduli que etiam erant; at non Deo, ſed hominibus. Pertinaces itaque erant adverſus homines, non adverſus Deum & Chriſtum ejus. Quocirca Chriſti diſcipulos hæreſeos inſimulare, ſtultitiæ eſt manifeſtæ, ſi ea, quæ diximus in hæreſis finitione conſtituenda, recte & dicta & confirmata ſunt. Confirmatum eſt autem multa eſſe, quæ concurrant, ut quiſpiam hæreticus conſtituatur. Primum errorem habeat oportet. Deinde ut is error catholicæ veritati contrarius ſit. Tertio loco certum eſſe neceſſe eſt, atque expeditum, errorem illum veritati catholicæ repugnare. Quarto errori pertinaciam adjungi, non quamvis, ſed quæ cum certa Eccleſiæ regula pugnet. Quinto, ut is error ſit poſt ſuſceptam Fidei profeſſionem in illo, qui Chriſto ſe credere profitetur.

Hactenus Theologis noſtris attenuate preſſeque finivimus, quidnam hæreſis ſit, unde illis ſtatim perſpicuum fiat, quænam ſit hæretica propoſitio. Nam in mente eadem prorſus res ſunt, in voce autem vel ſcripto hæretica propoſitio dicitur, quæ hæreſim interiorem enunciat, illiuſque eſt omnino ſignum. Quia vero ſolus Deus novit & corda, & cogitata filiorum hominum, nemo mortalium profecto poteſt alterius habere clare cognitam hæreſim, & ſatis firme conceptam animo atque comprehenſam. Quamobrem cum vox ſcriptumque ipſum, ac cætera demum omnia externa ſigna fallacia aliquando ſint, non eſt facile certas & conſtantes formulas Fidei judicibus exprimere, ut recte atque ex ordine valeant de hæreſibus judicare. Nam Theologi quum compertum habuerint, propoſitionem aliquam Fidei catholicæ eſſe manifeſte contrariam, ſubſcribent forte illico, hæreticam illam eſſe; quoniam interdum de rebus ipſis nude poſitis ex genere naturaque loquuntur, & eas, quas circumſtantias appellant, quandoque aut negligunt, aut certe in judicum fide ac diligentia deponunt. Itaque ſuo ſe munere probe functos arbitrantur, ſi unum illud exploraverint, an error, cujus ab eis nota quæritur, Fidei aperte adverſetur. Cum autem ad hæreſim perficiendam eam, quæ legibus proſcripta & damnata eſt, quædam alia ſint, ut diximus, neceſſaria; non videtur eſſe bene conſultum multorum infirmitati & innocentiæ, niſi fidei cenſores iterum atque iterum admoneantur, ut diligentiſſime errantium judicium, ingenium & animum ſtudeant indagare, illudque potiſſimum, an eam pertinaciam habeant, quæ ſupra ſtudioſe nobis & ſedulo diffinita eſt: quod in hac re vel maxime Eccleſiaſtici judicii cardo verſatur. Nec ſatis eſt ad ſententiam de hæreſi rite juſteque ferendam, hæreſim ipſam ſuſpicione attigiſſe, ſed comprehenſione quadam opus eſt, ut ſine errore de erroribus judicetur. Niſi enim illos judex quaſi manu teneat, præceps fere erit temerariumque judicium. Quod ſi in cauſa ſanguinis id civiles leges præſcripſere, ut probationes eſſent luce meridiana clariores: ecquid fieri oportet ab Eccleſiæ judicibus in eis cauſis decernendis, in quibus non ſolum res, honor, fama, vita hominis unius periclitatur, ſed totius etiam generis ac familiæ præclara & ſempiterna exiſtimatio? Age ergo normas præſtituamus, quibus Eccleſiæ judices tuto in hæreſi dijudicanda uti poſſint.

CA-

(1) *Luc.* 18. 34.

C A P U T IX.

Regulæ tres, ad quas Fidei externa judicia dirigenda ſunt.

PRima formula in promptu eſt, ipſius contra ſe errantis teſtimonium, quo in omni foro exploratum eſt admiſſi criminis argumentum, præſertim ſi crimen ſuum reus ſua ſponte & voluntate teſtificetur. Tametſi ea etiam confeſſio, quam a reo judex quæſtiones ac tormentis exprimit, ſecundum leges tum civiles, tum canonicas idonea eſt ad faciendam in externo judicio fidem. Sed de toto hoc & confeſſionis & quæſtionis genere commodius non a juriſperitis ſolum, varum a quibuſdam etiam optimis viris familiariter colloquentibus, quam ab ullis Theologis ulla in ſchola, diſputatur. Nec vero quempiam velim in eum ſenſum formulæ hujus verba interpretari, ut reus, qui hæreſis fortaſſe vim, & naturam neſcit, hæreſim ipſe ſit ſuo judicio æſtimaturus, illumque ſecuturi in ſententia judices. Sed ita accipi oportet, ut reus cum factorum atque dictorum ſuorum, tum propriæ conſcientiæ atque animi teſtis contra ſe ſit; judices ex factis, dictis, mente, ingenioque illius hæreſim deprehendant, cujus notionem ante oculos poſitam habere in omni Fidei religioniſque judicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit, qui vehementer ſe ipſe affirmaret hæreticum eſſe. Quid ita? rogat. Cur te hæreticum eſſe arbitraris? Reſpondit ſe tenere contra Catholicam fidem. Hic ille urget: An tu credis catholicam fidem falſam eſſe? Minime gentium, inquit iſte: adeo, etiam me hæreticum exiſtimo, hoc eſt errantem, & a veritate alienum, quia contra fidem catholicam ſentio. Jam præceptor riſum continere non valens, abi ſtulte, ait; eo enim minus hæreticus es, quo magis te hæreticum opinaris. Salva quippe res eſt, ſi tunc errare te ſentis, quum Fidei catholicæ repugnas. Sic hominis ſtultitia eſt non tam Theologiæ rationibus, quam prudentiæ manibus comprehenſa. Mihi etiam ipſi aliquando contigit, ut a Judicibus Fidei errores neſcio quos denotandos acciperem, certe hominis ejus errores, ut poſtea comperi, qui judicum nec juſſu, nec acceſſitu ad tribunal venerat, ſed ſacerdotis cujuſdam ſuaſu, & conſilio, quem pœnitentiæ adminiſtrum habebat. Sponte igitur, ſuoque judicio hæreſes adverſum ſe plurimas (ſic cenſebat) excipiente notario, prodidit. Ad me ergo itum eſt, ut errorum notas ederem. Quos ut multos, varioſque conſpexi, cœpi mecum ipſe attentius cogitare, quiſnam eorum auctor haberi poſſet. Quicunque porro is eſſet, partim ex Arii, partim ex Macedonii, partim ex Vvicleffi, partim ex Lutheri fontibus, quaſi quoſdam deduxiſſe rivulos videbatur. Crederes eum aſſidue in omnium hæreticorum lectione verſatum. Quod ſi ulla eſſet rerum conſequentia, & connexio, errorumve compoſitio, & coagmentatio aliqua, mihi quoque injecta eſſet iſta ſuſpicio. Sed cum cernerem, in tanta errorum copia non complexionem eſſe, non vinculum, inſaniæ hominis potius, quam hæreſeos venit in mentem. Nolui itaque de erroribus judicare, niſi prius auctoris ingenium, & judicium exploraſſem. Ergo judices rogo num copia ſit videndi hominis. Ajunt eſſe: Nam datus erat in cuſtodiam, & conjectus in carcerem. Solvitur vinculis, coram producitur, intueor oculis, animo cerno, video illum parum ſana mente eſſe. Periculum ex rebus præſentibus feci, quas longum eſſet commemorare: probavi ita ſe habere rem, ut ante ego cogitaram. Vix tamen a judicum animis opinionem infixam potui divellere. Sed vici tandem, & perſuaſi, atque, ut erant viri boni, dederunt manus, amentemque ſponte confeſſum, ſuoque judicio convictum, in parentum domum cerebro vacuum quidem, ſed omni etiam pœna vacuum dimiſerunt. Ac de his nihil eſt neceſſe, ut Theologi præcipiant: ſunt tamen ea cognoſcendat pertinent enim ad eum uſum, quem juris prudentes ſunt e locis theologicis habituri, de qua re hoc libro diſſerimus. Reliqua deinceps perſequamur: nam formula hæc tantum attingenda fuit.

Alteram D. Thomas protulit in prima parte (1), & in priorem ad Corinthios epiſtolam (2). Ea eſt hujuſmodi: Si error fidei contrarius circa ea ſit, quæ nullo modo eſt probabile ab errantibus ignorari, qui ad fidem catholicam certo pertineant, tunc judices tuto de hæreſi pronunciabunt. Ut ſi, exempli cauſa, homo quivis etiam de media plebe, aut neget Chriſtum cruci ſuffixum, vere mortuum, vere a mortuis excitatum: aut aiat, ſuperfluum eſſe & vanum orare pro mortuis, nullo præmio juſtos a Deo affici, nullo ſupplicio improbos, & cætera ſimilia. Item ſi vir in ſchola Theologiæ diu multumque verſatus contendat, Spiritum ſanctum a Filio non procedere, aut Patrem & Filium Spiritus ejuſdem duo eſſe principia; aut non eſſe tres pœnitentiæ partes; aut Chriſtianis nullo modo eſſe licitum cum hoſtibus belligerare; aut epiſcopum non eſſe ſuperiorem ſimplici ſacerdote, aut quicquam ejuſmodi, quod incredibile eſt neſcire Theologos ad Eccleſiæ communem fidem attinere, præſertim ſi in ſchola, ut dixi, perdiu ſe ſe, ac valde exercuerunt. Qua in re non dubito, quandoque a judicibus per remiſſionem nimiam, aut magnam certe ignorationem erratum. Nolo enim ſuſpicari, Fidei leges per gratiam eſſe aut populi furori, aut potentium voluntati conceſſas. Fuerunt ante hos paucos dies Theologi quidam habiti doctiſſimi, in iis erroribus deprehenſi: quos & Lutheranorum eſſe proprios, & Eccleſiæ communi Fidei adverſos, nemo addubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis eſſet in-

(1) q. 32. ar. 4. (2) c. 11. lect. 4.

ſtructus. Coacti ſunt hæreſes abjurare, quaſi ſuſpecti de hæreſibus, non convicti. Cum tamen ſi hæc non dico ad rhytmicorum, aut muſicorum acerrimam normam, ſed ad perpendiculum communis juris, & vulgarem rationis formulam dirigerentur, nullum facilius erat, procliviuſque judicium. Turpe fuit autem ea dubitare peritos, quæ ne ruſtici quidem dubitant, nempe nullo pacto veriſimile fieri, ut homines in earum rerum, quas diu multumque tractarunt, ignoratione verſentur. Ecquis autem credat, viros theologiciſſimos (ſic cenſebat vulgus) earum rerum inſcios & rudes, quæ Theologis univerſis notæ,& pervulgatæ ſunt? Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerint errata, ſubſcribere: ut in hac quaſi imagine & hujus præſcriptionis regula illuſtrior appareret, & admonerentur quoque futuri judices, ut alieno periculo ſaperent, neque animi relaxationem & mollitiem, clementiam, & miſericordiam eſſe arbitrarentur. In illis nimirum & reis & judicibus, ne quod perniciosum exemplum eſſet proditum, pertimeſcebam. Quod enim exemplo fit, juri fieri putant. Sed quoniam jam rei ipſi deceſſerunt, omnique odio carent & invidia, non putavi ejuſmodi errores traducendos: quos ſi conteſtatos & conſignatos ederem ad ſempiternam memoriam turpitudinis; non ſolum in mortuos reos, ſed vivos etiam judices viderer maledicta conferre. Quamquam forte ibi timeo, ubi non erat timor. Sed utcunque res habeant, juriſperitos admonui, ne in animum inducant credere, nullos eſſe pertinaces, niſi qui judicum monitiones præceptaque deſpexerint. Ante hominum hortatus iſtos, crede mihi, vera hæreticorum pertinacia reperitur, eorum ſcilicet, qui minime ignorant, opiniones ſuas contra fidem Eccleſiæ venire. Ipſa vero omnium fidelium vox, idemque communis ſenſus, non pro una monitione dico, ſed pro mille ſufficit. Quapropter Eccleſiæ unam vocem qui ſpernit, hic multo pertinacior eſt, quam ſi ſexcentas aut Theologorum, aut judicum contempſiſſet. Ac de ſecunda quidem regula hactenus. Tertiam hanc habebimus.

Si de cujuſpiam erraatis pertinacia dubitant judices, duæ res illis ſunt accuratius tranſigendæ: quarum una Theologorum propria eſt, altera cum Theologis juriſperitorum etiam communis. Priorem ergo a Theologo juriſperitus mutuabitur, poſteriorem autem ſuo ſibi jure vindicabit. Primum igitur a ſapientiſſimis Theologis illud explicatum, diffinitumque habeant judices, an error, qui in judicium venit, cum fide catholica aperte pugnet. Nam una ex hac parte dupliciter hæreſeos judicium excluditur: vel quia incertum eſt, dogma illi errori contrarium catholicæ Fidei veritatem eſſe; vel quia repugnantia erroris ejuſmodi, & catholicæ veritatis obſcura eſt, & in opinione poſita. Ut ſi, verbi gratia, olim negaret quis, epiſtolam ad Hebræos eſſe Pauli, habeat autem pro certo illam eſſe canonicam, & de auctore epiſtolæ quæſtionem moveat, non de auctoritate; ſunt Theologi qui ſentiant, hæreſim illam eſſe. Ego vero, niſi Eccleſiæ definitio obſtaret, non puto, qui exiſtimem Chriſti fidem in nullo extremo verſari diſcrimine, ſi libri canonici auctorem neſciamus, modo ſciamus librum eſſe canonicum. Quocirca ſive Paulum, ſive Lucam, ſeu Barnabam illius epiſtolæ auctorem quiſpiam dixerit, ſi ſolida ei eſt fixaque & conſtans epiſtolæ auctoritas, non continuo Chriſti fidem evertet. Cum igitur tempore D. Hieronymi nondum fuerit explorate cognitum, an Fidei certa veritas ſit, Paulum illam ad Hebr. epiſtolam ſcripſiſſe, ſi error adverſus ad tribunal Fidei tunc referretur, criminis fortaſſe quidem judicium fuiſſet, ſed hæreſeos judicium non fuiſſet. Item, Dei auxilio peculiari nos egere, ut ſicut oportet, credere, ſperare, diligereque poſſimus, Fidei dogma eſt longe certiſſimum. Qui inficiabuntur, nullos eſſe habitus ſpei & charitatis infuſos, illi dogmati huic, ut quidam ſentiunt, repugnabunt: ſed quia ea pugna, tametſi valde probabiliter apparet, non tamen eſt manifeſta ratione comprehenſa, eorum hominum error notandus eſt, temeritas & impudentia notanda: hæreſis ne ſuſpicanda quidem ante ſacri Concilii Tridentini decreta. Qui locus, nullo etiam commemorante, fidei cenſores admonet, ut id mutui, quod a Theologis ſunt neceſſario accepturi, non a quibuſvis accipiant, ſed ab eruditis, expertis, exercitis. Qui ſcilicet cum exploratum habeant, quinam ex Theologiæ locis certi ac firmi ſint, qui contra probabiles & non neceſſarii, tum argumentorum Theologicorum frequenti atque expedito uſu facile quoſcunque errores deprehendant, qui Fidei catholicæ dilucide refragentur. Altera erat res, ut judices diligentem navent operam, quo illis errantis pertinacia pateſcat. Quæ ſi in dubium fortaſſe vertitur, & neque ex ante aut dictis aut factis, neque ex errantium ſtatu, & conditione & ingenio colligitur, non alia eam ratione melius deprehendent, quam ſi erranti certum ſignum catholicæ ejus veritatis oſtendant, cui error iſtius contradicit. Ut ſi proferatur apertius aliquis ſcripturæ locus, aut definitio legitimi concilii generalis, aut decretum conſtans Apoſtolicæ ſedis, aut una quælibet alia certa nota earum, quibus & catholicæ veritates, & contrariæ omnino hæreſes dijudicantur. Quod ſi hiſce ſignis notiſque prolatis ille ceſſerit, argumentum erit ignorantiæ probabiliſſimum: ſin repugnaverit, argumentum erit pertinaciæ certiſſimum: præſertim ſi nec ingenii nec doctrinæ expers ſit. Nam ſi adeo rudis & imperitus eſt, ut harum rerum intelligentiam nullo modo habere poſſit, equidem nullam certam regulam præſcriptionemque conſtantem exprimerem, ut hominis ejuſcemodi pertinacia innoteſceret (1). Certe ſi qua eſt craſſa pin-

(1) *Si forte interpretanda eſt ſentent. Bart. l. Tutor. ff. de ſuſpet. tut. & Felini in rubr. de hæret & Car. in Clem. 1. de ſum. Tr. q. ſentiunt, epiſcopi & inquiſitorum admonitionem eſſe legitimam; ut qui eam contemnit, hic pertinax cenſeatur.*

pinguique minerva deſcribenda formula, ea erit ſententia Eccleſiæ communis, fideliumque conſenſus & conſpiratio eadem: quibus ſi iſte adverſetur, tum etiam cum videt contra ſe venire omnes, pertinax atque adeo hæreticus exiſtimabitur. Nec neceſſe erit tamen orbem omnium peragrare terrarum, & ſingulorum fidelium rogare ſententiam. Nam quæ ſit fidelium ſingulorum, neque arte aliqua, nec diligentia & inquiſitione perpenditur, ſed quodam quaſi prudentiæ ſenſu judicatur. Quemadmodum enim ſi quiſpiam neget omnem ignem calefacere, non eſt opus, ut contumax in naturam habeatur, propoſitionem illam generalem inductione & demonſtratione ſingulorum ignium, ſed ſignificatione potius & ratione declarare; cum quibuſdam demonſtratis, eadem ſit de cæteris ratio: ſic in fidem eccleſiæ ille erit pertinax, qui ſuæ provinciæ aut civitatis fidelibus univerſis in Fidei ſententia repugnaverit.

Sed hæc relinquamus, idque largiamur inertiæ noſtræ; inepti enim ſumus, ut hebetes ac rudes ad regulam & lineam exigamus. Hæc vero omnia, quæ in hac poſtrema conſtituenda regula diximus, ſi ad vulgaris prudentiæ rationem dirigas, recta fortaſſe erunt: ſin perpendere ad exactioris diſciplinæ præcepta velis, reperientur quædam fortaſſe non recta. Quid enim in tam inæquabili & rerum & ingeniorum varietate præſcribere nos poſſumus, quod æquabile inter omnes & unum omnibus eſſe queat? præſertim cum id genus cauſæ propemodum conjecturales ſint, in quibus judices indiciis quibuſdam atque veſtigiis in ipſa penetrare hominum corda pertentant, quæ ſi cognoſcerent, non egerent perpendiculis, non normis, non regulis. Quid igitur hæreſis ſit, quæ hæretica propoſitio, qua demum via ac ratione utrique & theologo & juriſperito internoſcenda, mihi jam ſatis ſuperque dixiſſe videor.

CAPUT X.

De propoſitione erronea, ſapiente hæreſim, piarum aurium offenſiva, & temeraria, & ſcandaloſa.

Deinceps, ut erat propoſitum, de propoſitione erronea videamus. Cujus notio ac definitio non eadem omnibus, ſed ſua cuique eſt: ut hic etiam verum id eſſe comprobes, *Quot homines, tot ſententiæ*. Illud autem in primis definitum & conſtitutum ſit, propoſitionem erroneam ab hæretica non cogitatione modo, ſed re etiam ſeparari. Non enim, ut quidam exiſtimant, concilium Conſtantienſe, unde varia iſta errorum genera accepimus, propoſitionem erroneam uſurpat in ſignificatione generali, ut erroris hæretici & cæterorum genus commune ſit, quæ videtur eſſe ejus nominis propria ſignificatio. Ecquis enim credat, quicquam aliud eſſe propoſitionem erroneam, quam errorem? Sed concilium, ut dixi, ab hac uſurpatione longe abeſt: id quod ſtatim planum faciam, ſi verba patrum adſcribam. *Compertum eſt*, inquiunt, *ex præfatis articulis plures eſſe notorie hæreticos, alios non catholicos, ſed erroneos, alios ſcandaloſos, quoſdam piarum aurium offenſivos, nonnullos temerarios*. Quæ forma ſermonis eſſet & falſa & abſurda, ſi propoſitio erronea pro quocunque errore communiter ſumeretur. Jam enim recte quoque dici poſſet, poſt multas argumentationes enumeratas, in his quaſdam eſſe ſyllogiſmos, quaſdam inductiones, quaſdam argumentationes: quod quam ſit ineptum, nemo eſt, qui non intelligat. Sine dubio igitur erronea propoſitio ab hæretica ſecernitur, non tanquam genus a ſpecie, quod eſſet diſcrimen rationis; ſed tanquam una erroris ſpecies ab altera: quæ vera rerum, non modo vocabulorum, diſtinctio eſt.

Illud deinde conſtituere debemus, quod prius forſan dictum oportuit, ſed doctrina ſera non eſt reprehendenda, præſertim ſi in opportunum tempus reſervata ſit: Conſtituendum ergo, catholicas veritates non ſingulari modo, ſed bipartito reperiri. Quædam enim ſunt catholicæ veritates, quæ ita ad fidem pertinent, ut his ſublatis, fides quoque ipſa tollatur. Quas nos uſu frequenti, non ſolum catholicas, ſed Fidei veritates appellavimus. Aliæ veritates ſunt etiam ipſæ catholicæ & univerſales, nempe quas univerſa eccleſia tenet, quibus licet everſis fides quatitur, ſed non evertitur tamen. Atque in hujuſmodi veritatum contrariis erroribus ſupra dixi (1) fidem obſcurari, non extingui, infirmari, non perire. Has ego nunquam Fidei veritates cenſui vocandas, quamvis doctrinæ Chriſtianæ veritates ſint: Speciales orationes applicatas uni perſonæ per prælatos vel religioſos plus prodeſſe eidem, quam generales; Fratres non teneri labore manuum victum quærere, ſed licere eis eſſe mendicos: & complures alias ſimiles propoſitiones, quas omnes catholici veras eſſe ſine dubio exiſtimant, ideoque veritates catholicæ vocari poſſunt, atque etiam debent. Quæ igitur propoſitiones hujus poſterioris generis veritatibus contradicent, eas equidem erroneas appello: quæ quoniam doctrinæ catholicæ adverſantur, errores ſunt hæreſi proximi, hæreſes non ſunt. Nec noſtro more nos ita loquimur, ſed eſt etiam hoc in more poſitum ſermoneque majorum, ut nomen generis ſpeciei illi abſolute tribuant, quæ eſt in eo genere imperfectiſſima. Sic Ariſtoteles in prædicamentis diſpoſitionem ſejunxit ab habitu: cum tamen diſpoſitio alias habitus ipſius genus ſit. Virtus quippe, quam habitum eſſe nemo eſt qui neſciat, diſpoſitio eſt perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla, quæ ſunt prope innumera, referamus, illud eſt paſſim vulgi etiam ore contritum, quo animalis vocem, cum omnium animantium communis ſit, interdum pro his ſolum accipiunt, in quibus nihil aliud, quam vis animantis appa-

(1) *Pag.* 289. *b.*

Digitized by Google

apparet. A qua conſuetudine ne Paulus quidem abhorruit, quum animalem hominem dixit, quaſi brutum expertemque rationis. Patres item concilii Conſtantienſis hoc ſenſu videntur eſſe locuti, ſi accurate eorum voces expendamus. Ex quibus facile intelligimus, erroneas propoſitiones contra catholicas fuiſſe diviſas, & inferiore quodam gradu, quam hæreticas, fuiſſe locatas. Error itaque, qui & minus quidem quam aperta hæreſis, & catholicæ doctrinæ tamen contrarius eſt, propoſitio erronea vocatur. Theologi denique modeſtiores, quum in diſputationibus ſuis quicquam ſanæ doctrinæ adverſum hæreticum appellare non audent, temperato vocabulo erroneum eſſe confirmant. Quum vero in hunc ſenſum & vulgari conſuetudine alliciar, & compellar majore Philoſophiæ ratione, facile me patior in eum adduci, libenterque in eo cupio retineri.

Eſt & propoſitionis erroneæ alius item gradus. Quum enim veritas aliqua, ſapientum quidem opinione vehementi, fidei veritas eſt, ſed non eſt plane ab eccleſia definita, nec certo, argumento demonſtrata; tunc veritati illi adverſari non eſt hæreticum, ſed erroneum. Videlicet hæreſis quemadmodum ſupra diximus, a voluntate quoque errantium pendet, nedum ab intellectu. Error autem, ſicut & falſitas, e rebus ipſis ſignificatis perpenditur; nulla aſſerentis habita ratione. Ita licet veritas illa ad fidem ſuapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum eſt, hæretica pertinacia abeſt, error gravis & periculoſus non abeſt. Similiter & propoſitio erronea tertio quodam gradu vocari poteſt, quæ certæ veritati catholicæ fidei adverſatur, non manifeſte quidem, ſed ſapientum omnium longe probabili ac ferme neceſſaria ſententia. Ejus quippe erratio gravis eſt, qui hoc defendit contumaciter, quod viri omnes docti ſentiunt periculum grande catholicæ fidei conflare. Quicunque ergo vel doctrinam fidei appendicem liquido evertit; vel fidem ipſam in diſcrimen adducit, vehementer ille ſane in Chriſtiana diſciplina errat, atque adeo ejus dicta jure appellantur erronea. Verum de erronea propoſitione plus quam ſatis dictum eſt.

Propoſitio vero ſapiens hæreſim a quibuſdam definitur ea, quæ in ſignificatione, quam verba prima facie oſtendunt, ſenſum habet hæreticum, quamvis pie intellecta ſenſum aliquem habeat verum: ut ſunt, inquiunt, iſtæ propoſitiones, *Pater eſt major Filio*, *Chriſtus eſt creatura*, *Tres ſunt dii*. Quæ definitio nec vocabuli poteſtatem exprimit, nec rei diffinitæ vim naturamque deſerat, nec mutuo nexu cum illa eſt copulata. Quis enim dubitet, illam propoſitionem, *Ridiculum eſt, Euchariſtiæ ſacramentum ſolemni ritu per vias publicas circumferre*, Lutheranorum hæreſim ſapere, qua negant in Euchariſtia corpus Chriſti verum contineri? Et tamen in nullo pio ſenſu vera eſt. Hujuſmodi propoſitiones multas in Eraſmo, Joanne Carione, aliiſque quibuſdam hujus ſeculi ſcriptoribus paſſim leges, quæ nec apertas hæreſes præ ſe ferant, nec ſanum aliquem habeant ſenſum: ſed quia hæreſeos ſaporem quendam & odorem referunt, merito eas quidem dicimus hæreſim ſapere; qui vero illas proferunt, hos hæreticorum & ſaporem habere & proferre odorem. Nec exempla illa placent, quibus hi ſuam definitionem illuſtrant. Veriora equidem exempla deſidero, & magis ad rem, de qua agitur, accommodata: quamvis in hoc genere nihil ab iis requirendum eſt, qui omnes illos propoſitionum gradus permixtos eſſe ac confuſos opinantur. Sed primum exemplum a Joannis Evangelio Chriſtique doctrina ſumptum eſt. Quod vero Chriſti doctrina & Evangelium hæreſim ſapiat, ſcribere ego non auderem. Illud ſecundum exemplum congruens atque aptum eſt, ſi eis aſſentimur qui exiſtimant, illam orationem, *Chriſtus eſt creatura*, ſimpliciter veram eſſe, ſed eam Theologos refutaſſe, quod fœtorem quendam ab Ario contraxerit. In quam ſententiam D. Thomas multa dixit (1). Ac Sophronius in ſexta Synodo (2) plane fatetur, Chriſtum creatum & increatum, idemque in 3. lib. Joannes Damaſcenus. Sed & Hieronymus. (3) creaturæ nomen in Chriſto non horret. Ego vero ſemper habui perſuaſum, enunciationem illam & ſimpliciter falſam eſſe, & catholicæ Fidei abſolute contrariam. Eſt enim in creaturæ voce negatio intus incluſa, quæ Chriſti ſuppoſito abſolute divinitatem tollit. Nam qui dicit rem aliquam factam ex nihilo, is negat eam de ſubſtantia generantis extitiſſe: hoc enim diſcrimine id quod vere & proprie factum eſt, ab eo, quod vere & proprie eſt genitum, ſeparatur. Quemadmodum igitur illud, *Chriſtus cœpit eſſe*, fidei adverſum eſt, quoniam inde perſpicua argumentatione ſequitur, filium Dei eſſe cœpiſſe, atque adeo aliquando non fuiſſe; ſic & illud, *Chriſtus factus eſt ex nihilo*, fidei quoque adverſatur, quod implicite filius Dei de natura ejus, a quo extitit, eſſe negatur. Sive igitur incipere, ſive factum eſſe, ſeu eſſe creaturam, de filio Dei vere enunciari non poſſunt, quoniam inficiationem abditam & latentem continent, quæ a Filio Dei, pro quo nomen Chriſti accipitur, vel perpetuum eſſe, vel eſſe a patre depellat. Itaque, ut mea fert opinio, propoſitiones illæ, ac cæteræ ejuſmodi non tanquam ſapientes hæreſim, ſed tanquam hæreticæ a Nicænis patribus ſunt damnatæ. At propoſitionem hæreticam & ſapientem hæreſim eandem eſſe, mihi quidem non fit veroſimile. Stultus nempe haberetur is, qui quam rem vinum eſſe conſtaret, hanc vinum ſapere, niſi per jocum & ridiculum, diceret. Jam Patrem & Filium & Spiritum ſanctum tres Deos eſſe, cum fide aperte pugnat. Nam ſenſus ille, qui pius dicitur, impius

(1) 1. p. q. 14. a. 8. (2) *Act.* 11. (3) *Iſa.* 45. *cap.*

pius eſt. Pari certe ratione illa propoſitio, *Deitas eſt crucifixa*, hæreſim ſapere diceretur; quam tamen, ut hæreticam manifeſte, quinta ſynodus condemnavit. Illa item, *Eſſentia generat eſſentiam*, in gradu ſapientium hæreſim locaretur, quam in hæreticarum numero poni oportere, Concilium Lateranenſe definit. Quid illæ? *Eſſentia divina non eſt perſona patris. In tribus perſonis tres ſunt Deitates*, aliæque plures hujuſcemodi, quas in ſenſu novitio, & nuper a ſe excogitato, quidam veras eſſe dixerunt. Sane nihil tam abſurdum dici aut excogitari poterit, quod in ſenſum aliquem fictum ſi detorqueas, verum non ſit ac rationi tum humanæ, tum divinæ conſentaneum. Sed conſentaneum non eſt, ſenſa ejuſmodi commentitia, ab uſuque ſanctorum & eccleſiæ aliena, pia nuncupare, & homines futiles talium ſenſorum excogitatione defendere. Ego certe, ut quod ſentio loquar, harum propoſitionum auctores nihil minus, quam hæreticorum ſaporem habuiſſe arbitror. Sed ſi in eis aliquem meo guſtu percipio, inſcitiæ ſapor ille eſt, non hæreſeos. Quum vero loquendi vim, & conſuetudinem verborum teneo, propoſitiones ipſas, de quibus loquimur, non ſapientes hæreſim dico, ſed Fidei manifeſte contrarias. Sermones porro iſtos per metaphoram figuratos, conſiderata intelligentia magis percipere poſſumus, quam circumſcripta definitione explicare. Quamobrem, quid hæreſim ſapiat, quid non ſapiat, non tam finitione, & argumentatione ſpeculatricis diſciplinæ, quam ſenſu quodam, guſtuque prudentiæ judicatur. Videas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis, & internoſcenda mente exercitatum, qui, ut canes venatici, in libro quem legendum ſuſcipit, hæreſes odore quodam ſuſpicionis quam ſagaciſſime perveſtiget, ejuſque libri auctorem corruptum eſſe, acutiſſime ſentiat. Leget eum librum fortaſſe alius ſtipes ſine ſenſu, qui nihil omnino indagare, nihil olfacere, nihil ne ſuſpicione quidem poſſit attingere. Quales ſunt hodie non pauci, qui Baptiſtam Cremenſem, Henricum Harph, Joannem Taulerum, aliosque hujus farinæ auctores quotidie habentes in manibus, quotidie in ore, eorum errata tamen, mentem, animum non odore ullo, non veſtigiis, non ſapore capiunt. Videlicet abſtulit Dominus a Juda, & Hieruſalem judicem, & prophetam, & ariolum, & ſenem, ſapientem de architectis, & prudentem, non ſolum eloquii myſtici, ſed hæreſis occultæ dijudicandæ. Quidni muti ſint canes, & latrare non valeant, quibus ad inveſtigandum nulla jam eſt ſagacitas narium? Et cum tot ſignis lupi declarent, qui ſint ac velint, quid quærant ac deſiderent, canes tamen fere ſtupor oppreſſit, paſtores vero cæcutiunt, & obſurdeſcunt neſcio quo modo, ut nec ea, quæ a viris ſagacibus monentur, audiant, neque ea, quæ a lupis geruntur, videant: niſi forte omnes & paſtores, & canes ſtupidi timore obmutuerunt. Atqui unde libet ſtupiditas accidat, ad eccleſiæ perniciem idem eſt: Securi enim jam poterunt viri improbi non modo ad aurem admovere ſermonem, qui ut cancer ſerpat, ſed patentius venenum ſpargere, atque evomere virus peſtilentiſſimum erroris ſui: quod ſi mens non læva fuiſſet, etiam occultum, atque in venis incluſum a ſano humore ſecerni, & internoſci tam poterat, adhibita diligentia, & cura, gravique, & acri judicio, quam poteſt color albus a nigro, aut dulcis ſapor ab amaro diſtingui. Sed non eſt hujus loci, eccleſiæ calamitatem deplorare. Nunc enim id ſolum agitur, propoſitionum ſapores magis ſentiendi, & guſtandi viribus diſcernendos, quam ſpeculandi. Cauſa quippe hos, non natura diſtinguit. Itaque non præceptis, & regulis, ſed prudentia, & ſagacitate dijudicantur. Expediam brevi rem hanc, & planam exemplo uno faciam. Leges illam propoſitionem, *Pater major me eſt*, in Evangelio. Habes illius doctrinæ auctorem cognitum, & perſpectum: antecedentia, & conſequentia in Evangelio verba diligenter attendis, ejus doctrinæ principia reliqua memoria tenes. Jam experiere, niſi habes humore aliquo malo affectum guſtum, propoſitionem illam, *Pater major me eſt*, non hæreſim tibi ſapere, ſed modeſtiam. Legebat eandem in Arianorum libris Athanaſius, auctores intus, & in cute noverat; Arianæ diſciplinæ cauſas & effecta, principia & connexa perſpexerat; & quę in Evangelio Chriſti dulcis erat ſuper mel & favum, eadem propoſitio in Arii libros transfuſa ſapiebat hæreſim, eratque ejus guſtui vel amariſſima. Atque ut idem vinum ex vaſe uno ſapit picem, ex altero non ſapit, & res eadem illud olet, unde ſit, e cœno male, ex arcula muliebri bene; ſic una & eadem oratio ex uno corde, & ore odorem ſpirat jucundiſſimum, ex altero teterrimum; ex uno ſaporem ſuavem ſervat, ex altero inſuavem. Quemadmodum etiam videmus, aquam e radicibus & canalibus, per quas tranſit, aliud atque aliud & olere, & ſapere. Non itaque e rerum ipſarum, orationumque natura ſapor, odorve omnis exiſtimandus eſt, ſed tum res, tum orationes ipſæ a venis aliquando, & viis, per quas permeant, ſaporem, & odorem accipiunt. Saporem igitur propoſitionum, ut dixi, non tam ſcientia, quam prudentia dijudicat. Quocirca quæ propoſitio hæreſim ſapiat, quæ contra non ſapiat, non Theologi quivis, ſed prudentes ſolum, atque experientes poterunt judicare.

Idem vero de propoſitione male ſonante, ſeu piarum aurium offenſiva dixerim. Eſt enim, ut linguæ, nariumque, ita & aurium judicium ſuum, abſurdos, & abhorrentes ſonos reſpuentium. Quemadmodum autem non ſolum res falſæ, atque perabſurdæ, ſed graves quoque, ac veræ ſententiæ inconditis verbis elatæ offendunt aures, acres præſertim, & acutas; ſic Theologorum aures teretes, & religioſæ non a ſententiis modo falſis, & hæreticis, ſed ab iis etiam abhorrent, quas intelligenti judicio percipiunt male, atque abſurde ſonare: quamvis

nullam in eis falſitatem hæreſeos deprehendant. Dupliciter ergo de propoſitione male ſonante loqui poſſumus; uno modo generaliter, quo omnis propoſitio Fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis, quo apertius illam vident Fidei catholicæ eſſe contrariam. Alio modo ſpecialiter, quo gradum quendam propoſitionum conſtituimus ab illo hæreticarum ſupremo diſtantem. Qua ratione eas proprie male ſonantes propoſitiones, & piarum aurium offenſivas dicimus, in quibus nullus error Fidei adverſus manifeſte notari poteſt, ſed abſonum neſcio quid, atque abſurdum, quod indignum eſſe piis, & religioſis auribus videatur. Enimvero in hiſce abſonis, & abſurdis propoſitionibus diſcernendis, nollem equidem imperito, atque imprudenti vulgo aures dedere, quarum eſt judicium pinguiſſimum. Sane quanquam nonnullis in rebus, quæ fidelium omnium ſcilicet communes ſunt, judicium rectum adeo doctis, atque indoctis eſt & promiſcue, & communiter a fide datum, ut quæ propoſitiones vulgi opinione male ſonantes habentur, intelligentium quoque judicio male ſonantes fere ſint: at promiſcuum vulgus auditum plerumque hebetiorem habet, interdum etiam teneriorem, quam opus eſt; & multa ſæpe tum auribus accipit, tum animo refert, quæ tritæ, atque intelligentes aures aſpernantur: quædam contra refutat quaſi abſona, quæ Theologos peritos, & ſapientes non modo non laceſſunt, ſed ne movent quidem: Theologos, inquam, peritos, & ſapientes. Nam in quibuſdam aurium ſenſus faſtidioſiſſimus eſt, in quibuſdam etiam ſuperbiſſimus. Quia igitur vel Theologi quidam nonnulla reſpuunt, quæ aures clementes, & modeſtas minime offendunt: neceſſarium eſt, ſi res has recte, & ſapienter dijudicare volumus, aurium habere ſenſum politum, terſum, ſubtilem, prudentem. Quod ſi propoſitionum abſonarum, conſonarumque judicium Eccleſia in vulgi auribus collocaſſet, illam certe propoſitionem: *Beata Virgo peccatum originis a primo parente contraxit*, male ſonare, & pias aures offendere judicaremus. Illa enim audita, vulgus ſine dubio perſtringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offenſio crimen eſt. Id autem in crimen ponere, quod Eccleſia ab omni alienum crimine cenſuit, temerariæ inſolentiæ eſt. Evangelii item verba quædam, ſi turba nobis lex eſt, male ſonantia fuiſſent, & piarum etiam aurium offenſiva. Turbas quippe aliquando Dominus vocibus ambiguis, obſcuriſque turbavit. Quin inſigniter, atque aſpere diſcipulorum quandoque teneras auriculas perculit: Nam Phariſæorum aures mordaci ſolebat radere verbo. Phariſæi, audito Chriſti verbo, ſcandalizabantur: pleriſque diſcipulis durus erat illius ſermo: turbis habere dæmonium videbatur. Nec eſt ambiguum hoc tempore eſſe Phariſæos quoſdam, eſſe ſtolidam turbam, & multitudinem falſis opinionibus obtuſam, certos demum eſſe diſcipulos, quibus eſt ſermo veritatis duriſſimus. Hi, ſi abuſus reprehendas, qui in imaginibus & colendis, & ornandis in ſacellis, templis, monaſteriis, ſepulchrorum monumentis, ſempiterniſque memoriis condendis ſunt plurimi: ſi affirmes, in hujuſcemodi interdum, vel potius nimium ſæpe plus vanitatem valere, quam religionem, diabolum, quam Chriſtum; hi, inquam, fortaſſe dicent, te Lutheranis opinionibus occupatum, intolerabiles ſonos fundere. Non eſt igitur habenda ratio vulgi promiſcui, imbecilli, perturbati, imprudentis, ſed prudentis, ſinceri, pii, incorrupti. Nec Theologia modo requirenda eſt, ſed pietas, & prudentia, ſine qua nullæ aures poſſunt conſentaneos ſonos, abhorrenteſque diſcernere.

Itaque, ut ſemel finiamus, cum non ſit cujuſvis male ſonantem propoſitionem à bene ſonante diſtinguere, prudentiſſimi Theologi, quod jam iterum, ac ſæpe dixi, conſulendi a judicibus eccleſiæ ſunt, niſi volunt in harum rerum judiciis vehementer errare. Et quamvis nullam nos quidem comprehenſionem habeamus, definitionem nullam, qua judices valeant ſingulas in ſpecie male ſonantes propoſitiones judicare: illud tamen ſpeciatim admonere poſſumus, hujuſcemodi propoſitionum duos eſſe gradus. Unum earum, quas ante diximus hæreſim ſapere. Videlicet, quæ fidelium guſtatui male ſapiunt, eædem male ſonant auditui. Verum quia guſtatus ſenſus pinguior, & craſſior eſt, auditus ſubtilior, & acutior; alter gradus male ſonantium propoſitionum eſt, quæ licet hæreſim non ſapiant, ſonum tamen quendam abſurdum, & peregrinum referunt, qui a doctrina ſana, ſynceroque, & ſolido eccleſiæ ſermone diſcrepare videatur. Qua ratione pias illæ aures feriunt & aſpere, & graviter, tametſi cur ita feriant, cauſa ſæpe occultiſſima eſt. Hujus generis illa exempla videntur appoſitiſſima, quæ Concilium Conſtantienſe notavit: *Graduationes, & magiſteria univerſitatum eſſe vana gentilitate introducta, & tantum prodeſſe eccleſiæ, quantum diabolum: Silveſtrum, & Conſtantinum erraſſe eccleſiam dotando: Eccleſiam Romanam eſſe ſynagogam ſathanæ: Electionem Papæ a Cardinalibus per diabolum fuiſſe introductam*. Item, *Papam non debere dici ſanctiſſimum propter officium: alioqui diabolus diceretur ſanctus, quia eſt officialis Dei*. Item, *Plures Romæ nunc ſalvari ex conjugatis, quam ex clericis*. Item, *Monachatum non eſſe pietatem*. Item, *Romani Epiſcopi monarchiam poſt Divi Hieronymi tempus exortam eſſe*. Item, *Phocam inſtituiſſe, Romanam eccleſiam omnium eſſe eccleſiarum caput*: & alia innumera, quæ, ne longum faciam, prætermitto. Quod ſi quis adeo tenui palato eſt, ut has etiam propoſitiones hæreſeos ſaporem referre judicet, cum eo equidem non magnopere contenderim, præſertim ſi de harum una, & item altera ſermo ſit. Quanquam mihi, fateor, palatum torpet quandoque, ac jacet, auris ſubtilior,

& ere-

& erectior eſt. Ita mihi videor facilius poſſe propoſitiones auditu, quam guſtatu percipere. Sed, ut dixi, neuter ſenſus regulis inſtituitur, ſi deſuerit prudentia, & ſpiritus quidam dijudicandi: ſi vero hæc affuerint, ſine præceptis noſtris Theologi judicium poterit eſſe vel rectiſſimum. Ac de propoſitione male ſonante hactenus.

Propoſitio vero temeraria duobus itidem modis uſurpari ſolet, & communiter, & proprie. Communiter, ut omnis propoſitio a fide averſa, temeraria quoque appelletur, etiam ſi hæreſis manifeſta ſit. Ecquid enim inconſideratiſſima, ac dementiſſima temeritate plenius, quam Chriſti eccleſiam contradicere? Proprie autem ea vox uſurpatur, quum aſſeveratio ut temeraria notari poteſt: ut hæretica, vel erronea, vel ſapiens hæreſim non poteſt. In quem ſenſum poſt iſtos propoſitionum gradus poſtremum locum propoſitio temeraria tenet. Temeritas porro non uno, & ſimplici modo intelligitur. Temere enim ea quandoque fieri dicimus, quæ non conſilio, ſed fortuito geruntur: quo modo ea temeraria ſunt, quæ turbulente, & inconſulte effutita ſunt. In hoc vero ſignificatu temeritas, quæ nullo delectu, aut diſcrimine ducitur ad judicandum, ſapientiæ contraria eſt, in qua non caſus, & fortuna, ſed ratio, & conſilium valet. Qui ergo nulla aut ratione, aut auctoritate impulſus res ipſas affirmat, ſed temere ſcribit, & dictitat, vel quod in buccam venit, jure is tanquam ſtultus, & temerarius reprehenditur. Nam quamvis vera aliquando dicat, ſed ut vera dicat, tamen non id concilium, & ratio, ſed ſors, & caſus efficit. Qualia ſunt nonnulla, quæ viri quidam pii in vita, rebuſque geſtis Chriſti Domini magis comminiſcuntur, quam contemplantur; quæ etiam ſcribunt non tam vere & prudenter, quam devote ac ferventer. Quorum eſt interdum cæca, ac temeraria quidem & in aſſentiendo credulitas, & in aſſerendo facilitas; ſed temeritas hæc tamen non eſt ejuſmodi, ut a Fidei judicibus coerceri debeat, qui graviorum errorum cenſuram aſſumere ſuo jure poſſunt, levioris hujus vel imprudentiæ, vel ſtultitiæ non poſſunt. Fidei quippe cognitio illis mandata eſt, non prudentiæ, ejus præſertim, quæ viros pios ſæpe deſtituit. Videmus autem illiuſmodi ſeu meditationes, ſeu contemplationes, licet inconſiderate, atque imprudenter, ſine ratione, & gravi teſtimonio editas, cum pietate fere, atque adeo cum ſanctitate eſſe conjunctas. Non decet igitur, ut ſimplicitas columbina ſeveriſſimi tribunalis judicio vexetur, quantumvis illa ſit inconſulta, & imprudens. Dicitur rurſum & id temere aſſeri, quod inſolenter, nimiumque audacter aſſeritur. Quo modo omnibus in rebus aſſeverandi temeritas, pronunciandique audacia turpis eſt quidem, ſed in his, quæ ad eccleſiæ doctrinam attinent, eſt periculoſa vel maxime. Habet enim contemptionem ſuperbam eccleſiaſticæ regulæ: quam contemptionem niſi Fidei judices coerceant, & comprimant, dici non poteſt, quantum diſcriminis omnis eccleſiæ doctrina ſit habitura. Quæ igitur non inconſulta oratione modo, ſed, ut verbis utar gravioribus, confidenti audacia, inſolentia proterva, exultatione impudenti, jactatione ſuperba, non contra fidem dico, ſed contra eccleſiaſticæ modeſtiæ regulam aſſeruntur, ea Theologi in præſenti temeraria cenſent, atque inter errorum gradus conſtituunt, & locant, qui, quoniam hæreſum appendices ſunt, a Fidei judicibus ſunt animadvertendi: Ut, Beatam Virginem non eſſe in cælos cum corpore aſſumptam: quod licet Fidei minime adverſum ſit, ſed quia communi eccleſiæ conſenſioni repugnat, petulanti temeritate diceretur. Item, In baptiſmo non infundi parvulis informantem gratiam, & virtutes; cum Concilium Viennenſe contrariam opinionem duxerit eligendam. Item, Angelum non eſſe ſimul cum mundo corporeo creatum, aut ipſum etiam non eſſe incorporeum: cujus utriuſque rei contrarium Concilium Lateranenſe ſub Innocentio Tertio nos docuit. Item, Diem judicii ad certum quendam diem, menſem, annumve futurum, ut, verbi cauſa, ab hinc quinto, vel ſexto, quod a Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo diligenter præcautum, atque proviſum eſt. Nec enim parva eſt temeritas ejus rei præſagitionem uſurpare, quam incluſam divinitus Pater in ſua poſuit poteſtate, & neque Apoſtolis, neque Angelis revelavit. Item, Joannes Evangeliſta fuit in utero ſanctificatus: atque in ſumma omnes illæ propoſitiones, in quibus a Fidei, & ſcripturarum lege univerſali quiſpiam ſine idoneo teſtimonio, aut probabili ratione eximitur. Nam hujus generis exceptiones temerariæ Fidei leges tametſi non tollant, præcidunt tamen. Eſt demum & ea temeraria propoſitio, quæ in doctrina Fidei cum celebris univerſitatis communi decreto, ac definitione pugnat. Quanquam enim circumferuntur articuli Pariſienſes, qui non ſunt articuli Fidei omnes, quoniam ne hanc quidem vel longiſſime tangunt: ſed ejus Academiæ tamen de fide, & religione fixa, conſtantiaque decreta ſemper Chriſti Eccleſia ſuſpexit: qui vero contempſerunt, inaniaque, & levia, ac pro nihilo exiſtimarunt, omnes ad unum periclitati ſunt, & ii, qui manifeſte ab eccleſia diſceſſere, & ii, qui eccleſiæ fuere ſuſpecti; poſtremo ii, qui in occulto adhuc latent, ſed ſuo ſe tempore, ut cæteri, prodent.

Propoſitionem autem ſcandaloſam quidam cum piarum aurium offenſiva confundunt, ut verbis diſtinguantur, re eædem prorſus ſint. Atque hujus generis exempla illa ponunt: *Tyrannum poteſt quilibet illius ſubditus occidere: Jejunare impertinens eſt Chriſtianæ perfectioni: Nullum eſt præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo*. At iis ita perturbati ſunt, & confuſi errorum gradus, nullus ut ſit primus, nullus ut ſecundus, nullus ut tertius, aut quartus. Propoſitio igitur ſcan-

Digitized by Google

ſcandaloſa duobus ſimiliter modis appellari ſolet. Prius uſurpatione communi, qua omnis oratio, quæ occaſionem ruinæ præſtet, quam vis hæretica aperte ſit, ſcandaloſa dicitur. Quo ſenſu Concilium Conſtantienſe decimamquintam illam propoſitionem, *Quilibet tyrannus poteſt licite a quocunque ſubdito occidi*, &c. tanquam hæreticam, & ſcandaloſam condemnavit. Quales ſunt item reliquæ duæ, quæ ab his in exemplum ſunt poſitæ. At vero poſterius ſcandaloſa illa proprie oratio vocatur, in qua ſcandalum notari poteſt, hæreſis non poteſt. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confeſſionis, in qua incommodorum enumeratione tanto cum Germaniæ ſcandalo Eraſmus verſatus eſt. Tales illæ ſunt ſive commentitiæ fabulæ, ſeu narrationes etiam veræ, quibus monachorum occulta vitia vel finguntur, vel deteguntur. Id quod ſine dubio ſine imbecillium offendiculo fieri non poteſt. Non enim hic ſcandalum more vulgi uſurpamus, pro eo quod aures offendit, quodve fidelis populus horret: ſed pro eo, quod infirmis cauſam ruinæ præſtat, & quod ante fidelium pedes poſitum, eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic Eccleſiæ Romanæ abuſus plebi rudi objicere, atque in vulgus edere, ſcandalum eſt. Sic propoſitiones illæ ſcandaloſæ ſunt: *Prælatus malus vere eſt fur & latro: Per cenſuras eccleſiaſticas clerus populum ſuppeditat, & avaritiam multiplicat: Sacerdotes criminoſe viventes ſacerdotii polluunt poteſtatem: Clerici epiſtolis decretalibus ſtudentes ſtulti ſunt: Dantes eleemoſynam fratribus mendicantibus ſunt excommunicati: Confirmatio juvenum, clericorum ordinatio, locorum conſecratio reſervantur epiſcopis propter cupiditatem lucri temporalis, & honoris: Univerſitates, & collegia vanitate hominum ſunt inducta: Leguminibus, & piſcibus venter inflatur, & turget, atque adeo ad concubitum, ac venereas voluptates aptiſſimus redditur*. Quarum nonnullæ hæreſim ſapiunt, non inficior: ſed quamvis in verum ſenſum deflectantur, non ſolum error, ſed ipſa etiam iſthæc veritas, qualiſcunque illa ſit, quæ forte in his dictis inveniri poteſt, ſcandalum affert idiotis, & infirmis. Non enim ſolum falſa ſcandalum faciunt, ſed aliquando etiam vera. Ac de propoſitione ſcandaloſa ſatis fere diximus. Propoſitionem autem ſchiſmaticam, ſeditioſam, maledicam, & contumelioſam quorſum attinet definire? Quis eſt enim, cui non perſpicua ſint illa, quæ pluribus verbis a quibuſdam explicantur? Res itaque faciles, & cuique per ſe ſatis expoſitas conſulto prætereo. Quoniam liber hic noſter non pollicetur, quæ paſſim vulgata, & contrita ſunt, ſed ea conatur exponere, quæ & ſunt obſcura, nec ſtatim omnibus occurrentia, & obvia. Sed ne Amalthæam quidem edimus, & bibliothecam rebus univerſis inſtructam. Brevitati quippe ſtudemus, atque utinam non hoc decipiat nos brevitatis ſtudium. Decepit enim multos: quoſdam, qui cum ſe breves eſſe putarent, fuere longiſſimi; alios, qui cum ſe breves eſſe laborarent, fuere obſcuriſſimi. Sed hæc hactenus, jam pergamus ad reliqua.

CAPUT X.

Quemadmodum argumenta Theologiæ invenienda, atque e locis ducenda ſint.

DE notis & catholicæ veritatis, & erroris contrarii diximus, erroreſque ipſos quam breviſſime fieri potuit, internovimus. Sequitur, ut utriuſque generis nota quæratur, & formula, viam, rationemque docere. Quæ eadem erit ars argumenti inveniendi, ex locisque Theologiæ ducendi. Quanquam Theologici argumenti inveſtigandi quidem, atque eruendi communiora præcepta ſunt. Illud enim perſpicuum eſt, omnium rerum in contrarias partes facultatem ex eiſdem ſuppeditari locis. Quocirca nihil minus hæreticus e locis Theologiæ argumenta ducet, quam Theologus. Sed illius incerta, infirma, & ſpecie veri fallacia erunt: hujus, ut qui non umbram, ſed veritatem ipſam aſſecutus eſt, erunt certa, firma, & conſtantia. Nec argumentationes tamen omnes Theologus e locis certas exprimit, ſed interdum, imo ſæpe etiam, probabiles. Nec id ſolum, quia loci quidam incerta fere argumenta præbent, ſed quia locus firmus argumentum quandoque præbet non firmum. Nolim enim, quiſpiam hoc ducatur errore, ut ſi locus firmus eſt, omnia argumenta inde ducta eſſe firma arbitretur; aut ſi e contrario infirmus eſt locus, omnia ex eo accepta infirma eſſe. E ſacris quippe literis interdum argumenta probabilia ducuntur: Ut ſi e ſenſu myſtico petita ſint, aut ſenſus etiam literalis non ſit explorate diſtinctus. Atque e diverſo hiſtoriæ humanæ auctoritas, imbecilla ipſa cum ſit, certa aliquando argumenta ſuppeditat. Quapropter ubi artem & præcepta adhibuerimus, quibus argumenta e locis Theologicis eruantur, adhuc judicium deeſt, ut explorentur. Quod ſi nulla judicii ratio, nullum diſcrimen acceſſerit, copia quidem argumentandi facilis & prompta erit, ſed nullo in pretio tamen, niſi apud eos, qui res numero æſtimare ſolent, non pondere. Perfectus autem abſolutuſque Theologus non modo varia e locis argumenta congeret, ſed diſſentientia & conſentientia, certaque & incerta ſecernet. Quemadmodum enim dialectici conſummati facultas duabus rebus expletur, inventione ac judicio; ſic Theologum inſtructum eſſe oportet cum ad inveniendum, tum ad judicandum, ſi ars illi in Theologia diſſerendi expleta futura eſt, per quam, dico, & ſua dogmata firmare poſſit, & errores contrarios refellere. Theologi porro judicium tunc mihi videor inſtruxiſſe, cum locorum Theologicorum vim & naturam expreſſi. Nempe e decem partibus, in quas loci theologici amplitudinem poteſtatemque diviſi, quænam earum partium firma argumenta continerent, quæ vero infirma,

firma, pateſeci; Cumque etiam veritatum catholicarum notæ eædem ſint, & certiſſima ſigna, ut quæſtiones Fidei diſcernantur, & argumenta quoque certiſſima, ut concluſiones theologiæ probentur: non aliud mihi negotii dandum credidi in dijudicandis argumentis, quæ dogmata noſtra probarent, quam datum paulo ante fuit in iis notis edendis, quæ noſtras veritates inſignirent. Pars ergo illa judicandi nec poſt ea, quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget, nec proprie ad locorum tractatum attinet, quem liber hic noſtra ſua inſcriptione pollicetur. Quod cum perſpicuum ſit, ſequitur, ut diſſeramus (id quod præſentis eſt negotii) quibus rebus poſſimus eum, quem a locis theologiæ volumus, adipiſci uſum argumentandi. Ubi illud primum occurrit, quod diſciplinarum ordo rerumque contextus ipſe ac connexio monet, ut quiſquis e theologiæ locis invenire cupiet, is communes præceptiones teneat, quas de inveniendis argumentis dialectici tradiderunt. Hæc etenim, ſi eſt ſimpliciter breviterque dicendum, quibus præceptis eruuntur a locis dialecticis, eiſdem ferme a theologicis: tametſi eſt alius quoque quidam aditus ad Theologicos, ut ex iis peculiari via & ratione argumenta deriventur, firma præſertim, quæ uſui Theologi ſunt neceſſaria vel maxime.

1. PRÆCEPTUM ARGUMENTI INVENIENDI. Omnium autem ejuſmodi præceptorum illud eſt caput, ut theologus habeat omnes theologiæ notos & tractatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuiſſe ſat eſt, ſed paratos & expeditos habere oportet. Primum ergo diſcatur numerus naturaque locorum, qui ſint, quot ſint, quæ vis cujuſque ac proprietas. Quæ res ſive a nobis accipiantur, ſeu ab alio, qui ad hæc ſcribenda paratior poſt me atque inſtructior venerit, non multum refert. Certe quæ hiſce rebus perdiſcendis neceſſaria ſunt, ea mediocriter, ut mihi videtur quidem, libris ſuperioribus edocui. Locorum itaque numerum, vires, & proprietates ſive hinc, ſive aliunde ad manum habere, id eſt in eorum cognitione primum.

Proximum eſt locos ipſos luſtraſſe ac comprehendiſſe univerſos. Nam qui ſacras litteras aut non legerit, aut etiam lectas minime intellexerit, is quo pacto e primo loco argumentabitur? Qui traditiones Chriſti & Apoſtolorum nuſquam omnino obſervarit, quo hic modo e ſecundo loco argumenta ducet? Qui nec in Eccleſiæ, nec in Conciliorum, nec in Pontificum doctrina fuerit aſſiduus, quem huic argumentandi uſum loci ejuſmodi ſuppeditabunt? Quas vero argumentationes e ſanctis auctoribus ille colliget, qui ſanctorum libros ne attigerit quidem? Quam autem diſſerendi facultatem e ſcholæ theologis habere poterit, qui nullo ſe tempore in ſcholæ conflictationibus exercuerit? An e Phyſica, Metaphyſica, Aſtronomia, Geometria is homo ratiocinabitur, qui humanam rationem his nunquam diſciplinis excoluerit? Philoſophi demum & hiſtorici ecquid ei emolumenti afferent, qui non fuerit in illorum lectione verſatus? Hæc igitur omnia, cum argumentum quærimus, complecti animo, cogitatione, intelligentiaque debemus, nec locos modo habere cognitos, ſed ipſos etiam diligentiſſime coluiſſe.

Sed ais: Eſtne quiſquam tanto inflatus errore, ut ſibi ſe illa ſcire omnia perſuaſerit? Ego, ſi Theologus iſthæc non fuerit conſecutus, nihil ſane vitupero: id reprehendo, ſi non ſecutus, nomen ſibi Theologi uſurpaverit. Illud autem argumentandi genus, quod ex omnibus locis apte ducitur, perfectum & abſolutum eſt, atque omnes numeros habet, nec præter conſummatum Theologum cadere in quenquam poteſt. Cum vero aliquid perſuaſum eſt, in quo vel mediocria argumenta compareant, id cumulate videtur eſſe perfectum, propterea quod vulgus Theologorum, quid abſit a perfecto non fere intelligit; quatenus autem intelligit, nihil putat prætermiſſum. Quod etiam, ut Cicero ait, in poematibus & picturis uſu venit, in aliiſque compluribus, ut delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda non ſint, ob eam, ut credit, cauſam, quod inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic nonnullos invenias, quos, quoniam iidem, quid in unaquaque re vitii ſit, nequeunt judicare, mirifice delectent juniorum opuſcula quædam, in quibus nihil reconditum & exactum eſt, nulla ex propriis argumenta ducta: communia omnia, vulgaria, imperfecta, ac fere ex genere probabilium. Ita jejuna & arida illorum tota eſt diſputatio, quæ vix unius fontis, ejuſque vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua rigatur. Quanto Divus Thomas copioſior & nervoſior eſt, qui non ſolum aut rationi aut auctoritati confidit, ſed omni modo argumentatur, & accurate ex omni loco diſſerit, teſtimoniiſque ſimul ac rationibus conquiſitis diſputat. At obſcura quædam in Divi Thomæ lucubrationibus ſunt, illorum vero lucubrationes ſunt lucidæ. Sane quidem. Non tamen ab illo ita dicuntur de induſtria: nec in ingenio ineſt, ſed in rebus ipſis obſcuritas. Et propria, quam communia, obſcuriora ſunt. Vinum quoque aqua mixtum clarius eſt quidem, ſed dilutius eſt tamen. Merum ad bibendum difficilius, plus omnino habet virium. Ac de primo inventionis præcepto hactenus. Reliqua perſequamur.

2. PRÆCEPTUM. Argumentationes porro Theologorum ſuis locis reddere, adeo videtur eſſe facile, ut non ſit fortaſſe præcipiendum. Nemo enim tam rudis eſt, quin ſciat eo ſtatim unumquodque argumentum Theologiæ referre, unde petitum eſt, aut ad ſacras literas, aut ad concilia, &c. Quanquam non eſt inutile argumenta, quæ in doctoribus probatis inveneris, ad locum ſuum quodque redigere. Hinc enim & theſaurum tibi comparabis ex aliorum inventis, & cum intellexeris cujus loci uſus illis defuerit, ipſe per te ea, quæ omiſſa ſunt, dili-

Digitized by Google

genter inquires: ut in controverſia catholicorum cum Pelagianis, poſt ſacrarum litterarum, conciliorum, ſedis Apoſtolicæ, ſanctorumque teſtimonia, quibus Auguſtinus ſatis abunde cauſam obtinuit, rationes Theologiæ Thomas addidit, quæ & teſtimoniis pondus, & cauſæ lucem adhiberent. Agnoſcere igitur apud veteres Theologos argumentationum locos plurimum prodeſt, tum in intelligendis eorum virtutibus, tum in diſcernenda varia eorum argumentandi ratione, tum quod copia quædam paratur hac diligentia & uſu, ut non ſolum quæ illi invenerint, ea habeamus in promptu, ſed ut quoties e locis Theologiæ quæremus, ſimilibus in rebus ſimiles nobis argumentationes occurrant. Atque in omni arte utrumque ſcire operæ pretium eſt, & quid, & quo pacto ſit faciendum. Ambas vero has res imitatione peritorum ſic aſſequimur, ut difficile ſit judicare, plus ne præceptis aſſequamur, an exemplis. Theologos ſane, quod ad inventionem attinet, magis veterum exempla juvabunt, quam præcepta, non dico noſtra, ſed ne cujuſcunque quidem alterius artificis. Prudentia nempe argumentandi, nedum ſcientia Theologi veteres polluerunt, qui nec indoctiores, quam recentes iſti, & certe prudentiores melioreſque fuerunt viri. Nam de ſcripturæ ſacræ peritia, in qua argumenti Theologici theſaurus præcipue incluſus eſt, certare cum veteribus nulli poſſunt. Verum non in ſcripturæ ſolum intelligentia quærenda, ſed cum multis aliis in rebus negligentes juniores ſunt, tum maxime in argumentis Theologiæ propriis eruendis. Nec recentiores ego Theologos contemno, quorum ſatis arguta multa, ſed ut modo primumque naſcentia, depicta nimis atque minuta, ſi ad vetera conferantur. Quæ plus neſcio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus nervorum, plus virium, non ſolum ad effectus permovendos, ſed ad Fidei quoque evincendos adverſarios. In hac igitur præceptione, quamvis facili, elaborandum eſt, ſi non copiam modo, ſed gradus etiam argumentorum exquirimus.

3. Præceptum. Multo vero magis Theologo elaborandum, ut cognitis ac tractatis locis, quæſtionem quam verſare cupit, in locos Theologiæ conjiciat. Cum autem illam per omnes deduxerit, conſiderare accuratius debet, quid e ſingulis in utramque partem dici argumentando poſſit. Tum ei colligenda ſunt omnia, & quæ conſentire cauſæ propoſitæ, & quæ diſſentire videantur, & judicio adhibito perpendendum, utramne quæſtionis partem ducta argumenta probent. Vix enim, quemadmodum ſupra dixi, Theologus poteſt ab inventione judicium ſeparare, ſi veritatem quærere & amplecti eſt illi inſtitutum. Nec in omni loco tamen aut pro re, aut contra rem argumenta ſemper idonea reperiemus. Non enim ſi aut venator, aut piſcator loca apta venationi ac piſcationi cognoverint, quamvis diligentiam adhibeant vel maximam, protinus aut piſcabitur hic, aut ille venabitur. Nulla quippe ars adeo eſſe certa poteſt, quæ non interdum operis ſui fructu careat. Ut igitur in diſputatione noſtra loci concurrant omnes, optabile eſt: ſin minus, plures majoreſque ponderis plus habebunt. Si vero nulli, non eſt minuenda artis opinio, nec de gradu dejiciendus animus: ſed etiam atque etiam argumenta quærenda. Quamvis enim demerſa ſint, emergent tamen hæc aliquando, ſi pelagus vel immenſum & noſtra diligentia excitetur, & divina gratia, quæ pulſantibus aperit, & quærentibus nunquam deeſt. Illud autem de probabilium quæſtionum genere dictum accipi velim. Nam fidei dogmata ab his locis, qui auctoritate conſiſtunt, manant omnia. Quare nullum apud nos certum decretum eſt, quod non idem e locis oriatur. Non itaque verendum, ne in fidei quæſtione locorum nos argumenta deſtituant. Sed utcunque aderunt res (nec enim omnes eodem ingenio & ſolertia, nec ſimiliter inquirimus) argumenta rerum hujuſmodi ſemper quidem in locis incluſa erunt: eo autem eruentur vel pauciora, vel plura, quo inquirentis erit eruditio, ingenium, ac diligentia major. Atque hæc quidem hactenus. Patefacta enim res ipſa eſt, ut non ſit difficile, in exquirendo argumento quid cuique faciendum ſit, videre. Et multa etiam ſine inquiſitione ſe ipſa offerunt, præſertim hominibus eruditis, atque in harum rerum uſu diu multumque verſatis. Quamquam quæ cogitata, meditata, & præparata in diſputationem inferuntur, ea jure illis anteponimus, quæ repentina animi cogitatione prodeunt. Quæ quoniam celerrima eſt, atque ad breviſſimum tempus, afferre argumenta poteſt, ponderare non poteſt. Itaque ut ſine ullo errore & inveſtigare argumenta, & invenire poſſimus, formula quædam conſtituenda eſt, quam ſi ſequemur in diſputatione theologica, nunquam a recto tramite recedemus. Erit autem hæc formula theologorum rationi diſciplinæque maxime conſentanea. Ubi theologo diſſerendi materia fuerit oblata, quæſtionem accurate habet expendere, ſtatuereque in primis cujus generis illa ſit ex omni illa, quam ſupra explicuimus, quæſtionum varietate. Niſi enim Theologus naturam quæſtionis comprehenderit, nec facile intelliget, qualia ſint ei inveſtiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter ſe colligati atque implicati ſunt, tamen ex ſingulis certa argumentorum genera naſcuntur: nec univerſi, ut a principio ſtatim hujus operis dixi, æque omni quæſtioni accommodantur. Cum vero genus quæſtionis conſtituerit illud vel maxime, quod eſt omnium difficillimum, an fidei ſit, an non ſit: per omnes locos ducat eam, illos præſertim, qui erunt quæſtioni magis apti & congruentes. Nam ſi quæſtio eſt ſupernaturalis, in eos locos eſt conjicienda potiſſime, qui Dei auctoritate nituntur. Sin autem eſt naturalis, per eos præcipue locos deducetur, qui

natu-

Digitized by Google

naturæ ratione conſtant. Quod ſi mixta quæſtio eſt, & partim a natura, partim a revelatione pendet, per omnes ducatur oportet: cuncti enim juxta poſſunt argumenta præbere. Tametſi nullius omnino generis quæſtio eſt, quæ non per omnes locos utiliter deducatur. Naturæ quippe res ſæpe ſcriptura tradit: & res quoque ſupernaturales, vel ſuadet ratio, vel exponit. Ac divina auctoritas humanam fulcit, contraque humana divinæ ſervit. Nec vero veritas, quæ ſimplex eſſe debet, ex diſſimilibus rebus miſceri & temperari poteſt. Sed divina & humana ratio (quod ſæpiſſime dixi) diſſimiles non ſunt, nec alio hæc, alio ducit illa; quin eodem ſpectant ambæ, & in eumdem finem referuntur.

Itaque accepimus, majores noſtros ſolitos execrari eos, qui primum hæc natura cohærentia opinione diſtraxiſſent. Quibus quidem ita ſunt ſcholæ Theologi aſſenſi, ut niſi has duas res in diſputatione ſua conjunxiſſent, non ſe putarent Theologos vere eſſe. Conjecta itaque per omnes locos quæſtione, & collectis hinc inde argumentis, ſive quæ diſcrepare, ſeu quæ congruere videantur, in utramque partem diſputet: ſed tamen ad extremum finiat, quid verum ſit, quid contra falſum. Doceat vero primum, quid fides Chriſti de ea quæſtione teneat, quibuſque idoneis ac certis teſtimoniis id, quod tenet, evincat: deinde, quid aut præſcribat, aut certe ſuadeat ratio. Nam ſi quæſtio naturalis eſt, ratio præſcribit: ſin eſt ſupra naturam, ratio ſuadet: Qua in re, ut modeſtiſſime dicam, ſcholam apud noſtros mediocriter ego juvi. Quæ ante nos non erat adeo fidei argumentis inſtructa: a ratione ductis res theologica propemodum agebatur. Ordinem ego Divi Thomæ immutavi. Etenim in Summa adverſum gentes ille quidem primo rationes, mox teſtimonia ponit. Ego vero in lectionibus meis ſemper a principio docui, quid præfiniret de unaqualibet quæſtione fides, tum quid oſtenderet ratio. Sed immutationis hujus prompta eſt atque expedita cauſa. Divus porro Thomas adverſum Gentes theologiæ negotium conficere ratione debuit: quia ſcripturæ teſtimonia apud eas vel ſecundo, vel nullo etiam loco ſunt. At apud nos, qui Chriſtianos diſcipulos inſtituimus, primas partes auctoritas habet, ſecundas ratio. Quin & hunc diſſerendi ordinem, tanquam naturæ noſtræ conſentaneum magis, Auguſtinus probat (1): quamvis Manichæis ſeſe attemperans, id agat interdum, quod in diſputando fatetur eſſe vitioſum. *Naturæ*, inquit, *ordo ita ſe habet*, *ut*, *cum aliquid diſcimus*, *rationem præcedat auctoritas*. *Sed quoniam cum iis nobis res eſt*, *qui omnia contra ordinem & ſentiunt & loquuntur*, *nihilque aliud maxime dictitant*, *niſi rationem prius eſſe reddendam*; *morem illis geram*, *& quod fateor in diſputando vitioſum eſſe*, *ſuſcipiam* (2). Quo exemplo Divus Thomas ad eundem modum ſe gentibus accommodavit: nam in ſumma theologiæ auctoritas fere rationi præparat hominem, ratio deinceps ad intellectum cognitionemque perducit. In ipſa vero & auctoritate & ratione ſunt gradus argumentorum, & quid cuique præſtet, intelligi facile poteſt: ut prima ſint, quæ e ſcriptura ducuntur; ſecunda, quæ e traditionibus Chriſti & Apoſtolorum; tertia, quæ ex eccleſiæ decretis; deinceps gradatim reliqua conſequantur. Eſt autem inter theologos controverſum, utra ſit prior, ſcripturæ auctoritas, an eccleſiæ. Verum hæc, ſicut & cætera, quæ non ad inventionem, ſed ad diſpoſitionem attinent, non putavi eſſe perſequenda. Atque hæc res, ſi quando in contentionem venerit, quemadmodum dijudicanda ſit, ſatis eſt, niſi male memini, ſupra diſputatum. Illud perſpicuum eſt, eamdem omnino eſſe Spiritus ſancti in ſcriptura & eccleſia auctoritatem, ſi res ipſas inſpicias. Quare in ſe quidem neutra aut prior aut major, neutra aut poſterior, aut minor eſt. Quid eſt ergo, quod in hoc loco nonnunquam dubitationem afferre ſoleat, conſiderandumque videatur? Credo, ſi quanto dubitatio accidit, quale ſit hominis ejus ingenium, eruditio, inſtitutum, qui cum diſputationem inſtitueris, ſpectare decet. Ut enim ſunt, qui ſcripturas eccleſiæ uſui anteponunt, ſic reperias multos, quibus eccleſiæ mos & ſenſus majores eſſe videantur. Quia vero eccleſia prior & antiquior eſt, dubitari non poteſt, ipſius auctoritatem quodammodo eſſe majorem: nam quod ſit & notior & crebrior, exploratum eſt. At in omnibus, ut dixi, ejus cum quo diſſeris, habenda eſt ratio. Sic enim Petrus Judæis ait (3), *Habemus firmiorem propheticum ſermonem:* cum Petri tamen ſermo nullo nobis gradu inferior ſit. Sed de hoc (magna enim res eſt) alio loco pluribus. Nunc ad propoſitum.

Illa igitur & talia circumſpicienda ſunt in omni quæſtione, & conſuetudo exercitatioque capienda, ut boni ratiocinatores argumentorum eſſe poſſimus, & addendo deducendoque videre, quæ omnium ſumma fiat, ex quo, quantum cuique quæſtioni debeatur, intelligas. Sed ut nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum ſine uſu & exercitatione conſequi poſſunt; ſic argumenti theologici inveniendi præcepta traduntur, illa quidem ut ſervemus ipſi, ſed rei magnitudo uſum exercitationemque deſiderat. Quia igitur parum verba prodeſſe noſtra poterunt, niſi ad rem conferantur, uſuſque præcepta confirmet, neceſſe fuerit theſes exercitationis gratia dicere, id quod fere eſt a Peripateticis inſtitutum. Archelaum primum ſcribit Diogenes in utramque partem diſputaſſe: fides ſit penes illum. Cicero enim hujuſmodi exercitationem tradit ab Ariſtotele inventam. Cujus con-

(1) *De morib. Eccleſ. cathol. c.* 2.
(2) *Auguſt. de vera relig. c.* 24.
(3) 2. *Pet.* 1. 19.

conſuetudo de omnibus in contrarias partes diſſerendi, jure ab ſcholæ theologis probata eſt: eo quod quid in unaquaque re verum ſit, quid contrà falſum, aliter nequeat inveniri. Quanquam enim cognitio veritatis, ut Auguſtinus ad Dioſcorum ait (1), omnia falſa, ſi modo proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & dijudicare & ſubvertere idonea eſt: quia tamen hæc ipſa veritas elucere in diſputatione nequit, niſi ex utraque parte cauſarum ſit facta contentio, nec poteſt fides ulla de re fieri, niſi prius adverſariorum perſuaſiones evellantur; maxime naturale eſt, ut antequam probemus noſtra, amoliamur adverſa, & opiniones contrarias refutemus. Vix autem reperietur aliquid tam omnibus ingeniis conſentaneum & quadrans, ut neminem habeat repugnantem. *Omnis namque*, ut Hilarii verbis utar, *humani eloquii ſermo contradictioni obnoxius fuit ſemper, non ſolum quia in alio capite & mente alia propemodum ſententia eſt, ſed quia diſſentientibus voluntatum motibus, diſſentiens quoque fit ſenſus animorum*. Unde exiſtimat, Philoſophorum placita dici, quod unuſquiſque illud ferme amplectitur, non quod ratio præſcribit, ſed quod placet animo: non quod dictat illa, ſed quod dictat affectus. Neceſſe eſt ergo Theologis, varie in contrarias partes diſſerendo, quaſi in ſimulacro pugnæ exercere ſe ipſos: id quod D. Thomas in quæſtionibus diſputatis diligentiſſime fecit. Cum vero in omnium artium uſu optimorum imitatio artificum valeat plurimum, exempla in Theologia diſſerendi ab his peti æquum eſt, qui in hac arte excelluerunt: quorum Auguſtinus & Thomas ſunt facile principes: Auguſtinus citra aleam: Thomas judicio peritorum. Neque enim in ancipiti ſolum diſputatione, in qua de univerſo genere utrinque diſſerere copioſe licet, ſed in omni omnino quæſtione adeo hinc inde uber ac dives eſt, ut mirandum ſit, in rebus tam multis & variis, iiſque ſæpe neque pervulgatis, neque tritis, egregia in utramque partem argumenta prompta illi parataque fuiſſe. In multos articulos, fateor, concidit omnia, & articulo fere cuique præſcripſit, velut lege quadam, argumentationum numerum. Aridum quoque illi fuit diſputandi genus, & quæſtionum tractatus una perpetuo ſpecie compoſitus. In ea denique fuit auctorum ſecta, quæ adeo nullum florem orationis ſequitur, ut apparentibus ſine carne nervis, deforme videatur diſputationis corpus, certe ab omni eloquentiæ ornatu alienum. Ita a doctiſſimo & graviſſimo viro curioſi quidem homines & delicatuli longioris operis ſatietate, faſtidio ſimilitudinis, incultæque dictionis horrore abalienantur.

Dixit in concilio Tridentino vir eloquens ſane ac facundus, ſed parum Theologus tamen, qui id ſuadere vellet audientibus, adverſum hæreticos, præſertim Lutheranos, non eſſe magnum uſum ſcholaſticæ concertationis, oratorio potius more cum illis diſſerendum: noſtrum enim ſpinoſum eſſe ac permoleſtum. Quæ ſi vera eſſent, exempla in Theologia diſputandi non ab his, quos ante dixi, meliora peterentur. Equidem etſi non ſum neſcius, quam ſit, non ſcholæ dico in diſputando mos, ſed tota omnino ſcholæ Theologia hæreticis inviſa, ſed eo magis exiſtimo, ſcholaſticam diſſerendi formam ad hæreſes refellendas efficaciorem, quo magis hæreticis inviſa eſt. Quod ſi Lutherani academiæ ſubtilitate minime capiuntur, ne oratione quidem ad rhetorum leges artificioſe compoſita capi poterunt, quoniam grandiores ſunt & callidiores effecti, quam ut orationis artificio apprehendantur. Cum autem nec argutum Theologum pertimeſcant, nec rhetorem quamvis eloquentem: non ſunt, mihi crede, aut Theologi acumine, aut rhetoris flumine, hoc eſt, non verbis ſunt, & diſputatione, ſed viribus & flagellis feriendi. Verum ſi eo loco res ſit, ut adverſum Lutherana dogmata certare cogar, eligant alii (nihil enim impedio) ſuave orationis genus, quo mollius & familiarius homines iſtiuſmodi ad eccleſiæ benevolentiam alliciant: dummodo mihi relinquant ſcholæ oſſa nervoſque, ac preſſam diſſerendi ſoliditatem. Quæ Auguſtinus porro contra adverſarios eccleſiæ diſſeruit, tametſi & inventa ſunt acutius, & dicta ſubtilius, quam ut quivis ea poſſit agnoſcere; ad refellendos tamen hæreticos tanto majorem habent efficacitatem, quanto tenuius ad vivum reſecata ſunt. Atque etiam, quum oratorum more quaſi torrens fertur oratio, quamvis multa cujuſque modi rapiat, nihil tamen fere teneas, nihil apprehendas. Cum autem ad ſcholæ normam certa via & ratione premitur, contineri amplectique facilius poteſt. Itaque præclarum a Divo Thoma accepimus morem diſputandi, ſi eum teneremus. Nemo vero a viro graviſſimo orationis delicias quærat, pigmenta muliebria, fucum puerilem, ſed veras graveſque ſententias, argumenta ſolida & propria, ſermonem rei, de qua diſſeritur, accommodatum. Quæ omnia D. Thomas adeo egregie præſtitit, ut ſi vitia in eo pauca ſint, quæ ab iſtis invidioſe commemorantur, plurimis tamen maximiſque virtutibus illa compenſet. Quanquam, ut erat & modeſtus & prudens, minutiſſimorum articulorum numerum, legemque diſputationis æquabilem tum rudioribus, tum magis ſuo illi ſeculo dedit. Equidem non Divum Thomam modo, ſed ſcholæ auctores quoſdam alios exiſtimo, ſi humaniores literas coluiſſent, & quæ in ſchola didicerant, eloqui voluiſſent, ornatiſſime ſplendidiſſimeque potuiſſe facere; & viros eloquentiæ ſtudioſos, ſi ab ſcholæ inſtituto non abhorruiſſent, ſed Theologiam hanc didiciſſent, & tractare voluiſſent, graviſſime, & copioſiſſime dicere potuiſſe. Sed aut utrique ſuo ſtudio delectari alteros contempſerunt, aut

(1) *Epiſt.* 56.

aut nihil omni ex parte beatum, ut ſemper aliquid deſideremus. Verum ſi alterum ſit optandum, malim quidem indiſertam ſcientiam, quam inſcitiam loquacem. Nam exempla illa diſputationis Theologicæ ſuis omnibus numeris abſoluta is ſolum ſuppeditare poteſt, qui eloquentiam ſapientiæ conjunxerit. Age tamen, qualiacunque noſtra ſunt, & ea ipſi afferamus, quæ etſi non meliora erunt, quam vetera, erunt tempori fortaſſis aptiora.

CAPUT XII.

Exemplum primum, ubi principium Theologiæ in quæſtionem vertitur.

Controverſia de Euchariſtiæ Sacrificio.

DE Euchariſtiæ ſacrificio prima mihi cum Wicleffiſtis, & Lutheranis controverſia eſt. Facioque contra inſtitutum meum, cum de re apertiſſima diſputationem inſtituo. Nam ſi quid adeo certum & exploratum eſt, ut de eo inter viros doctos conſtanter perpetuoque convenerit, argumentari non ſoleo, ne rem minime dubiam argumentando dubiam faciam. Nec vero in hoc dabo operam, ut rem plane in Eccleſia definitam meis ego argumentis probem: ſed in id potius incumbam, ut unum e Theologiæ principiis non tam ratiocinatione, quam expoſitione confirmem. Ita fiet, ut veritate illuſtrata, omnium tenebras depellam errorum.

Quanquam argumenta pro eccleſiæ ſacrificio certiſſima ſunt. Quibus autem Lutherani contra pugnant, ut ipſis quidem videtur, ſunt maxima; ut ego vero ſentio, frivola, & commentitia ſunt omnia, vix digna lucubratione, & ingenio anicularum: talia certe, propter quæ non modo a communi fidelium ſenſu cuique eſſet, ſed nec ab amici unius privata opinione diſcedendum. (*) At diſcipuli cæci magiſtri furentis rapiuntur errore, ſibique Euchariſtiam non eſſe ſacrificium argumentando perſuadent.

1. ARG. Calvinus porro illo Apoſtoli teſtimonio in primis nititur (1): *Et alii quidem plures facti ſunt ſacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere. Hic autem eo quod maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, ut nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus a peccatoribus, & excelſior cælis factus, qui non habet neceſſitatem quotidie, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel ſe offerendo. Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habentes: ſermo autem jurisjurandi, qui poſt legem eſt, filium in æternum perfectum.* Quo loco Paulus ſacerdotium veteris Teſtamenti a novi ſacerdotio diſtinguit, quod in illo plures erant ſacerdotes, in hoc unicus eſt ſacerdos. Hujus vero rei cauſam explicat, quod illi mortales erant, quare indigebant ſucceſſoribus, qui in demortuorum locum ſubrogarentur: At Chriſto, qui immortalis eſt, nullos oportet ſuccedentes vicarios ſubſtituere: quales ii ſunt, qui nunc quotidie ſacrificant, & plures ipſi atque mortales ad umbras legis deflectunt, in qua plures iidemque mortales facti ſunt ſacerdotes. Noſtri quoque ſacerdotes infirmi & ipſi ſunt, habentque neceſſitatem quotidie, quemadmodum veteres, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Novi ergo iſti, cum ſint veteribus ſimillimi, legales ſacerdotes ſunt, non Evangelici. Confirmat autem, ut ait, hoc illud vel maxime, quod ſacerdos a Deo vocatus eſſe debet, quemadmodum Aaron, ut Apoſtolus idem affirmat (2): at nullam vocationem proferre nos poſſumus, quæ noſtro ſacerdotio patrocinetur. Evaneſcit igitur ſacrificium, quod ſine ſacerdote eſſe non poteſt.

2. ARG. Exiſtimat rurſum Calvinus idem, Paulum cum Eccleſiæ fide pugnare, cum in eadem epiſtola inquit (3), *Nec ut ſæpe offerat ſemetipſum, quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat frequenter eum pati ab origine mundi. Nunc autem ſemel in conſummationem ſeculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit.* Quo ex loco iterum colligit, noſtros ſacerdotes eſſe legales, qui non modo per ſingulos annos, verum etiam per ſingulos dies intrant in ſancta, offerentes alienum ſanguinem, qui ſemel juxta Apoſtolum oblatus eſt. Cum vero diſerte Paulus aſſerat, hoſtiam, quæ oblatione ſacrificatur, immolari, & occidi neceſſe eſſe, profecto ſi ſingulis miſſis Chriſtus in ſacrificium offertur, ſingulis quoque miſſis interficitur. Aut ergo Pauli argumentum vanum eſt, cum ait, *Alioquin oportebat, eum frequenter pati ab origine mundi*: aut ſi Chriſtus in ſacrificium exhibetur, vere patitur. At corpus vivum, & impaſſibile in altari nos offerimus: oblatio igitur forſitan eſſe poterit, ſacrificium nullo modo. Hoc vero illud argumentum eſt, quod Calvinus, atque Oecolampadius mire jactant; & nondum collata manu, tamquam feroces victores inſultant.

3. ARG. Illum præterea locum Lutherani preſſius urgent (4), *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos, eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter, numquam poteſt accedentes perfectos facere, alioquin ceſſaſſent offerri, ideo quod nullam haberent ultra conſcientiam peccati cultores ſemel mundati.* Et poſt multa alia, quæ referre longum eſt, ita legimus: *Omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidie miniſtrans, & eaſdem ſæpe offerens*

(*) *Luth. cum ſæpe alias, tum in lib. de abro. miſſ. priv. & de captiv. Bab. Oecolamp. in libel. qui a quibuſdam inſcribitur, de Cœn. Dom. c. 9. Bucer. l. 2. de ver. & falſ. Cœn. Dom. Admin. Calv. Inſt. c. 14. Proteſtantes in apolog. Auguſt.* (1) *Heb. 7. 23.* (2) *Hebr. 5. 4.* (3) *Hebr. 9. 25.* (4) *Hebr. 10. 1.*

ferens hoſtias: hic autem unam pro peccatis offerens hoſtiam, una oblatione conſummavit in ſempiternum ſanctificatos. Oblationes igitur veteris teſtamenti imbecillas ac debiles oſtendit Paulus, quod ſæpius iterabantur. Qui ergo in nova lege eadem ſacrificia iterant, ii ſua repetitione teſtes ſunt, oblationes ſua priores infirmas, exiguaſque fuiſſe, atque adeo Chriſti oblationem fuiſſe imperfectam, qui quotidie multas adjiciunt. Medicamenti enim illa virtus eſt, quod Chryſoſtomus ait (1) ut ſemel imponatur, & non frequenter. Et Theophylactus, *Pharmaca*, inquit, (2) *fortiora ſemel etiam impoſita curant: quæ autem ſæpius iterantur, & imponuntur, hoc ipſo oſtenduntur minus fortia. Sed & pharmacum, quod ſæpe admovetur idem, ſignificat eandem ægritudinem interturbare laborantem.* Quocirca ſi eadem etiam hoſtia novis ſacerdotum oblationibus, quaſi idem medicamentum ſæpius apponitur, prima Chriſti oblatio nec perfecte curavit ægrotos, nec conſummavit in æternum ſanctificatos, utpote cum homines novis quotidie, ac repetitis ſacrificiis curentur, ſanctificentur, conſummentur. Adde, quod paulo poſt Apoſtolus aſſerit: *Ubi peccatorum remiſſio eſt, jam non eſſe oblationem pro peccato.* Poſt Chriſti igitur hoſtiam unicam, qua omnia ſunt in cruce expiata delicta, poſt remiſſas etiam per Chriſti ſacramenta iniquitates, nulla reliqua eſt oblatio pro peccato. Non eſt itaque in eccleſia hujuſmodi ſacrificium. Id quod Apoſtolus e veſtigio teſtatur inquiens: *Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam nulla relinquitur pro peccatis hoſtia.* Qui autem nullam dicit, is non baptiſma ſolum, ſed nullam dicit hoſtiam ſupereſſe. Nos autem dicimus, quod aliqua ſupereſt: contra Apoſtolum ergo dicimus. Neque his occurri poteſt, inquiunt, prætexendo in nova lege non varia eſſe aut multa ſacrificia, ut olim in lege, ſed unum & idem ſæpe repeti: quomodo Chryſoſtomus & Theophylactus occurrunt. Quoniam Apoſtolus a novo teſtamento non ſolum multarum diverſarumque rerum ſacrificia rejicit, ſed ejuſdem etiam hoſtiæ repetitam oblationem damnat in hæc verba (3), *Neque ut ſæpe offerat ſemetipſum*, &c. At Chriſtus in altari ſeipſum nunc etiam offert, ut poſterius ex catholicorum ſententia oſtendetur. Iteratam quoque oblationem in veteri teſtamento ideo factam eſſe dicit (4), quia prior erat imperfecta. Sive autem plures res, ſive eadem ſæpius offeratur, Pauli argumentum manet invictum, ſi prima oblatio perfecta eſſet, nulla poſteriore indigere; ita poſteriores ſacerdotes ab offerendo ceſſaturos. Quo fieri argumentantur, ut illud alterum catholicorum effugium vanum etiam ſit: Nempe, Apoſtolum loqui de oblatione cruenta, qua Chriſtus ſemel in cruce defunctus eſt; noſtras autem eſſe incruentas. Sive enim cruentum, ſeu incruentum ſacrificium ſit, ſi ſæpius reſumitur, prior oblatio non perfecte ſanctificavit, nec exhauſit delicta præterita, pro quibus alia hoſtia profertur. Nulla itaque, ut putans, rima effugere poſſumus, ſed fateamur neceſſe eſt, totam ad Hebræos epiſtolam novorum ſacrificia ſacerdotum explodere: præſertim cap. 10. ubi ſi Paulus de cruenta ſolum hoſtia ſermonem faceret, facile eluderetur, vel quum ait, *Ubi autem horum remiſſio, jam non eſt oblatio pro peccato:* vel etiam magis quum dicit: *Voluntarie peccantibus nobis, nulla relinquitur pro peccatis hoſtia.* Nihil enim intereſt, cruenta ſit, an incruenta, ſi oblatio eſt & hoſtia pro peccato.

4. ARG. Ad hæc, Matthæus (5), Lucas (6) & Paulus (7) aperte narrant, Dominum in ultima cęna non obtuliſſe quidem corpus & ſanguinem Deo, ſed Euchariſtiam diſcipulis accipiendam diſtribuiſſe. Optima igitur miſſa illa erit, quæ erit primæ quam ſimillima: prima autem cęna fuit, non ſacrificium. Etenim ſi ſanguinem pro peccatis tunc Chriſtus obtuliſſet, jam ante crucem eſſent remiſſa peccata, niſi fruſtra Chriſti ſanguis in cęna oblatus eſt, qui peccatorum remiſſionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet Patri a ſacerdotibus exhibitus.

5. ARG. Ea inſuper loca nobis Lutherus objicit, quibus locis calix ſanguinis Chriſti teſtamentum dicitur (8): Teſtamentum vero non eſt opus hæredis, ſed teſtatoris. At ſacrificium opus eſt noſtrum. Sacramentum igitur ſanguinis non eſt ſacrificium. Hanc vero ratiocinationem, bone Deus, quanto verborum ornatu, quaſi ſimiam purpura, veſtit! Quæ eſt, inquit, tanta temeritas, ut teſtamentum, hoc eſt promiſſionem hæreditatis, nos opus eſſe noſtrum dicamus, quod teſtatori in ſatisfactionem exhibemus; & ubi de acceptis gratos nos eſſe oportet, ibi accedamus ſuperbi daturi accipienda: ut teſtator jam non ſuorum largitor bonorum, ſed noſtrorum ſit acceptor. Neque enim fieri poteſt, ait, ut idem ab eodem ſimul & recipiatur, & detur, & offeratur, & acceptetur. Quam vero inſanus erit pauper & indigens, ſi bonum opus dicat ſe conferre diviti, de cujus manu accipit beneficium?

6. ARG. Afferunt etiam in hanc rem ſanctorum veterum teſtimonia. Primum illud Chryſoſtomi (9): *Hoc noſtrum ſacrificium exemplar eſt illius, quod Chriſtus in cruce fecit. Non autem aliud ſacrificium, ſed id ipſum ſemper facimus, magis autem recordationem ipſius operamur.* Et Theophylactus: *Imo potius*, ait (10), *memoriam illius oblationis facimus, qua ſe Chriſtus obtulit.* Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chryſoſtomo & Theophylacto miſſam noſtram non eſſe proprie ſacrificium corporis, & ſanguinis Chriſti, ſed exemplar. Alioqui non correxiſſent, quod vere ac proprie dictum eſt. Addunt illud Auguſtini (11). *Holocauſti ſui imaginem*

in

(1) *Ho. 17. in ep. ad Hebr.* (2) *In 10. c. ep. ad Hebr.* (3) *Hebr. 9. 25.* (4) *Hebr. 10.*
(5) *Matt. 26. 26.* (6) *Luc. 22. 19.* (7) *1. Cor. 11. 24.* (8) *Luc. 22. 20. 1. Cor. 11. 25.*
(9) *Hom. 17. in ep. ad Hebr.* (10) *In 10. c. ep. ad Heb.* (11) *Lib. 83. qq.*

in eccleſia celebrandam dedit. Et alio rurſum loco, *Chriſtianos*, inquit (1), *peracti ſacrificii memoriam celebrare*. Et in epiſtola quadam ad Bonifacium docet (2), in Euchariſtiæ immolatione nomen rerum ipſi figuræ exemplarique tribui ſolere. Baſilius demum apud Euthymium (3), hæc noſtra exemplaria dixit eſſe veri ſacrificii: Non ergo ſunt verum ſacrificium, ſed ſacrificii figura.

7. Arg. Nec teſtimoniis ſolum premere nos, ſed etiam ratione volunt. Nam ſi ſacrificio peccata redimerentur, quod catholici aſtruimus, redemptio noſtra a nobis quoque ipſis per noſtras oblationes exiſteret. Ita non ſolum Chriſtus redemptor eſſet, ſed homines etiam ſui eſſent redemptores. Id quod ſtultitiæ eſt manifeſtæ.

8. Arg. Addunt, fieri non poſſe, ut operatio noſtra alteri peccati remiſſionem conferat ex vi ipſius operis, quod noſtri quidam dicunt ex opere operato. Solius enim Chriſti opera & actiones ex ſe peccata remittunt. At ſacrificium & miſſa operatio noſtra eſt: nefarium eſt igitur affirmare, quod ratione ſui & Deum propitium reddat, & deleat quoque peccata. Atque in hoc uno Lutherani hujus controverſiæ ſtatum conſtituendum cenſent. Aſſerunt enim, ſe habere hanc rationem adeo firmam, certam, expeditam, ut adverſus omnes portas inferi conſiſtere queat. Hanc autem rationem videtur confirmare Irenæus in hæc verba (4): *Non ſacrificia ſanctificant hominem; ſed conſcientia ejus qui offert, ſanctificat ſacrificium, pura exiſtens, & præſtat acceptare Deum quaſi ab amico. Peccator, inquit, qui occidit mihi vitulum, quaſi qui occidat canem. Quoniam igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, juſte munus ejus purum ſacrificium apud Deum deputatum eſt: Quemadmodum, & Paulus Philippenſibus ait: Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuavitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo. Dixerat autem, ſacrificium hoc illud eſſe, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conantur inferre*. Nulla igitur apud nos hoſtia manet, quæ ex ſe aliorum peccata deleat, ſed ſi quid habet, id habet ex offerente. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

9. Arg. Præterea remiſſio peccatorum, hominis ſanctificatio & juſtificatio eſt: hæc autem per fidem cuique propriam obvenit, ut ad Romanos ſcribit Apoſtolus (5): nulla ergo ſacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata remittit. Nam ne Chriſti operationes quidem, niſi per propriam fidem applicantur hominibus, juxta illud: *Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem*. Item, *Si vi ſua oblatio ſacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc ſacrificium confert*. Ablutio enim culparum ſine gratia aquæ ſalientis in vitam æternam eſſe non poteſt. Neque elabi poſſumus dicentes, remitti per ſacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam ſi ſanguis Chriſti in ſacrificium offertur, omnia profecto remittit, qui in omnium remiſſionem effuſus eſt. Niſi fruſtra ac ſine cauſa catholici petimus, ut hoc ſacrificium omnia crimina noſtra detergat: & rurſum, *ut ſit ablutio ſcelerum, & omnium remiſſio peccatorum*.

10. Arg. Præterea, cum catholici fateamur, in hoc ſacrificio ſanguinem Chriſti contineri, fieret, ut unico ſacrificio omnes peccatorum pœnæ abolerentur. Res quippe oblata infiniti valoris eſt. Vanum itaque eſſet pro iiſdem plures miſſas celebrare. Qui vero dicunt, infinitæ hoſtiæ fructum a ſacerdote offerente limitari, hi refelluntur a Lutheranis multiplici variaque ratione. Primum, quod ſacramentorum fructus non definitur a miniſtris: ergo ne ſacrificii quidem. Deinde, quia quamvis ſacerdos offerens in peccato mortali ſit, ſacrificium tamen illi prodeſt, pro quo offertur. Non ergo hujus ſacrificii virtus a ſacerdote offerente terminum ullum accipit. Item, quia infinitæ rei pretium non minuitur, ſive a paupere detur, ſive a divite. Centum ſcilicet aurei centum valent, a quocunque tandem offerantur. Imo quo res oblata major eſt, & hic, qui offert, eſt pauperior, eo oblatio majori habetur in pretio. Ad hæc, ſi ſemel offero ſanguinem meum Deo, ſanguis meus fuſus eſt idoneus ad omnia peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque univerſi, inæquabilis licet meriti, æque tamen conſequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur vere offert ſacerdos ſanguinem Chriſti, nullis eum finibus circumſcribet, quin ſatis ſit etiam ſemel oblatus ad omnia redimenda peccata. Sacrificium denique altaris a Chriſto ſummo ſacerdote nunc etiam Patri pro nobis offertur: ab illo igitur infinitum valorem habet, quem videlicet eadem ex cauſa infinitum habuit in cruce. Neque enim illud negare poſſumus, cum Chriſtus ſempiternum habeat ſacerdotium, unde & ſalvare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis. Atque Lateranenſe Concilium ſub Innocentio Tertio (6), *Una*, inquit, *eſt fidelium univerſalis eccleſia, in qua idem ipſe eſt & ſacerdos & ſacrificium*. Loquitur autem ſine dubio de eo, quod offerimus in altari. In concilio rurſum Tridentino definitum eſt, noſtras omnes ſatisfactiones Chriſtum offerre Patri: multo ergo magis illam victimam offerre, quam, ut Deum placemus, nos in altari probemus ad ſacrificium. Quam rem non Ambroſius (7) modo inſigniter præter Latinos cæteros, ſed Græci in canone ſuo manifeſte te-

X ſtan-

(1) *L. con. Fau. c. 18.* (2) *Epiſt. 33.* (3) *In Matth. cap. 64.*
(4) *Lib. 4. c. 34.* (5) *Rom. 3. 22.*
(6) *Cap. Firmiter, de ſumma Trin. & fid. cath.*
(7) *lib. 1. Offic. c. 48.*

ſtantur. Sane quemadmodum ſacerdos non nomine ſuo conſecrat, & conficit Euchariſtiæ ſacramentum, ita non in nomine ſuo, ſed Chriſti offert Euchariſtiæ ſacrificium. Quod ſi Chriſti ſanguis hoſtia nunc eſt ad culparum redemptionem, hujus vero ſanguinis pretium nullo fine concluditur, præſertim ſi a Chriſto ipſo offeratur, manet omnino, unica oblatione omnes culparum pœnas reſolvi.

11. Arg. Contendit poſtremo Calvinus, Euchariſtiæ Sacramentum cum Sacrificii voce pugnare. Euchariſtia, inquit, donum eſt cum gratiarum actione percipiendum: Sacrificium vero eſt pretium, quod Deus in ſatisfactionem accipit. Quantum ergo intereſt inter dare & accipere, tantum a Sacramento Sacrificium diſtat. Hac enim argumentatione fit, ut reliqua Sacramenta Sacrificia eſſe non queant. Euchariſtia quoque poſt peccata gratis remiſſa, poſt reconciliationem adeptam, vitæ nobis promittit, & gratiarum augmentum. At ſacrificium cantilenam aliam canit, nempe Deum quaſi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec eſſe expiata ſcelera, quæ ſacrificium expiare dicitur. Præterea alia argumenta ridicula: indigna enim ſunt, quibus nos ſerio reſpondeamus. Sed & illa ſuperiora, ut ante jam dixi, tametſi in faciem apparent probabilia, diligenter tamen inſpecta, vana eſſe deprehendentur. Id tantiſper dum explico, & fidem meam de eccleſiæ ſacrificio breviter expono, quæſo lector attende.

Si qua diſputatio eſt, ubi id, de quo diſputetur, neceſſe ſit definire, hanc ego vel maxime eſſe crediderim, quæ nobis hodie inſtituitur: Cum non modo Wicleffiſtas & Lutheranos, ſed quoſdam etiam catholicos videamus, ſacrificii vi & natura ignorata, in ſummo errore & maximarum rerum ignoratione verſari (1). Explicaturus igitur, quidnam ſacrificium ſit, quidque ſua definitione contineat, illud in primis accipio, ſacrificium proprium eſſe religionis opus, id eſt, ejus virtutis, quæ cultum Deo & cæremoniam affert. Eſt enim ſacrificium quaſi ſacrum factum, ut Gregorius ait (2). Sacra vero Dei facere, haud dubie ad Dei cultum & reverentiam pertinet. Sacrificare igitur propria eſt religionis actio, quæ videlicet ſolius Dei honori dedicata eſt, quemadmodum Auguſtinus con. adver. leg. & proph. l. 1. c. 18. Et de civit. Dei, lib. 10. c. 4. Actor. quoque 14. cap. Lucas ſcribit.

Illud deinde ſumo, ſacrificium ſpeciem eſſe operis ſacri & religioſi: atque adeo opus ſacrum quaſi genus eſſe ſacrificii. Etenim qui vocem hanc ad ſacras omnes cæremonias & religionis actus extendunt, qua ratione id faciant, ipſi viderint: certe cum perpetuo & eccleſiæ & ſcripturæ uſu pugnant. Septem enim Sacramenta agnoſcit eccleſia, ſeptem ſacrificia non agnoſcit. Non itaque quodcumque opus ſacrum, quicumqueve religionis ritus eſt ſacrificium. Unde & Concilium Florentinum non obſcure a ſacris cæreris ſacrificia diſtinguit. Atque in lege veteri alias fuiſſe leges de ſacrificiis conſtat, alias de reliquis ſacris ritibus. Quæ cauſa neceſſaria eſt, ne nos ſacrificia cum ſacris aliis confundamus. Adde, quod in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ Deo immoletur: hoſtiam vero in omni religioſa cæremonia velle fingere, ridiculum eſt. Adde etiam quod ſacrificium Latinus interpres ſemper appellat, quam Græci θυσίαν. Græcis autem θυσία non eſt quodlibet unum ſacrum opus, ſed ſpecialis religionis cæremonia, in qua res Deo ſacra vel per ſanguinem, vel per ignem, vel alio quovis modo conficitur. Quanquam Theophylactus auctor eſt, θυσίας proprie magis eſſe, quæ per ignem ſacrificantur, quam ea, quæ per ſanguinem. Sed & Porphyrius (3), *ab exhalatione*, inquit, *ignis, quam Græci θυμιᾶσιν dicunt, Thyſia quoque, quam ſacrificium Latine appellamus, apud Græcos antiquitus dicta eſt. Nunc vero non recte capimus, thyſiam illum cultum appellantes, qui ſanguine celebratur.* Hactenus Porphyrius. Sed, ut prima vocis origo illa ſit, non negant auctores hi, vulgarem ejus vocis uſurpationem univerſa ea continere, quæ vel per ignem, vel ſanguinem immolantur. Atque hæc Latini interpretes ſacrificia vocari perhibent. Sit itaque exploratum, ſacrificium ſpeciem quandam eſſe cultus ſacri.

Quod ſi ex uſu recte loquentium divinæque ſcripturæ conſuetudine propria hujus nominis ſignificatio accipienda ſit, inveniemus ſane, ſacrificium tum ſolum eſſe, cum res aliqua ſacra offertur Deo. Ubi namque oblatio non eſt, ibi ne ſacrificium quidem eſſe poteſt. Qui enim aut baptiſmi, aut confirmationis, aut ordinis, aut matrimonii, aut unctionis extremæ ſacramentum conficit, is quamvis ſine dubio rem ſacram & divinam faciat, ſacrificium tamen facere non niſi abſurdiſſime diceretur. Quoniam ne ipſa quidem Euchariſtia, quandiu ſervatur in pyxide, ſacrificii nomen habet. Tunc vere primum hoſtia nuncupatur, cum offertur. Oblatio igitur eſt de ratione ſacrificii. Id quod Paulus ſæpe docet, ut ad Hebr. 5. *Omnis*, ait, *pontifex conſtituitur, ut offerat ſacrificia pro peccatis*. Et capite ſeptimo, *Pro ſuis delictis hoſtiam offerre*. Et capite nono, *Munera, & hoſtiæ offeruntur*, &c. Et capite decimo, *Eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indeſinenter*, &c. Nec hic laborare opus eſt, ubi nihil eſt ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, ſi vis & natura hujus vocabuli perpendatur, non omnem oblationem ſacram ſacrificium eſſe, ſed quiddam aliud præter oblationem ſacrificii vocem vendicare, quemadmodum Divus Thomas (4) argutiſſime, ut omnia, dixit. Et Theophylactus, *Doni*, inquit, (5), *& victimæ exacta ratione* qui-

(1) *Vide Tho. Wald. l. de Sacra. alt. c. 31. & 32.* (2) *1. quæ. 1. c. multi.* (3) *In l. de abſtinen. ab uſu car. Euſeb. de præpar. Evang. lib. 1. cap. 6.* (4) *2. 2. q. 85. a. 3. ad 3.* (5) *In c. 8. epiſt. ad Hebr.*

quidem eſt diſcrimen; θυσίαι *enim*, *hoc eſt*, *ſacrificia ſunt per ſanguinem*, *& carnem oblationes*, *vel certe omnia*, *quæ per ignem ſacrificantur*: *Dona autem ſunt*, *ut fructus*, *& quæcunque alia exanguia*, *& igni carentia*. Quod utique diſcrimen Paulus in Epiſtola ad Hebræos diligenter obſervat: *Omnis*, ait (1), *pontifex conſtituitur*, *ut offerat dona*, *& ſacrificia*. Et iterum (2). *Omnis pontifex ad offerendum munera*, *& hoſtias conſtituitur*. Atque Chryſoſtomus (3) explicans illud, *Sacrificium*, *& oblationem noluiſti*, oblationis, & ſacrificii hanc differentiam eſſe accurate notavit. Non itaque omnis oblatio ſacrificium eſt. Quam omnino rem illud vel maxime argumentum probat, quod cum animalis vivi juxta legis præſcriptum fiebat oblatio, nuſquam hæc aut hoſtia, aut ſacrificium vocabatur. Niſi velis, tum a Judæis filios immolari in ſacrificium, cum poſt purificationis cæremonias Domino ſiſtebantur. Quod quoniam abſurdum eſt, conſentiamus, non omnes res Deo oblatas, hoſtias eſſe, aut ſacrificia. Porro autem ſi circa rem, quæ offerebatur, quippiam ſacri ſacerdos faciebat, ut ſi animalis fundebat ſanguinem, ſi thus ardere faciebat, ſi conterebat frumentum, ſi oleo ſimilam conſperſam frigebat in ſartagine: tum demum vere ſacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium ſacrificia eſſe, Levitici ſecundo & ſexto, Num. quinto, & ſecundo Paralipomenon vigeſimo octavo capite legimus. Scire ergo, ac præclare D. Thomas admonuit, in eo ſitam eſſe rationem ſacrificii, ſi circa rem Deo oblatam quicquam fieret, quo res ipſa ſacra quodammodo conficeretur. Nam ſi integram, & illæſam ſacerdos offerret, donum dici, & munus, non item ſacrificium. Id, quod in Græca voce θυσία explicatius animadvertitur, ut paulo ante dicebamus.

Quibus rebus expoſitis, facile intelligitur, Lutheranos in Apologia Auguſtana perperam ſacrificium definiſſe, quod ſit cæremonia, vel opus a nobis Deo redditum, ut cum honore afficiamus. Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc vero finitionem cum exemplis ſuis, ut alia argumenta prætereamus, ſatis refellit Apoſtolus, tum dona a ſacrificiis diſtinguens, tum magis argumentans, quod ſi Chriſtus ſæpe ſe in ſacrificium offerret, ſæpe etiam pateretur.

Sed ut occultæ, atque involutæ rei notitia aperiatur his, quæ dicta ſunt, illud primum objicitur, quod Propheta (4) ſacrificium laudis ſæpe commemorat, quod Paulus (5) interpretatur *fructum labiorum confitentium nomini Dei*. Sacrificii igitur definitio non eſt tam anguſte concluſa.

Illud deinde videtur eſſe contrarium, quod Apoſtolus ad Romanos ſcribit (6): *Obſecro vos*, *ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam vivam*. Non ergo in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ mactetur, ſed ſatis eſt, ſi corpus noſtrum vivum ad ſacrificium præbeamus.

Tertio loco id opponitur, quod in omnium ore eſt (7), *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*. Illa demum (8), *Repletus ſum his*, *quæ miſiſtis in odorem ſuavitatis*, *hoſtiam acceptam*. Et rurſum (9), *Beneficentiæ*, *& communionis nolite oblivviſci*, *talibus enim hoſtiis promeretur Deus*. Quibus videlicet argumentis moti quidam putaverunt, ſacrificii nomen terminis eſſe latioribus circumſcribendum; a nobis enim ſtrictiſſime coarctatum. Ego vero tantum abſum ab illa ſententia, ut non modo non arbitrer, veram ſacrificii finitionem, quæ eſt a nobis ante poſita, his argumentis obſcurari, ſed fieri etiam illuſtriorem exiſtimem. Duobus quippe modis verba in ſacris litteris uſurpantur, uno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licet facillimum, eſt tamen animadverſione digniſſimum. Multos tamen & ex alienis, & ex noſtris hujus rei ignoratio fefellit. Dico igitur, nomen ſacrificii dupliciter in ſcriptura ſacra accipi, & proprie, & tranſlate. Nos porro, quum res definimus, neceſſaria Philoſophiæ ducti ratione, non quid vox per metaphoram, aut alium tropum tranſlata ſignificet, ſed quid proprie contineat, exponimus. Sacrificii itaque natura propria plane nobis definita eſt: at in omnibus teſtimoniis, quæ contra poſuimus, nominis tranſlatio quædam & abuſus eſt. Id quod in ſingulis facile intelligimus, ſi ea ad veram & propriam ſacrificii naturam referamus.

In primo ſiquidem teſtimonio fructus labiorum laudantium Deum hoſtia dicitur, cum lingua labiaque mortificata Dei laudibus conſecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hoſtiam, nullas alias edebat voces, quam in Dei laudem & gloriam; ſic lingua conviciis, detractioni, ac turpiloquio mortua, & ſoli Deo laudando ſacra, quaſi ſacrificium quoddam offertur; juxta illud, quod ſcriptum eſt (10): *Reddemus vitulos labiorum noſtrorum*. Quanquam in pſalmis dici poteſt, ſacrificii hoſtiæque voces ſine tropo uſurpatas. Erat enim in lege præſcriptum inter cætera gratiarum actionis ſacrificium, in quo veræ hoſtiæ mactabantur. Sed Paulus, ut ſolet, per allegoriam hoſtias illas carnales ad labiorum laudantium Deum ſpirituale ſacrificium traduxit.

In ſecundo vero teſtimonio expeditior & planior eſt metaphoræ ratio. Tunc enim offerimus corpus noſtrum hoſtiam Deo, quum mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, carnemque noſtram peccato quidem mortuam, viventem autem juſtitiæ Domino offerimus. Quemadmodum Hieronymus (11): *Illa*, inquit, *virginitas hoſtia Chriſti eſt*, *cujus nec mentem cogitatio*, *neque carnem libido maculavit*. Atque fortaſſis quum Apoſtolus vivam hoſtiam dixit, quaſi pugnantibus inter ſe vocibus de more luſit. Similia ſunt illa, *Quæ in deliciis eſt vidua*, *vivens mortua eſt* (12); mare dulce, terra cæ-

X 2 leſtis,

(1) *Hebr.* 5. 1. (2) *Hebr.* 8. 3. (3) *Hom.* 18. *in ep. ad Heb.* (4) *Pſ.* 49. 106. 115.
(5) *Heb.* 13. 15. (6) *Rom.* 12. 1. (7) *Pſal.* 50. 19. (8) *Phil.* 4. 18. (9) *Hebr.* 13. 16.
(10) *Oſee* 14. (11) *Lib. adverſ. Jovin.* 1. (12) 1. *Tim.* 5. 6.

leſtis, ſpiritualis caro, ſpiritus carnens. Non itaque ex eo, quod Apoſtolus vivam hoſtiam dixit, ſtatim colligere oportet, animal non eſſe mactandum, quum in hoſtiam præbetur. Quin potius, ſi Pauli ingenium tenemus, contrario modo argumentabimur.

Jam in tertio quoque teſtimonio aperta translatio eſt. Cor namque inſtar frumenti contritum, & divini amoris igne quaſi ſuccenſum, ſimilitudine quadam ſacrificium vocatur. Adde, quod familiare auctoribus ſacris eſt, imaginum vocabula rebus per imagines ſignificatis attribuere: ut nomen Davidis Chriſto, Ezechielis 34. Nomen etiam Petræ eidem, 1. ad Corinth. 10. Tale illud eſt: *Ego ſum vitis vera*. Quia igitur per ſacrificia illa legis externa res quædam ſpirituales potiores præſignabantur, has omnino res ſacrificia, holocauſta, hoſtias ſacræ literæ appellant. Ut mactationes brutorum animantium figuræ erant mortificationis carnalium & irrationalium affectuum, qui regnant in corpore; ideoque carnis mortificatio hoſtia dicitur, non proprie quidem, ſed figurata dictione (1). Et hunc in modum cætera, quæ non ſunt modo longo ſermone explicanda. Tres ergo priores ſcrupulos plane excuſſimus: quartum vero illum facilius eximemus, ſi ſemel ſtabilitum fuerit, his in locis Apoſtolum non proprie loqui, ſed figurate. Id quod liquido demonſtrari poteſt. Primum, quia ſacrificium ad religionem proxime pertinet: at eleemoſyna & beneficentia ad miſericordiam vel liberalitatem (2). Dein ex illo Oſeæ teſtimonio (3), *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*. Quo loco ſacrificium non obſcure a miſericordiæ operibus ſeparatur. Certe ſi ſacrificii vox dona pauperibus collata proprie contineret, nullo modo Propheta diceret (4): *Sacrificium & oblationem noluiſti*. Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quum ea munera hoſtias vocat, quæ pauperibus tribuuntur? Nempe illa eſſe Deo acceptiſſima. Videlicet hoſtias credebat populus maxime placere Deo, ſpirareque illi odorem jucundiſſimum. Geneſ. 8. Exod. 29. Levit. 1. & 3. Num. 28. Uſque eo autem perſuaſio hæc in animis vel fidelium inſederat, ut præ ſacrificiis opera interdum pietatis charitatiſque contemnerent. Hujus rei Apoſtoli minime ignari, & plebem rudem ad veram & germanam pietatem revocare cupientes, miſericordiæ ac charitatis officia hoſtias appellabant, non falſo id quidem, ſed verbis paululum quidem quadam dicendi figura immutatis. Sic Paulus (5) hoſtiam acceptam dixit in odorem ſuavitatis. Sic Jacobus (6): *Religionem mundam & immaculatam eſſe, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum*. Quam rem plane & ſine verborum immutatione legis ille peritus ſignificavit, inquiens (7), *Diligere proximum, tamquam ſe ipſum, majus eſt omnibus holocautomatibus & ſacrificiis*. Quid ergo proprie ſacrificium ſit, qua etiam ratione per tropum transferatur, ſatis dictum eſt. Nec hæc tamen nimis multa videri debent, cum hujus vocis vi, ac poteſtate ignorata, multorum diſputationes vagari & errare cernamus. Erant autem hæc copioſius explicanda, ne immodicæ brevitatis ſtudio raperentur verborum pondera diſſerentis celeritate. Sed de his hactenus. Sequitur, ut ſacrificium in ſpecies ſuas quam breviſſime partiamur.

Lutherani in apolog. Auguſt. duas proximas ſacrificii ſpecies eſſe ajunt; nec eſſe plures. Unum enim eſſe ſacrificium propitiatorium, nempe ad placandum Deum, & impetrandam veniam peccatorum, alterum εὐχαριστικὸν, id eſt, gratiarum actionis. Has duas ſpecies ſacrificii magnopere oportere aſſerunt in hac controverſia nos in conſpectu poſitas habere, & ſingulari diligentia cavere, ne confundantur. Id quod ipſe etiam atque etiam moneo: ſed illud quoque animadverto, hac diviſione multas ſacrificiorum ſpecies vitioſe fuiſſe prætermiſſas. Non enim ſolum vel pro peccato, vel etiam ad gratiam referendam ſacrificium fieri ſolebat, ſed & vice ſupplicationis, ut a Deo vitæ commoditas ac proſperitas haberetur. Quod ſi Latine liceret, poſſemus impetratorium vocare. Quale fuit ſacrificium Jacob Geneſis 28. qualeque etiam mulier illa prætulit, quæ in Proverbiis dixit (8): *Victimas pro ſalute devovi*. Sane in Levitico (9), poſt ſacrificium pro peccato hoſtiæ pacificæ in duas ſpecies diſtribuuntur, ut aliæ ſint gratiarum actionis Deo exorato, aliæ voto vel ſponte ſuſceptæ Deo exorando. Ac præter hæc ſacrificii genera aliud fortaſſe fuit in hoc paratum, ut fœdus cum Deo fuſo ſanguine ſanciretur. Cujuſmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Ut omittam ſacrificium pro conſecratione pontificis, quod legislator a reliquis ſacrificiis diſtinxit (10). Nam holocauſtum, quod humanæ ſervitutis tributum proprium erat, & ad teſtationem divinæ majeſtatis ac dominationis Deo ſacrum, dubium non eſt, ad duas illas ſacrificii ſpecies minime pertinere. Plura itaque, quam duo hoſtiarum genera fuere in veteri Teſtamento: at in novo utrum unum ſaltem ſit quæritur. Cui quæſtioni ſtatim ego reſpondeo, ſi duo illa prius explicuero, quæ in hac controverſia explicatu quidem facillima ſunt, ſed ſunt tamen neceſſaria vel maxime. Illud primum eſt, nomen ſacrificii interdum pro re, quæ Domino offertur, interdum vero pro actione ipſa ſacrificandi ſolere accipi. Pro re, ut ad Hebr. 5. *Omnis pontifex conſtituitur, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis*. Pro actione, ut in illo apud Tullium loco, *præbere hoſtias ad ſacrificium*. Quo modo Divus Tho-

(1) *Ad eundem modum Aug. 10. de civ. l. c. 6. loquitur cum affirmat, verum ſacrificium eſſe omne opus quod agitur, ut ſancta ſocietate inhæreamus Deo. Nam ca. 5. dixerat, ſacrificium viſibile eſſe inviſibilis ſacrificii ſacramentum, ideſt ſacrum ſignum.*
(2) *D. Thom. 2. 2. q. 85. a. 2.* (3) *Cap. 6. v. 6.* (4) *Pſalm. 39. 7.* (5) *Philip. 4. 18.*
(6) *Jacob. 1. 27.* (7) *Marc. 12. 33.* (8) *Prov. 7. 14.* (9) *Levit. 7. 11.* (10) *Levit. 7. 35.*

Thomas hanc vocem uſurpavit (1), nec uſurpavit abſurde, cum artificium, lanificium, & ſimilia ad eundem modum a doctiſſimis uſurpentur. Alterum eſt, catholicos ſicut Euchariſtiæ ſacramentum, ita Euchariſtiæ ſacrificium duobus modis aſſerere. Eſt enim ſacramentum tantum, hoc eſt, ſpecies illæ vini & panis externæ, quæ corpus Chriſti ac ſanguinem continent. Et item res & Sacramentum, nempe Corpus Chriſti & Sanguis, quæ res interius ſub ſpeciebus continentur. Similiter etiam in oblatione & Miſſa noſtra eſt Sacrificium externum ſpecierum panis & vini: quod Auguſtinus in Pſal. 37. Sacrificium panis & vini nuncupavit. Eſt & rurſus ſacrificium interius corporis & ſanguinis Chriſti, quod Deo Patri ſub ſpeciebus illis potiſſimum offerimus. Interius dico, non quod ipſum per ſpecies non ſuo quodam modo videatur, ſed quod intra ſpecies incluſum, occultum in ſe & inviſum ſit.

I. Concl. His poſitis ſit prima concluſio. In lege nova vere nunc eſt & proprie ſacrificium. Quæ omnino res primum ex Malachia aperte conficitur. *Non eſt*, ait (2), *mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. A ſolis enim ortu uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* At interpretantur hunc locum Lutherani de ſacrificio ſpirituali omnibus fidelibus communi. Id quod nullo pacto defendi poteſt. Primum, quia noſtra opera omnia ſunt tanquam pannus menſtruatæ, Eſa. 64. Non igitur poſſunt dici abſolute oblatio munda, Luthero præſertim, qui noſtras juſtitias peccata eſſe contendit. Deinde quia offerre opus noſtrum tanquam mundam oblationem & ſacrificium, iſti dicunt eſſe Phariſaicum. At Propheta non loquitur de Phariſaico ſacrificio.

Præterea, quia ſacrificia ſpiritualia non ſunt propria legis Evangelicæ, ſed communia in omni lege fuere. Propheta autem diſerte loquitur de ſacrificio quodam legis novæ proprio ac ſingulari. Poſtremo, quia idem Prophera c. 3. loquens rurſum de ipſo eodem novæ legis ſacrificio, *Sedebit*, ait, *conſtans & emundans argentum, & purgabit filios Levi.* Non dicit filios Iſrael, ſed Levi: *Et erunt Domino offerentes ſacrificia in juſtitia.* Peculiare ergo ſacerdotium erat inſtituendum, & peculiares ſanctificandi miniſtri ad peculiare ſacrificium legis Evangelicæ. Nam quod Proteſtantes illud primi capitis referunt ad ſacrificium ſpirituale commune omnium fidelium, hoc vero tertii capitis ad prædicationem Evangelii, de qua Paulus ad Rom. 15. *Sanctificans Evangelium*, &c. ſua hac varietate teſtantur, ſe a veritatis unitate diſcedere. Cumque hæc ſint per figuratam dictionem ſacrificia: qui ad tropos confugiunt hoc loco, ii & omnem ſcripturarum vim labefactant, & ſibi etiam repugnant. Fatentur enim & ipſi, non eſſe in ſacrarum literarum intelligentia ad tropos confugiendum, niſi ex proprietate vocabulorum magna abſurditas ſequeretur. Nec vero cum his Auguſtinus facit, qui libro contra literas Petiliani ſecundo (3), hunc Malachiæ locum de laudis ſacrificio interpretatur, de quo ſcriptum eſt (4), *Immola Deo ſacrificium laudis*. Sic enim & ſeptuaginta verterunt, *Ab ortu ſolis uſque ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in nationibus*: id quod Apoſtolus explicat inquiens (5), *Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus.* Sed ne Hieronymus quidem ab his diſſidet, quum Malachiæ teſtimonium his verbis exponit (6). *Ergo proprie nunc ad ſacerdotes Judæorum ſermo fit, qui offerunt cæcum & claudum & languidum ad immolandum, ut ſciant carnalibus victimis ſpirituales victimas ſucceſſuras; & nequaquam taurorum hircorumque ſanguinem, ſed thymiama, hoc eſt, ſanctorum orationes Domino offerendas: & non in una orbis provincia Judæo, ſed in omni loco offerri oblationem nequaquam immundam, ut a populo Iſrael, ſed mundam, ut in cæremoniis Chriſtianorum.* Non ſunt, inquam, pro adverſariis auctores hi, nec ſtant a mendacio contra verum. Regula ſiquidem ſcripturarum eſt, ut idem Hieronymus eodem ipſo loco teſtatur: Ubi manifeſtiſſima prophetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ non extenuare quæ ſcripta ſunt. Cum ergo in univerſo orbe, atque adeo apud omnes gentes una & eadem offeratur hoſtia munda, ſacramentalis, & externa quidem ſpecierum panis & vini, ab omni carnis & cruoris fœditate aliena, interior vero incruenta etiam, quamvis corporis ſanguiniſque ipſa ſit: quid attinet vaticinationem, quam in puriſſimo Chriſti ſacrificio proprie impletam cernimus, allegoricis & ſpiritualibus interpretationibus invertere? Non itaque, ſi Auguſtinus atque Hieronymus in eccleſia gentium laudis ſacrificium, ſanctorum orationes, & cæteras demum ſpirituales hoſtias agnoſcunt, quæ allegorice & figurate hoſtiæ ſunt, idcirco verum & proprium Euchariſtiæ Sacrificium excludunt. Quinimo is ipſe Auguſtinus ad Paulinum ſcribens, in miſſa & ſacrificio, quod celebrat ac frequentat eccleſia, omne precum, orationum, laudumque genus, de quo Paulus I. ad Timot. 2. loquitur, contineri exiſtimavit. Sane quidem Euchariſtiæ oblatio magna cum excellentia præſtantiaque oblationum reliquarum, ſacrificium eſt gratiarum actionis & laudis, in quo nomen Dei glorioſiſſime & magnificentiſſime ſummo ſplendore illuſtratur: Euchariſtia item verum illud thymiama ſuaviſſimi odoris eſt, quo omnes ſanctorum preces & orationes referuntur, unde jucundum & ipſæ odorem mutuantur. Quæ cauſa Irenæo fuit (7), ut ex Malachiæ prophetia utramque hoſtiam in Chriſti eccle-

X 3

(1) 2. 2. q. 85. a. 3. *in corp. & ad* 3. (2) *Malach.* 1. 10. (3) *Cap.* 86. (4) *Pſalm.* 49. 14. (5) *Heb.* 13. 15. (6) *Idem fere in Zach.* 8. c. (7) *Lib.* 4. *cont. hær. c.* 32. *&* 34.

eccleſiam futuram intelligeret, & eam quæ proprie hoſtia eſt gratiarum actionis & laudis, quam ob id ipſum euchariſtiam appellamus: & quæ figurate per allegoriam hoſtia nuncupatur. Verum ne propheticis obſcuriſque teſtimoniis Lutherani ſe impugnari cauſentur, alterum ex evangelio clariſſimum proferamus.

Extat ergo apud Lucam (1) ſcriptum apertiſſimum teſtimonium ad hujus rei approbationem. *Accepto*, inquit, *pane gratias egit*, *& fregit*, *& dedit eis dicens: Hoc eſt corpus meum*, *quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem*. *Similiter & calicem*, hoc eſt, accepit, *& gratias egit dicens*: *Hic eſt calix novum teſtamentum in ſanguine meo*, *qui pro vobis fundetur*. Ubi illud primum animadverto, jure Cornelium epiſcopum Bitontinum in concilio apud Trid. a Patribus & Theologis univerſis exploſum, qui dixerit, Chriſtum in cœna non ſuum corpus & ſanguinem obtuliſſe. Ritu quippe Judaico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiendo & levando, vere eſt hoſtiam gratiarum actionis offerre. Quum itaque dixit Dominus, *Hoc facite*, plane juſſit Apoſtolis, ut quod ipſum facere cernebant, id quoque illi facerent, Euchariſtiæ, hoc eſt, gratiarum actionis hoſtiam exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Cæcilium enucleavit in hæc verba (2): *Scriptura dicit*, *ut quotieſcunque calicem in commemorationem Domini & paſſionis ejus offerimus*, *id quod conſtat Dominum feciſſe*, *faciamus*. Et paulo poſt: *A Domino admoniti & inſtructi ſumus*, *ut calicem Domini cum vino mixtum ſecundum quod Dominus obtulit*, *offeramus*. Atque Irenæus, *Calicem*, inquit (3) *ſimiliter ſuum ſanguinem confeſſus eſt*, *& novi teſtamenti novam docuit oblationem*. *Quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens*, *in univerſo mundo offert Deo ei*, *qui alimenta nobis præſtat*, *primitias ſuorum munerum in novo teſtamento*. Et cap. poſtea 34. *Offerimus*, ait, *ei Euchariſtiam non quaſi indigenti*, *ſed gratias agentes donationi ejus*, &c. Ubi omiſſis auctoritatibus non dubitem ipſa re, & ratione exquirere veritatem. Quemadmodum enim in rebus aliis contingit, ut eas ſancte ac religioſe offeramus Deo, ab illo primum acceptas: ita, ac multo etiam magis, cum in Euchariſtia corpus Chriſti ac ſanguinem cæleſtis benedictionis largitate acceperimus, impii profecto erimus & ingrati, niſi ſummam gratiam referamus, eadem dona, quæ a Deo accepimus, ipſi reddendo, juxta illud, quod ſcriptum eſt (4). *Tua ſunt*, *Domine omnia*, *& quæ de manu tua ſuſcepimus*, *reddimus tibi*. Et iterum (5): *Quid retribuam Domino pro omnibus*, *quæ retribuit mihi? Calicem ſalutaris accipiam*. In quem locum paraphraſis Chaldaica ſic habet: *Calicem redemptionis accipiam mundo venturo*. Nam & hunc Pſalmum ad myſteria & fidem Evangelii pertinere, auctor eſt Paulus (6). Salutare autem Chriſtus eſt, ut Simeon in Evangelio (7) cecinit. Sed bene, Accipiam, quia niſi accepero, retribuere non valeo. Et cum generaliter nihil ex nobis Deo dare poſſimus, ſed quod ab illo accepimus, id tamquam jam noſtrum iterum illi reddere, cujus dono acceperamus; peculiariter tamen hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia cæleſtia erant: de cælo ergo accipienda erant, & nomen Domini invocandum, ut tali nomine conſecrata, nobis fierent corpus & ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Quod ſi nos pie, grate, atque ſapienter ſanguinem Deo proprium fundimus, ut beneficiorum non memoriam modo, ſed obſervantiam teneamus, cur ſanguinem Chriſti a Deo nobis proprie (8) tributum non illi refundamus, qui nobis cum filio ſanguinem dedit? Heſiodus eadem menſura jubet reddere, qua acceperis; aut etiam cumulatiore, ſi poſſis. Nos, qui Chriſti ſanguinem & corpus accepimus, ſi menſura cumulatiore non poſſumus, non reddemus eadem? Quid Chriſtus, an non per amicitiæ vim, quaſi unus nobiſcum effectus, dona nobis a Patre collata pro ſuis exiſtimabat? Sane quidem. Niſi ergo ſtultus fuit & ingratus, accipiens panem & calicem non ſolum noſtro nomine gratias egit, ſed Patri pro ſuo ſummo beneficio meritam ac debitam gratiam cumulatiſſime retulit; certe parem Patri perſolvit, & commemorandam, dum fidelium genus erit, perſolvendamque putavit, *Hoc*, ait, *facite in meam commemorationem*. Te appello, Luthere, atque adeo vos appello omnes Lutherani: Nonne intelligitis, quam apertum vobis ſit cum Chriſti Evangelio certamen? Vos porro Euchariſtiam percipientes, non item offerentes, Domini quidem cœnam agitis, ſacrificium vero crucis non agitis. Quod veſter quidam confitetur evictus. *In noſtra*, ait, (9) *Euchariſtia mors Chriſti tantum verbis*, *non etiam ſymbolis prædicatur*. Non igitur Chriſtiana eſt euchariſtia veſtra. Chriſtus enim non juſſit, ut dicamus hæc in memoriam ejus, ſed ut faciamus. *Hoc facite*, ait, *in meam commemorationem*. Hoc eſt itaque in myſteriis hoſtia Chriſti dicenda ſolum, ſed etiam facienda. Symbolis ergo, & non verbis tantummodo ſacrificii Chriſti memoria in altari repræſentanda erit. Alioqui ſi manducatio eſt, non oblatio, exemplar, & imago cœnæ erit, exemplar, & imago ſacrificii non erit. Quanto melius tota per orbem Eccleſia intellexit, quæ, quum ſacerdos confectis in nomine Chriſti myſteriis, ait, *Hæc quotieſcunque feceritis*, *in mei memoriam facietis*, ipſius voce ſacerdotis illa reſpondet, *Unde & memores*, *Domine*, *nos tui ſervi*, *ſed & plebs tua ſancta*, &c. *offerimus præclaræ majeſtati tuæ de tuis donis*, *ac datis hoſtiam puram*, &c. Nullo ergo modo negari poteſt, quin eccleſia offerens cor-

(1) *Luc.* 22. 19. (2) *De conſe. d.* 2. *c. Scriptura* (3) *Li.* 4. *c.* 32. (4) 1. *Paral.* 29. 14. (5) *Pſal.* 115. 12. (6) 2. *ad Cor.* 4. 13. (7) *Luc.* 2. 30. (8) *Proprie dico*, *quia ſingulis attributus eſt: quo ſenſu & ſol*, *cum omnium communis ſit*, *cujuſque etiam eſt proprius*. (9) *Bucer. l.* 1. *de vera*, *& falſæ Dom. cœnæ admin. c.* 9.

corpus Chriſti & ſanguinem in Euchariſtia, & Chriſti exemplo id faciat, & evidenti ratione ducta, & præcepto denique ipſius Domini impulſa.

Sed his tamen objicitur, quod cum Apoſtolus illud Domini præceptum retuliſſet, *Hoc facite*, &c. e veſtigio ſubjecit: *Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis*, &c. Ipſa ergo manducatio, & potatio ſymbolum eſt Dominicæ paſſionis. Non itaque neceſſarium eſt offerre ſacrificium, ut hoſtiam Chriſti etiam ſymbolis commemoremus. Huic argumento primum ita reſpondeo. Non ſi quiſpiam dicat, quotieſcunque concœnaverimus, confabulabimus; mox intelligimus concœnationem, & confabulationem eandem eſſe. Sic ſi Apoſtolus dixit: *Quotieſcunque manducabitis*, &c. non neceſſe eſt interpretari, cœnationem Dominicæ mortis annunciationem eſſe. Voluit ergo Dominus, ut quæ menſa eſt, ea ſit nobis & altare, hoc eſt, ut non modo cœnaremus, verum etiam ſacrificaremus. Quare idem inſtituit, ut eſſet ſimul & ſacramentum, & ſacrificium, quorum alterum Dominicæ cœnæ, alterum Dominicæ mortis eſſet ſymbolum. Pauli ergo ſententia hæc eſt: Ne putetis vos ſatisfacturos legi, ſi manducetis, & bibatis; qua in re cœnæ Chriſti commemorationem facietis: oportet enim vos mortem etiam commemorare, id quod magis ſacrificando, quam manducando fit. Deinde non inficior equidem, quin manducando corpus, ſanguinemque potando, in diviſione ſanguinis ex corpore, id quod in cruce geſtum eſt, aperte deſignetur. *Cum frangitur hoſtia*, Auguſtinus ait, *cum ſanguis Chriſti in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Dominici Corporis in cruce immolatio deſignatur?* Sed re vera, ut diximus, in ſeparatione ſanguinis a corpore mors ſignificari poteſt, non autem proprie ſignificatur hoſtia, niſi corpus, quod moritur, offeratur. Quanquam conſumptio ſpecierum oblatarum ad perfectionem ſacrificii pertinet. Ita populus cum ſacerdote hoſtiam olim conſumens, vere explebat ſacrificium, atque adeo hoſtia crucis perfectum ſignum dabat.

Illud præterea animadvertendum cenſeo, quamvis Chriſtus in cœna nullum omnino ſacrificium obtuliſſet, eo tamen quod dixit, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*, &c. mox vero ſubjungit, *Hoc facite in meam commemorationem*, ſatis oſtendiſſe, nos myſtice corpus tradituros, ſanguinemque effuſuros: quod reipſa aperte, & ſine myſterio ipſe erat poſtea facturus. Hoc ſcilicet quod ego faciam, vos facite; ſed ego faciam ſacrificio cruento, vos facite in meam commemorationem incruento. At Dominus, ut in Græcis omnibus exemplaribus videre licet, ſemper eſt uſus verbo præſentis temporis. Non enim ait, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis dabitur*, ſed, *quod pro vobis datur*. Nec ſi verbum verbo reddas, dixit: *Hic eſt ſanguis, qui pro vobis effundetur*, ſed, *qui pro vobis effunditur* (1). Et apud Paulum (2), τοῦτό μου σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. Id eſt, *Hoc meum corpus, quod pro vobis frangitur*: quemadmodum & Ambroſius in hunc Pauli locum, & Beda enarrans evangelium Lucæ legunt. Nec dubitandum catholicis eſt, (quam rem poſterius explanabimus) in altaris ſacrificio ſanguinem Chriſti fundi non aliter ad effectum, quam ſi nunc funderetur in cruce; corpus Chriſti item frangi ad efficientiam, perinde ut ſi nunc nobis in cruce frangeretur. Præterquam quod in ſacrificio externo myſtice, & tanquam in exemplari, atque imagine, & ſanguis Chriſti funditur, & frangitur corpus. Unde Auguſtinus: *Quum frangitur hoſtia*, inquit, (3), *quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio deſignatur?* Ac ne ſacramentum quidem ſolum, ſed verum etiam corpus Chriſti ſacerdotum manibus frangi, Romanum concilium ſub Nicolao definivit (4). Vides ne, quemadmodum nobis omnia conſentiunt, qui & Chriſtum in cœna corpus ſuum, & ſanguinem myſtice tradidiſſe, & ad eandem nos formam inſtituiſſe, non rebus ſolum, & rationibus, ſed verbis quoque ipſis efficimus? Nihil enim prohibet, quum Lutheranos redarguimus, exemplaribus Græcis præſertim conſentientibus adhæreſcere.

Sed quia ſacramentarii cauſantur ſe his fere argumentis non premi, ut quæ majori ex parte ſumant, corpus Chriſti verum, & ſanguinem in Euchariſtia eſſe, id quod iſti pernegant; age rationibus conquiſitis hos quoque urgeamus. Tametſi quædam ex his, quæ ante poſuimus, Sacramentarios etiam preſſius aſtringunt, quam ut fugere aliquando poſſint. Atque ut omittam, quod rem perſpicuam, atque e ſacris literis manifeſte exploratam, & comprehenſam inficiantur: nolo enim hodie hac de re cum Sacramentariis certare: de ſacrificio dico, etiamſi in ſpeciebus panis & vini nec corpus Chriſti, nec ſanguis eſſent, ut vere ſunt, adhuc tamen ſacrificium in altari Chriſtianorum exiſtere, multis, & gravibus argumentis poſſe doceri. Eſt hoc primum & ex definitione ſacrificii, & ex perpetua conſuetudine Eccleſiæ graviſſimum, & firmiſſimum argumentum, quod ſacerdotes noſtri panem, & vinum offerunt Deo, faciuntque ſacri aliquid circa res oblatas, panem ſcilicet frangentes, hujuſque portionem tingentes vino: adde, ſi placet, rem utramque etiam conſumentes: vere ergo, & proprie ſacrificant. Si enim oblatio ſimilæ, ac farinæ conſperſæ oleo in figuram mortis Chriſti futuræ ſacrificium erat, nihil eſt ambiguum, quin panem oblatum frangere, ac vino tingere in figuram mortis præteritæ, ſacrificium ſit. Quid autem in hoc opere Lutherani reprehendent? An quod panis & vini munera a Deo accepta referimus? Arguant Abel, ac cæteros in lege naturæ Patres; arguant Moyſem cum ſcripta lege ſua; arguant oblationes, quas in Eccleſia primi-

X 4

(1) *Luc. 22. 20.* (2) *1. Cor. 11. 24.* (3) *De conſe. d. 2. c. Quum frangitur.*
(4) *De conſec. d. 2. c. Ego Berengarius.*

Digitized by Google

buta. Tradit rurſum (1), oportere, ut unus ſemper ex magiſtratibus deorum alicui pro civitate ſacrificet. Ariſtoteles deinde auctor eſt (2), in heroicis temporibus reges divinæ rei cultum exercere ſolitos, niſi talia eſſent ſacrificia, quæ ſacerdotum requirerent. Docet alio loco idem (3), in optima Republica ſacerdotes honoratiſſimos conſtituendos. *Neque enim*, ait, *agricola, neque artifex, neque vilium exercitiorum quiſque ſacerdos eſt deputandus: bonos namque diis eſt a civibus impendendus*. Cicero (4), & Valerius ſcribunt, tantum ſtudium antiquis obſervandæ religionis fuiſſe, ut ſenatus tunc, quum florebat imperium, decreverit, ut de principum filiis pauci quidam electi Hetruriæ populis ad diſciplinam ſacrorum percipiendam traderentur: ne ars tanta propter tenuitatem hominum, & religionis auctoritatem, adduceretur ad mercedem, & quæſtum. Tantus honos apud veteres natura duce religioni eſt habitus, ut nulli, niſi principes, & optimates, cæremoniarum erga Deum haberent facultatem. Et volunt Lutherani adeo Chriſtum deſipuiſſe, ut Rempublicam inſtituerit, in qua ſacrificia omnia vulgaria paſſim, & contrita eſſent, ſacerdotes, deliri etiam ſenes, garrulæ anus, adoleſcentes leves, ſartores, lanii, & coqui, quos, honos præſandus ſit, ſi vel curſim velis recenſere. Scilicet, ſacerdotium noſtrum Lutherani Turcarum more informare cupiunt, apud quos a communi populo non multum ſacerdotes differunt: Quanto religioſius antiqui olim Germani ſtatuerunt, ut verberandi, animadvertendique in hominem, niſi ſacerdotum auctoritate, nullis eſſet conceſſa facultas, quod judicia non humana, ſed divina viderentur. Sed quid ego communes naturæ rationes profero? Ad noſtras, hoc eſt, Theologicas redeamus. Apoſtolus (5) fideles cupiens ab idolorum cultu deterrere, eo maxime argumento uſus eſt, quod ſi idolis immolarent, participes eſſent altaris & menſæ impiæ, atque irreligioſæ: nam ſine diſcrimine eandem vocat & menſam, & altare: Qui autem ad altare Chriſti accedunt, participes ſunt hujus etiam altaris; fieri autem non poſſe, ut utriuſque ſimul participes ſimus, niſi Deo & idolis pariter ſerviamus. Altare igitur habet eccleſia: habet igitur ſacrificium. Etenim ſicut menſa dicitur, in qua editur cibus, ſic altare, in quo offertur ſacrificium. Negent ergo altaria fidelibus Lutherani, ſolum concedant menſas, quia cibum nobis eſſe ajunt, ſacrificium non item. Nec altaris modo, ſed & miſſæ nomenclaturam adimant, quæ callum quiddam, & inanis vocis ſono decoratum erit, ſi nobis in altari oblatio non eſt. Miſſæ porro vocem ex Hebræa lingua mutuo acceptam cum doctiſſimi e noſtris, tum plerique e Lutheri familia teſtantur. (*) Eſt autem Hebræis Micæa oblatio.

Sane vero tum altaria, tum oblationem corporis, & ſanguinis Chriſti, quam miſſam, & ſacrificium appellamus, ex Apoſtolorum traditione nos habere, exploratiſſimum erit, ſi regulas eas huc referamus, quæ inveſtigandis Apoſtolorum traditionibus libro hujus operis tertio ſunt a nobis conſtitutæ. Certe Irenæus (6) verbis nihil obſcuris affirmat, ex traditione Apoſtolorum eſſe, quod corpus, & ſanguinem Domini offeramus. Andreas quoque Apoſtolus, referente Philacteto ex literis ſacerdotum Achajæ Egeæ proconſuli, *Immaculatum*, ait (7), *agnum quotidie in altari ſacrifico*. Jacobum etiam miſſæ celebrationem addidiſſe, teſtes ſunt Patres Trullanæ ſynodi can. 32. Concilium inſuper Carthag. 3. ait (8), Dominum tradidiſſe, ut in ſacramento corporis & ſanguinis ejus nihil amplius, quam panis & vinum offerantur. Sed, ut dixi, nihil eſt opus oratione longiore, ubi promptum eſt formulas illas quærendæ traditionis ad præſentem diſputationem accommodare.

Jam eccleſiæ auctoritas pro hac concluſione notior & crebrior eſt, quam ut indicanda ſit. Nihil enim frequentius tum in canone, tum alias ſæpe intonat, quam hoſtiam Deo ſe corporis & ſanguinis Chriſti puram & immaculatam offerre.

Concilia vero ab hac ſententia ſunt plurima (9). Toletanum primum, c. 5. Toletanum undecimum, cap. 14. Toletanum duodecimum, c. 5. Bracharenſe tertium, cap. 1. Antiſiodorenſe, cap. 8. Carthaginenſe tertium, Epheſinum, Nicænum, cap. 14. Lateranenſe ſub Innocentio III. Adde etiam Trullanum, quod nomine ſextæ ſynodi a Gratiano refertur. Adde etiam Florentinum in decreto unionis Armenorum. Sed & in Concilio Conſtantienſi ille error condemnatus eſt. Non eſſe fundatum in evangelio, quod Chriſtus Miſſam ordinaverit.

Quid ſedis Apoſtolicæ Antiſtites? Nempe eandem Apoſtolorum & Eccleſiæ fidem profitentur. Anacletus de conſec. diſt. 2. cap. *Epiſcopus*. Clemen. de conſec. d. 2. cap. *Hic ergo*. Alex. I. de conſec. d. 2. cap. *Nihil*. Euſeb. de conſec. d. 1. cap. *Conſulto*. Julius de conſec. d. 2. c. *Cum omne crimen*. Felix de conſec. diſt. 1. cap. *Sicut non alii*. Soterus in epiſtola ad epiſcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconenſem epiſcopum, cap. 1. Innocentius I. ad Exuperium Toloſ. epiſcopum, c. 1. Leo ad Dioſcorum epiſt. 79. de conſ. diſt. 1. cap. *Neceſſe eſt*

(1) *Dial. 8. de legib.* (2) *lib. polit. 3. c. 10.* (3) *lib. 7. polit. c. 9.* (4) *lib. de divi.*
(5) *1. Cor. 10. 21.* (*) *Deut. 16. ubi nos habemus, Spontaneam oblationem, Hebræi habent, Micæam. Quo etiam ſignificatu Conc. Carth. IV. c. 84. hoc nomen uſurpavit, in hæc verba: Epiſcopus nullum prohibeat ingredi eccleſiam, & audire verbum Dei, ſive gentilem, ſive hæreticum, ſive Judæum, uſque ad miſſam catechumenorum, de conſ. d. 1. c. Epiſcopus.* (6) *Lib. 4. c. 32. 33 & 63.* (7) *De conſec. d. 1. c. Jacobus.* (8) *Cap. 24.*
(9) *De conſec. d. 1. in ſacramento, de conſecr. d. 2. Neceſſariæ 93. d. pervenit de ſum. Trin. firmiter, de conſe. d. 2. Didicimus. Concil. item Martini Papæ de conſec. d. 2. Non oportet. Ep. 1. quæ eſt de officio ſacerdotis.*

Digitized by Google

iam, ſi ſacerdos verba illa ſignificative non profert, ex vi verborum neque corpus Chriſti in ſacramento habemus, neque ſanguinem. Ex quo Sacramentariorum ſtultitia exiſtit.

Deinde, *Omnis Sacerdos*, ut ad Hebræos tradit Apoſtolus (1), *conſtituitur*, *ut offerat dona*, *& ſacrificia pro peccatis*: aut ergo nullus nobis ſacerdos eſt, aut ſacrificium propitiatorium habemus. Nec vero Paulus de ſolo legali ſacerdote loquebatur, niſi inepte argumentatus fuiſſet, Chriſtum pro peccatis quoque obtuliſſe, quoniam ſacerdos erat.

Præterea, pœnam aliquam manere, remiſſa jam culpa, non ſolum eccleſia definiente, ſed ſcriptura etiam tradente credimus. Cum ergo corpus Chriſti, & ſanguinem Dei dono tanquam res noſtras habeamus, utique poterimus offerre Deo ad redemptionem animarum noſtrarum: quemadmodum & pœnas proprias, & ſanguinem quoque noſtrum offerimus.

Hanc vero eſſe Apoſtolicam traditionem, & Epiphanius lib. 3. contra hæreſes, & Chryſoſt. ad populum Antioch. aperte docent, & facile per regulas ſupra a me poſitas oſtendi poteſt, quas permoleſtum erit poſt tam longam diſputationem ad hujus nos loci uſum in præſentia convertere. Quanquam una eccleſia ſatis eſt ad hujus rei certam fidem in animis inferendam. Illa quidem cum alias frequentiſſime, tum in canone maxime profitetur, plebem ſanctam fidelium hanc hoſtiam Deo pro redemptione animarum ſuarum offerre.

Romanos vero pontifices ſupervacaneum erit recenſere. Itaque duos ſolum antiquiſſimos & ſanctiſſimos referemus, Alexandrum in epiſt. ad omnes orthodoxos inquientem, crimina atque peccata his ſacrificiis deleri: Cui aſſentitur Julius de conſecrat. diſt. 2. cap. *Cum omne crimen*. Quibus Div. etiam Gregorium addo, de conſecr. diſt. 2. cap. *Quid ſit*.

Nam in Conciliis habemus Cabilonenſe de conſecr. diſt. 1. cap. *Viſum eſt*. Florentinum quoque habemus, ac Tridentinum: adde etiam, ſi videtur, & Trullanum.

Jam ſancti veteres eam rem conſtantiſſime tradunt. Chryſoſt. homil. 17. ad Hebræos, & Theophylactus in c. 8. ejuſdem epiſtolæ palam dicunt, in myſteriis & ſacrificio eſſe remiſſionem peccatorum. Euſebius Emiſſenus hanc redemptionis oblationem vocat. Damaſcenus aſſirmat, eſſe omnis ſordis expiationem. Idem aſtruxit & Athanaſius lib. quæſt. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hæreſim Aerii in hæc verba: *Orat vivus*, *aut diſpenſationem facit*, id eſt, miſſam: *quid profuerit mortuo?* Cui reſpondet Epiphanius, quod omnino proſunt preces ejuſmodi defunctis, etiam ſi totam culpam non abſcindunt. Quem locum incredibile dictu eſt, quam prave Bucerus torquere nititur. Sed bene habet, quod habemus alios, quos hæretici, rumpantur licet, torquere non poſſunt. Chryſoſtomus homil. 69. ad populum Antiochenum: *Non temere*, inquit, *ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt*, *ut in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim, inde multum eis poſſe contingere lucrum. Cum enim totus conſtiterit populus ſacerdotalis plenitudo, & tremendum proponatur ſacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes?* Vide etiam eundem lib. 6. de dignitate ſacerdotali. Gregorius lib. 4. dialog. c. 55. *Si culpæ*, ait, *poſt mortem inſolubiles non ſunt*, *ſicut non eſſe docuerat*, *multum ſolet animas*, *etiam poſt mortem*, *ſacra oblatio hoſtiæ ſalutaris adjuvare*. Theophylactus in cap. Luc. 12. in illud: *Eum timete*, &c. *Non ſemper*, ait, *qui moriuntur peccatores*, *mittuntur in gehennam. Sed ſunt in poteſtate Dei*, *ut etiam dimitti poſſint. Hoc autem dico propter oblationes quæ fiunt pro defunctis*, *quæ non parum conducunt etiam iis*, *qui in gravibus peccatis mortui ſunt*. Vide etiam Ambroſium epiſtol. 8. lib. 2. ad Fauſt. & Cyprianum lib. 1. epiſt. 9. Nam in ſermone de cœna Domini aperte dicit, hoc ſacrificium eſſe iniquitatum expiationem. Vide etiam Paſchaſium de conſecrat. diſt. 2. cap. *Iteratur*; & Auguſtinus de cura pro mort. geren. cap. 1. & lib. con. 9. cap. 11. & 28. & de hæreſ. cap. 53. & in enchirid. cap. 110. Poſſemus his Theologorum ſequentium manum adjungere, in hæreticorum cæde jam ſæpe victricem. Sed victoribus occurrent acto jam de inimicis eccleſiæ triumpho. Itaque ad prælium ſero venient quidem, ſed ad palmam opportune. Quanquam hoc loco neceſſe fuit eos advocare, non ut noſtra confirmarent argumentis, ac rationibus, ſed ut ſcholæ more preſſe, atque argute contraria refutarent. In refutandis quippe hæreticorum argumentis tantum ſcholæ Theologia valet, ut facile poſſit ea, quæ iſtis videntur eſſe gravia, oſtendere vel leviſſima.

RESPON. AD 1. ARG. Primum ſane argumentum, quod Calvinus tantopere jactat, facillime diluitur. Quis eſt enim, cui non perſpicua ſint illa, quæ verbis iſte multis exornat, & amplificat? Unicum ſacerdotem noſtrum præſtitiſſe id, quod omnes illi veteres minime præſtiterunt, nempe remiſſionem peccatorum in ſanguine proprio. Rurſum immortalem eſſe, & perpetuum, qui ſemper coram Deo pro nobis aſſiſtat, nec ſuorum modo vulnerum cicatrices, ſed etiam ſanguinem, quem effudit in cruce, omnes eccleſiæ & oblationes, & orationes, ſe demum, eccleſiamque ſuam Patri in ſublimi altari repræſentet. Item una ſola oblatione confeciſſe, quod ne plurimis quidem veteres illi ſacrificiis valuerunt. Hæc videlicet contrita ſunt, & vel minutis Theologis pervulgata. Illud nos addimus, quod Calvinus ignorat, diſcrimen eſſe inter ſacerdotes veteres, & noſtros, quod in illis nemo fuit, cujus cæteri vicarii eſſent: neque enim poſteriores prioris alicujus gerebant vices, ſed quiſque ſuam offerebat hoſtiam, & ſuo, non alte-

(1) *Hebr.* 5. 1.

Digitized by Google

alterius ſacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omnino erant ſacerdotes. Non enim in uno veluti capite conveniebant, cujus loco adminiſtrarent. At noſtri eum in nomine Chriſti, & in perſona ejus accedant ad altare, quodammodo omnium unum eſt ſacerdotium, ſicut epiſcopi, ac vicarii unum judicium eſt. Aliunde etiam veteres illi plures erant ſacerdotes, quia plures hoſtias, eaſdemque differentes exhibebant; at ſacerdos a ſacro faciendo dictus, ubi eandem hoſtiam offert, idemque omnino ſacrum conficit, aliquo modo idem eſt, licet plures eſſe videantur. Ac revera ſacerdos, qui Deum ſanguine placaret & reconciliaret mundo, unus eſt Chriſtus. Nos quippe hoc ſenſu non dicimur ſacerdotes, ſed quia diſpenſatores ſumus myſteriorum ejus, applicantes populo ſanguinem, quem ille effudit in cruce, & ſimul cum illo offerentes. Inde enim noſtra oblatio vim habet, non ex nobis. Non igitur nos plures ſacerdotes ſumus ad eum modum, quo veteres plures fuiſſe tradit Apoſtolus. Quod vero Calvinus ait, noſtros ſacerdotes eſſe infirmos ac peccatores, ut olim in lege, magno diſcrimine agnoſcimus. Etenim illi cum adferrent hoſtias, quæ ex ſe placere Deo non poterant. Nec placita ſunt, inquit, quæ tibi ſecundum legem offeruntur: cum ſanguinem, inquam, hircorum, & taurorum offerrent (1), ſi peccatores erant, per ſacrificia ſua nihil conſequebantur: Reſpexit quippe Deus ad Abel, & ad munera ejus, neque offerens a muneribus, ſed munera ab offerente placuerunt, ut recte Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, quod nec hoſtiam habebat, quæ ex ſe Deo eſſet accepta, nec ſacerdotes impollutos, qui Deo gratioſi, gratam quoque hoſtiam efficerent. Sacerdotes vero noſtri, tametſi infirmi ſunt, nihil tamen eccleſiæ ſacrificio incommodant, utpote quod vim ſuam non ab illis habet, ſed a Chriſto ſummo ſacerdote, in quo Patri bene complacuit, qui ſimul eſt & ſacerdos, & ſacrificium, quemadmodum Innocentius Tertius in concilio dixit (2). Hoſtiæ igitur Evangelicæ excellens præſtantia eſt, quod & ipſa per ſe Deo eſt quam gratiſſima, & unum habet perpetuo ſacerdotem ſanctum, atque impollutum; cujus oblatio vim tribuit ſacrificio; omnibuſque fidelibus memoriam ſeculorum omnium prodeſt. Quocirca ſicut in Chriſti ſacramento impius adminiſter nihil eccleſiæ nocet: ita ne in Chriſti quidem ſacrificio ſacerdos improbus divinæ utilitatis fructu eccleſiam privat, quamvis ipſe ſibi non emolumentum comparet, ſed exitium. Verum de primo argumento hactenus.

Hujus autem confirmatio argumenti non eſt nunc oratione longa infirmanda, ne novam hic controverſiam de novi ſacramenti ſacerdotio conſtituamus. Illud breviter dicimus, eos ſacerdotes a Deo eſſe vocatos, qui ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus rite & ordine vocati ſunt. Nec vero ſacerdotii noſtri ratio popularis eſt, multorumve ſuffragiis declaranda: non de terra conficta, ſed de cælo ducta, & delapſa eſt. *Reſuſcita*, inquit (3), *gratiam Dei, quæ eſt in te per propoſitionem manuum mearum*. Et alio loco (4): *Noli negligere gratiam, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyterii*. Et in epiſt. ad Titum (5): *Reliqui te Cretæ, ut conſtituas per civitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi*. Paulus denique & Barnabas (6) conſtituerunt per ſingulas eccleſias presbyteros in oratione & jejuniis, ut mos eſt, & nunc in eccleſia fieri ſolet. Quemadmodum igitur qui Apoſtolos audiebat, is Chriſtum audiebat; ita etiam quos Apoſtoli vocabant, hos vocabat Chriſtus, & quos a ſacerdotio repellebant, eos Chriſtus ipſe repellebat. Nam quod hæc nunc ab illis defenſionis ratio utaque tentatur, in his ſcripturæ locis de ſenioribus agi, qui Rempublicam gererent, non de ſacerdotibus, qui rem divinam facerent: ſatis oſtendunt, quam parum in ſacerdotii dignitate & auctoritate ponant, qui illud exiſtiment aut a ſenectutis veneranda canitie, aut ab eccleſiæ adminiſtratione ſejunctum. Ariſtoteles porro non credidit (7), alios fore ad ſacerdotium idoneos, niſi vel qui reges eſſent, aut principes civitatis, vel certe quos poſt Rempublicam diu ſuo conſilio gubernatam, aut res in bello præclare geſtas, defeſſos jam atque defatigatos omni cura humana & labore vacuos eſſe oporteret, ut non niſi in ætate & auctoritate ſenatoria ſacerdotium reſideret. Quam naturæ inſtitutionem Apoſtoli ſecuti, cum ſentirent, ſacerdotibus eccleſiæ gubernationem fuiſſe a Chriſto commiſſam, eos exiſtimarunt eſſe in ſacerdotum ordinem cooptandos, qui vere presbyteri eſſent, hoc eſt, ſeniores. Ita factum eſt, ut presbyteri nomen in eum, qui ſacra facit, remaneret. Sed nos eo loco locati ſumus, ut non longe proſpicere oporteat futuros ſacerdotii caſus, cum eos in præſentia videamus. Deflexit enim jam de ſpatio curriculoque, multumque deflexit conſuetudo majorum, & eos nobis epiſcopi initiatos ſacerdotio tradunt, qui non modo presbyteri non ſunt, ſed ſunt etiam valde juvenes. Ita ſacerdotii auctoritas ſceleratiſſimis eccleſiæ hoſtibus ludibrio eſt. Verum de epiſcoporum abuſu minime contendimus: in eo ceramus, ſacerdotis creandi rationem nos ab Apoſtolis, Apoſtolos a Chriſto accepiſſe. Quod ne dubitare poſſimus, certiſſimo eſt argumento, quod Chriſtus in cœna dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Si enim hoc, quod præcepit facere, ſacrum erat, imo ſit, ut ante probatum eſt, ſacrificium erat; Apoſtolos ſane tunc ſacerdotes inſtituit: niſi juſſit facere, nec dedit tamen poteſtatem faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, ut ſacra noſtra Deo faciamus, quoniam ſupra naturam eſt, ſine divina facultate fieri non poteſt. Quia vero ſacri-

ficium

(1) *ad Heb.* 9. 12. (2) *De ſummo Trin. c. firmiter.* (3) 2. *Tim.* 1. 6. (4) 1. *Tim.* 4. 14.
(5) *Cap.* 1. *v.* 5. (6) *Actor.* 14. 22. (7) *Pol.* 7. 8. 9.

ficium hoc Dominus facere juſſit donec veniat, neceſſe eſt, ut copiam, quam Chriſtus fecit Apoſtolis ſacrificii jugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis ſeculorum ætatibus transfuderint. Sic enim, ut Œcumenius ait, ſacerdotium Chriſti æternum eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. Sed primi argumenti confirmationi refellendæ, pluſculum etiam quam concedebat ratio, largiti ſumus.

Respon. ad 2. arg. In ſecundo vero argumento ſimul multa objiciuntur adverſum ea, quæ ex Eccleſiæ ſententia diximus, ſed nos exprimemus omnia perſpicue, ut res dicta prope manu tentari poſſit. Primum autem illud ſacerdotibus noſtris opponitur, quod offerunt alienum ſanguinem; id quod ſine dubio falſum eſt, quippe cum Chriſti ſanguis, dono Dei licet, noſter ſit tamen; noſter, inquam, veluti univerſalis cauſa noſtra eſt. Sol autem tuus ad generandum eſt; at non ita tuus, ut ſine peculiari tua generet actione.

Illud deinde Calvinus objicit, Chriſti ſanguinem ſemel juxta Apoſtolum oblatum eſſe. Quam rem non abſurde intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palam ante oculos omnium poſita fuit. Sic enim ſe idem Apoſtolus expoſuit, quum ſubjecit: *Semel in conſummationem ſeculorum per hoſtiam ſuam apparuit*. De illa ergo victima ſermo fit, quæ in monte Calvariæ palam in ore atque oculis Judææ provinciæ mactata eſt. Ex quo intelligitur, contra oblationem altaris, ubi ſanguis Chriſti in myſterio fuſus, non corporis, ſed mentis oculis cernitur, ne verbum quidem ullum Apoſtolum dicere. Æque videlicet Pauli verba torquere adverſarii poſſunt in eam oblationem, quam Chriſtus in cælis incruentam facit, ſemper Patri pro noſtris peccatis apparens. Sed ne me in hanc quaſi fugam conferam, maxime animadvertendum cenſeo, oblationem non ſimpliciter & uno modo eſſe. Una enim eſt univerſalis, altera eſt particularis, quæ generalem illam quaſi ad efficiendum applicat. Et quoniam Lutherani omnes oblationes ad unum exemplum, & regulam quærunt; nos hujus diviſionis exemplum ex ſimilitudine rerum naturalium capiemus, ut horum ignoratio illuſtrior appareat. Illuminatio dupliciter a Philoſophis accipitur, & ea, quæ univerſalis eſt, & ea, quæ eſt particularis. Videlicet, ſimul atque Deus produxit ſolem, poteſt dici ſemel mundum illuminaſſe, nempe tanquam in cauſa univerſali. Sed ſunt tamen plures quotidie illuminationes propriæ, quæ non ſolum cum generali illa non pugnant, ſed ita ſubſerviunt, ut ſine illis univerſalis illa aut propemodum otioſa ſit, aut certe penitus otioſa. Sic & illud interpretamur, *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: ſcilicet, illuſtratione quadam generali, quæ in hoc quidem genere una & eadem ſufficiens & idonea eſt, atque adeo ſempiterna; ſed ſi illuſtrationes peculiares deſint, quibus ſingulorum hominum mentes privatim illuminentur, univerſalis illa ſufficientiam habet, efficaciam non habet. Nec enim generales cauſæ quicquam efficiunt, niſi privatis & propriis cauſarum ſecundarum actionibus vis illa efficiendi communis ad ſingulos effectus adjungatur. Similiter ergo oblatio Chriſti una generalis fuit redemptionis ac ſanctificationis humanæ non ſolum idonea cauſa, ſed ſuis etiam omnibus numeris abſoluta: cui, in genere ſuo dico, nihil addi, nihil detrahi poſſit. At ſunt plures oblationes particulares, quibus univerſalis illa efficientia ad effecta quædam ſingularia contrahitur. Nemo igitur nos legales ſacerdotes exiſtiment, quod ſingulis altarium ſacrificiis ſæpe ac privatim offerimus, ſed potius ita ſecum reputet: ſacerdotes ſunt illi ſecundi ſub uno primo pontifice Chriſto, adminiſtri & diſpenſatores myſteriorum ejus.

Ac de prima quidem hujus argumentationis parte, itemque de ſecunda diſputatum eſt: reliqua eſt tertia eademque poſtrema, in qua Calvinus ac Bucerus ſe inſolentius jactant, quaſi argumentum invenerint, quod refellere nequeamus. Qua una in re, fateor, ſuperiores ſunt. Illi namque quomodo opinionem commentitiam confirmarent, invenerunt: ego tam leve argumentum qua ratione infirmem ac diluam, reperire non poſſum. Sed age, horum inſolentiam reperiamus, jamque doceamus ſerio, quam ridicule exultent homines non ſolum doctrinæ Apoſtolicæ ignari, ſed omnis omnino philoſophiæ. Primum autem, quamvis denuo velimus ſacrificii complicatam notionem evolvere, non facile tamen reperiemus, an ea cædam occiſionemque contineat, cum animal ſacrificandum eſt. Contra enim dicet fortaſſe quis, prophetas Baal quoddam etiam ſacrificii genus præbuiſſe, qui lanceolis & cultris ſe inciderint, donec perfunderentur ſanguine (1). At demus illud, & concedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoque attinere credimus: confici, dico, ipſum, & occidi oportere, ſi vere ſacrificatur. At corpus vivum & ſpirans nos offerimus: idem enim in euchariſtia eſt atque in cælo. Sed etſi Chriſti corpus in euchariſtia vivum eſt, ac ſanguis in corpore, non tamen a nobis aut corpus offertur quia vivum eſt, aut ſanguis quia eſt in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effuſus in cruce. Quod ſi Chriſtus in cruce ſe offerens non ſe e conſpectu noſtro abſtuliſſet, ſed perpetuo penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco & tempore poſitus; nihil neceſſe erat, ut exemplum facti relinqueret, & in ſimulacrum ex animali exemplo veritas transferretur. Sicut enim ii, qui tunc fuerunt juxta crucem, eandem cum Chriſto hoſtiam Patri obtulerunt, ſi modo vere erant pii, & rem quæ gerebatur, intelligebant; ſic ſi eadem externa crucis hoſtia in conſpectu noſtro æterna permaneret, nullo exemplari & ima-

(1) 3. *Reg.* 18. 28.

imagine hoſtiæ illius indigeremus. Quia vero licet oblatio illa & mactatio externa tranſierit, ſic tamen coram Deo conſtat acceptabilis, & perpetua virtute conſiſtit, ut non minus hodie in conſpectu Patris illa ſit efficax, quam eo die, quo de ſaucio latere ſanguis exivit; ideo vere nunc offerimus eandem crucis hoſtiam cum Chriſto, perinde atque illi, qui erant juxta crucem: quamvis illi nullo poſito ſub oculis ſimulacro, quia nullo tunc opus erat, cum res ipſa viva in præſentia eſſet, atque ante oculos propoſita: nobis autem per imaginem Chriſtus hoſtiam illam excitavit, & quaſi in quodam exemplari ſtatuit ante oculos. Sed imago hæc & exemplar nihil revera obſtat, cur non eundem illum ſanguinem modo offeramus, quem Chriſtus fudit in cruce, non aliter ac ſi nunc coram effunderetur. Quæ eſt ſententia Chryſoſtomi, falſo tamen Ambroſio attributa, de conſecr. diſt. 2. c. *In Chriſto* (1). Adde, quod quale fuerit ſacrificium, talis eſt requirenda mors, ut ſi illud cruentum eſt, hæc ſit etiam cruenta: ſin illud incruentum erit, mors quoque erit myſtica & incruenta, id eſt, effectus mortis, ceu nunc præſens adeſſet. Satis eſt enim ut vere & proprie ſit ſacrificium, quod mors ita nunc ad peccati remiſſionem applicetur, ac ſi nunc Chriſtus ipſe moreretur. Id quod ſcriptorum veterum teſtimoniis confirmatur. Gregorius, *In ſe ipſo*, inquit, *immortaliter vivens, iterum in hoc myſterio moritur*. At Auguſtinus: *Semel immolatus eſt in ſemetipſo Chriſtus, & tamen quotidie immolatur in ſacramento*. Paſchaſius: *Quotidie Chriſtus myſtice pro nobis immolatur, & Paſſio Chriſti in myſterio traditur*, &c. Et Cyril. in concilio Epheſino, Athanaſius ad Antiochum, Theophylact. in decimum caput epiſtolæ ad Hebræos, Damaſcenus in quarto libro, Gregorius demum Nazianzenus, ut cæteros prætermittam (2), hanc incruentam exanguemque immolationem vocant, unicam illam quidem, qualis non fuit alia ſimilis, per quam ad effectum ſcilicet ſic nobis Chriſtus immolatur, ut illis, qui præſentes erant, quando ſe in cruce offerebat. Sed quia ſine effuſione cruoris, quæ in præſentia cernatur oculis, applicatione vero cruoris jam effuſi fit oblatio, recte a Patribus incruentum ſacrificium nuncupatur. Atque ad ea, quæ ſunt a Lutheranis in ſecundo argumento dicta, diximus ſatis.

Respon. ad 3. In tertio quoque argumento refutando poſt hæc nihil eſt neceſſe laborare. Docuimus enim, Chriſti oblationem in cruce non aliter ſe habere ad redimenda peccata, quam aut lucem ad illuſtrandum, aut medicinam ad curandum. Lucem dico, quæ omne lumen ederet: medicinam, quæ omnes ſanaret morbos. Ecquis aut dubitet, cauſas perfectas & principales ſine adjuvantibus & proximis nihil efficere? Medicamentum quippe quamlibet præſens & ſalutare ſit, niſi ægro corpori adjungitur, neque opem indigenti fert, nec ſalutem. Quod ſi agnus, qui tollit peccatum mundi, ſine adjutrice & ſocia cauſa ipſe per ſe expiavit noſtra delicta; bapriſma tollatur, pœnitentia abſit, ſacerdotia ſileant, miniſteria faceſſant, atque adeo omne ſalutis noſtræ & ſacramentum removeatur, & inſtrumentum. Præceptum illud vanum ſit: (3) *Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: gratia illa vana: (4) *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*: inanis ſermo ille (5): *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in remiſſionem peccatorum*: ſit denique ille falſus (6): *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Quin etiam, ſi ita libet, quia oravit pro nobis Chriſtus, non oremus; quia jejunavit, non jejunemus; quia lacrymatus eſt, non ploremus. Colligunt enim arguti iſti dialectici: quia obtulit ſemel Chriſtus, nos non offeramus. Sicut ergo compatimur, ut paſſionis ejus participes ſimus; ita etiam offerimus, ut oblationis ipſius partem capiamus. Nobis ſane religio actuoſa eſt, Lutheranis otioſa: qui nos feriatos volunt ceſſatione torpere, & quaſi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hominum extrahunt radicitus religionem, cum ſacrificia, ſacerdotes, cæteroſque religionis adminiſtros tollunt. Non ergo nos repetitis oblationibus Chriſti ſacrificium teſtamur fuiſſe imbecillum, ſed cauſam principalem perfectamque fuiſſe, quæ quantumvis licet ſufficiens in ſe & conſummata ſit, ſine applicatione tamen cauſarum adjuvantium nihil efficit. Illud vero, *Una oblatione conſummavit in æternum ſanctificatos*, ſimile eſt, ut ſi dicerem, Deum una illuſtratione mundum in æternum illuſtraſſe. Id quod revera fecit, quum ſolem quaſi ſempiternum lumen accendit. Alioqui quid alio loco Apoſtolus jubet (7), *Ut emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei?* Certe Chriſti ſanguis emundavit nos ab omni delicto; & tamen Paulus ait, *Mundemus nos*. Certe una oblatione Chriſtus conſummavit ſanctificatos; & tamen Paulus monet, ut ipſi perficiamus *ſanctificationem in timore Dei*. Chriſtus igitur mundat ac perficit, & nos quoque perficimus ac mundamus: ſed ille agit nobiſcum ut cauſa principalis, nos ſub illo agimus ut cauſæ adjuvantes: *Dei namque adjutores ſumus* (8).

Sed addunt illud: *Ubi peccatorum remiſſio eſt, jam non eſt oblatio pro peccato*. Reſpondemus. Si remiſſio ſolum eſt ut in cauſa univerſali, jam non eſt oblatio generalis quidem pro peccato; eſt tamen oblatio ſpecialis, quæ vim illius ad efficiendum applicat. Quemadmodum ſi illuſtratio eſt mundi univerſalis, nulla alia generali eſt o-

(1) *Vide etiam Euſeb. Emiſſen. de conſe. d. 2. Quia corpus*. (2) *De conſec. d. 2. c. Quid ſit, & c. Semel & c. Iteratur*. (3) *Matth. ult. 19.* (4) *Joan. 20. 23.* (5) *Act. 2. 38.* (6) *Tit. 3. 5.* (7) *2. ad Cor. 7. 1.* (8) *1. Cor. 3. 9.*

eſt opus : non enim alio ſole indigemus , alia luna, aliis ſtellis. Sed neceſſe eſt tamen , illuſtrationes quotidie ſingulas aeris intervenire , ſi terra eſt diebus ſingulis illuſtranda. Addunt etiam : *Poſt remiſſas per Chriſti ſacramenta iniquitates , quorſum oblationes facimus pro peccato ?* Reſpondeo : remiſſio iniquitatis duplex eſt, una perfecta , altera imperfecta . Perfecta, quum non ſolum culpa , ſed tota etiam pœna remittitur, de qua illa intelliguntur (1) : *Projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea* (2). *Beati , quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata . Projiciet in profundum maris peccata noſtra*, Mich. 7. & cætera ſimilia . Atque hæc per baptiſmum contingit omnibus baptizatis. Imperfectam vero illam dicimus, in qua vel culpa remittitur, ſed non tota pœna, vel remittitur pœna , remiſſa jam culpa : de qua illud accipimus (3) : *Propter remiſſionem præcedentium delictorum*. Et rurſum (4) : *In redemptionem earum prævaricationum , quæ erant ſub priori teſtamento* . Antiquis porro patribus culpas ante Chriſti mortem fuiſſe remiſſas, ambiguum non eſt : juxta fidem quippe defuncti ſunt teſtimonio fidei probati . Non eſſe autem perfecte remiſſas, confirmat Paulus , cum ait , Chriſtum mortuum eſſe in remiſſionem præcedentium delictorum . Quæ ſi plene Moyſi, Aaron , Davidi , cæteriſque ſub lege & natura ſanctis condonata fuiſſent , nec illis eſſet janua regni cæleſtis occluſa , nec loci inferi in cuſtodiam deputati . Ecquis enim dicat, omnino reſoluta crimina , quorum pœnæ luuntur in carcere ? Davidi rurſum homicidii & adulterii ſcelera relaxata , quo tempore ad Nathan prophetæ vocem peccatum confeſſus eſt , & Nathan ipſe idem (5), & auctor libri Eccleſiaſtici (6) teſtes ſunt . At ſi plenam remiſſionem percepiſſet, quorſum illa ? *Dele iniquitatem meam : Amplius lava me ab iniquitate mea : Averte faciem tuam a peccatis meis* , &c. Certe hanc ampliorem & pleniorem indulgentiam non prius a Domino impetravit , quam multis ſuppliciis in eo Dominus acerrime vindicaſſet . Itaque ſi per Chriſti ſacramenta plena cuiquam peccatorum remiſſio contigit, nos pro illiuſmodi peccatis hoſtiam minime offerimus : ut ſi quis proxime recens baptiſma ſuſceperit : at ſi peccator non eſt perfectam remiſſionem conſecutus, quod in ſacramento pœnitentiæ fere accidit , pro hujus delictis ſacrificium exhibemus, ut cui Deus ſubiratus etiamnum eſt , ei fiat aliquando propitius.

Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quum minis horribilibus audientium animos perterrefacit in hæc verba : *Voluntarie peccantibus nobis , jam non relinquitur pro peccatis hoſtia ?* Nempe qui dicit , voluntarie peccantibus poſt acceptam notitiam veritatis nullam hoſtiam eſſe reliquam , is ſine dubio ſignificat, ignorantibus aliquam hoſtiam ſupereſſe , iis præſertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccaverunt , quemadmodum Chryſoſtomus ac Theophylactus argumentantur. Rem ergo Apoſtolus verbis grandioribus exaggerat, atque, ut ſolet, terrorem exuperatione injicit. Oſtendit itaque, non quid clemens & miſericors judex interdum ſua lenitate concedat, ſed qua pœna is dignus ſit, qui ſingulari baptiſmi beneficio ſuſcepto, Filium Dei conculcat , & ſanguinem teſtamenti pollutum ducit, & ſpiritui gratiæ contumeliam facit . Indignus nimirum eſt, qui fuerit hujuſmodi, cui Chriſtus iterum crucifigatur . Toties autem nobis crucifigitur, toties immolatur, quoties ejus crux nobis & mors ad peccati remiſſionem applicantur. Si de juſtitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hoſtia iis, qui ex malitia peccant . Sin vero de miſericordia Dei agitur, quæ omnem etiam ſenſum exuperat , non ſolum infirmis, & ignorantibus aliqua ſupereſt hoſtia, ſed iis etiam, raro tamen, qui voluntarie peccaverint poſt acceptam notitiam veritatis . Enimvero, quod hæc Apoſtoli oratio alta & exaggerata ſit, illud primum argumento eſt, quod ſtatim ſubditur : *Terribilis autem quædam expectatio judicii* , &c. Atque e viſtigio : *Irritam quis faciens legem Moyſi* , &c. & poſt pauca : *Rememoramini priſtinos dies* , &c. & tandem : *Nolite amittere confidentiam veſtram , quæ magnam habet remunerationem* . Illud deinde hoc confirmat maxime, quod in 6. cap. cum dixiſſet, *Impoſſibile eſt , eos* , &c. ne exiſtimaretur nulla eſſe rerum expectatio meliorum , quaſi a deſperatione ad ſpem revocare cupiens, *Confidimus* , ait , *de vobis , dilectiſſimi , meliora & viciniora ſaluti , tametſi ita loquimur* . Ex quo temperamento Hieronymus li. adverſ. Jovin. 2. colligit (7), Apoſtolum Hebræos per exaggerationem territaſſe.

Eſt & aliud reſponſum dignum , niſi me fallunt omnia , quod magnopere animadvertatur . Videlicet, hoſtia pro peccato duobus modis intelligi poteſt. Uno modo pro pœna, altero etiam pro culpa. Quod enim peccati vox pro pœna peccati uſurpetur, illa demonſtrant (8) : *Non ego operor illud , ſed quod habitat in me peccatum* . Et rurſum (9) : *Remittuntur ei peccata multa , quoniam dilexit multum : cui autem minus dimittitur , minus diligit* . Quo loco multorum peccatorum pœnas multa Dominus peccata vocat. Nam culpas ante fuiſſe remiſſas, qui ſuperiores lachrymas conſideraverit, is vocare in dubium non poterit. Et quæ dilexerat, & ingemuerat, ea certe culparum veniam fuerat conſecuta . Sed cui in præſenti dicitur, *Remittuntur tibi peccata , Vade in pace* , ei pleniſſima indulgentia conceditur, omniumque pœnarum perſolutio . In pœnis vero locum habet , ut majori dilectioni major remiſſio reſpondeat , minorique etiam minor : nam culpæ vel ſimul remittuntur

omnes

(1) *Eſai.* 38. 17. (2) *Pſal.* 31. 1. (3) *Rom.* 3. 25. (4) *Hebr.* 9. 15. (5) 2. *Reg.* 12. 13.
(6) *Eccl.* 47. 13. (7) *De pœnit. d.* 2. *c. Si enim* (8) *Rom.* 7. 20. (9) *Luc.* 7. 47.

omnes, vel nullæ. Machabæorum ſententia vulgo etiam ſermone teritur, *Sanctam & ſalubrem cogitationem eſſe pro defunctis exorare, ut a peccatis ſolvantur*. Ubi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata ſine dubio appellavit. Simile eſt illud (1): *Peccata tua eleemoſynis redime*. Pœnas autem Daniel pecunia redimendas exiſtimabat: nam culpas aut pœnitentia diluit, aut certe ſine argento gratia reſolvit. Atqui ſive figurate nomen cauſæ ad effectum transferatur, ſive remiſſio pœnæ ad integram remiſſionem culpæ pertineat, non valde intereſt quidem: tametſi D. Thomas, atque Innocentius (2) hujuſmodi locutiones improprias eſſe teſtantur, quibus peccata deleri, detergi, ablui, remitti dicuntur, quia ſolvuntur pœnæ (3). Jam ergo cum Apoſtolus ait, nullam hoſtiam ſupereſſe pro peccato, pro culpa proprie intelligendus eſt. Cui ſententiæ non eſt illa contraria, relinqui pœnitentiæ ſacramentum, quod judicium eſt, non ſacrificium: relinqui etiam hoſtiam pro pœna, quæ improprie dicitur hoſtia pro peccato. Sed quæris, quid cauſæ pleriſque antiquorum fuerit, ut baptiſmum hoſtiam appellaverint, ideoque dixerint non ſupereſſe hoſtiam pro peccato, quia baptiſmus repeti non poteſt. Sane quia in baptiſmo Chriſto commorimur, & per hoc ſacramentum applicatur nobis hoſtia crucis, ad plenam peccati remiſſionem; hinc illi baptiſma translatitie hoſtiam nuncuparunt, ac poſt baptiſma ſemel acceptum nullam hoſtiam eſſe reliquam interpretati ſunt: quia baptiſma ſecundum non eſt. At in pœnitentiæ ſacramento non applicatur mors Chriſti per modum hoſtiæ, ſed per modum judicii. Itaque quamvis pœnitentia poſt baptiſma ſuperſit, non proinde tamen hoſtia ſupereſt pro peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Respond. ad 4. Quartum vero non confutatione eget, ſed reprehenſione. Ecqua enim vel inſcitia vel imprudentia eſt, ea adverſum nos teſtimonia excitare, quæ a nobis faciunt maxime? Conſtat ſane, euchariſtici ſacrificii partes quatuor eſſe, unam conſecrationem corporis & ſanguinis, alteram oblationem, tertiam fractionem, poſtremam conſumptionem (4). His quippe quatuor partibus noſtrum ſacrificium redintegrari, confici, abſolvi, qui negaverit, nihil illum de ratione perfecti ſacrificii didiciſſe, nihil quæſiſſe, nihil ſcire convincam. Conſecrationem porro atque oblationem cum gratiarum actione conjunctam ex Evangelio colligi oſtendimus paulo ante, fractio autem apertiſſime traditur. In eo diſcrimen eſt, quod Lutherani in fractione nihil myſticum eſſe arbitrantur, ſed ſolam panis diſtributionem, nempe, ut ſua cuique portio contingat: at eccleſia ſancta quum hoſtiam frangit (5), Dominici Corporis in cruce fractionem ſignificando, Chriſti hoſtiam commemorat, quemadmodum Chriſtus ipſe & verbo, & exemplo commemorandam tradidit. Quod vero ad plenam hujus ſacrificii rationem conſumptio ſpecierum attineat, Concilium Toletanum duodecimum teſtatur (6), inquiens: *Quale erit ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans particeps eſſe dignoſcitur?* Auguſtinus inſuper in libro ſententiarum Proſperi conſentit, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, Dominici corporis immolationem, ſanguiniſque effuſionem deſignari. Spectat ergo ad perfectam ſignificationem ſacrificii conſumptio ſpecierum. Quæ cauſa catholicis perpetua fuit, ut dum ſacerdos ſpecies ſumit, non edere illum dicant, edat licet, ſed conſumere. Ut intelligamus, in miſſa potius haberi rationem conſumptionis, quam manducationis, magiſque ſacrificium ſpectari, quam cœnam. Quod Lutherani ſentientes, negaverunt, Chriſtum corpus ſuum, ſanguinemque ſumpſiſſe, ne conſumpſiſſe, & ſacrificaſſe probaretur. Verum ratio primum convivii hoc exigit, ut cibi communionem, & conſecrationem habeat: alioqui qui ad cœnam invitat, is non convictor eſſet, ſed conditor, inſtructorque convivii. Atque accubationem epularem amicorum, tametſi melius noſtri convivium, bene tamen Græci tum compotationem, tum concœnationem vocant: ut qui vocat ad cœnam, nec concœnator ipſe & compotator eſt, non ſolum non urbanum convivium ineat, ſed ne convivium quidem. Deinde, ut Chryſoſtomus argumentatur, ne diſcipuli horrerent carnem, & ſanguinem, neceſſe erat, ut Chriſtus prior ipſe degustaret. Chriſtus certe, quod ſe videbant facere, id ut facerent, juſſit Apoſtolis. Intellexit autem ſemper eccleſia ſacerdotibus injunctum eſſe, ut ſumerent: ſumpſit ergo & Chriſtus, niſi ſacerdos omnibus ſuis numeris abſolutus, non abſolutum, ſed inchoatum ſacrificium fecerit.

Nec me fugit, D. Thomam (7) aliquando, ut videtur quidem, docuiſſe, ſacrificium ante fractionem hoſtiæ eſſe peractum, ſumptionemque ſpectare proprie ad ſacramentum, oblationem vero ad ſacrificium: Et rurſum (8) aſſerere, fractionem hoſtiæ non ita eſſe neceſſariam, ut ſi omittatur, ſacrificium maneat imperfectum; quod videlicet hujus rei ſignificatio non ad corpus Chriſti verum, ſed ad myſticum referatur; non ergo fractio in partibus ſacrificii numeranda eſt. Quod autem ſacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento ſit, ſacerdotem ſtatim a conſecratione illa verba dicere, *Offerimus præclaræ majeſtati tuæ de tuis donis, ac datis hoſtiam puram*, &c. Jam ergo nondum fracta hoſtia, & oblatio eſt, & ſacrificium. Verum qui Divum Thomam nobis objicit, id ille agit, ut

& ſe-

(1) *Dan. 4. 24.* (2) *4. d. 12. q. 2. a. 2. q. 2.* (3) *Sermo eſt de mortalibus, quæ ſimpliciter, & quaſi per antonomaſiam peccata dicuntur. Nam venialia hoc penitus ſacrificio delentur. De conſ. diſt. 2. c. Iteratur, & c. Utrum.*

(4) *Probabiliſſimum eſt, ſpecierum quoque mixtionem ad ſacrificii integritatem attinere. Nam ab Apoſt. Eccl. traditum ambiguum non eſt.* (5) *De conſ. d. 2. c. Quum frangitur.* (6) *De conſ. d. 2. c. Relatum.*

(7) *3. p. q. 83. a. 4.* (8) *a. 6. ad 6.*

Digitized by Google

& ſecum ipſe Thomas, & cum vera ſacrificii ratione pugnet. Ejus enim in ſecunda ſecundæ (1) verba non obſcura ſunt, ſacrificium proprie dici, cum circa res oblatas aliquid fit. Quam rem illo etiam exemplo confirmant, ut quum panis frangitur, & comeditur. Unde colligit, primitias oblationes eſſe, non autem ſacrificium: quia nihil ſacrum circa eas fiebat. Hoſtiam igitur aliquando ante fractionem non ſolum D. Thomas, ſed etiam eccleſia vocat eo more, quo rem inſtantem, & proximam quaſi præſentem nominamus. Sic Cicero, *præbere*, ait, *hoſtias ad ſacrificium*. Ubi animal ſacrificandum hoſtiam appellat. Quin & in Levitico, & in aliis quoque pleriſque locis holocauſtum, hoſtia, ac ſacrificium ab eo, quod proxime futurum eſt, nomen accipiunt. Sed & panem ipſum ante conſecrationem hoſtiam vulgo appellamus, a qua appellatione ne D. quidem Thomas abhorret. Sacerdos porro ante conſecrationem dicit ſe offerre *ſancta ſacrificia, illibata*, &c. Quis autem Theologus tam inſigniter ſtultus fuit, ut peractum ſacrificium ante hoſtiam conſecratam exiſtimaverit? Atque ut de occulto, & interiore ſanguinis, & corporis ſacrificio nihil dicam, externum certe, & myſticum ſola oblatione non conſtat. Cum itaque circa ſpecies ante fractionem nihil fit a ſacrificio factum, ne ſacrificium quidem peractum eſt. Item cum ſymbolis rerum, Chriſto inſtituente, debeamus mortem ipſius agere, ſi verum, & perfectum noſtrum ſacrificium eſt, ejuſque victimæ abſolutum exemplar, quam Chriſtus in cruce præbuit; nullum autem ſit rerum ſymbolum ante quam ſpecies frangantur, miſceantur, conſumantur; certiſſimum accipere argumentum poſſumus, ante fractionem nondum eſſe expletum ſacrificium. Manet igitur, non conſecrationem modo, & oblationem, verum & fractionem quoque ac conſumptionem ad integritatem externi ſacrificii pertinere. Quæ res non pertenui nobis argumento, indicioque patefacta eſt, ſed gravi, conſtantique ratione: præterquam quod ab Apoſtolis has nos ſacrificii partes accepiſſe, promptiſſimum eſt oſtendere: nam Chriſtum tradidiſſe, ſatis ſupra eſt a me demonſtratum. Ut Lutherani argumenta probabiliora deinceps excogitent: ſiquidem quartum hoc, quod modo diluimus, improbabile eſt: improbabile eſſe dico, Lucæ, Paulique teſtimoniis uti, ut eccleſiæ ſacrificium explodatur.

Nam ratio ea, quæ adjungitur, captioſa eſt, & veri ſimilitudine fallere imperitos poteſt. Primum autem, qui Lutheranis reſponderet, Chriſtum in cœna ſacrificium, non pro peccato quidem, ſed gratiarum tamen actionis obtuliſſe, hic non ab illis facile eluderetur. Ejus enim rei probabilem rationem redderet, quod cum ſacrificii cruenti dies inſtaret jam plane, aut certe jam appropinquaret hora, non oportebat hoſtiam in cœna pro peccato myſticam exhibere, cum impenderet generalis hoſtia illa, in qua Patri complacuit omnia peccata reſolvi. Quanquam & ſanguinem circumciſionis pro nobis Chriſtus obtulit, & jejunavit, flevitque pro nobis; nec tamen remiſſio ea peccati ſecuta eſt, quæ a cruce tandem expectanda erat. Quemadmodum enim martyrii plena efficacitas non in qualibet ſanguinis effuſione eſt, ſed in ea demum, in qua martyrium conſummatur, quamvis ſanguinem ſuum Deo ſtatim a principio martyr obtulerit; ſic paſſionis Chriſti perpetuæ vis illa abſoluta & perfecta non in initio, aut medio, ſed in fine fuit. Deinde myſticæ oblationis effectus non is eſt, quem falſo exiſtimant Lutherani nos credere, nempe, ut omnes culpas, pœnaſque reſolvat. Qua de re paulo poſt dicturi ſumus. Alia enim efficientia hoſtiæ illius eſt, quam Chriſtus palam mactavit in cruce: alia illius eſt, quam ſub ſpeciebus definitis myſtice præbuit in cœna. Illa generalis eſt, ſicut diximus, nec per ſacrificium modo, ſed per omnia ſigillatim ſacramenta ad effecta longe diverſa applicatur: Hæc peculiaris efficientia eſt, & ſub ſpeciebus certis ad peculiaria quædam effecta concluditur. Obtulit ergo Chriſtus in cœna tum pro culpa veniali, tum pro pœna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Quin in peccato ſolvendo ſacrificii peculiaris effectus eſt. Hunc vero habuit in cœna ſanguis oblatus: nam in cruce vim remiſſionis habuit generalem. Sed quoniam, ut modo dixi, hanc rem ſumus in confutatione ſequentium argumentorum fuſius explicaturi, pergamus ordine refellere argumenta, quæ reſtant.

RESPON. AD 5. Quinto vero argumento refutando Roffenſis epiſcopus, calicem, ait, novum Teſtamentum ideo dici, quia novi teſtamenti confirmatio eſt. Quem vocis uſum ut probare teſtimoniis non queo, ita non audeo explodere. Illud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex teſtamento obvenit, interdum accipi: ut in epiſtola ad Hebræos capite ſeptimo: *Melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Jeſus*. Sic enim promiſſionis vocabulum pro re, quæ promittitur, ſcripturæ auctores uſurpant; ad Hebræos ſexto, *Imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditabunt promiſſiones*: ad Hebræos nono, *Repromiſſionem accipiat æternæ hæreditatis*: & Actorum primo, *Expectarent promiſſionem patris*. Si ergo promiſſio pro re promiſſa accipitur, & teſtamentum Luthero ipſi quoque promiſſio eſt: nihil mirum, ſi pro re ipſa, quæ teſtamento eſt relicta, uſurpetur. Ac prima res, eademque potiſſima, quam nobis in teſtamento ſuo legavit Chriſtus, fuit ſanguis. Quid igitur obſtat, cur rem, quam beneficio teſtatoris habuerim, non ego in funus ejus exequiaſque rependam? Quid, inquam, obſtat, cur quod de manu morientis accipimus, non id nos viventi illi reddamus? Niſi illud fruſtra, atque importune repetimus: *Tua ſunt, Domine, omnia: & quæ de tua manu ſuſcepimus, reddimus tibi*. Quod autem calix improprie dicatur teſtamentum, manifeſtum eſt.

(1) q. 85. art. 3. ad 3.

Digitized by Google

Sive enim ut Innocentio placet (1), teſtamentum promiſſio eſt: ſive, ut Ulpianus vere ſentit, ſententia eſt voluntatis juſta de eo, quod poſt mortem fieri voluerimus; omnino liquet, ealicem nec promiſſionem proprie, nec ſententiam eſſe, ſed rem, quæ teſtatoris promiſſione, voluntatiſque ſententia relinquitur. Hanc vero nos hoſtiam præbere ad ſacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumento hactenus.

Respon. ad 6. Jam argumento ſexto quid attinet reſpondere, niſi eadem velim, quæ ſupra dixi, verba repetere? Colligunt enim, acuti ſcilicet Dialectici, ſi Euchariſtia exemplar, & imago eſt, non eſſe illam vere, ac proprie ſacrificium. Quæ ſane collectio perridicula eſt. Quid enim ſtultius dici poteſt, quam legis veteris hoſtias ſacrificia non fuiſſe, quod verorum exemplaria fuerint? Innocentius porro Tertius (2) quoſdam merito irridet, qui putarint in ſacramento non eſſe corporis Chriſti, & ſanguinis veritatem: ex eo, quod ſcriptura interdum commemorat, id, quod in altari ſuſcipitur, myſterium, imaginem, figuram, & exemplum eſſe. Quorum errorem Pontifex docte, graviterque refellit: ſi enim, quia figura eſt, ſacramentum altaris veritas eſſe negatur: ergo nec mors, nec reſurrectio Chriſti veritas eſt credenda: ſiquidem eas ſimilitudinem, & imaginem eſſe, Apoſtolus tradit: ac Petrus quoque ſcribit, Chriſtum exemplum nobis in ſua paſſione reliquiſſe. Nihil igitur obſtat, cur non in externo ſacrificio forma ſit, ſpecies, imago, & exemplar ſacrificii crucis, in ſanguine vero, & corpore, quæ ſunt res intus incluſæ, ejuſdem ſacrificii exiſtat veritas. Sed quoniam in cruce, quod alias diximus, palam, & ſine myſterio hoſtia cruenta fuit, in altari occulte, & myſtice abſcondita; ne eodem modo, quo Chriſtus, ſacrificare putaremur, recte cum ſuo Chryſoſtomo Theophylactus admonuit, nos non immolare Chriſtum, quemadmodum ſe ipſe in cruce immolavit, ſed potius illam crucis hoſtiam commemorare. Verum quia commemoratio noſtra otioſa, & umbratilis non eſt, ſed efficit, quod ſignificat: quanquam non Chriſtum occidimus, qui reſurgens ex mortuis jam non moritur, Chriſti tamen mortem applicamus, ceu nunc facta ſit. Applicamus autem non fide ſola, aut ſolis verbis, ſed etiam ſymbolis. Poſt illa namque verba, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*, non ait Dominus: *Hoc credite*: non, *Hoc dicite*: ſed, *Hoc facite in meam commemorationem*. Quæ cauſa, niſi me fallit animus, Apoſtolo fuit, ut veteris legis ſymbola, quoniam vacua erant, umbras appellaret, non ipſas imagines rerum. Nam Evangelium ipſas rerum imagines quaſi vivas continet, non ad ſignificationem modo, ſed ad efficientiam. Ut baptiſmus imago eſt ſpiritualis ablutionis, quæ per Chriſti ſanguinem facta in cruce eſt, ſed habet tamen res ita conjunctas, ac ſi Chriſtus ipſe nunc pro baptizato ſanguinem funderet. Quocirca & aliquando idem auſus eſt dicere, in ſingulis baptizatis Chriſtum crucifigi: non illa ſolum loquendi forma, qua Joannes Evangeliſta ſcripſit, agnum occiſum eſſe ab origine mundi; ſed ita potius, ut effectum idem prorſus ſit, ac ſi Chriſtus vere nunc pro his, qui baptiſma ſuſcipiunt, crucifigeretur.

Nec vero exiſtimo, quum Paulus legem dixit umbram habere futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, de ſignificatu diſceptaſſe, quod plerique interpretati ſunt, ut umbra ſignum obſcurum, & imperfectum, imago rei expreſſum, perfectumque ſignum intelligatur. Quæ ut vera eſſe non inficior, ita a præcipuo Apoſtoli inſtituto eſſe aliena judico. Id quod ex verbis ejuſdem Apoſtoli manifeſte conficitur. Ait enim: *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, eiſdem ipſis hoſtiis, quas offerunt indefinenter, numquam poteſt accedentes perfectos facere*, &c. Quia igitur hoſtiæ illæ vim efficiendi non habebant, ideo legem umbram habere dixit futurorum in lege gratiæ bonorum. Umbra quippe ignis non id efficit, quod ignis, nec umbra hominis idem præſtat, atque homo: neque enim in agendo quiequam aut imbecillius umbra, aut inanius eſt. Sacramenta vero, & ſacrificium noſtrum imagines rerum ſunt, non pictæ, vel umbratiles, inaneſque ad efficiendum, & imbecillæ; ſed eum ad vivum rerum ipſarum expreſſæ, tum, ſi ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipſæ vivæ, quarum imagines ſunt: tanta Chriſti, & Evangelii potentia eſt, ut eandem vim penitus ſymbolis, imaginibuſque tribuerit, quam res ipſæ haberent, ſi quum earum commemoratio fit, vere patrarentur. Sed in ſexti argumenti reprehenſione multum temporis inſumpſi. Nihil enim reſponſione opus erat: ſed ut loca eadem diligenter iſti pertractarent, & bona fide relegerent. Ibi enim plane reperirent, auctores ſanctos & verum in eccleſia corporis, & ſanguinis Chriſti ſacrificium, & veriſſimum quoque exemplar affirmare: alterum in externa forma, & figura, alterum in re, quæ incluſa, atque abdita in myſterio latet occulto. Quanquam Euthymius ante conſecrationem exemplar interpretatur: poſt conſecrationem autem ſacrificii veritatem. In quem etiam modum Baſilium exponit Damaſcenus quarto libro, capite decimoquarto.

Respon. ad 7. In ſeptimo argumento exiſtimant homines parum in Theologia exerciti, actus noſtros noſtræ redemptionis, ſanctificationis, ablutionis nullo modo cauſas eſſe. Quæ ſi vera eſſent, illa omnia eſſent falſa (3). *Omnis, qui habet hanc ſpem, ſanctificat ſe*. Item (4), *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei*. Item (5), *Peccata tua eleemoſynis redime*. Item

(1) *Cap. Cum Marthæ, de celeb. Miſſ.* (2) *Cap. Cum Marthæ, de celeb. Miſſ.*
(3) 1. *Jo.* 3. 3. (4) 2. *Cor.* 7. 1. (5) *Dan.* 4. 24.

tem (1), *Per miſericordiam, & fidem purgantur peccata*. Item (2), *Miſericordia, & veritate redimitur iniquitas*: & cætera id genus, quæ in ſacris literis paſſim occurrunt. Neque ex his, quemadmodum iſti falſo judicant, quicquam de Chriſti in nos gratia, merito, vi, & redemptione detrahitur, quin gratiæ Dei & Chriſti multo magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura, ut gratiæ vis manifeſtius eluceat. Res univerſas ad ſuum quemque finem vi quadam ingenita referri, philoſophis omnibus exploratum eſt. Sic igni, ut ad locum naturæ ſuæ congruentem aſcenderet, levitatem indidit procreator ille mundi Deus: ut vero calefaceret, quæ erat actio ignis naturæ conveniens, impertiit calorem. Id quod in reliquis promptum eſt cernere, quæ ſic a principio, & forma interiore moventur, ut non ſolum non repugnent, ſed agi ſponte videantur. Animalia porro non modo hanc inclinationem, & formam a natura habent, verum ipſa etiam ſe movent actionibus quibuſdam ſuis, & ad quærendum ſibi conſentiens bonum, & ad propulſanda adverſantia mala. Quæ res præcipue in hominibus illuſtrior apparet, qui quoniam non aguntur, ut ſervi, ſed libere potius agunt, ut domini, ratione eligunt media, & ſe ipſi cient, ut per talia media fines propoſitos conſequantur. Nec idcirco tamen aut primæ cauſæ virtus minor eſt, aut poteſtas infirmior: imo hoc uberior, & major, quod *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter* (3). Ecqua enim vis ea fortior eſſe potuit, quæ adeo ſuaves, & congruentes impetus in rerum natura poſuit, ut eas nulla vi quidem illata moveat, ſed vehementiſſime moveat tamen? Quæ Dei virtus eximia, inſigniſque ſuavitas multo latius in gratuitis effectis, quam in naturalibus ſe effundit. Non enim ſolum vitales operationes, quæ ſupra naturam ſunt, in ſe edit mortalis homo per gratiæ formam, & virtutes, ſed ad vitam ipſam capiendam ſua ſe actione parat, & vivendi ſibi cauſa eſt. Quemadmodum enim, ſi materia diſpoſitiones, quibus ad ſuſcipiendam formam ignis præparatur, ipſa in ſe faceret, eadem ſibi cauſa eſſet effectrix, ut a forma illa informaretur: ſic quoniam præparationes vivificantis gratiæ homo in ſe efficit, ipſe in ſui generatione Dei adjutor exiſtit. Qua in re, ut dixi, ſuavior, & effuſior gratia, quam natura eſt. Vitam namque a natura datam curare, ac tueri ipſe valeas, ſalutem quærere, morbos pellere adverſos, tum externis quibuſdam medicamentis adhibitis, tum animæ viribus interius excitatis. At vitæ cauſa tibi eſſe non poteris, ſed aliunde eam accipis, nulla interveniente operatione tua, diſpoſitione tua nulla. Diſpoſitio quippe omnis, qua ad animam corpus aptatur, a patre generante editur, a filio genito nullo modo. In nativitate vero ſpiritali is ipſe, qui naſcitur, non ſolum principium eſt, ut poſt ægritudinem ſanus ſit: verum etiam, ut poſtquam fuerit mortuus, & vitam habeat, & abundantius habeat. Præclare itaque dictum illud eſt, atque ad philoſophiæ rationem apte: *Juſtus ex fide ſua vivet*. Ex quo Hieronymus colligit, hominem ſibi eſſe vivificationis ſuæ cauſam. Nempe actus fidei, ſpei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus utitur ad animum vivificandum, homo ipſe in ſe facit, gratuito quamvis, & ſupernaturali auxilio permotus. Ne certes, quaſi actus noſtri gratiæ, remiſſioniſque culparum cauſæ efficientes ſint; cum nihil aliud, quam diſponant animum, ut gratiam Dei, juſtitiamque recipiat. Quemadmodum calor præparatio eſt, quæ ligni materiam efficiat, ut & formam ignis capiat, & naturam. Sed ſicut homo alteri homini non eſt cauſa animæ rationalis, ſed cauſa tamen eſt, ut per rationalem animam vivat: ſic homo licet cauſa gratiæ non ſit, cauſa tamen ſibi eſt, ut per gratiam vivat. Cujus ſententiæ illa jam conſectaria ſunt (4): *Animas veſtras caſtificantes*. Item (5): *Ablue a malitia cor tuum*. Item (6): *Si quis emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & ad omne opus bonum paratum*. Ac vaſa hæc quidem Deus ipſe fecit in honorem, & præparavit in gloriam. Sed ſi non a voluntate noſtra purgatio animæ noſtræ fieret, ut Damaſcenus (7) argumentatur, non utique dixiſſet Paulus: *Si quis emundaverit ſe*, &c.

Verum hæc ſubtilius fortaſſe diſſeruntur, quam ut ea Lutherani omnis omnino philoſophiæ ignari poſſint agnoſcere. Illud breviter intelligant nos, in ſalutis noſtræ opere, ſanctificatione, purgatione, curatione Dei adjutores eſſe: *In die*, inquit (8), *ſalutis adjuvi te*: ac rurſum (9): *Gratia Dei mecum*. Nam de peccatorum redemptione quæſtio eſt multo facilior. Ea nempe voce aliquando perſolutionem pœnarum ſcriptura ſignificat, quæ poſt culpam remiſſam manent. Has autem non modo Chriſtus per ſacramenta ſua, ſed nos etiam jejuniis noſtris, eleemoſyniſque reſolvimus. Pretia itaque Deo conſtituta, quum pro pœnis debitis enumeramus ac pendimus, tunc peccata noſtra redimimus. Nec vero pretium hoc æquale natura noſtra, ſed Dei gratia fecit, qui tum pro culpis graviores pœnas, tum pro pœnis graviorem poſſet compenſationem exigere. Sed hæc pretia ille pepigit, lege clementiæ & miſericordiæ quidem, ſed æquitate juſtitiaque permixtæ. Quod ſi ad peccatorum redemptionem pretia hæc, noſtra licet, momenti alicujus ſunt tamen, quoniam ita ſua is lege conſtituit, qui arbitrio propriæ voluntatis rerum omnium juſtus æſtimator eſt; quanto verius & juſtius noſtras ipſi iniquitates redimemus, Chriſti corpus & ſanguinem in altari offerendo? Chriſti, inquam, qui nobis eſt factus ſanctificatio, juſtitia, & redemptio. Ac tametſi redemptor noſter unus eſt ille, ſed quia nobis tamen noſtriſque actionibus utitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoque in

Y 2 hac

(1) *Prov.* 15. 27. (2) *Prov.* 16. 6. (3) *Sap.* 8. 1. (4) 1. *Pet.* 1. 22. (5) *Hierem.* 4. 14. (6) 2. *Tim.* 2. 21. (7) *lib.* 4. *c.* 10. *vide Chryſ. homil.* 42. *ad popul. Antioch.* (8) 2. *Cor.* 6. 2. (9) 1. *Cor.* 15. 10.

hac parte nos juvamus. Nec gloria redemptoris minuitur inde, ſed augetur, qui non naturæ divinæ modo, verum divinæ operationis ſocios nos etiam fecerit & conſortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laboriſque conſumpſimus; præſertim cum proxime quædam horum ſimus adhuc latius explicaturi.

Respon. ad 8. In Octavo enim argumento ridiculi citharœdi chorda ſemper oberrant eadem, cum cauſas Deo adjutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quæ ſtultitia cujuſmodi ſit, exemplo naturæ demonſtrare poſſumus. Fuerunt quidam uſque adeo naturalis ſapientiæ imperiti, ut opinarentur, cauſas ſecundas (ſic enim appellant Phyſici) nihil omnino ex ſe agere, ſed rerum omnium effectorem Deum ad præſentiam cauſarum, quæ ſecundæ proximæque dicuntur, per ſeipſum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis ſtultiſſimorum hominum a ſchola Philoſophiæ non modo ſibilis, ſed etiam convicio exploſa eſt. Verum quod illi in natura, idem in his, quæ ſupra naturam ſunt, Lutherani peccant, quum ſoli Deo redemptionem tribuentes, cauſas adjutrices accipiunt, quaſi blaſphemia ſit, quod in natura ſapientiſſimi quique dixere, id nos in gratia dicere: nempe cauſas eſſe adjuvantes & proximas, quibus prima & principalis utatur, ut res ſupernaturales efficiat. Quo loco vis & poteſtas illius eo præclarius extat, atque eminet, quo magis ſe homini confert, cum illoque communicat, non modo ut ſit, ſed ut cauſa etiam ſit, quæ, vi licet accepta divinitus, vere efficiat tamen, & Deum quoque ipſum in rebus faciendis adjuvet. Nam & Apoſtolus non dubitavit ſcribere (1), Dei nos adjutores eſſe, diſpenſatoreſque, & miniſtros myſteriorum ejus. Item, ſe plantaſſe, & ut ſapientem architectum fundamentum poſuiſſe, ac filios per Evangelium in Chriſto genuiſſe. Ut illa prætereamus (2), *Baptizantes eos in nomine Patris*, &c. (3) *Quæcunque ſolveritis ſuper terram*, &c. (4) *Quorum remiſeritis peccata*, &c. Ex quibus Conſtantienſis ſynodus aperte confecit, ſacerdotem vere abſolvere, vere conficere. Quæ ſi certiſſima ſunt, ut ſunt ſane, nihil neceſſe eſt, quod Albertus Pighius facit, ſacrificium operationem noſtram eſſe negare. Multo enim doctius D. Thomas aſſeruit; quem locum breviter perſtrinxi paulo ante, ſacrificium oblationem eſſe, & ejus actum virtutis, quæ Dei cultu pio continetur. Noſtra igitur eſt operatio, non inficior equidem. Sed duplices ſunt operationes noſtræ. Quædam, quas noſtro nomine reddimus, & quæ noſtra gratia, meritiſque nituntur, ut eleemoſyna & jejunium. Alteræ vero ſunt, quæ non a nobis efficacitatem habent, ſed prorſus a Chriſto, ut baptiſmus, & abſolutio ſacerdotis in pœnitentiæ ſacramento. Quia enim ſacerdos non in ſuo, ſed in nomine Chriſti baptizat & abſolvit, iſtiuſmodi actiones, in quibus purum nudumque miniſterium eſt, non a miniſtro vim accipiunt, ſed a Chriſto, cujus revera magis dicuntur eſſe, quam noſtræ. Nam ille eſt, qui baptizat, ille eſt, qui abſolvit. Quocirca ſive juſtus adminiſter ſit, ſive injuſtus, ad effectum ſacramenti nihil omnino intereſt. Sicut refert etiam nihil, qui ignem accendit, & ad exuſtionem admovet, frigidus, an calidus ille ſit. Tantum quippe caloris impertiet, non quantum habet ipſe, ſed quantum habet ignis admotus. Priores igitur operationes noſtræ non conferunt aliis peccati remiſſionem ex opere operato, id eſt, ex vi rei factæ; ſed quemcunque effectum ſortiuntur, ex merito eum noſtro ſortiuntur. At poſterioris generis operationes ex ſe poſſunt peccata remittere, quia, ut diximus, Chriſti ſunt potius, quam noſtræ. Ita ſi ſemel nos Chriſti ſacramenta conficimus, eaque aliis admovemus, ex vi rerum effectarum, & aliorum culpas pœnaſque reſolvimus, & gratiam Chriſti impartimur, non noſtram.

Sacrificium porro altaris, quod primo argumento refutando explicui, in poſteriore operationum genere includitur. Non enim ſuo nomine ſacerdos hoſtiam præbet, ſed Chriſti; nec ſuum meritum & gratiam Deo repræſentat, ſed Chriſti; nec ſuum offert ſanguinem, ſed Chriſti. Quemadmodum autem, ſi ignem faceret, & ad comburendum adjungeret, ignis effectionem induceret; ſic cum ſanguinem Chriſti in altari conficiat, eumdemque ſua oblatione applicet, ſanguinis Chriſti efficientiam affert. Quo fit, ut nec ſacrificii hujus effectus aut a bono adminiſtro major ſit, aut a malo minor, nec ſacerdotis iniquitas effectum hujus impediat ſacrificii, quemadmodum Innocentius lib. 3. de ſacro altar. myſterio, c. 5. teſtatur. Non eſt autem dogma hoc nuper inventum: nam auctorum etiam veterum libris pervulgatum eſt. Id Gregorius tradit 1. q. 1. cap. *Multi*. Auguſtinus de conſecr. diſt. ſecunda c. *Utrum*. Hieron. adverſ. Lucif. Chryſoſtomus homilia 2. in ſecundam ad Timoth. epiſtolam, cujus verba libuit ſubſcribere. *Sacra*, inquit, *oblatio*, *ſive Petrus*, *ſive Paulus*, *ſive cujuſvis meriti ſacerdos offerat*, *eadem eſt*, *quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis*, *quamque ſacerdotes modo conficiunt*. *Nihil habet iſta*, *quam illa*, *minus*. *Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines*, *ſed Chriſtus*, *qui ante ſacrificaverat*. *Qui autem hanc illa minus habere putat*, *ignorat Chriſtum eſſe*, *qui nunc etiam adeſt atque operatur*. Hactenus ille. Quam rem exemplo philoſophiæ apertius exponemus. Docent ſane Philoſophi, cauſas adminiſtras non eodem modo eſſe omnes. Quædam enim non agunt, niſi qualitatem ſimilem a principali cauſa receperint: ut aer non illuminat oculos, niſi ſol lumen eum eo communicaverit; aqua non calefacit, niſi prius ab igne calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel major, vel minor eſt, quo forma & virtus agendi magis vel minus

(1) 1. *Cor.* 3. 9. (2) *Matth. ult.* 19. (3) *Matth.* 18. 18. (4) *Joa.* 20. 23. *Vide Ambr. l.* 1. *de pœn. c.* 2. *Novatus enim ajebat*, *ſe Domino deferre honorem*, *cum ſoli remittendorum criminum poteſtatem tribuebat*.

Digitized by Google

nus fuerit adjuvanti cauſæ communicata. Qua etiam forma & virtute ſi caruerit, nihil penitus aget, ut aer ſine lumine, ſine calore aqua, &c. Aliæ ſunt cauſæ adjutrices, quæ vim principalium cauſarum applicant, ut is, qui admovet ignem ad ſtipulam, vel lignum. In quo genere actionis non facit diverſos effectus diverſa applicantium qualitas, modo ignis idem applicetur. Miniſtri autem & ſacramenti, & ſacrificii Chriſtiani, ſunt cauſæ ſecundi generis. Non enim per ſanctitatem participatam reliquos ipſi ſanctificant, nec mundant alios, quia prius a Chriſto ipſi mundati ſunt. Sed qualeſcunque ſint, ſi Chriſti aut ſacramentum exhibent, aut præbent ſacrificium, eundem Chriſti ſanguinem, & merita adjungunt.

Irenæus vero primum non de ſolo altaris ſacrificio loquitur, ſed de cæteris quoque oblationibus quæ figuratæ ſacrificia dicuntur. Id quod facile apparet, quoniam Pauli teſtimonium ad Philippenſes excitat, ubi de eleemoſynis ſermo fit. Illud etiam refert, *Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera ejus;* & item illud: *Si offers munus tuum ad altare*, &c. Deinde Irenæus ſermonem aperte facit de ſacrificio in ordine ad offerentem. At ne hoſtia quidem altaris eum, qui offert, purificat, ſi ipſe nequam & impurus eſt. Quin magis ex oblatione ſacrilega inquinatur. Unde & ait (1), quod ſi quis timorem Dei non habeat, nequaquam per id quod recte foris oblatum eſt ſacrificium, ad ſe ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea, ſacrificium altaris non ſolius adminiſtri eſt, ſed eccleſiæ totius. Ita licet ſacerdoti malo offerenti non proſit, ſed noceat: at ei, pro quo offertur, utile eſt non ſacerdotis merito, ſed eccleſiæ. Quam rem expoſuit Irenæus eo etiam capite in hæc verba: *Quia igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, juſte munus ejus purum ſacrificium deputatum eſt*. Cum vero in eccleſia Dei caput etiam includatur, quod eſt Chriſtus, conſequens fit, non oportere, ut ſanctitas ſacerdotis adminiſtrantis ſanctificet ſacrificium, quod & per ſe ſanctum eſt, & ab impolluto ſacerdote oblatum. Idem quippe eſt & ſacerdos, & ſacrificium Chriſtus Jeſus. Cum ergo argumentum illud, quod iſtis firmiſſimum & graviſſimum videbatur reſponſis omni luce clarioribus ego refellerim, qualia obſecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla eſt, ad contradicendum eſt profecto imbecilla.

Respon. ad 9. Videlicet argumentum nonum minimo negotio refutabitur. In remiſſione enim peccati duo intelliguntur, & condonatio culpæ, & reſolutio pœnæ. Atque illa quidem vel per propriam fidem & charitatem contingit hominibus, vel per fidei ſacramentum: hæc vero per fidem etiam & charitatem alienam. Eccleſiæ nempe ſocietas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam facit: quam rem probare, alterius loci ac temporis eſt. Multo vero magis hanc pœnæ relaxationem vir juſtus a Chriſti paſſione participat: Chriſti autem paſſio per ſacrificium altaris non ſolum commemoratur, ſed communicatur etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis conducit ad relaxandam pœnam, & quia ſacerdotis ipſius opus meritorium eſt, quod ille ad ſolvendam pœnam proximo ſuo benigne ac liberaliter impartitur; & quia eccleſiæ atque adeo Chriſti ſacrificium eſt: quem effectum ſacrificio ex opere operato attribuimus: nam priorem illum habet ex opere operantis. Quare ſi ſacerdos probus eſt, & ſuam operam & ſatisfactionem vult fratri indigenti dare, dupliciter, ut modo dicebam, illius commodis & utilitati ſervit: ſin eſt improbus, una eſt utilitas ſacrificii, quæ ab eccleſia & Chriſto offerente proficiſcitur, quam omnino miniſter ſacrilegus non intercipit. Sicut ne eleemoſynæ quidem fructum domino adimit ſervus, qui eam diſtribuit, deteſtabilis.

In hujus autem confirmatione argumenti vis ſacrificii in peccato remittendo quæritur, culpaſne remittat, an pœnas; an utraſque potius, & culpas & pœnas. De qua re tres video ſententias ferri, quarum nullam probo. Unam, ut oblatio ſacra culpas etiam mortales remittere poſſit, atque adeo gratiam conferre; Alteram, quæ in remiſſione peccati nullam vim ſacrificio tribuit, niſi ad impetrandum: quomodo eleemoſyna ab omni peccato, & a morte liberat, quia orationis loco apud Deum eſt, per quam ea bona impetramus. Id quod Eccleſiaſticus exponit, inquiens: *Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo*. Nec ideo tamen ſacrificium propitiatorium eſſe negant. Quoniam & is, qui veniam alteri impetrat, illum propitium reddidiſſe dicitur, quem ſuis precibus placavit. Per hanc igitur viam & rationem hoc ſacrificium non pœnas ſolum ajunt, ſed culpas etiam omnes veniales mortaleſque remittere. Tertia ſententia eſt, quæ ſacrificium ex opere operato in pœnas valere dicat, in culpas nullo modo. Satisfactionem itaque in altaris hoſtia eſſe & exolutionem pœnæ, non expiationem & remiſſionem culpæ. Ad hunc enim effectum ſacramenta parata eſſe, ad illum vero eſſe inſtitutum ſacrificium.

Sane qui primam illam opinionem induerunt, hi eiſdem argumentis utuntur, quæ nos attigimus, quod Alexander, & Julius tradunt, crimina omnia hoc ſacrificio deleri: Athanaſius, Cyprianus, & Damaſcenus affirmant omnes ſordes expiari: Chryſoſtomus & Theophylactus non obſcure docent, eſſe remiſſionem peccatorum. Quod ſi ex verbis illis, *Quorum remiſeritis peccata*, &c. colligunt Theologi, miniſtros poſſe & culpas omnes remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de ſacrificio interpretemur? Præſertim cum peccata proprie vocentur culpæ: reatus vero pœnæ non niſi per tropum, quo effectus

(1) *Lib. 4. c. 34.*

Digitized by Google

ſignificatur nomine cauſæ. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil abſurdi eſt in proprio ſermone.

Rurſum ſancti Patres docuere, ſacrificium hoc crimina abluere, ſordeſque detergere. Qui autem abluit, & detergit ſordes, is maculam tollit: non ergo ſolas pœnas hæc hoſtia reſolvit, ſed culpas quoque, in quibus maculam intelligimus. Remiſſa enim culpa, manet pœna, non macula. Adde, quod ſanguis Chriſti myſtice hic funditur in remiſſionem peccatorum, quemadmodum nos ipſa forma conſecrationis inſtituit: at ſanguis Chriſti pro culpis etiam effuſus eſt, non pro pœnis tantum. Utraſque ergo hoc ſacrificium ſolvit. Poſtremo, cum idem Chriſtus Patri offeratur in altari, qui ſe Patri offert in cælo, ſicut oblatio, quam ſancta ſanctorum ingreſſus Patri exhibet, mortales etiam culpas remittit; ita & ea, quæ in altari fit, culpas remittet, & pœnas.

Nec ſecunda opinatio præſidiis ſuis deſtituta eſt. Quoniam poſt oblatum ſacrificium pro peccato, ut fideles intelligerent vim orationis in hoſtia ad illud delendum eſſe, eccleſia his verbis deprecatur: *Sit hoc ſacrificium interceſſio ſalutaris ad veniam, ſit ablutio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, ſit contra mundi pericula firmamentum, ſit remiſſio omnium peccatorum.* Atque D. Thomas in 4. diſtinctione duodecima, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, quæſt. ſecunda, cum in primo argumento objeciſſet illud, *Sit ablutio ſcelerum*, &c. reſpondit, hujuſmodi locutiones eſſe improprias. Dicitur enim hoc ſacramentum ſcelera abluere, quia ipſa impedit, contra ipſa robur miniſtrando. Et ad quartum, *Euchariſtia*, ait, *in quantum eſt ſacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus non praexigit vitam ſpiritualem in actu: & ideo ſi eos diſpoſitos invenit, eis gratiam obtinet virtute veri ſacrificii, a quo omnis gratia in nos influxit: & per conſequens peccata mortalia in eis delet, non ſicut cauſa proxima, ſed in quantum gratiam contritionis eis impetrat.* Hactenus Divus Thomas.

Tertia demum opinio (ſi opiniones tamen iſtas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum ſenſu pugnare) quoniam in hoſtiæ hujus efficacia peccata mortalia neſcit a venialibus ſecernere, ne utraque concedat per ſacrificium remitti, ad pœnas utrorumque neceſſario confugiendum putat, quæ eſt his potiſſima ratio ita ſentiendi.

Harum trium ſententiarum, ut dixi, nulli prorſus aſſentior. Nec enim illa prima vera eſt, niſi omnes Theologi fallantur, qui uno ore, animoque diſſentiunt. Nam ſi culpæ mortales per ſacrificium ſolverentur, pœnitentiæ ſacramentum non eſſet ad ſalutem neceſſarium. Ubi enim ſacerdos eas ſemel oblato ſacrificio deleſſet, non eſſet opus eaſdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque Deus, qui non abundat in ſuperfluis, duo externa ſigna proxime ad eundem effectum inſtitueret. Conſtat autem, pœnitentiæ ſacramentum ad remittendas culpas fuiſſe inſtitutum. Quod ſi ſacrificium altaris ex ſe quoque peccata aboleret, duobus externis ſignis indiſcriminatim ad culpæ remiſſionem uteremur. Hanc cum adeo facile ſacrificium exhiberet, pœnitentiæ diſciplina penitus eluderetur, quoniam ſacrificium offerre, remedium eſt cuique vel promptiſſimum. Quid? quod culpas mortales ſine confeſſione ſacerdotes remitterent, oblatis videlicet ſacrificiis. Id ſi fieri a ſacerdote poteſt, fruſtra confeſſionis præceptum eccleſia urgeret. Siquidem ſacerdotes & ſine cognitione cauſæ, & ſine confeſſione peccantium culpas univerſas per ſacrificium ſolverent. Ita poſt baptiſma ſuſceptum aliqua ſupereſſet hoſtia pro peccatis. Id quod retro diximus antiquis omnibus expoſitoribus repugnare: novos enim fortaſſe iſti contemnent.

Ex quo Ambroſii Catharini deliratio patet, peccata ante baptiſmum admiſſa per crucis ſacrificium remitti, poſt baptiſmum vero omnia per ſacrificium altaris. Hoſtiam quippe crucis generalem cauſam eſſe remiſſionis peccatorum, ſive ante baptiſmum, ſive poſtea commiſſa ſint; tum ad Romanos, & Hebræos tradit Apoſtolus, tum etiam nos manifeſtiſſime probaremus, niſi ſtultum eſſet commenta improbabilia refellere. Illa potius refellenda ſunt, quæ iſti contra aſferebant. Alexander, Julius, Athanaſius, &c. ſacrificium ajunt delere crimina, peccataque remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec ita multo ante, cum pœnæ pro culpis debitæ delentur, ſolvuntur, remittuntur, tunc crimina deleri, ſolvi, remitti. Quo ſenſu eccleſia per indulgentias concedit peccatorum omnium pleniſſimam veniam, id eſt, pœnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multum, an improprie & figurate illa ſint dicta, an ſine figura & proprie, quia ſcilicet non eſt plene remiſſa culpa, quamdiu peccator reus eſt ſolvendæ pœnæ.

Deinde cum ad perfectionem ſacrificii pertineat ſumptio, quemadmodum ſuperius oſtendimus (niſi enim conſumeretur, non exiſtimabant veteres conſummatum & perfectum eſſe ſacrificium) nihil mirum eſt, ſi corpus & ſanguis Chriſti, quoniam gratiam conferunt, dum ſumuntur, culpas omnes ex conſequenti remittant: nempe is effectus gratiæ proprius & conjunctus eſt. Atque hoc eccleſia videtur ſignificare, cum ait: *Sumpta ſacramenta, quæſumus Domine, omnia crimina noſtra detergant.* Quibus verbis intelligi voluit, ſacrificium, ſi culpam ſpectes, non quia offertur, delere crimen, ſed quia ſumitur. Eadem enim hac ratione & ſacramentum eſt, & perfectio ſacrificii. Poſtremo D. Thomas in quartum Sententiarum, ut modo citatum eſt, reſpondit, ſermones illos ad eam formam eſſe redigendos, qua hæc, quæ oratione impetrantur, dicitur oratio facere. In quem ſenſum dictum eſt: *Vitam præſta puram, Solve vincla reis,*

&c.

Digitized by Google

&c. Quo Moyſes etiam ſpectaſſe videtur, cum præſcriptis ſingulis hoſtiis pro peccato ſubjungit: (1) *Et orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur.*

At vero ridiculum eſt, ſi verba illa, *Quorum remiſeritis peccata, &c.* ſimpliciter ad culpas pœnaſque referimus, omnia ſimilia, utcunque, ubicunque, & a quocunque dicantur, ad eundem quoque modum interpretari. Aliud eſt, mihi crede, judices conſtituere, qui de peccatis ſententiam ferant; qui retinendi ac ſolvendi habeant poteſtatem; qui pro culparum vel levitate vel gravitate ſeveriorem, mitioremve pœnam injungant: aliud poſt gratiam initam & ſacramentum reconciliationis acceptum, altari Domini participem fieri. Quod ſi poſt remiſſam culpam nulla prorſus maneret pœna, nec poſt mortales condonatas, veniales admitterentur, nihil eſſet opus, poſt inſtitutum pœnitentiæ ſacramentum hoſtiam propitiationis habere. At hæc etiam in re præcipue nobis indulſit Chriſtus, qui non ſolum pœnitentiam dedit ad reparandam reſarciendamque amiſſam gratiam, ſed ſacramentum Euchariſtiæ, idemque altaris ſacrificium reliquit, quo gratiam ſartam tectam haberemus. Hoc enim ſacrificio non modo pro conciliata amicitia par pari referimus, verum etiam ſubiratum judicem, & pœnam temporalem pro admiſſa ac remiſſa culpa minitantem propitium reddimus: hoc ſacrificio detergimus pedes, & quod Apoſtolis aqua in pelvim miſſa contulit, id ac multo etiam magis pœnitentibus tribuit ſanguis miſſus in calicem: hoc denique oblato ſacrificio diſponimur, abluimur, præparamur, ut ad menſam dominicam puriter, nedum amice, valeamus accedere, epuliſque accumbere divum. Ordo igitur rerum, ſacramentorumque natura poſcit, ne remiſſionem peccatorum eodem modo in pœnitentiæ ſacramento, & in altaris hoſtia interpretemur. Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum eſt namque, reſolutionem pœnæ ad remiſſionem integram peccati attinere, nec eſſe plene remiſſam culpam, pro qua manet ſolvenda pœna. Ac ſi ſanctorum dicta hoc ſane loco ad tropum deflecteremus, nec ſine neceſſaria cauſa, nec ſine pervulgata ejus vocis uſurpatione id faceremus.

At ablutio criminum ſine aqua gratiæ non eſt, nec, niſi maculam habeat, quicquam aut tergitur, aut abluitur. Ego, Lector, nolo ablutionis & maculæ metaphoras ad vivum reſecare, quemadmodum ii, qui iſta ſubtilius inquirunt, fortaſſe vere, ſed ad communem utilitatem parum. Nam ſi ſcripturæ ac veterum teſtimonia ſemper ad illam normam velimus exigere, inveniemus, ea quandoque a veritate diſcrepare. Id quod uno ſolum exemplo manifeſtum faciam, quoniam vel mihi ipſi jam hujus diſputationis longitudo moleſta eſt. Davidi ad peccati confeſſionem culpam eſſe remiſſam, nemo vocare in dubium poteſt, niſi qui ea, quæ paulo ante ſcripſimus, aut non legerit, aut nunquam ſecum reputaverit. *Dixi*, ait, *confitebor adverſum me juſtitiam meam Domino*, &c. Sed quod remiſſa culpa nondum fuiſſet plenam munditiem conſecutus, is ipſe teſtatur, inquiens: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me*. Item, *Aſperges me*, &c. Qui *amplius*, dicit, hic locum ſe eſſe procul dubio ſentit, ſed non plene atque perfecte. Macula igitur aliqua relicta erat, ſordes aliquæ permanebant, quæ non fuerant penitus priore ablutione deterſæ. In hunc ergo modum dixere veteres, ſacrificium abluere crimen, ſordeſque purgare, quamvis ſcirent, per pœnitentiam ante & remiſſam culpam, & gratiam juſtificationis acceptam. Pœnæ itaque reſolutionem, quoniam purgatio & medicamentum animi eſt pœna omnis, ablutionem deterſionemque appellarunt veteres, vel certe ſenſerunt, per gratiam imperfectam non plene ſanari, ablui, mundari cor humanum, quoniam habitus vitiorum inhærentes, & inclinationes quaſdam ad bonum commutabile ex peccato trahimus: quæ omnino res cum non ſtatim per quamlibet contritionem evaneſcant, tum exploratum eſt, quaſi ſordes animi & morbos eſſe. Benigne igitur fecit Dominus in voluntate ſua Sion, cum poſt ſacrificium cordis humiliati atque contriti, quo deletur culpa, alterum acceptat ſacrificium juſtitiæ, quo reſolvitur pœna. Utroque purgantur ſordes, utroque abluimur, & mundamur, ſed non eodem modo tamen. Multæ enim variæque purificationes a rebus diverſis exiſtunt, quas ſi ſimiles omnes eſſe velis, ſtultum te eſſe fateare. Nam peccati maculam omnino totam, ita ut ne veſtigium maneat quidem, per quamvis gratiæ ablutionem penitus elui, nec ratio admittit, nec auctoritas.

Sed ſanguis Chriſti offertur, & myſtice funditur in remiſſionem omnium peccatorum. Mihi profecto ſæpiſſime de ea re cogitanti maxime illud conſiderandum videri ſolet, quod in ſuperioris cujuſdam argumenti refutatione breviter admonui, ſanguinem Chriſti in omnibus quidem ſacramentis operari, ſed in ſingulis ſuum cuique proprium effectum edere, juxta cujuſque peculiarem & ſignificationem & naturam. Quemadmodum cauſa univerſalis prima non totam vim in ſingulis adjuvantibus cauſis effundit, ſed ad illarum omnino vires vel perfectas vel imperfectas ſe attemperat, & varios quaſi partus procreat perfectione & imperfectione differentes; ſic Chriſti ſanguis per ſe quidem & in baptiſmo & in pœnitentia remiſſionem peccatorum facit, ſed non ſimiliter tamen. Nam in baptiſmo, quoniam regeneratio eſt, totam perfecte culpam pœnamque reſolvit: in pœnitentia vero, quoniam eſt judicium, & ſatisfactionem habet adjunctam, culpam reſolvit, pœnam non plene, donec ſatisfactio fuerit expleta. Atque in reliquis ſacramentis omnibus remiſſio quidem peccatorum eſt, ſed quodam modo & quaſi per accidens. Quia nimirum non ſunt per ſe aut confirmatio, aut eucha-

Y 4 chari-

(1) *Levit.* 4. 35. & 5. 10.

ponam, quantum videlicet ſatis erit, ut argumento huic reſpondeatur. Primum ergo vocari in dubium non debet, quin valor miſſæ ratione quadantenus infinitus ſit, hoc eſt, ad ſufficientiam, non ad efficientiam. Nam ſicut Dei virtus & potentia ſufficiens eſt quidem, ut infinitum effectum edat, quoniam infinita ipſa eſt; ſed ſemper tamen edit finitum, quia infinitum capere res creata non poteſt: ſic Chriſti ſanguis ubicunque reperiatur, ſive in cruce, ſive in altari, infiniti pretii eſt, quia idoneus, ut pro infinitis, ſi eſſent, hominibus ſatisfaceret: ſed quoniam ſunt finiti ſemper, effectus ſemper finitus eſt, quamvis pretium ſanguinis nullo fine circumſcriptus ſit. Ac de hoſtia crucis quidem nulla hodie nobis controverſia eſt: hoſtiam vero altaris infiniti valoris eſſe, duobus argumentis explorare perceptum eſt, & cognitum. Unum illud eſt, quod refutare modo utimur. In ea enim parte, qua docet ſacrificium infinitum eſſe, quia ſanguinem Deo infiniti pretii exhibet, difficile factu eſt, efficacitatem illius argumentationis non probare.

Alterum argumentum eſt, quod ſi valor miſſæ finitus eſſet, minus ſatisfacerent pro pœna debita decem homines, qui offerrent ſacrificium, quam ſi duo tantummodo offerrent. Si enim rem quamcumque finitam decem hominibus partiaris, non tanta portio obveniet ſingulis, quanta duobus contingeret, ſi inter duos ſolum divideretur. Ita ſi decem audirent miſſam, valor diſtributus in plures, minor in quocunque illorum exiſteret, quam ſi duo tantum ſacrificio intereſſent. Item, quo plures miniſtri vel in altari, vel in choro ſacrificio ſolenni inſervirent, eo minorem hoſtiæ partem acciperent. Quare qui poſt me vel auditor, vel adjutor ad miſſam accederet, is fructus mihi, & ſatisfactionis partem adimeret. Quæ profecto omnia abſurda ſunt. Quibus rebus efficitur, ut ſi duo fideles ſacerdoti ſtipem, & eleemoſynam conferant, qui pro illis hoſtiam præbeat, non ſit prior minorem ex Chriſti ſanguine utilitatem percepturus, quam ſi poſterior nullus omnino extitiſſet. Quemadmodum ſi juxta crucem quis una cum Chriſto Patri offerret ſanguinem illum, nihil conſequeretur minus, ſi ſolus, quam ſi infiniti tunc ſimul adeſſent, qui idem cum Filio ſacrificium exhiberent. Eadem quippe hoſtia in cruce atque in altari eſt: tametſi ibi patens, hic in myſterio abſcondita. Nec ſacerdos tamen laboris ſui mercem quamlibet accipere a multis pro miſſa una poteſt, ſed quæ ſatis erit, ut de altari ad ſobrietatem comedat. Non enim ſanguinis Chriſti fructum, meritumque vendit, ſed operas ſuas, miniſteriumque locat. Quocirca nihil omnino plus a pluribus vendicare poteſt, ac ſi minor eſſet utilitas in pluribus, quam in uno. Omnis autem opinio in hoc conſentiat neceſſe eſt, ſacerdotem, ſive pro paucis, ſive pro multis celebret, cibum vitæ neceſſarium expetere ſuo jure poſſe. Quem ſi unus non dederit, nulli facit injuriam, ſi expetierit a pluribus. Quin injurius es tu, ſi cogas ſacerdotem, ut ſolum pro te ille hoſtiam præbeat, niſi tu illi præbeas cibum. Qui quantus, qualiſque ſit homini neceſſarius, prudentia magis, quam theologia dijudicat. Uno in tempore, & loco non ſatis erit argenteus nummus, alio forſitan plus nimio erit.

Sane quod de utilitate ſacrificii diximus, recte Cajetanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referendum eſſe. Nam qui non offerunt, ii non æqualem partem accipiunt, ſi pro pluribus, ac ſi pro uno duntaxat offerretur. Ut ſi ſacerdos ſua ſponte a nemine amicorum invitatus, pro illis abſentibus ſacrificet, dico, non tantum valere multis, quantum valeret uni, ſi pro uno illorum ſingulariter ſacrificaretur. Ad ſatisfactionem loquor: ad impetrationem namque nulla vis minor in ſacrificio eſt, quod pro multis offertur, quam in eo, quod pro uno ſolo. Quæ omnino res cunctis orationibus communis eſt, quibus nihil detrimenti ad impetrandum eſt, quod pro pluribus effunduntur. At adjutores, auditoreſque miſſarum, ii etiam, qui ſacerdoti alimenta miniſtrant, vel quoquo modo ſacrificio inſerviant, re vera offerunt ſacrificium, ideoque pro ſua devotione quiſque partem capit hoſtiæ illius. Certe quo cauſa adjutrix ſacrificii principali cauſæ conjunctior eſt, eo magis pro pœna ſatisfacit: ut ſacerdos plus quam diaconus, diaconus plus quam ſubdiaconus, ſubdiaconus plus quam acolythus, acolythus plus quam auditor: horum autem utrunque excellit is, qui ſacerdoti ſtipendium vitæ neceſſarium dederit. Atque ſic etiam, quo devotius, ac religioſius ſuo quiſque munere funguntur, eo magis ſatisfacient. Tanta vero devotio, & religio in offerendo ſacrificium eſſe poterit, ut una oblatione tota pœna debita reſolvatur. Nec enim ſi ſacrificium infiniti valoris eſt, idcirco tota ſemper pœna redimitur. Quoniam infinitum eſt in genere cauſæ univerſalis, quam infinitam licet cauſæ adjuvantes ad finitos effectus determinare ſolent, tanto vel majores, vel minores, quanto vis adjuvantium cauſarum vel major, vel minor eſt. Id quod in prima rerum naturalium cauſa cernimus, quæ tametſi infinitæ virtutis ipſa eſt, per cauſas ſecundas finitos effectus edit tantos, & tales, quantos, & quales cauſarum adjutricum vis, & natura poſcit. Nec ſacerdos ſacrificio imponit limites ex merito, & ſanctitate, ſed ex intentione, & applicatione ſua, quo huic, aut illi, pro quo offert, ſacrificii virtutem applicat. Sane quemadmodum parvulis baptizatis per miniſtri intentionem Chriſti ſanguis applicatur, certuſque gradus gratiæ confertur, non quem adminiſtri ſanctitas præfinivit, ſed quem præſcribere voluit Chriſtus (nam quotus gradus ille ſit, mortalibus ignotum eſt): ſic his, pro quibus ſacrificium offertur, ſi ſimul iidem non offerunt, certus gradus pœnæ remittitur, quem nos ignoramus, Chriſtus ſua voluntate præſtituit. Sed

ut

aliquo Theologiæ principio diſſerere, atque ad quæſtionum, quæ præter naturæ ac diſciplinæ ordinem in controverſiam veniunt, multa exempla ponere; ſed capite ſuperiore tam in eo pugnæ genere ſtylum diligentius exercuimus, & quaſi ad ſpectaculum liberiore diſputatione luſimus. Tametſi non ludicrum hoc, ſed verum certamen fuit, quod ſpectante orbe in Tridentino Concilio certavimus. Ubi Patribus magnum lumen accendimus, tenebras adverſariorum diſpulimus, Theologi viſi ſumus, audacius vero fecimus, quam ſcholæ auctores cæteri. Illi enim jejune ſolent, nullis ornamentis oratoriis adhibitis, hæreticorum ſenſa, rationeſque referre: nos autem illa ipſa hæreticorum argumenta ita amplificavimus, auximus, ornavimus, ut & quæ arma inimici habent, acuiſſe videamur, & quæ non habent, ſuppeditaſſe. Sed, quod alias ſæpe dixi, veritas mendacium ſuperat, miris licet modis inſtructum & ornatum. Verum ne plus juſto volumen excreſcat, non ad eum morem reliqua copioſe exempla perſequemur: ſed anguſte, & contracte diſputabimus, atque utriuſque partis, argumenta non omnia, ſed præcipua breviter perſtringemus.

Agedum ergo illa ſit nobis ſecunda quæſtio, an Chriſti anima ſtatim ab initio creationis ſuæ Deum clare viderit? Sunt enim in utramque partem argumenta adeo probabilia, ut neutra firme ſtabilita videatur. Bucerus porro negat, Chriſti animam fuiſſe a principio perfectam. Eraſmus in dubium vocat. Theologi vix oſtendunt. Qui vero inficiantur, ii hujuſmodi argumentis uti poſſunt.

1. Arg. Primum, in Chriſto fuit fides: ſicut ſcriptum eſt (1): *Erit fides cinctorium renum ejus*. Non ergo mens ejus videbat Deum, quoniam *fides argumentum eſt non apparentium* (2).

2. Arg. Deinde, Chriſtus ſpem habuit, quemadmodum ipſe Patri loquens ait (3): *Spes mea ab uberibus matris meæ*. *Quod autem videt quis, quid ſperat* (4)?

3. Arg. Præterea, timuit, ut videre eſt apud Marcum (5): *timor autem futuri & incerti mali eſt*, Ariſtot. 2. Rhetoric. libro. Non igitur videbat clare Deum, in quo nihil ut futurum, incertumve cognoſcitur.

4. Arg. Præterea, crevit gratia non ſolum apud homines, ſed etiam apud Deum (6). Non itaque erat beatus, nec videbat Deum, quia beati creſcere in gratia non queunt.

5. Arg. In notitia inſuper & viſione beata nulla rerum cognitarum ſucceſſio eſt. At Deus Chriſti animæ quædam demonſtrabat, alia celabat poſtea demonſtraturus, juxta illud (7). *Pater omnia demonſtrat filio, quæ ipſe facit, & majora his demonſtrabit ei opera*. Et rurſum (8), *De die illa nemo ſcit, nec filius*.

6. Arg. Præſtantius item & jucundius eſt gloriam & honorem conſequi per opera digna, quam ſine ullo omnino merito. Chriſtus ergo animæ ſuæ felicitatem tamquam virtutis præmium accepit. Quare non eſt in primo inſtanti viſionem Dei conſecutus. Meritum enim præmium antecedit, laborque mercedem. Nec fieri poteſt ut ſimul quis & mereatur beatitudinem, & beatus ſit, niſi ſimul ſit anima & in via, & in viæ termino.

Confirmant autem argumentum hoc ſacrarum literarum teſtimonia plurima. Ut illud (9): *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & ſaturabitur*. (10) *Satiabimur* autem, *cum apparuerit gloria Dei*. Item. (11), *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti inquitatem, propterea unxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*. Item, cum dixiſſet (12): *Caro mea requieſcet in ſpe*: &, *Non derelinques animam meam in inferno*: ſubjicit Chriſtus ipſe: *Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo*. Non igitur ante mortem adimpleverat eum Deus lætitia vultus ſui: qua de re ne ad faciem quidem videbat Deum. Item (13). *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere dignitatem, & ſapientiam*: non ergo ante mortem acceperat, ſed meritus eſt eas accipere moriendo. Item (14). *Ecce ſalvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo*. En merces, en opus: gloriam ergo animæ commeruit. Nam gloria corporis, tametſi merces fuit operis ſui Chriſto; non tamen fuit ſimul cum eo. Item (15). *Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari*. Quid autem per conſummationem intelligat Paulus; quamquam nomen ipſum præ ſe fert, in eadem epiſtola exponit, inquiens (16). *Ut non ſine nobis conſummarentur*. Finem ergo ſuum Chriſtus per paſſionem adeptus eſt.

7. Arg. Poſtremo, non poteſt eſſe cum ſummo gaudio ſumma triſtitia conjuncta: at qui videt Deum, is maxime gaudet: Chriſtus vero maxime triſtatus eſt, juxta illud: *Triſtis eſt anima mea*, &c. Et iterum: *Repleta eſt malis anima mea*. Non ergo Deum videbat: niſi velis duo ſimul contraria in eodem ſubjecto extitiſſe, eandemque animam pariter & repletam malis, & repletam lætitia cum vultu Dei. Hæc videlicet ſunt argumenta potiſſima, quæ e locis Theologiæ contra veram Theologiæ concluſionem depromuntur. Nam ſi quæ ſunt alia, vel facilia ſunt, & cuique in promptu parata, vel ad ea, quæ poſuimus, omnia referuntur. Sed nihil movere nos debet, ut ab ſcholæ decreto recedamus.

Omnes autem Theologi definiunt (17), Chriſtum ab inſtanti conceptionis Dei eſſentiam vidiſſe. Quæ concluſio licet ſola Theologorum auctoritate probaretur, ſatis firma habenda eſſet, quemadmodum lib. 8. conſtituimus: ſed his quoque argumentis demonſtratur.

Pri-

(1) *Iſa.* 11. 5. (2) *Heb.* 11. 1. (3) *Pſal.* 21. 10. (4) *Rom.* 8. 24. (5) *Marc.* 14. 34.
(6) *Luc.* 2. 40. (7) *Joan.* 5. 20. (8) *Marc.* 13. 32. (9) *Iſa.* 53. 11. (10) *Pſal.* 16. 15.
(11) *Pſal.* 44. 8. (12) *Pſal.* 15. 9. (13) *Apoc.* 5. 12. (14) *Iſa.* 62. 11.
(15) *Heb.* 2. 10. (16) *Heb.* 11. 40. (17) *D. Th.* 3. *p.* *q.* 9. *ar.* 2. & *qu.* 34. *ar.* 4.

Primum ex illo (1): *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre*. Quo loco D. Thomas advertit, gloriam animæ Chriſti ex perſonali unione verbi & animæ eſſe derivatam. Id enim Evangeliſta non obſcure ſignificat, cum voce eadem repetita ait: *Gloriam quaſi unigeniti a Patre*. Illam ſane animam talem exiſtimemus neceſſe eſt, qualem decebat eam eſſe, quæ eſſet Deo conjuncta vel maxime; nimirum undecunque perfectam, omnibuſque omnino numeris abſolutam. Quod qui non ſentiat, hic de unione perſonali Dei & hominis ſtultiſſime ſentiat. Jam ſi anima Chriſti unita verbo non fuiſſet glorificata, fuiſſet profecto imperfecta. Magna quippe humanæ menti perfectio deeſt, ſi felicitas deeſt. Ac videre Deum per ſpeculum in ænigmate, imperfecti hominis eſſe, teſtis eſt Paulus in hæc verba (2): *Cum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. Cum eſſem parvulus, loquebar ut parvulus, ſapiebam ut parvulus: quando autem factus ſum vir, evacuavi, quæ erant parvuli. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte*, &c. Quia igitur ab utero Chriſtus non ſapiebat ut parvulus, ſed vir omnino perfectus erat, ab utero quoque Deum facie ad faciem videbat. Id quod Hieremias prædixit inquiens (3): *Novum creavit Dominus ſuper terram: fœmina circumdabit virum*. Adde, quod cui communicatur eſſe, ei etiam communicatur propria rei operatio, quæ conſequitur eſſe: Ut cui datur eſſe ignitum, eidem quoque datur ut calefaciat; & cui daretur eſſe ſolis, is ſine dubio illuminaret. At propria Dei actio eſt videre ſeipſum: hac enim viſione beatus eſt: ergo cum anima Chriſti haberet eſſe divinum, habebat item ſuo modo divinæ naturæ propriam actionem, atque adeo videbat Deum. Adde etiam, quod major erat unio animæ Chriſti cum verbo, quam unio beatorum: ſed ex hac exiſtit claritas in intellectu beati, ut Deum videat: ergo multo magis ex illa talis claritas orietur. Id Div. Thomas hac ratione confirmat. *Quanto receptivum propinquius eſt cauſæ influenti, tanto abundantius & plenius recipit influentiam ejus*. Sed mens Chriſti propinquior erat cauſæ luminis gloriæ, quam omnes angeli beati: plenius ergo, atque perfectius cognoſcebat Deum.

Argumentatur præterea D. Thomas, gloriam in anima fieri ex eo, quod divinitas ſit præſens intellectui, ſicut lumen in aere ex præſentia ſolis. Quia enim *gloria Dei ingrediebatur per viam orientalem; terra ſplendebat a majeſtate ejus* (4), Cum ergo lux ipſa non ſolum ingreſſa fuerit in animam Chriſti, ſed ei fuerit in idem eſſe perſonale conjuncta: claritas glorioſa inde ſecuta eſt, ut ſplendor ſequitur ſolem. Præterea, Deus attingitur a natura intellectuali per cognitionem, & amorem: at anima Chriſti propinquiſſime attingebat Deum, quia erat Deo propinquiſſima: ergo ejus propriæ actiones, notitia & amor, non longe, ſed proxime Deum attingebant. Mens vero cum eſt viatrix, peregrinatur a Domino, a longeque repromiſſiones aſpicit; cum autem videt per ſpeciem, præſens eſt & propinqua, ut ad Corinthios & Hebræos tradit (5) Apoſtolus. Si ergo anima Chriſti peregrina, & hoſpes erat ſuper terram, certe non erat Deo per cognitionem proxima, ſed angeli erant Deo proximiores.

Nec me fugit, poſſe a calumniantibus objici, aliud eſſe quod res ſit præſens animæ ſecundum eſſe reale, aliud quod ſit præſens ſecundum eſſe intelligibile. Anima enim noſtra intellectui noſtro conjunctiſſima eſt, ſi eſſe reale conſideres. Sed quia conjuncta non eſt ſecundum eſſe intelligibile, videre eam in ſe, quamdiu mortali corpore circundamur, non valemus.

At hæc objectio haberet fortaſſe locum, ſi filius Dei animæ rationali perinde ut lapidi aut ſtipiti fuiſſet unitus, nec in unione illa eſſe intellectuale primo ſpectatum exquiſitumque fuiſſet. Verum patres Eccleſiæ veteres mentem potiſſime aſſumptam credidere, per mentem animam, per animam vel ipſam carnem. Auguſtinus in libro de agone Chriſtiano, *Inviſibilis*, ait, *& incommutabilis veritas per ſpiritum animam, & per animam corpus accepit*. Et in epiſt. ad Voluſianum: *Ipſa magnitudo*, inquit, *divinæ virtutis animam ſibi rationalem, & per eandem corpus humanum, totumque omnino hominem in melius mutandum cooptavit*. Ac Damaſcenus in 3. lib. *unitum eſſe*, ait, *carni per medium intellectum verbum Dei*. Quam rem Divus Thomas 3. p. quæſt. 6. divine, ut omnia, explicavit. Atque hæc cauſa, ni fallor, Evangeliſtæ fuit, cur non diceret, aut filium, aut vitam, aut lucem, ſed verbum carnem factum eſſe. Verbum enim prolem mentis aperte ſignificat, & naturam intellectualem præ ſe fert. Quorſum autem Joannes diceret, primum intelligibile, hoc eſt, verbum extremo illi, id eſt, carni ſe junxiſſe, niſi ut moneret, Sapientiam Dei attigiſſe quidem a fine uſque ad finem fortiter, ſed diſpoſuiſſe tamen omnia ſuaviter, & carnem ſibi propter animam univiſſe? Etenim quod per ſe intelligibile erat, id cui ſe prius, quam intellectui mentique conjungeret? Nempe ex fine aſſumptionis liquido apparet, quid Dei verbum in ea conjunctione expeterit. De qua re quoniam non ita multo poſt latius dicturus ſum, nunc illud ſatis eſt, finem hominis Dei notitia conſtare. Qui ergo factus eſt homo, ut homo, ut hominem ad finem ſuum, ideſt, claram Dei cognitionem duceret, is mentem ſibi præcipue conjunxit, qua finis prænoſcitur, quæritur, poſſidetur.

Hoc vero illa etiam argumentatio confirmat (6). Filius Dei in hoc natus eſt, & ad hoc venit in mun-

(1) *Joan.* 1. 14. (2) 1. *Cor.* 13. 10. (3) *Hier.* 31. 22. (4) *Ezech.* 43. 2.
(5) 2. *Cor.* 5. 6. *Heb.* 12. (6) *Jo.* 18. 37.

Digitized by Google

in mundum, ut teſtimonium perhiberet veritati. *Ecce*, ait (1), *teſtem populis dedi eum*, *ducem*, *ac præceptorem gentibus*. Ut autem teſtis perfectus ſit, illa res in eo prima quæritur, ut hoc probe cognoſcat, & teneat, de quo teſtimonium eſt laturus. Si dux itidem, & præceptor conſummatus quiſpiam habendus eſt, ſcire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino, quam doceat. At Chriſtus teſtis veritatis erat, a Patre dux, & præceptor conſtitutus: quocirca neceſſe erat, ut a Dei verbo mens potiſſimum, & ratio hominis in ipſa unione perficerentur. Nec laborare diu opus eſt, ut invenias, quando Apoſtoli gloriam quaſi unigeniti a Patre viderint, cum Petrus id ſignificantiſſimis verbis patefaciat (2). *Non indoctas fabulas ſecuti*, ait, *notam facimus Domini noſtri Jeſu Chriſti virtutem*, *& præſentiam*, *ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem*, *& gloriam*, *voce delapſa ad eum hujuſcemodi a magnifica gloria: Hic eſt filius meus dilectus*, *in quo mihi complacui*: *ipſum audite*: *& hanc vocem nos audivimus de cælo allatam*, *cum eſſemus in monte ſancto cum ipſo*. *Virtutem*, & *potentiam* vocat, qua Verbum caro factum eſt: *præſentiam* vero, qua habitavit in nobis: at virtutem, & præſentiam ſimul, quia filius hominis erat in cælo, hoc eſt, ejus anima videbat Deum, & videbat tamen in mortali corpore ſuper terram (3). Ita enim prænunciaverat David in pauciſſima verba: *Beatum faciet eum in terra*. Nam quod beatus aliquis quaſi tranſiens fuerit in terra, in ſcripturis ſæpe legimus. Sed quod habitaverit in nobis quaſi colonus, & quaſi viator declinans ad manendum, hæc præſentia potentiæ miraculum eſt. Sane viderunt gloriam animæ in corpore tanquam in ſpeculo, ideo apte dixit, *ſpeculantes*, gloriam autem quaſi unigeniti in *voce delapſa a magnifica gloria*. *Hic eſt*, &c. Teſtis oculatus eſt: *Ipſum audite*: doctor veritatis exploratæ, ac viſæ eſt: *Ipſum audite*: dux eſt, qui & viam ſciat, & terminum ſciat: *Ipſum audite*, atque adeo videte, & contrectate: nam habitat in vobis, quamvis gloria ea ſit apud me, quam in præſentia cernitis. Sed de primo Joannis teſtimonio nimium multa. Secundum principale teſtimonium pro ea concluſione comprobanda illud eſt (4), *Verbum habitavit in nobis plenum gratiæ & veritatis*. Unde Divus Thomas bifariam colligit. Sive enim plenitudinem gratiæ in Chriſti anima ponas, ſive plenitudinem veritatis: utrinque conficitur, eam Dei eſſentiam vidiſſe. Gratia quippe viæ in ordine ad gratiam patriæ imperfecta eſt, tantumque deficit a plenitudine, quantum a perfectione deficit. Quare ſi imperfecta gratia in Chriſto fuit, non fuit nimirum gratia plenus. Objicit autem, Beatam Virginem, dum vitam etiam mortalem degeret, plenam gratiæ fuiſſe, nec vidiſſe tamen Deum. Verum hunc ſcrupulum eximit tertia parte, quæſtione ſeptima, articulo decimo. Non enim fuit Chriſtus gratia plenus ex parte, ſed omni modo, ut articulo primo, & nono ejuſdem quæſtionis oſtenderat. Nempe *in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare*, *pacificans*, &c. (5). Et iterum (6); *In ipſo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Nulla ergo ei gratiæ perfectio, aut plenitudo defuit. Ita habuit gratiam conſummatam, cum qua gloria animæ conjuncta, & colligata eſt.

Quod autem anima illa habuerit ſcientiæ, ac veritatis plenitudinem, probat tertia parte, quæſtione nona, articulo primo, & ſecundo, quæſtione item decima, articulo quarto. Videlicet non in Chriſto omnem plenitudinem inhabitaſſe, quia plenitudo ei ſcientiæ defuiſſet. Nam, cum venit quod plenum, & perfectum eſt, evacuatur quod ex parte eſt. Non igitur cognoſcebat ex parte anima Chriſti Deum, ſed plene, atque perfecte. Quocirca non erat in ea fides, ſed viſio.

Atqui hujus argumenti vim, & nervos omnes Cajetanus frangit, cum probabili ratione contendit, legi oportere, *Plenus gratiæ*, *& veritatis*, *Joannes teſtimonium perhibet de his*. Frangeret ſane, ſi probabilis ſententia eſſet. Verum vulgata editione reprehenſa, græcis, latiniſque exemplaribus rejectis, interpretibus ſugillatis, ſanctis expoſitoribus exploſis, quid probabile fore putamus? Eccleſia certe melius intellexit verba illa, *Et vidimus gloriam ejus*, *gloriam quaſi unigeniti a Patre*, per parentheſim fuiſſe interjecta: cum ait, *Verbum caro factum eſt*, *& habitavit in nobis*, cujus gloriam vidimus quaſi unigeniti a Patre, plenum gratiæ, & veritatis.

Tertium pro illa concluſione teſtimonium mox in eodem Evangelio ſequitur: *Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus*, *quia gratia*, *& veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*. Quæ ſententia ſuperiori connexa, niſi cæci ſumus, apertiſſime oſtendit, verba ea, *Plenum gratiæ & veritatis*, ad Chriſtum eſſe referenda. Sed hac re miſſa, id, quod inſtat, agamus. Accepit igitur Chriſtum gratiam, & veritatem, ut ex eo gratia in omnes, & veritas emanarent. Habuit itaque maximam, & perfectiſſimam gratiam, ac veritatem. Quia enim ſol lucem habuit, ut inde omnia lumen acciperent, habuit nimirum maximam, & perfectiſſimam lucem. Quare ſicut perfectiſſima lux omnes lucis effectus edere poteſt, perfectiſſimaque juſtitia omnes effectus juſtitiæ; ſic Chriſti gratia, & veritas omnes habebant gratiæ, & veritatis effectus. Unde Dionyſius ait (6), ſolem, quia univerſalis cauſa generationis eſt, ad ea omnia ſua virtute ſe extendere, quæ ſub generationem cadunt. At effectus præcipuus gratiæ, & veritatis conſummatæ eſt videre Deum.

Præterea, ſalus humanæ naturæ finis fuit humanitatis aſſumptæ. Per hanc enim, tanquam per inſtru-

---

(1) *Iſa. 55. 4.* (2) *2. Pet. 1. 16.* (3) *Memento ſcriptum eſſe: Non videbit me homo, & vivet. Ad Chriſtum eſſe referendum oſtendit Jo. c. Evang. 10. Vid. Cajet. in Pſ. 8. Hier. 4.*
(4) *Jo. 1. 14.* (5) *Col. 1. 19.* (6) *Col. 2. 9.* (6) *4. cap. de div. nom.*

ſtrumentum, operatus eſt Deus ſalutem in medio terræ. Unde & Chriſtum Apoſtolus ſcribit (1) *multos filios in gloriam adduxiſſe auctorem ſalutis eorum*. Et alio loco, *Miſit Deus filium ſuum*, inquit, *ut adoptionem filiorum reciperemus*. Inſtrumenti vero diſpoſitio, & qualitas præcipue quidem penſatur ex fine. Salus autem animæ intellectu ſano conſtat, & voluntate ſana. At voluntas per gratiam ſanatur, intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit habuiſſe & gratiam, & veritatem eum, per quem cæteris omnibus ſalus futura erat, omniſque omnino & gratia, & veritas. Quia principium in unoquoque genere oportet eſſe perfectum, ſicut ſolem videmus in genere lucidorum, ignem in genere calidorum. A principio ergo Chriſti voluntas perfecte amabat Deum ex gratia perfecte, & perfecte cognoſcebat ex perfecta veritate. Jam felicitas animæ in perfectis Dei & amore, & cognitione ſita eſt. Felix itaque erat ab initio Chriſti anima, ideoque videbat Deum.

Præterea, illud quod eſt in potentia, reducitur in actum per id, quod eſt in actu: oportet enim eſſe lucidum, per quod illuſtrantur alia. Cum ergo per Chriſtum gratiam, veritatem, gloriam cæteri eſſent habituri, ipſe profecto ſimul atque cæteros illum ad finem movere cœpit, & gratiam habuit, & veritatem, & gloriam. Eam vero motionem ab initio nimirum inchoavit. Ea demum, quæ a primis cauſis moventur in finem, quadam ſolent temporis ſucceſſione perfici; at cauſæ ipſæ moventes a principio ſtatim ſuam, largiente, provídenteque natura, perfectionem habent. Ut ignis cum ſubſtantia calorem accepit, aqua paulatim fit calida. Cœleſtia quoque corpora mox omnino ſuas virtutes accepere, quibus in tempore res terreſtres, inferioreſque perficerent. Deus ergo, qui per Chriſti humanitatem & gratiam, & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæteris in tempore largiatur, at Chriſti animæ ab initio ſtatim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, cauſæ ſunt in promptu expeditæ.

Quartum pro illa concluſione teſtimonium e veſtigio ſubditur: *Deum nemo vidit unquam: Unigenitus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit*. Ubi in homine piſcatore [illegible] licet & rerum contextum admirabilem, & compoſitionem diſciplinæ incredibilem. Quod ut perſpicias lector, quæſo, diligenter attende. Nullum porro fidei negotium rite tranſigitur, ſi omnes teſtes auriti ſint, oculatus nullus. Quin, ut Auguſtinus ait, auritis credimus, quia audierunt a fide dignis, qui oculis ſuis rem ſe vidiſſe teſtificarentur. Cum ergo Moyſes, & Joannes Baptiſta primus, & poſtremus e lege antiqua, atque adeo Prophetæ omnes, e nova item lege Apoſtoli Chriſti teſtes fuerint ex auditu univerſi, oportuit, unum eſſe pro omnibus, qui ex viſu teſtimonium daret. Teſtis autem ejuſmodi, qui non pro mille dico eſſet, ſed pro mille millibus eſſe non poterat, niſi & juſtus eſſet, ne ſcilicet vellet fallere, & ſapiens etiam, ne ipſe utique falleretur. Quocirca neceſſe fuit plenum fuiſſe gratia, & veritate, ne quicquam in optimo, & abſolutiſſimo teſte deſideraremus. Etenim quia gratia plenus juſtiſſimus erat, quia plenus veritate, veraciſſimus.

Quia igitur plenitudo teſtificationis, & abſoluta omnino perfectio ex viſu eſt, ideoque ex auditu teſtis plenus veritate non eſt, cum ſcriptura de Joanne dixiſſet: *Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de luce:* de Chriſto vero, *Erat lux vera*, &c. & de Moyſe, *Lex per Moyſem data eſt:* illa etiam illico nexuit: *De plenitudine ejus omnes*, Moyſes, Joannes, Prophetæ, Apoſtoli, prorſuſque teſtes in univerſum omnes *accepimus*. Quia & lux erat, & plenus gratia, & veritate erat, & gratia, & veritas per eum facta erat, & denique teſtis ex viſu erat. *Deum* quippe *nemo vidit unquam*, nec Moyſes, nec Joannes, nec Prophetæ, nec Apoſtoli, nec Evangeliſtæ: *unigenitus, qui eſt in ſinu Patris,* qui vidit arcana, *ipſe enarravit*. Ne vero hoc ad divinitatem Filii, non etiam ad humanitatem referatur, tum ratio prohibet, tum auctoritas. Ratio illa eſt, quod Chriſtus teſtis veritatis erat a Patre deſtinatus, non ſolum quia Deus, ſed quia homo. Quare ex utraque natura opus erat teſtimonium eſſe perfectum. Auctoritas ejuſdem Chriſti eſt, quia hanc rem poſtea manifeſtius expoſuit, inquiens: *Amen, amen dico tibi, quia quod ſcimus, loquimur, & quod vidimus, teſtamur*, &c. Et protinus: *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis, qui eſt in cælo*. Quo loco vere Cajetanus, & diligenter advertit, verbum, *Aſcendit*, non præſentis, ſed præteriti temporis eſſe: quæ res ex Græco exemplari patet. Quod enim Joannes apte dixerat, *Deum nemo vidit unquam*, id nunc aliis verbis Chriſtus ait, *Nemo aſcendit in cælum*. Tunc enim homo ſecundum animam in cælo eſſe dicitur, quum videt Deum. Quo ſenſu Latroni dictum eſt: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Et angeli in cuſtodiam hominum definiti, quia ſemper vident faciem Patris, qui in cælis eſt (2), ſemper quoque in cælis eſſe dicuntur, quamvis in terra ſæpe ſint. Ante Chriſtum ergo ſicut nemo viderat Deum, ita nemo in cælum aſcenderat. Ut autem quaſi manu tangeres, ſermonem de Chriſto ſecundum naturam humanam fieri, appoſite ſubjunctum eſt: *Filius hominis, qui eſt in cælo*. In quam ſententiam Patri ipſe poſtea locutus eſt (3). *Volo, Pater, ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum, ut videant claritatem meam, quam dediſti mihi*. Nec Baptiſta hanc Chriſti in teſtificando perfectionem tacuit, imo in hac quoque re ſuum a Chriſti teſtimonio excelli profeſſus eſt, inquiens (4): *Quod vidit, & audivit, hoc teſtatur*.

Nec vero inſcius ſum, veteres Theologos hæc fere

(1) *Hebr.* 2.10. (2) *Matth.* 18 10. (3) *Joan.* 17.24. (4) *Joan.* 3.32. *Affirmat Hier. Chriſtum juxta ſuſcepti corporis diſpenſationem a Patre audire quid loquatur: ergo juxta humanam naturam & vidit, & audivit, &c. in Iſa. c.* 50.

fere loca ad Chriſti divinitatem retuliſſe, ſecundum quam Chriſtus & videbat Deum, & ubique erat. Sed ea ætate bellum erat illis cum Arianis, & Eunomianis acerrimum, ob idque omnibus teſtimoniis, quibus poterant, Chriſti Deitatem aſſerebant, præſertim cum res erat in promptu, & facillima, quemadmodum ferme in præſcriptis locis. Nam illud, *Nemo aſcendit in cælum, niſi filius hominis, qui eſt in cælo*, quo pacto vere, ac proprie in divinitatem quadrare poſſit, non ſatis intelligo. Non enim filius hominis, quia Deus erat, tunc in cælum aſcenderat, ſed quia homo. Quomodo autem in cælum aſcendiſſet, niſi ſecundum animam, vix explicari queat. Cogor itaque cum Cajetano hunc Evangelii locum ad aſtruendam animæ Chriſti gloriam urgere.

Quintum teſtimonium, quo Divus Thomas utitur, extat ejuſdem Evangelii capite octavo. *Et ſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio unde veni, & quo vado*. Et poſterius. *Si dixero, quia neſcio Deum, ero ſimilis vobis, mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem ejus ſervo*. Quod enim ſermo ſit de ſcientia, ut a fide diſtinguitur, illa verba videntur oſtendere: *Ero ſimilis vobis, mendax*. Judæi quippe fidem habebant eo tempore, quamvis cum Chriſto certarent. Quod autem ſecundum humanitatem loqueretur, illud probat, *Scio eum, & ſermonem ejus ſervo*.

Hoc vero Divi Thomæ argumentum video refutari poſſe. Quoniam eſt quædam ſcientia ſanctorum, quæ cum charitate conjuncta eſt, quamvis evidentiam non habeat. *In hoc ſcimus*, ait (1), *quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata ejus non ſervat, mendax eſt*. De hac ſcientia ſi quis contendat Chriſtum Joannis octavo cap. ſermonem facere, vix refelli poterit. Quin dicet fortaſſe quiſpiam, hæc Divi Thomæ argumenta probare id quidem quod deceat; non id tamen, quod oporteat. Ita congruentia illa eſſe, cogentia non item. Sed nos primum non id agimus, omnia Divi Thomæ argumenta, ea etiam, quæ ad certam Theologiæ concluſionem probandam afferuntur, certa eſſe & neceſſaria. Nimirum enim in veteribus quoque Theologis, in ſummis Eccleſiæ pontificibus, in conciliis tandem quædam argumenta invenias, quæ ſuadeant quidem, non cogant; at certis aliis exploratiſque permixta, non modo totum diſputationis corpus exornent, verum etiam confirment. Probabilia igitur argumenta neceſſariis adjuncta, tantum abeſt ut reprehendenda ſint, ut ſint etiam commendanda. Quanquam iſtis equidem argumentis utor, dum adſunt; cum abſunt, non requiro. Illud hujus generis videtur eſſe (2). *In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi*. Illos autem in Chriſto non fuiſſe omnes, ſi ſcientia ei beatorum defuiſſet. Simile eſt hoc, Chriſtum fuiſſe caput non ſolum hominum, ſed etiam angelorum. Eph. 1. Coloſ. 2. Incongruens vero eſſe, ut membra capiti ſcientia & claritate antecellerent. In hoc denique probabilium genere forſitan & illud eſt (3): *Quod ſi miniſtratio mortis fuit in gloria, ita ut non poſſent intendere filii Iſrael in faciem Moyſi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur*, &c. Et poſterius: *Nam nec glorificatum eſt, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuatur, per gloriam eſt: multo magis quod manet, in gloria eſt*, &c. uſque ad illud, *Nos autem revelata facie* &c. Non ergo decebat, ut primus novi teſtamenti adminiſter ſpiritus atque animæ gloria careret, ex qua non ſolum facies, ſed totum corpus glorificaretur ex integro. Matth. 17. Vide Orig. hom. 12. in Exod. Hæc igitur dicta in primis ſint.

Deinde (quæ res certe eſt animadverſione digniſſima) non mihi illi probari poſſunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt, quæ id, quod decet, oſtendunt: quaſi non interdum idem etiam oporteat, quaſive indecora omnia paria ſint, & non ſit quædam, a quibus & ratio, & Theologia omnis abhorreat.

Sane argumenta, quæ confirmant eſſe quicquam in religione noſtra congruens & decens, ea omnino bipartita ſunt. Quædam enim ſunt ejuſmodi, ut etiam ſi non extitiſſet ea res, quæ probanda ſumitur, nihil tamen inconſentaneum emergeret: Ut cum Theologi oſtendunt, decuiſſe, ut Deus ad reparandum humanum genus carnem ſumeret; utque ex divinis perſonis filius, is eſſet, decuiſſe, cæteraque id genus plurima: Quæ decentia fuiſſe vel maxime Theologus probat quidem; ſed quando alia Deus remedia peccato noſtro paraſſet, quæ innumera ſine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil Deo indecorum haberetur. Talia vero argumenta nil profecto in Theologia demonſtrant, ſed ſolum explicant, id quod fide credimus, congruentiſſimum Deo, nobiſque fuiſſe. Altera argumenta ſunt, quæ ita monſtrant quicquam conſentaneum eſſe, ut niſi res ſic habeat, aliquid ſemper emergat, quod nullo modo aut divinæ naturæ, aut rationi humanæ conſentiens videatur. Ut Divam Virginem intactam extitiſſe poſt partum, ſcriptura ſacra in ſenſu literali nuſquam forſan edocuit. Id tradit aperte, in conceptu & partu Virginem extitiſſe. Sed quoniam indecens Virgini erat, ut integritatem tam ſingulari & miraculo, & myſterio conſervatam ipſa poſtea volens, ut dicitur, & prudens labefaceret, & quæ præter naturæ ordinem incorrupta permanſerat, eadem ſe exponeret corruptori; adeo fidelium animis inhæſit perpetuæ hujus virginitatis firma ſententia, ut etiam ſi nulla fuiſſet apoſtolica traditio, ea tamen ratio eſſet idonea ad faciendam fidem iis, qui non ad contentionem informati, ſed ad diſciplinam ſunt vel mediocriter inſtituti. Nec aliter ego puto, in præſenti quæſtione philoſophandum. Cum enim oſtendimus non decere, ut verbum Dei animam intellectualem imperfectam,

(1) 1. *Joan.* 2. 3. (2) *Coloſſ.* 2. 3. (3) 2. *Cor.* 3. 7.

fectam, ſcientiaque, ac ſapientia vacuam aſſumeret, cauſam nos obtinuiſſe arbitramur. Quia res contraria ſcilicet adeo indigna verbi ſapientia & providentia eſt, ut ne veroſimilis fiat quidem, ſi de unione perſonali Verbi, & animæ recte ſentimus. Conſentiamus igitur, cæteris Eccleſiæ ſanctis gratiam per partes diſtributam, nempe *ſecundum menſuram donationis Chriſti* (1), at Chriſto ipſi non fuiſſe datum ſpiritum ad menſuram. Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa poſſet: tantam, quantam in rebus eſſe ipſa gratiæ natura pateretur. Quod vero de ſpiritu gratiæ dicimus, id ut de ſpiritu ſapientiæ, ſcientiæ, intellectuſque dicatur, ſubeſt omnino cauſa eadem. *Tanto enim melior omnibus eſt angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit* (2). Itaque unctus eſt a Deo oleo exultationis præ participibus ſuis. Non ergo ſolum habuit parem eum angelis felicitatem, ſed multo etiam majorem. Quocirca ut fruebatur, ita quoque videbat Deum. Quod qui negant, ii non ab ſchola modo, verum a Theologiæ veteris inſtitutione deſciſcunt.

Ambroſius (3), *Deus in carne perfectionem naturæ aſſumpſit humanæ, ſuſcepit ſenſum hominis*, &c. Perfectam ergo animam aſſumpſit Verbum, non imperfectam. Et lib. 7. epiſt. 47. ad Irenæum: *Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ: ſicut Deo nihil deerat, ita nec hominis conſummationi, ut eſſet perfectus in utraque forma. Unde & David dicit, Speciosus forma*, &c.

Auguſtinus in lib. de Trin. *Mox ut Verbum venit in uterum, factum eſt perfectus homo*. Et ſuper Exod. *Non habuit omnino Chriſtus juxta animæ meritum, quo poſſet proficere*. Et illum verſ. Pſal. 64. *Beatus, quem elegiſti, & aſſumpſiſti*, de unita humanitate interpretatur.

Remigius in illud, *Et ecce aperti ſunt ei cœli: Sed numquid tunc primo, aperti ſunt ei cœli, etiam ſecundum humanam naturam? Fides enim Eccleſiæ tenet, quod non minus aperti ſunt ei cœli ante, quam poſt*.

Græcus, quem refert ſæpiſſime Div. Thomas in catena, quamvis hoc loco vitioſa ſit lectio, & tribuatur Gregorio Nazianzeno, *Dicitur*, ait, *ſecundum humanitatem proficere, non quod ipſa ſuſcipiat augmentum, quæ ab initio fuerit perfecta, ſed ex eo, quod paulatim manifeſtabatur*.

Damaſcenus (4), *Qui proficere dicunt Chriſtum gratia, non venerantur unionem, quæ eſt ſecundum hypoſtaſim*.

Theophylactus: *Divina erant, quæ dicebantur & agebantur a puero, non quaſi duodecim annorum, ſed quaſi perfecti viri. Evangeliſta vero interpretatur, quod ſit proficere illum ſapientia. Subdit enim, & ſtatura. Profectum enim ætatis, ſapientiæ dicit profectum*.

Hieronymus in Eſa. 7. ca. (5) *Licet multa poſt ſecula de eo Evangeliſta teſtetur, Puer autem proficiebat*, &c. *& hoc dicatur, ut veritas humani corporis approbetur; tamen adhuc pannis involutus habebit boni malique judicium, ut per hæc verba noſcamus, infantiam humani corporis divinæ non præjudicaſſe ſapientiæ*. Et in Hier. 31. c. (6): *Juxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur ſapientia, ſed perfectus vir in utero fœmineo continebitur*.

Leo (7): *Deitas aſſumptam naturam beatificans, ut glorificata in glorificante permaneat*. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum citat in hæc verba. *Aſſumpſit verbum humanitatis naturam in ſua ratione perfectam*. Et Cyrillus ipſe in Joan. lib. 1. cap. 17. *Vidimus*, inquit, *gloriam Chriſti adeo ſublimiorem creaturarum gloria, ut mentis quiſque compos nulli alii, quam unigenito Dei filio illam convenire fateretur. Plenus enim erat veritate, & gratia. Non enim menſura ſibi datur, ut cæteris, ſed ut imperfecto perfecta ineſt. Sed ſi plena eſt, inquies, gloria ejus gratiæ & veritatis, quomodo ſapientia & gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? aut quid accedere poteſt ad plenum? Illorum potius de Jeſu opinio, quam illius perfecta creſcebat gratia, ut magis in dies cognoſcentes, magis illum procedere, ac gratia creſcere arbitrarentur*. Vide etiam cap. 20. in illud, *De plenitudine ejus omnes accepimus*.

Multa ſunt ejuſmodi veterum teſtimonia, quæ nos gratia brevitatis omittimus, cum hæc etiam, quæ recitavimus, ſine ulla aut expoſitione aut argumentatione præſtrinxerimus. Nunc argumenta contrariæ partis breviter quoque referemus. Non enim hoc loco volumus, niſi per quaſdam ſummas & ſigna data rudiores admonere, ut in ſimilibus quæſtionibus, quæ non ſunt Theologorum uſu contritæ, ſe diligentius exerceant. Invenient quippe ſemper, ſi quæſierint. Atque in præſenti etiam quæſtione non dubito eum longe plura inventurum, cui & uberior lectio, & major eruditio fuerit.

Resp. ad 1. Primum autem argumentum nihil difficile eſt, ſi intelligamus, juſtitiam ibi & fidem pro juſtis & fidelibus uſurpari, cujus rei non modo Hieronymus auctor eſt (8), ſed LXX. etiam Interpretes. Vide Div. Thom. 3. p. q. 7. art. 3.

Resp. ad 2. Ad ſecundum facilior adhuc reſponſio eſt. Dicitur enim Deus ſpes Chriſti, quia in Deo erat fiducia ejus, non in homine. Item quia multa etiam a Deo ſperabat, quamvis non ſperaret gloriam animæ, quam jam habebat. D. Thom. 3. p. q. 7. a. 4.

Respon. ad 3. Ad tertium vide S. Thomam 3. par. *quæſt*. 15. a. 7.

Respon. ad 4. Ad quartum vide S. Thomam 3. p. quæſt. 7. artic. 12. Ubi etiam reſpondet illi

(1) *Epheſ.* 4. 7. *Joan.* 1. 17. (2) *Hebr.* 1. 4. (3) *De incarnat. Dom. Sac. c.* 7.
(4) *Lib.* 3. (5) *In illud*; Ut ſciat reprobare malum, &c.
(6) *In illud*, Novum creavit Dominus, &c.
(7) *Epiſt. ad Leonem Augu.* 65. (8) *In comment. ſup. Eſai.*

illi Evangelii teſtimonio. Ac nos etiam paulo ante veteres referebamus non paucos, qui nullo modo admitterent, aut gratiam, aut ſapientiam Chriſti potuiſſe in ſeipſam aliquando proficere; adeo plenus ab initio & gratia & ſapientia fuit. Sed qui in hominum exiſtimatione creſcit, tametſi idem ipſe omnino perſeveret, eum dicit Scriptura creſcere (1). *Proficiebat David valens & creſcens.* Item (2), *Crevit Joſaphat, & magnificatus eſt uſque in ſublime.* Item (3), *Illum oportet creſcere, me autem minui.* Quia vero ſæpe quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum, ne exiſtimares oſtentationem eſſe præſtigioſam & phariſaicam, Talis, inquit, erat Deo intus, qualem ſe homini exhibebat foris, nec hominibus probabatur ſolum, ſed etiam Deo. Voluit enim Evangeliſta illud forſitan commemorare, quod de Samuele ſcriptum eſt (4): *Puer autem Samuel proficiebat, atque creſcebat & placebat tam Deo, quam hominibus.* At D. Thomas docet (5), Chriſtum creviſse in effectibus & operibus gratiæ & ſapientiæ: quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in effectu creſcit, hoc creſcere quandoque dicitur. Ut ibi (6), *Verbum Dei creſcebat*, & rurſum, *Fortiter creſcebat Verbum Dei.*

Resp. ad 5. In quinto argumento duo teſtimonia referuntur, quibus Ariani Filii ſapientiam, atque adeo divinitatem impugnare ſunt ſoliti. Quæ cauſa quibuſdam Patribus fuit, ut ea de Filio juxta humanam naturam interpretando, ſatis ſe putarint adverſariis reſpondiſse. Ac re vera in ea pugna, quam cum Ario gerebamus, ſat illud erat, ut in hac parte ictus ejus conatuſque omnes eluderentur. Sed nobis opus eſt univerſos errores evincere, & Chriſti etiam animam ab omni ignoratione vendicare, quæ de ejus dignitate quicquam detrahere videatur. Ambroſius porro libro quinto de fide cap. 8. non audet aſserere, tametſi cum Ario diſputabat, Chriſtum ſecundum humanitatem aut in ſapientia profeciſse, aut quicquam penitus ignoraſse, ſi hæc vocabula proprie capiamus. Contrariam vero ſententiam nonnullos ait tenuiſse; *ſed qui fuerint*, inquit, *intimidiores, quam ego ſum.* Divus ſane Thomas non dubitat vel ejuſdem Ambroſii auctoritate confirmare, Chriſtum non ſecundum ſcientiam aut beatam aut infuſam, ſed ſecundum aliam acquiſitam ſeu experimentalem quippiam aliquando ignoraſse, quod poſtea didicerit. Didicit enim ex iis, quæ paſsus eſt. Itaque ſi de ſcientia hac experimentali ſermo ſit, Pater demonſtrabat Filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia; majora tempore futuro demonſtraturus, quoniam & majora facturus. Secundum hanc ſcientiam item diem judicii neſcivit, antequam eſset: nam tunc experietur, cum judicium fiet. Probabiliter dicta ſint hæc, non negamus; verum nihil neceſse eſt in has nos anguſtias conjicere, quippe cum ſit alia horum locorum intelligentia ſanior. Ac de priore quidem teſtimonio ſic ſentio. Reprehenſus fuerat a Judæis Chriſtus, & quod ſabbatum ſolveret, & quod ſe æqualem faceret Deo. Reſpondet ergo ſimul utrique calumniæ in hæc verba: *Non poteſt filius a ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem.* Ubi primum ſic potentiæ æqualitatem agnoſcit, ut nihil ſibi arrogare videatur. Agnoſcit enim Patris etiam auctoritatem, cui accepta refert quæcunque facit. *Non poteſt*, ait, *Filius a ſe facere quicquam.* Deinde ita arguentes redarguit: Cur me, o Judæi, reprehenditis? Eadem certe ratione & Patrem meum reprehenditis. Quoniam non ex meo capite, ut dicitur, quæ facio, ea ego confingo; nec affectu & libidine opera edo, ſed a Patre accepi id, quod facio. *Non poteſt*, &c. Non autem ſomnio accipio, aut opinione aliqua commentitia, ſed viſu certiſſimo atque clariſſimo cerno & comprehendo operantem Patrem, & quæcunque ille facit, hæc ipſa eadem ego non clauſis oculis, ſed videns ſimiliter facio. Si ergo me carpitis, quaſi opera illicita faciam in ſabbato; facio autem eadem, quæ Pater meus, eodemque modo facio; coarguite, ſi ita lubet, Deum ipſum, quem ego operum omnium meorum auctorem & principium habeo. Ut autem probet ſe videre Patrem facientem opera, ſubdit: *Pater enim diligit Filium*: ideoque nihil illum celat, ſed in conſpectu ejus, ipſoque adeo cernente omnia facit. Nec ſolum quæ antehac fecit, ea coram Filio fecit, ſed & majora, quæ facturus eſt, in conſpectu Filii, Filioque proinde ſpectante, ſimulque faciente faciet. Quibus verbis non negat Filium intelligere res prius omnino, quam fiant, ſed humano more loquitur, & ſe noſtris ſermonibus accommodat. Tunc enim res oſtendere dicimur, cum ita præſentes ſunt, ut non ad intellectum, ſed quaſi digito ad ſenſum demonſtremus. Quæ eſt nobis rei certitudo maxima. Nec obſtat, quod verbo futuri utitur, *Demonſtrabit*, in his, quæ æterno Deo præſentia ſunt. Sic enim ſolet ſcriptura nobis, noſtroque tempori res æternas attemperare. Pater ſiquidem Verbum & genuit, & gignit, & ſemper gignet. Quanquam qui ſubjungit, *Ut eos miremini*, is de demonſtratione quadam futura videtur loqui, quæ cæteris etiam pateat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Chriſti haberi poteſt.

Poſterius quoque teſtimonium nihil contra nos facit. Primum, quia Hieronymus (7), Ambroſiuſque (8) negant, illa verba, *Neque filius*, niſi in paucis quibuſdam Græcis exemplaribus haberi. Quin Ambroſius contendit, ea ab hæreticis eſse interpoſita. Eadem quippe lectio Matthæi, & Marci erat. Matthæi vero Evangelium Ariani corruperant, eiſdem quoque verbis adjectis; quæ modo nec Latina nec Græca exemplaria habent. Deinde etiam ſi ita ſuiſset ab Evangeliſtis ſcriptum, in eo ſenſu Filius neſcire dicitur, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult aliis revelare. Pater ſiqui-

(1) 2. *Reg.* 3. 1. (2) 2. *Paral.* 17. 12. (3) *Joan.* 3. 30. (4) 1. *Reg.* 2. 26. (5) 3. *p. qu.* 12. *a.* 2. (6) *Act.* 6. 7. & 19. 20. (7) *In Matt.* 24. (8) *Ambr. l.* 5. *de fid. c.* 8.

Digitized by Google

ſiquidem ſcit, quia Filio manifeſtat: Filius neſcit, quia occultat, nec alios ſcire facit. Quod autem verbum, *Scire*, in hunc modum aliquando accipiatur, & uſu vulgi contrito liquet, & Ambroſius probat ex illo (1): *Deſcendam & videbo, utrum clamorem opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam*. Simile eſt illud (2): *Deus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens*, &c. Et ubi nos habemus, *Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat, an diligatis eum*, editio LXX. habebat, *Ut ſciat, an diligatis eum*. Sed de hac re vide Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, ac Patres cæteros. In his enim, quæ pervulgata ſunt, longus ego eſſe nec debeo, nec volo.

Respon. ad 6. Ad ſextum reſpondet egregie D. Thom. 3. p. q. 19. art. 3. vide illum. Primum vero teſtimonium, quo illa ratio confirmata eſt, verba proxime antecedentia explicant. *Si poſuerit*, ait, *pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum*, &c. & ſtatim: *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & ſaturabitur*. Secundum teſtimonium D. Thomas ſic interpretatur, ut dicat Chriſtum meruiſſe manifeſtationem unctionis quidem, juxta illud, *Propter quod Deus exaltavit illum*, &c. ſed unctionem ipſam non meruiſſe: In ſcriptura autem tunc rem aliquam fieri aliquando dici, cum innoteſcit. *Data eſt mihi omnis poteſtas*, &c. quia ergo Chriſtus dilexit juſtitiam, &c. ideo exaltavit eum Deus in regem dæmonum, hominum, & angelorum; ungere enim eſt regem conſtituere.

Reſpondet item, idque melius, hunc ſenſum eſſe, ut virga directionis eſſet virga regni tui; ut diligeres juſtitiam, &c. propterea, id eſt, ut hæc egregie faceres, unxit te Deus oleo, &c. Illud eſt ſimile: *Homo ridet, flet, diſcurrit, propterea intellectum habet, & animam rationalem*. Non enim neceſſe eſt, ea quæ antecedunt, cauſam eſſe eorum, quæ ſequuntur. Ut ibi: *Propterea & ſapientia Dei dixit*, &c. Luc. 11. Nec ſi diceretur expreſſe; *Unxit te Deus oleo lætitiæ, quoniam dilexiſti juſtitiam*, &c. quicquam contra nos faceret. Nam more ſcripturæ fit, ut interdum effectus loco cauſæ ponatur: Ut ibi (3): *Ego clamavi, quoniam exaudiſti me Deus*.

Tertio demum reſpondere poſſumus, actiones Chriſti non fuiſſe meritorias cauſas unctionis, ſed quaſi materiales, & diſpoſitivas. Docet enim D. Thomas tertia parte, quæſtione trigeſimaquarta, articulo tertio, ſanctificatum fuiſſe Chriſtum per proprium actum. Quemadmodum ergo vere dicimus, materiam ligni fuiſſe calore diſpoſitam, propterea fuiſſe ignitam: Hominem fuiſſe contritum, propterea ei gratiam juſtificationis eſſe donatam: ſic dicere Propheta potuit, Chriſtum optimos actus in primo inſtanti habuiſſe, propterea fuiſſe oleo Spiritus ſancti perunctum. Nec opus eſt, ut vox illa, *Propterea*, cauſam efficientem, aut meritoriam denotet, ſed ſatis erit, ſi ſit cauſa, quæ diſponat ſubjectum, quaſi materialis.

De tertio vero teſtimonio ſic habeto. Divus Thomas exiſtimat, in eo Pſalmo de reſurrectionis æterna vita agi non ſolum in Chriſto, ſed in membris. Nam illa omnium capitis, & membrorum reſurrectio, vitaque plena deliciis fructus paſſionis Chriſti fuit. Qui, ut Paulus ait, *conreſuſcitavit nos, & conſedere fecit in cæleſtibus*, tunc ſcilicet, cum ipſe excitatus, ſedit a dextris Dei. Si ergo Chriſtus in hoc loco non in perſona ſua modo, ſed in membrorum perſona loquitur, nihil eſt difficile intellectu. Quod ſi Saulo dicebat (4): *Cur me perſequeris?* quia membra ipſius Paulus inſectabatur; dicere quoque potuit Patri (5): *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo*. Quoniam gloria noſtra gloria Chriſti eſt, non minus, quam ignominia, laborque noſter Chriſti omnino eſt. Mox etiam non video equidem, cur non proprie de Chriſto ipſo accipiamus, quod poſt reſurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei. Ante enim & corpus vacuum erat ea voluptate, quæ a viſione Dei in corpus emana t, & anima non undique plena erat lætitia: quin appetitus ſenſitivus totus triſtitiæ, angorique patebat. Poſt paſſionem ergo implevit eum lætitia Deus cum vultu ſuo. Quoniam etſi prius Dei vultum clare, pleneque videbat, non tamen affectus, appetituſque omnis plene, perfecteque gaudebat. Qua de re in refutatione poſtremi argumenti nonnihil adjiciemus, quod ſit animadverſione digniſſimum.

Quartum inſuper teſtimonium facilem intelligentiam habet: nam & ſcriptum a poeta eſt, Priami faciem dignam fuiſſe imperio. In quinto autem mercedem Chriſti Iſaias vocat fidelium populum. *Poſtula a me*, inquit, *& dabo tibi gentes hereditatem tuam*. Unde e veſtigio ſubdit: *Et vocabunt eos populus ſanctus, redempti a Domino*. Juſtinus vero martyr in dialogo cum Tryphone aliter legit, & interpretatur hunc locum. *En tibi*, inquit, *ſervator adeſt, qui mercedem ſuam reddit, opuſque ſuum ante ſe. Vere enim Chriſtus id quod meruit, hoc eſt, mercedem operis ſui, nobis reddidit*. At Hieronymus plane interpretatur, hoc ideo dici, quia Salvator ipſe judex ſit omnium, ut reddat unicuique ſecundum opera ſua, juſtis præmia, peccatoribus æterna ſupplicia.

De ſexto teſtimonio denique nil aliud in præſentia dico, niſi gloriam Chriſti ante paſſionem nondum fuiſſe conſummatam: ſed quidquid ei propter nos, & propter noſtram ſalutem ad abſolutam hominis glorificationem defuit, hoc non dubium eſt per paſſionem ſuam Chriſtum meruiſſe.

Sane

(1) *Gen.* 18 21. (2) *Pſalm.* 52 3. *Qui diſſimulat, is exhibet ſe ad modum neſcientis. Sic Marcus* 12. Cum vidiſſet, *inquit*, a longe ficum habentem folia, venit, ſi quid forte inveniret in ea. *Sicut ergo ille qui præſtat ſpeciem fingentis, & aliquid prudenter ſimulat, dicitur fingere*: fingit enim ſe longius ire: *ſic qui gerit ſpeciem, & formam neſcientis, diſſimulatque aliquid ſe ſcire, eum neſcire Scriptura dicit*. (3) *Pſalm.* 16. 6.
(4) *Actor.* 9. 3. (5) *Pſalm.* 15. 11.

Sane vero non eodem modo omnia ædificia conſummantur: quibuſdam enim vel parietes deſunt, aliis non deeſt niſi tectum. Nos itaque conſummamur accepta non ſolum gloria corporis, verum etiam animæ, quoniam utriuſque partis gloria deerat, at Chriſto non niſi alterius duntaxat: quare per illius adjunctionem conſummatus eſt.

Respon. ad 7. Ad poſtremum argumentum D. Thomas reſpondet de paſſionibus animæ articulo decimo ad nonum, contraria non poſſe eſſe in eodem per ſe quidem, ſed bene per accidens: Ut cum quis in navi deambulans fertur in contrarium ejus, ad quod navis movetur. *Ita*, inquit, *in ſuperiori ratione animæ Chriſti erat gaudium per ſe, quia per actum proprium: dolor autem per accidens, quia per corporis paſſionem*. Deinde reſpondet, quod gaudium illud, & dolor non erant contraria, quia non erant de eodem. Verum reſponſum illud prius refelli poteſt. Quoniam locales motus ſi in eodem contrarii aliquando ſunt, nihil mirum eſt, quippe cum tota fere eorum ſubſtantia, & ratio externus quidam reſpectus ſit. Ita Pater & Filius relationes contrarias præ ſe ferunt, & in ordine ad diverſos terminos eſſe in eodem vere poſſunt. At in formis, & qualitatibus abſolutis id fieri nequit, ut ſive per ſe, ſive per accidens duo contraria in eodem ſubjecto ſint. Pugnat enim Jcum natura rerum, ut aqua ſimul calida & frigida ſit, præſertim in ſummos nec ſi quis contendat alterum eſſe per ſe, alterum per antiperiſtaſin. Gaudium vero & triſtitia qualitates ſunt abſolutæ. Sed & poſterius reſponſum quiſpiam coarguet, quoniam Chriſtus videns rationes in Dei eſſentia divinas, de ſua morte lætabatur, quam cernebat Dei & rationi & voluntati conformem. Triſtabatur autem de eadem, quia erat malum naturæ contrarium. Quare objectum materiale gaudii atque triſtitiæ idem erat. Ut gaudium porro triſtitiæ contrarium ſit, ſat eſt utrumque in materiali objecto convenire. Nam formalis gaudii triſtitiæque ratio diſcrepat ſemper, ſive de eadem re, ſive de alia atque alia triſtemur & gaudeamus. Non ergo negare poſſumus, ſi in Chriſti voluptate gaudium ſummum ſummaque triſtitia de morte ſua fuit, quin duo ſimul in eodem fuerint contraria. Atque hæ animi affectiones ſe viciſſim expellunt, tametſi non res eadem objecta eſt. Nimirum enim, cum pellere triſtitiam volumus, aliis non modo rationibus, ſed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumentum eſt, eas affectiones eſſe contrarias.

Cæterum difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primum enim dicet fortaſſe quiſpiam, in appetitu intellectuali Chriſti, quæ voluntas proprie vocatur, nullam penitus triſtitiam extitiſſe. Quoniam illa animæ portio Deo fruebatur pleniſſime. Quemadmodum autem a ſuperiore potentia non derivabatur gaudium ad inferiores, ut ſalutis noſtræ myſterium in Chriſti paſſione tranſigeretur; ſic ab inferiore potentia non perveniebat ad ſuperiorem dolor (1). Non fuit itaque in Chriſti voluntate triſtitia, ſed in appetitu ſenſitivo fuit, qui proprie triſtitiæ ſubjectum eſt. Quam ſententiam viſus eſt Dominus ſignificare, cum ait (2), *Triſtis eſt anima mea*. Appetitus enim animalis, quia animalis eſt, non eſt intellectualis, ſed ſenſitivus. Cui etiam ſententiæ favet D. Thomas 3. p. qu. 15. art. 4. & 6. & qu. 46. art. 7. & 8. Nam Scoti argumenta abunde refutat Cajetanus (3). Quod ſi verum eſt, jam contraria non ſunt in eodem ſubjecto proximo; ſed gaudium in voluntate, triſtitia in appetitu ſenſitivo. Ideoque proprie ne contraria quidem ſunt. D. Thomas 3. p. q. 18. art. 6. in corp. & q. 46. art. 8. ad 1.

Huic vero reſponſioni illud objicitur, quod Dominus habuit in voluntate actum, quo mortem vere noluit: at triſtitia eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt, ut Auguſtinus ait. Prior propoſitio, quoniam eam Cajetanus negat, probatur. Primo ex Div. Thoma 3. p. qu. 18. art. 6. ubi dicit, quod voluntas naturalis & voluntas ſenſualitatis aliud voluit in Chriſto, quam divina voluntas. Et art. 5. refert Auguſtinum contra Maximinum in hæc verba: *In hoc, quod Chriſtus ait, Non quod volo, ſed quod tu, aliud ſe oſtendit voluiſſe, quam Pater: quod niſi humano corde non poſſet*. Ac revera ex illo Evangelii teſtimonio non ſolum ſancti veteres, ſed ſynodus ſexta ſub Agathone collegit, & duas voluntates in Chriſto, & duas voluntatum operationes. Sane qui ait, *Non ſicut ego volo*, is actum voluntatis aperte ſignificat. Verum Cajetanus elaberetur dicens, appetitum ſenſitivum vocari interdum voluntatem. De qua Ambroſium hunc Evangelii locum explicare, Divus ipſe Thomas interpretatur 3. p. q. 18. art. 2. Quin D. Thomas quæſtionis decimæ octavæ tertiæ partis articuli quinti argumentum tertium non poterat refellere, ſi admiſiſſet, Chriſti voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. *Beatus enim eſt*, ut Auguſtinus docet, *qui habet quæcumque vult*. In reliquis certe beatis probabiliſſime Cajetanus ejuſmodi nolitiones negat, quoniam in illo ſtatu otioſæ ſunt. Cum ergo Chriſtus ſecundum intellectum & voluntatem perfecte fuerit beatus, non videtur ejuſmodi nolitiones habuiſſe.

Poſſumus deinde poſtremum hoc argumentum eludere, etiam ſi dicimus id, quod revera probabile eſt, in voluntate Chriſti intellectuali, quæ proprie voluntas eſt, non triſtitiam modo, ſed ſummam maximamque fuiſſe. Quia enim in hoſtia pro peccato cordis contritio voluntariſque triſtitia potiſſime deſideratur: (4) *ſacrificium* quippe *Deo ſpiritus contribulatus*, &c. & triſtitia ſpiritualis hæc contraria eſt peccato medicina, quod ſedem ſuam præcipue in voluntate habet: conſentaneum profecto erat, ut Filius Dei hoſtiam ſe pro peccato exhibiturus, non ſo-

(1) 3. p. q. 46. a. 8. (2) *Matth.* 26. 38. (3) *In ar.* 7. *q.* 45. (4) *Pſal.* 50. 19.

ſolum corporis & animæ ſenſitivæ dolores, ſed angores quoque ſpiritus, & voluntatis triſtitiam ſuſciperet, quo pro culpis noſtris omnibus hoſtia illa Deo acceptiſſima omnibus omnino modis contereretur. Sic *vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit* (1). Sic non modo *vulneratus eſt propter iniquitates noſtras*, ſed *attritus eſt propter ſcelera noſtra*. Sic *diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & livore atque dolore ejus ſanati ſumus*. Sic *Dominus eum voluit infirmitate conterere*, qui poſuit *pro peccato animam ſuam*.

Auguſtinus inſuper 14. de civ. lib. (2) aſſerit, Chriſtum eos naturæ noſtræ defectus ſuſcepiſſe, qui perfectioni gratiæ non repugnant quidem, ſed de amore boni, & ſancta charitate veniunt. At commendat magis charitatem ſuam Chriſtus, ſi triſtitiam quoque eam Deo pro culpis noſtris in ſacrificium præbuit, quam nos Deo pro illis debemus maxime. Plane item Ambroſius ad Gratianum Imperatorem dixit: *Sicut ſuſceperat voluntatem meam, ſuſcepit triſtitiam meam*. Nam voluntas proprie appetitus intellectualis eſt. Et velle proprie actus voluntatis eſt: ait autem, *Non ſicut ego volo*.

Voluntatis etiam dolor hominis proprie triſtitia eſt: nam qui in ſolo appetitu ſenſitivo reperitur, hic animantis magis dolor eſt, quam hominis. Docuit autem, ut per dolorem proprie humanum humana peccata ſolverentur. Ita cum dixit (3), *Repleta eſt malis anima mea*, omnem animæ appetitum repletum dolore intellexit, ſive ſenſualem, ſive rationalem. Quoniam & pronomen, *Mea*, rationalem magis, quam ſenſualem præ ſe fert. Ea ſi vera ſunt, ut videntur eſſe, nihil obſtat, cur non per potentiam ſupernaturalem & gaudium ſummum, & ſumma triſtitia in eodem ſubjecto fuerint: Tum quia nec proprie contraria erant, cum oppoſitio debeat fieri circa idem, ut Divus Thomas ſæpe ſumit: Tum quia quod præter naturæ ordinem a Deo fit, id in naturæ leges referre velle ſtultum eſt. Miraculum fuit, quod idem homo eſſet & viator, & comprehenſor: miraculum, quod a gloria animæ nihil derivaretur ad corpus: miraculum, quod a ſuperioris gaudio potentiæ nihil ſolatii in inferiores redundaret: miraculum, quod inferioribus perturbatis, nec ſuperiores turbarentur, nec a ſua perpetua operatione ceſſarent, nec remitterent opus, nec quietem & delectationem vel ex minima parte reſolverent. Inter hæc miracula propter myſterium noſtræ redemptionis explendum, quamquam voluntas Deo viſo fruebatur, ſuſcepit tamen ſponte triſtitiam quantam maximam capere potuit: potuit autem capere tantam, quanta maxima eſſe in rerum natura poterat: Ut dolor pro peccatis non minor eſſet, quam charitas, & ſcientiæ ipſe quoque ſupereminerat.

Sed & olim juvenis, ut hinc jam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus, quod ſicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quaſi premebat, ne in corpus efflueret; ſic ſaltem in cruce retinuit gaudium, quod ſuapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium, fateor, ex Deo viſo in voluntate neceſſario naſci, non ſecus atque ex ſole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando ſol radios ſuos, & ne calefaceret, comprehenſus eſt etiam ignis: quare nihil mirum videri cuipiam debet, ſi in hominum redemptione per hominis unius dolores explenda voluptas omnis reprimeretur, quam alias ex viſione Dei proficiſci naturæ ratio demonſtrat. Nec obſtat, quod beatitudinem Benedictus hujus nominis duodecimus definivit in viſione & fruitione conſiſtere. Chriſtus autem beatus fuit in via. Quoniam illud Pontifex tradit de beatitudine conſummata. Chriſtus autem licet habuerit eſſentiam beatitudinis, non tamen accidentia, quæ inde per ſe etiam conſequuntur: decuit enim eum per paſſionem conſummari. Quanquam & fruitio ſine gaudio intelligi poteſt: fruitur enim arboris ſuæ fructibus tunc etiam homo, cum per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Chriſtus non ſolum videbat, ſed etiam fruebatur, quamvis derelictus a Deo, omnique penitus ſolatio deſtitutus non gaudebat. Quamobrem, ut cæteri martyres, gaudium ſibi futurum ante oculos poſuit, ut crucem ſuſtineret confuſione contempta, ad Hebræos 12. cap. Ubi miris omnino modis & charitatem ſuam in nos commendavit & exemplum. Certe ſive primo, ſive ſecundo, ſeu tertio modo quæſtionem ſolvas, miraculum facis: ſed eſt hoc poſtremum eo plauſibilius, quo majores in nobis igniculos excitat tum pœnitentiæ, tum amoris, tum gratitudinis. Sed ſit jam hujus quæſtionis finis. Perſpicuum eſt enim, in re ſterili & jejuna non parvam & exiguam copiam e locis Theologiæ ſuppeditaram. Reſtat tertium quæſtionis genus pertractandum ejus, quæ a fide & natura pendet: de qua te capite ſequenti diſſeremus.

CAPUT XIV.

In quo ea quæſtio vocatur in dubium, quæ cum naturalis ſit, tum etiam ad fidem pertinet. Diſputatio de Animi immortalitate.

QUoniam de eo genere argumentorum dictum eſt, quæ & ad fidei principia explicanda ſpectant, & ad concluſiones Theologiæ confirmandas: deinceps de iis, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinent, diſputandum eſt. Sunt autem naturales quæſtiones in duplici differentia. Quædam enim ſolis naturæ argumentis probari poſſunt, aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione quidem nullum inter hæc duo genera diſcrimen eſt. Utriuſque enim quæſtionis argumenta ex eiſdem omnino locis petenda ſunt,

(1) *Iſa.* 53. 4. (2) *Cap.* 9. (3) *Pſal.* 87. 4.

Digitized by Google

ſunt, hoc eſt, ex humanis diſciplinis. Quæ argumenta omnia tribus ultimis locis continentur. In hoc differunt, quod quæſtiones poſteriores, quoniam fidei ſunt, latius patent, atque ex omni loco comprobari poſſunt. In hoc genere illa eſt, quam hoc capite verſare cupio.

An animus hominis immortalis ſit, quemadmodum Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophraſto, Themiſtio, Senecæ, Ciceroni, melioribuſque Philoſophis viſum eſt: an potius mortalis, quod Lucretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuiſſe. Nec me vero reprehenſores vituperare debent, quod rem aggrediar, quæ diligentiſſime eſt a pluribus diſceptata. In quibus Div. Thomam eſſe conſtat, cujus tanta eſt in utranque partem argumentorum copia, ut nihil addi poſſe videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla fere protulit, naturæ vero rationes Henricus atque Scotus probabiliter ſuadere ajunt, non neceſſario demonſtrare; nihil, ut mihi videtur quidem, temere facturus ſum, ſi de ea ipſa quæſtione diſputo, quam tam multa & præclara ingenia verſarunt. Non enim rem actam agam; ſed, niſi me fallit animus, plane utilem, ne dicam neceſſariam: præſertim cum Cajetanus etiam noſter ſui valde diſſimilis ſcripſerit, ſe credere quidem animam rationalem incorruptibilem eſſe, at neſcire tamen (1). Qua in re cum Henrico, & Scoto ex parte conſentit: quos idem miris olim modis exploſerat: Ex parte, inquam, quoniam non alios quidem, ſed ſe ſcire inficiatus eſt.

Ut ergo hæc controverſia, quam fieri poterit, accuratiſſime conſtituatur, principio argumentabimur, hanc quæſtionem nullo modo ad fidem attinere, deinde non poſſe naturæ ratione demonſtrari.

1. Arg. Docet porro Auguſtinus (2), idque non ſemel, ſed ſæpius, non eſſe fidei quæſtionem, an animæ rationales ex traduce ſint, an potius ex nihilo in ſingulis creentur ſingulæ. At ſi anima hominis ex traduce vi ſeminis propagaretur, ſine dubio eſſet ut generabilis, ita etiam corruptibilis.

2. Arg. Dein Sadducæi exiſtimabant animum hominis eſſe mortalem: nec tamen habebantur hæretici: quin ut religioſos eos colebat fidelis populus.

3. Arg. Præterea, quatuor ſunt ſcripturæ teſtimonia, quibus vel maxime animorum immortalitas doceri poteſt. Unum illud eſt (3), *Donec revertatur pulvis in terram, unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Alterum (4). *Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum.* Tertium, (5). *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Quartum, quo Dominus in evangelio utitur (6): *Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Jacob. Non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.* Etenim quod Auguſtinus (7) affirmat, ex lege Moyſis eſſe cæteris evidentius, id ne probabile quidem mihi videri ſolet, ut animas ab interitu vendicemus. Ex quatuor autem illis, quæ paſſim a Theologis referuntur, primum eludi poteſt, quod Auguſtinus docet (8), infirmum eſſe adverſum eos, qui credunt animas per propaginem generari. Infirmum ergo etiam eſt contra eos, qui dixerint, eas cum corporibus interire. Ac ſicut ſcriptum eſt, ait, *Donec ſpiritus redeat ad eum, qui dedit illum:* ſic etiam legimus, *Spiritus vadens, & non rediens.* Secundum item refellet fortaſſe quiſpiam dicens, non ibi de anima ſermonem eſſe, ſed de hominem, quem Deus per gratiam fecit a principio immortalem. Unde ſtatim ſubjicitur, *Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Tertium autem de morte ſpirituali animæ, hoc eſt, de æterna, interpretari licet, de qua illud habes: *Dentes leonis dentes ejus interficientes animas hominum.* Quæ res ſuadetur quia protinus additur, *Eum timete, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittendi in gehennam.* Quare D. Thomas nec in prima parte, nec in ſumma contra gentes, nec in quæſtione de animà hoc teſtimonium voluit uſurpare. Nam quartum de reſurrectione agit, non de immortalitate. Sic enim Dominus ait: *De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis,* &c. Nihil vero prohibet, ut anima cum corpore ſimul intereat, & poſtea cum corpore ſimul exurgeat. Non ergo fidei decretum eſt, animas eſſe immortales.

Quod vero naturali argumentatione animæ immortalitas nequeat oſtendi, illa prima conjectura eſt, quod cum Ambroſius, & Auguſtinus (9), ut id probarent, omnes nervos intenderint, nihil omnino confecere. Non autem præcellimus Ambroſium, & Auguſtinum.

5. Arg. Ad hæc, cum Scotus, Jandunus, Cajetanus (10) Divi Thomæ rationes expenderint, viri ſcilicet magno ingenio, magnaque Philoſophiæ eruditione præditi; at pronunciarunt tandem, rem non eſſe demonſtratam, ſed creditam. Non eſt autem veroſimile, rationes eas, ſi evidentes eſſent, ac lucidæ, nullum evidentiæ lumen acribus, acutiſque oculis allaturas.

6. Arg. Præterea, Ariſtoteles non idem ſemper in hac re, ſed tum hoc, tum illud ſcripſit: non eſt ergo probabile, eum in tanta varietate, & inconſtantia certam, exploratamque animæ immortalitatem habuiſſe. Nam quod pro animæ rationalis incorruptione aliquando ſenſerit, ut cætera loca omittam, quæ & D. Thomas 2. adverſ. gent. cap. 79. & Ferrarienſis in commentariis afferunt, is locus planus, & expeditus eſt, qui ſecundo libro de gener. anim. capite tertio habetur; ubi aperte docet Ariſtoteles, mentem hominis non in ſeminis virtute eſſe, ut reliquas animas, ſed extrinſecus advenire. Quod ſi non educitur de poten-

(1) *In c. 9. ep. ad Roman. contra ſcripſerat, & in 1. par. & in 3. lib. de Anima.*
(2) *De baptiſ. parv. lib. 3. c. 10. & 1. Retra. c. 1. & 10. ſup. Gen. c. 1. 3. & 4.* (3) *Eccle. 12. 7.*
(4) *Sap. 2. 23.* (5) *Matth. 10. 28.* (6) *Matt. 22. 32.* (7) *qu. 33. in Num.*
(8) *Lib. 10. ſup. Gen. c. 9.* (9) *De bo. mor. c. 6. 2. Solil. & l. de immor. ani.*
(10) *Scot. 4. d. 43. q. 2. Jand. 3. de ani. q. 5. & 29. Caje. in epiſt. ad Ro. c. 9.*

potentia materiæ, nec a generante homine vi ſeminis editur: certe ſubſiſtens eſt, nec a materia dependet. Quod vero de hac ſententia interdum etiam deſciverit, Cajetanus multifariam ſuadet: & mihi his argumentis fit veroſimile. Primo, quod non poteſt effugere, ſi ſua principia Ariſtoteles retinet (1), animarum infinitatem, niſi incidat in errorem Averrois, vel in Pythagoræ deliramentum. Secundo, quia libro primo de cælo aſſerit, quicquid incorruptibile ſit, id perpetuum etiam fuiſſe. Tertio, quia in ethic. lib. 1. Solonem reprehendit, qui aſſeruerit, poſt mortem veram ſupereſſe hominis beatitudinem. Unde & deplorat brevem hominis felicitatem, & opes, ac divitias tanquam felicitatis adjumenta requirit. Nec de hominis animo poſt mortem verbum nullum in illo reperies. Non eſt autem credibile, eum, ſi exiſtimaret animam eſſe immortalem, nec de modo, quo intelligeret ſeparata, nec de ejus felicitate quicquam vel breviter perſtricturum. Quarto, ex proœmio libri de anima, ubi illud fundamentum jecit, ſi intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, non contingit animam ſeparari: in tertio autem libro poſuit antecedens, quod intelligere non eſt ſine phantaſia: unde & conſequens, &c. Quinto, quia non Gregorius Niſſenus modo, quem Div. Thomas refert, verum etiam Juſtinus martyr in libro admonitorio gentium, & Theodoretus libro quinto de curat. gr. affect. conſentiunt, Ariſtotelem animorum immortalitatem negaviſſe. Quis autem credat, tantos, taleſque viros falſum teſtimonium dixiſſe? Niſi etiam Alexander Aphrodiſæus inſignis præter cæteros Peripateticus falſo etiam magiſtro ſuo hanc ſententiam impoſuit.

7. Arg. Præterea, animorum immortalitas cum Dei erga homines providentia adeo conjuncta, & colligata eſt, ut qui illam negarit, is hanc quoque inficiaturus ſit: qui vero hanc conceſſerit, eum neceſſe ſit illam admittere, quemadmodum ſupra diximus. At Dei erga res humanas providentia non poteſt eſſe per rationem humanas manifeſta, ſed ſolum ex divinis oraculis explorate percipitur. Id quod Propheta teſtatur, inquiens (2). *Exiſtimabam, ut cognoſcerem hoc: labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in noviſſimis eorum.* Et iterum (3): *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum.*

8. Arg. Præterea, ad indagandam animi immortalitatem illa rectiſſima via eſt, quam Ariſtoteles eſt ingreſſus, nempe animi operatio propria. Sicut enim res ſe habet ad operationem, ita ſe habet ad eſſe. Experimento autem quotidiano ille probavit, animam noſtram nihil ſine phantaſmate intelligere. Pendere itaque a corpore, non ſolum ut ſpecies intelligibilium accipiat, ſed ut eis etiam utatur, reſque ipſas intelligat. Reſpondent, pendere animi propriam actionem a corpore, non tanquam a ſubjecto, ſed tanquam ab objecto. Verum hæc reſponſio refellitur, quia ſi, quantum rationis lumen & ſenſuum indagatio docet, nulla noſtra intellectio ſine corpore eſt, nihil refert hoc, an illo modo ſit; cum utrinque probabiliſſime colligatur, animam, ſi extra corpus eſſet, in modum glirium torpentem omni opere vacaturam. Experimur ſiquidem, ſpecies intelligibiles & in fieri & in operari a phantaſmate dependere. Hinc enim Ariſtoteles vacillavit, nec quicquam effecit, ſi effecit tamen, niſi animas cum corporibus interire: ne vanæ ſcilicet & otioſæ extra corpora remanerent.

9. Arg. Confirmat autem hoc vel maxime, quod ſi animus per ſe ſubſiſteret, atque adeo immortalis eſſet, non indigeret corpore, quemadmodum aliæ formæ, propter eſſe, ſed ſolum propter operationem. Neceſſe quippe eſt, cum ſpecies intelligibiles a corporibus per corporis ſenſus emendicare. Alioqui intellectus per ſe in natura ſubſiſtens, ideoque a corporis gravitate & materiæ imperfectione liber nullo ſe modo corpori colligaret, ſi ex ſe haberet ſpecies ingenitas, quibus ſine corporis adjumento intelligeret. Videmus autem, ſpecies a corpore acceptas a corpore etiam in operando pendere. Ideo enim neceſſe eſt, intelligentem phantaſmata ſpeculari. Non ergo per illas anima a corpore ſeparata intelliget. Alias vero ſpecies non habet ſuperadditas. Quare ſejuncta a corpore, ſomno otioque torpebit, quod eſt abſurdum.

10. Arg. Sexta inſuper ſynodus act. 11. tradit, animam hominis non eſſe immortalem per naturam, ſed per gratiam illam a morte coercentem. Et rurſum, *Non*, inquit, *naturam propriæ immortalem habent animæ, ſed gratia id ſortitæ ſunt.* Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monſtrare poteſt, utpote cum ſit ſuapte natura mortalis.

11. Arg. Adde unum & viginti argumenta, quibus S. Thom. probabiliter egit (4), ut anima corruptibilis videretur. Quæ ſi ego hic repetam, moleſtus ero. Nam his alia adjicere non video qui poſſem, niſi Janduno, aliiſque hujus farinæ auctoribus velim eſſe ſimillimus, qui ut argumenta aſſerant, quibus animi mortalitas probari poſſe videatur, ea ponunt, quibus ſuadeant eum non eſſe formam actumque corporis eſſentialiter. Quæ argumenta quidem Cajetanus in 3. lib. de anima retulit, feciſſetque fortaſſe multo prudentius, ſi contempſiſſet.

12. Arg. Adde etiam, quod Scotus (5) argumentis, quæ probant animam eſſe immortalem, argute reſpondet. Si ergo rationes inventæ a prioribus non demonſtrant, alias vero excogitare novas non opis eſt noſtræ; fateamur, animam immortaliter vivere, nullo certo naturæ argumento pateſcere. Hæc efferre breviſſime potui, quibus illi uterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tamen & fides catholica firmiſſime docet, & certa naturæ ratio. Id quod

1) *In lib. 3. de anima* (2) *Pſal. 72. 16.* (3) *Pſalm. 93. 11.* (4) *de anima art. 4.* (5) *4. d. 43. q. 2.*

Digitized by Google

quod concluſiones rationeſque ſequentes pateſacient.

Prima concluſio. Animum hominis eſſe mortalem, fidei catholicæ manifeſte repugnat. Gene. 37. *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum*. Job 21. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt*. Sapien. item cap. 2. 3. 4. & 5. apertiſſime traditur, animas cum corporibus non interire. Eccleſ. 12. *Et ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*. 2. Machab. 12. *Sancta ergo & ſalubris*, &c. (1) Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam*. Joan. 12. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam*. Philip. 1. *Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Coarctor autem e duobus, deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*. Primæ ad Cor. 15. pro abſurdiſſimo Apoſtolus colligit, *Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*. Et poſterius referens illam inſipientium vocem, *Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur*, illico ſubdit: *Nolite ſeduci. Corrumpunt*, &c. 2. Cor. 5. *Dum ſumus in corpore, peregrinamur a Domino: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis, peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Deum*. Et paulo ante: *Scimus; quod ſi terreſtris domus noſtra*, &c. Sed de ſcripturæ teſtimoniis, quæ D. Thomas dixit eſſe infinita, ſatis multa recitavimus. Quamquam vereor, ne quis nos jure ac merito reprehendat, qui in re non dubia niſi fuerimus tellibus non neceſſariis. Præſertim cum ii, qui animæ immortalitatem inficiantur, nec Chriſto, nec Evangelio credant, Eccleſiæ vero, ſanctorumque fidem pro nihilo putent. Ita ſupervacaneum videtur eſſe, ex iis locis, quæ auctoritatem fidei continent, argumenta depromere. Nec concluſio hæc proprie Theologica eſt, ut ſit argumentationibus Theologiæ confirmanda. Quin Theologia, qua ratione effectrix eſt, & agendi muneri incumbit, illa duo habet primaria fundamenta, Deum eſſe hominis & principium & finem, atque adeo procuratorem, eſſeque item animorum perpetuam vitam, in qua remunerator Deus ſit inquirentium ſe (2): Quæ niſi fidelis penitus habeat infixa, & in animo quaſi inſculpta, non dico media, & finem conſequi felicitatis ſuæ, ſed ne ad Deum quidem accedere poteſt, ut ab eo media finemque requirat. Cum igitur prima cujuſque diſciplinæ principia tanquam notiſſimæ anticipationes ſupponantur, nihil opus erat vel ea teſtimonia referre, quæ ex ſacris literis commemoravimus. Niſi quod ſunt quidam adeo curioſi, qui etiam optarint, Paulum de animorum incorruptione manifeſtius loqui. Quod perinde eſt, ac ſi quis Philoſophus adeo eſſet inſigniter ſtultus, ut in philoſophorum libris, præſertim. que Ariſtotelis cuperet principium illud ſæpe, & clare reſumi, *Quodlibet eſt, vel non eſt*. Verum de hac prima propoſitione, quoniam eſt ante oculos poſita, diximus ſatis.

2. Concl. Secunda propoſitio. Animus naturaliter eſt immortalis, & non ex dono gratuito. Fuere porro quidam Arabes, qui dicerent, animum natura eſſe mortalem, ſed in noviſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. Simili autem errore ductus poſſet quiſpiam dicere, animum cum corpore ſtatim quidem interiturum, ſi naturæ ſuæ relinqueretur, ſed vi divinæ potentiæ fieri, ut vel ad præmia, vel ad pœnas conſervetur æternus.

Hoc qui aſſereret, is ſcripturas facile in ſenſum ſuum detorqueret. Non enim affirmant illæ, animum eſſe natura ſua immortalem, ſed ſolum cum ajunt manere poſt mortem. Sicut corpus poſt reſurrectionem fides aſtruit perpetuam vitam habiturum, non tamen id in natura corporis, ſed in divina potentia erit. Quam ſententiam ſextæ Synodi verba retro citata ſonare videntur. Atque Auguſtinus 10. ſuper Gen. ad lit. c. 23. in illam magis opinionem inclinat, quæ docet, animas a parentibus generari. Quæ ſi vera ſententia eſt, non eſt animus ſua natura immortalis. Id quod ſolebam equidem, non tanquam hæreticum, ſed tanquam erroneum condemnare: ſemper quippe malui citra lineam conſiſtere, quam tranſire, ſtultæque ignorantiæ potius argui, quam inſolentiæ temerariæ. At ſi rem diligentius animadvertas, non dubites, huic errori hæreſeos notam inurendam, quando ad ſedem Apoſtolicam referatur.

Primum, quia manifeſtum eſt, quoſdam Philoſophos naturæ ratione duce, animorum immortalitatem & veſtigaſſe, & inveniſſe (3). Non eſt ergo ſupernaturalis animorum perpetua vita, aut dono eis gratuito conceſſa (4). *Quis enim hominum ſcire poterit conſilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus, niſi ille dederit ſapientiam, & miſerit Spiritum ſanctum ſuum de altiſſimis?*

Deinde in Concilio Lateranenſi ſub Leone Decimo ſeſſione octava definitur, hæreticum eſſe dicere, quod ex principiis Philoſophiæ ſequitur, animam eſſe mortalem. Et tamen ſi naturaliter eſſet anima corruptibilis, hujus corruptionis eſſet cauſa aliqua naturalis. *Item cum nonnulli*, inquit, *auſi ſint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis ſit, & aliqui temere philoſophantes ſecundum philoſophiam ſaltem verum eſſe aſſeverent, damnamus omnes*

(1) *Juſt. in colloq. cum Tryphone illud aſſert, quod pytoniſſa ſpiritum Samuelis evocavit. In qq. vero gentium q. 75. citat illud*, Infernus ſubtus te conturbatus eſt in occurſum adventus tui, *Quod de Nabuchodonoſor dictum eſſe, ambiguum non eſt. Et q. 76. illud*, Hodie mecum eris in paradiſo.
(2) *Hebr. 11. 6.* (3) *Aug. 13. de Trin. cap. 9.* (4) *Sap. 9. 13.*

Digitized by Google

aſſerentes, animam rationalem mortalem eſſe: cum illa non ſolum per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma ſit, verum etiam immortalis. Hactenus concilium.

Præterea, non Theologi modo, verum fideles etiam univerſi animarum immortalitatem ita a majoribus accepimus, ut non per miraculum eas incorruptibiles, ſed per naturam eſſe credamus. Hic autem Eccleſiæ conſenſus certiſſimo nobis argumento eſſe debet catholici dogmatis. Quod autem idem in hac re Theologi ac fideles ſentiant omnes, vel ex eo liquet, quod aſſerentem quemcunque, animos eſſe mortales, ſtatim exhorrent. Eadem quippe fide inſcriptum in mente habent, angelos & hominum animas natura ſua, ut intellectuales, ita quoque immortales eſſe. Adde, quod poſt Auguſtini ſeculum nemo fidelium in dubium vertit, quin animæ rationales creentur ex nihilo, & ſingulæ ſingulis corporibus infundantur, ut Concilii Lateranenſis verbo utar. Quod ſi non generantur vi naturæ animæ rationales, nec de potentia materiæ educuntur, ſed foris veniunt, nimirum ex ſe ſubſiſtunt: quare non cum corpore intereunt. Illud vero teſtimonium, *Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*, ne Auguſtinus quidem ipſe expedit. Si enim foris venit ſpiritus hominis, conſequens fit, ut nulla vi agentis naturalis propagetur. Quocirca ſi ingenitus natura eſt, natura quoque eſt incorruptus. Nec enim naturales cauſæ corrumpunt aliquid, niſi quod eædem poſſunt gignere. Nam quod interpretatur Auguſtinus, Deum primo homini ſpiritum dediſſe, cum inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ; in illo vero, qui cæterorum hominum caput erat, cæteris dediſſe ſpiritum, hoc (pace tanti viri dictum ſit) nulla ex parte argumenti vires infringit. Cum enim Moyſes in principio Geneſeos rerum naturalium propriam vim & naturam exprimat, quod in primo homine ſignificatum eſt, id de reliquis etiam intelligitur. Scriptura porro, ut oſtenderet, viventia reliqua viribus naturæ edi poſſe, ait, *Germinet terra herbam virentem:* &c. Et rurſum, *Producant aquæ reptile animæ viventis*, &c. Et iterum, *Producat terra jumenta & reptilia*, &c. (1) Nemini quippe ambiguum eſſe poteſt, prima cetorum, jumentorum, ſerpentium, leonum individua a Deo ſine media cauſa adjuvante condita creataque fuiſſe. Ob id namque adjectum eſt: *Creavitque Deus cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas*. Item, *Et fecit Deus beſtias terræ juxta ſpecies ſuas*, &c. At ſignificare ſcriptura voluit, ſic tunc a Deo hujuſmodi animantia eſſe edita, ut in vi tamen elementorum & corporum, quæ ex elementis conflarentur, illorum generationem ſitam eſſe cenſeremus. Sed enim cum ad hominem ventum eſt, ne hujus ſimilis conditio crederetur, de corpore ait, *Fecit Deus hominem ex limo terræ*: de animo autem: *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*. Quod differentis conditionis varium diſcrimen a Moyſe adeo accurate obſervatum manifeſte indicat, cæterorum viventium animas in potentia materiæ eſſe, hominis ſpiritum, quo factus eſt in animam viventem, non eſſe, ſed a Deo creari & infundi, qui ſolus ejus & ſpirator, & creator eſt. Præterquam quod qui dicit: *Redeat ad Deum, qui dedit illum*, is non obſcure docet, ſpiritum non perire, ſed manere. Explicat enim id, quod paulo ante dixerat, *Ibit homo in domum æternitatis ſuæ*. Alioqui quomodo ad Deum vadit, ſi diſſolvitur, tanquam mollis aer, & ſicut umbra ac fumus evaneſcit? Quemadmodum autem corporis naturam exprimit, cum ait, *Revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat*; ſic naturam ſpiritus manifeſtat inquiens, *Et ſpiritus redeat ad Deum*, &c. Jam quod Auguſtinus affert, *ſpiritus vadens, & non rediens*, a nobis eſt. Non enim ſcriptura dicit, *ſpiritus veniens, & non rediens*, ſed *ſpiritus vadens*, ſcilicet a corpore, & *non rediens*, &c.

Præterea, ſtulti illi, quorum error Sap. cap. 2. inducitur, animum exiſtimabant naturaliter eſſe mortalem. Non enim de miraculo loquebantur, ſed de natura. At Sapiens non modo cum illis aperte pugnat, verum etiam ut inſipientes, & inſenſatos reprehendit. Animos ergo ſentit natura eſſe immortales.

3. Conc. Tertia propoſitio. Erroneum eſt, ne dicam hæreticum, aſtruere, animæ immortalitatem naturali ratione demonſtrari non poſſe. Si enim naturam haber incorruptibilem, hujus rei vel a priori, vel a poſteriori ratio aliqua demonſtrativa erit. Nulla ſiquidem propoſitio ex natura rei, & connexione terminorum per ſe ac neceſſaria eſt, quin vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel ex cauſa ſubjecti oſtendi neceſſario queat. Sed ais: Quadratura circuli demonſtrabilis eſt quidem, ſed demonſtratio adhuc inventa non apparet. Sic ergo Scotus, Jandunuſque ſentiunt, animæ quidem immortalitatem oſtendi poſſe, at non eſſe oſtenſam tamen.

4. Conc. Quarta propoſitio. Periculoſum, ac temerarium eſt, ne quid amplius addam, affirmare, quod nullum argumentum hactenus inventum vere demonſtrat animæ immortalitatem. Quia argumentum, quod ſumitur ex operatione propria, vel etiam ex potentia, quæ ſubſtantiam rei neceſſarie, naturaliterque conſequitur, vere oſtendit, qualiſne ſit ejus rei natura, atque ſubſtantia. Theologi vero tum ex propria operatione, tum ex propria potentia, intellectione ſcilicet & intellectu, animi incorruptionem argumentantur. Syllogiſmi igitur illi veræ ſunt demonſtrationes. Dicet fortaſſe quiſpiam: Non nego demonſtrationes eſſe: ſed nobis demonſtrationes eſſe nego, quibus argumenta illa certa, & clara non ſunt, quamvis idonea ex ſe ſint, ut certitudinem,

(1) *Cajet. turpiter hic lapſus eſt, non intelligens ſcripturæ ſenſum.*

Digitized by Google

dinem, atque evidentiam pariant. O inſolentem temeritatem, cæteros ex tuo ingenio metiri, exque tuis aliorum oculos æſtimare: aſſerere, mel quidem ex natura ſua dulce eſſe, ſed dulce tamen fuiſſe memini, quia tibi non fuerit; nullum videre id poſſe, quod tu non videas: omnibus obſcurum eſſe, quod tibi non pateat. Ait D. Thomas, ex præmiſſis manifeſte oſtendi poſſe, animam humanam non corrumpi cum corpore: concludit vero in hæc verba (1): *Patet igitur, quod intellectus humanus eſt incorruptibilis: ergo & anima humana, quæ eſt intellectiva ſubſtantia*. Item, (2) *Neceſſe eſt dicere, animam intellectualem eſſe incorpoream, ſubſiſtentem, incorruptibilem*. Scotus contra, *Non ſunt*, inquit (3), *rationes patentes, & neceſſariæ*. Affirmat Chryſoſtomus, qui Philoſophi de animi immortalitate dubitent, eos addubitare, an in meridie ſit dies: & credemus nos, viros & ſanctiſſimos & modeſtiſſimos evidentiam, quam non habebant, fuiſſe ementitos? Atque Auguſtinus aſſeverat, Philoſophos quoſdam naturali ratione animæ immortalitatem inveniſſe: *quanquam pauci*, ait (4), *idque ægre invenerunt*. Præterea Deus non deficit in neceſſariis ad vitam juxta naturæ rationem bene, & conſtanter inſtituendam. At vix homo poteſt vitam recte, & juſte inſtituere, niſi & Deum eſſe ſentiat, & animos eſſe immortales: vix, inquam, aut certe nullo modo. Qui enim vel ſine Deo ſuere, vel animum putarunt cum corpore interire, eos fere perditiſſimis moribus fuiſſe memoriæ proditum eſt. Quam omnino rem Sapiens (5) ſapienter expreſſit. Nam ſimul atque impii illam opinionem induerunt, animos mori, conſequenter de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. *Poſt hæc*, inquiunt, *erimus tanquam ſi non fuerimus. Venite ergo, & fruamur bonis, quæ ſunt*, &c. Et Auguſt. Confeſſionum lib. 6. capite poſtremo, *Niſi credidiſſem*, ait, *reſtare poſt mortem animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit, Epicurus palmam in animo meo accepiſſet*. *De atheis autem cum Propheta illud poſuiſſet*: Non eſt Deus; *ſtatim ſubjunxit: Corrupti, & abominabiles facti ſunt*: &c. Sic Juſtinus in dialogo cum Tryphone, *Eorum*, inquit, *ſententia, qui Deum me, atque te curare negant, quo ſpectet, non eſt difficile cognoſcere. Impunitas enim, & licentia faciendi, & dicendi, quæ velint omnia, eos conſequitur, qui nec ſupplicia metuant, nec beneficium ullum a Deo ſpectent*. Divinæ itaque procurationis fuit, ut in morum, & vitæ neceſſaria regula duces naturæ, ac magiſtros non conjecturis, & opinionibus imbueret, quæ huc, atque illuc facile traherentur, ſed certa, conſtantique ratione. Sic enim ſcriptum eſt (6): *Qui docet hominem ſcientiam*. Et iterum (7): *Qui docet nos, ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cæli erudit nos*. Quod ſi animantibus cæteris dati a natura ſunt quidam inſtinctus, & quaſi anticipatæ cogitationes, non vagæ, & inſtabiles, ſed fixæ, firmæque, ut ad bonum naturæ congruens recta ferantur, retrahantur a noxa, cur in eorum ſalutem mentibus, quos naturæ auctor ad aliorum inſtitutionem comparavit, inditas eſſe certas, & conſtantes prænotiones inficiemur, ſine quibus ad veritatem bonitatis non ſatis inſtructi informatique fuiſſent? Nec enim melior eſt belluarum conditio, quam noſtra. Nihil vero piget, eadem ſæpe verba reſumere (8).

Hinc barbaræ etiam nationes pœnas improbos luere cum ſapientibus conſenſerunt, atque adeo animos eſſe immortales. Deus enim ſemper ea, quæ cuique naturæ neceſſaria ſunt, providentiſſime curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas aſſe aſſeveret? Sed ais tandem: Quænam iſtæ rationes ſunt neceſſariæ & evidentes, quæ Scoto & Cajetano probabiles & obſcuræ viſæ ſunt? Dicam, ſi illud prius commemoravero, quod ab Ariſtotele prudentiſſime dictum eſt (9), ſtultum eſſe, æqualem in omnibus certitudinem & evidentiam exigere. In naturalibus quippe diſciplinis minor eſt, quam in Mathematicis: in moralibus minor eſt etiam, quam in naturalibus. At in diſpari certitudine tam ſtultus nemo eſt, quin ſcientiæ illis nomen impertiat. Syllogiſmi ergo illi & faciunt ſcire, & vere demonſtrationes ſunt, quibus & de natura, & de moribus philoſophamur: quamvis in eis rationibus non adeo magna aut neceſſitas, aut evidentia inſit. Prima igitur ratio demonſtrativa auctore Chryſoſtomo (10) eſt hæc: Qui animum eſſe mortalem ait, is neget neceſſe eſt, Deum humanarum rerum eſſe & procuratorem & judicem. Si enim juſti migrant affecti injuriis, improbi rerum omnium abundantia potiti, nec poſt mortem aut merces, aut ſupplicium eſt, nulla certe eſt in cælo pietas, quæ talia curet: nulla juſtitia, quæ vel malos puniat, vel tribuat præmia bonis. Et cætera, quæ capite hujus libri quarto latius perſecutus ſum.

Reſpondet Scotus, argumentum hoc infirmius multo eſſe, quam reliqua. Non enim, ait, ratione naturæ notum eſt, eſſe unum rectorem hominum ſecundum leges juſtitiæ retribuentem & punientem. Quæ reſponſio bifariam confirmari poteſt. Prius, quia Sapiens, cum hoc eodem

---

(1) *7. cont. gen. c. 79.* (2) *1. p. q. 75. ar. 2. & 6.* (3) *homil. 4. de provid.*
(4) *13. de Trin. c. 9. Mirum eſt Scotum hunc Aug. locum citaviſſe, ut opinionem ſuam confirmaret. Reſurrectionem, Auguſt. ait, non ratione, ſed auctoritate teneri: at de immortalitate animæ contra dicit. Nam & l. de civ. Dei 1. c. 12. ſcribit, Platonem, qua mente immortalitatem animæ vidit, ne quis ſibi mortem conſciſceret, prohibendum judicaſſe.*
(5) *Sap. 2. 1.* (6) *Pſal. 93. 10.* (7) *Job. 35. 11.* (8) *Vid. l. 10. cap. 4.* (9) *1. Ethic.*
(10) *Hom. 4. de provid. vel fato.*

Digitized by Google

eodem argumento uſus eſſet, hujus rei ignorationem inſcitiam eſſe dixit ſacramentorum Dei. Quod ſi inter myſteria Dei cenſet & Dei providentiam, & animorum immortalitatem, non eſt cur nos inter perſpicua cenſeamus. Verba autem illius ſic habent (1): *Et neſcierunt Sacramenta Dei, neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum*. Poſterius, quia Juſtinus martyr & philoſophus in libro de Ariſtotelis reprehenſione docet, gentes non ſcientia, quæ ad demoſtrandum valet, de Deo createque natura diſpoſitiones confeciſſe, ſed probabili ratione ſuam explicaſſe ſententiam. Et poſtea: *Hæc*, inquit, *etiam declarant, verum eſſe, quod a nobis de gentium philoſophis dictum eſt, eos non ſcientia demonſtrandi de naturis diſſeruiſſe, ſed conjectura veriſimilique ratione ſuam explicaviſſe ſententiam*. Adde his, quod Divus Thomas hoc argumentum ubique gentium prætermiſit, non prætermiſſurus, ſi certum & neceſſarium eſſet.

Verum enimvero nulla me hujus generis argumenta movere poſſunt, ut ab ea ſententia diſcedam, quam Chryſoſtomo video placuiſſe. Habuit quippe pro re perſpicua & conſtanti non alium negaturum, Deum eſſe hominum & gubernatorem & judicem, niſi eum, qui dixiſſet in corde ſuo: *Non eſt Deus*. Sed quia hæc res ſupra, ut dixi, manifeſto argumento nobis demonſtrata eſt (2), & accuratius eſt poſtea demonſtranda: ſatis nunc confectum eſſe arbitramur, ſi rationem illam, quæ animæ immortalitatem doceat, eo tandem ducere probaverimus, ut non poſſit Dei erga homines providentia juſtitiaque conſtare, niſi animæ incorruptio conſiſtat: Nam quod Scotus aliter eludi hanc ratiocinationem putat, perridiculum eſt. *Ut admittamus*, ait, *Deum pro meritis & præmia bonis, & malis ſupplicia retribuere: non exigua tamen improborum vindicta eſt culpæ turpitudo ipſa, cruciatus animi, conſcientiæque flagellum. Abunde vero magna merces & præmium, fructus ipſe virtutis, quo mirifice delectantur probi*. In quam ſententiam illud Auguſtini citat omnium ſermone contritum: *Voluiſti, Domine, & ita eſt, ut omnis inordinatus animus ſibi ipſi ſit pœna*. Poterat & illud ex Apoſtolo afferre (3): *Mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes*. Quæ cum dicit, parum attente conſiderat, in quos laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet neceſſe eſt (4): *Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*.

Deinde, Propheta non exiſtimavit quæſtionem hanc expediri poſſe, niſi ad fines bonorum & malorum referretur, hoc eſt, ad noviſſima, quæ probos improboſque manerent: ex præſentibus autem aut bonis aut malis illam non modo non ſolvi, ſed etiam implicari. *Mei*, inquit (5), *moti ſunt pedes, quia zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns*, &c. *Exiſtimabam, ut cognoſcerem hoc: labor eſt ante me, donec intelligam in noviſſimis eorum. Quomodo facti ſunt in deſolationem*, &c. Nec aliter aut Hieremias (6), aut Abacuc (7) huic quæſtioni reſpondendum putaverunt. Quorum ego ſenſum libentius exponerem, niſi ad alia feſtinaret oratio.

Præterea, valde reſtrictum Deum facimus, qui ſuis id ſolum in mercedis loco numeret, quod animo æquo, imo vero etiam gaudenti ac libenti ſervierunt. O præmium ſingulare, quod eripit ſpem futuri cujuſque boni, quæ ſola, ut ait Cicero, hominem in miſeriis conſolatur! Quis enim dubitet, mortalium animos in arduis adverſiſque rebus ſpe futurorum erigi & ſublevari: frangi autem & concidere, ſi cum omnium rerum deſperatione confligant? Talem mihi rempublicam finge, ubi peſſimi cives metum omnem pœnæ & futuræ vindicationis abjiciant, optimi vere de ſpe futuræ gratiæ ac beneficii depellantur; & cum nec probis lex adhibuerit calcaria, nec improbis frænos, civitas non dico bene morata, ſed ne eſſe quidem poterit. Ita qui eam ſine præmio pœnaque conſtituit, hunc tu ipſe ſtultiſſimum judicabis. Quale ergo eſt ejus reipublicæ Deo procurationem adminiſtrationemque tribuere, quam nemo vir ſapiens ſibi aſſignari pateretur? Demonſtratum eſt igitur, animas eſſe immortales, tam evidenti & neceſſaria ratione, quæ refelli non valeat, niſi Deum facias aut improvidum eſſe, & negligentem rerum hominis, aut eam ſtulte urbem conſtituiſſe, in qua nullus ſupplicii timor ſit, præmii expectatio nulla.

At Sapiens ait, animorum incorruptionem ad Dei ſacramenta pertinere. Primum id ego negare vere poſſum. Nec enim rem hanc ille in myſteria retulit, ſed quod via impiorum proſperetur, quod ubique relinquant lætitiæ ſigna, quod opprimant pauperem juſtum, nec viduæ parcant, &c. & in his omnibus Deus non taceat modo, verum etiam probos duriter & acerbe, improbos contra blande & molliter tractare videatur. Hæc ſcilicet Dei ſacramenta ſunt, quæ humana ratio comprehendit aut vix, aut nullo certe modo. Deinde ſunt naturales res quædam in oculis omnium clare poſitæ: aliæ latent in occulto tenebris denſiſſimis circumfuſæ. Quæ naturæ myſteria rectiſſime dixeris. In his, fateor, animi immortalitas eſt, quæ a paucis quidem, idque difficulter, ſed inveſtigari tamen atque inveniri poteſt. Juſtini autem verba magna ex parte vera ſunt: at univerſas demonſtrationes Philoſophis eripere, tum abſurdum eſt, tum Paulo etiam contrarium, quemadmodum refutando 7. argumento patefiet: Nam D. Thomas ejuſmodi argumentationibus uti non ſolet, quamvis ſint liquidæ & exploratæ. Cavet enim, ne argumentando de genere in genus tranſ-

(1) *Cap. 2. 22.* (2) *Cap. 4. ad. 7.* (3) *Rom. 1. 27.* (4) *1. Cor. 15. 19.* (5) *Pſalm. 72. 2.*
(6) *Hier. 12. 1.* (7) *Abac. capp. 1. 2. & 3.*

tranſeat, quod Ariſtoteles in demonſtrandi arte docuit eſſe vitioſum. Conſtat vero, in hac ratiocinatione a Dei providentia, & juſtitia ad animi incorruptionem tranſiliri, quæ in eodem genere non exiſtunt. Verum de prima demonſtratione ſatis.

Secunda eſt hujuſmodi, ut a protervis refelli queat, a viris recte inſtitutis non queat. Eam vero in probatione quartæ propoſitionis poſtremam fecimus. Confirmat illam Cicero hunc in modum (1): *Sicut ſatis probatur Deum eſſe, quia nulla natio tam fera eſt, quin Deum habendum ſciat; ita apud omnes gentes communi conſenſu firmatum eſt, animos defunctorum interitu eſſe liberos. Quam omnino rem funeris cæremoniis teſtatam eſſe voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirent, niſi animos ſacros eſſe ac divinos in animum induxiſſent. Hinc vero*, ut Cicero affirmat, *& mercedem funeris ſepulturæque conſtitui, & nefas eſſe putarunt, & brutis animantibus hujuſmodi honores negaverunt*. Quas duas rationes Sapiens, ut mihi videre videor, perſtrinxit: Unam, cum ait (2): *Nec mercedem ſperaverunt juſtitiæ*: Alteram, cum ſubdit: *Nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum*. Sane qui judicat, unum eſſe interitum hominum & jumentorum, is cum animum ſuum ſumma ignominia & dedecore afficiat, non hominum ritu ac religione, ſed ſepultura aſini ſepeliendus erat; ut dignum haberet ſua opinione & ſententia funus. Sed de ſecunda ratione hactenus. Tertiam ſignificat magis ſcriptura, quam explicat, cum e veſtigio ſubjicit: *Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum*. Hominem quippe ad imaginem Dei eſſe factum, eo quod natura intellectualis eſt, verti in dubium non poteſt. Ex ea ergo parte homini incorruptio convenit, qua intellectum habet. Animum igitur, unde homo intelligit, & ſimilis Deo eſt, inexterminabilem eſſe oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria ducitur; atque adeo non ex alienis & extraneis, ſed ex propriis aptiſque principiis, diligentius nobis & illuſtranda, & exponenda eſt. Id quod D. Thomas divine fecit: intelligebat enim, hanc eſſe certam expeditamque viam, qua ad animi immortalitatem veniretur.

Primum igitur fundamentum hujus demonſtrationis eſt, formam omnem intellectualem eſſe ſubſiſtentem, hoc eſt, eſſe ejus non a materia pendere. Hanc propoſitionem oſtendit Div. Thomas 2. cont. Gent. c. 51. Quia intellectus non eget corpore ſuſtinente; cum intellectio nec recipiatur in corpore, nec per corpus fiat. At dicis: Non eget corpore quidem tanquam ſubjecto, ſed eget tanquam objecto. Verum hoc duobus modis manifeſte refellitur. Primum enim animal non eſſet per ſe ſubſiſtens, quia indiget ad propriam operationem externis objectis. Deinde id, quod per accidens alicui convenit, non variat judicium de natura rei: ut lapis, qui in loco ſuperiore detinetur, &c. Cum ergo anima intellectiva ex natura propriæ operationis non ſuſtentetur a corpore, conſequens eſt, quod per ſe non pendet ab illo. Quia actus non poteſt per ſe a corpore pendere, niſi tanquam a materia & ſubjecto, in quo recipitur. Vide D. Thomam in QQ. de anima q. 14. & 2. cont. Gen. c. 55. & 79. Certe ſi intellectio in corpore ſuſciperetur, nec omnes res ſine diſcrimine intellectus perciperet, nec univerſale cognoſceret, ſed ſolum ſingulare. Quod ſi hujuſmodi argumenta tibi evidentia non ſunt, memento, nec cæteros ex tuo ingenio æſtimandos eſſe, neque hic evidentiam mathematicam requirendam. Sed jam tempus eſt, ut objectiones oppoſitas refellamus.

Respon. ad 1. Prima ergo ſic repellitur: Fidei quæſtionem duobus modis interpretari poſſumus & ex natura ſua, & quoad nos. Ex natura ſua illa fidei quæſtio eſt, quæ eſt a Deo eccleſiæ revelata, quamvis a pleriſque ignoretur. Ut Spiritum a Patre Filioque procedere, ipſe Spiritus Apoſtolis revelavit. Item, animas ſanctorum, ſtatim ut a corpore exierint, videre Deum. De quibus licuit olim varie ſentire, & ſine fidei diſcrimine aut affirmare, aut negare, cum neutra res ſcilicet erat plane ab eccleſia definita. Ita quoad nos non ſemper fidei quæſtiones illæ ſunt habitæ; ſed ſalva fide, viri quidam docti contrariam veritati ſententiam tenuerunt. Quomodo aſſeruit Auguſtinus, non eſſe fidei quæſtionem, num anima rationalis ex traduce ſit (3). Nunc autem cum poſt ea tempora Theologorum, fideliumque omnium conſenſu firmatum ſit, animum non per generationem, ſed per creationem exiſtere, ſine dubio ad fidem illa quæſtio pertinet. Nec tamen ſi hoc fuit aliquando in controverſia poſitum, eadem de animæ immortalitate cauſa ſubeſt, quæ nunquam eſt a catholicis in dubium vocata. Sed de primo argumento ſatis.

Respon. ad 2. At ſecundo nihil eſt difficile reſpondere: cum videamus, non ſolum ſub infideli principe, quales Romani tunc erant, ſed ſub Imperatore Catholico multos in Germania nunc publice manifeſtas hæreſes profiteri. Tantum refert principes habere & fideles, & qui hæreticorum inſolentiſſimam temeritatem coercere tum velint, tum etiam poſſint. Præterquamquod ubi factiones ſunt, ibi favore partium in repu-

(1) *Lib. de Seneſt. & 1. Tuſcul. q.* (2) *Sap. 2. 22.* (3) *Hieronymi perpetua conſtanſque ſententia fuit, animas in ſingulis corporibus creari ſingulas: quem poſt tota Eccl. ſecuta eſt, de eccl. doct. c. 14. animas enim non creari, ſed ex parentum ſemine eſſe, Lucifer. error fuit, ut Auguſt. refert de hæreſ. c. 81. Ac certe cum Zach. c. 12. ait.* Dixit Dominus extendens cælum, & fundans terram, fingens ſpiritum hominis; *in eo nihil aliud ſignificat, niſi ea opera a Deo ipſo ſine cauſa ſubjecta & ſubſerviente patrari: quemadmodum Hieronymus idem admonuit. Vide Eſa. 42. & 45. cap.*

republica tolerantur: quid dico tolerantur? quæruntur, foventur, ſtringuntur homines deterrimi ac ſceleratiſſimi. Hoc in ſtatu res Judæorum publica cum eſſet, non eſt ſane mirandum, ſi Sadducæos ferret carnalis populus, homines videlicet factioſos, qui carni uſque adeo inſervirent, ut omnem ſpiritum eſſe negarent. Quemadmodum autem Gentes tales eſſe volebant Deos, quales ipſi etiam eſſent, nempe adulteros, bellatores, raptores; ſic plebs vitiis corrupta eos vult habere religionis præſides, qui non religati ſint, ſed liberi, non ſpiritus ſervi, ſed mancipia carnis. Verum in argumento facillimo refutando plura, quam neceſſe erat, verba conſumpſimus.

Respon. ad 3. Tertium vero breviſſime refellemus. Nam primum illud teſtimonium certiſſime probare animorum immortalitatem, oſtenſum eſt a nobis paulo ante. Secundum etiam quantum momenti habeat, nunc nunc explicabamus. At tertium nulla reſponſione eludi poteſt. Si enim homines animam non poſſunt occidere, corpus autem occidere poſſunt, certum eſt, animas non cum corporibus interire. Item, ſi animas Deus mittit in gehennam: non ergo cum corpore moriuntur. Quartum denique Cajetanus affirmat, probare quidem ſimpliciter animæ immortalitatem, unde Sadducæos de reſurrectione vinceret, qui ideo negabant mortuos reſurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per ſynecdochen autem ſcriptura nomina Abraham, Iſaac, & Jacob pro animis eorum uſurpat. Quo loco Ambroſius Catharinus eum, ut ſæpe alias, ſine cauſa reprehendit. Coarguit enim Theophylactum, imo vero Hieronymum, qui Cajetano illius auctor ſententiæ fuit. At D. Thomæ expoſitio præclarior eſt. Non repugno. Nec D. Thomas ſolum illum locum ſine figura intellexit, ſed Chryſoſtomus, Theophylactus etiam, atque Ambroſius. At dicis: Quomodo Abraham illo tempore vivus erat? Reſpondet Chryſoſtomus (1) quomodo Adam poſteaquam de ligno vetito comedit, ſententia tamen prolata mortuus erat; ſic Abraham pollicitatione reſurrectionis certiſſima vivus erat. Alioqui quid ſibi Eccleſia vult, cum ait: *Regem, cui omnia vivunt, & cui non pereunt corpora noſtra?* Ac de tertio argumento hactenus.

Respon. ad 4. Quartum autem jam ante expeditum eſt. Diximus enim in 7. hujus operis lib. ſanctos veteres non tam humanas diſciplinas, quam divinas literas coluiſſe. Quæ cauſa fuit, ut in rebus naturæ perobſcuris ratione vulgari contenti eſſent, nec meliores requirerent. Concluſionum itaque naturalium a Philoſophis petenda demonſtratio eſt, præſertimque a D. Thoma perfecto, mea ſententia, Philoſopho, cujus admirabilem naturam & ingenium cum gratia perfeciſſet, tum ubique alias, tum in libro contra gentes maxime quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id unus videtur ad miraculum præſtitiſſe.

Respon. ad 5. Sed Scoto, Janduno, Cajetano rationes probabiles viſæ ſunt, non item neceſſariæ. Scotus porro & Jandunus (nam de Cajetano dicam poſtea) videntur demonſtrationes Mathematicas quæſiiſſe. Si enim ſapere ad ſobrietatem vellent, & rei naturam, de qua diſſeritur, attente perpenderent, ſane intelligerent, rationes, quæ animæ incorruptionem probant, non ſuadere, ſed vincere, ſi non protervum & repugnantem, at certe docilem hominem, & ad diſciplinæ leges bene informatum. (*Deſunt ad reliq. argum. Reſponſiones*).

(1) *Hom. 71. in Matth. de fide reſurre.*

Finis Libri duodecimi de Locis Theologicis.

AD LECTOREM.

EN damus tibi, candide Lector, Rev. quondam P. F. Melchioris Cani Ordinis Prædicatorum de Locis Theologicis duodecim libros, perfectos quidem, limatos, atque omnibus (ut ajunt) numeris abſolutos. Te tamen admonitum velim, duos huic operi deeſſe libros, quos Author morte præventus reliquit infectos. Nec tamen hoc te moveat, & ab ejus lectione remoretur: illi enim etſi huic operi non acceſſerint, tamen quod ad perfectionem ejus attinet, parum, aut nihil facere, quilibet etiam mediocriter eruditus facile judicare poterit. Quapropter auctoris labore fruere. Quod ſi feceris, quantum utilitatis inde ſis reportaturus, tu ipſe poſtea libenter fateberis. Vale.

MEL-

Digitized by Google

MELCHIORIS CANI EPISCOPI CANARIENSIS

Ex Ordine Prædicatorum

RELECTIONES DUÆ,

Una de Sacramentis in genere, altera de Sacramento Pœnitentiæ.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

P*OSTERIORES curæ, & proverbio, & experientia teſte, meliores eſſe conſueverunt. Cum igitur in tradendis diſciplinis laudabilis obtineat conſuetudo, ut præter quotidianam lectionem aliquid accuratius elaboratum Magiſtri relegant, quo velut adipe ſelecto, diſcipulorum animi vegetati, avidius ad ſuam quiſque profeſſionem alliciantur, factum eſt, ut ſapientiſſimus Magiſter noſter CANUS importunis amicorum precibus victus, poſteriorum cogitationum ſuarum primitias nobis ederet. Eæ ſunt duæ Relectiones Theologicæ tali viro profecto dignæ; altera de Sacramentis in genere, altera de Pœnitentia. In quibus neſcias, candide Lector, utrum magis in viro iſto mirere acumen ingenii vere Theologici, non de rebus nihili (ut fere fit) diſputantis; an dicendi facundiam cum facilitate, & perſpicuitate conjunctam. Nam in cæteris, cum ſemper ſui ſimilis ſit, neſcio quo hic pacto ſeipſum ſuperare videtur, adeo ingenioſe omnia diſcutit, dilucide ob oculos ponit, proprie, & eleganter diſſerit. Porro ſi ad eum modum res Theologica, nativo ſuo fulgore nitida tractaretur, ſpes eſſet, fore, ut omnes illius candidati brevi ſcopum attingerent. Cæterum quid facias multis, qui Theologi vocabulum digne ſibi uſurpare videntur, ſi more andabatarum gladium in tenebris ventilent; ſi artis Theologicæ, quam petere inſtituerant, obliti, liberis interim næniis implicati pro nihilo digladientur? An qui ejuſmodi ſunt, non ſimiles dices procis Penelopes, qui pediſſequarum lenociniis in ipſo ſtatim veſtibulo remorati, ad arcem dominæ, quo iter intenderant, non perveniunt? Veritas nempe una eſt, quæ ſola vult amari, & nullo modo patitur pellicem. Sed & majeſtatem, & gravitatem ſibi vendicat non vulgarem: illotis ad eam pedibus ſi quis tentet irruere, is velut alter Ixion, nubem pro Junone tenebit, temeritatis ſuæ pœnas verſatili ſemper rota daturus. An non Apoſtolus noſter hos tibi videtur propriis depinxiſſe coloribus ſemper diſcentes, & nunquam ad veritatis ſcientiam pervenientes? Tu vero, vir Theologe, ſi cupis ad Theologicæ veritatis deſideratos amplexus compendio pervenire, neglectis ancillis, quæ ſerviunt cum filiis ſuis; lege, & relege, quæ tibi tradit puræ, & liberæ veritatis amator Magiſter noſter CANUS: Et ſi munuſculum hoc, quod tibi addicit, non magnitudine, ſed pretio æſtimandum placere cognoverit (placebit autem haud dubie) plura deinceps (nam totus tibi dicatus eſt) ſperare poteris.*

RE-

Digitized by Google

RELECTIO
DE SACRAMENTIS
IN GENERE,

Habita in Academia Salmanticenſi.

Thema Relectionis ex Lucæ Cap. 10.

Samaritanus appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum.

Prima Concluſio.

Sacramenta omni tempore fuiſſe ad ſalutem hominibus neceſſaria, quemadmodum & fidem in unum Salvatorem Dominum Jeſum Chriſtum, quam eandem, diverſis licet Sacramentis, & olim veteres, & nunc etiam nos exterius profitemur.

Secunda Concluſio.

Sacramenta vero nulla aut naturalis, aut ſcriptæ legis ſanare hominem potuiſſe, cum ſola, quæ in nova Lege ſunt a Chriſto inſtituta, vere, proprieque gratiam, & ſalutem efficiant.

PROŒMIUM.

NOllem equidem, viri graviſſimi, novas a me res aliquas de rebus antiquiſſimis diſputaturo hodierna die expectaretis. Nam & ubique gentium fugienda Theologo doctrinæ novitas, quæ cum ſemper periculoſa eſt, tum fere ut vetuſtati, ita quoque veritati contraria; & quam nunc diſputationem de Sacramentis inſtituimus, majori ex parte veterum traditione conſiſtit; & in hoc celeberrimo toto terrarum orbe Gymnaſio illud magnopere conandum eſt, ne novitiis opinionibus aut Theologiæ dignitas, aut majorum noſtrorum auctoritas minuatur. Quocirca ſi in earum rerum aſſertione, quas hodie ſum explicaturus, quorumdam forte juniorum placita refellero, idque ſuppreſſis etiam, tacitiſque nominibus; quæſo, ne arrogantiæ tribuatis: quin potius exiſtimate, ſedulo me in id incumbere, ut ne ſcholaſtica dogmata nova eſſe videantur, ſed antiqua, & noſtræ Religionis auctorum ingenio, atque eruditione commendata. Quod ſi intellexerimus, primam hanc Relectionem laudari a vobis laudatis viris, aut certe conſilium noſtrum, conatumque probari, majora & graviora deinceps, Chriſto juvante, proferemus.

Locum igitur hodierna diſputatione repetendum Magiſter ex decimo Evangelii Lucæ capite deſumpſit, principium aptiſſimum quarto ſuo Sententiarum libro inde daturus; unde & nos ad veſtram hanc Academiam accedentes noſtrarum quoque lectionum principium dedimus. Locus autem hujuſcemodi verbis continetur: *Samaritanus appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum.*

Ac Samaritani parabola quidem juxta germanum litteræ ſenſum in id eſt a Domino compoſita, ut proximus, quem perinde atque nos ipſos diligere jubemur, non cognationis, aut ſanguinis propinquitate, ſed humanitatis, & benevolentiæ conjunctione definiretur. Homini quippe ſauciato, qui deſcendens ab Hieruſalem in latrones inciderat, non aut Levita, aut Sacerdos civilitatis, generiſque ratione conjunctus tulit opem, ſed Samaritanus alienus a Judæorum commercio quidem, ſed non ab humanitate tamen alienus. Verum tam accurate conficta, enarrataque ſimilitudo univerſis ſanctis expoſitoribus viſa eſt myſticum alium ſenſum inferre, juxta quem deſcendens homo in civitatem Jericho, humanum genus intelligitur, cui vulnerato, ſpoliato, jacenti, ſeminoci poſt peccatum, Chriſtus Jeſus, revera Samaritanus, hoc eſt, cuſtos unicus ipſe noſter, naturæ etiam communione propinquus effectus, medicinas adhibuerit ſpiritales, quibus peccatorum omnium vulneribus mederetur. Has nos medicinas Sacramenta vocamus, deque his diſputationem in genere ſuſcepimus, quinque præcipue partibus continendam.

Primum enim definiemus Sacramenti nomen, ut intelligant omnes, quid ſit id, de quo diſſeritur. Mox oſtendemus, ſine fide unius Mediatoris Jeſu Chriſti, quam Sacramenta deſignant, neminem fuiſſe ſalutem conſecutum. Deinde monſtrabimus, Sacramenta fuiſſe ſemper poſt peccatum homini ad ſalutem neceſſaria. Quarto loco explicabimus, quænam Sacramenta hanc ſalutem effecerint. Poſtremo colligemus id, quod explicatu difficillimum eſt, quo proprie diſcrimine Sacramenta nova a veteribus ſeparentur.

PARS

PARS PRIMA.

De Definitione Sacramenti.

DEFINIT. SACRAM. PRincipio itaque, ut viam reliquis quæſtionibus faciamus, Sacramentum a pleriſque definitur eſſe ſacræ rei ſignum. Cui quidem finitioni multipliciter objicitur; ſic enim objectionibus expoſitis, facilior erit rei definitæ intelligentia.

ARG. IN CONTR. Primo, conjugium in ſtatu innocentiæ erat ſignum rei ſacræ, id eſt, conjunctionis inter Chriſtum, & Eccleſiam, quemadmodum Apoſtolus docet (1): & tamen non erat Sacramentum, ut nunc quidem de Sacramentis loquimur, cum in illo ſtatu nec morbus eſſet, nec proinde medicina.

Deinde, ſacrificium Abel non fuit ſacramentum, non plus certe quam oblatio Cain; fuit tamen ſignum rei ſacræ, ejus videlicet ſacrificii, quod & Chriſtus in ara crucis obtulit, & nos offerimus in altari, ut in univerſum de veteribus hoſtiis Auguſtinus tradit (2): igitur definitio mala.

Præterea, ſerpens æneus a Moyſe in deſerto ſuſpenſus, Manna item eodem loco Judæis exhibitum, ſigna fuere rerum ſacrarum, ut Joannis Evangelium docet (3); at certe non fuere ſacramenta.

Præterea, Agnus Paſchalis, auctore Paulo (4), rei ſacræ ſignum erat: nec magis videtur fuiſſe ſacramentum, quam aliæ figuræ, quæ in veteri Lege præceſſerunt.

Ad hæc, verba Chriſti apud Lucam (5): *Remittuntur tibi peccata tua*, Sacramenta minime fuerunt, cum tamen fuerint ſignum rei ſacræ, id eſt remiſſionis peccatorum, quam etiam effecere. Et confirmatur: Illa verba, *Ego te baptizo*, &c. ſunt ſacræ rei ſignum, ablutionis ſcilicet interioris, cujus etiam ſunt cauſa: ſed Sacramenta non ſunt: niſi ita deſipiamus, ut ſacramentorum formas ſacramenta nuncupemus.

Præterea, aqua luſtralis, quam vulgus benedictam appellat, ſignum eſt rei ſacræ, ſignum quoque ſanctificativum: at certum eſt tamen, non eſſe Sacramentum. Definitio igitur eſt inepta. Major enim propoſitio ſatis probatur Alexandri Papæ teſtimonio (6) in decretis ſuis, ubi aſſerit, aquam ſale conſperſam, & divinis precibus conſecratam populum ſanctificare, inquinatos mundare, inſidias diaboli avertere, ſanitatem corporis, & animæ præſtare.

Corpus denique Chriſti in Euchariſtia contentum non eſt ſignum: ſignum enim, Auguſtino finiente (7), eſt quod præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, aliud a ſe cognoſcere facit. Corpus autem Chriſti, licet inviſibiliter ſub ſpecie panis contineatur, ſine dubio Sacramentum eſt: non ergo Sacramentum apte finitur, quod ſit ſacræ rei ſignum.

RESPON. AD ARG. TRIB. FUNDAM. POSITIS. His, atque aliis argumentis definitionem hanc, a Magiſtro ſententiarum approbatam, juniores quidam facile rejiciunt: quibus nos tamen facilius reſpondebimus, ſi tria prius principia ponamus. Quæ ſi cuiquam non bene proviſa, & diligenter explorata videantur, huic illud reſpondere poſſumus, non id nos quærere, ut omnibus probentur, quæ aſſerimus (nam id fieri non poteſt), ſed ut eis, qui juxta rei naturam, de qua diſſeritur, argumenta requirunt.

Primum itaque fundamentum eſt, Sacramenta eſſe quaſdam ſacras cæremonias, ad Dei cultum videlicet pertinentes. Nam ante omnia id Sacramenti nomen præ ſe fert: quod a ſacro derivatum, Varro de lingua Latina auctor eſt. Sacrorum autem adminiſtratio ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quare & Sacramentum opus eſt religionis.

Rurſum, in Sacramentis profitemur, nos ſalutem a Deo Salvatore quærere: id vero ad pietatem, qua Deo cultum exhibemus, ſpectare manifeſtum eſt.

Peccata inſuper, quæ in Sacramentorum vel adminiſtratione, vel ſuſceptione fiunt, virtuti religionis adverſantur. Sunt enim vel ſuperſtitiones, vel ſacrilegia. Ergo recta ipſa Sacramentorum ſive ſuſceptio, ſeu adminiſtratio actus eſt religionis. Auguſtinus demum definit (8), non quodlibet ſignum eſſe Sacramentum, ſed quod ſit ſacrum ſignum.

Secundum fundamentum eſt, non quodcunque Sacramentum eſſe, ſed quod habeat occultam, & reconditam ſignificationem. Nam vulgari ſermone tunc ſive verbis, ſeu rebus ineſſe dicimus Sacramentum, cum eſt ſignificatio quædam abſcondita. Mox etiam Gregorius 1. qu. 1. cap. *Multi*, ob id ait, Sacramenta dici, quia ſub tegumento corporalium rerum divina virtus ſecretius operatur ſalutem. Unde a ſecretis ſacris Sacramenta aſſerit appellata.

Præterea, interpres novi Teſtamenti, ubi apud Græcos habetur μυστήριον, fere traducit Sacramentum (9). At myſterium abſconditam, & occultam habet inſinuationem, ut eodem cap. Gregorius affirmat. Non igitur eſt Sacramentum, niſi ſit occulta, & condita ſignificatio. Hinc illa vulgata doctrina, Sacramentum rebus ſenſibilibus conſtare, quarum figura ſcilicet occultius adumbrentur res inſenſibiles: Sola namque verborum expreſſa ſignificatio Sacramentum non efficeret. Sacramenta quippe ſine verbis fuere quædam in Lege tum naturali, tum ſcripta; ſine rebus autem nulla fuere Sacramenta. Rerum itaque ſignificationem ratio Sacramenti requirit. Atque eo fortaſſe Samaritanus hic noſter oleum,

(1) *Epheſ.* 5. 32. (2) 10. *de Civit. Dei c.* 20. (3) *Joan.* 3. 14. & 6. 31. (4) 1. *Cor.* 5. 7.
(5) *Luc.* 7. 48. (6) *De conſ. d.* 3. *c. Aqua*. (7) 2. *de doct. Chr. c.* 1. *De conſ. d.* 2. *cap. ſignum*.
(8) *Lib. de Civ. Dei* 20. *c.* 5. & *refert. de conſ. d.* 2 *c. ſacrificium*. (9) *Epheſ* 1. 9. *Col.* 1. 26. 1. *Tim.* 3. 10.

oleum, & vinum, res materiales, ac viſibiles exhibuiſſe legitur, verba exhibuiſſe non legitur.

Hinc etiam illud eſt, quod Auguſtinus tradidit (1), oportere res, quibus Sacramenta conſtant, imaginem, & ſimilitudinem gerere earum rerum, quarum ſigna, & Sacramenta eſſe dicuntur. Verbi gratia Baptiſmus lavat; ideo completur in aqua: Euchariſtia reficit; ob idque panis, & vini ſpeciem accipit: Unctio fovet; idcirco miniſtratur in oleo: In Pœnitentia demum ſub aperta forma judicii, ubi & teſtis, & reus, & judex, & accuſator inducitur, judicium illud interius licet agnoſcere, quo ab inviſibili judice reus vel abſolvitur, vel ligatur. Ita in cæteris Sacramentis inveniemus, myſticam Sacramentorum ſignificationem quadam imaginis, & figuræ proportione conſiſtere.

Tertium fundamentum eſt: Sacramenta eſſe ſigna ſanctificationis practica, quæ ſcilicet ipſo uſu adhibentur ad ſanctificandum. Nam cum ſit duplex ſignum ſanctitatis, alterum ſpeculativum, ut nomen ſanctum, vel ſanctificans; alterum practicum, quod non ſolum ſignificat ſanctificationem, verum & exhibet, ut Baptiſmus exterior; Sacramentum non ſignum ſpeculativum, ſed practicum eſt.

Id vero ex eodem cap. *Multi*, cum primis habetur, ubi Gregorius ait, Sacramenta dici, quod ſub tegumento corporalium rerum divina virtus ſecretius ſalutem operetur.

Item, niſi ita eſſet, plura in nova Lege eſſent, quam ſeptem Sacramenta, quandoquidem ſacrarum rerum ſigna ſpeculativa plura ſunt.

Præterea, in ſenſu, quo Scholaſtici diſputant de ſacramentis, ſpirituales, & ſacras medicinas intelligere cogimur, quæ niſi ſigna practica, & ſanctificativa ſint, intelligi nulla ratione poſſunt.

Eſt igitur ſacramentum (ut hæc tria ſimul principia complectamur) ſacrum & occultum ſignum ad ſanctificandum inſtitutum. In quem ſenſum illa definitio eſt optima: *Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum.*

Respon. ad Arg. in contr. Quare ad primum argumentum facillime reſpondetur, matrimonium nec in ſtatu innocentiæ, nec alio unquam ante Evangelium tempore fuiſſe ſanctificativum; unde nec fuit Sacramentum, niſi latiſſime quodlibet myſterium ſacramentum vocare velis; quod, ut modo diximus, interpres novi ac veteris Teſtamenti ſæpius facit. Quo ſignificatu nunc de ſacramentis minime diſputamus, ſed cum Concilio Florentino a ſacris aliis ſacramenta diſtinguimus, ut peculiariter ad ſanctificandum homines inſtituta.

Reſponderi quoque poteſt, matrimonium nec in ſtatu innocentiæ, nec in lege naturæ aut ſcripturæ ſignum fuiſſe ſacrum & religioſum: quippe cum non eſſet opus divini cultus, ſed magis civilis humanuſque contractus, in naturæ ſolum vel propagationem, vel remedium inſtitutus. At in nova ſimul & ſanctificativum & ſacrum eſt, ut cætera religionis Chriſtianæ ſacramenta.

Nec in præſentia vertere in quæſtionem volumus, an matrimonium, quod vel per procuratores, vel etiam ab ipſis conjugibus ſine Eccleſiæ miniſtro, ſineque aliqua religionis cæremonia profane contrahitur, ſacramentum ſit, tametſi vocari in dubium jure fortaſſe poteſt. Nam ejuſmodi contractus, quod jam inſinuavimus, pure civilis eſt, nec aliqua ex parte opus religionis ſacrum: quare non eſt ſacramentum. Deinde quia, cum ſine ſacerdote, vel per procuratores, vel per literas, vel aliter quocunque modo fideles contrahunt, non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſint in gratia, quo tempore contrahunt: At ſi ſacramentum conficeretur, procul dubio ſacrilegi eſſent. Præterea quia recipere ſacramentum unus pro alio non poteſt: ergo quod per alios contrahitur, non eſt ſacramentum. Præterea, ut concilium Florentinum definit, omnia ſacramenta tribus conſtant, materia, forma, miniſtro: quorum ſi aliquod deſit, non perficitur ſacramentum: At cum matrimonium ſine ſacerdote, aut miniſtro Eccleſiaſtico contrahitur, unum revera deeſt: non igitur conficitur ſacramentum. Sed de hujuſmodi quæſtione alio loco fuſius & copioſius diſſeremus.

Ad ſecundum reſpondeo, ſacrificium fuiſſe duplex in lege tam naturali, quam ſcripta: Alterum ad proteſtandum, Deum rerum eſſe auctorem ac Dominum: & hujuſmodi non erat Sacramentum, tametſi illius ſacrificii ſignum erat, quo religio noſtra Deum unice colit. Alterum vero in id factum eſt, ut Deus mortalium culpis infenſus placaretur: quod erat utique ſacramentum. Videtur autem ſacrificium Abel prioris generis fuiſſe, quoniam munus ſolum fuiſſe perhibetur; ſicut & oblatio Cain. Quare non fuere ſacramenta, quæ a generalibus ſacrificiis concilium Florentinum diſcernit.

Ad tertium, Serpens æneus & manna ſigna ſacra non fuerunt, licet rerum ſacrarum fuerint ſignificativa: Nec enim aut erectio ſerpentis, aut mannæ uſus in id fuit, ut Deo religionis cultus exhiberetur. Utriuſque præterea rei uſus erat in effectum aliquem corporalem. Serpens namque non fuit erectus ad ſanctificandum animum, ſed ad ſanandum corpus: Nec manna præſtitum Judæis eſt ad ſanctitatem ipſorum, ſed ad ſatietatem carnis. Non igitur fuere ſigna practica ſanctificationis, ac proinde nec ſacramenta. Quanquam intelligentes hujuſmodi rerum futurarum myſtica ſigna, per fidem rerum, quas credebant, juſtificabantur. Omnes enim eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt, & eundem potum ſpiritalem biberunt, *Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra, petra autem erat*, &c. ut Apoſtolus in priore ad Corinthios epiſtola (2) teſtatur.

Ad quartum, quibuſdam agnus Paſchalis non videtur fuiſſe Legis veteris ſacramentum, quod in illius eſu nullus uſus ſanctificationis apparet.

At

(1) *Epiſt. 3. ad Bonif. Epiſc.* (2) *Cap. 10. v. 4.*

At divus Thomas(1) multo aliter intellexit. Quemadmodum in Lege nova alia ſunt ſacramenta directe parata & inſtituta ad mundandum ac ſanctificandum homines, ut Baptiſmus, & Pœnitentia; alia vero ſupponunt jam eſſe mundos, danturque in uſum ſanctificatorum: ſic in veteri Lege agnus Paſchalis ſacramentum mundorum fuit, nempe quem niſi ſanctis & mundis edere non licebat: atque idcirco non fuit opus, ut immundos ſanctificaret, ſed ſat fuit adhiberi ad conſummationem legalis ſanctitatis, quam quidem habere nemini contingebat, niſi agnus Paſchalis ederetur. Quod ſi cui ratio hæc ſubtilior videatur, quam ut communi ſenſui poſſit accommodari, credat, agnum Paſchalem non in memoriam ſolum Ægyptianæ redemptionis immolari, ſed etiam pro peccatis Iſraelitici populi: Sicut Euchariſtiæ ſacramentum & ſignum commemorativum eſt præteritæ redemptionis, & pro peccatis fidelium immolatur. At ſacrificium pro culpis oblatum, quod retro jam diximus, ſacramentum erat.

Ad quintum: Patet, verba Chriſti non pertinuiſſe ad ritum aliquem religionis, ſed tantum explicaſſe divinam poteſtatem. Nam eadem loquendi forma Dominus dixit: *Surge & ambula: fides tua te ſalvum fecit*: & alia ejuſmodi, quæ paſſim reperies apud Evangeliſtas. Imo vero non exiſtimaverim, verba illa fuiſſe quaſi inſtrumentum, quo Dominus ad ſanctificationem uteretur: quod tamen eſſet neceſſarium, ut ibi eſſet ſacramentum. Rurſum & manifeſtam etiam habent ſignificationem, nec geſtum ibi fuit quicquam, quod ſub rerum corporalium imagine occultum myſterium inſinuaret: quapropter nullum fuit eo loco ſacramentum.

Atque inde confirmatio addita facile ſolvetur; Si enim novæ Legis ſacramento ſola verborum expreſſa ſignificatio eſſet, non eſſet propria ratio ſacramenti. Tametſi dicere quoque poſſumus: ſignum partiale ſanctificationis eſſe quidem partem ſacramenti, non autem eſſe ſacramentum, hoc eſt, ſignum integrum ſanctitatis, quod videlicet in nova Lege materia, formaque conſtat, rebus & verbis. Quo fit, ut cum artificioſum compoſitum eſſe ſacramentum videatur, non pro forma verborum accipiendum ſit, ſed pro materia potius rerum ſenſibilium: quemadmodum vaſis aut ſtatuæ vocabulum non pro forma artis accipimus, ſed pro materia habente formam.

Ad ſextum: Aliorum ſolutionibus prætermiſſis, quæ, niſi me opinio fallit, non ſunt idoneæ: Reſpondeo cum D. Thoma(2), aquam benedictam non eſſe ſignum ſanctificativum, etiamſi non pœnas culparum modo, ſed, id quod mihi probabilius eſt, culpas quoque veniales remittat. Nam quemadmodum illæ cæremoniæ ſacræ, quæ præparant quidem ad Baptiſmi ſanctificationem, at non faciant tamen ſuſcipientem, ut Exorciſmus, ſacramenta dici non poſſunt; poſſunt autem vocari ſacramentalia, quaſi ſacramentorum ipſorum ſanctificantium præparationes: ſic aqua benedicta, & cætera ejuſmodi, quæ peccata ſolum venialia delent, quoniam ſanctitatem præſtare nequeunt, ſacramentalia ſunt, non ſacramenta.

Sed objicis. Ergo Confirmatio non eſt ſacramentum, ut quæ Baptiſmo adjuncta, ipſius effectum perficit. Nego conſequentiam, quia effectus proprius Confirmationis ſine collatione gratiæ, per quam eſt vera ſanctificatio, præſtari non poteſt; & idem omnino eſt in reliquis Eccleſiæ ſacramentis. Remiſſio autem venialium, qui eſt effectus aquæ benedictæ, ſine collatione gratiæ & ſanctitatis confertur. Effectus præterea aquæ benedictæ in ſacramento Pœnitentiæ eſt: Unde ſacramentale, quod additur, annexum ſacramento Pœnitentiæ eſt, quod videlicet integrum ſuum effectum non habuit. At effectus Confirmationis proprius in ſacramento Baptiſmi non eſt, ſive in alio quidem ſacramento. Quare non eſt ſacramentale, quaſi alicui ſacramento ſecundario conjunctum, ſed eſt per ſe verum perfectumque ſacramentum. Qua vel maxime ratione eorum error fit manifeſtus, qui ſacramento Unctionis extremæ remiſſionem venialium, tanquam effectum proprium, aſſignaverunt, quod ſi eſſet, certe Unctio non eſſet ſacramentum, ſed ſacramentale quiddam.

Quod autem Alexander aſſerit, aquam conſecratam populum ſanctificare, purgare, ſanare; forſan intelligendum eſt non ſolum de aqua iſta vulgari, qua in remiſſionem venialium aſpergimur, ſed de aqua etiam ad Baptiſmum populi paranda, quæ prius etiam ſale conſpergitur, & divinis precibus conſecratur. Conſert enim ſummus Pontifex elementa, quæ Chriſtiana religio in ſuum uſum vendicare ſolet cum iis, quorum fuit olim uſus in veteri teſtamento: docetque, majorem noſtris ineſſe vim ſanctificandi, purgandi, ſanandi, quam veteribus. Quod ſi cui hæc noſtra intelligentia diſplicet, quæ tamen, linum ut lino, ita facile antecedentibus conſequentia nectit; is tale habeat reſponſum, aquam ſacram & benedictam ſanctificare & purgare ſecundum quid, eo quod peccatorum pœnas ſolvit, culpas item veniales: nunquam vero ſimpliciter & abſolute ſanctificat, quod ratio ſacramenti requirit. At ſi hinc colligas, Legis veteris nulla fuiſſe ſacramenta, quæ videlicet neminem ſanctificabant; huic nos argumento ſuo poſtea loco reſpondebimus.

Ad poſtremum vero nunc dicitur, aliud eſſe ſacramentum tantum, aliud eſſe ſimul & rem ſacramenti, & ſacramentum, ut c. *Cum Marthæ* de celebratione miſſarum Innocentius tradit. Hic igitur nos definimus ſacramentum tantum, quod oportet eſſe ſenſibile. At quod ſimul eſt res & ſacramentum, ſatis habet, ſi ſit ſignum intelligibile; ut character ſignum eſt ſpirituale, quo ſumus interius conſignati: & corpus Chriſti ſignum eſt intellectuale corporis myſtici, hoc eſt, eccleſiaſticæ unitatis: qua ſignificatione & corpus Chriſti, & character appellantur ſacra-

(1) *3. p. q. 37. ar. 5. & 1. Cor. 5. lect. 2.* (2) *3. p. q. 65. a. 5. ad. 6.*

ſacramenta. D. tamen Auguſtinus dicit (1), eſſe figuratum ſermonem, cum corpus Chriſti vocat ſacramentum. Nam rerum ſimilitudines nonnunquam rerum ipſarum, quarum ſunt ſigna, vocabula accipiunt: ut in Apocalypſi (2) *Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi*, id eſt, Agnus ſignatus ab origine mundi; ut & Auguſtinus, ſive quis alius fuerit ejus operis auctor, homil. 10. in Apocal. legit: & ad Rom. 6. *Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum*, & ad Corinth. 10. *Petra autem erat Chriſtus*. Eodem, inquit, modo ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt; & ſacramentum ſanguinis, ſanguis eſt. Ac de prima parte ſatis nobis fuerit diſputatum.

PARS SECUNDA.

De neceſſitate Fidei Chriſti ad ſalutem.

2. QUÆST. PRINCIP. SEquitur pars altera, ubi diſſerendum eſt an fides Chriſti Salvatoris noſtri fuerit in omni Lege ad ſalutem neceſſaria.

ARGUM. PRO PARTE NEGAT. Et pro parte quidem negativa illud eſt præcipuum argumentum, quod in Lege naturæ ſatis erat credere Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe, ut Apoſtolus ad Hebræos (3) videtur aſtruere. Fides igitur unius Mediatoris, qui ſcilicet Deum placaret, ſalvaret homines, non erat neceſſaria.

Præterea, non in lege naturæ modo, verum etiam ſcripturæ, ſatis ad ſalutem erat ſervare mandata, juxta id, quod Dominus ait: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. At decem mandata legis, de quibus ſermo erat, naturali ratione continebantur. Non ergo ad ſalutem erat fides unius mediatoris neceſſaria.

Pro parte vero affirmativa illud Apoſtoli teſtimonium eſt (4). *Unus Deus, unus mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Jeſus*.

RESOL. QUÆST. Volumus hic nos, quaſi Trojanum bellum gemino ab ovo, hujus argumenti materiam exordiri, indeque diſputationem inchoare, an videlicet homines in ſtatu innocentiæ, vel etiam Angelos viatores contingere potuerit ſine Chriſti fide ſalutem habere. Non alienum eſt hoc a præſenti diſputatione, & ab inſtituto hujus diei prorſus remotum. Non enim hoc ſane loco in fidei quæſtionem incurreremus, niſi ſacramentorum ratio poſtularet. Etenim cum ſint ſacramenta omnia quædam fidei in Chriſtum proteſtationes; non aliter commode potuimus ſacramentorum neceſſitatem definire, niſi prius ſtatuiſſemus, quouſque Chriſti fides ſit, fueritque mortalibus neceſſaria. Nam ſacramenta mortalium ſunt medicinæ.

Itaque, ut ad hujus quæſtionis caput recurrat oratio, dupliciter poteſt intelligi fides Chriſti, & implicita, & explicita. Nempe Chriſtiani explicite in Chriſtum Deum & hominem credimus. At qui credidit olim, Deum humanæ ſalutis procuratorem per aliqua media mortales in vitam æternam reparaturum, is Chriſti fidem habuit implicitam.

1. CONCL. Prima igitur concluſio ſit. Non fuit fides Chriſti explicita ſemper ad ſalutem in omni lege hominibus neceſſaria.

Hanc & Magiſter 3. diſtinct. 25. & communis tenet Theologorum conſenſus. Eandem habet Divus Auguſtinus contra Fauſtum, lib. 19. cap. 14. Imo & Apoſtolus eandem, niſi ego cæcutio, videtur confirmare, cum ait (5). *Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus*. Prius autem quam veniret fides (ſcilicet Evangelica) ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ revelanda erat. Satis ergo erat fides implicita Jeſu Chriſti ad illius veteris populi ſalutem, populi, inquam, in eam fidem concluſi, quæ tempore gratiæ erat maniſeſtius explicanda. Multo igitur minus fides Chriſti explicita in Lege naturæ ad ſalutem requirebatur.

2. CONCLUSIO: Fides Chriſti Redemptoris ſaltem implicita fuit ſemper poſt lapſum hominibus neceſſaria. Hanc citra fidei periculum negare non licet, quam utique auctores imprimis graviſſimi confirmant, quorum teſtimonia infirmare nulla ratione poſſumus. Hieronymus in 2. cap. Epiſt. ad Galat. ſuper ea verba: *Scientes, quod non juſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Jeſu Chriſti: Admonere*, inquit, *debemus, ſanctos, qui antiquitus fuerunt, ex fide Chriſti juſtificatos. Siquidem Abraham vidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Et Moyſes majores divitias exiſtimavit theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti. Aſpiciebat enim in remunerationem. Et Eſaias vidit gloriam Chriſti, ut Joannes Evangeliſta commemorat, & Judas de omnibus generaliter*. Item in capit. 4. ejuſdem Epiſtolæ: *Hæres iſte parvulus, qui nihil differt a ſervo, ſed ſub tutoribus eſt, uſque ad præfinitum tempus a Patre, totum humanum genus*, inquit, *uſque ad adventum Chriſti ſignificat. Quomodo enim omnes in protoplaſto Adam necdum nati moriuntur; ita & omnes, & hi, qui in adventu Chriſti nati ſunt, in ſecundo Adam vivificantur. Iſte intellectus Eccleſiæ Catholicæ convenit, quæ & veteris & novi teſtamenti unam aſſerit providentiam, nec diſtinguit in tempore, quos conditione ſociavit. Omnes ædificati ſumus ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, continente nos angulari lapide Jeſu Chriſto; omnes unus panis ſumus, & duo conſenſimus ſuper terram. Et quomodo nos ſuper Prophetas fundati ſumus, ita & Patriarchæ in Apoſtolorum fundamine conſtiterunt*. Hactenus Hieronymus.

Præclara certe, & tali viro digna interpretatio: Quemadmodum enim parvulus hæres idem eſt & adultus; ſic populus ille antiquus, & hic

(1) *Epiſt.* 23. *ad Boniſac.* (2) *Apoc.* 13. 8. (3) *Hebr.* 11. 6. (4) 1. *Tim.* 2. 5. (5) *Galat.* 3. 22.

hic novus eadem fide, & religione contentus eadem quoque Eccleſia eſt. Ac ſicut in parvulo implicite continetur, quod poſtea explicatur in adulto; ita fides illa antiquorum parvula fuit, & vi ſua continebat implicite, quod deinde creſcens habuit explicite.

Divus item Auguſtinus hanc ſententiam frequentiſſime repetit, lib. primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 21. & ſuper Joan. tract. 45. & epiſt. 157. quæ ſcribitur ad Optatum, ut multa alia loca prætermittam. *Illa ſit fides ſalva*, inquit, *qua credimus nullum hominem ſive majoris, ſive parvulæ quamlibet & recentis ætatis liberari a contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima nativitate contraxit, niſi per unum mediatorem Dei, & hominum Chriſtum Jeſum, cujus hominis ejuſdemque Dei ſaluberrima fide etiam illi juſti ſalvi facti ſunt, qui, priuſquam veniret in carne, in carne crediderunt eſſe venturum. Eadem namque fides eſt & noſtra & illorum; quoniam hoc crediderunt illi futurum, quod nos credimus factum; & Sacramenta quidem potuerunt eſſe pro temporum diverſitate diverſa, ſed ad unitatem tamen ejuſdem fidei concordiſſime recurrentia. Proinde cum omnes juſti, ſive ante incarnationem, ſive poſt incarnationem Chriſti, nec vixerint, nec vivant, niſi ex fide incarnationis Chriſti, profecto quod ſcriptum eſt non eſſe aliud nomen ſub cælo, in quo nos oporteat ſalvos fieri, ex illo tempore valet ad ſalvandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt.* Hactenus Auguſtinus.

Gregorius quoque Hom. 16. in Ezechielem in hujus rei figuram etiam aſſerit turbas, quæ præcedebant, & ſequebantur, utraſque pariter acclamaſſe filio David: *Hoſanna in excelſis*. Poſſem equidem teſtimonia proferre in hujus rei confirmationem ſanctorum aliorum; ſed ne multa, proferre ſatius eſt ſacrarum teſtimonia literarum; in quibus illud primum eſt, quod habetur ad Corinthios (1): *Habentes eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt: Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur.*

Secundum vero habetur alibi (2). *Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt, omnes eundem potum biberunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus.*

Tertium ad Roman. (3) *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem.*

Poſtremum idemque graviſſimum ad Roman. (4), quo cætera & explicantur & confirmantur: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem ad oſtenſionem juſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum, ut ſit ipſe juſtus, & juſtificans eum, qui eſt ex fide Jeſu Chriſti. Unus eſt enim Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.*

Et cauſa eſt in promptu. Non enim poſſent peccatores abjecto peccato Deo reconciliari, niſi crederent ſe peccatorum veniam gratia divina poſſe conſequi; nec ſciret homo juſtitiam & ſalutem quærere, niſi, unde petenda eſſet, agnoſceret. Semper ergo neceſſarium fuit credere Deum eſſe hominum juſtificatorem, ac ſalvatorem, quo videlicet providente ſalutis remedia erant humano generi comparanda. Hac vero fide implicite credebatur in Chriſtum, per quem Deus erat juſtificaturus, ſervaturuſque univerſas nationes.

3. CONCL. ARGUM. CONT. HANC CONCL. Fides Chriſti explicita, poſt Evangelii divulgationem, eſt ad ſalutem cujuſque hominis neceſſaria; in cujus confirmationem teſtimonia ſanctorum retro citata non tam idonea ſunt, quam ego deſidero. Indiſcriminatim enim aſſerunt neminem, nec puſillum, nec magnum, aut in nova, aut in antiqua lege ſine Chriſti fide potuiſſe ſalvari. Cum igitur veteres ſine fide explicita Chriſti ſalutem fuerint aſſecuti; ex ſanctorum teſtimoniis, ut videtur, confirmare non poſſumus fidem explicitam eſſe nunc temporis neceſſariam. Atque hoc argumentum nonnullos omnino commovit, ut tertiam concluſionem inficiarentur. Illud etiam, quod præceptum de fide Chriſti poteſt invincibiliter ignorari, ex Joan. 15. *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent.* Ergo & poteſt quis ſalvari ſine explicita fide Chriſti, faciendo aliter quæcumque lex naturæ præſcribit. Et confirmatur, quia poteſt quis in nemoribus, vel in ſylvis educari, quo nullus prædicator accedat; nec tamen fidem Chriſti habere poteſt ſine prædicante (5). Ergo per fidem implicitam Chriſti, ſicut in lege naturæ, ſalvabitur. Confirmatur deinde, quia ſtatim a Chriſti paſſione; illi, ad quos Evangelium non pervenerat, ſervabantur, vel in lege Moyſi, vel in lege naturæ; Ergo & nunc ii, ad quos nondum pervenit Evangelii prædicatio, verbi gratia, Indi. Nam eodem penitus modo, ſicut illis non fuerat Chriſtus annunciatus, ita & apud hos non eſt divulgatum Evangelium.

His tamen non obſtantibus, tertia illa concluſio uſque adeo certa eſt, ut eam negare non periculoſum modo, verum etiam erroneum ſit; hæreticum dicerem, niſi modeſtius eſſet, Eccleſiæ definitioni hujus vocabuli notam derelinquere. Id ego ſtatim oſtendam, ſi prius tamen diſcrimen inter fidem veteris & novi Teſtamenti, ut videlicet illa fuerit implicita, hæc autem explicita, certis documentis declaravero.

(1) 2. *Cor.* 4. 13. (2) 1. *Cor.* 10. 1. (3) *Rom* 5. 18. (4) *Rom* 3. 23.
(5) *Rom.* 10. 14.

Primum igitur D. Aug. lib. 19. contra Fauſt. c. 14. *Antiqui juſti*, ait, *Sacramentis ſuis intelligebant venturam prænuntiari revelationem fidei, ex qua, licet adhuc operta & abſcondita, etiam ipſi vivebant*. Et infra: *Tunc ergo occulta erat fides. Nam eadem credebant, eademque ſperabant omnes juſti & ſancti etiam temporum illorum. Nunc autem revelata eſt fides, in quam concluſus erat populus, quando ſub lege cuſtodiebatur*. Ecce Auguſtinus teſtimonio Pauli ad Galat. 3. id probat, quod aſſumpſimus diſcrimen eſſe veteris & novæ fidei.

Præterea: idem Apoſtolus, (1) ut ante jam vidimus, comparans fidem illius veteris populi fidei populi novi, illam parvuli vocat, hanc grandioris jam viri. Et ne longum faciam, capit. 1. epiſt. ad Coloſ. circa finem, capit. 3. epiſtolæ ad Epheſios circa medium, toto denique cap. 3. epiſtolæ poſterioris ad Cor. hoc diſcrimen inſinuat.

Illud itaque jam quod inſtat, agamus, probemuſque, fidem Chriſti explicitam poſt Evangelium promulgatum eſſe ad ſalutem neceſſariam. Id vero primum oſtenditur ex Marco (2): *Prædicate*, ait, *Evangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*. Ubi Bernardus ad Hug. epiſt. 77. diligenter advertit, non eſſe dictum, *Qui non baptizatus fuerit, condemnabitur*: ſed, *Qui non crediderit*, &c. Ut major quædam neceſſitas fidei in Evangelium, quam Baptiſmi præſcriberetur. Fit enim, ut ſine Baptiſmo quis ſalvetur, cum ſcilicet Baptiſmi ſuſcipiendi non eſt facultas; at credendi Evangelio tanta neceſſitas eſt, ut omni eventu, qui non crediderit, condemnetur.

Item: (3) *Sicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus eſt, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei*. Et infra: *Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam*. Et tamen ſi non eſt medium ad ſalutem neceſſarium, cum poſſit invincibiliter ignorari, ut nunc ex doctrina communi ſupponimus, poteſt quis eſſe incredulus filio, hoc eſt credere filium non eſſe Deum, & in hoc errore ſalvari. Et alibi (4): *Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me*. Si autem quis ſervatur, audivit a Patre & didicit: ergo venit ad Chriſtum. Et alibi (5): *Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſalvabitur*, &c. Et c. 14. *Vado parare vobis locum, & quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis; dicit ei Thomas: Domine, neſcimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei Jeſus: Ego ſum via & veritas & vita: nemo venit ad Patrem, niſi per me*. Et capit. 17. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Utrumque igitur medium eſt nunc ad ſalutem neceſſarium, & cognoſcere Deum, & cognoſcere quem miſit Deus Jeſum Chriſtum, ut ſcite Divus Chryſoſtomus interpretatur.

Præterea, referente Luca, Angelus Cornelio viro juſto ac timenti Deum ait (6). *Mitte, & acceſſe Simonem: ille dicet tibi, quid te oporteat facere*. Quæ verba tractans Auguſtinus de prædeſt. ſanctor. cap. 7. *Non ſine fide Cornelius orabat*. Nam quomodo invocabat, in quem non crediderat? Sed ſi poſſet ſine Fidei Chriſti eſſe ſalvus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apoſtolus Petrus, qui videlicet illi diceret, quæ oporteret audire. *Ille*, inquit, *dicet tibi, quid te oporteat facere*. Et cuſtos carceris quoque apud eundem Lucam (7): *Quid*, ait, *oportet me facere, ut ſalvus fiam? At illi* Paulus & Silas *dixerunt*: *Crede in Dominum Jeſum*.

Præterea Apoſt. ad Romanos eandem ſententiam docet in hæc verba (8): *Si confitearis in ore tuo dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum ſuſcitavit a mortuis, ſalvus eris. Corde enim creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim Scriptura: Quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. Quomodo ergo invocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante?* Et infra: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Sed dico, numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum* &c. Vides, quemadmodum invocationem Domini, quæ fuit ſemper in omni lege neceſſaria, ad invocationem nominis Chriſti deflexit Apoſtolus: Qua videlicet nunc opus eſt, cum jam in omnem terram exivit Apoſtolica prædicatio.

Quod ſi cui teſtimonia hæc videntur infirma, huic nos illud objiciemus, quod Philoſophus quidam magni nominis ſapienter ſcripſit (9), ineptum eſſe, exactam ubique demonſtrationem efflagitare. Nam ſi ſacrarum literarum teſtimonia in hanc rem eſſent manifeſta, qui negaſſet, cum nos non temeritatis & erroris, ſed hæreſis nota inureremus.

Habemus præterea ſymbolum Athanaſii, cui nemo ſane Catholicus refragabitur: *Neceſſarium eſt*, ait, *ad æternam ſalutem, ut Incarnationem Domini noſtri Jeſu Chriſti fideliter credat*. Et tandem: *Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quis fideliter crediderit, ſalvus eſſe non poterit*.

Præterea, c. *firmiter*, de ſumma Trin. & fide cath. *Una eſt fidelium univerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſalvatur*. Sed ille, qui vivit aut in lege Moyſi, aut in lege naturæ, ignorans fidem Chriſti, non eſt pars unius Eccleſiæ

(1) *Galat.* 4. 3. (2) *Marci* 16. 15. (3) *Joan.* 3. 14. (4) *Joan.* 6. 45. (5) *Joan.* 10. 9. (6) *Act.* 10. 5. (7) *Act.* 16. 30. (8) *Rom.* 10. 9. (9) *Ariſt.* 1. *Ethic.*

cleſiæ Catholicæ: ergo non ſalvatur. In concilio quoque Floren. ſub Eug. IV. idem explicatius habes: *Sacroſancta Romana Eccleſia firmiter credit, nullos extra Catholicam Eccleſiam exeuntes, nec paganos, nec Judæos, nec hæreticos, nec ſchiſmaticos æternæ vitæ fieri poſſe participes, ſed in ignem æternum ituros, niſi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati; tantumque valere Eccleſiaſtici corporis unitatem, ut nemo, quantaſcunque eleemoſynas fecerit, poſſit ſalvari, niſi in Catholicæ Eccleſiæ gremio, & unitate permanſerit*. Item fere habes extra. de hæret. cap. 3. & extrav. *unam ſanctam*, de majoritate, & obe. Huc etiam pertinet Hieronymi teſtimonium, 24. q. 1. cap. *quoniam vetus*, & Cypriani, cap. *loquitur*, & cap. *alienus*; & Auguſtini, cap. *firmiſſime*, 15. qu. 1. & multa alia, quæ refert Cardinalis Turrecrem. libro primo Eccleſiaſticæ ſummæ, cap. 21. Errant igitur, qui nova jam divulgata lege, ſalutem æternam cuiquam ſine explicita fide permittunt. Atque hic error quam longe ſerpat, non vident. Concedant enim pariter neceſſe eſt ſine Baptiſmo in re, vel in voto ſuſcepto introitum in regnum cælorum, concilio Trid. ſeſſ. 6. repugnante in decr. de juſtificatione impii cap. 4. Imo repugnante Evangelio, cum ait: *Niſi quis renatus fuerit*, &c. Quod ſi adultis ea media nunc ſatis ſunt, quæ erant ante legem Chriſti; non equidem video, qua conſequentia parvulis remedia legis naturæ & ſcriptæ fuerint revocata. Aut fateantur igitur parvulos, cum non adeſt facultas Baptiſmi, ſalvari, quod Eccleſia Chriſti non admittit: Aut quod nos facimus, negent adultis ſine Evangelii fide ſalutem.

Dicant etiam mihi, quibus contraria ſententia placet, an Judæi, ad quos Evangelium pervenit, ſervantes legem Moyſi ſalventur, an non: ſi non, habetur id quod volumus: ſi etiam, quid ergo præſcripta Concilii Florentini definitio præſtat? quid & illa rurſus, in quam Catholici convenimus, legalia poſt Evangelii divulgationem ſine interitu ſervari non poſſe, & omnes ejuſmodi obſervatores a Chriſto alienos, & æternæ vitæ minimæ fieri poſſe participes, niſi aliquando ab his erroribus reſipiſcant?

Resp. arg. contr. 3. Conc. allat. Ad primum vero argumentum, quo tertia hæc concluſio vertebatur in dubium, nego equidem conſequentiam. Aliud enim eſt, quod excuſetur quis a peccato non credendi in Chriſtum; aliud quod ſine fide Chriſti vitæ æternæ beneficium conſequatur, ut Divus Thom. 2. 2. quæſt. 10. diſerte nos docuit. Condemnabuntur igitur illi, non quia non crediderunt in Chriſtum, cum non ſit illis Evangelium annuntiatum, ſed propter alia contra legem naturæ peccata. Quod ſi finges, ejuſmodi legem naturæ ſervare, reſpondet Divus Thom. 3. diſtin. 25. quæſt. 2. art. 1. quæſt. 1. & art. 2. quæſt. 2. quod ſi quis faciat quod in ſe eſt, huic Deus providebit, vel per hominem, vel per Angelum, ſi opus fuerit: & ſi quæras, unde hæc tam extraordinaria providentia, certe, præterquam quod ratione conſtat (nec enim Deus deficit in neceſſariis) ſacris etiam literis traditur. In Actis cap. 8. Angelus rapuit Philippum ad Eunuchum virum religioſum. Et cap. 10. Angelus apparuit Cornelio viro timenti Deum, facienti eleemoſynas, & oranti. Et Joan. cap. 1. cum dixiſſet: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: Dedit*, inquit, *eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus*. Et cap. 12. cum dixiſſet Dominus: *Ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum*; reſpondiſſetque ei turba: *Quomodo dicis, oportere exaltari filium hominis? quis eſt iſte filius hominis?* dixit eis Jeſus: *Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis ſitis: Ego lux in mundum veni, ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat*. Sicut in lege naturæ facienti quod in ſe erat, & ſervanti naturæ legem Deus præſto erat ad revelandum ſupernaturalia, ſine quorum fide ſalvari non poterat: Sic in nova lege præſtanti quod in ſe eſt, lux Evangelii refulgebit; quam qui non habet, manet in tenebris. An videlicet juſtitiæ Sol Chriſtus Dominus non illuxit? Et hinc patet reſponſio ad priorem confirmationem.

Nam ad poſteriorem reſpondetur aliam eſſe rationem poſt Evangelii plenam divulgationem, atque antea erat. Siquidem dum adhuc Evangelium vulgaretur, licitum erat Paulo Timotheum circumcidere (1) purificareque ſeſe juxta legis antiquæ præſcriptum cum cæteris Judæis: quæ tamen eadem nunc facere, ſuperſtitio procul dubio eſſet. Item adhuc Evangelii prædicatione currente, pueri eorum, ad quos Evangelium non pervenerat, ſalvabantur in legis naturæ Sacramentis, at nunc temporis nihil tale Catholici recipimus. Abſtinere a ſanguine, & ſuffocato, ac principio Evangelicæ prædicationis non licuit modo, verum etiam neceſſarium fuit, ut Act. 15. dicitur. At nunc qui ea ſervaret, Judaicæ ſuperſtitionis merito condemnaretur. Sic ergo & ſine fide explicita a principio ſtatim Apoſtolicæ prædicationis homines ſervari poterant, nunc ſervari non poſſunt. Quod in Actis (2) jam cœpit explicari, dum peculiaris illa, & nova ſalutis procuratio per inſolita media deſcribitur. Nec tamen ego is ſum, qui definire valeam, quando primum incœpit illud tempus, quo Evangelii plenaria prædicatio abſoluta eſt, cum videlicet remediis antiquis penitus abolitis, ſola Evangelicæ legis remedia pro utriſque & adultis, & parvulis remanſerunt. Sed id tamen ſtatuere ſine dubitatione poſſum, neminem, cui fides Chriſti explicita deſit, poſſe nunc temporis ſalutem adipiſci.

(1) *Act.* 16. 3. (2) *Act. capp.* 8. 10. & 16.

Digitized by Google

At enim cum dupliciter intelligatur ſalus; altera æterna, ad quam juſti poſt hanc vitam veniet; altera, qua in præſenti ſanantur homines a peccato vel originali, vel actuali; facile nobis tribuent viri docti, ſine fide Chriſti nulli unquam mortalium æternam conceſſam eſſe ſalutem. Illud tamen etiamnum a doctis hominibus in dubium revocatur, an ſine Chriſti fide poſſit homo a culpa ſanari.

Utrum ſine fide Chriſti poſſit homo a culpa ſanari.

Arg. pro parte affirm. Afferunt autem ad novi dogmatis confirmationem, Divi Thomæ primum auctoritatem 1. 2. q. 89. art. 6. ubi tenet, eſſe non poſſe veniale peccatum cum ſolo originali. Quod idem Innocentius ſuperius ſupponit cap. *Majores*, extra de bapt. §. *ſed adhuc quæritur*: Et Concilium Florentinum in decreto de unione Græcorum, inquiens: *Illorum animas, qui in actuali peccato mortali, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere.*

Hujus vero concluſionis cauſam D. Thomas eam reddit, quod *cum uſum rationis habere puer cœperit, primum, quod illi cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſe ipſo. Et ſi quidem ſe ordinaverit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati. Si vero non ordinet ſeipſum ad debitum finem, ſecundum quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in ſe eſt.* Hactenus ille.

Ex his Divi Thomæ verbis ratiocinantes, Fieri poteſt, inquiunt, ut primo tempore uſus rationis puer non modo Chriſtum, ſed ne Deum quidem agnoſcat, utpote apud barbaros ſine ulla religione, notitiave divini nominis educatus. Is ergo, ut faciat quod in ſe eſt, ſatis erit, ſi ſe convertat in honeſtum finem naturæ ratione comprehenſum. Sed tunc ille mortaliter non peccat, cum bene faciat pro ætate & inſtitutione, quam habet; nec eſt in ſolo originali, ut D. Thoma auctore nos habemus. Ergo conſequetur gratiam ſine cognitione Dei, ac proinde ſine fide Chriſti.

Præterea, quoniam hæc urgere anguſtius volumus, ut D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 1. docet, Infidelitas nullum peccatum eſt in iis, qui de rebus fidei nihil penitus audierunt. Cognoſcat itaque puer prima deliberatione aliquid eſſe honeſtum, aliquid contra turpe, ſtatuatque ſeſe honeſtam vivendi rationem ſectaturum, inhoneſtam repudiaturum, quemadmodum de Hercule in ſomnio ferunt fabulæ: Jam quæro, num ille peccet? Minime vero gentium. Non enim peccatum infidelitatis, ut ex illa q. 10. patet, nec peccatum omiſſionis, cum convertat ſe in honeſtum finem, quantum ei per ſcientiam & ætatem licet. Eſt igitur in gratia, ſi D. Thomam auctorem ſequimur.

Præterea, ut urgentius inſtantiuſque premamus, fides ex auditu eſt; auditus autem non eſt ſine prædicante, quod Apoſtolus ad Rom. 10. tradit. Non ergo poteſt puer ſtatim a principio uſus rationis fidem habere ſine prædicatore. At non eſt præſto, ut ſupponimus, prædicator, qui in ipſo videlicet temporis articulo credenda proponat: ergo juxta Divi Thomæ ſententiam, puer ille citra fidei actum juſtificabitur. Faciamus inſuper, ut primus actus pueri utentis ratione ſit, velle accipere Baptiſmum; quia ſcilicet vidit pueros alios a Sacerdote baptizari, cujus rei exemplum habes 10. Hiſt. Eccleſ. libro, capite 14. referturque a Gratian. 1. qu. 1. cap. *Spiritus Sanctus*, de pueris baptizatis ab Athanaſio puero. Tunc ergo cum baptizatus non ponat obicem, recipit gratiam; recipit autem ſine fide. Nihil ergo vetat, ut homo citra fidem juſtificetur.

Præterea in quocunque temporis puncto atque momento poteſt homo juſtificari; ſed non in quocunque poteſt cognoſcere Deum ſecundum ordinariam, & moralem poteſtatem: igitur ſine Dei, & Chriſti fide poſſumus a peccato ſanari, ac remiſſionem peccatorum conſequi.

Adde huc, quod, ut Apoſtolus dicit: (1) *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt; qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.* Sed factores legis juſtificabuntur, ut eodem cap. Apoſtolus ait. Ergo ſola cognitione naturali poteſt homini obvenire juſtificatio. Unde & Divus Thomas in Commentariis ſuper hunc ipſum locum: *Naturaliter*, inquit, *id eſt, per legem naturalem oſtendentem eis, quid ſit agendum, & tamen non excluditur gratia ad movendum affectum.* Hactenus D. Thomas. Non ergo exigitur gratia ad movendum intellectum, ut homo juſtificetur; ſed per ſolam naturæ rationem poteſt juſtificari.

Præterea non eſt neceſſaria alia cognitio, ut quis accedere poſſit ad Deum, niſi qua intelligitur Deus eſſe, & eſſe remunerator inquirentium ſe; at utraque habetur ex lumine naturali. Ergo ſi quis habens demonſtrationem divinæ erga hominem providentiæ, atque juſtitiæ, ad Deum acceſſerit, ſine fide gratiam poterit conſequi. Non enim credit, ſed ſcit Deum eſſe, &c.

I. Conc. In hujus rei explicationem ſit prima concluſio. Erroneum eſt, atque adeo forſitan hæreticum aſſerere, quemquam adultum ſine actu fidei per ſolam naturæ cognitionem juſtificari; nam & ſacri Doctores unanimi conſenſu reclamant, & arcanæ litteræ contra pugnant.

Ambroſius in primis in illud 1. ad Timoth. 2. *Qui vult omnes homines ſalvos fieri: Conditio*, inquit, *latet, ſi accedant ad eum: Fides eſt enim, quæ dat ſalutem, quam niſi mens tota ſuſceperit voluntate, non ſolum nil proderit, ſed & obe-*

(1) *Ad Rom.* 2. 14.

Digitized by Google

& oberit. Fidei enim gratia hanc habet poteſtatem, ut devotis ſibi divinam infundat medelam, indevotis vero conferat morbum, per quem totus homo intereat. Et primo libro offic. cap. 29. fidem, ait, eſſe juſtitiæ fundamentum. Et ad Demetriadem Epiſt. decimi libri 84. quod ſcientia naturali ingenio & induſtria comparata non ſufficiat ad animi ſalutem, oſtendit ex illo: *Ubi ſapiens, ubi ſcriba? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus ſeculi?* & ex illo ad Rom. 2. *Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt*, &c.

Quod autem ſcientia, quæ ad ſalutem animi ſatis eſt, a Dei gratia & munere proveniat, oſtendit idem ex Proverbiis: *Dominus dat ſapientiam, & ex ore ejus prudentia, & ſcientia; tunc intelliges juſtitiam, & judicium, æquitatem, & omnem ſemitam bonam*. Et ad Corinth. (1): *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu Sancto; diviſiones vero gratiarum ſunt*, &c. Et (2) *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*; & Hierem. 9. *Non glorietur ſapiens*, &c. & Pſal. 88. *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, quoniam gloria* &c. Et ne quis poſſit refragari, legat librum primum de vocatione gentium, ubi hæc ſententia manifeſtiſſime comprobatur. *Fides*, inquit capite penult. *quæ bonæ voluntatis, & juſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte naſcatur, Apoſt. Paulus exponit*, &c. *Probat autem multis ex locis, fidem eſſe donum Dei*, &c. & capit. ult. *Abunde*, ait, *demonſtratum eſt fidem, qua juſtificatur impius, niſi ex Dei munere non haberi, & ad hoc donari, ut principium poſſit eſſe meritorum*. Subdit deinde illud ex Pſalm. 42. *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt*, &c. Et Proverbior. 8. *Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo*. Hierem. 10. *Scio, Domine, quia non eſt hominis via ejus, nec viri eſt, ut dirigat greſſus ſuos*. Dirigere autem greſſus, ad intellectum deliberantem pertinet, vel, ut verbis Ambroſii utar, ad rectam ſapientiam. Et Hierem. 24. *Dabo eis cor, ut ſciant me*. Et Joan. 6. *Erunt omnes docibiles Dei: Omnis, qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me*, &c. Libro denique 2. de vocat. Gen. capite 1. *Dubitandum*, inquit, *non eſt, ad ipſam cognitionem veritatis, & perceptionem ſalutis neminem, niſi ope divinæ gratiæ, pervenire*. Et cap. 2. *Cum nemo niſi gratia Dei juſtificatus fuerit per ſpiritum Fidei, quis ambigat eos, qui de quibuſcumque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, ſpiritu gratiæ Dei fuiſſe diſcretos?* &c.

Chryſoſt. Homil. de fide, & lege naturæ: *Ante opera primum*, ait, *fides inducenda eſt. Eum enim, qui operatur juſtitiam ſine fide, non poſſum probare vivum fuiſſe. Nullus ſine fide vitam habuit*, &c. Et Homil. 32. in Joan. *Ubique fide nobis opus eſt bonorum matre, ſalutis medicina, ſine qua nullam magnarum rerum doctrinam percipere quiſquam poteſt*. Id ipſum in commentariis quidem ſuper epiſtolam ad Roman. ſæpe tradit, ſed Homil. 2. vel maxime. Divus Auguſtinus diſertiſſime eandem ſententiam profitetur libro 83. Quæſtionum qu. 67. libro de corrept. & gratia, cap. 2. & 7. de gratia, & liber. arbit. cap. 7. de ſpiritu & lit. cap. 29. 30. 31. lib. 1. retract. cap. 23. & ſuper Joan. tract. 25. & 26. in illud: *Niſi manducaveritis*, &c. & ſuper Pſal. 13. 31. & 67. ne Epiſtolæ ad Optatum verba etiam atque etiam reſumamus.

Hieronymus ad Epheſ. in illud (3): *Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris: Habitatio*, inquit, *iſta per exordium Fidei fabricatur*. Et ad Galat. in illud (4): *Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto*, &c. *omnes enim Filii Dei eſtis per fidem: Deo nos generat*, ait, *non lex abolita, ſed mater fides*. Præter teſtimonia vero ea, quæ retulit Ambroſius ex ſacris literis multa.

Primum, concluſio hæc demonſtratur ex tota Epiſtola ad Romanos, cujus præcipuum argumentum, atque adeo ſcopus, & finis eſt oſtendere, nec naturæ, nec ſcripturæ legem juſtitiam Dei præſtitiſſe, ſed ſolam fidem. Unde & primo capite adducitur illud Habacuc 2. *Juſtus ex fide vivit: quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ* (5). At ſi quis ſine fide juſtificaretur, jam juſtus aliquis non ex fide viveret, ſed ex naturali ratione, quod cum Apoſtolo, Prophetaque pugnat. Et cap. 3. Juſtitia autem Dei per fidem Jeſu Chriſti, in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum; non enim eſt diſtinctio, ut retro citavimus. Et cap. 4. *Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam*. Ac protinus ſubdens illud: *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum*; docet Apoſtolus, beatitudinem hanc, ſive in circumciſione, ſive in præputio per fidem hominibus obvenire. Inde vero cap. 5. colligit: *Juſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*: & cap. 8. *Quos prædeſtinavit, hos vocavit; & quos vocavit, hos etiam juſtificavit; quos juſtificavit, hos & glorificavit*. Primus ergo prædeſtinationis effectus vocatio eſt, quæ videlicet juſtificationem antecedit, ut glorificationem juſtificatio. At vocatio ad aures refertur, quibus fides percipitur. Certe Paulus, ut in ſumma dicam, nullos in epiſtolis ſuis Dei filios niſi per fidem agnoſcit, nullos, niſi ex fide, ſemen Abrahæ, & ſecundum promiſſionem hæredes admittit; non aliam quam juſtitiam fidei concedit; ſiquidem juſtitia apud Deum ſit, non apud homines. Nam per naturalem, aut ſcriptam legem apud homines juſtificari homines poſſunt, apud Deum, ſi Paulo credimus, non poſſunt.

Deinde hæc concluſio probatur ex eodem Apoſtolo ad Heb. 11. ubi fides definitur eſſe ſubſtantia,

(1) *1. Cor.* 12. 3. (2) *2. Cor.* 3. 5. (3) *Eph.* 3. 17. (4) *Gal.* 3. 24. (5) *Heb.* 10. v. 38.

tia eſt, id eſt, fundamentum rerum ſperandarum. Quod ſi naturalis cognitio ad juſtificationem ſatis eſt, jam profecto aliud fundamentum ponitur præter id, quod poſitum eſt. Et præterea cum Apoſtolus eo capite docere vellet, omnes juſtos antiquos per fidem operatos eſſe juſtitiam, *Fide*, inquit, *Enoch translatus eſt: Teſtimonium enim habuit placuiſſe Deo; ſine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Accedentem enim ad Deum oportet credere.* Quo ex loco certiſſimum ſumitur argumentum. Nam Enoch in ſacra ſcriptura fidem habuiſſe non legitur, ſed ſolum placuiſſe Deo. Monſtravit igitur Apoſtolus, Enoch etiam fidem habuiſſe, quia placuit Deo, cui ſine fide placere eſt impoſſibile. Quod vero ſermo de actu fidei ſit, manifeſtum eſt, cum e veſtigio cauſam Apoſtolus reddat: *Accedentes enim ad Deum oportet credere.*

Quamobrem parum apta eorum expoſitio eſt, qui tradunt, Apoſtolum hic loqui regulariter, & in communi, quaſi plerumque ita contingat. Verba namque aliena nobis ſæpe permittimus, ne in ſcholaſtica diſputatione eloquentiæ laudem affectare videamur; puerile quippe eſt res theologicas ornate dicere velle. Eorum itaque interpretatio parum concinna eſt, ſi argumentum Pauli cohæret. Etenim ſi vel raro id accidere poteſt, ut quis ſine fide placeat Deo (cum interim per ſolam naturæ ſcientiam poſſit) dicetur Enoch ex illis eſſe, qui naturali ingenio ducti juſtificati ſunt: ita vel Apoſtoli ratiocinatio nullius eſt momenti; vel aſſertio, quæ fingit aliquem ſine fide placere Deo, eſt erronea.

Præterea Sapientiæ 9. *Da mihi*, inquit, *ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam, & noli me reprobare a pueris tuis. Quoniam homo infirmus ſum, & exigui temporis, & minor ad intellectum judicii, & legum. Nam & ſi quis erit conſummatus inter filios hominum, ſi ab illo abſuerit ſapientia tua, in nihilum computabitur. Mitte illam de cælis ſanctis tuis, ut mecum ſit, & mecum laboret, ut ſciam quid acceptum ſit apud te omni tempore; & deducet me in operibus meis ſobrie, & erunt accepta opera mea. Quis enim hominum poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit ſenſum multa cogitantem terrena inhabitatio. Et difficile æſtimamus, quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cælis ſunt quis inveſtigabit, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſſimis? Nam per ſapientiam ſanati ſunt, quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.* Eſtne igitur, qui poſt adeo clarum, irrefragabileque veritatis teſtimonium audeat veritati refragari? Ecce Sapiens, quod nos aſſerimus, manifeſtiſſime docet, non ſat eſſe mortalium cogitata, humanaque conſilia ad animi ſalutem, niſi Spiritus Sancti dono cæleſtis homini ſcientia conferatur, ſcientia videlicet illa ſalutis plebis Dei data in remiſſionem peccatorum ipſius.

Quid? ſi illud adjiciam; quod a concilio Milevitano capite quarto refertur in hæc verba: *Quicunque dixerit, gratiam Dei, in qua juſtificamur, ob hoc nos juvare ad non peccandum, quia per ipſam nobis datur, ut ſciamus quid appetere, quid fugere debeamus: non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit*; cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere, ut faciamus. Non ergo juxta concluſionis definitionem gratia Dei ſolum requiritur ad movendum affectum, ſed ad movendum etiam intellectum. Quod ex Pſalm. 83. Concilium probat. *Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem ſcientiam? Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum: Ut mitiges ei a diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea.*

Concilium vero Carthaginenſe in Epiſtola ad Innocentium refert in hujus rei confirmationem illud ex 2. ad Corinth. 3. *Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum, non quod ſufficientes ſumus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.*

Item Cæleſtinus Papa in Epiſtola ad omnes Galliarum Epiſcopos cap. 9. ubi de fide contra Pelagianos decernit: *Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero*, inquit, *operatur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit.* At hanc enim profeſſionem Papa Zoſimus nos inſtituit, inquiens: *Quod tempus intervenit, quo Dei non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, cauſis, cogitationibus, motibus adjutor, & protector orandus eſt. Superbum eſt enim, ut quicquam ſibi humana natura præſumat.* Et cap. 12. *Eccleſiaſticis ex divina ſumptis auctoritate documentis, omnium bonorum affectuum, & omnium ſtudiorum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum fatemur auctorem, & non dubitamus, ab ipſius gratia omnia hominis merita præveniri. Quo utique auxilio non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de pravo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit providum.*

Igitur catholicum non eſt, ut cap. 13. ejuſdem epiſtolæ concluditur, quod præfixis ſententiis apparuerit eſſe contrarium; & ratio, niſi me conjectura decipit, palmaria eſt. Nam vel homo cum primum ad uſum rationis pervenit, de fine naturali deliberat, vel de ſupernaturali: ſi de naturali, certe, ſi eſt verum proportionatum intellectui, ita eſt quoque bonum voluntati proportionatum. Quare voluntas naturæ bonum appetere poteſt naturaliter, quemadmodum intellectus naturale verum poteſt naturaliter intelligere. Dum igitur puer ille recte de fine naturæ deliberans, eamdem ducem ſequens velit quod

natu-

natura præſcribit, non peccat, ſed facit quod in ſe eſt. Quare juxta adverſariorum opinionem juſtificabitur, primamque gratiam ex puris naturalibus conſequetur: quod ſine dubio erroneum eſt. Sin vero deliberatio de fine ſupernaturali ſit, cognitio erit ſupernaturalis, quam nos fidem appellamus.

Præterea, ſi cognitio naturalis poſſet eſſe primum juſtificationis exordium, jam ex nobis eſſet primum noſtræ juſtificationis initium, quod Pelagiani docuerunt. Quod ſi hæc antiqua præſidia non haberemus adverſum noſtram commentitiam ſententiam, Synodus tamen Trident. abunde nobis & auxilium, & præſidium ferret ſeſſ. 6. c. 5. 6. 7. & 8. decr. de juſtificatione impii. Nam capite ſeptimo expreſſe definit, ſine fide nulli unquam juſtificationem contigiſſe; & capite octavo addit hæc verba: *Cum vero Apoſtolus dicit, juſtificari hominem per fidem, ea verba in eo ſenſu ſunt intelligenda, quam perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit, expreſſitque, ſcilicet, ut per fidem juſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis juſtificationis, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum ejus conſortium pervenire*. Hactenus Synodus Trident. Cum Chriſtiana igitur fide pugnat, qui ſalutem, vitamque animi cuiquam ſine fine tribuit. Omnibus enim Apoſtolus intonat (1): *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei namque donum*.

2. Concl. Ad peccati ſive originalis, ſive mortalis remiſſionem fides in Chriſtum explicita, vel implicita eſt neceſſaria: Non eſt autem hæc ſecunda tam certa, & explorata quam prima, ſed eam negare, non video, qua ratione poſſit eſſe tutum: certe ne quid amplius dicam, periculoſum, & temerarium eſt.

Primum enim Auguſtinus ita definit, cum aliis locis plurimis, tum maxime epiſtola illa 157. ad Optatum, cujus verba quoniam retro poſuimus, non ſunt hoc nobis loco reſumenda. Divus etiam Thomas ad Hebr. 11. lect. 2. *Poſt peccatum primi parentis nemo potuit*, inquit, *ſalvari a reatu culpæ originalis, niſi per fidem mediatoris explicitam, vel implicitam*. Divus quoque Chryſoſtomus homilia illa de fide, & lege naturæ idem tenet.

Id etiam teſtimoniis ſacrarum litterarum corroborari poteſt. Ad Coloſſenſes 1. *Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, & eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ: in quo habemus redemptionem per ſanguinem ejus, remiſſionem peccatorum: qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ*. Et infra: *Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per ſanguinem crucis ejus, ſive quæ in terris, ſive quæ in cælis ſunt. At ſanguis Chriſti non communicatur hominibus, niſi per fidem, vel ſacramenta fidei*. Ergo, &c.

Præterea, ad Galatas tertio, *Omnes filii Dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu*. Et cap. 2. *Scientes, quod non juſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti, & nos in Chriſto Jeſu credimus, ut juſtificemur ex fide Chriſti*. Item ad Rom. 5. *Juſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus*. Et cap. 4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Non eſt autem ſcriptum tantum propter ipſum, ſed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum a mortuis, qui traditus eſt*, &c. Et cap. 3. manifeſtius, *Juſtitia Dei per fidem*, inquit, *Jeſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum: non enim eſt diſtinctio. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, propter remiſſionem præcedentium delictorum*. Et ratio eſt in promptu. *Sicut enim eſt mediator Dei & hominum Deus & homo Chriſtus Jeſus ad glorificationem; ita quoque mediator eſt ad juſtificationem*. Quare ſicut per fidem in Chriſtum glorificamur, ita per eandem oportet juſtificari.

Utrum poſt Evangel. promulg. ſit neceſſaria fides Chriſti explicita ad juſtificat.

Arg. Pro parte affirm. Verum exinde magna quæſtio nobis oritur, an Evangelio promulgato fides explicita Chriſti ſit ad juſtificationem hominis neceſſaria. Nam ſi teſtimonia, quæ nunc retulimus, exponi de fide explicita, vel implicita poſſunt, æqua ratione cum afferuntur eadem, aliaque ſimilia, ut probetur Chriſti fides poſt Evangelii divulgationem ad æternam ſalutem neceſſaria, de fide explicita, vel implicita poterunt explicari. Quo fiet, ut argumenta, quæ retro fecimus ad eam concluſionem corroborandam, per hanc expoſitionem eludantur. Augetur vero quæſtionis hujus difficultas ex eo, quod habetur Joannis 8. *Si non credideritis, quia ego ſum, in peccato veſtro moriemini*. Nemo igitur a peccato juſtificabitur, niſi credat Chriſtum eſſe Deum.

Item ut filii Iſrael a ſerpentum morſibus ſanarentur, oportebat eos in ſtatuam ſerpentinam aſpicere. Ergo ut a peccatorum vulnere quis ſanetur, opus eſt credere in Jeſum Chriſtum; ut habetur Joan. 3.

Præterea 1. Joan. 5. *Qui habet Filium Dei, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet*. Habere autem Filium eſt credere in Filium, ut in eo cap. dicitur: Nemo itaque ſine fide Chriſti in Evangelio vivificatur.

Præterea, Bonifac. VIII. in extrav. *Unam ſanctam*; *Unam*, inquit, *ſanctam eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam firmiter credimus, extra quam nec ſalus eſt, nec remiſſio peccatorum: in*

qua

a) Epheſ. 2. 8.

Digitized by Google

qua unus eſt Dominus, una fides, unum baptiſma. Non ergo ſine fide explicita Chriſti homini extra Eccleſiam conſtituto, ſcilicet Judæo, vel Pagano peccata remitti poſſunt.

Adde huc illud 1. Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus*, id eſt, Chriſti fides, per quam Jeſus habitat in cordibus, ut Gloſſa ibidem expoſuit. Et Greg. 1. q. 1. *cum Paulus dicat fundamentum aliud &c. conſequenter probatur, quod ubi Chriſtus non eſt fundamentum, nullius boni operis poteſt eſſe superædificatio*.

Adde rurſum & Chryſoſtomum homil. de fide, & lege naturæ, hiſce verbis differentem: *Sicut hominibus opus eſt primum, ut præcedat vita, deinde ſequatur alimentum: ita neceſſarium, ut præcedat vitam noſtram ſpes in Chriſtum, quæ poſtea paſcenda bonis operibus. Et vis plane videre, quod opera ſine fide non vivificant? Teſtimonium bonum habuit Cornelius de eleemoſyna & precibus, ſed Chriſtum ignorabat, Deum quidem credens: ſed quia bona quidem erant opera, ſed mortua, eo quod fidem ſcilicet Chriſti non habebant, mittitur Angelus &c.*

In concilio tandem hoc Trident. ſeſſion. 6. decreti de juſtificatione impii cap. 4. videtur eſſe definitum in hæc verba: *Translatio a ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei, poſt Evangelium promulgatum, ſine lavacro regenerationis, aut ejus voto fieri non poteſt*. Quod etiam cap. 6. declaratur apertius. In primo etiam decreto 5. ſeſſ. ejuſdem Concilii ita dicitur: *Ut fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, &c.* Fides autem noſtra Catholica, ſine controverſia Chriſti fides explicita eſt. Et inferius: *Si quis originale peccatum vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium aſſerit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti; aut negat ipſum Chriſti Jeſu meritum per baptiſmi Sacramentum tam adultis, quam parvulis applicari, anathema ſit. Quia non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri. Unde illa vox: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*. Hactenus Synodus.

Quod ſi poſt adeo firma teſtimonia ratio quicquam confirmare valet, illa certe non eſt omnino peſſima, quod ſicut parvulis poſt Evangelii promulgationem proteſtatio Fidei in Chriſtum implicita nil eſt ad ſalutem, & remiſſionem peccati originalis, ſed fidei Chriſtianæ explicita profeſſio requiritur, qualem Baptiſmus continet: ſic ad remiſſionem peccati in adultis, jam Evangelio promulgato, non ſat erit Chriſti fides implicita. Explicatiora ſunt ſiquidem remedia ſalutis in Evangelica lege, quam erant in lege aut naturæ, aut etiam ſcripturæ.

His tamen non obſtantibus (ſalva ſemper Eccleſiæ Romanæ auctoritate, cujus cenſuræ noſtra omnia ſcripta, & dicta volumus eſſe ſubjecta) ſit tertia concluſio.

3. CONC. Ad remiſſionem peccati vel originalis, vel actualis ante baptiſmum non requiritur etiam nunc fides Evangelii explicita. Cornelius namque juſtificatus erat, antequam Chriſti fidem acciperet. Id autem quoniam a quibuſdam proterve negatur, oſtenditur imprimis Divi Thomæ teſtimonio 2. 2. quæſt. 10. art. 4. ad 3. Deinde ſacra ſcriptura teſtatur, eum ante Fidem Chriſti fuiſſe virum religioſum, ac timentem Deum: quæ verba de inimicis Dei nullo modo dicerentur. Petrus quoque ait (1): *In veritate comperio quod non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi*. Appellatus vero Cornelius ante fuerat vir juſtus, ac timens Deum. Ergo acceptus erat, gratuſque Deo, priuſquam in Chriſtum explicite crederet. Atque idem fere argumentum eſt de Eunucho, & Lydia purpuraria, ut in iiſdem Actis Apoſtolorum legitur. Idem ergo nunc etiam evenire poterit, ut per ſolam fidem in Deum homo juſtificetur, & quærat mox a Deo ſalutem, quæ eſt per Chriſtum Jeſum.

Præterea, fidem explicitam Chriſti Deus in nova lege non communicat ſine prædicante, ut patet ex Epiſt. ad Roman. (2) Sed in quolibet momento homo, qui credit in Deum, poteſt juſtificari: non autem in quolibet poteſt habere prædicatorem, qui de fide Chriſti inſtruat eum: ergo &c.

Præterea, Divus Thomas id tenet 3. par. qu. 69. art. 4. ad 2. in hæc verba: *Remiſſionem peccatorum aliquis conſequitur ante Baptiſmum, ſecundum quod habet Baptiſmum in voto vel explicite, vel implicite. Ita ante Baptiſmum Cornelius, & alii ſimiles conſequuntur gratiam & virtutes per fidem Chriſti, & deſiderium Baptiſmi explicite, vel implicite, &c.* Ac re vera inter Auctores nullum equidem legi, qui huic concluſioni refragaretur, nedum illam tanquam aut hæreticam, aut erroneam, aut ſcandaloſam exploderet. Ego vero & opto redargui me, & ea quæ diſputo, diſſerere malo, quam judicare. Cumque nec ſtudio certandi, nec oſtentandi ingenii gratia, ſed cauſa veri reperiendi diſputationem hanc, aliaſque ſuſcipiam, ſi quis melius ſentiat, huic ego libenter & aures, & animum accommodavero.

Ad argumenta igitur, quæ in hanc tertiam concluſionem facta ſunt, ordine ſuo reſpondemus.

RESPON. ARG. CONT. 3. CONCL. ALLATIS. Ad primum, non eſſe eandem rationem, etiam Evangelio promulgato, de remiſſione peccatorum, & æterna, finalique ſalute. Non enim omnia, quæ ad hanc conſequendam exiguntur, ad illam alteram ſunt neceſſaria. Eo quod illa, ut modo dicebamus, in temporis puncto cuique adeſt facienti quod in ſe eſt, hæc vero ſecundum divinæ procura-

(1) Act. 10. 34. (2) Rom. 10. 14.

curationis ordinem per media quædam temporaria, & ſucceſſiva adminiſtratur. Quocirca nil mirum eſt, ſi eadem etiam teſtimonia ad juſtificationem hujus vitæ momentaneam relata, de fide in Chriſtum implicita intelligantur, relata vero ad futuræ æternæ vitæ ſalutem, intelligantur de fide explicita.

Ad ſecundum, poſteaquam Evangelium Chriſti fuerit annuntiatum, ut illis erat, quibus Dominus loquebatur, fatemur prorſus, ſine Evangelii fide nec peccata quidem poſſe remitti: ſecus tamen, priuſquam homini Chriſtus Dominus fuerit prædicatus.

Ad tertium, perfecta ſanatio vulnerum, quæ a ſerpente accepimus, tunc erit, cum *alligaverit Dominus vulnus populi ſui, & percuſſuram plagæ ejus ſanaverit*, ut Eſai. 30. dicitur, hoc eſt in reſurrectione. Hujus autem reſurrectionis gloriam & ſalutem nemo ſine Chriſti fide explicita conſequitur.

Quod autem de hac conſummata, perfectaque ſalute Dominus loqueretur, patet ex Joan. 3. *Sic ut Moyſes, &c. ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Et eadem penitus intelligentia quartum argumentum facile diluitur. *Vitam æternam*, inquit, *dedit nobis Deus, & hæc vita in Filio ejus eſt, &c.*

Ad quintum, prius dico, quod extra ſanctam Eccleſiam tradit Bonifacius non eſſe remiſſionem peccatorum, quia nullum eſt ſacramentum aut naturalis, aut ſcriptæ legis ſive pro parvulis, ſive pro adultis, in quo peccata remittantur. Conſtat ſiquidem, Hæreticos, Judæos, atque Paganos, qui in forma Eccleſiæ baptizant parvulos ſuos, peccatum originale remittere, ſalutemque conferre: ſed quoniam hoc per ſacramentum Eccleſiæ fit, licet illi ſint extra Eccleſiam, non proinde extra Eccleſiam ſalus eſt, remiſſiove peccatorum.

Poſterius reſpondetur, quod Bonifacius loquitur de remiſſione peccatorum, quæ per eccleſiæ ſacerdotes auctoritate clavium exhibetur. Nulla eſt enim extra Eccleſiam juriſdictio, nulla facultas remittendi peccata, ſed ubi primum quis ab Eccleſia egreditur, hanc poteſtatem amittit. D. Auguſtinus in Enchirid. cap. 65. Ubi etiam aliam expoſitionem inſinuat, ut videlicet extra Eccleſiam non ſit remiſſio peccatorum perfecta, per quam vitam æternam conſequamur. Sed priores reſponſiones præſtabiliores ſunt.

Ad ſextum, qui implicite credit in Chriſtum, Chriſtum habet fundamentum, quale habuerunt Cornelius, & Eunuchus. Habitabat enim Jeſus per fidem in cordibus eorum, priuſquam in Chriſtum explicite crederent.

Septimum argumentum ſententiam noſtram non modo non refellit, verum etiam confirmat. Nam Chryſoſtomus de vita æterna expreſſe loquitur, ideoque mortua Cornelii opera vocat, quia ſine fide Chriſti explicita æternam vitam præſtare non poterant: alioqui viva opera erant, quæ, ut idem ait, placebant Deo.

Ad octavum, vel ex eo liquet, Concilium de æterna vita, translationeque in filios Dei perfecta ſermonem facere, quod adducit in propriæ ſententiæ confirmationem illud ex Evangelio: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei*. Et hinc patet, quid ad alia ejuſdem Concilii teſtimonia reſpondendum ſit.

Ad rationem ultimo loco adjectam reſpondeo, adultorum ac parvulorum non per omnia currere ſimilitudinem. Quæ in eo quidem par eſt, quod ſicut parvuli ſine ſacramento Baptiſmi non ſalvantur; ita nec adulti ſine Baptiſmi ſaltem deſiderio. At juſtificatio, ſive remiſſio peccatorum non æque obvenit parvulis atque adultis, ut ſæpe jam diximus.

Resol. ad Arg. allata cont. 1. & 2. Conc. Nunc vero ea ſunt argumenta refutanda, quæ contra primam & ſecundam concluſionem conformavimus, ſcilicet ut oſtenderemus, ſine fide Chriſti, imo ſine fide Dei poſſe hominem juſtificari.

Et quidem cum D. Thomæ primum auctoritas nobis opponitur, id nos ſtatuimus, D. Thomæ commentum hoc novum aſſignari nec debere, nec poſſe: ſententiam quippe contrariam multis locis apertiſſime docuit, ut 1. 2. q. 113. art. 4. 2. 2. q. 10. art. 4. ad 3. ad Rom. 10. lect. 3. ad Hebr. 10. lect. 4. & c. 11. lect. 1. Quo poſtremo loco Cajetanus nobiſcum ſentit, & in commentariis ſuper Epiſt. ad Rom. cap. 3. ne quis eum exiſtimet in hac re aut a D. Thoma, aut a veritate potius Catholica diſſidere.

Igitur illa opinio D. Thomæ, quam 1. 2. qu. 89. tenet, probabilis quidem eſt. Adultum enim cum ſolo poſſe originali decedere, communi fidelium ſenſui videtur adverſum. Limbum namque puerorum admittimus, non adultorum. Sed non eſt tamen uſque adeo certa, ut non ſit in proclivi eam infirmare, cum adverſum certam, firmamque veritatem adducitur.

Deinde argumentum, quo D. Thomas utitur illa opinione ſuadenda, conſentaneum & congruum eſt, non demonſtrativum: congruentia vero argumenta, ſi ad vivum reſecentur, ſæpe reperiuntur infirma. Quare nec Divus Thomas accipit illud antecedens tanquam firmum, ſcilicet, facienti quod in ſe eſt pro naturæ viribus, Deum in eodem illico momento conferre gratiam gratum facientem, per quam homo juſtificatur. Poſſet enim cum Durando veriſimiliter dici, 4. d. 4. quæſt. 7. non oportere, ſtatim ut puer rationis naturalis dictamen ſequitur, per gratiam Dei juſtificari; ſed ſat eſſe ſi proxime, vel etiam poſt aliquam moram temporis ſecundum divinæ providentiæ moderationem juſtificetur: quo quidem intervallo egregie poterit de rebus ſupernaturalibus erudiri, eaſque tenere per fidem.

Ad hæc, quod paulo ante dicebamus, nec reſumere modo piget. Sicut ad juſtificationem voluntas boni naturalis non ſufficit, ob id namque auxilio ſpeciali indiget; ita quoque cognitio veri

natu-

naturalis non eſt idonea. Nempe inter actus voluntatis, & intellectus proportio eſt. Quoniam enim voluntas non fertur in incognitum, ut eliciat actum naturalem, cognitio naturalis antecedit: ut autem actionem habeat ſupernaturalem, requiritur ante notitia ſupernaturalis, quod D. Thomas 3. contra gen. cap. 152. diſertiſſime tradit. Non igitur Div. Thomas ſecum ipſe pugnans gratiam ſolum requirit ad movendum affectum in juſtificationem impii; verum etiam ad movendum intellectum. Quare in hunc ſenſum, facienti quod in ſe eſt, per naturæ duntaxat vires, Deus non denegat gratiam, quia præſto adeſt gratuitum Dei auxilium moventis hominem & ad cognoſcendum, & ad amandum finem ſupernaturalem.

His ita conſtitutis, ad primum argumentum dupliciter reſponderi poteſt. Prius, quod Deus puero deliberanti etiam circa vitam honeſtam accurret non ſolum movendo affectum, verum illuſtrando quoque intellectum. Nam quemadmodum naturalis ratio in illo principio, Deus eſt remunerator inquirentium ſe, eam certitudinem non præſtat, quæ videlicet opus eſt ad ſtatuendum, continendumque in officio hominis animum; cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ: ita profecto, ut puer recte, firmiterque deliberet de honeſta vita ducenda, pueriles illæ naturæ cogitationes non ſufficiunt. Sed confirmatur, & illuſtratur puer majori quodam lumine ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Atque id eſt, quod Paulus ait: *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis*, &c. ut D. Auguſtinus de gratia, & libero arbitrio cap. 7. docet. Id demum eſt, quod Propheta dixit: *Qui docet hominem ſcientiam, Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.*

Unde etſi D. Thomas intelligatur de ordinatione ad debitum finem naturalem, ut de veritate quæſt. 14. ar. 11. ad 1. ſentire videtur; intelligendus tamen eſt non de ordinatione, quæ per naturam fit, ſed quæ fit per gratiam, ut loc. cit. 1. v. dicitur. *Si ordinaverit ſe*, inquit, *ad debitum finem per gratiam. Etenim licet fidei lumen per ſe loquendo detur propter ſupernaturalia, quæ non videntur: tamen etiam eſt neceſſarium propter quædam naturali lumine cognoſcibilia, ut ea ſcilicet firmitate teneantur, quæ ad rectam vitam confirmandam exigitur. Ob id quippe ſcriptum eſt: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua.* Juxta hanc vero priorem ſolutionem puer ille juſtificaretur ſine fide explicita Dei, non tamen ſine fide.

At nos multo ſanius credimus, ad juſtificationem fidem Dei explicitam eſſe neceſſariam. D. Thomas prima ſecundæ quæſt. 113. ar. 4. Auguſtinus in illud Pſ. *Dixit inſipiens in corde ſuo: non eſt Deus*, Concilium Tridentinum ſeſſione ſexta, in decreto de juſtificatione impii, cap. 6. adducit in hoc Apoſtolum ad Hebræos (1). *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Cujus rei cauſam reddens, *Accedentem enim ad Deum*, inquit, *oportet credere, quoniam eſt, & quod remunerator eſt inquirentium ſe.* In ſecunda item concluſione nos oſtendimus, fidem ſaltem implicitam Chriſti ad juſtificationem eſſe neceſſariam: quæ intelligi non poteſt, niſi credatur Deus per gratiam ſuam hominum juſtificator.

Item, peccatum mortale ſine contritione nulli remittitur: contritio autem, hoc eſt, dolor de peccatis propter Deum, ſine Dei cognitione nulla eſt: remiſſio igitur mortalis ſaltem peccati Dei notitiam prærequirit.

Commodior eſt itaque ſolutio poſterior, qua dicimus, ejuſmodi puero deliberanti fidei lumen protinus affulgere. Sicut autem lumine naturæ nil prius oſtenditur, quam primum naturæ principium, ſcilicet, quodlibet eſt, vel non eſt; ita Fidei lumen ſtatim omnino demonſtrat Deum eſſe, quod primum Fidei principium eſt. Nec talis illuminatio miraculoſa eſt, imo regularis eſt divinæ providentiæ, cum ſcilicet movet homines ad finem ſupernaturalem. D. Thomas 3. diſt. 25. qu. 2. articulo primo ad primum, & ſecundum, *Sapientia per nationes univerſas in animum ſe transfert, & amicos Dei ac Prophetas conſtituit. Attingit enim a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.*

Quod ſi obiicias, cognitionem Dei non advenire hominibus, niſi magno, & longo tempore, atque diſcurſu: reſpondeo, verum eſſe, ſi de notitia Dei naturali ſermo ſit. Nam ad ſupernaturalem tempus non exigitur: certe non illud adeo longum, quod argumentum fingit. Nam, ut ex Durandi ſententia retro diximus, puer ille, qui natura duce ſe convertit ad debitum naturæ finem, conſequetur quidem peccati remiſſionem, non in eodem e veſtigio puncto, ſed brevi tamen juxta divinæ providentiæ diſpoſitionem. Et ſi arguas: Ergo interea poterit peccare venialiter, quod Divus Thomas rejicit; reſpondeo, nihil quidem repugnare, ſi ad normam Dialecticorum diſſeramus. At ſi, quod Theologos decet, divinæ & legis, & providentiæ in homines rationem habemus, ſicut divinæ cura eſt providere, ne interim excedat, ut non detur contra communem legem homo adultus in limbo, ſic ad procurationem Dei ſpectat, ne peccatum veniale peccet ante mortale. Quemadmodum Adam non poterat ante peccare venialiter, quam peccaſſet mortaliter, idque Deo ſpecialiter procurante, ne contra communem legem in ſtatu innocentiæ cum culpis admittamus & pœnas.

Ad tertium argumentum, quoniam ſecundum ex iis, quæ jam diximus, facile ſolvitur, reſpondeo, Paulum Apoſtolum de Fide explicita in Chriſtum habere ſermonem. Hanc enim ſtatuit Deus per homines adminiſtros hominibus impartiri. Unde & ſubdit Apoſtolus: *Nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram*, &c.

(1) *Hebr.* 11. 6.

&c. Ex his itaque colligit: *Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti*. Cæterum fides, quæ in lege naturæ erat cuicunque ætati ad juſtitiam neceſſaria, homine extrinſecus docente non egebat, ſed interius vel inviſibiliter, vel viſibiliter per angelos adminiſtrabatur.

Ad quartum, Adrianus de Baptiſmo quæſtione prima, articulo tertio tenet, ejuſmodi puerum non recipere gratiam, nec ſatis eſſe non ponere obicem, ſed requiri convenientem diſpoſitionem Fidei in adultis. Unde Act. 8. cum Eunuchus Philippo dixiſſet: *Quid prohibet me baptizari?* Philippus ait: *Si credis ex toto corde*, &c. Juxta quam ſententiam datur acceſſus neuter ad Baptiſmi Sacramentum. Puer enim ille nec recipit gratiam, nec peccat mortaliter, dum ſic baptizatur. Sed cum hujuſcemodi eventus non ſint frequentes, imo adeo diſputationis gratia fingantur, ſatius fuerit ad Dei providentiam referre, quæ non deficit in neceſſariis, quale eſt illuminare hominem, quem ſit per Chriſti ſacramentum juſtificaturus.

Ad quintum, negatur propoſitio minor, ſi de cognitione Dei gratuita, & ſupernaturali ſermo eſt; nam de naturali nos concedimus, ac libenter quidem.

Ad ſextum, Divus Auguſtinus de ſpiritu, & litera cap. 26. & 27. exponit: *Naturaliter quæ legis ſunt, faciunt*, &c. ideſt per naturam, gratia tamen perfectam. Quia enim peccatum contra naturam eſt, gratia, quæ naturam perficit, ſecundum naturam eſſe dicitur. Loquebatur autem Apoſtolus de gentibus converſis ad Chriſtum, quæ ſine lege ſcripta, qualem Judæi habebant, legis præcepta ſervabant. Et hanc reſponſionem ſequitur D. Thomas 1. 2. q. 109. art. 4. ad 1.

Reſpondere quoque poſſumus, præcepta legis naturaliter cognoſci a gentibus, & ſingula naturaliter etiam fieri, licet omnia ſine auxilio Dei ſpeciali impleri non valeant. Ob quam cauſam D. Thomas dixit, opus eſſe gratia ad movendum affectum; nec enim voluntas perficere naturalia omnia præcepta poteſt, quæ naturæ lumine intellectus ante cognoverit. Quæ quidem expoſitio cum apud noſtros maxime ſit aperta, miror ego, viros doctos hoc teſtimonio moveri potuiſſe ad novam, commentitiamque ſententiam inferendam, Divo etiam Thoma referente.

Ad poſtremum argumentum, Cajetanus in Commentariis ſuper illum locum Apoſtoli, *Accedentem enim ad Deum*, &c. reſpondet, quod doctrina Pauli in communi datur, ac proinde in communi dicitur oportere credere, quia eſt Deus. *Longe autem melius eſſet*, inquit, *ſi non crederet, ſed ſciret Deum eſſe*. Addit rurſum, quod Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe, oportet fide teneri, quoniam nulla ſpeculativa ſcientia hoc attingere poteſt. Quod utique ſi verum eſt, argumentum illud facile diluitur. Non enim utraque cognitio habetur ex lumine naturali, quod altera parte antecedentis aſſumitur.

At qui Divum Chryſoſtomum homilia quarta de providentia, vel fato legere voluerit, ſane intelliget, Philoſophos, qui ſupplicia peccatorum negant, præmiaque juſtorum poſt hanc vitam, in media luce penitus aberrare. Nam ſi juſti, qui Deum rite colunt, migrant affecti injuriis ex hoc mundo, peſſimi contra immerita felicitate potiti, omni certe ratione concluditur, Deum nec juſtum eſſe, nec curam habere rerum humanarum. Quod ſi Deo providentiam tollis, atque juſtitiam, Θεὸς vocabulum inane ſit, qui circa cæli cardines ambulet, nec noſtra conſideret. Qui igitur negat alterum, utrumque tollat neceſſe eſt. Nam ſi non eſt remunerator inquirentium ſe, ne Deus quidem eſt. Unde & barbaræ omnes gentes pœnas improborum, præmiaque Juſtorum admiſerunt. Crediderim igitur, opus eſſe, ut fides concurrat ad aſſenſionem utriuſque principii, quo tam firmiter, ac conſtanter teneantur, quam neceſſum eſt, ut hominis vita in honeſto, & officio confirmetur. Nam alterius modi cognitionem ad Rom. 1. oſtendit Apoſtolus, idoneam minime fuiſſe ad bene, beateque vivendum.

Adde huc, Deum dupliciter cognoſci poſſe, ut finis naturæ eſt, cauſaque rerum naturalium, & ut finis eſt hominis ſupernaturalis, cujus etiam gratuito beneficio homo ſupernaturalem illum finem conſequatur. Ad placendum vero Deo non ſat eſt, cognoſcere ipſum eſſe principium, auctoremque naturæ; ſed oportet in Deum ferri, quatenus finis eſt naturæ vires excedens. Sic autem Deum eſſe, & eſſe remuneratorem ſola fide creditur. Quod circa ſimpliciter, atque in univerſum cum Apoſtolo fateamur, accedentem ad Deum, finem utique ſupernaturalem, oportere credere, quia eſt. Nam ſcire quod naturalis ratio docet, ad hunc ſupernaturalem acceſſum non ſufficit. Quippe habemus acceſſum ad Deum per fidem. Qua de re vide D. Thomam 2. 2. q. 1. art. 8. ad 1. & q. 2. art. 4.

Respon. object. a princ. qu. allatis. Hinc vero jam primum argumentum ſolvitur eorum, quæ a principio ſtatim hujus controverſiæ proponebamus. Prius enim falſum eſt, non alterius rei fidem neceſſariam eſſe tunc temporis ad ſalutem. Oportebat namque etiam credere, Deum eſſe juſtificatorem, cujus videlicet gratia peccata hominibus remitterentur. Oportebat item credere, mortales a cæleſti regno peregrinos, & alienos effectos, patriam illam, quam ſperabant, non aliter adepturos, quam per aliquod divinæ providentiæ remedium præparatum.

Poſterius quoque, ut nihil aliud credere opus eſſet, ſed ibi tamen fides Chriſti implicite continebatur, ut ſæpe jam diximus: per quem Deus juſtificavit omnes mortales, quos prædeſtinavit in regnum. Hic eſt enim Samaritanus ille, qui homini vulnerato curationem attulit, jacentem erexit, ſuperque ſuum ipſe jumentum impoſuit, ut juxta Eſaiæ vaticinium portaret in corpore ſuo nos, & iniquitates noſtras. Hic eſt ille, qui

qui in ſtabulum, id eſt, fidelium conſortium nos induxit: qui etiam curam ſtabulario dedit, hoc eſt miniſtro fidei, ſacramentorumque ſuorum. Hic denique ſumptus ſuppeditavit, ut per omnia ſalutem noſtram illi ferremus acceptam, qui ſalvator eſt omnium hominum, maxime fidelium.

In ſecundo vero argumento, quod additur, non eſt mihi conſilium diſſerere, an præcepta decalogi naturali ratione contineantur. Sed tenendo quod D. Thomas ſæpe tradit, & Cajetanus diſerte in comment. ſuper Matth. explicat, legis decem mandata moralia, & naturalia eſſe, reſpondetur prius, quod quemadmodum decem generibus, quæ prædicamenta Philoſophi vocant, res omnes continentur non formaliter ſemper, ſed reductive: punctum enim principium quantitatis, materia principium ſubſtantiæ ad prædicamenta ea reducuntur, quorum principium ſunt: ſic ad decalogi mandata referuntur univerſa, quæ a Deo præcipiuntur, ea vel maxime, quæ principia ſunt cæterorum. Ita præceptum de honoratione parentum obſervantiam principum, ac majorum continet: ita in præcepto mœchiæ omnem fornicationem, abuſumque naturæ per luxuriam intemperantis comprehendimus; ita denique fidei præceptum ad illud de cultu unius Dei referendum eſt. Nec enim ſine recta fide Deus recte colitur. Qui ergo voluerit ad vitam ingredi, mandata ſervet, non ea ſolum, quæ explicite in Decalogo præſcribuntur, ſed etiam quæ continentur implicite: quale eſt de fide in Deum homini conditorem, juſtificatorem, glorificatorem, &c.

Poſterius dicere quoque poſſumus, ſervantem præcepta naturalia vitam habiturum. Qui enim fecerit ea, vivet in eis: at non ex eis, ſed ex fide juxta ſententiam Apoſtoli ad Galatas tertio. Nam quod jam retro docuimus, ſervanti naturæ præcepta Deus non denegat gratiam, per quam ea etiam ſervet, quæ naturæ lumen excedunt. Exceſſimus autem modum fortaſſe nos hac ſecunda relectionis parte diſſerenda; ſed eo tamen venia digni, quod abſque hujus rei copioſa traditione reliquæ partes aut vix, aut certe nullo modo intelligerentur.

PARS TERTIA.

De neceſſitate Sacramentorum ad ſalutem.

3. QUÆST. PRINCIP. IN quibus tertia, ac difficilis illa quidem quæſtio erat, *An poſt primum Adæ peccatum Sacramenta fuerint in omni lege ad ſalutem neceſſaria.*

ARG. PRO PAR. NEG. Pars enim negativa ſuadetur imprimis Divi Gregorii teſtimonio 4. lib. Morali. cap. 2. referturque a Gratiano de conſecr. diſt. 4. cap. *Quod autem apud nos valet aqua Baptiſmi, hoc egit apud veteres vel pro parvulis ſola fides, vel pro majoribus virtus ſacrificii, vel pro his, qui de Abrahæ ſtirpe prodierunt myſterium circumciſionis.* Ubi Gregorius ſolam fidem in lege naturæ docet fuiſſe ſatis ad ſalutem parvulorum. At ſola fides non eſt Sacramentum, cum non ſit ſenſibile ſignum: non ergo fuerunt omni tempore neceſſaria ſacramenta.

Præterea, juxta communem Doctorum ſententiam, lege naturæ durante, parvuli ſalvabantur in fide parentum: at fides parentum non erat Sacramentum.

Præterea, de Sacramentis nihil ratione naturali ſtatuere valemus, ſed id ſolum, quod divina revelatione traditum eſt. At ante Abraham utrum aliquo viſibili Sacramento juſti, vel eorum ſalvarentur infantes, Scriptura non exprimit. Sacramenta igitur tunc temporis fuiſſe, non niſi temere definiemus.

Poſtremo, Sacramentum nullum eſt, niſi quod a Deo fuerit inſtitutum: ſed in lege naturæ nullum ſignum inſtituit Deus ad remiſſionem peccati vel originalis, vel actualis: non ergo fuit ullum in lege naturæ Sacramentum.

Partem vero affirmativam D. Auguſtinus videtur aſtruere 19. lib. contra Fauſtum c. 11. in hæc verba: *In nullum nomen religionis ſeu verum, ſeu falſum coadunari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum, ſeu Sacramentorum viſibilium conſortio colligantur.*

RESOL. QUÆST. In hac ego controverſia non exiſtimo nobis adeo eſſe laborandum. Minimo enim negotio probare poſſumus, Sacramenta fuiſſe poſt Adæ lapſum omni tempore ad ſalutem neceſſaria. *Corde ſiquidem creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Omnis enim quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit* (1). Ubi ſub inſigni oris profeſſione quæcunque profeſſio etiam operis intelligitur: cum non ore ſolum invocemus Dominum ſalvatorem, verum etiam opere. Quemadmodum igitur credere oportet Deum juſtificatorem, atque ab eo interius Juſtitiam ſalutarem quærere; ita exterius hanc fidem profiteri. Quod fit ſane per Sacramenta, quæ, ut ante ſcripſimus, cæremoniæ ſunt ſacræ, quibus Deo exterius nos ſubjicimus, ut in nobis ſalutem interius operetur.

Præterea, cum animo corporeque conſtemus, non ſat eſt Deum interiore fide colere, niſi corporeo etiam cultu interiorem proteſtemur. Etenim debet utrumque tributum humana natura Deo pendere, unde utramque partem ſuæ conſtitutionis accepit: & cum ambarum partium ſpiritus, & carnis peccatum commune ſit, conſentaneum erat, ut eſſet remedium quoque commune, totuſque homo interius ſeſe ſubjiceret Salvatori.

Addit hoc Chryſoſtomus, anteque eum Dionyſius, eam eſſe hominis conditionem atque naturam, ut ad ſpiritualia capeſſenda non niſi corporeis rebus poſſit aptari. Salutem igitur, quam Deus in humano ſpiritu ſecretius operatur, neceſſe fuit rerum ſenſibilium imaginibus deſignari: quo beneficium curationis ad ſuum homo modum non ſolum perciperet, verum etiam intelligeret, gratiam debitam ſuo benefactori relaturus.

Præ-

(1) Rom. 10. 10.

Digitized by Google

Præterea, gentium omnium conſenſu firmatum eſt, non aliter quam oblatis Deo ſacrificiis divinam iram mitigari. Atque haud ſecus etiam Barbari facinora expiari arbitrabantur. At ſacrificium in id paratum, ut Deus placaretur, vere erat Sacramentum. Sacramenta igitur ſemper fuere apud omnes neceſſaria.

Lex & religio tandem nulla eſt ſine ſacerdotii munere atque functione. Hæc enim tria ita ſunt fuereque conjuncta, ut nequeant a ſe aliquando ſeparari: cum ablato uno, reliqua ſimul auferri neceſſum ſit, ut Apoſt. ad Heb. ſcribit. At ſacerdos ſine Sacramentis, quæ adminiſtret, eſſe nullo modo poteſt. *Omnis enim pontifex pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, ut ſacrificia offerat pro peccatis*: quemadmodum ad eoſdem idem Apoſtolus ait: Ergo ſicut lex, religio, ſacerdotium fuerunt omni tempore neceſſaria: ita quoque Sacramenta: quod erat nobis in tertia parte hujus diſputationis breviter abſolvendum.

Satisfit Arg. allatis pro parte negat. Sed prius tamen quam exordiamur quartam, ea debemus argumenta diluere, quæ in contrarium objiciebamus. Ad primum, quamvis D. Thomas utrumlibet probabile exiſtimaverit; nunquam ego tamen eam potui opinionem induere, ut crederem, ſola interiore fide parentum infantium filiorum peccata mundari. Videmus enim, ſacramenta minus eſſe adultis, quam parvulis neceſſaria, cum ſine Sacramentis actu ſuſceptis ſolo Sacramentorum voto adulti ſalventur, parvuli non ſalventur. Quare ſi parvulis non eſſent in lege naturæ neceſſaria Sacramenta, non video equidem, cur eſſent adultis neceſſaria: cum tamen eſſe, retro nobis fuerit demonſtratum. Id quod Divus etiam Gregorius apertiſſime in præſcripto teſtimonio fatetur.

Item cum in lege veteri pro fœminis legis naturalis remedia duraverint, conſequens fieret apud Judæos puellas ſine Sacramento ſalvari, pueros non ſalvari, niſi ſuſcepto Sacramento: quod non video qua ratione cohæreat.

Præterea, cum peccatum originale carnis propagatione contractum eſſet, non erat conſentaneum, niſi ut corporali quoque remedio ac medicina ſanaretur.

Præterea, cum parvuli in lege gratiæ, & Scripturæ ſine Sacramentorum ope ſalutem minime conſequantur, non eſt cur eos in lege naturæ ſine Sacramentorum auxilio ſalvemus.

Igitur ad argumentum reſpondeo, Gregorium non ibi diſtinguere fidem interiorem ab exteriore profeſſione Fidei: nec enim id aſſeruit, adultis non remitti peccata ſine exteriore Fide, parvulis vero remitti: ſed diſtinguit potius fidem a ſacrificio, aſſerens, ſacrificium pro adultorum peccatis fuiſſe neceſſarium, ut videlicet actualis culpa peculiari Sacramento aboleretur: ſed propter generale peccatum erat etiam generale remedium, nempe Fidei quæcunque profeſſio. Quam fidem interim appellari, Auguſtinus auctor eſt. *Sacramentum*, inquit, *fides eſt. Ac pro hoc, cum reſpondetur parvulum credere, qui Fidei nondum habet affectum, reſpondetur fidem habere propter Fidei ſacramentum*. Hactenus Auguſtinus.

Eadem loquendi forma eſt de ſpon. cap. *Cum apud*, & cap. *Tuæ fraternitati*, & 27. q. 2. c. *Sufficiat ad matrimonium ſolus conſenſus, ſcilicet quibuslibet ſignis expreſſus*. Diſtinguitur ergo ibi conſenſus non interior contra exteriorem, ſed generaliter expreſſus contra expreſſum per verba.

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur, fidem, hoc eſt, profeſſionem & ſacramentum Fidei ſalvare filios in lege naturæ. Nunc autem cum certa & definita ſint ſacramenta, nec arbitratu parentum per fidem pueri juſtificentur, non admittimus, in fide parentum Chriſtianorum pueros ſervari, ſed in ſacramento baptiſmi a Deo peculiariter inſtituto. Quamvis alia etiam ſit hujus ratio diſcriminis, quemadmodum in fine hujus diſputationis explicabimus.

In tertio vero argumento gravis error eorum eſt, qui de ſacramentis nil diſcerni poſſe credunt, niſi quod ſacris literis traditur. Multa enim verbo tenus & in nova, & in antiqua lege tradita ſunt; quæ ſcripto non fuere mandata, ut uberius alia forſitan Relectione, ſi vita ſuppetet, declarabitur.

Quod ſi in lege Moſaica & Evangelica, quæ literis exaratæ fuerunt, non eſt opus ad expreſſam omnia ſcripturam expendere, multo minus oportebit, cum de ſacramentis legis naturæ diſputatur, ubi traditiones divinæ ſcriptæ non ſunt, dogmata noſtra in ſacris haberi literis expreſſa: ſed ſatis erit, ſi clariſſimorum virorum teſtimoniis confirmentur, aut certe magnis alioqui perſuadeantur argumentis.

Ac re vera nulla ratio patitur, ut divina providentia ullo unquam tempore defuerit hominibus in neceſſariis ad ſalutem. Non poſſent autem filiis parvulis remedia parentes applicare, niſi per Dei revelationem cognoviſſent, & parvulos originali peccato teneri, & aliquod remedium ad eos ſervandos idoneum eſſe: quod licet ſcriptum non ſit, non eſt tamen minus exploratum, quam ſi fuiſſet ſcriptum. Et cum ſcriptura exprimat, ante Abraham fuiſſe religionem ac ſacerdotium, ex conſequenti tradit fuiſſe ſacramenta, ſine quibus nec religio, nec ſacerdotium eſt. Cumque etiam in lege naturæ ſacrificia pro peccatis fierent, ut Job. 1. c. dicitur, profecto negari non poteſt, quin in lege naturæ fuerint aliqua ſacramenta.

Ad poſtremum poterat facile dici, non pertinere ad generalem rationem ſacramenti, ut ſit ſignum inſtitutum a Deo. Nec qui id affirmant, idoneo probant argumento. At dico, etiam antiqua omnia ſacramenta ex Dei inſtitutione fuiſſe ſignacula, atque figuras futuræ redemptionis per Chriſtum. Neque enim humano ingenio, ſed divino placito tam appoſite omnia in figura

gura contingebant illis; neque homo uſquam vitulos, & arietes ereenta manu in Dei cultum, & obſequium jugularet, nec Deum tentaret hircorum placare ſanguine, niſi Deo revelante cognoviſſet, ejuſmodi animantium irrationalium ſacrificia myſterium aliquod ſacrum portendere, cujus ratio remittendis peccatis haberetur. Fateor tamen, non fuiſſe ſacramentum ſub definitis rebus verbiſque præſcriptis in lege naturæ a Deo traditum. Sed rerum ſacramentalium definitio, ac determinatio certa in veteri lege incœpta, in Evangelica perfecta, & conſummata eſt: niſi forte quis ſentiat, oblationem Melchiſedech in pane, & vino ex divina & revelatione & inſtitutione fuiſſe: qua peculiariter ex cauſa ſacerdos Dei altiſſimi fuerit inter reliquos appellatus. Cui equidem opinioni non admodum refragarer, ſi Anacletus Papa non fuiſſet adverſus in epiſtola de ordinatione Epiſcoporum. Ubi, *Initium*, inquit, *ſacerdotii Aaron fuit, licet Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Jacob: ſed ii ſpontanea voluntate, non ſacerdotali auctoritate iſta fecerunt: cæterum Aaron primus jubente Domino victimas obtulit*. Hactenus Anacletus. Huic igitur finem tertiæ Relectionis parti dederimus, jam pergamus ad reliquas.

PARS QUARTA.

De Sacramentis cauſantibus gratiam.

4. QUÆST. PRINCIP. Quarto itaque loco vertebatur in quæſtionem, an ſacramenta vetera fuerint cauſa gratiæ atque ſalutis; an potius ea ſola, quæ in nova lege ſunt a Chriſto Salvatore inſtituta.

ARG. PRO. PARTE NEGAT. Et quidem ſuadetur in primis, nulla ſacramenta poſſe ſalutem ſpiritalem efficere. Quia res corporea non poteſt eſſe cauſa efficiens charitatis & gratiæ, cum ſint qualitates ſupernaturales a ſolo Deo infuſæ atque creatæ: & conſequenter quia nullum corpus poteſt in animum hominis agere, niſi prius agat in ejuſdem hominis corpus. Sed ſacramenta non oportet quicquam in humanum corpus operentur, ut patet de abſolutione ſacramentali ſurdo collata: talis igitur abſolutio nil producit in anima.

Confirmatur rurſum, quoniam aliqua ſacramenta eorum etiam quæ vel maxime cauſa gratiæ dicerentur, non immediate contingunt hominem, quem juſtificant; ergo vel immediate producunt gratiam, ubi non ſunt, ſcilicet in anima, vel aliquam qualitatem efficiunt aere medio: quorum utrumque videtur eſſe abſurdiſſimum.

Præterea, ſi aliqua ſacramenta gratiam efficerent, miniſtri quoque talium ſacramentorum gratiæ cauſa eſſent, ac vere peccata remitterent. Quod tamen Hieronymus in quartum caput Eſaiæ refellit. Ubi adducens illud Matth. 3. *Ego baptizo vos aqua*, &c. *Ex quo*, inquit, *diſcimus, quod homo tantum aquam tribuat, Deus autem Spiritum ſanctum, quo & ſordes abluuntur, & ſanguinis peccata purgantur*. Et ſuper Matth. capit. 16. comparans ſacerdotes novæ legis ſacerdotibus veteris, ſubjicit: *Quomodo ibi leproſum ſacerdos mundum, vel immundum facit; ſic & hic alligat, vel ſolvit Epiſcopus, aut Presbyter*. At ſacerdos vetus non erat cauſa leproſum efficienter emundans: ergo neque ſacerdos legis novæ vere peccata remittit.

Item, Auguſtinus 15. de Trinitate, cap. 26. *Nullus diſcipulorum Chriſti dat Spiritum ſanctum: orabant quippe, ut veniret in eos, quibus manus imponebant*. Et lib. 83. QQ. quæſt. 53. aſſerit, quædam Deum facere per ſe ipſum ſine media cauſa, ut illuminare animas. At ſi miniſter eſſet cauſa gratiæ, per eum Dominus animas illuminaret. Et Ambroſius lib. 4. epiſtolarum, epiſt. 33. ad Demetriadem, &c. *Aliud eſt*, inquit, *quod viſibiliter agitur, aliud quod inviſibiliter celebratur. Nec idem eſt in ſacramento forma, quod virtus. Nam forma cum humani miniſterii adhibetur obſequio, virtus autem per divini operis præſtatur effectum. Ad cujus utique potentiam referendum eſt, quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior*. Eandem ſententiam apertioribus etiam verbis expreſſit Cyprianus in ſerm. de baptiſmo Chriſti, & manifeſtat. Trinit.

ARG. PRO PARTE AFFIRMAT. At vero contra ſuadetur, omnia cujuſque legis ſacramenta cauſas fuiſſe gratiæ ac ſalutis. Primum, quia omnia ſacramenta ſunt ſigna ſanctificationis practica & effectiva, quemadmodum a principio conſtituimus &c.

Præterea, Job. 1. *Sanctificabat Job filios ſuos, offerens holocauſta pro ſingulis*. Et Lev. 16. dicitur, ſacerdotem aſperſione ſanguinis expiare prævaricationes, & peccata filiorum Iſrael.

Præterea Auguſtinus ſuper Pſal. 77. adducens illud 1. Cor. 10. *Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo*, ſic ait: *Et cum eſſent communia omnia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ ſacramentorum virtus eſt. Sic & nunc omnibus baptizatis commune lavacrum regenerationis, ſed ipſa gratia non communis eſt omnibus*. Et gloſſa ordin. in illud ejuſdem capitis decimi: *Omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari*, id eſt, per viſa illa ſigna purgari, vel ſignum baptiſmi acceperunt, quod credentibus idem valuit. In nube baptizati ſunt, quia per eam mundati ab ignorantia Dei, & præparati ad accipiendam legem.

Præterea Gregorius 4. lib. moral. cap. 2. referturque de conſec. diſt. 4. cap. *Quod apud nos valet aqua baptiſmi*, &c. ut ſupra.

Tum etiam ſic argumentor: Parvulis ſine merito cujuſquam operantis conferebatur gratia, Sacramento ſuſcepto: ergo, &c. Conſequentia videtur eſſe nota, quoniam id vocamus cauſam,

ſam, qua applicata ſequitur effectus. Cum ergo puer vel circumciſus in lege Moyſi, vel ſuſcipiens aliquod ſacramentum in lege naturæ eo ipſo a peccatis juſtificaretur, conſequens fit, ejuſmodi ſacramenta cauſas fuiſſe juſtificationis, & gratiæ. Ac de circumciſione quidem apertum eſt teſtimonium Bedæ ſuper Lucæ ſecundum caput. *Idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptiſmus agere revelatæ gratiæ tempore conſuevit.*

Auguſtinus etiam citari ſolet in hoc, libro 2. de nuptiis, & concupiſcentia, cap. 11. & habetur de conſecr. diſt. 4. cap. *Ex quo inſtituta eſt circumciſio in populo Dei, ad purgationem valebat magnis, & parvulis, originalis, veteriſque peccati, ſicut baptiſmus ex illo valere cœpit, ad invocationem hominis, ex quo inſtitutus eſt.* Et 4. libro contra Donatiſtas, cap. 24. *Cur*, inquit, *Abraham præceptum eſt, ut omnem deinceps infantem maſculum octavo die circumcideret, qui non poterat corde credere, ut ei deputaretur ad juſtitiam; niſi quia & ipſum per ſe ſacramentum multum valebat?*

Denique in cap. *Majores*, extrav. de Baptiſmo, diſtinguens Innocentius a circumciſione baptiſma, quod aperit januam regni cælorum, quam circumciſio non aperiebat, aſſerit, quod ſicut per baptiſmum, ita per circumciſionem originale peccatum remittebatur. At præpoſitio *per* cauſam ſignificat, qua mediante res efficitur: ut ibi: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.*

In contrarium eſt Auguſtin. ſuper Pſalm. 73. ubi ait, Sacramenta novæ legis dare ſalutem, veteris autem promittere Salvatorem. Sed & Samaritanus noſter oleo vinoque, ac denariis duobus ſuperadditis ſanavit vulneratum, quem nec Sacerdos Aaron, nec Levita Moyſes, ſive per ſacramenta, ſive per legem ſanare potuerunt.

Resolut. qu. In hac explicanda quæſtione, quæ inter omnes difficillima eſt, omnes ego nervos intendere debeo, ut magna tum veritate, tum brevitate in abſolutas quaſdam concluſiones totius rei ſumma redigatur. Quapropter vos oro, ut diſſerenti mihi diligenter animos advertatis.

1. Conc. Prima igitur concluſio eſt, quam a Catholicis non arbitror aut debere, aut poſſe negari. Sacramenta novæ legis ſunt cauſa gratiæ, & vere ſalutem animæ conferunt.

Cyprianus hanc habet in ſermone de baptiſmo Chriſti, & manifeſtatione Trinitatis, inquiens: *Veniebat Chriſtus ad baptiſmum non egens lavacro, in quo peccatum non erat, ſed ut ſacramento perennis daretur auctoritas, & tanti virtutem operis nulla perſonarum acceptio commendaret. Quoniam remiſſio peccatorum, ſive per baptiſmum, ſive per alia ſacramenta donetur, proprie ſpiritus ſancti eſt, & ipſi ſoli hujus efficientiæ privilegium manet. Verborum ſolemnitas, & ſacri invocatio nominis viſibile celebrant ſacramentum: rem vero ipſam ſpiritus ſanctus format, & efficit, & conſecrationibus viſibilibus inviſibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ unctionis divinæ pinguedo ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti conſumit & perficit.*

Item in ſerm. de unctione chriſmatis: *Hodie*, inquit, *in Eccleſia ad populum acquiſitionis ſanctificandum ſacrum chriſma conficitur, in quo mixtum oleo balſamum regiæ, & ſacerdotalis gloriæ exprimit unitatem.* Et infra, *Non hæc medendis corporibus eſt unctio inſtituta, quia ſanctificatis elementis jam non propria natura præbet effectum, ſed virtus divina potentius operatur; ſed adeſt veritas ſigno, & ſpiritus ſacramento, ut & ipſis rerum efficientiis gratiæ dignitas pateat, & interiori homini, quanta & his detur auctoritas deiformi converſatione, & cæleſtibus innoteſcat.* Et infra: *Ex hujus unctionis beneficio, & ſapientia nobis & intellectus divinitus datur, conſilium cælitus illabitur, ſcientia, & pietas, & timor inſpirationibus ſupernis infunditur. Hoc oleo uncti eum ſpiritualibus nequitiis colluctamur, nec fœtoribus ſpuriis imbui poſſumus, qui balſami ſpiritalis odore fragramus.*

Gregorius quoque Nazianzenus orat. 3. in ſanctum lavacrum: *Generatio ex baptiſmate paſſionum eſt ſolutiva, omnes ſordes abſcindens, atque ad ſupernam vitam perducens.* Et infra dicit, quod in baptiſmate tanquam in unda peccata pariter ſepeliantur. Et poſtea: *Ipſa baptiſmatis*, inquit, *gratia, ac vis uniuſcujuſque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum, & inquinationum rejectionem, quæ a pravitate ingreſſæ ſunt. Proinde cum duplices ſimus, ex anima dico, & corpore; ita duplex eſt purgatio, per aquam, inquam, & ſpiritum: & hæc quidem viſibiliter ac corporaliter ſuſcipitur, at illa incorporaliter & inviſibiliter concomitatur.*

Chryſoſtomus præterea homil. 25. in Joann. *Ex quo autem*, inquit, *Jordanis alveum ingreſſus eſt Chriſtus, non amplius reptilia animarum viventium, ſed animas rationales & ſpirituales aqua producit.* Et homilia 35. in eundem: *Futurum erat baptiſma plenum maximæ poteſtatis & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo vivum effecturum.* Et infra: *In nobis non ſimplex aqua operatur, ſed cum ſpiritus gratia accedit, omnia abluit peccata.* Et infra: *Per aquam piſcinæ*, ait, *morbos corporis ſanari, ut facilius homines crederent, per aquam animæ morbos curari poſſe.* Et homilia de reſurrectione, circa finem, cum multis exemplis reſurrectionem per vim ſupernaturalem futuram eſſe demonſtraſſet, ſubdit: *Verum nec tu gratiæ ſpiritus factus es expers. Etiamnum multa ſunt donationis illius ſymbola, atque his, quæ enumerata, multo majora, & magis admiranda. Non enim æquale eſt corpus mortuum, & animam a peccatis occiſam ab interitu liberare, quod per baptiſmum fit; & ſtatim corpus etiam, & ſanguis my-*

 ſticus

ſticus non fuit abſque ſpiritus gratia, nec ſacerdotes habuiſſemus, nec has ordinationes ſine tali viſitatione fieri poſſibile, &c.

Cyrillus libro ſecundo in Joannem cap. 24. *Spiritum, qui ex Deo procedit, per baptiſmum acquirimus, quo in priſtinam pulchritudinem reformati, & ad novam vitam renati a Deo in filios adoptamur*. Et in fine: *Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta non aliter quam ignis urit; ſic ſpiritus ſancti operatione ad divinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abſtergunt*.

Ambroſius item in libro primo de Sacramentis, capite quinto, de baptiſmo loquens (de conſecr. diſt. quarta, capit. *Per aquam*). *Non aqua omnis ſanat*, inquit, *ſed aqua ſanat, quæ habet gratiam Chriſti*. Et libro quarto, capite ſecundo, de Euchariſtiæ ſacramento: *Depoſuiſti peccatorum ſenectutem*, ſumpſiſti gratiæ juventutem, hoc præſtiterunt tibi ſacramenta cæleſtia. Et libro ſexto, capite primo: *In ſimilitudinem quidem accipis ſacramentum, ſed veræ naturæ gratiam, virtutemque conſequeris*. Et infra: *Tu quia accipis panem divinæ ejus ſubſtantiæ, in illo participaris alimento*. Et in libro de iis qui myſteriis initiantur, capite 9. *His igitur ſacramentis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animæ firmatur ſubſtantia*.

Auguſtinus inſuper 19. libro contra Fauſtum cap. 15. de viſibili ſacramentorum adminiſtratione loquens: *Hæc omnia*, inquit, *fiunt & tranſeunt, ſanant, & tranſeunt: virtus tamen, quæ per iſta operatur, jugiter manet, & donum ſpirituale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt*. Et tractatu 80. in Joannem: *Unde iſta tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* 2. q. 1. cap. *Detrahe*.

Beda etiam ait, quod Dominus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regenerativam contulit aquis. Quam eandem ſententiam Gratianus Chryſoſtomo tribuit de conſecr. diſt. quarta, cap. *Nunquam*. Eandem habes apud Auguſtinum ſermone primo de Epiphania.

Sed in Concilio Florentino, ſub Eugenio IV. in decreto ſuper unione Armenorum maniſeſte definitur in hæc verba: *Novæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, quæ & continent gratiam, & eam digne ſuſcipientibus conferunt*.

Hanc eandem ſententiam Concilium Tridentinum modo probavit ſeſſione ſeptima de Sacramentis in communi, canone ſexto, cujus verba ejuſmodi ſunt: *Si quis dixerit Sacramenta novæ legis non continere gratiam, quam ſignificant, aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantum externa ſint accepta per fidem gratiæ, vel juſtitiæ, anathema ſit*.

Ex ſacris literis Auguſtinus adducit illud Joannis ſecundo: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto*, &c. *Non ait, ex parentum fide, aut offerentium, vel miniſtrantium, ſed ex aqua, & Spiritu Sancto. Aqua igitur regenerat hominem in Chriſto ex uno Adam generatum*. Hactenus Auguſtinus.

Secundum teſtimonium citat idem ex Epiſtola ad Epheſios cap. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo. Quidquid ergo* (infert ſanctiſſimus Auguſtinus) *ab hominibus quarumcumque culparum contrahitur; propter ipſum lavacrum dimittitur*.

Tertium refert idem Auguſtinus ex prima Epiſtola Petri cap. 3. *Salvos vos facit Baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum*.

Quartum quo triumphat Ambroſius, habetur in Joannis cap. 6. *Caro mea vere eſt cibus: & ſanguis meus vere eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipſe vivet propter me. Ego ſum panis vivus*. Unde Concilium Epheſinum colligit, quod in Sacramento accipimus non communem carnem, ſed vere vivificatricem, qua & ſanctificamur, participes ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis effecti.

Quintum de eodem Euchariſtiæ ſacramento habes in priori ad Corinthios cap. decimo: *Unus panis, unum corpus multi ſumus. Omnes quidem de uno pane participamus*. Ubi particula *quidem*, loco Græcæ particulæ γάρ, cauſam ſine dubio reddit ſententiæ antecedentis. Quare participatio Sacramenti Euchariſtiæ Eccleſiaſticæ unitatis cauſa eſt, atque adeo charitatis, & gratiæ, ſine qua unitas Eccleſiæ non conſtat.

Sextum teſtimonium de pœnitentiæ Sacramento Domini eſt apud Joannem cap. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*. Quod ſi remiſſio peccatorum per gratiam eſt, & Sacerdotes poſſunt peccata remittere, gratiam quoque ſubminiſtrare queunt adminiſtratis Sacramentis.

Huc adde Martini Quinti definitionem in Concilio Conſtant. ſeſſ. 45. pronunciantis, quod Sacerdos vere abſolvit. Miniſtri ergo Sacramentorum novæ legis vere conferunt gratiam, ſine qua nullus peccator eſſe poteſt abſolutus.

Et confirmatur, quia vel qui baptizat, abluit proprie, ac vere maculas animæ, vel non abluit. Si abluit, conficitur quod molimur: ſin autem non abluit, forma igitur Baptiſmi falſa eſt, qua ſignificatur non ablutio corporis modo, verum etiam animæ, ut facile ex Concilio Milevitano capite ſecundo colligitur. Inde enim Patres argumentantur, parvulos originale peccatum, atque animi maculam habere, quoniam alias forma Baptiſmi falſa efficeretur; cum parvuli baptizentur, ſcilicet in ablutionem ſpiritualem, ac proinde in remiſſionem peccatorum.

Sacramenta igitur novæ legis gratiam, & juſtitiam animæ conferre, his profecto argumentis adeo irrefragabiliter oſtenditur, ut negare id vel hæreſis, vel proximum hæreſi ſit. Quamobrem in concluſionem hanc primam Scholaſtici auctores univerſi conveniunt.

VARIÆ OPINIO. CIRCA HANC QU. Sed enim quem

quem in modum Sacramenta novæ legis ſint cauſa gratiæ, id tantum abeſt, ut explicent, ut etiam opinionum varietate confundant. Res quippe nulla eſt, de qua tantopere non ſolum indocti, ſed etiam docti diſſentiant. Nam quidam aſſerunt, Sacramenta eſſe cauſas diſpoſitivas gratiæ ex eo, quod producunt characterem, vel ornatum neſcio quem, videlicet qualitates interius diſponentes. Nam ſacramenta gratiam ipſam efficere, judicant impoſſibile.

Alii affirmant, ſacramenta eſſe quidem cauſas diſpoſitionis, ſed extrinſecus appoſitas, ut anulum, aut ſigillum regium, quibus oſtenſis atque exhibitis, id nobis præſtatur, quod ex regis beneficio quærimus.

Opinantur alii ſacramenta non eſſe cauſas per ſe gratiæ, ſed per accidens, ſine quibus videlicet effectus non ſequitur: quæ tamen nihil vere agant atque producant.

Sunt contra, qui exiſtimant, ſacramenta, virtute ſupernaturali recepta, ipſam etiam qualitatem, quæ gratia eſt, attingere, inſtrumentalique actione facere.

Ac demum alii, qui propius accedunt ad veram rei hujus intelligentiam, ſacramenta cenſent cauſas eſſe gratiæ veluti motivas divinæ voluntatis. Sunt enim ratio, propter quam Deus gratiam confert: ut quia puer baptizatus eſt, Deus illum ſalvat: quia eſt confirmatus, datur ei ſpirituale robur. Quorum opiniones cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes, alterum profecto fieri poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit. Quod ſi pace veſtra dicere mihi licet (licebit autem quod modeſtiſſimum eſt) aut fallor ego, aut nulla earum opinationum vera eſt. Qua quidem cauſa, ac controverſia non aliis judicibus opus eſt, quam auditoribus viris clariſſimis, atque doctiſſimis, quorum graviſſimo judicio ſi noſtra hæc ſententia fuerit exploſa, nihil erit poſthac, quod nos illi adhæreſcamus: ſin fuerit approbata, non vereor, quin ſit doctis omnibus placitura.

2. Concl. Sit igitur ſecunda in hac diſputatione concluſio. Sacramentum novæ legis non ideo gratiæ cauſa definitur, quod diſponat intrinſecus ad gratiam, producens characterem, vel ornatum, gratiæ videlicet ipſius diſpoſitionem.

Primum, quia ornatus ille in ſacramentis non imprimentibus characterem fictitius eſt, & qua facilitate ponitur, eadem quoque rejicitur. Deinde quia ſicut gratia eſt qualitas ſpiritualis ſupernaturalis, ita character & ornatus ille ſupernaturalis qualitas eſt, omnemque naturæ vim excedit.

Præterea, producens diſpoſitiones ad animam rationalem non eſt cauſa animæ rationalis (1). *Nec enim ego ſpiritum & animam donavi vobis, ſed mundi creator*. Et tamen conſtitutum nobis eſt certis Sanctorum, Conciliorum, & Scripturæ ſacræ teſtimoniis, novæ legis ſacramenta gratiam continere, conferre, efficere, &c.

Præterea, character nec eſt ultima diſpoſitio ad gratiam introductiva, nec conſervativa; immo & ſine gratia imprimitur, & ſine gratia in ſubjecto perſeverat: gratia itidem ipſa a charactere non pendet. Quare etiamſi ſacramenta characterem efficiant, non proinde ſunt gratiæ cauſa diſpoſitiva. Character etiam in intellectu eſt, Gratia vero in eſſentia animæ, juxta D. Thomæ opinionem, cujus hi ſe diſcipulos profitentur. Non eſt igitur character propria gratiæ diſpoſitio.

3. Concl. Sacramentum non propterea gratiæ cauſa dicitur, quod extrinſecus diſponat ad efficiendam gratiam. Probatur primo, quoniam alias ſolum eſſet ſignum certum, non cauſa: quemadmodum anulus mihi datus, in ſignum regiæ voluntatis: quod alterius opinionis ſectatores concedunt vel inviti. Explicant enim, Sacramentum novæ legis gratiæ cauſam exiſtere, id eſt, ſignum certum & infallibile. At oſtendimus retro, ſacramenta novæ legis eſſe non ſolum ſigna, ſed cauſas.

Deinde, quia nihil plus Sacramentis Chriſti hæc opinatio tribuit, quam ſacramentis maleficorum, qui adhibent ipſi quædam verba, ſed dæmon operatur adhibitis ſignis.

Præterea, quoniam juxta hanc quidem expoſitionem dicta ſanctorum, aut Conciliorum, aut ſacræ etiam Scripturæ non ſalvantur, ut facile videre licet, ſi loca ipſa conferamus.

Poſtremo, quoniam ad eundem ſenſum circumciſio gratiam conferret, ejuſque eſſet cauſa, non aliter ac novæ legis ſacramenta. Quod quamprimum oſtendemus eſſe falſiſſimum.

4. Concl. Sacramentum novæ legis non eſt cauſa ſine qua non, ſive per accidens. Tum quia ſine ſacramento gratia ſæpe producitur: tum quia non lavaret aqua maculam animæ: ſicut nec albedo infrigidat, cum nix infrigidat, eo quod album illius effectus per accidens cauſa eſt. Neque id Concilia definirent, ſacramenta eſſe cauſas per accidens, quod præter artem & definitionem eſt. Tum quia vere non eſſent niſi ſigna; omnia enim ſigna certa effectus cujuſque talia ſunt, ſine quibus effectus non ſequitur. Tum quia ſacramentum circumciſionis ad eandem normam gratiæ cauſa fuiſſet. Tum denique quoniam teſtimonia in confirmationem primæ concluſionis citata ſane interpretari non queunt, ſi ſacramenta ſolum eſſe cauſas per accidens aſſeramus.

5. Concl. Sacramentum novæ legis non attingit vi ſua inſtrumentali & ſupernaturali qualitatem, quæ eſt gratia, vel fidem, aut charitatem, aut alios habitus infuſos, ut ferra attingit figuram rei artificioſæ actione reali. Volo dicere, quod non eſt imaginandus hic modus agendi, qui intervenit in cauſis naturalibus, quo pacto ſcilicet aqua infrigidat per frigus inexiſtens, lavat per humorem innatum, acuta etiam dolabra per aciem dividit lignum.

(1) 2. *Mach.* 7. 22.

Digitized by Google

Probatur primum, quia ridiculum eſt, Concilium velle definire, aut etiam ſanctos id aſſerere, quod ſacramenta attingant ſua actione illam qualitatem. Si enim Circumciſio, & reliqua ſacramenta vetera non efficiebant quidem gratiam, ſed Deus dabat eandem in illis, illis tamen non concurrentibus; non admodum refert, quod hæc nova realis actio ſit addita novis ſacramentis. Et cum ad ſalutem noſtram nihil omnino ſpectet, quod ſacramenta contactu reali ſuæ virtutis qualitates ſupernaturales efficiant, certe ſupervacaneum eſt, iſtam vim agendi in Sacramentis admittere: eoque magis quod gratiam eſſe qualitatem, non eſt in Eccleſia certum. Quare nec fides, nec Concilium docet, eo modo ſacramenta gratiam efficere.

Deinde, quia eodem modo creatura poſſet concurrere ad productionem animæ rationalis, ſcilicet agendo propria actione in corpus, & vi ſupernaturali in animam: quod tamen non conceditur ab iis, qui eam opinionem defendunt.

Tertio, quia vel producitur nova qualitas in ſacramento ad attingendum hunc effectum, vel non: primum eſt ridiculum, ſecundum eſt abſurdum, ſine nova virtute addita ſacramenta id efficere, quod ante non poterant.

Ea etiam argumenta, quæ inter dubitandum a principio fecimus, probant hujus quintæ concluſionis veritatem.

6. Concl. Sacramenta novæ legis non ſolum ſunt cauſa vel ratio motiva ſalutis, & gratiæ: quo pacto dicimus, matrem diligere filium, quia genuit eum, me tibi benefacere quia ſtudioſus, vel pauper es: Quem etiam in modum cauſalis illa eſt (1): *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti:* & illa rurſum (2): *Quia feciſti hanc rem, faciam te creſcere.*

Imprimis enim pari ratione concederetur, hominem eſſe cauſam animæ rationalis. Hæc enim noſtra caro eſt animata anima rationali, quia habebat tales diſpoſitiones ab homine generante productas.

Item, fides in lege antiqua erat in hunc modum cauſa juſtificationis. Quia enim *credidit Abraham Deo, reputatum eſt ei ad juſtitiam*: & quia ex fide parentum parvulus offerebatur Deo, juſtificabatur. Juſtus namque ex fide vivit etiam nunc, & tamen fides non eſt cauſa gratiæ, & ſacramenta novæ legis eſſe gratiæ cauſa definiuntur.

Præterea, cauſa motiva non eſt inſtrumentum, quo mediante effectus producitur. Baptiſmus autem eſt inſtrumentum, quo Deus lavat animam. Et confirmatur: Nam aqua lavans corpus non eſt cauſa motiva, ſed vere efficiens inſtrumentalis: at aqua Baptiſmi cor abluit.

Item, ſacramentum Euchariſtiæ cibus eſt animæ: ergo non ſolum eſt cauſa motiva. Eſſet enim ridiculum, ſi definiremus, cibum corporalem eſſe cauſam augmenti, quod hæc cauſalis vera ſit: ego augeor, quia comedi: quin potius cum particula cauſalis importet cauſam, jam de rebus ipſis oportet inquirere, cujus generis ſit illa cauſa, quam important, finalis, efficiens, an formalis, an materialis: Nam ad hæc quatuor cauſarum genera reducuntur omnes. Cum igitur Sacramenta non ſint gratiæ cauſa finalis, aut materialis, aut formalis, colligimus, eſſe cauſas efficientes. Quo vero modo efficiant, id eſt quod quærimus, id profecto hæc opinio non explicat. Quam equidem eodem conſilio ut cæteras refelli, non ut veritatem tollerem (quid enim theologo minus conveniens eſt?) ſed ut alios nihil de hac re explicare convincerem.

Quom. Sacram. ſint cauſa grat.

Cum igitur certo credendum ſit, ſacramenta nova cauſas eſſe gratiæ atque ſalutis; aliquem ſanum ſenſum & modum oportet aſſignare, quo cauſæ ſint, dignum ſcilicet definitione Concilii, dignum ſanctorum omnium auctoritate, dignum tandem fide noſtra, & ſacrarum teſtimoniis literarum.

Pro ejus itaque rei explicatione, quæ adeo magnum & vobis, & mihi negotium fecit, intelligatis primum, cauſas eſſe in duplici differentia, alteras naturales, alteras morales. Morales autem appellamus cauſas liberas, quæ ſcilicet libere movent: ut qui conſulit, qui imperat, ejus rei cauſa eſt, quæ per ejus aut imperium, aut conſilium efficitur. Juxta quam diſtinctionem cum actio peccati dupliciter conſideretur, & in ordine effectuum naturalium, & in ordine effectuum moralium, Deus quidem cauſa naturalis dicitur actionis, quæ peccatum eſt: concurrit ſiquidem ad brachii motionem, qua hominem interficio, quemadmodum & cælum, motorque angelus ſimul etiam concurrit. At concurſus hic naturalis eſt: non tamen illius actionis Deus eſt cauſa moralis: neque enim aut conſulit, aut præcipit, quin potius prohibet.

Inter has autem cauſas diſcrimen eſt. Nam naturales ſuos effectus attingunt per vim a natura inditam, ut ignis calefacit per calorem. Morales vero non attingunt actione phyſica effectus ſuos, nec influunt, aut producunt qualitates aliquas. Neque enim oportet, ut qui conſulit homicidium, actione aliqua phyſica & naturali quicquam efficiat, quemadmodum natura efficere conſuevit.

Eadem quoque forma diſtinguendum eſt de movente, & virtute motoris. Nam movere dupliciter contingit, & moraliter, & naturaliter: ut qui homicidium conſulit (ne ab exemplo propoſito diſcedamus) moraliter quidem & libere movet: at amens, qui apprehenſam manum cujuſquam per vim applicat ad vulnera, movet naturaliter.

Virtus item duplex, altera qua movens moraliter movet, altera qua naturale agens movet naturaliter: ut in priori exemplo, virtus motiva eſt auctoritas conſulentis, vel ratio qua perſuaſit; at in poſteriori virtus ſunt ipſæ vires corporales.

Ad eundem quoque modum de effectibus ſuper-

(1) *Joan.* 20. 29. (2) *Gen.* 22. 16.

Digitized by Google

pernaturalibus philoſophandum eſt, de gratia, de charitate, de fide, de vita æterna: qui a duplici cauſa proficiſci poſſunt, vel ab ea quæ habet modum agendi ſimilem naturali, influendo attingendoque vi & efficacia activæ potentiæ effectus ejuſmodi: quo ſenſu ſine controverſia Deus eſt cauſa virtutum infuſarum: vel a cauſa morali, qualis oratio fuit, & meritum Chriſti, cum oravit pro Petro, ne deficeret fides ejus.

Utrumque autem cauſæ genus diſtribuitur in principalem, & inſtrumentalem: ut qui daret pecuniam captivis redimendis, cauſa eſſet principalis redemptionis, moralis tamen: pecuniæ vero, vel etiam miniſter deſtinatus ad redimendum, cauſæ ſunt redemptionis inſtrumentales.

Deinde magnopere conſiderandum, omnia quæ de Sacramentis novæ legis aſſeruntur, eadem & de ſanguine Chriſti in ſacris literis affirmari. 1. Joan. 1. *Sanguis Jeſu Chriſti emundat nos ab omni peccato*. Apoc. 1. *Lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo*, & c. 12. *Vicerunt eum propter ſanguinem agni*: & ad Rom. 3. *Quem propoſuit Deus propitiationem in ſanguine ipſius*. Eodem ergo ſenſu Sacramenta dici poterunt lavare, mundare, cauſæ eſſe noſtræ victoriæ ac remiſſionis peccatorum, quo ſanguis Chriſti lavat, mundat, peccataque remittit.

Poſtremo & illud advertendum, Chriſtum quidem Jeſum ſua nobis & merita & juſtitiam contuliſſe. Nam factus eſt nobis juſtitia, ſanctificatio, & redemptio, ut Apoſtolus in priore ad Cor. c. 1. docuit. Sed juſtitiam ſuam tamen, & ſanguinis effuſi pretium potiſſimum nobis communicat per Sacramenta. Virtus enim & valor ſanguinis Chriſti Sacramentis ſuſceptis applicatur: quæ ſi Chriſtus voluiſſet, ſine medio aliquo Sacramento & communicari poſſent & applicari.

His documentis acceptis, quæ negare non niſi impudentiſſimus poterit, fides ſana atque Catholica docet duo. Alterum eſt, Deum per Chriſti humanitatem redemiſſe genus humanum, remiſiſſe peccata, contuliſſe gratiam & gloriam. Item humanitatem Chriſti inſtrumentum fuiſſe, quo Deus operatus eſt mirabilia hæc in medio terræ (1). *Gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*: &, *Vidimus eum plenum gratiæ*: &, *De plenitudine ejus nos omnes accepimus*: &, *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*: &, *Hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto*. Quo teſtimonio ad id probandum utitur Auguſtinus libro contra Petilianum 3. c. 45. Et ad Epheſ. 5. dicitur, Chriſtum ſanctificaſſe Eccleſiam ſuam, atque mundaſſe. Alterum (quod fides quoque ſana docet) Sacramenta novæ legis inſtrumenta eſſe Chriſti ad hanc redemptionem, gratiam, gloriamque complendam. Quemadmodum ergo eſſet erroneum aſſerere, ſanguinem Chriſti, vel paſſionem, vel humanitatem non eſſe veras cauſas noſtræ juſtificationis, & gratiæ (inde enim ſequeretur, Chriſtum hominem non fuiſſe cauſam, per quam hominum redemptio facta eſt: quod eſt hæreticum) ita quoque error eſt manifeſtus negare, Sacramenta eſſe cauſas efficientes inſtrumentales noſtræ ſalutis, gratiæ, & juſtitiæ, loquendo de cauſa morali. Id enim perinde eſt, ac ſi quis neget, ſuſcipientes Sacramenta Chriſti conſequi remiſſionem peccatorum ex virtute ſanguinis ejuſdem Chriſti, cujus pretium eis Sacramentis ſuſcipiendis communicatur: quod ſine grandi errore negari non queat. Quemadmodum, ſi ego eſſem apud Turcas captivus, & eum qui daret pecunias redemptionis, videlicet pretium, & manum qua pecunias porrigeret, & pecunias etiam ipſas, quæ ſunt inſtrumenta ad redimendum, redemptionis cauſas eſſe, non naturales quidem, ſed morales, nemo ſanæ mentis ibit inficias.

Atque hæc omnia ne videamur e ſenſu noſtro colligere, facile vos invenietis apud D. Thomam 3. part. quæſt. 48. art. 6. & quæſt. 49. art. 2. & quæſt. 56. art. 1. & quæſt. 62. art. 5.

Quibus expoſitis, facile (ut opinor) intelligi poteſt, quam longe a veritate abſint, vel qui dicunt, Sacramenta qualitates infuſas efficere: nam per nominis ambiguitatem elapſi, a morali cauſa ad naturalem, vel quaſi naturalem declinavere: Vel qui dicunt, Sacramenta eſſe cauſas per accidens, vel diſpoſitivas, vel ſigna etiam certa: qui ſi ad eandem normam, ſanguinem Chriſti eſſe cauſam noſtræ juſtificationis exponerent, riſu digni eſſent Catoniano.

Nos vero, Theologica gravitate, & dignitate ſervata, cum Concilio Florentino pronunciamus, noſtra Sacramenta & continere gratiam, & eam ſuſcipientibus digne conferre. Continere (inquam) non ut cauſa naturalis continet ſuum effectum, ſed ut cauſa moralis. Crumena ſiquidem continere dicitur captivi redemptionem, quoniam pecuniam continet: & Sacramenta, quæ continent ſanguinem Chriſti, continere dicuntur gratiam, & remiſſionem peccatorum: & ſicut crumena pecuniam adminiſtrans redemptionem confert; ita Sacramentum confert gratiam, pretium ſanguinis applicans: & hæc eſt illa Sacramentorum virtus, quæ adeo multorum ingenia torſit. Virtus enim redemptionis in marſupio eſt, in quo pretium redemptionis ſervatur; & virtus Sacramentorum ſanguis Chriſti eſt, qui in Sacramentis adhibetur.

7. Concl. Hinc denique poſtrema hujus diſputationis concluſio manifeſtiſſime conficitur, Sacramenta vetera nullas prorſus cauſas fuiſſe gratiæ, atque ſalutis. Quæ quidem primum definita eſt in Concilio Florentino per hæc verba: *Novæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, quæ multum differunt a Sacramentis antiquæ legis. Illa enim non cauſabant gratiam, ſed eam ſolum per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant.*

Tum etiam Apoſt. ad Galat. 4. Sacramenta veteris legis infirma vocat, & egena elementa. Si autem continerent pretium ſanguinis Chriſti, gra-

(1) *Joan.* 1. 17.

Digitized by Google

tiamque præſtarent hominibus, egena utique, & infirma minime dicerentur.

Nec poteſt ab hoc Pauli teſtimonio excipi Circumciſio, de qua præcipua erat cum Galatis controverſia, cujuſque cauſa tota illius Epiſt. diſputatio texitur.

Præterea, in Epiſt. ad Rom. Apoſtolus aperte docet, Circumciſionem acceptam, non in juſtitiæ cauſam, ſed in ſignum. *Et accepit Abraham*, inquit Apoſtolus, *ſignaculum circumciſionis, ſignum juſtitiæ fidei*. Unde & Ambroſ. Epiſt. ad Conſtantium 77. quæ eſt libri noni poſtrema, id ipſum ex eo probat quod Gen. 17. legitur: *Circumcidetur in vobis omne maſculinum, ut ſit in ſignum fœderis inter me, & vos*: in ſignum, ait, non in cauſam.

Præterea, ſacerdotium totum veteris legis, aut miniſtri ejuſdem legis non fuerunt cauſa remiſſionis peccatorum, ut Apoſtolus ad Hebr. 9. monſtrat. Ad ſacerdotium autem veteris legis ſpectabat omnia Sacramenta etiam circumciſionis adminiſtrare. Sacramenta ergo veteris legis non erant cauſa gratiæ, ac remiſſionis peccatorum.

Præterea, ut Auguſtinus Epiſtola 19. ad Hieronymum ait: *Si lex non juſtificabat, quanto magis illa, quæ ſignificationis gratia præcepta ſunt, circumciſio, & cætera quæ, revelatione gratiæ latius innoteſcente, neceſſe fuerat aboleri, juſtificare neminem poterant?* Adde huc Hieronymum in commentariis ſuper Epiſtolam ad Galat. in illud capitis 5. *Nec circumciſio aliquid valet, nec præputium, ſed fides. Circumciſio*, inquit, *idcirco utilis fuit iis qui in lege vixerunt, non quia circumciſi erant, ſed quia credita ſunt illis eloquia Dei, quæ in opera vertentes, a ſalute extranei non fuerunt. Circumciſio vero tunc, ut cætera quoque legis, valuit, quando & benedictiones carnales legem ſervantibus ſpondebantur*. Hæc Hieronymus.

Præterea ut D. Thomas 3. parte, quæſt. 62. art. 6. irrefragabiliter argumentatur: Si Sacramenta veteris legis erant cauſa gratiæ, aut id erant ratione ſui, ſecluſo merito Chriſti: & hoc non: niſi Chriſtus gratis mortuus eſſet, quod Apoſtolus ad Galat. 2. collegit: Vel erant cauſa virtute paſſionis Chriſti futuræ: quod affirmari non poteſt. Nam cauſa efficiens, ſive inſtrumentalis ſeu principalis, ſemper præcedit effectum. Quare humanitas Chriſti, ejuſque ſanguis, priuſquam in rerum natura eſſent, cauſæ finales eſſe poterant, cauſæ efficientes eſſe non poterant. Quamobrem Sacramenta veteris legis ſalutem, & gratiam in virtute paſſionis Chriſti efficere non valebant. (*Reſpon. ad arg. in princ. poſita habetur in fin. 5. partis.*)

PARS QUINTA.

De diſcrimine inter nova, & vetera Sacramenta.

1. DISCRIMEN. ID ergo (ut ad poſtremam relectionis partem noſtra decurrat oratio) primum eſt, idemque præcipuum diſcrimen inter nova, & vetera Sacramenta, quod Concilium Florentinum aperte lucideque definit in hæc verba: *Novæ legis ſeptem Sacramenta multum a Sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non cauſabant gratiam, ſed eam per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant: hæc vero noſtra & continent gratiam, & eam digne ſuſcipientibus conferunt*. Et Concilium Trid. ſeſſione 7. de Sacramentis in communi, can. 2. *Si quis dixerit, novæ legis Sacramenta a Sacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia cæremoniæ ſunt aliæ, & alii ritus externi, anathema ſit*. Quod autem ſit inter utraque Sacramenta diſcrimen, declarat Trid. Concilium, can. 6. 7. & 8.

2. DISCRIMEN. Alterum eſt, quod nova conferunt gratiam aliquam adultis ſine merito operantium; ſed veteribus ſuſceptis citra operantium meritum, nulla adultis gratia conferebatur.

Prior pars patet ex Concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 8. *Si quis dixerit, novæ legis Sacramenta ex opere operato non conferre gratiam, anathema ſit*. Uſus etiam Sacramentorum veteris legis erat gratiæ meritorius, ſi a charitate proficiſceretur. Si ergo Sacramenta novæ legis non conferrent gratiam, niſi ratione uſus meritorii, certe non plus eſſent cauſa gratiæ, quam legis antiquæ Sacramenta.

Item, ſi ſolus uſus Sacramentorum novæ legis eſſet gratiæ meritorius, tunc per Sacramenta non plus applicaretur nobis ſanguis Chriſti, quam per reliqua opera charitatis; quod eſt erroneum: nec in concilio Florentino definirentur Sacramenta novæ legis gratiam conferre, ſicut alia opera charitatis. Eſſet enim ridicula definitio, nec in hoc differret a Sacramentis veteribus: Eſſet enim definitio falſa.

Poſteriorem vero partem vel ex eo tenere convincimur, quod ſi Circumciſio, vel alia Sacramenta veteris legis conferrent aliquam gratiam citra meritum ſuſcipientium, illa vere cauſa gratiæ & juſtificationis exiſterent, quod paulo ante argumentis certiſſimis refellebamus. Ratio autem hujus differentiæ eſt, quia meritum Chriſti nobis communicatur per ſacramenta nova. Unde, præter id quod nos meremur ſuſcipiendis ſacramentis, aliqua nobis gratia datur ex merito Chriſti. At cum paſſio Domini cauſa eſſet finalis ſacramentorum veteris legis, non operabatur quicquam niſi per actionem intendentis illam; finis enim non habet alium effectum præter effectum agentis, qui movetur ad finem. Inde ergo ſi adultus circumcidebatur, non majorem gratiam accipiebat ex circumciſione, quam per actum Fidei in Chriſtum merebatur. Ad Rom. 3. *Unus Deus juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*.

3. DISCRIMEN. Tertium diſcrimen eſt, quod ſacramenta novæ legis conferunt gratiam attritis: ſacramenta vero legis antiquæ, ſi a non contritis accipiebantur, nihil efficiebant. Prior pars ſuadetur, tum quia conferre, id inſinuat dare

dare ſcilicet quod non habebas: Oſtenſum eſt autem nobis gratiam conferri per novæ legis ſacramenta: Tum etiam, quia alias ſacramenta nova non eſſent gratiæ cauſæ, ſed augmenti ejuſdem gratiæ.

Præterea Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*. Præſtat ergo baptiſmus vitam ſpiritualem etiam illi, qui antea non habebat. Et ad Epheſ. 5. *Mundans eam lavacro aquæ*; & ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, non ex operibus juſtitiæ, quæ fecimus nos*. Item Leo Papa ep. 56. decernit, parvulis per Baptiſmum remitti originale, adultis & originale & actuale. Et Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*. Ergo per ſacramentum abſolutionis poteſt remitti mortale peccatum, etiam quod alias non erat remiſſum. Nam ſi effectus baptiſmi & abſolutionis non eſt remittere culpam mortalem, ſed pœnam; ergo non conferunt hæc ſacramenta gratiam. Siquidem effectus proprius eorum, hoc eſt, remiſſio pœnæ, ſine gratia conferri poteſt. Et ratio hujus eſt, quam ſæpe reſumpſimus, quod meritum Chriſti applicatur nobis per ſacramenta nova. Quare ſine noſtro proprio merito, per meritum Chriſti applicatum juſtificabimur.

Hinc vero poſterior pars confirmatur. Quia enim in ſacramentis veteris legis non erat aliud meritum niſi Fidei: ex fide quippe erat tota juſtitia: idcirco ſicut non dabatur plus gratiæ, quam fides mereretur, ita nec gratia conferebatur niſi habenti diſpoſitionem, quæ alioqui ipſa per ſe eſſet idonea ad remiſſionem peccatorum: quam diſpoſitionem, contritionem appellamus.

4. Discrimen. Quartum diſcrimen, quod per ſacramentum baptiſmi remittitur tota pœna, & per alia ſacramenta novæ legis aliqua ſaltem pars pœnæ ſine merito proprio, ratione ipſius Sacramenti: ſed per ſacramenta veteris legis pœna peccatis debita non remittebatur, niſi pro quantitate Fidei, & meriti accipientis illa ſacramenta. Hujus vero differentiæ eadem quoque ratio eſt. Applicatur enim nobis ſatisfactio Chriſti per baptiſmum ad pœnæ remiſſionem: ſed per circumciſionem non applicabatur, niſi propria circumciſi ſatisfactio, & meritum. Et hinc etiam ſumitur argumentum pro tertio diſcrimine. Nam quemadmodum ex eo quod applicatur nobis ſatisfactio Chriſti per baptiſmum, remittitur pœna citra noſtrum opus; ita ex eo quod applicatur nobis meritum Chriſti, remittitur culpa non ponentibus obicem.

5. Discrimen. Sacramentum novæ legis, a quocunque etiam infideli conficiatur & adminiſtretur, juſtificat; Sacramentum vero antiquum, ſive naturæ, ſive ſcripturæ, non juſtificabat parvulos, niſi a fideli adminiſtraretur. Verbigratia Filii Iſmael non juſtificabantur, quamvis parentes circumciderent eos ad imitationem Abraham. Et ideo parvuli dicebantur ſalvari in fide parentum. Niſi enim exterius ſacramentum eſſet proteſtatio Fidei interioris in Salvatorem, non remittebatur peccatum parvulo. Cujus rei argumentum eſt, quia vetera ſacramenta remittebant parvulis originale ex pacto miſericordiæ divinæ, non ex juſtitia. Pactum autem & conventio erat, ut ſacramentis proteſtantibus fidem Salvatoris homines ſalvarentur (1): *Signum enim accepit Abraham circumciſionis, ſignaculum juſtitiæ Fidei*. (2) *Circumcidetur in vobis omne maſculinum, ut ſit in ſignum fœderis inter me, & vos*. At ſacramenta novæ legis conferunt gratiam ex juſtitia, & merito Chriſti. Unde etiamſi paganus ſit, qui baptizat, dummodo applicet meritum Chriſti, conficiens verum ſacramentum, ſive credat, ſive non credat, juſtificat ſuſcipientem. Et propterea vocat Apoſtolus ſacramenta vetera, infirma & egena elementa, quia ratione ſui nihil efficiebant, ſed ſolum ratione fidei vel propriæ, vel alienæ, a qua proficiſcebantur. Nec id vacat in præſentia diſcutere, an parentes miniſtrantes ſacramenta parvulis oporteret eſſe in gratia, ut pueri juſtificarentur: An ſatis eſſet proteſtatio Fidei quamlibet mortuæ. Utraque enim pars ſuos habet aſſertores. Sed illa tamen ut pia magis, ita quoque probabilior eſt, quæ tenet, in fide parentum ſalvari parvulos, ſive illa fides viva eſſet, ſeu eſſet mortua.

6. Discrimen, quod ſacramentorum novæ legis Chriſtus Dominus fuit auctor proximus & immediatus: at ſacramenta vetera per Angelos & Moyſen mediatores a Deo ſunt condita. Atque illud quidem in concil. Trident. ſeſſ. 7. de ſacramentis in communi can. 1. definitur his verbis; *Si quis dixerit, ſacramenta novæ legis non fuiſſe omnia a Jeſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, anathema ſit*. Et videtur ſuaderi ex eo, quod apud Joan. 1. *Lex per Moyſen data eſt: gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*. Sacramenta igitur antiquæ legis, umbræ ſcilicet, & figuræ gratiæ, & veritatis per Chriſtum efficiendæ, a Moyſe ſunt inſtituta: at ſacramenta gratiæ & veritatis ab eo ſunt condita, per quem gratia & veritas facta eſt.

Item 1. Corinth. 1. *Numquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Aut in nomine Pauli baptizatis eſtis?* Ubi beatus Apoſtolus ex eo colligit, non alterius, quam Chriſti nomine, & auctoritate baptiſmum conferri poſſe, quod ſola mors Chriſti, quæ per ſacramentum applicatur, idonea eſſe potuit ad remiſſionem peccatorum. Atque ex conſequenti ſolius Chriſti erat baptiſmum condere, cui vim ſui ſanguinis applicaret. Sic enim explicatur hic locus a Cypriano in ſermone, quem paulo ante citavimus: *Proprie omnipotentia Dei ſibi retinet hunc effectum, ſcilicet remiſſionis peccatorum. Nec enim Paulus pro nobis crucifixus eſt, aut nos gloriamur in Paulo, ſed in cruce Domini, cujus virtus omnia peragit ſacramenta, ſine quo ſigno nulla conſecratio meretur effectum*.

(1) *Rom.* 4. 11. (2) *Gen.* 17. 10.

Idem quoque Auguſtinus tractat. 5. in Joannem. *Potuit autem Dominus noſter Jeſus Chriſtus, ſi vellet, dare poteſtatem alicui ſervo ſuo, ut daret baptiſmum ſuum tanquam vice ſua, & transferret a ſe baptizandi poteſtatem, & conſtitueret in aliquo ſervo ſuo, & tantam vim daret baptiſmo translato in ſervum, quantam vim haberet baptiſmus datus a Domino. Hoc noluit, ideo ut in illo ſpes eſſet baptizatorum, a quo ſe baptizatos agnoſcerent. Noluit ergo, ſervum ponere ſpem in ſervo. Ideoque clamabat Apoſtolus, cum videret homines volentes ponere ſpem in ſe ipſo: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?*

Item 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Dei, & diſpenſatores myſteriorum ejus*: non conditores, inquit, ſed diſpenſatores.

Præterea, D. Ambroſius lib. 4. de Sacrament. capit. 4. *Auctor ſacramentorum*, ait, *quis eſt, niſi Dominus Jeſus? De cælo iſta ſacramenta venerunt*.

Cyprianus etiam ſermone de ablutione pedum, quantum equidem intelligo, idem tradit, ſummum ipſum ſacerdotem Chriſtum ſuorum ſacramentorum fuiſſe inſtitutorem, & auctorem.

Præterea, quia alias poſſet Eccleſia ſacramenta, quæ inſtituiſſet, abolere, aliaque rurſum inducere: atque ex conſequenti Chriſtianam religionem, quæ ſacramentis maximé conſtat, invertere atque innovare.

Præterea, hæreticus eſt, qui de ſacramentis novæ legis aliter ſentit, quam Romana tenet Eccleſia, ut cap. *Ad abolendam*, extra. de hæreticis dicitur. Sed niſi eſſent ex revelatione tradita a Chriſto, non eſſet hæreſis ea negare; cum fides circa ea ſola verſetur, quæ ex Chriſti traditione ab Apoſtolis accepta ad nos uſque pervenerunt. At re vera quod univerſa tenet tenuitque ſemper Eccleſia, nec conciliis inſtitutum eſt, non niſi ad eas traditiones pertinere poteſt, quas ex divina revelatione verbo tenus ab Apoſtolis accepimus. Ita ait Auguſt. 4. lib. de baptiſmo, cap. 24. Maxime cum ſacramenta novæ legis gratiam conferant, quam, ſicut & gloriam conferre, ſolius Domini eſt, & Chriſti ſui, qui pretium ſui ſanguinis, quibus maluit ſignis, applicuit. Sed ſacramenta vetera, quoniam ſigna vacua erant, per homines medios inſtitui commode potuere.

7. Discrimen. Ultimum diſcrimen eſt, quod ſacramenta noſtra aperiunt januam regni cælorum, quam aperire vetera nequiverunt. Quod eleganter tradit Innocentius cap. *Majoris*, extra. de baptiſmo. Nam ut Apoſtolus docet ad Hebr. 9. nondum erat propalata ſanctorum via, quouſque ſacerdos Chriſtus ingreſſus eſt viam novam, & *introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa*.

Quia igitur agnus occiſus dignus eſt habitus, qui aperiret librum, & ſolveret ſeptem ſignacula ejus, quoniam redemit nos Deo in ſanguine ſuo, fecitque nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes: ſanguis autem communicatur nobis per ſacramenta nova, non item per vetera: conficitur utique, ſacramenta hæc noſtra (quod illa minime faciebant) regnum nobis aperire cælorum.

Resp. argu. pro neg. positis in princip. par. 4. Argumenta vero, quibus priori loco ſuadere nitebamur, ejuſmodi effecta, quæ ſacramentis novæ legis tribuuntur, a nulla re corporea proficiſci, oſtendimus retro eſſe vaniſſima. Intereſt enim nihil ad præſentem diſputationem, an ſacramenta illam qualitatem efficiant. Quod ſi intereſſet id a Theologo diſputari, faciliime ſolvitur. Nam ſolus Deus producit illam qualitatem, ſi de productione loquamur ad modum agentis naturalis. Sed ſi de eadem qualitate, quatenus gratos reddit Deo, ſermonem facimus (ſic enim ad mores, & morales cauſas comparatur) habet præter Deum cauſas inſtrumentales, humanitatem Chriſti, ſanguinem, ſacramenta, ſacramentorumque miniſtros. Nam quod Sancti negant, ſacerdotes dare Spiritum ſanctum, habet intelligi per auctoritatem, non per miniſterium; de conſecr. diſt. 4. cap. *Aliud eſt*, & c. *Commodo*. Illud vero Hieronymi contra illos ſacerdotes dicitur, qui pro ſuo arbitratu poteſtatem ſolvendi, ligandique (a) ſibi arrogabant: cum tamen clavis ſcientiæ clavem potentiæ debeat antecedere. Ambroſius vero aſſerit, nullam cauſam mediam effectum juſtificationis attingere, quoniam gratia a ſolo Deo produci poteſt, qui ſolus dat gratiam, & gloriam.

Satisfac. obj. pro par. affi. positis in princ. part. 4. Ad primum autem eorum, quæ objiciebantur, ut omnia ſacramenta ſanctificationis, & gratiæ eſſe cauſa probarentur, reſpondeo, non opus eſſe, Sacramentum quodcunque ſic eſſe practicum ſignum, ut vere efficiat ſanctitatem: ſed ſat eſt, ut practica a nobis nuncupentur, quod Deus in illorum ſignorum applicatione, uſuque ſanctificet: id enim commune eſt omnibus ſacramentis. Vel diſtinguenda eſt duplex ſanctitas, altera legalis, altera ſpiritualis: Utriuſque enim Apoſtolus ab Hebræos nono meminit. Omnia igitur ſacramenta efficiunt aliquam ſanctitatem, & munditiam, vel legalem ut vetera, vel ſpiritualem ut nova. Vide 1. 2. q. 103. art. 2.

Et eadem facilitate reliqua dilues, præter Auguſtini teſtimonium ex libro ſecundo de nupt. & concup. quod ſine dubio pro nobis facit, ſi fide, qua oportet, referatur. Legit enim Eraſmus, nec aliter commode poteſt, in hunc modum: *Ex quo inſtituta eſt Circumciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculum juſtitiæ fidei, ad ſignificationem purgationis, valebat magnis, & parvulis originalis, veteriſque peccati*. Quod ſi Beda, aut quiſquam etiam alius dixerit, Circumciſionem eandem peccati curationem præſtitiſſe, quam baptiſmus; id ſane interpretandum eſt, ſenſuſque potius ſequendus, quam verba, quæ nos plura, quam erat in voto, fecimus; ſed non plura fortaſſis, quam opus erat, ad argumenti varii, atque perplexi expoſitionem. Quo quidem

(a) *Matth. 16. 19.*

dem explicando non uſque adeo ſumus arrogantes, ut ne vereamur ex his, quæ tam multa diximus, quædam ut falſa reprehendi forſitan jure poſſe: alia, vera licet, pro rei tamen ipſius, veſtraque omnium dignitate tractari potuiſſe tum accuratius, tum elegantius. At concedendum nonnihil occupationibus, erratiſque noſtris interim connivendum, ut veſtra humanitate ſtudia noſtra ſublevata recreentur. Quæ videlicet omnia veſtris obſequiis addiximus, diſcipulorum noſtrorum commoditatibus adjudicavimus, Servatoris Jeſu Chriſti gloriæ, atque honori conſecravimus in ſecula ſempiterna. Dixi. Deo gratias.

R E L E C T I O
D E P Œ N I T E N T I Æ
S A C R A M E N T O.

T H E M A R E L E C T I O N I S.

Niſi Pœnitentiam habueritis, omnes peribitis.

P R O Œ M I U M.

LOCUM hodierna mihi Diſputatione tractandum, Viri Graviſſimi, qui de ſumma facie (quod ajunt) ſpectaverit, apertiorem fortaſſe exiſtimabit, quam ut noſtram in explicando diligentiam deſideret, aut laborem. Qui vero introſpicere curioſius velit, comperiet ſane, multas in profundo veritates delitеſcere, pluſque habere in receſſu, quam in fronte promittit. *Niſi Pœnitentiam* (inquit apud Lucam Dominus) *habueritis, omnes peribitis*. Qui quidem locus quæſtionem licet ſimplicem continere videatur, multiplicem tamen differendi materiam ſubminiſtrat. Nam cum duplex in pœnitentiæ nomine ſignificatio ſit, & virtutis, & ſacramenti, mox animadvertitur, Diſputationem meam in duas eſſe partes dividendam, quarum altera verſetur circa pœnitentiæ virtutem, altera circa pœnitentiæ ſacramentum. Hæc enim tractandi forma, atque partitio a Magiſtro Sententiarum diſt. 14. primum recepta, univerſis deinde Theologis uſurpata eſt. Cumque de utroque partitionis membro infinitas propemodum quæſtiones auctores Scholaſtici perſequantur; at ego ſex mihi præcipuas ex intimis hujus loci viſceribus eruendas putavi, quibus omnino expoſitis, nihil eſſe video, quod amplius ad thematis intelligentiam deſideretur.

Ac principio ſtatim controverſia illa veniet in medium, quæ fundamentum eſt cæterarum: An pœnitentia ſit dolor de peccatis, qua ratione contra Deum fuere commiſſa. E veſtigio ſequetur altera: Sitne pœnitentia virtus. Succedet ſuo ordine tertia: An ſine pœnitentiæ virtute ſalus peccantibus eſſe poſſit. Quarto loco id quæremus: An ſit de pœnitentiæ virtute peculiare præceptum. Quinto in dubium vocabitur. Num etiam pœnitentiæ ſacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium. Poſtremo: An hoc idem ſacramentum Evangelico jure præceptum ſit. Has controverſias tantiſper dum definire contendo, vos Viros Ornatiſſimos, noſtræ conſultationis & auditores, & judices, quæſo, diligenter attendite.

P A R S P R I M A.

De Definitione Pœnitentiæ.

I. QUEST. PRINCIP. PRinceps igitur Quæſtio ea erat: An Pœnitentia ſit dolor de peccatis, quia contra Deum fuere commiſſa.

Ubi inveſtigare compellimur, quidnam pœnitentia ſit, quidque ſua definitione, & natura contineat: id quod in hac materia difficillimum eſt, egetque diſquiſitione non parva. Et quamvis controverſiæ omnes ſine diſcrimine apud Scholaſticos ſoleant in utramque partem diſceptari, ego tamen hanc primam (quoad per adverſarios licebit) ſine argumentis ultro citroque jactatis exponere cupio: quod (niſi me mea fallit opinio) res alioqui explicatu difficilis, hoc ſervato tenore, facilius explanabitur.

Vocis Pœnitentia, *quæ origo, & notio.*

Pœnitentiam ergo definituris, ut a facillimis ordiamur, tenenda primum eſt ipſius vocis origo. Nam ſine hujuſmodi notione rem, de qua differimus, probe tenere non poſſumus. Pœnitentiam itaque a pœna derivari, nemo eſt qui poſſit ambigere. Pœna autem vindicta quædam eſt præteritæ culpæ. Unde & priſci auctores verbum, *Pœnio*, pro eo, quod, *punio*, uſurpavere. Sed & cum rerum male geſtarum, quaſi vindicante natura, ipſi intra nos de nobis ſupplicium ſumimus, tum pœnitere proprie dicimur. Pœnitentiæ autem vocabulum, tametſi latius pateat, uſu tamen doctiſſimorum in bonam partem deflecti ſolet, ut non niſi quæ juſte pro culpis aſſumitur, Pœnitentia nuncupetur.

Juſtæ autem vindictæ duo ſunt genera; alterum publi-

publicum, in quo alius eſt reus, alius judex, accuſator, & teſtis: alterum privatum, in quo & reus, & vindicationis adminiſter idem eſt. In illo aliena culpa vindicatur; in hoc propria. Illa vindicta involuntaria patienti eſt; hæc contra voluntaria. Pœnitentiæ igitur nomen non quamlibet culpæ vindictam, ſed illam voluntariam deſignat, qua reus ipſe ſponte pœnas eligit, ut in proprias culpas animadvertat (1). D. Auguſt. (ſive quis alius ejus operis fuit auctor) in lib. de vera, & falſa Pœnit. cap. 19. *Pœnitere*, inquit, *eſt pœnam tenere, ut ſemper puniat in ſe ulciſcendo, quod commiſit peccando*. Et cap. 8. *Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, voluntarie punientis in ſe quod commiſiſſe ſe dolet*. Quo & D. Ambroſius videtur alluſiſſe, ſuper Pſal. 27. concione 1. dicens: *Plena eſt definitio pœnitentiæ, commemoratio delictorum, ut unuſquiſque peccata ſua velut quodam quotidiani ſermonis flagello caſtiget, & commiſſa ſibi flagitia condemnet*. Literæ quoque ſacræ paſſim admonent Pœnitentiam agere: ad quam profecto non exhortarentur, niſi ſpontanea eſſet; nec pœnitentiam ab alio inflictam agendam eſſe monerent, ſed potius patiendam. Quod noſtro in themate etiam intelligitur, ſi verba diligentius expendantur: *Niſi pœnitentiam hebueritis*. Id autem habere dicimur, quod in noſtra poteſtate eſt, ut D. Thomas annotavit 1. p. quæſt. 38. art. 1.

At vero, cum nemo in malum aſpiciens operetur, ut Dionyſ. 4. cap. de div. nom. ſcite tradit; qui volens prudenſque pœnam eligit, eum alicujus boni gratia, tanquam finem ſibi præſtituat, hoc facere neceſſum eſt.

Finis pœnitentis triplex.

Finis autem primus juſtæ vindictæ is habetur, ut qui læſus per culpam eſt, ei per pœnam ſatisfiat. Eatenus quippe judex nocentem plectit, quatenus opus eſſe cenſet, ut injuriæ & privatæ, & publicæ faciat ſatis. Sic igitur & pœnitens ob eam cauſam vindicat culpam, quam admiſit, ut Deo, quem offendit, debitam ſatisfactionem impendat.

Sed enim per offenſam culpæ non ſolum juſtitia legiſlatoris, ſed & amicitia violatur: quapropter alter finis pœnitentis eſt placare Deum, quem offenderit, eumque ſic conciliare. Inde enim vindictam, compenſationemque delicti oportuit in pœnitente ultroneam eſſe, quoniam oportebat amicam eſſe. Nam neque apud homines redintegratur amor per coactam ſatisfactionem offendentis.

Cum autem amicus pœnis amici non delectetur, & alioqui etiam Ariſtotele auctore, pœnæ medicamenta ſint, quæ, velut per contrarium dolorem, morbum pellunt e voluptate progenitum; tertius pœnitentiæ finis eſt ſalus animi. Dolet namque pœnitens, lacrymatur, & gemit, ut per hujuſmodi quaſi antidotum morbo ſpirituali medeatur, ut D. Thomas tertia parte, qu. 90. art. 3. docuit: & D. Auguſtinus tract. in Pſal. 57. Sed & D. Hieronymus in caput ſeptimum Eccleſiaſt. inquiens: *Novit hirundo pullos de ſucco oculare chelidoniæ, & dictamnum capræ appetunt vulneratæ; cur nos ignoremus medicinam Pœnitentiæ propoſitam eſſe peccantibus?* Eandem quoque ſententiam eiſdem fere verbis Tertullianus dixit in libro de pœnitentia. Et Chryſoſtomus homilia ſeptima ad populum Antiochenum, *Judices*, inquit, *cum latrones ceperint, ac ſacrilegos, non quomodo ipſos meliores reddant conſiderant, ſed quomodo ab ipſis peccatorum pœnas exigant: Deus autem contra, quum aliquem ceperit peccatorem, non conſiderat quomodo ſupplicium ſumat, ſed quomodo ipſum corrigat. Itaque & judex pariter, & medicus, &c.* D. Paulus denique 2. ad Cor. 7. *Triſtitia*, ait, *quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam in ſalutem operatur*. Quamobrem pœnitentiæ judicium ut amicum, ita quoque ſalutare eſt, & pluſquam vindicativum, cujus ſcilicet finis non tam vindicta, quam vindicta ſalutaris eſt.

Igitur (ut quæ tam multis diximus, in brevem ſummam redigamus) pœnitentia dolor de peccatis eſt; alias & in beatis eſſet, nec eſſet juxta nomen ſuum pœna: & dolor eſt ſponte pro peccatis aſſumptus, ut ſit vindicta culparum voluntaria, nec vindicta ſolum ſatisfactoria, ſed etiam amica & ſalutaris. Ac poterant hæc apud omnes inconvulſa ratione conſiſtere, niſi ab iis, qui linguarum eruditione, proprioque ſenſu jactantur (vana licet fiducia) quaterentur.

Object. ex Lutero, & Erasmo. Objicit tamen nobis Lutherus apud Roffenſ. art. 5. imo & Eraſmus in annotationibus ſuper tertium Matth. caput, quod apud Græcos *μετάνοια* non pœna aut dolor eſt, ſed reſipiſcentia, & *μετανοεῖν* reſipiſcere. At ubi interpres novi teſtamenti uſurpat Pœnitentiæ vocabulum, Græco in fonte *μετάνοια* eſt: ubi *pœnitentiam agite*, Græca lectio habet, *μετανοεῖτε*: non ergo in uſu Scripturæ ſacræ pœnitentia dolor aut pœna eſt, ſed mutatio conſilii & mentis, & pœnitere, ſapere poſt erratum, inſtituereque animum ad videndum recte. Scilicet hoc irrefragabili argumento in illam hæreſim incidere Germani, ut crederent, veram pœnitentiam nihil aliud eſſe, quam novam vitam. Juxta quod D. Ambroſius apud Magiſtrum 14. diſt. ait, veram pœnitentiam eſſe ceſſare a peccato.

Responsio. Hinc vero nos paucis extricare poſſemus, ſi veteris interpretis, & Chriſtianorum omnium Latine loquentium auctoritate contenti, Latini nominis notionem & originem ſequeremur, quæ ſatis (ut arbitror) ante nobis explicata eſt. Quin etiam, ſi rerum ordo fuerit diligenter inſpectus, reſipiſcentia atque triſtitia uſque adeo ſibi viciſſim hærent, ut ſi alteram tollas, utramque neceſſe ſit eſſe ſublatam. Etenim ſi ſapis, protinus incipit diſplicere, quod placuit. Imo, ſi erratum tuum ſemel intelligis, tu ipſe incipis tibi illico diſplicere.

Cum

(1) *Pœnitentia quid? De pœnit. d. 3. c. Pœnitentia eſt.*

Cum vero quicquam diſplicet quod placebat, id quemadmodum, quo tempore placuit, delectabat, ita neceſſe eſt contriſtare, dum diſplicet. Ac ne hunc quidem reſipiſcentiæ, triſtitiæque nexum arcanæ literæ tacuerunt. Gen. 6. *Videns Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra, pœnituit eum, quod hominem feciſſet, & tactus dolore cordis intrinſecus*. En poſt pœnitentiam dolor cordis apponitur. Et Hierem. 31. *Poſtquam convertiſti me, egi Pœnitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum*. In quæ verba D. Hieronymus, *Dolentis*, inquit, *& plangentis, & ſuper errore priſtino plorantis indicium eſt, ut femur manu percutiat, & ſtultum ſe ante fuiſſe fateatur*. Dolor itaque comes individuus eſt reſipiſcentiæ.

Quid de voce μετανοίας ſentiendum.

Quod ſi Latinæ vocis nullam rationem haberemus, ſi rerum item conſequentiam, & ordinem negligeremus, etiamnum Luthero, Eraſmoque oſtenderemus, Græcam μετανοίας vocem pœnam quoque, ac vindictam deſignare. Cujus rei teſtimonia ſi quis a nobis requireret, nihil eſſet profecto, quod tam facile expedire poſſemus, niſi ad alia properaret oratio. Certe Paulum 2. ad Corinth. 7. pro pœnitentia μετάνοιαν uſurpaſſe, vel protervus inficiari non poterit. Habent enim Græca in hunc modum: ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται, hoc eſt, *quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem non pœnitendam operatur*. Quo loco ſi reſipiſcentiam vertas, ſententiam in Apoſtolo falſam efficies: non enim triſtitia reſipiſcentiam operatur, ſed e diverſo reſipiſcentiâ triſtitiam: at triſtitia, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam, hoc eſt, voluntariam pœnam, vindictamque culparum. Noſter item Auſonius loquentem pœnitentiam inducens, inquit (1):

Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas,
Nempe ut pœniteat, ſic Metanœa vocor.

Non igitur, ſive Latine *Pœnitentia*, ſive Græce *metanœa*, novam ſolummodo vitam, ſed & veteris odium, vindictamque ſignificat.

Sed ais: ſi verbum verbo reddas, μετάνοια mutatio cogitationis, & mentis eſt, ſive tranſmentatio, ſi in hunc modum loqui Latina conſuetudo permitteret: fateor equidem. At mentis mutatio eſſe non poteſt, niſi mens divertat a malo, contraque accedat ad bonum. Quod quia non fit greſſibus corporis, ſed affectibus animi, veterem vitam animus averſetur oportet, cum elegit novam; ſic enim animi mutationem recta Philoſophia interpretatur, quam ſi haberent Lutherani, nihil ab illis præterea exigeremus, ſi modo haberent eam, non quam ſibi fingunt ipſi, ſed quam & vere & graphice deſcribit D. Ambroſius, 2. lib. de pœnitentia cap. 10. inquiens: *Facilius inveni, qui innocentiam ſervaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam. An quiſquam illam pœnitentiam putat, ubi acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effuſio, ubi copulæ conjugalis uſus? Renunciandum ſæculo eſt, ſomno ipſi minus indulgendum, quam natura poſtulat, interpellandus eſt gemitibus, interrumpendus eſt ſuſpiriis, ſequeſtrandus orationibus; vivendum ita, ut vitali huic moriamur uſui. Seipſum ſibi homo abneget, & totus mutetur: ſicut quemdam adoleſcentem fabulæ ferunt poſt amores meretricios peregre profectum, & amore abolito regreſſum* (2), *veteri poſtea occurriſſe dilectæ, quæ ubi non interpellatam mirata, putaverit non recognitam, rurſus occurrens dixerit, ego ſum, reſponderit ille, ſed ego non ſum ego*. Hanc mihi cogitationem, atque animi transformationem ſi præſtiteris, jam ego de nomine nihil moror: illa revera pœnitentia eſt, de qua nos in præſentia diſputamus.

Utrum ad rationem pœniten. præter deteſtationem vitæ veteris neceſſario requiratur propoſitio vitæ novæ.

Sed illud tamen Catholici quidam, contrario penitus ſenſu, atque ratione, in dubium vocant, an ad veram pœnitentiam, præter dolorem de peccato præterito, propoſitum exigatur deinceps futura vitandi, ita ut quemadmodum pœnitentem vitam veterem deteſtari, ſic & novam animo concipere, ac proponere neceſſum ſit.

SENTENTIA MODERN. Et quidem juniores nonnulli (3) exiſtimant hoc propoſitum non eſſe in pœnitentia neceſſarium. Tum quoniam ut vox ipſa præ ſe fert, pœnitentia culpas præteritas reſpicit, non proſpicit futuras: quod & D. Thomas animadvertit, 4. diſtinctione decima ſeptima, quæſtione prima, articulo ſecundo, quæſtione quarta, ubi aſſerit, pœnitentiæ proprium objectum eſſe peccatum commiſſum: quare, ait, ſecundum ſuam ſpeciem reſpicit tantum peccatum præteritum: tum etiam quoniam ventura mala cavere, prudentiæ actus eſt, non pœnitentiæ. Non igitur animus futura vitandi ad veram pœnitentiam neceſſarius eſt.

SENTENTIA VETER. ET COMMUN. Nos vero recentem hanc Theologiam pauliſper taceſſat rogemus, & Diſputationis noſtræ perturbatricem exoremus, ut ſileat, veterumque auctorum ſententiam amplectentes, intelligamus, mutationem mentis, quam nomen Græcum deſignare certum eſt, in pœnitentia quoque Latina voce comprehendi. Niſi enim mutetur totus (ut paulo ante referebamus ex D. Ambroſio) vere pœnitens eſſe non poteſt: at hæc pœnitentis mutatio in eo ſita eſt, ſi non vitam modo priorem reſpuat, ſed & novam animo complectatur, ſeſeque

(1) *In Epigr. in occaſionis ſtatuam*. (2) *De pœnit. d. 1. c.* Sunt qui. (3) *Maj. in 4. d. 14. q. 1. & Almai. ib.*

ſeque informet, atque animet ad recte, juſteque vivendum. Sit ergo (ut a more Scholaſtico non diſcedamus) prima Concluſio.

I. Concl. In pœnitente ſemper hæc duo conjuncta ſunt, deteſtatio vitæ veteris, & propoſitum vitæ novæ. Hanc Magiſter Sententiarum diſtinct. 14. & 15. tenet, & Albertus 14. diſtinct. art. 11. Durandus diſtinct. 18. quæſt. 2. art. 2. & Alexand. 4. par. quæſt. 69. membr. 9. & Adrian. quodlib. 5. art. 3. Cajetan. in Addition. 3. par. quæſt. 1. art. 1. & D. Thomas 3. part. quæſt. 85. art. 3. & 86. art. 2. & 3. cont. gent. c. 158. & 4. cont. gent. c. 72. Quæ quidem probatur ex Apoſtolo ad Epheſios quarto: *Deponite* (inquit) *vos veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renovamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem*, &c. Ergo non ſatis eſt veterem exuere, niſi novus homo induatur, quod certe voluntate fit, non manibus corporis.

Hoc præterea inſinuatur Gen. ſexto: *Pœnituit eum quod hominem feciſſet*, præcavens in futurum, *& tactus dolore cordis intrinſecus*, &c. Ambo igitur illa in eo, quem vere pœnitet, reperiuntur.

Ezechiel. item 18. *Si autem* (inquit) *impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & cuſtodierit omnia præcepta mea, omnium iniquitatum ejus non recordabor*. Cuſtodire autem omnia præcepta, ad animi propoſitum ſine dubio referendum eſt, quoniam non omnia ſimul præcepta cuſtodienda occurrunt, cum homo pœnitentiam agit. Utrumque pœnitens ſimul præſtat, & quod dolet de omnibus peccatis ſuis, & quod omnia præcepta cuſtodire proponit. Et infra eodem cap. *Convertimini* (ait) *& agite pœnitentiam: Projicite a vobis omnes prævaricationes veſtras, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum*, &c. Quod eſt novam vitam & animo concipere, & velle.

Præterea (ut recte Divus Auguſtinus libro de vera, & falſa pœnitentia, cap. 17. ratiocinatur) non ſolum petitur a peccatore, ut gemat, ſed etiam ut convertatur. *Convertimini*, inquit Propheta Ezechiel, *& agite pœnitentiam*, &c. & Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu*, &c. Converſio autem ad bonum eſt: non ergo ſatis eſt malam vitam antecedentem averſari, niſi ad bonum pœnitens animo convertatur.

Id inſuper annotavit Divus Ambroſius in illud ſecundæ ad Corinthios ſeptimo: *Ecce enim hoc ipſum, ſecundum Deum contriſtari vos, quantam operatur in vobis ſolicitudinem, & deſiderium; Deſiderat enim* (inquit) *reformari, qui per peccatum ſcit ſe factum eſſe deformem*.

David quoque in Pſal. 50. poſtquam veniam petivit, inquiens: *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco*, *&c. Cor mundum* (ait) *crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis*.

Præterea, primum, quod ab eo, qui fecit injuriam, poſtulamus, eſt hujuſmodi propoſitum. Cum ergo finis proprius pœnitentiæ ſit emendare Deo injuriam, certe vere pœnitens omnia exhibet, per quæ injuria compenſatur. Inter hæc autem (ut diximus) illud unum eſt, ut homo habeat animum alias deinceps injurias non faciendi.

Ad hæc, quemadmodum parentes, cum liberos puniunt, emendationem, propoſitumque melioris vitæ in futurum ab illis per pœnas extorquent; ita & hoc a nobis vel maxime Deus exigit in hac vindicta voluntaria, ut velimus in melius corrigere, quæ peccavimus.

Præterea, in omni motu non eſt receſſus a termino aliquo ſine acceſſu ad oppoſitum: Ergo nec averſio a peccato erit ſine converſione ad juſtitiam. Quare ſicut pœnitens deteſtatur vitam injuſtam antecedentem, ita voluntate complectitur futuram juſtam conſequentem.

Præterea, vera pœnitentia non eſt ſine actu charitatis, ut mox definiemus; ſed per actum charitatis volumus Deo in omnibus placere, & in nullis diſplicere: igitur animus in futurum bene vivendi vere pœnitenti, qui ad Deum convertitur, deeſſe non poteſt. Quod & nunc in Concilio Tridentino ſeſſione ſexta, capite quinto, & ſexto definitur, & in Concilio Florentino fuerat ante declaratum, videlicet ad contritionem (quæ pœnitentiæ primus actus eſt) pertinere, ut doleat de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cætero. Nec poteſt dici Concilium loqui de propoſito implicito. Pari enim ratione ſtatueret ad contritionem cordis ſpectare propoſitum jejunandi tempore quadrageſimæ: præterquam quod vana eſſet talis terminatio, & explicatio contritionis, ſi de implicito propoſito intelligerentur. Et ſimili quoque ratione interpretaremur, ad contritionem cordis pertinere, implicite dolere de peccato commiſſo.

Secunda Concl. Hujuſmodi propoſitum eſt de ratione pœnitentiæ. Hanc tenet D. Thomas expreſſe, & eam perſuadere nititur tertia parte, quæſt. 90. art. 4. & 4. contra gentes cap. 27. quia actus morales ex fine recipiunt ſpeciem. At finis pœnitentiæ, & doloris de peccato eſt nova vita: ergo illum finem intendere eſt de ratione pœnitentiæ. Quemadmodum enim expulſio diſpoſitionis contrariæ ſuapte natura paratur ad convenientem formam inducendam, & propulſatio humoris corrupti ab arte, naturaque inſtituitur, ut nova ſanitatis forma proveniat: ita & peccata antecedentia deſtruere, atque averſari, ad vitam novam inſtituendam ordinatur.

Præterea ad pœnitentiam id potiſſimum pertinet, ut Deo veteris vitæ compenſatio fiat. Id autem vel maxime a nobis Deus exigit pro compenſando delicto veteri, ut ei deinceps placere velimus, juſte, recteque vivendo. Id igitur eſt de ratione pœnitentiæ.

Hoc item probat Magiſter Sententiarum, diſt. 14. ex definitione pœnitentiæ, quam nobis DD. Ambroſius, & Gregorius (1) tradidere in hanc for-

(1) *Ho. 34. cujus initium: In æſtivum tempus.*

formam: *Pœnitentia eſt, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere*. De Pœnitentia, diſt. 3. cap. *Pœnitentia*, & cap. *Pœnitentiam*.

Nec ego aliud intelligo Florentinum Concilium indicare voluiſſe, cum aſtruit, ad contritionem cordis pertinere, ut doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.

Resp. ad arg. modern. Ad argumentum vero in contrarium reſpondet Divus Thomas diſt. 14. quæſt. 1. art. 1. quæſt. 6. ad 4. quod quamvis ad pœnitentiam juxta primam nominis originem, non pertineat reſpectus ad futurum; at quatenus habet pro fine præcipuo, emendare Deo culpam commiſſam, & illi pro ea ſatisfacere, hujuſmodi propoſitum eſt de ratione pœnitentiæ, nec ſine illo Deus aut placatur, aut conciliatur, cum id (quod ſæpe jam diximus) a nobis maxime requirat.

Utrum dolor, ſeu deteſtatio peccati ſit de ratione pœnitentiæ, quatenus peccatum eſt contra Deum.

Hæc de priore definitionis particula ſatis ſunt dicta. Nunc circa poſteriorem ea quæſtio eſt a nobis pertractanda; an dolor, deteſtatioque peccati, quia eſt contra Deum, ſit de ratione pœnitentiæ. Cui breviter quæſtioni eodem omnes ore reſpondent id de ratione pœnitentiæ eſſe. Divus Thomas 3. parte, quæſt. 86. art. 3.

Quippe ſi quem peccata contriſtant, vel quod turpia ſunt, vel quod infamiæ notam inuſſerunt, aut aliud damnum dedere peccanti; hujus dolor idoneus non eſt nec delicto adverſus Deum commiſſo penſando, nec infenſo Deo placando, & conciliando. Nam ne homo quidem juſtus placaretur, cum is, qui læſit, nullam ipſius haberet in dolore rationem, nec redintegraretur amicitia, dum qui eam violavit, jacturam propriam ſentit, non amici offenſionem. 2. ad Corinth. 7. *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis; ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundum Deum: quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt*, &c. *Triſtatur*, inquit D. Ambroſius, *ſecundum Deum, quia dolet, quod fecit, quod odit Deus*. Idem docet D. Chryſoſtomus homilia 15. in hanc ſecundam epiſtolam, ſed expreſſius homilia quarta in eandem.

Item niſi hac ratione, & fine peccator pœnitentiam ageret, ad Deum minime per ſuam pœnitentiam converteretur, cum tamen Chriſtiani pœnitentem, & converſum ad Deum, eundem prorſus intelligimus. Quoniam & arcanæ literæ pœnitentiam ſine peccatoris ad Deum converſione penitus ignorant. Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro*, &c. Ezech. 18. *Convertimini, & agite pœnitentiam*. Eſai. 55. *Derelinquat impius viam ſuam, & revertatur ad Dominum*. Et Pſal. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam*. Ubique igitur ratio, finiſque pœnitentiæ Deus ipſe deſcribitur.

Utrum de ratione pœnit. ſit deteſt. peccati, quatenus eſt contra Deum ſuper omnia dilectum.

Sed exiſtit hoc loco quæſtio non parva, an illa ratio formalis, & motiva pœnitentiæ ſine dilectione poſſit haberi. Quod in hanc formam alii quærunt, an pœnitentiæ finitione oporteat contineri, quod ſit dolor de peccatis, quia ſunt contra Deum ſuper omnia dilectum.

Object. Et ſuadetur non oportere, quia dilectio eſt actus ſufficiens ad remiſſionem peccatorum: quare ſi ſemper cum pœnitentia interveniret, aut neutra eſſet idonea, aut altera ſuperflueret.

Deinde: ſi actus charitatis neceſſario in peccatoris converſione inveniretur, tunc charitas diceretur ſecunda tabula poſt naufragium potius, quam pœnitentia: quod tamen inauditum eſt.

Præterea, puer fugit ignem, tanquam malum, etiamſi oppoſitum bonum actu non velit: ergo & homo poteſt fugere peccata, quamvis Deum actu non amet.

Quarto, quia ſi dilectio eſſet pœnitentiæ conjuncta, dilectio pœnitentiam antecederet, quoniam attingit finem, rationemque formalem pœnitentiæ: at conſequens eſt falſum, ut videtur. Primo, quia contritio præcedit gratiam habitualem, cum ſit ejus diſpoſitio: ergo & charitatem, quia gratia prior eſt charitate, ad quam ſe habet gratia, ut anima ad potentias ſuas. Nam dat gratia eſſe, & vivere, charitas operationem. Secundo, quia ſi dilectio contritionem præcederet, jam prima pœnitentis contritio eſſet meritoria, cum a charitate proficiſceretur, referreturque ab eadem charitate in Deum ſuper omnia dilectum. At contritio prima meritoria eſſe non poteſt, quia vel meretur gratiam, vel gloriam. Non gratiam, quia prima gratia ſub merito non cadit; gratiam vero ſimul fieri, & augeri impoſſibile eſt. Quare prima contritio nec primam gratiam, nec augmentum ejus promeretur; ſed ne gloriam quidem; quia vel meretur gloriam, quæ reſpondet primæ gratiæ, puta ut quatuor, ſi gratia prima erat ut quatuor, vel meretur augmentum illius gloriæ. Si primum, jam gloria, quæ reſpondet primæ gratiæ, non daretur gratis, contra Apoſtolum ad Roman. 6. inquientem: *Gratia Dei vita æterna*; & contra rationem, quæ dictat, gratiam nihil aliud eſſe, quam acceptationem ad gloriam. Unde ſi quis accepit gratiam primam ſine meritis; ergo & acceptatus eſt ad gloriam correſpondentem ſine meritis. Augmentum vero gloriæ ſi prima contritio meretur, pariter quoque & augmentum gratiæ, quod jam reprobatum eſt. Denique conſequentiæ falſitas oſtenditur ex D. Thom. 4. d. 14. q. 1. art. 2. q. 1. cujus verba ſunt: *Quandoque aliquis fugit malum propter deſiderium boni, quandoque autem e diverſo: & hic motus eſt frequentior in reverſione peccatoris ad Deum per pœnitentiam: unde pœnitentia eſt prior Charitate; & cum motus amoris pœnitentiam præcedit, non eſt amor Charitatis, quia Charitas amiſſa non recuperatur, niſi per actum Pœnitentiæ virtutis*. Hactenus ille.

In contrarium eſt, quod omnis dolor in amore fundatur, eo enim quod aliquid amamus, de ejus amiſſione dolemus.

1. Conc.

1. Conc. Hinc ſit prima propoſitio: Primus actus Pœnitentiæ nunquam eſt ſine actu Charitatis. Magiſt. diſt. 15. 4. item Gratianus de Pœnit. d. 3. c. ult. & cap. *Fugerat.* & diſt. 2. cap. *Charitas eſt*. Et D. Thomas 1. 2. q. 113. art. 4. ad 1. & ar. 5. & de veritate, qu. 28. ar. 4. Durandus d. 17. 4. q. 1. & 4. Capreol. diſt. 14. quæſt. 2. & Gabriel, eadem diſt. & quæſt. contra Palud. diſt. 14. quæſt. 3.

Primum probatur hæc Concluſio teſtimonio D. Auguſtini 14. de civit. Dei, cap. ult., ubi aſſerit, neminem pertinere ad Civitatem Dei, niſi per amorem Dei, uſque ad contemptum ſui: Sed omnem vere pœnitentem ad Dei civitatem pertinere, nemini dubium eſt: Ergo &c. Et lib. de ver. & falſa pœnit. cap. 9. pro abſurdo habet, quod ſine amore Dei quiſquam conſequatur indulgentiam, ſine quo nullus invenit gratiam. Et cap. 17. idem ait, & lib. contra Creſcon. 2. cap. 12. cum dixiſſet, Et eleemoſynis, & verbo veritatis, & contritione remitti peccata, ſubdit: *Mundantur etiam ipſa, quæ ſupereminet omnibus, charitate, quæ una ſi adſit, omnia illa recte ſiunt; ſi autem deſit, illa omnia fruſtra fiunt*. Præterea 1. Joan. 3. *Qui non diligit, manet in morte*.

Præterea, converſio ad Deum requiritur ad habendam gratiam Dei, Zach. 1. Ezech. 18. & 33. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*. Sed converſio ad Deum non fit, niſi per actum charitatis. Nam ſi aliter converſio fiat, vana eſt ad juſtificationem: cum in Chriſto Jeſu ſola fides valeat, quæ per dilectionem operatur, ad Gal. 5. Hoc autem notavit D. Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia, cap. 17. dum ſcribit, non converti, qui habet attritionem, & timet Deum judicem, niſi & juſtum diligat.

Præterea, ſalus animæ in converſione ad Deum conſiſtit. Hier. 3. *Convertimini filii revertentes, & ſanabo averſiones veſtras*. Eſa. 6. *Et convertatur, & ſanem eum*, & 45. *Convertimini ad me, & ſalvi eritis*. At pœnitentia eſt medicina ſalutis. Ergo, &c.

Item, omne agens agit propter finem: anima ergo, cum movet ſe, ad finem ſe movet. At velle efficaciter finem, pertinet ad Charitatem: Namque ſi per ſpem ſolam finem appeteremus, nec ſpes illa mortua ad juſtificationem ſufficeret, nec de peccato doleremus, qua ratione offenſa Dei eſt, ſed qua malum noſtrum eſt.

Id tandem modo in Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 6. & 7. definitum eſt.

Ac revera quidem: Id enim Dominus Luc. 7. inſinuaſſe videtur, inquiens: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Quæ ſignificant dolorem & lacrymas nullas eſſe, niſi cum charitate eſſent.

2. Conc. Secunda propoſitio: Prior natura eſt actus Charitatis, quam actus pœnitentiæ: Imo radix, unde pœnitentia habet remittere peccata, dilectio eſt, juxta Domini ſententiam Luc. 7. *Quoniam dilexit multum*; ait D. Thomas 3. p. q. 85. art. 2.

Probatur item hæc concluſio: Quia pœnitens deteſtatur peccatum, ut offenſam Dei: Ergo prius natura amat Deum. Nam niſi quem amore proſequimur, ejus mala exhorreſcere non ſolemus.

Primus quoque voluntatis actus circa proprium objectum eſt, ſcilicet circa bonum. Deinde ſequitur odium oppoſiti mali. Prior ergo actus eſt, quo Deo volumus bonum, quam actus, quo ejus malum abhorremus.

Præterea, velle mihi conciliare Deum, eſt prius, quam velle emendare injuriam commiſſam, cum illud ſit finis hujus. At illud ad charitatem pertinet, hoc ad pœnitentiam, ut dictum eſt. Ergo, &c.

Præterea, ut D. Thomas argumentatur loco citato ad ſecundum, in actibus animæ primus motus eſt circa finem. Unde prior eſt natura intentio finis, quam electio mediorum: At dolere de peccatis, & illa deſtruere, medium eſt ad placandum & conciliandum Deum, & ad rectam electionem pertinet. Ergo &c.

Sed & Hier. 31. hujus rei teſtimonium habemus: *Poſtquam convertiſti me*, inquit, *egi pœnitentiam*. Prior eſt igitur converſio ad Deum, quam pœnitentia deteſtatioque peccati.

Id poſtremo Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 6. definivit his verbis: *Peccatores ad juſtificationem ſe diſponunt, incipientes diligere Deum, tanquam omnis juſtitiæ fontem; ac propterea moventur adverſus peccata per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per pœnitentiam*.

Tertia propoſitio: De ratione veræ pœnitentiæ eſt, quod diſpliceat peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum. D. Thomas expreſſe 3. p. q. 86. a. 3. patetque ex prioribus concluſionibus.

Ad primum autem eorum, quæ in contrariam partem adduximus, reſpondet D. Thomas 3. p. qu. 84. ar. 5. ad 2. & qu. 86. ar. 6. ad 2. & de ver. qu. 28. art. 5. in corp. & in ſolutione primi, negando conſequentiam. Aliud enim requiritur ad juſtificationem abſolute, aliud ad juſtificationem ejus, qui mortaliter peccavit, in quo requiritur & averſio a malo, & converſio in bonum, ut injuria, quam fecit, compenſetur per æquam ſatisfactionem.

Ad ſecundum reſpondetur, quod pœnitentia dicitur ſecunda tabula poſt naufragium, & non charitas: Primo, quia charitas neceſſaria eſt in omni juſtificatione, communiſque & integra navi ſolventibus, & naufragis. Pœnitentia autem proprium eſt remedium naufragorum.

Item etiam in pœnitentia charitas intelligitur; non autem e diverſo in charitate pœnitentia. Quamquam & his duobus argumentis brevius reſponderetur, multos actus hominis in juſtificatione ſimul conjungi, quibus tamen ſingulis juſtificationem ipſam ſacræ literæ tribuunt. Fides enim purificat corda noſtra, Act. 15. Spe quoque ſalvi facti ſumus, ad Rom. 8. Univerſa etiam delicta operit charitas, Prov. 10. Et ſcriptum quoque eſt, ſine timore neminem poſſe juſti-

juſtificari, Eccl. 1. Et, cum peccator ingemnerit, ac pœnitentiam egerit, peccata ipſius oblivioni tradentur, Ezech. 18. & 33. Erraret autem vehementer, qui vel remiſſionem peccati unicuilibet ex illis actibus denegaret, vel unum ex iis quemlibet ſuperfluere arbitraretur.

Ad tertium, nihil vetat, cum quis ſemel habuit actum amoris, odio habere malum ſine amore præſenti, ex vi tamen præcedentis: ut poſt primum aſſenſum concluſionis, quem ſine aſſenſu antecedenti principiorum habere nequivimus, nihil prohibet eidem concluſioni iterum atque iterum aſſentiri ſine principiorum aſſenſu. Sic & primam pœnitentiam ſine dilectione habere impoſſibile fuit. Secundam vero, vel tertiam habere poterimus ex efficacia ſolum prioris dilectionis. Ita quoque puer vi & potentia amoris naturalis, quem dubio procul aliquando primum habuit, poſtea malum fugit naturæ contrarium, etiamſi amor ille actu non perduret. Quin etiam non oportet duas ſemper operationes differentes habere amoris & pœnitentiæ, ſed poteſt unus & idem actus a charitate & pœnitentia proficiſci: ut interim media & finem unico actu complectimur, & principiis & concluſioni unico actu aſſentimur.

Ad quartum, conceſſo conſequenti quod infertur, ad primam confutationem, nego conſequentiam. Non enim valet, A eſt prius B, & B prius C; ergo A eſt prius C: præſertim cum in diverſo genere cauſarum ille ordo conſideratur. Quemadmodum & hæc collectio inutilis eſt: A eſt cauſa B, & B eſt cauſa C: ergo A eſt cauſa C. Quod ut exemplo manifeſtum efficiam, ponamus illud, quod Philoſophi negare non poſſunt, primas qualitates & ſecundas, utraſque eſſe diſpoſitiones ad eandem formam ſubſtantialem, ut calor & color, humiditas & mollities ad animum rationalem; ubi certum eſt, ſecundas qualitates priores eſſe anima in genere cauſæ diſponentis & materialis, animam rurſum priorem eſſe primis qualitatibus in genere cauſæ formalis. Prior eſt enim forma, quæ dat eſſe ſimpliciter, quam forma, quæ dat eſſe tale. Ex quo tamen ſi quis colligeret, ſecundas qualitates eſſe priores primis, certe a philoſopho non toleraretur; ſed ne a Dialectico quidem, cum in nullo genere cauſæ primas qualitates ſecundæ præcedant.

Item, Contritio prior eſt habituali gratia in genere diſpoſitionis, gratia etiam prior eſt habitu pœnitentiæ infuſæ in genere cauſæ formalis. Sed contritio nullo pacto prior eſt habitu pœnitentiæ. Quoniam actus ille ab habitu producitur in genere cauſæ efficientis. Effecta autem cauſarum efficientium ſuis cauſis efficientibus priora eſſe non poſſunt, niſi forte in genere cauſæ finalis, de quo cauſarum genere in præſentia non differitur.

Circa id vero, quod in eodem argumento additur, gratiam ſe habere ad charitatem, & pœnitentiam, ut anima ad potentias ſuas, non in omnibus ſimilitudo eſt. Quoniam potentiæ animæ, intellectus & voluntas, nulla ratione præcedunt animam; habitus vero charitatis & pœnitentiæ, quoniam in genere cauſæ efficientis producunt actus, qui ſunt diſpoſitiones ad gratiam, ex conſequenti ipſam gratiam antecedunt. Charitas igitur, & pœnitentia habent ſe ad gratiam, ut calor ad formam ignis. Idem enim calor ſi conſideretur ut diſponens materiam ad recipiendam formam, prior forma eſt; ſi autem ut potentia calefactiva, eadem forma poſterior eſt.

Ad ſecundam vero confutationem, in qua difficultas eſt maxima, ſunt qui negant primam contritionem meritoriam eſſe (1): quam ego ſententiam olim juvenis tenere ſolebam. Nec enim poteram eam perſuaſionem induere, ut gratia habitualis, qua juſtificamur, prima contritione prior eſſet, quod tamen erat neceſſarium, ut illa contritio eſſet meritoria, quippe cum gratia, & amicitia Dei totius meriti radix, & origo ſit. Atque id etiam D. Thomas mihi ſentire videbatur, 1. p. qu. 62. art. 2. ad 3. in hæc verba: *Triplex eſt converſio in Deum, una quidem per dilectionem perfectam, quæ eſt creaturæ jam Deo fruentis. Et ad hanc converſionem requiritur gratia conſummata. Alia converſio eſt, quæ eſt meritum beatitudinis: & ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ eſt merendi principium. Tertia converſio eſt, per quam aliquis præparat ſe ad gratiam habendam: & ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, ſed operatio Dei ad ſe animam convertentis, ſecundum illud: Converte nos Domine, & convertemur.* Et tertia parte, quæſtione 89. articulo primo ad ſecundum, *Actus*, inquit, *primus pœnitentis ſe habet ut ultima diſpoſitio ad gratiam conſequendam, ſcilicet contritio. Alii vero ſequentes actus pœnitentiæ procedunt jam ex gratia, & virtutibus.* Sed quoniam D. Thomas (quem auctorem libentiſſime ſequor) 1. 2. quæſt. 112. art. 2. ad 1. contrariam ſententiam tenet, concedo, contritionem primam eſſe meritoriam gloriæ. Primo, quia eſt operatio amici Dei ordinata in finem ſupernaturalem; imo, ut oſtenſum eſt, in finem charitatis ab ipſa charitate ordinata: ergo eſt meritoria.

Præterea, ultima diſpoſitio ad formam, in genere cauſæ formalis, poſterior ipſa forma eſt. Igitur ſecundum ordinem cauſæ formalis, contritio a gratia procedit; erit ergo meritoria.

Præterea, fingamus hominem poſt primam illam contritionem e vita diſcedere: tum quæro, an iſti dabitur aliqua gloria. Quod quia negari non poteſt, quæro rurſum, an illam gloriam talis homo meruerit. Si meruit, habetur intentum: ſi non meruit, ergo adulto ſecluſis ſacramentis datur gloria abſque merito proprio, reclamante Paulo 1. ad Corinth. 3. *Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem.* Et Matthæi 20. nemo diurnum accepit denarium, niſi qui in vinea laboravit.

Præ-

(1) *Gabr. d. 14. q. 1. ar. 2.*

Præterea, primus actus charitatis eſt meritorius, cum ſine dubio ſit opus amici Dei maxime placens Deo. Joan. 14. *Qui diligit me, ego manifeſtabo ei meipſum*. Sed actus primus pœnitentiæ ſequitur primum actum charitatis, a quo proficiſcitur: ergo eſt meritorius. Quod D. Auguſtinus affirmat de vera, & falſa pœnitentia c. 17. ubi de iis, qui in fine pœnitentiam agunt, ſic loquitur: *Cum fructifera pœnitentia opus ſit non hominis, ſed Dei; inſpirare eam poteſt, quoniam vult ſua miſericordia, & ex miſericordia remunerare quos damnare poteſt ex juſtitia*. Et cap. ult. ait, Pœnitentiam non ſolum indulgentiam promittere, ſed certa præmia. Gratianus etiam id habet de Pœnitent. diſt. 1. cap. *Convertimini*.

Igitur ad argumentum, ſive confirmationem ſecundæ illius impugnationis, concedo libenter, primam gratiam gratis dari, nego tamen exinde primam gloriam dari ſine merito. Eadem enim contritio ut quatuor, & diſpoſitio eſt ad gratiam ut quatuor, & meritoria gloriæ ut quatuor; qua ratione ordine naturæ gratiam ſequitur. Et ad impugnationem, quia gratia eſt acceptatio ad vitam æternam, &c. Id ſcilicet ego nego, ſi ſermo formalis ſit: ſed eſt forma, per quam aliquis eſt amicus Deo, per quam homini grato, & accepto, admiſſoque in divinæ naturæ conſortium facultas datur ad æterna bona, per operationem virtutum promerenda. Nec oportet, formaliter loquendo, ut quis ſit amicus Deo, quod Deus per talem amicitiam, ſecluſa quacunque operatione, velit illi vitam æternam; ſed ſatis eſt, quod velit illum admittere ad participationem bonorum ſupernaturalium, quæ ſimpliciter faciunt homines bonos, qualis eſt charitas, & ceteræ virtutes infuſæ, per quas admiſſus homo ad Dei amicitiam, & gratiam, æternam gloriam propriis actibus demeretur. De adultis loquimur: nam parvulis gratia datur per operationem alienam, ſimiliter & gloria.

Cujus rei exemplum habes in anima, quæ quoniam actus primus eſt, dat eſſe, & vivere. Hanc conſequuntur potentiæ naturales, hoc eſt, intellectus, & voluntas, per quas operatur ad conſecutionem finis. Sic & gratia, vita quædam animæ eſt, quæ illi & vivere, & eſſe divinum præſtat, quam charitas & reliquæ virtutes conſequuntur, quarum operationibus finem ſuum homo conſequetur. Nec deerit præter naturale, morale quoque exemplum in hujus rei expoſitione. Cum enim homo quis gratus incipit eſſe Principi, non eſt opus, ut per talem gratiam acceptus ſit ad ultima præmia, atque præcipua, quæ videlicet princeps fideliter ſervientibus præparavit: ſed per talem primam gratiam intelligitur admitti in domum, conſortiumque ejuſdem Principis, darique facultas intelligitur ad præmia quæcunque fidelium amicorum promerenda. Cum autem Apoſtolus ait, Gratia Dei vitam æternam donari, certe ſentit, quod D. Auguſtinus diſertiſſime docet, 3. Hypognoſt. & de gratia, & libero arbitrio cap. 4., 5, 7. per auxilium Dei gratuitum eam homines conſequi: cum tamen ſimul dicatur corona juſtitiæ, quia nobis cooperantibus gratia Dei reſpondet, tanquam præmium, mercedeſque operis noſtri. Atque de prima controverſia ſatis ſuperque fuerit diſputatum. Ubi conſtitutum nobis eſt, pœnitentiam eſſe voluntariam pœnam pro peccatis aſſumptam, propter Deum ex charitate dilectum.

PARS SECUNDA.

De Pœnitentia ut virtute.

2. QUÆST. PRINCIP. IN ſecunda vero vertebatur in quæſtionem: An pœnitentia ſit virtus.

Rationes dubitandi pro parte negativa.

Cujus quidem Quæſtionis pars negativa ex eo ſuadetur in primis, quod nulla virtus vitium in eodem ſubjecto neceſſario ſupponit: at oportet hominem fuiſſe vitioſum, priuſquam in homine pœnitentia ſit; non igitur eſt pœnitentia virtus. Nam & abſurdum eſt virtutes te habere non poſſe, niſi ante peccaveris, & Chriſto Domino aliquam denegare, in quo omnium virtutum plenitudo eſt.

Deinde Philoſophi nullam de pœnitentia fecere mentionem: non Ariſtoteles, non Cicero, non Seneca, non denique Macrobius, qui tamen copioſiſſime de virtutibus diſſeruere: non ergo eſt pœnitentia virtus.

Præterea, cujuſque virtutis primus actus eſt electio boni, ſecundus vero fuga mali. Eſt enim virtus habitus electivus, in mediocritate conſiſtens. At pœnitere deteſtationem, fugamque peccati notat: non ergo poteſt eſſe præcipuus cujuſque virtutis actus, cum tamen primus actus pœnitentiæ ſit. Quare non eſt pœnitentia virtus.

In contrarium eſt, quod compenſare injurias adverſus homines factas, virtus eſt: ergo & divinas offenſas vindicare virtus ſine dubio eſt.

1. CONC. Ad hujus controverſiæ pleniorem explicationem ſit prima propoſitio: Pœnitentia eſt virtus. Quæ quidem concluſio indubitata apud Catholicos ſemper fuit: Niſi quod noſtra hac tempeſtate quidam apud Hiſpanos hæretici irridere cœperunt eos, qui de peccatis commiſſis triſtarentur. Cujus erroris auctor creditur eſſe Lutherus, qui novam ſolummodo vitam a pœnitentibus exigit, pœnas non exigit.

At hic error (ne aures veſtras Sanctorum teſtimoniis obtundam) ex ſacris literis revincetur. Baruch 2. *Anima, quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, & incedit curva & infirma, & oculi deficientes, & anima eſuriens dat tibi gloriam & juſtitiam Domino*. 2. ad Corinth. 7. *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Quæ enim ſecundum Deum, &c.* Et Pſalm. 6. *Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo*. Ecce

Pro-

Propheta ſanctus & rex laborat, gemit, lacrymatur: Ubi? in lecto: Quantum? rigat: Quamdiu? per ſingulas noctes: Ob unam ſcilicet noctem, quam in iniquitate traduxerat, vitæ totius laborem, gemitum, lacrymaſque deſignat. Et poſt tam clarum & illuſtre Davidis exemplum, ſunt qui in luce meridiana cæcutiant? Quorum ſtultitiam facile ſane erit redarguere vel naturali ratiocinatione, quæ oſtendit dolorem de peccatis moderatum, ob debitum finem, eſſe laudabilem. Nam quem errati piget, quique caſtigat ſeipſum, idque maxime cavet, ne rurſus in eoſdem laqueos inducatur, is laude digniſſimus eſt.

Præterea, ſi cujus rei proſecutio turpis eſt fuga bona erit ſuapte natura: pœnitentia ergo, cum fuga peccati ſit, honeſtiſſima eſt.

Præterea, aliorum punire peccata jure naturæ ſtudioſum eſt: quemque igitur ſua vendicare facinora, æquum & juſtum eſt.

Tandem, hominem, in quem injuſte peccarit, placare virtus eſt: Deo ergo, quem offenderis, ſatisfacere virtus eſt. Sed quid nos audaces de bono Divini præcepti diſputamus? Nam (Tertulliani verbis libenter utimur (1) *bonum eſt pœnitere, an non? quid revolvis? Deus præcepit, Deus hortatur, Deus invitat: Pœnitentiam*, inquit, *agite*: Pęnitentia igitur actus virtutis eſt.

Secunda Concluſio: Pęnitentia eſt virtus ſpecialis. Contrarium hujus tenuerunt quidam ante D. Thomam, ut ipſe D. Thomas auctor eſt diſtinct. 14. q. 1. a. 1. q. 3. Hos Scotus ſecutus videtur, diſt. 14. q. 2. & Major etiam q. 2. Sed hac Concluſione explicanda primum intelligamus, dolere de peccatis, eo quod contra rationem rectam facta ſunt, non pertinere ad aliquam ſpecialem virtutem. Cum enim omnis virtus ſit conformis rectæ rationi, eadem ſufficit & ut placeat, quicquid rationi conſentaneum eſt, & ut diſpliceat quod a recta ratione diſcordat. Unde temperantia ſatis eſt, ut deteſtemur actus intemperantiæ, juſtitia, ut injuſtitiam abominemur.

Illud etiam compertum habemus, triſtitiam de peccato, quatenus offenſa Dei eſt, non requirere ſpecialem virtutem, præter Charitatem, D. Thom. 3. p. q. 85. a. 2. ad 1. & a. 3. Et ratio eſt in promptu. Nam per eandem amicitiam bonum amicis volumus, & mala amicorum avertimus.

Præterea & id accipiamus, quod exploratum quoque eſt, dolere de peccato, ut languenti animo medeamur, non indigere alia virtute præter Charitatem. Nam ſicut ex amore naturali medicinam oppono morbis corporis; ita ex Charitate, qua meipſum diligo propter Deum, medicinam adfero ægritudinibus animi. Atque ab eadem omnino Charitate eſt triſtari de culpa, ut mihi conciliem Deum. Etenim quæcunque humana actio, ob id patrata, ut comparem amicitiam hominis, nullam exigit ſpecialem virtutem humanam, ſed ex quodam deſiderio amicitiæ conſequendæ proficiſcitur, quod inchoatio quædam eſt, & veluti amicitiæ ſemen. Triſtari ergo de peccato, ut in gratiam Dei redeamus, inchoatio quædam eſt Divinæ amicitiæ, nec ad aliam virtutem pertinere poteſt. Imo adeo virtutis nomen non meretur, cum in genere amicitiæ actus ille imperfectiſſimus ſit, virtus autem ſit diſpoſitio perfecti ad optimum, ut ex Ariſtot. 7. Phyſ. lib. colligitur.

Triſtari ergo de culpa eo fine, ut compenſetur offenſa, quæ adverſum Deum commiſſa eſt, id nos aſſerimus exigere propriam ſpecialemque virtutem. Nam, ut dare Petro pecunias, ſi in ſe quidem abſolute conſideretur, nullam habet laudem; ſed ſi do, ut relevem miſeriam ejus, actus eſt miſericordiæ; ſi, ut bene illi faciam, ſcilicet quia bonum ipſius eſt, ad benevolentiam & amicitiam pertinet; ſin vero, tanquam donum gratuitum, pecunias confero, nempe ut ſuo loco & tempore, quibus decet, diſtribuantur, ad virtutem liberalitatis ſpectat: ita triſtitiam aſſumere, ut injuriæ Deo factæ compenſatio fiat, a virtute ſpeciali oriatur neceſſe eſt, cum finis ille tam ſpecialis ſit, ut pertinere ad duas virtutes nequeat, nedum ad plures. Diverſa quippe formalia motiva voluntatis, diverſæ ſunt formales rationes objecti, atque conſequenter diverſos habitus & virtutes efficiunt.

Præterea, ſi quem hæreſis ſuæ pœniteat, ut emendetur offenſa Deo facta, actus virtutis ſine dubio eſt: nec tamen poteſt elici a fide, quæ eſt in intellectu, ſed ne ab aliis quidem virtutibus generaliter. Dabitur ergo aliqua ſpecialis virtus, unde ille actus exiſtat, quam nos Pœnitentiam appellamus.

Poſtremo, velle compenſare injuriam factam proximo, requirit ſpecialem virtutem: ergo & velle compenſare ac vindicare injuriam factam Deo.

Dubium. Sed ex his oritur dubium, ſi Pœnitentia virtus ſpecialis eſt, an incidat in virtutem aliquam particularem earum, quas philoſophi poſuerunt. Videtur enim eſſe eadem cum juſtitia.

Opinio Durand. Quod Durandus diſt. 14. q. 2. aſſeruit, quia per eandem virtutem reddimus unicuique debitum, & illi ſatisfacimus, ſi intulimus injuriam. Sed per juſtitiam unicuique reddimus debita: ergo &c. Et confirmatur, quia injuriam factam ad jus æqualitatemque reducere, actus juſtitiæ eſt.

Præterea, vindicatio ſpecies Juſtitiæ eſt: ergo & pœnitentia. Quod & Div. Thomas affirmat, 3. p. q. 85. a. 3. ad 4. & art. 4.

Falluntur tamen, qui hoc ſentiunt: Primo, quia inter Deum & homines non eſt juſtum ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ut D. Thomas a. 3. jam citato ex Ariſt. 8. Ethic. manifeſtat: ergo cum pęnitentia ſit virtus inter hominem & Deum, non reddit juſtum, niſi ſecundum quid. Non eſt igitur virtus juſtitiæ, quæ videlicet æquale reddit. Deinde Religio debitum Deo reddit, & tamen non eſt juſtitia. Non ergo quæcunque virtus debitum Deo reddit, virtus juſtitiæ eſt.

(1) *In lib. de Pœnitent.*

Digitized by Google

Opinio Cajet. Quibus argumentis Cajetanus commotus tenuit, pœnitentiam eſſe virtutem Religionis. Quia ejuſdem præterea virtutis eſt reddere debitum Deo benefactori, & offenſo: ſed per Religionem reddimus debitum Deo benefactori, Major probatur, quia ratio debiti non variatur ex eo, quod fit pro beneficiis, vel offenſis, ut debitum ex accepto mutuo, vel ex furto ejuſdem rationis eſt. Cum ergo ſola Religio reddat debitum Deo ratione accepti beneficii, ſola debitum Deo reddit ratione factæ offenſæ.

Item Baruch. 2. *Anima, quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, dat tibi gloriam, & juſtitiam Domino*: Primum *gloriam:* deinde *juſtitiam*. Et confirmatur hoc ex Pſal. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies*. Primus ergo actus pęnitentiæ, hoc eſt contritio, eſt ſacrificium opuſque Religionis.

Sed hæc quoque opinio primum D. Thomæ adverſatur, 4. diſt. 14. quæſt. 1. art. 1. quæſt. 5. & diſt. 15. q. 4. art. 7. qu. 1. ad 2.

Præterea & falſa eſt, quia Religio non reddit Deo quodcunque debitum, ſed honorem: At pœnitentia per ſe quidem intendit compenſare injuriam Dei; aſſumit tamen ad hunc finem ea, per quæ compenſatur injuria, quæcunque illa ſint. Unde primum aſſumit triſtitiam de vita veteri; deinde propoſitum vitæ novæ; mox exteriorem pęnam & ſatisfactionem; denique in his omnibus ſubjectionem & humilitatem erga Deum. His enim homines humanas injurias ſolemus compenſare. Cum igitur finis pęnitentiæ proximus atque præcipuus non ſit, honorem Deo reddere; certe Religio eſſe non poteſt, cujus proximus finis eſt, reddere Deo cultum.

Præterea, non eſt ejuſdem virtutis reddere debitum honorem Principi, & ipſius offenſam compenſare. Illud enim ad Obſervantiam pertinet, hoc ad Juſtitiam: ergo non eſt ejuſdem virtutis Deum colere, & ejus offenſis ſatisfacere.

Sentent. Auct. de propoſitis dub. Dicendum ergo pęnitentiam eſſe ſpecialem a cæteris virtutibus diſtinctam, quas philoſophi cognoverunt, cujus proprius actus eſt, compenſare offenſam Dei. Quæ quidem virtus juſtitia quædam eſt, qualis inter homines ad Deum eſſe poteſt. Ezech. 18. *Si autem impius egerit pœnitentiam, & fecerit judicium & juſtitiam*. Pſal. 118. *Feci judicium & juſtitiam*. Ad Rom. 6. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire iniquitati, ita nunc exhibete ſervire juſtitiæ*.

Respon. ad Arg. Durand. Ad primum vero argumentum, quo ſuadebatur eſſe Juſtitia, jam videtur eſſe reſponſum. Nam Juſtitia, quæ proprie & ſimpliciter Juſtitia vocatur a Philoſophis, non niſi inter eos eſt, inter quos æquale reddi poteſt.

Quare in definitione Juſtitiæ, ſicut jus pro æquali juſtoque ſumitur, ita particula, unicuique, pro iis ſolis diſtribuit, inter quos juſtum & æquale eſt: & per hoc patet ad confirmationem, quæ de injuria facta homini procedit. Nam pro injuria facta Deo æquale reddere, impoſſibile eſt.

Respon. ad arg. Cajet. Ad ſecundum, vindicatio non ponitur proprie ſpecies Juſtitiæ a D. Thoma, ſed pars quædam adjuncta, & virtus illi propinqua. Has Divus Thomas partes poteſtativas appellat virtutum, ut Religionem partem Juſtitiæ, Modeſtiam Temperantiæ. Cum vero aſſerit, pęnitentiam eſſe ſpeciem Juſtitiæ, latius uſurpat ſpeciei vocabulum pro inferiori, quod ſe habet per modum ſpeciei. Dixerat enim art. 3. juſtum dividi in juſtum ſimpliciter & juſtum ſecundum quid. Quæ non eſt diviſio generis in ſpecies.

Ad primum autem eorum, quæ faciebamus pro Cajetani ſententia, reſpondetur, quod Religio non debitum Deo pro beneficiis acceptis, ſi formaliter & per ſe loquimur, ſed gratitudo eſt, quæ refert Deo debitam gratiam pro acceptis beneficiis. Reddit autem Religio debitum cultum in ſignum dominii univerſalis, ratione cujus Latriam, cultumque debemus peculiariſſimæ ſervitutis. Ad quam virtutem nullo modo pertinere poteſt debitum compenſare, quod oritur ex delicto commiſſo.

Fateor tamen, quod ſi quæ virtus eſſet inter Deum & homines commutativa, qua redderemus debitum ratione cujuſquam commutationis, ad eandem quoque ſpectaret compenſare injuriam factam Deo; quemadmodum inter homines accidit.

Sed objicis: Si primus actus virtutis hujus eſt ſatisfacere pro delicto commiſſo, ad ſatisfactionem vero injuriæ factæ per accidens dolor intervenit, ergo potiſſimus hujus virtutis actus non eſt pęnitere: quocirca pęnitentia ex accidenti vocabitur.

Ad hoc dubium facile eſt reſpondere, ſi teneamus, pęnitentiam eſſe actum publicæ juſtitiæ, cujus ſcilicet Deus judex eſt, pęnitens miniſter: ſed ſi teneamus, eſſe privatam juſtitiam atque vindictam, ut antea diximus, difficile eſt. Nam cum hæc vindicatio & inflictio pęnæ accidentaria ſit ſatisfactioni voluntariæ, quam proximo facimus, profecto & accidentaria videtur eſſe compenſationi, quam facimus Deo.

Hoc autem movere nos nulla ratione debet. Eſt enim inſigne diſcrimen inter homines offenſos, & Deum, quod offenſus homo ab offendente id primum exigit, non ut ſe torqueat per pęnas, ſed ut reddat honorem ablatum per injuriam, tametſi & illud quoque in partem compenſationis accipiat, ſi is qui offendit, de offenſa preterita contriſtetur. At vero Deus e contrario primum id exigit, ut cum volumus peccatum admiſſum compenſare, triſtemur, luamuſque pęnas delicti commiſſi; id vero ſecundario requirit, ut honorem, & reverentiam, quæ peccando detraximus, pęnitendo rependamus. Cur ita? Nempe non ſuam, ſed noſtram quærit utilitatem, quæ videlicet in pęnis voluntarie pro peccatis aſſumptis

max-

Digitized by Google

maxima eſt. Nàm, ut D. Chryſoſtom. Homil. 5. 6 & 7. ad populum Antioch. elegantiſſime tradit, nulla medicina appoſitior, nullum remedium præſentius adverſus peccata eſt, quam triſtitia dolorque pro peccatis: & quemadmodum vermis lignum, tinea veſtem, e quibus prodiere, conſumunt; ita pœna matrem, e qua nata eſt, hoc eſt culpam, interimit. Merito igitur ea virtus, per quam offenſas Dei compenſamus, pœnitentia nuncupatur, quæ videlicet pœnas voluntarias infligit, quibus utique Deus vel maxime placatur, quoniam iis vel maxime homo ſanatur.

Reſpon. ad ra. dubitandi initio quæſt. princip. propoſitas.

Ad primum argumentum eorum, quæ a principio opponebamus, ad ſuadendum pœnitentiam non eſſe virtutem, reſpondeo facillime (niſi ego cæcutio) unicuique ſtatui & conditioni ſuas virtutes eſſe tribuendas, rectoribus juſtitiam, pauperibus patientiam, peccatoribus pœnitentiam. Certe virtus medicæ artis morbum ſupponit in ſubjecto, cui debet applicari. Quod ſi per hanc artem quiſque ſibi ſolum mederetur, idque optime poſſet, laus hujus artis non exinde minueretur.

Eadem quoque ratione ſunt quædam virtutes ad tuendam bonam valetudinem animi, & virtus quoque eſt ad reparandam, ſi quando fuerit amiſſa: unde nego antecedens. Nam licet abſolute virtus hominis non exigit prius hominem vitioſum, ſed ex ſuppoſitione; tamen ſi incidat in peccatum, nihil vetat, ut ſit virtus ad medendum illi. Nam & hominis natura integra non exigebat vindicationem; at ſi mali ſint & prævaricatores, virtus neceſſaria eſt: non enim vindicamus niſi malefacta. Itaque ſicut vindicatio ſceleris alieni ſupponit vitium in alio, ſic vindicatio ſceleris proprii ſupponit vitium proprium. Atque ob id hæc virtus in Chriſto non fuit, ſicut nec fides, aut ſpes, quoniam imperfectionem in ſubjecto notant, cui adhærent.

Pœnitentiam commendarunt etiam prophani, Seneca, Periander, Ariſtoteles &c.

Ad ſecundum dicitur, nonnullos ex philoſophis pœnitentiam commendaſſe: Senecam in Tragœdiis:

Quem pœnitet peccaſſe, pene eſt innocens.

Periandrum Corinthium: *Cum peccaveris, ſubeat te Pœnitentia.* Ariſtotelem 7. Ethi. ubi aſſerit, intemperantem ab incontinente hoc diſtare, quod intemperàns non pœnitet, ideoque eſt incurabilis: at incontinens pœnitet, ob idque morbus ejus medicabilis eſt. Sed & Ovidius (1) de ſuperis ita canit:

Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt,
Cum bene peccati pœnituiſſe vident.

At vero non poſuerunt ſpecialem virtutem pœnitentiæ, vel quia non conſideràverunt virtutem, niſi in ordine ad bonum humanum: pœnitentia autem non eſt virtus ſpecialis, niſi in ordine ad divinam providentiam: quæ eſt reſponſio D. Thomæ diſt. 14. quæſt. 1. ar. 1. quæſt. 3. ad quartum: vel quod finis hujus virtutis ſuperat omnem hominis rationem. Quod enim Deus concilietur, ejuſque offenſa compenſetur per pœnas voluntarie aſſumptas, ratio naturalis non aſſequitur. Certe Tullius (2) id fieri poſſe non putavit, cujus 3. Acad. lib. verba hæc ſunt: *Quod ſi liceret, ut iis, qui in itinere deerraſſent, ſic vitam deviam ſecutis corrigere errorem pœnitendo, facilior eſſet emendatio temeritatis.* Quod ſi liceret, inquit: at licet plane: apud quos? Nempe apud fideles, qui lumine fidei ſolum intelligunt clementiam Dei patris pœnitendo poſſe placari, indulgentiam peccatorum pœnitendo poſſe comparari, compenſationem injuriæ Deo factæ pœnitendo poſſe aboleri: ea ratio naturalis non tenet, tenet fides.

Ad tertium reſpondet Palud. in 4. diſt. 14. quæſt. 2. quod omnis virtus, & cujuſque virtutis primus actus ſit de bono formaliter & finaliter, etiam ſi forte ſit de malo materialiter: ſic & juſtitia vindicativa ſeu punitiva primo circa peccata verſatur, & tamen vera virtus eſt, imo & attributum Divinum. Amplius, Pœnitentia eſſentialiter non modo deteſtationem peccati, ſed & novæ vitæ propoſitum continet. Poteſt igitur vel hoc quoque nomine ejus actus boni electivus rectiſſime dici.

3. Conc. Unde poſtremam hujus controverſiæ Concluſionem conſtituimus: Pœnitentia eſt virtus infuſa. Pro cujus concluſionis confirmatione, quædam mihi ſunt jacienda fundamenta.

1. Fundament. Primum, dupliciter aliquam virtutem eſſe infuſam; aut ex genere, & natura ſua, quia videlicet per actus noſtros acquiri & generari non poteſt: Unde neceſſe eſt, a Deo nobis ſupernaturaliter infundatur, quales a Theologis aſſeruntur virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas. Aut virtus dicitur infuſa per accidens, quia licet per actus noſtros naturales acquiri poſſit, miraculoſe tamen alicui infunditur, ut Scientia rerum naturalium Adæ collata, & uſus linguarum collatus Apoſtolis. Hic igitur de virtute infuſa loquimur juxta priorem modum.

2. Fund. Secundum fundamentum ex 1. 2. q. 51. art. 4. non eſt alia cauſa neceſſaria ponendi habitus infuſos a Deo, niſi ut homo bene ſe habeat ad producendos actus ſupernaturales. Probatur manifeſte, quoniam ad actus naturales, quos potentia cum auxilio Dei generali producere poteſt, non eſt opus habitu infuſo ſupernaturali, (cum per actus noſtros poſſit habitus acquiri) quo bene potentia ſe habeat ad ſimiles actus. Quare tunc vel virtus acquiſita ſuperflueret, vel (ut dicamus verius) ſuperflueret ipſa virtus infuſa, quæ nihil aliud præſtaret, quam quod præſtaret acquiſita.

Et præterea, talis virtus infuſa non eſſet pri-

(1) 2. de Ponto. (2) *Refert hunc Ciceronis locum Lactant. l. 6. c. 24. Liber autem hic tertius Ciceronis, quod ſciam, hodie non extat.*

Digitized by Google

mi generis, de qua nos loquimur, ſed eſſet potius per accidens infuſa.

3. Fund. Tertium fundamentum, actus pœnitentiæ, qui ſufficit ad juſtificationem (quem Theologi contritionem appellant) non poteſt eſſe in homine ſine actu fidei ſupernaturalis: quod primum oſtenditur ex Divo Auguſtino, in lib. de vera & falſa Pœnitent. cap. 2. ubi inquit: *Si fides fundamentum eſt Pœnitentiæ, conſtat, Pœnitentiam, quæ ex fide non procedit, inutilem eſſe.*

Nemo item poteſt bene agere pœnitentiam, niſi qui ſperaverit indulgentiam de pœnitentia, diſt. 1. cap. *nemo poteſt*. ex D. Ambr. Sperare autem indulgentiam non poteſt ſine actu fidei: ergo.

Eſt quoque teſtimonium Hieremiæ præclarum, cap. 31. *Poſtquam convertiſti me, egi pœnitentiam; & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum*. Nota, *poſtquam oſtendiſti mihi*.

Idem aperte oſtenditur ex eo, quod ad juſtificationem impii requiritur fides, ut anno ſuperiori copioſiſſime demonſtravimus multis teſtimoniis irrefragabilibus, e quibus illud eſt præſtantiſſimum: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*, ad Hebr. 11. Et Sapien. 9. *Per ſapientiam* (quam ſcilicet donum Dei de cœlo delapſum ante dixerat) *ſanati ſunt, quicunque placuerunt tibi, Domine, a principio*. Ex hoc vos colligite, omnes conſiderationes circa peccatum, quas ex naturalibus habere poſſumus, eſſe penitus inſufficientes ad Pœnitentiam, qua homo juſtificatur. Contra Scotum diſt. 14. quæſt. ſecunda.

Quartum fundamentum. Actus Pœnitentiæ, quæ eſt ſufficiens ad remiſſionem peccatorum, non producitur a voluntate cum ſolo concurſu Dei generali, ſed eget auxilio ſupernaturali Dei, quo ipſe moveat voluntatem noſtram ad veram Pœnitentiam. Id quod & certa ratio docet, & confirmat auctoritas, ut ait Bernar. ſerm. 1. in feſtum Petr. Divus quoque Auguſt. de fide ad Petrum, cap. 31. *Firmiſſime*, inquit, *tene, neminem hic poſſe Pœnitentiam agere, niſi quem Deus illuminaverit, & gratuita ſua miſeratione converterit*. Et l. 5. contra Julianum Pelagianum, cap. 3. & multis aliis locis id probat ex Apoſtolo ad Rom. 2. ubi ait: *Bonitas Dei ad Pœnitentiam te adducit*. Et ex illo 2. ad Timoth. 2. *Ne forte Deus det illis Pœnitentiam, & reſipiſcant a Diaboli laqueis*.

Præterea, hoc fuit determinatum contra Pelagium, ut patet in Epiſt. Aurelii Carthag. Epiſcopi, de erroribus & condemnatione Pelagii (1). *Decimò, inquiunt Catholici, poſtulandus* (ſcilicet Pelagius) *ut fateatur, ſecundum gratiam & miſericordiam Dei veniam pœnitentibus dari, non ſecundum meritum eorum, quandoquidem ipſam Pœnitentiam donum Dei dixit Apoſtolus, ubi ait de quibuſdam: Ne forte det illis Deus Pœnitentiam*.

Idem definit Leo Papa Epiſtola 69. ad Theodorum Epiſcopum. *Ipſam pœnitentiam Dei credimus inſpiratione conceptam, dicente Apoſtolo: Ne forte det illis Deus Pœnitentiam*, &c.

Eſt quoque definitum a Cæleſtino Papa, in Epiſt. ad omnes Galliarum Epiſcopos, cap. 4. *Neminem de ruina peccati per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi eum gratia Dei miſerentis erexit*. Et cap. 8. ac 9. *Præparatur voluntas a Domino, & ut aliquid agat, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda fidelium. Qui enim ſpiritu Dei aguntur, ii ſunt filii Dei*. Quod & a Concil. Trid. ſeſſ. 6. & cap. 5. 7. 9. definitum eſt, & can. 3. *Si quis dixerit, ſine præveniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque ejus adjutorio hominem pœnitere poſſe, ſicut oportet ut ei juſtificationis gratia conferatur, anathema ſit*.

Cujus rei manifeſtum teſtimonium habes apud Hierem. cap. 31. *Converte me Domine, & convertar, quia tu, Domine, Deus meus. Poſtquam enim convertiſti me, egi pœnitentiam*. In quæ verba D. Hieronymus: *Vide*, inquit, *quantum ſit auxilium Dei, & quam fragilis humana conditio, ut hoc ipſum, quod pœnitentiam agimus, niſi nos Dominus ante converterit, & niſi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus*.

Ratione quoque id probat D. Thomas 4. contra gent. cap. 72. quia mens debite ad Deum converti non poteſt ſine auxilio ſpeciali. Quod licet Gabr. neget 3. diſt. 27. q. unica, art. 3. & 4. diſt. 14. q. 1. & 2. ſed apud fideles certum eſſe debet. Hierem. 31. Pſal. 79. *Domine Deus virtutum, converte nos*. Vide D. Auguſtinum in illud Pſal. 84. *Deus, tu converſus vivificabis nos*; & lib. 2. de peccat. meritis, & remiſſione cap. 18. Male igitur & periculoſe Cajetanus q. 1. de contritione dicit, quod poteſt quis diligere Deum ſuper omnia, etiam ut eſt beatitudo Sanctorum, ſine Charitate infuſa, & hoc ſine etiam poſſe eſſe dolorem acquiſitum de peccato, quatenus eſt offenſa Dei.

Quibus jactis fundamentis, tertia concluſio firma perſiſtit: Actum Pœnitentiæ neceſſarium eſſe habitum virtutis infuſum. Quoniam hac ſola ratione ponimus virtutes Theologicas infuſas, quod actus earum excedunt naturæ facultatem. Sed actus Pœnitentiæ eſt homini ſupernaturalis: ergo ad eum neceſſarius eſt habitus virtutis infuſus.

Confirmatur: Pœnitentia diſponit animam hominis, ut bene ſe habeat in ordine ad finem ſupernaturalem: ergo eſt habitus ſupernaturalis. Conſequentia patet, quia habitus eſt diſpoſitio animi in ordine ad operationem: Ergo ſi operatio eſt naturalis, habitus erit ſupernaturalis.

Confirmatur 1. quia Deus ſuaviter diſponit omnia: ergo eum actum perfectum virtutis natu-

ralis

(1) Et eſt 72. in ordine Epi. Leon. Pap. in edit. Pariſien.

Digitized by Google

ralis non producat ſine habitu naturali, neque actum etiam ſupernaturalem perfectæ virtutis producet ſine habitu ſupernaturali.

Et præterea, cum agens naturale non ſe extendat ultra finem naturæ, non poterit producere habitum pœnitentiæ, quæ videlicet perficit hominem in ordine ad finem excedentem naturæ facultatem. Eſt ergo pœnitentia habitus infuſus a Deo, per quam pœnas eligimus ad Divinas injurias in nobis ipſis vindicandas. Atque hactenus de ſecunda controverſia dictum ſit.

PARS TERTIA.

De neceſſitate Pœnitentiæ ut Virtutis.

3. QUÆST. PRINCIP. TErtio loco id quærebatur: An pœnitentiæ virtus ſit ad ſalutem & juſtificationem neceſſaria?

Nam pars negativa vera eſſe videtur ex Origene Homil. 2. in Levit. ubi ſeptem media enumerat idonea ad conſequendam remiſſionem peccatorum.

RATIONES PRO PARTE NEGAT. Primum eſt baptiſmus: ad Titum 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Secundum eſt Charitas, Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 1. Petr. 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Tertium eſt Martyrium, Joan. 15. *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Et Matth. 10. *Omnis, qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo;* &, *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.* Quartum eſt Eleemoſyna, juxta illud Lucæ 11. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Et Tobiæ 4. *Eleemoſyna ab omni peccato & a morte liberat.* Quintum eſt remittere injuriam. Matth. 6. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, & Pater veſter cæleſtis dimittet vobis delicta veſtra.* Sextum eſt convertere peccatorem ab errore vitæ ſuæ. Jacobi 5. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore vitæ ſuæ, operit multitudinem peccatorum.* Septimum tandem eſt pœnitentia, cum lavat peccator in lacrymis ſtratum ſuum. Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, omnium iniquitatum ejus non recordabor.* Eadem fere Auguſtinus lib. 2. contra Creſconium Grammaticum, cap. 12. Eadem quoque D. Chryſoſtomus in Epiſtolam 2. ad Corinth. Homil. 4. Cum ergo pœnitentiam diſtinguant Origenes & D. Auguſtinus a cæteris remediis, quæ ad remiſſionem peccatorum ſingula ſunt idonea, fit conſequens, ad remiſſionem peccatorum pœnitentiam non requiri. Et confirmatur ex eodem Divo Chryſoſtomo Homil. 5. ad Antiochenos, ubi docet, & triſtitiam & mortem de peccato utramque natam eſſe, utramque peccatum deſtruere, ut in pœnitentibus, & martyribus. Et Homil. 22. ad eoſdem, cum dixiſſet, compunctione atque eleemoſynis regnum cælorum emi, ſubdit: *Non habes pecunias? non compunctionem? Ecce clamat Propheta dicens: Quis eſt homo qui vult vitam? Prohibe linguam tuam a malo, labia tua ne loquantur dolum, & in ſalutem tibi ſufficiet.*

Secundo principaliter pro eadem parte argumentor: Si cui non occurrant memoriæ peccata, occurrat autem Divina bonitas, poterit ex ejuſmodi conſideratione in actum dilectionis exire, quem ſi habeat, procul dubio juſtificabitur. Per ſolam igitur dilectionem, cum peccata in mentem non veniunt, poteſt homo juſtificari: quocirca non eſt pœnitentia ad juſtificationem neceſſaria.

Confirmat autem hoc vel maxime, quod peccata commiſſa nonnunquam e memoria penitus excidunt, ita ut revocari non poſſint, idque vel per morbum, vel etiam per anguſtiam temporis, quemadmodum ſi oſcitantem Chriſtianum de improviſo tyrannus opprimat, nec ſpatium ſit ad cogitanda & deflenda peccata. Quare non oportet in omni eventu pœnitere, ſed in hujuſmodi poterit homo ſine pœnitentia ſervari.

Ultimo contingit aliquem eſſe multis criminibus perplexum atque involutum. Si ergo pœnitentia eſſet ad remiſſionem peccatorum neceſſaria, opus eſſet, ſingulorum peccatorum pœnitere, cum par ſit ratio de ſingulis: quo fieret, ut non poſſet hujuſmodi in momento juſtificari.

Pro parte vero affirmativa thema noſtrum apertiſſime facit: *Niſi pœnitentiam habueritis.* Neceſſaria eſt igitur pœnitentia, ne pereamus.

Dupl. pœniten. interior, & exterior.

Huic quæſtioni priuſquam ego reſpondeam, illud ſuppono: Cum duplex pœna ſit, altera interior, hoc eſt, dolor animi; altera exterior, hoc eſt, afflictio corporis, duplicem ex conſequenti pœnitentiam eſſe: Alteram interiorem, de qua 2. ad Tim. 2. *Ne quando det illis Deus pœnitentiam*, & Actor. 2. *Pœnitentiam agite: & baptizetur unuſquiſque veſtrum.* Alteram vero exteriorem, de qua 2. ad Corinth. 7. *Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Et Math. 12. *Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.*

1. CONC. Nunc ſit prima concluſio: Pœnitentia interior, eſt neceſſarium remedium ad remiſſionem mortalium peccatorum. Actor. 3. *Pœnitemini & convertimini, ut deleantur peccata veſtra.* Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, vita vivet, & non morietur.* Nullum enim aliud proponitur pœnitentibus medium, unde & cap. *Firmiter*, de ſumm. Trinit. definitur, quod ſi quis poſt baptiſmum prolapſus fuerit in peccatum, per veram ſemper poteſt pœnitentiam reparari.

Item Apoc. 2. *Memor eſto, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, veniam tibi cito, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.*

Præterea, ad Epheſ. 4. & ad Coloſ. 3. *Vos non ita didiciſtis Chriſtum, ſed ſicut eſt veritas in Jeſu, exuite vos veterem hominem, & induite novum*. At induitur novus per amorem boni: exuitur ergo vetus per odium vitæ prioris.

Præterea, Eccleſ. 21. *Fili peccaſti? non adjicias iterum, ſed de priſtinis deprecare, ut tibi dimittantur*. Quæ verba tractans D. Auguſtinus lib. 1. de nupt. & concupi. cap. 26. inquit: *Si a peccando deſiſtere hoc eſſet non habere peccatum, ſufficeret, ut hoc nos ſcriptura moneret: Fili, peccaſti, non adjicias iterum: non autem ſufficit, ſed addidit: Et de priſtinis deprecare, ut tibi dimittantur*. D. Thomas de ver. 1. quæſt. 28. art. 9. & 1. 2. qu. 113. a. 3.

Præterea, qui novam vitam, ceſſationemque a peccato ſolummodo ad juſtificationem remiſſionemque præfiniunt, hi Dominicam precationem de medio tollunt, qua dicimus: *Dimitte nobis debita noſtra*, &c. Imo memoriam peccatorum antecedentium conantur abolere, qua nihil peccatori ſalubrius eſt. Pſal. 56. *Quoniam iniquitatem meam*, &c. Vide Chryſoſtomum hom. 9. in epiſt. ad Hebræos.

Præterea, Luc. 5. *Non egent, qui ſani ſunt, medico, ſed qui male habent. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores, ad pœnitentiam*. Et cap. 15. *Gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia*. Quod & in Conc. hoc Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. modo definitum eſt. Nam ſanctorum teſtimonia hoc loco congerere, fuerit in re non dubia teſtibus uti non neceſſariis. Si quis tamen ea noſſe cupit, multa colligit Gratianus, de pœnitentia, diſt. 1. & Roffenſis articulo quinto.

Neque poſt tam firma ſacrarum literarum argumenta, rationibus hanc concluſionem confirmare neceſſarium eſt. Nam rationes ferme, quæ a Theologo in fidei Catholicæ confirmatione referuntur, ex conjectura pendent, nullam vim afferunt in docendo. Nos vero, cum adverſus hæreticos diſputamus, argumenta quærimus, quæ non perſuadeant modo, ſed cogant: & tamen in hac parte ſi quis Theologus afferat rationem, non aſperner: ſi non habeat, non admodum flagitem. Nos certe congruentiſſimam inſinuavimus, quod pœnæ medicinæ ſunt adverſus peccata appoſitiſſimæ: eoque præſertim, quod triſtitia atque dolor humilitatem inducunt, ſuperbiam excludunt, quæ morborum humani generis prima cauſa eſt. Contritam manum vel brachium levare non poſſumus; ſic *mœror in corde viri humiliabit illum*. Prov. 12. Vide Chryſoſtom. homil. 3. in Matth. & homil. 11. ad popul. Antioch.

Præterea, nihil eſt, quod ita animum humanum contineat & frænet, quam pœna. Ut igitur homines peccata vitarent diligentius, in quæ ſemel decidiſſent, pœna ac timore cohiberi debuerunt. Atque ut Div. Auguſtinus ait, & habetur de pœnitent. diſtinct. 1. cap. *Nullus*, ita impartitur Deus miſericordiæ largitatem, ut non relinquatur juſtitiæ diſciplina: ſiquidem naturalis ratio poſtulat, ut legum prævaricatores juſta vindicta puniantur.

2. Conc. Exterior pœnitentia eſt quoque ad ſalutem neceſſaria. Hanc mox equidem demonſtrabo, ſi prius unum illud admoneam, actus exteriores ad ſalutem neceſſarios eſſe in hunc ſenſum, ut ſi facultas adſit, habeantur in re, ſi non adſit, habeantur in voto. Verbi cauſa, baptiſmus dicitur eſſe ad ſalutem neceſſarius, quoniam ſi haberi poſſit, ſine illo nemo ſalvatur; ſi haberi non poſſit, ſine voto illius ſalus conſtare non valet. In hunc igitur ſenſum nos aſſerimus, pœnitentiam exteriorem eſſe ad ſalutem neceſſariam, quoniam nemo unquam, qui eam agere potuit, ſine ea ſalutem conſecutus eſt; nec qui agere non potuit, ſine illius voto & deſiderio.

Primum ergo argumentum pro hac concluſione eſt teſtimonium Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. *Docendum eſt*, inquiunt Patres, *Chriſtiani hominis pœnitentiam (quam ſecundam poſt naufragium tabulam ſancti Patres apte nuncupaverunt) multo aliam eſſe a baptiſmali; eaque contineri non modo ceſſationem a peccatis, & eorum deteſtationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam eorumdem ſacramentalem confeſſionem, ſaltem in voto, itemque ſatisfactionem per jejunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia. De qua pœnitentia ſcriptum eſt: Memor eſto, unde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum 2. Cor. 7. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et rurſus Luc. 3. cap. Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ*. Hactenus Concilium.

Atque hæc fere ſacrarum literarum teſtimonia magna ex parte concluſionis hujus veritatem oſtendunt.

Expon. loc. 2. Cor. 7.

Nam & illud Apoſtoli 2. ad Corint. 7. *Triſtitia, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam*, &c. de exteriore intelligendum eſſe ſuperius admonuimus. Triſtitia enim interior, quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam (videlicet exteriorem) in ſalutem ſtabilem operatur. Vera enim pœnitentia interior intelligi non poteſt, quam non exterior conſequitur. Baruch 2. *Anima, quæ triſtis eſt, & incedit curva, & infirma*, &c. David Pſalm. 5. *Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo*. Et Luc. 7. *Mulier illa peccatrix lacrymis rigavit pedes Domini*.

Expon. loc. Matth. 3.

Illud quoque Matth. 3. *Facite fructum dignum pœnitentiæ: jam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt: omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mit-*

mittetur: de exteriori ſatisfactione accipiendum *eſſe, communis ſenſus catholicorum manifeſtat,* qui hunc locum maxime referunt adverſ. Lutherum ad aſſerendam ſatisfactionem exteriorem pœnitentiæ. Tum & D. Chryſoſtomus docet ſuper cap. 3. Matth. homil. 10. his verbis: *Maxime indigemus compunctione pœnitentiæ, multatumque lacrymarum. Pœnitentiam vero dico, non ſolum ut a malis prioribus deſiſtamus, verum etiam ut bonorum operum fructibus impleamur: Facite (inquit Chriſtus) fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? ſe utique peccatis adverſa faciamus. Aliena rapuiſti? incipe donare jam propria: longo es tempore fornicatus? a legitimo quoque uſu ſuſpendere conjugii: injuriam feciſti? refer benedictionis verba conviciis: neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem, tantummodo ſpicula de corpore evellere, ſed etiam remedia adhibere vulneribus. Deliciis ante & temulentia diffluebas? jejunio, & aquæ potu utrumque compenſa.* Hactenus Divus Chryſoſtomus.

Denique ſic illum locum eſſe interpretandum, Evangelicus ſtylus ipſe declarat, ubi fructus arboris opera exteriora, quæ a bona voluntate tanquam radice procedunt, aſſeruntur. Matth. 7. *A fructibus eorum cognoſcetis eos.*

Præterea & Apoſtolus ad Rom. 6. hanc concluſionem docet, inquiens: *Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ: ſicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire iniquitati, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ.*

Nec id ſolum procedit in lege Evangelica, ſed in lege omni, ſive naturæ, ſive ſcripturæ: hoc enim peculiare habuit lex nova, ut Divus Thomas auctor eſt (1), quod determinat in particulari ea, quæ in lege naturæ erant indeterminata. *De jure* (inquit) *naturali eſt, ut aliquis pœniteat de malis, quæ fecit, quantum ad hoc, quod doleat ſe feciſſe, & doloris remedium quærat per aliquem modum, & aliqua etiam ſigna doloris oſtendat, ſicut Ninivitæ fecerunt; ſed ea pœnitentia determinationem accepit ex inſtitutione divinæ legis.* Sicut ergo in nova lege neceſſaria eſt ad ſalutem utraque pœnitentia, & interior & exterior, ita etiam in lege naturæ atque ſcripturæ neceſſaria erat.

Præterea Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu.* Quo teſtimonio ad hoc corroborandum utitur D. Ambroſius ad virginem lapſam, c. 8. *Pœnitudo* (inquit) *neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quantæ putas, & qualis neceſſaria pœnitentia? Secundum conſcientiæ molem exhibenda eſt pœnitentiæ magnitudo; non enim verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur, ſe tibi ante oculos ponas, non aliud remedium poſt baptiſmum conſtitutum eſſe, quam pœnitentiæ ſolatium. Ergo in primis proprii facti tu ipſa judex eſto crudelior, & quaſi mortuum te exiſtimans, quomodo poſſis reviviſcere, cogitat deinde mens, ac membra ſingula digna caſtigatione punienda: denique totum corpus crucietur. Dicit enim Deus: Convertimini ex toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu, &c.* Et infra: *Qui futuras pœnas in hoc parvo vitæ ſpatio compenſaverit, ſe ipſum ab æterno judicio liberat; grandi plaga alta & prolixa opus eſt medicina, grande ſcelus grandem habet neceſſariam ſatisfactionem.*

Idem etiam elegantiſſime docet Div. Chryſoſt. in epiſt. ad Hebr. hom. 9. (2) ubi nec veretur dicere, medicamentum fortius, quod maxime operetur in pœnitentia, exteriorem ſatisfactionem eſſe: quemadmodum in medicamentis compoſitis una herba eſt dominantiſſima. Et hom. 5. de pœnitent. dicit, eam eſſe mortuam ſine eleemoſyna.

Idem quoque docet Divus Cyprianus ſerm. 5. de lapſis, circa finem: *Orare oportet impenſius & rogare, diem luctu tranſigere, vigiliis noctes ducere, &c.*

Præterea (ut in Relectione anni ſuperioris monſtratum eſt) cum ambarum partium, & ſpiritus & carnis peccatum commune ſit, neceſſarium erat, ut eſſet remedium quoque commune, totuſque homo interior & exterior pœnas lueret peccatorum.

Præterea, cum ex miſericordia Dei pœna æterna pœnitenti in temporalem commutetur (æterna autem futura erat non ſolum animæ, ſed etiam corporis) conſequens fit, ut peccator pœnæ temporali non ſolum animæ, verum etiam corporis relinquatur obnoxius. Sic enim Deus impartitur miſericordiæ largitatem, ut non relinquatur juſtitiæ diſciplina. De pœnitent. diſtinct. 1. cap. *Nullus*, ex D. Auguſt.

Ad rat. dubitandi pro part. negat. & prim. reſpond. de Bapt.

Ad primum argumentum jam ante ex Div. Thoma reſponſum eſt, omnia illa remedia poſt peccatum mortale nulla eſſe, ſi pœnitentia deſit, quemadmodum & Div. Auguſtinus lib. 2. contra Creſconium dixit, Sine charitate, quæcunque alia remedia (quæ multa enumerarat) non prodeſſe: verbi gratia, fidei remiſſio peccatorum tribuitur: item & eleemoſynæ: At Apoſtolus inquit: *Si charitatem non habuero*, &c. Sed quoniam hæc generalis reſponſio non videtur idonea, ſpeciatim reſpondetur ad ſingula. Et quidem primo de baptiſmo.

Utrum adult. baptiſ. ſine pœnitent. remittat peccat. Prior opinio.

Nam utrum baptiſmus ſine pœnitentia peccata remittat, Scholaſtici auctores in duas factiones extremas atque adverſiſſimas diſtrahuntur. Nam quidam contendunt omnes nervos, ut ſuadeant, baptiſmum, niſi contrito adminiſtretur, prodeſſe nihil. Cui opinioni adhærent Gabriel diſt. 14. qu. 2. & Adrianus qu. 1. de pœnitent. &

(1) 3. *pa.* 1. *qu.* 84. *a.* 7. *ad* 1. (2) *De pænit. di.* 1. *c. Medicamentum.*

quodlib. 5. art. 3. Quibus & Div. Thomas favere videtur 3. p. q. 86. art. 2. & 3. & quæſ. 69. art. 6. ad 3. Ubi aſſerit, quod ad effectum baptiſmi percipiendum, licet non requiratur pœnitentia exterior, requiritur tamen interioris pœnitentiæ virtus: virtus autem pœnitentiæ contritio eſt, cum ſine actu charitatis non reperiatur: ergo &c.

Item ſuper epiſtolam ad Roman. lectiou. 4. dicit, quod contritio cordis requiritur ante baptiſmum; alioquin ficte ad baptiſmum acceditur.

Atque habent, qui ſic opinantur, ea pro ſe argumenta maxime, quæ nos retro fecimus, ut oſtenderemus juſtificationem peccatoris ſine actu charitatis eſſe non poſſe: quæ hic repetere, ne longum ſit, ſupervacaneum exiſtimavi.

Habent & illud ex Divo Auguſtino (ſi Divo Auguſtino tamen hoc opuſculum tribuendum eſt) Is ergo (ſeu quiſquis alius ejus libri fuerit auctor) ad fratres in Eremo ſerm. 11. *O compunctio*, inquit, *ſine qua infructuoſa eſt omnis confeſſio, omnis ſatisfactio inanis, ſine qua adultis non valet baptiſmus.* Sed expreſſe tamen lib. 7. cont. Donatiſt. cap. penultim. & habetur de conſec. diſtinct. 4. cap. *Solet*, Baptiſmum aſſerit non prodeſſe iis, qui non habent charitatem; probatque ex illo Apoſtoli, 1. Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam*; &c. Præterea Act. 3. *Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata veſtra*. Ergo converſio requiritur, quæ non eſt ſine charitate, ut ante oſtenſum eſt. Loquebatur autem, antequam baptizarentur.

POSTER. OPINIO. Hæc & multa alia dicuntur ab iis Theologis, qui priorem opinionem de baptiſmo tuentur. Sed exoriuntur ex alia parte adverſarii, qui aſtruere videntur, non requiri contritionem, aut attritionem, ſed ſatis eſſe pœnitentiam virtualem, hoc eſt velle ſuſcipere baptiſmum inſtitutum ad remittenda peccata, & id ſine complacentia in peccatum. Quem in modum loquitur Divus Ambroſius lib. 3. de ſacramentis, cap. ult. Quod etiamſi non confiteatur peccatum, qui venit ad baptiſmum, tamen hoc ipſo implet confeſſionem omnium peccatorum, quo baptizari petit, ut juſtificetur: & ita ſacramentum baptiſmi, juxta communem expoſitionem, vocatur pœnitentia. ad Hebr. 6. *Impoſſibile eſt renovari ad pœnitentiam*. Et Luc. ult. *Oportebat prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes*. Ubi quæ Matthæus de baptiſmo dixit, Lucas refert de pœnitentia. Idem videtur nonnullis Scotus ſentire, diſt. 14. q. 4. & Cajet. 3. p. q. 86. art. 2. & probatur ex Div. Ambroſio in illud epiſtolæ ad Rom. 11. (*Sine pœnitentia ſunt dona Dei*:) *Gratia Dei in baptiſmate non quærit gemitum aut planctum, ſed ſolam ex corde profeſſionem*. Et quia quæ graviter peccantur, nonniſi fletu & gemitu ad veniam pertinent, ideo ne illos jam non poſſe accipere veniam putarent, quia dolere illos non videbant, oſtendit id inter primordia fidei non requiri.

OPINIO MEDIA. 1. CONC. At vero Divus Thomas, & communis Theologorum ſententia inter has extremas media eſt, in cujus expoſitionem ſit prima concluſio, de qua ego non dubito; Ante baptiſmum requiritur in eo, qui peccavit mortaliter, aliqua pœnitentia interior, ſcilicet diſplicentia formalis, deteſtatioque peccati. D. Thomas 3. p. q. 86. a. 2. ad 1. Gloſ. ord. in illud Matth. 3. *Pœnitentiam agite*, &c. D. Auguſtinus de ver. & fal. pœnitent. c. 8. de fid. ad Petr. cap. 30. expreſſe, & lib. de fid. & oper. c. 6. & 84. lib. 50. Homiliar. hom. 27. Cujus verba habentur de conſecrat. diſt. 4. c. *omnis*. *Nemo poteſt novam vitam inchoare, niſi eum veteris pœnituerit*. Probat autem Divus Auguſtinus id duobus teſtimoniis ſacrarum literarum. Primum eſt ad Coloſſ. 3. *Exuite vos veterem hominem, & induite novum, qui ſecundum Deum creatus eſt*. In baptiſmo enim proprie novus homo induitur: ergo prius debet exui vetus homo, quam novus induatur. Sed novum induit homo per hoc, quod eligit novam vitam; ergo & veterem exuit per hoc, quod deteſtatur antiquam.

Secundum teſtimonium habetur Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum*. Et Dominus etiam non baptizatis loquebatur, inquiens: *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis*.

Divus Chryſoſtomus homilia 10. in Matth. hoc colligit ex eo, quod Baptiſmus Joannis fuit præparatorius Baptiſmi Chriſti, & vocatur Baptiſmus pœnitentiæ Luc. 3. Matth. 3. ergo in remiſſionem peccatorum erat Baptiſmus Joannis, non quod peccata remitteret, ſed quod per pœnitentiam, quam prædicabat, diſponebat ad Baptiſmum Chriſti.

Hoc etiam definitum eſt nunc in Concil. Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 6. quod videlicet ante Baptiſmum oportet eſſe pœnitentiam, id eſt, odium & deteſtationem peccatorum, ex eo, quod Actor. 2. dicitur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum*.

Nec hanc Concluſionem aut Scotus, aut Cajetanus negarunt (quantum ego ſentio) nuſquam enim aſſerunt, omni diſplicentia, etiam imperfecte remota, Baptiſmum recte a peccatore ſuſcipi.

Nec Divus Ambroſius etiam unquam ſomniavit (ut patet legenti caput illud ultimum de Sacramentis) peccata in Baptiſmo remitti ſine quocunque dolore interiori.

2. CONC. Secunda propoſitio: Non requiritur actus perfectus pœnitentiæ virtutis, ut peccator ſit diſpoſitus ad ſuſcipiendum effectum Baptiſmi, ſed ſatis erit imperfectus dolor, quem Theologi attritionem appellant. D. Thomas 4. diſt. 6. q. 1. a. 3. q. 1. ad 5. ſuper cap. 11. Joannis, lect. 9.

Hæc vero propoſitio non aliter a me probatur, quam in Relectione anni ſuperioris probatum eſt, omnia quidem novæ legis ſacramenta gratiam vitamque conferre, ſed potiſſimum Baptiſma, quod niſi vitam peccatoribus conferat, non video,

video, cur ſacramentum regenerationis appelletur. Ac ſi contritio ſemper præcederet tanquam diſpoſitio, nunquam Baptiſmus culpam mortalem remitteret, ſed ſolum pęnam. Quare gratiam in eo conferri adultis non oporteret, quæ videlicet ad remiſſionem pœnæ non requiritur.

Quodnam diſcrimen ſit inter attritionem, & contritionem.

Exoritur tamen hoc loco quæſtio valde difficilis, & ad hanc propoſitionem explicandam neceſſaria, qua quæritur diſcrimen inter attritionem, & contritionem, unde liqueat, quidnam attritio ſit, quæque ſit illa, per quam virtute Sacramenti fiat homo ex attrito contritus. Nam D. Thomas 4. diſt. 17. qu. 2. ar. 1. qu. 2. ad 3. ſolum aſſerit attritionem eſſe diſplicentiam imperfectam, contritionem vero eſſe diſplicentiam perfectam. At hinc revera non habetur, quid attritio ſit, quæve ſit illa imperfectio, qua a contritione diſtinguitur. Variis ergo aliorum hac de re opinionibus prætermiſſis, ſupponendum in primis eſt, diſplicentiam ideo perfectam dici, quia nihil illi deeſt eorum, quæ ad finem diſplicentiæ conſequendum ſunt neceſſaria. Eſt autem finis diſplicentiæ, ſeu doloris de peccato multiplex, ut a principio hujus Diſputationis conſtituimus.

Perfecta diſplicentia peccati quæ.

Primus, vindicare injuriam factam Deo: Alter ejuſdem Dei amorem conciliare: Tertius, peccatum, ut malum, & inimicum animæ, deſtruere atque abolere. Erit igitur ea perfecta pœnitentia, & diſplicentia de peccato, quæ habebit hos tres fines, & effectus. Qui quidem omnes mutuo hærent, nec quiſquam illorum ſine reliquis invenitur. Qui enim dolor injuriam Dei emendat, idem & conciliat nobis Deum, & peccatum commiſſum delet.

Imperfectæ diſplicentiæ tria genera.

Quibus jactis fundamentis, patet manifeſte, diſplicentiam imperfectam eam eſſe, quæ nec ſufficiens eſt ad emendandam Dei injuriam, nec ad gratiam ipſius farciendam, nec ad peccatum deſtruendum. Unde colligitur, hanc imperfectam diſplicentiam multipliciter homini contingere: multis enim modis contingit a perfecto declinari.

Primum itaque genus imperfectæ diſplicentiæ eſt, cum quis dolet de peccato propter humana, naturaliaque motiva, ut quia turpe eſt, & contra rationem, vel quia induxit infamiam, vel etiam quia contrarium Deo eſt, quatenus finis eſt, & principium naturæ. Hoc autem diſplicentiæ genus, quod videlicet ſula ratione naturali nititur, an Theologi appellaverint attritionem, me profecto latet. Sed quum ſit quidam imperfectus dolor, qui interim frangere, & atterere animum poteſt, licet non perfecte, nos attritionem eam nuncupemus. Vide D. Auguſtinum, de vera, & falſa pęnitentia, cap. 2. & 9.

Secundum genus imperfectæ diſplicentiæ eſt, quæ oritur a timore pœnarum, pœnas vero intelligo ſpirituales, vel æternas, quæ lumine fidei cognoſcuntur: & hanc Doctores Scholaſtici omnes attritionem vocant, atque de ea D. Auguſtinus de vera & falſa pœnitentia, cap. 18. loquitur, tractans illa verba Ezech. *Quacunque hora peccator ingemuerit, & converſus fuerit, vita vivet. Converſum ait, non tantum verſum, vita vivere. Vertitur a peccato, qui jam vult dimittere peccatum: Convertitur, qui jam totus omnino vertitur: qui jam non ſolum pœnas timet, ſed ad bonum Domini contendere feſtinat.* Dixerat autem, pœnitentiam, quæ impetrat vitam, non a ſolo timore, ſed a charitate proficiſci.

Hanc etiam attritionem tanquam inſufficientem rejicit D. Ambroſius lib. 1. de pœnitent. cap. 9.

Tertium imperfectæ diſplicentiæ genus invenitur, cum quis dolet quidem de peccato, qua ratione offenſa Dei eſt, ſed ex velleitate, non ex volitione abſoluta, & efficaci: habet enim deſiderium imperfectum placendi Deo, dimittendi peccatum &c. ſicut & dilectio Dei imperfecta poteſt appellari volitio, qua Deo vellem bonum & gloriam, ipſique placere in omnibus: deſiderio tamen imperfecto: ſic & nolle Dei offenſam, eſt imperfecta diſplicentia: nam perfecta, efficax, & abſoluta eſt, quæ ex dilectione Dei efficaci, & abſoluta naſcitur. Hunc vero imperfectum dolorem Cajetanus q. 1. de contritione (ac jure ille quidem) attritionem vocat.

Quadruplex diſcrimen inter contrit. & attrit.

Si hæc nobis fuerint diligenter inſpecta, facile conjiciemus diſcrimen inter attritionem, & contritionem.

Primum ab effectu, quia contritio peccati remiſſionem facit, attritio non facit.

Alterum a principio, quod contritio ab amore infuſæ charitatis procedit, attritio vero non, ſed vel a timore pœnarum, vel ab amore proprio & naturali, vel a dilectione imperfecta conditionata & inefficaci, qui non ſunt actus charitatis, cum poſſint eſſe in peccatore.

Inde rurſum diſcrimen tertium ſequitur, quod contritio elicitur ab habitu pœnitentiæ infuſo, attritio vero ab habitu eodem non elicitur.

Poſtremum diſcrimen eſt, quod ad contritionem requiritur auxilium Dei ſpeciale, cum ſit actus ſupernaturalis. Attritio vero ſolis naturæ viribus haberi poteſt, niſi attritio ſecundi generis, quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis, auxilio ſpeciali opus habet: timor ſiquidem ſervilis (ut modo pro comperto ſupponimus) donum Dei eſt. Et quemadmodum ad credendas pœnas ſupernaturales neceſſarium eſt auxilium Dei, quo moveatur intellectus; ſic ad timendum ejuſmodi pœnas neceſſarium eſt, ut excitetur affectus, & conſequenter ad dolendum de peccato propter hunc finem ſupernaturalem. Credimus enim, nullam pœnitentiam efficaciter

citer

citer attingere effectum ſupernaturalem cum ſolo auxilio Dei generali. Ad alias vero attritiones ex parte voluntatis nullum auxilium ſpeciale requiritur. Nam illa primi generis, cum naturale objectum habeat, ſolis naturæ viribus nititur. Illa autem poſtremi generis, ſuppoſita fide beatitudinis ſupernaturalis, haberi poteſt ſine auxilio Dei ſpeciali, ſicut & deſiderium inefficax & imperfectum Beatitudinis.

Sed enim hæc nobis dicta fuerint de contritione & attritione ſecundum vocabulorum & uſum & ſignificationem. Nam quod D. Thomas de veritate, q. 28. ad 8. dixit, omnem dolorem de peccato in habente gratiam eſſe contritionem, improprium eſt. Nec abuſus vocabuli trahendus eſt in hanc noſtram Diſputationem, ubi de contritione & attritione proprie loquimur.

Si proprie & formaliter loquamur de contrit. & attrit. nulla attritio fit contritio.

Quo ſignificatu manifeſtum eſt, nullam attritionem contritionem aliquando fieri poſſe, contra Scotum in 4. d. 14. q. 2. & Cajetanum, q. de contritione, aſſerentes, contritionem acquiſitam informem, quæ ab aliis Theologis appellatur attritio, contritionem fieri poſſe formatam. Exiſtimat vero Cajetanus, hanc eſſe opinionem D. Thomæ 3. p. q. 89. art. 1. a. 2. ubi aſſerit, quod primus pœnitentis actus habet ſe ut ultima diſpoſitio ad gratiam conſequendam, ſcilicet contritio: alii vero ſequentes actus pœnitentiæ procedunt jam ex gratia & virtutibus.

At revera hæc opinio primum D. Thomæ repugnat in 4. d. 17. q. 2. a. 3. ubi & manifeſte aſſerit, contritionem eſſe effectum elicitum ab habitu pœnitentiæ infuſæ. Eſt autem certum, quod actus elicitus ab habitu infuſo diſtinguitur omnino a quocunque alio, qui ex puris naturalibus haberi poteſt, ut actus elicitus a Charitate infuſa a quocunque alio amore, qui citra charitatem elicitur. Et ratio eſt in promptu, quia actus, qui habetur ex puris naturalibus, non attingit niſi objectum naturale: talis eſt enim, quale objectum, ut ante docuimus. Cum ergo omnis attritio acquiſita naturalis ſit, naturale quoque objectum habet, ſicut & dilectio acquiſita. Quare impoſſibile eſt talem attritionem fieri contritionem: ſicut nec dilectio quidem acquiſita dilectio Charitatis infuſæ fieri poteſt, cujus videlicet objectum ſupernaturale ſit oportet.

Quod ſi actus noſtri acquiſiti ſupernaturalia objecta efficaciter attingerent, certe habitus virtutum infuſarum (quod retro docebamus) eſſent ſupervacanei.

Præterea, actus contritionis (ut manifeſtis argumentis ſuperius oſtendebamus) auxilio eget ſpeciali. Actus autem attritionis, de quo Scotus, & Cajetanus loquuntur, ſunt ex puris naturalibus, ut etiam ipſi fatentur: ergo impoſſibile eſt eſſe idem, quia principia ſunt prorſus diverſa: nec fieri poteſt, ut actus, qui ſolo auxilio Dei generali a potentia producitur, idem numero a potentia cum auxilio ſpeciali producatur. Et quod de hoc genere attritionis dictum eſt, patet etiam, ac multo quidem magis in reliquis. Hoc vero idem nobiſcum tenet Paludanus, diſtin. 17. q. 1. & Gabr. diſt. 16. q. 1.

Utrum ad contrit. requiratur totus animi conatus, quem tunc pœnitens præſtare poteſt.

Sed quæri tamen a pleriſque ſolet, an ad pœnitentiæ actum, quem contritionem appellamus, totus animi conatus neceſſarius ſit, ita videlicet, ut actus habeat omnem intentionem, quam eo tempore voluntas poteſt illi præſtare, &c.

Opinio Adriani affirmativa.

Et quidem Adrianus quæſt. 1. de penitentia, artic. 2. & quodlib. 5. art. 3. exiſtimat ad contritionem exigi, ut homo omnem conatum adhibeat. Probatque in primis ex Deuteronom. 4. ubi: *Si quæſieris* (Moyſes ait) *Dominum Deum tuum, invenies illum, ſi tamen toto corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ.*

Secundo id ſuadet ex eo, quod Eſai. ultimo Dominus ait: *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* Nota, *contritum ſpiritu*: Dolor enim remiſſus ſpiritum non conterit. Nota rurſum, *trementem*: Tremor enim eſt magnus & manifeſtus timor, ut dicit gloſſa ſuper illud ad Philip. 2. *Cum timore & tremore*, &c.

Tertio argumentatur ex illo Joelis 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu, & ſcindite corda veſtra.* At dolor remiſſus nec ex toto corde eſt, nec fletum & planctum efficit, nec ſcindit corda, &c.

Quarto Sanctorum teſtimoniis id confirmat. D. Auguſtinus lib. de vera & falſ. pœnit. cap. 17. *Convertitur*, inquit, *qui jam totus & omnino vertitur*. Et ſerm. 11. ad fratres in Eremo, *Gravia peccata*, ait, *graviſſimis lamentis indigent*. Item Divus Ambroſius libro 2. de pœnitentia, cap. 10. *Facilius inveni qui innocentiam ſervaverint*, &c. quæ ante ſunt a nobis recitata. Et ad virginem lapſam, c. 8. poſteaquam interrogaverat, quanta eſſet & qualis pœnitentia neceſſaria, & deſcripſerat exteriorem ingenitem, ſubjicit: *Cor vero ſit liqueſcens, ſicut cera, & totum corpus maceretur. Talis vita, talis actio pœnitentiæ ſi fuerit perſeverans, audebit ſperare, etſi non gloriam, certe pœnæ evacuationem. Inſiſte ergo miſera, fortiter inhære tanquam naufragus tabulæ: nam grandi plagæ alta & prolixa opus eſt medicina.* Quod oſtendit divus Ambroſius & teſtimonio Joelis jam citato, & quia omnes, qui in ſacris literis veniam pœnitendo referuntur conſequuti, hujuſmodi cordis compunctionem habuere, non levem & remiſſam, non parvam, ſed maximam, ut Ninivitæ & David, qui explicans pœnitentiam ſuam, ait (1): *Labo-*

ravi

(1) *Pſalm. 6. 7.*

ravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum meum, &c. Atque iterum, *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne mea: afflictus & humiliatus ſum nimis, rugiebam a gemitu cordis mei.*

Cyprianus demum ſerm. 5. de lapſis, *Quam magna*, inquit, *deliquimus, tam granditer defleamus: alto vulneri diligens & longa medicina non deſit, pœnitentia crimine minor non ſit. Putaſne Dominum cito poſſe placari, cujus templum ſacrilega contagione violaſti? Orare oportet impenſius, diem luctu tranſigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymoſis lamentationibus occupare, ſtratos ſolo adhærere cineri, in cilicio volutari & ſordibus*, &c. Et paulo poſt: *Si precem toto corde quis faciat, ſi veris pœnitentiæ lamentationibus & lacrymis ingemiſcat, ſi ad veniam delicti ſui Dominum juſtis & continuis operibus inflectat, miſereri talium poteſt.*

Et etiam ratio pro hac ſententia, quod non habemus nos, Deum conferre gratiam, niſi facienti totum quod in ſe eſt: ſed qui non convertitur toto conatu, non facit totum, quod in ſe eſt. Contritus igitur, cui ſcilicet infallibiliter Deus gratiam confert, tota vi animi convertitur.

Altera quoque ratio eſt, quod non eſt contritio, niſi ex amore Charitatis proficiſcatur: ſed amor Charitatis non habetur, niſi toto nixu Deus diligatur. Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex tota fortitudine tua*; quod Marcus dixit, *ex tota virtute ſua*; & Lucas, *ex omnibus viribus tuis*. Quibus & teſtimoniis, & rationibus adductus, non dubitat omni aſſeveratione confirmare, contritionem nullam eſſe, niſi ex toto conatu voluntatis doleatur.

Duo extrema in hac qu. cavenda.

Atqui duo hic extrema fugienda: alterum eorum, qui facile quibuslibet pœnitentibus veniam, & ſecuritatem pollicentur, adverſum quos Iſidorus ſecundo libro de ſummo bono, cap. 13. illud Hieremiæ ſexto inducit: *Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia dicentes, pax, pax: & non erat pax.*

ARG. CONT. OPIN. ADRIANI. Alterum extremum hoc eſt, quod tenet Adrianus. Contra cujus opinionem Chryſoſtomus in libello de reparatione lapſi, (& refertur de Pœnitentia, diſtinctione tertia, cap. *Talis*) inquit: *Mihi crede, talis eſt erga homines pietas Dei: nunquam ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſincere, & ſimpliciter offeratur: etiam ſi non potuerit quis explere in præſenti ſatisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet brevi tempore geſtam pœnitentiam ſuſcipit etiam ipſam, nec patitur quamvis exiguæ converſionis perire mercedem.*

Deinde, actus charitatis, etiamſi non habeat totam intenſionem, quam poteſt, nec ex toto conatu procedat, ſufficit ad remiſſionem peccatorum, ergo & contritio. Antecedens patet, quia ad talem actum, cum ſit ſupernaturalis, requiritur habitus charitatis infuſæ, cum qua nullum mortale peccatum eſt. Niſi huic argumento reſpondere velis, habitum charitatis nunquam in actum exire, niſi voluntas omnem vim ad operandum intendat: quod abſurdiſſimum eſt.

Præterea, præceptum de actu fidei, & de actu ſpei homo implet, etiamſi non agat ex toto conatu: ergo & præceptum de charitate, & contritione: Non ergo contritio totum animi conatum exigit.

Referri etiam ſolent in hoc ſacrarum literarum teſtimonia, ut illud Joannis 14. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo*. Et Jacobi quarto, *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*. Quod ſi dicas, eſſe limitanda ejuſmodi teſtimonia, ut ſubintelligatur ex toto conatu; eadem ratione limitabimus & quæ loquuntur de Fide, Spe, atque Juſtitia. Quod quoniam probabile non eſt, ne illud quidem probare debemus, unde hoc proficiſcitur.

REFELLIT. ALIA SCOT. OPINIO. Quibus eiſdem argumentis Scoti opinio refellenda eſt, qui in quarto, diſtinctione decimaquarta, quæſtione ſecunda tenet, ad contritionem requiri certum intenſionis gradum: qui quidem error falſo nititur fundamento. Credit enim Scotus, attritionem acquiſitam ex puris naturalibus diſpoſitionem eſſe ad gratiam. Et quoniam vidit non quamlibet naturæ diſplicentiam, puta remiſſam, idoneam eſſe ad juſtificationem, coactus fuit aſſerere, contritionem exigere certam intenſionem magnam ſoli Deo cognitam. Verum imaginatio hæc (ſive Scoti fuerit, ſive non fuerit: nam ſi quis eum voluerit hoc errore liberare, cum hoc ego non magnopere pugnabo) imaginatio hæc, inquam, non modo falſa eſt, ſed etiam periculoſa, & erronea, ne quod verbum atrocius dicam. Ultima namque ad gratiam diſpoſitio (ut nobis demonſtratum eſt) auxilio Dei indiget ſpeciali. Quo auxilio poſito, ſive Deus moveat ad magnum dolorem, ſive ad parvum intenſive, talis dolor contritio erit: ſicut ad amorem charitatis, ſive Deus auxilio gratuito intenſe moveat voluntatem, ſive remiſſe, ſive ut duo, ſive ut decem, actus charitatis erit. Juſtus ſiquidem habens charitatem infuſam ut decem, poteſt actum amoris habere ut quatuor. Et cum de tali gradu requiſito nulla poſſit eſſe probabilitas, an ſcilicet habeamus illum, necne, certe de contritione nullum præceptum eſſet. Quod ne ipſe quidem Scotus admittit. Quod autem nullum ejuſmodi eſſet præceptum, patet: eſſet enim ſtultum præceptum, quod ſemper invincibiliter ignoratur, quin imo teneretur homo ex toto conatu pœnitentiam agere, ne exponeret ſe periculo talem gradum omittendi.

REFUT. ALIA SCOT. OPINIO, SEU ERROR. Ex eodem quoque fonte ejuſdem Scoti alter error ema-

(1) *Pſalm.* 37. 89.

emanavit, Certum tempus neceſſarium eſſe, ut actus noſter contritio ſit. Cui ſententiæ adverſatur manifeſte D. Chryſoſtomus in oratione de B. Philogonio, & in libello de reparatione lapſi, cujus ante verba retulimus. Adverſatur etiam Leo Papa in Epiſtola 69. ad Theodorum, inquiens: *Si periculum urgeat, cuique petenti ſtatim eſt abſolutio danda, quia miſericordiæ Dei non poſſumus tempora definire, nec menſuras ponere, apud quem nullas patitur veniæ moras converſio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cum converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.* Eſt autem hic Propheta Ezechiel cap. 18. inquiens: *Cum averterit ſe impius ab impietate ſua, animam ſuam vivificabit.* Et cap. 33. *juſtitia juſti non liberabit eum, in quacumque die peccaverit; & impietas impii non nocebit ei, in quacunque die converſus fuerit.* Nam utroque loco, *in quacunque die*, pro quacunque hora, vel momento accipiendum eſt. Si enim juſtus, qui avertit ſe a juſtitia ſua vel in hora, vel etiam in momento, juſtitias antiquas amittit: impius ergo, in quacunque hora, vel momento fuerit converſus, juſtitiam conſequetur, ut qui in momento potuit perdere gratiam, poſſit & comparare.

Præterea, fac, ut illud tempus neceſſarium exempli cauſa, ſit media hora, & in prima illius temporis particula faciat homo quicquid ſibi poſſibile eſt: tunc ſequitur primum, Deum facienti quod in ſe eſt gratiam denegare, facientem quoque hominem quicquid & poteſt, & debet, condemnari. Nihil enim præterea debet homo, quam pro tempore poteſt. Sequitur deinde, in illa etiam temporis particula hominem alias liberum, eſſe extra ſalutis acquirendæ ſtatum. Quæ omnia chriſtiana pietas exhorret.

Præterea, ſequitur inde aliquem hominem Deum ſumme diligere, & de commiſſis propter Deum dolere, & tamen a Deo condemnari, contra illud: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo.* Quin etiam ſequeretur, martyrem, qui pro Chriſto mortem oppeteret, condemnari, ut ſi martyrium in prima parte illius temporis neceſſarii pateretur. Quod ſi dicas ſuppleri defectum continuationis per martyrium, certe cum voluntas pro facto cedat, voluntas quoque efficax martyrii erit ſufficiens ad gratiam diſpoſitio. Quæ quoniam in momento haberi poteſt, fateamur neceſſe eſt, contritionem quoque poſſe haberi in momento.

Nihil ſcilicet novi dicimus, ſed ea tantum, quæ communi Scholæ conſenſu, ſermoneque feruntur: ſed ne hæc quidem quamlibet obvia, & omnium diſputatione trita, erant nobis prætereunda. Conſtituendum enim erat, quid, & quale ſit id, de quo differimus, non quod ignorare id vos arbitraremur, ſed ut ampliore ratione & via noſtra procederet Diſputatio.

Resp. ad arg. Adriani. Igitur ad primum Adriani argumentum protinus reſpondeo, ſi illud prius expoſuero, amorem Dei ſuper omnia dupliciter poſſe dici maximum: Uno modo intenſive, graduali quadam intenſione, quo pacto juniores de intenſione loquuntur: in quem modum non oportet amorem Dei eſſe maximum. Aliter intelligitur eſſe maximus appretiative. Concedenda ſunt enim nobis in Scholaſtica concertatione hujuſmodi vocabula, quod alias ſæpe deprecati ſumus, ac jure obtinere debemus, quoniam Theologicas res ornate dicere velle, puerile eſt. Certe Theologo, ſi afferat eloquentiam, non eſt aſpernanda; ſi non habeat, non admodum flagitanda: tantum complectatur verbis quod vult, & dicat plane quod intelligit. Ut ergo eo redeamus, unde digreſſi ſumus, & propoſitam diſtinctionem apertiori exemplo demonſtremus: Fœmina interim vehementius & intenſius catellum amat, quam aurum, & tamen ſi alterutrum oporteret amittere, aurum catello præponeret; ita quoniam pluris facit aurum, quam catellum, plus diligit aurum, non intenſive quidem, ſed appretiative. Quo modo etiam contritio dolor eſt maximus, quia ſi daretur optio, mallem amiſiſſe pecunias, mallem me mortuum fuiſſe, quam peccaſſe.

Ad primum itaque argumentum reſpondetur, quod toto corde Dominum quærit, qui non partem Deo dat, & partem negat, ut illi faciunt, qui vel amant aliquam unam creaturam prohibitam, vel reſervant ſibi unum aliquod peccatum, quod non diſplicet. Quemadmodum, verbi cauſa, ille totam domum hoſpiti exhibere dicitur, qui neminem admittit intra domum ſine hoſpitis voluntate: ſed qui cum illo etiam inimicum exciperet, non totam domum exhiberet: ſimiliter in tota tribulatione animæ Deum quærit, cui omnia peccata diſplicent. Nam qui ex parte quidem triſtaretur de peccatis, ex parte vero unum quodlibet ſibi reſervaret, in quod delectaretur, is Deum in tota tribulatione animæ non exquireret. Non eſt ergo ibi ſermo (ut Scholaſtice loquamur) de totalitate gradualis intenſionis, ſed de totalitate integritatis, & perfectionis.

Atque hinc reliquis ſacrarum literarum teſtimoniis facile reſpondetur: primo etiam Divi Auguſtini teſtimonio. Alteri vero, quod ex eodem Auguſtino profertur (ut omittamus, illud opuſculum non eſſe ab Auguſtino conditum) reſpondemus, ad ſatisfactionem integram pro graviſſimis peccatis exhibendam graviſſimis lamentis opus eſſe, ſine quibus ejuſmodi peccatorum plena remiſſio non eſt. Cæterum ad ſimplicem remiſſionem culpæ prolixa illa, & gravis pœnitentia tum interior, tum exterior non requiritur. Et per hoc patet quid D. D. Ambroſio, & Cypriano reſpondendum ſit.

Ad primam vero rationem reſpondetur, facienti quod in ſe eſt ex puris naturalibus, non oportere Deum gratiam conferre nec tunc, nec poſtea, niſi totum faciat quod poteſt: ſed facienti, quod in ſe eſt, poſt auxilium Dei moventis, Deus gratiam Juſtificationis dat, etiamſi ex toto conatu non faciat. *Ecce* (inquit

Apocal.

Digitized by Google

Apocal. 3.) *ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit mihi januam*, &c. Chriſtus ergo ingredietur ad animam, ſive ex toto conatu, ſive ex medietate conatus janua aperiatur.

Ad ſecundam rationem prius dicitur, quod illis verbis non præcipitur intenſio ſumma gradualis in actu, ſed ſolum, ut omnes vires intendantur, quantum neceſſe ad diligendum Deum ſuper omnia appretiative: ita ut in præparatione animi, videlicet cum opus fuerit, totum cor, mentem, animam, vires, conatum Deo præſtemus. Poſterius reſpondetur, quod illiuſmodi verbis ſolum oſtenditur, nullam eſſe diligendo Deo menſuram præſcribendam. Quia enim dicturus erat, *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, docet ante, nullum exemplum, nullumque modum in amore Dei eſſe quærendum, qui utique dignus eſt, ut ſine modo, atque exemplo diligatur. Eccleſiaſt. 43. *Benedicentes Dominum exaltate illum quantum poteſtis: major eſt enim omni laude.*

Verum illud dubium protinus exiſtit, an Sacramentum Baptiſmi cuique attrito adminiſtratum conferat gratiam, an potius unum aliquod ſit attritionis genus, quod ſolum diſponat ad gratiam Sacramenti.

Sed huic ego quæſtioni commodius poſtea reſpondebo, cum de Sacramento Abſolutionis diſputavero: Eadem enim ibidem quæſtio eſt; & quod ad mores Chriſtianorum attinet, hic forſitan curioſe, illic vero neceſſario tranſigetur.

Redeundo ad rationes pro par. neg. poſitas in princ. q. reſp. etiam ſpeciatim de Charit.

Jam vero ad argumenta prioris opinionis, quæ nitebantur oſtendere, Baptiſmum niſi contrito adminiſtretur, prodeſſe nihil, dupliciter reſpondetur. Prius, quod ſi loquamur de actu charitatis, ſemper requiritur ad juſtificationem, ſecluſis tamen Sacramentis, ſicut & contritio. Sacramentum autem in non ponente obicem eundem effectum habet, quem haberet charitas, & contritio ſine Sacramento. Unde ſicut parvulus per ſolam habitualem charitatem, & gratiam juſtificatur eo quod non ponit obicem Sacramento ad remiſſionem peccati originalis; ita & adultus, qui non ponit obicem ad remiſſionem peccati mortalis, cum eſt attritus, per infuſionem charitatis habitualis juſtificatur. Poſterius reſpondetur quoque poteſt, omnia illa teſtimonia de charitate habituali eſſe intelligenda. Alias qui dormiret, quoniam non diligit, maneret in morte. Sed prior ſolutio præſtabilior eſt. Argumenta vero opinionis alterius, poſt ea, quæ diſſeruimus, faciliora ſunt, quam ut ſolvere debeamus.

Utrum charitas ſine pœnit. poſſit juſtificare.

De charitate vero, an ſine pœnitentia valeat mortales culpas remittere, nonnulla controverſia eſt. Gabriel enim ait 4. diſtinct. 14. quæſt. 1. ſed D. Thomas negat tertia parte, quæſtione 94. *Credit autem ille, ſolo actu charitatis ſine pœnitentia peccata donari, cum memoriæ non occurrunt: ut ſi peccator, quo ſcilicet tempore Deum diligere tenetur, Dei conſiderans bonitatem, elicit actum dilectionis Dei ſuper omnia, conſequitur*, inquit, *remiſſionem peccatorum, licet nullum habeat pœnitentiæ actum, quia nullam habet cognitionem de peccato, quam occupatus, ut ait, circa Dei dilectionem habere non poteſt; non enim poſſumus plura ſimul cogitare.* Hæc ille. Omnia vero ſcripturæ teſtimonia, quæ probant pœnitentiam eſſe neceſſariam, exponit de pœnitentia formali, aut virtuali, ut patet in tertia ejuſdem quæſtionis concluſione. Atque etiam Scotus in illa ipſa diſtinctione, & quæſtione, paucioribus verbis, eadem fere peccare videtur.

Duplex neceſſit. medii, & præcepti.

Sed hi primum in eo falluntur, quod non vident, intereſſe plurimum inter ea, quæ ſolum neceſſaria ſunt, ut præcepta, & quæ neceſſaria ſunt etiam ut media, ſine quibus ſalus haberi non poteſt. Ajunt namque, excuſari hominem a pœnitentia, & memoria peccatorum, cum habet de peccato commiſſo vel ignorantiam invincibilem, vel etiam diſtractionem neceſſariam a peccatis cogitandis, quaſi pœnitentia ſolum eſſet neceſſaria, quia præcepta eſt, non item quia medium ad ſalutem neceſſarium. Atque in hujuſmodi mediis licet admittatur excuſatio, ne homo peccet, quando ex ignorantia deſunt, non tamen admittitur, ut ſine illis homo ſalvetur: exempli gratia: Fides Chriſti eſt ad ſalutem neceſſaria: quod ſi cui Evangelium non annuncietur, excuſabitur quidem a præcepto credendi, id eſt, non peccabit ex eo, quod non credit in Chriſtum; ſed vitam æternam minime conſequetur, ad quam conſequendam Chriſti fidem habere neceſſe eſt. Atque idem de baptiſmo dicere licet, ſine quo nemo ſalvus efficitur, ſive occupatus circa res alias, ſive oblitus baptiſmi fingatur. Intelligimus ergo, ad divinam providentiam pertinere, ut cum voluit vel fidem, vel baptiſmum medium ad ſalutem præſtituere, facienti quod in ſe eſt, nunquam deneget tale medium. Sic igitur, cum Pœnitentia ſit ad ſalutem medium neceſſarium (quod abunde ſacrarum etiam literarum teſtimoniis oſtenſum eſt) divinæ procurationis eſſe convincitur, ut facienti quod poteſt, ea ſuggerat, quæ fuerint huic remedio adhibendo neceſſaria.

Errant deinde vehementer, quod teſtimonia illa ſcripturæ ſacræ de pœnitentia formali, vel virtuali interpretantur: idque ut opinionem ſuam pugnaciſſime defendant. At ſi ſemel hanc nobis licentiam interpretandi permittimus, facile quoque cætera media ad ſalutem præfinita per eandem expoſitionem eludemus. Fides quippe Chriſti explicabitur ad ſalutem neceſſaria formaliter, vel virtualiter. Votum etiam baptiſmi dicetur neceſſarium formale, vel virtuale.

Præterea, cum ſancti omnes de pœnitentia for-

formali, & explicita prædicta teſtimonia interpretentur, temere & inconſiderate in contrariam intelligentiam pervertuntur.

Præterea, talem interpretationem admittentes, in nullo eventu probare poterunt, formalem pœnitentiam eſſe neceſſariam. Dicemus enim illis, etiam cum peccata memoriæ occurrunt, non oportere formaliter expliciteque dolere. Neque id refelli aliquo teſtimonio poteſt, quoniam charitas eſt pœnitentia virtualis, quæ ſufficere dicetur, quoniam locis præſcriptis formalis pœnitentia non præſcribitur. Ita, ſi huic expoſitioni dabitur locus, ſatis erit ad ſalutem nova vita, ſine deteſtatione veteris, quæ eſt hæreſis Lutherana.

Quædam inſuper teſtimonia de pœnitentia virtuali exponere, impudentiæ maniſeſtiſſimæ fuerit, ut illud Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu, & ſcindite corda veſtra*. Illud item Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in remiſſionem peccatorum*. Quod quidem teſtimonium ſi de pœnitentia virtuali volumus exponere, in eum errorem incidimus, quem paulo ante reprobavimus, hoc eſt, baptiſmum ſine penitentia formali peccata remittere. Verum hæc miſſa facio: (quæ tamen decernere controverſiam poſſunt) illud quæro, ſi cui peccatori divina bonitas occurrat, eo etiam tempore, quo nec diligere Deum, nec pœnitentiam agere tenetur, non occurrant autem peccata, videlicet occupatiſſimo in divinæ bonitatis contemplatione: quæro tum (inquam) an iſti habenti actum dilectionis peccata ſine pœnitentia condonentur? Nam ſi condonantur, ergo etiam quando non tenebatur ille aut Deum diligere, aut in Dei contemplatione verſari, remiſſionem peccatorum conſequetur ſine pœnitentia. Quod vel iſti quoque concedere verentur. Sin autem non condonantur, nec ille peccator poteſt in actum dilectionis ſine pœnitentiæ actu prodire: ergo penitentia formalis (quod modo contendimus) eſt ad remiſſionem peccatorum neceſſaria. Atque (ut ſæpe jam diximus) ad divinam procurationem ſpectat, ut nullus peccator in actum dilectionis prodeat, cum primum ad Deum convertitur, quin ſimul quemadmodum bonum per amorem amplectitur, ita etiam odio malum proſequatur: (1) *Pœnitemini*, inquit D. Petrus, *& convertimini, ut deleantur peccata veſtra*.

Accedit illa quoque cauſa, quod cum ſacramentum pœnitentiæ baptizatis tam ſit neceſſarium ad ſalutem, quam baptiſmus non baptizatis, (quod ſuo poſtea loco demonſtrabitur) certe ſicut ſine baptiſmo in re vel in voto nemo adultus ſalutem conſequi poteſt: ita ſine pœnitentiæ ſacramento in re vel in voto ſalvatur nemo. Votum autem ſacramenti penitentiæ nullus habet ſine peccatorum & memoria, & diſplicentia: verius eſt igitur nimirum illud, quod nos aſſerimus, ſine pœnitentiæ actu per ſolam charitatem neminem poſſe ſalvari.

Reſp. etiam ſpeciatim de martyrio.

Sed de martyrio quæſtio difficilior eſt.

Utrum martyr. peccata ſine pœnit. remittat.

Opinio Junior.

Nam id ſine pœnitentia peccata etiam mortalia remittere, Juniores fere tradunt, Scotus 4. diſtinctione 14. quæſt. ſecunda, Gabriel eadem diſtin. & qu. Imo & D. Thomas videtur in hanc ſententiam ire, 3. part. quæſt. 87. art. 1. Nam ſecundum argumentum erat hujuſmodi: *Pœnitentia non eſt ſine actuali diſplicentia peccatorum: ſed peccata venialia poſſunt dimitti ſine diſplicentia eorum, ſicut patet in eo, qui dormiens occideretur propter Chriſtum: ergo peccata venialia poſſunt remitti ſine pœnitentia*. Cui argumento Divus Thomas reſpondet, *quod paſſio pro Chriſto ſuſcepta obtinet vim baptiſmi, & ideo purgat ab omni culpa, & veniali, & mortali, niſi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem*. Hactenus D. Thomas.

At, etiamſi homo non doleat, aut culpas in memoria habeat, (modo tamen velit placere Deo in omnibus, & vitam pro illo fundere) non habet voluntatem peccato actualiter inhærentem; ergo (juxta D. Thomæ placitum) paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſine pœnitentia, mortalia peccata remittit.

SENTENT. AUCTOR. Verum ſententia contraria mihi ex animo exuri non poteſt. Nam perſuaſa eſt & auctoritate majorum, & gravi conſtantique ratione, ac fieri poteſt, ut errem, ſed ita prorſus exiſtimo. Primum enim paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſi a charitate non exiſtit, nihil valet ad culpæ mortalis remiſſionem, ut Div. Thomas auctor eſt, 2. 2. quæſt. 124. articul. 2. ad 2. & 3. part. quæſt. 66. artic. 12. ad 2. Item & Divus Auguſtinus contra Creſcon. lib. 2. capit. 12. Immo adeo Divus Paulus 1. Corinth. 13. inquiens: *Si corpus meum tradidero, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Charitas autem in eo, qui peccavit mortaliter, non remittit peccatum ſine pœnitentia (ut idem Div. Thomas ſcribit 3. parte quæſtion. 94. art. 5. ad 2.) ergo nec martyrium. Et confirmatur: Quia voluntas efficax martyrii, & martyrium actu ſuſceptum, quantum ad eſſentialia (ut hic ſupponimus) nihil differunt. Si ergo martyrium ſine pœnitentia peccatum mortale remittit, ac proinde gloriam meretur æternam, & voluntas quoque efficax martyrii idem ſine penitentia dubio procul efficeret.

Præterea, paſſio pro Chriſto ſuſcepta in eo, qui fuit aut ſchiſmaticus, vel hæreticus, non remittit peccatum hæreſis, vel ſchiſmatis, niſi prius homo Eccleſiæ Catholicæ fuerit aggregatus: ergo nec remittit ejuſmodi peccata, niſi homo peniteat. Nam verbis ſcholæ uſitatis quandoque utimur, nec ullum aut verborum fucum, aut eloquentiæ ornatum adhibere volumus, ſed tantum con-fir-

(1) *Act. 3. 14.*

firmandæ veritati curam operamque navare. Antecedens igitur noſtræ hujus argumentationis, præterquam quod habetur ex Div. Cypriano lib. epiſtolarum, Epiſt. 2. ad Antonianum, atque ex Divo Auguſtino tum ſæpe alias, tum libro 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 11. & lib. 3. cap. 16. & lib. 4. cap. 17. definitur etiam in Concilio Florent. ſub Eugenio IV. Conſequentia vero probatur: Quia ſicut fides, & Eccleſiæ Catholicæ unitas ſunt media ad ſalutem neceſſaria, ita & pœnitentia.

Abſque baptiſmo ſuſcepto in re aut in voto non datur ſalus.

Præterea, ſi quis ante baptiſmum mortem pro Deo oppetat, non conſequetur ſalutem ſine voto baptiſmi, ſi re ipſa baptizari non poteſt: ergo nec poſt baptiſmum, ſi peccavit mortaliter, conſequetur ſalutem ſine pœnitentiæ ſacramento, aut in re, aut in voto ſuſcepto. Antecedens, quod aſſumpſimus, Thomas Waldenſis, libro de ſacramentis, capitul. 97. & 105. Divi præſertim Auguſtini teſtimonio confirmat, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 21. & 22. Non enim mors pro Deo ſuſcepta, jam Evangelio promulgato, ſine fide Chriſti & Eccleſiæ ſalutem præſtare poteſt. At conſequentia vel ex eo liquet, quod ſicut baptiſmi ſacramentum eſt ad ſalutem neceſſarium his, qui ante peccaverunt, ita & pœnitentia his, qui peccaverunt poſt baptiſmum.

Adde illud quoque, quod ſi martyri peccata in mentem veniant, etiam in ipſo martyrii agone conſtituto, non ſalvabitur, ſi non doleat: ergo martyrio etiam inſtante, pœnitentia neceſſaria eſt. Antecedens patet, quia ſi Confeſſor occurrat, citra ſacramentum ſalus illi non veniet, eo quod divinum præceptum de Confeſſione eſt. Cum igitur de contritione etiam interiori divinum præceptum ſit (quod jam jam manifeſtum erit) fit conſequens, ut ſi homo martyrio expoſitus de peccatis memoriæ occurrentibus pœnitentiam non agit, divini præcepti violator exiſtat.

Ridiculum vero eſt, quod fingunt iſti, martyrium homini oblatum memoriam peccatorum abolere: cum e diverſo pœnæ inopinato etiam incidentes ſoleant culparum memoriam vel dormientem excitare. In cujus rei exemplum adducit Chryſoſtomus homil. 4. de divite & Lazaro, fratres Joſeph, quibus cum peccati jam pene obliterati veniſſet in mentem, *Merito*, inquiunt (1), *hæc patimur, quia peccavimus in fratrem noſtrum*. Tres item pueri in camino ignis ardentis (2), *In veritate & in judicio*, ajunt, *induxiſti hæc omnia propter peccata noſtra, peccavimus enim*, &c. Et Propheta (3), *In die*, inquit, *tribulationis Deum exquiſivi manibus meis*. Et paulo poſt: *Et meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum*, &c. Martyrium itaque occurrens non memoriam peccatorum aut tollit, aut impedit, ſed potius excitat. Quare nihil cauſæ video, cur pœnitentia ad ſalutem neceſſaria martyri deſit: quin in ipſo ſanguine culpas maxime abluet, quas ante commiſit. Equidem ita ſentio, & (ut reor ipſe) ſentiet unuſquiſque veſtrum, ſi rem non ex auctoritate adverſariorum, ſed ex ratione penſetis. Nec enim minorem vim habet baptiſmus in remittendis culpis, quam martyrium, quod veluti baptiſmi vicarium eſt, ut Divus Auguſtinus tradidit lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſt. cap. 22. & ſequentibus, referturque de conſecr. diſt. 4. capit. *Baptiſmi vicem*. Sed baptiſmus, alias efficaciſſimum contra omnia peccata remedium, ſine pœnitentia tamen aliqua prævia peccatorum mortalium non efficit remiſſionem: ergo nec martyrium, niſi novis oraculis juniores a mediis ad ſalutem neceſſariis martyres adultos velint excipere: quod qua ratione faciant, haud ſatis intelligo.

Nec D. Thomas unquam aſſeruit, dormienti in peccato mortali per paſſionem pro Chriſto illatam remitti peccatum ſine aliquo præcedenti dolore: non enim ſine charitate paſſio valet, ut locis citatis Divus Thomas aſtruxit. Et cum eo loco martyrium baptiſmo comparaverit, idem profecto aſſeruit, baptiſmum omnia peccata remittere, tam mortalia, quam venialia, dummodo voluntatem peccato non invenerit inhærentem. Nec proinde licet colligere, baptiſmum vel dormienti, vel vigilanti ſine pœnitentia mortalia abolere peccata. Quare nec de martyrio id ex mente Divi Thomæ colligi poteſt, niſi ſuo ipſius teſtimonio virum alioqui doctiſſimum velis urgere, ut concedat, dormienti in peccato mortali, qui nec contritionem, nec attritionem habuit unquam, per mortem pro Chriſto violenter illatam æternam conferri ſalutem: Quod tam abſurdum eſt, quam quod abſurdiſſimum.

Pœnarum igitur remiſſio ſolet dici remiſſio peccatorum, ut patet in indulgentiis, quæ paſſim hoc nomine conceduntur. Credit itaque Divus Thomas (4), per baptiſmum & martyrium omnem pœnam ſive peccati venialis, ſive mortalis aboleri, ſuppoſita tamen remiſſione mortalis culpæ, quæ adulto ſine diſpoſitione voluntatis prævia contingere non poteſt. Culpæ etiam veniales per baptiſmum adulto dormienti remittuntur. Non enim adultus dormiens baptiſmum ſuſcipit, niſi prius vigilans voluerit baptizari. Cum autem baptiſmus ſit pœnitentia virtualis omnium peccatorum, eo ipſo quod quis baptiſmum voluit, pœnitentiam habuit omnium virtualem, quam ad venialium remiſſionem ſatis eſſe, D. Thomas illo loco manifeſtiſſime docuit. Et confirmatur: Quia ſi quis vigilans cum attritione peccatorum mortalium, nullam habens memoriam venialium, accederet ad baptiſmum, conſequeretur plenariam remiſſionem omnium pec-

(1) *Gen.* 42. 21. (2) *Dan.* 3. 28. (3) *Pſal.* 76. 3.
(4) *Par.* 3. *q.* 87. *art.* 1. *ad* 2.

peccatorum: ergo & dormiens, ſi habuit contritionem mortalium, venialium remiſſionem conſequetur. Confirmatur rurſum, quia ſi baptiſmus non remitteret venialia, quibus mens inhæret habitualiter, profectò vix ullus reperiretur, qui per baptiſmum conſequeretur innocentiam, ac totius pœnæ remiſſionem. Nec me fugit, Cajetanum aliter judicaſſe. Sed ita res humanæ habent, nos non probamus aliena, alii reprobabunt noſtra. Intelligo ergo, Divum Thomam, ut illi ſecundo argumento reſponderet, id ſenſiſſe, quod tam baptiſmus, quam paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſine aliqua pœnitentia formali, remittunt omnia venialia, quantum ad culpam, & quantum ad pœnam, niſi voluntas actualiter committat veniale peccatum, quod in baptiſmo facile eſt, in martyrio non item. Nam fere, dum quis patitur pro Chriſto, avertit animum ab omni peccato, etiam veniali. Sed ſive baptizatus, ſive pro Chriſto moriens actualem obicem opponeret ſive baptiſmo, ſeu martyrio, jam effectus remiſſionis illius culpæ impediretur. Ita cum dormiens nihil actu objiciat virtuti vel baptiſmi, vel martyrii, omnium venialium veniam ſine formali diſplicentia conſequetur. Quamobrem illa exceptio, niſi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem, non eſt referenda ad remiſſionem mortalium, ſed ad remiſſionem venialium. Aſſeverat enim Divus Thomas, pœnitentiam explicitam eſſe neceſſariam ad mortalium remiſſionem: quare non ſtatim aſſeruiſſet, dormienti in peccato mortali ſine aliquo actu & diſpoſitione prævia, aut per baptiſmum, aut per mortem extrinſecus illatam mortalia peccata condonari.

Resp. etiam specialiter de eleemosy. De eleemoſyna vero facilior quæſtio eſt: nam dupliciter intelligi poſſunt ea teſtimonia, quæ illi tribuunt remiſſionem peccatorum. Prius ut ad pœnas pro peccatis debitas omnia referantur, juxta illud Daniel. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime*. Redimuntur enim pœnæ pro peccatis debitæ non alio pretio magis, quam eleemoſynis. Poſterius etiam in hunc ſenſum intelligi poſſunt, ut pollicitatio divinæ miſericordiæ ſignificetur iis, qui fuerint miſericordes, ut etiamſi in peccatis ſint, per eleemoſynas tamen id conſequantur, ut ex Dei gratia & beneficio converſio cordis illis aliquando præſtetur. Sic enim ſcriptum eſt (1). *Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris: tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citius orietur: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt ſicut meridies*. Et iterum: (2) *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Ex quibus liquido patet, quid ad reliqua dicendum ſit: nolo enim eſſe longus in ſingulis explicandis. Sed & ſecundum argumentum principale cum ſua confirmatione ex his, quæ diximus, facile ſolvitur.

Utrum ſpecialis pœnit. pro ſingulis mortal. ſit neceſſaria.

Resp. ad 3. ar. Ultimum vero, quoniam peculiarem habet difficultatem, peculiariter quoque diluendum eſt. Quærit enim, an ſpecialis pœnitentia de ſingulis mortalibus ſit ad ſalutem neceſſaria, an potius ſatis ſit pœnitentia de omnibus confuſa & generalis. Et quamvis ſciam, multa a multis de hac quæſtione fuiſſe diſputata, id ego tamen ex D. Thomæ ſententia ſemper & intellexi, & credidi, In omni lege, ſive Naturæ, ſive Scripturæ, ſive Gratiæ, non ſat fuiſſe ad peccatorum mortalium remiſſionem, in genere confuſeque dolere, ſed ſpecialem diſtinctamque de ſingulis pœnitentiam requiri. Cujus rei explicandæ gratia, dupliciter de contritione loqui poſſumus. Uno modo ſecundum ſe, quatenus eſt actus virtutis, alio modo in ordine ad Confeſſionem, quatenus eſt pars Sacramenti.

Deinde notandum, dupliciter poſſe intelligi, contritionem ſpecialem de ſingulis eſſe neceſſariam: Primum neceſſitate præcepti, deinde neceſſitate finis.

Præterea, contritionem de ſingulis mortalibus eſſe neceſſariam, duobus modis accipi poteſt: Prius ſic, ut ad ſingula peccata mortalia requirantur ſingulæ contritiones, vel ſecundum numerum, vel ſecundum ſpeciem. Poſterius ſic, ut una contritio ſit diſtincta de ſingulis, quemadmodum ſi ſingulis peccatis in memoriam revocatis, de illis uno eodemque dolore doleam.

1. Conc. Nunc ſit prima concluſio: Non requiruntur ſingulæ contritiones ad ſingula mortalia ſecundum numerum, imo ne ſecundum ſpeciem quidem, ut videlicet quot ſunt peccata vel numero, vel ſpecie, tot exigantur dolores. Uno enim actu & confiteri & conteri de multis ſpeciebus peccatorum poſſumus: ergo nec abſolute, nec in ordine ad confeſſionem in illum ſenſum requiritur ſpecialis diſtinctaque contritio.

Secunda conclusio: In ordine ad Confeſſionem requiritur contritio de ſingulis diſtincta, non ſolum ſecundum ſpeciem, ſed etiam ſecundum numerum. Quia contritio includit ſimul propoſitum confitendi ſingula mortalia, non ſecundum ſpeciem modo, verum etiam ſecundum numerum. Ac præterea, cum homo confitetur, deteſtatur ea peccata, quæ confitetur, niſi ſit ficta confeſſio. Quare actus interior pœnitentiæ, a quo exterior confeſſio proficiſcitur, ſingula mortalia, quæ ſub confeſſionem cadunt, reſpicit. Ideo enim confitetur ea, ut deſtruat illa, & pro iis Deo ſatisfaciat. Quapropter ut confeſſio de ſingulis mortalibus eſt ad ſalutem neceſſaria, etiam neceſſitate finis, ita & contritio de ſingulis in nova lege eſt neceſſaria.

Tertia conclusio: Contritio de ſingulis mortalibus ſpecialis & diſtincta neceſſaria eſt ad ſalutem, non ſolum neceſſitate præcepti, verum etiam neceſſitate finis. Fuitque ſemper in omni lege

(1) *Eſai. 58. 7.* (2) *Matth. 5. 7.*

Digitized by Google

ege neceſſaria, etiam ſine ordine ad Confeſſionem. Itaque non ſufficit contritio genetalis, qua doleo me fuiſſe peccatorem, ſed tequiritur ſpecialis, quæ diſtincte feratur in ſingula, ut ſcilicet peccatis præteritis in memoriam revocatis, voluntas unica contritione univerſa illa deteſtetur, velitque pro univerſis Deo ſatisfacere. Hæc quippe ſat erit, hancque nos pœnitentiam ſpecialem ac diſtinctam appellamus. Nam ſi unico verbo Sacerdoti ſignificare poſſem diverſa peccata mea, illa eſſet ſpecialis diſtinctaque confeſſio. Quocirca cum pœnitentia Confeſſioque interior peccatorum hominis ad Deum fit, unicus ille actus, qui fertur in peccata diſtincta, & ſpecialiter cognita, ſpecialis pœnitentia & vocatur, & eſt. Aſſerimus autem, hanc non aliter requiri, ac rationem dati & accepti a diſpenſatore. Quam quidem confuſam, & generalem nemo arbitraretur idoneam, diſtinctam, & ſpecialem omnes exiſtimarent neceſſariam.

Sic vero explicata Divi Thomæ ſententia, haud ſane intelligo, cur viris doctis probari non debeat: eo vel maxime, quod pœnitentiam hanc ſpecialem, atque diſtinctam ſic intelligi volumus ad ſalutem neceſſariam, ut reliqua media, quæ niſi in tempore adhiberi non queunt: nempe hoc pacto, ut ſi diſtincte de omnibus ſpecialiter doleatur: ſin autem vel per anguſtiam temporis, vel per aliam cauſam id fieri non poſſit, habeatur quidem animus, votumque, ſi facultas adeſſet, ſpecialiter, & diſtribute de ſingulis pœnitendi.

Hanc Concluſionem D. Thomas habet 1. 2. quæſt. 113. art. 5. ad 3. inquiens: *In tempore præcedenti juſtificationem oportet, quod homo ſingula peccata, quæ commiſit, deteſtetur, quorum memoriam habet. Et ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis univerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata oblivioni tradita: quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, ut etiam de his, quæ non meminerit, contereretur, ſi memoriæ adeſſent*. Ecce quemadmodum intelligit Divus Thomas, ſpecialem contritionem eſſe neceſſariam & ad ſalutem, & ad remiſſionem peccatorum. Et de veritate quæſt. 28. art. 5. ad 4. *Ad juſtificationem*, inquit, *non requiritur, quod in ipſo juſtificationis momento aliquis de peccatis ſingulis cogitet. Recogitatio autem ſingulorum peccatorum debet vel præcedere, vel ſaltem ſequi juſtificationem*. Et 3. p. qu. 87. art. 1. *Ad remiſſionem peccati mortalis*, ait, *requiritur, ut homo actualiter peccatum mortale commiſſum deteſtetur, ut ſcilicet, quantum in ipſo eſt, diligentiam adhibeat ad rememorandum ſingula peccata mortalia, ut ſingula deteſtetur*. Idem in 4. diſt. 17. qu. 3. ar. 2. ad ſecundum.

Eandem ſententiam tenet Durandus diſt. 17. q. 2. ad primum, Adrianus q. 3. de Baptiſmo circa finem. Et Richard. diſt. 16. art. 4. q. 2. Certe neceſſariam eſſe ſaltem neceſſitate præcepti hujuſmodi contritionem, Paludanus aſſerit, diſtinct. 17. quæſt. 1. art. 2. Concluſione 5. & Alexander Alenſis, 4. part. quæſt. 69. membro 8. art. 2.

Idem quoque mihi videtur ſentire D. Auguſtinus de vera & falſa pœnit. cap. 9. 14. & 17. cujus verba referuntur de pœnitentia, diſt. 3. cap. *Sunt plures*, & diſt. 5. cap. 1. *Verſum*, inquit, *puto, qui dolet de crimine; converſum, qui dolet de omni ea, quam expoſuimus, varietate*. Expoſuerat autem eam varietatem cap. 14. ſecundum circumſtantias ſpecialiter & conſiderandas, & deplorandas.

Et Divus Chryſoſtomus in fine primi libri de contritione cordis: *Hoc eſt, quod expoſcitur a nobis, ut ſemper recordemur mala noſtra, & ad animum revocemus, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, ut pro iis ſupplicemus Deo*, Sed apertius in 2. libro etiam circa finem: *Oportebat nos ſemper non ſolum ſcire exomologeſim & confiteri, quia in nobis multa delicta ſunt, verum & unumquodque peccatum & majus, & minus, quaſi in libro, ita in corde noſtro habere deſcriptum, idque frequentius recognoſcere, atque ante oculos ponere, & tanquam hæc nuper admiſſa lugere*, &c. Nec te moveat, quod Confeſſionis D. Chryſoſtomus meminit; loquitur enim de confeſſione, quæ fit Deo, non de ea, quæ fit Sacerdotibus, ut poſterius oſtendemus. Et adhuc manifeſtius homilia quarta de Lazaro circa finem: *Singulis horis, & diebus renovemus apud nos hoc judicium, ſententiam adverſus nos ipſos feramus, omnique modo conemur confiteri Deo. Nam ſi noſmetipſos judicaremus, ut Paulus ait* (1), *non utique judicaremur a Domino. Ut igitur nec puniamur, nec pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctiſque commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam, quæ hæc patravit, puniatque cogitationem; affligat, crucietque ſuam ipſius mentem; ſupplicium a ſeipſo exigat pro peccatis*. Hactenus Divus Chryſoſtomus. Et D. Gregorius libro 4. Moralium, capite 17. & libro 8. capite 16. in illud: *Confabulabor cum amaritudine animæ meæ*, enumerando ſcilicet ſingula mala, quæ feci. Ita enim D. Gregorius interpretatur; cujus verba non gravarer equidem recitare, niſi alio feſtinaret oratio.

Præterea, in hujus rei confirmationem nec ſacrarum quidem literarum deeſſe nobis poterunt teſtimonia, ut illud (2): *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*. Non autem eſſet opus anteacti temporis vitam expendere in amaritudine animæ, ſi pœnitentia generalis, & confuſa ſufficeret.

Illud quoque (3): *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & fecerit judicium*, hoc eſt, examen, & inquiſitionem; de qua Apoſtolus (4): *Probet ſeipſum homo*.

Et illud David (5): *Cogitavi dies antiquos*,

D d   *& me-*

(1) 1. *Cor.* 11. 31. (2) *Iſa.* 38. 15. (3) *Ezech.* 18. 21. (4) 1. *Cor.* 11. 28. (5) *Pſalm.* 76. 6.

& meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum. Legit autem D. Auguſtinus, *Scrutabar ſpiritum meum*, & ait: *Seipſum interrogabat, ſeipſum examinabat, in ſe judex erat*.

Præterea, ſi generalis pœnitentia ſatis eſſet, quorſum illa tam anxia cura petendi (1), *Ab occultis meis munda me*, Domine, *& ab alienis parce ſervo tuo?* Nimirum luce clarius Propheta ſignificat, delicta ſua ſe ſolitum ſcrutari, & pro occultis, quæ vix adhibita diligentia intelligere non poterat, deprecari, cum ait; *Delicta quis intelligit? ab occultis meis*, &c.

Præterea, ſi cui, dum convertitur, tria mortalia, quæ fecit, diſtincte in mentem veniat, hoc eſt, adulterium, ſacrilegium, homicidium, quæro, an ſatis fuerit, rejecta illorum ſpeciali memoria, vere de omnibus, quæ fecit, confuſe dolere? Nam ſi ſatis non eſt, id nos aſſerimus, ſin ſatis eſt, ſemperque in omni lege fuit, certe examen illud tam exquiſitum in peccatis mortalibus & commemorandis, & deplorandis, quod in omni retro tempore parentes noſtri fecerunt, docetur non fuiſſe neceſſarium.

Præterea, pœnitentia exterior propter interiorem eſt: at exterior tam in lege nova, quam in veteri diſtincta, & ſpecialis fuerit oportuit. Nam in veteri lege pro variis peccatis varia fuerunt ſacrificia definita. In nova quoque pœnitentiæ Sacramentum ſpecialem, diſtinctamque de ſingulis exigit confeſſionem. Ac revera lex Evangelica, quantum animi mei conjectura colligere poſſum, non aſtringit nos, ut ſpecialius de peccatis doleremus, quam in lege naturæ homines tenebantur: ſed id conceſſit, ut quam pœnitentiam olim in delicti compenſationem, atque vindictam coram Deo agere oportebat, eandem agere poſſis apud Sacerdotem, qui locum Dei teneret in terris.

Nec ego video, cur Chriſtus in Evangelio præceperit de ſingulis exteriorem pœnitentiam, niſi quia requirebatur interior de ſingulis, ut exterius ſignum viſibile interiori rei ſignatæ inviſibili reſponderet. Non igitur (quod quidam arbitrantur) contritio ſpecialis propter confeſſionem exigitur, ſed e diverſo confeſſio ſpecialis propter contritionem, utraque autem propter judicii naturam. Omnis quippe judex, cui judicandi eſt auctoritas demandata, reorum delicta inquirere, atque examinare debet ſpeciatim, ut juxta culparum menſuram fit & pœnarum moderatio. Sic in Evangelica lege judicium de peccatis Sacerdotibus delegatum eſt, qui ut fideliter ſuum munus exequantur, non habent eſſe contenti, peccata ſi ſolum in genere cognoſcant, ſed habent interrogare etiam ſpecialia delicta, ac delictorum adjacentes circumſtantias. At in lege naturæ hoc judicium erat ipſi peccatori commiſſum, ut ipſe idem & eſſet teſtis, & accuſator, & judex. Unde ait Scriptura (2) *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, & fecerit judicium*. Et iterum: (3) *Feci judicium, & juſtitiam, non tradas me calumniantibus me*. Quam ob rem peccator in propria cauſa judex effectus, niſi expendat delicta propria, niſi diligenter ſeipſum interroget, & examinet, ut ex qualitate, & quantitate culparum imponat ſibi pœnitentiæ modum, certe infidelis judicii, imo iniqui pœnas daturus eſt apud æquiſſimum judicem. Hæc naturæ ratio eſt, quis negat? Huic ſacræ literæ conſentiunt, hanc Sancti Doctores inſinuant, hujus vim Divus Thomas intuitus tertiam illam Concluſionem aſſeruit. Qua etiam aſſerenda nos multa diximus non penitus abſona, aut contemnenda. Sed ſi quid melius quiſquam afferre poterit, nobis volentibus, & gratulantibus facturus eſt. De tertia igitur controverſia ſatis.

PARS QUARTA.

De Præcepto Pœnitentiæ ut Virtutis.

4. PRINC. QUÆST. Quarta jam ſequitur: An de Pœnitentiæ virtute ſit peculiare præceptum. Sunt enim Theologi, & fuerunt, quorum opinione de actu pœnitentiæ ſpeciali præceptum nullum eſt.

RATION. DUBITAN. PRO PAR. NEGAT. Hanc vero ſententiam in primis ſuadent teſtimonio Divi Thomæ aſſerentis (4), quod permanere in peccato uſque ad mortem non eſt ſpeciale peccatum, ſed quædam peccati circumſtantia. Et tamen ſi eſſet de pœnitentia ſpeciale præceptum, omiſſio illius ſpecialis culpa ſine dubio eſſet.

Præterea, ſi de pœnitentia mandatum ſpeciale eſſet, id ea eſſet ratione maxime, quod pœnitentia eſt medium neceſſarium ad ſalutem. Hoc vero argumentum infirmum eſt, quoniam gratia Dei eſt ad ſalutem homini neceſſaria, de qua tamen habenda nullum eſt peculiare præceptum. Et confirmatur: nam hujuſmodi præceptum non alio teſtimonio magis aſſereretur, quam eo Lucæ, cap. 13. *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis*. At exinde nihil tale colligi recte poteſt. Pari ſiquidem loquendi forma ſane dicitur: Niſi gratiam habueritis, omnes peribitis. Unde tamen non fit, ut ex præcepto peculiari gratiam habere teneamur. Cumque pœnitentia ſupponat peccatum antecedens, niſi quis pœnitentiam egerit, peribit, non ex impœnitentiæ culpa, ſed ex antecedenti peccato, quod ſine pœnitentia deleri non poterat.

PRO PAR. AFFIRM. Pro parte vero contraria illud eſt, quod eodem tenore in Evangelio proponitur lex Baptiſmi, & Pœnitentiæ. Nam quemadmodum ſcriptum eſt: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, non poteſt intrare in regnum Dei*; ita quoque ſcriptum eſt: *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes peribitis*. Colligunt autem Catholici, legem illam Baptiſmi formale continere præ-

(1) Pſal. 18. 13. (2) Ezec. 18. 21.
(3) Pſal. 118. 121. (4) 2. 2. quæ. 14. ar. 4.

Digitized by Google

præceptum. Qnare & pœnitentiæ lex præceptum ſpeciale continet.

In hac controverſia Præceptor meus olim F. Franciſcus Victoria, vir noſtra ætate literis, ingenio, religioneque clariſſimus, partem tennit negativam. Addidit vero in hujus rei confirmationem præter ea, quæ fecimus, alia quædam argumenta, quæ quoniam homo ingenioſus, & doctus eſſe videbat infirma, aſſeruit tandem, in hanc opinionem ſe venire ea potiſſimum canſa, atque ratione, quod nulla in contrarium eſſet, cui non poſſet facile ſatisfieri, nt colligere inde in promptu liceat hominis eruditiſſimi modeſtiam pariter & ingeninm (1). Nihil enim pugnaciter, pertinacique contentione defendere ſolebat, ſed ſuam interim propriam, privatamqne ſententiam libere tueri, eandem poſtea ſimili libertate retractaturus, ſi melior forſitan opinionis adverſæ ratio ſuccurriſſet. Hac vero ingenii ſui mira, & beata facilitate Scholæ noſtræ, hoc eſt Divi Thomæ prudentiſſimus habebatur interpres; & quidem æquus libero judiclo, nulla ejuſmodi aſtrictus neceſſitate, ut vellet nollet, certa ſibi eſſet tuenda ſententia.

Hujus nos clariſſimi viri veſtigiis inhærentes, in nullius verba juravimus, nec apud nos tantum opinio præjudicata poteſt, ut etiam ſine ratione valeat auctoritas. Sed noſtrum judicium adhibentes, alienum non niſi cauſa cognita ſequimur. Nam Ciceronis (2), quotieſcumque incidunt, non ſententiis modo, ſed & verbis libenter utimur, furtumque libenter agnoſcimns. Igitur (nt eo, unde huc digreſſi ſumus, revertamur) argnmenta quidem tametſi docti hominis, & copioſi, & nihil prætereuntis eorum, quæ pro ea cauſa dici poſſet, nunquam tamen ita me moverunt, nt eis reſpondere poſſe diffiderem. Auctoritas autem tanta plane me moveret, niſi ego opponerem non minorem D. Thomæ, cujus rationes etiam quodammodo mihi videntur firmiores.

Primum itaque non ambigo, Divnm Thomam cum cæteris omnibus Scholaſticis auctoribus in hac ſententia eſſe, quæ partem hujus controverſiæ affirmativam amplectitur. Imo illud eſt princeps argnmentum, quo hæc opinio refellitur, quod novitia ſit, & in re, quæ ad mores pertineat, ſine idonea ratione, communi Theologorum ſenſu refragetur. Divus itaque Thomas pro comperto ſumit, de pœnitentia divinæ legis eſſe præceptum; nec id ſemel dicit, ſed ſæpius 4. diſt. 17. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 3. ad 3. & quæſt. 3. articulo 1. quæſt. 4. & 3. par. quæ. 84. articulo 7. ad 1. & 2. quæſt. 85. articulo 2. in argumento in contrarium: & 2. 2. quæſt. 62. articulo ultimo. Imo adeo, quæ Divus Thomas articulo illo ſecundo, quæſt. 14. dixit, non modo hæc refellunt, verum etiam confirmant. Nam ſi propoſitum non pœnitendi ſpeciale peccatum eſt, ut ibidem dicitur, qui fieri poteſt, nt de pœnitentia non ſit ſpeciale præceptum? Nempe ſi comedere præceptum non eſſet, propoſitum non comedendi ſpecialis culpa non eſſet: Si jejunandi præceptum peculiare non eſſet, ne peculiaris quidem culpa eſſet propoſitum non jejunandi. Et hunc in modum cætera, quæ ſingulatim perſequi longum eſt.

Deinde, pœnitere eſt actus ſpecialis virtutis ad ſalutem neceſſarius; ergo eſt in præcepto. Conſequentia patet ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 3. art. 2. & 3. par. quæſt. 68. art. 1. ubi aſſerit, ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, cadere ſub præceptis divinæ legis. Et revera id oſtendit (niſi me animns fallit) ratio manifeſta. Non enim aliter melius poſſumus judicare, an præceptum ſit legis de quarumcunque virtutum actibus, niſi ex eo, quod ad finem legis ſunt neceſſarii. Porro, ſi finis primus legis, idemque præcipuus ſine actu cujuſquam virtutis conſtare non poteſt, convincimur ſane fateri, de hujuſmodi actu præceptum legislatoris eſſe: niſi inſipientem, atque improvidum in legibus neceſſariis volumus defuiſſe. Atque hæc certa regula, ac forma eſt de præceptis legis ſive Naturæ, ſive Scripturæ, ſive Gratiæ, ſive Humanæ, ſeu Divinæ philoſophandi:

Præterea, de compenſanda injuria facta proximo ſpeciale præceptum eſt; ergo & de compenſanda injuria facta Deo: ſic enim D. Thomas 3. par. quæſt. 84. art. 5. ad 2. argum.

Huc accedit, quod ſi cujus amicitiam violavimus, teneamur ſpeciali præcepto dare operam, ut ſarciamus: quemadmodum Matthæi quinto ſcriptum eſt: ergo Dei amicitiam per peccatum mortale violatam ſpeciali præcepto ſarcire tenemur, ac proinde pœnitentiam agere.

Illud prætereo (quod mihi maximo argumento poterat eſſe ad hujus rei confirmationem) quod ægroto corpori quiſque tenetur medicinam neceſſariam adhibere, idque ex ſpeciali præcepto, quod habet diligere corpus; ex quo efficitur, cum non minus debeat amare animum, ut medicinam neceſſariam ægro animo adhibere teneatur. Videlicet quemadmodum inſtigante naturæ lege (ut Tertullianus ait (3), & illum æmulatus D. Hieronymus (4)) hirundo pullos ſuos de ſucco oculat chelidoniæ, & dictamnum cervi appetunt vulnerati, & cætera animantia bruta medicinas ſibi divinitus attributas inſtigantur ut quærant; ita proculdubio incitat divina lex homines rationales, ut pœnitentiam remedium unicum, & neceſſarium ad ſalutem animæ proſequantur.

Præterea, præcepto charitatis obligamur media neceſſaria ad ſalutem fratris apponere (inde enim eſt fraternæ correptionis obligatio): ergo & media neceſſaria ad ſalutem noſtram. Et confirmatur: Tenemur proximum a morte tum corporis, tum animæ liberare. *Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum poteſt, non excludit*: 83. diſtinctione, cap. 1. Igitur & noſmetipſos a corporali, & ſpirituali morte tenemur eripere. Nec hic (quod ad mores attinet) ma-

(1) Simil. fere ſcribit init. l. 12. de loc. theolog. (2) *L. 3. de natu. Deor.*
(3) *In lib. de pœnitent.* (4) *In Eccl. c. 7.*

magnopere contendere debemus, an violetur præceptum charitatis, an præceptum pœnitentiæ: illud modo concedamus, ſpecialem, novamque culpam eſſe, non pœnitere: tametſi, quemadmodum cum quis non comedit cibum neceſſarium ad ſalutem, immediate quidem contra virtutem temperantiæ peccat, ex conſequenti etiam contra charitatem; ita qui non pœnitet, cum videt ad ſalutem eſſe neceſſariam, directe quidem præceptum pœnitentiæ violat, conſequenter autem violat charitatem.

Præterea, De pœnitentia exteriori præceptum eſt: ergo & de interiori. Conſequentia patet, quia ſi ſatisfactionem exteriorem Deus exigit, interiorem, ac multo etiam magis requiret, quæ videlicet præcipua eſt in compenſatione delicti. Antecedens vero certiſſimum eſt, ſi ea, quæ ſuperiore controverſia diximus, teneantur, eſſe, inquam, exteriorem pœnitentiam neceſſariam ad ſalutem. Actus quippe omnis virtutis exterior ad ſalutem neceſſarius citra controverſiam in præcepto eſt.

Sed quid opus eſt multis? Si homini peccatori occurrat præceptum de diligendo Deo, ſimulque peccatum memoriæ occurrat, illud quæro tandem, an teneatur conteri, an non: ſi non, ergo exiens in actum dilectionis ſine pœnitentia juſtificabitur, quod ſanæ mentis nullus admittit: ſi etiam, jam habetur quod volumus, de pœnitentia eſſe ſpeciale præceptum. Quod Tertullianus lib. de pœnitentia diſerte docet, inquiens: *Cum judex Deus juſtitiæ cariſſimæ ſibi exigendæ tuendæque præſideat, & in eam omnem ſummam diſciplinæ ſanciat, dubitandum eſt, ſicut in univerſis actibus noſtris, ita in pœnitentiæ quoque cauſa juſtitiam Deo præſtandam eſſe?* Et paulo interius: *Audaciam*, inquit, *exiſtimo, de bono Divini præcepti diſputare. Nec enim quia bonum eſt, ideo auſcultare debemus, ſed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obſequii prior eſt majeſtas divinæ poteſtatis, prior eſt auctoritas imperantis, quam utilitas ſervientis. Bonum eſt pœnitere, an non? quid revolvis? Deus præcipit. Quod igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more ſub dejeratione teſtatur, ſumma utique gravitate & aggredi, & cuſtodire debemus.* Hactenus Tertullianus.

Et certe cum lex affirmative præcipiat, *Pœnitentiam agite*, rurſumque ſub mortis interminatione ſubjungat: *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis*, intelligi non poteſt, quibus aliis verbis legiſlator hujuſmodi præceptum, ſi vellet, poſſet inducere. Omnis ſiquidem virtutis operatio, quæ verbo imperandi a lege præſcribitur, aut in conſilio eſt, aut in præcepto. De opere vero, quod ſolum in conſilio eſſet, dici nulla ratione poſſet. Niſi hoc feceritis, peribitis. De Pœnitentiæ igitur actu præceptum eſt. Quod eo magis mihi perſuadeo, quod Joannes Baptiſta ſtatim a principio populo proponit (1): *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum.* Eandem quoque legem, eiſdemque verbis Chriſtus primitus invulgavit (2), Apoſtoliſque invulgandam juſſit. Nullo autem pacto veriſimile fit, conſilia legis ſtatim in initio a populis exigi. Quin imo illud veroſimilius eſt, a turba præcepta, & ea quidem maxime neceſſaria cum primis requiri. Unde & Marc. 1. *Pœnitemini*, inquit, *& credite Evangelio*: ut utrumque tamquam neceſſarium præceptum proponat, pœnitere, & Evangelio credere.

Nec illud leve teſtimonium eſt, quod habetur Apocal. 2. *Age pœnitentiam: ſin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.*

Huc illud adde Proverb. 1. *Quia vocavi, & renuiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo*. Vocanti ergo ad pœnitentiam renuere, ſpeciale peccatum eſt, cui ſpecialis pœna reſpondet, riſus & ſubſannatio Divinæ poteſtatis. Huic & aliud ſimile eſt Hier. 7. *Quia vocavi, & non reſpondiſtis, faciam domui huic*, &c. & Eſaiæ 65. *Omnes in cæde corruetis, pro eo quod vocavi, & non reſpondiſtis*. Certe ſi ad pœnitentiam vocanti reſpondere conſilium eſſet, non præceptum, nuſquam Dominus pro hujus omiſſione tam gravem pœnam minaretur. Item Hier. 8. Deus conqueritur, quod peccatores pœnitentiam non agunt. Res eſt igitur debita, ac proinde præcepta, ſiquidem Deus expoſtulat, ſi non reddamus.

Resp. ad arg. pro par. negat. Ad argumentum vero primum, quod ex D. Thomæ auctoritate ſumitur, facile reſpondetur: Impœnitentiam ibi accipi pro quocunque peccato, de quo pœnitentia non fit. In qua ſignificatione generale peccatum eſt, cum fornicatio durans uſque ad mortem, homicidii quoque reatus, & quodlibet aliud ſimile malum, de quo homo pœnitentiam non agit, Impenitentia ſit, etiamſi nulla culpa ſpecialis intervenerit: verbi gratia, ſi fornicator, aut avarus ſubito interiret, correptus aliquo fulmine, quo eventu a præcepto penitentiæ excuſari potuit; nec enim habuit ſpatium cogitandi, ut de peccatis peniteret: tunc juxta ſententiam D. Auguſtini, & D. Thomæ ejuſmodi homo habuit finalem impenitentiam, peccatum ſcilicet, quod non remittitur nec in hoc ſeculo, nec in futuro, generale quidem, non ſpeciale peccatum.

Medium ad ſalut. neceſſar. duplicis generis.

Ad ſecundum, fateor eam eſſe cauſam, unde vel maxime liqueat penitentiæ peculiare præceptum. Sed ut objectionem repellamus, advertendum eſt, medium ad ſalutem neceſſarium eſſe in duplici differentia. Alterum quod non eſt actus virtutis, ſed vel potentia, vel habitus, quos Deus in nobis ſine nobis operatur, vel etiam gratia, & auxilium Dei, quod non noſtrum, ſed Divinum opus eſt: & de hujuſmodi mediis legis

præ-

(1) *Matth.* 3. 2. (2) *Matth.* 4. 17.

præcepta non ſunt. Alterum medium actus virtutis eſt, atque in noſtra poſitum poteſtate, ut credere in Chriſtum, confiteri Fidem, ſuſcipere Baptiſmum, diligere Deum; & de hujuſmodi præcepta legiſlatoris ſunt. Quæ quoniam non de fine, ſed de mediis feruntur ad finem legis neceſſariis, recte colligimus in omni lege, ſive naturali, ſive ſcripta, tum humana, tum Divina, ea media virtutis, quæ nullo modo ſunt ad finem legis neceſſaria, in conſilio eſſe; quæ vero omnino neceſſaria, ea eſſe in præcepto. Unde patet, quid ad tertium argumentum reſpondendum ſit.

Utrum præcep. ſit pœnitere ſtatim de peccato mortali.

RATION. PRO PARTE AFFIRM. Sed illud tamen urget vehementer, quod eiſdem argumentis, quibus oſtendimus eſſe præceptum, oſtendi æque poteſt, homines obligari ad confeſtim pœnitentiam agendam, ut peccatum mortale commiſerint. Primum enim D. Thom. 2. 2. quæſt. 62. arr. ult. utrumque pariter affirmat, & teneri homines ex præcepto peccatum deſerere, & ſtatim id quidem: Ut qui rem alienam furto ſuſcepit, reſtituere protinus ſine mora aliqua debet. In quarto etiam diſtinctione decimaſeptima, quæſtione, & articulis retro citatis expreſſe tradit, hominem obligari ad pœnitendum, cum peccata memoriæ occurrerint; quod eſt dicere, præceptum pœnitendi nullas moras in peccatore permittere, qui peccati memoriam, & conſcientiam habet.

Et ratio id videtur ſuadere. Nam cum peccatum memoriæ occurrit, ſi homo non deteſtatur, ex conſequenti conſentit.

Deinde, homo tenetur illico medicinam corporalem corpori neceſſariam adhibere. Ergo & quam primum debet animæ neceſſariam medicinam apponere.

Præterea, proximi offenſi injuriam teneor, ubi primum commode poſſum, compenſare; ergo & Dei. Antecedens notiſſimum eſt. Non enim celerius qui damnum in pecunia dedit, tenetur ſatisfacere, quam qui dedit in fama, vel honore. Sed qui in pecunia dedit, reſtituere, penſareque damnum e veſtigio debet; ergo & qui aliter quoquo modo proximum læſit. Et confirmatur: Nam ſi frater meus habet aliquid adverſum me, teneor illi extemplo reconciliari, ut patet Matth. 5. Igitur & teneor reconciliare me Deo ſtatim, quam ejus amicitiam per injuriam violavi.

Præterea, ſimul atque commode poſſumus fratrem noſtrum a morte animi liberare, id facere ſine dubio tenemur: ergo & noſmetipſos a peccato mortali illico tenemur eripere. Idque magis, quod peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit, ut Gregorius docuit homil. 11. in Ezech. 3. Atqui periculo ſe exponit, peribit in eo, ut in Eccleſiaſtico legitur. Confirmat autem hoc vel maxime Leo Papa epiſt. 69. ad Theodorum Epiſcopum, inquiens. *Oportet unumquemque Chriſtianum conſcientiæ ſuæ habere judicium, ne converti ad Dominum de die in diem differat, nec ſatisfactionis ſibi tempus in finem vitæ ſuæ conſtituat, quem periculoſe ignorantia humana concludit, ut ad paucarum horarum ſe reſervet incertum.* Periculoſum igitur eſt pœnitentiam in aliud tempus reſervare. Nam & hoc Eccl. c. 5. prohibet, inquiens: *Non tardes converti ad Dominum, nec differas de die in diem: ſubito enim venit ira ejus.* Peccatum igitur eſt, de die in diem pœnitentiam protrahere, nempe cui divinam iram Eccleſiaſticus interminatur. Item, ſi in aliud tempus pœnitentiam differre liceret, ergo & velle differre licitum eſt: Quod enim facere, idem & velle quoque licet. At qui exiſtens in peccato mortali, interiorem pœnitentiam in aliud tempus reſervare vult, eo ipſo interpretative & implicite vult eſſe in peccato mortali, in quo, quandiu non pœnitet, perdurare neceſſum eſt. Non licet igitur converſionem pœnitentiamque differre.

Præterea, negativo præcepto aſtringimur, ne ſimus Dei inimici: nam eſſe Deo inimicum, uſque adeo intrinſece malum eſt, ut nullo eventu id velle ſine gravi culpa valeamus: ergo quandiu homo eſt in peccato mortali, cum ſit Dei inimicus, tamdiu præcepto negativo adverſatur, quamlibet parum in ſtatu peccati mortalis perſeveret. Aut igitur hoc monſtrum probandum eſt, videlicet, hominem obligari ad pœnitentiam ſtatim agendam, aut primum illud tollendum, hoc eſt, hominem ad pœnitentiam agendam obligari. Illuc enim ſerpit hoc præceptum, ſi ſemel admittitur.

Denique ſuadetur, quod ſaltem ſingulis diebus feſtis teneatur peccator pœnitentiam habere, quia finis legis eſt, ut requieſcamus in Deo: ad hanc enim requiem corporalis feſtorum quies ordinatur: At *in legem facit, qui verba legis amplexus contra legis nititur voluntatem*. L. non dubium. C. de legibus, & regula, Certum eſt, de reg. jur. in 6. Et confirmatur. Levit. 16. *Sabbatum requietionis eſt: affligetis animas veſtras, ab omnibus peccatis veſtris mundabimini.* Et c. 23. *Affligetis animas veſtras, omne opus ſervile non facietis in die hac: omnis anima, quæ afflicta non fuerit in die hac, peribit de populo ſuo:* & cauſa ſubditur: *Ut propitietur vobis Deus.*

RESOL. QUÆST. In hujus argumenti explicatione adeo multæ ſunt doctorum ſententiæ, ut eas enumerare, nedum expendere, moleſtiſſimum fuerit: & cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes, veniam mihi dabitis, Viri humaniſſimi, ſi aliorum opinionibus prætermiſſis, meam ego (utinam tam vere, quam breviter) explicuero.

1. CONCL. Primum ergo (ut mea fert, & communis opinio) non protinus tenetur homo pœnitentiam agere. Atque hæc quidem aſſertio non alia ratione potiore oſtendi poteſt, quam quod fidelium omnium conſenſus facile admittit, non eſſe peccatum mortale novum, ſi quis non ſtatim atque in peccatum incidit, pœnitentiam agat; nec aut pœnitentes in confeſſione hujus criminis ſe accuſant, aut ſacerdotes id curant, quando pœnitentes examinant; cum tamen nullus peccator fere ſit,

Digitized by Google

qui hujus præcepti reus non haberetur. Imo qui diem unum in peccato mortali duraret, non modo multa, ſed innumera peccata mortalia hoc præcepto tranſgrediendo committeret.

Præterea, cum præceptum de pœnitentia affirmativum ſit, in quo virtutis actus poſitivus præcipitur, non videtur obligare, niſi pro tempore neceſſitatis, quemadmodum & reliqua præcepta affirmativa.

Item, cum cætera media ad ſalutem neceſſaria, ſcilicet fidem, baptiſmum, confeſſionem illico præſtare minime teneamur, non eſt cur unicam pœnitentiam mox debeamus exhibere.

Præterea, cum vera pœnitentia (ut ante jam diximus) a dilectione Dei proficiſcatur, ſi homo ſimulatque peccavit, veram pœnitentiam habere teneretur, quæ videlicet neceſſaria eſt, ut Deo concilietur, fieret conſequens, ut homo poſt peccatum ſtatim ad diligendum Deum obligaretur.

Præterea, cum nulla ratio idonea ſit, nullave auctoritas, qua præceptum adeo durum aſſeratur, certe qua facilitate induceretur ab aliquo, eadem quoque ab aliis rejiceretur.

2. Concl. Non tenetur homo pœnitentiam agere, quoties peccata memoriæ occurrerint, ſive ſpeculative, ſive practice occurrerint. Etenim nullum aliud nos præceptum obligat ex eo quod in mentem veniat, nec peccat mortaliter, qui non diligit Deum, quantumcunque divina bonitas proponatur omni dilectione digniſſima, niſi neceſſitatis articulus intercedat. Idem de præcepto fidei, & ſpei videre licet.

Quare nec ſi peccata ſeſe offerant peccatori digna quæ homo deteſtetur, protinus obligatur in actum contritionis exire: poterit etenim libere nullum habere actum, ſi nullus inſtet neceſſitatis articulus.

Et confirmatur, quia obligatio reliquorum præceptorum ex neceſſitate rei ſumitur, non ex memoria, aut intelligentia noſtra: quippe, non quia nos intelligimus, aut memoria tenemus, obligant, ſed quia obligant, debemus nos dare operam, ut memoria teneamus.

Illud etiam quam inconſiderate dicitur, memoriam practicam obligare, ſpeculativam non obligare! quaſi memoria conſcientia ſit, cujus judicio homo teneatur obnoxius. Premam enim anguſtius & urgebo, quodnam ſit illud judicium practicum, vel quæ memoria, quæ poſt ſimplicem peccati commemorationem novam præcepti obligationem inducit. Cumque nihil conſtanter, rectеve dici poſſit, nimirum non eſt cur amplius in opinione contraria refellenda moremur; nulla enim ratione nititur, ſed ſolo aſſerentium arbitratu.

3. Concl. Atque eiſdem omnino argumentis perſuaderi poteſt tertia propoſitio, hoc eſt, In diebus feſtis non obligari homines ad agendam pœnitentiam, aut divino præcepto, aut humano. Præceptum enim de colendo Deo, quo feſtis diebus aſtringimur, opera religionis præſcribit. At pœnitentia (quod ante docuimus) religionis opus non eſt, ſed vindicationis.

Item, jus humanum nullum eſt, aut Evangelicum, quo hoc præceptum aſſeratur. Proferant, & tacebimus. Lex autem antiqua ceſſavit: lege vero naturæ nihil ejuſmodi præcipi, notius eſt, quam ut probandum ſit. Et profecto errores alienos reprehendere, non perinde difficile eſt. Facilius namque (ut Cicero tradit) in mentem cujuſque venire ſolet, quid falſum, quam quid verum ſit. Sed veram & conſentaneam opinionem ingerere, eamque idoneis argumentis confirmare, hoc opus, hic labor eſt.

4. Concl. Sit igitur quarta propoſitio: Præceptum de pœnitentia obligat in articulo neceſſitatis, ut reliqua omnia præcepta affirmativa. Ac primus quidem neceſſitatis articulus facile ab omnibus admittitur, periculum mortis. Cum enim præceptum pro aliquo tempore obliget, ſi in periculo mortis prætéritur, nullum jam reſtat tempus, quo poſſit impleri. Sed notandum eſt, quod cum baptiſmus, & ſacramentum abſolutionis attrito conferant gratiam, inſtitutaque fuerint directe hæc duo ſacramenta in remiſſionem omnium peccatorum, qui ſuſcipit alterum ex his ſive contritus, ſive attritus, vere implet præceptum de pœnitentia, quoniam Deus nihil amplius exigit in compenſationem injuriæ & delicti commiſſi, quam vel contritionem ſine ſacramento, vel attritionem cum ſacramento per ſe inſtituto in remiſſionem peccatorum. Atque hinc colliges, præceptum divinum de pœnitentia, per ſe loquendo, obligare ſolum in duobus: Prius, cum obligat divinum præceptum de baptiſmo vel confeſſione: & tunc ſatis eſt pœnitentia interior imperfecta, ſi exterius ſacramentum reipſa ſuſcipiatur. Poſterius, cum deeſt miniſter utriuſque ſacramenti: Ubi ſicut homo tenetur habere votum ſuſcipiendi vel baptiſmum, vel abſolutionem, ſi facultas adeſſet; ita etiam tenetur habere perfectam pœnitentiam, & contritionem, ut quæ neceſſaria tunc ſit ad remiſſionem peccatorum.

At vero articulus alius, qui addi ſolet: Cum videlicet quis adminiſtrare voluerit aliquod ſacramentum, vel quemcunque alium actum exercere, qui requirat hominem exiſtentem in gratia; accidentariam obligationem habet, nec a præcepto pœnitentiæ oritur, ſed a præcepto alio de digna ſacramentorum vel ſuſceptione, vel adminiſtratione. Unde peccator quidem peccato ſacrilegii, ſi ab impœnitente ſacramentum aut miniſtretur, aut ſuſcipiatur, non autem peccato omiſſionis adverſus pœnitentiæ præceptum. Unum excipio Euchariſtiæ Sacramentum, quod qui in mortali ſumit, duplex peccatum peccat: Alterum ſacrilegii in Euchariſtiam, alterum omiſſionis in præceptum peculiare divinum de præmittenda pœnitentia Euchariſtiæ ſacramento, de quo in fine hujus Relectionis diſſeremus.

Ad primum itaque argumentum reſpondetur,

illam

illam D. Thomæ ſimilitudinem inter præceptum reſtituendi, & præceptum deſerendi peccatum, non per omnia quadrare. Qua in re Cajetanus videtur fuiſſe deceptus: primum enim rei alienæ reſtitutio revera fundatur in præcepto negativo, quo vetamur rem alienam invito domino retinere: neque enim minus rei alienæ detrectator eſt, qui eam apud ſe inventam invito domino detrectat, ac detinet, quam ſi furto ſuſcepiſſet. Quo fit, ut ad obligationem reſtituendi injuſta acceptio impertinens ſit: ſive enim acceperim injuſte per furtum, ſive juſte per commodatum, ſimulatque invito domino rem alienam uſurpo, furti reus habeor, atque ex conſequenti violator præcepti negativi.

Rurſum etiam, quotieſcunque adeſt commoditas rem alienam domino ſuo reſtituendi, toties denuo pecco non reſtituendo: etiamſi nullum actum poſitivum habeam, quo rem alienam injuſte velim apud me tenere. Satis enim eſt ad peccatum novum uſurpatio ipſa libera exterior rei alienæ, eo tempore, quo oportebat eam domino reddere.

At præceptum pœnitentiæ, per quam homo peccatum fugit, & deſerit, ſicut & charitas, quæ radix, & fundamentum pœnitentiæ eſt, revera (quicquid Cajetanus intelligat) præceptum eſt affirmativum, nec includit negativum, niſi quemadmodum omnia affirmativa dicuntur includere de actu contrario; ut præceptum charitatis ſecum habet annexum præceptum odii negativum; præceptum temperantiæ negationem intemperantiæ; ſpes quoque deſperationem, fides infidelitatem negat & prohibet: Sic præceptum pœnitentiæ ex conſequenti vetat, ne quis impœnitens ſit impœnitentia poſitive contraria. Quo fit, ut non pœnitere proprie contra præceptum affirmativum ſit, non contra negativum. Quocirca tunc ſolum peccatum erit, cum præcepto affirmativo fuerit adverſum; adverſatur autem, cum quis eo tempore pœnitentiam non agit, quo ex præcepto agere tenebatur, hoc eſt, in articulo neceſſitatis, quemadmodum ſuperius explicatum eſt circa concluſionem quartam hujus quæſtionis.

Sed eſt tamen ſimilitudo utriuſque præcepti & reſtituendi, & pœnitendi proportionalis duplex: Prius, quod quemadmodum non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum; ita quoque non dimittitur, niſi agatur pœnitentia. Poſterius etiam hæc duo præcepta in hoc aſſimilantur, quod ſicut non reſtituere rem alienam injuſte detentam habet malum ſtatum peccatoris annexum, ita & non pœnitere de peccato commiſſo. Quo fit, ut ſive hic, ſive ille, hoc eſt vel qui non reſtituit, vel qui non pœnitet, in actum poſitivum exeat, alter quo vult non reſtituere, alter quo vult non pœnitere, ſemper peccet novo peccato. Et quidem frequenter loquendo (ut Theologos decet) in promptu patet id, quod diximus. Avarus enim prave affectus aliena re detinenda, cum in mentem illi venit aliena res, ſi in actum voluntatis poſitivum prodeat, quo videlicet vult non reddere, ex conſequenti, ut experimento conſtat, ſtatum illum probat, & eligit, in quo eſt; & qui non pœnitet, ſimili ratione, ſi peccata quæ fecit, illi occurrant, habeatque actum voluntatis poſitivum, plerumque nihil aliud, quam conſentir, & probat ſtatum peccati, quod ante commiſit.

Quod ſi volumus etiam rem hanc magis premere, ſine dubio peccator, cui peccata memoriæ occurrunt, nec pœnitet, ſi quem actum eliciat pro tempore, quo non tenetur pœnitentiam agere, ſemper peccat peccatum novum. Illud ſiquidem objectum volitionis, qua volo non pœnitere, etiam dum non teneor, nulla ratione honeſtari poteſt, cum actus oppoſitus, hoc eſt pœnitentia, & contritio omni tempore uſque adeo bona, & honeſta ſit, ut contrarius actus, quo pœnitere nolo, nullo unquam tempore honeſti rationem habeat. Non aſſero tamen, eſſe peccatum mortale, velle non pœnitere tempore, quo non teneor, peccatum (inquam) mortale ex genere ſuo: eſt tamen veniale, quia non habet objectum honeſtum: actus vero indifferentes ſchola noſtra penitus rejicit. Hunc igitur in ſenſum D. Thomas intelligendus eſt, ut ſcilicet homo ſtatim teneatur, imo ſemper, pœnitere de peccato commiſſo, non poſitive, dolendo, ſed negative, non complacendo: quo etiam ſenſu ipſe idem loquitur 3. p. q. 84. ar. 8. ubi ſecutus Divum Auguſtinum lib. de pœnit. c. 13. & habetur de pœnit. diſt. 3. cap. *pœnitentia eſt*: & Hugonem de S. Victor. dicentem: quod Deus abſolvens hominem a vinculo culpæ, & pœnæ æternæ, ligat tamen vinculo perpetuæ deteſtationis peccati, aſſerit, pœnitentiam etiam poſt remiſſum peccatum debere durare uſque ad finem vitæ. Quod egregie annotavit Cajetanus in Comment. ſupra eundem D. Thomæ articulum (1). Nam quod poſt impetratam veniam per primam contritionem, homo iterum atque iterum dolere teneatur, nulla ratione nititur, niſi cum homo dubitat, an vere fuerit contritus. Tum enim locum habet, quod Iſidorus tradit lib. 2. de ſum. bono: *Propitiatio Dei occulta eſt, ſine intermiſſione flere neceſſe eſt.*

Quem etiam in modum poſſemus explicare, quod in 4. ſent. diſt. 17. dixit, Hominem præcepto pœnitentiæ obligari, cum peccata memoriæ occurrunt: Tenetur enim non ſibi ipſi placere in peccato commiſſo, quod occurrit. Quare niſi actum ſuſpendat (quod tamen rarum, & difficile eſt) ſi non pœniteat, ſemper peccabit. Scio Cajetanum huic ipſi loco ex 4. Sententiarum deprompto aliter occurrere. Legat qui volet: nec enim ejus intelligentia omnino peſſima eſt.

Pro ſecundi vero argumenti ſolutione notandum eſt, diſcrimen eſſe inter bona corporis, ſcilicet ſalutem, & vitam corporalem, & bona ani-

(1) *Sup. cit. art. 8. q. 84. 3. p.*

animæ, hoc eſt, ſalutem, & vitam ſpiritualem: quod illorum non magis ſumus domini, quam vitæ, & ſalutis proximorum noſtrorum. Nam vitæ, & mortis ſolus Deus ſibi dominium reſervavit; poſteriorum vero bonorum unuſquiſque dominus eſt, habetque eandem liberam poteſtatem, quam pecuniæ, & reliquæ rei familiaris. Hoc autem diſcrimen primum ratione conſtat. Sumus enim domini eorum bonorum, quæ noſtra diligentia, labore, atque induſtria comparavimus. Cum ergo bona ſpiritualia, hoc eſt, virtutes, quibus ſalus, & vita animæ continetur, noſtra libertate, & induſtria interveniente nobis obveniar, noſtro ea nobis jure vindicamus: nam & hoc titulo opifex quiſque ſui operis dominus eſt: vita autem corporis naturæ donum eſt, non ingenio noſtro, aut induſtria partum. Quocirca nihil mirum, ſi naturæ author hujus rei dominium ſibi aſſumpſit.

Quod etiam bonorum ſpiritualium domini ſimus, teſtimonium illud Eccli. cap. 15. confirmat: *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui; poſuit ante illum vitam, & mortem, &c.*

Signo quoque manifeſto hoc diſcrimen innoteſcit. Nam ſi mortem mihi conſciſco, non aliter contra præceptum illud (1), *Non occides*, pecco, quam ſi proximum interficerem. Item, ſi ex gula cibum aliquem ſumo vitæ corporali noxium, duplex peccatum pecco, alterum contra temperantię legem, alterum contra illud, quo teneor vitam corporalem ſervare & meam, & alienam, non tanquam dominus, ſed tanquam diſpenſator, & cuſtos. At vero ſi mortis ſpiritualis mihi cauſa ſum, jactura mihi imputatur. Quin ſi per fornicationem gratiam, virtutem, ſalutem, vitamque animi perdam, unicum fornicationis peccatum agnoſcitur. Quo uno argumento ſatis liquet, bonorum ſpiritualium nos eſſe vere dominos, non diſpenſatores, quando horum diſſipatio nobis non imputatur ad ſpecialem culpam.

Ex hoc etiam diſcrimine ratio patet, cur volenti ſe occidere corporaliter quiſque privatus vim poſſit inferre, cogereque vel invitum, ne ſe occidat: quam tamen vim volenti ſe ſpiritualiter interficere non licet inferre, niſi is qui infert, ſuperior authoritate, & poteſtate ſit. Cujus differentiæ (ut reor ego) non alia cauſa eſt, niſi quod vitæ ſuæ corporalis nemo eſt dominus, Unde ſicut volenti alium occidere vim inferre quilibet poteſt, ut impediat; ita & ſeipſum interimere volenti. At cum vitæ ſpiritualis unuſquiſque ſit dominus, injuriam illi feceris, ſi vim attuleris, non aliter ac ſi domino pecuniarum pecunias ſuas, etiam prodige conſumenti, manus ad impediendum injicias violentas.

Hiſce igitur explicatis, facile patet, conſequentiam illam non valere: non enim, ſi ſtatim vitæ corporali, ſive proximi, ſive meæ teneor ſuccurrere, ſtatim quoque teneor vitæ ſpirituali mederi, præſertim meæ, cujus ſum dominus. Certe ſi ſalutis corporalis liberum dominium haberemus, qui quartanam febrim, quum protinus ſanare poſſet, ad duos uſque annos differret, mortaliter non peccaret. Nunc autem ſi quis vel in ſe, vel in alio gravem aliquem morbum, quem pellere illico poſſet, ad longum tempus protraheret, neſcirem equidem excuſare a peccato mortali.

Ad tertium negatur item conſequentia: nec enim ego antecedens (quod nonnulli faciunt) negare poſſum. Scio quidem, latitudinem quandam eſſe in ea temporis celeritate, quam homini ad compenſandam injuriam proximo illatam præſtituimus. Sed qui proximum læſit, in honore, vel fama, ſi habens opportuniſſimam opportunitatem injuriam compenſandi negligit, & ad finem vitæ reſervat, non exiſtimo tam temerarium & inconſultum Theologum eſſe futurum, ut illum per quinque etiam annos ceſſantem & torpentem excuſet. Certe Chriſtus non excuſaret: an Theologi debeant, ipſi viderint. Conſequentiam igitur ego nego, quia compenſationem injuriæ factæ proximo, non ſolum propter noſtras utilitates, verum ac multo etiam magis, propter utilitatem ejus, qui injuria facta eſt, legiſlator exigit. At compenſatio injuriæ, quæ Deo per peccatum fit, non propter Dei commoditates, ſed propter noſtras exigitur, quippe cum compenſationis noſtræ Deus non indigeat, nos egeamus. Quo fit, ut bona ſua Deus in hac parte pro noſtris habeat. Unde ad eamdem legem poſtulat, quæ illi debemus, & quæ debemus nobis ipſis; nec arctiore vinculo ſatisfactionem efflagitat injuriæ ſuæ, quæ remedium ſalutis noſtræ. Tum ergo tenebimus Dei compenſare injuriam, cum bona noſtra ſpiritualia diligere tenemur, inque neceſſitatis articulo procurare.

Ad quartum (quoniam præcedentis argumenti confirmatio ex dictis facile ſolvitur) non deſunt, qui antecedens inficientur, eo quod apud Div. Auguſtinum, lib. 1. de Civit. Dei, cap. 9. correctionem fraternam in aliud tempus commodius reſervare licet. At hi (bona venia me audieris) divi Auguſtini intelligentiam non aſſequuntur; nuſquam enim Divus Auguſtinus credidit, ubi ſe offert magna commoditas corripiendi fratrem, hoc eſt, cum id fieri poteſt nulla mea jactura, multa fratris commoditate, licitum eſſe pro meo arbitratu correctionem fraternam in alium annum remittere, ubi expectetur vel æqua commoditas, vel etiam major. Sed id ſentit prudentiſſimus author: Cum correctio ſine jactura mea fieri non poteſt, differri nonnunquam poſſe in tempus, ubi commodius ſine jactura mea fiat. Cum igitur interior pœnitentia ubique gentium, & omni tempore fieri commodiſſime poſſit, ſi non licet liberationem proximi differre, ſi fieri commodiſſime poteſt, ergo nec noſtram. Sed nego tamen conſequentiam

(1) *Exod.* 20. 13.

tiam, quia bonorum ſpiritualium proximi mei cuſtos ſum, non dominus: idcirco illum mox eripere teneor, & vivificare, ſi poſſum; meipſum non mox teneor, etiamſi poſſim. Commoditas præterea ad corripiendum fratrem non ſemper, & ubique parata eſt: idcirco quando ſeſe offert, lex præcipit, ut arripiatur. Commoditas autem eripiendi nos omni tempore, & loco eſt in promptu. Quare noluit nos ſuaviſſimus legiſlator ſemper obligare, quotieſcunque opportunitas adeſſet, ne nos innumeris peccatis involveret. Ac revera (utcunque opinemur) negare non poſſumus, inter bona proximi, & noſtra longum eſſe intervallum. Nam bovem proximi, aut ovem jacentem levare teneor, & ſervare, ſi poſſum, bovem meum, aut ovem non item, niſi res eſſet ad vitam meam conſervandam neceſſaria: tunc enim ſicut nec vitæ, ita nec illius rei, ſine qua vita non degitur, liberam habeo facultatem. Sic ergo & bona ſpiritualia proximi mei, etiam extra mortis æternæ periculum, curare teneor, mea non perinde, niſi cum articulus neceſſitatis propriæ ſpiritualis occurrit, hoc eſt, periculum mortis æternæ.

Ad teſtimonium vero Divi Gregorii, quod ibi ſubjungitur, fateor equidem, quod ſi quis periculum proximum, & certum in ſe videret incidendi in novum peccatum mortale, niſi antiquum aboleret, teneretur tunc temporis pœnitentiam agere. Quemadmodum enim qui ex aſſidua conſuetudine jurandi intelligit, ſe in eo periculo conſtitutum, ut facile exeat in perjurium, obligatur conſuetudinem illam retractare, per quam in periculo dejerandi conſtituitur; ſic qui ex aſſuetudine peccandi cognoſcit, ſe ad aliud atque aliud peccatum trahi, nec tentationibus quotidianis ſine ingenti periculo poſſe reſiſtere, videtur procul dubio teneri ad illum ſtatum deſerendum. Et hinc patet, quid ad Leonis Papæ verba dicendum ſit. Id vero quod ex Eccleſiaſtico additur, conſilium eſt ſaluberrimum eſt, non præceptum. Conſilii autem ratio redditur: *Ne forte ſubito præoccupati hora mortis, quæramus ſpatium pœnitendi, & invenire non poſſimus.*

Jam quinti argumenti concedo primum conſequens, ſi nihil aliud ibi ſignificetur, quam non eſſe peccatum pœnitentiam differre; ſic enim interdum ſolemus appellare licitum, quod peccatum non eſt. Sed cum rurſum colligis, ergo velle differre licitum eſt, nego conſequentiam. Nam talis volitio non habet bonum objectum, ut ante diximus; non enim ii ſumus, qui admittamus aliquem actum eſſe licitum, qui meritorius eſſe nequeat, imo ne bonus quidem moraliter, quod nonnulli libera fronte concedunt. Ergo cum tandem objicis: Quod licet facere, licet velle, bene dicis, ſi quæ dicis, attendis. At pœnitentiam differre non eſt facere, ſed non facere: non autem ſtatim licet velle non facere, quæ non facere licitum eſt, id eſt, quæ ſi non feceris, non peccas: Verbi gratia, non levare feſtucam, licitum non eſt: at velle non levare, ſi nullum finem honeſtum appones, otioſum, ac proinde illicitum eſt. Item, non facere bonum interdum licet, videlicet cum non teneor: at velle non facere (quod retro etiam diximus) nulla ratione honeſtari poteſt.

Ad ſextum argumentum: Licet præceptum negativum generale ſit, ne ſiamus inimici Dei per actum, quo inimicitia contrahitur; at ne ſimus inimici Dei ſecundum reatum, nullo negativo præcepto ſumus aſtricti. Sicut enim de amicitia habituali Dei nullum præceptum affirmativum eſt, ſic de inimicitia, quæ ſecundum reatum eſt, quaſi habitualis, nullum eſt negativum: omnes ſiquidem leges præcipiunt, vel prohibent actus, non habitus. Et cum objicitur: Velle eſſe Dei inimicum ſecundum reatum, etiam eſt intrinſece malum, fateor id quidem, quia ut volitio mala ſit, ſatis eſt objectum eſſe malum, ſive ſecundum actum, ſive ſecundum reatum; nam qui poſitive vult habitum habere vitii, vel etiam eſſe reatu malus, conſentit in rem, quæ rectæ rationi adverſatur, imo adeo implicite conſentit in culpam, ſine qua nec habitum vitii habere, nec reatu malus eſſe poteſt: non tamen proinde ſequitur, quod ſit præceptum de non perſeverando in peccato, ſed ſolum ne velimus malum, quod cum recta ratione pugnat. Atque (ut uno verbo dicamus) velle Dei inimicitiam, directe charitati adverſatur; At non velle amicitiam, eo ſcilicet tempore, quo non teneor velle, charitati non repugnat. Quare negatur conſequentia.

Ad ultimum: Quamvis ſciam ego, Scotum & Gabr. in 3. diſt. 37. Angelum in verbo *Feriæ*, Nider. in ſuo Præcept. Florentin. parte 2. tit. 9. aſſeruiſſe, in diebus feſtis, maxime Dominicis, teneri homines ad diligendum Deum ſuper omnia, ac proinde ſi in peccato ſint, ad habendam contritionem: ſed quoniam ignoro, unde ad hanc opinionem Doctores illi venerint: libere poſſum, quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine ulla dubitatione negare. Nam ſicut eſſe plures mundos naturalis ratio negat, quoniam plures eſſe, ratio nulla naturalis probat; ſic peccati mortalis obligationem rationabiliſſime ubique negabimus, quoties idoneis argumentis non aſſeritur. Nam illud imbecillum eſt, quod ſubjungitur, cum ex Divi Thomæ, & graviorum authorum ſententia ad finem legiſlatoris minime teneamur, ſed ad media, quæ lex finis gratia conſequendi præſcribit. Non enim, ſi finis præcepti charitas eſt, tenemur protinus omnia præcepta legis implere ex charitate; nec ſi lex jubet Quadrageſimæ jejunium, ut mens elevetur in Deum, aſtringimur proinde ex hujus præcepti vigore, mentem in Deum elevare. Quod vero dicitur tenenda eſſe mentem legis, non verba, ſit ita ſane: ſenſum enim legis amplectimur, non ſonum verborum. Credimus namque legem in eo ſenſu accipiendam, quem per verba legiſlator efficere voluit.

Jam

Jam illud, quod ex Levitico affertur, nullius eſt momenti: Primum, quoniam lex vetus abolita eſt, nec nos obligat niſi ea parte, qua legis naturæ præcepta continebat. Deinde, quoniam lex de certo quodam die loquebatur, quod feſtum propitiationis erat, ubi ſacerdos ſemel in anno peculiariter pro peccatis populi orationem fundebat ad Deum, atque hoſtias offerebat; ut quod nunc Eccleſia facit ſemel in anno obligans ad pœnitentiæ ſacramentum, tunc in vetere illo populo præſignaretur. Non erat autem lex, quæ ſingulis feſtis & Sabbatis hanc animi affictionem præſcriberet.

Ac mihi videor ſatis de pœnitentiæ virtute diſſeruiſſe: proximum eſt, ut de pœnitentiæ ſacramento diſſeramus, videamuſque jam ea, quæ ſequuntur. Primum, an Pœnitentiæ Sacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium: deinde, an de Pœnitentiæ Sacramento præceptum ſit. Hæc enim ex mea partitione reſtant duo, de quibus accuratius diſſerendum puto, quoniam utraque Diſputatio & ad agnitionem Sacrarum literarum pulcherrima eſt, & ad componendas multas Scholaſticas concertationes neceſſaria.

PARS QUINTA.

De neceſſitate Sacramenti Pœnitentiæ.

Ration. dubitandi pro negativ. parte.

5. QUÆST. PRINCIP. Quod igitur Pœnitentiæ Sacramentum non ſit fidelibus ad ſalutem neceſſarium, primum ſuadetur ex eo, quod poſt Baptiſmum, qui in peccatum inciderit, non poteſt per pœnitentiam reparari, ut Apoſtolus ad Heb. 6. videtur affirmare, cum ait: *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, & participes facti ſunt Spiritus Sancti, & prolapſi ſunt, rurſum renovari ad pœnitentiam*. Et cap. 10. *Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt adverſarios*.

Præterea, a præciſo Sacerdote non poſſumus etiam in mortis articulo hoc Sacramentum ſumere, ut D. Thomas auctor eſt (1). Liceret autem, ſi eſſet ad ſalutem neceſſarium, cum ob id ab Hæretico & Schiſmatico Sacramentum Baptiſmi licite ſuſcipiamus.

Præterea, Deus non deficit in ſupernaturalibus neceſſariis, ſicut nec natura in neceſſariis deficit (2): ſi ergo Sacramentum hoc ex divina inſtitutione eſſet medium ad ſalutem neceſſarium, certe providiſſet Deus de miniſtro in articulo mortis. Quare jure divino quilibet Sacerdos quemlibet tunc temporis poſſet abſolvere, ſicut & baptizare tunc quilibet quemlibet poteſt. Quocirca talem Eccleſia poteſtatem Sacerdotibus ſimplicibus adimere non valeret, quod abſurdum eſt.

Præterea, ſi ſine hoc ſacramento non conſtaret ſalus, ergo ſummo Pontifici via ſalutis non pateret, cum nullum habeat in terra ſuperiorem & judicem. At miniſter hujus ſacramenti judex & ſuperior eſt, pœnitens inferior ac judicatus: non igitur eſt hoc ſacramentum de neceſſitate ſalutis.

Præterea, ſi hoc ſacramentum neceſſarium eſſet, id maxime ex verbis thematis: *Niſi pœnitentiam habueritis*, &c. Sed inde non probatur: pari enim ratione oſtendetur, ſacramentum Euchariſtiæ eſſe ad ſalutem neceſſarium, cum in eundem modum dicat Dominus (3): *Niſi manducaveritis carnem Filii hominis*, *&c.*

Præterea, Div. Chryſoſtomus Homilia ſecunda in Pſal. 50. *Peccata tua*, inquit, *dicito*, *ut deleas illa: ſi confunderis alicui dicere, quia peccaſti, dicito ea quotidie in anima tua: non dico, ut confitearis conſervo tuo, dicito Deo, qui curat ea*: Et in Oratione de beato Philogonio (4): *Ego teſtificor*, ait, *ut ſi quiſque noſtrum recedens a priſtinis malis ex animo vereque promittit Deo, ſe poſtea nunquam ad illa rediturum, nihil aliud Deus requirat ad ſatisfactionem ulteriorem*. Idem in ſermone de Pœnitentia & Confeſſione, & Homil. 20. in Geneſim, & ſuper Epiſtolam ad Hebræos Homil. 31. refertur que a Gratiano de Pœnitentia, diſt. 1. cap. *Quis aliquando*: & a Magiſtro in 4. diſt. 17. Igitur Sacramentum Confeſſionis & Abſolutionis Sacerdotalis non eſt ad ſalutem neceſſarium.

Et confirmatur, quia Nectarius Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Chryſoſtomi anteceſſor, abrogavit Confeſſionem quæ Sacerdotibus fit, ut lib. 9. Hiſtoriæ tripartitæ cap. 35. Sozomenus refert: Non autem vir ſanctus abrogaret, ſi Sacramentum Confeſſionis eſſet ad ſalutem neceſſarium. Et confirmatur rurſum, quia apud Græcos poſt illa tempora confeſſio, quæ ſacerdoti fit, rejecta eſt atque abolita: non erat ergo medium neceſſarium ad ſalutem, alias exinde nullus Græcorum ſalutem fuiſſet conſecutus: quippe (ut ante docuimus) in mediis ad ſalutem neceſſariis nemini ignorantia patrocinatur, ut ſine illis æternam ſalutem poſſit adipiſci: quæ eſt ratio gloſſæ de Pœnitentia, diſt. 5. ſtatim a principio, ubi tenet, Confeſſionem eſſe inſtitutam ex Eccleſiæ traditione potius, quam ex novi teſtamenti auctoritate. Idem tenet Panorm. ſuper caput, *Omnis utriuſque ſexus*, de Pœnitentiis & Remiſſionibus. D. quoque Bonaventura diſt. 17. 4. Sententiarum, q. 3. art. 3. aſſerit, Confeſſionem non eſſe inſtitutam a Chriſto, ſed ab Apoſtolis: Non ergo ita gravis eſt error, negare, Confeſſionem Sacramentalem apud Sacerdotes eſſe ex Divino jure ad ſalutem neceſſariam.

In contrarium eſt D. Thomas 3. p. q. 84. art. 5. ubi ex verbis Thematis colligit, Pœnitentiæ ſacramentum eſſe ad ſalutem neceſſarium. Quemadmodum enim de Baptiſmo inſtituendo Dominus

(1) *4. d. 19. a. 2. q. 3. Et 3. p. q. 82. art. 7. ad 2.* (2) *3. de anim. tex. 45.* (3) *Joan. 6 54.*
(4) Habetur hæc orat. in tom. 3. edit. Pariſ.

minus loquitur, cum ait (1): *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto*, &c. ita de Pœnitentiæ Sacramento, quod erat inſtituturus, videtur loqui, cum dicit (2): *Niſi pœnitentiam habueritis*, &c.

Resolutio quæstion. In hujus controverſiæ explicatione ponenda mihi ſunt fundamenta quædam ad futuram fabricam conſtituendam neceſſaria.

1. Fundament. Primum eſt, pœnitentiam exteriorem, in qua Sacerdos pœnitentem a peccatis abſolvit, eſſe ſacramentum. Hoc fundamentum primi Novatiani evertere voluerunt; negarunt enim Sacerdotes per Abſolutionem peccata remittere, atque ex conſequenti negarunt pœnitentiæ Sacramentum, quod utique nullum eſt, ſi remiſſio peccatorum in eo non eſt. Adverſus quos diſputat D. Ambroſius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. & 6. & 7. Hos Vvicleffiſtæ poſtea ſecuti ſunt (auctor eſt Thom. Vvaldenſis lib. de Sacramentis, cap. 135.) negaverunt enim etiam ipſi, Sacerdotes vere abſolvere pœnitentes. Quæ tamen eſt aperta hæreſis. Primum, ex cap. *Ad abolendam*, Extra. de Hæretic. ubi Innocentius III. inquit: *Univerſos qui de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini noſtri, vel Baptiſmate, ſeu de peccatorum Confeſſione, vel reliquis Eccleſiaſticis Sacramentis aliter ſentire, aut docere non metuunt, quam ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſervat, vinculo perpetui anathematis innodamus*.

Deinde, ex Concilio Florentino ſub Eugenio IV. in decreto ſuper unione Armenorum, ubi Pœnitentia numeratur inter reliqua novæ legis Sacramenta. Item ex Concilio Trident. ſeſſ. 7. can. 1. de Sacramentis in genere.

Præterea, ex c. *Firmiter*, ubi definitur, quod Jeſus Chriſtus claves Eccleſiæ commiſit Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus. Clavis autem a Catholico intelligitur poteſtas aperiendi regnum cælorum, ac proinde abſolvendi a peccatis, per quæ regnum cælorum peccatoribus clauditur. Nec hujuſmodi intelligentiam aliunde, quam a Chriſto Domino accepimus, qui Matth. 16. cum claves Petro pollicitus eſſet, explicans e veſtigio, quidnam ipſi polliceretur, *Quodcunque*, inquit, *ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*.

Communis quoque Eccleſiæ conſenſus id confirmat, quæ eſt *columna & firmamentum veritatis*, ut dicitur 1. ad Timoth. 3. Credunt enim omnes fideles, cum peccata ſua Sacerdotibus confitentur, & ab eis percipiunt Abſolutionis formam, remiſſionem quoque peccatorum ſimul percipere. Merito igitur Concilio Conſtantienſi præſidens Martinus V. in Bulla condemnationis Joannis Vvicleffi definit, quod Sacerdos poteſt peccatorem confeſſum a peccatis abſolvere, & quod Sacerdos, etiam malus, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, vere conficit, vere abſolvit, &c.

Suppetunt etiam ſacrarum literarum teſtimonia ad hujus rei confirmationem, ut illud, quod D. Ambroſius adducit Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum, & quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*. Item illud 2. ad Corinth. 2. *Si quid donaſtis, & ego: nam & quod ego donavi, propter vos in perſona Chriſti*. Et cum Sacerdotes in Baptiſmo abſolvant a peccatis, eo quod Baptiſmi miniſterium illis commiſſum eſt, pari ratione & in Pœnitentia. *Quid enim intereſt* (ait Divus Ambroſius) *utrum per Pœnitentiam, an per lavacrum hoc jus ſibi datum vindicent Sacerdotes? Nempe unum in utroque miniſterium eſt*. Nam ut illis dictum eſt Matth. ultimo: *Baptizate omnes gentes*, &c. ita Joannis 20. Dominus ait: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos; accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt*. Si ergo acceperunt Sacerdotes poteſtatem remittendi peccata, & eam exercent abſolvendo confitentes peccata ſua, ſine dubio ſigna illa ſenſibilia ſunt Sacramentum.

Secundum Fundamentum: Hæreſis eſt, negare Sacramentum Pœnitentiæ eſſe judicium quoddam ex Chriſti inſtitutione, hoc eſt, Sacerdotes remittentes peccata eſſe veros judices a Chriſto Domino conſtitutos. Decipiuntur enim nonnulli exiſtimantes, Confeſſores eſſe judices arbitros, habentes videlicet poteſtatem ex electione judicandorum. Qui profecto errant in media luce. Nam poteſtas remittendi peccata Sacerdoti a peccatoribus conferri non potuit, ſed a ſolo Chriſto, cujus ſunt judices delegati.

Præterea, Claves non conferunt Sacerdotibus ipſi peccatores, ſed ipſe Dominus Jeſus Chriſtus contulit eas Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, ut in cap. *Firmiter*, de ſumma Trinitate, definitur. Poteſtas ergo ſolvendi, atque ligandi peccatores a Chriſto Domino Sacerdotibus collata eſt.

Præterea, manifeſtiſſime hæc res oſtenditur ex illis verbis jam citatis: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, &c. Sunt ergo judices a Chriſto conſtituti, a quo acceperunt poteſtatem peccatores judicandi. Quod ſi princeps, qui haberet a Cæſare poteſtatem delegandi, diceret cuipiam: *Sicut me miſit pater, & ego mitto te, quorum remiſeris delicta*, &c., non dubitaremus, ejuſmodi hominem eſſe a principe filio Cæſaris judicem delegatum. Cum igitur Filius Dei, homo Chriſtus Jeſus, cui omne judicium datum eſt, omniſque poteſtas in cælo, & in terra, dixerit Apoſtolis, *Sicut miſit me Pater*, &c. ambigi nulla ratione poteſt, eos eſſe judices peccatorum a Chriſto Domino conſtitutos.

Præterea, Eccleſiæ conſuetudo apertiſſime indicat Pœnitentiæ Sacramentum exerceri judicialiter: eſt enim ibi reus, & accuſator, eſt ſententia, eſt pœna injuncta: Sed hæc poteſtas, quam exercent

(1) *Luc.* 13. 5. (2) *Joan.* 13. 3.

cent Sacerdotes in Sacramento, eſt a Chriſto, ut probatum eſt: ergo ab eodem inſtituti ſunt judices.

Ad hæc, in Concilio Florentino definitur, quod miniſter hujus Sacramenti eſt Sacerdos habens auctoritatem abſolvendi vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris: Ergo ſi juriſdictionis poteſtas in miniſtros hujus Sacramenti requiritur, jam palam fit, Sacramentum hoc eſſe judiciale ex inſtitutione Chriſti. Nam ſicut paſtores ovium Chriſti non ſunt Paſtores ab ovibus, ſed a Chriſto: Joan. 21. *Paſce oves meas*: Ad Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, alios Paſtores*, &c. Ita non ſunt judices ovium ab ovibus, ſed a Chriſto: nam quibus commiſit ut oves paſcerent, commiſit ſimul ut de ovibus judicarent.

3. FUND. Non poſſunt judices conſtituti a Chriſto judicare de peccatis, niſi ea cognoſcant. Hoc lumine naturali manifeſtum eſt: niſi enim innoteſcant delicta judicanti, ignorare neceſſe eſt, utrum ſolvere debeat, an ligare, remittere, an retinere. Quare ſive abſolvat, ſive retineat, utraque ſententia erit imprudens.

Item, quia vel judex delegatus aliquam pœnam injungit pro delicto, vel nullam: ſi nullam, iniquus eſt miniſter juſtitiæ: ſi aliquam, imprudentiſſimus eſt quamlibet injugendo ſine cognitione delicti. Nam & æquali pęna inæqualia crimina vindicabit, & æqualia inæquali. Cum igitur Chriſtus non inſtituerit judicium abſurdum, & imprudentia plenum, certe inſtituendo judices pariter inſtituit, ut delictorum haberent cognitionem, ne turpiter in judiciis aberrarent.

4. FUND. Omnium peccatorum tam publicorum, quam occultorum, tam exteriorum, quam interiorum Sacerdotes conſtituti ſunt judices. Patet ex univerſali ſermone: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, &c. Joan. 20. Matth. 16. *Tibi dabo claves regni cælorum*. Et, *Quodcumque ſolveris*, &c. Alioqui tota Eccleſia ſeduceretur, quæ putat ſe accipere etiam remiſſionem delictorum occultorum, quæ Sacerdotibus confitetur: ſeduceretur, inquam, ſi non accepiſſent poteſtatem remittendi cum publicis etiam occulta peccata.

Præterea, ſi Chriſtus de ſolis exterioribus loqueretur, ergo per Abſolutionem Sacerdos remitteret ſolum exteriora peccata, & non interiora: quare dimidiatam veniam præſtaret; ait enim: *Quorum remiſeritis, remiſſa ſunt; & quorum retinueritis, retenta ſunt*.

5. FUND. Pęnitentiæ Sacramentum tres partes habere, Contritionem cordis, Confeſſionem oris, Satisfactionem operis. Quæ videlicet quaſi materia ſunt hujus Sacramenti. Nam verba Abſolutionis Sacerdotalis forma ſunt, qua hoc Sacramentum perficitur.

ARG. CONTR. SCOT. ET DURA. Nec me clam eſt, Scotum in 4. diſt. 14. quæſt. 4. & diſtinct. 16. q. 1. id negare quod nos tanquam fundamentum jacimus: credit enim, ſolam Abſolutionem Sacerdotis eſſe integrum Pęnitentiæ Sacramentum, *quia ſola* (inquit) *ea ſignificat gratiam, ſolaque proinde gratiam præſtat*. Durandus etiam in 4. diſt. 16. quæſt. 1. in eadem erroris navi verſatus, quatuor de cauſis dixit Contritionem, & Satisfactionem non eſſe hujus Sacramenti partes. Primam poſuit, quod forma, ideſt Abſolutio, non applicatur niſi Confeſſioni: ergo ſola Confeſſio eſt materia, cui ſcilicet ſoli forma tota adjungitur: nam & rei artificialis materia ea eſt integra, cui forma integra artis admovetur. Alteram, quod contritio non eſt ſignum ſenſibile, res autem ſenſibiles Sacramentorum materiæ ſunt. Tertiam, quod attritione ſola verum, atque integrum conficitur Sacramentum: quod ſi Contritio eſſet hujus Sacramenti pars, non poſſet alia loco illius ſubrogari. Quartam cauſam eſſe, eamque vel maximam, quod Satisfactio ſit poſterior tempore, quam Abſolutio Sacramenti: nec enim eſt totum ſucceſſivum, ſed permanens, quod ſuas omnes partes ſimul habere neceſſe eſt, cuique jam exiſtenti ſi poſterius tempore quicquam contingat, non eſt pars, ſed accidens rei. Et confirmatur, quia tanta poteſt eſſe contritio, ut tota pęna remittatur: erit ergo tunc ſatisfactio ſuperflua. Quare non eſt pars: nunquam enim pars ſuo toti ſupervacanea eſt.

At vero omnia hæc commentitia ſunt, nec poſſunt fundamentum, quod jecimus, infirmare: habetur enim ex Concilio Florentino, cujus auctoritatem Theologi ſane tenere debemus. In Concilio ſiquidem Florentino definitur, Omne ſacramentum materia, formaque conſtare. Et poſtea: *Quartum*, inquit, *ſacramentum eſt pœnitentia, cujus quaſi materia ſunt actus pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes, cordis contritionem, oris confeſſionem, operis ſatisfactionem: forma autem ſunt verba abſolutionis*. Hactenus Concil. Florent. Et Concil. Trident. ſeſſ. 6. c. 14. *Docendum eſt*, inquit, *Chriſtiani hominis pœnitentiam (quam ſecundam tabulam poſt naufragium ſancti Patres apte nuncupaverunt) non ſolum continere ceſſationem a peccatis, & eorum deteſtationem, verum etiam eorundem ſacramentalem confeſſionem, itemque ſatisfactionem*. Hæc Synodus Tridentina. Ratio quoque in promptu eſt. Quia cum pęnitentiæ ſacramentum quoddam judicium ſit, ejus integritas ex his omnibus conſtat, ſine quibus integrum judicium non eſt. Sicut & proceſſus judicialis multis actionibus continetur, videlicet accuſatione, teſtimoniis, confeſſione ipſius rei, ſententia judicis, &c. Omnia hæc enim ad integrum judicium requiſita ſunt.

Contritio itaque pars hujus ſacramenti eſt, quatenus eſt ratio exterioris confeſſionis, ut videlicet confeſſio non ficta ſit, ſed verus pęnitentiæ actus. Eo indicere mulctam, atque eam executioni tradere, ad integritatem judicii pertinet. Siquidem non eſt perfectum judicium, quo abſolvitur reus a culpa, niſi pęna per ſententiam indicta executioni tradatur. Quapropter ſatisfactio-

nem

nem a ſacerdote injunctam ſacramenti judicialis partem eſſe, negare nullo modo debemus.

Ad arg. Scoti respond. Ad argumentum vero Scoti, non eſt difficile inficiari, ſolum abſolutionem gratiam conferre. Nam ſicut in judicio fori exteriora, ſi quis per legitima teſtimonia & ſuam confeſſionem abſolvatur, omnia hæc ſunt vere cauſa illius abſolutionis, licet judicis ſententiam, ut præcipuam cauſam, ſpectemus: ita quoque in foro conſcientiæ interiori princeps quidem cauſa abſolutionis ſacerdotis ſententia eſt, ſed ratio tamen & cauſa concurrens, ut rite pœnitens abſolvatur, teſtimonium etiam illud fuit, quod adverſum ſe pœnitens dixit, ſive accuſationem vocare malis, qua ſe accuſavit. Unde paret error gloſſæ de pœnitentia, diſtinct. 1. cap. 1. dicentis, nec cordis contritione, nec oris confeſſione peccata dimitti, ſed tantum gratia Dei. Nam in omnibus aliis ſacramentis non ſolum forma, ſed etiam materia eſt cauſa inſtrumentalis, qua Deus utitur ad remittendum peccatum: aqua enim baptiſmi, nedum forma verborum, corpus tangit, & cor abluit, ut Divus Auguſtinus aſſerit. Quod item in cæteris ſacramentis inducere poſſumus. Cum ergo tam contritio, quam confeſſio partes ſint hujus ſacramenti, conſequens fit, ut gratiæ cauſa etiam exiſtant.

Resp. ad arg. Durandi. Ad primum vero argumentum Durandi reſpondetur: Non omnes partes integrales ejuſdem rationis eſſe. Etenim (ut modo dicebamus) in judicio prophano aliter eſt pars confeſſio rei, aliter teſtimonium teſtium, & aliter mulcta a judice inflicta pro culpa commiſſa. Et licet per ſententiam quis abſolvatur a morte, & abſolutio delicto applicetur, quod morte non etat dignum; ſi tamen indicatur a judice pecuniaria mulcta, illius executio ſpectat ad judicii integritatem, licet abſolutio adjungatur. Et ideo D. Thomas tertia parte, quæſt. 90. art. 2. docuit, has tres partes materiam appellari ſacramenti, quia partes, ex quibus integratur totum, habent ſe ut materia. Et Concilium Florentinum non dixit, hujus ſacramenti materiam eſſe actus pœnitentis, ſed quaſi materiam.

Ad ſecundum reſpondet D. Thomas, (eſt enim primum argumentum illius ſecundi articuli) quod contritio virtualiter pertinet ad exteriorem pœnitentiam, in quantum implicat propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi. Contritio ſiquidem (ut recte Cajetanus admonuit (1)) non quomodocunque eſt pars hujus ſacramenti, ſed quatenus refertur ad claves Eccleſiæ; habet enim pars, in eo quod pars, ordinem ad totum, & ad reliquas partes. Sic ergo contritio accepta includit voluntatem compenſandi delictum ad arbitrium ſacerdotis, qua conſideratione initium eſt, & ratio exterioris pœnitentiæ. Conſtat autem, interiores actus hoc modo ad exterius judicium pertinere: aliter enim judicatur offendens ex odio, aliter offendens ex ira. Compenſatio item pœnitentiæ, niſi ſponte fiat a reo, non eſt reconciliativa. Quare velle compenſare delictum, quod in contritione clauditur, eſt prima hujus judicii pars, quod eſt non ſolum vindicativum, ſed conciliativum. Non igitur oportet, quamlibet partem hujus ſacramenti eſſe ſenſibilem, ſed ſatis eſt, ſi ſit ratio, quare aliæ partes ſenſibiles ad hoc ſacramentum, & judicium pertineant. Idque eo magis, quod hoc forum interius eſt, quo nihil vetat actus etiam interiores referri.

Ad tertium primo dicitur, quod nomine contritionis in præſentia complectimur attritionem: ſignificamus enim dolorem de peccato cum propoſito cavendi in futurum. Nec id nos ſomniamus, ſed ipſum Concilium Florentinum ita nomen contritionis explicuit. Deinde reſpondetur, quod contritio ponitur pars ſacramenti, quia eſt certa, & indubitata materia. Quod autem attritio ſufficiat, quamvis verum ſit, non eſt tamen adeo certum, & indubitatum: & ideo Concilium Florentinum, communiſque ſententia tenens certum, relinquens incertum, ponit contritionem partem eſſe hujus ſacramenti.

Ad quartum nego conſequentiam: capilli enim, & ungues partes hominis ſunt, nec tamen ſimul cum homine naſcuntur. Accuſatio quoque, teſtimonium, ſententia judicis, ſolutio pœnæ, cum non ſint ſimul, ſunt tamen de integritate judicii. Breviter, in omnibus, quorum partes quendam ſucceſſionis ordinem habent, non oportet integrantes ſimul eſſe. Ad confirmationem vero facile dicitur, quod cum ſacramenta per homines adminiſtrentur, quibus illa grandis contritio conſtare nequit, an idonea ſit ad integram pœnæ remiſſionem; ſemper opus eſt ſatisfactionem injungi, ſine qua ſacramentum quidem eſſe poteſt, ſed ſine qua tamen mancum, & imperfectum eſt. Quemadmodum & quodcunque aliud judicium, in quo probatus reus ſine mulcta abſolvitur. Nam & homo ſine digito poterit eſſe, ſed erit tamen incommode ſine digito. Nec nos aſſerimus, quamlibet ſatisfactionem eſſe partem hujus ſacramenti. Satisfactio quippe, quæ ex arbitrio pœnitentis proficiſcitur, nec eſt pars judicii ſacramentalis, nec habet ordinem ad Eccleſiæ claves. Unde Concilium Florentinum: *Tertia*, inquit, *pars eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundum arbitrium ſacerdotis.*

Quintum igitur fundamentum (ut cætera omnia, quæ poſuimus) cum firmum ſit, nihil aliud ſupereſt, niſi ut quæſtioni propoſitæ reſpondeamus.

1. Concl. Prima igitur concluſio ſit: Non eſt neceſſarium ad ſalutem ſacramentum pœnitentiæ in re ſuſceptum: hoc eſt, poteſt aliquis ſalvari, etiamſi reipſa non ſuſcipiat hoc ſacramentum, ubi non eſt facultas ſuſcipiendi. Ac loquor etiam de eo, qui peccavit mortaliter poſt baptiſmum. Id definit in primis Leo Papa in epiſtola ad Theodorum Epiſcopum, numero ſexageſimonono. Si autem aliquis, ait, quocunque intercemtus

(1) *In 4. ſe. 3. p.*

Digitized by Google

ptus obſtaculo, a munere indulgentiæ præſentis exciderit, & priuſquam ad conſtituta remedia pervenerit, temporalem vitam humana conditione finierit, non neceſſe eſt nobis eorum, qui ſic obierint, merita diſcutere: cum Dominus Deus, quod ſacerdotale miniſterium implere non potuit, ſuæ juſtitiæ reſervaverit. Loquitur de pœnitentiæ ſacramento.

Item, baptiſmus non eſt neceſſarius in re ſuſceptus, ſed ſatis eſt in voto, ſi haberi aliter nequit; ergo nec pęnitentia. Antecedens probatur ex Divo Auguſtino, lib. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 22. ex Divo Ambroſio de obitu Valentiniani ad Theodoſium, ex Divo Bernardo epiſtola 77. ad Ugonem, ubi id eruditiſſime commonſtrat, ex Innocentio de baptiſmo, cap. *Debitum*, & de presbyt. non baptizato, cap. 2. Sed & de Pęnitentia, diſt. 1. cap. *Pœnitet.*, & diſtin. 6. cap. *Qui vult*; refertur teſtimonium D. Auguſtini ex libro de vera, & falſa pœnitentia cap. 10. & 12. Et 26. quæſt. 6. *Si aliquis*, refertur in idem teſtimonium Concilii Epaunenſ. Nonnulla vero capita ejuſdem cauſæ, & quæſtionis, quæ in contrarium objici ſolent, faciliora ſunt, quam quibus a nobis ſit reſpondendum. Illud vero, quod Dominus ait: *Quorum retinueritis, retenta ſunt*, Joann. 20. eandem intelligentiam habet, quam & illud: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. ſcilicet quum adeſt facultas: nam cum deeſt, ſufficit votum ſuſcipiendi hujuſmodi ſacramenta, quæcunque dicuntur adultis ad ſalutem neceſſaria.

Secunda conclusio: Sacramentum pęnitentiæ eſt remedium ad ſalutem neceſſarium peccatoribus baptizatis, in hunc ſenſum, ut ſit neceſſarium in re, ſi facultas adeſt, ſit neceſſarium in voto, ſi facultas deſit. Hanc concluſionem probat D. Thomas 3. p. qu. 65. art. 4. & qu. 84. art. 5. Quia peccator non ſalvatur, niſi applicetur ei paſſio Chriſti vel in re, vel in voto. Non eſt enim aliud nomen ſub cælo, in quo nos oporteat ſalvos fieri. Act. 4. Paſſio autem Chriſti applicatur in ſacramentis: In baptiſmo quidem his, qui ante baptiſmum peccaverunt; in pęnitentia vero his, qui peccaverunt poſt baptiſmum.

Deinde probat, quia ægroti niſi per aliquod remedium ſalutis, ſanari non poſſunt, Matth. 9. *Non eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus*. At Pęnitentiæ ſacramentum eſt medicina ſalutis, ut ante nobis demonſtratum eſt.

Tertio probat D. Hieronymi teſtimonio in Commentariis ſuper 3. cap. Iſajæ, & in Epiſtola ad Demetriadem de virginitate ſervanda, dicentis, ſecundam tabulam poſt naufragium eſſe pęnitentiam; nam primam tabulam baptiſmum vocat. Patet facile legenti. Idem aſſerit D. Ambroſius ad virginem lapſam cap. 8. & Tertullianus in libro de pęnitentia. Confirmatque Trident. Conc. ſeſſ. 6. cap. 14. inquiens, Pęnitentiam ſecundam tabulam poſt naufragium ſanctos Patres apte nuncupaviſſe. Ne quis autem hanc eſſe D. Thom. mentem poſſit ambigere, legat lib. 4. adv. Gent. cap. 72.

Eandem quoque concluſionem tenuit Thomas Vvaldenſis lib. de ſacramentalibus, tit. 8. cap. 68. citatque Origenem in eandem, qui homilia decima ſuper Numeros, *Laicus, ſi peccet*, inquit, *ipſe ſuum non poteſt auferre peccatum, ſed indiget ſacerdote, ut peccatorum remiſſionem poſſit accipere*. Et capite ſexageſimo nono docet ille idem Thomas Vvaldenſis, Joannem Vvicleff oppoſitum hujus concluſionis tenuiſſe: quem ſecuti Lutherani negant, ad ſalutem eſſe hoc ſacramentum neceſſarium. Quamobrem firmiora (ſi poſſumus) argumenta debemus aſſerre, ut hæreſis contraria manifeſtius revincatur.

Hæc itaque concluſio primum certa eſt per definitionem Leonis Papæ in epiſtola ad Theodorum Epiſcopum 69., & refertur de pęnitentia diſtin. 1. cap. *Multiplex*. *Multiplex*, inquit, *miſericordia Dei ita lapſibus ſubvenit humanis, ut non ſolum per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ reparetur æternæ, ut qui regenerationis donum violaſſent, proprio ſe judicio condemnantes, ad remiſſionem criminum pervenirent; ſic divinæ bonitatis præſidiis ordinatis, ut indulgentia Dei niſi ſupplicatione ſacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei, & hominum hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut & pœnitentibus ſatisfactionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Et concludit tandem in hæc verba: *Neceſſarium eſt, ut peccatorum reatus ante ultimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſolvatur*.

Præterea, Matth. 16. *Tibi*, inquit Dominus, *dabo claves regni cælorum, & quodcunque ſolveris*, &c. Ergo, cum per peccatum mortale a baptiſmo commiſſum cælum peccatori obſeretur, neceſſe eſt, ut per claves Petri, & ſucceſſorum aperiatur: quod non aliter profecto fit, quam per ſacramentum abſolutionis, nec enim ſoluta erunt in cælo, quæ non ſolverit Petrus in terra.

Præterea, Joannis vigeſimo. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt*: ergo quæ non abſolvunt ſacerdotes, retenta erunt. Quapropter neceſſe eſt, ſi retineri non volumus, ut a ſacerdotibus abſolvamur.

Tertia conclusio: Non ſatis eſt ad æternam ſalutem conſequendam peccatoribus baptizatis votum implicitum hujus ſacramenti, ſed explicitum & formale requiritur. Quoniam ad eundem modum pęnitentiæ ſacramentum eſt neceſſarium peccatoribus baptizatis, eo quod per utrumque virtus paſſionis, & ſanguinis Chriſti in peccatorum remiſſionem applicatur, ſine qua quidem applicatione ne unum quidem mortale peccatum remitti poteſt. Ac ſine voto explicito baptiſmi nullus ſalvatur. Marci ultimo: *Prædicate Evangelium omni creaturæ; qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur*. Unde primum colligitur, baptiſmum in voto ſatis eſſe, cum re ipſa ſuſcipi non poteſt. Idcirco

enim

Digitized by Google

enim non dixit: qui non fuerit baptizatus, condemnabitur, ſed, *Qui non crediderit*. Colligitur deinde, fidem hujus ſacramenti, hoc eſt baptiſmi, eſſe ad ſalutem neceſſariam, id eſt quod per baptiſmum in nomine Chriſti præſtatur remiſſio peccatorum omnibus gentibus. Id enim eſt Evangelium, quod qui non crediderit, condemnabitur, ut Marci ult. declaratur. Nec hanc hujus loci nos intelligentiam comminiſcimur, ſed etiam nobis ſancti Patres tradidere. Vvaldenſ. in lib. de ſacramentis, cap. 130. Hugo de ſancto Victore, lib. 2. de ſacramentis, parte 6. cap. 7. D. Bernardus epiſtola 77. ad Hugonem, D. Auguſtinus lib. 1. de baptiſm. contra Donatiſt. cap. 8. & lib. 4. cap. 21. & 2. libro contra Creſcon. cap. 13. Si igitur citra baptiſmi votum explicitum nullus omnino ſalvari poteſt, cum non adeſt facultas baptiſmum re ipſa ſuſcipiendi, nec ſine voto quidem pœnitentiæ explicito ſalvabitur, qui peccatum mortale poſt baptiſmum perpetravit. Noluit enim Deus ſine Chriſto, & Eccleſia ſua cuiquam patere ſalutem ac remiſſionem peccatorum. Cum igitur peccatores poſſunt Chriſto & Eccleſiæ ſuæ uniri & reconciliari, exterius etiam, ſuſceptis ſacramentis, id Deus requiſivit. At cum non adeſt facultas exterioris unionis & conciliationis, voluntas pro facto cedit, ſuppleturque per interiorem exterior unio. Confirmat etiam hanc concluſionem id, quod uſu venire videmus, ut quantumcumque mors ſubito occurrat, pœnitentiæ remedia fideles efflagitent, nec ſane ſentiant de ſalute ejus, qui moriens nec re, nec voto hoc ſacramentum acceperit.

Eorum quæ ad ſalutem ſunt neceſſar. dupl. eſt genus.

Ex his colligere licet, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, ea eſſe in duplici differentia. Nam quædam ſunt neceſſaria ſolum, quia præcepta, ut eruere innocentem a morte, vota reddere, juramenta ſervare, quorum neceſſitas videtur eſſe præſcripta ibi (1): *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Alia vero ſunt ad ſalutem neceſſaria, ut media, & inde in præcepto, quia media neceſſaria: ut credere in Chriſtum, ſuſcipere Baptiſmum, pœnitentiam agere. Inter hæc autem haud mediocre diſcrimen eſt: Nam quæ ſunt tantum, quia præcepta, ad ſalutem neceſſaria, non eſt opus, in voto habeantur explicito ad ſalutem conſequendam, ſed ſatis eſt implicite & in genere propoſitum habituale tenere implendi Divina mandata. At quæ ſunt ad finem ſalutis media neceſſaria, ſi in re haberi nequeunt, opportet teneantur in voto, ut ſacramentum Baptiſmi, & Pœnitentiæ, quod paulo ante docebamus.

Utrum etiam ad remiſſ. peccat. requir. votum huj. ſacrm. explicit.

Opinio quorumdam.

Sed eſt tamen quæſtio non parva, an exigatur votum explicitum hujus ſacramenti ad remiſſionem peccatorum, quæ poſt Baptiſmum admiſſa ſunt. Nam ad æternam ſalutem conſequendam, jam diximus, hujuſmodi votum explicitum eſſe neceſſarium. Et quidem de hac re inter viros doctos magna diſſenſio eſt. Sunt enim qui credant, votum explicitum hujus ſacramenti non eſſe opus ad remiſſionem peccatorum: ut ſi quis commiſit adulterium poſt Baptiſmum, per ſolam contritionem (ajunt) quæ eſt actus virtutis, conſequi poterit veniam ſine propoſito explicito ſuſcipiendi hoc ſacramentum. Id tenet Adrianus quæſt. 1. de confeſſione ad ſecundum principale. Eſt autem argumentum hujus, quod Baptiſmus non eſt neceſſarius in re, vel in voto explicito ad juſtificationem, ut 3. parte quæſt. 68. art. 4. ad ſecundum D. Thomas aſſeruit. Cornelius ſiquidem & Eunuchus ante fidem explicitam Evangelii, juſtificationem quidem conſequi potuerunt, licet æternam ſalutem non potuerint adipiſci.

Item, quilibet ſe poteſt convertere ad Deum in momento, & tamen notitiam Baptiſmi habere in quolibet momento non poteſt: *quomodo enim audiet ſine prædicante? aut quomodo credet, niſi audierit?* Igitur nec ſacramenti pœnitentiæ votum explicitum ad peccatorum remiſſionem neceſſarium eſt. Nec ab hac ſententia abhorret D. Thom. 3. p. q. 86. art. 2.

Opinio aliorum contra. Si quis tamen contrariam ſententiam tenere voluerit, habebit pro ſe, quantum conjectura colligere licet, Magiſtrum ſentent. 4. q. 17. cap. 2. & Div. Thomam eadem diſt. quæſt. 3. artic. 5. q. 1. & apertius art. 1. quæſt. 1. & q. 18. d. 1. art. 3. q. 1. & lib. 4. contra gentes, cap. 72. & tertia parte, q. 84. art. 6.

Sunt quoque argumenta non levia ad hanc opinionem confirmandam: Primum ex Concilio Complutenſi ſub Alphonſo Carrillo Archiepiſcopo Toletano, quod probatum eſt a Sixto IV. in Bulla, qua condemnavit Petrum Oxonienſem, cujus prima Concluſio ibi damnata eſt, in hanc formam: *Peccata mortalia, quantum ad culpam & pœnam alterius ſeculi, delentur per ſolam contritionem ſine ordine ad claves*. At ſi per pœnitentiam, quæ eſt actus virtutis, peccata remittuntur ſine explicito voto hujus ſacramenti, revera delentur peccata ſine ordine ad claves. Rurſum in Concilio Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. definitur, quod pœna æterna cum culpa vel ſacramento, vel Sacramenti voto remittitur. Item Joannis ult. *Quorum tenueritis, retenta ſunt*. Ergo quando quis nec re, nec voto accepit hoc ſacramentum, cum ſacerdotes ejuſmodi peccata retineant, retenta ſunt.

Præterea, nulli hæretico, vel ſchiſmatico remittitur culpa, niſi formaliter & explicite proponat Eccleſiæ uniri, atque ab ea veniam peccati implorare: ergo ſola contritio, quæ eſt actus virtutis, non ſatis eſt ad remiſſionem peccatorum ſine ordine ad claves Eccleſiæ. Antecedens

(1) *Matth. 19. 17.*

Digitized by Google

dens aſſerit D. Auguſtinus lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 12.

Sacramentum igitur pœnitentiæ eſſe ad ſalutem neceſſarium, in hunc modum ſit definitum.

Utrum confeſſio ſit ad ſalutem neceſſar.

Sed enim cum hoc ſacramentum quatuor habeat partes, neque omnes ſint æque neceſſariæ ad hujus ſacramenti conſtitutionem, merito poterit in quæſtionem revocari, an ſingulæ hujus ſacramenti partes ſint ad ſalutem neceſſariæ. Et quoniam de Abſolutione & Contritione poſt ea, quæ diximus, aut parva, aut nulla controverſia eſt, de Confeſſione primum quæritur: An ſit ad ſalutem æternam neceſſaria.

ERROR WICLEF. Nam Wicleffus impudentiſſime docuit, eam eſſe ſuperfluam & inutilem, ut Thomas Waldenſis refert lib. de ſacramentis, cap. 135. & in Concilio Conſtantienſi, ſeſſione 8. inter illius errores ſeptimus ponitur in hanc formam: *Si homo debite fuerit contritus, omnis Confeſſio exterior eſt ei ſuperflua, & inutilis.*

ERROR ALIOR. HÆRETIC. Maſſiliani etiam negaverunt neceſſitatem confeſſionis, ut auctor eſt Damaſcenus libro de hæreſibus. Deinde Jacobitæ, referente Guidone Carmelita in lib. etiam hæreſum. Hos ſequuntur noſtro tempore Lutherani, atque adeo Eraſmus, in libro de ratione veræ Theologiæ circa finem; & in colloquio, cui index, *Pietas puerilis*: in ſumma omnes, qui tenuerunt Confeſſionem novitiam eſſe, & inſtitutionis Eccleſiæ. In quibus fuit Beatus Rhenanus (t) in aſſerenda Confeſſione parum profecto beatus & pius; Adverſum quos Concluſionem ſtatuimus.

CONCL. Confeſſionem exteriorem, quæ Sacerdoti fit, eſſe ad ſalutem neceſſariam ex Chriſti inſtitutione, Confeſſionem (inquam) omnium mortalium, tam publicorum, quam occultorum. Probatur efficaciter. Quia peccata occulta non remittuntur niſi remittentibus Sacerdotibus, ut patet ex teſtimonio Joannis citato: *Quorum retinueritis*, id eſt non remiſeritis, *retenta ſunt*. Ex eo enim, quod dixit, *Quorum remiſeritis, remiſſa erunt*, ſatis oſtenditur, verbum e regione additum, ſcilicet, *Retinueritis*, perinde eſſe, ac ſi dixiſſet Chriſtus, *Non remiſeritis*: Sed remittere ſacerdotes non poſſunt, niſi cognoſcant, ut oſtenſum eſt. Cognoſcere autem nequeunt, niſi peccatores confiteantur: ergo Confeſſio etiam occultarum culparum ex divina inſtitutione eſt ad ſalutem neceſſaria. Qui enim inſtituit finem neceſſarium, media etiam inſtituit, quæ eſſent ad eundem finem neceſſaria, niſi legislatorem velimus in neceſſariis defuiſſe. Nam eandem rationem eiſdem quoque verbis reſumere non piget.

Præterea, in Concilio Conſtantienſi Martinus Quintus in Bulla condemnationis Articulorum Wicleffi, Joannis Hus, & Hieronymi Pragenſis, condemnans errores Wicleffi ac reliquorum diſcipulorum, ait: Interrogandum eſſe, qui de iſtorum hæreſi fuerit ſuſpectus, utrum credat, quod Chriſtianus ultra contritionem cordis, habita copia Sacerdotis idonei, ſoli Sacerdoti de neceſſitate ſalutis confiteri teneatur. Ubi licet non explicetur, an ex inſtitutione Divina, an ex humana ſit illa neceſſitas, ſine dubio tamen eſt intelligenda ex divino jure. Id enim Wicleff negabat.

Præterea, hoc manifeſte determinatum eſt in Concilio illo Complutenſi, & in illa Extravag. Sixti Quarti contra Petrum Oxonienſem: Nam poſt illam primam damnatam concluſionem, quam ante retulimus, hoc eſt, peccata mortalia deleri per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claves, damnatur ſecunda in hanc formam; *Confeſſio de peccatis in ſpecie fuit ex aliquo ſtatuto univerſalis Eccleſiæ, non de jure Divino*. Deinde damnatur tertia in hæc verba: *Pravæ cogitationes confiteri non debent, ſed ſola diſplicentia delentur ſine ordine ad claves*.

Præterea, in Concilio Florentino definitum eſt, idque nos adeo firmiter conſtituimus, materiam hujus Sacramenti præcipuam eſſe Confeſſionem: Si igitur Sacramentum pœnitentiæ eſt ad ſalutem neceſſarium, certe non forma ſolum, & Abſolutio Sacerdotis, ſed & materia, hoc eſt, Confeſſio peccatorum ad ſalutem neceſſaria eſt: nec enim ſacramentum ſola forma ſubſiſtit.

Cujus etiam rei definitio habetur in Concilio Tridentino, ſeſſion. 6. cap. 14. ubi cum Concilium docuiſſet, hoc ſacramentum eſſe ſecundam tabulam poſt naufragium, per quam fieret lapſi hominis poſt Baptiſmum reparatio, ſubdit: *Docendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam multo aliam eſſe a Baptiſmali, eaque contineri non modo ceſſationem a peccatis, & eorum deteſtationem, verum etiam eorundem ſacramentalem Confeſſionem, ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & Sacerdotalem Abſolutionem*.

COROLL. PRÆCED. CONCL. Quibus ita conſtitutis, manifeſtiſſime colligitur, hanc ſecretam confeſſionem de peccatis ſecretis (quam quidem alii auricularem vocant, alii clancularium) inſtitutionis Divinæ eſſe, non humanæ, hoc eſt, Chriſtum inſtituiſſe, peccata ſecreto eſſe confitenda. Nam publicorum publice fieri confeſſio poteſt. Nec id Cajetanus inficiatur: nam licet in commentariis ſuper caput Joan. 20. adverſari videatur, at ipſe tamen mentem ſuam explicuit, reſpondens ad cenſuras Pariſienſes ſedecim articulorum.

Probatur hoc corollarium in primis, quia confeſſio de peccatis occultis eſt neceſſaria, ut ex fundamentis jactis conſtare facile poteſt. Conſtituit enim ſacerdotes Dominus judices, non ſolum publicorum, verum etiam occultorum. Sed rationis naturalis eſt, ut occulta peccata occulta correctione purgentur: ergo cum Chriſtus inſtituerit hoc judicium fieri ſecundum rectam ratio-

(t) *In annotat. ſuper lib. Tertul. de pœnit.*

Digitized by Google

rationem, conſtituit ex conſequenti, occulta peccata occulte eſſe judicanda.

Præterea, ſi modus confitendi ad aurem de peccatis occultis ex Eccleſiæ inſtitutione eſſet, in arbitrio Eccleſiæ etiam eſſet oppoſitum conſtituere, quemadmodum poteſt de immerſione, vel aſperſione, vel infuſione in Baptiſmo legem pro ſuo arbitratu & ferre, & tollere. At non eſt in facultate Eccleſiæ præſcribere, ut cordis occulta peccata peccatores publice confiteantur.

Præterea, Leo Papa in Epiſtola ad univerſos Epiſcopos Campaniæ, numero 57. (1) & refertur de pœnitentia, diſtinct. 1. cap. *Quamvis plenitudo*. *Illam*, inquit, *contra Apoſtolicam regulam præſumptionem, quam nuper agnovi a quibuſdam illicita uſurpatione committi, modis omnibus conſtituo ſubmoveri; de pœnitentia videlicet, quæ a fidelibus poſtulatur, ut ſcripta profeſſio publice recitetur; cum reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis Sacerdotibus indicare Confeſſione ſecreta*. Et infra: *Removeatur ergo improbabilis conſuetudo, ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur*. Hactenus Leo. Id ergo, quod adverſatur remedio a Chriſto inſtituto ad remiſſionem peccatorum, nimirum contra Divinam inſtitutionem eſt, cum contra Apoſtolicam regulam id fieri ſummus Pontifex aſſerat.

Ex Apoſtolorum certe traditione ſecreta peccata in aurem ſunt confitenda, quod vel ex eo liquet, quod in Eccleſia non habetur memoria, unde inceperit ſecreta confeſſio. Nam & Origenes ejus meminit Homilia prima & ſecunda in Pſalm. 37., & Homilia decima ſuper Numeros. Div. Baſilius item in libello de inſtitutione Monachorum cap. 21. & 97. Dionyſius etiam in Epiſtola ad Demophilum 8. & Sozomenus lib. 9. Hiſtor. tripart. cap. 35. *Quoniam*, inquit, *qui confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt; propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, ut, velut in theatro, ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pandantur, & ad hanc cauſam preſbyterum bonæ converſationis, ſervantemque ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerint, ad quem accedentes ii, qui deliquerunt, delicta propria fateantur*. Nota, *ſervantem ſecretum*: nam ſi non eſſent occulte confitenda peccata, non oporteret ſervare ſecretum.

Poſtremo, Sigillum Confeſſionis non eſt ex humana inſtitutione, ſed ex Divina: ergo ex Divina eſt, quod aliqua peccata, ſcilicet occulta, judicentur occulte. Et confirmatur: Quia Magiſter Oxonienſ. in Concilio illo Complut. damnatus eſt, quod aſſereret, Confeſſionem non debere eſſe ſecretam, & a Sixto Quarto in illa Extravag. cujus initium: *Ad perpetuam rei memoriam*, &c. definitur contra eundem, neceſſario exigi, ut Confeſſio ſecreta ſit. Quam ob rem ex revelatione, & inſtitutione Dei eſt, quod confeſſio ſit ſecreta, alioqui non eſſet hæreſis, ab Evangelica veritate penitus aliena, aſſertio contraria: cum tamen aliena eſſe ibidem decernatur.

Dubium ex dictis de confeſſ. publicor. peccat.

Sed oritur circa ea, quæ diximus, dubium: Si enim peccata oportet confiteri, ut innoteſcant ſacerdoti: ergo peccata publica, quæ alias ſunt illi manifeſta, non erit neceſſarium confiteri: quippe ob hanc cauſam, ſi circumſtantia manifeſta eſt, non eſt opus eam explicare confeſſori; ut ſi quis ſit Sacerdos, vel maritatus, idque confeſſori liqueat, non eſt neceſſe, ut eum confiteatur fornicationem, exponat ſe eſſe vel ſacerdotem, vel maritatum.

Respon. ad dub. At erroneum eſt credere, ſine confeſſione publicorum etiam peccatorum cuiquam patere ſalutem: Primum, quia delictum judicandum in aliquo foro, debet eſſe notum in illo foro: ſed etiamſi peccata ſint publica, non ſunt confeſſori nota in foro ſacramenti: ergo opus eſt, ut peccator illa ſacerdoti confiteatur. Et hoc eſt, quod Div. Thomas diſt. 17. q. 3. art. 2. qu. 1. ad 1. docet, inquiens: *Quamvis Sacerdos aliquando ſciat peccatum ut homo, non tamen ſcit ut Chriſti Vicarius; ſicut etiam judex aliquando ſcit peccatum ut homo, quod neſcit ut judex*.

Præterea, Confeſſio eſt materia præcipua hujus ſacramenti: ergo etiam ad abſolutionem publicorum peccatorum eſt neceſſaria: nam ſacramentum ſine præcipua materia eſſe non poteſt.

Denique, ſi peccator publicum peccatum non confitetur, non poteſt innoteſcere judici, an pœniteat, necne, an proponat emendationem, an non: Quare non valet diſcernere, an ſolvere debeat, an ligare. Neceſſarium eſt igitur, ut non modo ſecreta peccata, verum etiam publica peccator ſe ſacerdoti ſubjiciens confiteatur.

Utrum ſatiſf. ad Sacerd. arbitrium ſit ad ſalutem neceſſar.

Jam vero poſterior illa quæſtio relinquitur: An ſatisfactio ad Sacerdotis arbitrium ſit ad ſalutem neceſſaria.

Opinio D. Th. Sunt enim authores, qui negant, in quibus D. Thomas 4. diſt. 17. q. 3. a. 1. q. 1. ad 1. argum. videtur eſſe. *Dicendum*, inquit, *quod poſt remiſſam culpam adhuc eſt peccator debitor pœnæ temporalis: ſed gratiæ tamen infuſio ſufficit ad culpæ remiſſionem: ad gratiæ vero infuſionem conſequendam ordinata ſunt ſacramenta, ante quorum ſuſceptionem vel actu, vel propoſito peccator gratiam non conſequitur. Sed tamen ex hoc, quod operatur confeſſio ad pœnæ remiſſionem, non habet, quod ſit de neceſſitate ſalutis, quia pœna iſta eſt temporalis, ad quam poſt culpæ remiſſionem remanet homo ligatus. Unde ſine hoc, quod in præſenti vita expietur, eſſet via ſalutis; ſed habet, quod ſit de neceſſitate ſalutis, ex hoc, quod ad* E e *remiſ-*

(1) *In te. Concil. eſt hæc epiſt. 78. in edit. vero Colon. operum Leon. 80.*

remiſſionem culpæ ordinatur. Hactenus D. Thomas.

OPINIO AUCTOR. At vel fallor ego, vel contrarium probabilius eſt. Nam, ſicut ante docuimus, exterior pœnitentia eſt ad ſalutem neceſſaria: ergo quemadmodum contritio in lege naturæ, & ſcripturæ habebat annexum propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi Deo, juxta illud: *Dixi, Confitebor injuſtitiam meam Domino*, &c. ita & in lege nova habet annexum propoſitum confitendi ſacerdoti, & ſatisfaciendi ad arbitrium ejus: hoc eſt enim ſubjicere ſe clavibus, & judicio eccleſiaſtico, quod eſt ad ſalutem ſine dubio neceſſarium.

Præterea, Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. c. 14. poſteaquam definivit, ſacramentum pœnitentiæ ad lapſi reparationem, velut ſecundam poſt naufragium tabulam, neceſſarium eſſe, decernit protinus, *hoc ſacramento contineri non modo ceſſationem peccatorum, & eorumdem ſacramentalem confeſſionem, & ſacerdotalem abſolutionem, verum etiam ſatisfactionem per jejunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, ſed pro pœna temporali*: & de hac, inquit, *pœnitentia ſcriptum eſt: Memor eſto, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterum: Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et rurſus: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ*. Quæ omnia loca de pœnitentia exteriori eſſe intelligenda, per quam ſcilicet exterior pro peccatis fit, ſuperius certis argumentis commonſtravimus.

Præterea, Leo Papa Epiſtola 69. ad Theod. Epiſc. *Mediator*, inquit, *Dei, & hominum hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut & pœnitentibus ſatisfactionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Igitur, niſi proponant pœnitentes, ſe Eccleſiæ poteſtati ſubjicere, ut juxta ejus arbitrium peccata compenſent, ſervari non poſſunt. Jam enim docuerat Summus Pontifex, hanc Sacerdotalem authoritatem, & judicium eſſe ad ſalutem neceſſaria.

Denique, cum de Satisfactione ad arbitrium Sacerdotis præceptum ſit, (ut nos proxime definiemus) certe Satisfactio eſt ad ſalutem neceſſaria: nam ſi non eſſet, non eſſet in præcepto. Ac revera fruſtra fuiſſent Sacerdotes judices conſtituti, ſi eorum ſcientiæ parere non eſſet neceſſarium. Inanis enim eſt auctoritas judicandi, quæ impune rejici poteſt, idque eo magis, quod judicium hoc non eſt ad dirimendas lites, ſed ad vindicanda ſcelera. Et quod judicibus neceſſarium eſt, ſcilicet pœnam indicere reis, ne ſint judices iniqui, id nos exequi neceſſario debemus, ne falſi pœnitentes, & inobedientes tum videamur, tum etiam ſimus. Nec argumentum, quod in contrarium inſinuamus, operæ pretium eſt nunc diluere, partim quod facile eſt, partim quod poſtea diluere debemus. Quapropter ea jam argumenta confutanda ſunt, quæ a principio hujus controverſiæ fecimus.

RESP. AD RAT. DUBIT. POSITAS IN PRIN. QU. PRINCIP. Ac primum quidem argumentum a pleriſque Sanctorum facile diluitur; nam utrumque Apoſtoli Pauli locum (1) interpretamur, non de pœnitentia, quæ poſt Baptiſmum fit, ſed de pœnitentia, quæ fit in Baptiſmo: Qui videlicet ſemel duntaxat percipi poteſt. Nam pœnitentiam Baptiſmum appellari, habes apud Lucam capitulo ultimo: *Oportebat*, inquit, *prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes*. Ubi quæ Matthæus de Baptiſmo dixit, Lucas nomine pœnitentiæ, ac remiſſionis peccatorum tradidit. Hanc expoſitionem Chryſoſtomus, & Theophylactus ſequuntur in eadem loca. Item Div. Ambroſius, libro ſecundo de pœnitentia, cap. 2. & Divus Auguſtinus libro de vera, & falſa pœnitentia, cap. 3. Colligunt autem ex multis conjecturis, hanc eſſe eorum teſtimoniorum intelligentiam. Quas ego conjecturas referrem, niſi ad metam hujus Diſputationis feſtinaret oratio.

Poteſt tamen uterque locus intelligi etiam de pœnitentiæ Sacramento, ut videlicet intelligamus, impoſſibile eſſe per pœnitentiæ Sacramentum rurſum renovari, id eſt, priorem novitatem, quam per Baptiſmum accepimus, iterum accipere. Unde Gregorius Nazianz. orat. 3. in ſanctum lavacrum, *Non ſupereſt*, inquit, *regeneratio ſecunda, nec reformatio, ſed in priſtinum ſtatum reſtitutio, etiamſi perquam vehementer illam lachrymis, & multis quæramus ſuſpiriis, ex quibus vix quidem cicatricum obductio venit*.

Nec te moveat, quod Apoſtolus ait, eſſe impoſſibile: nam per exceſſum loquitur, atque hyperbolice ingentem rei difficultatem impoſſibile vocat, non ut deſperent audientes, ſed ut terreantur. Idcirco enim ſubdit Apoſtolus: *Confidimus tamen de vobis, dilectiſſimi, meliora, & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur*; quaſi dicat Apoſtolus: Loquutus ſum ita, ut vos a peccatis retraherem, & deſperationis metu facerem cautiores: Cæterum confido de vobis; & reliqua, quæ ſequuntur. Quæ quidem hujus loci interpretatio mea non eſt, ſed D. Hieronymi libro adverſus Jovinianum ſecundo, refertur que a Gratiano de pœnitentia, diſt. 2. c. *Si enim* Nec modus hic loquendi a ſacris literis alienus eſt. Nam Matth. 19. quod ante Dominus dixerat, difficile eſſe divitem intrare in regnum cælorum, e veſtigio dixit, eſſet impoſſibile, quemadmodum expoſuit D. Hieronymus ſuper caput Eſaiæ ſexageſimum. Sed & Ariſtoteles primo libro de cælo, cap. 11. inter reliquas ſignificationes hujus vocabuli, impoſſibilis, eam annumeravit, ut quod non facile, neque cito, nec bene fieri poteſt, impoſſibile dicatur. Et ad eandem formam, per hyperbolem, cap. 10. ejuſdem epiſtolæ Apoſtolus locutus eſt, ut oſtenderet,

(1) *Heb. 6. & 10.*

deret, qua animadverſione peccata noſtra digna ſint, poſt acceptam notitiam veritatis, ſi ad juſtitiæ rigorem examinentur. Sed aliud tamen eſt, quod juſtitia poſtulat, aliud quod clementia, & miſericordia ſuggerit.

Ad ſecundum argumentum certe poſſemus reſpondere, negando majorem: ſentiunt enim plures viri docti, licitum eſſe ab hæretico recipere pœnitentiam in articulo mortis, ut Petrus Paludanus 4. diſt. 25. quæſt. 1. Sylveſter in verbo *Confeſſor*, 1. §. & Joan. Major diſt. 17. & Gloſſa extra. de Sponſalib. cap. *Non eſt vobis*. Quia licet recipere Baptiſmum ab ejuſmodi præciſis, cum extrema neceſſitas cogit, ut Divus Auguſtinus tradit, cap. *Si quem forte*, 24. diſt. 1. Ergo & pœnitentiæ ſacramentum licet ab exciſo ſuſcipere. Huic vero loco ſolent alii occurrere negando conſequentiam. Quia miniſter Baptiſmi eſt inſtitutus quilibet de jure Divino, quamobrem Eccleſia id tollere non poteſt. At pœnitentiæ miniſter non eſt quilibet Sacerdos Divino jure, ſed cui Eccleſia demandaverit. Quocirca ſicut poteſt committere cui voluerit, ita & poteſt auferre. Sed hæc reſponſio non facit ſatis argumento. Primum, quia probabiliſſimum eſt, quemlibet Sacerdotem in mortis articulo habere auctoritatem abſolvendi jure Divino. Idque aſſeruit Paludanus diſt. 20. quæſt. 1. art. 2. Durandus diſtinct. 19. quæſt. 2. Capreolus eadem diſtinct. art. 3. ad 4. Id quoque Divus Thomas ſentire videtur, diſtinct. 19. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. & diſt. 20. art. 1. quæſt. 2. Atque eſt præterea rationi conſentaneum, quia Deus non deficit in neceſſariis: nullus enim providus gubernator in neceſſariis deficit: ergo quemadmodum providit, ut in articulo mortis quicunque poſſet licite baptizare, non obſtante quacunque Eccleſiaſtica cenſura, & prohibitione: ita etiam cavit, ut in eodem articulo quilibet Sacerdos licite abſolveret: cum utrumque ſit ſacramentum neceſſitatis, utrumque jure Divino præceptum. Eſt inſuper alia ratio, qua id confirmari poſſit: Quod authore Divo Auguſtino quarto libro de Baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto, quod univerſa tenet Eccleſia, ſemperque retentum eſt, nec a Pontificibus, aut Conciliis tempore aliquo poſt Apoſtolos definitum, traditione Chriſti, & Apoſtolorum rectiſſime creditur conſtitutum. At quod quilibet Sacerdos in mortis articulo quemlibet poſſit abſolvere, ſemper in Eccleſia obſervatum eſt, nec nova aliqua hominum conſtitutione ſancitum: a Chriſto igitur, & Apoſtolis eſt inſtitutum.

Præterea, Eccleſia non poſſet hoc reſcindere, & abrogare, ferendo ſcilicet contrariam legem: ergo eſt de jure Divino. Antecedens ſuadetur: Quia ſecluſa quacunque Eccleſiæ lege, talis abrogatio eſſet contra rectam rationem, ſi (ut verum eſt) pœnitentia eſt ſacramentum ad ſalutem neceſſarium. Sic igitur rationi maxime conſentaneum eſt, quemcunque Sacerdotem in articulo mortis pœnitentiæ miniſtrum Divino jure eſſe conſtitutum. Quo etiam fit, per Eccleſiæ cenſuram talem authoritatem abrogari non poſſe.

Quod ſi Chriſtus Dominus non conſuluiſſet in mortis articulo periclitantibus, miniſtrum abſolutionis neceſſarium exhibendo, Eccleſia tamen, cujus prudentiæ dicitur eſſe commiſſum, cum pia mater ſit, non eſt credenda filiis ſuis in articulo mortis deeſſe voluiſſe, idque eo magis, quod exemplo Chriſti ſponſi ſui facere & potuit, & debuit, quem conſtat in Sacramento Baptiſmi (quod neceſſarium eſſe ad ſalutem voluit) nulli in articulo mortis defuiſſe.

Præterea, Neceſſitas non habet legem, ut habes in cap. *Quod non eſt*, de regulis juris: non ergo exiſtimanda eſt Eccleſia, legem, qua præciſum amovet a ſacramentorum miniſterio, ad extremum neceſſitatis articulum extendere voluiſſe.

Præterea, odia reſtringi, favores convenit ampliari, ut etiam juris regula tradit. Quod autem quilibet Sacerdos in articulo mortis quemlibet poſſit abſolvere, gratia eſt, & favor populi Chriſtiani. Quocirca ampliare potius, quam ſtringere debemus. Quod autem præciſi Sacramentorum miniſterio privantur, in odium eſt: reſtringendum itaque eſſe videtur: nam pœnæ legum interpretatione molliendæ ſunt, non exaſperandæ, de Pœnitentia diſt. 1. cap. *Pœnæ*. Probabile igitur eſt, a præciſo Sacerdote fideles poſſe Sacramentum abſolutionis in mortis articulo recipere, videlicet, ſi abſque periculo fidei recipi poteſt.

Ac profecto non ambigo, quin a Catholico excommunicato etiam nominatim, in mortis articulo, pœnitentiæ poſſimus ſuſcipere ſacramentum, ſi alius deſit: Quippe non video cauſam, quare fideles in articulo mortis, præſente Sacerdote Catholico, priventur Sacramento ex Divina inſtitutione ad ſalutem neceſſario. Quod utique eſſet minus tolerabile, quam in mortis articulo caſus reſervare, præſertim cum homines fere non contritionem, ſed attritionem habeant: quapropter durum eſſet hominibus, majori ex parte imbecillibus, in tali periculo velle deeſſe. Quod ſi hæc exceptio Miniſtri Catholici etiam per excommunicationem præciſi jure optimo defenditur, non eſt abſurdum & alios præciſos excipere, tantum in mortis articulo: quoniam extrema neceſſitas, ſive corporalis, ſeu ſpiritualis ſit, ab omni Eccleſiæ lege videtur excepta.

DILUTIO OBJE. CUJUSDAM. Id vero, quod objici in contrarium ſolet ex 24. quæſt. 1. cap. *Audivimus*, per hæc facile diluitur. Cui ſimile eſt, quod D. Ambroſius ait, de pœnitentia, diſ. 1. cap. *Verbum*, & cap. *Poteſt fieri*: Ob idque ſimili ratione ſolvitur. Illud autem, quod opponitur ex capite ultimo ejuſdem cauſæ, & quæſtionis, adverſus hanc ſententiam nihil penitus facit. Primum, quod ibi ſermo eſt de Eu-

Digitized by Google

chariſtiæ Sacramento, quod non eſt Sacramentum neceſſitatis. Deinde, quia id fecit Hermogildus, ne Arriano Epiſcopo faveret, quem rex ob eum finem deſtinaverat. In quo eventu ne Sacramentum quidem Baptiſmi ab hæretico recipiendum eſſet. Nam quod in extrav. *Unam ſanctam*, de majoritate, & obedientia, Boniſacius docet, extra Eccleſiam non eſſe remiſſionem peccatorum, ex dictis modo explicari facile poteſt; & quemadmodum intelligendum eſſet, in ſuperioris anni Relectione docuimus.

At ſi quis communem opinionem ſequi velit, cujus etiam D. Thomas fuiſſe videtur, 4. diſt. 16. art. 2. quæſt. 2. ad 3. & diſt. 19. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 1. ad 2. & 3. p. quæſt. 82. art. 7. ad 2. reſpondere aliter poteſt, negando minorem. Nec eſt ſimile de Baptiſmo, & Pœnitentia, quoniam Baptiſmus multo magis eſt neceſſarius, quam Pœnitentiæ ſacramentum, eo quod non ſolum opus eſt, quatenus remedium peccati, ſed quatenus profeſſio eſt Chriſtianæ fidei, & in Chriſtum incorporatio.

Unde ad tertium argumentum, juxta duas has differentes opiniones, dupliciter item reſponderi poteſt. Nam difficile eſt de doctiſſimorum virorum judicare ſententiis, & in medio ſeniorum juvenes ſedere arbitros. Itaque ex his duabus utra ſit opinio deligenda, prudentiorum ego, & doctiorum arbitrio derelinquo.

Unde juriſdic. ſacerd. habeat, qui ſum. Pontif. abſolvit a pecc.

Ad quartum, ubi difficultas eſt, a quonam habeat juriſdictionem, qui ſummum Pontificem abſolvit, communis opinio reſpondet, quod ſummus Pontifex eligendo Confeſſorem, confert ei poteſtatem, quam tamen ipſe exercere non poteſt, ut Diaconus electus Epiſcopus poteſt demandare abſolutionem a peccatis, cum ipſe tamen peccatores abſolvere non queat. Quæ eſt ſolutio Cardinalis Turrecremata libro primo ſummæ Eccleſiaſticæ, cap. 98. & D. Bonaventuræ 4. diſtinct. 19. & D. Thomæ diſtinct. 16. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 3. At Paludanus eadem diſtinct. quæſt. 2. & Capreolus eadem diſtinct. quæſt. unica, art. 3. melius ſentire videntur, juriſdictionem, qua ſacerdos electus a Pontifice eum abſolvit, a Chriſto eſſe, & non ab ipſo Pontifice, quia Deus non deficit in neceſſariis: quare ſummo Pontifici de miniſtro ſacramenti ad ſalutem neceſſarii providit. Item ſummus Pontifex poſt peccatum mortale factus eſt ſubditus in foro interiore: nam obligatur confiteri ſacerdoti, ſicut & quilibet alius, qui mortaliter peccavit, judicio hujus fori ſacramentalis obnoxius ſit: ergo ſine commiſſione ipſius eſt in Eccleſia judex, cui ſcilicet confiteri teneatur.

Præterea, licet Epiſcopus diaconus committere alteri abſolutionem poſſit: ſed non tamen niſi eorum, quorum eſt paſtor, committere poteſt, hoc eſt ſuorum ſubditorum. At ſummus Pontifex non eſt paſtor ſui ipſius, nec judex, quamobrem ſui ipſius abſolutionem committere alteri non poteſt. Nec me fugiunt, quæ Cardinalis Cajetanus, vir alioqui doctiſſimus, ſcripſit quæſtione unica de miniſtro hujus ſacramenti, quæ mihi non placent omnia, ſed (humanorum ingeniorum ea vel ſors, vel conditio eſt) aliis non placebunt noſtra. Equidem, quandiu ratio melior non ſuccurrit, non auderem aſſerere, Confeſſorem ſummi Pontificis nullam habere juriſdictionis poteſtatem ſuper ipſum nec a Chriſto, nec ab Eccleſia, nec ab ipſo ſummo Pontifice, quod Cajetanus videtur admittere. An admittendum ſit, viderint alii; nam ego principium abſolutionis ſacramentalis exiſtimo non ſolam eſſe poteſtatem ordinis, verum etiam juriſdictionis. Quippe cum miniſter hujus ſacramenti (juxta Concilium Florentinum) ſit ſacerdos habens auctoritatem vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris, cumque etiam ſacramentum hoc judiciale ſit, miniſtrum ejus, niſi judicem intelligere non valeo: judicem autem ſine juriſdictione ne cogitatione quidem informare poſſum, eo vel maxime, quod miniſter hujus ſacramenti ſolvit, & ligat, ac proinde juriſdictionis poteſtatem habet. Igitur, ſicut ſummus Pontifex propter crimen hæreſis ſubditus fit eccleſiæ in foro exteriore, idque ex divina inſtitutione; ſic per quodlibet mortale peccatum eccleſiæ ſubjicitur in foro interiori, Chriſto inſtituente, & obligante Pontificem ſummum, ut coram ſacerdote compareat, tametſi hanc illi dederit facultatem, ut eligat, quem maluerit. Quam traditionem, ſicut & cæteras Chriſti, licet ſcriptas non habeamus, ab Apoſtolis accepimus.

Itaque ſacerdos ſimplex, cum initiatur, non modo ordinis poteſtatem, ſed juriſdictionis etiam accipit, non ſimpliciter, & quantum ad omnes, ſed primum quantum ad venialia peccata. D. Thom. diſt. 18. art. 3. qu. 1. ad 3. & eſt communis opinio: Deinde quantum ad mortalia, quibus eſt jam peccator a proprio ſacerdote ſolutus, quoniam illud judicium eſt penitus arbitrarium, cum nulli tenear me ſubdere: neque apparet unde proprius ſacerdos habeat ſolus poteſtatem in illa peccata, cum non ſit materia ſubjecta proprio ſacerdoti: Præterea, quantum ad omnia in articulo mortis: Denique ad ſummum Pontificem abſolvendum.

Atque horum omnium radix eadem eſt. Etenim (ut Capreolus, & Durandus diſt. 19. 4. diligenter annotaverunt) in univerſum Apoſtolis dictum eſt: *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata*, &c. Reſtrictio autem facta eſt ſpeciali commiſſione Divo Petro: cui, quoniam claves tanquam primo clavigero collatæ ſunt, id conſequenter eſt demandatum, ut ejus auctoritate quicunque alius aperit, aperiat, &c. Nam illa commiſſio de aliis a D. Petro, facta eſt. Ideoque D. Petrus, & ejus ſucceſſores non ſubjacent illi reſtrictioni, quin poſſint abſolvi a quolibet ſacerdote.

Ad

Ad quintum vero argumentum nonnulli reſpondent, illud verbum Domini non de corporali, ſeu ſacramentali manducatione corporis Domini, ſed de ſpirituali eſſe intelligendum. Qui autem per fidem Chriſtum habet in ſe manentem, is ſpiritualiter manducat corpus, & bibit ſanguinem, quia Chriſti membrum efficitur, ac proinde particeps ipſius & carnis, & ſanguinis. Id autem neceſſarium eſt ad ſalutem non ſolum adultis, verum etiam parvulis. Atque hujus ſententiæ videtur eſſe D. Thomas 3. p. q. 65. a. 4. ad 2. & q. 80. a. 9. ad 3. & D. Hieronymus in 1. c. epiſt. ad Epheſ. De conſecr. d. 2. c. *Dupliciter*. Imo Origenes homil. 7. in Levit. & Auguſtinus l. 3. de doctrina Chriſt. c. 16. manifeſte docent, hunc locum figurate eſſe accipiendum, ut per metaphoram qui credit in Chriſtum, eique incorporatur, Chriſtum dicatur manducare. Eandemque expoſitionem ubique locorum D. Auguſtinus probat, ut tra. in Joann. 26. & 27. Et l. 1. contra duas epiſtolas Pelag. c. 22. & l. 2. c. 4. de conſecr. d. 4. c. *In Eccleſia*, & c. *conſequenti*, ubi & refert, Innocentium hujus ſententiæ fuiſſe; ac revera fuit, ut patet in epiſtola ejuſdem Innocentii ad Concilium Carthagineuſe. Et ratio quoque illis ſuffragatur, quia ſi de ſacramentali manducatione Dominus loqueretur, falſum eſſet illud: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo*. Conſtat enim, multos carnem Chriſti, atque ejus ſanguinem in ſacramento accipere, & non eoſdem in Chriſto manere. Item, etiam cum ſermo univerſalis ſit, ſi de ſacramentali manducatione intelligeretur, jam parvulis eſſet Euchariſtia neceſſaria, ut vitam haberent in ſemetipſis, quod eſt erroneum. At laicis præterea ſumptio hujus ſacramenti ſub utraque ſpecie eſſet ad vitam neceſſaria, quæ eſt hæreſis Lutherana.

At vero, licet Dominus ibi de ſpirituali manducatione ſermonem faciat, non tamen excluditur ſacramentalis, ut patet ex D. Auguſtino in Joan. tract. 26. atque ex D. Thoma 3. p. q. 80. a. 11. Unde & ejuſdem partis q. 65. a. 4. ad 2. ait, illud verbum Domini intelligendum eſſe de ſpirituali manducatione, & non de ſola ſacramentali. Non dixit: Et non de ſacramentali. Quod autem de ſumptione etiam ſacramentali verba fiant, mihi facile perſuadeo. Primum, quia de futuro loquitur Dominus dicens: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt;* nondum enim inſtituerat Euchariſtiæ ſacramentum. Deinde, quia diſcernit manducationem & potationem, inquiens: *Niſi manducaveritis carnem, & biberitis*, &c. ubi integrum ſacramentum carnis & ſanguinis, quod in cibum & potum daturus erat, aperte diſtinxit. Accedit ad hoc, quod Joannes Evangeliſta, ſi eo capite de Euchariſtiæ ſacramento non feciſſet mentionem, omnino nullam altiſſimi Sacramenti rationem habuiſſet, cum in reliquis ſui Evangelii partibus ne verbum quidem ullum de Euchariſtia fecerit. Adde, quod plerique Sancti de Euchariſtiæ Sacramento illum locum interpretantur, ut D. Chryſoſtomus in Joannem, homil. 45. & lib. 3. de dignitate Sacerdotali, c. 4. & Divus Auguſtinus lib. 1. de baptiſmo parvul. c. 20. Ambroſius l. 4. de ſacram. D. Bernardus in ſermone de reſurrectione, cujus initium, *Vicit Leo*. Cyrillus quoque atque Theophylactus in commentariis ſuper Joan. atque alii, quos refert Gratianus de conſecratione, diſt. 2. Certe Eccleſia, cum adverſus hæreticos de Euchariſtiæ ſacramento diſputat, ex eo capite vel maxime teſtimonia ſumit. In concilio præterea Conſtantienſi, ſeſſ. 13. cum hæreticorum argumento obiter reſponderetur, qui ex hoc teſtimonio ſumebant, Laicis ſub utraque ſpecie hoc ſacramentum eſſe conferendum, non confugerunt Patres ad ſpiritualem manducationem, ſed crediderunt id quod Dominus dicit, *Niſi manducaveritis*, &c. etiam a Laicis ſub ſpecie panis ſervari: *cum firmiſſime* (inquiunt) *credendum ſit, ſub utraque ſpecie integrum Chriſti corpus & ſanguinem contineri*. Et (ne longum faciam) concilium Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, hunc ipſum locum, de quo diſſerimus, de ſumptione Sacramenti corporis & ſanguinis Domini interpretatur. Atque, id nos late perſecuti ſumus, ut vim argumenti conſervaremus, ſcilicet, quod difficilius eſt, quam ut per illam priorem intelligentiam eludi poſſit.

Igitur, ut ex locis citatis apud D. Thomam colligere licet, teſtimonium illud, licet diſſimiliter, utramque tamen expoſitionem complectitur, & ſpiritualis, & ſacramentalis manducationis. Non enim qui corporaliter dentibus terit Euchariſtiæ ſacramentum, habet vitam æternam, niſi & ſpiritualiter manducet, hoc eſt, credat in Chriſtum viva fide, & Eccleſiaſtici corporis, cujus Chriſtus caput eſt, membrum fiat. Ergo ſpiritualis manducatio per fidem, medium eſt neceſſarium ad ſalutem & adultis, & parvulis. Suſcipitur quoque hoc medium, cum baptiſmus ſuſcipitur, ut Divus Auguſtinus exponit, lib. 1. de baptiſmo parvulorum, cap. 20. & locis quoque paulo ante citatis, ac D. Thomas 3. p. q. 73. a. 3. Sacramentalis autem manducatio non hoc modo eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut baptiſmus, videlicet quia baptiſmus eſt neceſſarius non ſolum neceſſitate præcepti, verum etiam ut medium, ſine quo ſalus non conſtat. At ſacramentalis Euchariſtiæ manducatio ſolum eſt neceſſaria, ut præceptum, ac proinde ſolis adultis, quibus duntaxat præceptum imponitur. Quod autem hæc ſit mens Divi Thomæ, colligere poſſumus ex 3. par. qu. 75. art. 11. Quid autem in cauſa ſit, quamobrem ſimilibus verbis non ſimilis neceſſitas præſcribatur, non facile dicitur, niſi ad eccleſiæ ſenſum noſtras intelligentias referamus, quæ ſacramentalem Euchariſtiæ ſumptionem nunquam intellexit eſſe medium ad ſalutem neceſſarium, pœnitentiam eſſe intellexit. Vel utrumque quidem ſacramentum neceſſarium eſt in re, vel in voto, ſed aliter tamen utrumlibet: nam votum Euchariſtiæ in ba-

Digitized by Google

in baptiſmo continetur, votum autem pœnitentiæ in nullo alio ſacramento. Quo fit, ut votum Euchariſtiæ ſatis ſit implicitum. Atque id forſitan eſt ad Divi Thomæ ſenſum accommodatius.

Ad ſextum argumentum reſpondetur, quod Nectarius anteceſſor Divi Chryſoſtomi confeſſionem ſecretam de medio ſuſtulerat, ut illo capite Sozomenus tradit. Quamobrem Chryſoſtomus Nectario ſuccedens, de confeſſione hac auriculari populo verba facere noluit: quia enim nondum ſcandalum ſedatum erat, quod in Eccleſia Conſtantinopolitana per occaſionem ſecretæ confeſſionis fuerat exortum, non eſt auſus eam reſtituere, quam ſcilicet vir probatæ fidei apud Conſtantinopolitanos abjecerat. Nec apud Græcos confeſſio, quæ ſacerdotibus in aurem fit, tam eſt recepta, quam apud Latinos: Unde Sozomenus loco illo citato, apud Occidentales eccleſias ritum confeſſionis aſſerit maxime & traditum, & retentum. Sed de pœnitentia, diſt. 1. c. finali Theodorus dicit, Græcos exiſtimare, ſoli Deo eſſe confitenda peccata. Quemadmodum itaque baptiſmus non ſtatim a paſſione Chriſti cœpit eſſe medium omnibus neceſſarium ad ſalutem, ſed poſt ſufficientem Evangelii, & Baptiſmi evulgationem; ita & confeſſionis ſacramentum ex eo tempore cœpit omnibus hominibus eſſe neceſſarium, etiam de peccatis ſecretis, quo ſufficienter promulgatum eſt. Quo fit, ut Græci ante plenam invulgationem ſine peccatorum confeſſione occultorum ſalvari potuerint. Juriſconſultis vero, ac nonnullis etiam Theologis ſane parcendum eſt, quod in quæſtione perobſcura, & quæ eo tempore nondum erat ſatis explicata, ac definita, ignoranter erraverint.

PARS SEXTA.

De Præcepto Sacramenti Pœnitentiæ.

QUÆST. 6. PRINCIP. SEd quoniam plus nimio longa facta eſt diſputatio, jam ad partem Relectionis poſtremam pergamus, in qua illud quærebatur: An de pœnitentiæ ſacramento divinum præceptum ſit. Et quoniam primam hujus ſacramenti partem, hoc eſt, contritionem cordis, quemadmodum in præcepto divino eſſet, oſtendimus; reliquæ ſunt duæ, de quibus nobis inſtituenda eſt diſputatio, confeſſio videlicet oris, & ſatisfactio operis: nam alterius præceptum hæretici negant, alterius etiam Catholici.

Utr. de confeſſ. peccat. ſit divin. præcep.

Ad illud igitur explicandum prius aggrediamur: An confeſſio, quæ ſacerdotibus in aurem fit, Evangelico jure ſit præcepta.

ARG. PRO NEGATIV. PARTE. Suadetur enim non eſſe: Primum, quia tale præceptum divini juris nullo ſacrarum litterarum loco reperitur. Quod ſi ita eſt, ut certe videtur eſſe, non eſt cur divini juris præceptum eſſe fingamus.

Deinde, ſi confeſſio divinæ inſtitutionis eſſet, ejus quoque integritas ab Evangelico jure proficiſceretur. Unde fieret, ut & pœnitens omnium peccatorum & ſpecies, & numeros diceret, & Confeſſor ſolicite utrumque interrogare deberet, quod eſſet revera moleſtiſſimum. Ac præterea non liceret Eccleſiæ ulla ex cauſa confeſſionem partiri. At partitur, ut cum ſunt caſus reſervati, abſolvit Romanus Pontifex ab illis, pro aliis vero non reſervatis remittuntur pœnitentes ad proprios ſacerdotes. Non igitur divinæ inſtitutionis eſt, omnia ſimul peccata ſacerdoti confiteri.

Præterea, ſi hoc præceptum Evangelicum fuiſſet, tunc non obſtante damno vel proprio, vel alieno, confiteri teneremur, ſicut & baptizari. Et aſſerunt Doctores, jacturam aut meam, aut alterius idoneam eſſe cauſſam, cur ego non debeam confiteri: non eſt ergo divini juris obligatio.

Præterea, ſi Chriſtus Dominus confeſſionem juſſit, certe eam juſſit, quæ medium eſt neceſſarium ad ſalutem, ſcilicet formatam. Quamobrem qui præſtaret confeſſionem informem, eam iterum facere teneretur, quod eſſet profecto duriſſimum.

Præterea, ſi præceptum de confeſſione divinum eſſet, mutus hac etiam lege conſtringeretur. Id vero jam eſt abſurdum, quam eſſet abſurda confeſſio, quæ a muto proficiſceretur. Item & abſens per epiſtolam confiteri deberet abſenti ſacerdoti, atque adeo peccator ignotæ linguæ præſenti per interpretem.

Ad hæc, eadem ratione Dei præceptum eſſet, ſolis propriis ſacerdotibus confiteri, cum ſoli ſint a Deo judices conſtituti; unde & in cap. *Firmiter*, de ſumma Trinitate, claves ſolis Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus dicuntur eſſe collatæ.

Poſtremo, ſi mandatum hoc ex Evangelio poſſet haberi, id vel maxime ex illo Joannis 20. c. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* At inde non habetur: pari enim ratione oporteret venialia confiteri, cum de illis etiam ibidem ſermo ſit, alias confeſſio venialium ad hoc ſacramentum non pertineret: & ſi de utriſque loquitur Chriſtus, cum ait, *Quorum remiſeritis peccata*, ad utraque etiam pertinet, quod dicit, *Quorum retinueritis*; &c. Compertum igitur videtur eſſe, aut utrorumque, aut neutrorum confeſſionem in præcepto divino eſſe.

In contrarium eſt, quod Sacramentum pœnitentiæ ad ſalutem neceſſarium eſt, ut ante docuimus (1). Quod utique ſacramentum citra confeſſionem conſtare non poteſt, quæ videlicet eſt præcipua hujus Sacramenti materia. Cum itaque peccata mortalia confiteri opus ſit ad ſalutem, efficitur manifeſte, de Confeſſione Divinum eſſe præceptum.

RESOL. QUÆST. In hac controverſia poſt ea, quæ in ſuperiore definita ſunt, vix quicquam ſuper-

(1) *In 5. part. præced.*

ſupereſt, quod adjicere debeamus. Quippe certum & perſuaſum nobis eſſe debet, omnem exteriorem virtutis actum ad ſalutem ex Divina inſtitutione neceſſarium, ex eadem quoque inſtitutione in præcepto eſſe. Faciamus enim, hominem peccatorem contritionem habere peccati ſui: tunc quæritur, an hic teneatur confiteri ex Divino jure, necne. Si tenetur, id fides Catholica docet, id nos in præſentia conficere volumus: Si non tenetur, ſine peccato mortali poterit Confeſſionem omittere. Quare per ſolam contritionem ſalvabitur: ac proinde Confeſſionis ſacramentum non eſt ad ſalutem neceſſarium.

Aſſertiones 4. Petri Oxon. damnatæ.

Præterea (ut reliqua argumenta prætereamus, quæ modo repetere moleſtum negotium eſſet) definitio illa Concilii Complutenſis ſub Reverendiſſimo Archiepiſcopo Toletano Alfonſo Carillo, manifeſto convincit, non ſolum Confeſſionem divina lege juſſam eſſe, verum etiam id negare, hæreticum eſſe.

Prima igitur Concluſio Petri Oxonienſis, ibidem damnata, ſic habet: *Peccata mortalia, quantum ad culpam & pœnam alterius ſæculi, delentur per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claves.*

Secunda Concluſio: *Quod confeſſio de peccatis in ſpecie fuerit ex aliquo ſtatuto univerſalis Eccleſiæ, non de jure Divino.*

Tertia concluſio: *Quod pravæ cogitationes confiteri non debent, ſed ſola diſplicentia delentur ſine ordine ad claves.*

Quarta concluſio: *Quod confeſſio non debet eſſe ſecreta.* Has omnes & ſingulas hæreticas eſſe, Synodus definivit. Eſt autem congregata auctoritate Sixti Quarti, & confirmata poſtea ab eodem Sixto in Extravaganti, cujus retro mentionem fecimus: Ubi denuo condemnantur, tanquam Hæreticæ, illæ propoſitiones. Quo fit, ut qui aſſerunt hunc errorem eſſe temerarium, aut hæreſim ſapere, hanc Sixti definitionem minime viderint, quam non piguit ſemel atque iterum ſumere, ut frequentius ob oculos poſita perenni memoria teneatur.

RESPON. 1. ARGUMENT. Ad primum argumentum: Jam oſtendimus locum in Evangelio Joannis, unde Confeſſionis præceptum ducitur. Nam quod Cajetanus in Commentariis ſuper hunc locum aſſerit, inſtitutionem ſacramenti pœnitentiæ inde haberi, non præceptum, certiſſime fallitur. Habetur enim neceſſitas comparendi coram judicibus a Chriſto conſtitutis, atque ex conſequenti præceptum Confeſſionis, ſine qua peccata noſtra a ſacerdotibus juſte ac prudenter diſcerni, judicatique non poſſunt.

Jam quod hæretici tradunt, Innocentium tertium fuiſſe Confeſſionis auricularis auctorem, imprudenter errant. Leo ſiquidem Papa multis annis ante Innocentium præcepit, Confeſſionem non publice fieri, ſed occulte. Quin etiam aſſeruit, contra Apoſtolicam regulam publicam confeſſionem poſtulari, ut patet Epiſtola 57. ad Epiſcopos Campaniæ, & 69. ad Theodorum Epiſcopum. Hujus etiam judicii ſacramentalis apud ſacerdotes meminit Innocentius Primus in Epiſtola ad Decentium cap. 7. Sed & Clemens in 1. Epiſtola ad Jacobum fratrem Domini, Petrum Apoſtolum tradidiſſe refert, cogitationes etiam malas oportere Chriſtianos mox ad Chriſtum illidere, & ſacerdotibus Domini manifeſtare. Ejus etiam eſt mentio apud Div. Hieronymum in illud Eccleſiaſt. 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio*, &c. Nam quod ſuper Pſalm. 84. referri ſolet, forſitan rejiceretur, quod commentaria illa, an Divi Hieronymi ſint, incertum eſt, quemadmodum liber 2. de Viſitatione infirmorum, & libellus ad Comitem, & liber de vera & falſa pœnitent. Divi Auguſtini eſſe negantur, Sed eſt tamen in Auguſtino locus, quem evertere ne Eraſmus quidem poſſit, in libro 3. de Baptiſ. contra Donat. cap. 17. & 18. ubi nititur judicium hoc ſacerdotale eodem hoc ipſo Joannis aſſerere teſtimonio. Vide etiam Tract. 2. in Pſal. 101. ſuper illud: *Ut audiret gemitus compeditorum.* Cyprianus quoque Serm. 5. de lapſis, etiam eos, qui corde tantum lapſi ſunt, docet, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter debere confiteri. Pœnitentiæ hujus inſuper, quæ apud ſacerdotes fit, mentionem fecit Tertullianus in l. de pœnitentia. Div. Ambroſius autem l. 1. de pœnitentia cap. 2. hanc ſententiam eodem, quo & nos Joannis teſtimonio confirmat. Nam alia, quæ ſolent afferri, ut eſt illud Jacobi 5. *Confitemini alterutrum*, &c. & illud Lucæ 17. *Ite, oſtendite vos ſacerdotibus*, &c. non adeo firma videntur adverſus Hæreticos teſtimonia. Tametſi dici etiam facile poterat, quod licet ex Sacra ſcriptura hujuſmodi præceptum non haberetur, habetur tamen ex traditione Chriſti, & Apoſtolorum, quemadmodum & alia pleraque noſtræ fidei documenta. Quod ſi rara apud antiquos ſecretæ Confeſſionis mentio eſt, frequens vero publicæ, ut in Concilio Nicæno cap. 9. & aliis item plurimis, id ſane nihil noſtræ huic definitioni adverſatur. Oſtenſum eſt ſiquidem non ſolum ex traditione majorum, verum etiam ex Evangelico teſtimonio confeſſionem peccatorum ſacerdoti fieri debere, quod quidem eſt de neceſſitate ſacramenti. Secretam vero aut publicam Confeſſionem fieri, prudentiæ eſt naturali relictum, quæ dictat, ut occulta peccata occulte, publica publice judicentur.

RESPON. AD 2. Ad ſecundum argumentum non poſſumus breviter reſpondere, quoniam rei gravitas & utilitas multa nos dicere compellunt, quæ præteriri nulla ratione debent.

Confeſſ. deb. eſſe integra.

Primum igitur, Confeſſionem integram eſſe debere, apud Theologos exploratiſſimum eſt, ut

ut patet in 4. diſtin. 16. & 17. ubi ea de re a ſcholaſticis Theologis diſſeritur. Habetur autem manifeſte hujus aſſertionis definitio in Concilio Florentino, ubi poſteaquam decretum eſt, Confeſſionem eſſe hujus ſacramenti materiam, ad Confeſſionem id pertinere definitur, ut quis omnia peccata ſua, quorum memoriam habet, integre confiteatur. Et Concilium Lateranenſe in cap. *Omnis utriuſque ſexus*, de pœnitentiis & remiſſionibus, *Omnia*, inquit, *peccata ſua proprio Sacerdoti confiteatur*. Quod etiam uſu totius Eccleſiæ declarari facile poteſt: nam qui tacet aliquod peccatum mortale, eum communi conſenſu fideles damnant.

Divus quoque Thomas 4. diſt. 17. qu. 3. art. 4. quæſt. 2. rationibus hoc ſuadere conatur: Prima, quod Confeſſio mutila non eſt Confeſſio, ſed Confeſſionis ſimulatio: non enim vere vult ſanari ab illis morbis, quos explicat medico, qui alios tacet, cum medicina ſit eadem omnibus ſanandis inſtituta: quæ ratio ſumitur ex D. Auguſtin. de vera & falſa pœnitent. c. 15. *Quidam*, ait, *uni celant, quæ alii manifeſtanda conſervant. Quod eſt ad hypocriſim tendere, & ſemper carere venia, ad quam totam ſe per fruſtra putant pervenire.*

Secunda, quod confeſſio fit ſacerdoti vice Dei cum ſpe veniæ conſequendæ: ſed impium eſt, a Deo dimidiatam ſperare veniam, de vera & falſa pœnitentia, cap. 9. ergo & a Confeſſore impium eſt dimidiatam peccatorum remiſſionem expectare. Quæ eadem eſt ratio D. Auguſtini in illo cap. 15.

Tertia, quod ſacramentum hoc ordinatur ad medicinam omnium peccatorum mortalium, quibus ſacerdos curationem adhibiturus eſt. Quod niſi cognoſcat medicus ægri totam habitudinem, non poteſt prudenter medicinam apponere. Nam quæ uni morbo competit, alteri affert quandoque perniciem. Quæ ratio ſumitur ex cap. *Omnis utriuſque ſexus*: Ubi Innocentius ait: *Sacerdos more periti medici diligenter inquirat peccatoris circumſtantias & peccati, ex quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere conſilium, & cujuſmodi remedium adhibere, diverſis experimentis utendo ad ſalvandum ægrotum.*

Durandus tamen d. 17. qu. 15. hanc quidem rationem calumniatur, ſed eam tuetur Paludanus q. 5. ejuſdem diſtinctionis, ac multo etiam magis Adrianus, quæſt. 4. de Confeſſione. Nos vero fatemur, Concluſionem Mathematica demonſtratione plane exploratam haberi non poſſe: ſed fide poſita, afferuntur argumenta, quæ probant, conſentaneum eſſe, ita fieri oportere. Ac revera, cum hujus ſacramenti finis non tam vindicare ſit, quam ſanare (*non enim venit filius hominis in mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per ipſum*, Joan. 3.) notitia neceſſaria judici ad hoc ſalutare judicium, ex tali fine ſalutis depromenda eſt. Tantum itaque criminum pœnitens Confeſſori debet manifeſtare, quantum opus erit ad ſalubre pœnitentis judicium, atque vindictam. Et quemadmodum leges conſiderant, quod plerumque neceſſe eſt, raros autem eventus negligere ſolent; ſic & rationes legis in ea ſpectant, quæ plurimum accidere ſolent, quæ vero raro incidunt, nec legem, nec rationem legis infirmant. Compertum ſit igitur, Confeſſionem peccatorum integram eſſe oportere.

Utrum integr. Confeſſ. ſit de jure divino.

Sed an id ſit de jure divino, in dubium vertitur. Cui tamen (ne longas moras trahamus) breviter reſpondetur, Confeſſionis integritatem ex Divina inſtitutione fuiſſe. Qui enim Confeſſionem inſtituit, non mancam & mutilam, ſed integram inſtituit. Dei quippe perfecta ſunt opera.

Deinde, materia ſacramenti ex Divina inſtitutione fuit: At Confeſſio integra eſt materia hujus ſacramenti, ut in Concilio Florentino definitur. Imo adeo perſpicuum eſt, cum formæ abſolutionis Confeſſio mutila & dimidiata repugnet. Non enim abſolvit ligarum multis funibus, qui unum præſcindit, aliis non præciſis.

Denique Joannis 20. ſacerdotes judices conſtituuntur a Domino ad remittenda peccata loco Dei: Si ergo ſacerdos partem peccatorum remitteret, partem non remitteret, (quod paulo ante ratiocinabamur) & Deus quoque partim abſolveret, partim non abſolveret, quod impium eſt. Cumque omnium peccatorum mortalium ſint judices, ſi quibuſdam cognitis, aliis neglectis, reus abſolveretur, proculdubio judicium non ſolum imprudens eſſet, verum etiam iniquum.

Porro ſi omnia hæc argumenta defuiſſent, uſus Eccleſiæ uſque ab Apoſtolis receptus id ſatis oſtendit: ſemper enim intellexit Eccleſia, Confeſſionem, quam a Chriſto accepit, integram eſſe debere.

Utrum ſatis ſit confiteri omnia peccata, quorum quis memoriam habet, an neceſſum ſit præterea diligentiam adhibere, ut revocentur quæ memoria exciderunt.

Verumtamen adhuc dubium eſt: An ſatis ſit confiteri omnia peccata, quorum quis ante memoriam haber, an oporteat etiam adhibere diligentiam, ut peccata in memoriam, revocentur. Nam videtur illud prius ſatis eſſe, quoniam in Concilio Florentino dicitur, ad confeſſionem pertinere, ut omnia peccata, quorum homo memoriam habet, integre confiteatur. In contrarium eſt communis ſententia Theologorum, atque adeo communis uſus totius populi Chriſtiani.

Pro hujus rei explicatione, cum primis advertendum eſt, unum idemque præceptum eſſe de Confeſſione, de ejus Integritate, de examine conſcien-

ſcientiæ, ac peccatorum inquiſitione. Nam ob id tenetur homo integre confiteri, quia tenetur confiteri, & idcirco examinare conſcientiam, & peccata, quæ fecit, inquirere, quia debet integritatem in confeſſione ſervare.

Illud deinde commemorandum eſt, (quod alias ſæpe diximus) hujus judicii ſacramentalis finem non tam punitionem, & vindicationem juſtitiæ eſſe, quam vindicationem ſalutarem. Ex quo fit, ut, licet in judicio pure vindicativo exacta culparum cognitio requiratur, ut videlicet tanta ſit pœna, quantam quis per culpas meritus eſt; at in judicio hoc ſacramentali non exigitur exacta cognitio peccatorum, ſed qualis, & quanta neceſſaria eſt ad curationem, & ſalutem pœnitentis: hæc enim hujus judicii finis eſt. Quæ quidem doctrina habetur ex cap. *Omnis*, de pœnitentiis, & remiſſionibus, ibi: *More periti medici ſacerdos diligenter inquirat peccatoris circumſtantias & peccati*, &c. Idem traditur ab eodem Innocentio, in capitulo, *Deus*, eodem titulo: *Cum pœnitentia*, inquit, *non tam ſecundum quantitatem exceſſus, quam pœnitentis contritionem per diſcreti ſacerdotis arbitrium ſit moderanda, penſata qualitate perſonarum, & conſideratis circumſtantiis omnibus, prout ſaluti eorum viderit expedire.*

1. Conc. His animadverſis, prima concluſio ſit: Non tenetur quis omnem operam quam poteſt dare, ut omnia peccata quæ fecerit, in memoria conſervet, videlicet, ut poſtea tempore confeſſionis nullum intermittatur. Hanc concluſionem vel eo ſolo argumento amplecti deberemus, ne Chriſti jugum inſuave, imo adeo importabile hominibus redderetur; ne Germani merito poſſint objicere (quod quidam illorum impudenter faciunt) Doctores Scholaſticos, homines nimirùm argutos, confeſſionem hodie talem reddidiſſe, ut juxta illorum hæreſin impoſſibile ſit confiteri.

Præterea, Pauci admodum eorum qui ſemel in anno confitentur, memoria tenent univerſa peccata mortalia, omnes circumſtantias, omneſque cogitationes; & tamen ſi peccator, ſimul atque peccat, ſcriberet peccatum, oblivioni certe frequentiſſime mederetur. Non igitur quamcunque poteſt curam impendere homo tenetur, ut omnia peccata memoria teneat, niſi velimus ad hanc ſcribendi ſcrupuloſam diligentiam homines obligare.

Item, Quidnam is faciet, qui literas neſcit? Num locis & ſignis peccata denotabit, ut eo pacto memoriæ imbecillitati ſuccurrat? Minime gentium. Age vero, quid cum ruſticis agemus, ſi hæc ſententia vera non eſt? Nempe nihil aliud, quam eos obligare, ut non ſemel modo, verum etiam centies in anno confiteantur, ſi quidquid valent, præſtare tenentur, ne ullius peccati obliviſcantur. Et, cum ex duobus jactis fundamentis hæc Concluſio maxime conſtet, non eſt cur nos in ea probanda amplius immoremur.

Secunda Concluſio: Tempore, quo quis tenetur confiteri, aliquam diligentiam adhibere debet peccatis omnibus, quæ commiſit, inquirendis. Tenetur enim integram confeſſionem facere, quod nulla adhibita diligentia eſt moraliter impoſſibile. Idem patet ex fine Confeſſionis, ſive quatenus judicium voluntarium eſt, ſive in quantum eſt judicium medicinale.

Tertia propoſitio: Qui adhibet humanam vel mediocrem diligentiam, (qualem videlicet præſtare ſolent viri mediocriter timentes Deum, quiſque juxta conditionem gradus & ordinis ſui) vere implet legem de confeſſione integre facienda. Verbi gratia, ſi ego adhibui aliquam diligentiam, & per parvam ulteriorem probabiliter exiſtimo aliqua mortalia fore in memoriam revocanda, teneor ulterius inquirere. Quod ſi puto nullum aliud peccatum venturum in mentem, niſi forſitan ingenti quadam diſcuſſione, & magni temporis inquiſitione, non oportet eſſe ſolicitum: ſatis nempe eſt illa mediocris, & humana diligentia.

Quarta propoſitio: Si quis adhibuit diligentiam & curam in examinanda conſcientia, quam credit eſſe ſufficientem, etiamſi fallatur, excuſari talis negligentia a peccato mortali & poteſt, & debet: Non in omnibus id quidem, ſed in hominibus piis, qui timent Deum, atque habent mediocrem curam animæ ſuæ. Cæterum impios, quos videlicet nulla animæ ſuæ cura tangit, ego nulla ratione a peccato mortali excuſarem, etiam ſi exiſtiment, ſe diligentiam idoneam adhibuiſſe, cum videlicet omittunt, vel ignorantes, aliqua peccata, ex inſufficienti diſcuſſione. Nam cum hujuſmodi hominibus minima diligentia eſſe videatur maxima, cumque ſint ſoliti adhibere mediocrem, timere ſibi neceſſario debent. Quod ſi non timent, nullam excuſationem habent peccati. Contra, viri conſcientiæ ſobriæ & timoratæ, cum adhibere diligentiam & curam ſoleant, ſi quando ex ignorantia & inconſideratione prætermittant, jure optimo a mortali culpa ſaltem excuſantur.

Object. cont. 4. conc. Quod ſi objicias, eam diligentiam mediocrem non ſufficere, ex eo quod D. Auguſtinus ait, de vera & falſa Pœnitentia, cap. 15. *Ponat ſe omnino pœnitens in judicio Sacerdotis, nihil ſibi reſervans ſui, paratus facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte.*

Item Doctores aſſerunt, eam diligentiam facturos pœnitentes, quam facerent in inquirenda pretioſa margarita.

Reſpons. Probatiſſimum id eſt, quis negat? At quoniam infirmis etiam oportet conſulere, non præſcribimus quid faciant optimi, ſed quid ad ſalutem neceſſario facere debeant vel imbecilles.

Corol.

Digitized by Google

COROLL. 1. PRÆC. CONCL. Ex his manifeſte colligitur, numerum peccatorum mortalium ad Confeſſionis integritatem pertinere. Nam qui commiſit decem, & ſolum exprimit novem, celar unum. Quare non confitetur omnia peccata, quæ in memoria habet.

COROLL. 2. Fit deinde, non oportere eos, qui ſæpe peccant, ad Mathematicos numeros peccatorum multitudinem exacte redigere. Difficilis ſane propoſitio, ſed vera, quia vix poſſibile eſt iis, qui ſemel in anno confitentur, certum peccatorum numerum recenſere. Sat igitur erit, mediocri diligentia adhibita, paulo plus vel minus numerum explicare: Verbi cauſa, eſt qui conſuetudinem haber fornicandi, ſi maximam ſolicitudinem haberet, forſan certum poſſet exprimere: ſed non tenetur, inquam: quia ſatis fuerit ita dicere: *Habeo conſuetudinem ſemel, vel bis in hebdomada fornicandi*, vel *peccavi hujuſmodi peccatis fere quinquaginta aut circiter centum*, &c. Hæc enim notitia ſufficit Confeſſori, ut finem Confeſſionis præſtet, ſive conſilium, ſive remedium, ſeu vindictam ſalutarem, quemadmodum exemplo Medici facile declarari poteſt.

COROLL. 3. Colligo tandem, interim non opus eſſe hanc mediocrem diligentiam ad numerum peccatorum exprimendum, etiam pingui craſſaque Minerva. Sit proſtibulum (exempli cauſa) decem annos in lupanari, hanc, inquam, non eſt opus ſollicitam reddere, ut explicet, an centum millia peccatorum commiſerit, plus minuſve: ſed ſat erit ita dicere: *Ego decem annos in hoc vitio fui, quoslibet homines admiſi, qualibet hora parata fui*, &c. Probatur, quia ex eo tantam accipit Confeſſor notitiam, quanta opus eſt ad quemcunque finem Confeſſionis conſequendum: Imo quantam poteſt pœnitens ei dare, etiamſi exprimat ſexcenties millies peccaviſſe. Non ergo debet Confeſſor vexare pœnitentes, punctim interrogando de numero per anxiam & puerilem ſuperſtitionem faciens eos vel mentiri, vel certe falſum dicere.

COROLL. 4. Huic & aliud corollarium adjunctum eſt, videlicet, non neceſſe eſſe, ut pœnitens omnes actus explicet, mortales etiam, ſingulatim, cum in uno actu intelliguntur, ut ſi volo inimicum occidere, quæro arma, equum, &c. Item qui furatur, ſcalas ſuſpendit, aperit ſeras, &c. Quia licet omnes illi actus ſint peccata, omnes tamen ordinantur ad perficiendum actum unum, quem confiteor: licet enim in genere entis ſint multa entia, ſed in moralibus pro uno actu computantur. Hæc tamen ratio calumniam habet; quia actus interior, & exterior, in genere moris, una culpa cenſetur; & tamen non ſatis erit, actum interiorem confiteri, niſi ſimul aperias actum exteriorem. Nam ille actus exterior eſt peccatum mortale, & omne mortale confiteri neceſſum eſt. Ratio igitur vera hujus Concluſionis corollariæ fuerit: quod Sacerdos in actu præcipuo explicato per meam Confeſſionem ſufficienter intelligit actiones comitantes. Quemadmodum qui confitetur exteriorem actum, ſtultus erit, ſi velit interiorem explicare. At eum in interiore non intelligatur exterior, explicetur oportet. Unde fit, ut ſi ad perfectionem peccati principalis actus alius adjunctus intervenire non ſoleat, explicandus ſit: ut ſi per internuncium ſollicitavi puellam, vel ſi ad occidendum, ſocium acceſſivi.

Utrum ad integritatem Confeſſ. requiratur manifeſtatio circumſtantiarum.

Sed jam quæſtio valde difficilis urget, an teneamur peccatorum circumſtantias confiteri, ut integra Confeſſio ſit. Qua explicanda primum intelligatis, circumſtantias eſſe in duplici differentia: alias minuentes, alias vero aggravantes. Aggravantes rurſum bifariam partiri neceſſe eſt: quædam enim mutant ſpeciem, ut furtum in loco ſacro; aliæ non mutant, ut furtum centum aureorum, quod eadem ſpecie continetur ac furtum aureorum decem.

1. CONC. Tunc ſit prima propoſitio: Circumſtantia, quæ ita minuit, ut ex mortali faciat veniale, omnino debet explicari, ut communicare in Divinis cum excommunicato, veniale ſit, ſi ex inconſideratione procedat. Quod ſi confitear, me cum excommunicato in Divinis communicaſſe, Sacerdos ſeducitur in re gravi ad judicium pertinente. Nam intelligit, me peccaſſe mortaliter.

SECUNDA PROPOSITIO: Si circumſtantiæ minuunt peccati malitiam, intra latitudinem mortalis culpæ tamen, non eſt neceſſarium illas confiteri, niſi forſitan rarus eventus contingeret, ubi tanta eſſet ex circumſtantia adjacente culpæ diminutio, ut dupla, vel tripla a Sacerdote intelligeretur. Tunc enim judex in re gravi decipitur. In univerſum tamen, ſi quis animo pure & ſimpliciter confitendi, & non ut quærat excuſationes in peccatis, ejuſmodi circumſtantias explicet, conſilium ſaluberrimum eſt, & nos reprobare non poſſumus. Nec in hoc ſenſu reprobarunt aut Petrus Palud. diſt. 16. qu. 3. aut Sylveſter in verbo Confeſſio 1. §. 9.

TERTIA PROPOSITIO: Circumſtantiæ mutantes ſpeciem, & ex nova ſpecie novam peccato moralem malitiam adjicientes ſunt omnino explicandæ, ut ſtuprum cum virgine Deo ſacra, inceſtus cum conſanguinea, quia vere ibi continentur plura peccata contra plura præcepta, & contra plures virtutes. Item, quia alias major pars malitiæ Sacerdoti celaretur. Quamobrem merito præcipitur Sacerdoti, in cap. *Omnis*, de Pœnitentiis, ut diligenter inquirat & peccatoris circumſtantias, & peccati, &c. Quod etiam præfinitum eſt in Decreto quodam Wormatienſis Concilii, quod refertur a Rhenano circa finem Tertulliani: Oportere, ſcilicet, Sacerdotes rei veritatem ad liquidum interrogando diſcutere, & ſtudioſe perſcrutari diverſos pœnitentis errores. Idem eleganter præſcriptum eſt in 6. Synodo generali apud Trullum congregata, canone ultimo. Eſt quoque diligenter animadverſum ab Au-

guſtino

guſtino in libro de vera & falſa Pœnitentia, cap. ultimo, & habetur de Pœnitentia diſt. 6. cap. 1.

4. Object. Sed argumentantur quidam contra hoc, quia etiam ſi Confeſſor non inquirat ejuſmodi circumſtantias omnes, fiunt omnia quæ ſufficiunt ut pœnitens gratiam conſequatur: ergo ejuſmodi Confeſſoris ſcrutinium non eſt neceſſarium.

Deinde, pœnitens non tenetur majorem diligentiam adhibere in inquirendis peccatorum circumſtantiis, quam adhibuit: ergo nec Confeſſor.

Præterea, quia confeſſio ex multis hujuſmodi interrogationibus fiet moleſta nimis tum pœnitentibus, tum, ac multo etiam magis, Confeſſoribus.

Demum, plurimæ peccatorum ſpecies, atque earum differentiæ ignorantur, non ab indoctis modo, verum etiam a doctis.

Notanda duo. His argumentis priuſquam ego reſpondeam, dico, neceſſarium eſſe Confeſſori interrogare pœnitentem, quando probabile eſt, quod pœnitens ex negligentia prætermittit aliquam ejuſmodi circumſtantiam, quam diximus explicandam eſſe: tum quia alias peccaret abſolvendo ponentem obicem Abſolutioni: tum quia judex non ſervaret debitam fidem officio ſuo: tum quia medicus & negligens, & malus haberetur, ſi ab ægroto morbi circumſtantiam & qualitatem non exquireret.

Secundo dico, quod ſi Confeſſori probabile eſt, pœnitentem diligentiam idoneam adhibuiſſe in inquirendis & peccatis, & peccatorum circumſtantiis, adhuc tenetur interrogare atque diſquirere, cum probabiliter credit, aliquam peccati circumſtantiam neceſſariam ſe per hujuſmodi inquiſitionem inventurum. Verbi gratia, ſit ruſticus, qui pro ruditate ſua mediocriter fuit diligens in peccatorum circumſtantiis commemorandis, ſi Confeſſor probabili conjectura tenet, alicujus circumſtantiæ pœnitentem oblivíſci, tenetur ſine dubio interrogare.

Primo, quia medicus etiamſi cognoſceret, ex oblivione inculpabili ægrotum tacere aliquas circumſtantias morbi peſtilentes, revera teneretur inquirere.

Secundo, quia judex infideliter ageret, ſi ſciens, teſtes oblivíſci alicujus criminis, de qua jus habet interrogandi, omitteret tamen ac diſſimularet.

Tertio, quia Confeſſor inſtitutus eſt loco Dei ad compenſandas injurias contra Deum factas, & taxandas pœnas pro offenſis debitas: ergo hac etiam ex parte infidelis ſequeſter ac mediator eſſet, quemadmodum is, cujus fidelitati ego committerem, ut rationem dati & accepti ab Œconomo meo acciperet, &c.

Quarto, de illa peccati omiſſa circumſtantia non poſſet Confeſſor præbere nec conſilium, nec remedium, ut pœnitens in futurum caveret illam &c. Unde in cap. *Omnis*, de Pœnitentiis, Innocentius ait: *Diligenter inquirat peccatoris circumſtantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat præbere conſilium, & cujuſmodi remedium adhibere.*

Resp. Object. Ad primum igitur reſpondetur, quod hoc Sacramentum non ſolum ordinatur ad reconciliationem pœnitentis cum Deo & Eccleſia, ſed etiam ad compenſandas injurias Deo factas, impoſita pœna juxta quantitatem culparum. Alioquin ſuperflua eſſet tertia Pœnitentiæ pars, ſcilicet Satisfactio. Ordinatur etiam hoc Sacramentum ad medendum vulneribus univerſis, & remedium adhibendum ægroto, debitumque conſilium præſtandum, ne eadem vulnera iterum accipiantur.

Ad ſecundum negatur conſequentia: alia eſt enim diligentia adhibenda a teſte & reo in judicio, alia a judice, cui ex proprio munere competit inquiſitio.

Ad tertium: Nolo ego confeſſores importunos eſſe, & intolerabile negotium faceſſere pœnitentibus. Quemadmodum nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando pœnitentibus ſcandalum injiciunt, atque eos peccare docent. Qua in re confidenter etiam reprobo ſummas illas confeſſionum interrogationibus plenas, quæ idiomate vulgari non ſolum eduntur, ut in publicum prodeant, ſed paſſim etiam mulierculis, & idiotis conferantur, ut inde diſcant non confitendi, ſed (ut ego ſentio) peccandi rationem, & normam. Sed id nos modo aſſerimus, cum moraliter conſtat Confeſſori, aliqua vel peccata, vel peccatorum circumſtantias ex oblivione præteriri, oportere vel commonefacere, vel interrogare, ut res in judicio palam fiat. Quod ſi mediocrem probabilitatem Sacerdos habet, qua ſibi perſuadet, pœnitentem omnia peccata, & eorum circumſtantias confiteri, non oportet confeſſorem eſſe ſolicitum, & ſcrupuloſum, ſed ſane intelligere, quod Sylveſt. in verb. Confeſſor 3. §. 13. 14. & 15. tradidit (1).

Dubium Adriani. Hinc vero facile patet, quid in ea quæſtione tenendum ſit, quæ Adrianum poſt quintam quæſtionem de confeſſione, dubio ſeptimo male habuit: An cum pœnitens ignorat, aliquam circumſtantiam non eſſe peccatum, & propterea non confitetur, oporteat confeſſorem interrogare, & commonere.

Resolutio. Et quidem, cum ignorantia eſt vincibilis, nulla controverſia eſt, ſed pœnitentem etiam invincibiliter ignorantem confeſſor admonere tenetur illius peccati, aut circumſtantiæ, quæ ex ignorantia præteritur, ſive præceptum divinum ſit, ſive humanum, quia moraliter loquendo, ut Theologos decet, confeſſor tacens, & abſolvens pœnitentem errantem circa materiam peccati mortalis, ſuo opere probat, confirmatque pœnitentis errorem. Mox etiam quia confeſſor Doctor eſt, ad quem accedit pœnitens, tanquam ad Vicarium Dei, ut inſtruatur: unde infideliter ageret contra magiſterium ſibi commiſſum, niſi doceret errantem. Li-

(1) *Ubi tractat de ſcientia requiſita, ut Confeſſor munere ſuo rite fungatur.*

Digitized by Google

Liquet enim, pœnitentes accedere ad confeſſores, non ſolum ut abſolvantur, ſed ut inſtruantur. Nam etſi confeſſor, quatenus confeſſor eſt, non ſit niſi aut judex, aut medicus; at quia proprius Sacerdos, & Paſtor, & Doctor eſt, (ad Epheſ. 4.) fit inde, ut omnes leges, tam divinas, quam humanas, quæ ſpectant ad pœnitentem, eum docere teneatur; unde in Concil. Wormat. jam citato interrogationes etiam proponuntur, quæ ad pœnitentis eruditionem neceſſariam pertinent. Quia vero proprii ſacerdotes vicarios conſtituunt ſui muneris, & officii delegatos, ſentiant qui vices ſuſcipiunt propriorum ſacerdotum, id ſibi negotii dari, ut non modo pœnitentes & audiant, & abſolvant, verum etiam erroribus amotis inſtituant.

LIMITAT. DATÆ RESPONS. Atque id ego intelligi volo, cum exiſtimo me pœnitenti profuturum. *Nam fruſtra niti, & nihil aliud, quam laborando odium quærere* (ut Salluſtius ait) *extremæ dementiæ eſt*: & Divus Auguſtinus de pœnit. diſtinct. 7. cap. *Si quis*, *Ideo*, inquit, *do tibi pœnitentiam, quia neſcio*; *nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non tibi darem, non te admonerem*. Ratio quoque perſpicua eſt, quia nulla lex obligat ad actus inutiles, & otioſos. Item, ſicut correctio ad bonum illius, qui corripitur; ita confeſſio ad bonum pœnitentis ordinatur. Sed quando ſcio, nihil mea admonitione profuturum, non teneor fratrem corripere aut delinquentem, aut ignorantem: ergo &c. Nam ex fine ratio mediorum eſt. Hinc facile diſcernetur, quid in multis eventis confeſſor habeat facere, ſi prudens eſſe velit, ut ſi mulier nupſit Petro occulte non conſummato matrimonio, deinde contraxit cum Joanne publice, & conſummavit, cum quo manet bona fide. Item, ſi mulier contraxit cum fratre ſuo, aut affine, quem invincibiliter ignorat eſſe fratrem, &c. Nam in his omnibus, ſi credo meum conſilium profuturum, teneor admonere, ſin vero minus, teneor non admonere, ſive id ſit in detrimentum proximi, ſive non ſit, ſive contra jus divinum, ſive humanum.

Teſtim. ab Adr. in contr. allata, quom. accipienda.

Teſtimonia vero, quæ Adrianus in contrarium refert ex Divo Ambroſio, ſermone 82. 83. & 84. ex Divo Paulo Apoſtolo, Actor. 20. ex Gregorio 43. diſtinct. capit. *Epheſiis*, ex Innocentio 83. diſtinct. cap. *Error*, de doctore publico intelligenda ſunt. Cujus doctrina licet aliis ſit odor mortis in mortem, debet tamen populo tradi, ut aliis ſit odor vitæ. *Nam* (ut idem Div. Ambroſius ait, ſerm. 83.) *prædicatio ſacerdotis in plebe ſalvandis correctio eſt, conteſtatio judicandis*. Doctrina ergo, quæ ad bonum publicum ordinatur, propter malum privatum non eſt intermittenda. At doctrina, quæ bonum privatum pro fide habet, ceſſante fine, id eſt, privato bono, ceſſare debet.

Id vero intelligendum eſt, ſi nec ſtatim, nec poſtea fructus admonitionis ſperatur. Deinde, cum veriſimiliter credo, hanc ignorantiam eſſe duraturam. Nam ſi aliunde conſtaret, ſubmovendam eſſe ab alio videlicet confeſſore, qui imprudentius medebitur illi malo, certe conſultius ignorantem admonebo, præterquam ſi remedium eſt intolerabile: ut ſi exemplis propoſitis addas ſuſceptos filios ex exiſtimato matrimonio, diutinam cohabitationem, ſcandalum publicum, &c. Quo eventu nullus tam imprudens erit, qui non periculum præſens horreat, nullus tam temerarius, qui ſibi fidat.

Ad quartum argumentum reſpondetur ex Cajetano qu. 3. de confeſſione, quod cum circumſtantiæ ſpecifice differentes nullam differentiam in judicio ſacerdotali faciunt, non oportet explicentur: ut divinare per aſtra, vel per terram, ſpecie forſitan diſtinguuntur. Item, accedere ad beſtiam unius, vel alterius generis, &c. At circumſtantiæ ſecundum ſpeciem differentes, quæ in judicio ſalutari diverſum remedium exigant ac medicinam, hæ mediocriter doctis notæ ſunt: eas nos aſſerimus eſſe explicandas.

Quid de circumſtantiis aggravantib. nec tamen mutantib. ſpeciem?

OPINIO QUORUNDAM. Sed enim graviſſimum dubium eſt; an circumſtantiæ aggravantes intra eandem ſpeciem ſint neceſſario confitendæ. Suadent enim nonnulli, ejuſmodi circumſtantias explicari non oportere, quia alias cogeremur intenſionem, & continuationem actus explicare, quas quidem circumſtantias nec confiteri populus ſolet, nec prudens confeſſor exigere. Et confirmatur. Quia circumſtantia non mutans ſpeciem nunquam aggravat in infinitum: ergo non eſt neceſſario declaranda. Antecedens probatur, quia intendit pœnam, non extendit. Extenſio enim eſt infinita ſine circumſtantia, & per nullam circumſtantiam creſcit. Intenſio vero finita eſt, & per nullam circumſtantiam fit infinita.

Quibus argumentis D. Thom. 4. diſt. 16. quæſt. 3. ar. 2. qu. 5. expreſſe tenet, ſolas circumſtantias, quæ ſpeciem mutant, eſſe confitendas. Item D. Bonaventura in ead. diſt. & Palud. q. 3. ac Durandus qu. 4. ejuſdem diſtinctionis, & Sylveſt. in verb. *Confeſſor*, 1. §. 9. Quamvis in fine ea quæ dixerat, interturbare videatur. Adrianus tandem qu. 4. de confeſſione id ſequitur, licet poſtea contrariam opinionem probabiliorem, & ſecuriorem videatur aſſerere.

OPINIO VERIOR. At contra viri quoque graves, & nobiles ſentiunt. Alexander 4. par. quæſt. 77. membro 3. art. 5. Gabr. d. 17. quæſt. 1. & Major d. 17. quæſt. 4. Qui etiam Altiſiodorenſem in hanc ſententiam referunt, ut omnes circumſtantiæ ſint explicandæ, quæ etiam in eadem ſpecie mortaliter aggravant. Atque hæc opinio ſuadetur

detur

detur ante omnia ex D. Auguſtino lib. de vera, & falſa pœnitentia, cap. 14. & habetur de pœnitentia, d. 5. cap. *Conſideret. Qualitatem*, inquit, *criminis conſideret in loco, in tempore, in perſeverantia, in varietate perſonæ, & quali tentatione fecerit*. Et inferius ait: *Omnis iſta varietas confitenda eſt, & deflenda*. Et cap. 17. *Verſum quidem puto, qui dolet de crimine: converſum, qui dolet de omni ejus, quam expoſuimus, varietate*. Et cap. ult. *Diligens inquiſitor, cognito crimine, varietates ejus non dubitat inveſtigare, & locum, & tempus, & cætera, quæ ſupra diximus in exponendo eorum qualitates*.

Deinde, circumſtantia, quæ non variat ſpeciem, majorem malitiam nonnumquam addit, quam quæ variat: ergo ſi hæc confitenda eſt, etiam illa. Nam malitiæ quantitas facit ad mores, ſpecies facit ad metaphyſicam. Metaphyſicum itaque commentum videtur eſſe, compellere pœnitentem, ut rerum ſpecies differentes ſacerdoti manifeſtet, propter malitiam additam: non item cogere, ut explicet circumſtantiam non differentem, cum gravior ex ea iniquitas adjungatur.

Præterea, ſi decem horis quis odiſſet proximum, ſic tamen, ut in fine cujuſque horæ odium interrumperet, illa peccata eſſent neceſſario confitenda: ergo etſi nulla facta eſt interruptio: cum odium illud æque grave ſit, ac decem interrupta peccata.

Præterea, qui vult fornicari bis eadem volitione, id explicare tenetur: ergo etiamſi quis unico actu velit occidere Petrum, & Paulum: ac proinde etſi voluit furari ducentos aureos.

Præterea, ſi adderetur ſpecies nova, & non malitia mortalis, non teneremur explicare. Tota igitur cauſa neceſſaria explicationis non eſt ſpecies differens, ſed adjecta malitia; ergo ubi additur malitia dupla, ſive ſit ejuſdem ſpeciei, ſive alterius, oportebit exprimere.

Equidem in re vehementer ambigua non mihi ſatisfacerem, ſi ſolas circumſtantias, quæ mutant ſpeciem, explicarem. Nec cuiquam conſulerem, ut in eum modum confiteretur. Omnes quippe inceſtus (ut in 2. 2. Cajetanus probabiliter aſtruit) ſunt ejuſdem ſpeciei; & tamen ſi quis cum matre coiiſſet, ne ſibi quidem faceret ſatis, ſolum exprimendo, ſe inceſtum commiſiſſe. Item & peccata contra naturam non videntur ſpecie diſcriminari, quod Cajetanus etiam confirmat. At non ſatis eſſet confiteri, effudi ſemen contra naturam, circumſtantias vero illius peccati celare, aut etiam negare. Iſtæ ſpecierum differentiæ (mihi credite) ad ſubtiliores diſputationes potius referantur, quam ad Chriſtianas confeſſiones. Itaque omnes eas & ſolas circumſtantias oportebit exprimere, quæ addunt malitiam mortalem; dum tamen illa nova malitia circumſtantiæ notabilis ſit, nec intelligatur a Confeſſore in expreſſione culpæ principalis.

Reſpondetur ad argum. prioris opin.

Et per hoc ad primum argumentum facile reſponderi poteſt. Intenſio enim actus vel non addit notabilem malitiam, vel fere intelligitur a confeſſore juxta delicti quantitatem. Et eodem modo de continuatione reſpondeo. Nam ſi continuatio parva fuit, non eſt opus eam explicare; ſi vero diu multumque duravit, opus erit. Similiter dicendum eſt & de interruptionibus. Nam ſi interruptio facta eſt per actum contrarium, neceſſe erit confiteri, quoties ejuſmodi culpam renovavit. At ſi interruptio fuit naturalis, qualis plerumque fit, non oportebit exprimere, ſed ſatis erit in hunc modum confiteri: *Tota die amavi fœminam*, &c. ſufficiens namque notitia confeſſori datur & ad medendum, & ad judicandum.

Sed ſi major pars ipſius culpæ judici celaretur, (quod juxta contrariam opinionem fieret) tacendo videlicet circumſtantias intra eandem ſpeciem aggravantes, primum quidem ſententia indicens pœnam eſſet vehementer abſurda, nec eſſet juxta nomen ſatisfactio: deinde etiamſi pœna non eſſet ſatisfactoria, ſed medicinalis; majori tamen morbo ejuſdem quoque ſpeciei major eſt adhibenda medicina.

Ad confirmationem, quæ Palud. movere potuit, tam facilis reſponſio eſt, ut poſt ea, quæ diximus, non ſit opus quicquam ſuperaddere. Nam D. Thomas (ut mea fert opinio) ſententiam retractaſſet, ſi tertiæ parti extremam manum impoſuiſſet. Atque olim juvenis opiniones ſæpe communes ſui ſæculi ſectabatur.

Circumſtant. loci in Confeſſ. explicandæ.

Multa hic de peccatorum circumſtantiis ad confeſſionem pertinentibus Theologi ſolent adjicere, quæ nos ſilentio volumus præterire, ne juſtum atque integrum volumen unius diei diſputatione conficiamus. Sed illud tamen paucis admonendum eſt, circumſtantiam loci eſſe neceſſario confitendam: Primo, quando quis furatur a loco ſacro: Secundo, cum in loco ſacro ſemen effundit, etiam cum uxore propria: Tertio, cum ſanguis humanus ibidem etiam funditur: & in genere, quando actus peccati commiſſus directe adverſatur ſanctitati loci, id eſt ei, ad quod locus eſt ſanctificatus, ut ad immunitatem confugientium, & rerum, quæ ibi ſunt vel depoſitæ, vel collocatæ, &c. At qui exiſtens in eccleſia vult aut furari, aut ſeminare, aut occidere extra Eccleſiam, non tenetur explicare, ſe in templo id voluiſſe. Nec enim talis volitio eſt ſacrilegium; imo nec aſpectum, aut etiam ſermonem turpem in templo factum exprimere oportet. Tametſi Sylveſter in verbo *confeſſio*, 1. §. 10. repugnare videatur.

Circumſtant. temporis.

De circumſtantia vero temporis ſacri, ut cum quis in die feſto fornicatur, non eſt neceſſe plebem ſolicitari, quoniam hujus circumſtantiæ malitia non eſt mortalis: Nec D. Auguſtinus lib.

lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 14. ſolas neceſſarias circumſtantias docet eſſe & deflendas, & confitendas, ut patet de circumſtantia peccati in die jejunii commiſſi, & cum de hac quæſtione Sylveſter in Roſa aurea, quæſt. 63. & Cajetanus in opuſculo vigintiſeptem quæſtionum, quæſt. 10. copioſe, docteque diſſeruerint, non eſt nobis animus de ea re in præſentiarum plura verba facere. Nec vero ſumus tam aut ineruditi, aut antiquitatis expertes, ut ignoremus, quæ Origenes homil. 18. ſuper Numer. & D. Ambroſius in 13. Luc. cap. & D. Hieronymus in Eſa. cap. 56. & 58. & D. Auguſtinus epiſt. 119. ad Januarium de obſervatione Sabbathi, juxta ſpiritualem intelligentiam tradidere. Quæ videlicet noſtræ huic ſententiæ non ſunt adverſa, ſi ſenſum Sanctorum, non verba ſectemur.

De recidivo etiam minime neceſſarium eſt pœnitentes macerare. Nec Div. Thomas (ut quidam illi imponit) ſomniavit oppoſitum, ſed ſolum, cum ingratitudo recidentis in peccatum ſpecialis culpa eſt. Nam cum eſt generalis ingratitudo, etiamſi non explicetur, intelligitur a confeſſore. Quanquam optimum conſilium eſt, recidivum & peccandi conſuetudinem explicare ſacerdoti, non ob verecundiam ſolum, cujus fructus in confeſſione maximus eſt, verum etiam ob remedium: aliter enim ſimplici febri, aliter hecticæ medemur. An vero teneamur explicare circumſtantiam, qua explicata intelligit confeſſor complicem criminis, paulo poſt opportunius definiemus.

De partitione confeſſ. varia ſentent.

Cæterum ex definitis ſecundum illud argumentum ſatis ſuperque confutatum eſt, niſi ea parte, qua de partitione confeſſionis per caſus reſervatos ambigitur. In qua ſcilicet quæſtione tot ſunt ſententiæ, quot capita. Vide Durand. in 4. diſt. 17. qu. 15. & Palud. qu. 5. & Gabriel. qu. 1. & Adrian. de Confeſſ. qu. 4. & Cajet. in Sum. verbo *Confeſſio*, conditione 10. Poſt quorum tractationem, quoniam adhuc ſub judice lis eſt, operæ pretium fuerit quædam fundamenta ſupponere.

1. Fund. Primum, ſuperiores prælatos licite poſſe aliqua peccata reſervare, a ſe ſolum abſolvenda. Hoc ponit contra Wicleff. Thomas Waldenſis in libro de ſacramentis, cap. 149. probatque teſtimonio Innocentii aſſerentis, quædam peccata eſſe, quorum abſolutio eſt Petro reſervata.

Item, 33. quæſt. 2. cap. *Latorem*, refertur Ratholdus Argentorat. Eccleſiæ Epiſcopus quendam parricidam ad Nicolaum Papam miſiſſe, ut ab illo abſolveretur. Nec mihi, quæſo, objicias alia nomina haberi apud Gratianum, quoniam innumera ſunt in eo libro menda, nec omnia Gratiani culpa, ſed typographorum.

Habes præterea Origenem, hom. 10. ſuper Numer. ubi docet, laicum peccantem indigere quandoque non ſolum Sacerdote, ſed & Pontifice.

Cyprianus quoque lib. 3. epiſt. 16. & 17. tradit, non eſſe lapſos reconciliandos, niſi ab Epiſcopo, præterquam cum mortis periculum urget. Vide etiam Gratianum de pœnitentia, diſt. 1. cap. *in actione*, & 26. qu. 6. per totum, ſed maxime cap. ult.

Præterea, Benedictus XI. in extrav. cujus initium eſt, *Inter cunctas*, enumerat quatuor crimina Epiſcopis reſervata. Et denique extrav. Sixti IV. *Etſi Dominici*: ubi excommunicantur, qui abſolvunt a caſibus reſervatis Romano Pontifici.

2. Fund. Secundum fundamentum: Non ſolum cenſuræ ipſæ reſervantur a ſuperioribus Prælatis, ſed etiam culpæ, & earum abſolutio. Hoc videtur eſſe contra Durandum, loc. cit. & probatur ex cap. de pœnit. in 6. ubi dicitur, quod ſi Epiſcopus conceſſerit ſubdito, ut ſibi poſſit idoneum eligere Confeſſorem, electus in caſibus, qui eidem Epiſcopo ſpecialiter reſervantur, nullam habet penitus poteſtatem: quod ſi nullam habet, nec in pœnas, nec in culpas habet.

Et confirmatur hoc: Quoniam aliquorum criminum abſolutio reſervatur Epiſcopis, quæ non habent Excommunicationem adjunctam, ut homicidium voluntarium, & alia, pro quibus eſt imponenda pœnitentia publica. Nec valet dicere, homicidium habere irregularitatem annexam: Tum quia irregularitas impedit non Pœnitentiæ, ſed Ordinis ſacramentum; tum quia Epiſcopus a culpa homicidii voluntarii abſolvere poteſt, irregularitatem tollere non poteſt. Non ergo reſervantur culpæ propter annexas cenſuras, ſed abſolute propter ipſas culpas.

Præterea, idem oſtenditur in Extrav. *Inter cunctas*; ubi Benedictus, ait, Fratres privilegiatos non debere recipere confeſſiones criminum, pro quibus ſolemnis eſt pœnitentia indicenda, quod inconveniens ſit, ut a peccato abſolvat, qui pœnitentiam debitam imponere non poteſt.

Id poſtremo manifeſtatur ex uſu Eccleſiaſtico: Nam prælati religioſi reſervant ſibi aliqua peccata nulli cenſuræ ſubjecta, ut votorum tranſgreſſionem. Nec ſui ratio deeſt. Nam in omni judicio, & foro ſuperior poteſt ſibi reſervare aliquas cauſas, præſertim graviſſimas, idque Principes in Republica facere ſolent: ergo & Summus Pontifex, cum habeat ſupremam juriſdictionem non ſolum in exteriori foro quantum ad pœnas, verum etiam in interiori quantum ad culpas.

3. Fund. Tertium fundamentum: Non poteſt quis abſolvi a Judice inferiori de crimine reſervato ſine facultate ſuperioris. Quod ſi tentet inferior ab ejuſmodi abſolvere, nihil facit: quia non habet juriſdictionem circa illa peccata excepta ſuperiore, qui non commiſit abſolutionem ejuſmodi peccatorum.

1. Conc. His jactis fundamentis, ſit prima Concluſio: Si judex ſuperior & inferior ſint præſentes, non poteſt inferior abſolvere a non reſervatis, niſi prius petatur facultas abſolvendi a reſervatis.

Proba-

Digitized by Google

Probatur, quia integritas Confeſſionis eſt de jure Divino: ergo, cum ille pœnitens habeat copiam Confeſſoris, cui poteſt integre confiteri, non poteſt inferior dividere abſolutionem. Antecedens probatur, quia vel ſuperior poteſt integram abſolutionem præſtare cum præſto ſit, vel inferior, habita facultate ſuperioris. Probatur etiam hæc propoſitio ex uſu probatiſſimo religioſorum, qui nunquam abſolvunt a non reſervatis, niſi prius petita facultate, ut etiam abſolvant a reſervatis. Et idem eſt, ſi Parochus & Epiſcopus ſint præſentes, & eum patet facilis aditus ad ſuperiorem.

Sed quid, ſi ſuperior nollt dare facultatem, ſed velit ipſe audire Confeſſionem? Reſpondeo, quod inferior non debet abſolvere ab aliquibus peccatis, ſed remittere ad ſuperiorem, & pœnitens tenetur id pati: quia quando poteſt integram Confeſſionem facere Confeſſori idoneo, violat jus Divinum de integritate confeſſionis, accipiendo Abſolutionem ab eo, qui dimidiatam Abſolutionem præbet.

Secunda Conclusio: Si ſuperior audiat Confeſſionem, priuſquam inferior, tenetur totam Confeſſionem audire, & non ſolum peccatorum reſervatorum, ſi velit Sacramentalem abſolutionem impendere. Hæc eſt Adriani & Durandi contra Cajetanum: & ſuadetur, quia Integritas confeſſionis eſt de jure Divino: ergo Epiſcopus, vel Prælatus alius ſuperior illicite dividit Confeſſionem & Abſolutionem, cum poſſit facile integritatem ſervare. Et confirmatur, quia materia Sacramenti eſt confeſſio integra: ergo illa dimidiata Confeſſio non eſt materia ſacramenti, poteſt enim commode (ut diximus) peccator omnia ſuperiori confiteri.

Deinde ſi Romani Pœnitentiarii partiri Abſolutionem poſſunt, Parochus, nedum Epiſcopus, etiam poſſet ſuos Parochianos ab uno peccato ſolum abſolvere, pro cæteris vero dare facultatem eligendi Confeſſorem. Abbas quoque, vel Prior abſolvere Monachum ab una culpa reſervata, & pro reliquis pœnitentem ad alios confeſſores mittere, & ſic pro ſuo arbitratu confeſſionem atque abſolutionem tum etiam partiri, cum commodiſſime fieri integra poteſt.

Præterea, tum ſacerdos ille ſuperior ſolvat vice Dei, & poſſit omnia ſolvere; ſi dimidiatam præſtaret veniam, quædam ſolvendo, alia non ſolvendo, cum omnia tamen poſſet, certe ſignificaret, Deum etiam, cujus miniſter eſt, dimidiatam præſtare veniam; & pœnitens quoque ad talem ſuperiorem accedens dimidiam a Deo veniam ſperaret, quod impium eſt.

Sed arguit tamen Cajetanus ex Romanæ Eccleſiæ uſu. Nam pœnitentiarii Summi Pontificis non audiunt, niſi a reſervatis, &c. & tamen illa abſolutio eſt ſacramentalis: alias eluderentur pœnitentes, nec pœnitentiarii tenerentur confeſſionis ſervare ſigillum. Ad hoc, cum Durando & Adriano, nego equidem, talem abſolutionem eſſe ſacramentalem. Sed pœnitens accedens ad Romanos confeſſores, a cenſuris excommunicationis abſolvitur. Nullum enim crimen eſt Pontifici Summo reſervatum, quod non habeat excommunicationem annexam. Unde ex conſequenti fit ei copia, ut inferiori omnia peccata ſua fateatur, quo eo ipſo reſervatio tollitur, & facultas inferiori datur, ut poſſit ab omnibus abſolvere. Quod ſi pœnitentiarii intendant Abſolutionem ſacramentalem impartiri, errant, inquit Hadrianus. Nec is Eccleſiæ Romanæ uſus erit, ſed impietas ſacerdotum, qui exiſtimant, quæſtum eſſe pietatem.

Cum vero objicitur, quod pœnitentes deluderentur, nego id certe, quia judex ſuperior, cum ab eo caſus reſervatus petitur, tenetur ſigillum Confeſſionis ſervare: Verbi gratia: Si Confeſsor accedat ad Abbatem, vel Priorem, petiturus facultatem abſolvendi, debet ſervare ſecretum eodem vinculo, ac ſi ſacramentaliter ipſe abſolveret.

Et ſi ruſum objicias, neminem obligari ad aperiendum peccatum ſuum ſecretum extra confeſſionem Sacramentalem: ergo male faceret ſummus Pontifex, ſi pœnitentes cogeret, ut extra confeſſionem ſacramentalem peccata Romanis pœnitentiariis aperirent. Ad hoc primo reſponderi poteſt, ex capit. *Ea noſcitur*, de ſententia excommunicationis, & cap. *Eos qui*, lib. 6. eodem tit. quod ſi quis in articulo mortis abſolvatur ab excommunicatione ſummo Pontifici reſervata, tenetur, ſi evadat, ſiſtere ſe Romano Pontifici, atque conſequenter aperire peccatum, pro quo in excommunicationem inciderat. Et tamen certum eſt, jam eſſe ab illo peccato abſolutum.

Secundo etiam reſpondetur, illam confeſſionem quodammodo eſſe ſacramentalem: quemadmodum cum peto facultatem a ſuperiore, ut abſolvi poſſim a culpis reſervatis, cenſetur eſſe confeſſio ſacramentalis, quoniam id totum ordinatur ad ſacramentalem abſolutionem. Ideoque tenetur ſuperior ſervare ſigillum.

Tertia Concl. contra Durandum & Adrianum: Si non pateat aditus ad ſuperiorem, videlicet quia Epiſcopus eſt abſens, & inſtat neceſſitas celebrandi, vel ſi quis religioſus iter agat ſine facultate recipiendi abſolutionem a caſibus reſervatis, tunc inferior poteſt abſolvere a non reſervatis, & pro reliquis peccator expectare abſolutionem ſuperioris. In quo eventu D. Thomas loquitur in 3. diſt. 17. quæſt. 3. art. 4. quæſt. 2. ad 4. Hæc concluſio probatur, quia & confeſſio integra eſt, & abſolutio, cum ille Sacerdos abſolvat ab omnibus, a quibus poteſt, & quantum ad reſervata, pœnitens non habeat copiam confeſsoris. Quemadmodum ſi pœnitens tacet aliquod peccatum ex cauſa rationabilis tacendum, quamvis Sacerdos id cognoſcat, debet abſolvere, & eſt tum confeſſio, tum abſolutio integra, hoc eſt, de omnibus, quæ ad illud judicium ſpectabant.

Hanc propoſitionem intelligo, niſi excommunica-

nicatio peccato ſit adjuncta, ut ſnnt omnia, quæ reſervantnr ſummo Pontifici in Bulla Cœnæ Domini. Tunc enim male faceret inferior abſolvendo a non reſervatis, cnm pœnitens ſit excommunicatus, & prius habear tolli vinculnm excommnnicationis, quam abſolutio ſacramentalis impendi.

An quando non eſt adit. ad Superi. teneatur pœnit. etiam reſervata infer. confiteri.

At vero circa hanc tertiam Conclnſionem grave dubinm exoritur: an pœnitens teneatnr omnia peccata, etiam reſervaia, inferiori jndici confiteri, quando non adeſt facilis aditus ad ſuperiorem.

Rat. pro par. neg. Et ſnadetur pars negativa: qnia in rali eventu non reqniritur unitas abſolutionis, cum inferior a non reſervatis, ſuperior poſtea a reſervatis abſolvat: ergo nec requiritur nnitas confeſſionis. Ideo enim confeſſio debet eſſe integra, nt abſolutio ſit integra. Quocirca ſi diviſionem Sacramenti forma recipit, mareriam quoqne recipere neceſſe eſt.

Deinde ſi Sacerdos nnllam haberet poteſtatem abſolvendi, nullam etiam culpam teneretur pęnitens confiteri: ergo quando non poteſt inferior judex, ſive ſacerdos a reſervatis abſolvere, ea pœnitens ejuſmodi inferiori jndici confiteri non debet. Confirmar autem hoc vel maxime, quod ſuperius oſtendebamus neceſſitatem confeſſionis, quia neceſſarinm erat, peccata a Sacerdote remitti: ergo ſi peccatnm aliquod Sacerdos nullo modo remittere poteſt, non tenetur pęniteus illud Sacerdoti confiteri. Oſtenſum eſt antem, judicem inferiorem reſervatam culpam remittere non poſſe. Itaque non tenemnr culpam ejuſmodi illi Sacerdoti confiteri; niſi (quod abſurdum eſt) Eccleſia cogat, nr idem peccatum bis confiteamur, ſemel inferiori, a quo non abſolvimur, iterum ſuperiori, ut ab illo abſolvamur.

Pro par. affirm. Pro parte vero affirmativa primum eſt Innocentius in cap. *Omnis utriuſque ſexus*, de pęnitentiis, inquiens: *Omnis ſua peccata ſemel in anno Sacerdoti ſuo confiteatur*, non dixit, *Sacerdotibus*.

Deinde, Divinum præceptum eſt, ut homo omnia peccata ſuo Sacerdori confiteatur, nt deinceps oſtendemus; ergo prælati, reſervando culpas, hanc obligationem tollere non qneunt.

Sentent. d. Th. & fere theologor. In hac quæſtione Divus Thomas loco citato aſſerit, omnia peccata eſſe inferiori reſeranda. Quem ſequuntur fere Doctores Theologi. Imo Durandus ait, aſſertionem oppoſitam, quippe quæ contra communem doctrinam ſit, periculoſam eſſe, quoniam juxta eam dividitnr licite tam confeſſio, quam abſolutio. Quod videtur erroneum, inquit.

Sentent. gerson. contrar. At Gerſoni non videtur erroneum: nam (nt proxime nobis confirmandum eſt) nihil vetat ex cauſa rationabili confeſſionem partiri, id eſt, qnædam peccata tacere, alteri confitenda, quæ eſt diviſio confeſſionis mathematica, cum pœnitens integram moraliter faciat, explicans omnia, quæ videlicet explicare tenetur. Nondnm autem oſtendit Durandus, obligari peccatorem ad ea peccata confitendum, quæ Sacerdos remitrere non poteſt. Et ſicur Prælati reſervando culpas licite faciunt, ut qnandoque abſolutio dividatur: ita non eſt penitus abſurdum, ſi proinde fiat, ut pęnitentes dividant confeſſionem, cujus & neceſſitas, & integritas ex abſolutione, tanquam ex fine, ſumitur.

Nec mihi facir ſatis, quod nonnulli aſseverant, confeſſionem integram eſse injunctam peccatoribus, abſolntionem integram ſacerdotibus non item. Nam (ut ſæpe reſumpſimus) confeſſio integra materia ſacramentalis eſt, qnoniam confeſſio mntila cum ſorma ſacramentali pugnat. Non igitnr minus injuncta eſt abſolutionis integritas ſacerdotibns, qnam confeſſionis integritas pęnitentibus. Alioqni liceret ſine ſacrilegio confeſsori a qnibnſdam pęnitentem abſolvere, & quorundam peccatornm abſolutionem in alium diem reſervare.

Resol. quæst. Sed quoniam Theologis non licer ſine gravi cauſa nova placita cudere, communem ſententiam nos ſequamur, ea potiſſimum ratione, quod lex non in id ſpectat, quod raro paucis evenire poteſt, ſed quod plerumque hominibus uſuvenit. Eſt antem neceſsarium fere populo, ut omnia crimina ſacerdoti proprio confiteatnr, vel reſervata: Tum quia fere populus ignorat, quæ peccata ſint reſervata, quæ contra non ſint: qua de re a ſacerdote proprio inſtitnatur oportet: Tum etiam quia medicus ad eos morbos curandos, quorum ad ſe pertinet medicatio, ut plurimum neceſse eſt, reliquos graves morbos intelligat, ut & conſilium aptum, & remedium opportunum impendat ægroto. Quod ſi quis objiciat, poſse doctum eſſe peccatorem, atque inſtructum, peccataque uſque adeo ſejuncta, atque diverſa, ut vel conſilium, vel medicina uni applicata, alteri nec obſint, nec proſint; jam nos huic objectioni reſpondimus, ejuſmodi privatos eventus legibus non obſiſtere quominus in univerſum obligent, quæ videlicet id conſiderant, quod majori ex parte populo neceſsarium eſt.

Argu. adri. cont. 3. concl. Verum adhuc Adrianus inſtat adverſos hanc tertiam Concluſionem: *Quia forma ſacramentalis, cum ex vi ſacramenti conferat gratiam, vel nulla mortalia, vel omnia peccata remittit*, &c.

Et confirmat hoc: Quia ſicut ſacramenta, quæ pluribus formis conficiuntur, unica forma confici nequeunt; ita ſacramentum, quod una forma conficitur, pluribus confici non valet.

Confirmat deinde: Quia Abſolutio jure Divino debet eſse integra. Superiores ergo prælati eam partiri non poſsunt, ut videlicet inferiores abſolvant a non reſervatis, ſuperiores a reſervatis,

Resp.

Resp. Ad primum: Idem argumentum fieret, cum ex cauſa rationabili taceatur aliquod peccatum, idem etiam de peccatis oblitis, cui tamen nos e veſtigio reſpondebimus.

Ad ſecundum: Nos minime aſſerimus unicum eſſe ſacramentum, ſi quis abſolutus a non reſervatis, poſtea confiteatur ſuperiori reſervata. Quemadmodum ſi peccata oblita memoriæ occurrant poſt priorem abſolutionem, illorum confeſſio, & abſolutio eſt veriſſimum ſacramentum, habetque integram materiam, & formam ac illud prius, in quo homo confeſſus eſt omnia peccata, quorum recordabatur. Atque idem omnino ſentio, ſi quis ex juſta cauſa peccatum aliquod in priori confeſſione celaverit, reciperet quidem verum ſacramentum, & gratiam: cumque rurſum illud, quod tacuit, alteri poſtmodum confitetur, verum quoque ſacramentum ſuſciperet, novumque proinde & gratiæ, & virtutis augmentum. Quod ſi unum eſſet, idemque ſacramentum, & collatio gratiæ ad poſteriorem reſervaretur abſolutionem, (quod nonnulli perperam imaginantur) tunc certe ſi pœnitens eſſet attritus, per primam abſolutionem non juſtificaretur: nec illud ſignum exterius adhibitum eſſet ſanctificativum, quandoquidem non ponenti obicem gratiam minime largiretur.

Ad tertium: Nihil vetat, ut abſolutio, quæ jure Divino per ſe quidem integra eſſe debet, per accidens tamen mutiletur, ut propter oblivionem alicujus peccati, vel propter periculum quod urget, ſi exprimatur. Quare ſi ex reſervatione quorumdam peccatorum, quæ legitime in Eccleſia fit, & ſimul ex abſentia Prælati ſuperioris per accidens eveniat, ut confeſſor præſens ſolvere omnia nequeat, non exinde integritas abſolutionis tollitur, jure Divino inſtituta. Quæ tunc ſcilicet tolleretur, cum confeſſor habens auctoritatem abſolvendi ab omnibus, partim remitteret, partim retineret.

Id vero (quod ſæpe in hujus argumenti explicatione diximus) inferiorem a reſervatis abſolvere non poſſe, intellectum cupimus, donec ſuperior ab eis non abſolverit. Quod ſi jam ſolvit, ratio reſervationis ceſſavit. Quæ cum quodammodo pœnalis ſit, & odioſa, reſtringi non debet, ſed ampliari. Imo aſſerit Adrianus, & bene, quod ſi præmiſſa ſufficienti diſcuſſione, confeſſus eſt quis habenti facultatem abſolvendi a culpis reſervatis, & oblitus eſt forte unam ex illis, aſſerit (inquam) quod non tenetur adire ſuperiorem. Cum autem memoriæ occurrerit, poterit confiteri cuicumque, qui ſemel habuit facultatem. Adrianus dicit, *cuicumque ſimplici Sacerdoti*: quod equidem nulla ratione probarim, quoniam (ut ſupponimus) Abſolutio requirit juriſdictionem in abſolvendo. Simplex autem Sacerdos juriſdictionem nunquam habuit, &c. Quemadmodum, ſi ego oblitus ſum confiteri aliquod peccatum mortale proprio meo Sacerdoti, non poſſum deinde, cum in mentem venerit, confiteri cuilibet Sacerdoti, ſed ſolum habenti facultatem, ac juriſdictionem.

Reſp. ad 3. argum. poſitum initio quæſt. princip. Utrum ob jacturam noſtram, vel alienam a præcept. Confeſſ. & ejus integritate liberemur.

In tertio principali argumento, inter Doctores Scholaſticos magna diſcuſſio eſt, an, cum jactura ſequitur vel propria, vel aliena, a præcepto Confeſſionis, & ipſius integritate liberemur. Et, ne in opinionibus aut recenſendis, aut confutandis longa texatur oratio, ſit prima propoſitio.

1. Conc. Si ex confeſſione alicujus peccati ſequitur ſcandalum, vel meum, vel Confeſſoris, ego poſſum tacere tale peccatum reliqua confitendo. Et ratio eſt, quia quantum ad illud, non habeo copiam Confeſſoris, cui videlicet recte atque honeſte confiteri poſſim ejuſmodi peccatum. Item (juxta D. Bernardum, lib. de præcepto, & præcepti diſpenſatione) quod pro charitate inſtitutum eſt, contra charitatem non debet militare. Confeſſio autem inſtituta eſt in remedium pœnitentis. Quocirca, ſi ſcandalum ipſi ex Confeſſione alicujus peccati accidit, poterit idem licite reticere. De vitando autem ſcandalo Confeſſoris juris naturalis præceptum eſt. Præceptum ergo divinæ legis poſitivum illius obligationem non abolet: Lex enim gratiæ legem naturæ non deſtruxit, ſed perfecit. Loquimur autem de ſcandalo Confeſſoris infirmi: nam ſi ex malitia paratus ſit ad ruinam, utilius ſcandalum naſci permittitur, quam Dei præcepta relinqui. Exempla vero hujus concluſionis non adhibemus, quoniam cuique erunt in promptu.

2. Conc. Secunda propoſitio, quæ communis etiam Theologorum eſt: Si ex confeſſione mea ſequatur aut mors, aut infamia vel mea, vel aliena, excuſor ab obligatione confitendi tale peccatum. Et ratio eſt, quia divina præcepta poſitiva non obligant cum jactura vitæ, aut publicæ famæ, verbi gratia, ſi Confeſſor crederetur revelaturus confeſſionem, &c.

Item, præceptum de vitanda morte, vel infamia proximi eſt naturale: ergo per præceptum poſitivum adveniens de confeſſionis integritate non abrogatur. Quod ſi excuſor a confeſſione peccati, ex qua ſequitur mors, vel infamia publica proximi, excuſabor etiam, ſi inde ſequatur ſive mors, ſeu infamia mea publica.

Object. triplex contra 2. Conc. Sed objicies tamen, quia illa argumenta probant quidem eſſe ceſſandum a Confeſſione, non autem Confeſſionem eſſe dividendam. Nam dividere confeſſionem ſacrilegium eſt: tum quia impium fuerit, a Deo dimidiam expectare veniam: tum quia talis diviſa confeſſio formæ ſacramentali repugnat.

Et augetur difficultas, ſi capiamus pœnitentem attritum, qui habeat duo peccata mortalia, quorum alterum nos aſſerimus poſſe reticeri ex cauſa probabili: tunc Confeſſor abſolvit ab uno peccato, ab altero non abſolvit: ergo & Deus abſolutionem ipſam partitur, quod abſurdum eſt.

Google

Pro quorum argumentorum ſolutione commemorandum eſt, confeſſionis integritatem non oportere Mathematicam eſſe, ſed moralem: unde non neceſſe eſt omnia peccata contineat, ſed quæ in memoria ſint, adhibita humana diligentia. Inde etiam fit, ut ſi pœnitens cœperit peccata dicere, & ex morbo, vel alia cauſa linguæ uſum amiſerit, confeſſionem quidem faciat integram, non omnium abſolute peccatorum, ſed eorum tamen, quæ & debet, & poteſt confiteri. Ex qua etiam radice colligimus, non eſſe neceſſarium, hominem confiteri omnia peccata, quæ memoria tenet, ſed illa quæ confeſſori rationabiliter exprimentur. Lex enim Chriſti de moribus ad moralem integritatem obligat, id eſt, rationi conſentaneam. Nam quod a ratione diſſonat, non præcipit. Peccatum itaque, quod rationabiliter tacetur, irrationabiliter explicatur, non eſt materia confeſſionis a Chriſto inſtitutæ. Dimidiare igitur confeſſionem a Chriſto Domino præceptam, hoc eſt, aliquod mortale peccatum tacere, quod Chriſtus inſtituit eſſe in illa confeſſione aperiendum, id ſacrilegium eſt, &c. Nec ſacerdos dimidiatam abſolutionem præbet: nam abſolutio limitatur etiam ad confeſſionem inſtitutam a Chriſto, ſicut forma per materiam limitatur. Ab omnibus ergo abſolvit ſacerdos, quæ ad ſuum judicium ſpectant ex Chriſti inſtitutione. Illud vero peccatum, quod cauſa urgente tacetur, non pertinet tunc ad illius ſacerdotis juriſdictionem, reliqua vero pertinent: unde pœnitens alias confiteri tenetur: ſicut qui non poteſt jejunare uno die Quadrageſimæ, a reliquorum jejunio non abſolvitur.

Resp. ad tripl. objec. Ad id vero, quod tandem objiciebatur, reſpondeo, Sacerdotem quidem immediate, & directe remittere, quæ audivit in confeſſione peccata, ſed ex conſequenti, & indirecte remittere omnia etiam, quæ non audivit. Quia enim effectus ſacramentorum gratia eſt, quæ omnia peccata tollit, inde fit, ut omnia ſacramenta ſuos effectus immediatos producendo, conſequenter omnes mortales culpas remittant. At per hunc modum peccata oblita per abſolutionem remittuntur, non directe, ex vique abſolutionis, ſed ſecundario & conſequenter.

An teneamur explic. circumſtantiam, ex qua Confeſſ. intellig. complicem crim.

Sed enim, quoniam leve detrimentum eſſe videtur, quod confeſſor ſciat peccatum proximi mei, hinc gravis auctorum concertatio eſt, an teneamur explicare circumſtantiam, qua explicata confeſſor intelligit complicem criminis, ut exempli cauſa, ſi confiteor me commiſiſſe inceſtum cum ſorore, nec habeo plures, &c. Quo quidem loco nec eſt quæſtio, cum ego habeo copiam confeſſoris, cui poſſum confiteri ſine revelatione alieni peccati: tunc enim iniquum erit illi confiteri, qui ex mea confeſſione crimen alienum intelligit. Sed eſt quæſtio, cum confeſſor non adeſt, niſi parochus, qui & me & ſororem cognoſcit, ut in pagis & oppidulis frequenter ſolet accidere. Igitur communis ſententia tenet, non eſſe deſiſtendum ab illius peccati confeſſione propter parvulum illud proximi nocumentum. Quemadmodum ex parva jactura famæ meæ, quam facio ex eo, quod confeſſor meum peccatum intelligit, confitendi obligatio non ceſſat. Hanc ſententiam D. Thomas amplectitur 4. d. 16. q. 3. art. 2. qu. 5. ad quintum, Durand. eadem diſt. quæſt. 4. D. Bonavent. diſt. 21. in ſecun. part. diſtinctionis art. 1. Petr. Palud. d. 17. q. 2. art. 1. & Gabr. q. 1. concluſione quinta. Et Adrian. qu. 1. de confeſſ. ad quartum argumentum, Sylv. verbo *Confeſſor*, 1. §. 24. Cauſa vero horum eſt, quod potius debet pœnitens providere conſcientiæ ſuæ, quam alienæ famæ. Item, quod præceptum de integritate confeſſionis divinum eſt, nec debet omitti, ut bona opinio alterius apud confeſſorem ſervetur.

Cajetan. Sentent. At Cajetanus in Summa, in verbo *Confeſſio*, conditione 3. ubi multa adhibuit remedia, quibus peccatum alienum in confeſſione celaretur, tandem ſubjicit: *Quod ſi nullum remedium eſt, & differri non poteſt Confeſſio, quia oportet aut celebrare, aut Euchariſtiam ſumere, debet illam circumſtantiam tacere pœnitens, quia Confeſſio non debet eſſe cum aliena jactura. Damnum ſiquidem propriæ famæ confeſſionis, & abſolutionis utilitate penſatur. Damnum vero famæ alienæ non penſatur aliqua commoditate ipſius, qui patitur incommodum: & ideo non videntur noſtra commoda proximorum noſtrorum incommodis comparanda.*

Præterea, Si ego non poſſum confiteri, niſi per interpretem quemdam, confiteri non teneor: ergo ſi cum jactura aliqua famæ præceptum confeſſionis non obligat, nec cum jactura quidem alienæ famæ obligabit.

Præterea, Si ego cognoſcerem, Confeſſorem revelaturum eſſe ſocium criminis cuiquam alteri, non deberem explicare: ergo nec ipſi debeo ſocii crimen aperire. Quia etiam apud ipſum Confeſſorem bona opinio proximi mei vel infirmatur, vel prorſus interit, eo vel maxime, quod illius Pœnitentiam non videt, meam videt. Nec naturæ lex ſolum obligat, ne grave damnum proximo demus, verum etiam ne mediocre demus.

3. Conc. Ut igitur hoc diſſidium componamus, ſit tertia propoſitio: Si habita ratione confeſſoris & complicis, vir prudens judicaverit eſſe jacturam, licet non gravem, mediocrem tamen: tunc ejuſmodi peccatum, aut circumſtantia taceri poteſt. Atque hanc mihi videntur probate argumenta, quæ fecimus pro Cajetano.

Quarta Propositio: Si habita ratione utriuſque & Confeſſoris & complicis, vel nulla jactura ſit, vel minima, ex eo quod Sacerdos intelligat ſocium criminis, videtur eſſe neceſſarium, circumſtantiam explicare.

Ultim. Propositio: In articulo mortis, non obſtante illa famæ jactura, quæ plerumque ad Confeſſorem fit, tenetur pœnitens circumſtantiam

tiam explicare, quia & ipſe ſocius criminis debet ſubire tale diſpendium pro ſalute pœnitentis. Secus ubi jactura eſſet gravis & magna, ut ſi mors, vel infamia publica ſequeretur.

Resp. 4. arg. In quarto argumento principali multa varie a Doctoribus Scholaſticis diſſeruntur, in 4. d. 18. Sed ego, quanta maxima brevitate potero, ea in hac diſputatione tractabo, quæ & neceſſaria ſunt, & digna, quæ a vobis magnopere animadvertantur.

Quæſt. princip. De Confeſſione informi.

Dupliciter itaque Confeſſio informis eſt: aut ex parte confitentis, aut ex parte abſolventis. Ex parte quidem pœnitentis, quia non erat in gratia, quando eam fecit, ſive quia carebat contritione, ſive quia ejus Confeſſio non erat integra, vel ex verecundia, vel ex negligentia, &c. Ex parte vero abſolventis, quia vel non impendit Abſolutionem, quæ eſt forma hujus Sacramenti, vel ſi impendit, non erat Sacerdos habens juriſdictionem ad abſolvendum: ergo ſi Confeſſioni deeſt charitas, quæ eſt forma virtutum, vel Abſolutio vera, quæ eſt forma Sacramentalis Confeſſionis, talis Confeſſio appellatur informis.

1. Fund. Et (ut certa ab incertis ſeparemus) primum, in quo conveniunt viri docti, eſt, Confeſſionem informem ex defectu Abſolutionis eſſe a penitente repetendam. Nam (ut retro docuimus ex Joannis teſtimonio) neceſſe eſt, ut peccata a Sacerdotibus remittantur. Igitur qui non percepit Abſolutionem a peccatis, quamlibet millies ea fuerit confeſſus, eo uſque tenetur peccata fateri, quouſque veram Abſolutionem accipiat.

2. Fund. Aliud quoque in hac materia certum eſt, aliquam confeſſionem ex parte pœnitentis eſſe repetendam. Nam qui dedita opera non faciunt integram confeſſionem mortalium, ſed ex verecundia unum aliquod mortale tacent, ii ſine dubio, juxta omnium Doctorum communem ſententiam, tenentur iterum confiteri, quia confeſſio non integra ſacramenti pœnitentiæ materia non eſt, cum ex propria ratione formæ ſacramenti repugnet. Unde in Concilio Florentino definitur, ad confeſſionem, quæ eſt hujus ſacramenti materia, pertinere, ut omnia peccata mortalia, quorum homo memoriam habet, ſuo ſacerdoti integre confiteatur.

3. Fund. Tertium, me quidem judice, certum eſt, non omnes confeſſiones informes eſſe reſumendas. Nam (ut D. Thomas argumentatur, diſt. 17. art. 4. qu. 1.) ſi opus eſſet omnem talem confeſſionem repetere, nullus tranquillitatis locus relinqueretur. Cum enim viri pii de propitiato peccato non debeant eſſe ſine metu, Eccli. 5. omnis confeſſio, de qua verentur, an fuerit informis, an legitima, eſſet illis identidem repetenda. Quod omnino alienum eſt a prudentiſſimorum hominum conſuetudine.

Præterea, cum ſacramentum extremæ unctionis, atque matrimonii, & item in univerſum reliqua ex informitate non ſic invalidentur, ut iterum ſumenda ſint, cur unum hoc ex ſola informitate quaſſabitur? eo vel maxime, quod etiam ſine contritione neceſſariam & materiam & formam hujus ſacramenti conſtare poſſe, certis argumentis aſtruximus. Non igitur ex informitate, ſed aliunde ſumendum eſt, quando ſit confeſſio repetenda.

4. Fund. Illud denique compertum, & exploratum eſt, confeſſionem ſacramentalem, hoc eſt, ex qua cum abſolutione verum pœnitentiæ ſacramentum conſiſtit, eam non eſſe rurſum faciendam. Sed ſi ſit aliqua confeſſio, ex qua non eſt conſtitutum verum pœnitentiæ ſacramentum, ea videlicet reſumenda eſt.

Prior hujus fundamenti pars vel ex eo conſtat, quod ſi ſemel accepimus veram aliquarum culparum abſolutionem, veram (inquam) & validam, non oportet peccata, a quibus ſumus vere abſoluti, iterum confiteri. Quippe (ut Benedictus XI. in extravag. *Inter cunctas*, eleganter docet) abſurdum eſt, ut liberatus debitor adhuc ad ſolvendum maneat obligatus.

Atque inde poſterior pars ejuſdem fundamenti conſtabilitur. Si enim mea confeſſio fuit talis, ut ex ea cum abſolutione ſacramentum pœnitentiæ non ſit confectum, illa nimirum peccata, quæ confeſſus ſum, non ſunt per ſacerdotem remiſſa. Quapropter debeo iterum confiteri, ut clavium auctoritate ſolvantur.

Corol. 4. Ex quo quidem quarto fundamento manifeſte colligitur, confeſſionem, quæ ſine culpa pœnitentis non eſt integra, iterum facere non oportere, ut ſi propter ſcandalum aut proprium, aut ipſius confeſſoris evitandum aliquod peccatum tacerem, vel ſi diligentiam adhibui ſufficientem, & tamen adhuc alicujus peccati ſum oblitus. Nam in moralibus ex fine voluntario res denominatur. Qui igitur voluit omnia ſua peccata confiteri, & idoneam adhibere diligentiam, ejus confeſſio, ſi moraliter loquamur, eſt integra. Quod & ex Concilio Florentino, & ex aliis multis capitibus, & cauſis ante nos liquido probavimus.

Colligitur deinde, quod ſi peccator negligentiam affectatam, aut omnino craſſam in facienda integra confeſſione habuit, ita ut ex ejuſmodi negligentia peccatum aliquod mortale prætermiſerit, talis debet confeſſionem repetere, ac ſi data opera mutilaretur: verbi gratia, qui ſine aliquo examine conſcientiæ ſuæ poſt tranſactum annum accedit ad confeſſionem: ſemper enim in peccatorum oblivionem neceſſe eſt incidere. Quare non aliter vult confeſſionem mutilare, atque qui venenum homini porrigit, vult occidere, & qui ignem ſubjicit, vult comburere. Qui igitur ad eum modum imparatus accedit, revera vult confeſſionem mutilam facere, quia volens prudenſque ita ſe gerit, ac ſi facere ex profeſſo mutilam velit.

Colligitur tertio, quod ſi peccator nullum dolorem habet, nec contritionem, nec attritio-

 nem,

nem, talis confeſſio eſt repetenda. Non enim eſt confeſſio, quæ ſit materia ſacramenti pœnitentiæ, cum a nulla pœnitentia proficiſcatur. Imo vero, cum nec confeſſio quidem ſit, ſed pura confeſſionis ſimulatio, ut Capreolus diſt. 17. q. 2. & Durandus eadem diſt. q. 13. & Cajetanus q. 5. additionum, & in ſumma ſua, & fere auctores ſcholaſtici tradiderunt.

Colligitur poſtremo (id quod etiam paulo ante inſinuavimus) quod ſi quis habeat attritionem, ex qua virtute ſacramenti attritus fiat contritus, gratiam ſcilicet conſequendo, ejus confeſſio non eſt reſumenda: ſuſcipit enim verum pęnitentiæ ſacramentum, gratiamque, ac remiſſionem peccatorum per abſolutionem ſacramentalem. Hæc omnia (niſi ego cęcus ſum) in controverſiam vertere non debemus.

Quæst. de Confessione mutila, &c. Sed illud primum in hac materia, tanquam incertum, in dubium vocari merito poteſt: An confeſſio ex negligentia mutila & manca, non quidem penitus craſſa & ſupina, ſed culpabili tamen, ſit a pœnitente iterum facienda: ut ſi quis peccata præterita quærat, & diligentiam nonnullam adhibeat, quam eſſe idoneam arbitratur, cum tamen non ſit.

Solutio Quæst. Huic vero quæſtioni reſpondetur ex ſententia Cajetani, talem confeſſionem non eſſe repetendam, ſed ſi poſtea in memoriam peccatum illud negligenter omiſſum venerit, ſat erit illud confiteri, & negligentiam in conſcientia examinanda, ac proinde ſacrilegium illud, quod in ſuſcipiendo pęnitentiæ ſacramento commiſſum eſt.

Hæc vero ſententia non poteſt (fateor) perſpicue, ac dilucide demonſtrari. Sed in rebus, quæ ad mores pertinent, non ſunt (mihi credite) ſcientiæ moralis dogmata ad vivum reſecanda. Suadetur itaque primum, quia moraliter loquendo talis confeſſio eſt integra, cum intendat pęnitens omnia confiteri, quorum memoriam habet.

Item, quia alias nimium anxios redderemus ſcrupuloſos; imo piorum etiam animos turbaremus perpetua iterandæ confeſſionis ſolicitudine. Verentur enim plurimum non ſcrupuloſi modo, verum etiam mediocriter liberi, atque cordati, ſeſe in examine conſcientiæ negligentes extitiſſe.

Object. Sed objiciet fortaſſe quiſquam, quod talis Confeſſio ex parte pœnitentis non eſt integra: peccat enim non adhibendo diligentiam debitam, atque ex conſequenti pœnitens Confeſſionem volens mutilam facit.

Resp. Ad hoc primum dico, omiſſionem illam diligentiæ debitæ aliquando eſſe ſolum venialem, ſcilicet ex inconſideratione culpabili quidem proficiſcentem, ſed non mortali tamen. Quoniam pęnitens is eſt, qui alias diligentiam debitam adhibere ſolet. Atque in hoc eventu non ſacramentum modo, ſed etiam fructus ſacramenti recipitur. Nec hoc loco (ut reor ipſe) Theologus quiſquam nobis erit adverſus, niſi plane velit & Confeſſionis jugum importabile facere, & ſine idonea ratione mortalis culpæ reatum inducere, niſi Confeſſio venialiter tantum culpabilis reſumatur.

Dico ſecundo, quod etiamſi negligentia mortalis ſit (non ſit modo adeo ſupina & craſſa, ut perinde habeatur, atque ex induſtria res fieret) quia Confeſſio tamen ex intentione formali pœnitentis eſt integra, non eſt cogendus ejuſmodi Confeſſionem iterare. Nam quando ſalva pietate id facere poſſumus, Confeſſionis jugum molle faciendum eſt, ut ab omnibus laqueis liberemur.

Ac forſitan qui in concertatione ſcholaſtica nobis conantur obſiſtere, ſi ad rem ipſam conferantur, non aliter facient, quam nos in præſentia conſulimus: verbi cauſa, ſi quis ex ignorantia vincibili exiſtimet, perjurium pro conſervanda vita hominis eſſe licitum, unde non confitetur illud peccatum, quia non putat ſe peccaſſe. Idem, ſi quis mercator aliquem contractum licere credebat, vel muliercula aliquam ſuperſtitionem cenſebat eſſe religionem ex culpabili quadam ignorantia; non arbitror equidem tam criticos ac ſeveros judices eſſe futuros, ut omnes horum anteactas Confeſſiones jubeant iterari. Intrepide igitur cum Cajetano tenere poſſumus, ejuſmodi Confeſſiones repeti non debere.

Utrum ejus confeſſio, qui attritionem habuit tam imperfect. ut virtute ſacrament. non fiat contrit. iteranda ſit.

Alterum quoque verti in quæſtionem poteſt, An, cum quis attritionem habuit tam imperfectam, ut virtute ſacramenti non fiat ex attrito contritus, quin potius ſacrilegus ſit in eo, quod irreverenter ſuſcipit pœnitentiæ ſacramentum, an hujus (inquam) Confeſſio ſit iteranda. Et quidem D. Thomas loco ante citato manifeſte docet, quod ſicut fictus ſine debita diſpoſitione & dolore poteſt verum ſacramentum baptiſmi ſuſcipere; ita etiam & Confeſſionem ſacramentalem facere, ac veram abſolutionem percipere.

Sentent. Major. & Adrian. Contrariam ſententiam tenet Major diſtinct. 14. quæſt. 9. & Adrianus quæſt. 4. de Confeſſione ad tertium argumentum, & dubio 5. eorum, quæ de Confeſſione proponit.

Eſt autem primum argumentum contra Divum Thom. quod ſi eſſet verum ſacramentum, peccator ille fictus eſſet vere a ſacerdote abſolutus. Conſequens eſt falſum: ergo & antecedens. Major probatur, quia ſi quis verum ſacramentum baptiſmi, vel confirmationis accepit, vere manet baptizatus, & confirmatus. Conſequentis vero falſitas oſtenditur, quia tunc vere etiam eſſet abſolutus a Deo; quia quæcumque ſolvunt Sacerdotes in terra, ſolvuntur in cælo; & tamen non eſt abſolutus in cælo, cum maneat eiſdem peccatis obligatus, & novam inſuper addiderit ſacrilegii culpam.

Et confirmatur: Quia illi non ſunt a Deo remiſſa peccata, ergo non eſt abſolutus a Sacerdote. Patet conſequentia ex illo: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, &c.

Confirmatur deinde: Quia ſacramenta gratiæ ſacramenta veritatis ſunt, non ſunt falſitatis: forma autem illa, qua confeſſor utitur, cum fictum

ctum abſolvit, falſa eſt, ſcilicet: *Ego te abſolvo a peccatis tuis*. Nec valet dicere, formæ ſenſum eſſe: Ego te abſolvo, quantum in me eſt; quia licet ex parte ſua confeſſor vere conetur abſolvere; non tamen ideo vere abſolvit, cum pœnitens impedimentum objiciat abſolutioni. Quamlibet enim quis januam, nitatur aperire, non tamen vere aperit, ſi qui intus eſt, obicem ponat.

Præterea, vel ille, qui non contritus confitetur, & accipit abſolutionem, habet aliquam diſplicentiam de peccato, vel nullam: ſi nullam, ergo non eſt vera Confeſſio, ſed ſimulata enunciatio peccati; ſin habet aliquam, illa erit attritio. Quare adveniente abſolutione, confertur gratia, juxta D. Thomam, qui tenet ſacramentum pœnitentiæ attrito conferre gratiam, ſicut & ſacramentum baptiſmi.

Præterea, vel ille talis cognoſcit ſe habere dolorem ſufficientem, vel credit potius ex ignorantia, ſe ſatis dolere, cum tamen non doleat ſatis. Si primum, eſt illi abſolutio deneganda, ſi illam fictionem confitetur; ſin vero non confitetur, Confeſſio de compoſito non eſt integra, ac proinde irrita eſt, ac nullius prorſus momenti cenſenda. Si ſecundum, jam virtute ſacramenti conferetur gratia, cum ille non ponat obſtaculum.

SENT. D. THO. ET AUCT. Hæc tamen argumenta movere non debent, ut *D.* Thomæ ſententiam relinquamus, quæ multo quidem probabilior eſt. Primum, quoniam nullus certo cognoſcit ſe ſufficientem dolorem habere, cum confitetur. Quocirca ſemper oporteret homines eſſe ſollicitos de eadem Confeſſione iterum, atque iterum repetenda: probabiliter enim timemus noſtras confeſſiones non fuiſſe formatas.

Præterea, (ut etiam paulo ante argumentabamur) cætera ſacramenta recipiuntur a fictis: ergo & hoc ſacramentum a ficto recipi poteſt. Negabis forte conſequentiam, quia contritio eſt pars hujus ſacramenti (ut in Concilio Florentino definitur) non eſt autem pars aliorum. Atque hæc eſt cauſa, cur alia ſacramenta non contritis etiam conferuntur; hoc vero ſacramentum non niſi a contrito recipitur. Contra, quia contritio non eſt pars eſſentialis hujus ſacramenti, ſed integralis. Non autem quælibet integralis pars ad eſſe totius neceſſaria eſt, ut patet de ſatisfactione, ſine qua verum ſacramentum conſiſtit. Deinde quia licet contritio eſſet prima hujus ſacramenti pars, non eſt tamen ordo neceſſarius, ut oporteat eſſe priorem confeſſione. Nam ſi poſt confeſſionem hominis attriti jam completam ſequatur contritio tempore, quo quis abſolvitur, ſine dubio ſuſcipitur verum ſacramentum; & tamen confeſſio tota fuit informis. Rurſum etiam nos ante conſtituimus, attritionem eſſe idoneam hujus ſacramenti materiam. Quod ſi non eſſet, nec claves Eccleſiæ culpam remitterent, nec pœnitentiæ ſacramentum gratiam conferret. Denique ſi dolor interior aſſignatur pars ſacramenti; ideo eſt, ut confeſſio vocalis ad judicium ſacerdotale neceſſaria ſit confeſſio, & non ſimulatio, aut figura confeſſionis; ſed ſola attritio ſatis eſt, ut homo vere confiteatur, & accuſet ſe coram ſacerdote, quemadmodum D. Thomas ad 3. argum. illius articuli docet: ergo, &c. Non enim hujuſmodi appellamus fictam fictione contraria ſacramento, ſed fictione contraria effectui ſacramenti: adhibet quippe materiam neceſſariam ſacramento, diſpoſitionem vero neceſſariam effectui ſacramenti non adhibet.

Quod ſi ita eſt, ut certe videtur eſſe, confeſſionem informem eſſe veram materiam ſacramentalis abſolutionis, impertinens fuerit per illam dari gratiam, vel non dari ponenti obicem. Nam ſi extrema unctio veram materiam & formam habet, verumque miniſtrum, ſi ſuſcipiens impedimentum opponit effectui ſacramenti, non inde ſacramentum irritum eſt. Idem in matrimonio videre licet, atque in reliquis ſacramentis.

Et cum in ſuperiori dubitatione docuerimus, confeſſionem ex culpabili negligentia mutilam, ſi tamen formaliter, ex intentione fuiſſet integra, non eſſe repetendam, tenere compellimur, fuiſſe verum ſacramentum, quamvis a ficto ſuſciperetur ſine præſenti fructu ſacramenti.

RESP. AD ARG. MAJORIS ET ADRIANI. Ad primum argumentum, concedo, pœnitentem illum eſſe vera ſacramentali abſolutione abſolutum; & cum objicitur, illum fore abſolutum a Deo, concedo item. Sed cum rurſum inſtatur, illum manere iiſdem peccatis obligatum, diſtinguo. Nam ex parte Sacerdotis, & Dei abſolventis abſolutus quidem manet, ſed ex parte pœnitentis ponentis obſtaculum, abſolutio Sacerdotis præſentem non habet effectum. Quemadmodum qui in peccato mortali ſuſcepit baptiſmum, vere baptizatus eſt a miniſtro, ſed baptiſmi non recepit effectum propter obicem, quem oppoſuit.

Et per hoc ad priorem confirmationem reſpondetur, quod remiſſio peccatorum dupliciter intelligitur: Altera, quæ habet annexam juſtificationem, atque effectum remiſſionis peccatorum: & ſic qui peccata remittit, ſemper gratiam confert, per quam remiſſio peccatorum efficitur. Altera peccatorum remiſſio judicialis eſt, qua nihil aliud continetur, quam ſententia, cujus virtute quis ſolvitur a peccatis in tali judicio peccatorum remiſſivo. In quem ſenſum ſacerdos non ſemper peccata remittit.

Ad poſteriorem confirmationem reſpondetur, quod idem argumentum fieri poſſet de ſacramento Baptiſmi, cum recipitur a ficto. Nam verbum *Baptizo* in forma Baptiſmi non ſolum ablutionem corporis, ſed ablutionem quoque mentis ſignificat. Sacerdos ergo non abluit interius ſacrilegum, qui ficte baptizatur: nihilominus verum ſacramentum Baptiſmi confert, quia veram materiam, veramque formam ſubminiſtrat, ex quibus, niſi ponatur obex, ablutio interior conſequatur. Idem in confirmatione videre eſt. Qui enim in peccato mortali confirmatur, cordis

Digitized by Google

firmitatem, quæ ſignificatur in forma, non recipit, &c. Sic ergo Sacerdos abſolvens fictum, verum abſolutionis ſacramentum impendit, & quantum in ſe eſt, veram formam apponit, cujus effectus tunc quidem impeditur per indiſpoſitionem recipientis. Nec ſenſus formæ ſacramentalis eſt: *Ego te abſolvo*, id eſt, do Abſolutionem, quæ nunc effectum ſuum habeat remiſſionis peccatorum; ſed ſenſus eſt: Ego judicialem Abſolutionem impendo, quæ vi ſua potens ſit te abſolvere, ſi tu velis fructum ejus obtinere: Quemadmodum ſi Abſolutionis ſententiam proferret judex, qua liberareris a carcere, in quo poſtea tu voluntate tua manere vis, etſi ego extrinſecus clave januæ ſeram aperirem, & tu volens intus obicem opponeres, ego vere januam aperui.

Ad ſecundum principale reſpondetur, illum, de quo loquimur in Concluſione, diſplicentiam aliquam habere de peccatis, hoc eſt, attritionem. At non quælibet attritio eſt ſufficiens, ut accedens ad ſacramentum pœnitentiæ gratiam conſequatur. Poteſt enim dolor eſſe tam imperfectus, qui ſatis ſit ad confeſſionem faciendam; non item, ut ex vi illius diſpoſitionis homo etiam per ſacramentum juſtificetur. Nam primo, cum quis habet attritionem conditionatam, id eſt, quæ oritur ex velleitate, qua homo vellet placere Deo, & ipſi reconciliari, tunc non fit ex attrito contritus ſacramento ſuſcepto: recipit tamen verum ſacramentum, ſi triſtatur, quia caret dolore inefficaci, & accuſat ſe etiam hujus indiſpoſitionis. Hæc eſt autem communis attritio meretricum, uſurariorum, & concubinariorum, &c. quos omnes ſi iterare confeſſiones cogeremus, immenſi eſſet operis, & laboris. Nec tamen quiſquam erit adeo remiſſus in rigore diſciplinæ Chriſtianæ, qui ejuſmodi homines excuſet a ſacrilegio. Altera quoque attritio eſt, ex qua cum ſacramento pœnitens non juſtificatur: verbi gratia, quæ ex timore infamiæ proficiſcitur, vel cujuſque mali temporalis, ut qui deteſtatur peccatum, & proponit confiteri, ne ejiciatur ab Eccleſia, vel ne mulctetur pecunia, &c. Sive enim diſcutiat conſcientiam ſuam, & imperfectionem doloris, ſive ex negligentia omittat examen neceſſarium, homo ſic attritus non fit etiam virtute ſacramenti contritus, id eſt, non accipit gratiam. Sic enim hoc loco intelligi volumus ex attrito fieri contritum, ideſt, gratiam, & juſtificationem conſequi virtute ſacramenti: perinde ac ſi vere fuiſſet contritus.

Quando ex attrito fiat homo contritus virtute ſacramenti.

Et ſi quæras, quando ex attrito fiat contritus virtute ſacramenti: Reſpondeo, id primum evenire, quocunque attritionis genere homo ſit attritus, ſi exiſtimat ſe ſe præſtitiſſe, quod neceſſarium erat, ignoratque invincibiliter, ſe non habere ſufficientem diſpoſitionem, quia is non ponit obicem, ſed bona fide accedit ad ſacramentum: ſacramentum autem in non ponente obicem ſuum ſemper habet effectum. Quo fit, ut omnia ſacramenta ex hujuſmodi attrito contritum faciant. Quod D. Thomas lucide tradit tertia parte, quæſtione 79. articulo tertio, & in Comment. ſuper Jo. c. 11. in illud: *Solvite eum*.

Deinde etiam attritio efficax ex timore pœnarum ſupernaturalium idonea diſpoſitio eſt ad ſacramentorum Baptiſmi, & pœnitentiæ gratiam percipiendam, ut cum quis deteſtatur omnia peccata mortalia, & propterea confitetur, ne per peccatum excludatur a gloria, vel ne in infernum ignem conjiciatur. Qui etiam ſi cognoſcat, ſe non habere contritionem, ſed ſolam attritionem, licite accedit ad Baptiſmi, & Pœnitentiæ ſacramenta ſuſcipienda. Quod (niſi me fallit conjectura) ſentit Div. Thomas tertia parte, quæſtione 79. articulo tertio ad ſecundum, & quæſtione 80. articulo quarto ad ſecundum, & 4. Sentent. diſt. 25. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. ad 3. Ratio vero D. Thomæ non eſt contemnenda: Quia ſacramentum Baptiſmi, & Pœnitentiæ per ſe ordinantur ad præſtandam vitam mortuis. Quare licite ſumi poſſunt ab his, qui habent conſcientiam peccati mortalis, modo habeant attritionem, qua tollitur obex, & complacentia in peccatum commiſſum.

Eſt quoque altera ejuſdem ratio, quia cum hæc duo ſacramenta ſint medicinæ directe paratæ contra morbos animæ, abſurdum eſt, ut nullus, qui ſe ægrum eſſe cognoſcit, poſſit jure hæc ſumere ſacramenta. Quemadmodum res eſſet penitus abſurda, quod medicinas corporales a natura potiſſimum inſtitutas ad ſanandos corporis morbos non poſſet ſumere niſi ſanus, aut qui ſe jam eſſe ſanum exiſtimaret. Unde & Innocentius, 1. quæſt. 1. cap. *Ventum eſt*, *Ubi vulnus*, inquit, *infixum eſt*, *medicina eſt adhibenda*, *qua poſſit recipere ſanitatem*, *atque ubi pœnitentiæ remedium neceſſarium eſt*, *ordinationis honorem locum habere non poſſe decernimus*: & cætera, quæ inferius adjiciuntur.

Tertio etiam attritio, quæ procedit ab amore naturali Dei ſuper omnia, forſitan diſpoſitio eſt idonea, ut virtute ſacramenti Baptiſmi, & Pœnitentiæ gratia conferatur: quia talis etiam attritio tollere videtur complacentiam in peccato, & obicem ſacramenti: & per hoc patet tertium argumentum.

Quæſt. de peccat. qui intell. dolorem ſe habere adeo imperf. ut non ſufficiat cum virt. ſacr. ad grat. ſuſcip.

Sed quæſtio parva ſe offert circa ea, quæ dicta ſunt. Nam ſi peccator intelligit imperfectionem doloris, qui videlicet non eſt ſufficiens, ut virtute ſacramenti gratia conferatur, ſed committit ſacrilegium, ſacramento irreverenter ſuſcipiendo, tunc aut confitetur talem indiſpoſitionem, & fictionem, aut non: ſi confitetur, ſacerdos non abſolvet, ne ſit ſacrilegus impendendo Abſolutionem, ſicut peccator ipſe petendo ſacrilegus eſt. Confeſſio igitur erit irrita, & Abſolutio per novam confeſſionem denuo quærenda. Sin vero non confitetur illam indiſpoſitionem, confeſſio non erit integra, itaque erit repetenda.

Ad hoc reſpondetur, quod ſine dubio ſacrile-

gus

gns erit Sacerdos, ſi certo cognoſcens pœnitentem eſſe indiſpoſitum, illum abſolvit. Cujus rei exemplum habes de Pœnitentia, *c. Quod quidam*. Nec te moveat quod ibi Alexander præcipit, talem confeſſionem recipere, eorum videlicet, qui, quamvis confiteri velint, ſe tamen aſſerunt abſtinere non poſſe. Recipienda enim eſt talis confeſſio, quæ ad Eccleſiæ præceptum pertinet, quod vere implet, qui in illum modum confitetur, ut alio loco forſan alterius oſtendetur. Sed non eſt tamen recipienda, ut Abſolutionem ſacerdos impartiatur, cum ibidem Alexander aſſerat, hujuſmodi pœnitentiam non eſſe veram: ficte autem pœnitentem abſolvere, ſacrilegium eſt.

Nec te rurſum moveat, quod talis confeſſio videtur eſſe ſacrilega, cum ſit ſacramentalis, & ficte facta in peccato mortali. Quoniam tunc confeſſio ficta ſacrilegium eſt, cum a pœnitente fit animo recipiendi Abſolutionem. At cum quis confitetur, ut præcepto Eccleſiæ pareat, & conſilium ſalutare a Sacerdote recipiat, ut ſi forte vel inter confitendum, vel confeſſione facta, animus permutetur, abſolutionem a ſacerdote recipiat, ejuſmodi confeſſio licita eſt: licet quodammodo pars ſacramenti ſit, non actu, ſed potentia, quod ſatis eſt, ut ſacerdos ad ſigillum ſecreti teneatur.

Illud vero, quod ibidem dicitur, ejuſmodi hominibus pœnitentiam eſſe indicendam, non de ſatisfactione ſacramentaliter injungenda intelligendum eſt, ſed de pœnitentia, quæ ſit in peccatoris remedium, &c. Non eſt igitur ille talis abſolvendus: ſed ſi abſolvatur tamen vel ex ignorantia, vel ex affectu, & paſſione ſacerdotis, Abſolutio valida erit, ſi tamen illam fictionem peccator confiteatur, quam habuit antequam ſuſciperet Abſolutionem, videlicet negligentiam, & indiſpoſitionem præcedentem, animumque recipiendi ſacramentum, &c. Nam fictio illa exterior (hoc eſt ſacrilegium, quod peccator commiſit recipiendo exterius Abſolutionem) poſt confitenda eſt, ut D. Thomas illo articulo tradit: nam ante explicari non poterat.

An Sacram. Pœnit. recedente fictione, ſuum effectum ſortiatur.

Sequitur alia quæſtio perdifficilis, An ſacramentum pœnitentiæ, recedente fictione, ſuum effectum ſortiatur. Et quidem Adrianus de Confeſſione, dubio quinto, & Gabriel 4. diſt. 17. quæſt. 1. art. 3. dubio 2. atque alii nonnulli negativam ſententiam tenent.

Rati. pro parte negat. Primo, quia ſi quis in peccato mortali Euchariſtiam recipit, non recipit effectum, recedente fictione: cum juxta Apoſtolum prioris ad Corinth. 11. qui indigne manducat Corpus Domini, non ad utilitatem, ſed ad judicium manducet. Igitur ne pœnitentiæ quidem ſacramentum ſuum, recedente fictione, habet effectum.

Deinde, cauſa, quæ non eſt, nihil agit: effectus enim ſupponit exiſtentiam cauſæ. Sed, recedente fictione, jam tranſit Abſolutio, nec quicquam illius manet: ergo, &c. Nec poteſt dici, quod licet non maneat Abſolutio, manet tamen ornatus quidam, veluti gratiæ futuræ ſemen. Quoniam ſuperiori Relectione multis eiſdemque firmis argumentis hunc ornatum e medio ſuſtulimus.

Opinio contr. D. Thom. & Auctor. Sed enim opinio D. Thomæ (1) articulo illo jam ſæpe citato, contraria eſt, atque ea quidem multo magis rationi conſentanea, ſi id teneamus, quod jam oſtendimus, ſacramentum receptum a ficto eſſe veriſſimum ſacramentum. Probatur ſic: Ille talis non tenetur rurſum confiteri peccata, quæ ſemel confeſſus eſt: Ergo recedente fictione conſequitur effectum ſacramenti. Antecedens patet, quia ſi ſententia in aliquo foro ſemel fuit valida, non eſt opus eam iterum ferri, nec qui ſemel abſolutus eſt ſacramentaliter, tenetur Confeſſionem repetere. Jam vero conſequentia probatur: Quia illi homini eſt apertum regnum cælorum, quod erat clauſum per ejuſmodi peccata: ergo virtute clavium eſt illi apertum. Nam ſacerdotibus claves regni cælorum datæ ſunt, nec aliter peccatoribus, niſi per claves, regnum clauſum aperiri poteſt. Confirmatur ex illo Joan. 20. *Quorum retinueritis peccata, retenta ſunt:* Ergo ſi illa peccata non ſunt remiſſa virtute Abſolutionis, ſemper erunt retenta: Quare oportebit eadem iterum confiteri. Nec alia ratio D. Auguſtinum movit, ut aſſereret, Baptiſmum, recedente fictione, effectum ſuum conſequi, niſi hæc (2). Nam ſi poſtea peccator ficte baptizatus conteratur, & aſſeras gratiam illi conferri ex contritione, non ex vi ipſius Baptiſmi ante ſuſcepti, tunc ejuſmodi homo non eſſet renatus ex aqua & Spiritu Sancto. Quare (juxta Domini ſententiam) non intraret in regnum cælorum. Cum igitur pœnitentiæ ſacramentum ſit neceſſarium ad ſalutem peccatoribus baptizatis, ſi cui ex vi ſolius contritionis peccata remitterentur, illi tali ſine remiſſione ſacramentali peccata condonarentur, cum tamen ſcriptum ſit: *Quorum retinueritis, retenta ſunt.*

Resp. ad Arg. Ad primum argumentum, multi negant antecedens, in univerſum exiſtimantes ſacramenta omnia, recedente fictione, ſuum effectum habere. Cujus ſententiæ eſt Cajetanus in Additionibus tertiæ partis, quæſt. 5. de Confeſſione, ſuadetque id peculiariter de extrema Unctione. Nam ſi quis ungatur in peccato mortali, non iterabitur extrema unctio in eodem morbo, ut Eccleſia ſtatuit: ergo ſi ille conteratur poſt unctionem, recipiet fructum illius, alias Eccleſia non negaret illi unctionem repetitam, &c.

Et D. Thomas hujus videtur eſſe ſententiæ, cum ait: *Et ſic etiam eſt in aliis ſacramentis.* Unde juxta hanc opinionem reſpondetur, quod idem potuit dicere Paulus de eo, qui ficte ba-

Ff 4 ptiza-

(1) *3. p. q. 79. art. 5.*
(2) *Videtur eſſe locus hic l. 1. de Bapt. contra Donatiſt. c. 12.*

Digitized by Google

privatur, ſed judicium, & condemnationem accepiſſe ex ſacrilego baptiſmo. Nec tamen inde licet inferre, Baptiſmum illum, etiam recedente fictione, nullius fore utilitatis.

Ego tamen non invenio cauſam, quæ me cogat, ut id quod tribuimus Baptiſmo, & Pœnitentiæ, cæteris quoque ſacramentis tribuamus. Sunt enim hæc duo Sacramenta neceſſaria ad ſalutem, quorum proprius effectus eſt, aperire januam regni cælorum peccatoribus occluſam. Unde ſi quis ſemel acceperit vere hæc duo ſacramenta, conſequens fit, ut virtute horum ſacramentorum regnum cælorum conſequatur. Alias (ut arguebamus) ſine his ſacramentis & vi illorum eſſet apertio januæ regni cæleſtis, quod ſactis literis adverſatur.

Hoc autem argumentum pro reliquis ſacramentis non militat. Ignoramus enim, an fructum Euchariſtiæ percepturæ ſi quis per ſacrilegium impedierit, poſtea, recedente tali ſacrilegio, conſequatur. Nec habemus rationem conſentaneam, qua id confirmare poſſimus. Equidem facilius id admitterem in ſacramento Confirmationis, & Ordinis: non quod imprimant characterem, vel non imprimant (non enim me hæc ratio movet) ſed quod cum repeti non poſſint, & fructus illorum ſacramentorum confirmatis, & ordinatis ſit pernecceſſarius, veriſimile eſt, Divinam miſericordiam fructum horum ſacramentorum, fictione abſcedente, conferre, ne perpetuo ejuſmodi fructu priventur. Et hoc ſatis eſt ad ſervandam literam D. Thomæ inquientis: *Et ſic etiam eſt in aliis ſacramentis*. Non enim dixit, *in omnibus*, licet referri poſſit ad hoc, quod alia ſacramenta recipiuntur a fictis.

Ad ſecundum argumentum, facile dicitur, cauſam quidem naturalem, quæque agit ad modum naturæ, oportere ſimul eſſe cum effectu, vel aliquid relinquere loco ſui, quod ſimul cum re effecta ſit; At morales cauſas non eſt opus cum effectis eſſe, ſed ſatis eſt fuiſſe; miles enim ſtrenuus per rem præclare & fortiter in bello geſtam cauſa eſt futuri honoris, atque coronæ apud Cæſarem; nec tamen aliquid relinquit, etiam opere tranſacto, quod ſit veluti ſemen futuræ mercedis: ſic etiam cum ſacramentum pœnitentiæ cauſa moralis ſit remiſſionis peccatorum, per applicationem ſanguinis Chriſti, & meriti ipſius, non eſt neceſſe ut comitetur effectum, ſed ſatis eſt ut præceſſerit, maneatque vis ejus in divina acceptione, quæ non acceptavit opus meum ſacrilegum, & fictum, ſed opus Chriſti, & meritum mihi per ſacramentum applicatum.

Resp. adhuc explicatius 4. arg. princip. init. hujus 6. part. allato. His ita conſtitutis, nihil ſupereſt, quam ut quarto argumento principali explicatius reſpondeamus. Nam Adrianus poſt quintam quæſtionem de Confeſſione, dubio 4. in univerſum tenet, nullum hominem per actum culpabilem præcepto ſive Dei, ſive Eccleſiæ ſatisfacere, quia præceptum eſt de actu ſaltem moraliter bono: ergo per peccatum præceptum impleri non poteſt.

Item, de regulis juris, capite octavo. Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debet, facit, & ideo jam non facit. Unde Gloſſa colligit, quod non dicitur factum, quod legitime non fit.

Præterea, Deus non præcipit confeſſionem ſacrilegam, ſed idoneam ad Abſolutionem percipiendam. Ergo qui ficte confitetur, Dei præcepto non ſatisfacit. Et cum Eccleſia non præcipiat immediate Confeſſionem, ſed præceptum a Deo limitet ad certum tempus, certe qui confeſſionem jure divino debitam non facit, Eccleſiæ mandatum de confitendo ſemel in anno non implet. Unde in cap. *Omnis utriuſque ſexus, omnia ſua peccata* (Innocentius inquit) *fideliter confiteatur proprio ſacerdoti, & injunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reverenter in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum*.

Inde colligit Adrianus, ſumentem Euchariſtiam in peccato mortali non ſatisfacere præcepto nec Dei, nec Eccleſiæ. Item & illud, largientem pauperi eleemoſynam in extrema neceſſitate ob vanam gloriam, præceptum de eleemoſyna non implere.

Sed quoniam alterius loci eſt accuratius id expendere, nos cum communi opinione in præſentia teneamus non eſſe tranſgreſſorem præcepti, qui actui bono ex genere ſuo, quem lex præcipiebat, apponit aliquam malam circumſtantiam. Et per hoc patet ad primum argumentum Adriani; Lex enim eſt de actu moraliter bono ſecundum ſe.

Ad ſecundum: Quædam præcepta ſunt, quæ ſine charitate non implentur, ut de contritione, de actu charitatis: hujuſmodi autem per timorem ſatisfieri non poteſt. At præcepta de actibus exterioribus, cum ex timore ſervili fiant, inutiliter quidem fiunt, & propterea cenſentur non fieri, ſed non inde per novam culpam violantur.

Ad tertium, jam patet, confeſſionem fictam aliquam eſſe idoneam ad percipiendam veram Abſolutionem, per quam ſcilicet præceptum impletur tum Dei, tum Eccleſiæ, cum pœnitens Sacramentaliter abſolvitur. Imo crediderim ego, quod cum peccator ſe ſiſtit Sacerdoti, juxta præſcriptum illius capituli, *Quod quidam*, de Pœnitentiis, etiamſi non recipiat Abſolutionem, implet præceptum Eccleſiæ ex quadam ejuſdem Eccleſiæ pia & clementi diſpenſatione. Nec aliud intelligo, cum Pontifex ait, talem confeſſionem eſſe recipiendam. Quare cenſuræ, ſi quæ fulminentur adverſus eos, qui eo anno non ſunt confeſſi, hujuſmodi peccatores impœnitentes non tangunt. Per nullam tamen Confeſſionem impletur Divinum præceptum, niſi Abſolutio Sacramentalis ſuperaddatur, ſine qua Saramentum Pœnitentiæ non eſt.

Respond. ad 5. arg. princip. In quinto principali argumento id primum quæritur, an mutus confiteri Divino præcepto teneatur. Ubi ego non dubito, mutum ad Confeſſionem obligari, ſive per nutus, ſi habeat copiam ſacerdotis,

tis, qui nutus intelligat, ſive per ſcriptum, ſi ſcribere didicerit. D. Thomas diſt. 17. quæſt. 3. art. 4. quæſt. 3. ad ſecundum, Scotus eadem diſt. in ſolutione argumentorum, Gabriel & Major eadem diſt. quæſt. 1. imo tandem Cajetanus in Summa. Probatur vero ex illo Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Si ergo mutus peccata aliqua exprimere poteſt ſacerdotibus, illa non remittentur, niſi ſacerdotes remittant. Nec etiam video cauſam, cur a præcepto illius cap. *Omnis utriuſque ſexus* excipiatur. Nam ſi nutibus Confeſſio fieri poſſit, & forum ſecretiſſimum erit, & decentiſſimum, ſi ſervetur forma, quam Cajetan. tradit in Summ. Sin autem ſcribere mutus ſciat, commodiſſime fiet per ſcriptum confeſſio: nam ſcriptum manu tenere poteſt, & lancinare. Nam dicere, ſcripturam ſuapte natura publicam eſſe, ac proinde non convenire pœnitentiæ, metaphyſicum commentum videtur eſſe: ſic enim poſſes aſſerere, & nutus ſuapte natura publicos eſſe, atque adeo verba. Aut ergo aſſeramus, mutos confiteri non poſſe; aut ſi poſſunt, eos teneri fateamur.

QUÆST. DE MUTO, &c. Sed oritur dubium, an ſi mutus non poſſit quidem explicare ſpecies peccatorum, & circumſtantias, ſed nutibus duntaxat oſtendere, ſe offendiſſe Deum, an, inquam, poſſit abſolvi: & eadem quæſtio eſt, ſi ægrotus loquelam amiſerit adveniente Sacerdote.

ARG. PRO PART. AFFIRM. Et ſuadetur pars affirmativa, quia ſi quis confiteretur generaliter venialia, ſcilicet faciendo confeſſionem generalem, poſſet abſolvi ſacramentaliter, cum non teneatur ſpecies, & circumſtantias venialium explicare: ergo ſi quis non poſſit ſpecies mortalium exprimere, ſatis erit generaliter confiteri.

Deinde Joannis 20. data eſt poteſtas Apoſtolis remittendi peccata quorumcunque: ergo ſi mutus neſciat exprimere peccatorum ſpecies, Eccleſia habebit poteſtatem remittendi illi peccata. Nec enim credendum eſt, ejuſmodi hominibus legislatorem in neceſſariis defuiſſe.

Præterea, cum non poſſum commode explicare ſpeciem peccati, ut ſi ſequatur inde periculum, tunc ſatis eſt confiteri peccati genus: ergo ſatis erit generaliter confiteri ad confeſſionem ſacramentalem. Si enim genus peccati ſubalternum ad ſacramentum ſufficit, non eſt cur generaliſſimum non ſufficiat.

Præterea, Arauſicanum Concilium, cap. 12. *Subito*, inquit, *obmuteſcens & baptizari, & pœnitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, vel præſentis in ſuo nutu.* Et III. Concilium Carthagin. c. 34. *Si ægrotantes*, ait, *pro ſe reſpondere nequeunt, cum voluntatis eorum teſtimonium ſui dixerint, baptizentur, & manus etiam pœnitentibus imponatur.* Referturque de conſecr. diſt. 4. cap. *Ægrotantes.* Item apertius Concil. Carthagin. IV. c. 77. & habetur 26. qu. 6. cap. *Is qui*, hunc in modum ſcribit: *Is, qui in infirmitate pœnitentiam petit, ſi caſu dum ad eum Sacerdos venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, dent teſtimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & ſi continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus Euchariſtia.* Idem habes in Epiſtol. 69. Leonis Papæ ad Theod. in hæc verba: *His, qui in periculi urgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, ſi eam, etiam amiſſo vocis officio, per judicium integri ſenſus quærere comprobetur: quod ſi aliqua ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poſcebant, ſub præſentia ſacerdotes ſignificare non valeant, teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt, ut ſimul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium conſequantur.*

SENTENT. ABULENS. & AUCT. In hac quæſt. Abulenſis ſuper 16. cap. Matth. qu. 79. tenet, quod ſi quis in articulo neceſſitatis voce confiteri non poteſt, quamvis ſigna contritionis oſtendat, abſolvi non debet. Eſt enim, inquit, contra formam abſolutionis, in qua dicitur: *Abſolvo te de peccatis confeſſis, & oblitis;* ille autem nulla peccata confitetur. Quæ quidem ratio nihil me movet; tum quia illa forma non mihi magnopere probatur (ne atrocius verbum dicam); poſſem enim uti alia, cum Concilium Florentinum aliam, hac neglecta, præſcripſerit, hoc eſt: *Ego te abſolvo.* Deinde, quoniam ille, de quo diſſerimus, nutibus confitetur, licet ore non poſſit. Sed dicet forſan: non confitetur peccatorum ſpecies: fateor id quidem, at id nunc in controverſia eſt: An confeſſio generalis ſufficiat, cum ſpecialis fieri non poteſt: ubi magnopere vellem audire potius, quam docere. Nam D. Thomas nihil expliciter tradidit, unde hanc quæſtionem definire poſſimus. Diſtinctione ſiquidem 21. quarti Sententiarum, q. 2. art. 1. ad 1. dicit, quod quandoque confeſſio generalis eſt ſacramentalis, & quandoque non. Sacramentalis quidem eſt, quando quis in ſecreto Sacerdoti confitetur quædam, quæ meminit, & alia venialia in generali.

Et ad ſecundum: erat quippe argumentum hujuſmodi: Poſt confeſſionem generalem ita remanent occulta peccata pœnitentis confeſſori, ſicut & prius: quia in his quæ generaliter dicuntur, non eſt aliquis, qui non peccet, & Huic igitur argumento reſpondet, quod *procedit de confeſſione ſacramentali, quæ judicium ſacerdotale expectat, & ideo requiritur aliqualis peccatorum manifeſtatio.* Hactenus D. Thomas. At art. 2. aſſerit, Confeſſionem generalem ſacramentalem operari ad remiſſionem pœnæ debitæ propter peccatum oblitum, idque ex vi clavium. Atque idem ſequitur Petrus Palud. diſt. 21. quæſt. 2. ar. 2. ubi etiam docet, materiam abſolutionis eſſe peccata confeſſa vel in ſpeciali, vel in generali: alias fruſtra adderemus in confeſſione, de his, & de aliis, quorum non ſum memor. &c. Quod ſi peccata oblita generaliter oſtenſa Sacerdoti vera ſunt materia abſolutionis, non eſt cur definiamus,

mus, generalem confeſſionem, cum ſpecialis fieri nequit, ſacramenti hujus idoneam materiam non eſſe. Quamobrem, ut antea dixi, quæſtio multo obſcurior eſt, quam ut a me valeat illuſtrari.

At inhærendo Eccleſiaſtico uſui, quo hujuſmodi peccatores in genere pęnitentes abſolvi ſacramentaliter non ſolent, teneamus interim (id, quod tutius eſt) confeſſionem, in qua nullum peccatum explicatur, non eſſe ſacramentalem. Nam, præter Eccleſiæ conſuetudinem, quæ in hujuſmodi rebus magnum momentum habere debet, rationes illæ duæ, quas D. Thomas inſinuavit, non ſunt omnino leves: Altera, quod hoc ſacramentum eſt judiciale: judicis autem ſententia apta eſſe non poteſt, niſi judex crimen aliquod in ſpecie cognoſcat. Altera, quod non plus innoteſcit mihi conſcientia illius peccatoris per talem confeſſionem, quam ante illam, cum vir etiam ſanctiſſimus poſſet ita generaliter confiteri.

RESPON. AD ARG. PRO PART. AFFIRM. ALLATA. Ad primum, nego antecedens. Nam licet non teneatur explicare ſpecies venialium, ſicut nec venialia confiteri, ſi tamen vult abſolutionem ſacramentalem recipere ſpecialis confeſſionis, opus eſt, ut juxta qualitatem, & quantitatem delicti ſententia ipſa feratur,

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur, quod Apoſtoli acceperunt poteſtatem, tanquam judices: judicium vero ineptum eſt, niſi delicta a judice cognoſcantur. Nec opus eſt, Legiſlatorem privatis, & accidentariis eventis providiſſe, ut in baptiſmo parvulorum manifeſtum eſt: Sunt enim parvuli, qui baptizari interdum non poſſunt.

Ad tertium reſpondeo, quod cum explicatur genus peccati ſubalternum, ut luxuria, aut inceſtus, jam cognoſcitur & ſubſtantia, & aliqua delicti qualitas judicandi, &c.

Ad quartum dupliciter reſponderi poteſt. Prius, quod illi publice pęnitentes olim habebantur excommunicati: unde manuum impoſitio, ſeu reconciliatio, quæ jubebatur impendi, non erat ſacramentalis, ſed quaſi quædam abſolutio ab excommunicatione. Tali enim ſigno ſolebat olim Eccleſia in communionem admittere, quos communione privarat: & ideo ejuſmodi manuum impoſitio non ſolum Presbytero, ſed Diacono etiam permittebatur: quemadmodum videre licet apud Cyprian. 3. Epiſt. libro. Epiſt. 17. Poſterius reſpondetur, quod, cum omnibus illis locis ſermo ſit de publice pęnitentibus, intelligere debemus, quod illorum peccata jam per confeſſionem publicam ſacramentalem in die Cinerum innotuerant Sacerdoti. Sed quoniam abſolutio ad diem Cęnæ Dominicę juxta antiquum morem proferebatur, id etiam a majoribus cautum eſt, ut ſi interim periculum mortis urgeret, impenderetur abſolutio, ſive nutibus eam peterent iſtiuſmodi pœnitentes, ſive conſtaret petiiſſe. Eſt autem imprudentia non mediocris, ea, quæ more majorum in pęnitentia publica præſcripta ſunt, ad hanc noſtram ſecretam penitus accommodare.

Quod ſi quis ejuſmodi ægrotis generaliter confitentibus ſacramentalem abſolutionem impendere voluerit, non equidem valde repugno, ſed me authore, non faciet. Expectabit autem in re nova vir prudens, & modeſtus, aut Epiſcoporum, aut Summi Pontificis authoritatem, quam ego hoc ſane loco deſidero. Tametſi D. Auguſtinus ejuſmodi hominibus abſolutionem forte præſtaret. Cujus in lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. ultimo, hæc ſunt verba: *Ego non ſolum alios catechumenos, verum etiam ipſos, qui viventium conjugiis copulati retinent adulterina conſortia, cum ſalvos corpore in his permanentes non admittamus ad baptiſmum, tamen ſi deſperati, & intra ſe pœnitentes jacuerint, nec pro ſe reſpondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum cæteris lavacro regenerationis abluatur. Quis enim novit, utrum fortaſſis adulterinæ carnis illecebræ uſque ad baptiſmum ſtatuerant detineri? Si autem ab illa deſperatione recreati potuerint vivere, aut facient quod ſtatuerant, aut edocti obtemperabunt, aut de contemptoribus fiet, quod fieri etiam de baptizatis talibus debet. Quæ autem baptiſmatis, hæc reconciliationis eſt cauſa, ſi forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec ipſos enim ex hac vita ſine arrha ſuæ pacis exire velle debet mater Eccleſia.* Hæc Auguſtinus.

An confeſſio ſacram. per nuncium &c. fieri poſſit.

Alterum, quod in eodem quinto argumento quæſtionem habet, eſt, An confeſſio ſacramentalis, vel per nuncium, vel per epiſtolam, abſenti confeſſori fieri poſſit.

ARG. PRO PART. AFFIRM. Nam poſſe fieri, ſuadetur ex c. *Qualis*, 30. q. 5. ubi Leo Papa tradit, pœnitentiam per ſcripturam eſſe recipiendam. Deinde ſuadetur ex Cypriano, lib. 3. epiſt. 17. ubi dicitur, quod lapſi per literas petierunt a Cypriano reconciliationem, & pacem.

Tertio item ex eo, quod matrimonium, quia materia ejus actibus noſtris conſtat, per epiſtolam, vel paranymphum fieri poteſt: ergo & pęnitentia.

In contrarium eſt quod D. Auguſtinus lib. de vera, & de falſa pœnit. cap. 10. tradit, & habetur de pœnit. d. 1. cap. *Quem pœnitet*, in hæc verba: *Præcepit Dominus mundatis, ut oſtenderent ſe Sacerdotibus, docens, corporali præſentia confitenda peccata, non per nuncium, non per ſcriptum manifeſtanda.*

In hoc dubio Petrus Palud. 4. diſt. 17. qu. 2. videtur tenere, confeſſionem, & abſolutionem factam literis per abſentes, eſſe ſacramentalem: Idem tenet expreſſius Adrianus, qu. 1. de confeſſione, ad tertium. Eſtque argumentum præcipuum, quia abſolutio ſententia quædam eſt in foro judiciali: de ratione autem ſententiæ non eſt, quod vocalis ſit, aut præſente reo feratur.

CONTR. OPINIO. Mihi autem hæc opinio probari nunquam potuit, quamvis argumenta, quibus confutari ſolet, non ſint magnopere vehementia. Certe quæ Cajetanus in Summa ſua nobis tradit, nullius videntur eſſe momenti: præter illud

unum,

nium, quod revera grave eſt, videlicet confeſſionem, & abſolutionem actiones ſacramentales eſſe, ac proinde perſonales, ideoque per internuncios, aut literas adminiſtrari non poſſe.

Argumentor itaque primum in hunc modum: Abſolutio, & quælibet forma ſacramentalis confert gratiam; ergo non operatur in abſentem: alioqui ſi abſens dormiret tempore abſolutionis ab ignorante ſacerdote juſtificaretur.

Præterea, abſens non confitetur internuncio, nec internuncius ſacerdoti: ergo nulla eſt ibi confeſſio ſacramentalis.

Item, ſacerdos abſens ignorat, an pœnitens poſt literas mutaverit voluntatem recipiendi abſolutionem: ignorat etiam, an pœnitens tempore, quo abſolutio impenditur, ſit diſpoſitus: rurſum quoque, an commiſerit aliquod peccatum mortale poſt litteras miſſas. Quocirca ſemper ſe exponit manifeſto periculo ſacrilegii.

Eſt denique illud graviſſimum argumentum, quod non inſolitum modo, verum etiam inauditum eſt in Eccleſia, judicium ſacramentale inter abſentes exerceri, aut abſolutionem peccatorum a confeſſore abſente per literas, vel internuncium dari.

Resp. ratio. allatis pro contr. opin. Ad primum argumentum reſpondet primum gloſſa, quod permittitur mulieri ſimplici, & verecundæ, dum tamen præſens ſit, peccata ſcripta Confeſſori offerre. Erat enim olim uſus, ut de peccatis publicis a pœnitente libellus offerretur, in quo ejuſmodi peccata continerentur ſcripta, ut patet ex epiſtola Leonis 57. ad Epiſcopos Campaniæ, atque adeo ex Epiſtola Cypriani jam citata. Reſpondet quoque Gabriel, ibidem eſſe ſermonem de confeſſione adulteræ in foro exteriori; recipiebatur enim ſcripto, ut conſtaret Eccleſiæ, eam eſſe legitime a viro ſuo repudiatam.

Ad ſecundum argumentum facile dicitur, noſtram ſententiam potius ex Cypriano confirmari; ait enim: *Qui libellos a martyribus acceperunt, ſi infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiam noſtram, quin apud presbyterum quemcunque præſentem exomologeſim delicti ſui facere poſſint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita, ad Dominum veniant cum pace, quam dari, literis ad nos factis, deſideraverunt.*

Ad tertium reſpondetur, quod ſententia ſacerdotis eſt judicialis, nec alterum ab altero poteſt ſeparari. Matrimonium autem, & contractus eſt naturalis, & ſacramentalis, ſed aliquando alterum ſine altero eſt. Matrimonium enim, quod per procuratores contrahitur, non eſt ſacramentum, ut Cajetanus erudite confirmavit.

Ad poſtremum, de ratione ſententiæ, fateor, non eſſe judicis, reique præſentiam; ſed eſt tamen de ratione ſententiæ ſacramentalis, quæ gratiam confert. Niſi enim ſacramentum præſenti ſubjecto applicetur, ut per inductionem patet, juſtificare non poteſt. Quærerem namque libenter ab hujuſmodi auctoribus, an Epiſcopus poſſit abſenti ſacramentum Ordinis conferre; & cum negaverint, propter uſum Eccleſiæ perpetuo repugnantem, eodem ergo argumento probabo ſacramentum abſolutionis conferri abſenti non poſſe.

Dub. An pœnit. præſenti ſacerd. confit. poſſit ſcripto.

At exiſtit hinc parvum illud dubium: An pœnitens coram ſacerdote per ſcripturam confiteri poſſit, ut mutus, vel puella verecunda. Ad hoc reſpondet Divus Thomas Quodlibeto 1. art. 10. quod cum de eſſentia confeſſionis ſacramentalis non ſit vocalis confeſſio, iis qui verbo confiteri nequeunt, ſatis eſt ſcripta confeſſio. Atque hæc quidem propoſitio communis eſt omnium Doctorum, quos equidem legerim. Sed addit D. Thomas huic alteram, quæ non perinde certa eſt, nempe, ex inſtitutione Eccleſiæ teneri hominem, qui poteſt, voce confiteri, quoniam in omnibus ſacramentis accipit id Eccleſia, cujus eſt communior uſus: verborum autem uſum & communem eſſe, & ad confeſſionem accommodatum, negari non poteſt. Et quamvis hoc præceptum non inveniatur expreſſum, ſatis eſt tamen conſuetudo, quæ videlicet habenda pro lege eſt. Nullus enim Sacerdos confeſſionem admittit, niſi pœnitens peccata voce proferat. Ac certe fictus videtur eſſe, qui ore tacet, cum ore accuſare ſe poſſit. Tutiſſima, rectiſſimaque via hæc eſt, quis negat? Sed, ſi quando contingat, (quod tamen rarum erit) ut puella verecundiæ plena voces edere non queat, cum hac ſacerdotis prudentia diſpenſabit. Item etiam, ſi ægrotus per gutturis angorem confiteri quidem voce poſſit, ſed vix tamen & ægre poſſit, non erit ejuſmodi compellendus, ſi ſcribere facile peccata valet, ut vocalem confeſſionem exhibeat.

Utrum confeſſ. fieri per interpr. poſſit.

In eodem quinto principali argumento id poſtremum quæritur: An cum pœnitens ignorat idioma ſacerdotis, atque e diverſo pœnitentis idioma ſacerdos, oporteat confeſſionem fieri per interpretem. Et quidem communis ſententia tenet, hujuſmodi pœnitentem non obligari ad eam confeſſionem, quia nemo tenetur revelare ſecreta peccata, niſi ſacerdotibus: hic autem revelaret etiam interpreti, qui non eſt ſacerdos. Aſſumpta vero priore loco propoſitio patet ex Leone, epiſt. 57. ubi ait: *Reatus conſcientiarum ſufficere ſolis ſacerdotibus indicare confeſſione ſecreta.* Et D. Auguſtinus de vera, & falſa pœnitentia cap. 11. *Si peccatum*, inquit, *occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis.* Sed & Innocentius in cap *Omnis utriuſque ſexus*, Tit. de pœnitentiis, prudenter limitavit præceptum, inquiens: *Omnia ſua ſolus peccata confiteatur proprio ſacerdoti; videlicet inſinuans, quod ſi ſolus confiteri nequit, confiteri non tenetur.*

Hanc ego communem Doctorum ſententiam, quod ad præceptum Eccleſiæ de quotanni confeſſione pertinet, libentiſſime recipio. Sed in articulo mortis non auderem omittere confeſſionem, ſi haberem interpretem. Jactura enim illa parva eſt, ut prætermittam ſacramentum, quod

Digitized by Google

quod eſt neceſſarium ad ſalutem: quemadmodum retro dicebamus, in articulo mortis hominem obligari ad explicandum peccatum, etiam cum aliquo famæ alienæ detrimento. Et in hoc eventu intelligitur D. Thomas 4. diſt. 17. quæſt. 3. art. 4. queſt. 3. ad ſecundum, cum utitur illis verbis, *Exigitur*, *Debemus*: quæ quidem verba obligationem præ ſe ferunt. In reliquis vero eventibus, etiam quum jure divino confeſſio eſt in præcepto, credere ſine periculo poſſumus, neminem obligari ad confeſſionem peccatorum per interpretem. Quæ autem ſint hæc eventa, ſive tempora, in quibus præceptum divinum, etiam præter mortis articulum, ad confeſſionem obligat, paulo poſt expediemus.

Quis ſit proprius Sacerd. de quo Innoc. &c.

Resp. ad 6. ar. princip. init. hujus 6. par. positum. Ad ſextum principale argumentum priuſquam reſpondeamus, neceſſe eſt explicare, quiſnam proprius ſacerdos appelletur. Nam Petrus Palud. 4. diſt. 17. qu. 3. & Sylveſter in verbo *Confeſſor*, primo docent, nomen proprii ſacerdotis dupliciter accipi; uno modo, pro quocunque habente poteſtatem abſolvendi, ſive ordinariam, ſive delegatam: & ſic capitur (ajunt) in cap. *Omnis utriuſque ſexus*, ab Innocentio ibi: *Omnia ſua peccata ſemel confiteatur in anno proprio ſacerdoti*: alias non impleret illud præceptum, qui confiteretur Fratribus mendicantibus: non enim ſunt proprii ſacerdotes, niſi in hac ſignificatione. Alio modo (inquiunt) capitur ſacerdos proprius pro ſacerdote habente juriſdictionem ordinariam abſolvendi, qualis eſt vel Parochus, vel Epiſcopus, vel ſummus Pontifex. Quem in modum accipitur in eodem capite *Omnis*, cum ſubjungitur: *Si quis autem alieno ſacerdoti voluerit juſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet, & obtineat a proprio ſacerdote*.

Sed revera ſine cauſa admittitur æquivocatio in eadem oratione apud Innocentium. Nam illud ſuum præceptum ipſe idem explicuit, exceptionem addens: *niſi de licentia proprii ſacerdotis*. Et quod in illo capite, *Proprius ſacerdos*, Parochus intelligatur, manifeſte liquet ex quadam extravaganti Martin. V. quam refert Adrianus, q. 5. de confeſſione. Sic etiam accipit nomen proprii ſacerdotis D. Thomas, diſt. 17. quæſt. 3. art. 3. q. 3.

Itaque ſacerdos proprius vel intelligendus eſt parochialis ſacerdos, ut Martinus V. intellexit, & ut revera Innocentius accepiſſe videtur, juxta plenam illius decretalis intelligentiam; vel intelligendus eſt ſacerdos habens ordinariam poteſtatem & juriſdictionem. Et in priori quidem ſignificatione, ſacerdos proprius vocatur, & ut diſtinguitur contra alienum, & ut diſtinguitur contra communem. Contra alienum quidem, ut quilibet parochianus intelligat, ſuo proprio parocho, non alterius parochiæ ſacerdoti debere confiteri. Contra communem autem, quia ſupponebat Innocentius, Epiſcopum, & ſummum Pontificem, qui ſacerdotes communes dici poſſunt, non habere conſuetudinem audiendi confeſſiones. Quare ſpectans in communem uſum (quod leges facere ſolent) præcepit, ut parochiani ſuis parochis confiterentur. Nec objectio illa movere nos debet, quod ſi in illo capite proprius ſacerdos ſic acciperetur, qui confeſſionem faceret vel Epiſcopo, vel ſummo Pontifici, præceptum illius capitis non impleret. Nam cum parochus juriſdictionem habeat ab Epiſcopo, Epiſcopus a ſummo Pontifice, pro comperto relinquitur, ut pœnitens, qui privatis ſuis ſacerdotibus confiteri ſolet, ſi ad Epiſcopum, vel ſummum Pontificem recurrat, eiſque confiteatur, multo etiam magis præcepto confeſſionis ſatisfaciat.

At ſi quis contendere velit, & Epiſcopum, & ſummum Pontificem appellari proprios ſacerdotes, dicat, ideo proprios appellari, quia propriam habent juriſdictionem abſolvendi, quam ſcilicet ſibi proprie vendicant ex officio ordinario paſcendi oves.

In hunc igitur poſteriorem ſenſum dubium eſt: an ex divino jure ſit neceſſarium confiteri proprio ſacerdoti.

Sent. Armacani, quæ eſt etiam Vvicleffi, & Lutheri.

Nam Armacanus lib. 11. de quæſtionibus Armenorum, cap. 4. ex ſolo jure humano id exiſtimat neceſſarium: cum quilibet ſacerdos in ordinatione ſua acceperit poteſtatem remittendi peccata quorumcunque. Idem quoque videtur inſinuare D. Thomas d. 17. qu. 3. ar. 3. qu. 4. ad quintum; ſi literæ tantum ſuperficies ſpectetur. Durandus etiam 4. d. 19. q. 2. hanc Armacani opinionem aſſerit eſſe probabilem; hoc eſt, ſecluſa Eccleſiæ lege, quemlibet ſacerdotem quemcunque peccatorem abſolvere poſſe. Hanc tenuit Uvicleff. hanc demum nunc temporis Lutherani.

Improbatur.

At hæc ſententia defendi nulla ratione poteſt: quin exploratum haberi debet, præceptum de confitendo proprio ſacerdoti, divinum eſſe. Primum, ex concilio Florentino: ubi miniſter hujus ſacramenti definitur ſacerdos habens auctoritatem abſolvendi, vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris: Quapropter ſine hujuſmodi commiſſione ſacerdos alienus non eſt hujus ſacramenti miniſter: atque proinde jure divino tenemur proprio ſacerdoti confiteri. Nam confeſſio, quæ fit alteri ex facultate proprii ſacerdotis, proprio ſacerdoti fieri cenſetur.

Præterea, capite. *Si Epiſcopus*, de pęnitentiis & remiſſionibus lib. 6. Bonifacius tradidit, nulla conſuetudine introduci poſſe, ut aliquis, præter ſui ſuperioris licentiam, Confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eum poſſit ſolvere, vel ligare. Et tamen ſi eſſet ſolum de jure poſitivo, aliqua conſuetudo poſſet prævalere: ut patet in decimis ſolvendis, in comedendis ovis tempore Quadrageſimæ, & aliis ejuſmodi Eccleſiaſticis legibus, quæ per conſuetudinem contrariam abrogari poſſunt.

Præterea, hoc videtur etiam definiri in illo

cap.

Digitized by Google

cap. *Omnis*, de pœnitent. ubi Innocentius, *Licentiam*, inquit, *prius poſtulet, & obtineat a proprio Sacerdote: quum aliter illum alienus non poſſit abſolvere, vel ligare.*

Ratioque id manifeſte docet. Nam poteſtas juriſdictionis non habetur niſi ab his, qui ſubditos habent. At non quilibet ſacerdos ex jure divino ſubditos habet, ſed ſolum paſtores Eccleſiæ, quibus oves Chriſti commiſſæ ſunt: ergo ſolus ille, cui ex officio eſt annexa cura animarum ex divina inſtitutione judex eſt: atque ex conſequenti ad eum ſolum judicialis ſacramenti adminiſtratio pertinet. Erroneum igitur eſt hac tempeſtate aſſerere, ſacerdotem ſimplicem juriſdictionem habere, poteſtatemque ſolvendi. Unde & Martinus V. in Concilio Conſtantienſi circa finem, inter reliquas interrogationes ponit hanc: *Utrum credat, auctoritatem juriſdictionis Papæ, & Epiſcopi eſſe majorem in ſolvendo, ligandoque auctoritate ſimplicis ſacerdotis, etiam habentis curam animarum.* Vide Cajetanum in additionibus tertiæ partis, quæſt. unica, de miniſtro ſacram. pœnit. Turrecr. lib. 1. cap. 96. & 97. & 98. Nam in hanc ſententiam conveniunt omnes Scholaſtici Auctores, atque adeo D. Thomas diſt. 19. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. & diſt. 17. quæſt. 3. art. 3. quæſt. 4.

RESP. ARG. ARMAC. Ad argumentum vero illud potiſſimum, quod opponitur ex ordinatione Sacerdotum, quibus dicitur, *Accipite Spiritum Sanctum*, &c. quoniam eiſdem verbis Dominus Apoſtolis dedit poteſtatem juriſdictionis, Joan. 20. cum ibi fecerit eos judices, & inſtituerit ſacramentum confeſſionis, cujus eos quoque miniſtros effecit; reſpondetur, quod eiſdem quidem verbis Eccleſia nunc poſſet tradere poteſtatem juriſdictionis omnibus initiatis: at revera non tradit, ſed ſolum poteſtatem ordinis neceſſariam ad abſolutionem ſacramentalem. Nam ille actus ſacramentalis duplicem poteſtatem exigit, alteram ordinis, alteram juriſdictionis: neutraque ſine altera ſatis eſt. Nam Epiſcopus Diaconus ſubditos quidem habet, ſed ſi tentet abſolvere, nihil facit. Simplex quoque Sacerdos Ordinis poteſtatem habet, ſed quia caret juriſdictione, nihil facit abſolvendo. Accipit itaque Sacerdos quiſque, cum initiatur, per illa verba, *Quorum remiſeritis*, &c. poteſtatem ordinis, quæ neceſſaria eſt ad remittenda peccata: tametſi (ut retro diximus) juriſdictionem quoque accipiat ad remittenda venialia, &c.

Quod ſi quæras, unde conſtare poſſit, Eccleſiam ordinatis ſolam poteſtatem ordinis conferre velle, certe Eccleſiæ uſu conſtat, intentioneque prælatorum ordinantium. Non enim intendunt Epiſcopi tradere juriſdictionis poteſtatem. Nam & Epiſcopus titularis cum ordinat, eiſdem verbis id facit: cum tamen nullos habeat ſubditos, &c.

At vero circa ea, quæ dicta ſunt, oriuntur aliqua dubia indigna prorſus, quæ a nobis prætereantur.

Dub. An quando non eſt tutum confit. proprio Sacerd. liceat pœnitenti cui voluerit, confiteri, &c.

Primum eſt: An quando non eſt tutum confiteri peccata proprio ſacerdoti, quia timetur ſcilicet vel ſcandalum, vel revelatio confeſſionis, poſſit homo confiteri cui voluerit ſacerdoti, ſi proprius negat facultatem alteri confitendi.

OPINIO QUORUNDAM. Ad hoc, Doctores graves aſſerunt, quod ſi nec Sacerdos proprius, nec Epiſcopus volunt dare facultatem, tunc poteſt peccator confiteri cui maluerit. Id tenet Hoſtienſis in cap. *Omnis utriuſque ſexus*. Id videtur ſentire Magiſter, diſtin. 21. cap. *poſtremo*, & Gratianus de pœnitentia, diſtinct. 6. circa finem. Id Sylveſter in verbo *Confeſſor* 1. §. 6. & Richardus diſt. 17. art. 3. quæſt. 7. & Paludanus eadem diſt. quæſt. 3. art. 3. & Adrianus quæſt. 5. de Confeſſ. dub. 3. Id vero probant ex cap. ult. de pœnit. diſt. 6. ubi Urbanus Papa, *Placuit*, inquit, *ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commiſſum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere, niſi pro ignorantia illius, cui pœnitens prius confeſſus eſt.* Eſt igitur argumentum: pro ignorantia proprii ſacerdotis licet adire ad alium ſacerdotem, etiam ſine proprii conſenſu: ut hic textus manifeſte dicit, & Gloſſa item eodem loco: ergo multo magis pro malitia, &c.

Deinde confirmant hoc auctoritate D. Auguſtini, lib. de vera & falſa pœnitentia, c. 10. & refertur de pœnitentia, diſt. 6. c. 1. ubi D. Auguſtinus, *Et qui vult*, inquit, *confiteri peccata ſua, quærat Sacerdotem, qui ſciat ligare & ſolvere, ne ambo in foveam cadant, quam ſtultus evitare noluit.*

Præterea, Sacerdos proprius in tali eventu tenetur dare facultatem: ergo ſi neget, ſatis fuerit petiiſſe: argumento cap. *Licet*, Extra, de regularibus. Nam (ut ibidem dicitur) Prælatus indiſcrete negans facultatem juſte petitam, privilegium meretur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate.

Præterea, legiſlator non deficit in neceſſariis. Sed quando ſacerdos proprius eſt ineptus ad audiendam Confeſſionem, vel ex ignorantia, vel ex malitia, Confeſſionis neceſſitas inſtat, ſicut & communionis: ergo in tali eventu jam legiſlator de Confeſſione providit, ut etiam in articulo mortis quilibet ſacerdos poſſet abſolvere.

OPINIO CONTR. His tamen argumentis præceptor meus bonæ memoriæ commoveri non potuit, quin crederet, hanc opinionem eſſe & minus tutam, & irrationabilem. Idem tenuit Cajetanus in Summa, in verbo *Abſolutio ex parte abſolventis*. Atque D. Thomas idem ſentire videtur, diſt. 17. qu. 3. art. 3. qu. 4. ad tertium, ubi dicit, quod electio diſcreti ſacerdotis non eſt nobis commiſſa, ut noſtro arbitrio facienda, ſed de licentia ſuperioris, ſi forte proprius ſacerdos eſſet minus idoneus ad apponendum peccato ſalutare remedium. Et ad quintum argumentum expreſſe docet, quod in quibus eventis probabiliter timet Pœnitens periculum ſibi, vel ſacerdoti ex Confeſſione, debet recurrere ad ſuperiorem, vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi: *quod ſi licentiam*, ait, *habere non poſſit, idem eſt judicium ac de illo, qui non habet copiam ſacerdotis*. Nec diſtinct. 21. in expoſitione litteræ huic ſen-

ſententiæ adverſatur. Nam prius ex ſententia propria aſſeruerat, quod cum pęnitens habet ſacerdotem ignorantem, ex facilitate ipſius ſacerdotis, vel ſuperioris, debet alium petere prudentiorem. Cum autem poſterius ſubdit per conjunctionem adverſativam: quinque tamen caſus ponuntur, quibus licet confiteri alii, quam proprio Sacerdoti, ſine ejus licentia; &c. refert quidem aliorum opinionem, quam tamen ipſe non probavit.

Et certe eam nos probare debemus: Primum ex c. *Omnis utriuſque ſexus*, ubi dicitur, quod ſi quis alieno ſacerdoti voluerit juſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam prius poſtulet, & obtineat a proprio ſacerdote, cum aliter illum non poſſit ſolvere, vel ligare.

Ad hoc reſpondet Adrianus, quod cum Innocentius dicit, *Licentiam poſtulet, & obtineat a proprio ſacerdote*, ſubintelligendum eſt, vel a jure. In caſu autem, de quo loquimur, pęnitens habet a jure facultatem obtentam, ſcilicet ex illo cap. ultimo de pœnitentia, diſt. 6. At hęc ſolutio non eſt idonea, tum quia jus illius capituli antiquius erat Concilio Lateranenſi, cum Urbanus II. ſub quo illud decretum eſt, multis annis pręceſſerit Innocentium III. qui illius capitis, *Omnis utriuſque ſexus*, fuit auctor: Tum quia, cum ſupponat Innocentius juſtam cauſam in petendo, & addat, *licentiam petat, & obtineat*, conſequenter inſinuat, licentiam petitam & negatam in cauſa juſta non ſat eſſe, ut alius poſſit abſolvere, quamvis juſte petita male negatur: Tum quia hæc facultas, per quam fit exceptio a Decreto Concilii generalis, nuſquam habetur in jure, ut ex argumentorum ſolutione patebit: Tum demum, quia per hanc exceptionem aperitur janua multis incommodis, eiſdemque abſurdiſſimis. Nam & unuſquiſque facile ſibi perſuaderet, ſuum Parochum eſſe ignorantem, indeque eligeret facultate juris Confeſſorem: & idem quoque in caſibus reſervatis fieri eadem ratione poſſet, ut videlicet, quando nollet Prælatus vel ex ignorantia, vel malitia juſte petitam concedere facultatem, hanc ſibi ex conceſſione juris pœnitens aſſumeret. Quibus profecto qui non movetur, hunc nihil horum reputaviſſe certo ſcio.

Præterea, mortuo proprio ſacerdote, non poteſt ille, de quo loquimur, cui maluerit confiteri: ergo nec vivente, & facultatem negante.

Præterea, ſi proprius ſacerdos nominatim excommunicaretur, vel eſſet percuſſor clerici manifeſtus, non liceret Parochianis cuilibet confiteri, ſed ſolum illi, quem Epiſcopus, vel Papa providerit.

Fac denique (id, quod uſuvenire poteſt) ut proprius ſacerdos ex malitia, vel animi perturbatione nolit Confeſſionem cujuſquam audire: tunc quæro an Parochianus poſſit alieno ſacerdoti pro ſuo arbitratu confiteri. Ac poſſe quidem, nullus, niſi indoctus, & temerarius, admittet. Quod ſi non poteſt, certe nec poterit, propter ignorantiam vel ſcandalum proprii ſacerdotis, alieno ſine ſuperioris facultate confiteri.

Resp. arg. Ad primum argumentum reſpondeo, quod Urbanus loquitur de Pœnitentia publica injuncta a ſacerdote, cui pęnitens prius confeſſus eſt, ut ipſe etiam textus expreſſit. Docet autem Summus Pontifex, pęnitentiam publicam injunctam a Parocho, in propria Eccleſia eſſe faciendam, non in aliena Parochia. Ac præterea docet, alienum ſacerdotem pęnitentiam injunctam a priore Confeſſore non debere aut commutare, aut relaxare, niſi prior ſacerdos adeo fuerit imprudens & ignarus, ut pęnitentiam indiſcretam indixerit: tum enim ſi imprudentia fuerit manifeſta, ſacerdos ſecundus poterit pęnitentiam ſuo conſilio moderari. Imo in Eccleſia olim, ubi erant plures ſacerdotes, qui non æque poterant populi Confeſſiones audire, ſi quis pęnitens uni illorum ſacerdotum ſe commiſiſſet, crediderim equidem jure optimo cautum eſſe, ut poſteaquam illi peccata ſua fuerat confeſſus, atque illius conſilio pęnitentiam ſalutatem acceperat, ab alio ſacerdote non ſuſciperetur ad pęnitentiam, niſi forſitan prior fuiſſet ineptus, & imprudens. Erat autem ea lex juſta primum, ne identidem mutatis animorum medicis, ſalus ipſa ſpiritualis pęnitentium præpediretur: deinde, ne pęnitens ſeveritatem juſtam prioris judicis, cui ſe commiſerat, veritus, apud judicem alium remiſſionem quæreret: quod noſtra hac tempeſtate quidam facientes, dum præ pudore ſacerdotes graves & probos, quibus ſe permiſerant, fugiunt, novoſque quærunt, vel incognitos, experimento ſuo diſcere poſſunt, quam parum in ſalute ſpirituali provehantur. Reliqua omnia faciliora ſunt, quam quæ nos morati debeant, qui ad alia graviora properamus.

Utrum habens facult. a proprio Sacerdote poſſit eligere quemlibet, etiam non approb.

Argum. pro part. affirm. Aliud quoque dubium eſt, idque graviſſimum: An habens facultatem a proprio Sacerdote eligendi Confeſſorem, poſſit eligere quemlibet Sacerdotem, etiam alias non probatum nec expoſitum. Ad hoc Gabriel, d. 17. q. 2. art. 3. tenet partem affirmativam. Idem tenet Sylveſter in verbo, *Confeſſor* 1. §. 5. Idem quoque Adrianus poſt quintam quæſtionem de confeſſione, dub. 1. Referuntque in hoc Hoſtienſem de pęnitentiis, cap. *Omnis*, & Panormit. Clement. t. de Privilegiis. Breviter, hæc eſt communis opinio juniorum, quam ſuadent in primis ex cap. finali de pœnitentiis, ubi dicitur: *Permittimus Epiſcopis, & aliis ſuperioribus, nec non minoribus prælatis exemptis, ut etiam præter ſui ſuperioris licentiam, providum & diſcretum ſibi poſſint eligere confeſſorem*. At ex vi hujus privilegii non oportet eum, qui alias eſt probatus Confeſſor, eligere: ergo nec qui a Summo Pontifice, vel Epiſcopo facultatem habet eligendi Confeſſorem, tenetur eligere alias probatum & examinatum.

Præterea, ſimplex ſacerdos ab ordinatione ſua habet poteſtatem abſolvendi, ſed quia deeſt illi materia, circa quam poſſit illam exercere, idcirco

circo non abſolvit. At pœnitens, qui habet facultatem a proprio ſacerdote, præſtat ſe ſubditum Confeſſori, quem elegit. Talis igitur Abſolutio, cum habeat materiam, erit valida.

Tertio, Summus Pontifex, per hoc ſolum quod voluntarie ſubjicit ſe ſimplici ſacerdoti, eo ipſo dat materiam convenientem Abſolutioni ſacramentali: ergo & quilibet Chriſtianus, qui habet facultatem a proprio ſacerdote, ubi primum ſe voluntarie ſubdit ſacerdoti ſimplici, &c.

Quarto, Quia alias diploma Pontificium nihil daret, nam eligere Confeſſores jam expoſitos, videlicet Fratres præſentatos Epiſcopis, & ab ipſis probatos, ſine diplomate fideles poterant: ergo per tale privilegium conceditur eis facultas eligendi alias non probatos.

Sentent. contr. Contrariam ſententiam tenet gloſſa ſuper illud caput, *Omnis utriuſque ſexus*: & ſuper Clementinam primam de privilegiis. Et certe hæc opinio gloſſæ non eſt contemnenda. Nam, ut in cap. 2. de pœnitentiis, in ſexto dicitur, in generali conceſſione illa non veniunt, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus: ſed inter Sacerdotes ſimplices non examinatos ſunt multi ignorantiſſimi & perditiſſimi, quibus, ſi exprimerentur in ſpecie, non ſit veriſimile, ſuperiorem talem facultatem conceſſurum: ergo, &c.

Et confirmatur: nam ſi Summus Pontifex inſtitueret judices in foro interiori omnes ſacerdotes ſimplices ſine aliquo examine & probatione, peccaret mortaliter: quod non eſt exiſtimandum de Summo Pontifice in generali & publica conceſſione: & tamen revera, ſi daret facultatem eligendi quemlibet ſacerdotem, eo ipſo facit univerſos Sacerdotes, etiam ſtultiſſimos, judices in foro interiori: quod niſi prælatis peſtilentiſſimis tribuere indigniſſimum eſt.

Confirmatur ultimo, quia ſummus Pontifex in diplomate ſemper notat, ſe concedere facultatem eligendi Confeſſorem idoneum: idoneus autem in jure appellatur, qui habet publicam juris ſufficientiam. Verbi gratia, Religioſus præſentatus Epiſcopo juxta normam Clementinæ, *Dudum*, de ſepulturis: Item Clericus examinatus & probatus ab Epiſcopo, licet alias non habeat juriſdictionem, per probationem tamen factus eſt idoneus, &c.

Sentent. Auct. Propter hæc argumenta, quæ videlicet mihi magnam faciunt fidem, ego tenui ſemper, teneoque, quod ſi ſacerdos alias eſt probatus ab Epiſcopo, vel ejus vicario, juxta morem, quem Epiſcopi ſervant bene inſtituti, tum per facultatem eligendi Confeſſorem, ſive a Parocho, ſive ab Epiſcopo, ſive a Pontifice Summo conceſſam, poteſt eligi, etiamſi nullos ſubditos haberet, nullamve penitus juriſdictionem. At ſi quis ſit reprobatus ab Epiſcopo, vel a Viſitatore rejectus, tanquam ſtultus & ineptus, ejuſmodi non poteſt eligi per clauſulam eligendi Confeſſorem. Atque idem omnino de illo ſentio, qui non eſt examinatus, & probatus a Prælato juxta formam præſcriptam vel lege, vel conſuetudine. Quia ſententia contraria, ut minimum, januam facit potiſſimam ad perniciem populi Chriſtiani, dum indiſcriminatim eliguntur ab ignorante plebe Sacerdotes ignorantiſſimi. Atque utinam qui illam opinionem invexerunt, prudentiore conſilio incommoda & ſacrilegia, quæ exinde conſecuta ſunt, conſideraſſent.

Præterea, ridiculus eſſet, imo nefarius Summus Pontifex, ſi examen & probationem idonei Confeſſoris relinqueret arbitrio cujuslibet popularis, non minus quam ſi examen judicis Eccleſiaſtici in foro exteriori aut ſutoribus, aut ſartoribus committeret. At per illam opinionem, quam refellere conamur, quilibet idiota, & vulgaris homuncio pro ſuo arbitratu poteſt, ut eligere Confeſſorem, ita quoque expendere ac probare. Atqui quanto ſatius eſt, ratione Chriſtiana duce, credere, duo eſſe præcepta neceſſaria, alterum, ne quis alieno Sacerdoti confiteatur, alterum ne quis ſacerdos non examinatus Confeſſiones audiat! Nempe, ſi hæc præcepta duo (ut neceſſum eſt) admittimus, per facultatem eligendi Confeſſorem ſolvitur pœnitens ab obligatione confitendi proprio Sacerdoti: quod primo præcepto jubebatur. At non ſolvitur Sacerdos a præcepto, quo videlicet aſtringitur, ne Confeſſiones audiat non examinatus. Quare ſemper peccabit mortaliter contra illud ſecundum præceptum, ſi audierit Confeſſiones non probatus. Non eſt autem veroſimile, ejuſmodi ſacerdotibus juriſdictionem eſſe collatam, qui quoniam jure optimo audire Confeſſiones inhibentur, ſi audiant, mortalis peccati rei efficiuntur.

Præterea, ſi ſummus Pontifex omnes tales conſtituit judices, non poſſet Epiſcopus condere legem, ut illi non audiant Confeſſiones, niſi prius examinati. Atque adeo ne poſſet quidem ſtulto ſacerdoti Confeſſoris officium prohibere: eſſet enim perinde ac ſi prætor juberet, ne delegatus a Principe judicaret. Et item Prælati religionum qua auctoritate poſſent punire religioſos non expoſitos & examinatos, cum per hæc diplomata eliguntur in Confeſſores? Nam ſi Generalis Ordinis, aut Provincialis faceret me judicem alterius religioſi, non intelligo, quo pacto inferior poſſit prohibere. Quemadmodum ſi daret mihi Provincialis facultatem cœnandi, aut conſtitueret me Vicarium monaſterii, ignoro prorſus, qua auctoritate Prior illud impediret. Et tamen fatentur omnes, ejuſmodi leges ab Epiſcopis vel Prælatis Monaſteriorum ferri optime poſſe, quippe ut neceſſarias ad rectam & populi Chriſtiani, & Monachorum inſtitutionem.

Denique (ut ſemel finiam) rogo eos, qui oppoſitam opinionem defendere volunt, an Sacerdos depoſitus auctoritate publica, & degradatus poſſit eligi per generalem conceſſionem eligendi quemlibet Sacerdotem. Quod ſi neges (ne Theologus inſanus habeare) jam quæro rurſum, quis poſſit eligi, cum detur in diplomate facul-

tas

tas eligendi quemlibet Sacerdotem? Dices forſan: excipitur depoſitus & degradatus, quemadmodum & excommunicatus nominatim, & percuſſor clerici manifeſtus: quoniam ejuſmodi Sacerdotes legibus Eccleſiæ peculiaribus a Sacramentorum adminiſtratione rejecti ſunt. Bene volo: hoc enim tuo te gladio jugulare poſſum; nam & Sacerdotes non probati, ſeu reprobati ab Epiſcopis, atque eorum Viſitatoribus, legibus certis arcentur a Sacramenti hujus adminiſtratione.

Resp. ad Arg. pro 1. Sent. Ad argumentum itaque primum, concedo antecedens. Supponitur enim, Epiſcopos & Prælatos electuros eſſe Confeſſores peritos: nam ad illos jure pertinet examen & probatio Confeſſorum. Nego tamen conſequentiam, quoniam ad populares non ſpectat ſua electione idoneos facere Confeſſores & judices, ſed ex jam probatis unumquemlibet eligere. Imo ex illo c. poteſt fieri argumentum pro noſtra ſententia: *Providum*, inquit, *& diſcretum ſibi poſſint eligere Confeſſorem*. Quod ſi Epiſcopi ex illo privilegio improvidum & indiſcretum deligere nequeunt, cur concedamus hominibus vulgi, ut, ſi elegerint ineptiſſimum, & improvidiſſimum Sacerdotem, quod abſurdiſſimum eſt, id ex privilegio Summi Pontificis conſequatur?

Ad ſecundum jam reſpondimus, Sacerdotem non habere poteſtatem juriſdictionis ab ordinatione ſua. Nec ad hanc poteſtatem ſatis eſt, quod peccator ſe præbeat materiam, & ſubditum Sacerdoti; hoc enim verum eſſet, ſi auctoritas abſolvendi eſſet judicis arbitrio, qui ſcilicet per voluntariam ſubjectionem reorum judicandi acciperet poteſtatem. At retro nos oſtendimus, Sacerdotes auctoritatem judicandi non a populo, ſed a Deo accepiſſe, nec hanc ex jure Divino quoslibet Sacerdotes habere, ſed ſolos Paſtores, vel eos qui a Paſtoribus fuerint delegati.

Ad tertium, nego antecedens: ſed ſicut ante diximus, Sacerdos electus a Papa, a Chriſto Domino immediate accipit juriſdictionem.

Ad quartum, nego conſequentiam. Nam non omnis examinatus & probatus judex meus erat conſtitutus. Sunt enim in civitate & alii Parochi præter meum, & alii quoque probati ab Epiſcopo, qui per probationem facti ſunt idonei, ut eligi poſſint in judices. Datur ergo facultas eligendi ex examinatis quemcunque ego voluero: id enim rationabiliter concedi poterat: ſed eo amplius non niſi irrationabiliter. Quod autem additur, etiam de ordine Mendicantium, mirum eſt, ſi nos torqueat, velimuſque in apicibus diplomatum eſſe myſteria; pari enim argumento crederemus irregularitatem eſſe mentalem. Magis nos terret conſuetudo recepta, quæ cum tot auctorum graviſſimorum ſententia confirmetur, probabili ignorantia excuſari poteſt. Sed an hæc conſuetudo jus abſolvendi conferat, incertum eſt. Sola namque ea jus hoc præſtat, quam Prælati vident, & tacent: ut Epiſcopi videntes, Sacerdotes ſimplices mutuo ſe abſolvere, interpretative & implicite concedunt hujuſmodi juriſdictionem. Sed quod Summus Pontifex hanc conſuetudinem ſciat, quæ videlicet apud Hiſpanos maxime invaluit, me profecto fugit. Quamobrem in Sacramento adeo neceſſario non exiſtimo tutum, huic nos periculo committere, ut eligamus Sacerdotem, cui forſitan Summus Pontifex auctoritatem abſolvendi minime conceſſerit.

Jam ſi hinc colligere velis, ne viros quidem peritiſſimos eligi poſſe, ſi non fuerint ab Epiſcopo probati, etiamſi Theologiæ ſint profeſſores; Huic ego reſpondeo, ejuſmodi viros in Theologia Magiſtros auctoritate publica haberi probatos: non enim ſolent ab Epiſcopis examinari. Si quis vero ſit quamlibet doctus, nec auctoritate publica gradus Theologici comprobatus, nec ab Epiſcopo ſaltem implicite permiſſus Confeſſiones audire, hunc non probatum, nec examinatum eligere equidem non auderem. Satago enim per certa media certam facere & vocationem meam, & ſalutem meam. Atque in ſexti principalis argumenti explicatione hæc ſatis dicta ſint.

Reſp. ad 7. princ. arg. init. hujus 6. part. poſitum; Utrum teneamur confiteri venial.

Septimum vero id quærit, an venialia peccata teneamur confiteri. At certiſſimum eſt minime teneri: Primum ex communi omnium Theologorum conſenſu: deinde ex communi Eccleſiæ conſuetudine, qua poſt confeſſionem mortalium nullus Chriſtianus ſolicitus eſt de confitendis venialibus. Item ex Divi Auguſtini teſtimonio in Enchiridio c. 71. Et refertur de Pœnitentia, diſt. 3. c. *De quotidianis*: habeturque idem in l. de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 13.

Præterea, qua ratione jure Divino teneremur aliqua venialia confiteri, pariter & omnia: quod non modo graviſſimum eſſet, verum etiam impoſſibile. Et cum dolor de venialibus non ſit neceſſarius, ne confeſſio quidem venialium neceſſaria eſt.

Ad argumentum igitur reſpondit Adrianus, quæſtione quarta, de Confeſſione, art. 1. ad quartam confirmationem, quod teſtimonium illud Joannis ſolum procedit de peccatis mortalibus. Et quantum ego quidem ſentio, de his directe & primario Dominus loquitur, quæ videlicet ſicut Sacerdotes abſolvendo remittunt, ita non abſolvendo retinent. Non eſt enim veriſimile, æquivoce accipi peccati nomen in illo eodem contextu, ut videlicet in ordine ad verbum, *Remiſeritis*, capiatur pro mortalibus, & venialibus, in ordine vero ad verbum, *Retinueritis*, pro ſolis mortalibus. Et cum poteſtas remittendi, & retinendi huic conceſſa ſit, poteſtas clavium ad aperiendum & claudendum regnum cælorum non comprehendit directe venialia, per quæ regnum cælorum non clauditur.

Confeſſ. venial. Sacramental. eſt.

Sed cum objicitur, peccata venialia non eſſe materiam hujus Sacramenti, quia Chriſtus hic non loquitur de venialibus, ubi tamen inſtituit hujus Sacramenti materiam: ita fieri, ut confeſſio venialium non eſſet Sacramentalis, contra

Ma-

Magiſtrum, atque omnes Doctores Scholaſticos, imo contra Eccleſiæ ſenſum: credunt enim fideles, accipere Abſolutionem Sacramentalem, cum venialia Sacerdotibus confitentur: nec Sacerdotes uſurparent ſibi poteſtatem judicandi de venialibus, niſi eam a Chriſto Domino accepiſſent. Ad hanc, inquam, objectionem reſpondetur, quod qui concedit majus, is ex conſequenti concedit quoque minus. Nam ſi Princeps committit mihi remiſſionem graviſſimorum ſcelerum, ſine dubio intelligitur conceſſiſſe remiſſionem leviorum. Nec eſt eadem ratio de poteſtate retinendi, quoniam ſi majora peccata retineri dicuntur, non exinde cenſentur retineri minora, quæ videlicet multis aliis modis remitti poſſunt.

An ex præcep. Eccleſ. teneam. venialia confit.

Sed oritur tamen dubium, an ſaltem ex præcepto Eccleſiæ teneantur homines venialia confiteri. Nam in c. *Omnis utriuſque ſexus*, de Pœnitent. *Confiteatur* (inquit Innocentius) *omnia peccata ſua ſemel in anno. Omnia*, inquit: & eum conſtitutio illa obliget omnes, nullo excepto, ſequeretur Eccleſiam in hac lege ſupponere, omnes fideles ſingulis annis peccare mortaliter, ſi ſola mortalia præcipit confitenda. Et confirmatur; ex eo enim, quod dicit Decretalis, *Omnis utriuſque ſexus*, &c. univerſi obligantur ad præceptum communionis in Paſchate, ſive mortaliter peccaverint, ſive non: ergo & ad præceptum Confeſſionis. Unde in Clementina 1. de ſtatu Monachorum, confeſſio venialium Monachis præcipitur ſemel in menſe. Omnibus igitur fidelibus ſemel in anno præcipitur, ut & D. Thomas videtur inſinuare, diſt. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 3.

At vero huic quæſtioni reſpondet egregie Cajetanus 3. parte, q. 65. artic. 2. ad quartum. Et in additionibus tertiæ partis, qu. 1. de confeſſione, ſtatutum Eccleſiæ non obligare eos, qui ſolum habent venialia peccata. Primo, quia lex de confeſſione ſemel in anno facienda limitatio eſt Divini præcepti, quantum ad tempus, ſed præceptum Divinum non comprehendebat habentes venialia peccata, &c.

Secundo, quia, ut Divus Thomas argumentatur, articulo illo proxime citato, ad tertium argumentum: decretalis illa dicit, *omnia peccata*: quod de venialibus intelligi non valet; nemo enim omnia venialia poteſt confiteri. De mortalibus itaque ſolum intelligitur, ſicut & illud Concilii Florentini definientis, ad integritatem confeſſionis pertinere, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, confiteatur.

Tertio, ex eo quod dicit, *proprio Sacerdoti*: peccata autem venialia non exigunt proprium Sacerdotem.

Poſtremo, quia Eccleſia Confeſſionem voluntariam occultorum præcipere non poteſt: eſſet enim graviſſimum onus, ſine cauſa neceſſaria, cum aliis multis modis veniale peccatum remitti poſſit.

Atque hæc eſt communis Theologorum doctrina. Nam argumenta contraria facile ſolvuntur, præter illud ultimum: cui reſpondetur, eam Clementinam obligare quidem Monachos ad menſtruam confeſſionem venialium, non tamen ſub mortali, ut patet ex pœna ſubjuncta, quæ non adeo gravis eſt.

Ac de confeſſionis præcepto quidem quoniam fuſe varieque diſſeruimus, dictum poterat videri ſatis, niſi illa Quæſtio conſequenter occurreret, de tempore, quo jure Divino confiteri tenemur. Quam ego quæſtionem ſi nunc omitterem, in juſtas multorum reprehenſiones incurrerem.

Quæſt. de tempor. quo jure Divino tenemur confiteri.

Et quidem nonnulli exiſtimant, ſatis eſſe (quod ad Divinum jus attinet) ſemel in vita peccata confiteri, quia non eſt (inquiunt) major ratio, quare obligemur magis in uno tempore, quam in alio: ex lege quippe Dei, nec poſt horam, nec poſt diem, nec poſt menſem, nec poſt annum, confeſſionis vinculo aſtringimur.

Sentent. quorundam. Nam quod Innocen. IV. ſuper c. *Omnis utriuſque ſexus*, & Archidiaconus ſuper caput, *Ille rex*, de Pœnitentia d. 3. tenuerunt, obligari ſcilicet homines ad ſtatim confitendum, uno Theologorum conſenſu exploſum eſt. Et a D. Thom. d. 17. q. 3. a. 1. q. 4. duobus irrefragabilibus argumentis refellitur: quorum alterum ſumitur ex Sacramento Baptiſmi multo magis neceſſario, quem tamen illico ſuſcipere non tenemur: alterum ex natura præcepti affirmativi, quod non protinus obligat. Jus itaque divinum nullum certum tempus confitendi præſcribit.

Refellitur. Hi diſſentiuntur ab his, qui confeſſionem ſemel in vita faciendam definire volunt. At falluntur tamen: nam ſemel in vita de omnibus peccatis confiteri, eſt impoſſibile: magna enim ex parte oblivione delerentur. Quamobrem lex de integritate confeſſionis plurimum fraudaretur, ad quam pertinet, omnia peccata mortalia confiteri.

Resolut. quæst. Quocirca dicendum eſt, Chriſtum Dominum non tuliſſe leges aliquas communes, quas Eccleſia poſtea ad tempus, aut etiam ad locum peculiariter determinaret. Præcepit enim Chriſtus Dominus, in Eccleſia ſua Epiſcopo eſſe, ſed non reliquit pro ſingulis diœceſibus definitos. De Dei cultu, feſtiſque ſervandis divinum præceptum eſt, ſed certum tempus Evangelium non præſcripſit. Ejuſmodi itaque præcepta commode ſervari non poſſent, niſi Eccleſia quædam vel loca, vel tempora præfiniret. Nam (ut poſterius hoc exemplum perſequamur) ridiculus eſſet, qui præceptum de Dei cultu ſeſe abitraretur impleſſe, ſemel in vita ab opere ſe vili quieſcendo. Sic ergo præcepta de ſumenda Euchariſtia & confeſſione reliquit Chriſtus, nec revera

poteſt determinari ex ſolo divino jure, pro quo tempore hæc præcepta nos obligent. Sive dicamus ſemel in vita, ſeu potius in mortis articulo, nihil dicimus prorſus, ſed tunc obligamur, quando Eccleſia definierit. At hoc eſt (inquies) de jure poſitivo, ſemel videlicet in anno confiteri: fateor, ſed citra hoc jus humanum, quo ad certum tempus confeſſio limitatur, divina de confeſſione lex incommode ſervaretur.

Quando teneamur jure Divino ad confit.

Sed ſunt tamen aliqui caſus, in quibus jus ipſum divinum obligat ad confitendum. Primus eſt in periculo mortis. Secundus, cum quis voluerit Euchariſtiam ſumere, ſi reus eſt peccati mortalis; tunc enim habet præcedere confeſſio juxta Chriſti inſtitutionem. Tertius eſt ratione periculi carendi confeſſore, quem nunc habeo, non habiturus tempore neceſſario. Nam quartus de confeſſione quotannis, non ſolius divini præcepti eſt, ſed divini limitati ac definiti per humanum: & ita utriuſque juris violatio unicum peccatum eſt, quoniam ambo illa præcepta unicum actum injungunt, & alterum eſt alterius determinatio.

Quintum vero, quem Durandus adjecit, 4. diſtin. 17. quæſt. 10. & Palud. eadem diſtinctione, quem Adrianus quoque refert, q. 3. de confeſſione, ſcilicet quando aliquis ex errore conſcientiæ ſe teneri putat ad ſtatim confitendum, nos exiſtimamus ſupervacaneum. Non enim obligat præceptum de confeſſione in tali eventu, ſed ipſe habens erroneam conſcientiam ſeſe ligat, quamdiu non deponit talem errorem. Quemadmodum ergo in cæteris præceptis affirmativis, cum quærimus, quo tempore obligent, vanum forſitan eſſet, duo tempora præſcribere, alterum ex neceſſitate, alterum ex errore conſcientiæ: ita quoque, cum eventa & caſus enumeramus, quibus præceptum de confeſſione ligat, is, qui recenſetur ex errore conſcientiæ, ſupervacuus videtur eſſe: imo revera falſus, ſi naturam & obligationem hujus præcepti, de quo diſſerimus, conſideremus. Quatuor igitur illi nobis explicandi ſunt, idque quam maxima brevitate.

Notandum circa 1. casum. Circa primum caſum diligenter advertendum eſt, non idem eſſe hoc ſane loco periculum mortis, & articulum mortis. Eſt namque periculum mortis in his dumtaxat, unde mors frequenter ſolet accidere. Etenim in haſtarum ludo, in agitatione taurorum, in navigatione placidi maris, quamvis interim mors ſequatur, non eſt tamen periculum mortis: ſed in bello, in mari vehementer turbato, in partu fœminæ, de cujus morte probabiliter propter cauſas naturales timeretur, periculum mortis agnoſcimus. Quod certe viri prudentis arbitrio magis, quam diſputatione Theologica definiendum eſt, ut quis morbus periculoſus ſit & lethalis, prudentis medici finiat arbitrium. At articulus mortis, ſi nominis vim & proprium uſum ſpectes, non idem eſt. Cum enim conceduntur per diplomata caſus reſervati in mortis articulo, non intelliguntur concedi in quocunque periculo, ſed cum regulariter certa mors eſt, aut a morbo, vel vulnere, aut ab exteriori vi, ut cum quis mortis pœna damnatur.

Idem intelligo, cum Doctores aſſerunt, in mortis articulo quemlibet ſacerdotem poſſe abſolvere ab omnibus peccatis etiam quemcumque peccatorem. Non enim quemcunque aut navigaturum, aut congreſſuram cum inimicis quilibet ſacerdos poteſt abſolvere, etiam ubi periculum eſt. Quod ſi hæc ſententia ſcrupuloſa eſſe videatur, parati ſumus eam retractare, cum adverſarius (ſi quis erit) idoneas cauſas contrariæ opinionis reddiderit.

Sentent. Cajet. circa 2. cas. In ſecundo vero caſu Cajetanum habemus repugnantem, 3. p. q. 80. art. 4. & in ſumma, in verb. *Communio* 1. Corinth. 11. in illa verba: *Probet autem ſeipſum homo*, &c. Imo cum hujus erroris eſſet ab Academia Pariſienſi notatus, reſpondit, non ex ſuo capite id aſſerere, ſed ex Pauli teſtimonio atque ſententia. Nec hujus opinionis primus auctor Cajetanus fuit, ſed eam prius Richardus tenuit, in 4. diſt. 17. art. 3. q. 6. Petrus quoque Palud. ead. diſt. q. 2. ſentire videtur, non eſſe mortale peccatum ſine confeſſione ad Euchariſtiam accedere, ſi homo alias contritus eſt. Idem etiam ſequitur Adrianus, quæſt. 3. de Confeſſione, & Abbas in cap. *De homine*, de celebr. Miſſ. Suadetur autem hæc opinio primum ex eo Apoſtoli teſtimonio prioris ad Corinth. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat*. In quæ verba Div. Chryſoſt. homil. 18. *Non jubet*, inquir, *ut alter alteri probetur, ſed ipſe ſibi; non publicum faciens judicium, & ſine teſte argumentum*. Eadem fere Theophylactus in eundem locum, *Neminem*, inquit, *tibi ipſi judicem propoſuerim: ipſe te proba, & ſic de pane illo ede*, &c.

Præterea, ſi divinum præceptum eſſet, id ex ſacris literis colligeretur: non enim nobis licet divina præcepta pro noſtro arbitratu fingere. Cum ergo nuſquam hujuſmodi lex reperiatur, certe qua facilitate invehitur, eadem quoque rejicitur.

Præterea, ſunt eventa quædam, in quibus licet ſine prævia confeſſione Euchariſtiam ſumere: Primum in villulis, ubi non eſt copia confeſſoris. Deinde, ubi homo ſe infamaret, ſi non perficeret rem divinam: ut ſi ſacerdos poſt ſacrificium inceptum recordaretur alicujus mortalis peccati, &c. eſſet enim infamia tum vocare Confeſſorem. Tertio etiam, propter reverentiam ſacramenti, ut ſi poſt conſecrationem ſolus eſſet cum alio ſacerdote, & poſt conſecrationem calicis aliquod mortale veniret in mentem: ne ſacrificium rumpatur, poterit ſacerdos ſine confeſſione Euchariſtiam ſumere, ut communis Theologorum opinio credit. Hæc autem non licerent, ſi jure divino confiteri ante Euchariſtiam teneremur.

Præ-

Præterea, præcepta affirmativa obligant in caſu neceſſitatis, juxta commune Theologorum proverbium. At quando ſanus ſumit Euchariſtiæ ſacramentum, videlicet ex conſilio, & devotione, non eſt caſus neceſſitatis: ergo in tali eventu præceptum de confeſſione non obligat.

Ad hæc, ſi homo tenetur ante Euchariſtiam confiteri, id ob eam rationem maxime, quod purus & gratus Deo debet ad hoc ſacramentum accedere. At exinde pari argumento ratiocinaremur, adminiſtraturum aliquod ſacramentum debere prius confiteri, ſi quod peccatum mortale commiſerit. Nam ſacramentorum adminiſtratores mundos, Deoque acceptos eſſe oportet, niſi velint eſſe ſacrilegi.

Præterea, ad alia ſacramenta ſuſcipienda, ut Confirmationem, Ordinem, Matrimonium, nullo divino præcepto prius confiteri tenemur: ergo nec ad ſumendum Euchariſtiæ ſacramentum, par enim cauſa aut in omnibus, aut in nullis ſacramentis obligabit.

Denique in capit. *Omnis utriuſque ſexus*, de pœnitentiis, Innocentius jubet, ut omnis Chriſtianus ſemel quidem in anno confiteatur omnia peccata ſua, Euchariſtiam autem ſumat in paſchate. Quod ſi hæc duo ſacramenta connexa eſſent, eſſetque neceſſarium ante Euchariſtiam confeſſionem facere, non dixiſſet Concilium, ſemel in anno confiteatur; ſed, ante paſcha confiteatur, ut id temporis percipiat Euchariſtiæ ſacramentum. Hæc dicuntur ab his, qui nobiſcum in hoc ſecundo caſo pugnare volunt.

Refell. comm. Cajet. doctr. Quem tamen plerique Theologi omni vi & ratione aſtruere conati ſunt: idque adeo effecerunt, ut noſtra hac tempeſtate Cajetani placitum unanimi conſenſu doctorum & piorum fuerit exploſum. Ac revera non exiſtimo, hujuſmodi Cajetani ſententiam inter opiniones probabiles eſſe reponendam, ſed qua tamen nota inuri a Theologis jure poſſit, alii doctiores judicabunt. Nam Cajetano tantum ſchola debet, homini alioqui de repub. Chriſtiana maxime merito, ut quoad fieri per pietatem licet, parcere ei jure optimo, ſummiſque rationibus debeamus.

Communis sentent. Noſtra igitur eademque communis Theologorum ſententia primum oſtenditur ex eo, quod D. Auguſtinus principium ſumit 4. libro de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 24. in hæc verba: *Si quiſquam in hac re auctoritatem divinam quærat, quod univerſa tenet Eccleſia, nec conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica auctoritate traditum rectiſſime creditur.* Ex hoc itaque principio fit argumentum. Nam viri pii ab ineunte Eccleſia confeſſionem Euchariſtiæ præmittendam cenſuerunt: nec id ab aliquo aut concilio, aut pontifice præceptum eſt. Apoſtolica igitur auctoritate traditum retinemus, ut & alia nonnulla, quæ non niſi verbo tenus Apoſtoli a Chriſto receperunt, nobiſque tanquam vivæ vocis oracula tradidere ſervanda. Quod vero conſuetudinem hanc confitendi ante Euchariſtiam, quam modo Eccleſia ſervat, a Patribus acceperit, atque adeo Apoſtolis, quæ ſequuntur teſtimonia manifeſtant.

Euſebius inprimis, 6. hiſt. Eccleſ. cap. 25. De *Philippo*, inquit, *imperatore traditum nobis eſt, quod cum in die Paſchæ communicare myſteriis voluiſſet, ab Epiſcopo loci non prius eſt permiſſus, niſi confiteretur peccata ſua, & inter pœnitentes ſtaret, nec ullo modo copiam ſibi myſteriorum futuram, niſi prius per pœnitentiam culpas diluiſſet. Ferunt igitur, libenter eum, quod a ſacerdote imperatum fuerat, ſuſcepiſſe, divinum ſibi ineſſe metum*, &c. Nec huic loco poteſt occurri, ex eo, quod Euſebius de publica confeſſione ſermonem facit. Nam quæ ratio eſt de Confeſſione publica in ordine ad peccata publica, eadem prorſus eſt de confeſſione ſecreta in ordine ad peccata ſecreta. Quod enim vel publice, vel occulte confeſſio fit, qualitas ſacramenti eſt, non ſubſtantia. Et ſicut ante diximus, Chriſtus quidem confeſſionis legem tulit, eam vero vel ſecretam, vel publicam fieri, rationi, ac prudentiæ naturali dereliquit.

Sozomenus deinde, lib. 9. hiſtoriæ tripartitæ, cap. 35. hanc conſuetudinem ab antiquiſſimis temporibus Romanos Pontifices conſervaſſe, teſtis eſt. Idemque teſtatur Nectarium Epiſcopum, quibuſdam ſuadentibus, ut ſingulos ad communicandum judicio conſcientiæ ſuæ relinqueret, illam antiquitatis conſuetudinem ſuſtuliſſe.

Auctor item libri de Eccleſ. dogm. c. 53. *Quem mortalia*, inquit, *crimina poſt baptiſmum commiſſa premunt, hortor, prius ſacerdotis judicio reconciliatum communioni ſociari, ſi vult non ad judicium, & condemnationem ſui Euchariſtiam percipere.*

Circumfertur præterea inter D. Auguſtini opera libellus quidam ad Comitem de ſalutaribus documentis, quem quidem librum Eraſmus, licet D. Auguſtini neget eſſe, non negat tamen eſſe hominis pii. In hujus itaque capite 33. hæc verba ſunt: *Quando corpus Chriſti accipere debemus, antea ad confeſſionem debemus decurrere, ſi peccata obnoxia in nobis ſenſerimus, ne cum Juda proditore diabolum intra nos celantes, pereamus.*

D. Auguſtinus inſuper in epiſt. 110. ad Januarium non reprobat, quod ex ore diſputantis dicitur: *Si tanta eſt plaga peccati, auctoritate Antiſtitis debet quiſque ab altari removeri, ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari: hoc eſt enim indigne accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non ut arbitrio ſuo cum libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat.*

Cyprianus vero multis locis hujus rei teſtis eſt. Nam in Epiſt. 54. tertii libri, quæ ſcribitur Presbyteris, & Diaconis: *Cum in minoribus*, inquit, *peccatis agant peccatores pœnitentiam juſto tempore, & ſecundum diſciplinæ ordinem ad exomologeſim veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi, & cleri, jus communicationis acci-*

cipiant, nunc crudo tempore nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur: & nondum pœnitentia facta, nondum exomologeſi finita, nondum manu eis ab Epiſcopo, aut clero impoſita, Euchariſtia illis datur: cum ſcriptum ſit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & ſanguinis Domini. Sed nunc illi rei non ſunt, qui minus ſcripturæ legem noverunt: erunt autem rei, qui præſunt, & hæc fratribus non ſuggerunt, ut faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo, & præſcripta obſervatione. Hactenus Cyprianus. Et paulo poſt de his, qui hanc traditionem non ſervant, *Contempta*, ait, *Domini lege, & obſervatione, quam iidem Martyres, & Confeſſores tenendam mandant, ante reditum noſtrum communicant cum lapſis, & Euchariſtiam tradunt*.

Eadem fere refert epiſt. 18. ejuſdem libri. In ſermone autem quinto de lapſis, *contra Evangelii vigorem*, inquit, *contra Domini, ac Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio, irrita & falſa, periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profutura.* Et inferius: *Ante expiata delicta, ante exomologeſim factam criminis, ante purgatam conſcientiam manu ſacerdotis, pacem putant eſse, quam quidam verbis fallacibus venditant*. Et infra, de peccatis, & confeſſione ſecreta (ne quis exiſtimet ſolum de publicis eſſe ſermonem) ita diſſerit: *Qui quamvis nullo ſacrificii, aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter, & ſimpliciter confitentur, exomologeſim conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt, ſcientes ſcriptum eſse, Deus non irridetur*: & multa alia, quæ gratia brevitatis omittimus.

Præterea Leo Papa in epiſt. 69. ad Theodorum Epiſcopum Forojulienſem, referturque de pœnitentia, diſt. 1. cap. *Multiplex: Mediator*, inquit, *Dei & hominum hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut confitentibus pœnitentiæ ſatiſfactionem darent, & eadem ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Hugo etiam de ſancto Victore in lib. de Eccleſiaſt. poteſtate ligandi, atque ſolvendi (quem refert Gabriel, lect. 7. ſuper canon.) *Audacter*, inquit, *dico, ſi ante ſacerdotis abſolutionem ad communionem Corporis Chriſti quis acceſſerit, pro certo ſibi judicium manducat, & bibit, etiam ſi vehementer doleat, & ingemiſcat*.

Præterea, præceptum de jejunio Quadrageſimali (juxta Cajetani ſententiam) non eſt ſcriptum: & tamen non licet in dubium vertere, an jejunii Eccleſiaſtici violatio peccatum mortale ſit, eo quod Chriſtiani etiam ſine ſcripta lege ita jejunant, ut reos gravis, mortaliſque peccati ſe exiſtiment, ſi jejunium ſolvant. At viri ſancti, ac timentes Deum, cum homo habet in promptu idoneum ſacerdotem, ejuſmodi condemnant, ſi accedat ad Euchariſtiam ſine prævia confeſſione.

Nec quiſquam inter fideles, vir bonus, & ſapiens auſus eſt unquam poſt mortale peccatum ad Euchariſtiam ſine prævia confeſſione venire. In mente igitur cujuſque fidelis ſcriptum eſt, & in animo quaſi inſculptum de confeſſione ante Euchariſtiam facienda præceptum.

Præterea ſuadetur id ex eo, quod habetur Matth. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo*. Inde itaque ſic argumentor: Chriſtiani non habemus niſi unicum munus, quod offeramus ad altare: ergo prius debemus fratri reconciliari ſi quem offendimus, quam hoc munus de altari, aut manu ſacerdotis accipiamus. Multo igitur magis, qui Eccleſiam oſtendit per peccatum mortale, Eccleſiæ debet reconciliari per confeſſionem, quam reconciliationis ſacramentum ob id antiqui appellavere.

Præterea, ad miniſtros Eccleſiæ pertinet, ad hoc convivium dignos admittere, indignoſque repellere, juxta parabolam Matth. cap. 22. de eo, qui inventus eſt in convivio non habens veſtem nuptialem. At dignos admittere, indignos repellere, niſi per confeſſionem, non queunt. Et profecto, ſi conſtaret Eccleſiæ, quenquam peccaſſe mortaliter, non exciperet ad hanc amicorum menſam Dei inimicum, niſi prius per ſacramentum confeſſionis Deo ſibique conciliaretur.

Resp. arg. pro Cajet. sentent. Ad primum igitur argumentum reſpondetur, teſtimonium Apoſtoli nec confeſſionem præſcribere, nec excludere. Tantum enim jubet, ut homo expendat vitam ſuam, examinetque conſcientiam, ut ſi juſtum ſe invenerit, ſecurus accedat, ſin vero injuſtum, videat quid facto opus ſit, ut digne Corpus Dominicum accipiat. Verbi cauſa, ſi inimicitias habuit, probet ſeipſum, non ut ſua probatione contentus, ſuoque interiori dolore ſacramentum Euchariſtiæ ſumat; ſed ut examinatus, atque probatus inimici gratiam quærat, cui injuriam fecit, & veniam petens inimicitiam priorem aboleat, non interius modo, ſed etiam exterius, in hunc modum, ſi publice fuerit homo aut concubinarius, aut uſurarius, ſumpturus Euchariſtiæ ſacramentum probet ſeipſum: non in eum ſenſum, ut poſt contritionem ſecretam de pane illo edat, & de calice bibat; ſed juxta criminis qualitatem, poſt examen, & probationem, publicas peccati occaſiones abjiciat, pecunias, quas injuſte rapuerat, reddat, ſcandalo populi ſatisfaciat, &c. In hunc etiam modum poſt quodcunque peccatum probet ſeipſum homo. Et ſi veniale fuiſſe repererit, nihil opus eſt, ut de confeſſione ſolicitetur: ſed ſi dolorem interiorem habeat, de pane illo edat, & de calice bibat. Sin vero mortale fuerit quod commiſit, ad Sancta Sanctorum non niſi per januam reconciliationis introeat. Pro nobis itaque facit teſtimonium Pauli, non contra nos, ſi recte intelligatur. Nam, ut Chryſoſtomus annotavit, hæc

Digitized by Google

ſui temporis intelligentia fuit; in quo Nectarius Epiſcopus peccatores ſuo judicio reliquerat, & confeſſionem ſacramentalem abjecerat, ut retro nobis oſtenſum eſt. Theophylactus autem nihil aliud fuit, quam breviator, ſimiaque D. Chryſoſtomi.

Ad ſecundum, jam ex dictis facile patet. Non enim omnia præcepta ſive Chriſti, ſive Eccleſiæ habentur ſcripta, ſed quædam ex traditione, moreque ſervantur. Certe conſuetudinem hanc graviter in Eccleſia, diuque ſervatam vinculo peccati mortalis aſtringere qui negaverit, pari confidentia negare poterit, conſuetudinem jejunandi certis diebus olim ab Eccleſia ſervatam peccati mortalis obligationem inducere. Quamobrem præceptum eſſe peccatori, ut ante Euchariſtiam confiteatur, inficiari non poſſumus. An vero jus hoc ab Eccleſia, an a Chriſto Domino extiterit, id verti in quæſtionem poteſt. Nos Divinum præceptum eſſe arbitramur, quod per manus a Chriſto ad Apoſtolos, ab Apoſtolis ad nos venit.

Ad tertium non eſt difficile reſpondere, ſi quæ ſuperius diximus, teneamus. Simili enim argumento probaretur, confeſſionis integritatem non eſſe jure Divino præſcriptam: quoniam licet vel propter incommodum, vel propter ſcandalum evitandum, peccatum aliquod mortale in confeſſione retinere. Leges itaque Chriſti Servatoris noſtri ſuaviter diſponunt omnia, ſalva ſemper & naturæ æquitate, & prudentiæ ratione. Nam & arbitrio boni, prudentiſque viri decernendum eſt, quanta locorum intercapedo neceſſaria ſit, ut confeſſor abſens eſſe credatur, cenſeatque pœnitens non habere copiam confeſſoris. Porro ſi confeſſor intra civitatem ſit, quamlibet longo intervallo diſtet, debet pœnitens ad ipſum accedere. Si tamen pœnitens ſit in oppidulo, quod a civitate tribus milliaribus diſtet, tunc ego non cenſerem, hujuſmodi pœnitentem copiam confeſſoris habere.

Ad quartum reſpondetur, præcepta dupliciter obligare, per ſe, & per accidens: ut pœnitentia per ſe quidem obligat in periculo mortis; per accidens autem, cum quis vult ſacramentum aliquod vel ſuſcipere, vel adminiſtrare. Quod igitur de pœnitentiæ lege, idem de confeſſionis præcepto dicere, conſentaneum eſt, ut per ſe in articulo neceſſitatis confiteri teneamur; per accidens autem, ut digne ſuſcipiamus Euchariſtiæ Sacramentum: cui digne ſuſcipiendo peculiarem diſpoſitionem, & pœnitentiam lex Divina præſcripſit.

Ad quintum, non propter animi puritatem ſolum, & Dei gratiam neceſſariam, ſed propter Chriſti peculiare præceptum confiteri ante Euchariſtiam debemus. Adminiſtraturi autem ſacramenta, nulla aut Chriſti, aut Eccleſiæ lege, confiteri tenentur, ſed ſolam animi munditiem habere, quæ ſola interiori pœnitentia comparatur.

Ad ſextum, non eſſet penitus abſurdum, ſi diceremus, ad reliqua etiam ſacramenta ſumenda confeſſionem præviam eſſe peccatori neceſſariam: ut ſicut baptiſmus janua omnium ſacramentorum eſt; ſic ſecunda poſt naufragium tabula recidenti poſt baptiſmum in mortale peccatum, ſit aliorum quoque janua ſacramentorum. Id autem Leo Papa in Epiſtola jam citata docere videtur, inquiens: *Ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Non ait, *ad communionem Euchariſtiæ Sacramenti*, ſed *ad communionem ſacramentorum*.

Præterea, de conſec. diſt. 5. cap. *Ut jejuni*, Concilium Aurelianenſe jubet, ut qui ad Confirmationem veniunt, moneantur Confeſſionem facere prius, ut mundi donum Spiritus ſancti valeant accipere.

Præterea, ſi Eccleſiæ conſtaret quemquam fuiſſe publicum peccatorem, non ei adminiſtraret ordinis, ſive confirmationis, aut matrimonii ſacramentum, niſi prius ſacerdotis auctoritate Chriſto Domino, atque ipſi eidem Eccleſiæ fuiſſet reconciliatus. Indignum enim eſt, ut qui Eccleſiam offendit, munus Eccleſiæ & miniſterium ſine prævia conciliatione recipiat. Unde Divus Thomas in 4. diſt. 24. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. ad tertium, *Aliquæ*, inquit, *medicinæ ſunt, quæ exigunt robur naturæ, aliæ cum periculo mortis aſſumuntur; & aliæ ſunt, quæ debilibus dari poſſunt: ita etiam in ſpiritualibus quædam Sacramenta ſunt ordinata ad remedium peccati, & talia peccatoribus ſunt exhibenda, ſicut Baptiſmus, & pœnitentia; illa vero, quæ perfectionem gratiæ conferunt, requirunt hominem per gratiam confortatum: & talia* (ait) *non ſunt peccatoribus exhibenda*. Quo loco certum eſt, peccatores a D. Thoma vocari, qui mortaliter ante peccaverunt, etiamſi dolorem habeant de peccato, animumque in futurum recte, ac juſte vivendi. Nam ſi peccatores appellaret, quibus interior pœnitentia non eſt, profecto nulla ſacramenta eſſent peccatoribus miniſtranda. Videtur ergo Div. Thomas ſentire, Eccleſiam his, qui ante peccaverunt, ſi habeant tamen interiorem de peccato dolorem, ſacramenta Baptiſmi & pœnitentiæ adminiſtrare debere: at reliqua ſacramenta non niſi per ſacramentum aliquod eorum juſtificatis, quæ directe ad juſtificationem ordinantur: ut Baptiſmus, & pœnitentia. Atque id etiam definiſſe videtur Innocentius primus in Epiſtola ad Ruffum & Euſebium cap. 4. his verbis: *At dicitur legitimi ſacerdotis benedictio auferre omne vitium; ergo ſi ita eſt, applicentur ad ordines ſacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei. Quia in ordinatione omnia vitia putantur auferri, nullus ſit pœnitentiæ locus, quia id poteſt præſtare ordinatio, quod longa ſatisfactio præſtare conſuevit*.

Sed quoniam hujuſmodi argumenta retundi poſſunt, & præceptum ejuſmodi non ratiocinatione, ſed traditione majorum conſtare debet, dicamus ſane, non eſſe eandem cauſam, quoniam alterum nobis traditum eſt, alterum non item.

Ad ultimum Divus Thomas in 4. diſtinct. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 4. ob eam rationem tenere videtur, quod obligatio, qua Eccleſia obligat ad Confeſſionem ſemel in anno faciendam,

ſumitur ex eo, quod liget ſemel in anno ad Euchariſtiæ ſumptionem. Ait enim: *Ad Euchariſtiam nullus poſt peccatum mortale, niſi confeſſus debet accedere, copia ſacerdotis oblata: & inde venit obligatio, qua Eccleſia omnes obligat ad ſemel in anno confitendum, quia inſtituit, ut ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha, omnes ſacram communionem accipiant: & ideo ante tempus illud confiteri tenentur*. Hactenus ille, & juxta hanc ſententiam connexa ſunt etiam in Eccleſiæ præcepto hæc duo ſacramenta.

Id autem etiam ſuadetur ex Concilio Agathenſi, quod refertur diſt. 50. in cap. *Et ex pœnitentiali Romano*: ubi dicitur, quod hebdomada priore ante initium Quadrageſimæ, tum primum confitentibus peccata ſacerdotes pœnitentiam dent. Citat quoque Beatus Rhenanus in fine annotationum ſuper Tertullianum, decretum alterius ſynodi, quo præſcribitur, ut feria 4. ante Quadrageſimam peccatores confiteantur. Ac revera publice pœnitentes in die Cinerum ex more antiquo peccata ſua confitebantur. Imo adeo nunc etiam qui in Quadrageſima non confitentur, exiſtimant ſe illius præcepti prævaricatores. Prælati quoque excommunicant illos, qui in Quadrageſima non fuerint confeſſi. Præceptum igitur de Confeſſione jure etiam Eccleſiaſtico Euchariſtiæ præcepto adjunctum eſt. Nam & Sixtus IV. in quadam Extravag. de tregua & pace, cujus initium, *Vices illius*, jubet, ut Mendicantes deſiſtant prædicare, parochianos non obligatos, ſaltem in Paſchate, proprio confiteri ſacerdoti.

Verum enim vero, cum in illo cap. *Omnis utriuſque ſexus*, Innocentius dedita opera limitaſſe videatur præceptum communionis ad Paſchale tempus, non item præceptum confeſſionis: dixit enim: *Confiteatur ſemel in anno, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum*: non video ego, cur ex eo præcepto fideles aſtringamus ad confitendum in Quadrageſima.

Præterea, ſi quis peccaverit mortaliter diu ante Quadrageſimam, & ſtatim confiteatur peccatum ſuum proprio Sacerdoti, quæro, an ille impleat præceptum illius capitis, nec ne: ſi implet, vincimus: ſi non implet: ergo etiamſi non peccaſſet mortaliter uſque ad Paſcha poſt priorem confeſſionem, teneretur iterum eadem peccata confiteri, a quibus ſemel abſolutus eſt.

Præterea, ſi homo habeat legitimum impedimentum ad communionem accipiendam, ut frequentem vomitum, vel quia detinetur in carcere, vel quia non habet ætatem idoneam ad Euchariſtiam percipiendam, rogo, an præcepto de ſemel in anno confitendo ſatisfaciat, cum ante Quadrageſimam confitetur: quod negare quoniam impudentia eſt, teneamus, præceptum communionis ad certum anni tempus conſtringere, præceptum vero confeſſionis non item.

Verum eſt itaque, ante Euchariſtiam oportere confiteri, quotieſcunque illam homo percipiat, ſed non ex illo præcepto Concilii Lateran. ſed ex Divina lege, ut prius nobis oſtenſum eſt. Nec intentio præcipientis obligat, ſed forma præcepti, unde quamvis ſummus Pontifex præciperet Confeſſionem, eo fine, ut Euchariſtiæ præmitteretur, non tamen ſuo ad id præcepto obligavit. Jam enim erat jus Divinum, quo hujuſmodi confeſſio ſemper erat præmittenda, ſive in Paſchate, ſeu quocunque alio tempore Euchariſtia ſumeretur.

Dubium circa 3. casum. Circa tertium caſum dubium oritur. Eadem enim ratione homo ſanus in principio diei, ſi timeret febrim ſuperventuram, teneretur Divinum totius diei officium prævenire. Imo etiam teneretur prævenire jejunium præceptum ab Eccleſia, ſi probabiliter crederet, ſe præſcripto die non habiturum jejunandi facultatem. Item, ſi in Paſchate crederem, me habiturum legitimum impedimentum Euchariſtiam ſuſcipiendi, deberem quoque prius ſumere, cum adeſſet opportunitas.

Res. ad propos. dub. Ad hoc reſpondetur, non eſſe ſimile. Nam quædam præcepta ſunt homini ad certum & determinatum tempus implenda, ut de jejunio Quadrageſimæ, aut vigiliæ alicujus feſti: & ejuſmodi non eſt neceſſe prævenire, etiamſi exiſtimemus impedimentum legitimum nos habituros tempore, quo eſſent implenda. Alia vero præcepta ſunt ſine determinatione temporis, quæ videlicet nos obligant, ut aliquando impleantur, ſaltem ſemel in vita, ut ſunt media ad ſalutem neceſſaria, atque præcepta quæ de hujuſcemodi feruntur, antevertere neceſſum eſt, ut de Baptiſmo. Imo qui nunquam in vita Euchariſtiam ſuſcepit, credens futurum periculum mortis, nec habiturum ſe Euchariſtiæ copiam, prævenire debet, cum habet copiam. Nam tenetur ſaltem ſemel in vita illud præceptum implere. Hinc navigaturus periculoſo tempore, ſi non habet in navi Confeſſorem, tenetur periculum prævenire.

Hinc Chriſtianus, qui tenetur ſemel in anno confiteri ex Eccleſiaſtica lege, ſi credat ſe non habiturum copiam Confeſſoris in duobus poſtremis menſibus anni, obligatur ad confeſſionem faciendam intra decem menſes priores illius anni: v. gr., ſi habeat quis prolixa maria transfretare, etiamſi alias nullum navigationis periculum eſſet.

Respon. object. Sed quid illi primo argumento reſpondebimus? nam reliqua faciliora ſunt. Nempe, diſtinguendum eſt impedimentum legitimum poſtea futurum. Nam ſi voluntarium eſt, teneor profecto Divinum officium ante ſolvere, cum reliqui temporis impedimentum quamlibet legitimum & neceſſarium ego libere præſtem. Quod ſi impedimentum a natura aut violentia extiterit, uti ab ingruente morbo; tunc ego non aſtringerem, niſi ad id officii perſolvendum, quod pro tempore præſenti atque præterito debetur. Facultas autem, quæ datur ab Eccleſia, aut antevertendi, aut poſtponendi Divinum officium intra diem tamen naturalem, privilegium favoris eſt, non vinculum neceſſitatis: h. e. prævenire poſſumus, non tenemur.

Du-

Dubium Duran. circa 4. cas. In quarto caſu Durandus, in 4. d. 17. q. 14. in dubium vocat, an ſtatutum illud Eccleſiæ de Confeſſione ſemel in anno facienda ſit præceptum, an potius exhortatio ad Confeſſionem. Suadet autem non eſſe præceptum, quod nullum ſit ibi verbum, unde vis præcepti colligi poſſit: habet enim textus in hunc modum: *Omnis utriuſque ſexus, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata ſaltem ſemel in anno confiteatur proprio ſacerdoti, & injunctam ſibi Pœnitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reverenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum*. Quod ſi dicas, verbum, *Confiteatur*, vim habere præcepti, idque colligas ex pœna ſubjuncta, *Alioqui & vivens ab Eccleſiæ ingreſſu arceatur, & moriens Chriſtiana careat ſepultura*: contra Durandus argumentatur, quia illa clauſula & pœna non refertur ad tranſgreſſionem legis de confeſſione, ſed ad tranſgreſſionem præcepti de Euchariſtia. Non enim Eccleſia legem fert, cujus tranſgreſſionem pœna legis punire non poteſt: fruſtra ſiquidem lex ejuſmodi pœnalis a legiſlatore feretur. At Eccleſia non poteſt punire violatorem legis de Confeſſione, quia non poteſt Eccleſiæ conſtare, quiſnam ſit illius legis tranſgreſſor: primo propter peccata occulta: ſecundo, quia non poteſt cognoſcere, an omnia mortalia confiteatur: quod tamen lex præcipit: tertio, quia ſolus ſoli Sacerdoti confiteri debet, juxta illam legem, & Sacerdos tenetur ſervare ſecretum, etiamſi nullum peccatum peccator confiteatur. Quamobrem incaſſum pœna illa tranſgreſſori legis de confitendo præfiniretur.

Contraria Duran. sen. et commu. At vero communis omnium & Theologorum, & Juriſperitorum ſententia certis argumentis aſtruit, legem illam Confeſſionis ad mortale peccatum obligare: non enim fideles exiſtimant, cum in Quadrageſima confitentur, ex conſilio ſe confiteri, & non ex præcepto. Quod ſi quis negligeret toto anno confiteri, male dubio procul apud fideles audiret, & mortaliter peccare crederetur. Et confirmatur, quia Prælati in eos qui non fuerint eo anno confeſſi, excommunicationis ſententia animadvertere ſolent: ſupponunt igitur peccaſſe mortaliter.

Præterea, ut ante docebamus, Divinum de confeſſione præceptum per humanam legem ad certum tempus limitatur. Nam citra hujuſmodi limitationem Divinum illud præceptum commode ſalvari non poſſet. Non eſt ergo exhortatio & conſilium, ſed præceptum: quippe ſi conſilium eſſet, vix unus, aut alter in Quadrageſima confiteretur, nec implendo conſilio tanta ſolicitudine, timore, ac diligentia plebs univerſa concurreret.

Resp. ad ration. Duran. Ita licet Eccleſia non poſſit Confeſſionem interiorum peccatorum præcipere, nec pro tranſgreſſione pœnam inferre; præceptum a Deo tamen poteſt ad certum tempus limitare, tranſgreſſoreſque legis limitatæ excommunicatione plectere. Illa vero pœna decretalis hujus, de qua diſſeruimus, locum habet, cum tranſgreſſio præcepti manifeſta eſt, v. gr., ſi non habet ſchedulam Confeſſoris.

Utrum pueri ante 14. annum confiteri teneantur.

Illud tamen vere verti in quæſtionem poteſt, an ante quartum decimum annum pueri confiteri ex hac lege Concilii teneantur. Dicit enim Concilium, *Cum ad annos diſcretionis pervenerint*, &c. Sed anni diſcretionis dicuntur, cum homo tertium decimum, vel quartum decimum attigerit: igitur uſque ad id ætatis non tenentur homines confiteri. Quod autem anni diſcretionis in eum modum ſint intelligendi, probatur, quia non obligamus parvulos ad ſumendam Euchariſtiam ante illam ætatem. At ſimul utrumque præſcribitur, & quod omnis homo, cum ad annos diſcretionis pervenerit, confiteatur, & quod ſuſcipiat Euchariſtiæ Sacramentum.

Huic quæſtioni reſpondetur, uſum rationis non ſimul circa omnia parvulis contingere. Nam ſunt pueri, qui peccata gravia diſcernere a levibus poſſunt, diſtinguere inter cibum ſacrum a profano non poſſunt. Puer ergo, ubi primum habet uſum rationis ad peccandum mortaliter, hujus legis obligatione conſtringitur, teneturque jam ſemel in anno confiteri: ſed Euchariſtiam percipere non tenetur, niſi talem ac tantum uſum habeat rationis, quo congruenter ſacrum Chriſti Corpus ſumere, & Divinitatem poſſit revereri latentem: proptereaque dixit Innocentius, *Reverenter ſuſcipiens*, &c.

Utr. Eccl. poſſit in præc. de confeſſ. diſpenſ.

Illud quoque Scholaſtici auctores vocare in quæſtionem ſolent, an Eccleſia poſſit in Divino de confeſſione præcepto cum aliquo diſpenſare. Nam in eo, quod humanum eſt, de quotanni peccatorum confeſſione diſpenſari per Eccleſiam poſſe, minime controvertitur.

Pro par. affir. argu. At illud controverſiam habere merito poteſt: Nam reddere vota, juramenta ſervare, juris eſt & Divini & naturalis: habet autem Eccleſia facultatem & diſpenſandi in votis, & relaxandi juramenta: ergo, licet confeſſio jure Divino præſcripta ſit, Eccleſia tamen poterit diſpenſare.

Et confirmatur ex eo, quod Matthæi 16. D. Petro dicitur: *Quodcunque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*, &c. ergo ſi quem Petrus abſolverit ab obligatione confeſſionis, ille erit coram Deo revera ſolutus.

Resol. Quæst. Respon. object. Huic ego quæſtioni, quoniam alio loco opportunius diſſeretur, ſolum dabo, quod ad præſentem locum ſatis eſt, negando primi argumenti conſequentiam. Nec enim eſt ſimilis ratio de præcepto confeſſionis & Baptiſmi, ac de præcepto reddendi vota, & ſervandi juramenta: quia baptizari, aut confiteri, ſalutis impedimentum afferre nemini poteſt, cum in his Sacramentis tota hominis ſa-

lus conſiſtat, ſunt quippe ad ſalutem neceſſaria. Quapropter non expediebat, ut relinqueretur Eccleſiæ facultas in hujuſmodi præceptis diſpenſandi. At vota & juramenta præſtare, nonnunquam vergit in ſalutis diſpendium, eo quod homines ſunt ad jurandum atque vovendum faciles, non habita ratione futuræ incommoditatis. Quamobrem neceſſarium erat, ut Eccleſia Chriſti poteſtatem haberet in voto & juramento diſpenſandi, quæ ſcilicet vincula ſubinde majoribus bonis poterant eſſe impedimento.

Et per hoc ad teſtimonium ex Matthæo reſpondetur. Nam quia poteſtas ibi promiſſa, poteſtas clavium eſt ad aperiendum regnum dignis, claudendum vero indignis; & per Sacramenta Baptiſmi & Confeſſionis regnum cælorum ſuſcipientibus aperitur, non eſt Petro collata poteſtas, ut diſpenſaret in his Sacramentis, ne ſuam videlicet deſtrueret poteſtatem, ea Sacramenta tollendo, quibus adminiſtrandis regnum cælorum habebat fidelibus aperire: ſed enim vota & juramenta ſervare, poterat eſſe fidelibus regni cælorum impedimentum. Quocirca ſicut poteſtas clavium limitatur ex ordine ad finem, ſcilicet apertionem regni cæleſtis (quapropter non poteſt Eccleſia Sacramenta tollere), ita etiam ex eodem fine amplificatur ad omnia ea tollenda, quæ apertionem regni cælorum impediunt, qualia interim ſunt vota & juramenta. Et certe illius teſtimonii intelligentiam Eccleſiæ uſu magis, quam ratiocinatione colligere poſſumus. Quotus enim quiſque per rationem humanam conſequetur, qualis quantaque poteſtas per illa generalia verba, *Quæcunque ligaveris, quæcunque ſolveris*, fuerit Petro promiſſa? *Accepit quidem poteſtatem ad ædificationem, & non ad deſtructionem*, ut 2. ad Corinth. 10. Apoſtolus tradit: unde in his, quæ ſunt de neceſſitate, diſpenſavit nunquam, nempe non poterat, quod in deſtructionem eſſet: In votis autem & juramentis diſpenſavit, ac poterat quidem, quod erat in ædificationem.

Unde D. Thomas, diſt. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſt. 5. in neceſſitate hujus Sacramenti fundavit, quod in eo diſpenſari non poſſit. Quamvis in ſolutione ad primum expreſſe doceat, Summum Pontificem in jure Divino poſitivo diſpenſare non poſſe. Ita diſcipuli Divi Thomæ, ut hanc ſententiam tueantur, ajunt, Prælatos Eccleſiæ, cum diſpenſant in voto, non diſpenſare in præcepto juris Naturalis, vel Divini, ſed in eo, quod humani juris eſt. Nam vinculum voti mei, lex mea privata eſt: ita humanum eſt, non Divinum. Habent autem D. Thomam a ſe, 2. 2. q. 88. art. 10. ad ſecundum.

Sed in hac tamen philoſophandi ratione duæ difficultates exiſtunt: Prima, quod ea, quæ ſunt de jure poſitivo, poteſt Summus Pontifex, etiam ſine cauſa, tollere & abrogare: ut quamvis male faciat, factum tamen validum ſit. At in voto abſque rationabili cauſa diſpenſare nequit; & ſi diſpenſet, irritum eſt, quod facit. Servare igitur votum, non humani ſolum juris eſt, ſed Divini.

Altera autem difficultas eſt, quod ſi vinculum voti & juramenti humanæ facultatis eſſet, ante Divinam legem novam & veterem, per humanam poteſtatem diſſolvi poſſet: quod ſi non poterat, certe pluſquam humanum erat hoc vinculum. Naturale ſiquidem eſt, ut omnis obligatio per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſolvatur. Si igitur votorum & juramentorum obligatio per juris humani arbitrium ſolum extiterit, per idem etiam arbitrium diſſolveretur. Quo fieret, ut qui aut voti, aut juramenti vinculum induxiſſet, idem haberet ejuſdem ſolvendi facultatem. Quemadmodum Princeps, qui legem dicit publicam, eam ſolvere poteſt, & abrogare. Faciamus itaque hic tractatui de Confeſſionis præcepto finem, cujus prolixitatem poſtrema de Satisfactione diſputatio compenſabit: Erit enim quam breviſſima.

De Satisfa. Utrum de ea præcep. divin. ſit.

OPINIO SCOTI. De tertia igitur pœnitentiæ parte, hoc eſt, de Satisfactione, inter fideles etiam ambigitur, an Divinum præceptum ſit. Nam Scotus, diſt. 18. & 19. circa finem aſſerit, nullum pœnitentem obligari ad acceptandam Pœnitentiam quam Sacerdos injungit.

Aſſerit rurſum, quod ſi Satisfactionem injunctam acceptat, tenetur implere ſub pœna peccati mortalis. Idem ſequitur Gabriel, d. 16. 4. q. 2. Quoniam ad ſatisfactionem pro pœna duo remedia ſunt: alterum in hac vita, alterum in purgatorio. Poteſt ergo pœnitens ſuo favori cedere, quo ex miſericordia Dei ſatisfactio præſens acceptatur pro futura pœna; atque proinde eligere poterit ſatisfactionem futuri ſæculi.

REFELLIT. At hæc opinio nulla ratione nititur. Si enim Sacerdos obligare ad mortale non poteſt, mea acceptatio non inducit peccati mortalis obligationem: quippe non aliter pœnitens implere vult pœnitentiam injunctam, quam Sacerdos obligare poteſt. Non itaque cohærent ambæ illæ aſſertiones. Quamobrem acutius multo Cajetanus in q. 2. de Satisf. ad 2. argumentorum conſequentiam & connexionem intuitus, exiſtimavit, quod pœnitens nec acceptare tenetur pœnitentiam injunctam ſub pœna peccati mortalis, nec acceptam implere.

At vero D. Thomas longe diverſam opinionem ſecutus eſt in 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. q. 3. diſt. 20. art. 2. qu. 2. ad 2. ſed & diſt. 16. in expoſitione textus aperte dicit, Joannem quidem fuiſſe denunciatorem præcepti de Satisfactione, Chriſtum autem inſtitutorem Sacramenti, & partium ejus. Et 3. p. q. 84. art. 8. dicit, quod pœnitentia exterior, qua juxta arbitrium Sacerdotis peccator ſatisfacit, oportet, duret uſque ad determinatum tempus ſecundum menſuram peccati.

OPIN. D. THOM. ET AUCTOR. Durandus etiam D. Thomæ ſubſcripſit, diſt. 17. q. 3. ad 2. & Sylveſt. in verbo *Confeſſio* 1. §. 26. At-

que

Digitized by Google

que hanc nos ſententiam tenere debemus, ſi rectam Theologiæ rationem ſequi volumus.

Primum, quia ſacrilegium eſt, Sacramentum aliquod mancum, & imperfectum relinquere. At ſi ſatisfactio prætermittitur, tertia pœnitentiæ pars, mancum, & imperfectum conficitur ſacramentum. Sacrilegium igitur fuerit, ſatisfactionem a ſacerdote injunctam vel non accipere, vel non explere.

Deinde, in foro contentioſo judex habet poteſtatem pœnam pro delictis imponendi, quam etiam reus ſubire tenetur: ergo & judex Eccleſiaſticus in foro conſcientiæ hanc habebit poteſtatem. Non enim poteſtas Apoſtolis in foro interiore a Chriſto Domino collata imbecillior eſt, quam in foro exteriori.

Præterea, poteſtas, quæ non habet vim coercendi, ridicula eſt, & in nullos futura uſus, ut inter aſſerendum præceptum de confeſſione docuimus. Si ergo judices a Chriſto inſtituti non haberent vim, auctoritatemque ligandi ad pœnam rationabilem, & juſtam pro qualitate, & quantitate delicti, profecto eorum juriſdictio, & poteſtas de culpis judicandi merito rideretur.

Præterea, clavis poteſtas eſt non ſolum ſolvendi, ſed & ligandi, ut patet ex definitione clavis, quam & Joannes XXII. in extravag. *Quia quorundam*, de verborum ſignific. & communis probat Theologorum conſenſus: imo adeo Dominus Matth. 16. Nam cum dixiſſet, *Tibi dabo claves regni cælorum*, explicaturus, quid nomine clavium intelligeret, e veſtigio ſubdit: *Et quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis, & quodcunque ligaveris, erit ligatum*. Quod ſi æquam habent Sacerdotes abſolvendi & ligandi poteſtatem, certe ſicut abſolvunt vice Dei, cum formam Sacramenti proferunt; ita ligant vice Dei, cum mulctam pro culpis indicunt. Pœnam autem Divina ſententia in ſacramento taxatam ſubire nolle, ſine dubio grave peccatum eſt.

Et confirmatur: Nam ſi princeps conſtitueret aliquem delegatum ad judicandum in Republ. de criminibus, nimirum intelligeremus, illius Reip. cives ſententiis judicis inſtituti obligari ad parendum. Cum ergo Chriſtus ſic inſtituerit vicarios ſuos, ut Joannis 20. dicitur, non eſt dubitandum, quin eorum ſententiæ, & in abſolvendo, & in ligando, eandem habeant vim, ac ſi a Chriſto latæ fuiſſent. Quamobrem ejuſmodi ſententiis obtemperare fuerit omnino neceſſarium.

Præterea (quod retro docuimus) exterior ſatisfactio in præcepto eſt, cum ſit ad ſalutem neceſſaria: ergo qui ad aliam vitam remittit ſatisfactionem, reus peccati mortalis efficitur.

Nec aliud intelligendum eſt (quod alias ſæpe commemoravimus) in lege nova factum eſſe, niſi ut quam pœnitentiam tenebatur peccator in delicti compenſationem Deo præſtare, eam præſtet ſacerdoti Dei vices habenti: quo fieri, ut ſi in naturæ lege, vel ſcripta homines exteriorem ſatisfactionem exhibere pro peccatis tenebantur, teneantur etiam lege Evangelica eandem exhibere ad Sacerdotum arbitrium, quibus Deus hujuſmodi judicium delegavit.

Age vero, quem dolorem de peccatis, quem animum emendandi vitam ille habet, qui pœnitentiam juſtam & æquam injunctam a judice Dei locum habente nec vult acceptare, nec implere? Qua rurſum humilitate accedit judicandus, qui judicis ſententiam juſtitia, æquitateque plenam negligere non veretur? Cumque etiam vel judicis arbitri, quem tua voluntate delegeris, juſtæ ſententiæ nolle parere iniquum ſit, ac judici quoque arbitro injurium; quidni ſit iniquum pariter, & injurium, judici non arbitro, ſed divina auctoritate ſubſtituto nolle obedire, cum juſtam ſententiam profert?

Præterea, etiam ut ſacramentum hoc medicinale eſſet, non item judiciale, vel etiam tunc abſurdum eſſet, libere pronunciare, non obligari pœnitentem ad parendum Sacerdoti in remediis curationis: quod perinde eſſet, atque diceretur, non oportere, ægrotum medico obtemperare ſalubriter præcipienti. At ſatisfactio Sacramentalis ſicut eſt in compenſationem injuriæ factæ Deo, ita etiam in medicinam ſpiritualis ægritudinis. Quocirca intolerabilis opinio eſt, quæ peccatorem ab obligatione ſatisfactionis ſacramentalis abſolvit.

Nos autem admirari ſatis non poſſumus, quid cauſæ fuerit hominibus doctis, ut non rem modo, verum etiam nomen ſatisfactionis excluſerint. Satisfactio enim nomen juſtitiæ eſt, atque hoc loco ſane juſtitiæ ejus, qua Deo pro culpis pœnas debitas ſolvimus. Quod ſi jure juſta atque debita Chriſti, & vicariorum ejus judicia non amplectimur, impuneque licet eorum ſententias rejicere: profecto (ut diximus) ſatisfactionis & res, & nomen aboletur; aboleturque proinde omnis obligatio, quæ ad ſtandum parendumque judiciis humana ratione conſtituitur.

Illud vero, quod nobis objiciunt contrariæ opinionis aſſertores, indignum eſt, ut a nobis refellatur, & tempus poſtulat, ut finem jam dicendi faciamus: nam elatus ſtudio res multas & magnas explicandi, longior quidem fui, non inficior; ſed erat tamen difficile, argumentum tantum, tamque præclarum inchoatum relinquere. Quod ſi pro dignitate veſtra mihi tractatum non eſt, veniam, obſecro, detis, viri humaniſſimi: ſin autem aliqua ex parte dignitati veſtræ fecimus ſatis, id omnes Deo Opt. Max. acceptum referamus. In cujus gloriam, pœnitentiam, ſive virtutem, ſeu Sacramentum, & ad ſalutis finem, & ex præcepto quoque Dei peculiari neceſſariam eſſe, hactenus dictum ſit.

F I N I S.

INDEX

Digitized by Google

I N D E X

RERUM MEMORABILIUM,

Quæ in his Cani Operibus continentur;

In quo numerus paginas, a primam columnam, b. vero ſecundam notat.

A

Abſolutio.

ABſolutio ſacramentalis ſententia quædam eſt in foro judiciali. 459. b. actus ſacramentalis abſolvendi duplicem poteſtatem exigit. 461. b.

Abraham

Non eſt mentitus pueris cum dixit: Expectate hic, ego & puer cum adoraverimus, revertemur ad vos. 9. a. fuiſſe mentitum quadam ratione, al qui admittunt. *ibid.* b.
Actio & paſſio in uno eodemque opere conſiderari poſſunt. 11. a.

Actus,

Qui peccatum eſt, ſi in rerum moralium ordine conſideretur, ad cauſas naturaliter agentes inepte revocatur. 14. b. actus humani in juſtificatione impii nihil aliud faciunt, quam diſponere animam ut gratiam Dei recipiat. 339. a. inter actus voluntatis & intellectus proportio eſt. 380. a. primus actus pœnitentiæ nunquam eſt ſine actu charitatis. 398. a. actus charitatis prior natura eſt actu pœnitentiæ, imo illa hujus radix eſt. 398. a. & 399. a. & b. actus interrupti in confeſſione quando exprimendi. 445. b.
Adam primus jacet, ubi ſecundus ſepultus eſt. 239. b.
Affectio animi optima facit, ut homo doctrinam Dei ad ſalutem neceſſariam diſcernat ab errore contrario. 22. b.
Agnus Paſchalis an fuerit legis veteris Sacramentum. 368. b. & ſeq.

Alexander Tertius

Cum jubet in teſtamentis duos vel tres teſtes ſolum a judicibus exigi, cap. *Non eſſes,* de teſtam. quomodo intelligendus, 164. b. voluit judices etiam laicos in Eccleſiæ patrimonio ſecundum ſtatuta canonum de teſtamentis judicare. 165. a. non impedit, quin principes ſeculares poſſint plures quam duos vel tres teſtes in civium ſuorum teſtamentis exigere. *ibid.*
Aloyſius Lippomanus gravem hiſtoriam edidit de vitis Sanctorum. 266. a.
Altare dicitur, in quo offertur ſacrificium, ſicut menſa, in qua editur cibus. 329. a.

Ambroſius

Cum ait, Petrum amiſiſſe fidem, nomen fidei pro Confeſſione fidei accipit. 169. b. non audet aſſerere, Chriſtum ſecundum humanitatem aut in ſapientia profeciſſe, aut quicquam ignoraſſe. 352. a.

Anima.

Aſſerere, ejus immortalitatem ratione naturali probari non poſſe, erroneum eſt. 360. b. immortalem eſſe oſtenditur. *ibid.* & ſeq. animam Chriſti ab inſtanti conceptionis Dei eſſentiam vidiſſe, Theologi definiunt. 347. b. animus hominis naturaliter eſt immortalis. 361. a. animam hominis non eſſe in potentia materiæ, cæterorum autem viventium animas eſſe, Moyſes manifeſte indicat, 360. a.

Anni.

Annorum numerus ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto, ad templum a Salomone inchoatum. 249. b. & ſeq. annorum numerus omnium qui præfuerunt a Moyſe ad Salomonem, in veteris teſtamenti libris ſingulatim deſignatus eſt, exceptis Joſue, Samgar, Samuel, & Saul. 252. a.
Antoninus, & Vincentius Belluacenſis non tam vera ſcribere curant, quam, ne nihil prætereant, quod alibi ſcriptum reperitur. 267. b.
Apocalypſis librum a canonicis excipere hæreticum eſt. 29. a.

Apoſtaſia

Non eſt hæreſis. 298. a. & b. apoſtatæ in pœnas hæreticorum incurrunt. 299. a.

Apoſtoli

Quædam literis, quædam viva voce prodiderunt, 75. b. tempore Dominicæ Paſſionis Chriſti fidem non amiſerunt; 103. a. ex animi perturbatione & ignorantia dubitaverunt, 306. a. cum baptizarunt in nomine Chriſti, non omiſerunt nomen Patris, & Spiritus Sancti, 166. a. quæ ad Apoſtolos pertinent quatenus ad Eccleſiæ ſacerdotes, hæc ad ſolos futuros ſacerdotes referenda ſunt, 167. a. Apoſtolos confirmatos fuiſſe in gratia, recte colligitur ex illis verbis: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.* 171. a. Apoſtolorum nemo in legibus Eccleſiæ ferendis poterat errare, illorum vero ſucceſſores poſſunt errare. 64. a.
Aqua benedicta non ſanctificat. 369. b.
Arabes quidem dixerunt, animum natura eſſe mortalem, ſed in noviſſimo die cum corpore immortaliter ſuſcitandum. 359. b.
Arca veteris teſtamenti typus Eccleſiæ. 109. b.

Argumentum.

Argumenta omnia vel a ratione, vel ab auctoritate ducuntur, 3. b. argumenta eorum qui ſuadere conantur, ſcripturam ſacram non egere approbatione Eccleſiæ, 16. b. & ſeq. argumenta contra auctoritatem Scholaſticorum, 190. b. argumentis, quæ poſita ſunt contra Machabæorum libros, ſit ſatis. 35. a.

Ariſtoteles

Cum ait ſummum hominis bonum in contemplatione ſupremarum rerum conſiſtere, errat, 212. a. evidentiam in diſciplinis flagitat, ut rerum cognitio nec fallere poſſit, nec mutari. 275. b.
Ars eſt dux certior quam natura, 277. b.

Attritio

Sufficit ad ſuſcipiendum effectum baptiſmi, 408. b. attritio & contritio quid differant, 409. a. & b. quando ex attrito quis fiat contritus, 410. a. & 454. b.
Attritio quælibet non ſufficit, ut fiat quis ex attrito contritus. 454. a.
Auctoritas in Theologia primum locum tenet, ratio poſtremum. 3. b. & 4. b.

Auctor

Libri Regum eos tantum redegit in numerum, quos intellexit, dum judices adminiſtrarent, interceſſiſſe, 252. a. auctores ſacri quomodo ſe habeant circa vulgi opiniones falſas, 238. b. auctores ſacræ ſcripturæ aliquando loquuntur, ut vulgus ſolet loqui, 52. a. auctores ſacros in libris canonicis non ſemper Divino Spiritu fuiſſe locutos aliqui probant, 59. b. auctores Sacri quicquid in libris Canonicis habetur, Spiritu Sancto dictante ſcripſerunt, 61. b. eorum ſcripta in duplici ſunt differentia, 63. a. alii auctores ſacri præter Apoſtolos, & illos, qui ab Apoſtolis probati ſunt, non expectandi. 20. a. & ſeq. & 134. b. auctores ſacri ſæpe vocabulis imaginum utuntur pro rebus per imagines ſignificatis. 324. a.

Auguſtinus

Cum ait, Concilia priora a poſterioribus emendari, loquitur

tur

tur de legum emendatione, non fidei, 148. a. ait, nihil fieri niſi voluntate & permiſſione Dei. 14. a.
Auxilium ſpeciale Dei neceſſarium eſt ad credendum. 23. b.

B

Balaam, & Caiphæ verba, non quia ipſi dixerunt, ad fidem ſpectant, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt, 280. b.

Baptiſmus

In nomine Chriſti collatus, an jam ratus ſit, 165. b. ſine baptiſmi Sacramento in re ſuſcepto datur ſalus, 430. a. baptiſmi trina immerſio per contrariam conſuetudinem abolita, 81. a. baptiſmi ſacramentum num ante Chriſti paſſionem inſtitutum. 193. a. non aſt neceſſariom credere baptiſmum fuiſſe collatum ab Apoſtolis per illa verba: *Ego te baptizo in nomine Chriſti*, 165. b. qui ante baptiſmum peccavit mortaliter, in eo requiritur aliqua pœnitentia interior, 407. b. & 408. a.

Baruch

A canone ſcripturarum ſacrarum eximere erroneum eſt, 27. b. ejus prophetia, tanquam pars Hieremiæ veteribus viſa. 33. a.

Beroſus.

Beroſos duos auctor ponit, unum Annianum & mendacem, alterum verum, 259. b. & ſeq. unum alteri in multis opponit. *ibid.*

Bucerus

Aſſerit, tunc credendum eſſe Eccleſiæ, cum pronunciat ſecundum ſcripturas recte intellactas, 100. a. arrat, cum ait, in ſynodum Eccleſiæ non cogendos niſi filios Dei, 122. a. negat Chriſti animam fuiſſe a principio perfectam. 347. a.

C

Cajetanus

Ait, Deum non eſſe auctorem peccati, ut ſic, ſed quatenus eſt pœna peccantis, 12. b. fallitur, quod putat prophetiam Danielis referri non potuiſſe ad idolum Antiochi. 35. b. arguitur de falſa intelligentia illius loci: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt*, &c. 382. b. & ſeq ejus error in expoſitiona ſacrarum littararum. 178. a.
Calvinus ait, Euchariſtiam ideo a Patribus ſacrificium vocari, quia eſt exemplar & imago ſacrificii. 330. a.

Canones

Apoſtolorum non ſunt computandi inter libros Canonicos, 232. b. Canones Trullani non habent Eccleſiaſticam poteſtatem, 143. a. & ſeq. canonum ſacrorum interpretibus creditur adeſſe Chriſtus, 202. a. canonici juris notitiam eſſe Theologo neceſſariam probatur. 201. a. & ſeq.
Carion, & hiſtoria ipſius Lutherum ſapiunt. 269. a.

Cauſa

Cauſarum duo genera, naturale, & morale, 14. a. & ſeq. cauſæ adjutrices omnes non ſe habent eodem modo. 341. a. cauſas morales non eſt neceſſe ſimul eſſe cum effectis. 456. a. & b.
Cenſores fidei admonentur. 307. a. & b.
Cenſuræ non ſolum, ſed earum etiam culpæ & remiſſio a ſuperioribus reſervantur. 445. b.
Cham typus fuit hæreticorum. 298. a.
Chaldæi & Ægyptii non alios hiſtoricos approbabant, præter ſacerdotes, quod ipſos nunquam mentituros crederent. 266. b.

Charitas

Remittit peccata, 405. a. an ſine pœnitentia remittat peccata mortalia. 404. b.

Chriſtus.

Intelligitur per Samaritanum. 366. b. non accepit teſtimonium ab homine propter ſe, ſed propter alios, 21. b. & ſeq. nullum unquam verbum, niſi ex S. Spiritu locutus eſt, 62. b. in cœlo offert ſacrificium altaris, 334. a. eſt ſalvator Eccleſiæ, non tamen omnes, qui in Eccleſia ſunt, ſalvos facit, 509. b. & ſeq. Chriſtus & Spiritus veritatis cum Eccleſia uſque in finem ſeculi permanebunt. 143. b. quæ Patro dixit, ut præfecto Eccleſiæ, hæc ad ſucceſſores ejus pertinent. 567. a. Chriſtus obtulit ſacrificium Euchariſticum, *ibid.* idem præcepit Apoſtolis ut facerent, *ibid.* quæ Chriſtus mandavit Apoſtolis, ut futuris Eccleſiæ paſtoribus, Epiſcopis & Paſtoribus mandata ſunt, *ib.* b. ſimilitudo Chriſti, & Melchiſedech, 328. b. Chriſtus omni gratia perfecte plenus fuit, 349. a. ex Chriſto gratia & veritas in omnes emanarunt, *ibid.* b. ſolus Chriſtus fuit teſtis ocolatus in negotio fidei, 350. b. ut Deus & homo fuit a Patre deſtinatus teſtis veritatis, *ibid.* quomodo proficiebat ſapientia & gratia apud Deum & homines, 352. a. & b. Chriſtus paſſus eſt anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio inchoato per tres menſes & decem dies, 236. b. quod paſſus ſit anno ætatis trigeſimo quarto, defendi non poteſt, 237. b. prima anno poſt baptiſmum non eſt publice concionatus, *ibid.* ejus paſſio nobis applicatur in ſacramentis. 334. b. Chriſti præceptum & conſilium quomodo differant a præcepto & conſilio Beati Pauli, 63. a. ejus corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum ſpecies ſacramentales videntur, tanguntur, &c. 148. b. ejus corpos trangitur manibus Sacerdotum, non ſolum Sacramentum. 327. b. Chriſtus in ſacrificio altaris immolatue quotidie pro nobis, 334. a. Chriſti gratia & veritas omnes habuerunt gratiæ & veritatis effectus, 349. b. gloria ante paſſionem non fuit conſummata, & quicquid ei defuit ad abſolutam hominis glorificationem, hoc per paſſionem meruit, 254. b. Chriſtum nullam triſtitiam habuiſſe in voluntate, ſed in ſolo appetitu ſenſitivo poteſt dici, 255. b. quod habuerit in voluntate intellectuali maximam triſtitiam, probabile eſt, *ibid.* quod Chriſtus in cruce non habuerit gaudium, quod ex Deo viſo in voluntate naſcitur, probabiliter ſuſtentari poteſt. 256. b.
Circumciſio in veteri teſtamento quomodo baptiſmo comparanda in novo. 385. a. & 392. b

Circumſtantia.

Circumſtantiæ peccatorum duplices, 442. b. quæ ad confeſſionem integram neceſſariæ, *ibid.* & *ſeq.* & 444. b. & *ſeq.* circumſtantia loci quando in confeſſione dicenda, 445. b. temporis non neceſſario dicenda. *ibid.* & *ſeq.*

Claves

Eccleſiæ ſunt poteſtas abſolvendi & retinendi peccata. 427. a

Clemens Romanus

Non omnes libros Canonicos collegit, quos Apoſtoli verbo tenus Eccleſiæ tradiderunt. 34. b.

Cognitio.

Cognitio naturæ imperfecta eſt, ſi nulla rerum actio ſequatue, 274. a. cognitio gratoita ſupponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 281. a.
Concluſio Theologica, quam Eccleſia, Concilium, vel etiam Sancti confecerunt, & fidelibus præſcripſerunt, hæc veritas Catholica cenſenda eſt. 293. b.

Concilium

Univerſale definire debet, quis liber ſit canonicus, 21. a. triplex Conciliorum genus, 122. b. Concilium generale eſt, quod omnium Chriſtianorum Epiſcoporum convocatione & congregatione celebratur, *ibid.* & *ſeq.* Provinciale, quando a Metropolitano omnes unius provinciæ, aut regni Epiſcopi evocantur, 123. a. Epiſcopale, quod ab Epiſcopis ſingulis in ſua diœceſi haberi ſolet, *ibid.* Concilium generale, quod non eſt congregatum aut confirmatum auctoritate ſummi Pontificis, errare in fide poteſt, *ibid.* & 138. b. confirmatum autem a Pontifice certam fidem facit Catholicorum dogmatum, 129. b. & 293. b. Concilium provinciale a ſummo Pontifice non confirmatum poteſt in fide errare, 125. a. confirmatum nequit, *ibid.* b. aliquando, licet deſit ipſi auctoritas Pontificis, probabile argumentum facit ad ſuadandum dogmata fidei, 126. a. Concilium Epiſcopale, ſi confirmetur a Pontifice in decretis fidei, certum argumentum veritatis exhibet. *ibid.*

ibid. b. poteſt quidem per ſe facere probabilem fidem hæreſeos, non tamen certam, *ibid.* Concilium coactum per legatos Pontificis afferunt aliqui errare poſſe, alii negant, 127. a. Concilium totum cum Legatis errare poſſe, nullo modo admittendum, 129. b. nunquam in Concilio generali omittitur quæſtio neceſſaria ad decidendas controverſias fidei, 133. a neque unquam concilium ſemel confirmatum emendatur per poſterius: emendantur quidem quæ Pontificis confirmatione carent, 148. a. concilii & ſynodi nomen ſignificat Paſtores & Epiſcopos in unum locum congregatos ad definiendas Eccleſiæ cauſas, 120. a. Concilii Patres in cauſa fidei non conſiliarii tantum ſunt, ſed etiam judices, 130. a. & b. Concilia non coguntur fruſtra, licet ſummus Pontifex ſit firmus judex in cauſa fidei. 148. a. Concilia & epiſtolæ Pontificum certas notas habent, quibus internoſcimus, quando definiant. 194. b. & ſeq. Conciliorum auctoritas argumentis impugnatur, 118. a. Conciliorum definitiones non pertinent ad ſacram Scripturam. 131. b. & ſeq. Conciliorum in fide decreta quibus notis internoſci queant. 135. a b. & ſeq. Conciliorum robur ab eo eſt, pro quo rogavit Chriſtus, ne deficeret fides ejus. 143. a. in Concilio Tridentino quidam Epiſcopus a patribus exploſus eſt, quod aſſereret Chriſtum in cœna ſuum corpus & ſanguinem non obtuliſſe. 126. a.

Confeſſio

Omnium peccatorum mortalium, quæ Sacerdoti fit, eſt ad ſalutem neceſſaria, 432. a. confeſſio peccatorum ſecreta divinæ, non humanæ inſtitutionis eſt, 432. b. confeſſio integra eſſe debet, 440. a. quæ ſit integra confeſſio, *ibid.* b & 442. a. & ſeq. an ſufficiat confiteri omnia peccata, quorum quis ante memoriam habuit, 440. b. confeſſio non eſt dividenda, 446. b. & ſeq. ſi ex confeſſione alicujus peccati ſequitur ſcandalum, tale peccatum poteſt taceri, 449. b. inſtituta eſt confeſſio in remedium pœnitentis, 450. b. confeſſionis integritas non mathematice, ſed moraliter intelligenda, 450 a. confeſſio dupliciter informis, 451. a. confeſſio quando repetenda, *ibid.* & ſeq. an confeſſio, quæ Sacerdotibus in aurem fit, Evangelico jure ſit præcepta, 438. a. examinanda eſt conſcientia ante confeſſionem. 441. b. confeſſio eſt præcipua materia ſacramenti pœnitentiæ. 432. b.
Confeſſio ejus, qui attritionem habuit tam imperfectam, ut virtute ſacramenti non fiat contritus, an ſit iteranda. 455. b. confeſſio ficta quando ſit ſacrilegium. 455. a. per Confeſſionem fictam, & informem ſatisfit præcepto Eccleſiæ, 457. a. an confeſſio generalis ſufficiat ad abſolutionem ſacramentalem, quando ſpecialis fieri non poteſt, 457. b. & ſeq. confeſſio, in qua nullum peccatum explicatur, non eſt ſacramentalis, 458. a. an confeſſio ſacramentalis per nuncium, aut per literas abſenti confeſſori fieri poſſit, 458. b. & ſeq. confeſſio an fieri debeat per interpretem, cum alter alterius idioma non intelligit, 460. a. ſine conſenſu ſacerdotis proprii alteri non licet confiteri, *ibid.* a & b. & 461. a. quando non eſt tutum confiteri proprio ſacerdoti, quia timetur ſcandalum, vel revelatio confeſſionis, ſi proprius ſacerdos neget facultatem alteri confitendi, poteſt homo confiteri ſacerdoti cui voluerit, 461. b. confeſſio annua non eſt ſolius præcepti divini, ſed limitati per humanum, 466. a. obligatio ſemel confitendi ſingulis annis exiſtit ex obligatione ſingulis annis ſemel communicandi, 470. a. quando quis aſtringatur ad præceptum Confeſſionis. 471. b. & ſeq.

Confeſſarius

Pontificis a quo juriſdictionem habeat ipſum abſolvendi, 436. a. confeſſarius neceſſario interrogare debet pœnitentem, quando probabile eſt, pœnitentem aliquam circumſtantiam negle̅xiſſe, 443. a. intelligens pœnitentem eſſe indiſpoſitum, ſacrilegium committit ipſum abſolvendo. 445. a.

Confirmatio

Eſt ſacramentum. 369. b.

Conſtantinus.

Ejus donatio incerta, 253. b. Conſtantini lepra, *ibid.* baptiſmus. 254. a.
Contrarietas quæ eſt mali & boni, eadem eſt veri, & falſi. 8. a.

Contritio

Prima eſt meritoria primæ gloriæ, licet non primæ gratiæ, 399. b. ad contritionem requiritur totus animi conatus, quem tunc pœnitens præſtare poteſt, 410. b. ad contritionem non requiritur certus intenſionis gradus, 411. a. & b. contritio & attritio quid differant, 409. a. & ſeq. contritio non requirit certum tempus, 412. a. contritio ſpecialis pro ſingulis mortalibus peccatis non eſt neceſſaria, 416. b. in ordine ad confeſſionem requiritur contritio de ſingulis diſtincta, *ibid.* contritio quomodo ſit pars pœnitentiæ, 419. a. non eſt pars eſſentialis hujus Sacramenti, ſed integralis. 453. a. & b.
Creaturæ vox generationem habet intus incluſam, quæ Chriſti ſuppoſito abſolute divinitatem tollit. 310. b.

Culpa

Interdum eſt alterius pœna, 11. b. condonatur hominibus per propriam fidem & charitatem, pœna vero non ſolum per propriam, ſed per alienam. 341. a.

D

Decalogi præcepta omnia continent, quæ Deus præcipit. 382. a. Decreta Pontificum duplicia. 164. b.

Deus

Dupliciter cognoſci poteſt. 381. b. Deo improprie & figurate tribuuntur excæcare, indurare, decipere, hominum corda in odium convertere, &c. 13. a. Deus mentiri non poteſt, nec per ſe, nec per alium, 7. b. Deum poſſe mentiri ex ordinaria potentia, aſſerere hæreticum eſt, 8. a. Deus præcepit filiis Iſrael, ne redderent Ægyptiis vaſa, quæ ab ipſis commodato acceperant, 11. a. Deus omnis boni auctor eſt, 11. b. Deus non decipit deceptionem faciendo, ſed permittendo, 11. a. Deus earum pœnarum proprie cauſa eſt, quæ ſolum pœnæ ſunt, non culpæ, 11. b. Deus poteſt dici auctor non malæ actionis, ſed bonæ paſſionis, 12. b. Deus eſt cauſa naturalis omnium motionum, 14. b. Deus proprie ſcit, quæ neceſſario eveniunt, & quæ in caſu & fortuna ſunt poſita, 275. b. Deus bifariam conſiderari poteſt, 280. a. & 294. a. Deus ut hominum judex, habet parata virtutibus præmia, vitiis ſupplicia, 282. a. quomodo naturæ lumine agnoſcimus Deum eſſe, agnoſcimus etiam remuneratorem eſſe inquirentium ſe, 283. b. Deus in remiſſione peccati & miſericors, & juſtus eſt. 346. a. & b.
Dilectio Dei ſuper omnia dupliciter poteſt dici maxima. 412. a. & b.

Diſciplina

Quælibet habet duas partes, 15. b. diſciplina omnis humana ad Deum tanquam ad principium ſapientiæ referenda eſt, 210. b. in diſciplinis humanis duo vitia maxime vitanda, 209. a. quid in humanis diſciplinis viri docti reprehendant. 211. a. & b.
Diſcrimen duplex inter ſacros auctores & ſummum Pontificem, Patreſque concilii reperitur. 211. a. & b.

Diſplicentia

Peccati perfecta quæ, 409. a & b quæ imperfecta. *ibid.*
Diſtributio accommoda eſt ibi, *Spiritualis homo judicat omnia*, ſicut & ibi: *Ille docebit vos omnem veritatem*, & ibi etiam: *Unctio docet vos de omnibus.* 87. a.

Doctrina

Moralis non minus exigitur ad paſtum ovium Chriſti ſalutarem, quam fidei diſciplina, 137. a. doctrina fidei ſingulis hominibus neceſſaria, 22. a. doctrina Evangelica proprie nec hæreſis, nec ſecta appellatur, 197. b. doctrina veritatis aliquando poteſt intermitti. 444. a. & b.

Doctor.

Doctoris Chriſtiani præcipuum inſtitutum eſt, exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere, 2. b. Doctores Eccleſiæ univerſi nequeunt in falſam fidei doctrinam convenire, 103. b. juniores quid in ſacrarum literarum expoſitione facere poſſint, aut debeant, 186. b. Doctores Hebræorum diligenter contenderunt textum Hebraicum corrumpere. 46. b.
Dogma quodcunque fidei, quod vel Eccleſia habuerit, vel concilium, vel ſummus Pontifex fidelibus præſcripſerit, nobis pro Catholica veritate habendum eſt, ſive ſcriptum ſit, ſive non ſit. 293. b.

Dolor

Digitized by Google

Dolor.

Voluntatis eſt proprie hominis triſtitia: qui autem in ſolo appetitu ſenſitivo reperitur, magis eſt animantis dolor, quam hominis, 356. a. dolor comes individuus reſipiſcentiæ, 395. a. dolor peccati quia eſt contra Deum, eſt de eſſentia pœnitentiæ, 397. a. dolor omnis in amora fundatur. *ibid.* b.

Driedo graviter erravit, qui relicto Hieron. & aliis probæ fidei, aurem Beroſo accommodavit in Perſarum regum geſtis. 263. a.

Dubius in fide an Infidelis ſit. 300. a.

Dubitatio ſina aſſenſu atque diſſenſu nec error proprie eſt, nec fidei ex omni parte inimica. 301. b.

E

Eccleſia

Fidelium nunc viventium ſcribere librum canonicum non poteſt, ſed definire, quiſnam liber ſit canonicus, potaſt, 30. b. Eccleſia præſens ſuo jure poteſt docera eos, qui fidem ſuſceperunt, quæcunque ſunt fidei, 21. a. quæ præcepta Eccleſia ſolvere poſſit, quæ non, 64. a. Eccleſia antiquior eſt quam ſcriptura, 74. b. Eccleſia non poteſt eximere fideles a vinculo Traditionum, quas a Chriſto Apoſtoli acceperunt, nec illas contraria conſuetudina abolere, 81. a. Eccleſiæ græcum nomen, Latine Convocatio ſeu concio dicitur, 92. a. eſt locus quo multitudo confluit, & ipſa multitudo, *ibid.* Eccleſia dupliciter intelligi poteſt, *ibid.* b. ex quibus vere & proprie Eccleſia conficitur, 97. b. & 110. a in credendo non poteſt errare, 98. a. nec ejus fides poteſt deficere, *ibid.* & Eccleſia eſt immaculata in his, qui a crimine mortali mundi ſunt, quamvis culpæ venialis nonnihil contrahant omnes, 112. a. non debet, nec poteſt appellari ſynagoga Sathanæ, 114. a. Eccleſia una manet mortuo ſummo Pontifice, manca tamen & imminuta, *ibid.* b. Eccleſia Catholica, id eſt univerſalis nominatur, propter communem fidem & univerſalem doctrinam, in toto orbe diffuſam, 116. a. Eccleſia in doctrina eorum morum, qui ad ſalutem ſunt neceſſarii, non poteſt errare, 137. a. in moribus, qui ad privatos homines, aut Eccleſias referuntur, errare per ignorantiam poteſt, 139. a. in canonizationibus Sanctorum non errat, *ib.* b. Eccleſia Chriſti cuſtodis ſcripturam, & ejus intelligentiam, 291. a. non haberet veram fidem & Evangelium, ſi non haberet legitimum ſacræ ſcripturæ ſenſum, *ib.* Eccleſiæ auctoritas certa regula eſt ad dafiniendum quis liber ſit canonicus, 28. b. ejus auctoritas non eſt ratio per ſe movens ad credendum, ſed cauſa ſina qua non crederemus, 24. b. Eccleſiæ partes ſunt omnes illi, qui poſt baptiſmum Chriſti characterem habent, niſi propter hæreſim publice Eccleſiæ judicio fuerint damnati, 93. b. Eccleſiæ promiſis Chriſtus Spiritum veritatis, 98. b. Eccleſiæ, quam Apoſtoli fundarunt, ſpiritus ſancti charismata ſunt data, 102. b. decreta Eccleſiæ, quæ certis principiis non innituntur, certa & firma eſſe non poſſunt, 139. b. Eccleſiæ Romanæ auctoritas multis argumentis impugnatur, 132. a. & *ſeq.* Eccleſiæ publicum privilegium fuit, quod Petrus aliis confirmandis ſolidam fidem proponeret, nec in fidei judicio deficeret, 171. a. Eccleſiæ Romanæ conſuetudines aliæ ſunt communes toti Eccleſiæ, aliæ vero ipſi peculiares: illas Eccleſiæ omnes tenentur amplecti, has non, *ibid.* b. Eccleſiæ intelligentia eſt germanus ſacræ ſcripturæ intellectus, 293. a. Eccleſiæ ſocietas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam facit, 341. a. Eccleſiam manifeſtam eſſe & cognitam fidelibus neceſſe eſt, 107. b. & *ſeq.* extra Eccleſiam nemo ſalvatur. 372. b.

Eccleſiæ præceptum de facienda confeſſione ſemel in anno non obligat illos qui tantum peccaverunt venialiter, 465. a. hoc præceptum, an præceptum ſit, an vero exhortatio. 470. a. an Eccleſia cum aliquo diſpenſare poſſit in præcepto divino de confeſſione. 470. b. & *ſeq.*

Eccleſiaſtici ſcriptores ſi mentiantur, impudentes & impii ſunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoſcendæ facilior eſt illis. 256. b.

Editio

Vetus & vulgata ſacræ ſcripturæ fidelibus eſt retinenda in omnibus, quæ ad fidem & mores ſpectant, 45. a. aliqui conantur probare, Latinam editionem per Græca & Hebræa exemplaria corrigendam eſſe. 47. b.

Eleemoſyna remittit peccata; 405. a. & 416. a.

Enoch fidem habuit. 376. a.

Enunciationes loco interrogationum in judiciis uſurpantur. 13. b.

Epiphanius in rerum & temporum ratione nullos graves auctores ſequi ſolet, atque adeo in his interdum fallitur. 236.

Epiſcopus.

Antiochenus, ſi Petrus ſemper Antiochiæ ſediſſet, ut cœpit, legitime illi in Pontificatu ſucceſſiſſet, 268. a. Epiſcopum Romanum eſſe, qui Petro in eadem auctoritate & poteſtate ſuccedit, probatur. 155. b. & *ſeq.* in fidei controverſiis definiendis errare non poſſe probatur, 160. b. & *ſeq.* Petri ſucceſſorem eſſe, conſtat graviſſimis hiſtoriis, 167. b. & 168. a. Epiſcopi annulares ſine cauſa aliquando in concilio ſunt admiſſi, 121. b. Epiſcopi ſucceſſores Apoſtol. in poteſtate ordinaria, quam ſinguli in ſuis Eccleſiis habuerunt, non tamen in poteſtate generali & extraordinaria. 171. a.

Epiſtola.

Epiſtolam Pauli ad Hebræos inter Canonicas non reponere, eſt hæreticum, 28. a. & 38. b. epiſtolam item Jacobi, 28. b. & 42. a. ſecundam Petri, duas poſteriores Joannis, & illam aliam Judæ in canonicis non annumerare, hæreſim ſapit. 28. b. 41. b. & 42. a.

Eraſmus Roterodamus.

Quas tenebras ſuper univerſam terram factas ſcribit Evangeliſta, ipſe ſuper Judæam tantum, ignorans humanas hiſtorias, ſuſas intelligit, 235. b. licenter nimis Hieronymum incodacii arguit. 264. a.

Error

Duplex, perſonalis, & judicialis, 163. b. errare quid. 300. a.

Eſſentia divina nec genita eſt, nec generat. 394. a.

Evangelium

Pauli non fuiſſet receptum, niſi auctoritate Petri, & eccleſiæ fuiſſet roboratum, 13. a. & 21. b. Evangelium non in ſcripturis & ſuperficie, ſed in ſenſu & medulla conſiſtit. 291. a.

Euchariſtia.

Sacrificii Chriſti exemplar non eſſet, niſi eſſet quoque ipſa ſacrificium, 330. b. non modo ſacrificium eſt, quo Deo gratiam referimus, ſed nos etiam Deo placat, *ib.* eſt ſacrificium laudis & gratiarum actionis, 325. b. Euchariſtiæ ſacrificium quatuor partes habet, conſecrationem, oblationem, fractionem, conſumptionem, 336. a. inter omnia Sacramenta ſolum eſt ſacrificium, & quare, 346. b. corpus & ſanguis Chriſti in Euchariſtia offertur, 333. b. Euchariſtiæ ſacramentum ſumens ſina pœnitentia peccat mortaliter, 421. b. Euchariſtiæ ſpiritualis & ſacramentalis manducatio, qua ratione neceſſaria. 437. b.

Euchariſtiam aliquando ſumere licet ſine confeſſione, 466. b. ante Euchariſtiam confeſſio præmittenda, *ibid.* & *ſeq.* & 470. a.

Euſebius.

Et veteres non ſatis explicant, quantum fueris tempus prædicationis Chriſti, 238. a. & b. Euſebii Cæſarienſis chronicon & hiſtoria Eccleſiaſtica a Gelaſio Papa, & multis aliis notantur. 268. a.

Exemplaria Latina ſacræ ſcripturæ in his, quæ ad fidem & mores pertinent, non ſunt per Hebraica, vel Græca corrigenda. 45. a.

Explicatur caput primum de hæreticis: *Dubius in fide infidelis eſt.* 301. b.

Expoſitores quæ apponunt in margine, ea librariorum vitio nonnumquam inſeruntur. 39. b.

F

Falſum abſurde in typum veritatis aſſumitur. 10. a.

Feſtum.

Feſtus dies pro Paſchate ſolet in Evangelio accipi, 237. a. & b. feſtum, de quo meminit Joannes cap. 5. non fuit Pentecoſtes, licet Chryſoſtomus, & Cyrillus affirment, 238. b. feſtorum corporalis quies quo pertineat. 421. b.

Fi-

Digitized by Google

Fides

Romani Pontificis interior non eſt Eccleſiæ neceſſaria, 171. a. Fides immediata auctoritate nititur, 276. a. Fides & Theologia non aliter ſe habent, quam habitus principiorum, & ſcientia concluſionum, *ibid.* fides innititur revelationibus, quas Apoſtoli & Prophetæ ediderunt, 280. a. fides non ſequitur privatas revelationes, ſed eas, quæ ad communem religionem attinent, *ibid.* a. & b. cum natura non pugnat, 284. b. non ad verba, ſed ad ſenſa refertur, 291. b. naturalem rationem dirigit, 284. b. fidei quædam ſunt, quæ omnes fideles explicite credunt, quædam, quæ ſoli majores credere tenentur explicite, 116. b. fidei ratio formalis non eſt Eccleſiæ auctoritas, 24. a. fidei reſolutio ultima fit in cauſam interiorem efficientem, hoc eſt in Deum moventem ad credendum, *ibid.* b. fidei ratio formalis, quæ eſt divina veritas revelans, non ſufficit ad movendum, niſi adſit Deus interius movens, *ibid.* ejus ratio formalis non eſt ratio Theologiæ formalis, 279. b. fidei dogmata, ſive Chriſtus per ſe Apoſtolis revelaverit, ſive Spiritus ſanctus poſt ejus aſcenſionem, mutari non poſſunt, 81. b. non ſtatim ſi quicquam jure Canonico continetur, fidei dogma credendum eſt, 135. b. fidei doctrina non ſolum illud eſt, quod Apoſtolis expreſſe habetur revelatum, verum illud etiam, quod ex altera propoſitione revelata, & altera certa lumine naturali conficitur, 168. a. in duplici differentia ſunt ea, quæ ſunt fidei, 283. b. fidei habitum per dubitationem pertinacem amitti probabile eſt, 302. b. fides Chriſti implicita & explicita, 370. a. explicita non fuit ſemper ad ſalutem neceſſaria, *ibid.* b. poſt divulgationem vero Evangelii cuilibet eſt neceſſaria, 371. b. implicita poſt lapſum ſemper fuit neceſſaria ad ſalutem, 370. b. differentia inter fidem veteris & novæ legis, 372. b. & ſeq. fidei ad ſalutem major eſt neceſſitas, quam baptiſmi, 373. a. ſine fide hominem juſtificari poſſe, ſententia erronea eſt, 374. b. fides eſt fundamentum juſtitiæ, 375. b. & ſeq. non niſi a Dei gratia provenit, 376. a. & b. eſt ad remiſſionem peccatorum neceſſaria, 377. b. in lege naturæ ſola fides ſatis fuit ad ſalutem parvulorum, 382. a. Quod ſanæ doctrinæ adverſatur, Fidei quodammodo adverſum eſt. 290. a.

Figurata dictione multa, quæ parti conveniunt, ſolent in totum transferri. 309. a.

Filius

Dei dicitur neſcire diem judicii, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult aliis revelare, 353. b. filii Dei non ſemper probi intelliguntur, ſed ii quoque interdum, qui bona paterna prodegerunt. 310. a.

Finis eſt duplex, alius doctrinæ, alius doctoris. 276. a.

Fractio & conſumptio ſpecierum, ad integritatem externi ſacrificii pertinent. 336. a. & b.

Fratres

In Scriptura, non modo germani, ſed propinqui dicuntur, 433. a. Fratres vocat Scriptura eos, qui ſunt conſobrini. 434. a.

Fundamentum domus ſecundum metaphoram idem eſt, quod ſervata analogia corporis caput. 152. b.

G

Gelaſius.

Gelaſius multos libellos rejecit. 268. a.

Gelaſii Papæ cenſura de hiſtoriis Sanctorum. 245. b.

Gens nulla eſt tam fera, quæ non ſciat Deum habendum. 282. a.

Gentes tales volebant Deos eſſe, quales ipſæ eſſent. 364. a.

Gratia ſuavior & effuſior eſt, quam natura. 319. a.

Græci.

Græca hiſtoria falſa reputatur ante Olympiades, poſt verior, 255. b. Græci multis locis, ut Scripturam ad ſuum ſenſum traherent, novum teſtamentum violarunt. 46. a.

Gregorius

Primus, & tertius loquuntur de muliere, quæ ante matrimonium erat impotens ad ſolvendum debitum, 166. a. decimus ratione Theologica demonſtravit, Spiritum Sanctum ex Patre, & Filio, tanquam ex uno principio procedere, 394. a. Gregorius Magnus in Dialogis, & Beda in Hiſtoria Anglorum, quædam miracula ſcribunt minus certa. 267. b.

H

Habitus fidei in ordine ad Theologiam habet ſe ut habitus intellectus in ordine ad diſciplinas humanas. 24. b.

Hebræi hiſtoriæ humanæ penitus ſunt ignari, quia nulla externi regni monumenta habent. 263. b.

Heli

Eundem fuiſſe, qui & Joachim pater Virginis Mariæ, quibuſdam probabile viſum eſt, 232. b. Heli, Eliachin, Joakin idem fere ſignificant. *ibid.*

Hæreſis.

Hæreſeos nota non eſt inurenda illis, qui tenent, Eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare, 138. a. & b. Hæreſis ſine pertinacia non conſtat, 296. a. Hæreſis eſt error pertinax illius, qui profeſſus fuit fidem, 297. a. Hæreſis & ſecta idem ſunt, *ibid.* b. Hæreſis unde dicta, *ibid.* generale nomen eſt, ſed contracto vocabulo dicitur ſecta ſeu diviſio, qua quis a communi Eccleſiæ fide ſe ſejungit, *ibid.* non incurritur ex verbis inordinate prolatis, ſi error in fide abſit, 299. b. hæreſim conſtare poſſe ſine pertinacia, aliqui Doctores aſſerunt. 295. b.

Hæreticus

Eſt, qui volens unicuilibet dogmati aſſentitur, cum intelligat eſſe fidei contrarium, 303. b. non eſt, qui paratus eſt corrigi ab Eccleſia, 304. b. nemo nominandus hæreticus, niſi a perfecta & conſummata hæreſi, 305. a. quæ neceſſaria ſint, ut quis conſtituatur hæreticus, 306. b. hæretica propoſitio eſt, quæ hæreſim interiorem enunciat, illiuſque eſt omnino ſignum, *ibid.* hæretici non ſunt partes Eccleſiæ, 93. b. hæreticis Spiritum veritatis concedunt Eccleſiæ Sanctorum, 104. a. hæreticis omnibus commune eſt Eccleſiam aut Eccleſiæ nomen ſpernere, aut ad ſe transferre, 88. a. ex verbis inordinate prolatis hæreſim incurri quomodo ſit verum. 299. b. & ſeq.

Herodes

Romam vocatus, ut accuſationi filiorum reſponderet, diſtulit necem innocentium. 236. a. Herodias non fuit filia Arethæ regis. 234. b.

Hieronymus

Non eſt regula Eccleſiæ in libris Canonicis decernendis, 31. b. riſit Adami ſepulturam in loco Calvariæ. 239. b.

Hieruſalem

Ab Aram centum ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis, & Hiſpanis, ab Ur Chaldæorum ducentis duodecim diſtat. 236. b.

Hiſtoria

Licet ad narrandum, non ad probandum ſit ſcripta, aliquid tamen ſine dubio probat, 252. a. non ſolum Eccleſiaſtica, ſed etiam ethnica, Theologo contra adverſarios fidei utiliſſima, 226. b. & hiſtoria Socratis ſcholaſtici Cano non placet, 270. a. hiſtoriæ humanæ auctoritas multis argumentis impugnatur, 257. b. hiſtoria veritatis certum ſignum eſt, ſi de iiſdem rebus eadem omnes ſcribant, 231. b. hiſtoriæ uſurpatio & approbatio non idem, 253. a. hiſtoriam Sozomeni improbavit Divus Gregorius, 269. b. ſcribentes hiſtorias ſanctorum, res humanas ab ipſis alienas fore non cenſeant, ſed ſicut Evangeliſtæ, nec affectus naturæ imbecilliores, nec cauſas naturæ graviores diſſimulent. 266. a.

Hiſtoricus

Certus eſſe non poteſt, ad faciendam certam Theologiæ fidem, præter auctores ſacros, 231. a. hiſtorico dabemus fidem, cui auctoritatem tribuit Eccleſia; cui autem Eccleſia derogat fidem, & nos ſimiliter, 268. a. hiſtorici graves ac fide digni probabile argumentum Theologo ſuppeditant, 231. b. hiſtorici omnes in eandem rem concurrentes certum argumentum faciunt, ut Theologiæ dogmata firma etiam ratione conſtituantur, *ibid.* quomodo debeant concordare, ut certa ſit illorum doctrina, 233. b. hiſtorici gentium veraciores fuerunt, quam multi ex noſtris, 264. a. hiſtorici illi præferendi ſunt, qui ſeveritati ingenii quandam prudentiam adjungunt, & ad eligendum, & ad judicandum. 266. b.

Homo

Homo

Non ſolum vitales operationes per gratiæ formam, & virtutes in ſe edit, ſed vivendi ſibi cauſa eſt, 339. a. in ſui generatione Dei adjutor exiſtit. *ibid.* in ſe facit actus fidei, ſpei, charitatis, quibus Deus utitur ad animum vivificandum gratuito, *ibid.* b. homo licet cauſa gratiæ non ſit, cauſa tamen ſibi eſt, ut per gratiam vivat, *ibid.* homo tunc ſecundum animam dicitur vile in cælo, quando videt Deum, 350. b. hominem peccare in eo, quod Deo præcipiente agit, cum recta ratione pugnat, 14. a. homines boni, etſi pauci ſunt, plus valent, ut plebs bona ſit, quam multi mali, ut nominetur mala, 114. a. homines hominibus credant neceſſe eſt, niſi vita pecudum more degenda ſit, 331. a. homo non tenetur ſtatim a commiſſo peccato facere pœnitentiam, 401. b. & ſeq. non tenetur pœnitentiam agere, quoties peccata memoriæ occurrunt, 422. a. nec divino nec humano jure obligatur homo diebus feſtis ad pœnitentiam, *ibid.* a. & b. homo dominus eſt bonorum corporalium & ſpiritualium, non autem vitæ corporalis, 404. a. homo non poteſt producere pœnitentiæ actum ſufficientem ad juſtificationem, ſine ſupernaturali auxilio Dei. 403. b. & ſeq.

I

Jacob

IN illis verbis: *Ego ſum primogenitus tuus Eſau*, &c. ſecundum aliquos mentitus eſt, ſed matre conſulente, non Deo revelante, 9. b. cum præripuit fratri benedictionem, fidem gentium prænotavit, 10. a. eſt vere primogenitus ſecundum carnem & ſecundum jus. *ibid.*

Jacobus frater Domini vocatus, non fuit filius Joſeph, niſi illum duas ſimul uxores habuiſſe nulla ratione contendas. 334. a.

Jejunium quadrageſimæ Apoſtolicum inſtitutum eſt. 80. b. & ſeq.

Jeſu epiſtola ad Abgarum regem fabula eſt. 368. a.

Imperandi verbum an ſemper præceptum, an conſilium ſecum ferat. 40. b.

Impoſſibile quandoque dicitur, quod valde difficile eſt. 434. b.

Incitamenta aliqua exteriora & humana, neceſſaria ſunt juxta communem legem, ut in Evangelii fidem inducamur. 33. a.

Infidelitas.

Infidelitatis ſpecies quot ſint. 304. b. infidelitas non eſt peccatum iis, qui nihil de fide audierunt. 374. a.

Infirmus, qui caſu obmutuit, ſi ſignis det teſtimonium ſe confiteri voluiſſe, abſolvitur. 457. a. & b.

Injuriarum remiſſio remittit peccata. 405. a.

Innocentium Tertium fuiſſe confeſſionis auricularis auctorem, falſum eſt. 439. a. & b.

Interpretatio quæ apponitur retentis vocibus Hebraicis, an ad ſacram ſcripturam pertineat. 49. b. & ſeq.

Interpres

Machabæorum veniam petit non ſelſitatis, ſed elocutionis. 36. a. interpres verbis Hebraicis retentis, jure ſuo poteſt interpretationem apponere, quod facere poterat verbis Hebraicis non retentis, 49. b. non eſt aſtrictus eaſdem omnino res, quæ in Hebræo habentur, ſemper in Græcum, Latinumque convertere, ſi ſenſus idem manet, 51. a. interpres editionis vulgatæ habuit ſpiritum quemdam prophetico vicinum & proximum. 54. b.

Inſtrumentum a ſanis obſignatum, teſtamentum dicitur. 41. a.

Joannes Evangeliſta quare non dixit, aut filium, aut vitam, aut lucem, ſed *Verbum caro factum eſt*. 349. a.

Joannes Vergara Canonicus Toletanus Græcæ & Latinæ linguæ peritiſſimus. 262. b.

Jonas nolebat Ninive ſubverſionem pronunciare, eo quod divinam putabat miſericordiam Ninivitis pœnitentibus eſſe flectendam. 10. b.

Joſeph

Non eſſe mentitum in illis verbis, per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis vos, &c. aſſerit D. Auguſt. accepit enim Verbum, *eſtis*, pro verbo, *habemini*, 14. b. Joſeph duos patres habuit, Heli legalem, Jacob naturalem, 332. b. Joſeph aliam præter Mariam uxorem habuiſſe conjectura eſt, quia aliqui in Evangelio fratres Domini vocantur, 333. b. cum Mariam conjugem accepit, octoginta fuiſſe annorum, Epiphanius non ſemel aſtruit, 334. a. Joſeph & Cleophas erant fratres ſecundum Egeſippum. *ibid.*

Joſephus egregius hiſtoricus a multis laudatur. 370. b.

Judaico ritu gratias Deo agere, calicem in manus accipiendo & levando, vere eſt hoſtiam pro gratiarum actione offerre. 326. a.

Judex.

Judicem vivum oportet in Eccleſia eſſe, qui fidei controverſias poſſit decidere, 20. a. judices Eccleſiaſtici merito vos omnes hæreſeos nomine condemnant, qui de dogmate Catholico dubitant, 308. b. tunc de hæreſi tuto poſſunt pronunciare, quando error eſt circa ea, quæ nullo modo poſſibile eſt ab errantibus ignorari, 307. b. dubitantes de errantis pertinacia, duas res tranſigere debent. 308. a.

Judicium

De ſcripturis per ſcripturas ipſas idoneum eſſe non poteſt. 17. b. de ſcripturis canonicis ad privatos Reipub. cives non pertinet. 18. a.

Julii Africani de temporibus quinque volumina. 370. b.

Juris canonici cognitio theologo neceſſaria. 199. a.

Juriſconſultus.

Juriſconſultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidem pertinent, 201. a. parum etiam confert illorum auctoritas Theologo in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex Evangelica, vel ratio philoſophiæ præſcribit, *ibid.* b. Juriſconſultorum omnium concors ſententia fidem facit Theologo, cum de moribus Eccleſiæ, & religionis inſtitutis, per leges tantum pontificum decernitur, &c. *ibid.* b. & ſeq.

Jus divinum

Nullum certum tempus præſcribit confitendi, 465. b. quatuor caſus, in quibus jus divinum obligat ad confitendum, *ibid.* a. & b. de jure divino eſt, confiteri proprio ſacerdoti, qui videlicet habeat ordinariam juriſdictionem. 460. a.

L

LAtinus fulgor, & gloria Græciæ claritatem obſcuravit. 266. a.

Legatum vetus, teſtamentum erat, ſignatum a vivo, ſed apertum moriente Chriſto. 41. a.

Lex.

Leges Eccleſiæ non omnes petendæ ſunt a juris voluminibus, in quo multi falluntur. 299. a. leges Eccleſiæ multæ ſunt, quas non ſcriptura, ſed uſus inſeruit. *ibid.* lex de hæretico denunciando, quamvis occulto, fraternæ correctionis legem non violat. 306. a.

Liber.

Libri ſacri appellantur, quos Spiritu Sancto dictante, ſacri auctores exceperunt, 5. a. librum eſſe hujus aut illius ſcriptoris, non admodum intereſt Catholicæ Fidei, dummodo Spiritus Sanctus auctor credatur, 37. b. liber qui ſub antiquitatis nomine profertur, debet viro prudenti ſuſpectus eſſe, 263. a. libellos Adam, Enoch, & Noe noluit recipere Eccleſia, *ibid.* Libri lintei apud Romanos fuere quondam, 257. a. libri profani redarguuntur, & qui contra illos eduntur, myſteriorum Eccleſiæ pleni. 267. a.

Linguarum peritia

Utiliſſima eſt ad infideles alienæ linguæ ad fidem inſtituendos, 55. a. utilis ad dictiones explicandas, quæ magnam emphaſim habent, *ibid.* linguarum alia utilitas, ad accipiendos plures ſenſus catholicos ex eadem ſcriptura, *ibid.* b. & ſeq. quarta utilitas, ad cognoſcenda idiomata, phraſes, & proverbia linguæ alienæ, 56. a. & b. quinta, ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria typographorum, aut eorum, qui ſcripſere, imperitia obrepſerunt, 57. a. ſexta commoditas ad intelligenda quædam loca, quæ ab interprete apertius reddi poterant, & ſine linguarum cognitione nequeunt explicari, 58. a. ſeptima ad evitandum errorem ex Latini ſermonis amphibologia, *ibid.* de-

ſinum

mum utilis eſt ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt. *ibid.* & b.

Literæ ſacræ.

Literis ſacris explicandis eodem ſpiritu opus eſt, quo ipſæ ſunt ſcriptæ, 54. b. literæ ſacræ non continent omnia, quæ ad doctrinam Chriſtianam pertinent, 75. b. 383. b. literarum ſacrarum conſuetudo eſt, eundem omnino populum nunc propter juſtos felicem dicere, nunc propter improbos miſerum & infelicem. 214. a.
de Luengas vias, luengas mentiras. 265. b.
Loci circumſtantia quando in confeſſione explicanda. 445. b.

Lutherani

Aliquando aſſeruerunt, ſacram Scripturam per ſe cuique habenti Spiritus ſancti, & fidei lumen eſſe manifeſtam, 16. b. putant nullum dogma poſſe traditione probari. 71. a. nullam in Eccleſia legem eſſe volunt, per quam Scripturæ ſenſa finiantur, præter rationem propriam, 72. b. docet, ſacras literas unum ſolum habere ſenſum, illumque in promptu cuique ſine magiſtro docente patere, 73. a. Lutheranorum ſententia refellitur multis rationibus, *ibid.* b. Lutherani ſanctorum auctoritatem multis argumentis expugnare contendunt, 172. a. & ſeqq. nituntur probare Euchariſtiam non eſſe ſacrificium, 319. a. & ſeqq. perperam definierunt ſacrificium, quod ſit ceremonia, vel opus a nobis Deo redditum, ut eum honore afficiamus, 323. a. Lutherani duas proximas ſacrificii ſpecies eſſe aſſerunt, & non plures, 324. b. ſacerdotium noſtrum Turcarum more informare cupiunt, 329. a. Lutherani Euchariſtiam percipientes, non item offerentes, Domini cœnam agunt, ſacrificium crucis non agunt, 326. b. miniſtri antichriſti jure dicuntur, 328. b. non omnino negant ſacrificium, ſed negant in eo, quod dicitur offerri pro peccatis, 330. b. negant pœnitentiam eſſe ad ſalutem neceſſariam, 430. b. item confeſſionem. 432. a.

Lutherus

Aſſeruit Philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, omneſque diſciplinas ſpeculativas errores eſſe, 205. a. Luthero data eſt clavis putei abyſſi, ut errores ibi demerſos erueret. 209. a.

Lumen naturæ.

Lumine naturæ errantes non minus a Deo falleremur, quam ſi per fidei lumen erraremus, 210. b. Luminis naturalis inveſtigationem & argumenta refellere, non modo ſtultum eſt, ſed impium. *ibid.*
Lux divina per ſe quidem ad videndum editur, ſed per occaſionem in eo cæcitatem efficit, qui prave affectos habet oculos. 53. b.

M

MAhumetus omnem diſputationis aditum ſuis, edita lege, præcluſit. 73. a.

Magi.

Qui Chriſtum adoraverunt, fuerintne reges, an non parum intereſt, 234. b. & ſeq. Chriſtum decimatertia die, ex qua natus eſt, adoraverunt. 235. a.
Marcus Evangeliſta, in illo, quod ſcripſit, hora tertia Dominum crucifixum, quo pacto vendicandus ſit a falſitate. 66. a.
Maria Virgo Magorum oblationem in quo conſumpſit. 235. b. utrum B. Virgo a peccato originali fuerit libera, in utramque partem poteſt credi. 377. a.

Martyrium

Remittit peccata, 414. b. ſine charitate non valet. *ib.*
Maſſiliani negarunt neceſſitatem confeſſionis. 432. a.

Matrimonium.

Matrimonii materiam & formam, & an matrimonium conferat gratiam, inconſtanter & varie affirmant Theologi, 194. b. matrimonium ſine miniſtro Eccleſiæ contractum, an ſit ſacramentum, 195. a. & b. quod inter abſentes per literas & procuratores contrahitur, non eſt ſacramentum, *ibid.* b. & ſeq. & 368. b. ſine miniſtro contractum, non eſſe ſacramentum, varie probatur, 196. a. & b. matrimonii miniſtri vir & fœmina contrahentes non ſunt, *ibid.* matrimonium in ſtatu innocentiæ non fuit ſacramentum. 368. a.
Medium ad ſalutem neceſſarium, duplex. 420. b. & ſeq.
Melchiſedech panem & vinum obtuliſſe Deo in ſacrificium, quomodo colligatur ex 14. cap. Geneſ. 328. a.

Mendacium

Emanaret a fonte veritatis, ſi quiſpiam Deo auctore falleretur, 9. a. mendacium dicere & facere malum cum natura ſtabili, immobilique pugnat. *ibid.*
Mentiri eſt aſſerere falſum animo fallendi. 7. b.
De *μετάνοια* voce quid ſentiendum. 395. a.
Metaphora & figura a rebus vicinis & ſimilibus ducitur. 10. a.
Methaſtenem Annii hiſtoricum repellit auctor. 260. a.
Micæa Hebræis eſt oblatio. 359. b.
Miniſtri & ſacramenti, & ſacrificii altaris ſunt cauſæ, ad modum quo qui applicat ignem ad ſtipulam cauſa eſt, &c. 331. a.

Miſſæ

Valor infinitus eſt, quoad ſufficientiam, non autem quoad efficientiam, 345. a. miſſam habemus ex traditione Apoſtolorum 329. b. eſſe ſacrificium, probatur auctoritate Eccleſiæ, conciliorum, pontificum, & Sanctorum. *ibid.* & ſeq.

Moyſes

Præceptum accepit a Deo, ut legem populo ſcriberet; legis autem occulta myſteria miniſtro ſuo Joſue revelaret, 76. a. Moyſes fuit ſacerdos. 120. b.
Monachi tenentur confiteri peccata venialia. 465. a.
Mortis periculum, & articulus diſtinguuntur. 466. a.

Mutus

Tenetur confiteri eo modo quo poteſt, ſive per nutus, ſive per ſcriptum, 457. a. & b. mutus non valens exprimere circumſtantias peccatorum, ſed ſignis tantum oſtendens ſe offendiſſe Deum, abſolvi poteſt 457. a.

N

Nectarius

Epiſcopus Conſtantinopolitanus ſucceſſor Gregorii Nazianzeni, & anteceſſor Chryſoſtomi. 426. b. quomodo confeſſionem apud Sozomenum de medio ſuſtulerit. 438. a.
Nemrot tranſlatus a Diis dixit Beroſus. 259. b.
Nicænum concilium tempore Conſtantini a Sylveſtro pontifice coactum, hiſtorici pii, graviſſimique teſtantur. 231. b

Noe

Præter tres priores filios, plures genuiſſe poſt diluvium, aſſerit Beroſus Annianus contra ſacras literas, 259. a. eum jaceret ebrius, carmine magico a Cham filio ſterilis effectus eſt, ſecundum Beroſum. *ibid.*

Nomen.

Nomina quædam ſunt, quæ ſi in eadem lingua aliis verbis explicentur, nihil abſurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchiſedech evenire potuit, 40. a. ſnomen generis ſpeciei illi abſolute tribuere, quæ eſt in eo genere imperfectiſſima, in more majorum poſitum eſt. 309. b.
Novatiani negarunt per abſolutionem remitti peccata, 457. a.

Numerus

Locorum Theologicorum denarius eſt, 4. a. & b. numeri depravati reperiuntur in hiſtoria ſacra & profana, 247. b. numerus peccatorum mortalium ad confeſſionem integram neceſſarius. 442. a.
Nuptias in Cana Galilææ non fuiſſe factas, anno integro poſt baptiſmum elapſo, non ſine cauſa aliqui putant, 236. b. & ſeq.

O

Oblatio

Corporis, & Sanguinis Chriſti, quam miſſam, & ſacrificium appellamus, ex Apoſtolorum traditione habetur, 329. b. oblatio duplex, univerſalis, & particularis. 333. a.

Offerre.

Offerentes ſacrificium non minorem partem accipiunt, ſi pro pluribus, ac ſi pro uno duntaxat offerretur. 345. a. non offerentes non accipiunt æqualem partem ſi pro pluribus, ac ſi pro uno tantum offerretur, *ibid.* b. offerentes ſunt adjutores, auditoreſque miſſarum, hi etiam qui ſacerdoti alimenta miniſtrant, vel quoquo modo ſacrificio inſerviunt, *ibid.* offerentium quiſque pro ſua devotione partem capit ſacrificii altaris. *ibid.*

Ope-

Orationes humanæ ſunt, quæ in propria gratia, & meritis nituntur, aliæ vero ſunt, quæ non a nobis efficacitatem habent, ſed prorſus a Chriſto. 339. a.
Operoſum & arduum eſt ſimul in Theologiæ controverſiis & elegans dicendi, & argutum diſputandi genus obſervare. 5.
Opus idem, ſi quatenus pœna eſt, ad Deum: quatenus eſt culpa, ad auctorem diabolum referamus, nihil abſurdi eſt. 51. b.
Ordines a ſummo Pontifice approbari, vel refelli, non pertinet ad ea, in quibus ipſe errare non poteſt. 140. a.
Oriens in ſacris litteris accipitur pro terris, quæ orientales ad illam ſint, in qua ſunt qui loquuntur. 236. a.

Oſiander.

Contendit, quod de duobus patribus Joſeph, naturali & legali refertur, commentum eſſe, 232. a. Oſiandro familiare eſt Sanctorum communem ſententiam pro nihilo habere. 233. a.
Ovis nomen plerumque pro juſtis, & bonis accipitur, nonnunquam etiam pro malis, & improbis. 110. b.
Ovile Chriſti aliquando pro ſolis probis, juſtiſque accipitur. ibid.

P

Pactum.

PActum veritatis cum Eccleſia initum, ad paſtores, & doctores ipſius referendum. 145. a. & b.
Parabolæ aliud in medulla, aliud in ſuperficie pollicentur. 56. b.

Paſſio.

Non poteſt eſſe honeſta ſicut nec actio, quando unum peccatum eſt pœna alterius, 12. b. paſſio Chriſti applicatur nobis in ſacramentis. 430. a.
Paſtores Eccleſiæ non propter majorem ſapientiam firmi in fide, & doctrina ſunt, ſed propter peculiarem Chriſti procurationem. 142. b.

Pater.

Quas Chriſtus per ſe fudit preces, omni tempore, & loco exaudit, quas vero homines, non ſemper exaudit, 344. a. Patres veteres in locutionibus, quæ actum Dei ſonare videntur circa duritiem, cæcitatem, errores, & peccata, ſolam permiſſionem agnoſcunt. 13. a.
Patriarchæ duodecim ſepulti ſunt in Sichem, non autem in Hebron. 69. b.
Paulus ſemen Abrahæ vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem. 10. a.

Peccatum.

Collocetur in genere, & ſpecie, uno modo formaliter, & directe, altero modo materialiter, & reductive, 305. a. peccati nomine actus liber & moralis intelligitur, 14. b. peccati vox pro pœna peccati ſæpe uſurpatur, 342. b. a peccatis reſervatis nemo poteſt abſolvi a judice inferiori, niſi cum facultate ſuperioris, 446. b. quando liceat circumſtantiam peccati, per quam confeſſor poſſit peccati complicem intelligere, confiteri, quando reticere, 450. a. & b. peccatorum remiſſio dupliciter intelligenda. 453. b. peccata venialia non tenemur confiteri, 458. a. peccatum eſt, pœnam divina ſententia in ſacramento illatam nolle ſubire, 473. a. recidivum, & peccati conſuetudinem ſacerdoti explicare conſulitur. 446. a.
Petri Oxonienſis aſſertiones damnatæ. 439. a.
Pœna duplex, animi & corporis. 405. b.

Pœnitens.

Pœnitentis finis triplex, 394. a. in pœnitentes ſemper conjuncta ſunt deteſtatio vitæ veteris, & propoſitum novæ, 395. a. pœnitens diligentiam adhibere debet ad rememoranda ſingula peccata mortalia, 441. b. pœnitentes cauta interrogandi, & cauta ſcribendæ ſummæ, 443. b. pœnitens quando admonendus de peccato, quod ignorat, 444. a. an pœnitens teneatur omnia peccata, etiam reſervata, judici inferiori confiteri, quando non eſt facilis aditus ad ſuperiorem, 438. a. an pœnitens præſenti ſacerdoti per ſcripturam confiteri poſſit, ut mutus. 459. b.

Pœnitentia.

Pœnitentiæ ſacramenti inſtitutio, præceptumque confeſſionis colligit ſynodus Complutenſis ex illo, *Quorum remiſeritis peccata*, 394. a. pœnitentiæ virtus & ſacramentum eſt, 393. a. an pœnitentia ſit dolor de peccatis, quia contra Deum fuere commiſſa, 393. b. & 397. a. ejus vocabuli origo, 393. b. pœnitentia quid, *ibid.* an ad veram pœnitentiam præter dolorem de peccato præterito, exigatur propoſitum deinceps futura vitandi, 395. b. pœnitentia non eſt ſine actu charitatis, 398. a. de eſſentia pœnitentiæ eſt, quod diſpliceat peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum, 398. b. pœnitentia eſt virtus, 400. b. eſt virtus ſpecialis a cæteris, quas Philoſophi cognoverunt, diſtincta, 405. a. & b. pœnitentiæ proprius actus eſt, compenſare offenſam Dei, *ibid.* b. pœnitentia eſt virtus infuſa, 403. b. pœnitentiæ actus ſufficiens ad juſtificationem non poteſt produci ab homine abſque ſupernaturali auxilio Dei, 404. a. pœnitentia interior neceſſaria eſt ad remiſſionem peccatorum mortalium, 405. b. exterior neceſſaria eſt ad ſalutem, *ibid.* b. pœnitentiæ lex præceptum ſpeciale continet, 419. a. & b. pœnitentiam differre periculoſum, 421. b. pœnitentia religionis opus non eſt, ſed vindicationis, 402. a. & 422. b. pœnitentiæ præceptum obligat in articulo neceſſitatis, *ibid.* pœnitentiæ præceptum affirmativum eſt: & fundatur in præcepto charitatis affirmativo, 423. a. pœnitentia exterior, in qua ſacerdos pœnitentem abſolvit, eſt ſacramentum, 427. a. pœnitentiæ ſacramentum conſtat contritione, confeſſione, & ſatisfactione, tanquam materia, contra Scotum, & Durandum, 428. a. & b. pœnitentiæ forma ſunt verba abſolutionis, 428. a. pœnitentiæ ſacramentum in re ſuſceptum non eſt neceſſarium ad ſalutem. 429. b. & *ſeq.* eſt neceſſarium ad ſalutem peccatoribus baptizatis in re ſuſceptum, ſi facultas adſit, ſin minus, in voto, 430. a. pœnitentia ſine ſatisfactione ſacrilegium eſt. 473. a.
Pertinax ille eſt, qui nimis in errore permanet, falſamque ſententiam mordicus defendit. 303. a.

Petrus Apoſtolus.

Ut caput Eccleſiæ, ita fundamentum eſt, 152. b. cum Eccleſiam docebat, & oves in fide firmabat, errare non potuit, 153. a. Petrus ſi poſſet oves Chriſti falſis erroribus paſcere, non eſſet a Chriſto Eccleſiæ proviſum, *ibid.* b. Dominicis oraculis commonitus, e civitate Antiochena Romam emigravit, cathedramque inde tranſtulit, 169. a. Petri privilegium fuit, ut ejus ne perſonalis quidem fides deficeret, *ibid.* b. & *ſeq.* Petro, & ſucceſſoribus ejus primo certam doctrinam aſſerere debemus, deinde Eccleſiæ Romanæ, 163. b. Petro data eſt poteſtas non minus ad tollendam ignorantiam, quam ad tollenda peccata. 153. a. Petro ſunt commiſſi, quicunque habent ſacramentum fidei. 110. b. Petro defuncto, divino jure ſuccedit alios in eadem auctoritate, & poteſtate, 153. b. Petrus ſignificantiſſimis verbis patefacit, quando Apoſtoli gloriam quaſi unigeniti a Patre viderint, 349. a. Petrum Apoſtolum inſtituit Chriſtus paſtorem Eccleſiæ univerſalis, 151. b. in Petro aliud eſt, quod ſpectat ad privatam hominis excellentiam, aliud quod pertinet ad Eccleſiæ utilitatem, 171. a. Petrum Romæ collocaſſe ſedem, & martyrium paſſum eſſe, graves hiſtoriæ tradunt. 231. b.

Philo.

Philones duo fuerunt, unus Philoſophus & Theologus, alter hiſtoricus mendax, 257. b. Philonis auctoritas magna fuit, ſed breviarium temporum, & libellus alter de antiquitatibus, Philonis non fuerunt. 270. b.
Philoſophi veteres pœnitentiam commendarunt. 403. a.

Philoſophia.

Non eſt meretrix vaga, & garrula, ſed Thamar, quæ cauſa prolis ſedit in trivio, 213. b. vera eſt rerum humanarum ac divinarum, terreſtrium atque cæleſtium ſcientia, *ibid.* a. circa fidei veritatem quomodo ſe habeat. 210. a.

Plato.

Voluptatem appellat eſcam malorum. 213. b. aſſerit, animos eſſe immortales, 282. a. docet ſacerdotes magna oportere claritate abundare propter eorum quæ tractant magnitudinem. 328. b.

Pontifex

Summus tantam in Eccleſia habet auctoritatem, quanta ad continendos Chriſtianæ Reip. cives in fide, religione, & officio eſt neceſſaria, 155. a. ſummus Pontifex poteſt

Sacramenta

Medicina ſunt, qua homo deſcendens in Jericho curatur, 366. b. ſacramentum definitur, 367. a. ſacramenta ſunt cæremoniæ ad Dei cultum pertinentes, *ibid.* b. ſacramentorum materiæ earum rerum ſimilitudinem gerunt, quarum ſigna ſunt, *ibid.* ſacramentum eſt ſignum ſanctitatis practicum, *ibid.* ſacramenta conſtant materia, forma, & miniſtro, 368. b. poſt Adæ lapſum omni tempore fuerunt ad ſalutem neceſſaria, 382. b. ſacramenta fuerunt in lege veteri, 383. a. novæ legis ſunt cauſa gratiæ, & ſalutem animæ afferunt, 385. a. ſacramenta novæ legis ſunt ſeptem, 389. b. ſacramenta veteris legis nullæ prorſus cauſæ fuerunt gratiæ, aut ſalutis, *ibid.* novæ & antiquæ legis quomodo differant, 390. a. & b. ſacramentorum novæ legis auctor Chriſtus. 391. b.

Sacrificere quid. 322. a.

Sacrificium

Eſt proprium opus religionis, 322. a. in ſacrificio oportet hoſtiam eſſe, quæ immoletur, 323. a. ſacrificium eſſe non poteſt, ubi non eſt oblatio, *ibid.* ſacrificium quiddam aliud præter oblationem ſibi vendicat, *ibid.* ſacrificium & donum differunt, *ibid.* ſacrificii nomen dupliciter in ſacra ſcriptura accipitur, *ibid.* b. ſacrificium ſi fuerit cruentum, mors erit cruenta, ſi vero incruentum, mors quoque erit myſtica, & incruenta, id eſt effectus mortis, ceu nunc præſens adeſſet, 324. a. ſacrificiorum plura quam duo genera fuerunt in veteri teſtamento, 324. b. ſacrificii nomen interdum pro re, quæ Domino offertur, interdum vero pro actione ipſa ſacrificandi ſolet accipi, *ib.* ſacrificium Euchariſtiæ duobus modis a Catholicis aſſeritur, 325. a. ſacrificium vere & proprie eſt in lege nova, *ib.* ſacrificii altaris effectus nec a bono miniſtro fit major, nec a malo fit minor, 340. b. ſacrificium altaris per modum redemptionis, & pretii prodeſt vivis, defunctis vero per modum orationis & ſuffragii, 344. b. ſacrificium quo pacto dicatur delere crimina, & remittere peccata, 342. a. ſacrificium altaris per ſe propitiatorium eſt, ex ſe quoque ad remiſſionem peccati inſtitutum, 344. a. ſacrificium an contineat occiſionem animalis, quod offertur, & quomodo in Euchariſtiæ hoſtia mors interveniat, 333. b. ſacrificium in lege duplex. 368. b.

Sacrilegium eſt pœnitentia ſine ſatisfactione. 472. b.

Salomon

In peccatis Chriſti typus non fuit, ſed in pace, 10. a. ſtudium humanæ ſapientiæ vocat occupationem peſſimam, non quia mala, ſed quia moleſta ſit, 213. a. Salomonis ſententias ſparſas alii collegarunt. 18. a.

Salmanaſſar & Sennecherib eundem fuiſſe dixit Euſebius, manifeſte contra ſacram ſcripturam. 269. e.

Salus

Duplex, æterna, & qua nunc ſanamur a peccato, 374. a. ad ſalutem aliquid neceſſarium eſt dupliciter, 416. a.

Sancti.

Sancti omnes & Doctores Eccleſiæ, ſi aſſeruerint aliquem librum eſſe Canonicum, habendum eſt perinde ac ſi tota Eccleſia aſſeruiſſet, 21. a. de Sanctorum auctoritate triferiam diſputari poteſt, 173. b. ſanctorum teſtimonia referri poſſunt vel ad philoſophiæ dogmata, vel ad aſſertiones fidei comprobandas, *ibid. & ſeq.* ſanctorum auctoritas cum adfertur ad facultates, quæ naturali lumine continentur, tantum pollet, quantum ratio naturæ conſentanea perſuaſerit, 174. b. ſancti auctores, etiam probatiſſimi, non eodem gradu & loco ſunt omnes, 176. a. & b. Sanctorum plurium auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo præſtare non valet, *ib.* b. omnium communis intelligentia certiſſimum argumentum Theologo præſtat ad Theologicas aſſertiones corroborandas, 177. b. Sanctos Doctores in eundem ſcripturæ ſenſum convenientes qui contempſerit, non homines contemnit, ſed Deum, 181. b. ſanctis Doctoribus ſacrarum literarum intelligentia per ſpiritum data eſt, 183 a. ſanctis omnibus in ſcripturæ ſacræ interpretatione qui Spiritum veritatis negat, hic eundem ſpiritum Eccleſiæ tollit, *ibid.* b. Sancti ſimul in fidei dogmate errare non poſſunt, 184. b. ſanctorum Patrum doctrina, & Eccleſiæ traditio ita ſunt conjuncta, ut diſſociari non poſſint, 185. a. & b. ſanctorum Patrum antiqua conſenſio non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum in fidei regula eſt certo ſequenda. 186. a.

Sanguis Chriſti

In ſingulis ſacramentis peculiarem effectum operatur, juxta cujuſque peculiarem ſignificationem, & naturam, 343. b. in ſpeciebus panis, & vini remiſſionem pœnæ, & culparum venialium tribuit, 344. a. ex ſignificatione ſpecierum panis, & vini, tanquam ex cauſa inſtrumentali, & adjutrice definitur, ut eam remiſſionem efficiat, cujus participes ſunt ii, qui non indigne ad altare Domini accedunt, *ibid.* ſanguis Chriſti noſter eſt, eo modo quo lux Solis noſtra eſt, nempe ut cauſa univerſalis. 333. a. & b.

Satisfactio

Qua ratione pars pœnitentiæ, 429. b. ad ſacerdotis arbitrium poſt ſacramentum pœnitentiæ eſt ad ſalutem neceſſaria, 433. b. quare, 433. b. de ſatisfactione poſt abſolutionem an ſit præceptum divinum, 472. b. ſatisfactio ſacramentalis neceſſaria eſt ad ſacramentum pœnitentiæ perficiendum. *ibid.*

Scientiæ pietatis eſt, noſſe legem, intelligere Prophetas, Evangelio credere, Apoſtolos non ignorare. 214. b.

Scriptura.

Scripturæ ſacræ firmitas corruet, ſi per adminiſtros falli a Deo poſſumus, 8. a. ſcriptura minutos numeros præterire aliquando ſolet, 252. b. ſcripturæ ſacræ vis & energia in aliquibus locis non ſatis per negationem explicatur, 33. a. ſcriptura eſt judex mortuus, qui nec litigantium utrinque rationes audire, nec ſententiam eloqui valet, 38. a. ſcripturæ uſus eſt, perinde populum reprehendere, ac ſi omnes mali eſſent, atque ita conſolari, ac ſi omnes eſſent boni, 106. b. 107. a. & 114. a. ſcripturæ ſacræ expoſitio legitima per majorum traditionem accipienda eſt, 178. a. ſcriptura in pluribus locis hebraicum verbum cum interpretatione ſua ponit, 40. a ſcripturæ præcepta temporaria quædam, quædam vero æterna ſunt. 63. b. & 64. a.

Sedes Apoſtolica, & inſidens ei in fide, judicio, atque decreto pro eodem reputantur. 163. a. & b.

Signum

Eſt, quod præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud a ſe cognoſcere facit, 367. a. ſignum ſanctitatis ſpeculativum, & practicum. 368. a.

Synagoga

Poſt tempora Moyſis habuit ſemper unum ſummum Pontificem, a cujus judicio privati omnes cives, ac judices etiam minores penderent. 154. b.

Sozomenum forte pro Theodoreto damnat Gregorius: nam quæ illi objicit, in Theodoreto reperiuntur. 260. b.

Spiritum Sanctum a Filio procedere, Concilium Epheſinum ex illo ſcripturæ loco, *De meo accipiet*; & ex illo *Quem ego mittam vobis*, &c. accepit. 292. a.

Speculum exemplorum, & aurea legenda taxantur, 267. b.

Stellam apparuiſſe Magis ante Chriſti nativitatem, Chryſoſtomo, & Auguſtino placet. 236. b.

T

Tempus.

TEmporis circumſtantia non eſt neceſſario dicenda in confeſſione, 437. b. & ſeq. jus divinum nullum certum tempus confitendi præſcribit. 465. b.

Tertulliani opuſcula apocrypha per Gelaſium. 274. a.

Teſtamentum

Minus ſolemne an ſit validum ſecundum ſententiam Alexandri Tertii, 164. a. teſtamentum apud Latinos interdum pactum, & promiſſionem ſignificat. 41. a.

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ,
Quæ in his Operibus explicantur.

Geneſis.

Cap. 2. INſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. 292. a.
16. Illa concepiſſe ſe videns, deſpexit dominam ſuam, &c. 211. b.
18. Deſcendam, & videbo, utrum clamorem opere compleverint. 354. a.
19. Ne reſpicias poſt tergum. 56. a.
22. Expectate hic, ego & puer poſtquam adoraverimus, revertemur ad vos. 9. a. & b.
26. Iſaac diſcedens, ut veniret ad torrentem Gerare, habitaretque ibi, rurſum fodit alios puteos, quos foderant ſervi patris ſui Abraham, &c. 50. a.
29. Ego ſum primogenitus tuus Eſau, &c. 10. a.
41. Per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. 15. b.
46. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingreſſæ ſunt in Ægyptum, fuere ſeptuaginta. 68. a. & b.

Exodi.

1. Erant igitur omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Jacob, ſeptuaginta. 68. a. & b.
12. Fecerunt filii Iſrael, ſicut præceperat Moyſes, & petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea, & aurea. 11. a.
31. Vocavi ex nomine Beſeleel, & implevi eum ſapientia. 220. b.

Levitici.

4. Orabit pro eo Sacerdos, & dimittetur ei. 343. a.
16. Sabbatum requietionis eſt, affligetis animas veſtras, ab omnibus peccatis veſtris mundabimini. 421. b. 426. a.

Numer.

22. Si vocare te venerint homines iſti, ſurge & vade cum eis. 10. b.
23. Non eſt Deus ut homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. 9. a.
36. Omnes enim viri ducent uxores de tribu, & cognatione ſua. 51. a.

Deuteron.

17. Si difficile & ambiguum apud te judicium eſſe proſpexeris, venies ad ſacerdotes Levitici generis, &c. 154. a.
17. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, &c. ex decreto judicis morietur. 130. a.
18. Qui verba Prophetæ, quæ loquetur in nomine meo, noluerit audire, ego ultor exiſtam, &c. quod ſi in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt loquutus. 17. a.

1. *Regum.*

13. Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet. 58. b. & 248. a.

2. *Regum.*

16. Dominus præcepit ei, ut malediceret David. 14. a.

3. *Regum.*

6. Factum eſt ergo quadringenteſimo octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Ægypti, &c. 250. a.
8. Non eſt homo, qui non peccet. 95. a.
22. Ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum. 10. b.

4. *Regum.*

11. Athalia vero mater Ochoziæ videns mortuum filium ſuum, occidit omne ſemen regium. 258. a.

Primi Paralip.

15. Proficiebat David vadens & creſcens. 353. a.

Secundi Paralip.

15. Bellum vero non fuit uſque ad triceſimum quintum anni 93. regni Aſa. 347. b.
17. Crevit Joſaphat, & magnificatus eſt uſque in ſublime. 354. a.

Job.

12. Qui immutat cor principum, & decipit eos, & errare eos facit quaſi ebrius. 11. b.
35. Qui docet nos ſuper jumenta terræ, & ſuper volucres cœli erudit nos. 219. b.

Pſalm.

11. Salvum me fac, quoniam defecit ſanctus. 106. b.
15. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, &c. 354. b.
21. Spes mea ab uberibus matris meæ. 347. a.
31. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. 335. a.
40. Beatum faciet eum in terra. 349. a.
44. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus. 354. a.
47. Circumdate Sion, & complectimini eam, &c. quoniam hic eſt Deus Deus noſter, ipſe reget nos in ſecula. 98. a.
49. Immola Deo ſacrificium laudis. 325. b.
50. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. 323. a.
52. Deus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, &c. 354. a.
73. Iratus eſt furor tuus ſuper oves paſcuæ tuæ. 110. b.
88. Diſpoſui teſtamentum electis meis, juravi David ſervo meo, uſque in æternum præparabo ſemen tuum. 98. a.
93. Qui docet hominem ſcientiam. 219. b.
118. Erravi ſicut ovis, quæ periit. 110. b.
144. Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. 8. b.

Proverbiorum.

2. Dominus dat ſapientiam, & ex ore ejus prudentia. 375. a.
5. Ne intenderis fallaciæ mulieris, favus enim diſtillans labia meretricis, &c. 213. b.
7. Mulier garrula & vaga quietis impatiens, &c. *ibid.*

Eccleſiaſtes.

1. Vanitas vanitatum, &, & omnia vanitas, &c. 212. a.
7. Non eſt homo juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. 95. a.
12. Donec revertatur pulvis in terram unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 360. b.
12. Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi. 185. a.
12. Deum time, & mandata ejus ſerva, hoc eſt enim omnis homo. 213. a.
21. Fili, peccaſti, non adjicias iterum, ſed de priſtinis deprecare, ut tibi dimittantur. 406. a.

Canticorum.

2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. 110. a.
5. Tenui eum, nec dimittam. 98. a.

Sa.

Digitized by Google

Sapientiæ.

2. Neſcierunt ſacramenta Dei, neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, &c. quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. 362. a.
9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ. 211. b.
13. Vani enim ſunt omnes homines, in quibus non eſt ſcientia Dei, &c. 210. b.

Eccleſiaſtici.

8. Non te prætereat narratio ſeniorum. 181. a.
15. Non dicas, ille me implanavit. 11. b.
37. A conſiliario ſerva animam tuam, ne forte mittat ſudem in terra, & dicat tibi, bona eſt via tua. 56. a. & b.

Eſaiæ.

11. Erit fides cinctorium renum ejus. 347. a.
22. Expellam te de ſtatione tua, & de miniſterio tuo deponam te, &c. 142. a.
38. Morieris, & non vives. 10. b.
38. Projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea. 335. a.
50. Dedit mihi linguam eruditam, ut ſciant ſuſtentare eum, qui lapſus eſt verbo; aperuit illis quoque aurem. 284. b. & ſeq.
53. Pro eo, quod laboravit anima ejus, & videbit, & ſaturabitur. 354. a.
54. In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui, dixit redemptor tuus Dominus, &c. *uſque*, Et fœdus pacis meæ non movebitur. 141. b.
59. Spiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent, &c. 99. a. & 291. a.
62. Ecce ſalvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo. 354. b.
66. Ad quem aſpiciam, niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu? 410. b.

Jeremiæ.

Dabo vobis paſtores, qui paſcant vos ſcientia & doctrina. 121. a.
Convertimini filii, revertentes, & ſanabo averſiones veſtras. 110. a.
20. Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum. 14. a.
25. Servient gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumque impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis. 240. a.
30. Poſtquam enim convertiſti me, egi pœnitentiam. 404. b.
31. Novum creavit Dominus ſuper terram, fœmina circumdabit virum. 348. a.
32. Feriam eis pactum ſempiternum, & non deſinam eis benefacere, & timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me. 141. b.
52. Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor, &c. 248. a.

Ezechielis.

3. Domus Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me. 106. b.
16. Emundavi ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo, &c. 111. b.
18. Facite vobis cor novum & ſpiritum novum. 396. a.
34. Suſcitabo ſuper eas paſtorem unum qui paſcat eas, ipſe erit eis in paſtorem. 1?3. a.
37. Percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis. 141. b.

Danielis.

4. Peccata tua eleemoſynis redime. 416. a.
9. In dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium. 108. b.

Oſeæ.

2. Sponſabo te mihi in ſempiternum, &c. ſponſabo te mihi in fide. 98. a.
14. Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. 323. b.

Amos.

6. Væ vobis, qui opulenti eſtis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum. 115. b.

Jonæ.

3. Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur. 152. b.

Abacuc.

2. Juſtus ex fide ſua vivit. 339. b.

Aggæi.

2. Interroga ſacerdotes legem. 121. a.

Malachiæ.

1. Non eſt mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: a ſolis enim ortu, &c. & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. 325. a.
2. Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus. 121. a.

1. Machabæorum.

7. Homo ſacerdos de ſemine Aaron venit, non decipiet nos. 266. b.

Matthæi.

2. Ecce Magi ab oriente venerunt. 235. b.
2. Tunc Herodes videns, quoniam illuſus eſſet a Magis, mittens occidit omnes pueros, &c. 236. a.
3. Ego baptizo vos aqua. 384. a.
3. Facite fructum dignum pœnitentiæ. 394. b.
5. Vos eſtis lux mundi. 95. b.
5. Si offerens munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris &c. 468. b. & ſeq.
6. Dimitte nobis debita noſtra. 95. a.
10. Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 62. b.
10. Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta. 87. a.
10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. 364. a.
12. Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te alloqui. 233. b.
15. Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? 124. b.
16. Cavete a fermento Phariſæorum. *ibid.*
16. Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, &c. 152. a.
16. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. 98. b. 141, a. & ſeq. & 155. b.
16. Tibi dabo claves regni cælorum. 137. b.
16. Quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolveris ſuper terram, &c. 167. b. 427. b.
18. Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c. 167. b.
18. Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo. 119. a. & 143. a.
22. Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, &c. 96. a.
22. Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Jacob: non eſt Deus mortuorum, ſed viventium. 363. a.
23. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, &c. 124. b. & 141. a.
23. Væ vobis, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum. 192. a.
25. Simile eſt regnum cælorum decem virginibus, &c. 96. a.
25. Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. 56. a.
26. Triſtis eſt anima mea. 355. b.
28. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. 98. a. & 141. b.

Marci.

1. Initium Evangelii Jeſu Chriſti filii Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia Propheta. 65. a.
13. De die autem illa nemo ſcit, neque Filius. 355. b. & ſeq.

13. Quod

Digitized by Google

13. Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate. 167. a.
15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 65. b.
16. Prædicate Evangelium omni creaturæ. 116. a.
16. Qui vero non crediderit, condemnabitur. 430. b. & ſeq.

Lucæ.

1. Regnabit in domo Jacob in æternum. 98. a.
2. Jeſus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. 355. a. & b.
3. Qui fuit Sale, qui fuit Cainam, qui fuit Arphaxad. 67. b.
7. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. 335. a. & 367. a.
10. Neminem per viam ſalutaveritis. 56. a.
10. Qui vos audit, me audit. 124. b.
10. Samaritanus appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum & vinum, &c. 366. b.
13. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes peribitis. 393. a.
21. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. 8. b.
22. Accepto pane gratias egit, &c. hoc eſt corpus meum, &c. 326. a.
22. Hoc facite in meam commemorationem. 167. a.
22. Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. 131. a. & 133. b.
24. Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum. 169. b.
24. Aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas. 54. a. & 291. a.

Joannis.

1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. 98. a.
1. Verbum caro factum eſt, &c. 349. a.
1. Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti a Patre. 348. a.
1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum. 391. b.
1. Deum nemo vidit unquam: Unigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarravit. 350. a.
2. Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. 237. a.
3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. 384. a.
3. Illum oportet creſcere, me autem minui. 353. a.
3. Quod vidit & audivit, hoc teſtatur. 350. b.
5. Pater omnia demonſtrat Filio, quæ ipſe facit &c. 353. b.
5. Ego non ab homine teſtimonium accipio. 21. b.
6. Niſi manducaveritis carnem, &c. 437. b.
7. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoſcet de doctrina, utrum ex Deo ſit. 22. b.
10. Oves meæ vocem meam audiunt. 23. a.
11. Cum eſſet Pontifex anni illius, prophetavit. 141. a.
14. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, ut maneat, &c. 98. b.
14. Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia. 134. b.
15. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. ibid.
16. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 99. a.
18. Sanctifica eos in veritate, &c. ibid.
18. Volo Pater, ut ubi ſum ego, & illi ſint mecum, &c. 350. b.
18. Ego in occulto locutus ſum nihil. 87. a.
19. Non haberes poteſtatem in me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. 11. a.
20. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum, &c. 167. b. & 171. a.
20. Quorum retinueritis, retenta ſunt. 430. a.
21. Paſce oves meas. 137. a. & 152. a.
21. Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcimus, quia verum eſt teſtimonium ejus. 19. a.

Actorum.

5. Ceſſis denunciaverunt, ne omnino loquerentur in nomine Jeſu. 166. a.
6. Verbum Dei creſcebat. 353. a.
7. Joſeph accerſivit Jacob patrem ſuum, & omnem cognationem ſuam in animabus ſeptuaginta quinque. 88. b.
7. Poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Emor filii Sichem. 69. b.
10. Mitte & accerſe Simonem: ille dicet tibi, quid te oporteat facere. 372. b.
15. Convenerunt Apoſtoli & ſeniores videre de verbo hoc. 121. a.
15. Viri fratres vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere. 153. b.
15. Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis. 125. a. & 130. b.
20. Attendite vobis, & univerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. 151. a.

Roman.

1. Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum. 11. b. & ſeq.
2. Factores legis juſtificabuntur. 374. b.
2. Non enim qui in manifeſto Judæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio &c. 155. a.
3. Juſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. 346. b.
3. Unus eſt enim Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. 371. b.
5. Per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem. 371. a.
6. Ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 382. b.
10. Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum. 151. b.
12. Obſecro vos, ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem. 323. a.
12. Non plus ſapere, quam oportet ſapere, &c. 281. a.
14. Infirmum in fide aſſumite. 95. a.

1. Corinth.

1. Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, vocatis ſanctis, 92. b.
1. Obſecro vos, ut id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. 124. b.
1. Perdam ſapientiam ſapientum. 214. a.
1. Videte vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem. 141. a.
3. Tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. 95. a.
4. Hic jam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. 97. a.
4. Habentes eundem ſpiritum fidei. 371. a.
6. An neſcitis, quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? 96. a.
7. Præcipio non ego, ſed Dominus: cæteris ego dico, non Dominus. 60. a. & 63. a.
10. Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo. 384. b.
10. Omnes quidem de uno pane participamus. 386. b.
11. Si quis videtur contentioſus eſſe, nos tamen talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. 81. b.
12. In uno ſpiritu omnes nos, in unum corpus baptizati ſumus. 96. b.
12. Non poteſt caput dicere pedibus, non eſtis mihi neceſſarii. 205. a.
13. Cum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt. 348. a.
14. Prophetæ duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent, &c. 181. a.
14. Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. ibid.
15. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, &c. 176. b.
15. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 33. a.

2. Corinth.

1. Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt, & non, ſed eſt in illo, eſt. 214. a.
4. Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leve tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. 393. a.
5. Scimus enim, quod ſi terreſtris domus noſtra hujus habitationis diſſolvatur, ædificationem, &c. ibid.
7. Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam, &c. 406. b.
10. Bibebant autem de ſpiritali, conſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus. 371. a.

11. In

11. In quo quis audet (in inſipientia dico) audeo & ego. 60. b. & 63. b.

Ad Galatas.

2. Scientes, quod non juſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti. 377. b.
3. Omnes enim filii Dei eſtis per fidem. *ibid.*
4. Hæres iſte parvulus, qui nihil differt a ſervo, ſed ſub tutoribus eſt uſque ad præfinitum tempus a patre. 376. b.
5. Nec circumciſio aliquid valet, nec præputium, ſed fides. 390. a.

Ad Epheſios.

2. Eratis illo in tempore alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum. 96. a.
4. Unum corpus & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ, &c. 214. b.
4. Unicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. 99. b.
4. Ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, &c. 95. a. & 181. b.
5. Eratis aliquando tenebræ, &c. 96. a.
5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut illam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo. 386. b.

Philippen.

4. Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis, odorem ſuavitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo. 321. a.

Coloſſen.

1. In ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare, pacificam, &c. 349. b.
2. In ipſo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. *ibid.*

2. *Theſſalon.*

2. Ideo mittet illis Deus operationem erroris. 82. a.

1. *Timoth.*

2. Unus Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus. 370. a.
6. O Timothee, depoſitum cuſtodi, &c. 86. b.
6. O Timothee, devita prophanas vocum novitates. 59. a.

2. *Timoth.*

1. Reſuſcita gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum. 332. b.
2. Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum, &c. 94. a.
2. Si quis emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem, &c. 339. b.
3. Omnis ſcriptura divinitus inſpirata utilis eſt, &c. 83. a.

Ad Hebræos.

2. Decebat enim, propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. 354. b.
2. Nuſquam enim angelos apprehendit. 292. b.
5. Omnis pontifex pro hominibus conſtituitur, ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis. 95. a. & 322. b.
6. Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt & prolapſi, rurſum renovari ad pœnitentiam. 426. a.
9. In redemptionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento. 335. a.
10. Una oblatione conſummavit in æternum ſanctificatos. 334. a.
10. Voluntarie peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, jam nulla relinquitur pro peccatis hoſtia. 335. a. & 426. a.
11. Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt. 282. b.
13. Per ipſum offeramus hoſtiam laudis, &c. id eſt fructum labiorum confitentium nomini ejus. 323. a.
13. Beneficentiæ & communionis nolite oblioiſci, &c. 323. b.

Jacobi.

1. Deus neminem tentat. 11. b.
2. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 324. a.
3. In multis enim offendimus omnes. 95. a.

1. *Petri.*

1. Animas veſtras caſtificantes. 339. b.
2. Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. 96. a.

2. *Petri.*

1. Non doctas fabulas ſequuti notam fecimus Domini noſtri virtutem & præſentiam, &c. 349. a.
1. Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes, &c. 54. a.

1. *Joannis.*

1. Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ. 112. b.
1. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. 95. a.
2. In hoc ſcimus quoniam cognovimus Deum, ſi mandata ejus obſervamus. 112. b.
2. Non neceſſe habetis, ut aliquis doceat vos, ſed ſicut unctio ejus docet vos de omnibus, &c. 12. a.
3. Omnis qui peccat, non cognovit Deum, & omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit. 113. a.
3. Qui facit juſtitiam, juſtus eſt, qui peccatum, ex diabolo, &c. *ibid.*

Apocalypſis.

6. Dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere divinitatem & ſapientiam. 347. b.

F I N I S.

MAG 811

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google